T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DÜSTÛR-NÂME (ENVERÎ) (GİRİŞ-DİL İNCELEMESİ-TENKİTLİ METİN-GRAMATİKAL DİZİN-TIPKIBASIM)

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DOKTORA TEZİ

TALHA DİLBEN

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. İ. Gülsel SEV

BOLU, ARALIK 2025

KABUL VE ONAY SAYFASI

Talha DİLBEN tarafından hazırlanan "**DÜSTÛR-NÂME (ENVERÎ) (GİRİŞ-DİL İNCELEMESİ-TENKİTLİ METİN-GRAMATİKAL DİZİN-TIPKIBASIM)**" adlı tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Programında Doktora tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir. 12/12/2025

Jüri Üyeleri	**İmza**
Danışman Prof. Dr. İ. Gülsel SEV Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	.....
Üye Prof. Dr. Ahmet Atillâ ŞENTÜRK İstinye Üniversitesi	.....
Üye Doç. Dr. Bilge KAYA YİĞİT Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	.....
Üye Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ Kırıkkale Üniversitesi	.....
Üye Doç. Dr. Uluhan ÖZALAN Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu ve Şablonuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

……..

TALHA DİLBEN

ÖN SÖZ

Türk dilinin güneybatı kolunda, XIII.-XV. yüzyıllar arasına tarihlendirilen ve Türkoloji sahasında yerleşmiş adıyla Eski Anadolu Türkçesi, velut müellif, mütercim ve müstensihler sayesinde bugüne kadar ulaşan çok sayıda bakiyesiyle Türkçenin özel ve pek kıymetli bir devresini teşkil etmektedir. Beylikler Dönemi'nde beylerin, bir devlet teşekkülüne ulaştıktan sonra birçok Osmanlı padişahı ve devlet adamının sanatçılara destek vermesiyle oluşan bu himaye ortamında pek tabii olarak müellifler, şairler hem şöhretten pay kapmak hem de kendilerini kalkındıracak veya geçimlerini daha kolay idame ettirebilecek bu himaye halesinin içerisinde yer edinebilmek arzusuyla cehdediyorlardı. Neticesinde ortaya çıkan eserlerle kazanan Türk kültür hayatı oldu. Şüphesiz bu minvalde yazılmış eserlerden biri de Enverî'nin *Düstûr-nâme* adlı mesnevisiydi.

Düstûr-nâme'den önce II. Mehmed (Fâtih) (ö. 886/1481) adına *Teferrüc-nâme* adlı bir eser telif ettiğini belirten şair, Fâtih'in veziriazamı Mahmûd Paşa için de 869/1465 yılında *Düstûr-nâme*'yi telif etmiştir. Eserin Fransa Millî Kütüphanesindeki nüshasının Mükrimin Halil (Yinanç) tarafından tespitiyle 1928 yılından itibaren birçok yayın yapılmış olsa da araştırmacılar eserin tam metnini, dil ve imla özelliklerini, gramatikal dizinini, açıklamalı kişi adları ve yer adları dizinini ve nüshaların tam tıpkıbasımlarını içeren bütüncül bir çalışmaya kavuşamamıştır. Dünyanın yaratılışından Fâtih devrine kadar birçok konunun 22 bölümde ele alındığı, Aydınoğullarına en geniş bölümün ayrıldığı eserde, müellife ve önceki eseri *Teferrüc-nâme*'ye dair önemli bilgiler de söz konusudur. Bu çalışmada müellifin hayatına, eserlerine, eserin edebî ve tarihî değerine değinilmiş, imla ve dil özellikleri incelenmiş, iki nüshaya dayalı tenkitli metin oluşturulmuş, gramatikal dizin, kişi adları dizini ve yer adları dizini olmak üzere açıklamalı üç ayrı dizin hazırlanmış ve iki nüshanın tıpkıbasımlarına yer verilmiştir.

Bu doktora tezinin, Türkoloji çalışmalarına ve Türk kültür hayatına katkı sağlaması en büyük temennimdir.

TALHA DİLBEN

Aralık 2025

ÖZET

DÜSTÛR-NÂME (ENVERÎ) (GİRİŞ-DİL İNCELEMESİ-TENKİTLİ METİN-GRAMATİKAL DİZİN-TIPKIBASIM)
DOKTORA TEZİ
TALHA DİLBEN
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DOKTORA PROGRAMI
(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. İ. GÜLSEL SEV)
BOLU, ARALIK - 2025
XVIII + 1234 sayfa

Doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Enverî'nin 869/1465 yılında tamamladığı *Düstûr-nâme* adlı mesnevisi ele alınmıştır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde II. Mehmed'in (Fâtih) (ö. 886/1481) veziriazamı Mahmûd Paşa (ö. 878/1474) adına kaleme alınan ve Osmanlı tarih yazıcılığının en eski örneklerinden biri olan eser, tarihî değerinin yanı sıra dil ve edebiyat açısından da değerlidir. Müellifin 22 bölüme ayırdığı eser, temelde üç ana bölümden oluşmaktadır. Eserin ilk 17 bölümünü oluşturan birinci ana bölüm, dünyanın yaratılışından başlayarak Moğollara kadar olan safhayı içermektedir. Bu bölüm, Beyzâvî'nin (ö. 685/1286) Farsça kaleme aldığı *Nizâmü't-tevârîh* adlı eserinin manzum olarak Türkçeye yapılmış tercümesi niteliğindedir. En hacimli bölüm olan ve ikinci ana bölümü teşkil eden 18. bölüm, Aydınoğulları tarihi ile Umur Bey'in gaza ve fetihlerinin anlatıldığı eşsiz bir kaynak niteliğindedir. 19-22. bölümleri kapsayan üçüncü ana bölüm ise sahabeden Iyâz ile Türkistân hanı Tümen Hân'ın kızı Turunç Hâtûn'un evliliğinden doğan "Oğuz" lakaplı Süleymân Hân ile başlatılan bir Osmanlı kroniğini, Fâtih Sultan Mehmed'in fetihlerini, inşa ettirdiği eserleri ve Mahmûd Paşa'nın katkı sağladığı fetihlerle banisi olduğu mimari eserleri içermektedir. Bu tez çalışmasında müellifin hayatına, eserlerine, eserin edebî ve tarihî değerine, nüshalarına, eser üzerinde yapılan çalışmalara ve yeni bir çalışmaya duyulan ihtiyacın gerekçelerine değinilmiş, nüshaların imla ve dil özellikleri incelenmiş; mevcut nüshalara dayalı olarak 3699 beyitlik transkripsiyonlu ve tenkitli metin oluşturulmuş, metinden hareketle gramatikal dizin, kişi adları dizini ve yer adları dizini olmak üzere üç ayrı dizin hazırlanmış, İzmir Millî Kütüphanesi ve Fransa Millî Kütüphanesinde bulunan yazma nüshaların tıpkıbasımlarına yer verilmiştir. Gramatikal dizindeki bazı maddeler için *MetinAmbarı* adlı manzum veri tabanından şahitlere de yer verilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Düstûr-nâme, Enverî, Eski Anadolu Türkçesi, II. Mehmed, Mahmûd Paşa

ABSTRACT

DÜSTÛR-NÂME (ENVERÎ) (INTRODUCTION-LINGUISTIC ANALYSIS-CRITICAL TEXT-GRAMMATICAL INDEX-FACSIMILE)
PHD THESIS
TALHA DİLBEN
BOLU ABANT IZZET BAYSAL UNIVERSITY
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
(SUPERVISOR: PROF. DR. İ. GÜLSEL SEV)
BOLU, DECEMBER 2025
XVIII + 1234 pages

This study, prepared as a doctoral thesis, examines Enverî's mathnawi, titled *Düstûr-nâme*, completed in 869/1465. Written in the period of Old Anatolian Turkish in the name of Mahmûd Pasha (d. 878/1474), grand vizier of Mehmed II (the Conqueror) (d. 886/1481), the work is one of the earliest examples of Ottoman historiography. It is valuable not only for its historical significance but also for its linguistic and literary merits. The author divided the work into 22 chapters, which essentially consist of three main sections. The first main section, comprising the first 17 chapters, covers the period from the creation of the world to the rise of the Mongols. This section is a poetic translation into Turkish of the work *Nizam al-Tawarikh*, written in Persian by Baydawi (d. 685/1286). The 18th chapter, which is the most voluminous and constitutes the second main section, is a unique source describing the history of the Aydinids and the conquests of Umur Bey. The third main section, covering chapters 19-22, is an Ottoman chronicle that starts with Süleymân Khan, nicknamed "Oğuz", born from the marriage of Iyâz, a companion of Prophet Muhammed (pbuh), and Turunç Khatun, the daughter of the Khan of Turkistan, Tümen Khan. It also includes the conquests of Mehmed the Conqueror, the works he built, and the conquests contributed by Mahmûd Pasha, and the architectural works he commissioned. This thesis touches upon the author's life, his works, the literary and historical value of this work, its manuscripts, studies conducted on the work, and the reasons for the need for a new study. It examines the spelling and linguistic features of the manuscripts. Based on the existing copies, a 3699-verse transcription and critical text has been created, and three separate indexes have been prepared based on the text: a grammatical index, a personal names index, and a place names index. Facsimiles of the manuscripts found in the Izmir National Library and the National Library of France are included. For some entries in the grammatical index, references from the *MetinAmbarı* rhyming database have also been included.

KEYWORDS: Düstûr-nâme, Enverî, Old Anatolian Turkish, Mehmed II, Mahmûd Pasha

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **v**

ABSTRACT ..... **vi**

İÇİNDEKİLER ..... **vii**

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ ..... **xii**

TEŞEKKÜR ..... **xvii**

1. GİRİŞ **1**

1.1 Çalışmanın Amacı ve Yöntemi 1

2. BİRİNCİ BÖLÜM: MÜELLİF VE ESERLERİ **6**

2.1 *Düstûr-nâme* ve *Teferrüc-nâme*'nin Müellifi Enverî'nin Hayatı 6

2.2 Enverî'nin Eserleri 11

2.2.1 *Teferrüc-nâme* 12

2.2.2 *Düstûr-nâme* 17

2.2.2.1 Eserin Adı, Yazılış Tarihi ve Takdim Edildiği Devlet Adamı 17

2.2.2.2 Eserin Nüshaları 25

2.2.2.2.1 İzmir Nüshası (İ) 25

2.2.2.2.2 Paris Nüshası (P) 26

2.2.2.3 Eserin Yazılış Sebebi 28

2.2.2.4 Eser Üzerinde Yapılan Çalışmalar 29

2.2.2.5 Eser Üzerinde Yapılan Çalışmaların Metin Bölümlerine Dair Bir Değerlendirme 33

2.2.2.6 Eserin Bölümleri ve Beyit Sayısı 41

2.2.2.7 Eserin Edebî Değeri 43

2.2.2.8 Eserin Tarihî Değeri 48

3. İKİNCİ BÖLÜM: DİL İNCELEMESİ **60**

3.1 İmla Özellikleri 60

3.1.1 Ünlülerin İmlası 61

3.1.1.1 "a" Ünlüsünün İmlası 62

3.1.1.1.1 Ön Seste "a" Ünlüsünün Yazımı 62

3.1.1.1.1.1 "Elif" ile Yazımı 62

3.1.1.1.1.2 Medli "Elif" ile Yazımı 62

3.1.1.1.1.3 Üstünlü "Elif" ile Yazımı 63

3.1.1.1.1.4 Çekmeli "Elif" ile Yazımı 64

3.1.1.1.2 İç Seste "a" Ünlüsünün Yazımı 64

3.1.1.1.2.1 "Elif" ile Yazımı 64

3.1.1.1.2.2 Medli "Elif" ile Yazımı 65

3.1.1.1.2.3 Üstünlü “Elif” ile Yazımı 65
3.1.1.1.2.4 Üstün ile Yazımı 66
3.1.1.1.2.5 Üstünlü ve Medli “Elif” ile Yazımı 66
3.1.1.1.2.6 Harf veya Hareke Olmaksızın Yazımı 66
3.1.1.1.3 Son Seste “a” Ünlüsünün Yazımı 66
3.1.1.1.3.1 “Elif” ile Yazımı 67
3.1.1.1.3.2 Medli “Elif” ile Yazımı 67
3.1.1.1.3.3 Üstünlü “Elif” ile Yazımı 67
3.1.1.1.3.4 “He” ile Yazımı 67
3.1.1.1.3.5 Üstünlü “He” ile Yazımı 67
3.1.1.2 “e” Ünlüsünün Yazımı 68
3.1.1.2.1 Ön Seste “e” Ünlüsünün Yazımı 68
3.1.1.2.1.1 “Elif” ile Yazımı 68
3.1.1.2.1.2 Medli “Elif” ile Yazımı 68
3.1.1.2.1.3 Üstünlü “Elif” ile Yazımı 69
3.1.1.2.2 İç Seste “e” Ünlüsünün Yazımı 69
3.1.1.2.2.1 “Elif” ile Yazımı 69
3.1.1.2.2.2 Üstün ile Yazımı 70
3.1.1.2.2.3 Medli Elif ile Yazımı 70
3.1.1.2.2.4 Üstünlü “Elif” ile Yazımı 71
3.1.1.2.2.5 Harf veya Hareke Olmaksızın Yazımı 71
3.1.1.2.3 Son Seste “e” Ünlüsünün Yazımı 71
3.1.1.2.3.1 “Elif” ile Yazımı 71
3.1.1.2.3.2 “He” ile Yazımı 72
3.1.1.2.3.3 Üstünlü “He” ile Yazımı 72
3.1.1.2.4 Medli “Elif” ile Yazımı 72
3.1.1.2.4.1 Üstünlü “He” ile Yazımı 72
3.1.1.3 “ı” ve “i” Ünlülerinin Yazımı 73
3.1.1.3.1 Ön Seste “ı” ve “i” Ünlülerinin Yazımı 73
3.1.1.3.1.1 Esreli “Elif” ve “Ye” ile Yazımı 73
3.1.1.3.1.2 “Elif” İle Yazımı 73
3.1.1.3.1.3 Esreli “Elif” ile Yazımı 73
3.1.1.3.2 İç Seste “ı” ve “i” Ünlülerinin Yazımı 74
3.1.1.3.2.1 “Ye” ile Yazımı 74
3.1.1.3.2.2 Esreli “Ye” ile Yazımı 74
3.1.1.3.2.3 Esre ile Yazımı 75

3.1.1.3.2.4 Harf ve Hareke Olmaksızın Yazımı 75
3.1.1.3.2.5 Çekmeli "Ye" ile Yazımı 76
3.1.1.3.3 Son Seste "ı" ve "i" Ünlülerinin Yazımı 76
3.1.1.3.3.1 "Ye" ile Yazımı 76
3.1.1.3.3.2 Esreli "Ye" ile Yazımı 77
3.1.1.3.3.3 Esre ile Yazımı 77
3.1.1.3.3.4 Harf ve Hareke Olmaksızın Yazımı 77
3.1.1.3.3.5 Son Seste "i" Ünlüsünün "Hemze" ile Yazımı 78
3.1.1.4 "o" ve "ö" Ünlülerinin Yazımı 78
3.1.1.4.1 Ön Seste "o" ve "ö" Ünlülerinin Yazımı 78
3.1.1.4.1.1 "Elif" ve "Vav" ile Yazımı 78
3.1.1.4.1.2 "Elif", Ötre ve "Vav" ile Yazımı 79
3.1.1.4.1.3 Ötreli "Elif" ile Yazımı 80
3.1.1.4.2 İç Seste "o" ve "ö" Ünlülerinin Yazımı 80
3.1.1.4.2.1 Ötreli "Vav" ile Yazımı 80
3.1.1.4.2.2 "Vav" ile Yazımı 80
3.1.1.4.2.3 Ötre ile Yazımı 81
3.1.1.4.2.4 Harf ve Hareke Olmaksızın Yazımı 81
3.1.1.4.3 "u" ve "ü" Ünlülerinin Yazım 82
3.1.1.4.4 Ön Seste "u" ve "ü" Ünlülerinin Yazımı 82
3.1.1.4.4.1 "Elif" ve "Vav" ile Yazım 82
3.1.1.4.4.2 "Elif", Ötre ve "Vav" ile Yazımı 83
3.1.1.4.5 İç Seste "u" ve "ü" Ünlülerinin Yazımı 84
3.1.1.4.5.1 Ötreli "Vav" ile Yazımı 84
3.1.1.4.5.2 "Vav" ile Yazımı 84
3.1.1.4.5.3 Ötre ile Yazımı 85
3.1.1.4.5.4 Harf veya Hareke Olmaksızın Yazımı 85
3.1.1.4.5.5 "Elif" ile Yazımı 85
3.1.1.4.6 Son Seste "u" ve "ü" Ünlülerinin Yazımı 86
3.1.1.4.6.1 "Vav" ile Yazımı 86
3.1.1.4.6.2 Ötreli "Vav" ile Yazımı 86
3.1.1.4.7 Kafiye Meselesi ve Asli Uzun Ünlülü Olması Muhtemel Türkçe Sözcüklerin İmlası 87
3.1.1.5 Bazı Sözcük ve Eklerin İnce Ünlülü Aktarılması 109
3.1.2 Ünsüzlerin İmlası 110
3.1.2.1 "c" ve "ç" Ünsüzlerinin İmlası 110
3.1.2.2 "b" ve "p" Ünsüzlerinin İmlası 116
3.1.2.3 "k/g" ve "k/ġ" Ünsüzlerinin İmlası 119

3.1.2.4 “ñ” Ünsüzünün İmlası 123
3.1.2.5 “t” ve “d” Ünsüzlerinin İmlası 124
3.1.2.6 “s” Ünsüzünün İmlası 126
3.2 Alıntı Sözcüklerin İmla ve Fonetiğine Dair Hususiyetler 128
3.2.1 Alıntı Sözcüklerde “g” Sesinde Üç Noktalı Kef (ڭ) Kullanımı 128
3.2.2 Alıntı Sözcüklerin Ünlülerinde İmale ve Zihaf Dolayısıyla Meydana Gelen İmlalar 129
3.2.3 Kafiye Sayesinde “æ” Ünlüsü ile Aktarılan Alıntı Sözcükler 130
3.3 Ses Bilgisi 141
3.3.1 Ünlüler 141
3.3.1.1 Ünlü Değişmeleri 141
3.3.1.1.1 e/i veya “kapalı e” meselesi 141
3.3.1.1.2 o/u; ö/ü meselesi 143
3.3.1.2 Ünlü Uyumu 144
3.3.1.2.1 Kalınlık-İncelik Uyumu 144
3.3.1.2.2 Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu 145
3.3.1.2.2.1 İsim Kök ve Tabanlarındaki Uyumsuzluğun Durumu. 146
3.3.1.2.2.2 Fiil Kök ve Tabanlarındaki Uyumsuzluğun Durumu .. 146
3.3.1.2.2.3 Eklerdeki Uyumsuzluğun Durumu 146
3.4 Şekil Bilgisi 161
3.4.1 İsim Çekim Ekleri 161
3.4.1.1 Çokluk Eki 161
3.4.1.2 İyelik Ekleri 162
3.4.1.3 Hâl Ekleri 162
3.4.2 Fiil Çekim Ekleri 167
3.4.2.1 Şahıs Ekleri 167
3.4.2.1.1 Zamir Kökenli Şahıs Ekleri 167
3.4.2.1.2 İyelik Eki Kökenli Şahıs Ekleri 168
3.4.2.1.3 Emir Çekiminde Kullanılan Şahıs Ekleri 168
3.4.2.2 Kip Ekleri 169
3.4.2.2.1 Bildirme Kipleri 169
3.4.2.2.1.1 Görülen Geçmiş Zaman 169
3.4.2.2.1.2 Öğrenilen Geçmiş Zaman 170
3.4.2.2.1.3 Geniş Zaman 170
3.4.2.2.1.4 Gelecek Zaman 171
3.4.2.2.2 Tasarlama Kipleri 172
3.4.2.2.2.1 İstek Kipi 172
3.4.2.2.2.2 Şart Kipi 172
3.4.2.2.2.3 Gereklilik Kipi 173
3.4.2.2.2.4 Emir Kipi 173
3.4.2.2.3 Soru Eki 174
3.4.2.2.4 Ek-fiil Çekimleri 174

3.4.2.2.5 Fiillerde Birleşik Çekim 175
3.4.2.2.5.1 Hikâye 175
3.4.2.2.5.2 Şart 176
3.4.2.2.5.3 Kuvvetlendirme ve İhtimal Çekimi 176
3.4.2.3 Yapım Ekleri 177
3.4.2.3.1 İsimden İsim Yapım Ekleri 177
3.4.2.3.2 Fiilden İsim Yapım Ekleri 178
3.4.2.3.3 Fiilden Fiil Yapım Ekleri 180
3.4.2.3.4 İsimden Fiil Yapım Ekleri 181
3.4.2.4 Fiilimsiler 181
3.4.2.4.1 İsim-Filler 181
3.4.2.4.2 Sıfat-Fiiller 182
3.4.2.4.3 Zarf-Fiiller 182
4. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TENKİTLİ METİN 185
5. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: GRAMATİKAL DİZİN 551
5.1 Genel Dizin 551
5.2 Kişi Adları Dizini 977
5.3 Yer Adları Dizini 1066
6. BEŞİNCİ BÖLÜM: TIPKIBASIM 1097
6.1 İzmir Nüshası (İzmir Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 161) 1097
6.2 Paris Nüshası (Bibliothèque Nationale de France [BnF], Turc 250) 1167
7. SONUÇ VE ÖNERİLER 1225
KAYNAKLAR 1230

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

***MetinAmbarı*'ndan Eser Kısaltmaları**

ACHA : Ahmedî *Cemşîd ü Hurşîd* Mehmet Akalın

ACMH : 'Abdî Mûsâ *Câmasb-nâme* Müjgân Çakır - Hanife Koncu

AÇRT : Ahmed Çelebi *Ravzatü't-tevhîd* Mertol Tulum

AGYZ : Gubârî'nin *Yûsuf ü Züleyhâ*'sı Hasan Aktaş

AHBK : *'Azmî-zâde Hâletî* Bayram Ali Kaya

AHPA : 'Aşkî'nin *Heft Peyker*'i Aslı Aytaç

AHPH : 'Abdî'nin *Heft Peyker*'i Hanzade Güzelova

AİYA : Ahmedî *İskender-nâme* Yaşar Akdoğan

ARHŞ : Ahmed-i Rıdvân'ın *Hüsrev ü Şîrîn*'i O.K.Tavukçu

ARNY : Ahmed-i Rıdvân'ın *Rıdvâniyye*'si Nebi Yılmaz

AŞSE : Âsafî Dal Mehmed Çelebi'nin *Şecâat-nâme*'si Süleyman Eroğlu

AVNM : Ârif'in *Vefâtü'n-Nebî*'si Abdurrahim Elveren

BBMK : Fuzûlî *Beng ü Bâde* Mustafa Kaçalin

BİBA : Behiştî Sinân Çelebi'nin *Heft-peyker*'i Bünyamin Ayçiçeği

BLMZ : Behiştî *Leylâ ve Mecnûn* Zeynelabidin Aygün

BRGS : Bursalı Rahmî'nin *Gül-i Sad-berg*'i Ali Duman

BSHP : Behiştî Sinân Çelebi'nin *Heft-peyker*'i Şener Demirel

CDCO : *Cinânî Dîvânı* Cihan Okuyucu

CKMÖ : Cinânî *Cilâu'l-kulûb* Mustafa Özkan

CMSY : Cismî'nin *Mevlid*'i Sadık Yazar

CSCA : Cem Sultan *Cemşîd ü Hurşîd* Adnan İnce

CSCH : Cem Sultan *Cemşîd ü Hurşîd* Münevver Okur Meriç

CSLM : Celâl-zâde Sâlih Çelebi *Leyla vü Mecnûn* Rıfat Kütük

ÇGİH : Vuslatî Âlî Beğ *Çehrin Gazavât-nâmesi* İ. Hakkı Aksoyak

DAYZ : Diyarb. Ahm. Mürş. *Yûsuf ü Züleyhâ* İdris Kadıoğlu

EDFS : *Edhemî Dîvânı* Fırat Sevinç

EDYZ : Erzurumlu Darîr *Yûsuf ü Züleyhâ* Leyla Karahan

FHŞÖ : Fahrî *Hüsrev ü Şîrîn* Özlem Güneş

GATU : Gelibolulu 'Âlî *Tuhfetü'l-'uşşâk* İ. Hakkı Aksoyak

GMTK : Gülşehrî'nin *Mantıku't-tayr*'ı Kemal Yavuz

GNKY : Âşık Paşa'nın *Garîb-nâme*'si Kemal Yavuz

GNMÖ : Derviş Gubârî *Gazavât-nâme-i Midilli* Ömer Özkan

GZGM : Gelibolulu Za'îfî *Gazavât-ı Sultân Murâd* Mehmet Sarı

HHLM : Hamdullah Hamdî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'u Güler Doğan Averbek

HMVS : Hâşimî'nin *Mihr ü Vefâ*'sı Salih Uçak

HNAG : *Halîl-nâme* Ayhan Güldaş

HNAŞ : *Hikmet-nâme* İbrahim b. Bâlî Ali Şeylan

HNİB : *Hikmet-nâme* (İbrahim b. Bâlî) Mustafa Altun

HTAO : Hadîdî'nin *Tevârîh-i Âl-i 'Osmân*'ı Necdet Öztürk

HZMS : Hafî *Zâdü'l-me'âd* SecaattinTural

İMHA : İslâmî'nin Mesnevîsi İ. Hakkı Aksoyak

KBMK : *Kutadgu Bilig* Mustafa Kaçalin

KFLM : Kâf-zâde Fâizî *Leylâ vü Mecnûn* Fatih Elçi

KMMD : Kıyâsî *Mihr ü Mâh* Dilek Aksoylu

LÇSA : Lâmi'î Çelebi'nin *Salmân ü Absâl*'i Erdoğan Uludağ

LÇVR : Lâmi'î Çelebi *Veys ü Râmîn* Fatma Zehra Kavukçu

LDOK : *Lebîb-i Âmidî Dîvânı* Orhan Kurtoğlu

LGSS : Levhî *Gazavât-nâme-i Sultân Süleymân* Ayşe Tuba Tokay

LHLM : Lârendeli Hamdî *Leylâ ve Mecnûn* Bilal Saber

MCVA : Manisali Câmî *Vâmık u 'Azrâ* Selami Ece

MÇVG : Mustafa Çelebi'nin *Varka ve Gülşâh*'ı Ayşe Yıldız

MHDM : *Mihrî Hatun Dîvânı* Mehmet Arslan

MHDS : *Mihrî Hatun Dîvânı* Sadık Armutlu

MMMK : Mu'înî'nin *Mesnevî-i Murâdiyye*'si Kemal Yavuz

MNAK : Mirzâ-zâde Ahmed Neylî Atabey Kılıç

MŞHA : Mahremî'nin *Şeh-nâme*'si Hatice Aynur

MZŞS : *Kıssa-i Şeyh San'ân* Müberra Gürgendereli

NASE : Nev'î-zâde 'Atâyî'nin *Sohbetü'l-ebkâr*'ı M. Yelten

NASN : Nev'î-zâde 'Atâyî'nin *Sâkî-nâme*'si Muhammet Kuzubaş

NDHA : *Nesîmî Dîvânı* Hüseyin Ayan

NMGN : Niğdeli Muhibbî'nin *Gül ü Nevrûz*'u (düzensiz) H. İbrahim Delice

NTEB : Nâlî *Tuhfetü'l-emsâl* Bahir Selçuk

OŞDY : *Osman Şems Dîvânı* Yusuf Yıldırım

PNKA : *Pend-nâme-i Nazmî-i Edirnevî* Kudret Altun

PZMA : *Pend-nâme-i Zarîfî* Mehmet Arslan

RDAM : *Rahîmî Dîvânı* Ahmet Mermer

REFK : *Ravzatü'l-envâr* Fatih Köksal

RİEA : Revânî'nin *'İşret-nâme*'si Cevdet Eralp Alışık

SÇMY : Süleyman Çelebi *Mevlid* Yakup Yılmaz

SDAİ : *Mirzâ-zâde Sâlim Dîvânı* Adnan İnce

SNCD : *Süheyl ü Nevbahâr* Cem Dilçin

ŞFNÖ : Şâhî'nin *Ferhâd-nâme*'si Nurgül Özcan

ŞHFH : Şeyhoğlu Mustafa *Hurşîd-nâme* Hüseyin Ayan

ŞHŞŞ : Şeyhî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'i Funda Şan

ŞHYZ : Şeyyad Hamza *Yûsuf ve Zelîha* İbrahim Taş

ŞYDH : *Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı* Hasan Kavruk

TAET : Tebrizli Ahmedî'nin *Esrâr-nâme Tercümesi* Tuba Ceylan

TBAÇ : Türâbî'nin *Battâl-nâme*'si Abdülkadir Çolak

TGHK : Tutmacî *Gül ü Hüsrev* Kâzım Yoldaş

VDHT : *Vusûlî Dîvânı* Hakan Taş

YBGA : Yahyâ Beğ *Gülşen-i Envâr* Ayşe Sağlam

YBŞG : Yahyâ Beğ *Şâh ü Gedâ* E.Harmancı - G.Tanrıbuyurdu

ZBBM : Za'îfî *Bâg-i Bihişt* Mehmet E. İnan (16.yy)

ZŞÜP : Zâtî'nin *Şem' ü Pervâne*'si Sadık Armutlu

Diğer Kısaltmalar

Ar. : Arapça

bkz. : Bakınız

Çağ. : Çağatay Türkçesi

çev. : Çeviren

DS : *Derleme Sözlüğü*

DLT : *Dîvânu Lugâti't-Türk*

EAT : Eski Anadolu Türkçesi

ET : Eski Türkçe

Far. : Farsça

Fr. : Fransızca

g. : Gazel

İ : İzmir nüshası

İt. **:** İtalyanca

krş. **:** Karşılaştırınız

Lat. **:** Latince

Men. **:** Meninski

mes. **:** Mesnevi

Moğ. **:** Moğolca

mus. **:** Musammat

no. **:** Numara

ö. **:** Ölüm tarihi

P **:** Paris nüshası

Par. **:** Parigi

Rum. **:** Rumca

Sırp. **:** Sırpça

T. **:** Türkçe

TDK **:** Türk Dil Kurumu

TT **:** Türkiye Türkçesi

TTK **:** Türk Tarih Kurumu

Yun. **:** Yunanca

Semboller

[ ] : Metinde köşeli parantezin içi varak numarasını ve varak yüzünü gösterir.

( ) : Dizinde parantezin içi sözcüğün ait olduğu dili gösterir.

< : Dizinde sözcüğün asli biçimini gösterir.

+ : Dizinde ada bağlanmayı gösterir.

+ : Dizinde sözcükle bitişik olarak yazılan sözcük veya eki gösterir.

+ : Dizinde sözcüğe eklenen unsurun başka bir dile ait olduğunu gösterir.

- : Metinde sözcükle bitişik yazılan sözcük veya eki gösterir.

- : Dizinde fiile bağlanmayı gösterir.

- - : Dizinde iki çizginin arasındaki sayı, sözcüğün metindeki kullanım sayısını gösterir.

→ : Dizinde sözcüğün yardımcı fiille kullanılan biçimini gösterir.

➢ : Dizinde sözcüğün *Derleme Sözlüğü*'nden, Meninski'den veya Parigi'den alınmış biçimlerini gösterir.

• : Dizinde sözcüğün *MetinAmbarı* manzum metinler veri tabanında bulunan diğer manzum metinlerdeki kafiyeli kullanımlarını veya aynı anlamlı kullanıma sahip şahitlerini gösterir.

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

a, ā	ا , آ , اَ , ـَ , ەَ , ه
æ	ـَ
ʿa, ʿı, ʿi, ʿo, ʿö, ʿu, ʿü	ع
b	ب
c, ç	ج, چ
d	د
ḍ	ض
e	ا , آ , اَ , ه , ەَ , ـَ
ē	ا , آ
f	ف
g	ك , ڭ
ġ	غ
h	ه
ḥ	ح
ḫ	خ
ı, i	ا , اِ , ـِ , ء, اِي , ي , ى
ī	ي , اي
j	ژ
k	ك
ḳ	ق
l	ل
m	م
n	ن
ñ	ك , ڭ
o	اُ , او , اُو , ـُ , و , وُ
ō	و , وُ
ö	اُ , او , اُو , ـُ , و , وُ
p	ب , پ
r	ر
s	س
ṣ	ث
ṣ	ص
ş	ش
t	ت
ṭ	ط
u	ا , اُ , و , وُ , او , اُو , ـُ
ū	و , وُ
ü	ا , اُ , و , وُ , او , اُو , ـُ
v	و
y	ى , ي
z	ز
ż	ض
ẓ	ظ
ẕ	ذ

TEŞEKKÜR

Bu doktora tezinin hazırlanmasında birçok değerli ismin önemli katkıları oldu. Her şeyden önce, beni her zaman destekleyen, bana en iyi imkânları sunan sevgili aileme teşekkür ederek başlamak benim için bir görevdir.

İnsanın hayatta karşısına çıkan diğer insanlar da bir yazgıdır. Bu yazgı, benim karşıma 2013 yılında hocam Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ'ı çıkardı. Günay Hoca, ünvanı adından değil, adı ünvanından büyük olan bilginler kervanındandı. Akademik hayatımın çok erken bir merhalesinde, 8 Aralık 2021 tarihinde kaybettiğim hocamı anmayı bir vefa borcunun gereği addediyorum. Hocamın vefatı, kalbimdeki en derin yaralardan biri olarak kalacaktır.

Tez sürecinin her aşamasının kolaylıkla ilerlemesinde büyük emekleri olan, engin bilgi birikimine ve akademisyen kimliğine büyük saygı duyduğum, hocalığını örnek almaya çalıştığım, beni her zaman büyük bir titizlikle yönlendiren ve bu çalışmanın şekillenmesini sağlayan değerli danışmanım, kıymetli hocam Prof. Dr. İ. Gülsel SEV'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Kendisinin rehberliği, teşviki ve güveni tez çalışmamın her adımında bana ilham vermiş ve beni cesaretlendirmiştir.

Enverî'nin *Düstûr-nâme*'sinin mutlaka yeniden çalışılması gerektiğini belirterek bu çalışmanın ortaya çıkmasında sayısız destekleri olan, *MetinAmbarı* adlı manzum metinler veri tabanını kullanma imkânını bana tanıyarak tezin birçok bölümü için önemli veriler elde edilmesini sağlayan, bazı beyitler için defalarca kapısını çaldığım ve her defasında, asla unutamayacağım yardımlarını gördüğüm kıymetli hocam Prof. Dr. Ahmet Atillâ ŞENTÜRK'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Tez izleme komitesindeki değerli katkıları için Doç. Dr. Bilge KAYA YİĞİT'e, üzerimdeki emekleri için Prof. Dr. Osman Fikri SERTKAYA, Prof. Dr. Ayşegül SERTKAYA, Prof. Dr. Süreyya BEYZADEOĞLU, Prof. Dr. Metin AKAR ve Prof. Dr. Hatice ŞAHİN'e, kendisine danıştığımda büyük bir özveriyle yardımcı olmaya çalışan Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN'a, arkadaşlıkları için Dr. Reyyan UYSAL KABA ve Abdüssamet KILINÇ'a, kıymetli desteklerini gördüğüm İlim Yayma Vakfı'na, ayrıca, doktora sürecim boyunca bilgi, tecrübe ve dostluklarıyla bana destek olan tüm hocalarıma, adlarını tek tek sayamadığım kıymetli insanlara teşekkür ederim. Bu süreçte bana güç veren, yanımda olan herkese gönülden minnettarım.

Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ'a...

1. GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Enverî tarafından 869/1465 yılında telif edilen ve Veziriazam Mahmûd Paşa'ya (ö. 878/1474) sunulan *Düstûr-nâme*, Osmanlı tarih yazıcılığının en eski örneklerinden biri olup üzerinde yapılan çalışmaların yetersiz kaldığı bir Eski Anadolu Türkçesi metnidir. Manzum olarak mesnevi nazım biçimiyle kaleme alınan ve bu niteliğinin yanı sıra muhtevası itibarıyla da ayrıca önem taşıyan eser üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmış olsa da bu çalışmaların hiçbiri metni bütüncül bir şekilde ele alamamış, bazı bölümler eksik bırakılmış ve eser hakkıyla anlaşılamamıştır. Tezkirelerde müellife dair bilgiye rastlanmaması ve müellifin diğer eseri olan *Teferrüc-nâme*'nin de bir nüshasına ulaşılamaması, müellif ve eser üzerinde yapılacak çalışmalar açısından bazı sınırlılıklar ortaya çıkarmış, bu bilgilere ulaşılabilecek yegâne kaynak olan *Düstûr-nâme*'deki bilgiler de çoğu zaman doğru bir şekilde anlaşılamadığı için müellif ve eserlerine dair birçok bilgi meçhul kalmış veya yanlış değerlendirilmiştir. Kimi çalışmada metnin iki nüshasının ele alındığı belirtilse de iki nüsha tam olarak ele alınamamış, metinde ve gramatikal dizinde eksikler olduğu tarafımızca tespit edilmiş, dil incelemesine yer verilmemiş; kimi çalışmada ise metin tek bir nüshaya dayandırılıp diğer nüshadaki bilgilerden mahrum kalınmış ve dahi tarihî bir kaynak niteliğindeki eser için büyük önem ihtiva eden gramatikal dizin de oluşturulmamıştır. Bazı çalışmalarda da eserin yalnızca bir bölümü üzerinde durulmuştur. Bu nedenlerle *Düstûr-nâme* üzerinde kapsamlı bir çalışmanın gerekli olduğu anlaşılmış ve eser bu doğrultuda tarafımızca doktora tezi olarak çalışılmak üzere belirlenmiştir. Çalışma sürecinde de mevcut neşirler yeniden gözden geçirilmiş, eserin iki nüshasının ayrıntılı bir biçimde karşılaştırılarak incelenmesinin, önceki bilgi yanlışlarını düzeltmenin yanı sıra yeni tespitlerin yapılmasına da imkân sağladığına ve *Düstûr-nâme*'nin bu çalışmalarla sınırlı bırakılamayacak kadar kıymeti haiz bir eser olduğuna defaatle kani olunmuştur. Eser üzerinde yeni bir çalışma yapılmasının gerekliliği hususunda evvela kendimizi ikna ve teşvik eden düşünce de tam manasıyla bu olmuştur.

Düstûr-nâme, Paris'teki nüshasının bulunuşu itibarıyla Türkiye'de özellikle akademi çevrelerinde görece popülerlik kazanmış metinlerden biridir. Eserin söz konusu nüshası, 1925'te Paris kütüphanelerinde araştırma yapmak üzere Fransa'ya

gönderilen tarihçi Mükrimin Halil (Yinanç) (ö. 1961) tarafından tespit edilmiştir (Başar, 2013). Eserin ilk neşirleri de Mükrimin Halil Bey tarafından yapılmış, ilerleyen yıllarda eser farklı araştırmacılar tarafından çeşitli tez, kitap ve makale gibi yayın türlerine konu edilmiştir. Tüm bu çalışmalara ilerleyen kısımlarda ayrıntılı olarak değinilecektir.

Doktora tezi çalışmamız; *Giriş* başlığının ardından *Müellif ve Eserleri, Dil İncelemesi*, *Tenkitli Metin*, *Gramatikal Dizin* ve iki nüshanın fotoğraflarını içeren *Tıpkıbasım* bölümleri olmak beş ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın ilk başlığı olan ve bu satırları da içeren *Giriş* başlığının ardından ilk ana bölüm olan *Müellif ve Eserleri* adlı bölüm başlamakta ve bu bölüm, çeşitli başlıklar altında müellif Enverî'nin hayatına dair bilgileri, *Düstûr-nâme*'nin konusunu, yazılış sebebini, niteliklerini, bölümlerini, eserin nüshalarını, müellifin kayıp eseri *Teferrüc-nâme* hakkındaki bilgileri, eser üzerinde yapılan çalışmaları ve bu çalışmalardaki çeşitli eksiklerle bugüne kadar yapılan bazı yanlış değerlendirmeleri içermektedir.

Tez çalışmamızın ikinci bölümü olan *Dil İncelemesi* bölümü, kendi içerisinde üç temel alt başlık ve bu başlıkların da yine kendi bünyesindeki alt başlıkları içermektedir. Bu başlığın ilk temel alt başlığı *İmla Özellikleri* şeklindedir. Bu alt başlıkta ünlü seslerin ön seste, iç seste ve son seste imlasına ve ünsüz seslerin imlasına ayrı ayrı değinilmiş, her iki nüshadan imla örnekleri verilmiştir. Bu temel alt bölümün kendi alt başlıklarından biri olan *Kafiye Meselesi ve Asli Uzun Ünlülü Olması Muhtemel Türkçe Sözcüklerin İmlası* şeklindeki başlıkta Türkçe sözcüklerdeki uzun ünlülerin Eski Anadolu Türkçesinde olup olmadığı konusuna değinilmiş, bu dönemdeki uzun ünlülerin varlığını sorgulayan araştırmacıların çalışmalarına da değinilerek konu tartışılmıştır. Metinde yer alan birçok sözcüğün imla, çeşitli sözlükler, aruz ve özellikle uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kafiyeli kullanımları dolayısıyla uzun ünlülü olmasının muhtemel olduğu örnek beyitlerle gözler önüne serilmiştir. Bu başlıkta paylaşılan veriler noktasında bunlarla sınırlı kalınmayıp *MetinAmbarı* adlı manzum metinler veri tabanında (Şentürk, 2025) yapılan taramalar neticesinde Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ve bazı Osmanlı Türkçesi metinlerinde bu sözcüklerin benzer şekilde kafiyeli olarak yoğun bir biçimde kullanıldığı gösterilmiş, onlarca örneğe yer verilmiş, kullanılan örnekler dört harften oluşan kısaltmalarla gösterilmiştir. *MetinAmbarı* veri tabanından alınan örneklerde yer verilen bazı uzun ünlüler ve "æ" ünlüsü, naşirlerin neşirlerinde

bulunmayıp söz konusu örneklere tarafımızca eklenmiştir. Bu bölümde diğer manzum eserlerdeki örnekler bilhassa Gülşehrî'nin (ö. 717/1317'den sonra) *Mantıku't-tayr*'ı, Âşık Paşa'nın (ö. 733/1332) *Garîb-nâme*'si, Ahmedî'nin (ö. 815/1412-13) *İskender-nâme*'si, Hoca Mes'ûd'un (ö. 803/1400-01'den önce?) (Erdem, 2015) *Süheyl ü Nev-bâhâr*'ı gibi Eski Anadolu Türkçesi devresinin mühim eserlerinden seçilmeye çalışılmış, bu eserlerin yanı sıra yine bu devrenin veya yakın yüzyılların metinlerinden çok sayıda örnek verilmiştir. Bu başlık altındaki konulardan biri de kafiye nedeniyle bazı Türkçe sözcük ve eklerin ince sıradan ünlülerle aktarılmasıdır. Bu noktada Meninski'nin eserindeki bazı bilgiler de kullanılarak bu aktarımın niçin tercih edildiği belirtilmiş, ayrıca yine diğer manzum metinlerden örnekler de şahit olarak paylaşılmıştır. Alıntı sözcüklerdeki imla hususiyetlerine de bu bölümde değinilmiş olup bu sözcüklerde imale ve zihaf nedeniyle imlada ortaya çıkan özelliklere dair örnekler verilmiştir. Türkçe sözcüklerin uzun ünlülü alıntı sözcüklerle olan kafiyeli kullanımlarına önceki bir başlıkta değinildiği gibi alıntı sözcüklerin birbiriyle kafiyeli kullanımları konusuna da bu başlıkta değinilmiş, özellikle Meninski'nin şahitliğine dayalı olarak Türkoloji çalışmalarında neredeyse hiç rastlanılmayan, alıntı sözcüklere dair "a" ünlüsü yerine "æ" ünlülü bazı aktarım tercihleri temellendirilmiş ve diğer manzum metinlerden örneklere yer verilmeye devam edilmiştir. Bu bölümün ikinci temel alt başlığı *Ses Bilgisi* başlığıdır. Bu başlıkta "kapalı e" meselesi, ünlü uyumları, Eski Anadolu Türkçesinde sürekli yuvarlak ünlülü ve sürekli düz ünlülü olan eklerin metindeki durumu gibi konular işlenmiştir. *Dil İncelemesi* bölümünün üçüncü alt başlığı ise *Şekil Bilgisi* başlığıdır. Bu başlık altında isim çekim ekleri, fiil çekim ekleri, kip ekleri, cevher fiil, fiillerde birleşik çekim, yapım ekleri ve fiilimsiler gibi konulara temas edilerek metinde yer alan çok sayıda kelime örnek olarak verilmiştir. Verilen örneklerde beyit sırası dikkate alınmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümü *Tenkitli Metin* bölümüdür. Bu bölümde *Düstûr-nâme*'nin İzmir ve Paris nüshaları ele alınarak transkripsiyonlu ve tenkitli metin oluşturulmuştur. Metin oluşturulurken tek nüsha esas alınmamış, Eski Anadolu Türkçesi devresinin dil hususiyetleri esas alınarak müellif Enverî'nin elinden çıkmış olan metnin inşasına çalışılmıştır. Elbette nüsha farkları ve müstensihlerin ağız özelliklerini yansıtıyor olması muhtemel birtakım farklı kullanımlar da dipnot verilerek kaydedilmiştir. Transkripsiyonlu metinde kullanılan transkripsiyon alfabesi, Türkoloji metin çalışmalarında yaygın olarak kullanılan

transkripsiyon harflerinden oluşmakla birlikte alıntı sözcüklerde "æ" ve Türkçe sözcüklerde uzun a (ā) ve nadiren uzun e (ē) ünlülerinin kullanımı da tercih edilmiştir. Bu kullanımlar bir önceki bölüm olan *Dil İncelemesi* bölümünde açıklanmış; imla, vezin, kafiye, diğer manzum metinler ile dönem sözlüklerinden istifade edilerek temellendirilmiş ve örneklendirilmiştir. 3699 beyitten oluşan metinde kişi ve yer adı gibi özel adlar ve bölüm başlıkları daha kolay ayırt edilebilmesi için kalın gösterilmiştir. Her beyit numaralandırılmış, beyit numaralarının sol tarafında köşeli parantez içerisinde nüsha kısaltmaları (İ: İzmir; P: Paris) ve bu kısaltmaların akabinde bir taksim işaretinden sonra varak numaraları verilmiştir. Her varağın ön yüzü alışılagelmiş şekilde *a*, arka yüzü *b* olarak isimlendirilmiştir. Metinde her mısranın ve özel adların ilk harfi büyük harfle yazılmış, özel adlar kalın gösterildiği için bu adlara gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmamıştır. Bu bölümde zaman zaman dipnotlar vasıtasıyla Beyzâvî'nin (ö. 685/1286) *Nizâmü't-tevârîh*'i, Muhammed b. Cerîr et-Taberî'nin (ö. 310/923) *Târîhü'l-ümem ve'l-mülûk*'ü, İbnü'l-esîr'in (ö. 630/1233) *el-Kâmil fi't-târîh*'i, Şükrullâh'ın (ö. 868/1464'ten sonra) *Behcetü't-tevârîh*'i ve Ahmedî'nin (ö. 815/1412-13) *İskender-nâme*'si gibi eserlerle karşılaştırmalar yapılmıştır.

Dördüncü bölüm olan *Gramatikal Dizin* bölümü kendi içerisinde bir genel dizin, bir kişi adları dizini ve bir de yer adları dizinini içermektedir. Bu bölüm oluşturulurken *TürkSözDiz 4.4.* adlı dizin programı kullanılmıştır. Binlerce madde başından oluşan genel dizinde, metinde kullanılan tüm sözcüklere yer verilmiş; bu sözcükler *eyle-*, *it-*, *kıl-*, *ol-* yardımcı fiilleriyle kullanılıp yeni bir anlam ihtiva ediyor olmaları durumunda bu maddeler de ana maddeye bağlı bir ok "→" işaretiyle alt maddeler hâlinde anlamlarıyla birlikte verilmiştir. Sözcük yalnızca bu yardımcı fiillerle kullanılmışsa madde başı olarak doğrudan yardımcı fiillerle gösterilmiştir. Genel dizinde her sözcüğün yalın hâline, tamlamalı, ekli ve yardımcı fiilli biçimlerine yer verilmiş ve tüm bu kullanımların hangi beyitte olduğu da yine beyit numarasıyla gösterilmiştir. Bu bölümün ikinci başlığı *Kişi Adları Dizini*'dir. Metinde geçen kişi adlarının tamamının madde başı yapıldığı bu dizinde söz konusu şahısların tarihî kişiliği hakkında bilgi verilmiş, ayrıca genel dizindeki gibi her kişi adına gelen ekler de gösterilmeye devam edilmiştir. Bu bölümün son başlığı olan *Yer Adları Dizini* başlığında ise metinde geçen yer adlarının açıklamalı dizini oluşturulmuştur. Dizin programının sunduğu imkânlar, oluşturmak istediğimiz dizinler için bazen kısıtlı kalmış, bu konuda programın geliştiricisi ile birkaç defa

temasa geçilerek iyileştirmeler yapılmaya çalışılmış ve oluşturulan dizinin bu hâli alması için ciddi bir zaman ve emek sarf edilmiştir.

Çalışmamızın beşinci bölümü *Tıpkıbasım* başlıklı bölümdür. Bu bölümde eserin İzmir ve Paris nüshalarının tıpkıbasımlarının tamamı verilmiştir. Çalışmamız, her iki nüshanın tam tıpkıbasımlarının verildiği ilk çalışmadır. Daha önce yapılan çalışmalardan sadece 2007 yılında yapılan yüksek lisans tezi çalışmasında (Ademler, 2007) İzmir nüshasının tam tıpkıbasımı verilmiştir. Ancak bu tıpkıbasım, nüshanın Süleymaniye Kütüphanesi mikrofilm arşivinde bulunan siyah beyaz mikrofilmidir. Çalışmamızda İzmir nüshasının tamamının renkli fotoğraflarına ulaşıldığı için bu nüshanın tüm varakları renkli olarak verilmiştir. Paris nüshası ise kütüphane tarafından siyah beyaz olarak dijital erişime açık olmasına rağmen bu nüshanın tıpkıbasımının verildiği bir çalışma olmamıştır. Her iki nüshanın tam tıpkıbasımları numaralandırılarak çalışmamızın son bölümüne yerleştirilmiştir.

2. BİRİNCİ BÖLÜM: MÜELLİF VE ESERLERİ

2.1 *Düstûr-nâme* ve *Teferrüc-nâme*'nin Müellifi Enverî'nin Hayatı

Enverî'nin hayatı hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır. Bu konuda şairin eserindeki bilgilerden önce tezkireler incelenerek bilgi edinmeye çalışılmış ancak şair tezkirelerinde *Düstûr-nâme* ve *Teferrüc-nâme*'nin müellifi olan Enverî'ye dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Sehî Bey (ö. 955/1548) tarafından 945/1538 yılında yazılan *Heşt Bihişt* adlı tezkirede Enverî mahlaslı bir şaire yer verilmediği görülmüştür (İpekten vd., 2017). Latifî (ö. 990/1582) tarafından 953/1546 yılında yazılan *Tezkiretü'ş-şuarâ*'da *Enverî-i Midâdî* başlığı altında verilen şair, Mürekkepçi Enverî (ö. 957/1547) olarak bilinen ve bu tezkirede okuma yazma dahi bilmeyen, cahil bir şair olarak anılmıştır (Canım, 2018; Yılmaz, 2014). Âşık Çelebi'nin (ö. 979/1572) 976/1568 yılında tamamladığı *Meşâirü'ş-şu'arâ* adlı tezkiresinde (Kılıç, 2018), Kınalı-zâde Hasan Çelebi'nin (ö. 1012/1604) 994/1586 yılında yazdığı *Tezkiretü'ş-şu'arâ*'sında (Sungurhan, 2017) ve Ahdî'nin (ö. 1002/1593-94) 971/1564 yılında yazmaya başladığı (Akün, 1988) *Gülşen-i Şu'arâ*'sında (Solmaz, 2018) zikredilen Enverî de yine Mürekkepçi Enverî olup yaşadığı tarih ve edebî kişiliği dikkate alındığında *Düstûr-nâme* ve *Teferrüc-nâme* müellifi Enverî ile aynı kişi olma ihtimali yoktur. Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin (ö. 968/1561) Osmanlı ulemasının biyografisine dair eseri olan ve 965/1558 yılında tamamlanan (Özcan, 2010) *eş-Şekāiku'n-nu'mâniyye* adlı eserinde, Enverî'nin *Düstûr-nâme*'sinden yedi yıl önce, 863/1458 yılında tamamlanan (Almaz, 2022), *Düstûr-nâme* ile benzer konuda yazılan ve yine Mahmûd Paşa'ya sunulan *Behcetü't-tevârîh* adlı eserin müellifi Şükrullâh (ö. 868/1464'ten sonra) hakkında bilgi bulunmasına rağmen, Enverî hakkında bir bilgi bulunmamaktadır (Hekimoğlu, 2019). *Kâtib Çelebi*'nin (ö. 1067/1657) 1050/1640 yılında tamamladığı bibliyografik eseri *Keşfü'z-zünûn*'da ise Enverî'nin eserlerine dair bir kayıt bulunamamış, mezkûr eserde *Düstûr-nâme* ismiyle kayıtlı bir eserin Enverî'nin eseriyle ilgisi olmayan farklı bir eser olduğu görülmüş (Balcı, 2011), dolayısıyla şairin adına bu eserde de rastlanılamamıştır.

Kaynaklarda Enverî'ye dair bilgilerin yer almaması, onun hakkında bilgi elde edilebilecek yegâne kaynağın da *Düstûr-nâme* olduğunu göstermektedir. Ancak eserinde de şair hakkında çok fazla ayrıntı söz konusu değildir. Bu nedenle

eserde onun hayatı hakkında bilgi verebilecek ipucu niteliğindeki her mısra ve dahi her kelime oldukça değerlidir.

Müellifin gerçek adı bilinmemektedir. *Enverî*, onun mahlasıdır. Şair; *aydınlık*, *nurlu*, *çok parlak* anlamlarına gelen ve şiirde de olumlu bir anlama sahip olan bu sözcüğü mahlas olarak seçmiştir. İslam düşüncesinde *nûr* kavramı, ilahî aydınlanma, hakikatin tezahürü ve bilginin sembolü olarak olumlu bir anlam taşır. Bu kökten türeyen *enver* sözcüğü ve tabii *Enverî* mahlası da şairler tarafından bu nedenle muteber bulunmuş olmalıdır. Ayrıca bu mahlasın birçok şair tarafından tercih edilmesinde İran edebiyatının büyük kaside şairi Evhadüddîn Enverî'nin (ö. 585/1189 [?]) de tesiri olmalıdır. Evhadüddîn Enverî, devrindeki edip, şair ve âlimleri himaye eden son Büyük Selçuklu sultanı Sencer'in (ö. 552/1157) himayesinde (Özaydın, 2009) bir kaside şairi olarak şöhret kazanmıştır. Fatih'e *Teferrüc-nâme*'yi, Mahmûd Paşa'ya *Düstûr-nâme*'yi sunan, bir beyitte kendini *s̲enā-ẖʷān* "öven, metheden" şeklinde tanımlayan ve Farsçaya âşina olan müellifin, sunduğu kasidelerle ün kazanmış Evhadüddîn Enverî'den ilhamla *Enverî* mahlasını almış olma ihtimali de vardır. Eserde şairin mahlasının geçtiği beyitler şu şekildedir:

Enverī *ümmīz̲i var yarın şefīʿ*
Ola anuñ-ile ***Ḳurʾān****-ı ʿæz̲īm* (31)

Se mevālīd içre anuñ ʿunṣurı
Dāyim olsun dir s̲enā-ẖʷān ***Enverī*** (3556)

N'ola añılsa duʿādan ***Enverī***
Sizi çoḳ añdı s̲enādan ***Enverī*** (3696)

Enverî'nin, eseri *Düstûr-nâme*'yi 869/1465'te tamamladığında 30'lu veya 40'lı yaşlarında olduğu varsayılırsa II. Murâd'ın (ö. 855/1451) saltanatı sırasında doğmuş olduğu söylenebilir. Yine eserin telif tarihi sayesinde 869/1465'ten sonraki bir tarihte öldüğü anlaşılan şairin kesin ölüm tarihi ve II. Bâyezîd (ö. 918/1512) devrini görüp görmediği ise belirsizdir. Eserinde ailesi hakkında bir bilgi vermeyen şairin, iyi bir eğitim seviyesine sahip olduğu aşikârdır. Eserinde kullandığı kaynaklar onun okumaya ilgi duyduğunu, en az iki eser telif etmiş olması kalem ehli olduğunu, bu eserleri II. Mehmed (ö. 886/1481) gibi bir padişaha ve Mahmûd Paşa (ö. 878/1474) gibi bir devlet adamına sunmuş olması onun devlet erkânına

belirli bir derecede yakın olduğunu ve yine bir dereceye kadar itibar sahibi bir kimse olmasının muhtemel olduğunu göstermektedir. Müellifin Farsça bildiği, Beyzâvî (ö. 685/1286) tarafından Farsça kaleme alınan *Nizâmü't-tevârîh*'i kaynak olarak kullanmasından hatta satır satır detaylarına vâkıf olarak okuyabilmesinden anlaşılmaktadır. Tüm bu bilgiler göz önüne alındığında müellifin müverrih, yazıcı veya asker olabileceği, bu yolda çaba sarf ederek devletin en yüksek kademeleriyle temas hâlinde olmaya veya bu irtibatını sürdürmeye çalıştığı görülmektedir. Onun, *Düstûr-nâme*'yi sunduğu Mahmûd Paşa'dan istirhamı *çiftlük bir köy*, yani kuvvetle muhtemel tımardır. Enverî, kendisine bir tımar verilmesi konusunda Mahmûd Paşa'dan ihsanda bulunmasını, yardımcı olmasını istemiş olmalıdır.

Müellif, *Düstûr-nâme*'de, 1462 yılındaki Eflak ve Midilli Seferi ile 1463 yılındaki Bosna seferlerine katıldığını belirtmektedir. Bu seferleri bizzat yerinde gözlemleyerek eserinde bilgi vermesi oldukça önemlidir. Eflak Seferi'ne dair verdiği bilgilerin bir kısmı şöyledir:

...
Ol yaña çün şāh ***İflāḳ*** *bu yaña*
Ṭovurur azġun gören ḳalur ṭaña (3488)

Oturur ***İsḥāḳ Pāşā*** *tæḫt[in]de*
Düşdi ḫānsuz ḳaldı rāy-ı sæḫtinde (3489)

Şeh gelüp voyvodayı dæʿvet ider
Pes risālet vechi-le ***Yūnus*** *gider* (3490)

Ḥamza Beg*le oldı* ***Yūnus Beg*** *şehīd*
Yaḳdı ***Tūnā****nuñ kenārın ol pelīd* (3491)

Yil sekiz yüz altımış altı olur
Pādişāh aña ġæzā ʿæzmin ḳılur (3492)

Nīgebōlī*ye irişdi pādişāh*
Yir götürmez leşker olmışdur sipāh (3493)

Ḳıldı ***Pāşā Tūnā****yı evvel güẕer*

Düşmene gele ṣanur ālāy düzer (3494)

Öte yaḳaya geçer sulṭān daḫi
Bile otaġ u serāy u mæṭbæḫi (3495)

Anda bir ṣaḥrāya üç günde girür
Ḥükm ider sulṭān cebe anda görür (3496)

Ālay ālāy gög demür geymiş ġuzāt
Ṣæf ṣæf olmış oynadurlar cümle āt (3497)

Hem zirihler hem çuḳallar çigşeşür
Hem sæhīl uruban atlar kişneşür (3498)

Enverî, bizzat katıldığı bu sefer için tarih detayları da vermektedir:

***Oruc**un altısı ḳılmışdur güẕer*
Cumʿa gicesi ḳopar bir şūr u şer (3499)

...

Müellif, sefer sırasında ve sonrasında bizzat şahit olduklarını anlatmaya devam etmekte, savaşın çarpıcı manzaralarına da değinmektedir:

Ṣubḥ-dem ṭutġunlar u leşker gelür
Ṭoldı dīvān gövde cümle ḳætl olur (3507)

ʿÆzm ider ol gördük anda çoḳ ḳædīd
Ḳazuġ-ile kim ʿætīḳ u kim cedīd (3508)

***Bōzu**ya andan daḫi ʿæzm eyledük*
Anda kāfir çıḳdı bir rezm eyledük (3509)

Kāfirüñ on bişdi sancaġı temām
Otururken tæḫtde şāh-ı enām (3510)

Ġāziler mecmūʿısın vardı ḳırar
Baş u ṭutġun ḥædsüz orduya irer (3511)

İflaġ *illerin otuz günde yıḳar*

Ḳılıcı odıyle ḫæşm evin yaḳar (3512)

Şāh ider ol yire ġæyri voyvodā

Kim ḳıla sulṭāna tā cizye fidā (3513)

Şair, Eflâk Seferi'nin ardından otuz gün süren ganimet toplama sürecinden de bahsetmiştir:

Yoḳ esīre ṭavara ḥædd ü şümār

Ḳılduġ otuz gün bir ol ili şikār (3514)

Devamında padişahın Beyreyil'e (İbrâil) geldiğini, -muhtemelen bu zaferi kutlamak amacıyla- şölen düzenlediğini ve ardından Edirne'ye hareket ettiğini bildiren Enverî'nin bu şöleni de bizzat görmüş olması muhtemeldir:

Beyreyīl*e geldi ʿıyd eyledi şāh*

Edrenē*ye ḳıldı andan ʿæzm-i rāh* (3515)

Yine 1462 yılında gerçekleştirilen Midilli Seferi'ne katılan Enverî, eserinde bu seferden de bahsetmiş ve üzerinde ayrıca durulması gereken detaylar vermiştir:

ʿÆzm ider ol yil ***Midillī****ye varur*

Ṭūpçılar aña bī-ḥæd ṭūp urur (3516)

Çār u nā-çār anı daḫi feṭḥ ider

Çoḳ ***Fireng****-i ḥærbī var ḳırdı gider* (3517)

Müellif, Midilli Seferi'nden umduğunu bulamadığını belirtmiştir. Aşağıdaki beyit, Midilli'ye düzenlenen sefer sonucunda sayısız mal ve esir elde edildiğini ancak Enverî'nin bunlardan ümitsiz kaldığını, yani umduğunu elde edemediğini göstermektedir:

Yine māl-ile esīre yoḳ şümār

Līk ḳıldı beni nevmīd ol ḥişār (3518)

Osmanlı ordusunda fethedilen bir beldenin artık Osmanlı hâkimiyetinde olduğunu ezan ile ilan etmek bir gelenek hâlini almıştır (Alkan, 2014). Enverî, Midilli'nin liman kalesinde gece ezan okuduğu şeklinde önemli bir detay vermiş, ayrıca kendisine bir yardım edenin, arka çıkanın olmadığını belirterek yine Midilli'nin fethinden elde edilen ganimetlerden kendisine düşen pay konusunda yaşadığı hayal kırıklığını dile getirmiştir:

Gice līmōn burġōsında ben ezān

Oḳıdum çıḳdum baña yoḳ müsteʿān (3519)

Eserin Mahmûd Paşa (ö. 878/1474) adına düzenlenmiş olması, Enverî'nin Mahmûd Paşa'ya olan yakınlığını veya onun himayesine girme arzusunda bulunduğunu göstermektedir. Müellifin, katıldığı savaşlarda Mahmûd Paşa'yı bizzat görüp konuşmuş olması da kuvvetle muhtemeldir.

Enverî'nin hayatına dair eserde yer alan en önemli detaylardan biri eserin son bölümünde bulunmaktadır. Enverî, savaşlarda -belki de- bizzat tanıştığı, zekâsını, stratejilerini gördüğü ve emrinde savaştığı Mahmûd Paşa'dan kendisine *çiftlük bir köy* ihsan etmesini istemiştir:

Biñ melek şāfiʿ getürdüm ben aña
Çiftlük bir köy ide iḥsān baña (3686)

Bu beyitte bahsedilen *çiftlük bir köy*, şaire gelir sağlayacak bir tımar olmalıdır. Tımar, Osmanlı merkez vilayetlerinde bir süvari birliğini ve askerî-idari hiyerarşiyi desteklemek amacıyla yapılan ve tevarüs yoluyla geçmeyen tahsisatı ifade etmektedir (İnalcık, 2012). Enverî'nin çağdaşı, Fâtih dönemi tarihçilerinden Tursun Bey'in genç yaşta tımar sahibi olduğu, üstelik Mahmûd Paşa'nın divan kâtibi olarak görev yaptığı ve onunla birlikte hemen bütün seferlere katıldığı bilinmektedir (Tulum, 1994). Enverî'nin tarih konulu bir eser yazarak Mahmûd Paşa'ya ithaf etmiş olması ve Mahmûd Paşa'nın bulunduğu birçok sefere katılmış olması, onun da -Tursun Bey'e verildiği gibi- bir tımar sahibi olarak buradan gelir elde etme arzusunda olabileceğini düşündürmektedir. Yine de bu bilgiler onun mesleğine dair kesin bir bilgi vermemektedir. Enverî, Tursun Bey gibi bir müverrih ve yazıcı olabileceği gibi, tımar sahibi olma arzusundaki bir asker de olabilir. *Düstûr-nâme*'nin en hacimli bölümünü, özellikle Ege'deki deniz seferleriyle öne çıkan Aydınoğullarına ayırmış olması, eserini sunduğu Mahmûd Paşa'nın da Midilli ve Amasra'ya düzenlenen seferlerde Fâtih tarafından donanmanın idaresiyle görevlendirilmesi, velhasıl Enverî'nin deniz seferleriyle meşhur Umur Bey'e ve deniz seferlerine olan ilgisi ve birçok defa donanmanın başında sefere çıkan Mahmûd Paşa'ya olan hayranlığı da dikkat çekicidir. Müellif, Mahmûd Paşa'nın emri altında kimi zaman donanma ile sefer yolculuğunda bulunup deniz harekâtlarına olan ilgi ve heyecanını bu sırada kazanmış olabilir.

2.2 Enverî'nin Eserleri

Enverî'nin *Teferrüc-nâme* ve *Düstūr-nâme* adlı iki eseri bilinmektedir. Bu eserler dışında bir eseri olup olmadığı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Çeşitli yazma eser kütüphanelerinde "Enverî" mahlası için yaptığımız taramalarda çıkan müelliflerin, aynı mahlası kullanan başka şairler olduğu görülmüştür.

Dile hâkim olmasının yanı sıra kuvvetli bir üsluba sahip olduğunu düşündüğümüz Enverî'nin adının tezkirelerde geçmemesi, incelenen birçok kaynakta zikredilmemiş olması, onun eser verme açısından velut bir şair olmadığını ve fazla eseri bulunmadığını düşündürmektedir. Ölüm tarihi ve öldüğü yaş da bilinmediğinden şairin çok uzun bir ömür süremediği için daha fazla eser verememiş olma ihtimali de söz konusudur.

2.2.1 *Teferrüc-nâme*

Düstûr-nâme'de verdiği bilgilere göre Enverî, *Düstûr-nâme*'den önce, Fâtih adına *Teferrüc-nâme* adlı bir eser telif etmiştir. Ancak eserin bir nüshası tespit edilememiştir. Kâtib Çelebi'nin *Keşfü'z-zünûn*'unda bu esere dair bir kayıt bulunamamıştır. (Balcı, 2011). Yaklaşık 2 milyon beyti barındıran *MetinAmbarı* manzum metinler veri tabanında (Şentürk, 2025) eser adı çeşitli biçimlerde taratılmış, ancak *Düstûr-nâme*'de geçen beyitler dışında esere atıfta bulunan başka bir beyte rastlanmamıştır.

Teferrüc-nâme'den ilk bahseden kişi, Fransa Millî Kütüphanesinde *Düstûr-nâme*'nin yazma nüshasını tespit eden Mükrimin Halil (Yinanç)'tır. Mükrimin Halil Bey, 1929 yılında (kapakta 1930) *Türk Tarih Encümeni Külliyatı*'ndan çıkan *Düsturnamei Enverî Medhal* başlıklı çalışmasında kitabın müellifi Enverî'nin bu eserden önce Fâtih adına *Teferrüc-nâme* adlı bir tarih eseri yazmış olduğunu *Düstûr-nâme*'nin çeşitli beyitlerinde söylediğini ve bu beyitlere dayalı olarak Osmanlı tarihi ile bilhassa Fâtih devrinin vakalarını anlatan bir eser olduğunun anlaşıldığını belirtmiştir (Mükrimin Halil, 1929). Mükrimin Halil Bey'in buna dair verdiği örnek beyitlerden biri, eserin Aydınoğulları bölümünün başlangıcında yer alan, oluşturduğumuz metinde 1577 numaralı beyit olan *Diñle imdi bir ġæzāvet-nāme sen* / *Bir teferrüc-nāme yazdum yine ben* şeklindeki beyittir. 1967 yılında Fidan Gürdöl tarafından *Düstûr-nâme* üzerinde yapılan mezuniyet tezinde de *Teferrüc-nâme*'den çok kısa bir şekilde bahsedilerek müellifin *Düstûr-nâme*'den önce yazdığı bir tarih kitabı olduğu belirtilmiş, bunu gösteren beyitlerden biri olarak yine 1577 numaralı beyit de işaret edilmiştir (Gürdöl, 1967: VI). *Türkiye Diyanet*

Vakfı İslâm Ansiklopedisi'ndeki *Düstûrnâme-i Enverî* maddesinde eserin Fâtih adına yazılan bir tarih kitabı olduğu belirtilmiştir (Özcan, 1994). 2007 yılında *Düstûr-nâme* üzerinde hazırlanan yüksek lisans tezinde *Teferrüc-nâme* hakkında kısaca bilgi verilmiş, eser adının geçtiği beyitlerden biri olarak 1577 numaralı beyit gösterilmeye devam edilmiştir (Ademler, 2007). *Düstûr-nâme*'nin Aydınoğulları bölümüne dair 2017 yılında hazırlanan bir yüksek lisans tezi çalışmasında (Celep, 2017) *Teferrüc-nâme*'ye dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*'nde yer alan *Teferrüc-nâme (Enverî)* başlıklı maddede eserin konusunun tarihe dair olduğu belirtilmiş ve *Kuruluş Dönemi Osmanlı Tarihçiliği ve Tarih Yazma Gerekçeleri* başlıklı makaleye ve yine 1577. beyte atıfla *Düstûr-nâme*'nin, *Teferrüc-nâme*'nin özeti mahiyetinde bir eser olduğu belirtilmiştir (Akbulut, 2007; Kesik, 2022).

Teferrüc-nâme hakkında bugüne kadar verilen bu bilgilerin ve yapılan değerlendirmelerin büyük kısmına ihtiyatlı yaklaşmak gerekmektedir. Enverî, *Düstûr-nâme*'sinde, *Teferrüc-nâme* adlı eserine dair kısa da olsa çok önemli bilgiler vermiş ancak bu bilgiler şimdiye kadar yapılan tahlillerde tam olarak anlaşılamamış, ortaya konulamamış ve eser hakkında yanlış olma ihtimali yüksek olan değerlendirmeler hasıl olmuştur. Öyle görülüyor ki, *Düstûr-nâme*'de *Teferrüc-nâme*'ye dair yer alan fakat farkına varılamayan bu bilgilerden hareketle eserin ele aldığı konuların bir kısmı ortaya konulabilmekte ve bu konulara dair kısmen de olsa bir şablon dahi çizilebilmektedir. *Düstûr-nâme*'de eserin bazı konularından bahsedilmesine rağmen bu önemli bilgiler bugüne kadar araştırmacıların dikkatini çekmemiştir. Enverî'nin *Düstûr-nâme*'den önce Fâtih adına *Teferrüc-nâme*'yi yazdığı bilgisi doğru olmakla birlikte, eserin Aydınoğullarını konu edindiği ve *Düstûr-nâme*'nin özeti mahiyetinde olduğu bilgisi yanlış bir değerlendirme olmalıdır. Zira görülüyor ki müellif, *Teferrüc-nâme* ile benzeştiğini düşündüğü konularda sözü kısa kesip okuyucu *Teferrüc-nâme*'ye yönlendirmektedir. Dolayısıyla *Düstûr-nâme'nin*, *Teferrüc-nâme'*nin özeti olmadığı, sadece az sayıda birkaç benzer konunun olduğunu ancak bu durumda da konunun uzatılmadığı görülmektedir. Bu da şairin birbiriyle çok benzeşen iki eser yazmaktan hoşnut olmayan bir müellif olduğunu ve iki eserin konularının farklı olduğunu gösteren detaylardandır. Bu bilgilere ilave olarak *Teferrüc-nâme*'nin telif tarihine dair net bir aralık belirleyebilme imkânı bulunmasına rağmen bu hususun da araştırmacıların dikkatinden kaçtığını belirtmek gerekmektedir.

Enverî, *Teferrüc-nâme* adlı eserini, üzerinde dikkatle ve titizlikle çalışarak devrin padişahı II. Mehmed'e (Fâtih) (ö. 886/1481) sunmak üzere hazırlamış olup *Düstûr-nâme*'nin 35. beytinde bunu belirtmiştir:

Çün ***Teferrüc-nāme****ʾi ḳıldum temām*
Pādişāh adına idüp ihtimām (35)

Eserin padişaha takdim edilip edilmediği, takdim edildiyse hangi şehirde ve ne zaman takdim edildiği ve padişahın bu eser karşılığında şaire bir ihsanda bulunup bulunmadığı bilinmemektedir. Ancak Enverî'nin *Düstûr-nâme*'de, daha önce padişah adına bir eser yazdığını belirtmiş olması, eserini bir şekilde Fâtih'e takdim ettiğini fakat daha sonra *Düstûr-nâme*'yi Mahmûd Paşa adına yazarak ondan muhtemelen tımara karşılık gelen *çiftlük bir köy* ihsan etmesini istemesi ise *Teferrüc-nâme* Fatih'e ulaşmış olsa dahi müellifin Fâtih'ten arzu ettiği teveccühü göremediğini veya istediği büyüklükte bir armağana kavuşamadığını düşündürmektedir.

Bu beyitten bir sonraki beyit olan 36. beyit, eserin tarihî bilgiler ihtiva etse dahi, hükümdarlar tarihi konulu bir kronik olduğu şeklindeki düşüncelerin yanlış olduğunu gösterir niteliktedir. Zira Enverî, bu beyitte *Teferrüc-nâme*'nin konusunun ne olmadığını açıklamıştır. Beyte göre *Teferrüc-nâme*, padişahların, hükümdarların, meliklerin tarihini anlatmamaktadır; şair bu nedenle -melikleri anlatma işinde daha önce yola çıkmış olan Beyzâvî'ye atıfta bulunarak- yeni eseri olan *Düstûr-nâme*'yi kaleme almıştır:

Yoġ-idi anda tevārīḫ-i mülūk
Şöyle kim ***Beyżāvī*** *ḳılmışdur sülūk* (36)

Enverî, *Düstûr-nâme*'de zaman zaman *Teferrüc-nâme*'nin konusu hakkında da bilgi vermektedir. *Düstûr-nâme*'nin 894-897 arasındaki beyitlerinde şair, *Teferrüc-nâme*'de Hz. Muhammed'in mevlidini, gazalarını, hayatını ve mucizelerini anlatan bölümlerin bulunduğunu belirtmekte, bunları merak eden okuyucuyu söz konusu eserine yönlendirmektedir:

Mevlidi-y-ile ġæzāvātın anuñ
Dileseñ bilmek ḥikāyātın anuñ (894)

Ḳıl teferrüc var ***Teferrüc-nāme****ʾi*
Beni yād id unıdup ʿallāmeʾi (895)

Eserin 896. beytinde Hz. Muhammed'in 10 yıl içinde 38 gazaya katıldığının belirtilmesi, *Teferrüc-nâme*'de bu gazalara değinildiğini, 897. beytinde ise 173 mucizesinin anlatıldığını yahut mucizeleri için 173 beyte yer verildiğini düşündürmektedir:

Didiler otuz sekiz ḳıldı ġæzā
On yil içre kāfire virdi cezā (896)

Muʿcizātın yazmışam yüz yitmiş üç
Cehd ḳılmışam aña yetdükce güç (897)

Teferrüc-nâme'nin konularından biri de Kerbelâ Vakası'dır. Yani *Teferrüc-nâme*, ihtiva ettiği bu konu itibarıyla bir maktel niteliği de taşımaktadır. Şair, Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da Yezid ve taraftarları tarafından şehit edilişini anlatırken konu hakkında daha detaylı bilgi isteyen okuyucuyu, önceki eseri *Teferrüc-nâme*'ye yönlendirmektedir. Bu durum, *Düstûr-nâme*'nin *Teferrüc-nâme*'nin özeti olduğunu değil, iki eser arasında benzeşen bir konu olduğunda şairin sözü uzatmaması ve yeni bir konuya geçmek istemesiyle ilgilidir:

***Kerbelā**da ṣoñra ḳıldılar şehīd*
***Şimr** melʿūn kesdi başın ol pelīd* (934)

Sāl-i hicret altmış oluban temām
Bī-güneh ḳætl oldı gitdi ol imām (935)

***Maḳtel**in oḳımaġa ḳılsañ heves*
*Bul **Teferrüc-nāme** ʿibret saña pes* (936)

Teferrüc-nâme'nin belki de en önemli bölümlerinden birinin konusu Fâtih Sultan Mehmed tarafından 1462 yılında gerçekleştirilen ve Enverî'nin de bizzat katıldığı Eflak Seferi'dir. Şair, Eflak Seferi hakkında baştan başa, detaylı bilgileri öğrenmek isteyen okuyucuları yine önceki eseri *Teferrüc-nâme*'yi okumaya davet etmektedir:

Bilmek isterseñ bu cengi ser-te-ser
*Bul **Teferrüc-nāme**ʾi eyle næẓær* (3505)

Fâtih'e sunulan bir eserde, onun böylesine önemli bir seferinin az sayıda beyitle anlatılmasının söz konusu olamayacağı açıktır ve yukarıdaki bu beyit sayesinde Eflak Seferi bahsinin *Teferrüc-nâme*'nin hacimli bir bölümünü teşkil

ettiği anlaşılmaktadır. Şairin, Fâtih'in takdirini kazanmak ve onu etkilemek arzusuyla eserini büyük bir özenle hazırladığı net bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda şair, *Teferrüc-nâme* adlı eserinde tevhid, münacat, naat gibi bölümlerin ardından eserini Fâtih'e sunduğunu belirten beyitler vermiş olmalı, ardından Hz. Muhammed'in mevlidi, hayatı, gazaları, mucizeleri, torunu Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilişi gibi İslam tarihi açısından önemli konuları verdikten sonra Fâtih'in savaşlarını ve özellikle de Eflak Seferi'ni detaylıca anlatmış olmalıdır. *Düstûr-nâme*'de olduğu gibi birtakım mimari eserlere, Fâtih'in yaptırmış olduğu câmi, hamam, medrese gibi yapılara değinmiş olması ve bu eseri telif ederken verdiği emek karşılığında ondan istediği ihsanı belirtmiş olması da muhtemeldir. Ayrıca şair, eserinde, 1462 yılındaki Eflak Seferi'ni anlatmış olduğuna ve diğer eseri *Düstûr-nâme* de 1465 yılında telif edildiğine göre *Teferrüc-nâme*'nin telif tarihinin 1462 ile 1465 yılları arasında olduğu kesindir.

Bugüne kadar yapılan çalışmalarda araştırmacıların yanıldığı 1577. beyitte bahsedilen *teferrüc-nâme* ise, müellifin buraya kadar anlatılan eseri değildir. Şair, *Düstûr-nâme*'nin 18. ve en hacimli bölümü olan Aydınoğulları konulu bölümün başında bu beyti vermiş, bir sonraki beyitte de yine *teferrüc* kelimesini kullanmıştır. 18. bölümün başlık beyti olan 1576. beyit ile bahsi geçen 1577. ve 1578. beyitler ile devamındaki iki beyit şu şekildedir:

Geldi bunda on sekizinci kitāb
Bunuñ içinde gelür iy niçe bāb (1576)

Diñle imdi bir ġæzāvet-nāme sen
Bir ***teferrüc-nāme*** *yazdum yine ben* (1577)

Ḳıl ***teferrüc*** *bu kitābı ʿibret al*
Seni maġrūr itmesün ṭūl-i emel (1578)

Bu cihāndan gör neler geçmiş-durur
Şerbetin mevtüñ neler içmiş-durur (1579)

Yidi yüz on yidi-di hicret temām
Çıḳdı ***Aydın oġlı*** *mīr-i nīk-nām* (1580)

Meninski'nin sözlüğünde *teferrüc* sözcüğü "gezinmeklik, seyr, seyrān" gibi anlamlarla verilmiştir (Tulum, 2011). Enverî, *Düstûr-nâme*'nin 35, 895, 936 ve 3505. beyitlerinde olmak üzere dört defa *Teferrüc*-nāme'yi özel ad olarak Fâtih adına *Düstûr-nâme*'den önce telif ettiği eseri için kullanmıştır. Ancak eserin 1577. beytindeki *teferrüc-nāme* ismi, şairin bu eserini değil, Aydınoğulları bölümünün niteliğini karşılamaktadır. Şair, Mahmûd Paşa adına yazdığı eserine, Mahmûd Paşa'nın vezirlik makamında bulunmasıyla ilişkili olarak *Düstûr-nâme* ismini vermiştir. Zira *düstûr* sözcüğü, Meninski'de (Tulum, 2011) "vezir, veziriazam" ve Steingass'ta (Steingass, 1963) "vezir" anlamlarıyla da kaydedilmiştir. Daha önce Fâtih'e sunduğu eserinde anlattığı konuları ve Fâtih'in fetihlerini de hem kendisi hem de okuyucu için bir gezintiye çıkma, seyrana çıkma gibi addederek *Teferrüc-nâme* şeklinde belirlemiş olmalıdır. Dolayısıyla 1577. beyitte, Aydınoğulları bölümünün başında geçen *teferrüc-nāme*, şair tarafından daha önce yazmış olduğu eserini değil, şairin Aydınoğulları bölümünde anlatılanların bir gezinti, seyran gibi düşünülmüş olmasından ileri gelmektedir. Şair için bu eserinde anlattıkları, seyrana çıkmak, gezmek gibidir. Ancak araştırmacılar bu kısmı yanlış değerlendirdikleri için *Teferrüc-nâme*'nin konusunun Aydınoğulları olduğu zannedilmiş, bu düşünceden hareketle, *Düstûr-nâme*'de de aynı bölüm yer aldığına göre bu bölüm ancak *Teferrüc-nâme*'nin özeti niteliğinde olabilir şeklinde bir yanılgıya kapılmıştır. Bu bilgiler ışığında anlaşılmaktadır ki *Düstûr-nâme*, *Teferrüc-nâme*'de geniş biçimleriyle ele alınan bazı konulara kısmen değinilmiş olsa da bu eserin özeti mahiyetinde bir eser değil, özgün ve orijinal bir eserdir.

2.2.2 *Düstûr-nâme*

Enverî'nin *Teferrüc-nâme*'den sonra ikinci eseri *Düstûr-nâme* adlı mesnevisidir. Eser, yazıldığı dönem, ihtiva ettiği konular ve nüsha sayısının sadece iki olması gibi nedenlerle eşsiz niteliktir. Enverî hakkında kaynaklarda başka bir bilgi tespit edilemediği için müellifin hayatı ve önceki eseri *Teferrüc-nâme* hakkındaki bilgiler için de yegâne kaynak niteliğindedir. Bu bölümde eser, çeşitli alt başlıklar altında incelenecektir.

2.2.2.1 Eserin Adı, Yazılış Tarihi ve Takdim Edildiği Devlet Adamı

Düstûr sözcüğü, sözlüklerde "vezir, veziriazam" anlamlarına da karşılık gelmektedir. Enverî, eserini Fâtih'in veziri Mahmûd Paşa'ya sunduğu için *Düstûr-nâme* adını vermiştir. Şair bu durumu eserin 38. beytinde açıkça ifade etmektedir:

Ḥæżret-i Pāşā*yı ḳıldum bunda yād*
Hem buña ***Düstūr-nāme*** *virdüm ād* (38)

Ancak bugüne kadar yapılan çalışmaların neredeyse tamamında eser adı *Düstûr-nâme-i Enverî* biçiminde tamlamalı verilmiştir. Bu ad, kütüphane kataloğu bilgisi niteliğinde, eserin Enverî'ye ait olduğunu vurgulamak maksadıyla kullanılmış bir ad olmalıdır ve şairlerin divanları için yapılan adlandırmalara benzemektedir. Zira divanlar, şairlerin şiirlerinin toplandığı bir mecmua niteliğindedir ve çok sayıda şairin divanı bulunduğundan divanların şair adıyla birlikte tamlamalı bir biçimde adlandırılması pek tabiidir. Ancak *düstûr-nâme* ismi, bir eser türüne karşılık gelmemektedir ve müellif Enverî de kendi eserinden *Düstûr-nâme-i Enverî* şeklinde hiç söz etmemiştir. Bu nedenle eserin adı sadece *Düstûr-nâme* şeklindedir.

Eserin yazılış tarihi, hükümdarlar tarihi konulu ilk 17 bölümün sonunda ve eserin sonunda açıkça belirtilmiştir. İlgili beyitler şu şekildedir:

Çün sekiz yüz altımış ṭoḳuza sāl
İrdi buldı næẓm bu silk-i leʾāl (1547)

İrmedin daḫi sekiz yüz yitmişe
Oldı ẕīʾl-ḥicce irince ol bişe (1548)

Rāst ḳıldum bu tārīḫi temām
Yidi gün içinde ḳıldum ihtimām (1549)
...
Çün sekiz yüz altımış ṭoḳuza yil
İrdi ẕīʾl-ḥiccede āḫir oldı bil (3689)

Enverî'nin verdiği bilgiye göre *Düstûr-nâme*, hicrî 5 Zilhicce 869 tarihinde tamamlanmıştır. Bu tarih, miladi olarak 29 Temmuz 1465 tarihine karşılık gelmektedir (TTK, 2025). Bu bilgi sayesinde eserin tamamlandığı tarih de açıkça tespit edilmiştir.

Tarih boyunca birçok müellifin hükümdarlara, devlet adamlarına kılavuz olacağına inandığı bir eser kaleme alarak takdim etmesi bir gelenek hâlini almıştır.

Bunun yanı sıra, ister manzum ister mensur eser yazmış olsunlar, bu müelliflerin, eseri takdim ettikleri hükümdar veya devlet adamlarından himaye edilme ve geçimlerini sağlayacak yahut kendilerini maddi açıdan kalkındıracak birtakım ihsan ve armağan beklentileri bulunmaktadır. Enverî, eserini Fâtih'in veziri Mahmûd Paşa adına telif ettiğini belirtmektedir. Her iki nüshada da yer alan ***Kitāb-ı Düstūr-nāme be-nām-ı Maḥmūd Pāşā-yı Æʿẓæm Rœḥimehu'llāh*** biçimindeki eser başlığından da bu açıkça anlaşılmaktadır. Eserin yazılış sebebinin anlatıldığı bölümde de Mahmûd Paşa adına yazıldığı bildirilmekte, hatta Mahmûd Paşa'nın kullandığı Adnî mahlasına atıfta bulunulmaktadır:

Ḥæżret-i Pāşā*yı ḳıldum bunda yād*
Hem buña ***Düstūr-nāme*** *virdüm ād* (38)

ʿIrżı bunuñ ʿœyn-i ḥūruñ eşkidür
*Ravża-i cennāt ʿ****Adn****i reşkidür* (39)

Bu kitābı ben aña gördüm sezā
Buluban medḥin cihānda cān-fezā (40)

Ol Ḫuẕāvend-i cihān ***Maḥmūd****-nām*
Dur bu gün ḫulḳ-ı ḥœsen ḫœyrüʾl-enām (41)

Eserde Mahmûd Paşa'nın güzel ahlaka sahip olduğu ve insanlar arasında methedilmeye değer olduğu belirtilmekte; Paşa, Gazneli Mahmûd'un has hacibi Ayâs'a benzetilerek ona dua edilmektedir:

Ol ḥœsen-ḫulḳ oldı maḥmūd-ı ünās
Oldı der-gāhına sulṭānlar ***Ayās*** (64)

Ḥœḳ Teʿālā *ʿilm ü fœżli-le kemāl*
Mażhœrini ḳıldı [anuñ] bī-miṯāl (65)
...
Encüm-i ʿālemde anı kām-kār
Ḥœḳ Teʿālā *eylesün leyl ü nehār* (67)

Bir tarih beytinde onun eşsiz bir bina inşa ettirdiği belirtilmiştir:

Ḳıldı bu ***Maḥmūd Pāşā*** *bir binā-yı bī-bedel*
Hicret-i tārīḫ bu mıṣrāʿda ḳıldı ʿœmel (1575)

Eserin 21. ve 22. bölümleri tamamen Mahmûd Paşa'ya ayrılmış iki müstakil bölümdür. 21. bölümde onun etkili olduğu fetihler, 22. bölümde ise yaptırdığı eserlerden bahsedilmiştir. 21. bölümün ilk beyitlerinden birinde Mahmûd Paşa'nın *dinin kuvvetine sebep* olarak yaratıldığı şeklinde bir övgü söz konusudur:

Ḳullarına lutf idüben ***Ḥaḳ Çeleb***
Ḳılmış anı ḳuvvet-i dīne sebeb (3560)

Mahmûd Paşa, zekâsı itibarıyla Sâsânî hükümdarı Nûşînrevân'ın veziri Büzürcümihr'e benzetilmekte ve Paşa'nın Hz. Süleymân kadar itibarlı, onun veziri Âsaf kadar ileri görüşlü, İskender kadar haşmetli ve Dârâ gibi olduğundan bahsedilmektedir:

Rāy-ile oldur bu gün ***Büzürcümihr***
Ol firāset göglerine oldı mihr (3561)

Ol ***Süleymān****-ḳædr ü* ***Āṣaf****-rāydur*
Ol ***Sikender****-ḥæşmet ü* ***Dārāy****dur* (3562)

Paşa, kıymet ve değeriyle Ebû Bekir'e, ilmiyle Ali'ye, adaletiyle Ömer'e, sakin tabiatıyla Osmân'a, yani Hulefâ-yı Râşîdîn'e benzetilmiştir:

ʿİzzi-le ***Bū Bekr Ḥayder*** *ʿilmi-le*
ʿÆdli-le ***Fārūḳ*** *u* ***ʿOṯmān*** *ḥilmi-le* (3565)

Paşa, *Şâh-nâme* karakterlerine de benzetilmiştir. Kahramân, Behrâm, Behmen ve Sâm, onun benzetildiği *Şâh-nâme* karakterleridir:

Ḳæhremān*-ı ʿæṣr ü ṣān* ***Behrām****dur*
Behmen*-i devrān siyerde* ***Sām****dur* (3566)

Fâtih'in Macar illerini fethederken ona güvenerek iş gördürdüğü ve hicrî 859 yılının Safer ayında onu vezir tayin ettiği belirtilmiştir:

Ḫān gelürken feṯḥ iderken ***Lāz*** *ilin*
Kār-sāz itdi bunı dem-sāz ilen (3567)

Yil sekiz yüz elli ṭoḳuz çün olur
Ḫān ṣafer içre vezīr anı ḳılur (3568)

Tarihler hicrî 860 yılına eriştiğinde, Enverî'nin ifade ettiği üzere Fâtih Belgrad'dan ayrılmıştır. Belgrad kuşatması sırasında şehit düşen Dayı Karaca Bey'in yerine Rumeli Beylerbeyiliğini de üstlenen Mahmud Paşa bu arada vezirazam olmuştur (Tekindağ, 2003):

Hem vezīr ol oldı hem begler begi
Rūmili*ne daḫi pāşālar yigi* (3570)

Çün vezāret tæḫtine başdı ḳædem
Māha irdi perçem-i reʾs-i ʿælem (3571)

Fâtih, Mahmûd Paşa'nın ileri görüşlülüğü sayesinde birçok şehri fethetmiştir. Enez, Mora, Macar illeri, âlemde eşi benzeri olmayan bir sağlamlıkta olduğu belirtilen Sâvâ Kalesi, Sivricehisâr, Belgrad, Güvercinlik Hisârı, Mistra, Amasra, Sinop, Trabzon, Koyulhisâr, Eflak, Midilli, Bosna'da bulunan Yayça Kalesi, İzvornik ve Germe, fetihlerinde Mahmûd Paşa'nın askerî ve siyasi dehası ile büyük katkıları olduğu belirtilen ve eserde bu bağlamda değinilen şehir ve kale adlarıdır. Bu konudaki bazı beyitler aşağıda verilmiştir:

İnez*i ḫān rāyı-le aldı anuñ*
İçine dīn heybeti ṣaldı anuñ (3574)

Mōra*ya evvel ki sulṭān itdi ʿæzm*
Aldı anı diñle anda n'itdi ḥæzm (3575)

Didi ***Pāşā****ya dönüp sen* ***Lāz****a vār*
Yanḳo oġlı kimdür ider kār-zār (3576)

Ol ***Benī Aşfer*** *ölür-ise eger*
İʿtiḳādum bu bulasın sen ẓæfer (3577)

Çün bu vech-ile_añа ḫān himmet ḳılur
Leşkerin ***Lāz*** *iline aldı gelür* (3578)

Var-idi ***Şāvā****-nām bir ḥışn-ı ʿæẓīm*
Lāz *ilinde miṯli ʿālemde ʿædīm* (3579)

Vardı evvel anı ***Pāşā*** *fetḥ ider*
Döndi ***Sivrice Ḥiṣār*** *üzre gider* (3580)

Anı aldı muḥkem itdi ser-firāz

*Vardı **Bīlaġrā**da ḳarşu ol kār-sāz* (3581)

...

*Rāyı-le fetḥ oldı_**Amaṣra**-nām şehr*
Ḳıldı çoḳ æʿdā mehābet birle ḳæhr (3591)

*Şehr-i **Sīnāb**ı ki ol ḥışn-ı ʿæẓīm*
Ṣærpluḳda miṣli ʿālemde ʿædīm (3592)

Añа daḫi ḳıldı bir luʿb-ile keyd
Pādişāhuñ devletinde ḳıldı ṣæyd (3593)

...

Ṭārabūzōn** daḫi hem **Ḳoylu Ḥiṣār
Oldı āsān fetḥ olmadın ḥiṣār (3595)

*Diñle **İflāḳ** illerinde n'eyledi*
*Leşker-i **İslām**ı iltüp ṭoyladı* (3596)

...

Ḫæşmı gerçi kim şebīḫūn eyledi
*Leşkerinden ḫūnı **Ceyḥūn** eyledi* (3599)

...

*Çün **Midillī**ye şehin-şāh itdi ʿæzm*
*Yine **Pāşā** vardı anda ḳıldı rezm* (3601)

Aġ gemileri ḳılup deryāya ḳæyd
*Ḳıldı tekfūrı **Firengī** bile ṣæyd* (3602)

...

Eserin 22. ve son bölümü, Mahmûd Paşa'nın banisi olduğu eserlere ayrılmış, zikredilen eserlerin yanı sıra onun hayırseverliğinden ve ilmî kişiliğinden de bahsedilmiştir. Bu eserlerin hangi şehirlerde bulunduğu da özellikle belirtilmiştir. Mahmûd Paşa'nın ilk değinilen eseri, Ankara'da yaptırdığı ve bugün Anadolu Medeniyetleri Müzesi olarak kullanılan *bezzâz-hâne* yani kumaşçılar çarşısıdır. Enverî, istebraktan daha iyi olduğunu söyleyerek övdüğü *sof kumaşı* adlı kumaşın bu muteber çarşıdan doğu ve batıya taksim edildiğini belirtmektedir:

***Engürī**de ol ḫizīv-i nām-ver*

Yapdı bir bezzāz-ḫāne muʿteber (3659)

Şærḳ u ġærba andan olur ḳısm-ı ṣūf
Bihter istebraḳdan anuñ ismi ṣūf (3660)

Mahmûd Paşa, Edirne'de, emsali olmayan bir hamam yaptırmıştır. Bu hamamın suyunun ve havasının iç açıcı olduğu belirtilmekte ve cennete benzetilmektedir:

Yapdı bir ḥammām daḫi bī-miṯāl
***Edrene** şehrinde ol ferḫunde-fāl* (3661)

Miṯl-i ḫuld āb u hevāsı cān-fezā
Ḥūr u ġılmāndur duḫūline sezā (3662)

Hasköy'ü bayındır hâle getiren, orada bir cami, hamam ve saraya benzetilen bir bina ve bir bahçe yaptıran, orayı güzel bir şehir hâline getiren de Mahmûd Paşa'dır. Bu kısımda Paşa'nın *Adnî* mahlasına da atıfta bulunulmuştur:

***Ḫāṣköy**i ki ʿimāret eyledi*
Anı cennetden ʿibāret eyledi (3663)

Cāmiʿ ü ḥammām-ile yapdı serāy
Oldı ol bir şehr-i zībā ḫūb-cāy (3664)

Bāġçe-y-ile yapdı hem bir būstān
*Ki_ol virür cennāt-ı ʿ**Adnī**den nişān* (3665)

Paşa'nın İstanbul'da yaptırdığı eserlere de değinilmiştir:

*Bir ʿimāret yapdı **İstanbūl**da hem*
Kim anuñ evṣāf-ı medḥidür ehem (3666)

Görse anı cennet-i dārüʾs-selām
Aña ṭapuya geleydi ṣubḥ u şām (3667)

...

Paşa'nın bu eserleri o kadar kıymetlidir ki Enverî'ye göre Allah, lutfuyla onu halka ihsan olarak göndermiştir:

*Fetḥ idüp **Ḫæḳ** bize lutfından ġıṭā*
Ḫælḳa getürdi anı ḳıldı ʿæṭā (3671)

Bu bölümde Mahmûd Paşa'nın bir aşevi kurduğu yahut her türlü masrafı üstlenip sofracıbaşını görevlendirerek askerler için yemek yaptırdığı, öyle ki, pişirilen yemeklerin bir dağın zirvesi kadar olduğu mübalağalı bir şekilde belirtilerek askerler içinde aç kalan kimsenin olmadığı, hepsinin bu yemekle doyduğu söylenmektedir:

Leşker-i ***İslām****a ḫʷān-sālārını*
Aş-içün żāmin ḳılup ol kārını (3672)

Kem ṭurupdur ṭæbḫ ola fevḳ-ı cebel
ʿÆskeri içre ṭoya andan cümel (3673)

Paşa'nın ilim ehli ve fazilet sahibi kimseler için cuma günleri bir ziyafet verdiği, muhtemelen birçoğu müderrislerden oluşan kimselerle cuma günleri bir araya gelerek onları ağırladığı anlaşılmaktadır:

Ehl-i ʿilm ü ehl-i fæżli cumʿa gün
Ol żiyāfātin ider ʿıyd u dügün (3674)
ʿİlm-i ***Fæḫr-i Enbiyā*** *dersi işi*
Rūz-ı cumʿadur ekābir yoldaşı (3675)

Paşa'nın dostları takva ehli, düşmanları ise bidat ve şikâyet ehlidir:

Dōstları ehl-i tæḳvādur anuñ
Ḫæşmı bidʿæt ehl-i şeḳvādur anuñ (3677)

Onun cömertliği karşısında, cömertliğiyle ün kazanmış şair Hâtem-i Tây'ın bile eksik kalacağı, onunla ilmî konular hakkında tartışacak tüm âlimlerin yetersiz olacağı belirtilmiştir:

Cūd öñinde ***Ḥātem-i Ṭay*** *kem olur*
Bæḥs öñinde ʿālim-i vezy kim olur (3679)

Enverî'nin, Paşa'nın şiirlerini gördüğü anlaşılmakta ve onun nazmı Firdevsî'nin (ö. 411/1020 [?]) nazmına benzetilmektedir:

Ol ẓæḥīr ***İslām****adur ehl-i kemāl*
Næẓmıdur ***Firdevsi*** *næẓmına miṣāl* (3681)

Læfẓda silk-i leʾāli ol dizer
Næẓm-ı pāki dāyimā gevher düzer (3682)

Enverî, çok emek vererek yazdığı bu eser karşılığında Mahmûd Paşa'nın cömertliğine inanarak ondan tımar istemekte, kendisine himmette bulunacağına

inandığını belirtmekte ve eseri telif ederken çok zahmet çektiğini Mahmûd Paşa'nın bilmesini istemektedir:

Südde-i ʿālīsidür kān-ı recā
Baḥr-i cūdından ḳıluram ilticā (3685)

Biñ melek şāfiʿ getürdüm ben aña
Çiftlük bir köy ide iḥsān baña (3686)

Var ümīẕüm ḳıla himmet ol ḫidīv
Bile çekdüm bunda zæḥmet ol ḫidīv (3687)

2.2.2.2 Eserin Nüshaları

Düstûr-nâme'nin Paris ve İzmir nüshaları olmak üzere iki yazma nüshası bulunmaktadır. Çeşitli yazma eser kütüphanelerinde yapılan taramalarda eserin yeni bir nüshasına ulaşılamamıştır. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*'nün *Düstûr-nâme (Enverî)* maddesinde eserin İzmir ve Paris nüshalarının yanı sıra Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesinde Nu. 22 Sel 6651 şeklinde kayıtlı bir yazma nüshasının daha bulunduğu belirtilmiştir (Kesik, 2022). Bunun üzerine Selimiye Yazma Eser Kütüphanesinden söz konusu eserin görüntüleri talep edilmiş ve eserin yazma bir nüsha olmadığı, Mükrimin Halil Bey tarafından 1928 yılında yayımlanan, *Düstûr-nâme*'nin bazı bölümlerini içeren Arap harfli matbu kitap olduğu anlaşılmıştır. Yeni bir nüsha tespit edilemediği için çalışmamız mevcut iki nüsha üzerinden gerçekleştirilmiş ve bu bölümde mezkûr iki nüshaya ayrı ayrı değinilmiştir.

2.2.2.2.1 İzmir Nüshası (İ)

Düstûr-nâme'nin en eski tarihli nüshası İzmir nüshasıdır. Nüsha, İzmir Millî Kütüphanesinde, *İzmir Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları* başlıklı koleksiyonda 161 yer numarasıyla kayıtlıdır (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı [YEK], 2025). Ayrıca Süleymaniye Kütüphanesi mikrofilm arşivinde 00531 numarayla bu nüshanın mikrofilmi de kayıtlıdır (YEK, 2025). Nesih yazıyla istinsah edilen nüshada yer yer harekeler kullanılmış olsa da tamamen harekeli nesih ile imla edilmiş bir nüsha olmayıp kısmi harekeli bir nüshadır.

Nüshanın sondan bazı varakları eksiktir. Bu eksik bölümlerin, Paris nüshasına bakılarak rika yazıyla sonradan tamamlandığı ve nüshaya eklendiği anlaşılmaktadır. Nüshanın beyit bulunan orijinal varakları 131b varağında son bulmakta, ardından beyit bulunmayan, sadece ketebe kaydının yer aldığı ve çalışmamızda 140a olarak numaralandırılan varak gelmektedir. Nüshanın orijinal varakları bundan ibarettir. Bu bağlamda nüshada 131 varak/264 sayfalık orijinal bir metin bölümünün bulunduğu görülmektedir. Nüshanın sonunda yer alan ve ön yüzünde ketebe kaydı bulunan, arka yüzünde ise muhtemelen kayda değer bir yazı bulunmayan ketebe kaydını içeren son varağın ön yüzü de dikkate alındığında nüsha toplamda 265 sayfadan oluşmaktadır. Yani orijinal varaklardan 132a ile 139b arasındaki varakların ciltten kopup kaybolduğu anlaşılmaktadır.

Kıymeti haiz bir cildi bulunmadığı anlaşılan nüshanın metin bölümü kırmızı bir çerçeve içerisinde yer almakta olup nüsha tezyinattan aridir. Özellikle başlıklar için kırmızı mürekkep de kullanılmıştır. Eserin son varağında ketebe kaydı bulunmakta olup Arapça yazıyla nüshanın 894 yılının Ramazan ayında istinsah edildiği belirtilmiştir. Hicrî 1 Ramazan 894 tarihi, miladi olarak 29 Temmuz 1489 tarihine, 30 Ramazan 894 tarihi ise miladi olarak 27 Ağustos 1489 tarihine karşılık gelmektedir (TTK, 2025). Bu bilgiye dayalı olarak eserin 29 Temmuz 1489 ile 27 Ağustos 1489 tarihleri arasında istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Bu tarih, eserin telifinden 24 yıl sonra istinsah edilmiş olan İzmir nüshasının, Enverî'nin elinden çıkmış müellif nüshasına olan yakınlığını göstermesi bakımından oldukça kıymetlidir.

İzmir nüshası, eserin tespit edilen ikinci nüshasıdır. Nüshayı tespit edip ilim âlemine tanıtan isim Himmet Akın'dır. Akın, 1946 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Yayınları arasında çıkan *Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma* adlı çalışmasında *Kaynaklar ve Araştırmalar* şeklindeki ilk başlığında nüshayı tanıtmıştır (Akın, 1946). Nüshanın mikrofilmi kullanılarak siyah beyaz tıpkıbasımı veya renkli hâlinin kısmi tıpkıbasımı daha önceki iki çalışmada yapılsa da bulunduğu kütüphanedeki pozları kullanılarak tamamının renkli bir tıpkıbasımı bugüne kadar hiç yapılmamıştır.

2.2.2.2.2 Paris Nüshası (P)

Eserin tespit edilen ve tanınmasını sağlayan ilk nüshasıdır. Fransa Millî Kütüphanesi yazmaları arasında Turc 250 yer numarasıyla kayıtlı olan

(Bibliothèque Nationale de France [BnF], 2025) nüshayı tespit eden ve ilim âlemine tanıtan kişi Mükrimin Halil (Yinanç) Bey'dir. Mükrimin Halil Bey, tespit ettiği nüshanın bazı bölümlerini Arap harfli dizilmiş olarak 1928 yılında *Türk Tarih Encümeni Külliyatı* arasında çıkan *Düstûr-nâme-i Enverî* başlıklı kitapta yayımlamıştır (Yinanç, 1928). Bu çalışma, eser üzerinde yapılan ilk çalışma olmakla birlikte Arap harfli dizgiden ve küçük bir dizinden ibarettir. 1929 yılında (kitap kapağında 1930) yine Mükrimin Halil Bey tarafından *Düsturnamei Enverî Medhal* adlı bir kitap yayımlanmış, kitap kapağında da yazdığı gibi bu methal, eserin tenkidiyle Aydınoğullarının tarihini ve Osmanlı hanedanının kökeni hakkındaki bilgileri ihtiva etmiştir (Yinanç, 1929). Yinanç, bu çalışmasında eseri tarihî açıdan incelemiş, dil veya edebiyat araştırmacısı olmadığı için eserin bu yönlerine dair değerlendirme yapmamayı tercih etmiştir.

Metin bölümü 118 varak/236 sayfadan oluşan nüsha, nestalik hatla istinsah edilmiş olup İzmir nüshası gibi tezyinattan aridir. İzmir nüshasında bulunan çerçeveler de Paris nüshasında bulunmamaktadır. Nüshanın kütüphanenin dijital arşivinde yer alan fotoğrafları net olsa da siyah beyazdır ve bu hâliyle kullanılmak durumunda kalınmıştır. Mikrofilm siyah beyaz olmasına rağmen başlıklardaki renk tonunun farklılığından İzmir nüshasında olduğu gibi başlıkların başka bir renk -muhtemelen kırmızı- mürekkeple yazılmış olduğu tahmin edilebilmektedir. Ketebe kaydı bulunmayan nüshanın 17. yüzyılda istinsah edilmiş olması muhtemeldir. İzmir nüshasına göre harekeler daha az kullanılmıştır.

İzmir nüshasının son bölümünde eksik varaklar olmasına rağmen Paris nüshasında eksik varak bulunmamaktadır. Eğer Paris nüshası mevcut olmasaydı, eser İzmir nüshası üzerinden değerlendirilmek zorunda kalınacak ve bu nüshanın sonundaki eksik varaklar nedeniyle birçok bilgi ortaya çıkarılmayacaktı. Paris nüshası bu açıdan çok değerli bir nüshadır.

Paris nüshasına dair değinilmesi gereken konulardan biri de bu nüshanın müstensihinin, İzmir nüshasının müstensihine göre daha bilinçli bir müstensih olduğunun net bir şekilde anlaşılmasıdır. Mükrimin Halil Bey, bu nüshada özellikle özel adlardaki imla ayrılıkları ve sözcüklerde yazılmaması beklenen ünlü seslerin bazen yazılmasının nedenini müstensihin bilgisizliği olarak açıklamış ve bunları imla hatası telakki edip müstensihten kaynaklı olarak bu nüshada ortaya çıkan yanlışlar olarak göstermiştir (Yinanç, 1929). Ancak eserin telifinden 25 yıl sonra istinsah edilen İzmir nüshasında da aynı imla ayrılıklarının görülmesi, bu durumun

Paris nüshasının müstensihinden kaynaklı bir durum olmadığını göstermiştir. Dolayısıyla bu imlaları iki nüshada da yer alan ve genellikle vezin dolayısıyla sözcüklerin bazen ayrı şekilde imla ediliyor olmasıyla açıklamak gerekmektedir. Ayrıca Paris nüshasının müstensihi, metindeki vasıllar için özel bir işaret kullanarak aruz bilgisini gösterecek kadar nitelikli bir müstensihtir.

Eser üzerinde bugüne kadar yapılan çalışmalarda Paris nüshasının tıpkıbasımına yer verilmemiştir. Nüshanın tıpkıbasımının tamamı, tez çalışmamızda yer almaktadır.

2.2.2.3 Eserin Yazılış Sebebi

Düstûr-nâme üzerinde yapılan çalışmalardan *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde yer alan *Düstûrnâme-i Enverî* maddesinde eserin yazılma sebebinin belirtilmediği ancak önemli bir bölümünün Aydınoğulları tarihine ve Umur Bey'in fetihlerine ayrıldığına göre eserin yazılmasının başlıca sebebinin Aydınoğulları bölümü olduğunun söylenebileceği belirtilmiştir (Özcan, 1994). Ancak Enverî, eserinin yazılış sebebini belirtmiştir. Eserin 34. beyti, yazılış sebebinin başlığını içermektedir:

Diñle eydem saña aḫbār-ı ʿæceb
Bu kitābuñ næẓmına daḫi sebeb (34)

Şair, daha önce, büyük özen göstererek *Teferrüc-nâme* adlı eserini Fâtih adına yazdığını belirtmiştir:

Çün ***Teferrüc-nāme****ʾi ḳıldum temām*
Pādişāh adına idüp ihtimām (35)

Bir sonraki beyitten anlaşılmaktadır ki *Teferrüc-nâme*, hükümdarların, meliklerin, hanedanların tarihinin anlatıldığı bir eser değildir. Bu konuları anlatma işini -eserinin adı zikredilmese de- *Nizâmü't-tevârîh* adlı Farsça eserinde Beyzâvî gerçekleştirmiştir:

Yoġ-idi anda tevārīḫ-i mülūk
Şöyle kim ***Beyżāvī*** *ḳılmışdur sülūk* (36)

Enverî'nin amacı, Beyzâvî'nin mensur olarak kaleme aldığı bu Farsça eseri manzum olarak Türkçe yazmaktır:

Pes anuñ næẓmına iḳdām eyledüm
Cidd idüben ḳæṣd-ı itmām eyledüm (37)

Ardından gelen üç beyitte eserin Mahmûd Paşa adına telif edildiği belirtilmekte ve fihrist bilgisi verilmektedir. Bu kısımda Mahmûd Paşa ile ilgili beyitler şu şekildedir:

ʿIrżı bunuñ ʿæyn-i ḥūruñ eşkidür
*Ravżа-i cennāt ʿ**Adn**i reşkidür* (39)

Bu kitābı ben aña gördüm sezā
Buluban medḥin cihānda cān-fezā (40)

*Ol Ḫuẕāvend-i cihān **Maḥmūd**-nām*
Dur bu gün ḫulḳ-ı ḥæsen ḫæyrüʾl-enām (41)

Bu bilgiler, Enverî'nin eseri yazma sebebini gayet net bir şekilde ifade ettiğini, hatta eserinde *sebeb-i nâzm-ı kitâb* başlığının da yer aldığını ortaya koymaktadır. Görülüyor ki şair, önceki eseri *Teferrüc-nâme* hanedanların, hükümdarların tarihine dair bir eser olmadığı için bu konuda bir eksiklik olduğunu düşünerek Beyzâvî'nin mensur olarak kaleme aldığı *Nizâmü't-tevârîh* adlı Farsça eserini manzum bir şekilde Türkçeye çevirmiştir. Bu, iyi eğitim almamış bir kimsenin böyle bir ustalıkla yapabileceği bir iş değildir. Ayrıca şairin yaptığı bununla da sınırlı kalmamış, *Nizâmü't-tevârîh*'teki konuların ardından şair, eserin en hacimli bölümü olan Aydınoğulları tarihi ile Umur Bey'in gazalarını, Osmanlıların tarihini, Fâtih Sultan Mehmed'in fetihleri ve eserleri ile Mahmûd Paşa'nın katkı sağladığı fetihleri ve eserleri de kimi zaman başka kaynaklara kimi zaman da bizzat şahit olduklarına dayalı bir şekilde yazarak ortaya orijinal bir eser koymuştur.

2.2.2.4 Eser Üzerinde Yapılan Çalışmalar

Enverî adlı bir müellifin ve onun *Düstûr-nâme* adlı eserinin varlığını ortaya çıkaran, bu konudaki ilk yayını yapan kişi Mükrimin Halil (Yinanç)'tır. Daha önceki bölümlerde değinildiği gibi Mükrimin Halil Bey, Fransa Millî Kütüphanesi yazmaları arasında tespit ettiği nüshanın bazı bölümlerini Arap harfli şekilde dizilmiş olarak 1928 yılında *Türk Tarih Encümeni Külliyatı* arasında çıkan *Düstûr-nâme-i Enverî* başlıklı kitapta yayımlamıştır (Yinanç, 1928). Mezkûr yayın, *Düstûr-nâme* üzerinde yapılan ilk yayındır. Bu çalışmada Arap harfli dizgiden oluşan metnin bir bölümü ve dokuz sayfalık bir dizin verilmiştir. Eser üzerinde

Latin esaslı harflerle yapılan ilk çalışma ise sonraki sene, 1929 yılında (kitap kapağında 1930) yine Mükrimin Halil Bey tarafından hazırlanan, aynı şekilde *Türk Tarih Encümeni Külliyatı*'ndan çıkan *Düsturnamei Enverî Medhal* adlı kitap çalışmasıdır. Kitabın kapağında, eserin tenkidiyle Aydınoğullarının tarihini ve Osmanlı hanedanının kökeni hakkındaki bilgileri ihtiva ettiği belirtilmiştir (Yinanç, 1929). Mükrimin Halil Bey tarihçi olduğundan eserin filolojik ve edebî değerini değil tarihî değerini detaylıca incelemiş ve 98 sayfalık bu kitap çalışmasını meydana getirmiştir. Çalışmada özellikle Aydınoğulları tarihi ve Umur Bey'in gaza ve fetihleri üzerinde durularak bilgiler verilmiştir. Eserde ayrıca Aydınoğlu ve Osmanoğlu hanedanının şeceresine dair cetvellerin yanı sıra Aydınoğullarına dair bir kronolojik liste de verilmiştir. Ancak bu çalışma eserin metnini içermeyip yer yer bazı beyitlere temas edilen bir niteliktedir.

Eser üzerinde yapılan ikinci çalışma Himmet Akın tarafından yapılmıştır. Akın'ın Aydınoğulları üzerinde hazırladığı tezi, 1946 yılında *Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma* adıyla Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları arasından çıkmıştır. Bu çalışma, doğrudan *Düstûr-nâme* üzerinde yapılmış bir çalışma olmasa da Aydınoğulları tarihi için *Düstûr-nâme* eşsiz bir kaynak olduğundan esere birçok defa atıf yapılmış ve eserin İzmir nüshası Himmet Akın tarafından ilk defa bu çalışmada ilim âlemine tanıtılmıştır (Akın, 1949). Bu çalışma da Yinanç'ın çalışmasına benzer şekilde eserin metninin tamamını esas alan bir çalışma olmayıp yer yer bazı beyitlere değinilen bir nitelik taşımaktadır.

Eser üzerinde yapılan üçüncü çalışma yine Aydınoğulları bölümüne dair olup Irène Mélikoff Sayar tarafından yapılmış ve bu defa Aydınoğulları bölümünün tam metnini kapsamaktadır. Toplam 155 sayfadan oluşan kitap çalışması *Le Destān d'Umūr Pacha* adıyla 1954 yılında Paris'te yayımlanmıştır. Çalışmada bir giriş, Aydınoğulları bölümünün metni, Fransızcaya tercümesi ve bir sözlükle bir dizin yer almaktadır (Mélikoff Sayar, 1954). Özellikle giriş bölümündeki açıklamalar ve metin bölümündeki dipnotlar dolayısıyla önemli bir çalışma olsa da eserin yalnızca Aydınoğulları bölümünü ele alması ve sözlük ile dizinin gramatikal dizin olmaması nedeniyle *Düstûr-nâme*'nin tamamını kapsayıcı nitelikte bir çalışma değildir. Ayrıca P. Lemerle tarafından, 1957 yılında *L'Émirat d'Aydin Byzance et l'Occident, recherches sur "La Geste d'Umur Pacha* adlı çalışmada burada geçen olaylar Bizans ve Batı kaynakları ile karşılaştırılarak eser hakkında bir

değerlendirme de yapılmıştır (Özcan, 1994). Bu çalışma da eser üzerinde yapılan dördüncü çalışmadır.

Düstûr-nâme üzerinde yapılan beşinci çalışma, Fidan Gürdöl tarafından 1967 yılında İstanbul Üniversitesinde yapılan *Düsturnâme-i Enverî "Edisyon Kritik ve İndeks"* adlı mezuniyet tezidir. Gürdöl'ün çalışması, eserin tam metni üzerindeki ilk çalışma olması nedeniyle değerlidir. Çalışmada kısa bir girişin ardından transkripsiyonlu metin ve ardından sözlük ve dizinlere yer verilmiştir (Gürdöl, 1967). Ancak bu çalışmada detaylı bir giriş bölümü, dil incelemesi ve tıpkıbasımlar yer almamakta, metinde anlamı etkileyen önemli okuma hataları bulunmaktadır. Ayrıca nüshaların her ikisinden de yeterince faydalanılmadığı görülmektedir. Gürdöl'ün mezuniyet tezi çalışması, eser üzerinde daha sonra çalışma yapan araştırmacılar tarafından fark edilememiş ve söz konusu tezden hiç bahsedilmemiştir. Bu durum, araştırmacıların söz konusu çalışmadan haberdar olmadıklarını göstermektedir. *Düstûr-nâme* üzerinde yapılan ve öne çıkan çalışmalar arasında Gürdöl'ün tezinden ilk defa doktora tezimizde bahsedilmektedir.

Altıncı çalışma, Necdet Öztürk tarafından hazırlanan ve 2003 yılında yayımlanan *Düstûr-nâme-i Enverî (19-22. Kitaplar) [Osmanlı Tarihi] (1299-1465)* adlı kitap çalışması olup 2012 yılında ikinci baskısı yapılmıştır (Öztürk, 2012). Bu çalışmada eserin sadece Osmanlı tarihini içeren son dört bölümü ele alınmıştır. Çalışmada bir giriş, Osmanlılara dair son bölümlerin metni, bir dizin ve eserin ele alınan bölümlerinin İzmir nüshasından renkli tıpkıbasımı verilmiştir. Bu çalışma, özellikle giriş bölümünde, bir tarihçi gözüyle eserin Osmanlılara dair kısımlarının özet hâlinde verilmesi ve yorumlanması itibarıyla değerlidir. Ancak metin, dönemin dil özelliklerine göre aktarılmamış, eserdeki bazı bölümler ele alındığı için sınırlandırılmış olup eser üzerinde kapsayıcı, bütüncül olarak hazırlanmış bir çalışma niteliğinde değildir.

Yedinci çalışma, 2007 yılında Betül Ademler tarafından Sakarya Üniversitesinde yapılan *Düstūrnāme-i Enverī̄ (Dil Özellikleri-Metin)* adlı yüksek lisans tezi çalışmasıdır. Bu tez, eserin tam metnini oluşturmaya dair girişilen ikinci çalışmadır. Ancak Gürdöl'ün daha önce hazırladığı mezuniyet tezinin fark edilmediği görülmektedir. Çalışmada giriş, dil özellikleri ve sadece İzmir nüshasına dayalı olarak verilen metin ve bu nüshanın Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan siyah beyaz mikrofilmi kullanılarak bir tıpkıbasım verilmiştir. Bu çalışmanın giriş

ve dil özellikleri bölümü çok uzun tutulmamış olup eserin edebî değerinin anlaşılmasından uzaktır. Metin bölümünde ise okuma yanlışları ile eksikler söz konusudur. Çalışmada sözlük veya dizin bulunmamaktadır.

Eser üzerinde yapılan sekizinci çalışma, 2017 yılında Murat Celep tarafından Gazi Üniversitesinde yapılan *Düsturname-i Enveri'nin Transkripti ve Türk Kültür Tarihi Bakımından Değerlendirilmesi (XVIII.Kitap-Aydınoğulları)* adlı yüksek lisans tezi çalışmasıdır. Ayrıca bu çalışma, 2025 yılında *Büyük Türk Denizcisi Gazi Umur Bey Düstûrnâme-i Enverî (XVIII. Kitap-Aydınoğulları)* adıyla kitap olarak da yayımlanmıştır (Celep, 2025). İki bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde eserin Aydınoğullarını ele alan 18. bölümünün metni verilmiş, ikinci bölümünde ise eser Türk kültür tarihi bakımından değerlendirilmiştir (Celep, 2017). Çalışmada oluşturulan metin, ilmî bir metin olmaktan uzaktır ve ciddi okuma hataları söz konusudur. Ancak çalışmanın ikinci bölümü, Türk kültür tarihine dair değerlendirmeler açısından önemlidir.

Doğrudan *Düstûr-nâme* üzerinde yapılmış olmasa da büyük ölçüde *Düstûr-nâme*'ye dayalı olarak hazırlanan ve eser üzerinde yapılan dokuzuncu çalışma olarak belirtilebilecek çalışma, 2019 yılında Ege Üniversitesinde Cemal Üstün tarafından yüksek lisans tezi hazırlanan ve 2025 yılında Karadeniz Araştırmaları Derneği (KARAM) tarafından kitap olarak yayımlanan *Aydınoğulları Beyliği'nin Askeri Durumu* adlı çalışmadır (Üstün, 2019; Üstün, 2025). Bu çalışma, Aydınoğullarının askerî niteliklerine ve Umur Bey'in fetihlerine dair özellikle *Düstûr-nâme*'ye dayalı olarak ortaya konulmuş önemli bilgileri içermektedir.

Burada zikredilen çalışmalar dışında, eser ve müellif hakkında yazılan makaleler ile ansiklopedi ve sözlük maddesi niteliğinde çalışmalar da söz konusudur. 1994 yılında Abdülkadir Özcan tarafından *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde *Düstûrnâme-i Enverî* maddesi yazılmıştır (Özcan, 1994). 2014 yılında Ömer Savran tarafından *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde Enverî maddesi yazılmış, eserden de kısaca bahsedilmiş, madde 2020 yılında güncellenmiştir (Savran, 2020). 2022 yılında *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*'nde Beyhan Kesik tarafından *Düstûr-nâme (Enverî)* maddesi yazılmıştır (Kesik, 2022). Yine 2022 yılında Esra Bilge Savcı tarafından, eserin 19. bölümünde Şeh Melik ve oğulları Gök Alp ile Gündüz Alp tarafından öldürülen ejderha motifinin, Dede Korkut'un Türkmen Sahra nüshasındaki ejderha motifiyle ele alındığı ve iki metin arasında bu

konuda ortaklıkların bulunduğunu belirten bir makale yayımlanmıştır (Bilge Savcı, 2022).

2.2.2.5 Eser Üzerinde Yapılan Çalışmaların Metin Bölümlerine Dair Bir Değerlendirme

Düstûr-nâme'yi doktora tezimizin konusu olarak seçmemizdeki en büyük etken, eser üzerinde yapılan çalışmaların metin bölümlerinde yer alan ciddi okuma hataları ve hem Enverî hem de eserleri hakkında yapılan eksik veya yanlış değerlendirmelerdir. Müellif ve eserlerine dair bu bilgilere diğer başlıklar altında değinildiği için bu başlıkta yalnızca metin bölümü üzerinde durulacaktır.

Mükrimin Halil (Yinanç) ve Himmet Akın tarafından yapılan çalışmalar eserin transkripsiyonlu tam metinlerini içermemekte, yer yer eserdeki beyitlere yapılan atıflarla eserin tarihî değerini ortaya koyma amacı taşımaktadır. Bu başlıkta özellikle eserin tam metni oluşturulan bazı çalışmalara dair değerlendirmelerde bulunulacaktır. Ancak eser üzerinde yapılan çalışmaların metin bölümlerindeki hata ve eksiklere dair tuttuğumuz notların sadece bir bölümü örnek olarak burada verilecektir. Zira amacımız, çarpıcı örneklerle metnin yeniden çalışılmasının niçin gerekli olduğu gözler önüne sermektir.

Eserin tam metni üzerinde yapılan çalışmalardan ilki olan Fidan Gürdöl'ün mezuniyet tezi çalışmasında 3698 beyit (Gürdöl, 1967), Betül Ademler'in yüksek lisans tezi çalışmasında ise 3696 beyit (Ademler, 2007) bulunmaktadır. Ancak metin, eldeki nüshalara dayalı olarak 3699 beyitten oluşmaktadır. Gürdöl'ün 1, Ademler'in 3 beyti atladığı veya metni yanlış numaralandırdığı anlaşılmaktadır.

Eserin 52. beyti, 1967 yılında Gürdöl tarafından yapılan mezuniyet tezi çalışmasında ve 2007 yılında Ademler tarafından yapılan yüksek lisans tezi çalışmasında şu şekillerde okunmuştur:

Ṭoḳuzuncı bāb benī Abbāsī yād
Oldı otuz yidide ***küll-i*** *ziyād* (Gürdöl, 1967)
ṭoḳuzuncı bāb benī Abbāsi yād
olur otuz yidide ***küll-i*** *ziyād* (Ademler, 2007)

Beytin imlası nüshalarda şu şekildedir:

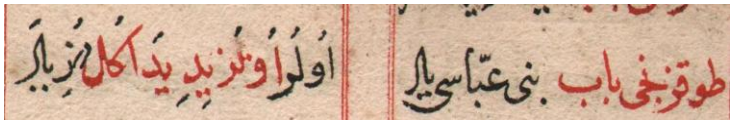

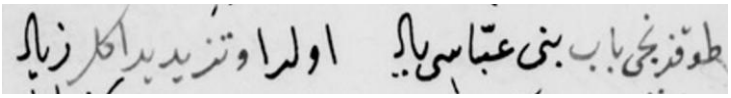

Eserin fihrist bölümünde geçen bu beyitte, Abbâsîlerin ele alındığı dokuzuncu bölümde otuz yedi ismin anlatıldığı, bundan fazlasının olmadığı belirtilmektedir. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde standart bir imlanın olmadığı, ayrı yazılması beklenen sözcük ve eklerin kimi zaman bitişik imla edildiği veya bitişik yazılması gerekenlerin ayrı imla edildiği bilinmektedir. Ayrıca bu devrin manzum metinlerinde vezne göre Türkçe sözcüklerdeki yazılmaması beklenen ünlüler de bazen imla edilmiştir. Araştırmacıların, bu durumu anlayamadığı için *degüldür ziyād* olarak aktarmaları gereken kısmı *küll-i ziyād* şeklinde yanlış aktardığı tespit edilmiştir. Beytin metnimizde yer alan okunuşu şu şekildedir:

Ṭoḳuzıncı bāb ***Benī ʿAbbās****ı yād*
Olur otuz yidi degüldür ziyād (52)

Eserin 84. beyti, 1967 yılında Gürdöl tarafından yapılan mezuniyet tezi çalışmasında ve 2007 yılında Ademler tarafından yapılan yüksek lisans tezi çalışmasında şu şekillerde okunmuştur:

Kibr ***öcinden*** *anı merdūd ider*
Ḥılmıyiçün ādemi mesʿūd ider (Gürdöl, 1967)
girü *ucından anı merdūd ider*
ḥalliyçūn *ādemi mesʿūd ider* (Ademler, 2007)

Eserin bu beytinde şeytanın Âdem'e secde etmemesi üzerine Allah katından uzaklaştırılarak Allah'ın rahmetinden mahrum bırakılması konu edilmektedir. Gürdöl'ün çalışmasında *öcinden* okunan sözcük *ucından* olmalıdır. *Uç* sözcüğü "neden, sebep" anlamında olduğu için burada *kibr ucından* kısmının çevirisi "kibir sebebiyle" şeklindedir. İlgili mısradaki ilk sözcük Ademler tarafından *girü* biçiminde tamamen yanlış okunmuş olup beyit içerisinde doğru bir anlam taşımamaktadır. Ayrıca söz konusu çalışmada beytin ikinci mısrasındaki *ḥilmi-y-içün* de *ḥalliyçūn* şeklinde yanlış aktarılmıştır. Beyitte herhangi bir meselenin halline dair bir bilgi söz konusu olmayıp şeytanın kibri ve Âdem'in hilmi şeklinde oluşturulmuş tezat söz konusudur. Ayrıca ikinci mısrada geçen Âdem, özel addır. Beytin doğru okunuşu şu şekildedir:

Kibr ucından anı merdūd ider
Ḥilmi-y-içün ***Ādem****i mesʿūd ider* (84)

Eserin 100. beyti, 1967 yılında Gürdöl tarafından yapılan mezuniyet tezi çalışmasında ve 2007 yılında Ademler tarafından yapılan yüksek lisans tezi çalışmasında şu şekillerde okunmuştur:

Hābil'üñ mevti_Ādem'e maʿlūm olur

Ādem ***öldürdi*** *firāḳile ḳalur* (Gürdöl, 1967)

hābilüŋ mevti Ādeme maʿlum olur

ādeme ***öldürdi*** *firāḳıla ḳālur* (Ademler, 2007)

Eserde yer alan bu beyit, *Kur'ân-ı Kerîm*'de geçen ve edebî metinlerde de zaman zaman atıfta bulunulan meşhur kıssayı, Âdem Peygamber'in çocuklarından Kâbil'in, kardeşi Hâbil'i kıskançlık nedeniyle öldürmesini konu edinen bir beyittir. Her iki tezde yapılan okuma esas alınırsa ikinci mısrada müellifin ne anlatmaya çalıştığı tam olarak anlaşılmamakta ve dahi Gürdöl'ün okumasına göre Âdem'in Kâbil'i öldürdüğü, Ademler'in okumasında ise Kâbil'in Âdem için öldürdüğü şeklinde hatalı iki anlam ortaya çıkabilmektedir. Söz konusu beyit, İzmir ve Paris nüshasında aşağıdaki şekillerde imla edilmiştir:

Her iki nüshanın müstensihi de ikinci mısradaki *ol derd* kısmını bitişik şekilde imla etmiştir. Bu, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin sık rastlanan imla özelliklerinden biridir. Oğlu Hâbil'in öldürüldüğü haberi Âdem'e ulaşınca Âdem o dert ve ayrılığın hüznüyle kalmıştır. Dolayısıyla beytin doğru okunuşunda bu kısım *öldürdi* değil *ol-derd ü* şeklindedir ve beytin doğru okunuşu metnimizde yer verildiği gibi aşağıdaki şekilde olmalıdır:

Hābil*üñ mevti_****Ādem****e mæʿlūm olur*

Ādem *ol-derd ü firāḳ-ile ḳalur* (100)

Eserin 350. beyti, 1967 yılında Gürdöl tarafından yapılan mezuniyet tezi çalışmasında ve 2007 yılında Ademler tarafından yapılan yüksek lisans tezi çalışmasında şu şekillerde okunmuştur:

Anda **فيثاعورث** *ü Loḳmān ḥekīm*

Ḳopdı ***rāvīler*** *oldılar ʿalīm* (Gürdöl, 1967)

anda ḳıyṣā ʿavrat u loḳmān-ı ḥekīm

ḳopdı ***rāvīler*** *oldılar ʿalīm* (Ademler, 2007)

Beytin yazmalardaki imlası aşağıdaki gibidir:

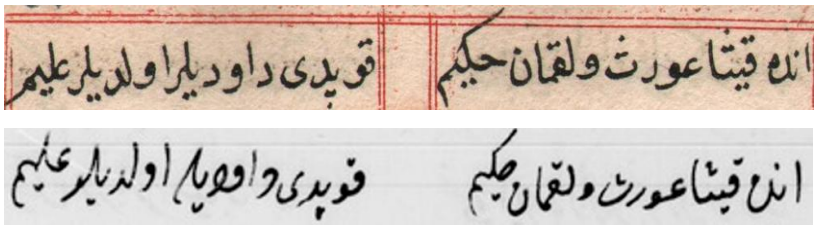

Eserin yine Keyânîler bölümünde yer alan bu beyitte, ilk mısranın ikinci kelimesi Gürdöl tarafından yapılan mezuniyet tezinde Arap harfleriyle doğrudan nüshalardaki şekliyle aktarılmış, buradaki isim anlaşılamadığı için transkripsiyon yapılamamıştır. Aynı tezde ikinci mısranın ikinci kelimesi ise *rāvīler* biçiminde aktarılmıştır. Ademler'in yüksek lisans tezinde ise Gürdöl'ün Arap harfleriyle aktardığı kısım *ḳıyşā ʿavrat* şeklinde aktarılarak bu isimde bir kişi olduğu şeklinde oldukça hatalı bir aktarım söz konusudur. Beytin ikinci mısrası ise Gürdöl ile aynı şekilde aktarılmış olup *rāvīler* şeklindeki aynı yanlış okuma sürdürülmüştür.

Kaynak eser *Nizâmü't-tevârîh*'e bakıldığında, *Düstûr-nâme*'yi istinsah eden müstensihlerin "ġayın" yerine sehven "ayın" ile yazdığı فيثاعورث kelimesinin nasıl okunması gerektiği anlaşılmaktadır. Grek filozofu, matematikçi ve astronom olan Pisagor (m.ö. 570 [?]-500 [?]) ve Lokman Hekim, *Nizâmü't-tevârîh*'e göre Dâvûd Peygamber'in öğrencilerindendir (Karakoç, 1998). Dolayısıyla ilk mısrada müstensihlerin ve Gürdöl'ün Arap harfleriyle "gayın" yerine "ayın" ile yanlış aktardığı, Ademler'in ise "ḳıyşā ʿavrat" biçiminde okuduğu kelime bir kişi adıdır ve "gayın"ın noktasının unutulduğu göz önünde bulundurulduğunda *Fīṯāġōreṯ* "Pisagor" şeklinde okunması gerektiği görülmektedir. Aynı mısranın sonundaki *Loḳmān Ḥækīm* adının ise Ademler'in aktardığı gibi tamlamalı olmasına gerek yoktur. İkinci mısranın ikinci kelimesine bakıldığında bu kelimenin *rāvīler* değil, Dâvûd Peygamber'e mensup olanları belirten *Dāvūdīler* şeklinde okunması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu bilgiler ışığında beytin aktarımı aşağıdaki gibi olmalıdır:

Anda ***Fīṯāġōreṯ*** *ü* ***Loḳmān Ḥækīm***

Ḳopdı ***Dāvūdīler*** *oldılar ʿælīm* (350)

Şairin, peygamberler, hanedanlar ve hükümdarlar tarihini anlattığı ilk 17 bölümdeki temel kaynağı olan, Beyzâvî'nin *Nizâmü't-tevârîh* adlı eserinden araştırmacıların neredeyse hiç yararlanmadığı anlaşılmaktadır. Bunun en önemli

örneklerinden biri *Düstûr-nâme*'nin 428. beyti için yapılan aktarımlardır. Gürdöl ve Ademler tarafından yapılan çalışmalarda beyit şu şekillerde okunmuştur:

Ḳıldı Reştīn ü zerī *düşmenān*

ʿAzl ider Dārāb aña virmedi nān (Gürdöl, 1967)

Ḳoldı Rüştīn vezīri *düşmenān*

ʿAzl ider Dārāb aŋa virmedi nāñ (Ademler, 2007)

Eserin Keyânîler konulu ikinci bölümünde yer alan bu beyitte adı geçen kişi Keyânî hükümdarı Dârâ b. Behmen'in veziri Rıştîn'dir ve kaynak eser *Nizâmü't-tevârîh*'te bu açıkça belirtilmiş, Dârâ b. Behmen'den sonraki hükümdar olan oğlu Dârâ b. Dârâ'nın Rıştîn'i vezirlikten azletmeye niyetlendiği de söylenmiştir (Karakoç, 1998). Enverî'nin bu bilgiyi kaynak eser Beyzâvî'den aktardığı açıktır. Keyânî hükümdarı Dârâ b. Dârâ, babasının döneminden kalan Rıştîn'i vezirlik makamında görmek istememiş ve onu azletmiştir. Ancak araştırmacılar kaynak esere bakmadığı için *ḳovladı* "çekiştirdi, yerdi, kötüledi, gammazlık etti" biçiminde aktarmaları gereken kelimeyi *ḳıldı* ve *ḳoldı* biçimlerinde yanlış aktarmış, hatta mezuniyet tezi çalışmasında Rıştîn'in vezir olduğu anlaşılamadığı için *ḳovladı Rıştīn Vezīri*... okunması gereken beytin ilk mısrasının ilk kısmı *Reştīn ü zerī*... biçiminde konu ile ilgisiz bir anlama gelecek biçimde aktarılmıştır. Beytin doğru okunuşu aşağıdaki gibi olmalıdır:

Ḳovladı ***Rıştīn Vezīr****i düşmenān*

ʿÆzl ider ***Dārāb*** *aña virmedi nān* (428)

Eserin 429. beyti, 1967 yılında Gürdöl tarafından yapılan mezuniyet tezi çalışmasında ve 2007 yılında Ademler tarafından yapılan yüksek lisans tezi çalışmasında şu şekillerde okunmuştur:

Feṯḥ idüp Yūnan ilin ***Dār*** *meger*

Fīlīḳosa ***varmışidi****_ol nāmver* (Gürdöl, 1967)

feṯḥ_idüp yunān ilin ***dār*** *meger*

fılḳavsa *vermişidi ol nāmver* (Ademler, 2007)

Metnin yazmalardaki imlası aşağıdaki gibidir:

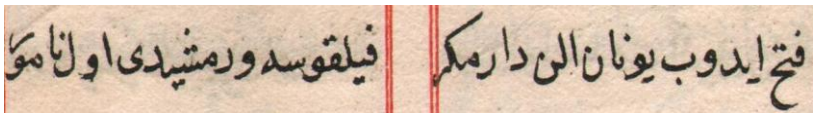

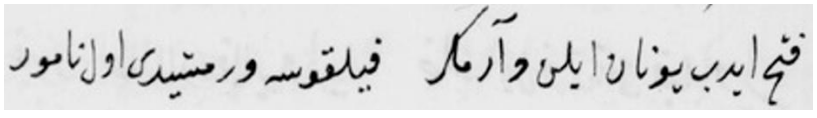

Bu beyit de eserin Keyânîler'i konu edinen ikinci bölümünde yer almaktadır ve ilk mısrada müstensihlerin Keyânî hükümdarı Dârâ'nın adını imla ederken ikinci *elif*'i yazmayı unuttuklarını, bu nedenle araştırmacıların beyti yanlış anladığını göstermektedir. Söz konusu adın aktarımında metin tamiri gerekmektedir. Ayrıca ikinci mısranın ilk kelimesinde bahsedilen kişi Feylekos/Filikos olması gerekirken Ademler tarafından yanlış bir okuma yapılmıştır. Gürdöl'ün *varmışidi* biçiminde okuduğu kısım da *virmiş-idi* olmalıdır. Beytin doğru okunuşu şu şekilde olmalıdır:

Feṯḥ idüp Yūnān ilin ***Dār[ā]*** *meger*

Feyleḳōs*e virmiş-idi ol nām-ver* (429)

Gürdöl ve Ademler'in çalışmalarında birkaç yerde nokta konularak geçilmesine rağmen nüshalardan okunabilen kısımlar da vardır.

Eserin 435. beytinde Riştîn Vezir'in adı tekrar geçmektedir. Üstelik bu defa müstensihler ismin ilk harfi olan *re*'yi de yazmadığı için bu isim yüksek lisans tezinde özel isim olarak anlaşılamamış ve konu ile tamamen ilgisiz şekilde aktarılmıştır. Ayrıca ikinci mısranın ilk sözcüğü olan *yaġı* "düşman" sözcüğü, bu çalışmada *yaġ* biçimindedir. Mezuniyet tezinde ise *İstīn* biçiminde aktarılarak özel ad dizininde yer verilmiş ancak bu dizinde şahıs adlarının karşısında kısa hâl tercümeleri nevinden biyografik bir bilgi verilmediği için kim olduğu anlaşılamamaktadır. Çalışmalarda yapılan okumalar şu şekildedir:

Nāme ***İstīn*** *viribir İskender'e*

Yaġı Dārā'ya ola leşker dire (Gürdöl, 1967)

Nāme ***işiteyin*** *viribir iskendere*

Yaġ *dārāya ola leşker dere* (Ademler, 2007)

Beytin nüshalardaki imlası ve tarafımızca yapılan okuma ise aşağıdaki gibidir:

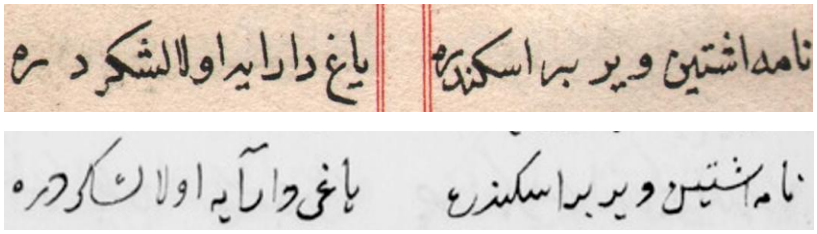

*Nāme [**R**]**iştīn** viribir* ***İskendere***

Yaġı ***Dārā****ya ola leşker dere* (435)

Çalışmalarda eserin 3483. beytinde yapılan okumalar da eserin niçin yeniden çalışılması gerektiğinin güçlü gerekçelerinden biridir. Bu kısım İ nüshasına

sonradan rika olarak eklendiği için sadece Paris nüshasındaki imlası aşağıda gösterilmiştir:

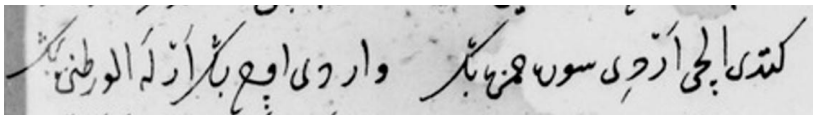

İlgili beytin Gürdöl ve Ademler tarafından hazırlanan tez çalışmalarındaki aktarımları şu şekildedir:

*Gitdi ilçi ardı **süre** Ḥamza Beg*

*Vardı üç biñ erle alur **Ṭanza Beg*** (Gürdöl, 1967)

*gitdi elçi ardı s**u**ra ḥamza beg*

*vardı üç biŋ erle alur **t**anza beg* (Ademler, 2017)

Yukarıda görüldüğü gibi Gürdöl tarafından yapılan okumada *Ṭanza Beg* adında bir şahıs olduğu ve üç bin askerle suru fethettiği anlaşılmaktadır. Üstelik bu isme ilgili tezin özel adlar dizininde de (Gürdöl, 1967) yer verilmiştir. Ademler'in çalışmasında ise transkripsiyon hataları hariç olmak üzere bir aktarım hatası olmadığı görülmektedir. Ancak bu tezde özel adlar büyük harfle aktarılmamış ve genel bir dizin veya özel adlara dair bir dizin hazırlanmamıştır. Bu nedenle sözcüğün karşılığı anlaşılmamaktadır.

Söz konusu beyitte Koyulhisâr'ın fethi anlatılmaktadır. Fâtih, buranın fethi için Hamza Bey'i önden göndermiştir. Beyitte anlatılan olay, üç bin askerle Koyulhisâr'ın düşmanı maskaraya alacak şekilde fethedilmesidir. Zira 17. yüzyıla ait olan Meninski'nin çalışmasında *ṭænz* kelimesi "maskaralık, rüsvalık" gibi anlamlarla verilmiştir (Tulum, 2011). Dolayısıyla *ṭænza almak* "maskaraya almak" anlamındadır ve Ṭanza *Beg* adlı bir kişi yoktur. Ayrıca ikinci mısranın sonunun müstensih tarafından üzerinde üç nokta bulunan *kef* ile işaretlendiği görülmektedir. Oysa ilk mısranın sonunda bulunan ve Hamza Bey için kullanılan *beg* sözcüğü bu şekilde işaretlenmemiştir. Müstensih, iki sözcüğün aynı biçimde yazılıp "g" ünsüzüyle bitse dahi anlamca birbiriyle aynı olmadığını göstermek için bu şekilde bir işaretle yapmış olmalıdır. İkinci mısranın sonundaki *beg*, "pek, çok, sert" anlamlarında olmalıdır. Koyulhisâr'ın fethinde üç bin askerle düşman çokça maskaraya alınmış, rüsva edilmiştir. Dolayısıyla beytin okunuşu şu şekilde olmalıdır:

Gitdi ilçi ardı sūra Ḥamza Beg

*Vardı üç biñ erle alur **ṭænza** beg* (3483)

2017 yılında yapılan yüksek lisans tezi çalışmasında yer alan metinden ise sadece iki örnek verilecektir. Bu çalışmada transkripsiyon harfleri ve ünlü uzunlukları neredeyse hiç gösterilmemiş, dönemin dil özelliklerine çoğu zaman riayet edilmemiştir. Bu hâliyle çalışmada yer alan söz konusu metin, transkripsiyonlu bir metnin sahip olması gereken düzenden uzak bir görüntüye sahiptir. Eserin Aydınoğulları ile ilgili 18. bölümünde yer alan ve bölümün kendi içindeki alt başlık beyti olan bir beyit, çalışmayı hazırlayan Celep tarafından aşağıdaki gibi aktarılmıştır:

*Yok **tokum** m**a**l ve kum**a**şa didi ol*

*Andan ol Bozca His**a**ra tutdı yol* (Celep, 2017)

Bu beyitte yapılan *tokum* biçimindeki okuma tamamen yanlıştır. Zira beytin nüshalardaki imlası aşağıdaki gibidir:

Görüldüğü gibi sözcük *kaf* ile değil *kef* ile yazılmıştır ve *ñ* sesine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla beytin doğru okunuşu, ünlü uzunlukları da belirtilerek aşağıdaki gibi olmalıdır:

Yoḳ ṭañum māl ü ḳumāşa didi ol

*Andan ol **Bozca Ḥişār**a ṭutdı yol* (1866)

Bir başka örnek de, Aydınoğulları bölümündeki bir başlık beyti olan 2483. beyittir. Bu beyit, ilgili tezde büyük harflerle şu şekilde aktarılmıştır:

***ARDUR LİYKİN** PAŞANIN SANA*

ŞERH KILAM KULAĞ AÇ BENDEN YANA (Celep, 2017)

Beytin nüshalardaki imlası ise aşağıdaki gibidir:

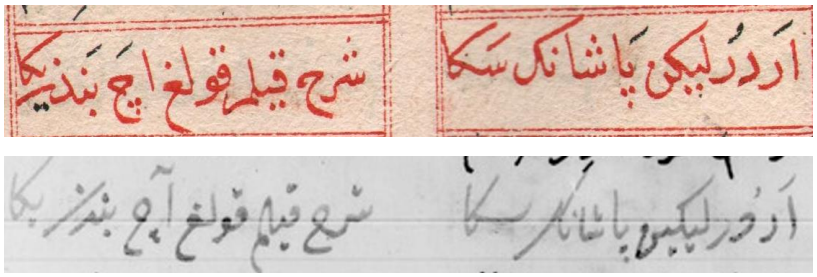

Söz konusu kısım, Edirne tekfurunun Despina adındaki kızının Umur Bey'e yaptığı uygunsuz teklifin Umur Bey tarafından reddedilmesini, bu yönüyle Umur Bey'in *aru dirlik* olarak tanımlanan "temiz yaşantı"sına yani iffetine ve haramdan uzak duruşuna yapılan bir atıftır. Celep'in okumasında *ardur liykin* kısmının ne anlama geldiği anlaşılmamaktadır. Müstensihler bazı ünlüleri yazmadığı için araştırmacı beyti anlayamamış ve bu şekilde aktarmış olmalıdır. Beytin doğru okunuşu, vezin gereği yapılan *dirligini* şeklindeki düzeltmenin ardından şu şekildedir:

***Aru dirligini** Pāşānuñ saña*
Şerḥ ḳılam ḳulaġ aç benden yaña (2483)

Tezimizin bu başlığının girişinde de belirttiğimiz gibi söz konusu çalışmaların metin bölümlerinde yapılan diğer yanlış okumalara değinilmeyecek, mezkûr hatalar bu çarpıcı örneklerle sınırlandırılacaktır. Zira bu başlıktaki amacımız metnin yeniden yayınının niçin gerekli olduğunu ortaya koyabilmektir. *Düstûr-nâme* tarih konulu bir eser olduğu için metinde yapılan yanlış okumalar tarihî bilgilerin yanlış anlaşılmasına yol açmakta, kişi adlarının da tahrif edilerek anlaşılamamasına neden olmaktadır. Ayrıca yukarıda verilen örnekler, kaynak esere başvurmanın metin çalışmalarındaki önemini de göstermektedir. Bu bakımdan çalışmamızda kaynak eser *Nizâmü't-tevârîh*'e de başvurulmuştur.

2.2.2.6 Eserin Bölümleri ve Beyit Sayısı

Kitabın yazılma sebebinin anlatıldığı başlığın ardından eserin fihristi verilmiş ve 22 bölümden oluştuğu belirtilmiştir:

Diñle bundan-ṣoñra fihrist-i kitāb
Şerḥ ḳılam tā bilesin feṭḥ-i bāb (42)

Bunı yigirmi_iki bāb itdüm temām
Bī̄-müṭævvel iḫtiṣār itdüm kelām (43)

Eser 22 bölümden oluşsa da temelde üç ana bölüme sahiptir. İlk ana bölüm, Beyzâvî'nin *Nizâmü't-tevârîh*'i esasa alınarak oluşturulan ilk 17 bölümdür. İkinci ana bölüm, eserin en hacimli bölümü olan, Aydınoğulları tarihini ve Umur Bey'in gazalarını ele alıp birçok başlık beytine sahip olan 18. bölümdür. Eserin üçüncü ve son ana bölümü ise Fâtih'e ve Mahmûd Paşa'ya ayrılan, 19 ile 22. başlıklar arasındaki bölümlerdir.

Eser bir mukaddime ile başlamaktadır. Mukaddimede Besmele ve hamdele beyitleri bulunmakta; Besmele, hamdele, salvele beyitleri verilmekte, Allah'ın birliğini anlatan, tevhit inancı ve Allah'ın bazı sıfatları konulu beyitlerle devam etmektedir. Yine aynı bölümde peygamber adlarını içeren beyitler *Kur'ân-ı Kerîm*'e telmihlerle verilmiş ve Hz. Muhammed'in övgüsünü içeren birkaç beytin ardından bölümün sonlarında şair kendi mahlasını da zikredip duada bulunarak mukaddimenin bu kısmını tamamlamıştır. Ardından kitabın yazılma sebebine değinilmiş, devamında eserin 22 bölümüne dair bir fihrist verilmiştir. Eserin ilk bölümü âlemin yaratılışı ve ilk peygamber Âdem ile ardından gelen İdrîs ve Nûh Peygamberleri ele almaktadır. 2. bölümde 11 hükümdardan oluşan Farslar (Pişdâdîler), 3. bölümde 8 hükümdardan oluşan Keyâniler, 4. bölümde 17 hükümdardan oluşan Eşkânîler, 5. bölümde 29 hükümdardan oluşan Sâsânîler, 6. bölümde Hz. Muhammed, 7. bölümde *dört yār* şeklinde nitelendirilen Hulefâ-yı Râşidîn ile Hz. Muhammed'in torunları Hüseyin ve Hasan, 8. bölümde Emevîler, 9. bölümde Abbâsîler, 10. bölümde Saffârîler ve Sâmânîler, 11. bölümde Gazneliler, 12. bölümde Deylemliler (Büveyhîler), 13. bölümde Kahtânîler, 14. bölümde Selçuklular, 15. bölümde Salgurlular, 16. bölümde Hârezmşâhlar, 17. bölümde Moğollar, 18. bölümde Aydınoğulları, 19. bölümde Osmanoğulları, 20. bölümde Fâtih, 21. ve 22. bölümlerde ise eserin ithaf edildiği Veziriazam Mahmûd Paşa konu edilmiştir. Şair bu bölümleri çoğunlukla *bāb* bazen de *kitāb* şeklinde tanımlamıştır. Eserin en hacimli bölümü, Aydınoğullarına ayrılan 18. bölümdür. Ayrıca eserin fihristinde 13. bölümde Kahtânîlerin, 14. bölümde Selçukluların konu edildiği belirtilse de metnin ilgili bölümlerine bakıldığında Selçukluların 13. bölümde, Kahtânîlerin 14. bölümde ele alındığı ve durumun her iki nüshada da aynı olduğu görülmektedir.

Eserin mukaddimesinde hamdele, salvele, tevhid, naat ve münacat niteliğindeki beyitleri içeren ve farklı kafiye örgüsüne sahip olan ilk kısım 33 beyit; telif sebebi konulu kısım ise 34 beyit olmak üzere mukaddime niteliği taşıyan bu kısım toplam 67 beyittir. Eserin ilk bölümü olan ve Âdem, İdrîs, Nûh Peygamberleri ve çocuklarını ele alan bölüm 98 beyittir. Fürs/Fars yani Pişdâdîlerin ele alındığı 2. bölüm 127 beyittir. Keyânîler konulu 3. bölüm 165 beyittir. Eşkânîler konulu 4. bölüm 42 beyittir. Sâsânîler konulu 5. bölüm 363 beyittir. Hz. Muhammed'in anlatıldığı 6. bölüm 36 beyittir. Hulefâ-yı Râşidîn ile Hz. Muhammed'in torunları Hüseyin ve Hasan konulu 7. bölüm 38 beyittir. Emevîler konulu 8. bölüm 35 beyit,

Abbâsîler konulu 9. bölüm 55 beyittir. Saffârîler konulu 10. bölüm 46 beyittir. Gazneliler konulu 11. bölüm 60 beyittir. Deylemîler/Büveyhîler konulu 12. bölüm 73 beyittir. Selçuklular konulu 13. bölüm 76 beyittir. Kahtânîler konulu 14. bölüm 40 beyittir. Salgurlular konulu 15. bölüm 81 beyittir. Hârezmşâhlar konulu 16. bölüm 74 beyittir. Moğolları konu edinen 17. bölüm, bölüm sonundaki bazı tarih beyitleri de dahil edildiğinde 99 beyittir. Aydınoğulları konulu 18. bölüm 1288 beyittir. Osmanlılar konulu 19. bölüm 495 beyittir. Fâtih'in fetihlerini ve övgüsünü içeren 20. bölüm 199 beyittir. Mahmûd Paşa'nın önemli rol oynadığı fetihleri içeren 21. bölüm 99 beyittir. Mahmûd Paşa'nın banisi olduğu eserlerin anlatıldığı ve Enverî'nin esere ve Mahmûd Paşa'dan beklentisine dair son beyitleri içeren 22. ve son bölüm ise 43 beyit olmak üzere eserin mevcut nüshalarında toplamda 3699 beyit bulunmaktadır.

Enverî, eserinin 3730 beyitten oluştuğunu belirtmektedir:

Bu leʾāl-i næẓm kim şāhānedür

Üç biñ yidi yüz otuz dānedür (3690)

Mevcut nüshalardan oluşturulan metinde 3699 beyit bulunduğuna göre eserin 31 beytinin müstensihler tarafından atlandığı ve bu nedenle eksik olduğu anlaşılmaktadır. İzmir nüshasında eserin son varakları bulunmamakta ancak bu eksikler Paris nüshasından tamamlanabilmektedir. Bu bakımdan mevcut iki nüshanın, orijinal metni önemli ölçüde bugüne taşıyabildiği görülmektedir.

Müellif, fihristinde eserini ana bölümler altında değil, birbirini izleyen 22 bölüm şeklinde tasnif etmiştir. Ancak konular ele alındığında eserin üç ana bölümde tasnif edilebileceği görülmekte, dünyanın yaratılışından başlayarak Moğollar'a kadar olan ilk ana bölüm beyit sayısı olarak daha fazla olsa da bu ana bölümün içindeki 17 farklı bölüm altında birçok peygamber, hanedan ve devlet adamından bahsedildiği, dolayısıyla müstakil bir konu etrafında en hacimli bölümün 1288 beyitten oluşan Aydınoğulları konulu 18. bölüm olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.2.7 Eserin Edebî Değeri

Düstûr-nâme tarih konulu bir eser olduğu için genellikle edebî değerinin düşük olduğu, şairin edebî kaygılardan ziyade anlatmak istediği tarihî bilgileri vermeye, aktarmaya çalıştığı düşünülmüştür. Ancak eser dikkatli bir şekilde incelendiğinde bu yorumun doğru olmadığı ve bunun şair için yapılan haksız bir değerlendirme olduğu anlaşılmaktadır.

Eser, mesnevi nazım şekliyle yazılmış olup mukaddime kısmında kitabın yazılma sebebi başlığına kadar olan ilk 33 beyitlik kısım farklı kafiye örgüsüne sahiptir. Aruzun *fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün* kalıbıyla yazılan eserde yer yer imaleye ve sayısı daha az olmakla birlikte zihafa başvurulmuştur. Ancak şairin tarih konulu bir eser yazdığını; yüzlerce kişi adı, şehir adı, çok sayıda hisar adı ve coğrafi ad gibi alıntı adlar kullanmak zorunda olmasının yanı sıra mevzubahis konuları da başta *Nizâmü't-tevârîh* olmak üzere çeşitli kaynak eserler doğrultusunda bir vezne göre aktarmak zorunda olduğunu ve bunu başarmanın kolay bir iş olmadığını söylemek gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında Enverî, aruz hâkimiyeti oldukça güçlü ve başarılı bir şairdir.

Enverî'nin, usta bir şair olduğunu gösterecek derecede *Kur'ân-ı Kerîm'*den yaptığı iktibas ve telmihler onun iyi düzeyde Arapça bildiğini göstermektedir. Ayrıca metinden hareketle Farsça ve Türkçe birçok edebî eseri bildiği ve okuduğu anlaşılmaktadır. Müellifin, eserin ilk 17 bölümü için başlıca kaynak eseri olan, Beyzâvî'nin (ö. 685/1286) Farsça kaleme aldığı *Nizâmü't-tevârîh*'i okuduğu, *Düstûr-nâme*'nin ilk 17 bölümünü bu eseri temel kaynak alarak Türkçeye manzum bir şekilde tercüme ettiği bilinmektedir. Nasihat verici nitelikte anlattığı bir hikâyeyi Nizâmî-i Gencevî'nin (ö. 611/1214 [?]) *İskender-nâme*'sinden aldığını açıkça belirtmiş olması, onun Nizâmî'yi de okuduğunu ve *İskender*-nâme'sini kaynaklarından biri olarak kullandığını göstermektedir:

*İşbu maʿnāyı **Niẓāmī** fikr ider*
*Hem **Sikender-nāme** içre ẕikr ider* (1505)

Mahmûd Paşa'nın övgüsü bahsinde, onun nazmını Firdevsî'nin (ö. 411/1020 [?]) nazmına benzetmesi, Firdevsî'nin *Şâh-nâme*'sini de okuduğunu göstermektedir:

*Ol ẓæḥīr **İslām**adur ehl-i kemāl*
*Næẓmıdur **Firdevsi** næẓmına miṣāl* (3681)

Enverî, Mahmûd Paşa'nın nazmını Firdevsî'nin nazmına benzettiğine göre onun şiirlerini bilmekte ve okumaktadır. Paşa'nın şiirlerini bildiği ve okuduğu, onun Adnî mahlasına iham yoluyla yaptığı göndermeler sayesinde anlaşılmaktadır:

ʿIrżı bunuñ ʿæyn-i ḥūruñ eşkidür
*Ravża-i cennāt ʿ**Adn**i reşkidür* (39)

Bāġçe-y-ile yapdı hem bir būstān

*Ki_ol virür cennāt-ı ʿ**Adnī**den nişān* (3665)

Kendisinden önce yaşamış olan, *İskender-nâme*'nin müellifi meşhur şair Ahmedî'ye (ö. 815/1412-13) değinmesi, ayrıca onun Emîr Süleymân (ö. 813/1411) ile tanışmadan evvel yoksul olduğunu, onun himayesine girdikten sonra zenginleştiğini belirtmesi, Ahmedî'yi hem okuduğunu hem de tercümeihâline vâkıf olduğunu göstermektedir:

***Mīr Süleymān** dün ü gün ṣoḥbet ider*
***Aḥmedī**-le dem-be-dem ʿişret ider* (3305)
***Aḥmedī** dervīşdi bay eyledi şāh*
Oldı muḥtāc aña cümle ehl-i cāh (3306)

Şair, eserinde zaman zaman atasözü ve deyimlere de yer vermiştir. Bazı örnekler şu şekildedir:

***dile gel-*:**
Ġærḳ Kenʿān oldı kāfirle bile
Şerḥi kāfir ḳæhrınuñ gelmez dile (162)
*Üç gişi **Pāşā**-y-ile girdi bile*
Heybeti şerḥi anuñ gelmez dile (2118)

***müşkili āsān it-*:**
Milk-i Şāma hem anı sulṭān ider
Yapdı Ḳudsi müşkili āsān ider (404)

***masġaraya al-*:**
Masġaraya bunları alur-idi
Sözlerine ʿişveler ḳılur-idi (638)

***eli ir-*:**
Kīni var anuñ bize irse eli
Ḳıra bizi vire Behrāma ili (776)

iplige dön-:
Ḫulḳda ḳılmış Muḥammed-ḥüsn ani
İplige dönmiş ü incelmiş teni (1104)

***Gişinüñ ʿālemde mæḳṣūdı oġlıdur*:**
Ki_ol Muḥammed ibni Maḥmūd oġlıdur
Gişinüñ ʿālemde mæḳṣūdı _oġlıdur (1270)

***elinden çoḳ iş gel-*:**
Geldi pes Sulṭān Muḥammed Tertegiş

Ḳılıcıyle geldi elinden çoḳ iş (1435)

***ʿæḳli ögi ḳalma-*:**

Didi zārī ḳılup ol ḳız iy begüm

Seni gördüm ḳalmadı ʿæḳlüm ögüm (2488)

***Ere ḳæżā gögden irişür*:**

Çün ḳæżā gögden irişürdi ere

Yā Ḫuẕā işi ucına kim ire (2578)

***Aṣṣı ne çün Baṣra ḥærāb olmışdur*:**

Aṣṣı ne çün Baṣra olmışdur ḥærāb

Geçdi dügün yine kāruñ ḳuru ḳāb (2595)

***ögi başına diril-*:**

Ṣındı kāfir gitdi leşker hem begi

Ṭırfilüñ başına dirildi ögi (2694)

***yüki aġır ol-*:**

Boru üninden ḳulaḳlardur ṣaġır

Kāfirüñ ol gün yüki oldı aġır (2709)

***yaḳasın çāk ḳıl-*:**

Semm-ile Gög Alpi ḳıldılar helāk

Āh idüp Gündüz yaḳasın ḳıldı çāk (3070)

***gözden düşür-*:**

Æṣl-i Cemşīd anları işitdi hem

Düşürüp gözden bulara virdi ġæm (3026)

***Her iş væḳtine merhūn-dürür*:**

Çünki her iş væḳtine merhūn-dürür

Şimdi devrān anı şāha döndürür (3382)

defterin dür-:

Yil sekiz yüz elli ṭoḳuza irer

Defterin bir daḫi æʿdānuñ dürer (3439)

Şair, eserinde bazı ayetlere telmihte bulunmuştur. Bu durum, onun *Kur'ân-ı Kerîm*'i iyi bildiğini göstermektedir. Eserin özellikle mukaddime bölümünde peygamberlere değinirken ayetlere telmihte bulunması ve ayetlerden iktibaslara yer vermesi, onun edebî sanatlardan istifade ettiğini göstermektedir. Örneğin eserin 11. beyti olan,

***Nūḥ** maḥfūẓ olmasa ismi-y-ile*

Mevc-i ṭūfāndan helāk eylerdi bīm (11)

beytinde *Hûd Suresi* 41. ayete (Hûd, 11: 41) telmihte bulunulmuştur.

Eserin 20. beyti olan,

Nice ḳurtula-y-idi tesbīḥ-ile

***Yūnus**a ḥūt içre olmasa ræḥīm* (20)

beytinde *Enbiyâ Suresi*'nin 87-88. ayetlerine (Enbiyâ, 21:87-88) ve *Saffât Suresi*'nin 143-144. ayetlerine (Sâffât, 37:143-144) telmih vardır.

Eserin 107. beyti olan,

İrciʿī oldı aña çün-kim nidā

Didi kim olsun saña cānlar fidā (107)

beytinin ilk kelimesi olan *irciʿī* kelimesinde ise *Fecr Suresi* 28. ayetten (Fecr, 89: 28) iktibas söz konusudur. Kelime, ilgili ayetin ilk kelimesidir.

Kur'ân-ı Kerîm'den başka bir iktibas da eserin 1257. beytinde görülmektedir. Eserin bu beyti,

***Başra**da **Ṭalḥa Zübeyr**-ile şehīd*

Oldı bī-ḥædd çekilür beʾsün şedīd (1257)

şeklinde olup *beʾsün şedīd* ile *Fetih Suresi* 16. ayetten (Fetih, 48:16) iktibas yapılmıştır.

Eserin özellikle savaş sahnelerinde yapılan canlı tasvirler dikkat çekicidir. Nitekim Vasfi Mahir Kocatürk de eserdeki harp tasvirlerinin kuvvetli olduğunu belirtmiştir (Kocatürk, 2018). Şairin birçok savaşa bizzat katılmış olması ve savaşın gerçekliğini biliyor olması da onun ifadesini bu denli güçlü, tasvirini bu denli canlı kılmış olmalıdır. Aydınoğulları konulu 18. bölümde bir savaş sahnesinde askerlerin kılıç ve zırhlarının herkesin gözüne yansımış olması çok canlı bir şekilde tasvir edilmiştir:

Gözler olur tīġ ü çuḳaldan ṭunuḳ

Her behādurlara göz ḳanı ṭanuḳ (2707)

Şair, kendisi de savaşlara katılan bir isim olduğu için savaştaki bir askerin yaşadığı psikolojik ve fizyolojik süreçlere hâkimdir. Savaşta birbirine karışan orduların kıyameti aratmayan çarpışmaları, çalınan boruların sesinden kulakların sağır olacak derecede etkinlenmesi, savaş meydanının kan gölüne dönmesi, feryat ve çığlık sesleri, tazı atların *okur okur* ses çıkarması gibi tasvirler Enverî'nin oldukça çarpıcı ve realist savaş tasvirleridir:

*Ḳatılup ḳarıldı **Efreng**e eren*

Ol güni ṣanur ḳıyāmetdür gören (2708)

Boru üninden ḳulaḳlardur ṣağır
Kāfirüñ ol gün yüki oldı aġır (2709)

Zārī ṣaḥrā oldı ṭoldı ḳan çuḳur
Tāzī atlar oḳraşur oḳur oḳur (2710)

Enverî, eserinin ilk 17 bölümünün sonlarındaki bir beyitte bu tarihi, destan olarak yazdığını belirtmekte, ve eserini gezilip seyredilebilecek bir gül bahçesine benzetmiştir:

Bu tevārīḫi ki destān eyledüm
Ḳıl temāşā ki gülistān eyledüm (1545)

Şair, hükümdarlar tarihine dair verdiği bilgiler dolayısıyla eserini ibret alınabilecek bir ibret kitabına da benzetmiştir:

Saña ʿibret-nāme yiter bu kitāb
Söz budur vallāhu æʿlem biʾṣ-ṣævāb (1546)

2.2.2.8 Eserin Tarihî Değeri

Düstûr-nâme'nin tarihî değerine özellikle Mükrimin Halil Bey tarafından yapılan çalışmada (Yinanç, 1929), Himmet Akın tarafından yapılan çalışmada (Akın, 1946), giriş bölümü ve dipnotları ile Mélikoff tarafından yapılan çalışmada (Mélikoff Sayar, 1954), Necdet Öztürk tarafından eserin Osmanlılar bölümü üzerinde hazırlanan, ilk baskısı 2003 yılında, ikinci baskısı ise 2012 yılında yapılan çalışmada (Öztürk, 2012) ve Aydınoğullarının askerî durumuna dair tarihî bilgileri vermesi dolayısıyla Cemal Üstün tarafından yapılan çalışmada (Üstün, 2019; Üstün, 2025) detaylıca değinilmiştir. Eseri bir tarih kaynağı olarak en iyi değerlendirecek isimler tarihçilerdir ve eser üzerinde çalışma yapanlardan Yinanç, Akın, Öztürk ve Üstün gibi isimler tarih araştırmacısı oldukları için bu çalışmalar eserin tarihî değerini ortaya koyan önemli çalışmalardır. Dolayısıyla bu başlıkta eserin özellikle Aydınoğlu ve Osmanlı tarihi açısından değeri kısaca anlatılmaya çalışılacaktır.

Eser, en eski Osmanlı kroniklerinden biri olmasının yanı sıra manzum yazılmış bir Osmanlı tarihi olması itibarıyla da değerlidir. Zira manzum eserlerde vezin ve kafiye gibi hususiyetler devreye girmekte, müellifin belirli bir kalıp ve

sınırlar içerisinde, edebî kabiliyetini de ortaya koyarak bilgiyi aktarabilmesi gerekmektedir. Tabii şair bunu başardığında ortaya akıcı, sürükleyici bir eser çıkacağı ve bu emeğe değeceği de muhakkaktır. Bu açıdan Enverî, her şairin yapamayacağı güç bir işi başarmıştır.

İnönü Üniversitesinde 2023 yılında Hasan Akgül tarafından hazırlanan *Türk Edebiyatında Manzum Tarihler ve Murâdî'nin Fetih-nâme'si* başlıklı doktora tezinde manzum tarihler çeşitli açılardan tasnif edilerek bu eserler hakkında bilgi verilmiştir (Akgül, 2023). Bilinen en eski manzum Osmanlı tarihi Ahmedî'nin *İskender-nâme*'sinin sonunda yer alan *Dâstân-ı Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osmân* adlı bölümdür. 334 beyitten ibaret olan bu bölüm, 1390 yılında telif edilen *İskender-nâme*'nin sonuna 13 yıl sonra eklenmiştir (Akgül, 2023). Akgül'ün doktora tezi çalışmasında Ahmedî'nin bu eserinden sonra Abdülvâsî Çelebi'nin (ö. 1414?) *Halîl-nâme* adlı eserinin içinde yer alan 193 beyitlik *Der-Vasf-ı Ceng-i Sultân Muhammed Bâ-Mûsâ ve Hezîmet-i Mûsâ* adlı bölümü ve Gelibolulu Zaʿîfî'nin 1447-1451 arasında telif ettiği tahmin edilen, eksik hâliyle 2566 beyitten oluşan eserin *Gazavât-ı Sultân Murâd* adlı eserinden sonra Enverî'nin *Düstûr-nâme*'si zikredilmiştir (Akgül, 2023). Bu bakımdan Enverî'nin *Düstûr-nâme*'sinin, son dört bölümünde içerdiği bilgiler dolayısıyla, bilinen ve bugün elde nüshaları bulunan en eski dördüncü manzum Osmanlı kroniği olduğu anlaşılmaktadır.

Enverî'nin *Düstûr-nâme*'si, birinci ana bölüm olarak nitelendirdiğimiz bölümde yer alan ilk 17 bölümü açısından, mensur çevirileri de bulunan Beyzâvî'nin *Nizâmü't-tevârîh*'inin, Eski Anadolu Türkçesine yapılmış manzum ve güçlü bir çevirisi olması itibarıyla önemlidir. Şair, söz konusu mensur Farsça eseri, eserde anlatılanlara bağlı kalarak akıcı bir Türkçe ile manzum bir şekilde çevirmiştir. *Nizâmü't-tevârîh*'in Türkiye Türkçesine çevirisi konusunda 1998 yılında hazırlanan yüksek lisans tezine bakıldığında (Karakoç, 1998), *Düstûr-nâme*'nin *Nizâmü't-tevârîh*'e oldukça bağlı bir şekilde Eski Anadolu Türkçesine çevrildiği, orijinal eserle büyük ayrılıkların bulunmadığı görülmektedir. Bu kısımdaki en hacimli bölüm, Sâsânîler konulu beşinci bölüm olup 363 beyitten oluşmaktadır ve Sâsânîler konusunda 1465 yılında ortaya konmuş çok önemli bir Türkçe kaynak olarak zikredilmesi gerekmektedir.

Eserin ikinci ana bölümü ve Enverî'nin fihristinde 18. bölüm olarak yer alan en hacimli bölüm olan Aydınoğulları konulu bölümü ise Aydınoğulları tarihi açısından eşsiz bir kaynak niteliğindedir. En hacimli bölümün, Aydınoğulları

Beyliği'nin tarihine ve Umur Bey'in gaza ve fetihlerine ayrılmış olması *Düstûr-nâme*'yi Aydınoğulları için çok mühim bilgiler içeren bir kaynak hâline getirmektedir. Şair, bu bölümün bir beytinde Hâce Selmân adlı bir müellifi kaynak olarak göstermektedir.

Enverî, Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu Mehmed Bey'in, Anadolu Selçuklu sultanı Alâüddîn'e gelerek uç beyliği istediğini ve ardından Aydın'da beyliğini kurduğu belirtmiştir:

*Ol zemān Sulṭān ʿ**Alāüʾd-dīn** meger*
***Ḳonya**daydı pādişāh-ı muʿteber* (1582)

***Aydın oġlı Ġāzī Meḥmed Beg** aña*
Geldi sulṭāna işit n'eydem saña (1583)

*Dilemiş Sulṭān ʿ**Alāüʾd-dīn**den ūc*
***Aydın** iline kim ol ḳılmış ḫurūc* (1584)

Ardından Mehmed Bey'in dört kardeşi olduğu ve kardeşlerinin adlarının Osman, Karaman, Hasan ve Hamza Bey olduğu aktarılmıştır. Bu kısımda, Aydın'a daha önce gelerek bu şehri fetheden Sasa Bey adlı kişiyle bir zaman sonra yaşanan anlaşmazlık ve Sasa Bey'in Hristiyan düşmanlarla yaptığı ittifak neticesinde Aydınoğulları ile arasında oluşan mücadele sonucu bir savaşta öldürüldüğü de aktarılmış, ilerleyen beyitlerde Mehmed Bey'in beş oğlunun doğduğu bilgisi verilmiş, adları tek tek anılmıştır. Buna göre Mehmed Bey'in oğulları büyükten küçüğe Hızır Bey, Umur Bey, İbrâhîm Bey, Şeh Süleymân ve Îsâ Bey'dir. Mehmed Bey'in ikinci oğlu olan Umur Bey'in doğum tarihi, hicrî senesi zikredilerek aktarılmıştır:

Yidi yüz ṭoḳuz yil olmuş-idi sāl
*Ṭoġdı ol **Ġāzī Umūr**-ı ḫōş-ḫışāl* (1604)

Mehmed Bey'in henüz sağlığında ülkeyi beş oğluna taksim ettiği belirtilmiş olup buradan hareketle oğullarının söz konusu yerlerde babalarının emiri olarak davranmaları konusunda ruhsat aldığı anlaşılmaktadır. Buna göre Ayasuluk ve Sultan Hisârı en büyük oğul Hızır Bey'e, İzmir Umur Bey'e, Bodamya İbrâhîm Bey'e, Tire Süleymân Şâh'a verilmiş, en küçük oğul Îsâ Bey ise babası Mehmed Bey'in yanında kalmıştır. Bu kısımda beyliğin kurucusu Mehmed Bey'in, ikinci

oğlu Umur Bey'in kabiliyetinin farkında olduğu ve onu övdüğü beyitlere yer verilmiştir:

*Çün **Umur Pāşā**yı gördi gey dilīr*
*Ḳıldı **İzmīr** iline anı emīr* (1609)

Anda çün sehm-i ṣælābet gördi şāh
Ḳodı başına anuñ altun külāh (1610)

Heybetine çün anuñ ḳıldı næẓær
Cünbişinden didi olur nām-ver (1611)

Didi bunuñ ḳılıcına kim ṭura
Yā bunuñ gibi cihānda kim göre (1612)

Eserde sadece Mehmed Bey ve oğullarının değil Aydınoğulları hanedanına mensup veya Aydınoğulları ordusunda önemli mevkilerde bulunan kumandan ve askerlerle bilginlerin zikredilmiş olması da önemlidir. Dündâr Bey, Pîş-rev Bey oğlı Yûsuf Bey, Ehad Subaşı, Hâce Selmân, İlyâs Bey, Sâ'îd adlı pehlivan gibi kişiler bu isimlerin bazılarıdır.

Giriş bölümü bu minvalde olan Aydınoğulları bölümünde ağırlık verilen konu, Umur Bey'in gazaları, fetihleri ve onun kahramanlığıdır. Ayrıca Aydınoğlu donanmasına dair bilgiler, kullanılan savaş teknikleri ve savaş aletleri, diğer beylikler ve Bizans, Cenevizliler ve Latinler ile olan ilişkilerin yanı sıra, birtakım geleneklerden bahsedilmesi de eserin bu bölümünü değerli kılan diğer unsurlardır.

Eserin 19. bölümü olan ve Osmanlıları konu edinen bölüm de tarihî açıdan en kıymetli bölümlerden biridir. Bu bölüm, bir Osmanlı Oğuz-nâme'si niteliğindedir ve İslami tesirin en yoğun olduğu Oğuz anlatısının Enverî'ye ait olduğu anlaşılmaktadır (Korkmaz, 2020). Eserde, Ertuğrul Bey'in soy ağacında yer alan onuncu halka olarak sahabeden Iyâz gösterilmiş, Iyâz'ın Türkmenlerin lideri Tümen Hân'ın kızı Turunç Hâtûn ile evlendiği ve bu evlilikten *Oğuz* lakaplı Süleymân Hân'ın doğduğu belirtilmiştir (Güler, 2014). Müellif, bu bölümün girişinde peygamberler tarihinin çok kısa bir özeti niteliğinde beyitler ve geçen süreyi anlatmak maksadıyla tarihler vermekte, ardından konuyu Osmanlıların kökenine bağlamak amacıyla Hulefâ-yı Râşidîn'den Ömer (ö. 23/644) devrine getirmektedir. Halife Ömer, kumandanlarından Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı (ö. 55/675)

İran'ın kapılarını İslam ordularına açmak üzere Medâin'in fethiyle görevlendirmiş ve Sa'd komutasındaki İslam orduları, Sâsânî tahtında oturan III. Yezdecird ve ordusunu büyük bir yenilgiye uğratarak bu fethi gerçekleştirmiştir:

*Anuñ ardınca ḫælīfe oldı ʿ**Ömer***
İki yilden ṣoñra ol ḫæyrüʾl-beşer (2881)

Viribir leşker aça milk-i ʿÆcem
***Sæʿd-ı Vaḳḳāṣ**a virür ceyş üʿælem* (2882)

*Feṭḥ ider varup **Medāyin** şehrini*
***Yezdecird**e ḳıldı devrān ḳæhrini* (2883)

Sa'd, bu fethi gerçekleştirdikten sonra ordusuyla birlikte dönüş yolunda bir dağın kenarında duraklamış, temaşa etmek üzere dağın tepe noktasına doğru çıkmış ve büyük bir sahrada obalarını kurmuş olan Oğuzları görmüştür. Burada Oğuzların kıl çadırlarıyla yüz binden fazla evlerinin olduğu belirtilmiştir:

***Sæʿd-ı Vaḳḳāṣ** idüp ol feṭḥi döner*
Yolda bir ṭaġ var kenārına ḳonar (2884)

***Sæʿd** ol ṭaġa temāşāya çıḳar*
Bir ulu ṣaḥrā görür çevre baḳar (2885)

*Anda ḳonmışdı **Oġuzlar** bīʿæded*
Obalar başdan başa yoḳ añā ḥæd (2886)

Ḳara evleriyle yüz biñ artuġ ev
Bu cihān köhne serāyı ṣanma nev (2887)

Sa'd b. Ebû Vakkâs komutasındaki İslam ordusunun Sâsânîlere karşı Medâin'de elde ettiği bu zafer, hicrî 16 yılının Safer ayında (Mart 637) gerçekleşmiştir (Avcı, 2003). Oğuzlar ile olan karşılaşma da söz konusu fethin ardından dönüş yolunda gerçekleştiğine göre, bu karşılaşma da yine 637 yılının Mart ayını takip eden gün veya aylarında gerçekleşmiş olmalıdır.

Türkistân ülkesinde, bütün hanlardan daha çok itibar sahibi olan bir han vardır. Bu hanın adı Tümen Hân'dır ve Selçuk'un amcasıdır. Bu mülkün halkı İslam dini üzre değildir:

Milk-i Türkistānda var-idi meger
Bir ulu ḫān cümle ḫāndan muʿteber (2888)

ʿÆmm-ı ***Selçuḳ*** *ol* ***Tümen Ḫān*** *aña nām*
Bilmez İslām anda mecmūʿı enām (2889)

Avdan dönen Tümen Hân, Sa'd b. Ebû Vakkâs ve ordusunu görmüş, farklı ve güçlü bir topluluk olduğunu anlamış ve onlara nereden geldiklerini, niçin böyle sevinçli olduklarını sormuştur:

Bunlara didi ki ḳandan geldüñüz
Bī-ġæm olup cümle ḫandān olduñuz (2893)

Tam da bu noktada ortaya yeni bir isim çıkmaktadır ki bu isim Enverî'nin eserinin Oğuz-nâme niteliğindeki bu bölümü için oldukça ilginç ve değerlidir. Tümen Hân'ın bu sorusuna, Sa'd'ın ordusunda yer alan ve ilerleyen beyitlerde Oğuz'un babası olarak gösterilecek olan Osman oğlu Iyâz adlı kişinin detaylı bir cevap verdiği belirtilmiştir:

İbni *ʿ****Oṣmān*** *kim* *ʿ****Iyāż*** *idi_aña ād*
Bunlara ḳıldı beyān væṣf-ı cihād (2894)

Tümen Hân onları ordusuna davet ederek bir ziyafet vermiş, üç gün boyunca onları ağırlamıştır. Tümen Hân ayrıca, Iyâz'ı otağına davet etmiş ve onun tabiatini çok beğenerek ona ihsanda bulunmuştur. Han'ın Turunç Hâtûn adındaki kızı da ilk defa burada zikredilmiş ve Enverî bu bilgiyi çeşitli nüshalarda görüp naklettiğini söyleyerek birkaç kaynaktan yararlanmış olduğunu belirtmiştir:

Bir ḳızı vardı ***Turunc Ḫātūn*** *adı*
Nüsḫa içre rāvīler böyle didi (2898)

Tümen Hân'ın kızı Turunç Hâtûn'un güzelliğinin övgüsü verilmiş ve Iyâz ile birbirlerini görüp beğendikleri belirtilmiştir. Durumu fark eden ve Turunç Hâtûn dışında çocuğu olmayan Tümen Hân, bir süre düşündükten sonra veziri Bermek'i yanına çağırmış ve Iyâz'ı candan sevdiğini, onun gibi birini daha önce görmediğini ifade ederek kızını ona vermek istediğini belirtmiştir:

Didi kim bu yigidi cān-ile ben
Sevmişem ḳanda yeñi buña væṭæn (2914)

Görmedüm ben işbu resme ādemi
Gerçi kim der-yāft ḳıldum ʿālemi (2915)

Bu melekdür gerçi insān ṣūreti

Gerçi var işbunda ādem sīreti (2916)

Hanın bu sözlerinden sonra vezir Bermek de Iyâz'ı öven sözler söylemiştir.

Bu noktada Iyâz'ın gece bir düş gördüğünden bahsedilmiştir. Çoğunlukla Osman Gâzî ile ilişkilendirilen rüya motifinin Iyâz için kullanılmış olması dikkat çekicidir. Bu rüyaya göre Iyâz ölüp toprak olmuş, orada bir ağaç filizlenmiştir. Bu ağaç zamanla büyüyerek altı budağı çıkmış ve bütün halk için bir durak olmuştur. Bu ağacın budaklarından biri bütün cihanı sarmış, gölgesi dünyayı kaplamıştır. Iyâz uyanınca rüyasının tabirini merak etmiş ve Sa'd b. Ebû Vakkâs'a sormuştur. Sa'd ona altı oğlunun dünyaya geleceğini, onlardan birinin ahir zamana kadar cihana hükmedeceğini belirtmiştir. O gece Iyâz hasta olmuş, ashap dönüş yoluna devam etmek üzere tekrar yola koyulmuş, Iyâz'ın elli hizmetçisi de oradan ayrılmıştır. Iyâz, Tümen Hân'a elli yük mal bağışta bulunarak Turunç Hâtûn ile evlenmesi için önemli bir onay almış ancak Oğuzların töresince evliliğin kesin onayı henüz verilmemiştir. Iyâz, Kureyşî olduğu için Oğuzlar bunu duyurarak itirazı olan bir kimsenin olup olmadığını sormuş ancak bu evliliğe itiraz eden çıkmamıştır:

Bildiler bunlar ***Ḳureyşī****dür* ***ʿIyāż***

Bañladılar kimse ḳılmaz iʿtirāż (2931)

Ardından Tümen Hân'ın karşısında bir yay kurarak asmış, hiç kimsenin bu yayın kirişini çözemeyeceği iddiasında bulunmuş ve belirttiği gibi bu yayın kirişini çözebilen olmamış, top oynamakta ve at sürmekte herkesi mat etmiş ve bir ay içinde Turunç Hâtûn ile evliliğine ilişkin kesin onay alarak evlenmiştir. Buradan sonra Iyâz'ın Hamâ'ya gittiği belirtilmiş, bu gidişin nedeni hakkında ise bilgi verilmemiştir. Türkistân'dan ayrılmadan önce eşi Turunç Hâtûn hamile kalmış ve Iyâz, doğacak çocuğunun erkek olması durumunda adını Süleymân koymaları vasiyetinde bulunarak önce Humus'a, ardından Hamâ'ya giderek orada ölmüştür. Iyâz'ın ölüm nedeni belirtilmemiş, o öldüğü sıralarda Oğuz kavminde bulunan oğlu dünyaya gelmiştir:

Līkin ışmarladı oġlan doġsa ger

Ḳoñ ***Süleymān*** *adını ḳılmañ diger* (2936)

Pes varup ***Ḥums*** *ü* ***Ḥamāya*** *ol ölür*

Ṭoġuban oġlan ***Oġuz*** *içre ḳalur* (2937)

Iyâz ile Turunç Hâtûn'un dünyaya gelen oğulları Süleymân, metne göre *Allah* diyerek secde etmiş, bunun üzerine Oğuzların veli kimselere *oġuz* dedikleri belirtilerek Oğuz kavminin çocuğa bu lakabı verdiği belirtilmiştir:

*Çün **Süleymān** ṭoġuban buldı vücūd*
*Çağırup **Allāh** didi ḳıldı sücūd* (2942)

Pes velīye anlar eydürdi oġuz
*Didiler biz aña **Oġuz** eydürüz* (2943)

"Oğuz" lakaplı Süleymân'ın doğum tarihi metinde hicrî senesi zikredilerek verilmiştir. Buna göre Oğuz, hicrî 15 yılında dünyaya gelmiştir:

*Çün **Süleymān** ṭoġdı on biş yil temām*
Hicret-i tārīḫ olmış veʾs-selām (2944)

Bu tarih, Sa'd b. Ebû Vakkâs komutasındaki İslam ordusunun Medâin'i fethettiği tarihle sadece 1 yıllık bir sapma ile örtüşmektedir. Medâin'in fethi, hicrî 16 yılının Safer ayında (Mart 637) gerçekleştiğine göre, Süleymân adlı, Oğuz lakaplı Oğuz Hân'ın doğum tarihi de miladi 637 yılının sonları veya 638 yılının başları olmalıdır.

Süleymân büyüyüp delikanlı olmuş ve evlilik çağına gelmiş ancak birçok kimsenin kızını beğenmeyerek en sonunda Selçuk'un kızıyla evlenmiş, düğününü dedesi Tümen Hân yapmıştır:

*Çün **Süleymān** böyüdi oldı cüvān*
Ḳız alıvirdi dügün eyledi ḫān (2947)

Ol begenmedi görüp çoġuñ ḳızuñ
*Ṣoñ ucı ol aldı **Selçuġ**uñ ḳızuñ* (2948)

Bu kısımda menkıbevi bir şekilde Oğuz'un nasıl Müslüman olduğu bilgisi de verilmiştir. Halife Ömer, İslam'ı kabul etmesi için Oğuz'a bir davet mektubu göndermiş, Oğuz bu mektubu yutarak Müslüman olmuştur:

*Ol zemān oldı ʿ**Ömer** devri meger*
*Anda dæʿvet-nāme viribir ʿ**Ömer*** (2950)

*Çeynedi ol nāmeʿi yutdı **Oġuz***
***Ḥæḳ** hidāyet virdi buldı ḳulaġuz* (2951)

Artık Müslüman olan Oğuz, irşat faaliyetlerine de başlamış ancak çok çabalamasına rağmen Selçuk'un kızı olan eşi bu daveti reddetmiştir. Bu kısımda Oğuz, ilk defa *hân* ünvanı ile *Süleymân Hân* biçiminde anılmıştır:

*Gelmedi **İslāma Selçuḳuñ** ḳızı*

*Cehd çoḳ ḳıldı **Süleymān Ḫān** özi* (2954)

Selçuk'un kızı İslam'ı kabul etmeyince Oğuz, dedesinin veziri Bermek'in kızını almış ve bu kız İslam'ı kabul etmiştir. Bunun üzerine Selçuk'un kızı, Oğuz'un dedesi Tümen Hân'a Oğuz'u şikâyet etmiştir:

*Ḫāna pes **Selçuḳ** ḳızı ḳıldı ġæmz*

Ġæyri dīndedür erüm dir itdi remz (2956)

Tümen Hân, beylerbeyini çağırarak o sırada avda olan torunu Oğuz'un işinin bitirilmesini ve başının kendisine getirilmesini emretmiştir. Oğuz'un sonradan evlendiği eşi, vezir Bermek'in kızı ise bunları duyarak emrine bin er almış ve öldürülmesi için emir verildiğine dair haberi eşi Oğuz'a ulaştırmıştır. Oğuz, yanında bulunanlara, hep birlikte düşmana karşı koyma emrini vermiştir. Tümen Hân'ın emrindeki beylerbeyi ve çerileri Oğuz'a ulaşınca iki grup arasında çarpışma yaşanmış, Oğuz ve taraftarlarınca beylerbeyinin başı kesilmiş, emrindekiler kırılıp geçirilmiş, bir kısmı da kaçmıştır. Bunun üzerine Tümen Hân bizzat asker toplayarak Oğuz'un üzerine yürümüş ancak o da başarılı olamayarak öldürülmüş ve Süleymân Oğuz Hân, dedesinin yerine geçmiştir. Oğuz Hân'ın 199 yıl yaşadığı; Tuğrul, Cemşîd Hân, Gün Hân, Yıldırım Hân, Gök Hân ve Deniz Hân adlarında altı oğlunun doğduğu belirtilmiştir. Onların her birinin de dört oğlu olduğu aktarılmıştır. Görülüyor ki eserde bu kısımda belirtilenler yirmi dört Oğuz boyuna karşılık gelmektedir. Oğuz'un çocukları içinde en itibarlı hanın Cemşîd Hân olduğu, bütün Türkistân'a hükmettiği ve ona Kayı Hân denildiği belirtilmiştir. Ayrıca Oğuz Hân'ın ölüm tarihi de hicrî 214 senesi olarak gösterilmiştir.

Bu bölümde Oğuz'un oğlu Cemşîd Hân'ın Tuğrul adındaki oğlunun Çalış adlı bir oğlu olduğu ve Kutalmış'ın ona kızını verdiği belirtilmiştir. Çalış ile Kutalmış'ın kızının evliliğinden İrmiş Hân dünyaya gelmiştir. Kutalmış, damadı Çalış'ı bey ilan etmek istemiş ancak başarılı olamamıştır. Mîr İrmiş'in Gazân adlı bir oğlu dünyaya gelmiş, ondan Mîr Süleymân Alp doğmuş, Mîr Süleymân Alp'in de Rûhâ'da (Urfa) Şeh Melik adlı bir oğlu olmuştur. Şeh Melik'in Gök Alp ve Gündüz Alp adlarında iki oğlu doğmuştur. Metinde burada olağanüstülüklerin olduğu bir anlatı söz konusudur. Buna göre Konya'da bulunan Anadolu Selçuklu

sultanı Alâüddîn, *Bolġar Tağı* (Bolkar Dağları) olarak zikredilen yerde bulunan bir ejderhanın öldürülmesini istemekte ancak sultan ve ordusu bunu başaramamakta, gönderilen tüm askerler her defasında ejderha tarafından helak edilmektedir. Bunun üzerine Alâüddîn, ejderhayı her kim öldürürse ona saltanatta ortaklık vereceği yönünde bir vaatte bulunmuştur:

Didi ḳılsa ejdehāyı kim helāk
Salṭanetde aña ḳılam iştirāk (3005)

Şeh Melik, sultandan dua isteyerek oğulları Gök Alp ve Gündüz Alp ile birlikte ejderhayı öldürme iddiasında bulunmuş ve bu zorlu işi yerine getirerek ejderhanın başını sultana getirmiştir. Bunun üzerine Sultan Alâüddîn sözünü tutarak onlara hilat ve mal vermiştir:

Rægbet itdi bunlara şāh-ı cihān
Ḫılʿæt-ile māl virdi bī-girān (3024)

Selçuklu ileri gelenleri bu durumdan hoşnut olmayarak onların Cemşîd'in soyundan olduklarını belirtip sultana çekiştirerek gözden düşmelerini sağlamış, bu sırada Şeh Melik Bey de vefat etmiştir. Şeh Melik'in iki oğluna ekmek dahi vermeyecek kadar bilenen Sultan Alâüddîn, Tatarların üzerine geldiğini öğrenince Gündüz Alp'ten destek istemiş, kardeşi Gök Alp de yardıma gelmiş ve Sultan Öyüğü'nde düşman mağlup edilmiştir. Bu başarıları dolayısıyla iki kardeşe itibarlarını tekrar iade eden sultan, kendisinden her ne isterlerse onlara vereceğini belirtmiş, bunun üzerine iki kardeş bulundukları beleni kendilerine ihsan etmesini sultandan talep etmiştir. Sultan bu isteklerini kabul etmiş ve metne göre bu nedenle o bölgeye Sultan Öyüğü adı verilmiştir. Ardından sultan Konya'ya doğru yola çıkmış, iki kardeş ise Sultan Öyüğü'nde kalmıştır:

Didi benden ne dilerseñüz dileñ
Didiler kim bizüm olsun bu bileñ (3040)

Bize sulṭān bu yiri ḳılsun ʿæṭā
Ḥæḳ *yolına bunda ḳılalum ġæzā* (3041)

Ol yire ***Sulṭān Öyügi*** *oldı ād*
İşbudur şimdi olur bu resme yād (3042)

ʿÆzm-i ***Ḳonyā*** *pādişeh andan ḳılur*

İşbu iki nev-cüvān anda ḳalur (3043)

Gök Alp ve Gündüz Alp öncülüğündeki Oğuzların yüz elli ev ve üç bin erden oluştuğu; Ermeni Derbendi ve İnegöl'ü fethettikleri ve sayısız ganimeti elde ettikleri aktarılmıştır. Bu fetihlerle birlikte ciddi bir isim yapan Gök Alp ve Gündüz Alp ile gazilerinin haberi Konya'ya ulaşmış, sultanın annesi Nilüfer Hâtûn, onların bu fetihlerinden ve güçlenmelerinden rahatsız olduğunu, onlara Sultan Öyüğü'nün verilmesinin ciddi bir hata olduğunu, bir memlekette iki üç han olamayacağını, velhasılıkelam merkezî otoritenin sarsılacağına dair endişelerini oğluna belirterek ikazda bulunmuştur:

Didi ḫātūn hey bu işdür gey ḫaṭā
Memleketde fitne-le ḳılduñ belā (3055)

Ol iki ḫān æşlidür ḫān eyledüñ
Bir ile sen iki sulṭān eyledüñ (3056)

İki üç ḫān nice ṣıġar bir ile
Göresin şimden girü_anlar ne ḳıla (3057)

İlerleyen beyitlerde Gök Alp ile Gündüz Alp arasında anlaşmazlık yaşandığı ve ayrılık gerçekleştiği, Gök Alp'in zehirle öldürüldüğü ancak yaşanan anlaşmazlığa ve ayrılığa rağmen Gündüz'ün çok üzüldüğü belirtilmiştir:

Birbiriyle ḳıldı bir ayda nizāʿ
Tefriḳa oldı ṭaġıldı ictimāʿ (3069)

*Semm-ile **Gög Alp**i ḳıldılar helāk*
*Āh idüp **Gündüz** yaḳasın ḳıldı çāk* (3070)

Didi kim anda muḳæddermiş ḳæżā
Ḳati aġlar ṣān aña yoḳdur rıżā (3071)

Bu kısımda ilk defa Gündüz Alp'in oğlu Ertuğrul'un adı zikredilmiş, amcasının zehirlenerek öldürülmesinden dolayı babasıyla mücadele ettiği ve Gök Alp'ten üç yıl sonra Gündüz Alp'in de öldüğü ve Ertuğrul'un beylik döneminin başladığı belirtilmiştir. Burada Bilecik, Yarhisar ve İnegöl'ün fetihlerine kısaca değinilmiş, hicrî 737 yılında Ertuğrul'un da vefat ettiği ve oğlu Osmân'ın beylik döneminin başladığı aktarılmıştır.

Oğuz-nâme niteliğindeki bu bölümün ardından sırasıyla Osmân Gâzî, Orhân Gâzî, I. Murâd, Yıldırım Bâyezîd, Çelebi Mehmed, II. Murâd ve Fâtih'in devirleri ve fetihleri anlatılmış olup şairin özellikle Fâtih devrindeki fetihlerin bazılarına katılmış olması dolayısıyla anlatılanlar tarihî açıdan oldukça kıymetlidir. Eserin son iki bölümünde Mahmûd Paşa'nın önemli katkılar sağladığı fetihler ve onun banisi olduğu eserlerin, özellikle de mimari yapıların anlatılmış olması da *Düstûr-nâme*'yi tarihî açıdan değerli kılan diğer konulardır.

3. İKİNCİ BÖLÜM: DİL İNCELEMESİ

3.1 İmla Özellikleri

Eski Anadolu Türkçesi metinleri standart bir imlaya sahip değildir. İmladaki bu durumun, Eski Anadolu Türkçesi döneminden sonra yazılmış metinler için de kısmen geçerli olduğu söylenebilir. Zira Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metinlerde de tamamen standart bir imlanın bulunduğunu söylemek güçtür. Nüshalarda 15. yüzyılın sonlarına kadar harekeler daha yoğun bir şekilde kullanılırken bu tarihten sonra hareke kullanımı da azalmaya başlamış, çok sayıda nüsha harekesiz bir şekilde istinsah edilmiştir. *Düstûr-nâme*'nin İzmir ve Paris nüshalarında hareke kısmen kullanılmıştır. Bu bakımdan eserin nüshaları için "kısmi harekeli nüsha" tabirinin kullanılabileceğini düşünüyoruz.

Düstûr-nâme'nin nüshaları imla açısından çeşitli örnekler barındıran zengin nüshalardır. İki nüsha birbirine benzer imla özelliklerini içermekte olup aralarında çok farklı imla özellikleri bulunmamaktadır. Bu nedenle imlaya dair başlıklar genellikle her iki nüshadan örneklerle desteklenebilmiştir. İki nüshadaki her sözcük pek tabii olarak aynı şekilde imla edilmemiş olsa da konu başlıklarında birbirini destekleyen başka örnekler nüshalarda büyük ölçüde bulunabilmiştir. Bununla beraber bire bir aynı şekilde imla edilen sözcük ve eklerin sayısı da az değildir.

Eserin İzmir nüshasının ketebe kaydında nüshanın hicrî 894 yılının Ramazan ayında istinsah edildiği kaydı düşülmüştür. Bu kayda göre nüshanın 29 Temmuz 1489 ile 27 Ağustos 1489 tarihleri arasında istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Bu tarihlerde istinsah edilen bir nüsha için daha yoğun hareke kullanımı beklenmesine rağmen müstensih harekeleri kısmen kullanmıştır. Nüshada tamamı harekeli olan bazı varaklar bulunmakla birlikte harekelerin nadiren kullanıldığı varaklar da söz konusudur. Ketebe kaydı bulunmayan ancak 17. yüzyılda istinsah edilmiş olabileceği düşünülen Paris nüshasında ise hareke kullanımı İzmir nüshasına göre daha azdır.

Eski Anadolu Türkçesi metinleri üzerinde yapılan çalışmalar için imla âdeta bir kilit taşı niteliğinde olmuştur. Zira Arap harfleriyle yazılan bu metinler için imla yalnızca işaretlerden örülü sembolik bir alan değil, fonetik hadiselerin ve biçim özelliklerinin tespit edilmeye çalışıldığı hemen hemen tek malzeme olarak görülmüştür. Ancak Arap alfabesinde Türkçenin özellikle ünlü sesleri için ayırt edici özelliklerin sınırlı olması nedeniyle bu metinlerin fonetiğine ve morfolojisine

dair birtakım belirsizlikler de hasıl olmuştur. Batılı isimlerin çoğunlukla Latin harfleriyle yazdığı Türkçenin bazı sözlük ve gramerleri üzerinde dikkatlerin artmasıyla bu dönem metinlerine dair oldukça önemli bilgiler ortaya çıkmış, tabiricaizse Eski Anadolu Türkçesi metinlerindeki esas olarak kabul edilmek zorunda kalınan imlanın üzerindeki baskı azalmıştır. Bu metinler, Eski Anadolu Türkçesi döneminden sonra yazılmış olsalar da Türkiye Türkçesi ağızlarına nazaran Eski Anadolu Türkçesi dönemine daha yakın olmaları nedeniyle bir hayli kıymetlidir. İstanbul'da dokuz yıl kadar yaşadığı bilinen İtalyan balyosu Filippo Argenti'nin Türkçe öğretimi için yazdığı 1533 tarihli eser, Türkçenin bilinen ilk çeviri yazılı metnidir (Adamović, 2014; Yağmur, 2014). Takip eden yıllarda farklı isimler tarafından bu minvalde eserler yazılmış olmakla birlikte XVII. yüzyılda Polonyalı Doğu bilimci Franciscus à Mesgnien Meninski (1620/?1623-1698)'nin hazırladığı *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae* adlı üç ciltlik sözlük Türkçe transkripsiyon metinlerinin en önemlisi olduğu söylenebilecek niteliktedir. Ayrıca XVI. yüzyılda Bernardo da Parigi tarafından yazılan ve ilk baskısı 1661 yılında yapılan üç ciltlik *Vocabolario Italiano-Tvrhesco* adlı Türkçe-İtalyanca sözlük de Latin harfleriyle yazılmamış olsa da bu konuda katkı sağlamaktadır.

Metindeki imla özellikleri; ünlüler, ünsüzler ve alıntı sözcükler için ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Örnekler her iki nüshadan seçilmiş, ele alınan imla özelliğinin iki nüshada da mevcut olması durumunda iki nüshadaki yazımı, tek nüshada bulunması durumunda ise ilgili nüshadaki yazımı gösterilmiştir.

3.1.1 Ünlülerin İmlası

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde Türkçenin sekiz ünlüsü olan "a", "e", "ı", "i", "o", "ö", "u", "ü" ünlüleri Arap alfabesinin imkânları doğrultusunda harf ve harekelerden kimi zaman biri, kimi zaman her ikisi ve dahi kimi zaman da özellikle sözcük içindeki ve sonundaki sesler için harf ve işaret kullanılmadan imla edilmeye, karşılanmaya çalışılmıştır. Türkiye Türkçesi ağızlarında yaşayan ve araştırmacıların bir kısmı tarafından Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde yer aldığı düşünülen "kapalı e" ünlüsü içinse ayrı bir işaret söz konusu olmamıştır. Bu nedenle bazı metin çalışmalarında "kapalı e" sesini karşılayan özel bir transkripsiyon harfiyle aktarılması tercih edilen sözcüklerdeki ses, metnimizde daima "i" veya "e" ile aktarılmıştır. Ayrıca çalışmamızda uzun ünlü taşıyor olabileceği düşünülen

Türkçe sözcüklerdeki uzun “a” (ā) ve -transkripsiyonlu metinde nadiren gösterilmiş olmakla birlikte- uzun “e” (ē) ünlüleri, uzun ünlülü olduğu bilinen alıntı bir sözcükle kafiyelendiği zaman uzun ünlülü aktarılmıştır. Dolayısıyla oluşturduğumuz transkripsiyonlu metinde başta zikredilen sekiz ünlünün yanı sıra yaygın olarak kullanılan uzun “a” (ā) ve nadiren gösterilen uzun “e” (ē) ünlüleri de mevcuttur.

3.1.1.1 “a” Ünlüsünün İmlası

Nüshalarda “a” ünlüsü için elif (ا), medli elif (آ), üstünlü elif (ٱ), üstün (ً) he (ه) ve üstünlü he (ہ) kullanılmış, ön seste, iç seste ve son seste birçok farklı şekilde gösterilmiştir.

3.1.1.1.1 Ön Seste “a” Ünlüsünün Yazımı

3.1.1.1.1.1 “Elif” ile Yazımı

aña “ona” 105/2

andan “ondan” (197/1)

atası “atası, ceddi” (303/1)

anuñ “onun” (448/1)

3.1.1.1.1.2 Medli “Elif” ile Yazımı

Nüshalarda ön sesteki “a” ünlüsünün medli elif ile yazıldığı çok sayıda örnek bulunmaktadır. Bu örneklerde sözcüğün “ā” biçiminde uzun ünlülü telaffuz ediliyor olması yani uzun ünlülü olması muhtemeldir. Medli elif’in alıntı sözcüklerde uzun a (ā) ünlüsü için kullanıldığını bilen müstensihlerin, Türkçe sözcüklerde de bu uzunluk için tercih etmiş olmaları mümkündür. Metinde ön seste medli elif ile yazılan bazı sözcükler şunlardır:

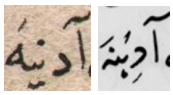

adına “adına, namına” (35/2)

aḳıdup “akıtıp, (nehrin suyunu) getirip” (268/1)

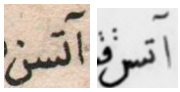

atasın “babasını” (520/2)

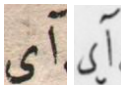

ay “ay” (524/1)

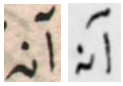

ana “anne” (1103/2)

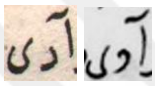

adı “adı, ismi” (2253/1)

ayaġ “ayak” (2320/1)

3.1.1.1.1.3 Üstünlü “Elif” ile Yazımı

Ön sesteki “a” ünlüsü bazen üstünlü elif ile de imla edilmiştir:

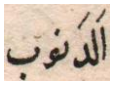

aldanup “aldanıp” (704/1)

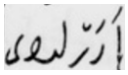

ararlardı “ararlardı” (944/2)

evet “evet” (944/2)

aldı “aldı” (1232/2)

az “az” (1427/2)

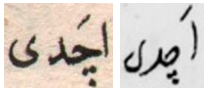

açdı “açtı” (2004/2)

3.1.1.1.1.4 Çekmeli “Elif” ile Yazımı

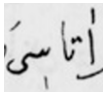

atası “babası” (278/1)

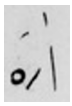

ara “ara, orta” (3642/1)

aña “ona” (3670/2)

3.1.1.1.2 İç Seste “a” Ünlüsünün Yazımı

Sözcük içinde “a” ünlüsünün elif (ا), medli elif (آ), üstün (◌َ) ve bazen de harf veya hareke kullanılmaksızın gösterimi öne çıkmaktadır. Ayrıca nadir olarak üstünlü ve medli elif ile (أ) de imla edilmiştir.

3.1.1.1.2.1 “Elif” ile Yazımı

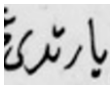

yaratdı “yarattı” (70/1)

ṭoḳsan “doksan” (150/1)

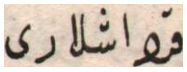

ḳardaşları “kardeşleri” (1175/2)

sancağı “nahiyeyi” (1824/2)

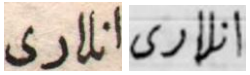

anları “onları” (1917/1)

aşaġa “aşağı” (2302/2)

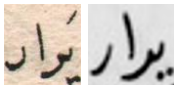

yarar “kabiliyetli” (2428/2)

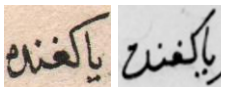

yañaġında “yanağında” (2900/2)

3.1.1.1.2.2 Medli “Elif” ile Yazımı

Ön seste medli elif ile yazılan sözcüklerin uzun “a” ünlüsü olma ihtimali olduğu gibi aynı durum iç seste med ile imla edilen “a” ünlüsü için de geçerlidir.

var-idi “vardı” (2073/1)

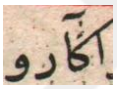

añaru “öteye, ileriye doğru” (2131/2)

yayan “yaya, piyade” (2399/2)

3.1.1.1.2.3 Üstünlü “Elif” ile Yazımı

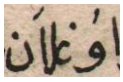

oġlan “oğlan, erkek” (98/1)

ḳopar “ortaya çıkar” (302/2)

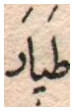

ṭapar “tapar” (302/2)

yalabır “şimşek” 2309/2

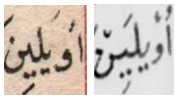

öyleyin “öğlen” (2377/1)

3.1.1.1.2.4 Üstün ile Yazımı

yalabır “şimşek” (2309/2)

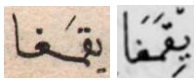

yıḳmaġa “yıkmaya” (2311/2)

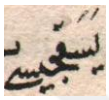

yasaḳcısı “muhafızı, bekçisi” (2402/1)

3.1.1.1.2.5 Üstünlü ve Medli “Elif” ile Yazımı

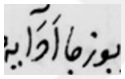

Bozca Adaya “Bozca Ada’ya” (1658/1)

3.1.1.1.2.6 Harf veya Hareke Olmaksızın Yazımı

ṭapmaḳdan “tapmaktan” (151/2)

sancaḳ “sancak” (1656/1)

başdı “baskın yaptı” (708/1)

ṭañladı “şaşırdı” (2376/2)

3.1.1.1.3 Son Seste “a” Ünlüsünün Yazımı

Sözcük sonunda “a” ünlüsünün “elif” (ا), medli “elif” (آ), üstünlü “elif” (أ), “he” (ه) ve üstünlü “he” (ۀ) ile gösterimi ön plandadır.

3.1.1.1.3.1 “Elif” ile Yazımı

aşaġa “aşağı” (2302/2)

ala “almak için” (724/1)

3.1.1.1.3.2 Medli “Elif” ile Yazımı

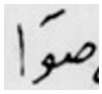

şava “savsın, uzaklaştırsın” (2505/2)

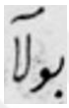

bula “bulsun” (3612/2)

3.1.1.1.3.3 Üstünlü “Elif” ile Yazımı

ḳara “kara, siyah” (586/2)

anda “onda, orada” (2299/2)

3.1.1.1.3.4 “He” ile Yazımı

anda “onda, orada” (1879/1)

anda “onda, orada” (2299/2)

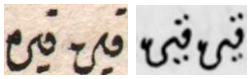

ḳıra ḳıra “kıra kıra, darmadağın ederek” (2318/1)

3.1.1.1.3.5 Üstünlü “He” ile Yazımı

oda “ateşe” (302/2)

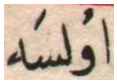

olsa “olsa” (1975/2)

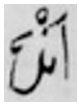

anda “onda, orada” (2048/1)

3.1.1.2 “e” Ünlüsünün Yazımı

Nüshalarda “e” ünlüsü “elif” (ا), medli “elif” (آ), üstünlü “elif” (أ), üstün (ـَ), “he” (ه) ve üstünlü “he” (ه) ile imla edilmiş olup ön seste, iç seste ve son seste farklı şekillerde gösterilmiştir.

3.1.1.2.1 Ön Seste “e” Ünlüsünün Yazımı

3.1.1.2.1.1 “Elif” ile Yazımı

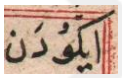

eyegüden “kaburga kemiğinden” (90/1)

eydeyim “söyleyeyim, anlatayım” (1181/2)

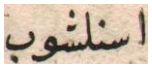

esenleşüp “hâl ve hatır soruşup” (2131/1)

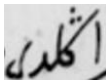

egledi “bekletti, oyaladı” (2919/1)

3.1.1.2.1.2 Medli “Elif” ile Yazımı

Ön seste “e” ünlüsünün bazen medli elif ile yazılması, bu sözcüklerdeki “e”nin uzun ünlülü olabileceğini düşündürmektedir:

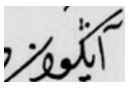

eyegüden “kaburga kemiğinden” (90/1)

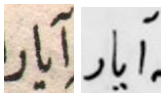

eyer “eyer” (595/2)

elinden “elinden” (1435/2)

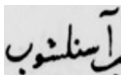

esenleşüp “hâl ve hatır soruşup” (2131/1)

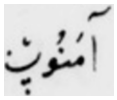

emenüp “zahmet çekip” (2145/2)

er-ise “erkekse, cesareti varsa” (2300/2)

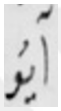

eyü “iyi” (2410/1)

3.1.1.2.1.3 Üstünlü “Elif” ile Yazımı

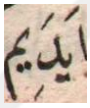

eydeyim “söyleyeyim, anlatayım” (1181/2)

eren “yiğit, kahraman” (1632/1)

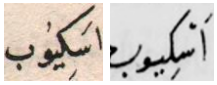

eskiyüp “eskiyip” (2073/2)

egledi “bekletti, oyaladı” (2919/1)

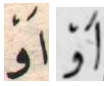

ev “çadır” (3044/1)

3.1.1.2.2 İç Seste “e” Ünlüsünün Yazımı

3.1.1.2.2.1 “Elif” ile Yazımı

sekizinci “sekizinci, sekizinci sıradaki” (51/1)

senüñ “senin” (64/2)

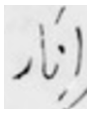

iner “iner” (629/2)

biner “biner” (2072/1)

ister-ise “isterse” (2243/1)

getürür “getirir” (2357/1)

3.1.1.2.2.2 Üstün ile Yazımı

esen “sağ” (1295/2)

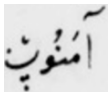

emenüp “zahmet çekip” (2145/2)

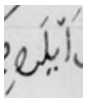

eylerdi “eylerdi” (2704/2)

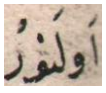

evlenür “evlenir” (3343/1)

3.1.1.2.2.3 Medli Elif ile Yazımı

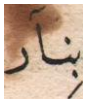

biner “biner” (629/1)

3.1.1.2.2.4 Üstünlü “Elif” ile Yazımı

biner “biner” (2072/1)

çeke “(acı) çeksin” (2808/1)

3.1.1.2.2.5 Harf veya Hareke Olmaksızın Yazımı

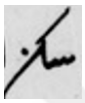

sekiz “sekiz” (27/1)

bilmezdi “bilmezdi” (1450/2)

yiter “yeter, yeterli, kâfi” (1546/1)

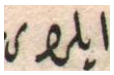

eylerdi “eylerdi” (2704/2)

3.1.1.2.3 Son Seste “e” Ünlüsünün Yazımı

3.1.1.2.3.1 “Elif” ile Yazımı

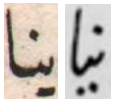

yine “yine, bir kez daha, tekrar” (2642/1)

bizē “bize” (1772/2)

gice “gece” (2238/1)

3.1.1.2.3.2 “He” ile Yazımı

bile “ile, birlikte” (160/1)

gice “gece” (708/1)

ne “ne” (2599/1)

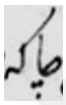

çeke “(acı) çeksin” (2808/1)

3.1.1.2.3.3 Üstünlü “He” ile Yazımı

nice “nasıl” (20/1)

oḳ-ile “okla” (1679/1)

oda “ateşe” (2623/1)

çeke “(acı) çeksin” (2808/1)

3.1.1.2.4 Medli “Elif” ile Yazımı

yinē “yine, bir kez daha, tekrar” (182/2)

3.1.1.2.4.1 Üstünlü “He” ile Yazımı

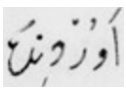

avürdinde “avurdundan, çenesinden” (2048/2)

3.1.1.3 “ı” ve “i” Ünlülerinin Yazımı

Nüshalarda “ı” ve “i” ünlüleri “elif” (ا) ve “ye” (ى), “elif” (ا), esreli “elif” (ا), esreli “ye” (ى), esre (ِ) ve hemze (ء) ile imla edilmiş olup ön seste, iç seste ve sonda farklı şekillerde gösterilmiştir.

3.1.1.3.1 Ön Seste “ı” ve “i” Ünlülerinin Yazımı

3.1.1.3.1.1 Esreli “Elif” ve “Ye” ile Yazımı

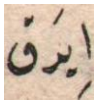

ıraḳ “uzak” (2623/2)

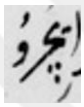

içerü “içeri” (2843/1)

iner “iner” (629/2)

3.1.1.3.1.2 “Elif” İle Yazımı

içüp “içip” (9/1)

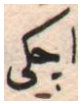

içgi “içki” (3178/1)

ıraḳ “uzak” (2623/2)

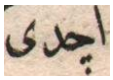

içdi (379/2)

3.1.1.3.1.3 Esreli “Elif” ile Yazımı

it “et, yap” (117/2)

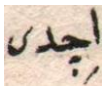

(and) içdi “(yemin) etti” (2020/1)

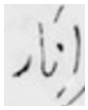

iner “iner” (629/2)

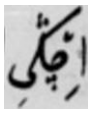

içgi “içki” (3178/1)

ırmaġın “ırmağını” (2052/2)

3.1.1.3.2 İç Seste “ı” ve “i” Ünlülerinin Yazımı

3.1.1.3.2.1 “Ye” ile Yazımı

viribir “gönderir” (435/1)

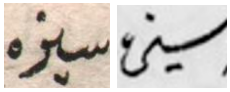

size “size” (1501/1)

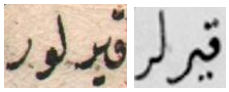

ḳırılur “öldürülür, darmadağın edilir” (2768/2)

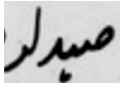

ṣıdılar “kırıp geçirdiler” (2963/2)

3.1.1.3.2.2 Esreli “Ye” ile Yazımı

niçe “ne kadar” (116/2)

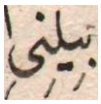

bilini “belini” (629/2)

adın “adını” (1410/1)

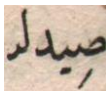

ṣıdılar “kırıp geçirdiler” (2963/2)

3.1.1.3.2.3 Esre ile Yazımı

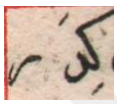

gider “gider” (1962/1)

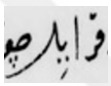

ḳara yil “kara yel” (1966/1)

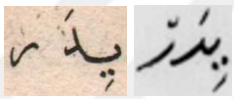

yider “iter” (1962/2)

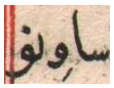

sevinü “sevinerek” (2729/2)

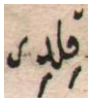

ḳıldı “kıldı” (2768/1)

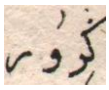

girür “girer” (2686/2)

3.1.1.3.2.4 Harf ve Hareke Olmaksızın Yazımı

yil “yıl” (97/2)

diñle “dinle” *(*396/1)

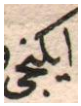

ikinci “ikinci” (316/2)

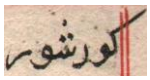

görişür “görüşür” (441/2)

ḳız “kız” (432/1)

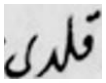

ḳıldı “kıldı” (1731/1)

ḳılmadı “kılmadı” (1731/2)

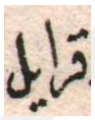

ḳara yil “kara yel” (1966/1)

3.1.1.3.2.5 Çekmeli “Ye” ile Yazımı

Nadir olarak yer almaktadır. Paris nüshasından bir örnek aşağıda verilmiştir:

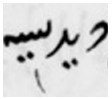

didise “dediyse” (673/2)

3.1.1.3.3 Son Seste “ı” ve “i” Ünlülerinin Yazımı

3.1.1.3.3.1 “Ye” ile Yazımı

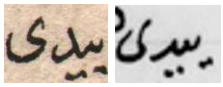

yidi “yedi” (56/2)

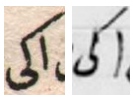

iki “iki” (305/2)

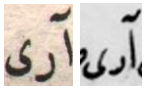

arı “temiz, saf” (2851/1)

adı “adı, ismi” (291/1)

3.1.1.3.3.2 Esreli “Ye” ile Yazımı

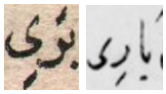

beri “beri, ...-den bu zamana kadar” (322/1)

eri “eri, askeri” (2682/2)

3.1.1.3.3.3 Esre ile Yazımı

oldı “oldu” (126/2)

adı “adı, ismi” (291/1)

anı “onu” (2175/1)

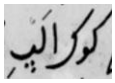

Gög Alpi “Gök Alp’i” (3070/1)

3.1.1.3.3.4 Harf ve Hareke Olmaksızın Yazımı

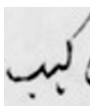

gibi “gibi” (324/2)

ḳılmadı “kılmadı” (1731/2)

Türki “Türk’ü” (1819/2)

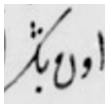

on biñ “on bin” (2090/1)

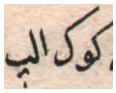

Gög Alpi “Gök Alp’i” (3070/1)

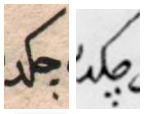

çekdi “(zahmet) çekti, yaşadı” (1428/2)

3.1.1.3.3.5 Son Seste “i” Ünlüsünün “Hemze” ile Yazımı

Nüshalarda, belirtme hâli eki “+I” bazen hemze ile imla edilmiştir. Bu kullanımlarda sözcük “i” olarak okunmuş, metinde “ı” biçimi tercih edilmemiştir. Son seste “i”nin hemze ile imla edildiği bazı örnekler şöyledir:

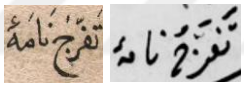

Teferrüc-nāmeʾi “Teferrüc-nâme’yi” (35/1)

gemiʾi “gemiyi” (2141/2)

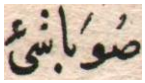

şubaşıʾi “subaşıyı” (2427/1)

3.1.1.4 “o” ve “ö” Ünlülerinin Yazımı

Nüshalarda “o” ve “ö” ünlüleri “elif” ve “vav” (او), “elif” ve ötreli “vav” (اُو), ötreli “elif” (اُ), ötre (ُ) ile ve bazen de harf veya hareke olmaksızın yazılmış olup ön seste, iç seste ve son seste farklı şekillerde gösterilmiştir.

3.1.1.4.1 Ön Seste “o” ve “ö” Ünlülerinin Yazımı

3.1.1.4.1.1 “Elif” ve “Vav” ile Yazımı

oturur “yaşar” (1516/1)

oḳ “ok” (1980/1)

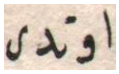

ötdi “(müzik aleti) ötmek, çaldı” (2685/2)

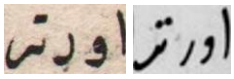

örter “örter, kapatır” (2592/2)

öñ “önce” (2683/1)

3.1.1.4.1.2 “Elif”, Ötre ve “Vav” ile Yazımı

ölümi “ölümü” (116/2)

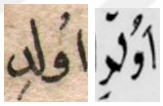

oldı “oldu” (126/2)

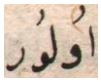

olur “olur” (1321/1)

oḳ “ok” (1980/1)

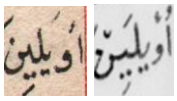

öyleyin “öğlen” (2377/1)

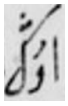

öñ “önce” (2683/1)

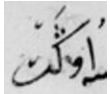

öget “akıl sahibi, hikmet sahibi” (3538/2)

3.1.1.4.1.3 Ötreli “Elif” ile Yazımı

ötdi “(müzik aleti) ötmek, çalmak” (2685/2)

3.1.1.4.2 İç Seste “o” ve “ö” Ünlülerinin Yazımı

3.1.1.4.2.1 Ötreli “Vav” ile Yazımı

göglere “göklere” (88/1)

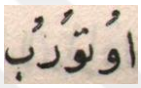

oturup “yaşayıp, bulunup” (1449/1)

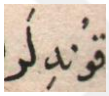

ḳondılar “konumlandılar” (1870/1)

görür “görür” (2119/1)

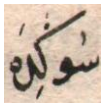

Sögide “Söğüt’e” (3073/2)

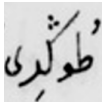

ṭoñdı “dondu” (2291/1)

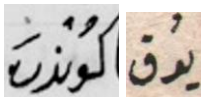

göndüre “göndersin” (2030/2)*yoḳ* “yok” (2493/2)

3.1.1.4.2.2 “Vav” ile Yazımı

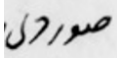

ṣordı “sordu” (741/2)

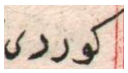

gördi “gördü” (2458/2)

boy “boy” (2969/2)

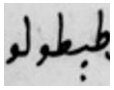

ṭopṭolu “dopdolu” (3549/1)

yoḳ “yok” (2493/2)

göndürür “gönderir” (2521/1)

3.1.1.4.2.3 Ötre ile Yazımı

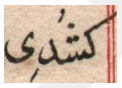

göşdi “göçtü, öldü” (120/2)

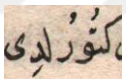

götürüldi “yukarı kaldırıldı” (1656/1)

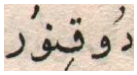

doḳınur “çarpar” (1668/1)

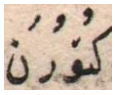

götüren “taşıyan” (2618/2)

ölümi “ölümü” (116/2)

ḳopuz “kopuz” (1908/1)

3.1.1.4.2.4 Harf ve Hareke Olmaksızın Yazımı

ḳopuz “kopuz” (1908/1)

oñat (1915/2)

3.1.1.4.3 “u” ve “ü” Ünlülerinin Yazım

Nüshalarda “u” ve “ü” ünlüleri, “o” ve “ö” ünlüleri gibi “elif” ve “vav” (او), “elif” ve ötreli “vav” (اۇ), ötreli “elif” (اُ), ötre (ُ), harf veya hereke olmaksızın ve nadir olarak da sadece “elif” (ا) ile yazılmış olup ön seste, iç seste ve son seste farklı şekillerde gösterilmiştir.

3.1.1.4.4 Ön Seste “u” ve “ü” Ünlülerinin Yazımı

3.1.1.4.4.1 “Elif” ve “Vav” ile Yazım

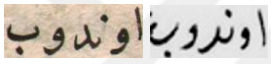

unıdup “unutup” (895/2)

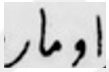

umar “umar, bekler” (1664/2)

urdı “giydirdi” (597/1)

ulu “büyük” (1518/2)

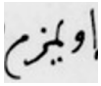

uymazam “uymam” (1863/1)

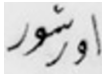

urışur “çarpışır, savaşır” (1889/2)

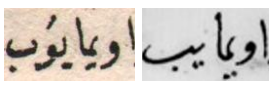

uymayup “uymayıp” (2502/2)

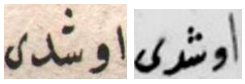

uşdı “uçtu; (ruhu) bedeninden ayrıldı” (2851/1)

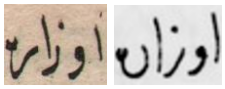

üzere “üzerine” (1234/2)

üstinde “üstünde” (1247/1)

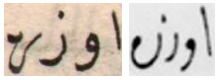

üzre “üstüne” (1254/1)

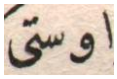

üsti “üstü” (1629/1)

üstün “üstün” (2509/2)

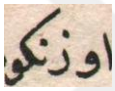

üzengü “üzengi” (3092/2)

3.1.1.4.4.2 “Elif”, Ötre ve “Vav” ile Yazımı

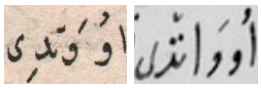

uvatdı “kırdı, parçaladı” (2601/2)

uymazam “uymam” (1863/1)

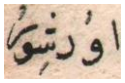

urışur “çarpışır, savaşır” (1889/2)

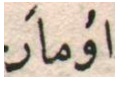

umar “umar, bekler” (1664/2)

üsti “üstü” (1629/1)

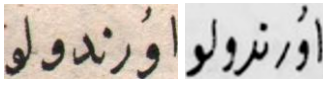

üründülü “seçkin” (2005/2)

üzeñü “üzengi” (2713/2)

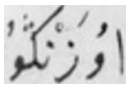

üzengü “üzengi” (3092/2)

3.1.1.4.5 İç Seste “u” ve “ü” Ünlülerinin Yazımı

3.1.1.4.5.1 Ötreli “Vav” ile Yazımı

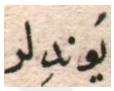

yundılar “yıkadılar” (1877/1)

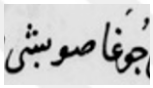

Cuġa Ṣubaşı “Cuga Subaşı” (2630/1)

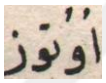

otuz “otuz” (3111/1)

ilüñ “şehrin” (1819/1)

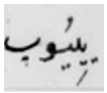

yiyüp “yeyip” (1946/1)

gelür “gelir” (2028/1)

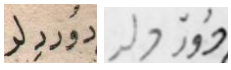

durdılar “(saygıyla) beklediler” (2326/2)

3.1.1.4.5.2 “Vav” ile Yazımı

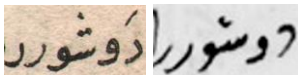

devşürür “toplar” (556/1)

otuz sekiz “otuz sekiz” (896/1)

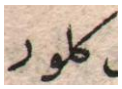

gelür “gelir” (2028/1)

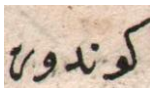

göndüre “göndersin” (2030/2)

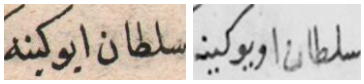

Sulṭān Öyügine “Sultan Öyüğü’ne” (3080/2)

3.1.1.4.5.3 Ötre ile Yazımı

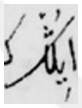

ilüñ “şehrin” (1819/1)

elüñ “elini” (3201/1)

3.1.1.4.5.4 Harf veya Hareke Olmaksızın Yazımı

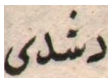

düşdi “düştü” (705/2)

ṭoḳuz “dokuz” (927/1)

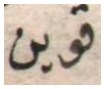

ḳoyun “koyun” (1317/1)

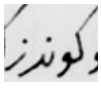

gündüz “gündüz” (2238/1)

3.1.1.4.5.5 “Elif” ile Yazımı

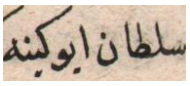

Sulṭān Öyügine “Sultan Öyüğü’ne” (3080/2)

3.1.1.4.6 Son Seste “u” ve “ü” Ünlülerinin Yazımı

3.1.1.4.6.1 “Vav” ile Yazımı

atlu “atlı” (1779/1)

ṭolu “dolu” (2162/1)

ulu “büyük” (2170/1)

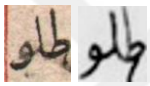

ṭolu “dolu” (2170/2)

süñü “süngü” (1673/1)

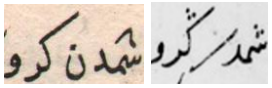

şimden girü “bundan sonra” (3201/1)

3.1.1.4.6.2 Ötreli “Vav” ile Yazımı

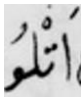

atlu “atlı” (2033/1)

su “su” (2063/1)

süñü “süngü” (1673/1)

diyü “diye, diyerek” (2611/2)

berü “bu tarafa” (3642/1)

3.1.1.4.7 Kafiye Meselesi ve Asli Uzun Ünlülü Olması Muhtemel Türkçe Sözcüklerin İmlası

Transkripsiyonlu metin çalışmalarında Türkçe sözcüklerde ünlü uzunluklarının gösterilmemesi genel eğilimdir. Kuşkusuz böyle bir yol izlenmesinin nedenlerinden biri de Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde Türkçe sözcüklerdeki ünlü uzunluklarını tespit etmenin zorluğu olmalıdır. Eski Anadolu Türkçesinde muhtelif ağızların varlığı şüphesizdir. Bu açıdan her eserin her bir nüshası ayrı bir ağzı temsil ediyor olabilir (Gülsevin, 2009a). Hâliyle her metinde birtakım farklı mahallî unsurlarla karşılaşılması söz konusu olabilmektedir. Bu konuda çalışan araştırmacılar ünlü uzunluklarının varlığını genelde imlada aramıştır. Nüshalarda med ve çekme işaretlerinin uzun ünlülü olabileceği düşünülen sözcüklerde kullanılması bu düşüncenin temel dayanaklarından biridir. Zeynep Korkmaz, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde “elif”, “vav” ve “ye” ünlüleri ile med ve çekme işaretlerinin ünlü uzunluğuna delalet edip etmeyeceğini altı maddede toplayarak değerlendirmelerde bulunmuş; vezin, ses hadiselerinin etkisi ve çeşitli imla geleneklerinin tesiri gibi noktalara temas ederek nüshalarda bu harf veya işaretlere yer verilmiş olmasının her zaman bir ünlü uzunluğuna işaret etmediğini belirtmekle birlikte bu harf ve işaretlerin kimi zaman da ünlü uzunluğunu karşıladığı görüşünü ileri sürmüştür (Korkmaz, 2017). Faruk Kadri Timurtaş, Türkçe sözcüklerdeki bu uzunlukların aruz vezni için gerçekleştirilmiş imalelerden ibaret olduğunu ve bunun nedeninin aruz vezniyle Türk dilinin henüz tam olarak kaynaşamamış olmasından ileri geldiğini belirtmiştir (Timurtaş, 2012). Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde uzun ünlülerin varlığını sorgulayan Gürer Gülsevin, imladan hareketle bunu bir metot hâline getirmeye çalışmış, bir sözcüğün sürekli harf ve hareke ile yazıldığının tespit edilmesinin akabinde, söz konusu sözcükteki asli uzun ünlülüğünün yaşayan lehçelerle ortaya konabildiği durumlarda Eski Anadolu Türkçesinde de uzun ünlülü olabileceğini belirtmiştir (Gülsevin, 2009a). Mehmet Dursun Erdem, uzun ünlülü olabilecek Türkçe sözcükleri imale üzerinden değerlendirerek bunların listesini vermiş, Eski Anadolu Türkçesi

metinlerinde kelime ve eklerde birincil uzun ünlülerin bulunduğunu belirtmiştir (Erdem, 2008). Erol Öztürk, -manzum veya mensur olduğu ayırt edilmeksizin- Ana Türkçede varlığı kabul edilen asli ünlü uzunluklarının Eski Anadolu Türkçesinde olduğunu gösteren bir metin olmadığını ve Türkçe kelimelerde uzun ünlülü okuma yapılan bir Eski Anadolu Türkçesi çalışmasının mevcut olmadığını belirtmiştir (Öztürk, 2017). Ahat Üstüner, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde uzun ünlülerin farklı bir işaretle yazılmadığını, bu nedenle Türkçe sözcüklerdeki ünlülerin hangisinin asli uzun ünlülü olduğunu söylemenin mümkün olmadığını belirtmiş, ayrıca manzum eserlerde vezne dayalı olarak sözcüklerdeki ünlülerin imla edilmiş olmasının uzun ünlü alameti olmadığını söylemiştir (Üstüner, 2017). Aruz vezninin Türk şiirine tatbikinde başvurulan imla tasarrufları ve mahiyetleri konulu bir makale yayımlayan Mesut Bayram Düzenli ve Şahap Bulak, Oğuz Türkçesi yazı dilinde asli uzun ünlü bulunmadığını, vezin gereği ihtiyaç duyulan yerlerdeki ünlüler uzatılarak bu sorunun giderildiğini belirtmişlerdir (Düzenli ve Bulak, 2018). Görüldüğü gibi araştırmacılar bu konuya genelde imla ve aruz vezni üzerinden yaklaşmıştır. Ancak Mehmet Kara, bu konuya daha farklı bir yaklaşım getirerek Eski Anadolu Türkçesi metinlerindeki asli ve ikincil ünlü uzunluklarının kafiye yoluyla tespit edilebileceği görüşünü öne sürmüş, ayrıca bu uzun ünlülerin tespitinin manzum metinlerde usta şairlerin vezin hatasına düştüğü şeklindeki yorumun da doğru olmadığını göstereceğini, bu sözcüklerin zaten uzun ünlülü olduğu için şairler tarafından tercih edildiğini ortaya çıkaracağını belirtmiştir (Kara, 2007). Fakat görülüyor ki bu dönem metinlerindeki uzun ünlüler konusu âdeta askıda bırakılmış, metin çalışmaları için tatmin edici yanıtlar içeren yeni çalışmalar yapılmamıştır.

Çalışmamızda Türkçe sözcüklerdeki asli uzun ünlülerin aktarımı noktasında önceki paragrafta değinilen imla, aruz ve özellikle de kafiye hususiyetlerinin üçünden de istifade edilmiştir. Ancak bu hususta mensur ve manzum metinlerdeki nüanslara da değinmek gerekmektedir. Bizce manzum bir Eski Anadolu Türkçesi metninde med veya çekme işaretlerinin kullanıldığı sözcüklerdeki söz konusu ünlüler aruz veznine uyuyor, uzun ünlülü alıntı bir sözcükle kafiyeleniyor ve tarihî sözlüklerde veya günümüz lehçe ya da ağızlarında tespit edilebiliyorsa ünlü uzunluğunu karşılamak üzere kullanılmış olmalıdır. Ayrıca herhangi bir Eski Anadolu Türkçesi metninde uzun ünlü taşıyan alıntı sözcüklerde med veya çekme işareti kullanılmış olup aynı işaretler uzun ünlülü olabileceği düşünülen Türkçe

sözcüklerde de kullanılmışsa bu da ünlü uzunluğuna dair bir alamet olarak değerlendirilebilir. Zira bu durum, müstensihlerin alıntı sözcüklerdeki bu uzunluğu karşılamak üzere kullandığı işareti aynı şekilde Türkçe sözcüklerdeki ünlü uzunluğunu karşılamak için de kullanılmış olabileceğini gösteriyor olmalıdır. Üstelik eğer bu metin mensur bir metinse ve *ad*, *ak*, *at*, *baş*, *var* gibi sözcükler daima veya büyük çoğunlukla med veya çekme işareti ile işaretleniyorsa -vezin gibi bir gerekçe de ortaya konulamayacağından- o devirde uzun ünlülü olmaları kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca metinler için en önemli hususlardan biri de manzum metinlerin genelinde sözcüğün nasıl kafiyelendiğidir. Eğer önceki satırlarda belirtilen şartlar sağlanıyor ve dönemin diğer şairleri de bu sözcükleri uzun ünlülü alıntı sözcüklerle yoğun bir şekilde kullanıyorsa muhakkak bu durum uzun ünlülerin varlığına ve manzum metinlerdeki kullanımına bir işaret olmalıdır. İddiamız, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde "elif", "ye", med, medli "elif", çekmeli "elif" ve çekmeli "ye" gibi birtakım harf ve harekelerle yazılan Türkçe sözcüklerinin tamamının uzun ünlülü olduğu şeklinde değildir. İleri sürdüğümüz konu, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde hiçbir şekilde uzun ünlünün bulunmadığını söylemenin doğru olmadığı; imla, vezin, kafiye, diğer manzum metinler, tarihî sözlükler ve yaşayan lehçe ve ağızlara bakıldığında Eski Anadolu Türkçesinde de muhakkak uzun ünlülü Türkçe sözcüklerin bulunması gerektiğidir. Elbette bu dönem metinleri tamamıyla standart bir görüntüye sahip olmadığından nüshalar arasında değişen söyleyiş özelliklerine rastlanması da doğaldır.

Metinde Türkçe bazı sözcükler uzun ünlülü alıntı bir sözcükle kafiyelendiği zaman uzun ünlülü aktarılmıştır. Özellikle *āc, ād*, *āḳ*, *āy*, *āz, bāş*, *vār, yās, yayān* sözcükleri uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kafiyelenen sözcükler arasında öne çıkmaktadır. Bu sözcükler hem imla hem vezin hem de kafiye açısından ünlü uzunluğuna delalet eden birçok husus içermektedir. Aşağıda, kafiyeli kısımlarda uzun ünlülü aktarılan bazı Türkçe sözcüklere dair açıklamalara yer verilmiş ve ardından, kafiyeli kullanılmasa da metinde med ile yazılan bazı sözcüklerin uzun ünlülü olup olmadığı tartışılmıştır:

āç / āc "aç"

DLT'de sözcük *āç* biçiminde uzun ünlülü olarak kaydedilmiştir (Erdi ve Yurteser, 2005). Talât Tekin'in eserinde de aynı şekilde uzun ünlülü olarak verilmiştir (Tekin, 1995). Ayrıca birçok manzum metinde uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kafiyelendiği örnekler söz konusudur. Nüshalarda bazen medli elif ile

imla edilmesi de uzunluk ile ilgili imladaki gösterge olmalıdır. Metinde sözcük uzun ünlülü alıntı sözcükle kafiyeli kullanılmıştır:

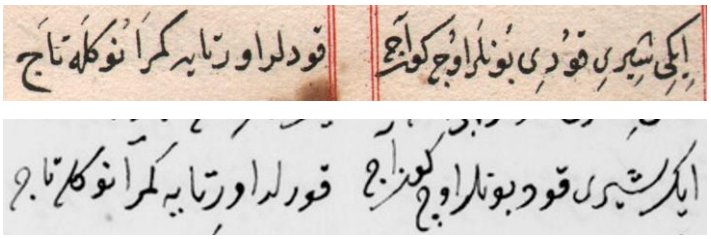

İki şīri ḳodı bunlar üç gün ***āc***

Ḳorlar ortaya kemer anuñla ***tāc*** (626)

Sözcük kafiyeli olarak kullanılmadığı zaman da çoğunlukla medli elif ile imla edilmiştir. Metni oluştururken izlediğimiz yöntem gereği, kafiyeli kullanımlar dışında Türkçe sözcüklerdeki uzunluk transkripsiyonlu metinde gösterilmediğinden aşağıdaki örneklerde de uzun ünlülü olarak belirtilmemiştir. Ancak sözcüğün uzun ünlülü olması muhtemeldir:

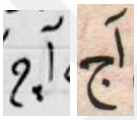

aç (623)

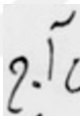

ac (1040/2)

Sözcüğün diğer manzum eserlerde uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kullanımını içeren bazı örnekler, Prof. Dr. Ahmet Atillâ ŞENTÜRK tarafından geliştirilen *MetinAmbarı* adlı manzum metinler veri tabanı sayesinde tespit edilmiş olup şöyledir:

Kimüñ başı üzerine urdı ***tâc*** */ Ki öldürmemişdür yâ susuz yâ* ***âç*** (SNCD, mes.2684).

Eliyile hem başına urdı ***tâc*** */ Buyurdı ki toy oldı toyındı* ***âç*** (SNCD, mes.5263).

Ki kimi diler-ise dutar ol ***âç*** */ Kime dilerse virür taht ü hem* ***tâc*** (FHŞÖ, mes.1332).

İşitdi Bârbed kim mesned ü ***tâc*** */ Yüzin döndürdi Husrev'den kodı* ***âç*** (FHŞÖ, mes.4460).

Budur zannı kim müflis ü ***âç ola*** */ Gedâlar gibi gayra muht****âc ola*** (CKMÖ, mes.854).

Seni kor mı dünyâda muhtâc ü ***âç*** */ Görüp derdüni eylemez mi* ***ʻilâc*** (CKMÖ, mes.879).

Çü bir ki gün kaldı muhtâc ü ***âç*** */ Tabîb-i ecel aña kıldı* ***ʻilâc*** (CKMÖ, mes.943).

Kalup Hâtim-i Tay da muhtâc ü ***âç*** */ Bulunmazdı bu derde hergiz* ***ʻilâc*** (CKMÖ, mes.1221).

ād "ad, isim"

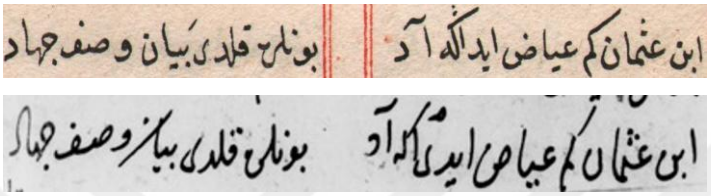

İbni ʿOs̱mān kim ʿIyāż idi_aña ***ād***

Bunlara ḳıldı beyān væṣf-ı ***cihād*** (2894)

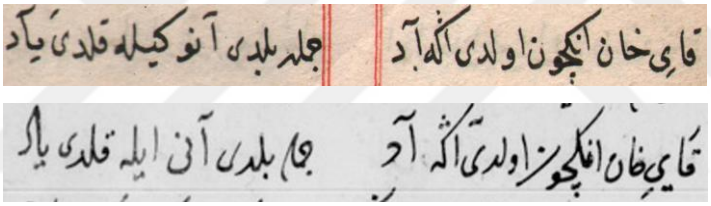

Ḳayı Ḫān anuñ-çün oldı aña ***ād***

Cümle bildi anı eyle ḳıldı ***yād*** (2973)

Sözcük, uzun ünlüye sahip alıntı sözcükler olan "cihād" ve "yād" ile kafiyelenmiştir. Ayrıca her iki nüshada da medli elif ile imla edildiği görülmektedir. Kafiye ve hareke sözcüğün uzun ünlülüğüne delalet etmektedir. Bunun yanı sıra sözcük kafiyeli olarak kullanılmadığı zamanlarda da birçok defa med ile işaretlenmiş ve aruz veznindeki uzunluğu sağlamıştır. Çalışmamızda uzun ünlüler kafiyeli kullanımlar dışında transkripsiyonlu metinde uzun ünlülü transkripsiyon işaretiyle aktarılmamış olsa da sözcüğün med ile imlasını gösteren bazı örnekler aşağıdadır:

a*dı* (218/1)

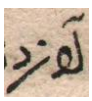

adın (218/2)

Sözcük, Kâşgarlı Mahmûd'un *Dîvânu Lugâti't-Türk*'ünde de "āt" biçiminde uzun ünlülüdür (Erdi ve Yurteser). Ayrıca Talât Tekin'in *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler* adlı eserinde de uzun ünlülü olarak gösterilmiştir (Tekin, 1995).

Sözcüğün birçok Eski Anadolu Türkçesi metninde yine aynı uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kafiyelendiği birçok örnek *MetinAmbarı* sayesinde tespit edilerek aşağıda verilmiştir:

Nef' ne kişi Kader-hân itmek ***âd*** */ Çün kader hânlıkdan ider anı* ***yâd*** (AİYA, mes.5035).

Pes heves itdi k'ide ol bir ***cihâd*** */ Ola kim gâzî uralar aña* ***âd*** (AİYA, mes.6910).

Âlem-i gayb itdiler ervâha ***âd*** */ Gayb-i gayb ol Hakdur anı eyle* ***yâd*** (AİYA, mes.7495).

'Abdurezzâk idi ol ulu ***âdı*** */ Kim bilişdürür-idi Hakka* ***yâdı*** (GMTK, mes.322).

Biliş adsuz çün ki sizden ***yâd****-durur / Hem bu iki ad dahi hûb* ***âd****-durur* (GMTK, mes.2642).

Birisinüñ diri gark oldı ***âdı*** */ Kim bilişden bilmedi hergiz* ***yâdı*** (GMTK, mes.4053).

Ol bu sûret içre dek bir ***âd****-durur / Çok surat vardur kim anda* ***yâd****-durur* (GNKY, mes.5291)

Her birisin bildiler bir ***âd*** *ile / Biliş oldı adı biñ biñ* ***yâd****-ile* (GNKY, mes.6319).

Kaldı şöyle küfr ile ş'ol ***yâd****ları / Oldı mü'min ş'ol bilişen* ***âd****ları* (GNKY, mes.8921).

Atası komış Bahr anuñ ***âd****ını / İderdi biliş hulk ile* ***yâd****ını* (SNCD, mes.384).

Ki virmek ile bulasın eyü ***âd*** */ Biliş ola senüñ ile cümle* ***yâd*** (SNCD, mes.825).

Görüldüğü gibi *ad* "ad, isim" sözcüğünün imla, vezin, kafiye ve tarihî veriler ışığında uzun ünlülü aktarımı temellendirilmiştir.

āḳ "ak, beyaz"

Sözcük DLT'de *āq* biçiminde uzun ünlülü kaydedilmiştir (Erdi ve Yurteser). Talât Tekin'in eserinde de bazı lehçelerde yine uzun ünlülü *āk* biçiminde

olduğu belirtilmiştir (Tekin, 1995). Metinde iki örnekte kafiyeli olarak uzun ünlüye sahip alıntı sözcüklerle kullanılmış ve bazen medli elif ile de işaretlenmiştir:

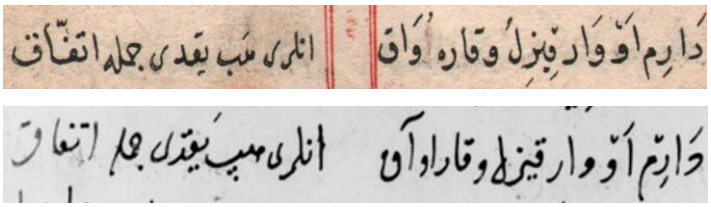

Derim ev var ḳızıl ü ḳara vü ***āḳ***

Anları hep yaḳdı cümle ***ittifāḳ*** (2624)

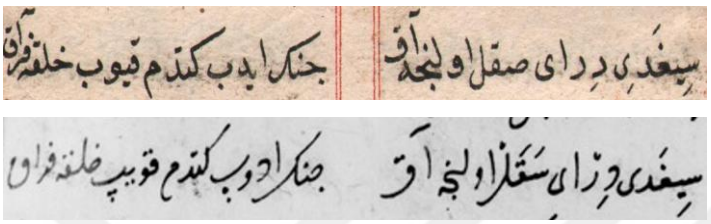

Şıġadı dir iy şaḳal olınca ***āḳ***

Ceng idüp gitdüm ḳoyup ḥælḳa ***firāḳ*** (2826)

Ayrıca sözcük kafiyeli olmayan kullanımlarda da kimi zaman med ile işaretlenmiştir. Bu yazım, söz konusu sözcükteki ünlü uzunluğunu gösteriyor olmalıdır:

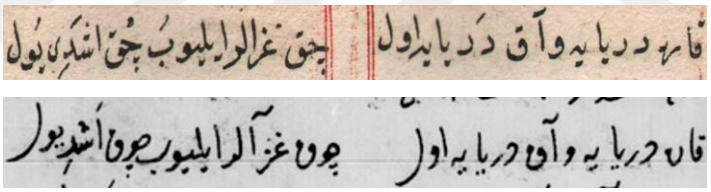

Ḳara Deryāya vü ***A****ḳ Deryāya ol*

Çoḳ ġæzālar eyleyüp çoḳ aşdı yol

Sözcüğün manzum metinlerde uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kafiyelendiği örnekler mevcuttur:

Atan vü cümle begler ***ittifâkı*** */ Buna irdi ki sen bir yüzi* ***âkı*** (ŞHFH, mes.5320).

Hazrete vardukda ol yüzi ***âk*** */ Görmeye ayruk gam ü derd ü* ***firâk*** (HZMS, mes.3042).

Kimisi kara vü anuñ kimi ***âk*** */ Kankısıdur baña emr olan* ***burâk*** (HZMS, mes.6087).

Ümmetünüñ tonıdur dünyâda ***âk*** */ Âhirette de yeşildür* ***ittifâk*** (HZMS, mes.6686).

Bes aña didi Resul kim iy ***Burâk*** */ Ol Muhammed benvenin iy yüzi* ***âk*** (AMNE, mes.136).

Niçelerüñ bitisi virile ***âk*** */ Cennet içine girüp bine* ***burâk*** (ANAM mes.94).

āt "at, binek hayvanı"

Sözcük kısa ünlülü olmakla birlikte metinde uzun ünlüye sahip alıntı bir sözcük olan *ġuzāt* ile kafiyelenmiş ve nüshalarda bu yazımda muhakkak medli elif ile işaretlenmiştir:

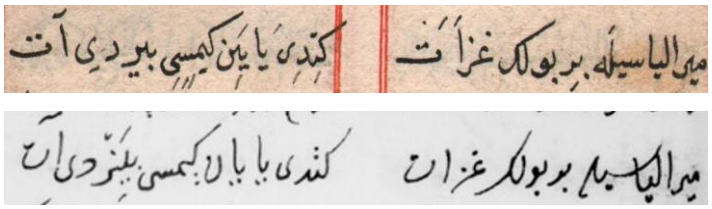

Mīr İlyās-ile bir bölük ***ġuzāt***

Gitdi yayan kimisi binerdi ***āt*** (1828)

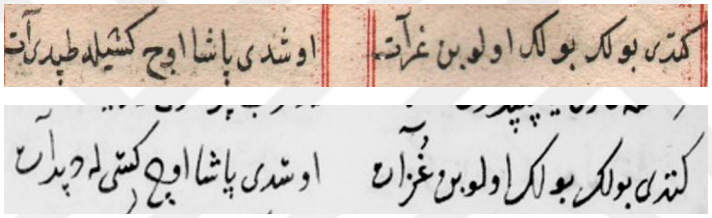

Gitdi bölük bölük oluban ***ġuzāt***

Üşdi Pāşā üç gişi-le depdi ***āt*** (2404)

Eynegöli eyledi yaġma ***ġuzāt***

Ol ovada oynadup ġāzīler ***āt*** (3048)

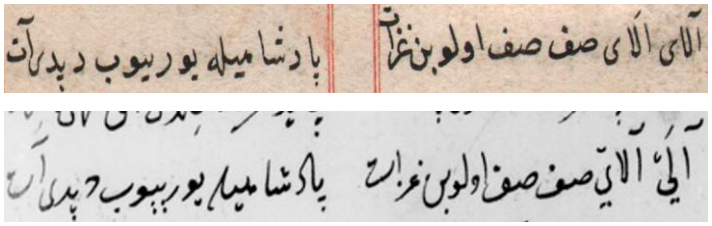

Ālay ālāy ṣef ṣef oluban ***ġuzāt***

Pādişāh-ile yüriyüp depdi ***āt*** (3370)

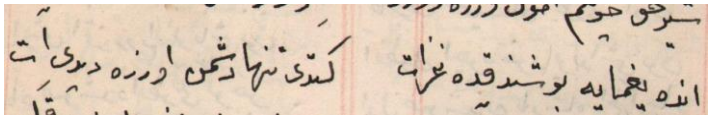

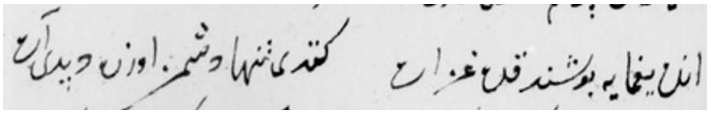

Anda yaġmaya boşanduḳda ***ġuzāt***

Gitdi tenhā düşmen üzre depdi ***āt*** (3428)

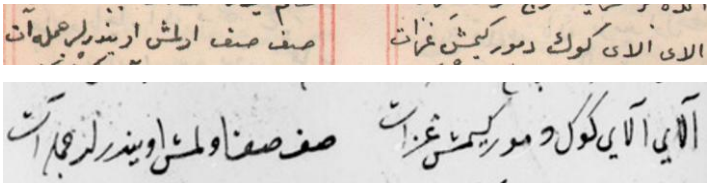

Ālay ālāy gög demür geymiş ***ġuzāt***

Ṣœf ṣœf olmış oynadurlar cümle ***āt*** (3497)

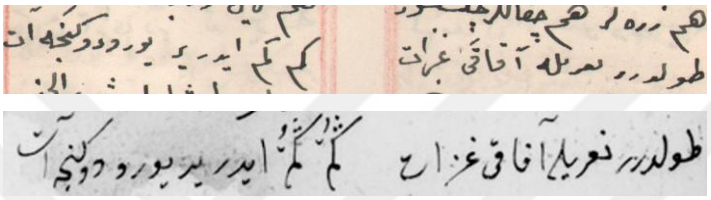

Ṭoldurur nœʿreyle āfāḳı ***ġuzāt***

Güm güm ider yir yürüdügince ***āt*** (3637)

Sözcük alıntı bir sözcükle kafiyelenmediği zaman da medli elif ile imla edilmiştir. Bu kullanımlar kafiyede olmadığı için transkripsiyonlu metinde uzun ünlülü aktarılmasa da hem med veya çekme işareti ile gösterilmesi hem de vezindeki uzunluğu sağlaması dikkat çekicidir:

Anda bir ḳalʿa var-idi içi bol

Uzunıydı altı ayluḳ ***a****ta yol* (1479)

Sözcüğün *ġuzāt* ile kafiyelenişi çeşitli manzum eserlerle de desteklenmektedir:

Sefer emrine ser-cümle ***guzâta*** */ Ayak dîvânın itdi bindi* ***âta*** (ŞPŞM, mes.1148).

Cümle karşu çıkdı ol demde ***guzât*** */ Gayret-ile sürdiler aʻdâya* ***ât*** (AŞSE, mes.1057).

Düşmenine karşu vararken ***guzât*** */ Ol firar itdi gerüye sürdi* ***ât*** (AŞSE, mes.1060).

Her yana şevketle sürmekdeydi ***ât*** */ Emrine râm olmadaydı hep* ***guzât*** (AŞSE, mes.4085)

Cümleten ʻaskerle aʻdâ üzre ***ât*** */ Sürdi ol dem içre ol şîr-i* ***guzât*** (AŞSE, mes.4168).

Mütefik olmışdı ol gice ***guzât*** */ Subh olıcak süreler aʻdâya* ***ât*** (AŞSE, mes.4471).

Cenge girmişlerdi her koldan ***guzât*** */ Yine düşmen üzre sinmişlerdi* ***ât*** (AŞSE, mes.5047).

āy "ay, otuz günlük zaman dilimi"

Metinde sözcüğün uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kafiyelendiği ve nüshalarda medli elif ile yazıldığı tespit edilmiştir.

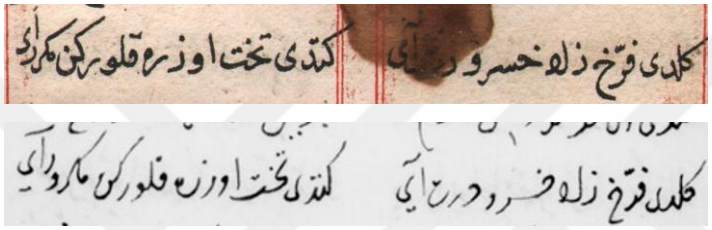

Geldi Ferruḫ-zād-ı Ḫusrev dört ***āy***

Gitdi tæḫt üzre ḳılurken mekr ü ***rāy*** (525)

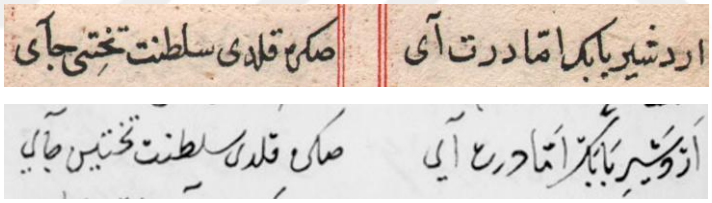

Erdeşīr-i Bābek ammā dört ***āy***

Ṣoñra ḳıldı salṭanet tæḫtini ***cāy*** (527)

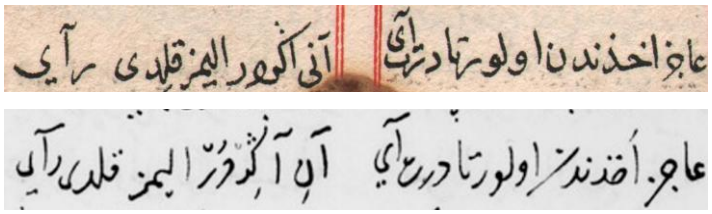

ʿĀciz aḫẕından olur tā dört ***āy***

Anı egirdür alımaz ḳıldı ***rāy*** (535)

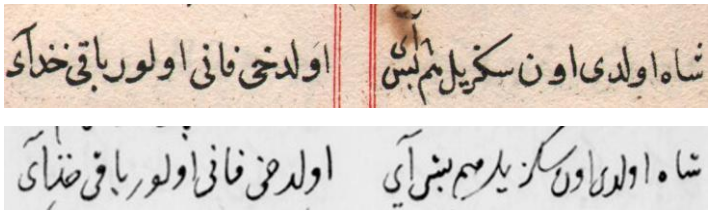

Şāh oldı on sekiz yil hem biş ***āy***

Ol-daḥi fānī olur bāḳī ***Ḫuẕāy*** (681)

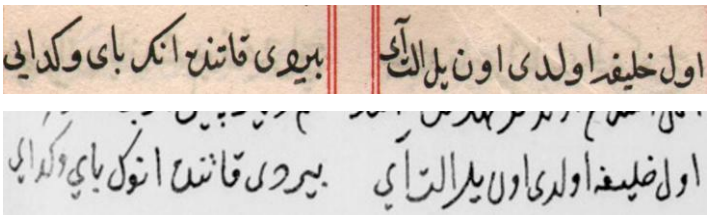

Ol ḫælīfe oldı on yil altı ***āy***

Birdi ḳatında anuñ bay u ***gedāy*** (910)

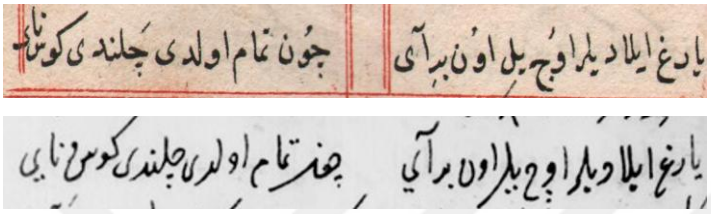

Yaraġ eylediler üç yil on bir ***āy***

Çün temām oldı çalındı kūs ü ***nāy*** (2546)

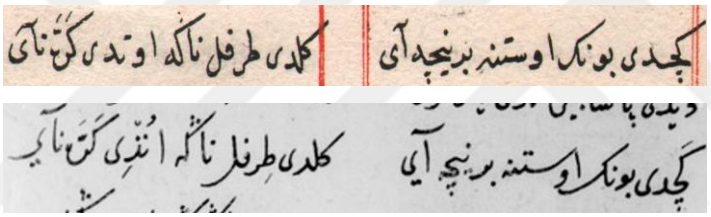

Geçdi bunuñ üstine bir niçe ***āy***

Geldi Ṭırfil nā-geh ötdi kerre ***nāy*** (2685)

Sözcüğün kafiyeli kullanılmadığı zaman da medli elif ile yazıldığı tespit edilmiştir:

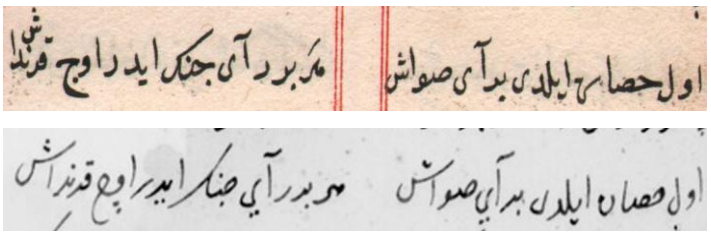

Ol ḥişāra eyledi bir ***a****y ṣavaş*

Her birer ay ceng ider üç ḳarındaş (2784)

Sözcük, Kâşgarlı Mahmûd'un eserinde *āy* biçiminde uzun ünlülü verilmiş, hatta örnek olarak verilen *qısqa anun kelse qalı qutlug* ***yây*** */ tün kün keçe alqınur ödleg bile* ***ây*** beytinde de kafiyede uzun ünlülü gösterilmiştir (Erdi ve Yurteser, 2005). Sözcüğün alıntı sözcüklerle kafiyelendiği manzum metinlerden örnekler ise *MetinAmbarı* sayesinde tespit edilerek aşağıda verilmiştir:

Bir ulu şâha ire mi bir ***gedây*** */ Hergiz ola mı berâyine bir* ***ây*** (GMTK, mes.1504).

Atam urısar şöyle tedbîr ü ***rây*** */ Ki yoh gitmegil bunda durgıl bir* ***ây*** (SNCD, mes.2066).

Bu hâlet üzre geçdi bir nice ***ây*** */ İnledürdi dem-â-dem nite kim* ***nây*** (ZŞÜP, mes.1173).

İki gün meskeni olmadı bir ***cây*** */ Gidüp menzil-be-menzil bir nice* ***ây*** (ZŞÜP, mes.2534).

Görür meşrebine muvâfık bu ***cây*** */ Didi sâkin ol bunda bir niçe* ***ây*** (AÇRT, mes.3508).

Tîgımız elde çalışdık hem bir ***ây*** */ Âhiri itdi bunı sâlâr* ***rây*** (AŞSE, mes.2416).

Geçince sabr kıldı bir nice ***ây*** */ Yine ol işde ide başladı* ***rây*** (GPNM, mes.326).

Piyâle devr iderdi çalınup ***nây*** */ Bunuñ üstine geçdi bir iki* ***ây*** (MLMF, mes.2155).

āz "az"

DLT'de *āz* biçiminde uzun ünlülü olarak kaydedilmiştir (Erdi ve Yurteser, 2005). Ayrıca Anadolu ağızlarında da uzun ünlülüdür (Erdem, 2008). Metinde uzun ünlülü *kār-sāz* sözcüğü ile kafiyeli kullanılmış ve bu kullanımlarda daima medli elif ile yazılmıştır:

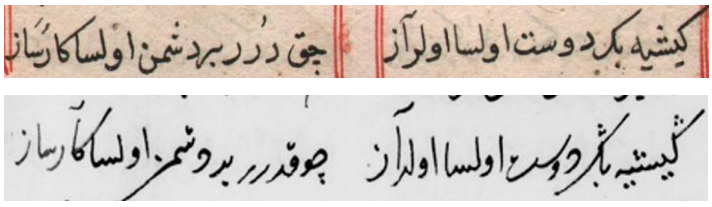

Gişiye biñ dōst olsa olur ***āz***

Çoḳ-durur bir düşmen olsa ***kār-sāz*** (1506)

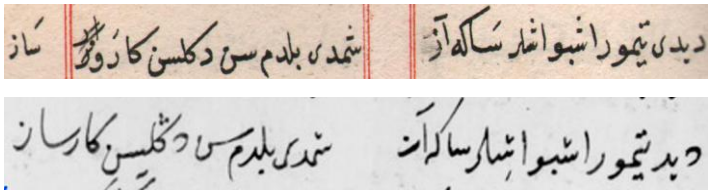

Didi Tīmūr işbu işler saña ***āz***

Şimdi bildüm sen degülsin ***kār-sāz*** (3290)

Manzum metinlerde uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kafiyeli kullanıldığı bazı örnekler şunlardır:

Kamudan Hürmüz idi hûb ü ***şah-bâz*** */ Ki 'aklı çog idi vü 'ömri key* ***âz*** (TGHK, mes.572).

Ki yoluñ key uzahdur azuguñ ***âz*** */ Bu dermânsuz derde bir* ***devâ-sâz*** (TGHK, mes.3855).

Kişiye biñ dôst olsa olur ***âz*** */ Çok-durur bir düşmen olsa* ***kîne-sâz*** (AİYA, mes.871).

Ne zarâr leşker ger olur-ise ***âz*** */ Çünki virbiye zafer ol* ***Bî-niyâz*** (AİYA, mes.1067).

Mülk isdeyen gerek ***ser-bâz ola*** */ Mâl ü cân kadri katında* ***âz ola*** (AİYA, mes.2901).

Himmetine çün bu yir gelmişdi ***âz*** */ Dahi yig yir virdi aña* ***bî-niyâz*** (AİYA, mes.7947).

Alup artuk gerekmez viresin ***âz*** */ Olasın derd ü mihnetlerle* ***enbâz*** (LÇVR, mes.3047).

Eserüñ düşse her yire çoh ***âz*** */ Kılmaz ehl-i şerî'at anda* ***nemâz*** (BBMK mes.305).

Melikzâdeye kıldı pende ***âgâz*** */ Didi isrâf itme harcı kıl* ***âz*** (ZGFB, mes.521).

Olur ol duhterüñ ehliyyeti ***âz*** */ K'anası hüsni ile eyleye* ***nâz*** (LHLM, mes.1442).

Helâli ta'âmun katı ***âz olur*** */ Harâmı gibi sanma* ***nâ-sâz olur*** (CKMÖ, mes.2774).

Pederine o gamzesi ***gammâz*** */ Didi kim kar-saz ol eyleme* ***âz*** (AHPH, mes. 4406).

bāş "baş"

Metinde sözcük *Belāş* özel adı ve *fāş* sözcüğü ile kafiyeli olarak kullanılmıştır:

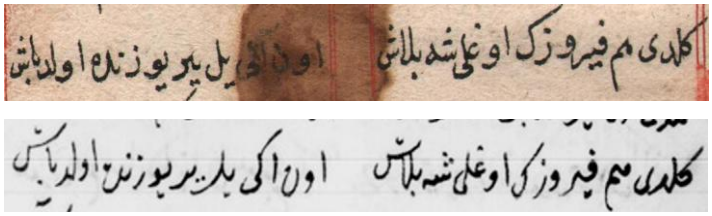

Geldi hem Fīrūzuñ oġlı Şeh ***Belāş***

On iki yil yir yüzinde oldı ***bāş*** (485)

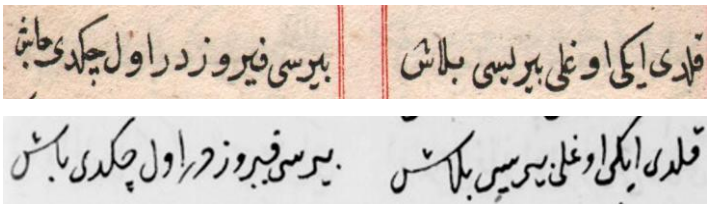

Ḳaldı iki oġlı birisi ***Belāş***

Birisi Ḳubāddur ol çekdi ***bāş*** (696)

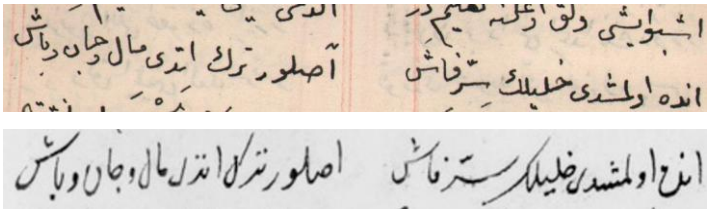

Anda olmışdı Ḫælīlüñ sırrı ***fāş***

Aşılur terk itdi māl ü cān u ***bāş*** (3423)

DLT'de sözcük *bāş* biçiminde uzun ünlülü olarak kaydedilmiştir (Erdi ve Yurteser, 2005). Manzum metinlerde sözcüğün uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kullanımına da birçok örnekte rastlanmıştır:

Yitiben bî-had kılıcda cân ü ***bâş*** */ Memleketde soñra baş oldı* ***Belâş*** (AİYA, mes.5936).

Birisi 'ayş itmeg-içün adı ***fâş*** */ Biri gizlü ki uykuya koya* ***bâş*** (FHŞÖ, mes.4051).

Çü ugrı yol didüer ger ola ***fâş*** */ Nice togrdar anda oynaya* ***bâş*** (ŞHFH, mes.1599).

Meger sen dahi kodun ortaya ***bâş*** */ Ki oduñ yaşuñ ider sırruñı* ***fâş*** (ŞHŞŞ, mes.5338).

Çün itdüm bu işükde işümi ***fâş*** */ Yâ iş başa vara yâ-hüd virem* ***bâş*** (ŞHŞF, mes.6259).

Çü Mecnûn oldı gam bahrindedür ***bâş*** */ Cihân mülkinde oldı sözler* ***fâş*** (EŞLM1, mes.4320).

Çü Ferhâd itdi razın 'aleme ***fâş*** */ Melâmet taşına karşu tutup* ***bâş*** (FHŞA, mes.1355).

Kıldılar genc-i kanâ'atde ***me'âş*** */ Her biri egmedi sultânlara* ***bâş*** (YBGR, mes.2659.).

İki dürlüdür 'akıl mukarr-i ***bâş*** */ Biri 'akl-i dîn biri 'akl-i* ***ma'âş*** (DAYZ, mes.839).

oñāt "iyi, mükemmel"

Sözcük kısa ünlülü olsa da metinde daima mısra sonlarında ve kafiyeli olarak kullanılmıştır. Metinde sözcüğün uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kullanıldığı bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

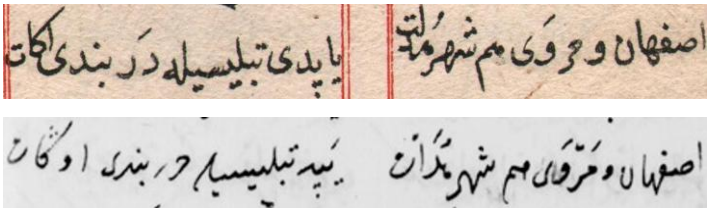

İṣfahān ü Mervi hem şehr-i ***Herāt***

Yapdı Bitlīs-ile Derbendi ***oñāt*** (451)

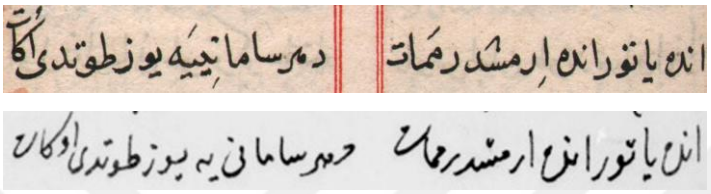

Anda yā Tūrānda irmişdür ***memāt***

Dehr Sāmānīye yüz ṭutdı ***oñāt*** (1045)

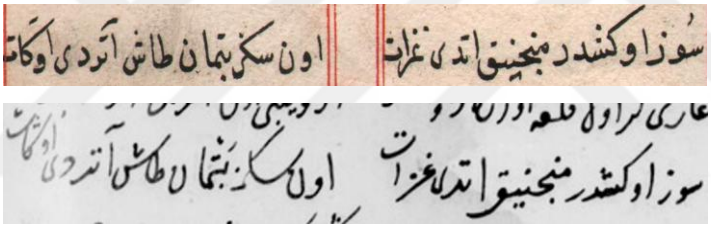

Söz öküşdür mancınıḳ itdi ***ġuzāt***

On sekiz bætmæn ṭaş atardı ***oñāt*** (2597)

Manzum metinlerde sözcüğün uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kafiyelendiği bazı örnekler de aşağıda verilmiştir:

Senüñ sohbetünsüz düşemez ***onât*** */ Yaraşmaz içer isem âb-i* ***hayât*** (SNCD, mes.4450).

Bu kelâmı añlayup fehm et ***onât*** */ Zâga cîfe tûtîye kand-i* ***nebât*** (PZMA, mes.171).

Giderür sevdâların ider ***onât*** */ 'Aklı gelür şar'adan bulur* ***necât*** (AHPA, mes.3755).

vār "var, mevcut"

Sözcük, Türkiye Türkçesinde dahi *ol-* birleşik fiiliyle *var ol-* biçiminde kullanıldığında ünlü uzunluğu ortaya çıkmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde yalın hâlde de uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kullanılması ve çoğu zaman medli elif ile yazılması bu uzunluğun işareti olmalıdır. Metinde uzun ünlülü alıntı sözcüklerle

kafiyelenme konusunda en çok tercih edilen Türkçe sözcüklerden biri olduğu için örnekleri de fazladır. Kafiyelendiği alıntı sözcükler *ġār*, *menār*, *şehriyār*, *ḳærār*, *medār*, *kār-zār*, *cebbār*, *nehār* ve *āşikār* gibi sözcüklerdir. Sözcüğün uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kafiyelendiği örneklerin bir kısmı aşağıda gösterilmiştir:

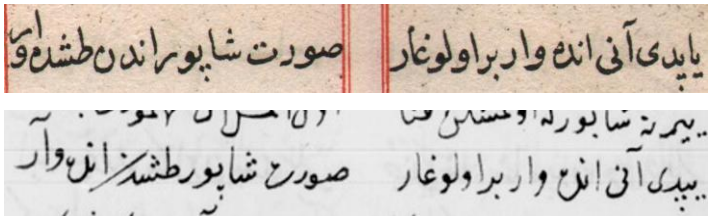

Yapdı anı anda var bir ulu ***ġār***

Ṣūret-i Şāpūr ṭaşdan anda ***vār*** (546)

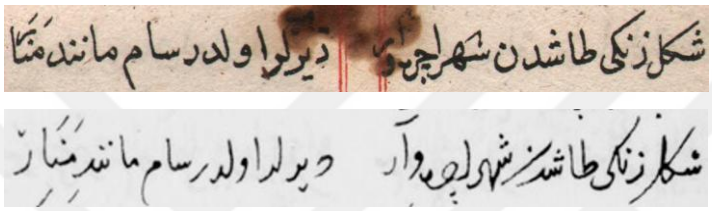

Şekl-i zengī ṭaşdan şehr içre ***vār***

Dirler oldur Sām mānend-i ***menār*** (549)

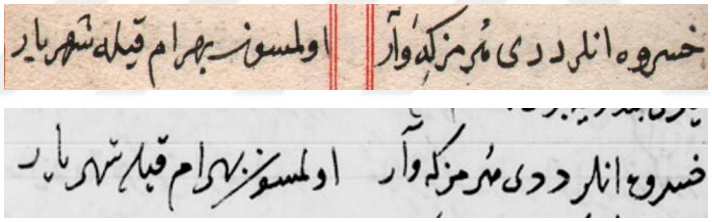

Ḫusreve anlar didi Hurmüz ki ***vār***

Olmasun Behrāmı ḳıla ***şehriyār*** (775)

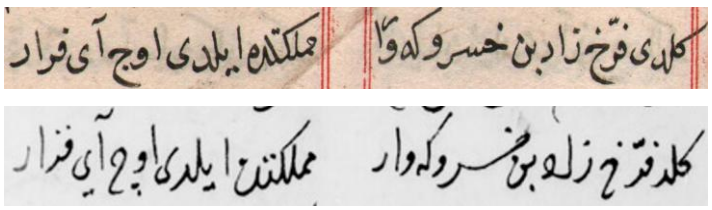

Geldi Ferruḫ-zād bin Ḫusrev ki ***vār***

Memleketde eyledi üç ay ***ḳærār*** (845)

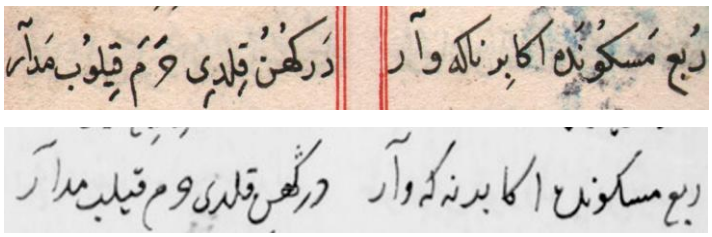

Rubʿ-ı meskūnda ekābir ne ki ***vār***

Der-gehin ḳıldı ḥærem ḳılup ***medār*** (1373)

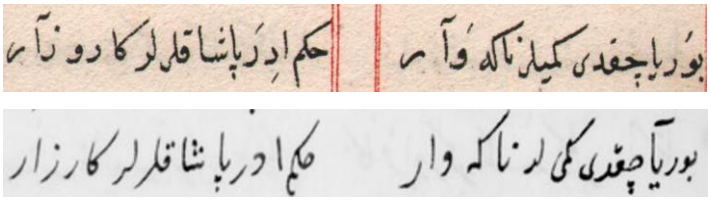

Buruya çıḳdı gemiler ne ki ***vār***

Ḥükm ider Pāşā ḳılurlar ***kār-zār*** (2371)

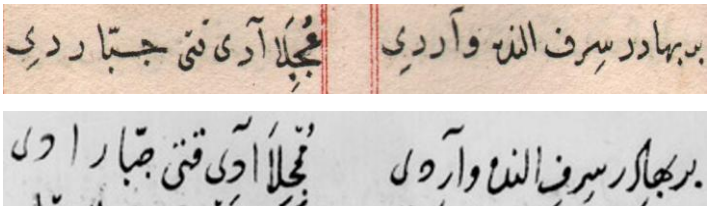

Bir behādur Sırf ilinde ***vār-idi***

Mümcilā adı ḳati ***cebbār idi*** (2379)

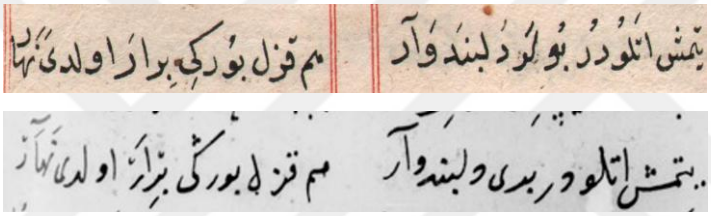

Yitmiş atludur biri dülbendi ***vār***

Hem ḳızıl börgī bir er oldı ***nehār*** (3106)

Sözcük, DLT'de *bār* biçiminde uzun ünlülüdür (Erdi ve Yurteser, 2005). Tekin'in eserinde de *bār* ve *vār* biçimlerinde Türk lehçelerinde uzun ünlülü olduğu belirtilmiştir (Tekin, 1995). Sözcüğün, geneli Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmış olan bazı manzum metinlerde uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kafiyelendiği birçok örnek de aşağıda verilmiştir:

Ol kapuda kim nihân ü ***âşikâr*** */ Nûr ü zulmetden hezârân perde* ***vâr*** (GMTK, mes.250).

Çarh çarha girdi yir dutdı ***karâr*** */ Sâbit oldı yirde gökde ne ki* ***vâr*** (GNKY, mes.4272).

Çünki bu yir dölenüp dutdı ***karâr*** */ Şükr kıldı yir yüzinde ne ki* ***vâr*** (GNKY, mes.4278).

Yog-iken bu yir ü gök ol ***vâr-idi*** */ Şöyle eksüksüz ganî* ***Cebbâr-idi*** (GNKY, mes.4581).

Çün züleyhâ anı gördi ne ki ***vâr*** */ Bu gez eytdi aña kim iy* ***şehriyâr*** (EDYZ, mes.657).

Yir ü gök ʻışk ile tutar ***karârı*** */ Cihânuñ ʻışk-durur yogı* ***vârı*** (KPYZ, mes.888).

Sînede dahi uş iki kapu ***vâr*** */ Rızk-i etfâl-ıçun olmış* ***âşikâr*** (AİYA, mes.2620).

Ki dâyim şehriyâr ***kâmugâr ol*** */ Bu devr-i çarhı var oldukça* ***vâr ol*** (ŞHŞŞ, mes.5671).

Cümle ʻâlem yog-iken ol ***vâr-idi*** */ Yaradılmışdan ganî* ***cebbâr-idi*** (SÇMY, mes.26).

Yir ü gök içre dahi her ne ki ***vâr*** */ Oldı hak emri-yile dutdı* ***karâr*** (SÇMY, mes.58).

Andan oldı her nihân ü ***âşikâr*** */ ʻArşda ferşde yirde gökde ne ki* ***vâr*** (SÇMY, mes.72)

Didi cebrâ'ile kırk biñ yıl ki ***vâr*** */ Zâr ü efgân iderem leyl ü* ***nehâr*** (SÇMY, mes.594).

Sañadur yine saʻyüm iy ***şehriyâr*** */ Baña ʻâyid ayruk arada ne* ***vâr*** (BİBA, mes.3123).

Aña dinse miʻrâc-i müzmin ne ***vâr*** */ Yeter şâhidi minber ile* ***menâr*** (NASN, mes.181).

Yir ü gök ʻışk ile tutar ***karârı*** */ Cihânuñ ʻışk-durur yogı* ***vârı*** (KPYZ, mes.888).

yās "yas, matem"

DLT'de sözcük uzun ünlülü olarak *yās* biçiminde kaydedilmiştir (Erdi ve Yurteser, 2005). Talât Tekin'in eserinde de aynı şekilde uzun ünlülü olarak verilmiştir (Tekin, 1995). Metinde sözcük çoğunlukla kafiyeli olarak uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kullanılmıştır. Bu kullanımlarda med işaretine yer verilmese de sözcük mutlaka elif ile yazılmıştır. Sözcüğün uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kafiyeli olarak kullanımına dair bazı örnekler şu şekildedir:

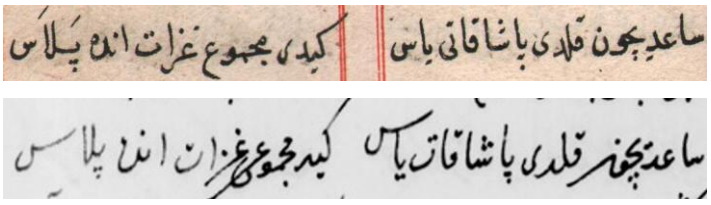

Sāʿid-içün ḳıldı Pāşā ḳati ***yās***

Geydi mecmūʿ-ı ġuzāt anda ***pelās*** (2103)

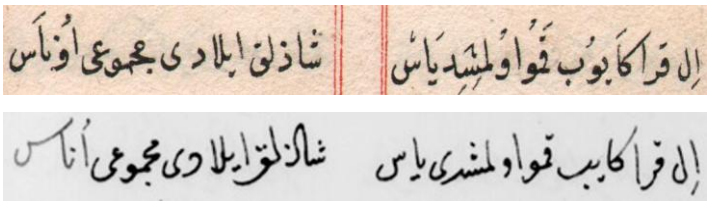

İl ḳara geyüp ḳamu olmışdı ***yās***

Şāẕıluḳ eyledi mecmūʿ-ı ***ünās*** (2193)

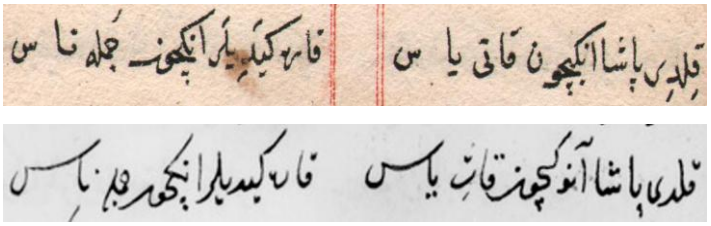

Ḳıldı Pāşā anuñ-içün ḳati ***yās***

Ḳara geydiler anuñ-çün cümle ***nās*** (2401)

Sözcüğün uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kafiyeli olarak diğer manzum metinlerde de kullanıldığı tespit edilmiştir:

Ruhuñ âyînesinden görseler ***pâs*** */ Kılur sen Hızr-reftâriçün il* ***yâs*** (LÇFN, mes.5927).

Ol habibiñ hürmetiçün kıl ***halâs*** */ Tabʿ-pâkler tutmasunlar anda* ***yâs*** (TBAÇ, mes.2124).

Ser-â-ser şöyle bilsün kim kamu ***nâs*** */ Koyar yası evine tutmayan* ***yâs*** (ZŞÜP, mes.3616).

Kamu halk-i vilâyet tıutdı ***yâsı*** */ Ser-â-ser geydiler kara* ***libâsı*** (ZŞÜP, mes.3620).

Çıkardı subh anuñ geldi ***yâsın*** */ Teninden şoydı ol kara* ***libâsın*** (ZŞÜP, mes.3650).

Çıkardı cümle halkuñ kara ***yâsın*** */ Geyürdi egnine şenlik* ***libâsın*** (ZŞÜP, mes.3654).

Karardı hûn-i eşkümden ***libâsum*** */ Senüñ-çün yaʿnî zâhir oldı* ***yâsum*** (LHLM, mes.3280).

Bes gileydin cümle itdi ulu ***yâs*** */ Cemʿ oldı katma kamu* ***ünâs*** (AVNM, mes.913).

Hâl diliyle vahş ü tayr ü cin ü ***nâs*** */ Mevt fürkat birle tutdı cümle* ***yâs*** (CMSY mes.566.).

Göñlinün âyînesine düşdi ***pâs*** */ Agladı bu mihnet içün tutdı* ***yâs*** (ARNY, mes.1673).

Dôstına zindân ider ***dünyâsını*** */ Çekdürür ahbâbına gam* ***yâsını*** (DAYZ, mes.331).

Soyma sakın sen anuñ ***libâsını*** */ Hem aña bildürme zindân* ***yâsını*** (DAYZ, mes.1125).

yayān "yayan"

Metinde sözcüğün genellikle kafiyeli olarak kullanılması dikkat çekicidir. Üstelik kafiyelendiği sözcüklerin tamamı uzun ünlülü alıntı sözcüklerdir. Bugünkü "yaya" sözcüğü DLT'de *yadāg* biçiminde ikinci ünlüsü uzun olarak kaydedilmiştir (Erdi ve Yurteser). Oğuz Türkçesinde, sondaki "g" ünsüzünün düşmesiyle *yaya* biçimini alan sözcüğün vasıta hâli ekinin kalıplaşmasıyla oluşan *yayan* biçiminin DLT'de gösterilen uzunluğu muhafaza ederek *yayān* biçiminde telaffuz edilmiş olması muhtemeldir. Zira hem metnimizde hem de diğer metinlerde uzun ünlülü alıntı sözcüklerle çok defa kafiyelenmiştir. Ayrıca nüshalarda bazen medli elif ile de imla edilmiştir. Sözcüğün kullanıldığı bazı beyitler şu şekildedir:

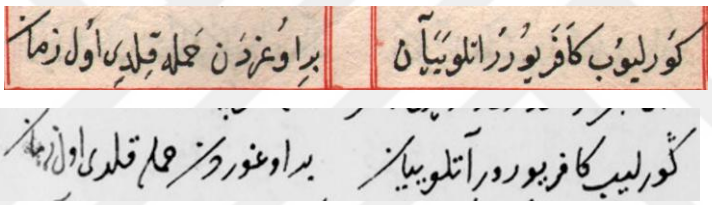

Gürleyüp kāfir yürür atlu ***yayān***

Bir oğurdan ḥæmle ḳıldı ol ***zemān*** (1727)

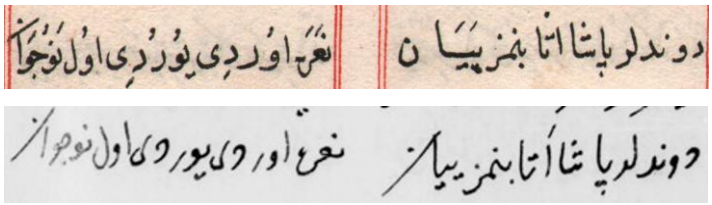

Döndiler Pāşāya ata binmez ***yayān***

Næʿre urdı yüridi ol ***nev-cüvān*** (1732)

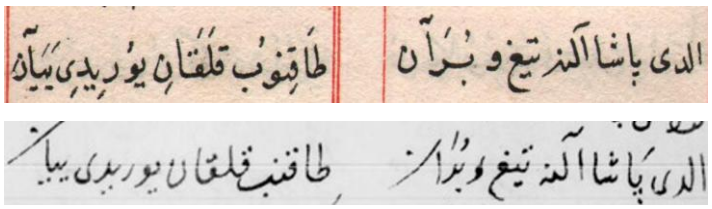

Aldı Pāşā eline tīġ-i ***bürān***

Ṭaḳınup ḳalḳanı yüridi ***yayān*** (1735)

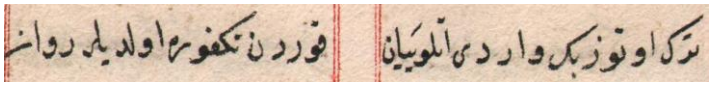

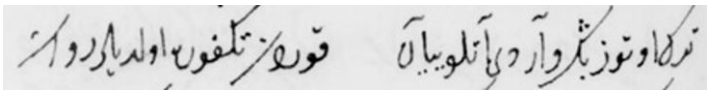

Türk otuz biñ var-idi atlu ***yayān***

Ḳurudan tekfūra oldılar ***revān*** (2341)

Sözcük manzum metinlerde uzun ünlülü alıntı sözcüklerle yoğun olarak kullanılan sözcüklerden biri olup bu kullanımlara bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

Mescide dogru gider iken ***yâyân*** */ Sehvile şalundı o serv-i* ***revân*** (YBGE, mes.1410).

Mescide togrı gider iken ***yayân*** */ Sehv ile salındı o serv-i* ***revân*** (YBGA, mes.1466).

Bir hasırı delüben geydi ***hemân*** */ Mescide togrı yayan oldı* ***revân*** (YBGR, mes.1439.)

Mu'tasım yayan turup ol dem ***hemân*** */ Şâh-i merdândan yaña oldı* ***revân*** (TBAÇ,mes.8327)

Çü gördi ki yok anda tâb ü ***tüvân*** */ Semendinden indi vü oldı* ***yayân*** (CKMÖ, mes.2618).

Yolda kalursın zelîl ü hem ***yayân*** */ İçün alasın saña kılduk* ***beyân*** (HZMS, mes.2102).

Dahi kendü aç ü uryân ü ***yayân*** */ Hizmetiñe vardugın anuñ 'ayân* (HZMS, mes.3237).

Çün revîş-i leşker-i ***'Osmâniyân*** */ Aldı kafasına süvârî* ***yayân*** (NTEB, mes.1292).

Bindiler kullar dahi olup ***revân*** */ Öñlerince kamu maymunlar* ***yayân*** (ACMH, mes.2540).

Düşüp Çorlu'nuñ kırlarına ***yayân*** */ Ne gerdûne kaldı ne nâm ü* ***nişân*** (MKAE, mes.3909).

Atasını karşudan ol ***nev-civân*** */ Atdan inüp oldı o demde* ***yayân***(SHHO, mes.1537).

Gitdi şahun atı kaldılar ***yayân*** */ Gitdiler bu hal üzre bir* ***zamân*** (ARTK, mes.3821).

Metinde medli elif ile kullanılması bakımından dikkat çekici sözcüklerden biri de "a" teklik işaret zamiridir. Hâl ekleriyle birlikte Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde *aña*, *anı*, *anda, andan ve anuñ* biçimlerinde kullanılan bu sesin uzun ünlülü olup olmadığı muallaktır. Ancak hem manzum metinlerde belirtilen şekilde

uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kafiyeli kullanılması, hem de nüshalarda medli veya çekmeli elif ile sık sık işaretlenmesi -kesinlik olmamakla birlikte- bu sesin Eski Anadolu Türkçesinde -veya bu dönemin kimi ağızlarında- uzun ünlülü olabileceğini düşündürmektedir. Aşağıdaki örnekler kafiyeli olarak kullanılmamış olsa da medli işaretlenmeleri bakımından dikkat çekici bulunmuştur. Bu yazımlarda med işaretine imale için mi başvurulduğu yoksa hâlihazırda sözcük uzun ünlülü olduğu için mi tercih edildiği belirsizdir. Mensur metinlerde aruz gibi bir gerekçe olmadığından sözcüğün mensur metinlerdeki imlaları da önem kazanmaktadır. *Düstûr-nâme* nüshalarında sözcüğün med ile yazılan çok sayıda örneği bulunmakla birlikte iki örnek aşağıda verilmiştir:

Ṣad hezār olsun tæḥiyyāt ü selām

Āline æṣḥābına ***anuñ*** *delim* (29)

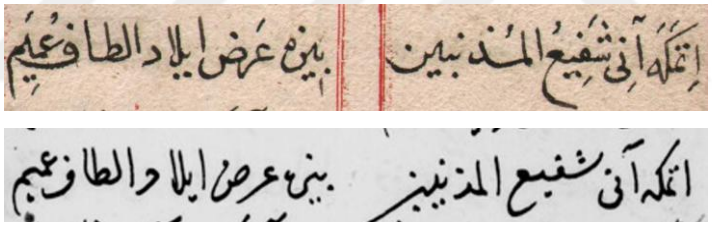

İtmege ***anı*** *Şefīʿüʾl-müẕnibīn*

Bize ʿærż eyledi elṭāf-ı ʿæmīm (30)

Kafiyeli olarak kullanılmasa da metinde *ayaḳ* / *ayaġ* sözcüğü de bazen medli elif ile yazılan sözcüklerden biridir:

başdan ***a****yaġa* (2007/2)

a*yaġına* (631/2)

a*yaġına* (2099/1)

***a**yaġuñuzuñ* (2144/2)

3.1.1.5 Bazı Sözcük ve Eklerin İnce Ünlülü Aktarılması

Metinde kafiye nedeniyle alışılagelmiş okumalardan farklı aktarılan sözcükler sadece uzun ünlülü aktarılan sözcüklerle sınırlı değildir. Metinde "yil" sözcüğü kafiye sayesinde kalın sıradan ünlülü değil ince sıradan ünlülü aktarılmıştır. Ancak sözcüğün tüm Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde *yil* biçiminde olduğunu söylemek güçtür. Bazı ağızlarda bu şekilde olma ihtimali vardır. Zira birçok manzum metinde "i" bulunan sözcüklerle kafiyelendiği tespit edilmiştir.[1] Ayrıca sözcüğün Meninski'de *yil, yil başi* ve *yilden yile* kullanımlarının kaydedildiği görülmüştür (Tulum, 2011). Sözcüğün Azerbaycan Türkçesindeki durumu da bu bağlamda önemli bir veridir. Azerbaycan Türkçesinde kelime başındaki bazı "y"ler bulunmamakta, "y"den sonraki "ı" ise çok defa "i"ye dönmektedir ve "yıl" sözcüğü "il" şeklindedir (Aliyev, 1992) Bu nedenlerle sözcük metinde daima *yil* biçiminde aktarılmıştır. İlaveten, bu gibi sözcükler metinde uzun ünlülü alıntı sözcüklerle de kafiyeli olarak kullanılmıştır. Ancak bundan dolayı "yil" sözcüğünün uzun ünlülü olduğunu söylemek mümkün değildir. Metinde sözcüğün kafiyeli kullanımlarına örnekler aşağıda verilmiştir. Görüldüğü gibi sözcük, ünlüsü "i" olan Türkçe ya da alıntı sözcüklerle kafiyeli olarak kullanılmıştır:

*ʿÖmri ṭoḳuz yüz daḫi on iki **yil***
*Oldı ümmet olana olup **delīl*** (126)

*Erdevān ibni Belāş on iki **yil***
*Yir yüzinüñ pādişāhı oldı **bil*** (488)

*Ṣoñra Ḥurmüz ibni Şāpūr iki **yil***
*Şāh olur olmaz anuñ ʿömri **ṭævīl*** (504)

*Nersī-i Behrām daḫi yidi **yil***

[1] Benzer şekilde *toyla-* fiili de metinde daima *toyle-* biçiminde kafiyelenmiştir. Bu sözcük metinde *toyla-* biçiminde aktarılsa da "y"nin inceltici etkisi düşünüldüğünde ince sıradan ünlü barındıran sözcüklerle kafiyelenmesi dikkat çekicidir.

Hem buçuḳ yil ḫælḳa anda_oldı ***delīl*** (564)

Biş yüz seksen ṭoḳuz olmış-idi ***yil***

Gitdi ol aḥbābın itdi ***münfæʿil*** (1431)

Mezkûr sözcük, çok sayıda manzum metinde de bu şekilde kafiyeli olarak kullanılmıştır. Bunlardan Ahmedî'nin *İskender-nâme*'sinden alınmış örnekler şöyledir:

Dirler aña kim bir oglan üşbu ***yil*** */ Anadan togası-durur bellü* ***bil*** (AİYA, mes.5238).

Pes Belâş irdi yigirmi bir ***yile*** */ Erdevân idi melik on yil* ***ile*** (AİYA, mes.5821).

Az zamândan çünki geçdi ay ü ***yil*** */ Toldı "Allahu_Ekber"ile şehr ü* ***il*** (AİYA, mes.6994).

Hem Melikşâh devletinden dahi ***bil*** */ K'ol yıl-idi üç yüz ü onıncı* ***yil*** (AİYA, mes.8070).

3.1.2 Ünsüzlerin İmlası

3.1.2.1 "c" ve "ç" Ünsüzlerinin İmlası

Nüshalarda Türkçe sözcüklerde bulunan ünsüzlerin yazımında "c" ve "ç" ünsüzleri için özellikle İ nüshasında iç seste ve son seste seyrek de olsa ikili kullanımlar söz konusu olup bazı sözcükler hem "c" hem de "ç" ile imla edilmiştir. Ancak nüshalarda ön seste "c" ve "ç" ikilemi yaşanmaksızın "ç" ünsüzü tercih edilmiştir. Aşağıdaki örneklerde ön seste yer alan "ç" ünsüzünün herhangi bir imla ayrılığı olmaksızın tek şekilde yazıldığı görülmektedir:

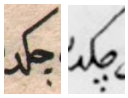

çekdi "(zahmet) çekti, yaşadı" (1428/2)

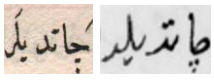

çatdılar "çarptılar" (1668/2)

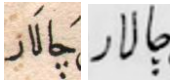

çalar "(müzik aleti) çalar" (1908/1)

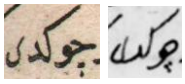

çökdi “(diz) çöktü” (2326/2)

çalışuñ “gayret gösterin” (2539/2)

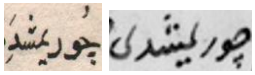

çürimişdi “çürümüştü” (2635/2)

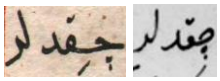

çıḳdılar “çıktılar” (2835/1)

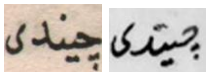

çeynedi “çiğnedi” (2951/1)

Ön seste olduğu gibi iç seste de “ç” ünsüzü kullanılmıştır. İ nüshasında iç sesteki “c” ve “ç” ünsüzlerinin yazımında az sayıda örnekte ikilemde kalındığı görülmekle birlikte genel olarak “ç” tercihi çok daha yaygındır.

İ ve P nüshalarında iç sesteki “c” ve “ç” tercihi konusunda ikili imlaları gösteren bazı örnekler aşağıda verilmiştir. P nüshasında “güççüg” sözcüğü “ç” ile imla edilirken İ nüshasında ise hem “c” hem de “ç” ünsüzü ile imla edilmiştir:

güccüg idi / *güççüg-idi* “küçüktü” (1383/1)

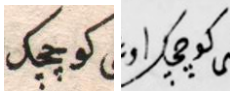

güççüg “küçük” (1616/1)

Eserin 85. beytinde yer alan “açdı” kelimesi İ nüshasının müstensihi tarafından sehven “içdi” biçiminde anlaşılmış ancak “ç” yerine “c” ile imla edilmiş olmalıdır. Fakat sözcük aynı nüshadaki diğer yazımlarda “ç”li imla edilmiştir. Bu imla ayrılığını gösteren yazımlar şöyledir:

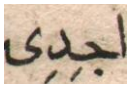

icdi (85/2)

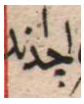

içdi and “ant içti” (441/1)

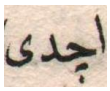

içdi “içti” (1756/1)

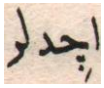

içdiler “içtiler” (2749/1)

İç seste imla ayrılığı olmaksızın “ç” ünsüzünün imla edildiği sözcüklerden bazıları iki nüshadan da verilen örneklerle şöyledir:

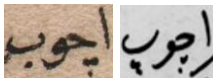

içüp “içip” (9/1)

sıçrayup “sıçrayıp” (629/1)

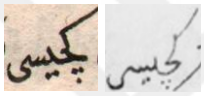

giçisi “küçüğü” (1423/2)

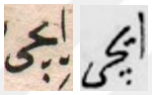

içi ”içi” (1936/1)

açıḳ “açık” (1943/1)

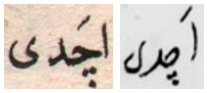

açdı “açtı” (2004/2)

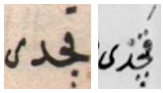

kaçdı “kaçtı” (2987/1)

içre “içinde” (2987/2)

Sözcük sonunda da “ç” kullanımı yaygın olmakla birlikte nüshalarda zaman zaman “c” ve “ç” ikilemi devam etmiştir. P nüshasının müstensihinin “ç” tercihini daha kararlı bir şekilde sürdürmüş olduğu görülürken İ nüshasının müstensihinin

ise bu konuda daha fazla ikilemde kaldığı, kimi zaman aynı sözcüğü hem "c" hem de "ç" ile imla ettiği görülmüştür. P nüshasında kararlı bir şekilde "ç" ile imla edilen "üç" sözcüğü, İ nüshasında "c" ile imla edilmiş olmasının yanı sıra bazen "ç" ile de imla edilmiştir. Bununla birlikte P nüshasında da bazen aynı imla kararsızlığı görülmüştür. Sözcük sonunda bulunan "c"li imlaların, tıpkı "b-p" meselesi gibi imlayı ilgilendiren bir hadise olduğu düşünülmüş ve bu nedenle metin aktarımında "ç" tercih edilmiştir.

Eserin 449. beytinin ilk mısrasında yer alan "otuz üç" sayı sözcüğü ile ikinci mısrasında yer alan "on üç" sayı sözcüğündeki "üç" sözcüğü, İ nüshasında ilk mısrada "c" ile imla edilirken ikinci mısrada "ç" ile imla edilmiştir:

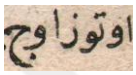

otuz üc "otuz üç" (449/1)

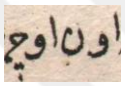

on üç "on üç" (449/2)

P nüshasında "üç" sözcüğünün "c" ünsüzü ile imla edildiği örnekler çok nadirdir. Eserin 128. beytinde yer alan "üç yüz" sayı sözcüğündeki "üç", İ'de olduğu gibi P'de de "c" ile gösterilmiştir. Sözcük, nüshalarda "c" ile imla edilse dahi bunun yalnızca imlayı ilgilendiren bir durum olduğu düşünülerek her zaman "üç" biçiminde aktarılmıştır.

üc yüz "üç yüz" (128/1)

P nüshasında "üç" sözcüğünde "ç" ünsüzünün tercih edilmesine karşın İ nüshasında aynı sözcük çoğunlukla "c" ile imla edilmiştir:

üc / *üç* "üç" (112/2)

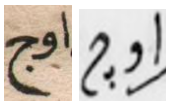

üc / *üç* "üç" (164/2)

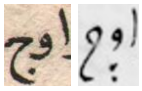

üc / *üç* "üç" (247/1)

üc / *üç* “üç” (506/2)

P nüshasında “güç” sözcüğü “ç” ile imla edilirken İ nüshasında sözcük hem “c” hem de “ç” ile imla edilmiştir:

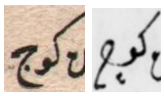

güc / *güç* “güç” (1004/2)

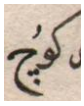

güç “güç” (1815/1)

Aynı sözcük “ile” edatıyla yazıldığında bu defa P nüshasında bir imla ayrılığının ortaya çıktığı görülmüştür. Nüshada “güc-ile” ve “güç-ile” biçimlerinde iki ayrı şekilde imla edilmiştir:

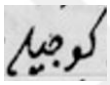

güc-ile “güçlükle” (1686/1)

güç-ile “güçlükle” (2733/2)

Nüshalarda hem “nice” hem de “niçe” sözcüğünün yer aldığı görülmüştür. Aynı anlamdaki kullanımlarda da bu imla ayrılığı mevcuttur:

nice “çok” (3288/1)

niçe “çok” (1759/1)

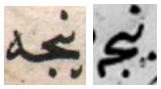

nice “nasıl” (3057/1)

niçe “nasıl” (2611/2)

Tek heceli “aç” sözcüğü nüshalarda hem “ac” hem de “aç” biçiminde iki farklı şekilde imla edilmiştir:

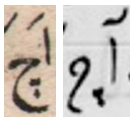

aç “aç” (623/1)

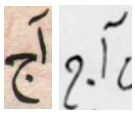

aç “aç” (1040/2)

Tek heceli “kaç” sözcüğü İ nüshasında her zaman “bir ḳac” biçiminde, P nüshasında ise 3387. beyit dışında “bir ḳaç” biçiminde imla edilmiştir.

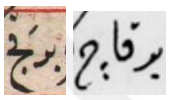

bir ḳac / *bir ḳaç* “birkaç” (1806/1)

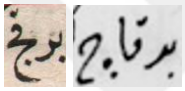

bir ḳac / *bir ḳaç* “birkaç” (1808/1)

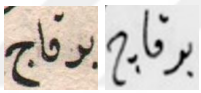

bir ḳac / *bir ḳaç* “birkaç” (2174/2)

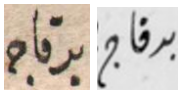

bir ḳac “birkaç” (3387/2)

Tek heceli “saç” sözcüğü her iki nüshada da imla ayrılığı olmaksızın “ç” ile imla edilmiştir:

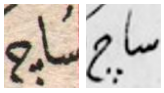

saç “saç” (321/2)

İç seste “c” ünsüzü bulunan “acı” sözcüğü İ nüshasında “c” ile yazılmışken P nüshasında “ç”li yazım söz konusudur:

acı / *açı* “acı” (2808/1)

Nüshalarda iç seste ve son “c” ünsüzü ile yazılan diğer sözcüklerden örnekler ise aşağıdaki gibidir:

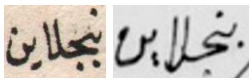

bencileyin “benim gibi” (2797/2)

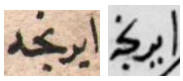

irince “ulaşıncaya kadar” (2870/1)

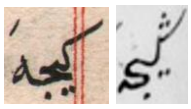

gice “gece” (3045/1)

aracuḳda “arada, esnada” (3045/2)

Metinde “ç” ünsüzüne dair önemli bir özellik de Türkiye Türkçesinde “ç” ünsüzüne sahip olan bazı sözcüklerin “ş” ünsüzü ile imla edilmiş olmasıdır. Bu konudaki bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

geşdi “geçti” (86/2)

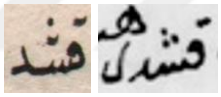

ḳaşdı “kaçtı” (1937/1)

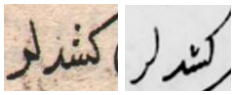

geşdiler “geçtiler” (2358/1)

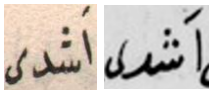

aşdı “açtı” (2904/1)

3.1.2.2 “b” ve “p” Ünsüzlerinin İmlası

Eserde Türkçe sözcüklerde ön seste “p” ünsüzü bulunmamaktadır. Ön seste “b” ünsüzü kullanılmış, bu sözcüklerde “b” yerine “p”nin tercih edilmesi gibi bir durum söz konusu olmamıştır:

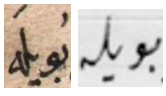

böyle “böyle, bu şekilde” (335/2)

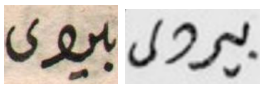

birdi “eşitti” (910/2)

başladı “başladı” (1007/2)

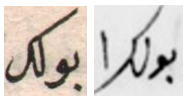

bölük “bölük” (1462/2)

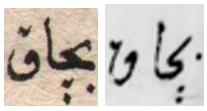

bıçaḳ “bıçak” (1674/1)

on biñ “on bin” (2056/1)

Türkçe sözcüklerde iç seste “p” ünsüzü kullanılmış olup iç seste “p” yerine “b” şeklinde aykırı örnekler söz konusu değildir. İç seste “p” ünsüzünün yazımına örnekler aşağıdaki gibidir:

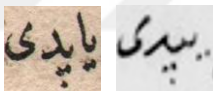

yapdı “yaptı” (454/2)

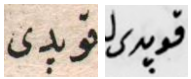

ḳopdı “ortaya çıktı” (658/2)

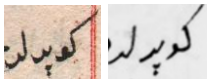

köpriler “köprüler” (732/2)

ṭapdı “itaat etti” (2415/2)

ḳalupdur “kalmış” (1427/2)

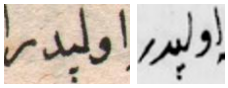

olupdur “olmuş”

Nüshalarda son seste “b” veya “p” ünsüzlerinin tercihi konusunda bazı imla ayrılıkları görülmekle birlikte genellikle “p” yerine “b” ünsüzü tercih edilmiştir. “-Up” zarf fiil eki nüshalarda çoğunlukla “b” ünsüzüyle yazılmıştır:

gelüb “gelip” (432/1)

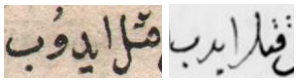

ḳatl idüb “katledip, öldürüp” (520/2)

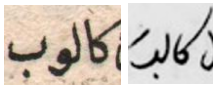

gelüb “gelüp” (534/1)

işidüb “işitip, duyup” (607/1)

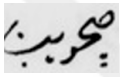

sıçrayub “sıçrayıp” (629/1)

sürtüb “sürtünüp” (2843/1)

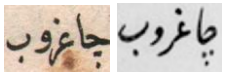

çaġırub “bağırıp” (2942/2)

Nüshalarda “Up” zarf fiil ekinin yazımında “b” yerine “p” tercih edilen ve “p” tercihine göre daha az sayıda olan örneklerden bazıları ise aşağıda gösterilmiştir:

ḳopup “ortaya çıkıp” (662/2)

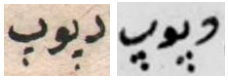

depüp “(atla) ilerleyip” (2843/2)

yortup “koşmak, sefer etmek” (2843/2)

Nüshalarda “-Up” zarf fiil ekinde yer alan son sesteki “p” ünsüzü, “b” ile imla edilse dahi metinde daima “p” ile aktarılmıştır. Yukarıdaki bazı örneklerde imlayı vurgulamak adına “b” ile gösterilmiştir.

3.1.2.3 “k/g” ve “k/ġ” Ünsüzlerinin İmlası

Nüshalarda ön damak ünsüzleri olan tonlu “g” ve tonsuz “k” ünsüzlerinin gösteriminde ayrı bir işaret olması dikkat çekicidir. Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi döneminde istinsah edilmiş başka nüshalarda da görülebilen üç noktalı “kef” (ڭ) harfi, nüshalarda nazal “n” ünsüzünün yanı sıra “g” ünsüzünü karşılamak üzere de kullanılmıştır. Ancak bu kullanım düzenli değildir. Her iki nüshanın müstensihi, “g”li sözcükleri bazen üç noktalı “kef” (ڭ) ile imla ettikleri gibi bazen de sadece “kef” (ك) ile işaret etmiştir. Bu imla özelliğini ve imla ayrılığını gösteren bazı örnekler ve açıklamalar aşağıda verilmiştir:

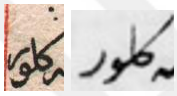

gelür “gelir” (244/1) (Beyitte İ nüshasında (ڭ) ile, P nüshasında (ك) ile imla edilmiştir.)

beg “bey” (569/1) (Beyitte iki nüshada da (ڭ) ile imla edilmiştir.)

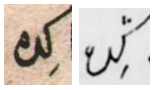

gide “gitsin” (596/2) (Beyitte İ nüshasında (ك) ile, P nüshasında (ڭ) ile imla edilmiştir.)

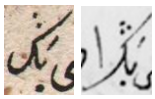

beg “bey” (606/2) (Beyitte iki nüshada da (ڭ) ile imla edilmiştir.)

ögey “üvey” (824/2) (Beyitte iki nüshada da (ڭ) ile imla edilmiştir.)

beglüg / *beglig* “beylik, sultanlık” (931/2) (Beyitte iki nüshada da iki defa (ڭ) ile imla edilmiştir.)

iplige “ipliğe” (1104/2) (Beyitte iki nüshada da (ڭ) ile imla edilmiştir.)

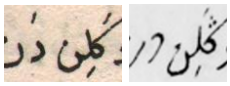

gelindür “gelindir” (1742/1) (Beyitte İ nüshasında (ك) ile, P nüshasında (ڭ) ile imla edilmiştir.)

engine “açık denize” (1965/2) (Beyitte iki nüshada da (ڭ) ile imla edilmiştir.)

geçmege “ayrılmaya, vazgeçmeye” (2283/2) (Beyitte İ nüshasında bir defa, P nüshasında ise iki defa (ڭ) ile imla edilmiştir.)

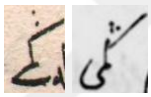

gemi (2307) (Beyitte iki nüshada da (ڭ) ile imla edilmiştir.)

gög demür “zırh” (2360/2) (Beyitte İ nüshasında ön seste ve son seste (ڭ) ile imla edilirken P nüshasında ise sadece (ك) ile imla edilmiştir.)

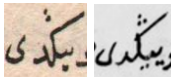

yigidi “yiğidi” (2914/1) (Beyitte iki nüshada da (ڭ) ile imla edilmiştir.)

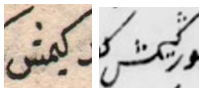

geymiş “giymiş, kuşanmış” (2360/2) (Beyitte İ nüshasında (ك) ile imla edilirken P nüshasında (ڭ) ile imla edilmiştir.)

giçirek “küçücük, ufacık” (2598/2) (Beyitte İ nüshasında (ك) ile imla edilirken P nüshasında (ڭ) ile imla edilmiştir.)

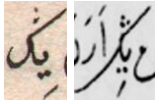

yig “yeğ, iyi” (1632/1) (Beyitte iki nüshada da (ڭ) ile imla edilmiştir.)

Metinde Türkçe sözcüklerde ön seste “ġ” ünsüzü olan Türkçe bir sözcük bulunmamaktadır. Ön seste “ķ” ünsüzü bulunan bazı Türkçe sözcükler şöyledir:

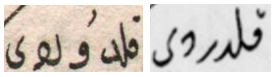

ķaldurdı “kaldırdı” (1613/2)

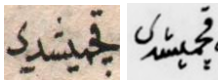

ķaçmış-idi “kaçmıştı” (1834/1)

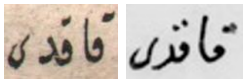

ķaķıdı “öfkelendi, kızdı” (2565/1)

ķaçġın / *ķaçġun* “kaçak, firari” (3374/2)

Son seste “ķ” ünsüzünün yer aldığı bazı örnekler de aşağıdaki gibidir:

ķırķ “kırk” (169/2)

çoķ “çok” (177/2)

yoķ “yok” (209/2)

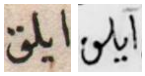

ayluķ “aylık, ay süresince” (1479/2)

Metinde ön seste “ġayın” ile başlayan Türkçe bir sözcük yoktur. Ancak nüshalarda imla ayrılığına delalet eden bazı örnekler özellikle son sesteki “ķ” ve “ġ” ünsüzlerine dairdir. Türkiye Türkçesinde son seste “k” ile imla edilen bazı sözcükler nüshalarda hem “kaf/ķ” ile hem de “ġayın/ġ” ile imla edilmiştir. Türkiye Türkçesinde son seste yalın hâlde “ayak” biçiminde “k” ile kullanılan sözcük ile yalın veya ekli hâlde “yok” ve “artık” biçimlerinde imla edilen sözcükler metinde yalın hâlde çoğunlukla “ķ” ile imla edilmesine rağmen bazen “ġ” ünsüzünü

karşılayan “gayın” ile imla edilmiş, dolayısıyla nüshalarda bu konuda imla ayrılığı ortaya çıkmıştır:

ayaġ “ayak” (2320/1)

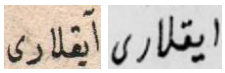

ayaḳları “ayakları” (2346/2)

yoġ “yok” (2997/2)

yoḳ “yok” (2599/2)

artuḳ “fazla” (2032/1)

artuġ “fazla” (2887/1)

İç ve son seste “ġayın” ile imla edilen diğer sözcüklerden örnekler de aşağıdaki gibidir:

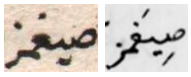

ṣıġamaz “sığamaz” (2320/2)

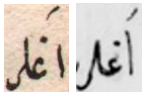

aġlar “ağlar” (2322/1)

bağladılar “bağladılar” (2323/1)

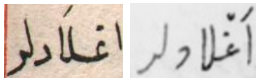

ağladılar “ağladılar” (2323)

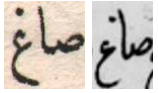

ṣaġ “sağ” (2447/2)

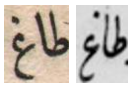

ṭaġ “dağ” (2884/2)

3.1.2.4 “ñ” Ünsüzünün İmlası

Nüshalarda “ñ” ünsüzü iç seste ve son seste kullanılmış, hem “kef” (ك) hem de üç noktalı “kef” (ڭ) ile imla edilmiştir. Üç noktalı “kef”in “g” ünsüzünün yanı sıra “n” ünsüzü için kullanılması, sesin ayırt ediciliği ve müstakil bir işaretle gösterilmesi açısından değerlidir. Ancak “g” ünsüzünde olduğu gibi “ñ” ünsüzünde de harfin kullanımı düzenli değildir; “ñ” ünsüzü için üç noktalı “kef” (ڭ) bazen kullanılmış, bazen de sadece “kef” (ك) tercih edilmiştir. Ünsüzün imlasına dair bu durum her iki nüsha için de geçerlidir. Nüshalarda “n” ünsüzünün kullanımını ve bu konudaki imla ayrılıklarını gösteren bazı örnekler aşağıdadır:

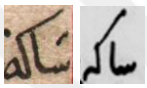

saña “sana” (33/1) (Beyitte ünsüz iki nüshada da “kef” (ك) ile imla edilmiştir.)

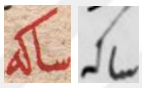

saña “sana” (34/1) (Beyitte ünsüz iki nüshada da “kef” (ك) ile imla edilmiştir.)

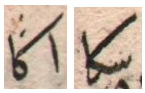

aña “ona” (1313/1) - *saña* “sana” (1313/2) (İ nüshasında 1313. beytin ilk mısrasındaki *aña* “ona” sözcüğü üç noktalı “kef” (ڭ) ile imla edilirken ikinci mısradaki *saña* “sana” sözcüğü “kef” (ك) ile imla edilmiştir.

baña “bana” (1840/2) (Beyitte ünsüz iki nüshada da üç noktalı “kef” (ڭ) ile imla edilmiştir.)

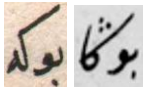

buña “buna” (2914/2) (Beyitte ünsüz İ nüshasında “kef” (ك) ile imla edilmişken P nüshasında üç noktalı “kef” (ڭ) ile imla edilmiştir.)

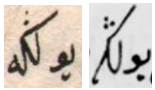

yoluña “yoluna, uğruna” (2271/1) (Beyitte ünsüz iki nüshada da üç noktalı “kef” (ڭ) ile imla edilmiştir.)

anuñ “onun” (1222/2) (Beyitte ünsüz iki nüshada da “kef” (ك) ile imla edilmiştir.)

biñ “bin” (1632/1) (Beyitte ünsüz İ nüshasında “kef” (ك) ile imla edilmişken P nüshasında üç noktalı “kef” (ڭ) ile imla edilmiştir.)

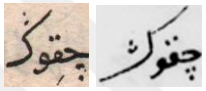

çıḳuñ “ayak basın” (1816/1) (Beyitte ünsüz iki nüshada da üç noktalı “kef” (ڭ) ile imla edilmiştir.)

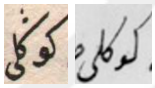

gönli “gönlü” (2773/2) (Beyitte ünsüz İ nüshasında “kef” (ڭ) ile imla edilmişken P nüshasında üç noktalı “kef” (ك) ile imla edilmiştir.)

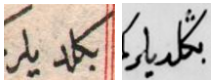

bañladılar “bağırdılar” (2931/2) (Beyitte ünsüz İ nüshasında “kef” (ك) ile imla edilmişken P nüshasında üç noktalı “kef” (ڭ) ile imla edilmiştir.)

3.1.2.5 “t” ve “d” Ünsüzlerinin İmlası

Eski Türkçede sözcük başındaki “t”lerin bir kısmı nüshalarda “d” ile imla edilmiştir:

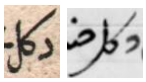

degül “değil” (791/1)

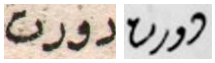

dört “dört” (2238/1)

dün “gece” (2285/1)

dilin “dilini” (3147/1)

Türkiye Türkçesinde ön seste “d” ünsüzü bulunan kalın sıradan bazı sözcüklerde ön sesteki ünsüz, nüshalarda genellikle “d” yerine “ṭ” ile imla edilmiştir:

ṭoġurup “doğurup” (432/2)

ṭogradı “doğradı” (1654/2)

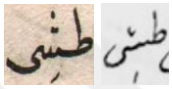

ṭışı “dışı” (1677/2)

ṭonatdı / *ṭonandı* “donattı, donandı” (1699/1)

ṭoġrı “doğru” (2333/2)

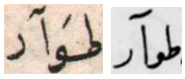

ṭavar “mal” (2438/1)

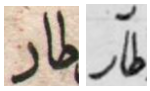

ṭar “dar” (2841/2)

ṭalar “dalar” (2700/2)

İç ve son seste bulunan “t”ler, nüshalarda genellikle “t” ile bazen de “ṭ” ile imla edilmiştir:

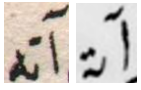

ata “ata” (2110/2)

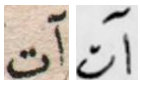

at “at” (2110/2)

etin “etini” (2225/2)

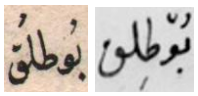

buṭluḳ “butluk; zırhın şalvar kısmı” (2616/1)

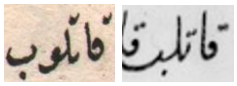

ḳatılup “karışıp” (2708/1)

Türkiye Türkçesinde tonsuz biçimde kullanılan “tık-” fiili, nüshalarda çoğunlukla bu şekilde imla edilmiş olmakla birlikte P nüshasında bir defa tonlu olarak “dıkıl-” biçiminde imla edilmiştir:

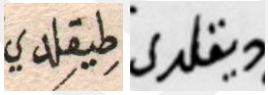

ṭıḳıldı - *dıḳıldı* “tıkıldı” (1643/2)

ṭıḳmaġıl “tıkma” (2123/2)

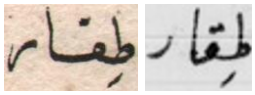

ṭıḳar “tıkar” (2840/1)

3.1.2.6 “s” Ünsüzünün İmlası

Nüshalarda Türkçe sözcüklerde “s” ünsüzünün imlasında ön seste genelde kalınlık incelik uyumuna bağlı bir imla gözlemlenmekle birlikte “sad” veya “sin” harflerinin tercihini içeren bir düzen her zaman için söz konusu değildir. Ön seste “s” ünsüzü bulunan “saç” ve “sancak” sözcüklerinin nüshalarda hem “sad” hem de “sin” ile yazılışını gösteren kullanımlar her iki nüshadan verilmiş örneklerle aşağıdaki gibidir:

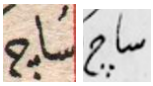

saç “saç” (321/2) (Sözcük iki nüshada da “sin” ile “saç” biçiminde imla edilmiştir.)

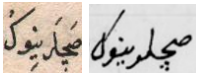

saçlarınuñ “saçlarının” (1752/2)

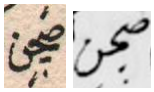

ṣaçın “saçını” (322/2) (Sözcük iki nüshada da “sad” ile “ṣaç” biçiminde imla edilmiştir.)

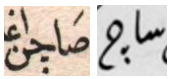

ṣaçın “saçını” / *saç* “saç” (2777/1) (Sözcük İ nüshasında “sad” ile “ṣaçın” biçiminde, P nüshasında “sin” ile “saç” biçiminde imla edilmiştir.)

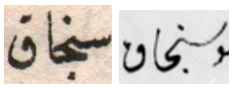

sancaḳ “sancak” (1613/2) (Sözcük iki nüshada da “sin” ile “sancaḳ” biçiminde imla edilmiştir.)

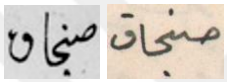

ṣancaḳ “sancak” (3590/1) (Sözcük P nüshasında ve İ nüshasının daha sonradan rika ile tamamlanan kısmında “sad” ile “ṣancaḳ” biçiminde imla edilmiştir.)

Ön seste sadece “sad” ile imla edilen bazı sözcükler şöyledir:

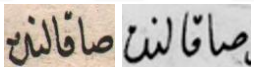

saḳalında “sakalında” (2825/2)

sola “sola” (2223/2)

ṣıdı “kırıp geçirdi” (398/1)

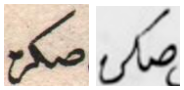

ṣoñra “sonra” (431/2)

İç seste kalın sıradan sözcükler hem “sad” hem de “sin” ile imla edilmiş olup “sin” ile imla edilen bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

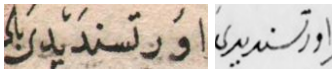

ortasındaydı “arasındaydı” (2080/2)

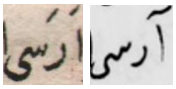

arası “arası” (693/2)

İç seste kalın sıradan sözcüklerde “sad” harfini içeren bazı örnekler de şöyledir:

yaṣdugı “dizi” (441/1)

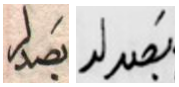

başdılar “baskın yaptılar” (1388/1)

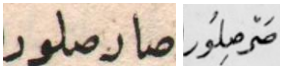

şarşılur “sarsılır” (2706/1)

Son seste “s” ünsüzü, kalın sıradaki “yas” sözcüğünde “sad” ile değil “sin” ile imla edilmiştir:

yas “yas” (2016/1)

3.2 Alıntı Sözcüklerin İmla ve Fonetiğine Dair Hususiyetler

Nüshalarda alıntı sözcüklerin imlasına dair özellikler Türkçe sözcükler kadar çeşitli değildir. Bazı alıntı sözcükler ikili yazım özelliklerine sahiptir. Bunun nedeni vezin olmalıdır. Müstensihler büyük ihtimalle vezindeki durumu imlaya yansıtmıştır. Bazı Türkçe sözcüklerde “g” ünsüzünü karşılamak üzere kullanılan üç noktalı kef (ڭ) harfi kimi zaman alıntı sözcükler için de kullanılmıştır.

3.2.1 Alıntı Sözcüklerde “g” Sesinde Üç Noktalı Kef (ڭ) Kullanımı

Alıntı sözcüklerde bu harfin kullanıldığı bazı örnekler şunlardır:

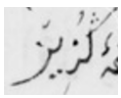

güzīn (862/2)

nā-geh (967/1)

gül-bergi (1384/1)

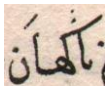

nā-gehān (1966/1)

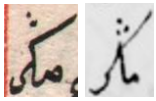

meger “meğer” (2289/1)

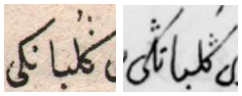

gül-bāngı (2307/2)

deng (2320/2)

3.2.2 Alıntı Sözcüklerin Ünlülerinde İmale ve Zihaf Dolayısıyla Meydana Gelen İmlalar

Alıntı sözcükler muhtemelen vezin gereği birçok defa asli imlalarından farklı olarak yazılmışlardır. Sözcüklerdeki ünlü sesler asli biçimlerinde uzun olmasına rağmen kimi zaman kısa olduğunu düşündüren bir imla ile yazılmış, kimi zaman da bu durumun tam terci olacak şekilde uzun ünlüyü belirten bir imla ile yazılmıştır. Bu durum imale ve zihaf gereği yapılmış olmalıdır. Alıntı sözcüğün bünyesinde değişikliğe yol açan imalelere özellikle “e” sesinde daha fazla başvurulduğu görülmüştür. Bu konudaki bazı örnekler şöyledir:

*ġāz**i**lerden* (187/2)

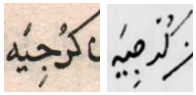

*Gürc**i**ye* (1446/2)

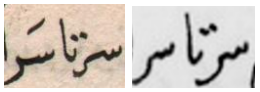

*ser-t**ē**-ser* (1470/2)

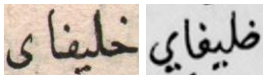

*ḫælīf**ē**yi* (1503/1)

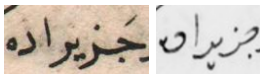

cezīrēde (2053/1)

ḫizmētinde (2347/2)

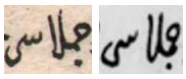

cümlēsi (2610/2)

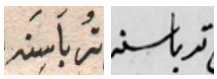

türbēsine (2786/2)

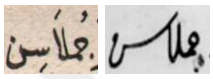

cümlēsin (3110/1)

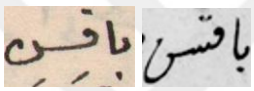

bāḳisin (3684/2)

Eserin 1878. beytinin iki mısrasında da yer alan *ḳalʿa* kelimesinin son harfi, beytin ikinci mısrasında vezin dolayısıyla "elif" ile yazılmıştır:

Ḳalʿaya ṣavaş yürütdi ṣubḥ-dem
Aldılar ḳalʿāyı gün ṭoġduġı dem (1878)

3.2.3 Kafiye Sayesinde "æ" Ünlüsü ile Aktarılan Alıntı Sözcükler

Transkripsiyonlu metinde birçok alıntı sözcük, alışılagelmiş şekilde "a" ünlüsü ile aktarılmamış, "æ" ile aktarım tercih edilmiştir. Bu harf, *Uluslararası Fonetik Alfabe*'de yer almaktadır (International Phonetic Association, 2005). Söz konusu harfin tercihinde, ilgili sözcüklerin hem *Düstûr-nâme*'de hem de Prof. Dr. Ahmet Atillâ ŞENTÜRK tarafından geliştirilen *MetinAmbarı* adlı manzum metinler veri tabanı sayesinde tespit edilen diğer manzum metinlerdeki örneklerde kafiyelendiği "e" ünlüsüne sahip sözcükler etkili olmuş ancak sadece bununla sınırlı kalınmamıştır. Meninski'nin *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae* adlı eserinde bu sözcüklerin "æ" ile kaydedilmiş olması,

düşüncemizin temellendirilmesini sağlamış, manzum metinlerdeki bu kafiyeler ile Meninski'de kaydedilen sözcüklerin neredeyse bire bir uyuşarak "æ" ünlüsünün söz konusu alıntı sözcüklerdeki varlığını göstermiş ve bu sözcüklerin tamamının metinde "æ" ile aktarılmasına imkân sağlamıştır. Bu hususta Azerbaycan Türkçesine de bakılmış; Arapça ve Farsçadan alıntı birçok sözcükte, Türkiye Türkçesinde "a"nın karşılığının Azerbaycan Türkçesinde "ä" biçiminde olduğu ve *ġäläm*, *ġälb*, *ġäm*... gibi örneklerin bulunduğu (Aliyev, 1992) görülmüştür. Tüm bu veriler, ilgili alıntı sözcüklerde yer alan sesin, Türkiye Türkçesindeki "a" ünlülü biçimini Eski Anadolu Türkçesinden daha sonraki yüzyıllarda aldığını düşündürdüğü gibi manzum metinlerde "yarım kafiye" olarak adlandırılan birçok kullanımın "yarım kafiye" olmadığını, kafiyenin çok daha güçlü bir şekilde sağlandığını da ortaya koymaktadır.

Metinde "æ" ile aktarımı tercih edilen sözcüklerin bir kısmı, bunların kafiyeli kullanımları, Meninski'deki biçimleri ve diğer manzum metinlerdeki örnekleri aşağıda verilmiştir:

ġæm "gam, kaygı, keder, tasa, sıkıntı, üzüntü, gönül darlığı"

Sözcük Meninski tarafından *ġæm* biçiminde "æ" ünlüsü ile kaydedilmiştir (Tulum, 2011). Bu kayıtla uyumlu bir biçimde metinde kafiyeli olarak "e" ünlülü sözcüklerle kullanılmıştır. Üstelik metinde "a" ünlülü bir sözcükle bir defa dahi kafiyeli olarak kullanılmamış olması dikkat çekicidir. Sözcüğün bahsi geçen kullanımlarına örnekler şunlardır:

Defn olur ol atası ḳatında ***hem***
Bu cihānda çoḳ görinür cevr ü ***ġæm*** (127)

ʿĀd ḳævminden-idi Nemrūd ***hem***
Ol Ḫælīluʾllāha ḳıldı nice ***ġæm*** (260)

Hinde Ḥirzān Ṣuyına ol köpri ***hem***
Sedd-i Yeʾcūc-ile yapdı çekdi ***ġæm*** (454)

Geldi Hurmüz bin Pelāş ol gitdi ***hem***
On ṭoḳuz yil beglüg içre çekdi ***ġæm*** (482)

Gitdi_Ebū Ṭālib Ḥadīce daḫi ***hem***

Ḳıldı kāfirler Resūle cevr ü ***ġæm*** (890)

ʿAfv sulṭān itdi anı daḫi ***hem***
Buldı ġāfil pādişāhı ḳıldı ***ġæm*** (1256)

Didi şāhā himmetüñde ***ḫurremüz***
Ḳanda olsa devletüñde ***bī-ġæmüz*** (1804)

Altun u gümişleri çoḳ yoḳ ***gemi***
Ḳalmış ol yirde çeküp cevr ü ***ġæmi*** (1922)

Māli-le tekfūruñ oġlı ḳızı ***hem***
Ele girdi ḫæşma oldı cevr ü ***ġæm*** (1927)

Gör ki bu gez niçe ḳıldılar ***ġæmi***
Göge güvlegine aşdılar ***gemi*** (2573)

Uyanup ḳıldı nemāz ol ***ṣubḥ-dem***
Āh ḳıldı oldı göñli ṭolu ***ġæm*** (2817)

Æṣl-i Cemşīd anları işitdi ***hem***
Düşürüp gözden bulara virdi ***ġæm*** (3026)

Sözcüğün diğer manzum metinlerdeki kafiyeli örnekleri de benzer şekildedir:

Dehr şâdîsi dükeli ***gæm****-durur / Dünyâ şâhı bir gedâydan* ***kem****-durur* (GMTK, mes.1297).

Genc-ile endîşe vü bî-genc ***gæm*** */ Genc-ile yig gussa vü endîşe* ***hem*** (GMTK, mes.1476).

Köyneyiçek hâtırı ***hurrem****-durur / Çün köyinmedi nasîbi* ***gæm****-durur* (GMTK, mes.4176).

Ol saf üstinde güneşdür pes ***hakem*** */ Ne karañu anda ne kaygu ne* ***gæm*** (GNKY, mes.4683).

Gâh uzak sagınç ü gâh gussa vü ***gæm*** */ Yir bu nefs olmaz yire her* ***dem-be-dem*** (GNKY,mes.5368)

*Çünki altmışdan geçer bu **âdemî** / Şâdılıklar eksilür artar **gæmi*** (GNKY, mes.5370).

*Çünkim irdi Mecnûna ol kutlu **dem** / Gözleri yaş toldı göñlin aldı **gæm*** (GNKY, mes.6453).

*Kimsenüñ kim 'aklı yok **âdem degül** / Ger aña hayvân dir-iseñ **gæm degül*** (GNKY,mes.9857).

*İşbu cism ü sûret oldukda **adem** / Yog olam ben dahi diyü yime **gæm*** (AİYA, mes.211).

*Çünki hidmet-kârdur şâha **alem** / Ser-firâz olup göge çıka ne **gæm*** (AİYA, mes.1870).

*Sâkiyâ sungıl kanı ol Câm-i **Cem** / Ola kim gide göñülden jeng-i **gæm*** (AİYA, mes.2115).

*Sen başar kendü işüñi bîş ü **kem** / Kimse-y-içün yimeye kimsene **gæm*** (AİYA, mes.3047).

*Kâni' ol Hak virdügine bîş ü **kem** / Dünyâ-y-ıçun hâtıruñda dutma **gæm*** (AİYA, mes.4821).

*Genc ü mâl elden giderse yime **gæm** / Bulınur sag olsa mâl ü genc **hem*** (AİYA, mes.5447).

*Yapdı dâru'l-hayr ü câmi' türbe **hem** / Bâri ölmekden aña dahi ne **gæm*** (AİYA, mes.7108).

ġæzā "gaza, cihat, savaş"

Sözcük Meninski tarafından *ġæzā* biçiminde "æ" ünlüsü ile kaydedilmiştir (Tulum, 2011). Bu kayıtla uyumlu bir biçimde metinde kafiyeli olarak "e" ünlülü sözcüklerle Meninski'de yine "æ" ile kaydedilen sözcüklerle kullanılmıştır. Metinde yapılan bu kullanımlar şu şekildedir:

*Ḳıldı İdrīse Ḫudā emr-i **ġæzā***
*Evvel ol küffāra eyledi **cezā*** (144)

*Didiler otuz sekiz ḳıldı **ġæzā***
*On yil içre kāfire virdi **cezā*** (896)

*Dir ki ḳılmışdur Resūluˀllāh **ġæzā***
*Kāfire kim ḳıldı ol resme **cezā*** (1771)

*Atası öldügi-çün virür ʿ**æzā***
*Ḳıldı Pāşā-y-ile olʿæzm-i **ġæzā*** (2023)

*Dün ü gün Pāşānuñ işidür **ġæzā***
*Nefse uymayup ḳılur dāyim **cezā*** (2502)

*Didiler kāfir ürürken çoḳ **cezā***
*Biz çekerdük üş yire geldi **ġæzā*** (2588)

*Eylemişdür ol yigirmi altı **ġæzā***
*Rœḥmet anuñ rūḥ-ı pākine **sezā*** (2856)

*Gēlibōlīden ḳılurʿæzm-i **ġæzā***
*Tā ki Ḥæḳ æʿdāsına ḳıla **cezā*** (3125)

Sözcüğün diğer manzum metinlerdeki kafiyeli örnekleri de benzer şekildedir:

*Didiler kim ulu iş-durur **gæzâ** / Kim aña ehl-i sa'âdetdür **sezâ*** (AİYA, mes.6581).

*Dîn-içün itdi orada çoh **gæzâ** / Oldı gâzî olmaga adı **sezâ*** (AİYA, mes.6982).

*Nezr itdi kim ide dâyim **gæzâ** / Anı ide kâfire k'oldur* **sezâ** (AİYA, mes.7027).

*Gæzâ kılmak bilür ol kim **sezâdur** / Anuñ-çün dâyimâ işi **gæzâdur*** (CSCA, mes.966).

*Kılalum rızâ-yi Hak içün **gæzâ** / Ki ola birisine yüz biñ **cezâ*** (BİBA, mes.3853).

*Yarak cinsinde görsünler **sezâyı** / Bu defa aña idelüm **gæzâyı*** (HTAO, mes.2880).

*Süleymân-i zamân işi **gæzâlar** / Penâh-i dîn iden gebre **cezâlar*** (LGSS, mes.564).

*Şehâdet bulup idenler **gæzâyı** / Virenler düşmen-i dîne **cezâyı*** (LGSS, mes.532.)

*Saña bir bir beyân idem **cezâsın** / Dahi devletlü hânuñ hûb **gæzâsın*** (LGSS, mes.607).

*Bedir'den soñra kim itdi **gæzâlar** / Salıp ehlin sıyıb virdi **cezâlar*** (LGSS, mes.814).

*İdüp cânuña niçe dürlü **cezâ** / Seni evvel öldürmek-imiş **gazâ*** (CKMÖ, mes.2500).

mæḳær "yer"

Sözcük Meninski tarafından *mæḳærr* biçiminde "æ" ünlüsü ile kaydedilmiştir (Tulum, 2011). Bu kayıtla uyumlu bir biçimde metinde kafiyeli olarak "e" ünlülü sözcüklerle kullanılmıştır. Üstelik metinde "a" ünlülü bir sözcükle bir defa dahi kafiyeli olarak kullanılmamış olması dikkat çekicidir ve tüm kullanımları kafiyelidir. Metindeki sözcüğün kullanımları şu şekildedir:

*Uymazam ʿævret sözine ben **eger***
*Cennet olurdı ebed bañа **mæḳær*** (114)

*Ḳıṣṣæ-i Yūsuf olupdur **müşteher***
*Ṭāyif İbrāhīme olmışdur **mæḳær*** (265)

*Buḫtüʾn-naṣr oġlı Bū Tenaṣṣur **meger***
*Kūfeʾi ata yirin ḳılmış **mæḳær*** (399)

*Yapdı Fārisde bir ulu ḳæṣr-ı **zer***
*Ḳıldı Ādirbāycānda ol **mæḳær*** (676)

*Çün Melik Şāh itdi dünyādan **sefer***
*Ol on iki kişveri ḳıldı **mæḳær*** (1244)

*Keyḳubād oldı ʿAlāüʾd-dīn **meger***
*Kim aña olmış-idi Ḳonyā **mæḳær*** (1279)

Sözcüğün diğer manzum metinlerdeki kafiyeli örnekleri de benzer şekildedir:

*Hevâ tab'ın sorarsañ germ ü **terdür** / Od ü su ortası aña **mæḳærdür*** (ŞHŞŞ, mes.6731).

*Oluban bir zâg-i nâ-bînâ **meger** / Sâhil-i şûr-âbeyi itmiş **mæḳær*** (LÇSA, mes.899).

*Kıldılar zevrakla deryâdan **güzer** / İtdiler bir dil-güşâ sahn-i **mæḳær*** (LÇSA, mes.1399).

*Çarhdan garbuñ gurâbı açdı **per** / Âşiyânın bâz-i şark itdi **mæḳær*** (LÇSA, mes.1403).

*Berk-âyîn gösterüp bir dem **eser** / Yine kıldı 'âlem-i gaybî **mæḳær*** (LÇSA, mes.1469).

*Murg-i perrâna üsti cây-i **mæḳær** / Altı nice müsâfire **çâder*** (YBŞG, mes.580).

*Şöyle idi kazâ vü sırr-i **kader** / K'ola idi saña bu çâh **mæḳær*** (AGYZ, mes.490.).

*Sûret-i miftâh-i cinândur **meger** / Pençe-i kudret aña olmış **mæḳær*** (BRGS, mes.18).

*Kıldı ol tıfl-i Mesîhâ-**peyker** / Bâyezîd'üñ dili kasrında **mæḳær*** (GATU, mes.1431).

*Ehl-i sabr olmasa Mecnûn **eger** / Deşt ü sahrâda tutar mıydı **mæḳær*** (GATU, mes.1987).

*Sen bu hâlüñle nite ey **ebter** / İtmedüñ sabr ile bir yirde **mæḳær*** (GATU, mes.2006).

*Nitekim her gice meh-i **enver** / İde halvet-serây-i çarhı **mæḳær*** (CDCO, mes.3/47).

*İdüp vakt-i 'asr içre kasrınn **mæḳær** / 'Adâlet kılur şâh-i 'âlî-**güher*** (CKMÖ, mes.424).

*İdüp sadr-i dîvânı ol gün **mæḳær** / Vezîr-i şeh-i 'âlem-idi **seher*** (CKMÖ, mes.800).

*Dahi yummadın çeşmin ol **dîde-ver** / Der-i haymeyi kıldı bir zen **mæḳær*** (CKMÖ,mes.1238).

*Aña âşinâ idi tâcir **meger** / İderdi gehî âsitânın **mæḳær*** (CKMÖ, mes.2714).

*Togup mihr-i enver gibi her **seher** / Gelür menzilüm eyler-idi **mæḳær*** (CKMÖ, mes.3115).

*Ba'dehû andan dahi eyler **sefer** / Berzah-i evvel olur aña **mæḳær*** (AÇRT, mes.668).

*Baht yâr olsa idi baña **eger** / İtmez-idüm bu denâ'etde **mæḳær*** (NMGN, mes.5587).

ʿ***æzm*** "azim"

Sözcük Meninski tarafından *ʿæzm* biçiminde "æ" ünlüsü ile kaydedilmiştir (Tulum, 2011). Bu kayıtla uyumlu bir biçimde metinde kafiyeli olarak "e" ünlülü sözcüklerle kullanılmıştır. Sözcüğün metindeki kafiyeli kullanımları şu şekildedir:

Rüstem ol dem Zāvile pes ***ʿæzm ider***
Bā-Firāmurzın Rüstem ***rezm ider*** (397)

Andan itdi milk-i Hindūstāna ***ʿæzm***
Ṣulḥ ider Hindüñ şehi ḳılmadı ***rezm*** (669)

Bir niçe yil geçdi Rūma ***ʿæzm ider***
Māliki Rūmuñ gelüben ***rezm ider*** (722)

İsfahānuñ vālīsine ***ḳıldı ʿæzm***
Ol Muẓæffer ibni Yāḳūt ***itdi rezm*** (1141)

Pes Ḫorāsāna ḳılur Yāḳūt ***ʿæzm***
Kimse yoḳ ḳıla ʿİmādüʾd-devle ***rezm*** (1145)

ʿÆvn bulımayup Ḫıṭāya ***ʿæzm ider***
Geldi Ḫʷārezme ki yaʿnī ***rezm ider*** (1426)

Ḳæṣdı bu kim Rūmiline ***ʿæzm ide***
Ala kāfir illerini ***rezm ide*** (1694)

Bir aḳına andan itdi gine ***ʿæzm***
Pes Muḥammed Beg ḳılur menʿ itdi ***ḥæzm*** (1760)

Ipṣalādan çünki Pāşā ḳıldı ***ʿæzm***
Ceng tæḥḳīḳ oldı kāfir ḳıldı ***cezm*** (2301)

Ol azuḳ İstanbūle ḳılmışdı ***ʿæzm***
Dīmetōḳāda varup ḳılmadı ***rezm*** (2416)

*Yine tekfūr itdi anuñ-ile ʿ**æzm***
*Düşmeni var tā ḳıla anuñla **rezm*** (2757)

*Ḳıldı Ṭohret Ḫān Timūra çünki ʿ**æzm***
*Ol læʿīn oldı sebeb ḳılmaġa **rezm*** (3262)

*Ḥæżret-i Maḥmūd Pāşā ʿ**æzm ider***
*Ṭutdı tekfūrını şanma **rezm ider*** (3468)

*Bōzuya andan daḥi ʿ**æzm eyledük***
*Anda kāfir çıḳdı bir **rezm eyledük*** (3509)

*Mōraya evvel ki sulṭān itdi ʿ**æzm***
*Aldı anı diñle anda n'itdi **ḥæzm*** (3575)

Çün Midillīye şehin-şāh ***itdi ʿæzm***
Yine Pāşā vardı anda ***ḳıldı rezm*** (3601)

Sözcüğün diğer manzum metinlerdeki kafiyeli örnekleri de benzer şekildedir:

*Şâd andan olur-idi hazm ü **'æzm** / Dâd andan alur-idi bezm ü **rezm*** (AİYA, mes.1959).

*Saf yıhardı n'ireye kim itse **'æzm** / Cân yahardı kimüñ ile kılsa **rezm*** (AİYA, mes.3028).

*Nireden ol şehre düşmen its **'æzm** / Kim anı feth itmeg-içün kıla **rezm*** (AİYA, mes.4370).

*Rûmdan yaña çü Hârûn kıldı **'æzm** / Kim varup kâfirlerile ide **rezm*** (AİYA, mes.6227).

*İy dirîg ol kerr ü ferr ü bezm ü **rezm** / İy dirîg ol hilm ü 'ilm ü hazm ü ʿ**æzm*** (AİYA,mes.7970).

*Oturdılar içküye kuruldı **bezm** / Turup gitmege itmedi kimse **'azm*** (SNCD, mes.2119).

*Ki sen turasın idesin cenge **'æzm** / Ben oturavan kuravan bunda **bezm*** (SNCD, mes.4438).

Anuñ bigi dirgüne eyledi ***ʻæzm*** */ Ki hânlar döküldi vü kuruldı* ***bezm*** (SNCD, mes.5310).

Saʻâdet rehber olsun râha ***ʻæzm it*** */ Hemîşe şâd olup mey birle* ***bezm it*** (CSCA, mes.5131).

İdüp ol kasr-i mînâdan yaña ***ʻæzm*** */ Gelüp Ferhâd ü Hâkân kurdılar* ***bezm*** (LÇFN,mes.1903)

Sıfâhândan şikâre kıldı ***ʻæzmi*** */ Ki cânavarlar ile ide* ***rezmi*** (REFK, mes.1582).

Dahi andan kim Huseynʻe kıldı ***ʻæzm*** */ Leşker-i küffârile itmege* ***rezm*** (HZMS, mes.5389).

Bu aradan Hayberʻe ***ʻæzm itdiler*** */ Anuñ üstinde varup* ***rezm itdiler*** (HZMS, mes.5400).

ʿÆreb "Arap"

Sözcük Meninski tarafından *ʿÆreb* biçiminde "æ" ünlüsü ile kaydedilmiştir (Tulum, 2011). Bu kayıtla uyumlu bir biçimde metinde kafiyeli olarak iki defa "e" ünlülü sözcüklerle kullanılmıştır. Metindeki sözcüğün kafiyeli kullanımları şu şekildedir:

Ol ili ġāret ḳılur-idi ***ʿÆreb***
Kimse durmaz işler iderler ***ʿæceb*** (571)

Altı yüz on yidi-di sāl-i ***ʿÆreb***
Buldı furṣæt Nāṣır ol melʿūn ***ʿæceb*** (1508)

Mæġribī̄ geldi hem anda bir ***ʿÆreb***
Giçirek bir mancınıḳ itdi ***ʿæceb*** (2598)

Bozdı anı mancınıḳ-ile ***ʿÆreb***
Daḫi uvatdı ḳayıḳlarını ***hep*** (2601)

Sözcüğün diğer manzum metinlerdeki kafiyeli örnekleri de benzer şekildedir:

Bir zamânda var-idi hayl-i ***ʻÆreb*** */ Diñle uşbu hikmeti kılgıl* ***ʻaceb*** (GNKY, mes.6448).

Didi aña ey sipeh-dâr-i ***ʻÆreb*** */ Geldi bu esmâ baña gâyet* ***ʻaceb*** (LÇSA, mes.401).

Degül mi bu sır ki bedî' ü ***'aceb*** */ Ki târik iken bu sevâd-i* ***'Æreb*** (CKMÖ, mes.145).

Perî sîretlü bir şekl-i ***'acebdür*** */ Dilârâ-yi 'Acem şûh-i* ***'Ærebdür*** (LHLM, mes.958).

Okutdı hutbeyi mülk-i ***'Ærebde*** */ İşiden kıssayı kaldı* ***'acebde*** (ŞPŞM, mes.598).

Lebinde fülfül-i hâli ***'acebdür*** */ Meger la'l ugrısı düzd-i* ***'Ærebdür*** (MÇVG, mes.854).

Didi bu yir biyâbân-i ***'Ærebdür*** */ Bu yirden kurtılursavuz* ***'acebdür*** (REFK, mes.1769).

Böyle diyüben yininden ol ***'Æreb*** */ Bir keler çıkardı ol dem key* ***'aceb*** (HZMS, mes.2944).

Vâlih oldı göricek anı ***'Æreb*** */ Geldi bu emr-i garîb aña* ***'aceb*** (HZMS, mes.2972).

ġæyr "diğer"

Sözcük Meninski tarafından *ġæyr* biçiminde "æ" ünlüsü ile kaydedilmiştir (Tulum, 2011). Bu kayıtla uyumlu bir biçimde metinde kafiyeli olarak iki defa "e" ünlülü özel adlarla kullanılmıştır. Metindeki sözcüğün kafiyeli kullanımları şu şekildedir:

Daḫi Eyyūb ibni Kenʿān u ***ʿÜzeyr***
Ol arada hem bulardan daḫi ***ġæyr*** (372)

Uymadılar aña Ṭalḥayle ***Zübeyr***
ʿĀyişeyle æṣḥābdan var daḫi ***ġæyr*** (917)

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü gibi Meninski'de "æ" ile verilen sözcüklerle *Düstûr-nâme*'de ve diğer manzum metinlerdeki sözcükler kafiyeli kullanımlarda büyük ölçüde birbiriyle uyumludur. Bu durum, çok sayıda alıntı sözcüğün fonetiğinin günümüz Türkçesinden farklı olduğunun verilere dayalı en önemli göstergelerinden biridir. Bu nedenle bu sözcükler hem kafiyede hem de kafiye dışındaki kullanımlarda daima "æ" ünlüsü ile aktarılmıştır. Yukarıda kafiyeli örnekleriyle verilen sözcükler dışında; *æḥkām, æṣḥāb, æṣl, ʿÆcem, ʿædl, ʿæḳl, ʿæṭā, ʿævām, ʿævret, bæḥṢ, ḍærb, fæḫr, fæżl, furṣæt, ḥædd, ḥælāl, ḥærb, ḫæber, ḫæclet, ḫælḳ, ḫæṣm, ḫæyme, ḫærāc, ḳæmʿ, ḳærār, ḳæṣd, ḳæṣr, ḳævm, læʿīn, mæḳām, mæḳṣūd, mæʿmūr, muntæẓır, müstæḳīm, næʿre, næẓīr, ræḥm, ṣævāb, ṣærṭ, tæḥḳīḳ,*

tæḫt, væʿde, zæḥmet, żæʿīf... gibi çok sayıda sözcük de Meninski'ye dayalı olarak metinde "æ" ünlüsü ile aktarılmıştır.

3.3 Ses Bilgisi

3.3.1 Ünlüler

3.3.1.1 Ünlü Değişmeleri

3.3.1.1.1 e/i veya "kapalı e" meselesi

Eski Türkçede bazı sözcüklerin kök hecesinde yer aldığı düşünülen "kapalı e" sesinin Eski Anadolu Türkçesindeki durumu bir tartışma konusudur. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde bu sesin bazen "e", bazen de "i" olarak imla edildiği bilinmektedir. Faruk Kadri Timurtaş, "Şeyhî'nin Harnâmesi Üzerinde Dil Araştırmaları" adlı makalesinde Türkiye Türkçesinde "e" ile telaffuz edilen sözcüklerin metinde "i" şeklinde olduğunu belirterek "yir", "ideli", "idinür", "itdi", "didi", "virdi" gibi örnekler vermiş ve "bunların kapalı e olup olmadıkları belli değildir." demiştir (Timurtaş, 2013). Bu açıklama, her ne kadar sıradan bir açıklama gibi görünse de aslında Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde bu sesin durumunu ortaya koymaktadır. Zira Harezm Türkçesi metinlerinden *Nehcü'l-ferâdîs*'te bu ses üstün ve "ye" ile harekendiği için bunun "kapalı e"yi işaret ettiği düşünülmüş, hatta bu sesin "kapalı e" değil "uzun kapalı e" olduğunu (Yücel, 2007) belirten görüşler de olmuştur. *Nehcü'l-ferâdîs*'teki "kapalı e" konusundaki bu istikrarlı imla özelliği Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde yoktur. Bizce bu nedenle metinlerde özellikle "ye" veya esre ile harekelenen "yir", "di-", "it-", "vir-" gibi sözcüklerde bu ses "kapalı e" ile değil "i" ile aktarılabilir. Sesin bulunduğu düşünülen ve herhangi bir harf ya da hareke kullanılmayan yahut "e"yi karşılayan "elif" veya üstün ile işaretlenen sözcükler için de bu sesin kesinlikle "kapalı e" olduğunu söylemek güçtür. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin imla hususiyetleri, "kapalı e" konusunda Harezm Türkçesi eseri *Nehcü'l-ferâdîs*'in sahip olduğu imla özelliğini barındırmadığından araştırmacılara bu konuda yardımcı olamamaktadır. Bu doğrultuda "i"li aktarılan sözcüklerin yanı sıra, "e" ile imla edilmiş "eyü" ve "gey" gibi sözcükler de tarafımızca "kapalı e" ile değil "e" ile aktarılmıştır.

Düstûr-nâme nüshaları "kapalı e" meselesinde imlada daha çok "i" tarafındadır. Nüshaların kısmen harekeli oluşu, müstensihlerin bu sesi harekeli

kısımlarda bazen esre ile işaretlemesi ve bazen de "ye" harfi ile ünlüyü yazmaları bu ünlünün transkripsiyonlu metinde aktarım tercihinde kolaylık sağlamış, ses "kapalı e" ile değil "i" ile aktarılmıştır.

Türkiye Türkçesinde "e"li olan "yer", "yeryüzü", "de-", "ver-", "ye-", "yedi", "yetmiş", "eriş-", "et-" gibi isim ve fiiller nüshalarda çoğunlukla "e" değil "i" ile imla edilmiş ve dolayısıyla transkripsiyonlu metinde de "i" ünlüsü tercih edilerek aktarılmıştır:

TT *yer* < EAT *yir*

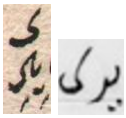

yiri "yeri" (607/2)

TT *yeryüzü* < EAT *yir yüzi*

yir yüzinde "yeryüzünde" (1284/2)

TT *de-* < EAT *di-*

didi "dedi" (1301/1)

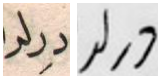

dirler "derler" (1378/2)

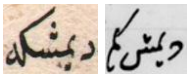

dimiş-ki / *dimiş kim* "demiş ki" (2137/1)

TT *ver-* < EAT *vir-*

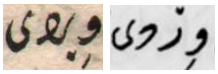

virdi "verdi" (1118/2)

TT *beş* < EAT *biş*

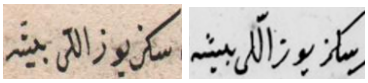

sekiz yüz elli bişe "sekiz yüz elli beşe" (3345/2)

TT *yedi* < EAT *yidi*

yidi “Sayı; yedi” (247/1)

TT *ye-* < EAT *yi-*

yidi “yedi” (2226/1)

TT *yetmiş* < EAT *yitmiş*

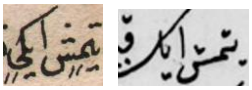

yitmiş iki “yetmiş iki” (98/1)

TT *eriş-* < EAT *iriş-*

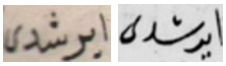

irişdi “erişti, ulaştı” (3231/2)

TT *et-* < EAT *it-*

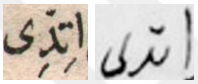

itdi “etti, yaptı” (300/2)Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi iki nüshasının müstensihi de sözcüklerde kimi zaman “ye”, kimi zaman esre ve kimi zaman da esreli “ye” ile ünlünün “i”li olduğunu imlada ortaya koymuştur. Bu imlaya dayalı olarak “ye” veya esre bulunmayan sözcüklerde de ünlü “i” olarak aktarılmıştır.

3.3.1.1.2 o/u; ö/ü meselesi

Arap alfabesinde Türkçenin yuvarlak ünlülerinin ayırt edilmesini sağlamak üzere kullanılan ayrı işaretler yoktur. Dolayısıyla ön seste bulunan yuvarlak ünlülerin dar ünlülü mü yoksa geniş ünlülü mü oldukları imladan anlaşılamamaktadır. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda bu konuda farklı okumalara rastlamak mümkündür. “Yürü-” fiilinin metin çalışmalarında “yörü-” biçiminde aktarımları olduğu gibi “yürü” biçiminde aktarımlarına da rastlamak mümkündür. Aynı şekilde “yukarı” sözcüğü de metin çalışmalarında “yokaru” ve “yukaru” olarak ayrı biçimlerde aktarılmıştır. Çalışmamızda bu konuda bazı sözcükler için kafiyeden de yararlanılmıştır. Örneğin “oġra-” ve “uġra-” kullanımları arasında, eserin 1654. beytindeki kafiyeye dayalı olarak “oġra-” biçimi tercih edilmiştir. Eserin 1654. beyti şu şekildedir:

Bunda Pāşā gögelere ***oġradı***

Ceng idüben pāre pāre ***ṭoġradı***

Aynı kafiyeye Süleymân Çelebî'nin *Vesîletü'n-necât* adlı mevlidinde de rastlanmıştır:

Bu firāḳ odı kime kim ***oġradı***

Ograduġınuñ yüregin ***ṭoġradı*** (SÇMY mes.1088)

Benzer şekilde "yürü-/yüri-" fiilinin de "yörü-" biçiminde geniş ünlülerle değil "yüri-" biçiminde dar ünlülerle aktarılmasına kafiye yardımcı olmuştur. Eserin 3272. beyti şu şekildedir:

Leşker-i küffār evvel ***yüridi***

Ṭonlu er cümle öñinden ***gür-idi***

Görüldüğü gibi kafiye, ses bilgisi çalışmalarına da katkı sağlayabilecek özellikler içermektedir. Çalışmamızda bu bakımdan da kafiyeden yararlanılmış ve o/u, ö/ü ünlüleri meselesinde buna göre de aktarım tercihleri yapılmıştır.

Çalışmamızda "yoḳaru" (1671/2; 2302/2; 2574/2; 2671/2; 3107/1); "yoġrulup" (2403/2); "yoġruban" (3353/2); "oġurladı" (3152/2); "oġurlar" (3166/1) sözcükleri, ön seste geniş ünlülü olarak aktarılan sözcüklere örnek gösterilebilir. "Güzel", "uyan-", "ṭunuḳ" gibi sözcükler ise dar ünlülü aktarılmıştır.

3.3.1.2 Ünlü Uyumu

3.3.1.2.1 Kalınlık-İncelik Uyumu

Çalışmamızda oluşturulan transkripsiyonlu metinde kalınlık-incelik uyumuna aykırı örnekler söz konusudur. Ana yardımcı fiil "-i" fiilinin sözcükle bitişik yazıldığı örnekler olduğu gibi sözcükten ayrı yazıldığı örnekleri de vardır. Ana yardımcı fiil sözcükle bitişik yazılsa dahi bunun sesi ilgilendiren bir hadise olmadığı düşünülerek uyuma sokulmamıştır. Zira gerek Eski Anadolu Türkçesi manzum metinlerinde gerekse de Osmanlı Türkçesi manzum metinlerinde kafiyeye bakıldığında "-i" yardımcı fiilinde bu uyumun tüm metinlerinde olup olmadığı tartışılmalıdır.

Metinde -i yardımcı fiilinin kalınlık-incelik uyumuna göre veya bu uyuma aykırı biçimde aktarılmasına dair örnekler şöyledir: "gitmez-idi" (19/2); "ḳurtula-y-idi" (20/1); "yoġ-idi" (36/1); "cevher-idi" (72/1); "nūr-idi" (72/1); "dūr-idi" (72/2); "neṣr-idi" (101/2); anası-y-idi (147/1); var-idi (156/1); "melʿūn-idi" (313/2); "olmış-idi" (315/2), "ol-idi" (316/1); "oġlı-y-idi" (403/1); "ḳılmaz-idi" (483/2); "ṭaġ-idi" (539/1); "ḳılur-idi" (571/1); "ulaşur-idi" (593/1); "alur-idi"

(638/1); “ḳılur-idi” (638/2); “ḳalmış-idi” (652/2); “oġlan-idi” (682/2); “ḳardaşı-y-idi” (683/1); “yapmış-idi” (712/1); “sulṭān-idi” (846/2); “olur-idi” (902/2); “olmış-idi” (945/2); “bunlaruñ-idi” (1047/1); “alur-idi” (1072/2); “ider-idi” (1678/2); “ṭolmış-idi” (1739/2); “çoġ-idi” (1831/1); “uçmış-idi” (1834/2); “ḫātūn-idi” (1849/1); “efzūn-idi” (1849/2); “çalınur-idi” (1888/1); “ṭutġun-idi” (2548/1); “atar-idi” (2600/2); “almış-idi” (3090/1); “küffār-idi” (3116/1); “ḳulı-y-idi” (3174/1); “orman-idi” (3188/1); “sekrān-idi” (3188/2); “ṭopṭolu-y-idi” (3401/1).

Türkiye Türkçesinde uyum dışında olan “+ki” aitlik eki metnimizde “+gi” biçiminde ötümlü ünsüz taşıyıp ince sıradadır ve kalın ünlülü kullanımı yoktur: “gögedegi” (1681/1); “gedikdegi” (3407/1). “iken” zarf fiil eki kalın sıradan ünlülü sözcüklerde de ince sıradan ünlülü olup daima ince ünlülüdür: “olmış-iken” (21/2); “olmamış-iken” (71/2); “ol-iken” (552/2); “ḳovar-iken” (678/2); “sekrān-iken” (823/2); “anası-y-iken” (824/2); “ḳılmış-iken” (872/2); “yoġ-iken” (873/1); “ḫælḳı-y-iken” (874/1); “sipeh-sālār-iken” (1080/1); “ṭutar-iken” (1204/2); “baġlu-y-iken” (1599/2); “var-iken” (2020/2); “ṭurur-iken” (2775/2) “āsān-iken” (3062/1); “ʿirfān-iken” (3062/2).

Türkiye Türkçesinde uyum dışındaki “dahi” sözcüğü Eski Anadolu Türkçesi çalışmalarında çoğunlukla “daḫı” biçiminde tercih edilse de metnimizde “daḥi” biçiminde uyuma bağlı okuma tercih edilmiştir. Bu tercihte dönem metinlerindeki “daḫi / aḫi”; “daḫi / sehī” ve “daḫi” ile kafiyelenen sonu “-i” ünlüsüyle biten sözcük veya ekler de etkili olmuştur. Türkiye Türkçesinde uyuma aykırı olan “kardeş” ve “hani” sözcükleri de metnimizde kalınlık-incelik uyumuna göre “ḳardaş” ve “ḳanı” biçiminde aktarılmıştır.

3.3.1.2.2 Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlık uyumu veya dudak uyumu, hece dizisindeki ünlülerin düz>düz, yuvarlak>yuvarlak biçimindeki diziliş hiyerarşisidir (Akar, 2018). Batı Türkçesinin düzlük yuvarlaklık uyumu bakımından en düzensiz dönemi Eski Anadolu Türkçesi dönemidir (Sev, 2013). *Düstûr-nâme* de Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinden olduğu için düzlük-yuvarlaklık uyumundaki istikrarsızlığın hâkim olduğu bir metindir. Düzlük-yuvarlaklık uyumu düzenli değildir; uyuma aykırı kullanımlar daha çok olmakla birlikte uyumu sağlayan örnekler de mevcuttur. Düzlük yuvarlaklık uyumunun durumuna dair örnekler isim kök ve tabanlarında, fiil kök ve tabanlarında ve eklerdeki uyumsuzluk olarak ayrı alt

başlıklarda incelenecektir. Ayrıca metnin bu konudaki durumunu daha detaylı görebilmek amacıyla uyumu sağlayan kullanımlara da yer yer temas edilecektir.

3.3.1.2.2.1 İsim Kök ve Tabanlarındaki Uyumsuzluğun Durumu

Eski Türkçede sözcük sonunda bulunan "g" ünsüzünün Eski Anadolu Türkçesinde düşmesi sonucu bu ünsüzden önceki yardımcı ünlü yuvarlaklaşmış ve sözcük uyum dışı kalmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde uyuma aykırı olarak kullanılan EAT "bilü" <ET "bilig"; EAT "kamu" <ET "kamag"; EAT "saru" <ET "sarıg"; EAT "tapu" <ET "tapıg"; EAT "aru" <ET "arıg" gibi sözcükler bu hadisenin örneklerindendir. Metnimizde isim kök ve tabanlarındaki uyumsuzluğa dair bazı örnekler şunlardır: "ṭapu" (1717/1; 1819/1; 2380/2; 2413/1; 2907/2) "ṭapuñ" (628/2; 876/2; 2492/1); "ṭapuña" (722/2; 1853/2; 1996/1; 2272/1; 2508/2); "ḳamu" (81/1; 1509/1; 1755/2; 2067/1; 2193/1; 2240/2; 2619/2; 2963/2; 3188/2; 3392/2; 3438/2; 3503/2); "eyü" (2410/1); "girü" (1919/1; 2572/1); "ilerü" (2422/1; 2450/1; 2770/2); "gendü" (108/1; 214/1; 253/2; 287/2; 469/2; 597/1; 929/2; 1485/2; 2141/1; 3279/1...); "niçün" (2328/2; 2513/1; 3533/2) "ḳarşu" (142/2; 756/1; 787/2; 922/2; 1719/2; 1778/2; 1930/1; 2002/2; 2158/1; 2279/1; 2282/1; 2336/2; 2349/1; 2500/2; 2687/1; 2754/2; 2782/2...)

3.3.1.2.2.2 Fiil Kök ve Tabanlarındaki Uyumsuzluğun Durumu

Nüshalarda "oku-" fiili hem yuvarlak ünlülü hem de düz ünlülü imla edilmiştir. Düz ünlülü "oḳı-" biçimi 13 kez, yuvarlak ünlülü "oḳu-" biçimi ise 6 kez yazılmıştır. Düz ünlülü örnekler şunlardır: "oḳımaġa" (936/1); "oḳımañ" (1298/2); "oḳıtmaz" (1305/2); "oḳıdı" (1374/2); "oḳıdı" (1528/1); "oḳıyup" (2004/2); "oḳıdı" (2168/1); "oḳıyup" (2211/1); "oḳıdı" (2663/1-2). Fiilin yuvarlak ünlülü yazıldığı örnekler ise şöyledir: "oḳurlar" (355/2); "oḳur" (1775/1; 1956/1; 2110/1; 2273/1; 2458/1).

Metinde "getir-" fiili daima yuvarlak ünlülü olarak "getür-" biçimindedir. Bazı örnekler şu şekildedir: "getürür" (123/2; 268/1; 538/2; 741/1...); "getürüben" (235/1; 3153/2); "getürdi" (272/1; 326/1; 330/1; 697/1; 1043/1; 1356/2...); "getüren" (455/1); "getürürler" (594/2; 2367/2; 3039/1); "getürüñ" (623/1; 2636/1-2). Türkiye Türkçesinde "bitir-" biçiminde olan fiil metinde "bitür-" biçimindedir: "bitürdi" (2658/2); "bitür" (2958/1).

3.3.1.2.2.3 Eklerdeki Uyumsuzluğun Durumu

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde bazı ekler düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı bir görünüme sahiptir. Bu uyumsuzluk, dar ünlülü köke yuvarlak ünlülü ekin gelmesi şeklinde görülebildiği gibi yuvarlak ünlülü köke dar ünlülü ekin gelmesi şeklinde de görülebilir. Metnimizde de aynı durum söz konusu olup ekler sürekli yuvarlak ünlülü olanlar ve sürekli düz ünlülü olanlar şeklinde iki başlık altında incelenecek, uyumu sağlayan örneklere de değinilecektir.

Yuvarlak Ünlülü Ekler

Eski Anadolu Türkçesinde sürekli yuvarlak ünlülü olan bazı ekler açısından metindeki düzlük-yuvarlaklık uyumunun durumuna dair örnekler bu başlık altında incelenecektir.

İyelik Ekleri

1. teklik şahıs iyelik eki +(U)m

Düz ünlülü isimlerde: “elümi” (2139/1); “ilüm” (2139/2; 2148/2); “başum” (2477/1); “ḳızum” (2477/1).

Yuvarlak ünlülü isimlerde: “oġlum” (1302/1; 2251/1; 2477/1); “boynuzum” (1496/1) “yolumda” (3289/2).

2. teklik şahıs iyelik eki +(U)ñ

Düz ünlülü isimlerde: “başuñda” (1495/2) “ḳardaşuñ” (2265/2); “aduñ” (2486/1; 2491/1; 2718/1); “aduñı” (2719/2) “ṭapuñ” (2492/1); “elüñ” (3201/1).

Yuvarlak ünlülü isimlerde: “boynuzuñ” (1495/2).

1. çokluk şahıs iyelik eki +m(U)z, +(U)mUz

Düz ünlülü isimlerde: “cengümüz” (1995/2); “cemīʿümüz” (2409/2); “ḳardaşumuz” (2431/1); “leşkerümüz” (2563/2); “ikimüz” (2828/2); “ḳalʿalarumuz” (3607/2); “yanumuz” (3640/2); “sancaġumuz” (1844/1).

Metinde yuvarlak ünlülü isimlere gelen 1. çokluk şahıs iyelik eki örneği yoktur.

2. çokluk şahıs iyelik eki +ñ(U)z, +U(ñ)Uz

Düz ünlülü isimlerde: “ilüñüz” (1841/2); “ayaġuñuzuñ” (2144/2).

Yuvarlak ünlülü isimlerde: “gendüñüz” (1875/2); “üçüñüz” (2562/1); “ḳullaruñuz” (2272/1).

Hâl Ekleri

İlgi hâli eki +Um, +Uñ: Metinde ilgi hâli eki daima yuvarlak ünlülüdür:

1. teklik şahıs zamirinde: “benüm” (118/1; 632/2; 1302/1; 1306/2; 2683/2; 2720/2; 2806/2; 2807/2; 2818/2); “benümdür” (615/1); “benüm-içün” (1649/2; 2808/1-2; 2822/2); “benümle” (1861/2; 1904/2); “benüm-ile” (2422/2).

1. çokluk şahıs zamirinde “bizüm” (2477/2; 2482/2; 2493/2; 2515/1; 2563/2; 2612/1; 3040/2; 3640/2); “bizümdür” (820/2); “bizüm-içün” (2144/2; 2145/2); “bizümle” (2611/2);

2. teklik şahıs zamirinde: “senüñ” (645/2; 744/1; 2271/2; 2423/2; 2477/1-2; 2612/1; 2683/2; 2925/1; 3082/2; 3201/2); “senüñdür” (2029/1; 2122/1; 2123/1); senüñle (2029/2; 2513/1; 2560/2; 2828/1, 2832/2;); “senüñ-ile” (3162/1).

2. çokluk şahıs zamirinde: “sizüñ-ile” (789/2); “sizüñle” (1995/2); “sizüñ-içün” (3694/2).

3. teklik şahıs zamirinde: “anuñ” (7/1-2; 8/1; 17/2; 18/1; 22/1; 24/1; 29/2...).

3. çokluk şahıs zamirinde: “anlaruñ” (46/2; 134/2; 370/2; 576/1; 670/2; 1047/2; 1282/2...).

+ArU yön gösterme hâli eki: “añaru” (2131/2) “ilerü” (2422/1; 2450/1; 2770/2); “yoḳaru” (1671/2; 2302/2; 2574/2; 2671/2; 3107/1).

Sıfat-fiil Eki

-dUK: “itdügin” (339/2); “öldügi” (603/1); “geldügin” (1628/1); “irdügi” (1839/2); “öpdügi” (2349/2); “yidügi” (2421/2); “öldürdügin” (2703/2); “çekdügi” (2776/2); “bindügi” (3547/2)...

Zarf Fiil Ekleri

Zarf fiil eklerinden “-UbAnIn” ve “-UbAnI” ekleri metinde seyrek kullanılmış olup “-UbAnIn” ekinin sadece düz ünlülü fiillerde örnekleri vardır ve uyumsuzluk söz konusudur. “-UbAnI” zarf fiil ekinin sadece yuvarlak ünlülü fiilde örneği vardır ve uyuma aykırı olmasa da aşağıda yer verilmiştir. “-UbAn” ve “-Up” eklerinde ise düz ünlülü fiilere gelen eklerde uyumsuzluk olmasına karşın yuvarlak ünlülü fiillere gelen eklerde uyuma aykırılık yoktur. Bu kullanımları gösterebilmek adına yuvarlak ünlülü fiillere gelen eklere de aşağıda yer verilmiştir.

-UbAnIn

Metinde düz ünlülü fiillerde örnekleri vardır: “ḥükmi ḳılubanın” (590/2); “gelübenin” (595/1); “alubanın” (1876/1), “yol idübenin” (2293/2).

-UbAnI

Metinde bir örneği vardır: “görübeni” (2491/2).

-UbAn

Düz ünlülü fiillerde: “iltüben” (89/1); “tæʿẓīm eyleyüben” (89/2); “virüben” (150/2); “diyüben” (415/2); “ḳıruban” (494/2); “ḳıluban” (499/2); “geçüben” (636/1); “ṭartuban” (655/2); “eydüben” (662/1); “çıḳuban” (884/1); “varuban” (1060/2); “ṣınuban” (1643/2); “egirdüben” (1700/1); “irişüben” (1835/2); “aluban” (1865/1); “segirdüben” (1986/2); “atuban” (2048/1); “açuban” (2090/1); “aġlaşuban” (2098/1); “yaḳuban” (2214/2); “ḳarışuban” (2318/1); “baġlayuban” (2336/2); “atuban” (2374/2); “çıġrışuban” (2389/1); “ḳaḳıyuban” (2499/1); “ṭuruban” (2666/2); “ṣatuban” (2676/1); “ṣıyuban” (2732/1); “inüben” (2875/1); “ḳıluban” (2984/2); “çeküben” (3020/1); “ḳaçuban” (3110/2); “depüben” (3200/2) “ṣaluban” (3430)...

Yuvarlak ünlülü fiillerde: “görüben” (5/1); “ölüben” (21/2); “buluban” (40/2); “düşüben” (95/2); “düzüben” (142/1); “cins oluban” (159/2); “öpüben” (621/1); “oturuban” (648/2); “örtüben” (695/1); “uruban” (758/1); “ṭutuban” (812/1); “göndürüben” (1362/2); “urduruban” (1491/1); “ḳoyuban” (1500/2); “dönüben” (1823/2); “ḳovuban” (1838/2); “duruban” (1845/2); “üleşdürüben” (2676/2); “ḳorḳuban” (2731/2); “götürüben” (2815/1); “ṭoġuban” (2937/2); “göçüben” (3032/1); “üzüben” (3416/2); “ṣoġuluban” (3453/1)...

-Up

Düz ünlülü fiillerde: “içüp” (9/1); “çıḳarup” (88/1); “inüp” (97/1); “aḳıdup” (268/1); “ḳaçup” (439/2); “virüp” (467/2); “çıḳup” (529/1); “işidüp” (607/1); “aldanup” (704/1); “yazup” (817/1); “çeküp” (951/1); “ṭağılup” (1467/2); “varup” (1607/2); “uçup” (1683/1); “yaġlanup” (1703/2); “ṭaḳınup” (1735/2); “yiyüp” (1767/1); “yaġmalayup” (1798/1); “geçüp” (1817/2); “eskiyüp” (2073/2); “aġlaşup” (2064/1); “ṣınup” (2068/2); “irişüp” (2093/2); “çıġrışup” (2097/1); “emenüp” (2145/2); “depüp” (2218/1); “gelüp” (2223/2); “kesüp” (2350/1) “depinüp” (2440/1); “gerüp” (2445/2); “dirilüp” (2536/2); “dirilüp” (2551/2); “geyüp” (2615/1); “aşup” (2622/2); “ṭınmayup” (2667/2); “dirüp” (2690/1); “isteyüp” (2699/2); “binüp” (2749/2); “ḳatılup” (2708/1); “n’eyleyüp” (2756/1); “gezüp” (2831/2); “ṣanup” (2835/2); “viribiyüp” (3059/1); “ṣıġınup” (3151/2); “ḳarcaşup” (3192/1); “kesilüp” (3410/1); “iltüp” (3596/2)...

Yuvarlak ünlülü fiillerde: “olup” (78/1); “dögüp” (121/2); “dönüp” (189/2); “oturup” (230/1); “bulup” (271/1); “ṭoġurup” (432/2); “ḳoyup” (540/2); “göndürüp” (650/1); “yortup” (653/1); “urup” (654/2); “ḳopup” (662/2); “oġraşup” (762/2); “öldürüp” (830/2); “ölüp” (835/2); “ṭutup”; “düşüp” (1056/1); (1350/2);

“uçup” (1683/1); “ṣorup” (1980/2); “süzüp” (2000/1); “ṭurup” (2143/1); “ṭoyurup” (2150/1); “öpüp” (2158/2); “düşürüp” (2162/2); “götürüp” (2167/2); “vurup” (2183/1); “ṭurup” (2191/2); “yoġrulup” (2403/2); “yügürüp” (2440/1); “utanup” (2479/1); “uyup” (2497/2); “ṭoldurup” (2556/2); “ṭurmayup” (2604/2); “uyanup” (2817/1); “sürtüp” (2843/1); “ḳovup” (2963/2); “ṭuyup” (3013/1)...

Bildirme Ekleri

Bildirme ekleri birkaç örnek dışında metnin tamamında yuvarlak ünlülüdür. “-dUr” ve “-durur” eklerinde düz ünlülü sözcüklerde uyuma aykırılık söz konusu olsa da yuvarlak ünlülü sözcüklerde uyumsuzluk yoktur. Bu konudaki örnekler uyumu sağlayan ve sağlamayan örnekler şeklinde aşağıda birlikte verilmiştir:

-dUr: “ebeddür” (3/1); “Ġænīdür” (6/1); “Ġæfūrdur” (6/2); “oldur” (12/1); “bābdur” (58/1); “öküşdür” (112/1); “degüldür” (115/2); “Kūfedür” (137/1); “bişdür” (141/2); “medfūndur” (393/1); “Sāsāndur” (406/1); “üçdür” (406/2); “rivāyetdür” (409/2); “şāh-zādemdür” (613/2); “benümdür” (615/1); “gerekdür” (770/2); “neslidür” (802/2); “fitnedür” (825/2); “Muḥammeddür” (864/2); “ʿÖmerdür” (906/1); “kemdür” (1030/2); “birisidür” (1076/1); “seyldür” (1094/2); “ismidür” (1240/2); “mülḥiddür” (1307/1); “cindür” (1483/1); “baḥrdür” (1635/1); “erdür” (1973/2); “yigdür” (1992/1); “kimdür” (2192/2); “sözdür” (2333/2); “budur” (2460/1) “fānīdür” (2464/2); “tekfūrdur” (2482/1); “nidür” (2491/1); “yoḳdur” (2581/2)...

-durur: Metinde kimi zaman bitişik, kimi zaman da ayrı yazılan ek, 1268. beyitte kafiye dolayısıyla “-dürür” okunan örnek dışında daima “-durur” şeklinde kalın sıradan ünlülü aktarılmıştır. Düz ünlülü köklerde uyuma aykırıdır. Karışık olarak verilen örnekler şu şekildedir: “ol-durur” (392/1); “bu durur” (528/2); “içinde durur” (547/1); “ol-dürür” (1268); “Ḥæḳ Teʿālādan durur” (1463/2); “yoḳ-durur” (1861/1); “Ḥæżret-i Pāşā durur” (1874/2); “ḳāyim durur” (1993/2); “Tañruñ-durur” (2612/1); “bir durur” (2613/1)...

-Uz: “ḫurremüz” (1804/1); “bī-ġæmüz” (1804/2); “Umurca oġlanlarıyuz” (1979/2); “Müslimānuz” (1980/1); “ḳullaruñuz” (2272/1); “ḳuluz” (2414/1).

Şahıs Ekleri

Geniş zaman eki -Ur: Düz ünlülü fiillerde geniş zaman eki “-Ur” uyuma aykırı olmasına karşın yuvarlak ünlülü fiillerde ekte uyum söz konusudur.

Düz ünlülü fiillerde: “ḳılurdı” (24/2); “olurdı” (114/2); “eydür” (336/2); “bilürem” (613/2); “ṣanurdı” (1110/2); “ṣanurlar” (2182/2); “çalınur” (2306/1); “atılurdı” (2575/1); “gelürem” (3177/2); “ḳılursın” (3291/1)...

Yuvarlak ünlülü fiillerde: “otururdı” (931/2); “ururdı” (1890/1); “ṭoldururlar” (2056/2); “ölürem” (2175 /2); “göynür” (2584/1)...

Geniş zaman ekinin 1. çokluk şahıs çekimi -Uz, -vUz:

Düz ünlülü fiillerde: “varavuz” (1996/2); “yalvaruruz” (2272/1); “ḳaçsavuz” (2409/1); “ışmarlaruz” (2509/1); “ḳıluruz” (2613/2), “giderüz” (2509/1); “idevüz” (3436/2).

Yuvarlak ünlülü fiilerde: “sürerüz” (2272/2); “dönsevüz” (1772/2).

Görülen geçmiş zamanın 1. ve 2. şahıs çekimleri -dUm, -dUk; -dUñ, -dUñUz:

Düz ünlülü fiillerde: “eyledüm” (37/1-2); “virdüm” (38/2); “itdüm” (43/1-2); “didüm” (1573/1); “yalvarı geldüm” (1852/2); “gitdüm” (2826/2); “bildüm” (3290/2); çekdüm (3687/2)... “eyledük” (398/2); “alduḳ” (1845/2) “itmedük” (2513/1); “ḳıymaduñ” (1904/2); “çekerdük” (2588/2); “içdüñ” (1289/1); “yaḳduñ” (1941/2); “ṭapduñ” (2370/2); “ḳılmamışduñ” (2585/2), “ḳılduñuz” (1875); “ṣalduñuz” (1875/2)...

Yuvarlak ünlülü fiillerde: “gördüm” (40/1); “ṭoġdum” (1976/1); “görmedüm” (2915/1); “gördük” (619/1); “ḳoyduḳ” (1845/1); “urduñ” (2489/2)...

Görülen geçmiş zamanda 1. çokluk şahıs çekimi yuvarlak ünlülü olarak metinde sadece 2893. beytin ikinci mısrasında bulunmaktadır: “olduñuz” (2893/2).

Öğrenilen geçmiş zamanda 1. çokluk şahıs eki -Uz:

Düz ünlülü fiillerde: “ḳalmışuz” (1786/2); “gelmişüz” (2143/1); “ḳılmışuz” (2143/2).

Yuvarlak ünlülü fiillerde: Metinde bir örneği bulunmaktadır: “bulmışuz” (1573/1).

Emir çekiminin 1. çokluk şahsı -AlUm: “eyleyelüm” (458/2); “barışalum” (1899/2); “ceng idelüm” (1991/2); “yiyelüm” (1994/2); “içelüm” (1994/2); “gidelüm” (2583/1)...

Yapım Ekleri

İsimden İsim Yapan Ekler

+cUk: “Baġacuḳ” (2373; 2376); “Baġacuġa” (2375/1); “aracuḳda” (3045/2); “Aydıncuġı” (3098/1).

+lU (metinde kullanımı yaygındır), +lI (metinde kullanımı nadirdir).

Metinde ek, çok nadiren düz ünlülü yazılmıştır: “Rūmilinli” (3533/1; 3534/1). Verilen örneğin bu şekildeki kullanımı da düzenli değildir. Başka beyitlerde yuvarlak ünlülü olarak da imla edilmiştir: “Rūmilinlü” (3446/1; 3502/1).

Ekin +lU biçiminin düz ünlülü isimlerde kullanıldığı örnekler şöyledir: “adlu” (711/1); “sīretlü” (561/1); “atlu” (1727/1); “yatlu” (1784/1); “ḳıymetlü” (1912/1); “eyerlü” (1916/2); “üründülü” (2005/2); “yaraḳlu” (2005/2); “ṭatlu” (2337/2); “deve dişlü” (3007/1); “gizlü” (3694/2).

Ekin +lU biçiminin yuvarlak ünlülü isimlerde kullanıldığı örnekler şöyledir: “ḳurulu” (1388/3); “ay yüzlü” (1751/1); “uṣlu” (2493/1) “ḳutlu” (2343/2); “ḳanlu” (2584/2); “ṭonlu er” (3272/2); “dürlü” (3694/1); “gizlü” (3694/2)...

+lUk (metinde kullanımı yaygındır), +lIk (metinde kullanımı nadirdir).

Metinde istisnai olarak +lIk biçimi de kullanılmıştır: “şaḥnelige” (277/2); “iplige” (1104/2); “sögmeklige” (2767/1); “dögmeklige” (2767/2); “ilçilige” (3485/2). P nüshasına göre daha eski bir nüsha olmasına rağmen İ nüshasında ekin bazen düz ünlülü olarak yazılması dikkat çekicidir. Bu şekildeki birkaç örnekte ek P nüshasına göre yuvarlak ünlülü aktarılmış, İ nüshasındaki düz ünlülü kullanımlar dipnotta gösterilmiştir.

Metinde kullanımı daha yaygın olan +lUk örneklerinden bazıları şöyledir: “varluġına” (4/1); “Tañrıluḳ” (213/2); “beglüge” (291/2; 1400/2); “pādişāhluḳ” (624/2; 1414/1; 1415/1); “ayluḳ” (1479/2); “ḳonşıluḳ” (1488/2); “dōstluḳ” (1488/2); “çoḳluġına” (1627/2); “şāẕıluḳ” (2193/2; 2520/2); “ḳonuḳluḳ” (2349/2); “ḫōşluġ-ile” (2553/2); “çoḳluḳ” (2555/1); “ḫōşluḳ” (2590/2); “Gögercinlüge” (2758/1); “sazluḳ” (3107/2);

+sUz: “yüzsüz” (2498/2); “dikensüz” (2591/1); “cānsuz” (2610/1); “ʿārsuz” (2610/2); “īmānsuz” (2648/2); “2774” (2774/2); “ḫānsuz” (3489/2); “ḥædsüz” (3511/2).

+sUl: Metinde nadir olarak kullanılan bir ektir: “yoḫsula” (196/1; 2195/2; 3549/2); “yoḳsul” (1755/1).

Fiilden İsim Yapan Ekler

-U

Düz ünlülü fiillerde: “ḳapu” (790/2; 1717/2; 2093/1-2; 2321/1; 2323/1; 2581/1; 2753/2); “ḳapuña” (1996/2); “ḳapuñda” (632/2; 2272/2); “ḳapusın” (1851/1; 2161/1); “ḳapusına” (2318/2); “ḳapusını” (2851/2); “ḳapuya” (2094/1;

2320/2; 2367/2); “ḳapuyı” (2090/1; 2735/1); “ṭapu” (1819/1; 2380/2; 2413/1; 2907/2); “ṭapuñ” (628/2; 2492/1); “ṭapuña” (772/2; 1853/2; 1996/1; 2272/1; 2508/2); “ṭapuya” (2367/1; 3667/2).

Yuvarlak ünlülü fiillerde: “ṭolu” (1661/1; 1811/2; 1848/2; 2043/1; 2097/2; 2113/1; 2170/2; 2555/2...)

-(U)k; -(I)k

Metinde hem düz hem de yuvarlak ünlülü örnekleri mevcuttur. Düz ünlülü kullanıldığı örneklerden bazıları şöyledir: “ḳayıḳ” (1651/1; 1669/1; 1943/1...); “açıḳ” (1943/2).

Ekin -(U)k biçiminin düz ünlülü fiillerde kullanıldığı bazı örnekler şöyledir: “eksük” (893/1); “ayruḳdan” (1713/1); “ayruḳsı” (2183/2); “artuḳ” (2032/1; 2172/2; 2799/2); “artuḳdı” (3650/1)...

Ekin -(U)k biçiminin yuvarlak ünlülü fiillerde kullanıldığı bazı örnekler ise şöyledir: “bölük” (1462/1; 1826/1-2...); “ḳonuḳluḳ” (2349/2); “ṭunuḳ” (2707/1).

Fiilden Fiil Yapan Ekler

Ettirgenlik eki -dUr: “bildürdi” (181/2); “ṭapdurur” (214/2); “öldürür” (313/1); “itdürdi” (389/2); “ḳıldurur” (403/2); “döndürdi” (699/1); “bindürüben” (1120/1); “gezdürdi” (1120/2); “döndürür” (1148/2); “yapdurur” (1375/2); “urduruban” (1491/1); “ḳaldurdı” (1613/2); “geydürür” (2384/1); “ötdürür” (2641/2); “üleşdürür” (3549/2).

Ettirgenlik eki -gUr: Bu ek, Meninski’ye ve dönem metinlerindeki kafiyelenişine göre “irgörmek” şeklinde okunmuş olup daima yuvarlak ünlülüdür: “irgördüm” (461/2); “irgördi” (844/2; 941/2); “irgörürlerdi” (2243/2).

Ettirgenlik eki -Ur: “getürdi” (330/1); “ṭoyurdı” (1616/2); “ṣavurur” (1789/1); “düşürüp” (2162/2); “yaturur” (2182/1); “baturur” (2182/2)...

Düz Ünlülü Ekler

Eski Anadolu Türkçesinde sürekli düz ünlülü olan bazı ekler açısından metindeki düzlük-yuvarlaklık uyumunun durumuna dair örnekler bu başlık altında incelenecektir.

Nüshalarda, sözcük kökünde taşıdığı ünlü fark etmeksizin bazı ekler daima düz ünlülü imla edilmiştir. Bu eklerin metindeki durumu şu şekildedir:

İyelik Eki

3. teklik şahıs iyelik eki +I, +sI

Düz ünlülü isimlerde: “milki” (3/1); “atası” (262/2); “anası” (292/2); “arası” (693/1); “dāyesi” (849/2); “æʿdāsı” (1072/1); “ʿæmmūsı” (1090/2); “giçisi” (1423/2)...

Yuvarlak ünlülü isimlerde: “onıncısı” (53/1); “gözini” (764/2); “oġlı” (128/2); “ulusı” (1423/1); “ölüsi” (1474/1)...

Soru eki -mI

Soru eki daima düz ünlülüdür: “sen-misin” (1495/1); “yoḳ mı” (1495/2); “ṭatlu mı var” (2590/1); “var mı” (2590/2); “demür mi” (2656/1); “ṭoġrı mı” (3179/2); “ḫāyin-mi” (3179/2)...

Zarf-fiil Ekleri

-IcAk: Daima düz ünlülüdür.

Düz ünlülü fiillerde: “gidicek” (518/1); “atıcaḳ” (2577/2); “geçicek” (3074/1).

Yuvarlak ünlülü fiillerde: “göricek” (2091/1); “bulıcaḳ” (2660/2).

-IncA

Düz ünlülü fiillerde: “virince” (97/1); “irince” (1548/2); “eyleyince” (1643/1); “gelince” (1762/1); “çıḳınca” (2032/2); “ṣınmayınca” (2055/2)...

Yuvarlak ünlülü fiillerde: “olınca” (1289/2); “böyüyince” (2252/1)...

Yeterlik fiilinin olumsuzu -ImA:

Düz ünlülü fiillerde: “ḳılımadı” (1394/1); “ṣatımadı” (1868/2); “girimedi” (2087/2); “alımadı” (3644/1)...

Yuvarlak ünlülü fiillerde: “bulımadı” (534/2); “bulımayup” (1426/1); “bulımaz” (1891/2); “ṭutımazsın” (3061/2)...

Bildirme Eki

-sIn: “pehlüvānsın” (2504/1); “sen-misin” (1495/1); “nitesin” (1803/1)...

Şahıs Ekleri

Emir çekiminin 1. teklik şahsı -AyIn, -AyIm: “eydeyim” (1181/2); “göreyin” (2636/2); “gireyim” (2830/1); “gireyin” (2830/2); “ideyin” (2862/2); “ḳılayım” (2866/1); “ḳılayın” (2967/1); “ḳırayın” (3534/2).

Emir çekiminin 2. şahsına gelen emir kuvvetlendirme eki -GIl: “olġıl” (167/2); “yıḳmaġıl” (2123/1); “ṭıḳmaġıl” (2123/2); “ḳoġıl” (2390/2); “eylemegil” (2414/2); “söylegil” (2487/1); “digil” (2515/1); “yigil” (2515/2); “gelgil” (2583/1); “güvenmegil” (3075/2)...

İstek kipinin 2. teklik şahsı -sIn: “bulasın” (2/2); “bilesin” (42/2); “dökesin” (463/2); “göresin” (1041/2); “ḳılmayasın” (2424/1); “olasın” (3082/1); “bilesin” (3179/2); “alasın” (3692/2)...

Geniş zamanın 2. teklik şahsı -sIn: “yıḳarsın” (2513/2); “ḳılursın” (3291/1); “virmezsin” (3291/2)...

Geniş zamanın 2. çokluk şahsı -sIz: “istersiz” (2614/1); “idersiz” (3062/1)...

Görülen geçmiş zamanın 3. teklik ve çokluk şahısları -dI, -dIlAr:

Düz ünlülü fiillerde: “yaşadı” (188/2); “bildi” (441/2); “yapdı” (451/2); “didi” (556/2); “geldi” (618/1); “yazdılar” (644/1); “çizdiler” (644/2); “ṣandılar” (786/1); “indiler” (2199/1); “bindiler” (2199/2); “gitdiler” (2455/1); “dilediler” (2567/2); “vardı” (2663/1)...

Yuvarlak ünlülü fiillerde: “gördi” (154/2); “öldi” (185/1); “görmedi” (452/2); buldılar” (659/1); “urdılar” (667/2); “ṭutdılar” (672/2); “boġdılar” (779/1); “düzdiler” (2542/2); “üşdiler” (2596/2); “göçdiler” (2748/2)...

Öğrenilen geçmiş zaman eki

Düz ünlülü fiillerde: “ḳılmışlar” (1635/2); “ḳalmışlar” (1923/1); “dimiş” (2137/1); “yazmışdı” (2587/2); “gelmiş” (3281/1)...

Yuvarlak ünlülü fiillerde: “ṭolmış” (1972/1); “urmış” (2068/2); “sökmişler” (2369/2); “ṭutmış” (2760/2); “yumurlanmış” (3187/1)...

Yapım Ekleri

İsimden İsim Yapan Ekler

+IncI: Eski Anadolu Türkçesinin sürekli düz ünlülü eklerinden biri olan +IncI, metinde özellikle yuvarlak ünlülü sayı isimlerinde genelde harf ve hareke olmadan imla edilmiştir. Yuvarlak ünlülü sayı sözcüklerinde İ nüshasında iki defa, P nüshasında ise bir defa +UncI şeklinde (üçünci; dördünci, on dördünci) imla edilmiştir. Ek, Eski Anadolu Türkçesinde +IncI şeklinde düz ünlülü olduğu için metinde de daima düz ünlülü aktarılmış, nüshalardaki farklı bu üç kullanıma ise dipnotta yer verilmiştir. Bu ek metinde her zaman +UncI biçiminde aktarılmamış olsa da nüshalarda birkaç defa ilk ünlünün yuvarlak ünlülü yazılmış olması, özellikle İ nüshasının Eski Anadolu Türkçesinden klasik Osmanlı Türkçesine geçiş merhalesinin özelliklerinden birini temsil ettiğini göstermektedir.

Oluşturulan transkripsiyonlu metinde ekin kullanıldığı bazı örnekler şunlardır: “ikinci” (45/1); “üçinci” (46/1); “dördinci” (47/1); “bişinci” (48/1);

“altıncısı” (49/1); “yidinci” (50/1); “sekizinci” (51/1); “ṭoḳuzıncı” (52/1); “onıncısı” (53/1)...

Fiilden Fiil Yapan Ekler

-(I)l-:

Eski Anadolu Türkçesinin sürekli düz ünlülerinden olan ve edilgen fiiller yapmakta kullanılan –(I)l eki, metinde hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülüdür. Ekin İ nüshasında bazen uyuma göre harekelenmiş olması, İ nüshasının geçiş döneminin özelliğini yansıtan bir başka özelliğidir. Benzer şekilde P nüshasında da ekin uyumu sağlayacak şekilde yazıldığı örnek mevcuttur. Ekle ilgili bazı örnekler şöyledir: “virildi” (346/1); “baṣılur” (380/2); “derildi” (476/2); “yıḳılur” (608/1); “ṣoġılur” (739/2); “ṭutıldı” (1360/2); “götürüldi” (1656/1); “urulur” (3193/2); “ṭutılur” (3280/1); “atılur” (3390/2)...

-(I)n-:

Edilgen ve dönüşlü fiiller yapmakta kullanılan ve Eski Anadolu Türkçesinin sürekli düz ünlülü eklerinden olan -(I)n- ekini alan bazı örnekler şöyledir: “söyindi” (739/1); “görinür” (127/2); “ṣaḳınur” (1210/2); “çalınur” (1618/1); “depinür” (1640/1); “yepinür” (1640/2); “ṭalbınur” (1657/1); “doḳınur” (1668/1); “göyinür” (1873/1); “bürinür” (2182/2); “çepinür” (2440/1); “idindi” (2451/2)...

-(I)ş-:

İşteş fiiller yapımakta kullanılan ve Eski Anadolu Türkçesinin sürekli düz ünlülü eklerinden olan -(I)ş- ekini alan bazı örnekler şöyledir: “yetişdi” (646/1); “irişdi” (762/1); “ḳarışur” (1889/1); “urışur” (1889/2); “ṭutışmış” (2773/1)...

Ünlü Düşmesi

Türkçede en yaygın olarak görülen vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesine dair metinde yer alan bazı örnekler şunlardır: “oġlan” (98/1); “oġlanlarından” (278/2); “uyḳudan” (2230/2); “uyḳuya” (2789/2); “uyḳusından” (2800/1); “gönlümi” (116/1); “gönli” (1701/1); “gönlümün” (2489/2); “gönlinde” (3156/2); “burnı” (1226/2); “omzında” (239/2); “omzına” (3018/2); “aġzında” (2842/2)...

Ünlü düşmesinin -i fiilinde gerçekleştiği bazı örnekler: “eylerse” (2116/2); “dilerseñ” (2122/2); “dilersem” (2333/1); “severse” (2355/1); “iderseñ” (2633/1); “isterseñ” (3505/1); “sürerken” (2635/1); “giderken” (2693/1); “eşerken” (2798/1); “çekerken” (3063/2); “iderken” (3567/1).

"ile" edatının ekleşmiş biçimi olan +lA örnekleri şöyledir: "eliyle" (108/2); "kāfirle" (162/1); "salṭanetle" (312/2); "Rüstemle" (384/1); "ʿizzetle" (403/2); "eliyle" (597/1); "Medāyinle" (746/2); "hediyyelerle" (800/1); "şikenceyle" (1259/1); "devletle" (1284/2); "anlaruñla" (1379/2); "bunlaruñla" (1984/1); "sizüñle" (1995/2); "senüñle" (2029/2); "anuñla" (3639/1)...

Ünlü Birleşmesi

Metinde ünlü birleşmesi hadisesinin görüldüğü bazı örnekler şöyledir: "bu eyle" > "böyle" (335/2; 619/2; 836/2; 961/2; 1131/2; 1152/2; 1275/2...); "ne içün" > "niçün" (2328/2; 2513/1; 3533/2); "şu ol" > "şol" (1262/1; 2100/1; 2494/2; 2548/1); "şu imdi" > "şimdi" (207/1; 419/2; 1163/1; 1532/2; 1772/1; 1997/2; 2266/1; 2268/1...); "ne eyle-" > "n'eyle-" (2587/2; 2756/1; 3596/1).

Ünsüzler

Ünsüz Değişmeleri

"b" > "p" değişmesi: Türkiye Türkçesinde ön seste "p" ünsüzü bulunan "pişir-" fiili metinde "b" ünsüzüyle kullanılmıştır: "bişer-iken" (1040/2); "bişirür" (2229/1).

Aynı ünsüz değişikliği 1. çokluk şahıs ekinde de görülmektedir: "dönsevüz" (1772/2); "varavuz" (1996/2); "ḳaçsavuz" (2409/1); "idevüz" (3436/2).

"b" > "v" değişmesi: Eski Türkçede sözcük başında "b" ünsüzünü taşıyan "bar-" fiili, "bar" ismi ve "bir-" fiilleri Batı Türkçesinde "v" ünsüzüne sahiptir. Eski Anadolu Türkçesi metni olan *Düstûr-nâme*'de bu konudaki bazı örnekler şunlardır: "vardur" (433/2; 1496/1; 2423/1; 2631/1; 3044/2; 3373/1; 3594/1); "varsa" (1954/1); "varsañ" (548/2); "vardum" (2274/1); "virdi" (73/1; 82/1; 105/2; 164/1; 171/1; 185/2...).

"t" > "d" değişmesi: Eski Türkçede sözcük başında bulunmayan "d" ünsüzü metinde bazı sözcüklerde yer almaktadır: "doġdı" (227/2); "doġsa" (2936/1); "doḳınur" (1668/1). Eski Türkçede sözcük başında "t" ünsüzüne sahip olan ve metinde sadece "d" ünsüzüyle imla edilen bazı sözcükler de şöyledir: "daḫi" (34/2; 53/2; 69/1; 69/2; 90/1; 120/2; 120/1; 131/1; 139/2; 163/1; 165/2; 167/1; 174/2; 192/1; 199/2; 212/2; 270/2...); "deñize" (1683/2; 2276/2; 2572/1...); "dilince" (2135/2); "dilin" (3147/1)...

"k" > "g" değişmesi: Eski Türkçede sözcük başında "k" olan taşıyan sözcüklerin çoğu metinde "g" biçimindedir. Üstelik iki nüshada da "g" ünsüzünü ayırt etmek üzere kimi zaman "kef" üzerinde üç nokta kullanılmıştır. Bu işaretin

nüshalarda her zaman kullanılmamasının nedeni imlada tasarrufa gidilmiş olmasıyla açıklanabilir. Nüshada "k" > "g" değişmesini gösteren bazı örnekler şunlardır: "gendü" (108/2; 214/1; 253/2; 287/2; 469/2; 597/1; 929/2; 1485/2...) "gendüsi" (457/1; 1320/2; 2927/2); "gendüsin" (1317/2); "gendüsini" (2723/1); "görüben" (5/1); "gördüm" (40/1); "görinür" (127/2); "gördi" (154/2); "görür" (160/2); "göreyin" (415/2); "gör" (539/2); "gözini" (764/2); "gözlerinde" (1746/1); "gözlerine" (1789/2); "gözin" (1802/2); "gözine" (1940/2); "gönlümi" (116/1); "gönli" (1701/2); "girdi" (858/1; 1427/1; 1838/1...); "geldi" (1/1; 47/1; 48/1; 49/1; 57/2...); "geydi" (513/2; 784/1; 2103/2; 3115/2); "geydiler" (2401/2)... "geçüben" (636/1); "geçer" (648/1); "geçdiler" (781/1); "geçmiş" (1370/1); "geçüp" (1817/2)...

"ḳ" > "ḫ" değişmesi: Eski Türkçede kelime başında "ḫ" sesi bulunmuyordu. Türkiye Türkçesinde "h" ünsüzüyle başlayan birkaç sözcük Eski Türkçe döneminde "ḳ" ünsüzüyle kullanılmaktaydı. Bu ünsüzün bazı sözcüklerde "h" biçimine dönüşmesi daha sonraki yüzyıllarda gerçekleşmiştir (Timurtaş, 2012). Eski Türkçede ön seste "ḳ" ünsüzü bulunan bazı sözcükler metinde de aynı ünsüzü taşımaktadır: "ḳanı" (1495/2; 2070/2; 2431/1; 2707/2; "ḳanda" (1804/1; 2914/2; 2972/1; 3030/1; 3550/2; 3680/1) "ḳandan" (1678/1; 2893/1); "ḳanḳı" (2803/2). İç seste "ḳ" > "ḫ" değişmesinin görüldüğü örnekler de sınırlıdır. Eski Anadolu Türkçesinde iç seste "ḫ"li görülebilen "uyḳu" sözcüğü nüshalarda "ḳ" ile imla edilmiştir: "uyḳudan" (2230/2); "uyḳuya" (2789/2); "uyḳusından" (2800/1). İç seste "ḳ" yerine çoğunlukla "ḫ" ile imla edilen nadir sözcüklerden biri "yoḳsul" sözcüğüdür: "yoḫsula" (196/1; 2195/2; 3549/2). Ancak sözcük bir defa da "ḳ" ile imla edilmiştir: "yoḳsul" (1755/1).

"g" / "ġ" > "v" değişmesi: Metinde bu ünsüz değişikliği bulunmamaktadır. "g" / "ġ" ünsüzleri muhafaza edilmektedir: "dögdiler" (2370/1); "dögmeklige" (2767/2); "dögdi" (3619/2); "sögdiler" (2370/2); "söger" (2765/2); "sögmeklige" (2767/1); "ḳulaġuz" (2951/2).

Ünsüz Türemesi

"y" ve "n" yardımcı ünsüzleri: Metinde "y" ünsüzünün kullanımı yaygındır: "ismi-y-ile" (11/1); "ḥikmetiyle" (22/1); "Mekkeye" (455/1); "gişiyi" (606/2); "Medīneye" (805/2); "Kūfeye" (924/1); "ovayı" (1740/1); "ḳalʿayı" (1926/1); "gögeye" (1935/1); "gemiyi" (1940/1); "ilçiyi" (2140/1); "adaya" (2552/1); "bitiyi"

(2654/1); “kimseneye” (2660/2); “öteye” (2749/2); “yaḳaya” (2750/1); “ikiyi” (3059/2); “væʿdeye” (3177/2); “çeriyi” (3215/1); “irteye” (3330/2).

Zamirlerden sonra kullanılan “n” yardımcı ünsüzüne dair bazı örnekler de şunlardır: “daʿvāsını” (213/2); “zümresini” (232/2); “ʿæmmūsını” (257/1); “sīnesini” (340/1); “sözlerine” (638/2); “nāmesini” (807/1); “işlerini” (1429/2); “illerine” (1460/1); “dāyiresini” (1590/2); “ordusını” (1792/1); “cümlesini” (1861/2); “cümlesini” (2173/1); “gendüsini” (2723/1); “berüsini” (2866/2); “gölgesini” (2923/2); “ölüsini” (3223/2); “birisini” (3443/2); “bāḳīsini” (3471/2)...

Ünsüz İkizleşmesi: Metinde ünsüz ikileşmesi bulunan bazı örnekler şunlardır: ET *asıg* > EAT *assı* “fayda, yarar, kâr”; “aṣṣı” (2595/1). ET *idisi* > EAT *issi* “sahip”; “issi” (418/1); “issi-di” (1352/1-2); “issin” (2448/1; 3190/2). ET *elig* > EAT *elli* “elli”; “üç yüz elli” (131/1); “yüz elli” (295/2); “yüz elli biñ” (987/2); “iki yüz elli biş” (1030/1)...

“v” türemesi: Eski Türkçede “ur-” biçiminde olan fiil, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde hem “ur-” hem de “vur-” biçimindedir (Özkan, 2013). *Düstûr-nâme*’de “ur-” biçimi çok daha fazla kullanılmış olmakla birlikte bir örnekte “v” türemesiyle oluşan “vur-” biçimi de kullanılmıştır: “urmaz” (595/2); “urdı” (597/1; 598/1; 607/2; 618/1; 797/2...); “urmak” (597/2); “vurup” (2183/1).

Ünsüz Düşmesi

“b” ve “l” düşmesi: Eski Türkçede sözcük başında bulunan “bol-” fiilinin “b” ünsüzü ile “keltür-” ve “oltur-” fiillerinin “l” ünsüzü Eski Anadolu Türkçesinde düşmüştür (Özkan, 2013). Eserde bu ses hadisesinin görüldüğü “ol-”, “getür-” ve “otur-” fiillerini içeren bazı örnekler şu şekildedir: “bī-zevāl olmışdur” (3/2); “lā-cerem oldı” (10/2); “maḥfūẓ olmasa” (11/1); “ḫælḳ olur” (90/1); “mæʿlūm olur” (100/1); “melik olmadı” (187/1); “ġālib olup” (244/2); “ṣāḥib-maʿrifet olmış-idi” (315/2); “ṣāḥib-ḳırān olmışdı” (356/2); “muḳābil oldılar” (437/1); “sulṭān olur” (570/1); “pādişāh ola” (761/1); “ḥāṣıl oldı” (1798/2); “şehīd oldı” (2042/1); “fetḥ oldı” (2246/1); “revān oldı” (2284/2); “getürür” (123/2); “getürüben” (235/1); “getürdi” (272/1); “getüren” (455/1); “oturur” (129/2); “oturup” (230/1); “oturuban” (648/2); “otururdı” (931/2); “otururken” (3510/2).

“y” düşmesi: Metinde *ıraḳ* “uzak” ve *incü* “inci” sözcüklerinde “y” ünsüzünün düştüğü görülürken *yeñ* “yen” sözcüğünde ise “y” ünsüzünün imla edildiği gözlemlenmiştir: “ıraḳ” (2623/2; 2686/1); “incü” (1936/1; 2485/1); “yiñi” (3203/1); “yiñinde” (3450/1).

"g" / "ġ" düşmesi: Eski Türkçede birden fazla heceli sözcüklerin sonunda ve bazı yapım ve çekim eklerinin başında yer "g" / "ġ" ünsüzleri Eski Anadolu Türkçesinde düşmüştür. Metinde "g" / "ġ" düşmesini gösteren bazı örnekler Eski Türkçedeki biçimleriyle birlikte şu şekilde örneklendirilebilir: ET *adruġ* > EAT *ayru* "ayrı"; "ayru" (1620/2; 1814/1; 3085/2). ET *ṭapıg* > *tapug* > EAT *tapu* "tapu, kat, huzur"; "ṭapu" (1717/1; 1819/1; 2380/2; 2413/1; 2907/2); ET *kamag* > *kamug* > EAT *kamu* "bütün, hep"; "ḳamu" (81/1; 1509/1; 1755/2; 2067/1; 2193/1...). ET *uluġ* > EAT *ulu* "ulu, büyük"; "ulu" (413/1; 533/1; 536/1; 539/1; 546/1; 676/1; 692/2; 1022/2; 1333/2; 1478/2; 1518/2; 1613/2; 1649/2; 1650/1; 1809/1; 1881/2; 2047/1; 2057/2; 2078/1; 2163/2; 2168/2; 2261/2; 2325/1; 2356/1; 2358/2; 2359/1; 2406/1; 2465/2; 2613/1; 2676/1; 2790/2; 2885/2...) ET *kulgak* > EAT *ḳulaḳ / kulaġ* "kulak"; "ḳulaḳ" (2292); "ḳulaḳlardur" (2709/1); "ḳulaġ" (2483/2). ET *yoḳġaru* > EAT *yoḳaru* "yukarı"; "yoḳaru" (1671/2; 2302/2; 2671/2; 3107/1); "yoḳarudan" (2574/2). ET *ilgerü* > EAT *ilerü* "ileri"; "ilerü" (2422/1; 2450/1; 2770/2). ET *ḳapıġ* > EAT *ḳapu* "kapı"; "ḳapu" (790/2; 1717/2; 2093/1-2; 2321/1; 2323/1; 2581/1; 2753/2); "ḳapuñda" (632/2); "ḳapusın" (1851/1); "ḳapuña" (1996/2). ET *atlıġ* > EAT *adlu* "adlı, isimli"; "adlı" (711/1; 2057/1; 2085/1; 3320/1). ET *kişig* > EAT *kişi* / *gişi* "kişi"; "gişi" (152/1; 155/2; 160/1; 163/1; 294/1; 313/1; 756/2; 818/1; 828/1; 1455/1...) ET *taḳı* > EAT *daḫi / daḫı* "dahi"; "daḫi" (34/2; 53/2; 69/1-2; 90/1; 120/2; 126/1; 139/2; 163/1; 165/2...).

Ünsüz Benzeşmesi

Türkçede ötümsüz bir ünsüzle biten kök ve gövdelere gelen eklerin ötümsüz bir ünsüzle başlaması gerekmektedir. Ancak Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde, "-dI" görülen geçmiş zaman eki, "-dUr" fiilden fiil yapım eki, "+dA" bulunma hâli eki, "+dAn" ayrılma hâli eki ve "-dUr" bildirme ekleri gibi ekler, geldikleri sözcüğün kök veya gövde ünsüzü nasıl bir ünsüz olursa olsun ötümlü olarak kullanılmaktadır (Özkan, 2013). Bu ekler, Türkiye Türkçesinde ötümsüz bir ünsüzle biten kök ve gövdelere gelmeleri durumunda benzeşmeye uğramalarına rağmen Eski Anadolu Türkçesinde bu benzeşmenin olmadığı görülmektedir. Bu konuda metinde yer alan bazı örnekler şöyledir: "yapdı" (194/2); "ḳopdı" (202/2); "gitdi" (668/1); "itdi" (669/1); "ṭutdı" (674/2); "çekdi" (692/1); "düşdi" (705/2); "ḳaçdı" (707/1); "başdı" (708/1); "yıḳdı" (727/2); "irişdi" (792/2); "yutdı" (1339/2); "işitdi" (1799/2); "esdi" (3198/1); "üşdi" (3244/1); "yapdurdı" (1703/1); "yıḳdurdı" (2356/1); "ötdürür" (2641/2); "üleşdürür" (3549/2); "dimişdür" (401/2);

“öküşdür” (1498/1); “milletdür” (2892/1); “işdür” (3055/1); “cennetdür” (3542/2); “ṭaşdan” (142/1); “memleketden” (1394/2); “ṣavaşdan” (1795/2); “atdan” (2725/2); “cennetden” (2902/2); “sebebden” (2952/1); “despotdan” (3424/2).

İki ünlü arasında kalan ötümsüz ünsüzler ise genellikle ötümlüleşmiştir. Metinde “ç”>“c”, “t”>“d” ve “ḳ”>“ġ” benzeşmesine dair bazı örnekler şu şekildedir: “ucından” (84/1); “ucına” (653/1; 922/1; 2214/1; 2578/2); “ucı” (1668/2; 2590/2); “ṣoñ ucı” (1938/2; 2948/2; 3304/2); “ucın” (2446/2); “gider” (124/2; 131/1; 135/2; 138/2; 149/1; 157/1; 188/2; 189/2; 257/2; 332/1; 383/2; 408/2; 431/1; 480/1; 506/2; 590/2...); “işidür” (2117/1; 2502/1); “işidildi” (2529/1); “işidüp” (2795/1; 3134/2; 3228/1); “varluġına” (4/1); “olduġınca” (66/2); “yıḳduġını” (245/1); “olacaġına” (392/2); “yaṣduġı” (441/1); “çoġın” (573/1); “ayaġına” (631/2); “sancaġın” (1830/2); “sancaġumuz” (1844/1) “ayaġa” (1885/2); “ırmaġın” (2052/2); “ḳazuġa” (2224/2); “ıraġa” (2399/2); “bulmaġa” (2801/2); “ṭopraġa” (2901/1). İki ünlü arasında kalan ötümsüz ünsüzlerde ünsüz benzeşmesi bazen gerçekleşmemiştir: “unıdup” (895/2); “ḳaynada” (1693/1); “oynada” (1693/2); “çoḳı” (2659/2).

Hece Düşmesi (Hablologie)

Metinde benzer hece düşmesi örneklerinden bazıları şu şekildedir: “-durur” > “-dUr”; “işbudur” (828/2); “deryādur” (885/2); “budur” (938/2); “yoḳdur” (1123/2); “çoḳdur” (1159/2); “erdür” (1973/2). “kim erse” > “kimse”; “kimse” (16/2; 571/2; 595/2; 1145/2; 1458/1; 1511/2; 1636/1; 1822/2; 1937/2; 2056/1; 2088/1; 2165/1...). “ne erse ne” > “nesne”; “nesne” (112/2). “şimdiden” > “şimden”; “şimden girü” (3057/2; 3201/2); “bu nice” > “bunca”; “bunca” (3547/1); “ne ol-” > n’ol-; “n’ola” (3695/1; 3696/1).

3.4 Şekil Bilgisi

3.4.1 İsim Çekim Ekleri

3.4.1.1 Çokluk Eki

Çokluk eki +lAr’dır: “sulṭānlar” (64/2); “cānlar” (107/2); “ḳaftānlar” (146/2); “ulular” (568/1); “iḥsānlar” (687/2); “köpriler” (732/2); “ġāfirler” (733/1); “ʿāmirler” (733/2); “hediyyelerle” (800/1); “müşkilleri” (953/2); “melikler” (1085/2)...

3.4.1.2 İyelik Ekleri

1. teklik şahıs iyelik eki +(U)m: “iʿtimādum” (118/1); “oġlum” “ilüm” (2123/1); “iḳlīmüm” (2123/1); “düşmenüm” (2146/1); “ʿæḳlüm” (2488/2); ögüm (2488/2); “yārenlerüm” (2818/2); “erüm” (2956/2); “ümīẕüm” (3687/1)...

2. teklik şahıs iyelik eki +(U)ñ: “æṣlüñden” (744/1); “boynuzuñ” (1495/2); başuñda” (1495/2); “himmetüñde” (1804/1); “devletüñde” (1804/2); “ḳardaşuñ” (2265/2); “aduñ” (2486/1; 2491/1; 2718/1); “aduñı” (2719/2) “ṭapuñ” (2492/1); “çerüñi” (2740/2); “elüñ” (3201/1).

3. teklik şahıs iyelik eki +I, +sI: “milki” (3/1); “atası” (262/2); “anası” (292/2); “arası” (693/1); “duʿāsın” (810/1); “dāyesi” (849/2); “æʿdāsı” (1072/1); “ʿæmmūsı” (1090/2); “ġāşiyesini” (1217/1); “giçisi” (1423/2); “gemisin” (1941/2).

1. çokluk şahıs iyelik eki +mUz, +(U)mUz: “sancaġumuz” (1844/1); “cengümüz” (1995/2); “cemīʿümüz” (2409/2); “cümlemüz” (2410/2); “ḳardaşumuz” (2431/1); “elümüzden” (2433/1); “dīnümüzde” (2482/2); “ilümüzi” (2515/1); “leşkerümüz” (2563/2); “ḳalʿalarumuz” (3607/2); “yanumuz” (3640/2)...

2. çokluk şahıs iyelik eki +ñUz, +(U)ñUz: “ilüñüz” (1841/2); “gendüñüz” (1875/2); “ayaġuñuzuñ” (2144/2); “üçüñüz” (2562/1); “ḳullaruñuz” (2272/1).

3. çokluk şahıs iyelik eki +lArI: “gümişleri” (1922/1); “gövdeleri” (1989/2); “ḳardaşları” (2075/2); “ṭonları” (2470/2); “ḳızları” (2472/1); “içleri” (2555/2); “aġacları” (2642/2); “ṭoñuzları” (2680/2); “cānları” (2852/2); “oġulları” (3054/1); “dōstları” (3677/1)...

3.4.1.3 Hâl Ekleri

İlgi hâli eki +Uñ, +nUñ, Ø (Eksiz kullanılan örnekte ilk sözcüğün tamamı kalın gösterilmiştir): “anuñ (ʿævniyledür)” (7/1); “kitābuñ (næẕmına)” (34/2); “anuñ (ḳātili)” (99/2); “Hābilüñ mevti” (100/1); “ḫælḳuñ (küfri)” (154/2); “evcinüñ miṯli” (206/2); “cūdınuñ (pāyānı)” (209/2); “bunlaruñ æṣli-y-idi” (220/2); “bunlaruñ (ulusı)” (225/1); “Nūḥuñ ḳızı” (227/1); “ʿĀdīler yıḳdugını” (245/1); “Musʿabuñ atası” (278/1); “Efrāsiyābuñ yıḳdugın” (288/1); “Behmenüñ ḥükmini” (297/2); “Keyḳubāduñ **ḳardaşı** oġlı” (307/1); “Efrāsiyābuñ leşkerin” (336/1); “cihānuñ serveri” (432/2); “ʿævretüñ boynından” (568/2); “ehl-i ʿilmüñ düşmeni” (592/1); “Hurmüzüñ oġlı” (836/2); “İsfahānuñ vālīsine” (1141/1); “Behrām-ı Gūruñ neslidür” (1151/1); “ʿAlīnüñ meşhedini” (1161/1); “zemānuñ æʿlemiydi” (1165/2); “geminüñ ḥālini” (1687/1); “bunuñ ardınca” (1695/1); “ṣaçlarınuñ

müşkilin” (1752/2); “ʿömrinüñ bünyādı” (1905/2); “deryānuñ yüzinde” (2062/1); “Pāşānuñ işi” (2125/1); “ḳalʿanuñ ḳapusın” (2161/1); “kimsenüñ ölümine” (3075/1); “atasınuñ yirine” (3318/2); “æʿdānuñ içine” (3399/2); “fitnenüñ başıydı” (3420/1); “fæżlinüñ biñde birin” (3684/1)...

ben ve biz zamirlerinde +üm: “benüm (adum)” (1306/2); “benüm (başum-idi)” (2807/2); “benüm (yārenlerüm yoldaşlarum)” (2818/2); “bizüm (dīnde)” (2493/2); “bizüm (ilümüzi)” (2515/1).

Belirtme hâli eki: +(y)I, +n, Ø (Eksiz kullanılan örnekler cümle şeklinde verilmiş ve sözcüğün tamamı kalın gösterilmiştir.): “bināyı” (208/1); “sevdāyı” (412/); “gişiyi” (606/2); “ġæzāvātın” (894/1); “ḥikāyātın” (894/2); “muʿcizātın” (897/1); “dünyāyı” (960/2); “maʿnāyı” (1505/1); “Umur Pāşāyı” (1609/1); “ġæzāyı” (1749/1); “köyi” (1882/2); “ḳalʿayı” (1926/1); “gemiyi” (1940/1); “adayı” (2000/1); “ḳapuyı” (2090/1); “ilçiyi” (2140/1); “bitiyi” (2654/1); “mācerāyı” (2755/2); “yayı” (2932/1); “ejdehāyı” (3005/1); “ṭoluyı” (3180/1); “çeriyi” (3215/1); “arayı” (3302/2); “atasın” (520/2); “duʿāsın” (810/1); “gendüsin” (1317/2); “arḳasın” (1746/2); “**ilüñüz** ġāret ḳılur” (1841/2); “ḳapusın” (1851/1); “gemisin” (1941/2); “bāḳisin” (1962/1); “arḳam dönem” (1974/2); “gelmesin” (2275/2); “ḳaçanın” (2290/2); “issin” (2448/1); “çāresin” (2510/1); “kesmeyle **üçüñüz** uram” (2562/1); “**gürzüm** yoḳaru ḳalduram” (2671/2); “ʿæḳlin” (2723/1); “süñüsin” (2724/1); “illerin” (2741/1); “elin” (2753/2); “ṣıduġın” (2756/2); “ilçisin” (2760/2); “yüregin” (2777/2); “özin” (2811/1); “gözin” (2811/2); “yirin” (2833/2); “evin” (2840/2); “yüzlügin” (2844/2); “elin” (2848/2); “arasın” (2868/1); “düşin” (2924/1); “cümlesin” (2934/2); “ʿæzmin” (2935/2); “niçesin” (3006/2); “nemāzın” (3047/1); “yaḳasın” (3070/2); “Rūmilin” (3082/2); “dilin” (3147/1); “yüzin” (3150/1); “væṣfın” (3167/1); “birin” (3214/2); “ölülerin” (3224/1); “ilin” (3237/1); “Hem ḳılurken **ḳalʿalarumuz** ḥişār” (3607/2)...

Yönelme hâli eki +(y)A: “Dāvūda” (17/1); “Eyyūba” (19/1); “Yūnusa” (20/2); “gemiye” (160/1); “gedāya” (196/1); “yoḫsula” (196/1); “Dārāya” (410/2); “ġæyriye” (466/2); “ortaya” (626/2); “ayaġına” (631/2); “çeriye” (640/2); “ḫāḳāna” (644/1); “ardına” (648/1); “şāha” (652/1); “ucına” (653/1); “yaña” (661/1); “eṭrāfa” (668/1); “ḫælḳa” (688/2); “yabana” (717/2); “Rūma” (722/1); “istimdāda” (734/1); “sulṭāna” (743/2); “diyāra” (744/2); “Ḫorāsāna” (751/1); “meydāna” (756/2); “Medīneye” (891/1); “kirpiye” (1469/1); “heybetine” (1611/1); “güvlege” (1670/1); “Birgiye” (1931/2); “gögeye” (1935/1); “ḳazuġa” (2224/2); “ṭaġa”

(2234/1); “yoluña” (2271/1); “aḳına” (2286/2); “ṭaşraya” (2324/2); “tekfūra” (2341/2); “bāġa” (2361/1); “ata” (2387/1); “bulara” (2406/2); “ere” (2415/2); “ikiye” (2430/2); “göge” (2437/2); “süñüye” (2444/1); “yire” (2454/1); “şehre” (2465/1); “iḳlīme” (2539/1); “söze” (2565/1); “deñize” (2572/1); “ṣuya” (2648/1); “buṣuya” (2833/1); “temāşāya” (2885/1); “Ḥamāya” (2937/1); “yaġmaya” (3428/1); “yaḳaya” (3495/1)...

Bulunma hâli eki +dA: Eklendiği sözcüğün son ünsüzünün ötümlü veya ötümsüz olması fark etmeksizin daima ötümlü ünsüz “d” ile kullanılmıştır: “ẓāhirde” (28/2); “bāṭında” (28/2); “anda” (36/1); “bunda” (38/1); “cihānda” (40/2); “ʿālemde” (67/1); “içinde” (80/1); “günde” (81/1); “başda” (87/1); “ḳatında” (127/1); “devrānında” (143/1); “gemide” (163/1); “dünyāda” (183/1); “ṣūretinde” (214/1); “ʿālemde” (268/2); “ilde” (284/2); “günde” (313/1); “Kūfede” (456/1); “memleketde” (469/2); “yir yüzinde” (485/2); “salṭanetde” (514/2); “ḥükminde” (531/1); “devrinde” (590/1); “öñinde” (595/1); “gögsinde” (598/1); “mesnedinde” (624/2); “ḫiẕmetinde” (633/1); “leşkerde” (654/1); “çeride” (662/); “ʿæhdinde” (687/1); “İṣfahānda” (691/1); “milkinde” (714/2); “yolda” (732/2); “demde” (739/1); “Medāyinde” (764/1); “yanında” (784/2); “ṭutmaḳlıḳda” (812/2); “zemānda” (869/2); “yir altında” (880/1); “Kerbelāda” (934/1); “iḥsānda” (984/1); “bunda” (1029/1); “cānında” (1039/2); “nüsḫada” (1068/2); “dīvānda” (1234/1); “meẕhebinde” (1290/2); “şevvālde” (1318/2); “cengde” (1360/2); “şehen-şehlıḳda” (1433/2); “şehrinde” (1449/2) “mıṣrāʿda” (1575/2); “ṭabaḳda” (1858/2); “furṣætde” (1910/2); “cümlesinde” (1978/2); “Birgide” (2021/1); “bitide” (2137/1); “ṣavaşda” (2410/1)...

Metinde nadir olarak +(y)I belirtme hâli ekinin +dA bulunma hâli eki fonksiyonunda kullanıldığı görülmüştür:

*Ṣanasın ḳopdı ḳıyāmet ol gün**i*** “O gün/günde kıyamet koptu zannedersin.” (2569/2).

Ayrılma hâli eki +dAn: Eklendiği sözcüğün son ünsüzünün ötümlü veya ötümsüz olması fark etmeksizin daima ötümlü ünsüz “d” ile kullanılmıştır: “baḥrinden” (9/1); “ṭūfāndan” (11/2); “andan” (16/2); “nūrından” (77/1); “eşyādan” (85/2); “dünyādan” (132/2); “ṭaşdan” (142/1); “ṭapmaḳdan” (151/2); “ḫælḳdan” (159/2); “kimseden” (228/2); “cümleden” (235/2); “ṣayḥadan” (236/2); “İṣfahāndan” (242/1); “ḳævminden” (276/2); “Türkden” (369/2) “bulardan” (372/2); “başından” (412/2); “milkden” (466/1); “ġævġādan” (483/2); “eṭrāfdan”

(560/1); “boynından” (568/2); “atasından” (605/2); “æṣlüñden” (744/1); “küşteden” (758/2); “sebebden” (807/2); “ḫāḳāndan” (857/2); “cihāndan” (900/1); “æṣḥābdan” (917/2); “aydan” (956/2); “cisminden” (979/2); “ḫælīfelerden” (1050/2); “ʿædūdan” (1054/2); “aradan” (1446/2); “leşkerden” (1468/2); “oḳdan” (1469/1); “ḥæsedden” (1595/1); “cünbişinden” (1611/2); “senden” (1664/2); “aşaġadan” (1671/1); “ḳandan” (1678/1)...

Metinde “+dIn” ayrılma hâli eki yalnızca bir defa ve kalıplaşmış olarak P nüshasında kullanılmıştır. Diğer örneklerde aynı sözcüğe gelen ek ya “+dAn” ayrılma hâli ekiyle imla edilmiş ya da ek ünlüsünü okutacak bir harf veya hareke kullanılmamıştır. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde kalıplaşmış olarak görülebilen “+dIn” ayrılma hâli ekine dikkat çekmek amacıyla sözcük bu kullanımda P nüshasına göre aktarılmıştır: “yañadın” (3273/1).

Bazı örneklerde “+dA” bulunma hâli ekinin, +dAn ayrılma hâli eki fonksiyonunda kullanıldığı tespit edilmiştir:

*İki gözlerin**de** Pāşāyı öper* “Paşa’yı iki gözünden öper.” (1746/1).

*Pīş-rev Beg boġazın**da** yāre yir* “Pîş-rev Bey boğazından yara alır.” (1796/1).

*Sūr-nācıʾi avürdin**de** urur* “Zurnacıyı avurdundan vurur.” (2048/2).

*Şeh-Melik oḳ-ile gözin**de** urur* “Şeh Melik, ok ile gözünden vurur.” (3013/1).

*Ṣān Sikender Seddi yerin**de** ṭurur* “Sanki İskender seddi yerinden kalkar.” (3014/2).

Eşitlik hâli eki +CA: “ardınca” (61/1); “nice” (20/1); “yilce” (91/1); “niçe” (116/2); “yanınca” (1618/2); “yüzince” (1773/2); “öñince” (1867/2); “yirince” (1965/1); “Umurca oğlanlarıyuz” (1979/2); “dilince” (2135/2); “yolca” (2369/1); “boyınca” (2383/1); “ṣoñınca” (3645/2)...

+cIlAyIn: Eşitlik fonksiyonunda kullanılan bir ek olup ekin bünyesinde eşitlik hâli ekinin bulunduğu düşünülmektedir (Sev, 2022). “ancılayın” (1728/2; 3389/2); “bencileyin” (2797/2).

Yön gösterme hâli eki +ArU, nadiren +ArI, kalıplaşmış kelimelerde +rA, +rU: “berü” (645/2; 2131/2;); “berüsini” (2866/2); “ṭaşra” (788/1; 1629/2; 2032/2; 2096/1; 2098/2; 2114/2; 2309/1; 2325/1...) “girü” (1919/1; 3201/2; 2770/1); “ilerü” (2422/1; 2450/1; 2770/2); “üzerine” (2358/2); “üzerinden” (3198/1); “üzere”

(1234/2; 1789/1; 2361/2; 3263/1); “yoḳaru” (1671/2; 2302/2; 2671/2; 3107/1) “añaru” (2131/2).

Yukarıda verilen örnekler arasındaki “añaru” örneğinde yer alan yön gösterme hâli eki “+ñaru”, teklik işaret zamirinde zamir n’si ile ek ünsüzünün kaynaşması sonucu ortaya çıkmakta ve nadir olarak görülmektedir (Sev, 2022). “+rU” eki ise kalıplaşmış kelimelerde görülmektedir.

Vasıta hâli eki +(y)ile, +lA, +n: Bu ek, fiilin ne ile, kim ile yapıldığının yanında zaman, tarz, durum bildirir (Sev, 2022). Metindeki bazı örnekler şu şekildedir: “ismi-y-ile” (11/1); “fæżli-le” (17/2); “luṭfı-le” (19/1); “ʿışḳı-le” (24/1); “bıçġı-le” (24/2); “evlādı-y-ile” (136/1); “oġlı-y-ile” (163/2); “ḫæyme-y-ile” (212/1); “Zekeryā-y-ile” (311/1); “birbirisi-y-ile” (437/2); “duʿā-y-ile” (479/2); “anuñla” (626/2); “resmi-y-ile” (670/2); “Bendūye-y-ile” (781/1); “mevlidi-y-ile” (894/1); “fitne-y-ile” (1129/2); “iḥsānı-y-ile” (1372/2); “anlaruñla” (1379/2); “ḳardaşı-le” (1594/1); “etbāʿı-y-ile” (1607/2); “çekre-y-ile” (1661/2); “başı-y-ile” (1687/2); “Pāşā-y-ile” (1765/1); “ġuṣṣæ-y-ile” (1767/2); “māli-le” (1927/1); “ḳudretiyle” (1962/2); “bunlaruñla” (1984/1); “kīse -y-ile” (2126/1); “çeriyle” (2138/2); “gemi-y-ile” (2141/1); “gövde-y-ile” (2220/1); “oġlı-y-ile” (2347/1); “öyleyin” (2377/1); “süñü-y-ile” (2447/2); “oḳı-y-ile” (2575/2); “gürzi-y-ile” (2661/2); “ejdehā-y-ile” (2678/2); “süñi-le” (2714/1) “ḳardaşları-y-ile” (2730/2); “nūrı-y-ile” (2792/2); “eli-y-ile” (2835/1); “dücāce-y-ile” (3064/1); “yazın” (3163/2); “oḳla” (3190/1); “ḥīle-y-ile” (3308/2); “iḫfā-y-ile” (3349/2); “etbāʿı-le” (3402/2) “ṭūplarla” (3403/1); “ḫūb-rūlarla” (3418/2); “ḳılıcla” (3452/1); “vechi-le” (3490/2); “feṭḥi-y-ile” (3586/1); “ṭūpla” (3619/2)...

Aitlik Eki +gi

Metinde aitlik eki Türkiye Türkçesinde olduğu gibi uyumlu değildir ve her zaman düz ünlülüdür. Ancak Türkiye Türkçesinde +ki biçiminde ötümsüz ünsüze sahip olan ek, metinde ötümlü ünsüzle kullanılmış, üstelik ekteki ünsüzün gösterimi için nüshalarda üç noktalı “kef” (ڭ) de tercih edilmiştir: “evvelgi” (166/1); “gögedegi” (1681/2).

Soru Eki +mI

Metinde soru eki daima düz ünlülü olup bazen sözcüklere bitişik olarak imla edilmiştir. Ekin isimlere gelen bazı örnekleri şöyledir: “sen-misin” (1495/1); “yoḳ mı” (1495/2); “ṭatlu mı var” (2590/1); “var mı” (2590/2); “demür mi” (2656/1); “ṭoġrı mı” (3179/2); “ḫāyin-mi” (3179/2)...

3.4.2 Fiil Çekim Ekleri

3.4.2.1 Şahıs Ekleri

Çekimli fiiller, bir oluş ve kılışı şahsa ve zamana bağlı olarak bildiren kelime türleridir (Özkan, 2013). Eski Anadolu Türkçesinde şahıs ekleri, zamir kökenli, iyelik eki kökenli ve emir ekine mahsus olmak üzere üç kategoride ele alınabilir (Akar, 2018). Metindeki şahıs ekleri de bu üç kategoride incelenecek ve örneklendirilecektir.

3.4.2.1.1 Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Zamir kökenli şahıs ekleri, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman ve istek kipi çekimlerinde kullanılan eklerdir. Metinde teklik ve çokluk şahıslarda aşağıdaki gibi kullanılmıştır:

1. teklik şahıs -Am: Eski Anadolu Türkçesinde zamir kökenli şahıs eklerinden olan -Am, -vAn ve In eklerinden -Am eki metinde zamir kökenli 1. teklik şahıs eki olarak kullanılmıştır: “öliseremdür” (2807/1); “uymazam”; “terk ḳılmazam” (615/2); “ḳoparam” (615/2); “yazmışam” (897/1); “cehd ḳılmışam” (897/2); “ṣıġınmışam” (1666/1); “uymazam” (1863/1); “düşmişem” (2139/1); “oġraşuram” (2298/2); “ṣæbr idemezem” (2496/2); “ururam” (2560/1); “sevmişem” (2914/2)...

2. teklik şahıs -sIn: “bilesin” (42/2); “dökesin” (463/2); “idemezsin” (464/2); “ṣanasın” (885/2); “göresin” (1041/2); “ḳılmayasın” (2424/1); “bulısarsın” (2504/2); “yıḳarsın” (2513/2); “ṭutımazsın” (3061/2); “bilesin” (3179/2); “degülsin” (3290/2); “ṣubaşı ḳılursın” (3291/1); “virmezsin” (3291/2); “alasın” (3692/2)...

3. teklik şahıs: 3. teklik şahıs için müstakil bir ek yoktur.

1. çokluk şahıs -Uz, -vUz: “yalvaruruz” (2272/1); “sürerüz” (2272/2); “giderüz” (2509/1); “ışmarlaruz” (2509/1); “ṭæleb ḳıluruz” (2613/2); “bilimezüz” (2656/1); “varavuz” (1996/2); “ḳaçsavuz” (2409/1); “dönsevüz” (1772/2); “yād idevüz” (3436/2)...

2. çokluk şahıs -sIz: “ḳorḳmaz mısız” (1875/1); “istersiz” (2614/1); “ceng idesiz” (2739/2); “ağlayasız” (2822/2); “müşkil idersiz” (3062/1); “ceng eylemezsiz” (3535/1).

3. çokluk şahıs -lAr: “diri ḳıldılar” (18/2); “geldiler” (28/1); “defn itdiler” (121/1); “gitdiler” (121/2); “ṭutdılar” (96/1); “ṭapdılar” (143/1); “esīr ḳıldılar” (145/1); “ḳorlar” (258/2); “ṭoldılar” (264/2); “dirler” (289/2); “ḳırdılar” (336/1); “ḳomadılar” (336/2); “ʿælīm oldılar” (350/2); “dilerler” (438/2); “intiḳām ḳılmayalar” (462/2); “üşdiler” (530/1); “düşdiler” (530/2); “vardılar” (578/1); “buldılar” (667/1); “urdılar” (667/2); “irdiler” (796/1); “aldılar” (801/2); “uymadılar” (917/1)...

3.4.2.1.2 İyelik Eki Kökenli Şahıs Ekleri

1. teklik şahıs -m: “gördüm” (40/1); “irgördüm” (461/2); “beyān eyledüm” (1501/1); “didüm” (1573/1); “gitsem” (1865/1); “getürdüm” (2122/2); “virdüm” (2128/1); “dilersem” (2333/1); “gitdüm” (2826/2); “görmedüm” (2915/1); “bildüm” (3290/2)...

2. teklik şahıs -ñ: “ümmet olursañ” (33/2); “varsañ” (548/2); ““içdüñ” (1289/1); “ḳıymaduñ” (1904/2); “yaḳduñ” (1941/2); “irmeseñ” (2071/2); “dilerseñ” (2122/2) “ṭapduñ” (2370/2); “geldüñ” (2486/2); “şerm-sār ḳılduñ” (2486/2); “urduñ” (2489/2); “başsañ” (2504/1); “yavuz itdüñ” (2512/2)...

3. teklik şahıs: 3. teklik şahıs için şahıs eki kullanılmamıştır.

1. çokluk şahıs -k, -ḳ: “muḫtæṣær eyledük” (398/2); “gördük” (619/1); “ḳoyduḳ” (1845/1); “alduḳ” (1845/2); “yavuz itmedük” (2513/1); “çekerdük” (2588/2); “ihtimām ḳılduḳ” (2863/2); “tetebbuʿ eyledük” (2941/1)...

2. çokluk şahıs eki -ñUz: “ḳoñuz” (622/1); “oġrarsañuz” (656/1); “irmeñüz” (822/1); “penāh eyleñüz” (1329/2)...

3. çokluk şahıs eki -lAr: “dimişler” (447/1); “dāyire ḳılmışlar” (1635/2); “ḳalmışlar” (1923/1); “müræṣṣæʿ ḳılmışlar” (2166/1); “sökmişler” (2369/2); “ḳoymışlar” (2519/2).

3.4.2.1.3 Emir Çekiminde Kullanılan Şahıs Ekleri

1. teklik şahıs -AyIn, -AyIm: “eydeyim” (1181/2); “gireyin” (2116/1); “beyān ḳılayım” (2866/2); “ḳırayın” (3534/2)...

2. teklik şahıs: 2. teklik şahıs emir çekimi eksiz yapılmakta ancak -GIl emir kuvvetlendirme eki gelebilmektedir: “görgil” (1504/1); “yıḳmaġıl” (2123/1); “ṭıḳmaġıl” (2123/2); “fikr it” (3693/2)...

3. teklik şahıs -sUn: “kām-kār eylesün” (67/1-2); “maġrūr itmesün” (1578/2); “ḳalsun” (2328/1); “ṭursun” (2741/2); “iḥsān eylesün” (2917/2)...

1. çokluk şahıs -AlUm: “barışalum” (1899/2); “urışalum” (1975/1); “gidelüm” (2583/1); “uralum” (2589/1)...

2. çokluk şahıs -ñ, -ñUz: “ḳoñ” (612/2); “ḳoñuz” (622/1); “şāh idüñ” (622/2); “virmeñ” (656/1); “irmeñüz” (822/1)...

3. çokluk şahıs -sUnlAr: Metinde 3. çokluk şahıs emir çekimi olan -sUnlAr ekli bir örnek bulunmamaktadır.

3.4.2.2 Kip Ekleri

3.4.2.2.1 Bildirme Kipleri

3.4.2.2.1.1 Görülen Geçmiş Zaman

Metinde görülen geçmiş zaman eki 1. ve 2. şahıslarda daima yuvarlak ünlülü olarak -dU biçiminde, 3. teklik ve çokluk şahıslarda ise daima düz ünlülü olarak -dI, -dIlAr biçimindedir. Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinin imla özelliklerine uygun biçimde daima ötümlü ünsüze sahiptir.

1. teklik şahıs -dUm: “gördüm” (40/1); “irgördüm” (461/2); “aldum” (1306/2); “beyān eyledüm” (1501/1); “didüm” (1573/1); “yazdum” (1577/2); “ṭoġdum” (1976/1); “vardum” (2274/1); “didüm” (2719/1); “gitdüm” (2826/2); “görmedüm” (2915/1); “bildüm” (3290/2); “şerḥ eyledüm” (3553/1)...

2. teklik şahıs -dUñ: “içdüñ” (1289/1); “ḳıymaduñ” (1904/2); “yaḳduñ” (1941/2); “ṭapduñ” (2370/2); “geldüñ” (2486/2); “şerm-sār ḳılduñ” (2486/2); “urduñ” (2489/2); “yavuz itdüñ” (2512/2); “belā ḳılduñ” (3055/2); “ḫān eyledüñ” (3056/1); “sulṭān eyledüñ” (3056/2).

3. teklik şahıs -dI: “buldı” (7/2); “geldi” (47/1); “çıḳdı” (92/1); “ḳalmadı” (92/2); “gitdi” (143/2); “ṭutdı” (150/2); “yatdı” (183/1); “düzdi” (198/2); “ḳaçdı” (241/1); “ḳopdı” (242/1); “uydı” (242/2); “ḳoşdı” (256/1); “gitdi” (256/2); “ṭutdı” (338/2)...

1. çokluk şahıs -duḳ, -dük: “gördük” (619/1) “ḳoyduḳ” (1845/1); “alduḳ” (1845/2); “yavuz itmedük” (2513/1); “tetebbuʿ eyledük” (2941/1)...

2. çokluk şahıs -dUñUz: “bu resme ḳılduñuz” (1875/1); “ṣalduñuz” (1875/2); “ḫōş geldüñüz” (2144/1); “yitdüñüz” (2431/1); “gitdüñüz” (2431/2); “geldüñüz” (2893/1); “ḫandān olduñuz” (2893/2).

3. çokluk şahıs -dIlAr: “diri ḳıldılar” (18/2); “geldiler” (28/1); “defn itdiler” (121/1); “gitdiler” (121/2); “ṭutdılar” (96/1); “ṭapdılar” (143/1); “esīr ḳıldılar” (145/1); “helāk ḳıldılar” (1259/1); “revān oldılar” (1260/2); “vardılar” (1490/1); “çatdılar” (1668/2); “öldürdiler” (1679/2); “çıḳdılar” (1686/1); “üşdiler” (1795/1); “irdiler” (1813/1); “girdiler” (1813/2); “ḳapadılar” (1839/1); “ḳondılar” (1870/1); “yıḳdılar” (1882/2); “yitdiler” (1965/2); “getürdiler” (2015/1); “dæʿvet ḳıldılar” (2819/1); “işāret ḳıldılar” (2819/2)...

3.4.2.2.1.2 Öğrenilen Geçmiş Zaman

Metinde öğrenilen geçmiş zaman eki olarak “-mIş” ve “-UpdUr” ekleri kullanılmış olup “-UpdUr” biçimi yalnızca 3. teklik şahsa mahsustur. İki ekten ilki “-mIş” biçiminde daima düz ünlülü, diğeri ise “-UpdUr” biçiminde daima yuvarlak ünlülüdür. Ayrıca “-mIş” biçimi, 3. teklik şahısta “-dUr” kuvvetlendirme çekimine de sahiptir.

1. teklik şahıs -mIşAm: (615/2); “yazmışam” (897/1); “cehd ḳılmışam” (897/2); “ṣıġınmışam” (1666/1); “düşmişem” (2139/1); “sevmişem” (2914/2).

2. teklik şahıs: Metinde öğrenilen geçmiş zamanda 2. teklik şahıs çekimi örneği bulunmamaktadır.

3. teklik şahıs -mIş, -UpdUr: “tebāh olmış” (698/2); “dimiş” (820/2); “nihān ḳılmış” (849/2); “irmişdür” (1045/1); “bulmış” (1128/2); “yutmış” (1341/2); “sürüpdür” (1430/1); “göndürüpdür” (2643/1); “virüpdür” (3683/1)...

1. çokluk şahıs -mIşUz: “bulmışuz” (1573/2); “gelmişüz” (2143/1); “yaraḳ ḳılmışuz” (2143/2); “ḳalmışuz” (1786/2).

2. çokluk şahıs: Metinde öğrenilen geçmiş zamanda 2. çokluk şahıs çekimi örneği bulunmamaktadır.

3. çokluk şahıs -mIşlAr: “dimişler” (447/1); “dāyire ḳılmışlar” (1635/2); “ḳalmışlar” (1923/1); “müræṣṣæʿ ḳılmışlar” (2166/1); “sökmişler” (2369/2); “ḳoymışlar” (2519/2).

3.4.2.2.1.3 Geniş Zaman

1. teklik şahıs -ArAm, -UrAm: “kār-zār ḳıluram” (642/2); “bilürem” (1872/2); “ölürem” (2175/2); “væṣiyyet ḳıluram” (2252/2); “oġraşuram” (2298/2); “ururam” (2560/1); “ṭæleb ḳıluram” (2788/2); “gelürem” (3177/1); “ilticā ḳıluram” (3685/2). Eserin P nüshasında geniş zamanda 1. teklik şahıs çekimi bir defa -rIm

ekiyle kullanılmış, ve sözcük "adım" sözcüğü ile kafiyeli olarak kullanıldığı için transkripsiyonlu metinde de bu şekilde aktarılmıştır: "ışmarlarım" (1721/1).

2. teklik şahıs -ArsIn, -UrsIn: "yıḳarsın" (2513/2); "ṣubaşı ḳılursın" (3291/1).

3. teklik şahıs -r, -Ar, -Ur: "sürçer" (1359/1); "ditirer" (2306/2); "söyler" (2485/2); "öter" (2568/2); "atar" (2604/2); "ṭapar" (2610/1); "ṣapar" (2610/2); "ister" (2620/2)" "çıḳar" (2641/2); "ötdürür" (2641/2); "ḳaçar" (2678/2); "oḳraşur" (2710/2); "aġlar" (2729/1); "ṣıçrar" (2734/2); "gelür" (2746/1); "ceng ider" (2784/2); "yaşar" (2855/2); "begenür" (2897/2); "eydür" (2949/1); "ölür" (3000/1); "işidür" (3052/2); "böñleşür" (3190/2); "döner" (3192/1-2)...

1. çokluk şahıs -rUz, -ArUz, -UrUz: "dilerüz" (1665/2); "yalvaruruz" (2272/1); "sürerüz" (2272/2); "giderüz" (2509/1); "ışmarlaruz" (2509/1); "ṭæleb ḳıluruz" (2613/2); "isterüz" (2829/1); "yaṣtaruz" (2829/2).

2. çokluk şahıs -ArsIz: "istersiz" (2614/1); "müşkil idersiz" (3062/1).

3. çokluk şahıs -rlAr, ArlAr, -UrlAr: "ḳırarlar" (721/2); "ṣalarlar" (2172/2); "ṣorarlar" (2174/1); "atarlar" (2449/2); "ḳızarlar" (2682/2); "yürürler" (3003/2); "getürürler" (3039/1); "virürler" (3197/1)...

Geniş zamanın olumsuz çekimi için -mAz eki kullanılmıştır. Şahıslara göre çekimine dair metinde yer alan bazı örnekler şöyledir: "uymazam" (114/1); "terk ḳılmazam" (615/2); "virmezsin" (3291/2); "diñmez" (2178/1); "dimez" (2493/1); "kār-u-zār eylemezüz" (2029/)...

3.4.2.2.1.4 Gelecek Zaman

Metinde Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik gelecek zaman eki olan "-IsAr" ekinin yanı sıra bazen de istek eki "-A" kullanılmıştır. Türkiye Türkçesinde kullanılan "-AcAk" gelecek zaman eki ise metinde sıfat-fiil eki göreviyle ve nadiren kullanılmıştır. Metinde "-IsAr" gelecek zaman ekinin kullanıldığı örnekler şu şekildedir: "olısar" (118/1); "bulısarsın" (2504/2); "bulaşısardur" (2821/2); "oġluñ olısar" (2925/1); "ḫān olısar" (2925/2); "irişiser" (2420/2); "öliseremdür" (2807/1); "muḳābil olısar" (3656/2).

Metinde "-A" istek ekinin gelecek zaman görevinde kullanımına ise eserin 744. beytindeki "gide" ve "hükm ide" örnekleri ile 776. beytindeki "ḳıra" ve "vire" örnekleri verilebilir:

On iki beg senüñ æşlüñden ***gide***

Āḫir ol işbu diyāra ḥükm ***ide*** (744)

"Senin soyundan on iki hükümdar gelip **geçecek**; sonunda bu diyara (bu ülkeye) O (Muhammed Peygamber) **hükmedecektir**."

Kīni var anuñ bize irse eli

Ḳıra *bizi* ***vire*** *Behrāma ili* (776)

"Onun bize kini var; (bu nedenle) eli bize ulaşırsa bizi kırıp **geçirecek** ve memleketin yönetimini Behrâm'a **verecektir**."

3.4.2.2.2 Tasarlama Kipleri

3.4.2.2.2.1 İstek Kipi

İstek kipi için -A eki kullanılmıştır. Metinde şahıslara göre kullanım örnekleri şu şekildedir:

1. teklik şahıs -Am: "iʿlām ḳılam" (314/2); "dönem" (1974/2); "şerḥ ḳılam" (2483/2); "bulam" (3374/1); "arayam" (3374/1); "ṭarayam" (3374/2)...

2. teklik şahıs -sIn: "bulasın" (2/2); "bilesin" (42/2); "dökesin" (463/2); "ṣanasın" (885/2); "göresin" (1041/2); "ḳılmayasın" (2424/1); "olasın" (3082/1); "bilesin" (3179/2); "alasın" (3692/2)...

3. teklik şahıs -A: "ḳalmaya" (444/1); "revā olmaya" (463/1); "ḳopmaya" (734/2); "ḳomaya" (768/1); "maḳbūl ide" (3554/2)...

1. çokluk şahıs -AlUm, -AvUz: "revān olalum" (789/2); "barışalum" (1899/2); "urışalum" (1975/1); "ẕikr eyleyelüm" (458/1); "ceng idelüm" (1991/2); "yiyelüm" (1994/2); "içelüm" (1994/2); "varavuz" (1996/2); "yād idevüz" (3436/2)...

2. çokluk şahıs -AsIz: "aġlayasız" (2822/2); "ceng idesiz" (2739/2); "yād eyleyesiz" (3695/1); "söyleyesiz" (3695/2).

3. çokluk şahıs -AlAr: "intiḳām ḳılmayalar" (462/2); "ḳæmʿ ḳılalar" (603/2); "diyeler" (1864/2); "oġraşalar" (2295/2); "ḳomayalar" (2452/2); "vireler" (2541/2).

3.4.2.2.2.2 Şart Kipi

Şart kipi için -sA eki kullanılmış olup tüm şahıslarda örneği vardır.

1. teklik şahıs -sAm: "gitsem" (1865/1).

2. teklik şahıs -sAñ: “ḳætl itseñ” (465/1); “varsañ” (548/2); “dileseñ” (894/2); “heves ḳılsañ” (936/1); “başsañ” (2504/1); “ḳığırsañ” (3061/1); “ulaşmasañ” (3162/2).

3. teklik şahıs -sA: “ræḥīm olmasa” (20/2); “buyursa” (613/1); “gitse” (1621/2); “varsa” (1954/1); “yalvarsa” (2125/2)...

1. çokluk şahıs -sAvUz: “dönsevüz” (1772/2); “ḳaçsavuz” (2409/1).

2. çokluk şahıs -sAñUz: “oġrarsañuz” (656/1); “virmeseñüz” (1841/1); “dilerseñüz” (3040/1).

3. çokluk şahıs -lArsA: “ked ḳıldılarsa” (1670/2).

3.4.2.2.2.3 Gereklilik Kipi

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde gereklilik kipi bağımsız bir kategori olarak görülmemektedir (Akar, 2018). Metinde gerekliliği belirtmek üzere “-mAK” isim-fiiline “gerek” veya “gerekdür” kelimesinin dahil edilmesiyle oluşan “-mAK gerek” biçimi kullanılmıştır. Bu konudaki örnekler şunlardır: “n’itmek gerekdür” (770/2); “dönmek gerek” (1973/1); “itmek gerek” (2510/1); “gitmek gerek” (2510/2).

3.4.2.2.2.4 Emir Kipi

Metinde emir kipinin 3. çokluk şahıs dışında tüm şahıslarda çekimine dair örnekler mevcuttur. Eksiz olarak yapılan 2. teklik şahıs çekiminde -GIl emir kuvvetlendirme ekinin kullanıldığı birçok örnek mevcuttur. Kipin olumsuz biçimi ise ekten önce +mA olumsuz ekinin kullanılmasıyla yapılmıştır.

1. teklik şahıs -AyIn, -AyIm: “eydeyim” (1181/2); “göreyin” (2636/2); “gireyim” (2830/1); “gireyin” (2830/2); “ideyin” (2862/2); “ḳılayım” (2866/1); “ḳılayın” (2967/1); “ḳırayın” (3534/2).

2. teklik şahıs Ø, -GIl: “diñlegil” (266/2); “bul” (936/2); “fikr eyle” (937/1); “nigāh olġıl” (167/2); “ḳıtāl eylegil” (1714/2); “yıḳmaġıl” (2123/1); “ṭıḳmaġıl” (2123/2); “al” (2328/1); “ḳo” (2357/1); “git” (2357/1); “ḳoġıl” (2498/1); “digil” (2515/1); “ḳæydın yigil” (2515/2); “yıḳ” (2741/1); “yaḳ” (2741/1)...

3. teklik şahıs -sUn: “ḳalmasun” (234/2); “düzilsün” (753/1); “maġrūr itmesün” (1578/2); “ḳærār ḳılsun” (2300/1); “ṭursun” (2300/2); “çeksün” (2330/1); “gelsün” (2467/1); “alsun” (2932/2)...

1. çokluk şahıs -AlUm: “eyleyelüm” (458/2); “barışalum” (1899/2); “urışalum” (1975/1); “yiyelüm” (1994/2); “içelüm” (1994/2); “gidelüm” (2583/1); “uralum” (2589/1); “ḳıralum” (2589/2); “ġæzā ḳılalum” (3041/2); “duʿā ḳılalum” (3554/1)...

2. çokluk şahıs -ñ; -Uñ, UñUz: “bilüñ” (556/2); “virmeñ” (656/1); “intiḳām eyleñ” (1301/2); “dönüñüz” (1994/1); “ḳonüñüz” (1994/2); “bāḳī oluñ” (2823/2); “diñleñ” (2737/2); “beg ḳıluñ” (3211/2). Ekin, Eski Anadolu Türkçesinin dil hususiyetlerine aykırı olarak -Uñ yerine -Iñ biçiminde kullanıldığı tek örnek vardır: “eydiñ” (1319/1).

3. çokluk şahıs: Eski Anadolu Türkçesinde -sUnlAr biçiminde çekimlenen ekin metinde örneği bulunmamaktadır.

3.4.2.2.3 Soru Eki

Türkiye Türkçesinde ünlü uyumuna uygun olarak -mI ve -mU biçimlerinde kullanılan soru eki, isimlerden sonra olduğu gibi fiillerden sonra da metinde -mI biçiminde daima düz ünlülüdür. Ek bazen sözcükle bitişik olarak yazılmıştır. Daha önce de değinilen ekin fiillerden sonra kullanımına dair örnekler ise şu şekildedir: “bula-mı” (2394/2); “ḳala-mı” (3476/2); “ḳırayın-mı” (3535/2).

3.4.2.2.4 Ek-fiil Çekimleri

Eski Türkçede “er-” biçiminde olan ek fiil (cevher fiil) Eski Anadolu Türkçesinde “i-” biçimindedir. Ayrıca 3. teklik şahıslarda hem “durur” hem de “-dUr” biçimi kullanılmıştır. Nüshalarda “i-” fiili bazen sözcüklerle bitişik olarak imla edilmiştir. Ancak bu imla hususiyeti fonetik hadiseyi gösteren bir alamet olarak addedilmemiş ve bu nedenle ek fiil uyum dahilinde okunmayarak daima “i-” biçiminde ince ünlülü aktarılmıştır. Metinde “i-” cevher fiilinin düştüğü örneklerde bazen yardımcı ünsüzün de kullanılmadığı tespit edilmiştir. İsimlerin ek fiille olan çekimlerine bu başlık altında, birleşik çekimlerine ise bir sonraki başlık altında örnekler verilmiştir.

Cevher fiilin görülen geçmiş zaman çekimi “idi”: “yoġ-idi” (36/1); “cevher-idi” (72/1); “nūr-idi” (72/1); “nezdīk-idi” (72/2); “dūr-idi” (72/2); “neṣr-idi” (101/2); “anası-y-idi” (147/1); “var-idi” (156/1); “kemāli-y-idi” (180/2); “ol-idi” (237/2); “melʿūn-idi” (313/2); “oġlı-y-idi” (403/1); “ṣāḥib-rāy-idi” (418/1); “salṭanet-ārā-y-idi” (418/2); “ṭaġ-idi” (539/1); “oġlan-idi” (682/2); “ḳardaşı-y-idi”

(683/1); “yapmış-idi” (712/1); “sulṭān-idi” (846/2); “bunlaruñ-idi” (1047/1); “nāyib-idi” (1518/2)...

Cevher fiilin görülen geçmiş zaman çekiminde düştüğü ve bununla birlikte yardımcı ünsüzün de kullanılmadığı bazı örnekler de şöyledir: “ḳardaşı-dı” (324/1); “yoldaşı-dı” (324/2); “Eḥad Ṣubaşı-dı” (1621/1); “ṭopṭolu-dı” (1762/2); “ṭışları-dı” (2555/2); “yataġı-dı” (2631/2)...

Cevher fiilin şart çekimi “ise”: “ḥūri-y-ise” (113/2); “var-ise” (658/1); “didi-y-ise” (704/2); “dirilür-ise” (1301/1); “ister-ise” (2243/1); “er-ise” (2300/2); “bu-y-ise” (2561/2); “vardı-y-ise” (3237/2); “ṭutdı-y-ise” (3240/2); “n’itdi-y-ise” (3337/2); “ölür-ise” (3577/1)...

Geniş zamanın 3. şahsı “-durur” ve “-dUr”: “ẓāhirde durur” (28/2); “bünyād durur” (81/1); “irşād durur” (81/2); “Leyṯ bin Muṣʿab durur” (276/1); “Keyānī bābı durur” (293/2); “ol-durur” (392/1); “ġār içinde durur” (547/1); “Ḥaḳ Teʿālādan durur” (1463/2); “çoḳ-durur” (1506/2); “yoḳ-durur” (1861/1); “yig-durur” (2317/2); “işbulardur” (55/2); “budur” (181/2); “Sāsāndur” (406/1); “rivāyetdür” (409/2); “vardur” (433/2); “şāh-zādemdür” (613/2); “yoḳdur” (658/2); “deryādur” (885/2); “degüldür” (1008/2); “rāmdur” (1033/2); “öküşdür” (1808/2); “nedür” (1981); “yigdür” (1992/1); “Tañrıdur” (2610/1); “sulṭāndur” (2803/2); “fānīdür” (3065/2); “erdür” (3112/1)...

-i cevher fiilinin zarf fiil çekimi “-iken”in isimlerle kullanımında -i fiili muhafaza edilmiştir: İsimlerle kullanımı şu şekildedir: “pīr-iken” (23/1); “yīgāne-y-iken” (69/2); “sekrān-iken” (823/2); “anası-y-iken” (824/2); “yoġ-iken” (873/1); “ḫiẕmet-kār-iken” (1080/2); “ġonce-y-iken” (1384/1); “kāfir-iken” (1514/1); “müʾmin-iken” (1595/2); “baġlu-y-iken” (1599/2); “var-iken” (2020/2); “maḫzūn-iken” (2518/2); “āsān-iken” (3062/1); “ʿirfān-iken” (3062/2)...

3.4.2.2.5 Fiillerde Birleşik Çekim

Metinde hikâye, şart, kuvvetlendirme ve ihtimal çekimlerine dair kullanımlar mevcut olup rivayet birleşik çekimi bulunmamaktadır.

3.4.2.2.5.1 Hikâye

Hikâye birleşik çekiminde “-i” fiilinin muhafaza edildiği örnekler olduğu gibi düştüğü örnekler de mevcuttur. Fiilin muhafaza edildiği bazı örnekler şu şekildedir: “çürümemiş-idi” (122/2); “ṣāḥib-maʿrifet olmış-idi” (315/2); “virmiş-

idi” (429/2); “ḳalmış-idi” (652/2); “yapmış-idi” (712/1); “dimiş-idi” (808/1); “görmemiş-idi” (1728/2); “ṭolmış-idi” (1739/2); “ḳaçmış-idi” (1834/1); “uçmış-idi” (1834/2); “gelmiş-idi” (1983/1); “bilmiş-idi” (1983/2); “yazılmış-idi” (2270/1); “bezenmiş-idi” (2469/1); “dönmiş-idi” (2469/2); “inmiş-idi” (2580/1); “irmemiş-idi” (2587/1)...

Hikâye birleşik çekiminde cevher fiilin düştüğü bazı örnekler ise şunlardır: “bulmışdı” (193/2); “ṣāḥib-ḳırān olmışdı” (356/2); “ḳopmışdı” (555/2); “girmişdi” (961/1); “ṭutmışdı” (1122/2); “irmişdi” (1214/1); “dönmişdi” (1469/1); “tæṣnīf eylemişdi” (1493/1); “ḳalmamışdı” (1537/2); “almışdı” (1625/2); “çıḳmışdı” (1936/2); “ṣavılmışdı” (2011/2); “üşmişdi” (2086/2); “çekmişdi” (2162/2); “ʿæzm ḳılmışdı” (2416/1); “binmişdi” (2625/2); “düşmişdi” (2902/2)...

3.4.2.2.5.2 Şart

Hikâye birleşik çekiminde olduğu gibi şart birleşik çekiminde de “i-” cevher fiilinin muhafaza edildiği ve düştüğü örnekler metinde mevcuttur. Şart çekiminde ayrıca cevher fiilin düştüğü bazı örneklerde yardımcı ünsüzün kullanılmadığı örnekler de bulunmaktadır.

Şart birleşik çekiminde “i-” cevher fiilinin muhafaza edildiği bazı örnekler şunlardır: “ḳor-iseñ” (610/2); “didi-y-ise” (704/2); “dirilür-ise” (1301/1); “ḳor-isem” (1864/1); “ister-ise” (2243/1); “ḥükm itdi-y-ise” (2256/2); “almaz-isem” (2847/2); “vardı-y-ise” (3237/2); “ṭutdı-y-ise” (3240/2)...

Şart birleşik çekiminde “i” cevher fiilinin düştüğü örnekler şunlardır: “uçarsa” (1636/2); “ne oldıysa” (1749/2); “isterse” (2009/1); “yardım eylerse” (2116/2); “ṭapmadıysa” (2287/2); “buldıysa” (2438/1); “begendiyse” (2917/1); “oġraşdıysa” (3525/1); “geldiyse” (3066/1)...

Şart birleşik çekiminde cevher fiilin düştüğü ve bununla birlikte yardımcı ünsüzün de kullanılmadığı örnekler ise şunlardır: “didise” (673/2); “çaldısa” (1736/1); “virdise” (2127/1); “ṭapmadısa” (2535/2); “ne itdise” (2537/2); “gitdise” (2806/1).

3.4.2.2.5.3 Kuvvetlendirme ve İhtimal Çekimi

Muharrem Ergin (Ergin, 2009), isim fiilinin üç şekli ile yapılan hikâye, rivayet ve şart birleşik çekimleri yanında onun ek hâlindeki şimdiki zamanının bir eki ile yapılan fiil çekiminin de dördüncü birleşik çekim olarak alınabileceğini

belirtmiş fakat bu eklerden birinin (*-dır*) fiil çekimlerine de karıştığı ve fiil kiplerine birleşik çekim eki gibi ikinci bir mana kattığının görüldüğünü ifade etmiştir.

Metinde kuvvetlendirme ve ihtimal çekiminden örnekler şu şekildedir: "dimişlerdür" (179/1). "dimişdür" (401/2); "irmişdür" (1045); (1589/2); "ġæzā ġæzā eylemişdür" (2856/1)...

3.4.2.3 Yapım Ekleri

3.4.2.3.1 İsimden İsim Yapım Ekleri

+AK: Genellikle küçültme ve kuvvetlendirme bildirilen isim yapan bu ek, Eski Türkçe dönemindeki "+gAk" ekinin kalıntısıdır (Akar, 2018). Metinde kullanımı nadirdir: "yañaġında" (2900/2).

+An: Kategori olarak çokluk yapar ve kalıplaşmış örneklerde görülür. (Gülsevin, 2009b). Metinde kalıplaşmış olarak birçok defa kullanılmıştır: "oġlan" (98/1); "oġlanlarından" (278/2); "oġlan-idi" (682/2); "eren" (1632/1); "erenler" (2093/2)...

+ez: İşlek olmayan bir ektir. "geñ**ez**" (301/2; 445/2; 953/2; 1065/2; 1429/2; 1793/2; 2752/2...)

+CA: Eşitlik hâli ekidir ve kalıplaşma yoluyla bazı türetmeler yapmıştır (Özkan, 2013). Zamanla görev alanı genişleyerek yapım eki olarak da kullanılmış ve Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde isim çekimi yanında sıfat ve zarf görevli yeni sözcükler yapmak için de kullanılmıştır (Akar, 2018). Metinde örnekleri mevcuttur: "nice" (20/1); "dilince" (2135/2); "aḳçe" (2156/1)...

+CUK: Küçültme ekidir. "güççüg" (1383/1; 1616/1); "baġacuḳ" (2373/1; 2376/1); "baġacuġa" (2375/1); "aracuḳda" (3045/2).

+CI: İşlek eklerden biri olup genellikle meslek adı türetmede kullanılır. "demürci" (189/1); "ṣavaşcı" (2044/2, 2078/2); "yardımcı" (2257/2); "ilçi" (3376/1; 3483/1).

+dAŞ: Genellikle ortaklık ve beraberlik bildiren isimler türetmeden kullanılır. "ḳardaşı" (179/2; 201/1; 218/1...); "ḳardaş" (220/1; 3036/2); "ḳardaşına" (290/2; 440/2...); "ḳardaşı oġlı" (307/2); "yoldaşı-dı" (324/2); "ḳardaşına" (440/2); "ḳardaşın" (674/1); "yoldaşı" (2017/2; 3446/2); "ḳardaş olur" (2131/1)...

+egü: Arkaik olarak belli sözcüklerde kullanılmıştır (Özkan, 2013). Metinde örneği mevcuttur: "öñegü" (2651/2; 3610/1); "güyegüsi" (2939/2; 2992/2); "güyegüye" (2949/1); "güyegü oġlına" (2949/2).

+Il: Renk adları türetirken kullanılan bir ektir. “ḳıbḳızıl” (1678/2); “ḳızıl altun” (1719/1); “ḳızıla” (1751/2); “yaşıl” (2073/1); “ḳızıl” (2624/1); “ḳızıl börgī” (3106/2); “ḳızıl börgi” (3115/1).

+lU: Eski Türkçedeki “+lIg” ekinin sonundaki “g” ünsüzü Batı Türkçesinde düşmüş ve ek ünlüsü yuvarlaklaşmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde işlek olarak kullanılan eklerden biridir. “gizlü” (884/2); “atlu” (1727/1); “ay yüzlü” (1751/1); “ḳıymetlü” (1912/1); “eyerlü” (1916/2); “yaraḳlu” (2005/2); “üründülü” (2005/2); “adlu” (2057/1); “ṭatlu” (2337/2); “uşlu” (2493/1); “dürlü” (2541/2); “ḳanlu” (2584/2); “ṣælābetlü” (2892/2); “mehābetlü” (3078/1) “ṭonlu” (3272/2)...

+lXK: Eski Anadolu Türkçesinin işlek eklerinden biridir. Ünlü uyumuna girdiği örneklerin yanı sıra uyum dışında olan örnekleri de vardır. “gicelük” (196/2); “Tañrıluḳ” (213/2); “beglüg” (482/2); “pādişāhluḳ” (624/2); “ayluḳ” (1479/2); “ḳonşıluḳ” (1488/2); “dōstluḳ” (1488/2); “günlük” (1525/2); “şāẕıluḳ” (2193/2); “çoḳluḳ” (2555/1); “ellik” (2616/1); “ḳollıġ” (2616/1); “buṭluḳ” (2616/1)...

+(I)ncI: Sayı adlarında görülen bir ektir. Metinde çok defa kullanılmıştır. “ikinci” (45/1); “üçinci” (46/1); “dördinci” (47/1); “bişinci” (48/1); “altıncısı” (49/1); “yidinci” (50/1); “sekizinci” (51/1); “ṭoḳuzıncı” (52/1); “onıncısı” (53/1); “on birinci” (54/1)...

+rAk: Eski Anadolu Türkçesinin işlek eklerinden biridir. Ancak metinde nadiren kullanılmıştır. Üstünlük ifade eden sözcükler türeten bir ektir. “tīz-rek” (1667/2); “giçirek” (2598/2).

+sI: Benzerlik gösteren bir ek olup Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde çok yaygın değildir. Benzer şekilde *Düstûr-nâme*’de de kullanımı nadirdir. “ayruḳ**sı**” (2183/2).

+sUl: Benzerlik adları yapan ve çok kullanılmayan bir ektir. “yoḫsula” (196/1; 2195/2; 3549/2); “yoḳsul” (1755/1).

+sUz: İsimlere gelerek yokluk bildiren sıfatlar yapan bir ektir. Sıfat yapım eki “+lU”nun olumsuzudur. “cānsuz” (2610/1); “ʿārsuz” (2610/2); “īmānsuz” (2648/2); “ansuz” (2774/2); “ḫānsuz” (3489/2); “yüzsüz” (2498/2); “dikensüz” (2591/1); “ḥædsüz” (3511/2).

3.4.2.3.2 Fiilden İsim Yapım Ekleri

-AK: Genellikle yer ve araç gereç adları yapmaktadır. “direkleri” (207/1); “sancaḳ” (1613/2); “sancaġı” (1824/2); “bıçaḳ” (1674/1; 3205/2); “diregin” (2182/1); “yataġı-dı” (2631/2); “ṭuraḳ” (2922/2).

-du: “sındusı” (2775/1).

-GX: Eski Anadolu Türkçesinin işlek eklerinden biri olup yuvarlak ünlülüdür. Ancak metinde birkaç sözcükte düz ünlülü kullanıldığı için “-GX” biçiminde gösterilmiştir. “bıçġı-le” (24/2); “uyḳudan” (2230/2); “uyḳuya” (2789/2); “uyḳusından” (2800/2); “içgi” (3178/1).

-Xk: Eski Türkçeden beri görülen eklerden biri olup fiillerden çeşitli isimler ve sıfat isimleri yapar (Akar, 2018). Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ek “-Uk” biçiminde yuvarlak ünlülü olmasına rağmen metinde bir örnekte düz ünlülü geldiği için Metinde birçok örneği mevcuttur. “bölük” (1462/2; 1826/1-2; 1828/1...); “açıḳ” (1943/2); “artuḳ” (2032/1; 2172/2; 2799/2); “ayruḳsı” (2183/2); “ṭanuşuḳ ḳılur” (2334/2); “ḳonuḳluḳ” (2349/2); “artuḳdı” (3650/1)...

-GUn: “azġun” (3488/2). “ḳırġun-ile” (1848/2); “ṭutġunlar” (2222/2); “ṭutġunuñ” (2224/1); “ḳızġun” (2375/2); “ṭutġun-idi” (2548/1); “ḳaçġun” (3374/1); “ṭutġunlar” (3507/1); “ṭutġun” (3511/2).

-K: Fiilin gösterdiği hareketin sonucunu veya onunla ilgili bir yer ve araç ismi yapmak üzere kullanılan bir ektir (Akar, 2018). Metinde birkaç örneği vardır. “ıraḳ” (2623/2; 2686/1).

-m: Genellikle bir defada veya bir hamlede olan işi ve mahsulünü ifade eden isimler türetmede kullanılan bir ektir (Özkan, 2013). “ölümi” (116/2); “adım” (1721/2); “dönüm” (1791/2); “ölüm” (2775/1); “ölümi” (2829/1); “ölümine” (3075/1)

-mAK: Filllerin mastar şeklidir. Metinde birçok örneği vardır. “dök**mek**” (313/2); “bilmek” (894/2); “ḳaçmaḳ” (1091/2); “çıḳmaḳ” (1695/2); “ölmek” (1992/1); “ceng eylemege” (1993/2); “dökmek” (1995/1); “görmek” (2270/2); “gitmek” (2510/2); “almaḳ” (2567/2)...

-mAKlIK: -mAK mastar ekiyle +lIK isim yapım ekinin birşleşmesi sonucu Eski Anadolu Türkçesinde oluşan bir ektir. Dönem metinlerinde yaygın olarak kullanılan ek, fiillerin hareketinin sonucunu bildiren soyut anlamlı isimle yapmak üzere kullanılmıştır (Akar, 2018). Metinde birkaç örneği mevcuttur: “yapmaḳlıġa” (733/2); “ṭutmaḳlıḳda” (812/2); “ḳaçmaḳlıġa” (2298/1); “sögmeklige” (2767/1); “dögmeklige ” (2767/2)...

-mA: Eski Anadolu Türkçesinde bu ekle daha çok müşahhas anlamda isim yapılmıştır (Özkan, 2013). Metindeki örneği şu şekildedir: *gelmesin* "gelmesini" (2275/2).

-mur: "yaġmur" (2570/2).

-n: Metinde nadir olarak kulanılmıştır. "gelindür" (1742/1).

-ş, -Iş: "biliş" (1410/2); "ṣavaş" (1499/2; 1669/2; 1675/3...).

-U: Eski Türkçedeki eklerin sonundaki "-g"nin düşmesi ve akabinde ek ünlüsünün yuvarlaklaşmasıyla gelişen bir ektir. "ölü" (479/2; 1848/2; 2503/2); "ṭolu" (1661/1; 1811/2; 1848/2; 2043/1; 2097/2; 2113/1; 2170/2; 2555/2...); "ṭapu" (1717/1; 1819/1; 2380/2; 2413/1; 2907/2); "ṭapuñ" (628/2; 876/2; 2492/1); "ṭapuña" (722/2; 1853/2; 1996/1; 2272/1; 2508/2); "ḳamu" (81/1; 1509/1; 1755/2; 2067/1; 2193/1; 2240/2; 2619/2; 2963/2; 3188/2; 3392/2; 3438/2; 3503/2).

3.4.2.3.3 Fiilden Fiil Yapım Ekleri

Fiilden fiil yapım eklerinin çoğu çatı ekleridir.

-Ar-: Geçişsiz fiillere gelerek geçişli fiiller yapan bir ektir. "çıḳarup" (88/1); "çıḳarur" (367/2); "çıḳardı" (517/2), "ḳoparam" (615/2); "giderem" (641/1-2); "ḳopardı" (2032/2)...

-dUr-: Eski Anadolu Türkçesi metinlerde yaygın olarak görülen ettirgenlik ekidir. "murġ-zār itdürdi" (389/2); "binā itdürdi" (732/2); "bindürüben" (1120/1); "ḳaldurdı" (1613/2); "ḳaldurup" (2210/2); "yıḳdurdı" (2356/1); "geydürür" (2384/1); "ötdürür" (2641/2); "indürem" (2672/1)...

-gUr- (-gOr-): Oğuz Türkçesinde ek başındaki "g" ünsüzü düşmesine rağmen "-gUr-" fiilden fiil yapım ekinde bu ünsüz kalıplaşmış biçimde muhafaza edilmiştir. Eski Anadolu Türkçesi metin çalışmalarında dar ünlülü olarak "-gUr-" biçiminde okunması tercih edilen ek, tarafımızca "-gOr-" biçiminde geniş ünlülü okunmuştur. *MetinAmbarı*'ndaki birçok örnekte ekin, bazı manzum metinlerde "görür" ile kafiyelenmiş olduğunun tespit edilmesi ve Meninski tarafından "irgörmek" biçiminde (Tulum, 2011) kaydedilmiş olması nedeniyle ek bu şekilde okunmuştur. "irgördüm" (461/2); "irgördi" (844/2; 941/2); "irgörürlerdi" (2243/2).

-(ı)l-: Edilgenlik ekidir. "virildi" (346/2); "derildi" (476/1); "çekildi" (1705/2); "götrildi" (1773/2); "ḳatılur" (2035/1); "atılur" (2035/2); "yıḳıldı" (2447/1); "işidildi" (2529/1); "ṣaçılur" (2844/1); "açılur" (3098/2); "düzildi" (3399/1); "kesilüp" (3410/1)...

-(I)n-: Edilgenlik ve dönüşlülük ekidir. “bulınmaz” (134/2); “ṭæleb olınmadın” (875/2); “çalındı” (2546/2); “çalınur” (1618/1); “alınup” (1797/2); “yirinmeye” (2468/2); “sevine” (2468/2)...

-(I)ş-: Bir işin karşılıklı veya birlikte yapıldığını belirten işteşlik ve ortaklaşalık ekidir. “çaġrışur” (1711/2); “ṣorışdı” (1765/2); “ḳarışur” (1889/1); “urışur” (1889/2); “görişür” (2120/1); “ṣorışur” (2120/2)...

-t-: Ettirgenlik ekidir. “segirdür-iken” (1056/1); “ṭonatdı” (1699/1); “segirdüben” (1986/2).

-Ur-: “düşürüp” (2162/2; 3026/2); “bitürdi” (2658/2); “bitür” (2958/1); “düşürür” (3285/1); “üşürür” (3285/2).

-mA: Olumsuzluk anlamlı yeni fiillerden türeten olumsuzluk ekidir. “virmeseydüm” (116/1); “gelmeyüp” (157/1); “ḳalmadı” (174/2); “melik olmadı” (187/1); “girmedi” (229/2); “uymadı” (373/2); “virmedi” (428/2); “görmedi” (452/2); “bilmediler” (786/2); “getürmedi” (888/1); “ceng eylemedi” (1036/2); “ṣanma” (1419/2); “çāre olmadı” (1467)...

3.4.2.3.4 İsimden Fiil Yapım Ekleri

+A-: “yaşayup” (165/2); “ṭonatdı” (1699/1); “oġradı” (1654/1); “boşanduḳda” (3428/1)...

+Al-: “ulalur” (420/1; 1383/1); “ulaldı” (570/1).

+Ar-: “ḳızarlar” (2682/2).

+lA-: “söyledi” (2019/2); “başladı” (2736/2); “añladı” (2892/1); “bañladılar” (2931/2); “ışmarladı” (2936/1); “ṭaġladı” (3124/2)...

3.4.2.4 Fiilimsiler

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde fiilimsiler yaygın olarak kullanılmıştır. Metinde isim-fiillerin, sıfat-fiillerin ve zarf-fiillerin birçok sayıda örneği mevcuttur.

3.4.2.4.1 İsim-Filler

-mA: *gelmesin* “gelmesini” (2275/2).

-mAK: “ṭapmaḳdan” (151/2); “dökmek” (313/2); “ḥıfẓ itmege” (733/1); “bilmek” (894/2); “şerīk olmaḳ” (1089); “ḳaçmaḳ” (1091/2); “ṭutmaġ” (1140/1); “çıḳmaḳ” (1695/2); “ölmek” (1992/1); “ceng eylemege” (1993/2); “dökmek” (1995/1); “görmek” (2270/2); “gitmek” (2510/2); “almaḳ” (2567/2)...

-Iş: “bili**ş**” (1410/2).

3.4.2.4.2 Sıfat-Fiiller

-AcAK: "Yazdı zīc içre olacaġına şek" (392/2); "Ol yañada uracaḳ il yoġ-idi" (2204/1).

-An: Yaygın olarak kullanılan bir sıfat-fiil ekidir. "Yeşribde olan" (821/1); "yıḳılan ḫæşm" (905/2); "ẕikr olan on iki nefs" (1073/2); "göñli olan gişi" (1947/2); "anları gören gişi" (2190/2); "yaġı olan yiri vīrān itdiler" (2287/1); "anları görenüñ işi cūşdur" (2471/2); "Ḫuẕā-y-içün ölen ḳardaşlara" (2960/2); "atı yorulan ʿædūyı" (3651/2)...

-Ar: Geniş zaman sıfat fiil ekidir. "ḥædden evlādı aşar ṭoldı cihān" (148/2); "anı bilür kimsene yoḳ ol zemān" (3079/1)...

-dUK: Eski Anadolu Türkçesinin sürekli yuvarlak ünlülü sıfat-fiil eklerinden biridir. "itdügin" (339/2); "öldügi dem" (603/1); "geldügin" (1628/1); "irdügi dem" (1839/2); "Umur Pāşā didükleri" (2720/1); "alduġı ili" (3422/2)...

-mIş: Öğrenilen geçmiş zaman sıfat-fiil ekidir. "ḫāna ḳarşu yayı ḳurıl**mış** aşar" (2932/1); "arusı git**miş** alurlar bālini" (3049/2).

-mAz: "kimse eyer urmaz atdur oñat" (595/2); "ḫuṭbe oḳıtmaz ili nālān ider" (1305/2).

3.4.2.4.3 Zarf-Fiiller

-A: "göre" (2521/2).

-dUKCA: "yetdükce" (897/2); "dæʿvet itdükce" (3176/2).

-dUKdA: "revān olduḳda" (849/1); "öldükde" (1391/1); "boşanduḳda" (3428/1).

-IcAk: "gid**icek**" (518/1); "göricek" (2091/1); "atıcaḳ" (2577/2); "bulıcaḳ" (2660/2); "geçicek" (3074/1)...

-IncA: Eski Türkçedeki "-gInçA" zarf fiil ekinden gelişen bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde sınırlandırma işleviyle en sık kullanılan zarf-fiil eklerindendir (Salan, 2020). *Düstûr-nâme*'de de yaygın olarak kullanılan zarf-fiil eklerinden biri olup özellikle sınırlandırma işlevi için "-e kadar" anlamını vermek üzere sıkça başvurulmuştur. Ekin hem "-IncA" hem de "-e kadar" anlamlarını karşılamak üzere kullanımına dair bazı örnekler şu şekildedir: "*ʿÆrşdan in**ince** tā tæḫteʾs-ş̱erā* / *ʿĀleme æṣl oldı ol ḫæyrüʾl-verā*" (76/1); "*İnüp Ādem Nūḥ olup vir**ince** cān* / *İki biñ biş yüz yil oldı bī̆-gümān*" (97/1); "*Bunlar otuz bir nefer oldı temām* / *Tā gel**ince** Aḥmede Fæḫr-i Enām*" (501/2); "*Ehl-i İslām oldılar ʿæhdinde*

Hind / *Hem diyār-ı Çīne_ir**ince** milk-i Sind*" (909/2); "*İrmedin daḫi sekiz yüz yitmişe* / *Oldı z̄ī'l-ḥicce ir**ince** ol bişe*" (1548/2); "*Ḫæşm-ile bir sā'æt eyley**ince** ceng* / *Ṣınuban ḳal'aya dıḳıldı Fireng*" (1643/2); "*İşpen itmiş cem' otuz biñ artuḳ er* / *Ṭaşra çıḳ**ınca** ḳopardı şūr u şer*" (2032/2); "*Ḳıldılar on biñ eri z̄īr ü zeber* / *Ṣınmay**ınca** kāfir irişmedi er*" (2055/2)...

-ken: Metinde yaygın olarak kullanılan zarf-fiil eklerinden biridir. "mekr ü rāy ḳılurken" (525/2); "fenā olmışken" (545/1); "dururken" (588/1); "ṭutmışken" (872/1); "kār-zār ḳılurken" (1371/2; 3232/2); "yürürken" (2600/2); "ḳoyarken" (2634/2); "sürerken" (2635/2); "açarken" (2647/1); "giderken" (2693/1); "eşerken" (2798/1); "dirken" (2848/1); "çekerken" (3063/2); "otururken" (3510/2); "gelürken" (3567/1); "feṯḥ iderken" (3567/1); "ḥiṣār ḳılurken" (3607/2); "ceng iderken" (3644/2).

-mAdIn: Eski Anadolu Türkçesi eseri olan metinde "-mAdAn" zarf-fiili değil "-mAdIn" zarf-fiil eki kullanılmıştır. Nüshalarda ekin harekesiz yazıldığı örnekle, harekeli yazılan örneklere dayalı olarak "-mAdIn" biçiminde aktarılmıştır. "ḫælḳ eylemedin" (69/1); "girmedin" (118/2); "ölmedin" (128/1); "olmadın" (167/2); "ṭæleb olınmadın" (875/2); "necāt olmadın" (893/2); "imām olmadın" (1301/2); "bilmedin" (1491/2); "irişmedin" (1564/1); "savaş olmadın" (2059/2)...

-mAzdIn: Bir örneği vardır. "ölmezdin" (2807/1).

-U: "diyü" (876/2; 898/1; 1289/1; 1300/2; 1666/2; 1667/1; 1711/2; 1723/2; 2370/2; 2611/2); "ovınu" (2729/1); "sevinü" (2729/2); "aġlayu" (2777/1); "yüregin ṭaġlayu" (2777/2); "gözleri yaşı çaġlayu" (2781/2)...

-Up: Eski Türkçede "-p" biçiminde olan zarf fiil ekinin genişletilmiş biçimleri "-Up", "-UbAn", "-UbAnI" ve "-UbAnIn" zarf-fiilleri Eski Anadolu Türkçesinde görülür. Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik zarf-fiil eklerinden olan bu eklerden "-Up" ve "-UbAn" metinde çok yaygın olarak kullanılmıştır. "içüp" (9/1); "ögredüp" (10/1); "şād idüp" (14/1); "ḥıfẓ idüp" (18/1); "ḫælḳ olup" (78/1); "'æṭā ḳılup" (85/1); "inüp" (97/1); "'æzm idüp" (135/2); "gelmeyüp" (157/1); "yaşayup" (165/2); "oturup" (230/1); "ḥæsed idüp" (319/2); "ḥükm idüp" (349/2); "dæ'vet idüp" (373/1); "feṯḥ idüp" (429/1); "ṭoġurup" (432/2); "ṣıçrayup" (629/1); "göndürüp" (650/1); "aldanup" (704/1); "oġraşup" (762/2); "yazup" (817/1); "mīl çeküp" (951/1); "sulṭān olup" (1051/2); "düşüp" (1056/1); "bulımayup" (1426/1); "diyüp" (1718/2); "gürleyüp" (1727/1); "yiyüp" (1767/1);

“alınup” (1797/2); “degşürüp” (1983/1); “ḳarışup” (2036/1); “eskiyüp” (2073/2); “ḳırılup” (2105/2)...

-UbAn: “görüben” (5/1); “ölüben” (21/2); “cidd idüben” (37/2); “buluban” (40/2); “iltüben” (89/1); “tæʿẓīm eyleyüben” (89/2); “düşüben” (95/2); “düzüben” (142/1); “virüben” (150/2); “cins oluban” (159/2); “diyüben” (415/2); “ḳıruban” (494/2); “ḳıluban” (499/2); “öpüben” (621/1); “geçüben” (636/1); “oturuban” (648/2); “ṭartuban” (655/2); “eydüben” (662/1); “örtüben” (695/1); “uruban” (758/1); “ṭutuban” (812/1); “çıḳuban” (884/1); “varuban” (1060/2); “oġraşuban” (1253/1); “göndürüben” (1362/2); “ṣınuban” (1643/2); “egirdüben” (1700/1); “irişüben” (1835/2); “aluban” (1865/1)...

-UbAnI

Metinde nadir olarak tercih edilmiş bir zarf-fiil ekidir. Transkripsiyonlu metinde İ nüshasından aktarılması tercih edilen bir örneği vardır: “görübeni” (2491/2). Ayrıca yine İ nüshasında 595. beyitte “gelübeni” şeklinde bir örneği daha yer alsa da vezin dikkate alınarak sözcük P nüshasındaki “gelübenin” biçiminde aktarılmıştır.

-UbAnIn

Eski Türkçedeki “-p” zarf fiilinin Eski Anadolu Türkçesindeki en genişletilmiş biçimi olan bu zarf-fiil ekine metinde birkaç örnekte rastlanmıştır. “ḥükmi ḳılubanın” (590/2); “gelübenin” (595/1); “alubanın” (1876/1), “yol idübenin” (2293/2); “girübenin” (2955/2).

4. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TENKİTLİ METİN

[İ/1b] [P/1b]

Kitāb-ı Düstūr-nāme be-nām-ı Maḥmūd Pāşā-yı Æʿẓæm Ræḥimehu'llāh[2]

1. Geldi **Bismiʾllāhiʾr-Raḥmāniʾr-Ræḥīm**
   Ḥæmd-ile çün şædr-ı **Ḳurʾān**-ı ʿæẓīm

2. **Besmele**yle[3] ḥæmd-ile pes[4] başla söz
   Bulasın tā kim ṣırāṭ-ı[5] müstæḳīm

3. Milki içinde ebeddür hem ezel
   Bī-zevāl olmışdur ol ẕāt-ı ḳædīm

4. Birligine varluġına şübhe yoḳ
   ʿİlmine bir ḥāżır u ġæyb ol ʿ***Ælīm***

5. Görüben bir günde biñ ʿiṣyān u ʿæyb
   Rızḳuñı kesmez ġæżæbden ol **Kerīm**

6. Ol **Ġænī**dür hem **Şæbūr** ü hem **Şekūr**
   Ol **Ġæfūr**dur ol ʿ***Æzīz*** ü ol **Ḥælīm**

7. Rütbet ervāḥa anuñ ʿævniyledür
   Buldı ʿizzet anuñ-ile_insān-ı cīm

8. ʿ*Ærş* anuñ ervāḥ u[6] emlāki-y-içün
   Olmadı ḳæṣr-ı celāline ḥærīm

9. ʿİlm baḥrinden içüp bir ḳaṭre ṣu

---

[2] Her iki nüshanın başlığının yer aldığı 1b varağından önce, 1a varağında *Berây-ı Ḥæżret-i Maḥmūd Pāşā / Zihī Düstūr-nāme Kerded-inşā* şeklinde bir başlık yer almaktadır.
[3] P: *bism-ile*
[4] Nüshalarda: *bes*
[5] İ: *ṣırāṭ-u*
[6] İ: *ervāḥa*

Ādem insān içre olmışdur ʿælīm

10. İsm-i æʿẓæm ögredüp **İdrīs**e ol
Lā-cerem oldı sipihr üzre ol muḳīm

11. **Nūḥ**[7] maḥfūẓ olmasa ismi-y-ile
Mevc-i ṭūfāndan helāk eylerdi bīm

[İ/2a] 12. **Ṣāliḥ** oldur **Hūd**ı ḳavlinde ḳılan
Rām anuñ-çün aña dir rīḥ-i ʿæḳīm

[P/2a] 13. Ḳıldı ol **Nemrūd** odın gül-zār ḥıfẓ
Oldı **İbrāhīm** evvāh u ḥælīm

14. Hem ƶebīḥin hem ḫælīlin şād idüp
Ol fidā ḳılmış-durur ƶebḥ-i ʿæẓīm

15. Enbiyā ceddin **İsḥāḳ** idüben[8]
Ḳıldı ol **Yaʿḳūb**ı ḫælḳ içre kerīm

16. ʿİzzet-i **Yūşa**ʿla[9] **Hārūn** u[10] **Şu**ʿæyb
Andan oldı kimse yoḳ aña ġærīm

17. Rütbet[11] ü cāhı viren **Dāvūd**a ol
Fæżli-le anuñ **Süleymān**dur selīm

18. Anuñ ismin ḥıfẓ idüp **İlyās**-ı[12] **Ḫıżr**[13]
Diri ḳıldılar ebed olmaz ʿædīm

[7] İ: *Levḥ-i*
[8] P: *idüp*
[9] İ'de *şın*'ın noktaları unutulmuştur.
[10] İ'de yok.
[11] İ'de sehven esre ile *rütbeti* şeklinde imla edilmiş olmalıdır.
[12] İ'de yok
[13] P: *İlyās-u*

19. Luṭfı-le **Eyyūb**a virmezse şifā
Gitmez-idi_andan ebed renc ü[14] sæḳīm

20. Nice ḳurtula-y-idi tesbīḥ-ile
Yūnusa ḥūt içre olmasa ræḥīm

21. Ol ʿ**Üzeyr**e yiñi ḫılʿæt ḳıldı cūd
Ölüben olmış-iken ḫāk-i[15] remīm

22. ʿİzzetiyle ḥikmetiyle hem anuñ
Oldı eʿazz **Elyesaʿ Loḳmān Ḥækīm**

23. Pīr-iken **Yæḥyāyı** ol ḳıldı hibe
Ol **Zekeryā** ʿævreti-y-iken ʿæḳīm

24. ʿIşḳı-le **Ẕīʾl-kifl** ṣæbr itdi anuñ
Bıçġı-le düşmen ḳılurdı_anı dü-nīm

25. İsmi-le ʿ**Īsī** dirildürdi öli [İ/2b]
Ol müferriḥ ḳıldı enfās-ı nesīm

[P/2b] 26. Ol **Muḥammed Seyyidüʾl-kevneyn** hem
Luṭf baḥrinde_eyledi dürr-i yetīm

27. Ḳırḳ yaşında sekiz uçmaġa dāl
İsmi içre oldı dāl ü ḥā vü mīm

28. ʿĀlem-i īcāda_anuñ-çün geldiler
Kimi ẓāhirde durur bāṭında kim

29. Ṣad hezār olsun tæḥiyyāt ü selām
Āline æṣḥābına anuñ delim

[14] İ: *renc-ü*
[15] İ: *hāk-ü*

30. İtmege anı **Şefīʿüʾl-müẕnibīn**
Bize ʿærż eyledi elṭāf-ı[16] ʿæmīm

31. **Enverī** ümmīẕi[17] var yarın şefīʿ
Ola anuñ-ile **Ḳurʾān**-ı ʿæẓīm

32. Ol ḫælīl ü ol delīl ü ol ḥæbīb
Ol günehler derdine oldur ṭæbīb

33. Saña yiter ʿizzet ü fetḥ ü ẓæfer
Yarın aña ümmet olursañ eger

34. **Diñle eydem saña aḫbār-ı ʿæceb**
Bu kitābuñ næẓmına daḫi sebeb

35. Çün **Teferrüc-nāme**ʾi ḳıldum temām
Pādişāh adına idüp ihtimām

36. Yoġ-idi anda tevārīḫ-i mülūk
Şöyle kim **Beyżāvī** ḳılmışdur sülūk

37. Pes[18] anuñ næẓmına iḳdām eyledüm
Cidd idüben ḳæṣd-ı itmām eyledüm

[İ/3a] 38. **Ḥæżret-i Pāşā**yı ḳıldum bunda yād
Hem buña **Düstūr-nāme** virdüm ād

39. ʿIrżı bunuñ ʿæyn-i ḥūruñ eşkidür
Ravża-i cennāt ʿ**Adn**i reşkidür

[16] İ: *elṭāf-u*
[17] P: *ümmīd*
[18] Nüshalarda: *bes*

[P/3a] 40. Bu kitābı ben aña gördüm sezā
Buluban medḥin cihānda cān-fezā

41. Ol Ḫuẕāvend-i cihān **Maḥmūd**-nām
Dur[19] bu gün ḫulḳ-ı ḥæsen[20] ḫæyrüʾl-enām

42. Diñle bundan-ṣoñra fihrist-i kitāb
Şerḥ ḳılam tā bilesin fetḥ-i[21] bāb

43. Bunı[22] yigirmi_iki bāb itdüm temām
Bī-müṭævvel iḫtiṣār itdüm kelām

44. Diñle evvel bāb ʿālem bābıdur
Nūḥ u hem **İdrīs** ü **Ādem** bābıdur

45. Hem mülūk-i **Fürsd**ür ikinci bāb
İşbu on bir pādişāh oldı ḥisāb

46. Līk üçinci bāb **Keyānī** bābıdur
Anlaruñ bunda sekiz æṣḥābıdur

47. Geldi hem dördinci bāb **Eşġāniyān**
Bunda ẕikr olmış-durur on yidi ḫān

48. Geldi hem **Sāsāniyān** bişinci bāb
Oldı yigirmi ṭoḳuz bunlar ḥisāb

49. Geldi altıncısı[23] **Fæḫr-i Enbiyā**
Bāb-ı ensāb-ile ṣædr-ı etḳiyā

[19] İ: *dir*
[20] Nüshalarda: *ḫulkı*
[21] İ: *fetḥ-ü*
[22] P'de yazım hatası söz konusudur.
[23] İ: *altıncı bāb*

50. Hem yidinci bābı[24] eydem diñle sen
Dört yār-ile **Ḥüseyn**-ile **Ḥæsen**

[İ/3b] 51. Sekizinci bābı eydem eyle fikr
Olur **Ebnā-yı Ümeyye** anda ẕikr

52. Ṭoḳuzıncı bāb **Benī ʿAbbās**ı yād
Olur otuz yidi degüldür[25] ziyād

53. Hem onıncısı bāb-ı **Ẓaġāriyye** gelür
Daḫi **Sāmānī** on iki nefs olur

54. On birinci **Ġazneviyye** bābıdur
On iki nefs işbu ġæyr æṣḥābıdur

[P/3b] 55. **Deylemiyye** on ikinci bāb[26] hem
On yidi nefs işbulardur ṣanma kem

56. On üçinci bāb çün **Ḳahtāni**dür
Yidi nefs anlar cihānuñ cānıdur

57. **Āl-i Selçuḳ** oldı on dördinci bāb
On sekiz nefs anda geldi şeyḫ ü şāb

58. On bişinci bābdur **Şalġūriyān**
On iki nefs oldı sulṭān ol[27] zemān

59. Geldi on altıncısı **Ḫʷārezmiyān**
On yidincisi **Moġūl**dur der-meyān

60. On sekizinci_**Aydın oġlı** ẕikr olur

[24] P: *bāb*
[25] P: *degül*
[26] İ: *bābı*
[27] P'de yok.

Āl-i ʿOṯmān on ṭoḳuzıncı gelür

61. Bunuñ ardınca yigirminci kitāb
Ḫān Muḥammed væṣfı gelür fæṣl ü bāb

62. Geldi yigirmi birinci bāb ehem
Midḥæt-i **Pāşā**-yı æʿẓæm bunda hem

63. Hem yigirmi_ikinci **Pāşā**-yı zemān
Sīretin āṯārı-le ḳılur beyān

[İ/4a] 64. Ol ḥæsen-ḫulḳ oldı maḥmūd-ı ünās
Oldı der-gāhına sulṭānlar **Ayās**

65. **Ḫæḳ Teʿālā** ʿilm ü fæżli-le kemāl
Mażhærini ḳıldı [anuñ][28] bī-miṯāl

66. Çār ümm ü se mevālid ü nüh eb
Yidi necm-ile olduġınca rūz u şeb

67. Encüm-i ʿālemde anı kām-kār
Ḫæḳ Teʿālā eylesün leyl ü nehār

68. **Bāb-ı evvel bāb-ıʿālem oldı ẕikr**
Ādem ü İdrīs ü Nūḥ-ile eyle fikr

69. **Ḫæḳ** daḫi ḫælḳ eylemedin ʿālemi
Münferid yīgāne-y-iken ol daḫi

[P/4a] 70. Kenz-i maḫfīsini[29] diledi ki **Rebb**
Ẓāhir ide ḫælḳı yaratdı ʿæceb

[28] Nüshalarda *anı* şeklinde imla edilmiş olsa da anlam dikkate alındığında *anuñ* olması gerektiği düşünülmektedir.
[29] Nüshalarda farklı biçimde imla edilmiş olup anlam gereği bu şekilde okunmuştur.

71. Cümleden evvel **Muḥammed** rūḥı ḫælḳ
Oldı olmamış-iken āṯār-ı ḫælḳ

72. Cevher-idi gerçi ol bir nūr-idi
Ḥæḳḳa nezdīk-idi ṣanma dūr-idi

73. Virdi **Ḥæḳ** bir ṣūret-i[30] ẕībā aña
ʿĀşıḳ u mæʿşūḳ olup[31] öñden ṣoña

74. Ḫælḳ andan ḳıldı işbu ʿālemi
ʿÆrş u kürsī levḥ ü cinn ü ādemi

75. ʿUnṣur-ile māden ü ḥæyvān nebāt
Encüm ü eflāke[32] oldı şeş cihāt

76. ʿÆrşdan inince tā tæḫteʾṣ-ṣerā
ʿĀleme æṣl oldı ol ḫæyrüʾl-verā

[İ/4b] 77. Oldı nūrından anuñ eflāk-ile
Cümle rūḥı ʿālemüñ emlāk-ile

78. Ḫælḳ olup andan cinān nīrān-ile
Hem zebānī ḥūrī vü ġılmān-ile

79. Andan oldı rūḥ-ı cümle enbiyā
Geldiler ṣoñra vücūda bī-riyā

80. Biş gün içinde yaratdı ʿālemi
Līki altıncı gün içre ādemi

[30] İ: *ṣūret-ü*
[31] İ: *oldı*
[32] P: *eflāk ile*

81. Altı günde çün ḳamu bünyād durur
Bu teʾannīye bize irşād durur[33]

82. **Ādem**e virdi ʿanāṣırdan vücūd
ʿİlm ü ʿæḳl ü ṣūret-i[34] ḫūb itdi cūd

83. Emr olur secde melāyik ḳıldılar
Secde şeyṭān ḳılmaz anı bildiler

84. Kibr ucından anı merdūd ider
Ḥilmi-y-içün **Ādem**i mesʿūd ider

[P/4b] 85. Ḫılʿæt ü tāc u kemer ḳılup ʿæṭā
ʿİlmi eşyādan aña açdı ġıṭā[35]

86. Cennet içinden viribir aña tæḫt
Geşdi aña ādem oldı nīk-bæḫt

87. Başda tæḫtiyle melāyik götürür
Ādem iʿzāz-ile anda oturur

88. Göglere çıḳarup anı şād-kām
Gezdi yüz yil yidi ḳat gögi temām

89. Āḫir iltüben cināna ḳoydılar
Aña tæʿẓīm eyleyüben uydılar

[İ/5a] 90. Eyegüden daḫi **Ḥavvā** ḫælḳ olur
Nışf-ı yevm anlar cinān içre ḳalur

91. Anda gün miḳdārı biñ yilce temām

[33] İ: *dur*
[34] İ: *sūret-ü*
[35] İ: *ʿæṭā.*

Ḳaldı biş yüz yilce pes[36] æṣl-i enām

92. Çıḳdı andan milk olur dār-ı fenā
Ḳalmadı aña ebed dār-ı beḳā

93. İşbu ḳıṣṣædür cihānda müşteher
Pes müṭævvel olmaz oldı muḫtæṣær

94. Ehl-i tārīḫ-ile **Beyżāvī** temām
Bunuñ iṯbātına itmiş ihtimām

95. Çün cihāna **Ādem** ü **Ḥavvā** iner
Milk-i **Hindūstān**a düşüben ḳonar

96. Ol ikisi anda ṭutdılar mæḳām
Hem ṭoḳuz yüz ḳırḳ yaşarlar temām

97. İnüp **Ādem Nūḥ** olup virince cān
İki biñ biş yüz yil oldı bī-gümān

98. Yitmiş iki ḳız u[37] oġlan ṭoġurur
Çünki **Havvā** birbirine[38] ādem virür

99. Çünki **Ḳābil** ʿævret-içün **Hābil**i
Buldı ġāfil oldı anuñ ḳātili

[P/5a] 100. **Hābil**üñ mevti_**Ādem**e mæʿlūm olur
Ādem ol-derd ü firāḳ-ile ḳalur

101. İşbu ebyātı dimiş ʿ**Ærebçe** ol
Mersiyesi gerçi-kim[39] nesr-idi bol

[36] Nüshalarda: *bes*
[37] İ'de yok.
[38] İ: *bir yine*
[39] P'de *gerçi kim* şeklinde ayrı imla edilmiştir.

102. 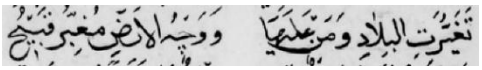

[İ/5b] 103. 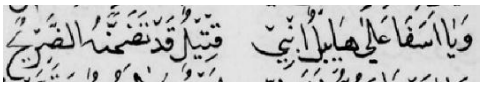

104. 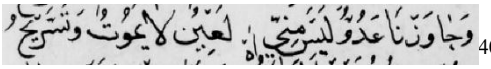 [40]

105. Çünki ol ḳatʿ eylemedi derd ü āh
Pes[41] aña **Şīs**i[42] ʿivaż virdi **İlāh**

106. Çün ṭoḳuz yüz ḳırḳa yaşları irer
ʿÖmrleri defterin devrān dürer

107. İrciʿī oldı aña çün-kim nidā
Didi kim olsun saña cānlar fidā

108. Ol fenā vaḳtinde bu ebyātı dir
Gendü eliyle sinle içün ḳaz dir

109. 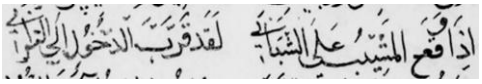

110. 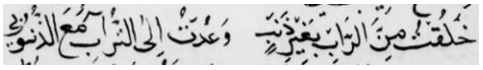

111. Ḳæbż olur-iken væṣī **Şīs**ī[43] gelür
Ḫælḳ anuñ emrine hem maḥkūm olur

[40] Kaynak eser *Nizâmü't-tevârîh*'te burada üç değil dört beyit bulunmakta olup çevirileri şu şekilde verilmiştir:
Memleketler ve üzerinde yaşayanlar değişti / Yeryüzü kana bulandı, çirkin oldu
Her şeyin rengi ve tadı değişti / Ve güzel yüzün gülüşü hep azaldı
Vah! Toprak Hâbîl'in üzerinde, karanlık / Öldürülmüş olarak mezarının içindeyim.
Oğlum olmayan bir düşmanla birlikteyiz / Bize rahat ancak ölüncedir. (Karakoç, 1998)
[41] İ: *bes*
[42] Nüshalarda: *Şīşi*
[43] Nüshalarda: *Şīşī*

112. Söz öküşdür gerçi ki ḥaḳ söyledi
Aña üç[44] nesne væṣiyyet eyledi

[P/5b] 113. Didi evvel uyma ʿævret sözine
Ḥūri-y-ise baḳma anuñ yüzine

114. Uymazam ʿævret sözine ben eger
Cennet olurdı ebed baña mæḳær

115. Didi ikinci cihāna virme dil
Menzili bāḳī degüldür āb u gil

[İ/6a] 116. Ben cināna virmeseydüm göñlümi
Niçe ḥırmānla[45] bileydüm ölümi

117. Dir[46] üçinci[47] iʿtimāduʾllāh ḳıl
İḫtirāz it[48] ġæyrilere virme dil

118. İʿtimādum **Allāh** olısar benüm
Cān çıḳıban ḫāke girmedin tenüm[49]

119. Dir-iken bunları baġlandı nefes
Cān ḳædīmī cāyını ḳıldı heves

120. Aġladı **Ḥavvā** öküş ol bildi mevt
Göşdi bir yil oldı **Ḥavvā** daḫi fevt

121. Defn **Hindūstān**a anı itdiler

---

[44] İ: *üc*
[45] İ: *ḥırmān-ile*
[46] P: *dire*
[47] Nüshalarda: *üçünci*
[48] P: *ide*
[49] P'de sözcük karalanmıştır; İ: *benüm*

Āh idüp evlādı dögüp gitdiler

122. Yatur anda **Nūḥ** tūfānına dek
Çürümemiş-idi tābūt içre bek

123. Ṣoñra tābūtiyle **Nūḥ** anı alur[50]
Defn **Ḳuds** içinde[51] getürür ḳılur

124. **Ḥæḳ Teʿālā Şīt**i peyġāmber[52] ider
Ol ṣırāṭ-ı müstæḳīm içre gider

125. Ḳırḳ iki yilde bu dünyāyı temām
Nūr-ile ṭoldurdı ol ṣædr-ı[53] enām

126. ʿÖmri ṭoḳuz yüz daḫi on iki yil
Oldı[54] ümmet olana olup delīl

[P/6a] 127. Defn olur ol atası ḳatında hem
Bu cihānda[55] çoḳ görinür cevr[56] ü ġæm

128. Ölmedin üç yüz yil öñ olup ḥamūş
Pes væṣī olup aña oġlı **Anūş**

[İ/6b] 129. Emr ü nāmı ḥükmi aña teslīm ider
Oturur gendi anı tæʿlīm ider

130. Hem raʿiyyetler riʿāyet itmege
Söyledi çoḳ ʿædl idüben gitmege

[50] P'de yok.
[51] İ: *içre*
[52] P: *peyġamber*
[53] İ'de, *sadr-u*
[54] P'de sehven iki kere imla edilmiş olmalıdır.
[55] P'de *çihān*
[56] P'de *çevr*

131. Üç[57] yüz elli yaşar ol-daḫi gider
Hem væṣī ol-daḫi **Ḳaynān**ı ider

132. Oldı **Ḳaynān** yaşı væḳtā pes hemān
Oldı ol-daḫi bu dünyādan revān[58]

133. Oġlı **Mehyāyil** aña oldı væṣī
Atası **Ḳaynān** anı ḳılur væṣī

134. Ādemī-z̲ād ol zemānda oldı çoḳ
Yir bulınmaz anlaruñ çün ḥæddi yoḳ

135. Ḫælḳı her eṭrāfa ol tefrīḳ ider
Her biri bir[59] yaña ʿæzm idüp gider

136. **Şīt**[60]evlādı-y-ile ol **Bābil**e
Geldi tā kim ol yiri menzil ḳıla

137. **Kūfe**dür **Bābil** didükleri mæḳām
Evvel ol yapmaġa oldı ihtimām

138. Şehr-i **Sūs** ü **Bābil**i [hep] ol[61] ider
Geldi **Mehyāyil** bu dünyādan gider

139. ʿÖmri ṭoḳuz yüz yigirmi oldı çūn
Anı daḫi eyledi devrān zebūn

140. Oġlı **Yezd**i çün væṣī eyledi ol
Dünyeden ʿuḳbīye gitdi ṭutdı yol

---

[57] İ: *üc*
[58] İ: *tüvān*
[59] P'de yok.
[60] İ: *Şīs̲*
[61] Nüshalarda: *evvel*

[P/6b] 141. Anuñ **İdrīs** oġlıdur **Aḫnūḫ**-nām
ʿÖmri üç yüz altımış bişdür temām[62]

[İ/7a] 142. Ādemüñ ṭaşdan düzüben ṣūretin
Ḫælḳ dapdı ḳarşu ḳoyı[63] heyʾetin

143. **Yezd**[64] devrānında ṭapdılar püte
Kāfir oldı gitdi ḫælḳ öte öte

144. Ḳıldı **İdrīs**e **Ḫudā** emr-i[65] ġæzā
Evvel ol küffāra eyledi cezā

145. **Ḳābil** evlādını ḳıldılar esīr
Evvel **İdrīs** itdi anda dār-u-gīr

146. Derziligi evvel ol teʾlīf ider
Dikdi ḳaftānlar öküş tæṣnīf ider

147. Anuñ anası-y-idi ḥūrī ḳızı
Cennete vardı anuñ-ile özi

148. Anuñ oġlıdur **Metuşlaḫ** ol zemān
Ḫædden evlādı[66] aşar ṭoldı cihān

149. ʿÖmri[67] ṭoḳuz yüz olup ol hem gider
Oġlı **Lāmek**dür væṣī anı ider

150. İki-yüz ṭoḳsan yil öñ ölmedin ol
Ḫükmi oġlına virüben ṭutdı yol

---

[62] İ: *ʿÖmri üc yüz yil altmış bişdür temām*
[63] P'de burada fazla bir *vav* imla edilmiştir.
[64] İ nüshasında beytin ilk mısrası *Yazdı Devrānīler ṭapdılar püte* şeklinde olup kâtip hatası nedeniyle bu şekilde yazıldığı anlaşılmaktadır.
[65] İ: *adı*
[66] İ: *evlād*
[67] İ: *ʿömr*

151. **Lāmeḳ**uñ ḳatında çoḳ ḫælḳ oldı cemʿ
Ḫælḳı[68] ṭapmaḳdan püte eyledi menʿ

152. Çoḳ gişi īmāna ʿæhdinde gelür
Nehy-i[69] münker ḫælḳa ol bī-ḥæd ḳılur

153. Çıḳdı çün **Lāmek**de tenden[70] gitdi rūḥ
Oldı yirine[71] ḫælīfe oġlı **Nūḥ**

154. Væḥy geldi dört yüz seksen yaşar
Küfri ḫælḳuñ gördi kim ḥædden aşar

[İ/7b] [P/7a] 155. Bütlere tapmaḳdan ider ḫælḳı menʿ
Oldı müʾmin geldi seksen gişi cemʿ

156. Bir melik var-idi adı **Dermesīl**
Nūḥ geldi aña olmaġa delīl

157. Gelmeyüp īmāna ol kāfir gider
Anuñ oġlı **Nūḥ**a çoḳ miḥnet ider

158. **Nūḥ** nā-gāh itdi anda bir duʿā
Anlara ṭūfān viribidi **Ḫuẕā**

159. **Nūḥ** yidi ḳat gemi bünyād ider
Ḫælḳdan cins oluban çoḳ zād ider

160. Gemiye seksen gişi bile girür

[68] İ: *ḫalk* (Nüshalar muhtemelen harekeli bir nüshadan istinsah edildiğinden ve harekeler genellikle işaretlenmediğinden bu şekilde sondaki *-ı*/*-i* ünlülerinin yazılmadığı, işaretlenmediği örnekler söz konusudur. Bu durum iki nüshada yaygın olarak mevcuttur ve bu konuda her zaman dipnot verilmemiştir.)
[69] Nüshalarda: *nehy-ü*
[70] P: *Lāmeküñ teninden*
[71] İ: *pīrine*

Mæġrib ü **Maşrıḳ** ulu[72] ṭūfān görür

161. **Nūḥ**uñ oġlı dörd[73] idi birisi **Ḥām**
Biri **Kenʿān** biri **Yāfiş** biri **Sām**

162. Ġærḳ **Kenʿān** oldı kāfirle bile
Şerḥi kāfir ḳæhrınuñ gelmez dile

163. Gemide seksen gişi daḫi olur
Nūḥ üç oġlı-y-ile zinde ḳalur

164. Ġærḳa virdi[74] çünki ṭūfān ʿālemi
Nūḥuñ üç oġlından oldı ādemī

165. Geldi ṭūfān yidi yüz yaşında **Nūḥ**
Biñ yaşayup gitdi andan daḫi rūḥ

166. **Ḫætm bunda olup evvelgi kitāb**
Fürs aḥvālini dir ikinci bāb

167. ʿĀdlerden öñ daḫi **Ḍaḥḥāk Şāh**
Olmadın **Efrāsiyāb** olġıl nigāh

[İ/8a] 168. Bunlar on bir pādişāh oldı be-nām
İki biñ biş yüz yil elli yil temām

[P/7b] 169. Pādişāh oldı **Keyūmerş** ol zemān
Ḳırḳ yil evvel aña ḳaldı bu cihān

170. Oldı şöhre-i zemān hem ḳırḳ yil[75]
Ḳırḳ hem **Hūşeng**e dehr oldı delīl

[72] Nüshalarda: *olur*
[73] İ'de *r*'nin yazımı unutulmuştur.
[74] İ: *vardı*
[75] Nüshalarda: *Oldı şehr-i zemān daḫi hem ḳırḳ yil*

171. Oldı **Ṭahmūreṯ** otuz yil pādişāh
Devlet-ile salṭanet virdi **İlāh**

172. Yidi yüz yil on sekiz yil hem temām
Şāh Cemşīd oldı sulṭān-ı enām

173. Şoñra **Ḍaḥḥāk** oldı biñ yil pādişāh
Hem **Ferīdūn** ḳıldı biş yüz yil nigāh

174. Yüz yigirmi yil **Minūçehr** oldı ḫān
Āḫir andan daḫi ḳalmadı nişān

175. On iki yil oldı beg **Efrāsiyāb**
İbni Ṭahmāst oldı_otuz yil āvizāb[76]

176. Hem yigirmi yil olur **Gürşāsb**[77] şāh
Ol-daḫi oldı revāne dutdı rāh

177. Şeh **Keyūmerṯ** oldı ḫælḳa evvelā
Ādemī-ẕād içre çekdi çoḳ belā

178. ʿÆdl ü inṣāf eyledi ārāste
Andan oldı yir yüzi pīrāste

179. Bæʿżılar **Ādem** dimişlerdür aña
Şīṯ ḳardaşı direm ben ol saña

180. Bæʿżılar dir **Ḫām bin Yāfiṯ**dür ol
Zühd ü tæḳvā vü kemāli-y-idi bol

[76] Sözcük اوزاب şeklinde imla edilmiş olup *Nizâmü't-tevârîh*'in Farsça metnine göre buraya gelmesi gereken kelimenin *adl ü rāy* manasında bir kelime olması gerektiği anlaşılmaktadır.
[77] Nüshalarda: *Gūşāşf*

[İ/8b] 181. Āḫiret ḥālin didi tevḥīdi hem
Ḫælḳa bildürdi didi budur ehem

182. Şehr-i **İsṭarḫ**ı ol itdi binē
Şehr-i **Belḫ**-ile **Demāvend**i yinē

183. Yatdı dünyāda biñ yile yaḳīn
Ḳırḳ yil oldı velī ḥükmi hemīn

[P/8a] 184. Ölmedin ol oġlı **Hūşeng**i velī
Yir yüzine eylemiş-idi belī

185. Çün **Keyūmerş** öldi **Hūşeng** oldı şāh
ʿÆdl-ile **Ḥæḳ** virdi aña ṭoġrı rāh

186. Ṭaşdan ol nā-geh demür kānın bulur
Pes[78] silāḥ ü ḥærb ālātin ḳılur

187. Oġlı **Nevcān**dur[79] melik olmadı ol
Ġāzilerden zühd ü tæḳvāsıydı bol

188. Ḳırḳ yil çün salṭanet **Hūşeng** ider
Elli yil[80] yaşadı dünyādan gider

189. Üç demürci ḳætl **Hūşeng**i ider[81]
Ġār içinde bī-güneh dönüp gider

190. Şāh **Nevcān oġlı Ṭahmūreş** olur
Ġārda ceddin öli nā-geh bulur

[78] Nüshalarda: *bes*
[79] İ: *Nevḫān* (*cim* harfinin noktası yanlış yere konulmuştur.)
[80] İ'de yok
[81] *Nizâmüʾt-tevârîh*'te Hûşeng'in devler tarafından öldürüldüğü bilgisi verilse de Enverî, onun âhengerler (demirciler) tarafından öldürdüldüğünü belirtmiştir.

191. Düşde **Hūşeng**üñ olup ḥāli beyān
Ḳırdı āhen-gerleri virmez emān

192. Ḳıldı **Ṭahmūreṯ** daḫi ʿædl āşikār
Beglüg içre ḳıldı otuz yil ḳærār

193. Gerçi ṭoḳsan yilde ʿömri_oldı temām
ʿÆdl ü inṣāf-ile bulmışdı ḳıyām

[İ/9a] 194. **Hāmedān** u **Sāde**[82] vü **Māzenderān**
Yapdı **Ādirbāycān** u hem **İṣfahān**

195. Ol zemān bir ulu ḳæḥt oldı meger
Ḳıldı münʿimlere ḥükmi muʿteber

196. Ḳāniʿ ola bir gedāya yoḫsula
Gicelük infāḳını iḥsān ḳıla

197. Andan oruc sünneti peydā olur
Bir vebā[83] ol yil bulara hem gelür

198. Her ʿæzīz[84] ki oldı anuñ ṣūretin
Ḫælḳ ṭaşdan düzdi insān heyʾetin

[P/8b] 199. Andan oldı püt-perestī āşikār
Oldı **Ṭahmūreṯ** daḫi mevte şikār

200. Oġlı yoḳdur[85] püt-perestīye sebeb
Oldı çün ḫælḳ itdi ʿæzlini ṭæleb

201. Ḳardaşı **Cemşīd bin Nevcān** ḳalur

[82] İ: *Sād*
[83] İ: *perr ü bā* şeklinde yazılmış olup müstensihin beyti anlayamadığını düşündürmektedir.
[84] P'de *ʿæzīzi*
[85] İ: *yoḳdı*

Ḫælḳ dirilüp[86] anı sulṭān ḳılur

202. Ol be-ġāyet ṣāḥib-i[87] ḥüsn ü cemāl
Ḳopdı līkin kesb ider fæżl ü[88] kemāl

203. Cümle ḥærb ālātin ol teʾlīf ider
Çoḳ kitābı ḥikmeti tæṣnīf ider

204. Dürlü ṣænʿætleri ol peydā ider
Böyüdür **İsṭarḫ**ı ol bālā ider

205. ʿÆrżda on fersaḫ on iki ṭūlini
Ḳıldı **İsṭarḫ**uñ[89] der idüp yolını

206. Yapdı ol yirde bir ḳæṣr-ı ʿæẓīm
ʿĀlem içre evcinüñ miṣli ʿædīm

[İ/9b] 207. Şimdi direkleri var olmış ḫærāb
Olmadı mæʿmūr olımaz bu türāb

208. Bu bināyı çünki eyledi temām
Rūz-ı nev-rūz-idi cemʿ oldı enām

209. Çıḳdı tæḫtæ ḫælḳa iḥsān itdi çoḳ
Ḫāṣ u ʿāma cūdınuñ pāyānı yoḳ

210. Rūz-ı[90] nev-rūz ol güne virdiler ād
Ḳıldı istiḫrāc-ı[91] tæḳvīm ol nihād

[86] İ: *darılup*
[87] Nüshalarda: *ṣāḥib ü*
[88] İ'de yok.
[89] P: *Isṭarḥuñ*
[90] İki nüshada da yanlış imla edilmiştir.
[91] P: *istiḫrāc u*

211. Zīc[92] ü usṭurlābı ol tæṣnīf ider
Oḳ u yay u ḳılcı ol teʾlīf ider

212. Andan oldı ḫæyme-y-ile āsiyāb
Daḫi teʾlīfi anuñ çeng ü rebāb

213. Yidi yüz yil yaşadı fertūt olur
Tañrıluḳ daʿvāsını anda ḳılur

[P/9a] 214. Düzdi gendü ṣūretinde çoḳ ṣælīb
Ṭapdurur ḫælḳı ider fiʿl-i ʿæcīb

215. Pes aña **Şeddād bin ʿĀd ibni**[93] **ʿĀṣ**
Ḳæṣd ider çün[94] gitmiş andan ʿæḳl ü uṣ

216. Geldi **Ḥæḳ** emriyle **Ḍaḥḥāk-i Şedīd**
Ḳætl **Cemşīd**i ḳılur çekdi ḫædīd

217. Bunda ʿ**Ādī**ler ḥikāyāt oldı yād
Ḳætl ider **Cemşīd**i çün-kim ḳævm-i ʿ**Ād**

218. Ḳardaşı **Erfaḫşed**üñ ki_adı **İrem**
Yidi oġlı var-idi[95] adın[96] direm

219. ʿ**Ād** u **Ḍaḥḥāk** ü **Ṣemūd** ü **Ṭasm** u **Dār**
Hem **Cedīs**[97] ü **Cāsim** eylegil şümār

[İ/10a] 220. Yidi ḳardaş yidi iḳlīmi dutar
Bunlaruñ æṣli-y-idi **Türk** ü[98] **Tatar**

[92] Nüshalarda: *zenc*
[93] P: bin
[94] İ'de *idüben*
[95] Nüshalarda: *vardı*
[96] P: *adların*
[97] Nüshalarda: *Cedīsī*
[98] İ'de yok.

221. Ḥükm ider milk-i **Yemen** ilinde ʿ**Ād**
Bunlara evlād olur ḥædden ziyād

222. Ḥükm ider **Şām** u **Ḥicāz**a hem **Şemūd**
Ṭasm der-ʿ**Ummān** u der-**Baḥreyn** būd

223. **Ṭay**da **Ḍaḥḥāk** ü **Yemāme**de **Cedīs**
Dār İrem ḳatında olmışdı celīs

224. **Cāsim**i[99] **Saḳrān**a göndürdi **İrem**
ʿĀleme müstevlī bunlar oldı hem

225. Bunlaruñ ulusı ʿ**Amelīk bin** ʿ**Ād**
Cümle bunlar oldı ehl-i irtidād

226. ʿĀlemi ḳæbż itdi **Şeddād** u **Şedīd**
Ol zemānda ḳopdı **Hūd bin Ḫalīd**

227. Adı **Ġarḳā** var-idi[100] **Nūḥ**uñ ḳızı
Hūd andan doġdı işid bu sözi

228. Geldi **Ḍaḥḥāk** itdi **Cemşīd**i helāk
Leşkeri çoḳ kimseden çekmezdi bāk

[P/9b] 229. **Hūd** dæʿvet ḳıldı **Şeddād**ı meger
Dīne girmedi helāk oldı diger

230. Oturup fertūt olup **Şeddād-ı** ʿ**Ād**
İrdi **Dāvūd**a[101] yaşı biñden ziyād

[99] P: *Ḥasümi*
[100] Nüshalarda: *vardı*
[101] Nüshalarda: *Dāvuda*

231. Eyledi **Hūd-ı Nebī** dæʿvet anı
Gitdi kāfir uymayuban ol denī

232. İşbudur bir ḳavl **Şeddād**ı helāk
Yilden itdi zümresini dehr ḫāk

[İ/10b] 233. Oldı **Şeddād oġlı Mürted** ehl-i dīn
Hūda uydı ṣad hezārān āferīn

234. **Hūd** göşti ḳopdı **Ṣāliḥ** ol zemān
Şām ilinde ḳalmasun bu dāstān

235. Atası getürüben ʿābid anuñ
Muʿcizātı cümleden zāyid anuñ

236. Nāḳasını ḳætl ḳılup ḳævm-i ʿ**Ād**
Ṣayḥadan öldi_elli biñden er ziyād

237. **Şeh Ferīdūn bin Ehiṣānī** meger
Ol-idi **Cemşīd**üñ oġlı_oġlı ki var

238. Gizlenür varur beyābānda ḳalur
Biñ yaşar **Ḍaḥḥāk** ḳæṣd aña ḳılur

239. Ḫælḳa **Ḍaḥḥāk** itdi çoḳ cevr ü sitem
İki mār omzında anuñ ḳopdı hem

240. Ol iki mār iki maġz-ı ādemi
Yir-idi her gün dökerler çoḳ demi

241. Ḫælḳ ḳaçdı kim cezīre kimi ġār
Ol zemān ḳıldı żærūrī iḫtiyār

242. **İṣfahān**dan ḳopdı bir er **Gāve**[102]-nām
Geldi bī-ḥædd leşker uydı ḫāṣ u ʿām

243. **Şeh Ferīdūn** ḳıldı **Ḍaḥḥāk**i helāk
Gāve ḳaldı līk[103] ḳılmaz iştirāk

[P/10a] 244. ʿ**Ādī**ler üzre **Ferīdūn Şeh** gelür
Ġālib olup tefriḳa cümle ḳılur

245. ʿ**Ādī**ler yıḳduġını mæʿmūr ider
Ḥæḳ Teʿālā pes anı mænṣūr ider

[İ/11a] 246. ʿĀlemi dutdı **Ferīdūn Şāh** hem
Var üç oġlı **İ̇rec** ü **Tūr** u **Selem**

247. Ḳısm ider üç oġla yidi kişveri
Oldı istiḳlāl-i sulṭān her biri

248. **Tūr**a virdi deşt-i **Türkistān** ilin
Hem **Ḫıtāy-ı Çīn**-ile **Tūrān** ilin

249. **Rūm** u **Şām** u **Mıṣr** u **Mæġrib**le_**Üngürūs**
Hem **Selem** aldı **Ḥæbeş**le bile **Rūs**

250. **İ̇rec**e ḳısm oldı **Āẕirbāycān**[104]
Hem ʿ**Irāḳeyn** ile tā **Māzenderān**

251. **Fürs** ü **Elbürz**-ile hem **Keşmīr** ü **Hind**
İ̇recüñ hem **Kābil**-ile bile **Sind**

252. **İ̇rec**i aldı **Ferīdūn** yanına

[102] P: *Gāv*; İ: *Gāv-ü nām*
[103] İ nüshasının müstensihinin mısrayı anlayamadığı ve sözcüğü yanlış imla ettiği düşünülmektedir.
[104] İ: *Ādirbāycān*

Sūd-ı bī-ḥædd ḳıldılar pes cānına

253. **Şeh Ferīdūn** tæẖtini **Sīnāb** ider
Anda gendü[105] ʿıyş-içün esbāb ider

254. **İrec Tūr** u **Selem** ḳıldı ḥæsed
ʿÆvret itdi ḳætl kim ide meded

255. Pes **Minūçehr** kim **İrec Ḫāna** şāh
Virdi iḳlīmin varuban çoḳ sipāh

256. Ḳoşdı **Sām**-ile **Nerīmānı** aña
Gitdi pes ol ʿæmmūlarından yaña

257. Ḳætl iki ʿæmmūsını vardı ider
Yidi yüz yaşar **Ferīdūn** hem gider

258. Çün **Minūçehr bin İrec** oldı şāh
Ḳorlar anuñ başına zerrīn külāh

[İ/11b] [P/10b] 259. Oldı **İbrāhīm Peyġāmber** ʿæyān
Püt-perestī ol zemān oldı nihān

260. ʿ**Ād** ḳævminden-idi **Nemrūd** hem
Ol **Ḫælīluʾllāh**a ḳıldı nice ġæm

261. **Āzer İbrāhīm** atasıydı meger
İbn-i Āzer Lūṭ ibni Māhān diger

262. Cāriye **Hācer**den **İsmāʿīl** olur
Yaşar on üç[106] atası ḳurbān ḳılur

[105] P: *gendi*
[106] İ: *on üc*

263. Ol yaşar on biş ṭoġar **İsḥāḳ** hem
Sāreden ṭoġdı çoḳ eyledi kerem

264. ʿ**Iyş** ü **Yaʿḳūb bin İsḥāḳ** oldılar
Bunlaruñ æṣli cihāna ṭoldılar

265. Ḳıṣṣæ-i **Yūsuf** olupdur müşteher
Ṭāyif İbrāhīme olmışdur mæḳær

266. Ḳıṣṣæsin ḳılam **Minūçehr**üñ ʿæyān
Diñlegil læfẓ-ı bedīʿ-ile beyān

267. Yiri yardı aḳıdur **Nehr-i Fırāt**
Bāġ u gül-zār oldı andan her cihāt

268. Aḳıdup anı ʿ**Irāḳ**a getürür
Ḳomadı ʿālemde çiçek götürür

269. Dikdi ol bāġı ḳılur ārāste
Niçe şehr andan olur pīrāste

270. **Başra** vü **Kūfe** vü **Ehvāz**[107] ü **Ḥaleb**
Ol yapupdur daḫi çoḳ şehr-i ʿæceb

271. Devlet-ile yüz yaşar bulup ḳıyām
Tūr oġlı Efrāsiyāb itdi ihtimām

[İ/12a] 272. Nā-gehān leşker getürdi bī-girān
Pes **Minūçehr** oldı **Tūrān**a revān

273. Bu ikisi ḳıldı **Ceyḥūn**ı ṣınur
Birbirinden ol ikisi ḳaldı dūr

[107] İ'de farklı bir imla söz konusudur.

[P/11a] 274. **İbni İsmāʿīl Medyen**den **Şuʿæyb**
Oldı peyġāmber kim ider aña reyb

275. **Mūsā** vü **Hārūn** u **Yūşaʿ** ol zemān
Elyesaʿla oldı bu iki ʿæyān

276. **Leyṯ bin Muşʿab** durur **Firʿavn**a nām
ʿ**Ād** ḳævminden olupdur ṣæʿb-rām[108]

277. **Mışr**a **Firʿavn**ı meger **Şeddād-ı** ʿ**Ād**
Şaḥnelige göndürür ḳıldı fesād

278. **Musʿab**uñ atası **Reyyān**dur meger
Ol **Ṯemūd** oġlanlarından bed-güher

279. **Yūşaʿ ibni**[109] **Nūn Ferīdūn** oġlıdur
Ceddi **Yūsuf** ṣanma-ki dūn oġlıdur

280. **Mūsī** ʿ**İmrān bin Hāmān** didiler
İbni Ḳahhāṯ anı yeksān didiler

281. **Lāvi Yaʿḳūb Ḳumahhat** atası
Hem **Ḫælīluʾllāh İsḥāḳ** ötesi

282. **Ḫıżr-ı İlyās** atasıdur **Elyesaʿ**
Yūsuf oġlı işbudur hem müstemaʿ

283. Çün **Minūçehr** öldi pes[110] **Efrāsiyāb**
Fāris ilin varuban ḳıldı ḫærāb

[108] İ'de *saʿbu rām*.
[109] P: *bin*
[110] Nüshalarda: *bes*

284. Atası ḳætlin behāne itdi ol
Ol yil ol ilde fesād eyledi bol

[İ/12b] 285. **Zāb bin Tahmāst** oldı pādişāh
Ol **Minūçehr** oġlıdur bī-iştibāh

286. Bile **Ḳārūn bin Şāfir**dür meger
İbni ʿÆmm-ı Mūsīdür ol nām-ver

287. **Rāy**dan oldı revān **Efrāsiyāb**
Gendü iḳlīmin ol ḳıldı meʾāb

288. Yıḳduġın **Efrāsiyāb**uñ yapdı ol
Ol diyāra luṭf u iḥsān ḳıldı bol

[P/11b] 289. Hem ʿ**Irāḳ**a aḳıdur cūy-ı ʿæẓīm
Kim **Benī**n dirler aña oldur naʿīm

290. **Zāb** oldı çün otuz yil pādişāh
Ḳardaşına virdi çün tæḫt ü tāc-gāh

291. Adı_anuñ **Gürşāsb**[111] **bin Ṭahmās Şāh**
Ol yigirmi yil bulur beglüge[112] rāh

292. **Binti İbni Yāmin-i Yaʿḳūb**dur
Anası **Gürşāseb**üñ[113] gey ḫūbdur

293. **Āḫir oldı çünki ikinci kitāb**
Pes Keyānī bābı durur işbu bāb

294. Yidi yüz otuz yil on gişi temām

[111] Nüshalarda: *Gürşāfeş*
[112] Nüshalarda: *beglige*
[113] Nüshalarda: *Gürşāfeşüñ*

Ol zemān milk içre gösterdi ḳıyām

295. Yüz yigirmi yil beg oldı **Keyḳubād**
Ḥükm-i **Keykāvūs** yüz elli nihād

296. Altımış yil şāh **Keyḫusrev** ḳalur[114]
Yüz yigirmi daḫi hem **Lührāsb** olur

297. Oldı hem **Güştāsb**[115] beg on iki yil
Hem otuz yil **Behmen**üñ ḥükmini[116] bil

[İ/13a] 298. Bil **Ḫümānī binti Behmen** ol zemān
On iki yil oldı ol şāh-ı cihān

299. Ṣoñra **Dārā ibni Behmen** pādişāh
On iki yil başda ḳor zerrīn külāh

300. Gitdi ol **Dārār bin Dārāy Ḫān**
İki yil beg itdi_anı devr ü zemān[117]

301. Geldi **Dārā oġlı İskender** bu gez
Müşkil işleri ḳılur[118] **Allāh** geñez

302. **Keyḳubād** evvel **Keyānī**den ḳopar
Didi rāvīler anı oda ṭapar

303. Budur atası **Minūçehr** aña cedd
Yüz yigirmi yil beg oldı bu eved[119]

[114] İ: *ḳılur*
[115] Nüshalarda: *Güştāşb*
[116] P: *ḥükmin*
[117] Nüshalarda: *devr-i zamān*
[118] P: *ḳıla*
[119] İ: *evet*

[P/12a] 304. Dāyimā **Ceyḥūn** kenārında olur
Ḥærbi dāyim **Türkler**-ile ḳılur

305. Ḳopdı **Ḫızḳīl**-ile bunda **Eşmūyil**
Ol iki peyġāmber **İslām**a delīl

306. Gitdi ol irişdi **Keykāvūs-**nām
Kūfeden ol ḳopdı atası **Ruḫām**

307. **Keyḳubād**uñ ḳardaşı oġlı bu hem
Yidi yüz yaşar yüz elli bil ḥakem

308. **Buḫtenaṣṣar**[120] ki_eyledi **Ḳuds**i ḫærāb
Budur oldı bunuñ-ile ḫūn türāb

309. Ol zemān **Dāvūd Peyġāmber** meger
Geldi bu dünyādan eyledi sefer

310. Ḳopdı ardınca **Süleymān-ı Nebī**
Şærḳ u ġærb olmışdur[121] anuñ meksebi

[İ/13b] 311. Çün **Zekeryā**-y-ile **Yæḥyā** oldı ḳætl
Buḫtenaṣṣar vardı anda ḳıldı ḳætl

312. Çün **Süleymān** gitdi **Keykāvus**-nām
Salṭanetle buldı dünyāda ḳıyām

313. Öldürür bir günde yitmiş biñ gişi
Ḫūnī melʿūn-idi ḳan dökmek işi

314. Var idi oġlı **Siyāvuş**-nām anuñ
Fæżl ü ādābın ḳılam iʿlām anuñ

[120] P nüshasında vezin gereği bu şekilde imla edilmiş olmalıdır.
[121] İ: *olmış-idi*

315. **Rüstem-i Zāl**üñ ḳatında terbiyet
Böyiyüp[122] olmış-idi ṣāḥib-maʿrifet

316. Ḥüsn ü ḫulḳ-ile ol-idi lā-næẓīr
Oldı **Keykāvūs**e ikinci vezīr

317. ʿÆvreti **Keykāvus**üñ uydı aña
Töhmet andan oldı ne diyem saña

318. Aña **Keykāvus** çün ḳılmaz næẓær
Pes ḳılur **Efrāsiyāb**a ol sefer

[P/12b] 319. Ḳızını **Efrāsiyāb**uñ aldı ol
Gürsütūz idüp ḥæsed pes buldı yol

320. **Gürsütūz Efrāsiyāb**uñ ḳardaşı
Pes **Siyāvūş**ı_öldürür fitne işi

321. **Kūfe**de vü **Belḫ**de cümle enām
Saç kesüben[123] yasın itdi ḫāṣ u ʿām

322. Sünnet andan beri[124] ḳaldı ol zemān
Kim ṣaçın kesdi ġırīv itdi zenān[125]

323. Diri **Keykāvus** hem **Efrāsiyāb**
Ḳızı **Türkistān**a virdi_idüp şitāb

[İ/14a] 324. Ol **Siyāvuş**uñ giçi ḳardaşı-dı
Anı cān gibi sever yoldaşı-dı

[122] İ: *bu yiyüp*
[123] İ: *kesüb*
[124] P: *bārī*
[125] İ: *zamān*

325. Çün **Siyāvuş** ʿævreti **Keyḫusrev**e
Vardı **Türkistān**a zār-ile ive[126]

326. **Fāris**e getürdi ḳıldı pādişāh
Gürsütūz olmış bular bæḫt-i siyāh

327. Ṭutdı **Keyḫusrev** yidi iḳlīmi pes[127]
Yoġ-idi aña muḳābil hīc kes

328. Baġladur **Kābil** ilinde bir raṣæd
Zīc-idi ʿālem içinde muʿtemed

329. Bæʿżılar didi ki **Keykāvūs** aña
Tāc u tæḫtin virdi çıḳdı bir yaña

330. Pes **Ferībürz**i getürdi pādişāh
Göndürür **Efrāsiyāb**a çoḳ sipāh

331. ʿĀciz itdi bunları **Efrāsiyāb**
Rüstemi göndürdi bula fetḥ ü bāb

332. Leşkeriyle daḫi **Keyḫusrev** gider
İrişür **Ḫōrezm**e diñle ki n'ider

333. Ceng ider çoḳ **Rüstem** ü **Efrāsiyāb**
Mæʿrekesi bunlaruñdur bī-ḥisāb

[P/13a] 334. Neyl-ile **Efrāsiyāb** oġlını şāh
Āḫir öldürür meded ḳılmaz sipāh

335. **Şīde**dür **Efrāsiyāb** oġlı adı
Nüsḫa içre rāvīler böyle didi

[126] İ: *eve*
[127] Nüshalarda: *bes*

336. Ḳırdılar **Efrāsiyāb**uñ leşkerin
Rāvīler eydür ḳomadılar birin

[İ/14b] 337. Oldı çün[128] ḫūn-rīz adı **Ḫʷārezm** olur
Pes ḳaçar **Efrāsiyāb** āfet bulur

338. Vardı **Āẕirbāycān**a[129] **Efrāsiyāb**
Ṭutdı **Güderz** anı[130] yoḳ aña meʾāb

339. **Gürsütūzı_Efrāsiyāb**-ile_öldürür
İtdügin **Keyḫusrev** anda bildürür

340. Sīnesini ḳıldı ḫālī kīneden[131]
Ḫubs u[132] ḫālī gerçi degül sīneden

341. Altımış yil ʿömri **Keyḫusrev** sürer
Bildi ki bir gün ecel aña irer

342. Pes ili iḳlīmi ḳısmet eyledi
Beglerin dirdi ġanīmet eyledi

343. İrişür **Efrāsiyāb oġlı Çemen**
Virdi **Tūrān**ı aña şāh-ı zemen

344. **Rüsteme**[133] hem[134] **Zāvulistān**ı virür
Ḳardaşı **Ṭūse Ḫorāsān**ı virür

[128] İ'de yok.
[129] İ: *Āẕirbāycān*
[130] Nüshalarda: *Güderzān*
[131] İ: *kīnden*
[132] P'de yok
[133] İ: *Rüstem*
[134] İ'de yok.

345. Ḳayṣer-i[135] **Rūmī** vü **Eşk**-i tīz-ceng
Deşt ü **Ḫōrezm** aldı ḳılmadı direng

346. Līk **Güderz**e virildi **İṣfahān**
Buḫtünaṣruñ oldı **Ādirbāycān**

347. Bir rivāyet **Buḫtünaṣr bin Kebūd**
Ġæyri **Keykāvus**dur iy ehl-i cūd

348. Tāc u tæḫtin ḳıldı **Lührāsb**a ʿæṭā
Gitdi **Keyḫusrev** ḳılur ḫāki ġıṭā

[P/13b] 349. Pes[136] **Süleymān bin Dāvud** ol zemān
Şærḳ u ġærba ḥükm idüp oldı revān

[İ/15a] 350. Anda **Fīṣāġōreṣ**[137] ü **Loḳmān Ḥækīm**
Ḳopdı **Dāvūdīler** oldılar ʿælīm

351. Bu iki **Dāvūd**a şākird oldılar
ʿİlm-i tevḥīdi hem andan buldılar

352. Bil-ki **Lührāsb** idi gey ṣāḥib-sitem
Ḳardaşı oġlıydı **Keykāvūs**e[138] hem

353. **Belḫ**de ḳılurdı tesḫīr-i mülūk
Yüz yigirmi yil aña oldı sülūk

354. Pīr **Lührāsb** oldı vü[139] **Güştāsb**[140] şāh
Oġlıdur aña virür tæḫt ü külāh

---

[135] İ'de sözcük farklı imla edilmiştir.
[136] P: *bes*
[137] Müstensihler "gayın" harfinin noktasını unutmuştur.
[138] İ: *hem Keykāvūse* (P nüshasında *Keykāvūs*'tan önce sehven yazılan *hem* sözcüğü karalanmış, İ'de ise böyle bir düzeltme yapılmamıştır).
[139] İ'de yok.
[140] İ: *Güstāsb*

355. Ol zemāndaydı ʿ**Üzeyr** ü **Ermiyā**
Ḫælḳı **İslām**a oḳurlar bī-riyā

356. Pes **Ræḥīm ibni Süleymān** ol zemān
ʿĀleme olmışdı ṣāḥib-ḳırān

357. **Buḫtenaṣṣar** iki gez **Ḳuds**e gelür
Şeh Ræḥīm-ile ḳati oġraş ḳılur

358. **Ḳuds**i[141] **Şām**ı aldı vü ḳıldı ḫærāb
Ol zemānda ḳana ġærḳ oldı türāb

359. **Mūṣul**ı **Güştāsb** eyledi binā
Zerdiheşt-i[142] merdümi ḳıldı fenā

360. Ol **Mecūsī**[143] oda ṭapardı müdām
Eyledi **Güştāsb** anlara intiḳām

361. **Kūḫ-ı İstarḫ**[144] içre bir duḫme yapar
Anda çoḳ ṣūret ider aña ṭapar

362. Andadur medfūn-ı ṣāhān-ı ʿ**Æcem**
Kūpler içre ġārlar içinde hem

[İ/15b] 363. Milk-i **Hindūstān**da-dı **Ercasf Şāh**
Ol **Çemen Şāh** oġlı bir gün buldı rāh

[P/14a] 364. Nā-gehān buldı **Ḫorāsān**ı[145] tehī
Geldi ḳætl eyledi **Lührāsb Şeh**i

[141] P: *Ḳudsi vü*
[142] Nüshalarda: *Zerdiheşt*
[143] İ: *mecūse*
[144] İ: *İstarḫ*
[145] İ: Horasan ü

365. Aldı gitdi ḳızların ḳıldı esīr
İşidür ol işi **Güştāsb**[146] **Emīr**

366. Virdi leşker oġlıdur **İsfendiyār**
Vardı ḳıldı **Ercāsif-**ile[147] kār-zār

367. Öldürür **Ercāsif**i ol ḳızları
Çıḳarur şāhuñ bulur yol ḳızları

368. **Aġrıcāt-ibni Peşeng**i āşikār
Ḳıldı **Türkistān** şehi **İsfendiyār**

369. Ḳardaşı **Efrāsiyāb**uñ **Ḥanṭala**
Türkden geldi bunı dæʿvet ḳıla

370. **Türk**den ol geldi peyġāmber hemīn
Tā **Sikender** anlaruñ oldı_ol[148] zemīn

371. Geldi **Cercīs-i**[149] **Nebī Yūnus Nebī**
Geldi hem **Şemsūn** u[150] **Ḫālid** meẕhebi

372. Daḫi **Eyyūb ibni Kenʿān** u ʿ**Üzeyr**
Ol arada hem bulardan daḫi ġæyr

373. Bu mülūki dæʿvet idüp enbiyā
Kimi uydı uymadı kim bī-riyā

374. **Aşfer ibni** ol **Şehencī** ol dilīr
Diler-idi anda ḳılaydı esīr

---

[146] P'de son harf *be* yerine *fe* ile imla edilmiştir.
[147] *Ercâsb* ismi nüshalarda *Ercâsif* ve *Ercasf* şekillerinde imla edilmiştir.
[148] İ'de yok.
[149] Bu ismin *Corcīs* biçiminde de okunması mümkündür.
[150] İ'de yok.

375. Ḳardaşı **Rūm**-ile milk-i **Rūm**a ol
Gitdiler evlādı anda oldı bol

[İ/16a] 376. **Feyleḳōs**e ʿ**Iyş bin İsḥāḳ Āb**
Dimiş aña bæʿżılar **Aşfer** laḳab

377. Oldı evlādı **Benī Aşfer** anuñ
Biri deşt ü **Üngürūs** ekşer anuñ

378. **Aşfer**üñ bir oġlı hem **Ḳıpçāḳ**dur
Ol şeh-i **Güştāsp**a mülḥāḳdur

[P/14b] 379. Didiler kim bæʿżılar **İsfendiyār**
Zehr andan içdi gitdi ḫōr u zār

380. Geldi anda niçe tīr-endāzlar
Ḥærb ḳıldı başılur ser-bāzlar

381. Gürzine **İsfendiyār**uñ ne siper
Kuhl ider kūha ṭoḳınursa eger

382. Geldi ol fetḥi ḳılup **İsfendiyār**
Tæḫt atasından diler ol şehriyār

383. Pes ḥævāle **Rüstem**e anı ider
Leşkerin **İsfendiyār**[151] aldı gider

384. Vardı **Tūrān**a ḳılur **Rüstem**le ceng
Pīr-idi **Rüstem** ola[152] ceng-ile teng

385. İki çatal oḳ-ile nā-geh anı

[151] P: *İsfendiyāruñ*
[152] Nüshalarda: *olur*

Kūr ider meydāna ṣaçıldı ḳanı

386. İşidür ol ḥāli çün **Güştāsb Şāh**
İşine ḳaldı peşīmān ḳıldı āh

387. Pes buyurdı **Behmen ibni_İsfendiyār**
İl ü iḳlīmine oldı şehriyār

388. Yapdurur **Peyġā**[153] ilin **Güştāsb Şāh**
Mevżiʿ-i ḫūb olur ol bī-iştibāh

[İ/16b] 389. Ḫūb mīveler diker āb-ı revān[154]
Murġ-zār itdürdi oldı bī-nişān

390. Ulular ʿālimler anda ḳopdı çoḳ
Ehl-i fæżlüñ ol arada ḥæddi yoḳ

391. **Şeyḫ Ebū İsḥāk Cāmasb-ı**[155] **Ḥækīm**
Ol zemān **Soḳrāṭ**-ileydi çoḳ ʿælīm

392. Ol-durur **Cāmasb** üç biñ yile dek
Yazdı zīc içre olacaġına şek

393. **Ḫīre** şehri içre medfūndur bu gün
Tubbiʿa bin Maşdaʿ andan ẕū-fünūn

[P/15a] 394. **Tubbaʿ** aldı milk-i **Kenʿān**[156] u **Yemen**
Mışr u **Rūm** u **Mæġrib** anuñ añla sen

395. **Rūmı Tubbaʿ** ḳızına ḳıldı ʿæṭā
Ol **Süleymān** beglerinden bī-riyā

[153] P: *Beyġā*
[154] İ: *āb-u*
[155] İ: *Cāmāsd*
[156] İ: *Milk-ü Hindistān*

396. Diñle eydem **Behmen ibni_İsfendiyār**
Çünki tæḫtæ geçdi oldı şehriyār

397. **Rüstem** ol dem[157] **Zāvil**e pes ʿæzm ider
Bā-**Firāmurz**ın **Rüstem** rezm ider

398. Şıdı vü döndi **Firāmūz**ı aṣar
Eyledük bu ḳıṣṣæʾi biz[158] muḫtæṣær

399. **Buḫtüʾn-naṣr oġlı Bū Tenaṣṣur** meger
Kūfeʾi ata yirin ḳılmış mæḳær

400. **Erş Lührāsb** oġlını sulṭān ider
Buḫtüʾn-naṣrı yirine iḥsān ider

401. **Erş**üñ anası **Süleymān**uñ ḳızı
Ḳāẓī Beyżāvī dimişdür bu sözi

[İ/17a] 402. Pes **Benī İsrāʾīl**e ḥükm eyledi
Ḳudse varuñ diyüben luṭf eyledi

403. Hem **Süleymān** oġlı-y-idi **Dānyāl**
Ḳıldurur ʿizzetle **Ḳuds**e intiḳāl

404. Milk-i **Şām**a hem anı sulṭān ider
Yapdı **Ḳuds**i müşkili āsān ider

405. **Behmen**üñ anası **Ṭālūt**uñ ḳızı
ʿÆvreti **Binti Ræḥīm** añla sözi

406. **Behmen**üñ iki_oġlı **Sāsān**dur biri

[157] Nüshalarda: *oldı*
[158] P: *bir* (Müstensih, sözcüğün noktasını imla etmeyi unutmuştur.)

Biri **Dārā** līkin üçdür duḫteri

407. Ḳızı **Behmenduḫte**dür daḫi **Ferīk**
Hem **Ḫamānī** kişvere bunlar şerīk

408. ʿUzlet-i ḫælḳ itdi **Sāsān** zühd ider
Līk **Dārā** salṭanet içre gider

[P/15b] 409. Güçücek **Dārā Ḫamānī** oldı şāh
Bu rivāyetdür diyem eyle nigāh

410. Ol **Ḫamānī**-y-idi **Behmen** ʿævreti
Yüklü-di **Dārā**ya diñle ḥikmeti

411. Tācı ʿævret ḳarnına **Behmen** ḳodı
İşidür **Sāsān** ol işe ḳaḳıdı

412. Kişvere olmaz muḳæyyed oturur
Cümle sevdāyı başından götürür

413. **Rūd-ı Sīgān** üzre bir ulu ribāṭ
Yapdı **Baġdād**uñ yolında şān bisāṭ

414. Şehr-i **Sāve** şehr-i **Çehrem** āşikār
Sīstānda ḳalʿa-i **Türk** aña kār

[İ/17b] 415. Daḫi **Āderbāycān** şehrin gezeyin
Behmenüñdür diyüben hem göreyin

416. Yüz on iki yil cihānda oldı şāh
Virdi **Boḳrāṭīs**-ile **Boḳrāṭ**a cāh

417. Çünki **Behmen** næḳl dünyādan ḳılur

Pes[159] **Ḫamānī̇ binti Behmen** şāh olur

418. Ḫūb ṣūret issi ṣāḥib-rāy-idi
ʿÆdl-ile ol salṭanet-ārā-y-idi

419. Ulu cāmiʿ yapdı **İsṭarḥ** içre ol
Şimdi cāmiʿ ol-durur iḥsānı bol

420. Ulalur **Dārā Ḫamānī̇** salṭanet
Terk ider **Dārā**ya idi memleket

421. Çünki **Dārā ibni Behmen** oldı şāh
Pes **Ḫamānī̇** aña ışmarladı cāh

422. ʿÆdl ü rāy içinde **Dārā** bī-miṯāl
Ol zemān oldı daḫi ṣāḥib-cemāl

423. ʿÆḳl ü tedbīr içre **Kārişṭīz**[160] **Vezīr**
Oldı bunlar ʿālem içre lā-næẓīr

[P/16a] 424. ʿĀlemüñ ḳıldı mülūkin zīr-dest[161]

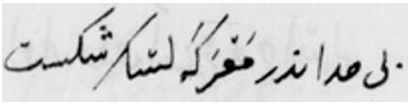

425. Pes **Felātūn-ı**[162] **İlāhī̇** ol zemān
ʿ**Ābid-i Soḳrāt**-ile geldi ʿæyān

426. On iki yil oldı **Dārā** pādişāh
Gitdi ol **Dārā**ya virdi tæḫt-gāh

[159] Nüshalarda: *bes*
[160] Özel ad, imlaya bağlı olarak aktarılmış olsa da bahsedilen kişi Riştîn adlı vezirdir.
[161] Nüshalarda: *zir-ü dest*
[162] İ: *Felāṭūn-u*

427. Bæʿżılar **Dārā**ya didi **Erdeşīr**
Bīşe-i iḳlīm içinde ḳopdı şīr

[İ/18a] 428. Ḳovladı **Rişt̄in Vezīr**i düşmenān
ʿÆzl ider **Dārāb** aña virmedi nān

429. Feth̟ idüp **Yūnān** ilin **Dār[ā]** meger
Feyleḳōse virmiş-idi ol nām-ver

430. **Feyleḳōs**üñ ḳızın aldı şehriyār
Hem aña ışmarladı şehr ü diyār

431. **Feyleḳōs**üñ ḳızını[163] aldı gider
Var dehānı būyı ṣoñra redd ider

432. Ḳız atasına gelüp **İskender**i
Ṭoġurup ola cihānuñ serveri

433. Gerçi **Dārā**ya[164] virür tāc u ḫ̟ærāc
Feyleḳōse aña vardur iḥtiyāc

434. Oldı **Dārā Feyleḳōs**-ile revān
Anda **Dārā** bunda **İskender** nihān

435. Nāme **[R]işt̄in** viribir **İskender**e
Yaġı **Dārā**ya ola leşker dere

436. Bāc virmez çün **Sikender** ḳıldı menʿ
Gitdi **Dārā** anda leşker ḳıldı cemʿ

437. İki leşker kim muḳābil oldılar
Birbirisi-y-ile ḳāyim ḳıldılar

[163] P: *ḳızın*
[164] P: *Dārāba*

438. **Māhiyār**-ile meger **Māhār-**nām
Ḫæṣm **Dārā**ya dilerler intiḳām

[P/16b] 439. Ol arada anı mecrūḥ itdiler
Ḳaçup **İskender** ḳatına gitdiler

440. Pes **Sikender** anları ber-dār ider
Gitdi ḳardaşına āh u zār ider

[İ/18b] 441. Yaṣduġı üstine geldi içdi and
Görişür bildi degül andan gezend

442. Düşmeninüñ ḳætli-y-içün oldı şād
Oldı ol sāʿæt aña yilden ziyād

443. Hem væṣiyyet ḳıldı-kim ḳızın ala
Hem mülūk evlādına ʿizzet ḳıla

444. Ġæyri sulṭānları ḳalmaya velī
Ḫælḳa ol zürriyeti ḳıla velī

445. Næḳl-i **Dārāb-ı İskender** bu gez
Terk ide milki ola müşkil geñez

446. Līk fikr itdi olursa ġæyr şāh
İntiḳāma başlayuban bula rāh

447. Bæʿżı rāvīler dimişler bunı ir
Feyleḳōse ʿ**Iyṣ bin İsḥāḳ** dir

448. Anuñ oġlıdur **Sikender** pādişāh
Ol-ki **Ẕü**ʾ**l-ḳærneyn** dir aña **İlāh**

449. Otuz üç yil çünki **İskender** yaşar
Memleket derdine on üç yil düşer

450. Ḥükminüñ içinde oldı şærḳ u ġærb
Çoḳ melik ṣulḥ itdi kimi ḳıldı ḥærb

451. **İṣfahān** ü **Merv**i hem şehr-i[165] **Herāt**
Yapdı **Bitlīs**-ile **Derbend**i oñāt

452. Hem **Bedeḫşān** içre yapdı iki şehr
Fæżl içinde miṣlini görmedi dehr

453. Ol **Serendīl**[166] içre **Ādem** izini
Ẓāhir itdi bir kulacdur özüni

[İ/19a] [P/17a] 454. **Hind**e **Ḥirzān Ṣuyı**na ol köpri hem
Sedd-i Yeʾcūc-ile yapdı çekdi ġæm

455. **Baḥr-i ʿUmmān Mekke**ye getüren ol
Yapdı vü aşdı ṭılısmı daḫi bol

456. **Kūfe**de ol gitdi oġlı_**İskenderūs**
Salṭanet terk itdi hem ʿurs-ı ʿarūs

457. Oturur gendüsi **Batlamnūs**ı ol
Pādişāh eyledi āṣārıydı bol

458. **Geldi bu dördinci bāb Eşġāniyān**
Bunda ẕikr eyleyelüm on yidi ḫān

459. Çün **Sikender** oldı şāh-ı muʿteber

[165] Nüshalarda: *şehr-ü*
[166] *Nizâmü't-tevârîh* üzerinde yapılan yüksek lisans tezi çalışmasında *Serendīb* (Karakoç, 1998) olarak verilen sözcüğün, *Düstûr-nâme*'nin iki nüshasında da *Serendīl* olarak imla edildiği görülmüş, metinde bu imla muhafaza edilmiştir.

Ṭutdı şehlerin cihānuñ ser-te-ser

460. Pes **Aristāṭālis**-ile[167] meşveret
Ḳıldı ḳætl itmege diler mæṣlæḥæt

461. Didi bu fetḥi ki baña virdi **Ḥæḳ**
Ẕillet irgördüm mülūke baña baḳ

462. Bunları ḳætl itmek[168] isterem temām
Ḳurtılup tā ḳılmayalar intiḳām

463. Didi **Aristālis**e[169] olmaya revā
Bī-ḫıyānet ḫūn dökesin nā-sezā

464. Şerʿ-ile vü ʿörf-ile vü ʿæḳl-ile
Anları ḳætl idemezsin næḳl-ile

465. Bī-güneh ḳætl itseñ anları eger
Ḥæḳ Teʿālā ḫışm viribir deger

466. Milkden **Ḥæḳ** ẓulmüñ-içün ḳalʿ ider
Milkini ġæyriye virür belʿ ider

[İ/19b] 467. Bī-ḫæṭā pes bunı gördiler ṣævāb
İl virüp bunlara ḳıla fetḥ-i bāb

468. Biri birine ḥævāle eyleye
Emr-i ṣulḥ-ile ḳıtāle eyleye

[P/17b] 469. Birbirine tā bular meşġūl ola
Memleketde gendü **İskender** ḳala

[167] İ: *Aristōṭālīs*
[168] İ: *itmege*
[169] P: *Aristātālis*

470. Bunları ol söz-ile āzād ider
Her birine il virüben şād ider

471. Viribir **İsṭaḥn-ı Rūmī**yi_ittifāḳ
Rūma ḥükm itdi anuñ-ile ʿ**Irāḳ**

472. Dört yil miḳdār anda ḳaldı ol
Pes aña **Eşk ibni Dārā** buldı yol

473. Eyledi **İsṭaḥn-ı Rūmī**yi helāk
Pes ḫurūc itdi bular bulmadı bāk

474. Dört yüz yigirmi yil **Eşġāniyān**
Oldı istiḳlāl-i mecmūʿısı ḫān

475. Ol zemān **Cercīs**-ile ʿ**İsī**[170] gelür
Hem **Zekeriyā**yle **Yæḥyā** ḳætl olur

476. Evvel **Eşġān ibni Dārā** oldı şāh
On yil **İrān**da derildi çoḳ sipāh

477. Anuñ ardınca **Eşk bin Eşkān** gelür
Salṭanet yigirmi yil hem ol ḳılur

478. Geldi **Şāpūr**[171] **bin Eşkān** ol zemān
Altımış yil ol cihānda oldı ḫān

479. Ol zemān içre-y-idi ʿ**İsī Mesīḥ**
Ölü dirildür duʿā-y-ile ṣærīḥ

[İ/20a] 480. Geldi **Behrām bin Şāpūr** ol gider

[170] P: *ʿĪsā*
[171] İ: *Şābūr*

Milke on biş yil cihānda ḥükm ider

481. **Şāh Behrām** oġlı hem geldi **Pelāş**
Salṭanetden aña on bir oldı yaş

482. Geldi **Hurmüz bin Pelāş** ol gitdi hem
On ṭoḳuz yil beglüg içre çekdi ġæm

483. Ḳırḳ yil beg oldı **Ṭūs ibni Pelāş**
Ceng ü ġævġādan ḳılmaz-idi meʿāş

[P/18a] 484. Gitdi ol **Fīrūz bin Hurmüz** gelür
Yidi yil ol-daḫi hem beglüg ḳılur

485. Geldi hem **Fīrūz**uñ oġlı **Şeh Belāş**
On iki yil yir yüzinde oldı bāş

486. Hem **Belādān oġlı Ḫusrev** pādişāh
Oldı ḳodı ḳırḳ yil başa külāh

487. Anuñ ardınca **Belāş ibni**[172] **Belāş**
Pes yigirmi dört yil ḳıldı meʿāş

488. **Erdevān ibni Belāş** on iki yil
Yir yüzinüñ pādişāhı oldı bil

489. Hem on üç yil **İbni Eşkān Erdevān**
Ekserine yir yüzinüñ oldı ḫān

490. **Erdevān** hem **Şāh Eşkān** oġlı pes
Ḳıldı on bir yil o yār mecmūʿ-ı kes

[172] P: *bin*

491. **İbni Eşġān** pes **Belāş** on iki yil
Ol zemānda beg olur ḫælḳa delīl

492. Gitdi ol **Eşġān**uñ oġlı **Cūzezer**
Geldi şāh oldı otuz yil muʿteber

[İ/20b] 493. Çün **Yehūdī**ler ḳılur **Yæḥyāʿi** ḳætl
Dilediler ḳılmaġa ʿ**İsī**ʿi ḳætl

494. **Cūzezer** geldi **Yehūdī**ʿi temām
Ḳıruban anlara ḳıldı intiḳām

495. Hem nübüvvet ḳatʿı anlardan olur
Tā ḳıyāmet ẕüll-ile anlar ḳalur

496. Gitdi ol hem **Pījen**[173] **ibni Cūzezer**
Geldi yigirmi yil oldı muʿteber

497. Ṣoñra **Cūzezer bin Pīrī** gelür
Salṭanet ol-daḫi on bir yil ḳılur

498. Gitdi ol hem **Pīrī oġlı Erdevān**
Ḳıldı otuz yil āḫir **Eşġāniyān**

[P/18b] 499. **Bābek oġlı Erdeşīr** ol-kim anı
Ḳætl ḳıluban yire dökdi ḳanı

500. **Geldi hem Sāsāniyān bişinci bāb**
Dört yüz [yil] ḳıldı dehri iktisāb

501. Bunlar otuz bir nefer oldı temām
Tā gelince **Aḥmede Fæḫr-i Enām**

---

[173] İ: *Pīzen*

502. Evvelidür[174] **Erdeşīr-i**[175] **Bābekān**
Ḥükm aña on dört yil virmiş zemān

503. Geldi ṣoñra **Şāhpūr bin Erdeşīr**
Şāh otuz bir yil olur ol nerre-şīr

504. Ṣoñra **Ḥurmüz ibni Şāpūr** iki yil
Şāh olur olmaz anuñ ʿömri ṭævīl

505. Geldi **Behrām ibni Hurmüz** bæʿd ez-ān
İki yil üç ay olur ḥükmi revān

[İ/21a] 506. Gitdi ol **Behrām bin Behrām Şāh**
Geldi üç yilde gider ol dutdı rāh

507. **Nersī**-i **Behrām-ı Hurmüz** çār sāl
Ḥükm ḳıldı itdi hem ol intiḳāl

508. **Erdeşīr-i Hurmüz** oldı pādişāh
Yir yüzine penç sāl ü çār māh

509. **Şāh[p]ūr-ı Hurmüz** on bir yil temām
Buldı tæḫt üstinde ḥükmiyle ḳıyām

510. **Yezdecird**-i gevher-i **Behrām Şāh**
Bīst ü yek sāl ü dīger hem penç māh

511. **Gūr-ı Behrām bin Şāh-ı Yezdecird**
Bīst ü se sāl oldı cāh-ı[176] **Yezdecird**

[174] İ: *Evvelidir*
[175] İ'de kişi adının yazımında "dal" harfi unutulmuştur.
[176] İ: *çāh*

512. **Yezdecird ibni**[177] **Şeh Behrām-ı Gūr**
On sekiz yil penç māh içre oldı ḫūr

513. Dört yil **Fīrūz-ı Şāh-ı Yezdecird**
Geydi başına külāh-ı **Yezdecird**

[P/19a] 514. Gitdi ol **Fīrūz Şāh oġlı Belāş**
Salṭanetde üç yil eyledi meʿāş

515. Ḳırḳ yil **Kisrā bin Ḫān-ı Yezdecird**
Ṭutdı ġālib ḥükmi **Sulṭān Yezdecird**

516. Ḳırḳ yil daḫi **Ḳubād-ı Kisrā Şāh**
Ḥükm ider geldi vü gitdi ṭutdı rāh

517. Gitdi ol **Nūşīnrevān**[178] **ibni Ḳubād**
Ḳırḳ yidi yilde çıḳardı ʿædl ü dād

518. Gidicek ol **Hurmüz-i Nūşīnrevān**
Ḥükm ider on bir yil ü dört ay hemān

[İ/21b] 519. Līk **Pervīz**[179] **ibni Hurmüz** heşt sāl
Şāh oluban oġlı_ile ḳıldı ḳıtāl

520. **Şīr-rūye**[180] oġlı anuñ heşt māh
Atasın ḳætl idüp oldı pādişāh

521. **Erdeşīr-i Şīr-rūye** bæʿd ez-ān
Bir buçuḳ yil beg olup oldı revān

[177] P: *bin*
[178] İ: *Nūşirrevān*
[179] İ: *Pīrūz*
[180] İ'de isim yanlış imla edilmiştir.

522. Geldi **Kisrā-yı Ḳubād-ı**[181] **Hurmüz**e
Bir yil ü biş ay ṣanadıñ il[182] düze

523. Gitdi **Ṭūrāndūḫt binti Ḫusrevī**
Yaluñuz üç ay ḳıldı pey-revi

524. Gitdi ol ḳız ḳardaşı **Āzermidūḫt**
Bir yil ü dört ay ider beyʿ ü fürūḫt

525. Geldi **Ferruḫ-ẕād-ı Ḫusrev** dört āy
Gitdi tæḫt üzre ḳılurken mekr ü rāy

526. Geldi **Ferruḫ-ẕād-ı Āzermidūḫt**[183]

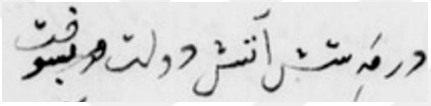

527. **Erdeşīr-i Bābek** ammā dört āy
Ṣoñra ḳıldı salṭanet tæḫtini[184] cāy

528. Æṣli **Sāsān ibni Behmen** pādişāh
Bu durur kim **Erdevān** itdi tebāh

[P/19b] 529. **Erdevān** feṭḥ itdi **İsṭarḫı**[185] çıḳup
Niçe milk-i **Fāris** illerin yıḳup

530. **Erdevān**ı ḳætl idüp il üşdiler
Erdeşīrüñ nisbetine düşdiler

531. Ṣoñra ḥükminde olur[186] mecmūʿ-ı şāh

[181] Nüshalarda: *Ḳubād-u*
[182] P: *eli*
[183] Nüshalarda: *Ferruḫ-ẕād-ü Āzermidūḫt*
[184] P: *tæḫtın*
[185] Nüshalarda: *Isṭarḥı*
[186] P: *oldı*

Urdı başa ʿædl ü dād-ile külāh

[İ/22a] 532. Ol yapupdur şehr ü gird-i **Erdeşīr**
Rāvīler nüsḫa içinde eyle dir

533. **Āḫre** ḳatında bir ulu muḥkem ḥiṣār
Ol durur görmedi tāsın rūzigār

534. Andan ol[187] gelüp **Sikender** pādişāh
Almaġa cidd itdi bulımadı rāh

535. ʿĀciz aḫẕından olur tā dört āy
Anı egirdür alımaz ḳıldı rāy

536. Bir ulu ırmaḳ olmışdur aḳar
Sedd idüp aḳıdur ol şehri yıḳar

537. Anı münfeẕ itdi niçe rūzigār
Aḳa aḳa baḥr oldı āşikār

538. **Erdeşīr** ol araya geldi meger
Çoḳ mühendis getürür ṣāḥib-hüner

539. Bir ulu ṭaġ-idi altın deldiler
Aḳdı deryā gitdi gör ne ḳıldılar

540. Şehr-i **Merv** oldur ki bünyād itdiler
Çoḳ yüce ḳæṣr anda ḳoyup gitdiler

541. **Şūşter**de şehr-i **Ehvāz** itdi ol
Şehr-i **Şehrīm** itdi **Kirmān** içre ol

[187] İ'de yok.

542. Ḫıṭṭa-i[188] **Baḥreyn-i Mūṣul**da daḫi
Baḥr içinde ḳıldı ol şehri sæḫī

543. Ḥükm itdi kişvere on dört yil
Ḳıldı otuz yil mülūke hem delīl

544. Gitdi çün ol **Şāhpūr bin Erdeşīr**
ʿÆdl-ile otuz yil ol şāh oldı dīr

[İ/22b] [P/20a] 545. Yirine **Şābūr** ki olmışken fenā
Evvel itmiş anı **Ṭahmūreṯ** binā

546. Yapdı anı anda var bir ulu ġār
Ṣūret-i **Şāpūr** andan ṭaşda vār[189]

547. Ġār içinde durur ol şān bir sütūn[190]
Ṭaşdan anda ādemī ḥædden füzūn

548. Her biri bir pādişāhuñ ḳālebi
Anda varsañ ol teferrüc ṭālibi

549. Şekl-i zengī ṭaşdan şehr içre vār
Dirler oldur **Sām** mānend-i menār

550. **Şādşāpūr**-ile **Ḫūzistān**[191] anuñ
Şehr-i **Ḥilyūne**yle[192] **Neyistān** anuñ

551. Gitdi ol hem **Hurmüz bin Şāhpūr**
İki yilde dehr andan oldı dūr

[188] Nüshalarda: *Ḥıṭṭa*
[189] P: *Ṣūret-i Şāpūr ṭaşdan anda vār*
[190] İ: *pür-sütûn*
[191] Nüshalarda: *Ḫūristān*
[192] Nüshalarda: *Ḥilyūne bile*

552. Ḳuvvetiyle ṣāḥib-i ʿilm ü cemāl
Ol-iken dehr anı ḳıldı pāy-māl

553. Beyn-i[193] **Baġdād** u **Ḫūzistān**[194] binā
Şehr-i **Hurmüz** eyledi ol pād-şā

554. Çün anı şīr-i ecel ḳıldı şikār
Oldı **Behrām ibni Hurmüz** āşikār

555. **Şīʿa-i**[195] **Mānī** anuñ devri meger
Küfr ü ilḥād-ile ḳopmışdı bir er

556. Devşürür etbāʿı-le **Behrām** anı
Aldadı didi bilüñ sizden beni

557. Bæḥs ʿālimlere ḳıldurur direr
Mülzem olup anlara ḫæclet irer

[İ/23a] 558. Tevbe ḳılmadı çıḳardı pōstın
Ḥæbs ḳıldı daḫi yār u dōstın

559. Melik sulṭān oldı[196] se[197] sāl ü se māh
Ṣoñra **Behrām ibni Behrām** oldı şāh

[P/20b] 560. Kesdi her eṭrāfdan ol meẕhebi
Didiler var **Çīn**de ol meẕheb gibi

561. Eyü sīretlü melik on yidi yil
Çündeşāh-ı Şāhpūra-dı delīl

[193] İ: *beyn ü*
[194] Nüshalarda: *Ḥūristān*
[195] Nüshalarda: *Sīʿa-i*
[196] P: *ol*
[197] Her iki nüshada da *se* yerine *si* şeklinde harekelenmiştir.

562. Gitdi ol çün devlet-ile sürdi cāh[198]
Geldi **Sīgān Şāh**[199] **bin Behrām Şāh**

563. **Cündeşād-ı Şāhpūr** içre müdām
Evvel[200] on üç buçuḳ yil oldı[201] nīk-nām

564. **Nersī-i Behrām** daḫi yidi yil
Hem buçuḳ yil ḫælḳa anda_oldı[202] delīl

565. **Hurmüz-i Nersī** daḫi hem heft sāl
Ḫulḳı birle ʿædl-ile buldı ḫisāl

566. **Şāhpūr-ı Hurmüz** ol-kim **Ẕüʾl-kitāf**[203]
Aña dirler eydem itme iḫtilāf

567. **Hurmüz** öldi ʿævreti yüklü-y-idi[204]
Şāhpūra rāvī bu resme didi

568. Cemʿ ulular[205] oldı düşdi iḫtiyāc
ʿÆvretüñ boynından anlar aṣdı tāc

569. Beg olur ʿævret ṭoġınca **Şāhpūr**
Muntæẓırdı tāc-ile tæḫt ü ḳuṣūr

570. **Şāhpūr** ulaldı çün sulṭān olur
Ol ʿ**Æreb**den çoḳ şikāyetler ḳılur

---

198 İ: *çāh*
199 Nüshalarda *Sükrān* biçiminde imla edilmiş olsa da kaynak eser *Nizâmü't-tevârîh*'e göre babasının zamanında Sicistân'da padişah olarak bulunduğu için *Sīgān Şâh b. Behrām Şāh* olarak anıldığı belirtilmiştir (Karakoç, 1998).
200 İ: *evvel*
201 İ: *ol*
202 İ: *ol*
203 Nüshalarda yanlış imla edilmiştir.
204 İ: *yüklidi*
205 İ: *olurlar*

[İ/23b] 571. Ol ili ġāret ḳılur-idi ʿ**Æreb**
Kimse durmaz işler iderler ʿæceb

572. Pes ʿ**Æreb** ḳæṣdın ider leşker direr
Ḳıldı ġāret bir gün anlara irer

573. Ḳırdı çoġın anlara leşker ṣalar
Baġırını niçelerinüñ deler[206]

574. Anuñ-içün dirler aña **Ẕüʾl-kitāf**
Nüsḫada bu resme dir ṣanma güẕāf[207]

[P/21a] 575. Oldı āvāre niçe ḳævm ol zemān
Dört ḳævm illā ki diledi emān

576. Anlaruñ her birin ammā bir yaña
Tefriḳa eyledi ne eydem saña

577. Gitdi **Baḥreyn**e **Benī Ṣa**ʿ**leb** ki vār
Gitdi ʿ**Ummān**a velī bu ḳævm-i[208] çār

578. Hem **Benī Beçher Benī Bekr** āşikār
Vardılar ʿ**Ummān**a bunlar ḫōr u zār

579. **Baṣra** vü **Ehvāz**a ḳævm-i **Ḥanẕele**[209]
Vardılar bunlaruñ ardınca bile

580. **Ẕüʾl-kitāf** eyledi hem ihlāk-i **Rūm**
Ḳıldı **Ḳosṭanṭīn-i Yūnānī**ye hūm

581. Anı idüben żaʿīf aldı ḫærāc

[206] İ: *Baġrını niçelerüñ gör gey deler*
[207] P: *güzāf*
[208] İ: *ḳavm-ü*
[209] Nüshalarda: *Ḥanṭale*

Düşdi sulṭānlara andan iḥtiyāc

582. Geldi yapdı dār-ı[210] milk eyvān-ile
Hem **Medāyin** şehrini fermān-ile

583. Ḳıldı hem **Fīrūz-Ābād**ı binā
Hem aña **Enbār** dirler bī-riyā

[İ/24a] 584. **Şūşter**de ḳıldı hem şādī-revān
Daḫi **Nīşābūr**da şehr-i Cinān

585. Hem **Ḫorāsān**-ile **Hindūstān**da ol
Yapdı **Āẕirbāycā**nda milk bol

586. ʿÖmri oldı yitmiş iki yil temām
Gitdi ol ḳıldı ḳara ṭopraḳ mæḳām

587. Ḳopdı **Şehpūr ibni**[211] **Şehpūr** ol zemān
Nīk-ḫūy ü müşfiḳ-i ḫælḳ-ı cihān[212]

588. Ḥükm ider biş[213] yil dururken nā-gehān
Üstine ḫæyme yıḳıldı virdi cān

589. Geldi **Behrām ibni Şehpūr**-ı enām
Aña **Kirmānşāh** dirlerdi ʿævām

[P/21b] 590. Atası devrinde dün gün ʿıyş ider
Ḥükmi on biş yil ḳılubanın gider

[210] İ: *dār-u*
[211] P: *bin*
[212] *Nizâmü't-tevârîh*'in çevirisini konu edinen yüksek lisans tezi çalışmasında *Şâpûr b. Şâpûr* olarak zikredilen Sâsâni hükümdarı *Düstûr-nâme*'de adı *Şehpūr ibni Şehpūr* şeklinde geçmekte ve *Nizâmü't-tevârîh*'te *müşfik ve iyi ahlaklı bir padişah* olarak anılmaktadır (Karakoç, 1998). *Düstûr-nâme*'de *Cihan halkına (bütün insanlara) şefkatli* olduğu şeklinde kendisinden bahsedilmektedir.
[213] İ: *pes*

591. Gitdi ol çün oldı merd-i nā-be-kār
Yezdecird-i Mīr Behrām[214] āşikār

592. Ol müdemmaġ ehl-i ʿilmüñ düşmeni
Cümle fæżl ehlini dutardı[215] denī

593. Ulaşur-idi behāneyle ere
Tā kim aña ẓulm idüp zæḥmet vire

594. Bīst[216] ü yek sāl[217] oldı ẓālim emīr
Bir at aña getürürler lā-næẓīr

595. Ḳæṣr öñinde gelübenin[218] ṭurdı at
Kimse eyer urmaz atdur oñat

596. **Yezdecird** ez-ḫırṣ bīrūn āmede
Ṭutdı anı bine tā aña gide

[İ/24b] 597. Gendü eliyle aña urdı eyer
Ḳusḳunın urmak[219] diler ol bī-ḫæber

---

[214] Güncel kaynaklarda adı genellikle *Yezdicerd* olarak yer almasına rağmen *Düstûr-nâme* ve bazı tarihî kaynaklarda *Yezdecird* olarak zikredilmiştir. İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmil fi't-Târîh*'ine göre *Kermânşâh* lakaplı Behrâm ibni Şehpûr'un oğlu değil kardeşidir. İbnü'l-Esîr bu bilgiyi, *Fars nesebini iyi bilen bir âlim* olarak bahsettiği bir kişiye dayandırmış, ancak bu kişinin adını zikretmemiştir. (Eryarsoy, 1991). *Nizâmü't-tevârîh*'te adı *Yezdcerd b. Behrâm el-İsm* şeklinde geçmektedir (Karakoç, 1998.) Kaynaklarda çoğunlukla menfi özellikleriyle, *ilim düşmanı*, *kötü düşünceli*, *katı kalpli* ve *zalim* gibi sıfatlarla tanıtılmıştır. *İskender-nâme*'de ona 6 beyit ayrılmış, *Müfsid ü bed-ʿahd ü bī-dīn-idi ol / Ẓālim ü şūm u bed-āyīn-idi ol* ve *Ḫalḳa étdi bī-kerān cevr ü cefā Yéryüzinde ḳomadı hergiz ṣafā* (Akdoğan ve Kutsal, 2019) gibi beyitlerle yine olumsuz özellikleri öne çıkarılmıştır. Tam adı *Câmiʿü'l-Beyân ve Târîḫü'l-Ümem ve'l-Mülûk* olan *Taberî Tarihi*'nde onun hakkındaki bilgiler de benzer şekildedir: *Bu Yezd-i Cerd, çok zalimdi. Hiç kimseye şefkati yoktu. Onun için Araplar ona Yezd-i Cerdi'l-Esîm (Yalancı Yezd-i Cerd) derlerdi…* (Gürtunca, t.y.)

[215] P: *ṭutardı*

[216] Nüshalarda: *bist*

[217] *Nizâmü't-tevârîh*'e göre saltanatı 21 yıldır (Karakoç, 1998). *İskender-nâme*'de saltanat yılları verilmemiş olup *Az zamān anuñ olıban tāc u taḫt* / *Nā-geh andan daḫı yüz dönderdi baḫt* şeklinde çok uzun bir saltanatı olmadığı belirtilmiştir. (Akdoğan ve Kutsal, 2019). *Mücmelü't-Tevârîh ve'l-Kısas*'a göre 21 yıl, 5 ay, 18 gün saltanat sürmüştür (Toğay, 2023). *el-Kâmil fi't-Târîh*'e göre ise hükümdarlık süresi 22 yıl, 5 ay, 16 gündür (Eryarsoy, 1991).

[218] İ: *gelübeni*

[219] İ: *vurmaḳ*

598. Bir leged gögsinde nā-geh urdı at
Düşdi ol-dem[220] virdi cān bulmaz necāt

599. ʿĀḳıbet ẓālim olan olur helāk
Dāyim anlardan ola yir yüzi pāk

600. Ber-cehennem şüd çü rāh-ı **Yezdecird**[221]
Geldi **Behrām ibni Şāh-ı Yezdecird**

601. Ol zemān **Nuʿmān bin Münẕir**[222] ki vār
Ḫōş **Yemen** milkinde-y-idi şehriyār

602. **Yezdecird** oġlını **Behrām**ı aña
Virüben ışmarlamış[223] n'eydem[224] saña

603. **Yezdecird** öldügi dem ḫælḳ oldı cemʿ
Dilediler[225] ḳılalar **Behrām**ı ḳæmʿ

604. Didiler bilmez ol ādāb-ı[226] ʿ**Æcem**
Pes ʿÆreb oldı mürebbī aña hem

605. Ḫælḳ atasından degül şākir anuñ

---

[220] P: *ol dem*
[221] *Yezdecird'in yolu cehennem olunca, (cehheneme gidince).*
[222] İ: *Nuʿmān bin Münẕer*. *Nizâmü't-tevârîh*'te *adı Nuʿman b. Munzir Lehmî* olarak geçmekte olup Arapların emiri olduğu belirtilmiştir (Karakoç, 1998). Lahmîler, III-VII. yüzyıllar arasında Irak'ta hüküm süren Hristiyan Arap hânedanıdır (Kapar, 2003). İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmil fi't-Târîh*'inde *Münzir b. Nuʿmân* şeklinde zikredilmiş olup Yezdecird'in oğlu Behrâm-ı Gûr'un büyütülüp terbiye edilmesi amacıyla Münzir'i çağırttığı, onu ağırladığı ve Arapların başına emir olarak tayin ettiği belirtilmiştir (Eryarsoy, 1991). *Mücmelü't-Tevârîh ve'l-Kısas*'ta *Münzür b. Ebû Kays* olarak anılmaktadır (Toğay, 2023).
[223] *Târîh-i Taberî*'ye göre Yezdecird'in oğlu Behrâm, kör bir anneden doğmuştur. Yezdecird, müneccimleri çağırarak Behrâm'ın talihine baktırmış, onun büyük bir devlet sahibi ve ulu bir padişah olacağını ancak Acem ülkesinde onun için bir tehlike göründüğü ve bu nedenle Acemistan'dan başka bir yerde yetiştirilmesi gerektiği şeklinde görüşler almıştır. Bunun üzerine ululuları toplamış, Behrâm'ın yetiştirilmesi için onlarla birlikte bir yer düşünmüş ve nihayet Behrâm'ı Arabistan'a göndermeyi uygun görmüştür. Ardından Arabistan meliki Kays oğlu Numan'ı Hire'den getirtmiş, ona izzet ve ikramda bulunmuştur (Gürtunca, t.y.).
[224] P'de herhangi bir hareke yok ancak *i* bu şekilde harekelenmiş.
[225] İ: *dilediler kim*
[226] İ: *ādāb-u*

Ẓulm ü bed-efʿālini ẕākir anuñ

[P/22a] 606. **Erdeşīr** æṣlinden ol-dem **Kisrā-**nām
Bir gişiyi beg iderler ḫāṣ u ʿām

607. İşidüp **Behrām** divşürdi[227] çeri
Viribir **Nuʿmān**ı urdı ol yiri[228]

608. Yıḳılur **Ṭaysūn**a[229] dek[230] milk-i ʿÆcem[231]
Cemʿ ekābir oldı tedbīr oldı hem

609. Tuḥf-ile çoḳ[232] ilçi **Nuʿmān**a gelür
İltimās ol ḳævm ıṣlāḥı ḳılur

[İ/25a] 610. Didiler ḳoma ki **Behrām** ide şer
Sen ḳor-iseñ şerri_anuñ ḥædden aşar

611. Didi **Nuʿmān** pādişāh **Behrām**dur[233]
Ben aña maḥkūm ḳulam rāmdur

612. Aña varuñ andan idüñ iltimās
Siz beni ḳoñ aña eyleñüz sipās

613. Her ne-kim buyursa ol ben ḳıluram

---

[227] P: *düşürdi*
[228] P: *yeri*
[229] *Nizâmü't-tevârîh*'te *Tisfûn* olarak geçmekte olup *Fars'ın sınırında* konumlandığı belirtilmiştir. (Karakoç, 1998)
[230] İ: *Ṭaysūna-dik*
[231] İ: *milki vü ʿÆcem*
[232] İ: *çünki*
[233] İki nüshada da *Nuʿmāndur* yazılmış olsa da hem beytin ikinci mısrası olan *Ben aña maḥkūm ḳulam rāmdur* mısrası hem de başta *Nizâmü't-tevârîh* olmak üzere konu hakkında bilgi veren birçok eser dikkate alındığında *Behrāmdur* şeklinde yazılması gerektiği anlaşılmaktadır. Zira Behrâm-ı Gûr, Sâsânî hükümdarı Yezdecird'in oğludur ve Nuʿmân'ı Sâsânî ileri gelenlerinin olduğu bölgeye yağma ve yıkım yapmak üzere sevk eden de bizzat odur. Bu güce sahip olan Behrâm-ı Gûr iken Nuʿmân ise bir emir gereği bu görevi yerine getirmekte ve kendisinden Behrâm'ın yükselişini durdurmasını isteyen Sasani ileri gelenlerine adres olarak Behrâm'ı göstermekte, bir başka ifadeyle Behrâm'ın emrini gerçekleştirmeyecek bir güce sahip olmadığını belirtmektedir.

Şāh-zādemdür çün anı bilürem

614. Geldi **Behrāma** bular zārī ḳılur
Ræḥm **Behrām** anlara yārī ḳılur

615. Didi **Behrām** il benümdür ser-te-ser
Terk ḳılmazam ḳoparam şūr u şer

616. Didiler **Behrāma** gel milke yaḳīn
Ulular göre seni ola emīn

617. Pes alur **Behrām** otuz biñ er gider
Geldi sınura bular tedbīr ider

618. Ulular **Behrāma** geldi urdı yüz
Atası ẓulmin didiler niçe yüz

619. Didiler biz gördük andan çoḳ sitem
Anuñ-içün böyle ḳılduḳ lā-cerem

620. Sözlerin **Behrām** taṣdīḳ eyledi
Væʿde-i ʿædl anda tæḥḳīḳ eyledi

621. Ulular yir öpüben ḳıldı duʿā
Ḳıldı **Behrām** anda bir söz iddiʿā

[P/22b] 622. Siz ber-ā-ber ḫæşm-ile ḳoñuz beni
Her ki ġālib ola şāh idüñ anı

[İ/25b] 623. Didi aç getürüñ iki şīr-i ner[234]
Ara yire bıraġuñ tāc u kemer

[234] İ: *şīr-ü ner*

624. Her ki ġālib olıban anı ala
Pādişāhluḳ mesnedinde ol ḳala

625. Rāżī **Kisrā** oldılar **Behrām**-ile
İki leşker cemʿ olur æḥkām-ile

626. İki şīri ḳodı bunlar üç[235] gün āc
Ḳorlar ortaya kemer anuñla tāc

627. Geldi **Kisrā** ortaya **Behrām**-ile
Ortada ṣan-kim **Nerīmān Sām**-ile

628. **Kisrā Behrām**a didi ol gün meger
Geldi ṭapuñ daʿvi-le[236] göster hüner

629. Ṣıçrayup **Behrām** bir şīre biner
Çekdi üzdi bilini andan iner

630. 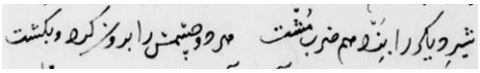

631. Gördi **Kisrā** işbu ḥāli ḳıldı āh
Ayaġına düşdi dir iy pādişāh

632. Milk ü tāc u memleket saña ḥælāl
Biñ benüm bigi[237] ḳapuñda pāy-māl[238]

633. Ḫiẕmetinde bağladı **Kisrā** kemer
Gördi **Behrām** oldı şāh-ı nām-ver

[235] İ: üc
[236] P: *daʿvīle*
[237] P: *gibi*
[238] İ: *pāyimāl*

634. Tæẖtæ geçdi ʿıyş ḳılur rūz u[239] şeb
İşidüp ḫāḳān-ı **Çīn** ider[240] ʿæceb

635. İki yüz biñ elli biñ er nā-gehān
Cemʿ idüp[241] ḫāḳān aña olur revān

[İ/26a] 636. **Āb-ı**[242] **Ceyḥūn**ı geçüben ters-nāk
Oldı begler düşdi ile vehm-nāk

637. Söyledi her-çend **Behrām**a bular
İltifāt itmez bular vehme ṭalar

[P/23a] 638. Masġaraya bunları alur-idi
Sözlerine ʿişveler ḳılur-idi

639. Aldı üç yüz er sipeh-sālār pes
Biñ iki yüz **Yezdecirdī**[243] bile kes

640. Ḳardaşı **Nersī**yi[244] nāyib eyledi

---

[239] İ'de yok.
[240] İ: *eydür*
[241] İ: *olup*
[242] İ: *āb-u*
[243][243] *Düstûr-nâme*'den ve birçok kaynak eserden anlaşıldığı kadarıyla Behrâm-ı Gûr'un tahta çıktıktan sonraki ilk savaşı "Çin" hakanı ve ordusuyla olmuştur. *Nizâmü't-tevârîh*'e göre Behrâm, "Çin" hakanının 250 bin kişilik ordusuna karşı kendi yakınlarından 700 kişi, komutanlardan ise 300 kişi olmak üzere bin savaşçı seçmiştir (Karakoç, 1998). *Behcetü't-Tevârîh*'e göre Behrâm, ava çıkacağını söylerek 300 kişiyle kaçar gibi oradan ayrılmıştır. Ayrıca yine aynı eserde Hasan b. Ali b. Hammâd'ın *Kûtü'l-Ervâh* adlı eserinden aktarıldığına göre hakan 400 bin kişiyle Acem ülkesine gelmiş, Behrâm-ı Gûr ise av bahanesiyle 30 bin kişiyle yola çıkmıştır (Almaz, 2021). Aynı kısım *el-Kâmil*'de şöyle aktarılmıştır: *''...Behrâm, Âzerbaycân'daki bir ateşgedede ibadette bulunmak ve oradan Ermeniyye (Armenia)'ya geçerek burada avlanmak maksadıyla yanına ülkenin ileri gelen büyüklerinden yedi kişi ve kahraman cengâverlerinden üç yüz adam alarak hazırlanıp yola çıktı, yerine ise kardeşi Nersî'yi halef bıraktı. Halk, onun düşmanı olan hakandan kaçıp memleketi terk ettiğinden şüphe etmiyordu, bu yüzden canlarından ve ülkelerinin istilâsından korkan halk bir araya gelerek hakana boyun eğmek ve ona haraç ödemek hususunda anlaştılar ve karara vardılar…''* (Eryarsoy, 1991) *Taberî Tarihi*'nde ise bu bölüm: *''Ulu beylerden 7000 kişi aldı. 200 ile 300, ün kazanmış, bahadır yiğitleri aldı. Azerbaycan'a gidiyormuş gibi yaptı. Çıktı, halk da: 'Hakandan kaçıyor! Kendisi de padişahlıktan vazgeçti.' dediler. Türk hakanına elçi göndermeye karar verdiler…''* şeklinde aktarılmıştır. (Gürtunca, t.y.). *Mücmelü't-Tevârîh ve'l-Kısas*'ta verilen bazı bilgiler ise şu şekildedir: *''Behrâm İran'a geldikten sonra avcılık işiyle uğraşır. Bir müddet sonra Türkler ile harbe girişir. Behrâm yedi bin askeriyle Azerbaycan'a gider…''* (Toğay, 2023).
[244] Burada adı zikredilen Nersî'nin kim olduğu hususunda eserler arasında birtakım ihtilaflar söz konusudur. Eserinin henüz başında Beyzâvî'yi anan Enverî, *Nizâmü't-tevârîh*'i esas aldığı için pek

İşbu sözleri çeriye söyledi

641. Didi **Ādirbāycān**a[245] giderem
Ṣoñra seyr-i[246]_āteş-kedeye giderem

642. **Ermeniyye**ye varup anda şikār
İderem ṣoñra ḳıluram kār-zār[247]

643. Aldı biñ biş yüz eri oldı revān
Didiler kim ḳaçdı **Behrām** ol zemān

644. Ulular ḫāḳāna nāme yazdılar
Her ne-kim mæḳṣūddur anda çizdiler

645. Didiler kim ḳaçdı **Behrām** il ü şār
Senüñ oldı gel berü iy şehriyār

646. İlçi ḫāḳāna yetişdi oldı şād

---

tabii olarak bu eserde bildirildiği gibi Behrâm-ı Gûr tarafından naiplik görevine getirilen Nersî'yi, aynı zamanda Behrâm'ın kardeşi olarak tanıtmaktadır. Ahmedî'nin *İskender-nâme*'sinde Nersî adına rastlanmamıştır. *Târîh-i Taberî*, *el-Kâmil* ve *Behcetü't-tevârîh*'te ise daha farklı bilgiler söz konusudur. Taberî'ye göre Behrâm-ı Gûr'un babası Yezdecird-i Esîm, Acem ülkesinde Nersî adındaki bir ulu kişiyi vezir olarak atamıştı (Gürtunca, t.y.). Yani Taberî'de Nersî'den, Behrâm-ı Gûr'un kardeşi olarak söz edilmemiştir. *El-Kâmil*'e göre Yezdecird, zamanın filozofu olan Nersî'yi kendisine vezir edinmiş ve ona *Hezârbende* lakabı verilmişti. Nersî, terbiyesi mükemmel ve fazilet sahibi üstün bir insandı. Halk, Nersî'nin, Yezdecird'i ıslah edip yola getireceği ümidine kapılmış ancak ümitleri boşa çıkmıştı (Eryarsoy, 1991). Bununla birlikte Behrâm-ı Gûr'un anlatıldığı bölümde Azerbaycan ve Ermenistan'a ibadet ve av bahanesiyle giden Behrâm'ın, tahtına halef olarak kardeşi Nersî'yi bıraktığı da belirtilmektedir (Eryarsoy, 1991). Nersî hakkında müellifler tarafından sürdürülen bu karışık durum, kaynak olarak başvurduğumuz eserlerden Şükrullâh'ın *Behcetü't-tevârîh*'inde yer alan bilgiler sayesinde büyük ölçüde çözülebilmiştir. *Behcetü't-tevârîh*'e göre Behrâm-ı Gûr dönemindeki Nersî, çok köleye sahip olduğu için *Hezâr-bende* lakabıyla anılıyordu. Nezzâr b. Ruhzâd b. Kuhyâr b. Sisâr b. Deh Key b. Eşk b. Dârâ b. Behmen b. İsfendiyâr b. Güştasb b. Lührasb'ın neslindendi. Hükümdar Yezdecîrd-i Esîm, bu Nersî'nin babasını vezir olarak atamıştı. Behrâm-ı Gûr da babası Yezdecird-i Esîm dönemindeki vezirin oğlu Nersî'yi vezir olarak atamış, memleket ve padişahlığı ona teslim ettikten sonra birkaç adamıyla birlikte gizlice Hindistan'a gitmişti (Almaz, 2021). Sonuç olarak *Behcetü't-tevârîh*'ten hareketle Nersî'nin, Behrâm-ı Gûr'un kardeşi değil Behrâm'ın babası Yezdecird-i Esîm döneminde vezirlik yapmış bir kişinin oğlu olduğu bilgisi öne çıkmaktadır. Behrâm-ı Gûr, babası dönemindeki vezirin oğlu Nersî'yi vezir olarak tayin etmiştir. Ayrıca Behrâm-ı Gûr'un oğlu Yezdecird-i Nerm'in de Nersî'yi kendisine vezir edindiği *el-Kâmil*'de bildirilmektedir (Eryarsoy, 1991).

[245] İ: *Āẕerbāycāna* / *Āẕirbāycāna*

[246] İ: *siyr-i*

[247] İ: *kār u zār*

Ġāfil oldı āḫirin ḳılmadı yād

647. İrişür āteş-kedeye çünki şāh
Döndi andan bile biñ biş yüz sipāh

648. Ardına ḫāḳān çerisinüñ geçer
Ġāfilen oturuban ḫāḳān içer

[İ/26b] 649. **Türkler**den bunlar[248] aldılar libās
Oldılar ḫāḳānīlere iltibās

650. Göndürüp cāsūs evvel pādişāh
Geldi cāsūs anları ḳıldı nigāh

651. Gördi cümle ġāfil oluban içer
Ṣoḥbet idüben ḳamusı ḫōş geçer

652. Geldi cāsūs eyledi şāha ḫæber
Anda ḳalmış-idi bir menzil sefer

[P/23b] 653. Yortup irdi leşker ucına gice
Ḳodı ol biñ dört yüz eri bir uca[249]

654. Didi leşkerde ḳoparam çoḳ fiġān
Ṭæbl urup siz næʿre uruñ ol zamān

655. Ṭæble uruñ cümle beni yād idüñ
Ṭartuban ḳılıç çeri üzre gidüñ

656. Her kime oġrarsañuz virmeñ emān
Ola kim yardım ide ol **Müsteʿān**

[248] İ: *bundan*
[249] P nüshasında *elif* ile imla edilmişken İ nüshasında *he* ile imla edilmiştir.

657. Şāh ḫāḳānuñ serā-perdesine
Yüridi tā kim gire perdesine

658. Anda ne[250] var-ise ser-hengān[251] ḳırar
Ḳopdı leşkerden ġırīv yoḳdur ḳærār

659. Tæḫtde ser-mest ḫāḳānı buldılar[252]
Kesdi başını_aña cürʾet ḳıldılar[253]

660. Süñüye başını dikdiler revān
Didiler ḫāḳān başıdur bu hemān

661. Yüridi biñ dört yüz er bir yaña
İşidenler anı ḳaldılar ṭaña

[İ/27a] 662. Eydüben **Behrām** adını çaġrışur
Næʿreler ḳopup çeride ḳıġrışur

663. **Türkler** çün-kim bu ḥāli gördiler
Hem bu resm-ile ḳıtāli gördiler

664. İrteye[254] dek cümle oldı tār-u-mār
Arada ḳalmaz biri ṭutdı kenār

[250] İ: *her ne*
[251] İ: *ser-hengām*
[252] P: *bulur*
[253] P: *ḳılur*
[254] Sözcük, Gürdöl tarafından yapılan mezuniyet tezinde *irtiyāduñ* şeklinde, Ademler tarafından yapılan yüksek lisans tezinde ise *erteyedek* şeklinde okunmuştur. (Gürdöl, 1957; Ademler, 2007) *Düstûr-nâme*'nin iki nüshasında da sözcüğün yazımında hareke kullanılmamıştır. Mezuniyet tezinde yapılan okumanın yanlış olduğu, beytin anlamı dolayısıyla kesindir. Nitekim *Düstûr-nâme*'nin temel kaynaklarından olan *Nizâmüʿt-tevârîh*'in çevirisini içeren yüksek lisans tez çalışmasında da söz konusu kısım *Güneş doğunca* şeklinde aktarılmıştır (Karakoç, 1998). Sadece İzmir nüshasını ele alan yüksek lisans tezinde yapılan okumada, nüshada sözcük yazılırken *i* ünlüsünü karşılayacak bir harf veya hareke konulmadığı için *irte* yerine *erte* okunduğu düşünülebilir. Ancak nüshada harekenin sürekli olarak kullanılmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca Meninski'de *érte* ve *irte* biçimleri yer almaktadır. (Tulum, 2011). Aynı tezdeki *erteyedek* biçimindeki gibi bir bitişik aktarıma ise ihtiyaç yoktur. *İrteye* şeklindeki kullanımın sonundaki yönelme durumu eki *e*, *elif* ile imla edilmiş, devamındaki *dek* sözcüğü ise ayrı yazılmıştır. Dolayısıyla sözcük, metnimizde *İrteye dek* biçiminde aktarılmıştır.

665. Ṣubḥ-dem orduyı bunlar buldı bōş
Şāha **Ḥæḳ**dan feṯḥ ü nuṣret oldı ḫōş

666. Ḫæyme vü ḫargāh var ancaḳ hemān
Ḳalmamışdur ordu içre ins ü[255] cān

667. Buldılar andan ġanīmet bī-ḳıyās
Urdılar ṭæbl-i[256] beşāret cümle nās

[P/24a] 668. Feṯḥ-nāme gitdi her eṭrāfa hem
Leşkeri geldi ḳamusı muḥterem

669. Andan itdi milk-i **Hindūstān**a ʿæzm
Ṣulḥ ider **Hind**üñ şehi ḳılmadı rezm

670. Ḳızını aldı anuñ kābīn-ile
Anlaruñ resmi-y-ile āyīn-ile

671. **Pūl** ü **Mükrān**ı[257] şehe teslīm ider
Ṣulḥi cümle mālike tæʿlīm ider

672. Hem **Yemen** şāhın[258] **Ḥæbeş** sulṭānını
Bende ḳıldı ṭutdılar fermānını

673. Hem ol iki pādişeh virdi ḳızın[259]

---

[255] İ'de yok.
[256] P'de *ṭæbl-ü*
[257] *Nizâmüʿt-tevârîh*'te *Dîbel* ve *Mukrân* şeklindedir (Karakoç, 1998). *El-Kâmil*'de *Deybul* ve *Mükrân* olarak verilmiştir (Eryarsoy, 1991). Mükrân şehrinin, Ummân Denizi kıyılarında yer alan, çölden oluşan, kurak bir yer olduğu bilinmektedir (Şahin Kılıç, 2023).
[258] İ: *şāh*
[259] Sözcüğün *Derleme Sözlüğü*'nde *kiz galin* "evin hanımları" biçiminde Artvin ili Yusufeli ilçesi Uşhum köyü ağzında kaydedilmiş olması (TDK, 2025) dikkat çekicidir. *Derleme Sözlüğü*'ndeki bu veri ve beytin ikinci mısrasındaki *sözin* sözcüğü ile kafiyeli olması adına *ḳızın* şeklinde değil *kızin* veya *ḳizin* şeklinde bir aktarım da mümkün olabilmektedir. Her ne kadar bu aktarım tercih edilmese de bu konuya dayanak teşkil edebilecek farklı eserlerden bazı örnek beyitler, MetinAmbarı'ndan veri tabanından bulunmaktadır: *Fidâ kıldı barın neñin hem **özin** / yalavaç añar birdi iki **kizin*** (KBMK 0056); *Ben o mevtem anasından **kizini** / Ayıruban hasret iden **yüzini*** (İMHA, mes.1005);

Her ne-kim didise[260] ṭutdılar sözin

674. **Rūm**a **Nersī** ḳardaşın irsāl ider
Ḳayṣeri ol ṭutdı ḳæbż-i māl ider

[İ/27b] 675. Yidi mālik hem yidi iḳlīmden
Yidi ḳız virdiler aña bīmden

676. Yapdı **Fāris**de bir ulu ḳæṣr-ı zer
Ḳıldı **Ādirbāycān**da ol mæḳær

677. ʿÖmri çün yigirmi üç yile irer
İrişür bir gün ecel şīri ṭutar

678. Avda ḳolañ ḳovar-iken nā-gehān
Gördi bir çoraḳ teng ṣu ol-zemān[261]

679. Gitdi çün **Behrām** geldi **Yezdecird**
Anuñ oġlı şāh oldı **Yezdecird**

---

*Bindi ʻasced katına geldi **kiziñ** / Didi neylersiñ şaşurdıñ mı **öziñ*** (TBAÇ, mes.7615); *Şâh-i merdân dir ümidüm **kıziñi** / Buluben şâd eyleyem ben **özini*** (TBAÇ, mes. 9029); *Ki Bânûnuñ karındaşı **kizini** / Tolu ay tâc idinmişken **özini*** (FHŞÖ, mes. 834); *Kalup Vılk-oglı ol Lâz-uñ **kizinden** / Degül sulbî ki ola Lazuñ **özinden*** (HTAO, mes.1662), *Didi seyyid bedrûnʻa vir **kiziñi** / Didi virdüm şımazam ben **söziñi*** (TBAÇ, mes.5664); *Sen Horâsân şâhınuñ al **kizini** / Ne dilerse vir kabûl it **sözini*** (ACMH, mes.2172); *İki_itmezdi şeh anuñ bir **sözini** / Anuñ oglına virdi bir **kizini*** (HTAO, mes.4794) (Örnek olarak verilen bu beyitler, *MetinAmbarı*'nda *ḳızın*, *ḳızıñ*, *ḳızından*, *ḳızıñı*, *ḳızını* gibi şekillerde aktarılmış olup *-i*'li biçimler naşirlerin neşirlerine ait değildir ve tarafımızca *-i*'li verilmiştir.)

[260] İ: *didilerse*

[261] *Nizâmüʾt-tevârîh*'e göre Behrâm, bir kûrî (yaban eşeği)'nin peşinden giderken çorak bir yere akan akarsuya doğru atını sürmüş ve oraya batarak kaybolmuştu. Padişahlığı 23 yıl sürmüştü (Karakoç, 1998). *Behcetüʾt-tevârîh*'e göre av niyetiyle atına binip çöle varmış, bir ceylanın peşinden gitmişti. Çöldeki bir kuyuya atının ayağı batmış ve Behram da onunla kaybolmuştu. Askerler atı çıkarmış ancak Behrâm-ı Gûr'u bulamamışlardı. Behrâm'ın annesi haberi almış, kuyunun başına gelmiş ancak tüm aramalara rağmen bulunamamıştı (Almaz, 2021). *Târîh-i Taberî*'ye göre 23 yıl saltanatı olan Behrâm, padişahlığının sonunda bir gün ava çıkmıştı. Önüne çıkan bir yaban eşeğini okla vurmuş ve onun peşinden giderken bir kuyuya düşmüştü. Annesine haber verilmiş, annesi de kuyuya kadar gelmiş, çok mal ve para harcamış, kuyunun suyunu ve toprağını boşalttırmasına rağmen Behrâm'dan hiçbir iz bulunamamıştı. Sonunda annesi de umutsuzluğa kapılarak sarayına dönmüştü (Gürtunca, t.y.). *El-Kâmil*'e göre Behrâm, hükümdarlığının son günlerine doğru ava çıkmış ve bir geyiğin peşine takılmıştı. Geyiği takip ederken düşüp boğuldu. Haberi alan annesi kuyunun olduğu yere gelerek oğlunun çıkarılmasını istedi. Kuyudan çokça çamur çıkarıldı, hatta çamurdan tepeler meydana geldi fakat Behrâm'ın cesedi bulunamadı. (Eryarsoy, 1991).

680. **Yezdecird-i Nerm**[262] dirlerdi aña
ʿÆdl ü inṣāf-içün ne eydem saña

681. Şāh oldı on sekiz yil hem biş āy
Ol-daḫi fānī olur bāḳī **Ḫuẕāy**

682. **Ḫurmüz ibni**[263] **Yezdecird** oldı melik
Güçücek[264] oġlan-idi[265]_il ḳıldı melik

[P/24b] 683. Ulu ḳardaşı-y-idi **Fīrūz**-nām
Ġālib oldı aña ʿævn itdi enām

684. Pes **Hayāṭīl** iline[266]_itdi ilticā
Ulu ḳardaşına ḳıldı_anı ʿæṭā

685. Ḳırḳ yil beg oldı ancaḳ **Hurmüz**i
Ṭutdılar ḥæbs oldı zindānda özi

686. Geldi **Fīrūz ibni**[267] **Şāh-ı Yezdecird**
Pādişāh oldı anuñ ḳæddiydi gird

---

[262] *Nizâmüʿt-tevârîh*'e göre adil ve iyi ahlaklı bir padişahtır. Çok latif bir padişah olmasından ve hilminden dolayı ona *Yezdecird-i Nerm* (yumuşak huylu Yezdecird) denilmiştir. Padişahlık süresi 18 yıl 5 aydır (Karakoç, 1998). İbnü'l-belhî'nin *Fârs-nâme*'sinde de yumuşak huylu olduğu için ona *Yezdicerd-i Nerm* denildiği belirtilmiştir (Aksungur, 2023). Ahmedî, *İskender-nâme*'de ona 11 beyit ayırmış ve onu: *Ḳopdı ol dānā vü hem perhīz-kār* / *Milk-gīr ü pür-dil ü düşmen-şikār*; *Atası resmini taġyīr itmedi* / *Maʿdiletde hīç taḳṣīr itmedi*; *Ḫœyr-idi ḫœlḳa müdām endīşesi* / *Lutf u hüsn ü ḫulḳdı anuñ pīşesi* gibi diğer eserlerde zikredilenlerle benzeşen olumlu özellikleriyle anmıştır. Ayrıca 18 yıl, 4 ay padişahlık yaptığını belirtmiştir (Akdoğan ve Kutsal, 2019). *Behcetüʾt-tevârîh*'te de adaletle hükmettiği belirtilmiş, saltanatının 12 yıl, 4 ay, 8 gün sürdüğü söylenmiştir (Almaz, 2021). *Târîh-i Taberî* ve *el-Kâmil* adlı eserlerde biraz daha detaylı bilgiler verilmiştir. *Târîh-i Taberî*'ye göre padişah olup başına taç giydikten sonra Fars ulularına izin verip onları katına kabul etmiş, ulular ona babası Behrâm-ı Gûr'un iyilik ve hünerlerini anlatmış,Yezdecird de babasının tuttuğu yolda yürüyeceğini belirterek ihtiyar vezir Mehr-i Nersî'yi vezirliğe getirmiştir. Yezdecird'in padişahlığı bu eserde 18 yıl, 4 ay olarak belirtilmiştir (Gürtunca, t.y.). *el-Kâmil*'de de saltanat süresi, bu eserin başlıca kaynaklarından biri olan *Târîh-i Taberî*'de olduğu gibi 18 yıl 4 ay şeklinde belirtilmiş ancak bir başka rivayete göre 19 yıl olabileceği de aktarılmıştır (Eryarsoy, 1991).
[263] P: *bin*
[264] P: *güçüçek*
[265] İ: *oġlandı*
[266] Nüshalarda: *ilin*
[267] P: *bin*

687. Oldı ʿæhdinde anuñ ḳæḥt-i ʿæẓīm
Yidi yil iḥsānlar eyledi[268] delim

[İ/28a] 688. Terk ider ilden pes ol almadı bāc
Hem ʿæṭā ḫælḳa ider māl ü[269] ḫærāc

689. Yapdı ol bir şehr kim **Fīrūz-rām**[270]
Belḫe yaḳın anda cemʿ oldı enām

690. Yapdı hem **Cürcān**da şehr-i **Rūşen**i
Hindevār hem şehri[271] anuñ bil anı

691. **İṣfahān**da yapdı hem ol şehr-i[272] **Şād**
Biñ yigirmi altı yil ol[273] pāk-zād

692. Daḫi **Ādirbāycān**da[274] çekdi ol
Bir ulu dīvār kim olmaya yol

693. Arası **İrān** ü **Tūrān**uñ meger
Elli fersaḫ uzunı ḳıldı hüner

694. Milk-i **Türkistān**a gitdi ṭutdı rāh
Mālik-i **Türk** anda degşürmiş sipāh

695. Ḳuyı[275] ḳazmış örtüben ḳılmış nihān
Tā ki anda düşdi_ölür şāh-ı cihān

---

[268] İ'de *dal* unutulmuş.
[269] P'de yok.
[270] Nüshalarda: *Fīrūz-nām*
[271] P: *şehr*
[272] İ: *şehri*
[273] Nüshalarda: *oldı*
[274] İ: *Āẕerbāycān / Āẕirbāycān*
[275] Nüshalarda: *ḳūy*

696. Ḳaldı iki oġlı birisi **Belāş**
Birisi **Ḳubād**dur[276] ol çekdi bāş

697. Vardı **Türkistān**a getürdi çeri
Üç[277] yil oldı **Şeh Belāş** il serveri

[P/25a] 698. Geldi **Nīşābūr**a çün **Ḳubād Şāh**[278]
Ḳardaşın işitdi-kim olmış tebāh

699. Leşkeri döndürdi geldi tæḫtine
Geldi meşġūl oldı yüce bæḫtine

700. Ḳopdı devrinde anuñ **Mazdek Keşīş**
Ol mübāḥī idi ifṣād aña iş

[İ/28b] 701. Meẕhebine ḳodı anlar ʿ***Æ*dl**[279] nām
Ruḫṣætine_oldı zinānuñ ol imām

702. Ol ʿibādet ḫælḳdan götürdi hem
Fitneye andan düşer milk-i ʿ***Æ*cem**

703. Birbirinüñ ʿævretiyle ḳız u māl[280]
Ol buyurdı hem didi oldur ḥælāl

704. Aldanup oldı **Ḳubād** aña muṭīʿ
Her ne söz didi-y-ise oldı semīʿ

705. Güc-ile **Nuʿmān**dan ol aldı ḫærāc

---

[276] Nüshalarda: *Fīrūzdur* (Hem olay örgüsünün devamına hem de diğer tarihî kaynaklara bakıldığında 694. ve 696. beyitte müstensihler tarafından *Fīrūz* olarak belirtilen ismin *Ḳubād* şeklinde yazılması gerektiği anlaşılmaktadır.)
[277] İ: *üc*
[278] Nüshalarda: *Fīrūz Şāh*
[279] Mazdek dini veya inanç sistemi, bir çeşit komün toplum yapısını savunmaktadır ve V. yüzyılın ikinci yarısında Sâsânî Devleti'ni derinden etkilemiştir (Toğay, 2019).
[280] P: *Birbirinüñ ʿavrat ü ḳıziyle māl*

Düşdi milke ıżṭırāb u iḥtiyāc[281]

706. Ḫælḳ ḥæbs idüp **Ḳubād**ı ol zemān
Ḳardaşı **Cāmasb**ı anlar ḳıldı ḫān

707. Ḳaçdı **Türkistān**a pes[282] **Mazdek**[283] **Ḥækīm**
Dirdi leşker anda[284] oldı müstæḳīm

708. Başdı gice ḳıldı **Cāmasb**ı helāk[285]
Keyḳubādı çıḳarur ḳılmadı bāk

709. Hem **Yemen**den ḳopdı mīr-i **Zūʾl-cenāḥ**[286]
Keyḳubāda yüridi virmez necāḥ

710. Ṣulḥ idüp çün māl virdi **Keyḳubād**
Māverāüʾn-nehre gitdi düzdi zād

711. **Ḫʷāne** adlu şehri mæʿmūr eyledi
Ḫælḳı māl-ā-māl idüben ṭoyladı

712. Yapmış-idi_evvel anı **Cān bin Cān**
Ṣoñra mæʿmūr itdi[287]_anı şāh-ı cihān

[P/25b] 713. Ḳıldı **Ḥilvān**-ile **Minḳār** u[288] **Abār**
Ol ʿ**Irāḳ** ilinde ḳıldı niçe kār

[İ/29a] 714. **Mūṣıl** ü[289] **Cābūr**ı **Cürcān**da ider

---

[281] İ: *iḥtiyāṭ*
[282] İ: *ol*; P: *bes*
[283] Nüshalarda: *Mardek* (İki nüshada da *ze*'nin noktalarını unutulmuştur.)
[284] İ: *aña*
[285] İ: *ḫarāb* (İzmir nüshasının müstensihi, 703. beyitin ikinci mısrasında olduğu gibi bu beyitte de kafiyeye uymayan bir sözcük kullanmıştır.)
[286] Kubâd'ın hükümdarlığı dönemindeki Yemen meliklerindendir ve isyan ederek Kubâd'ı sulh yapmaya zorlamıştır (Karakoç, 1998).
[287] İ'de yok.
[288] İ: *Minḳārı*
[289] İ'de yok.

Rūm milkinde çeri çekdi gider

715. **Rūm**a çünki ġālib oldı aldı māl
Geldi öldi ḥükm ḳıldı[290] çihl sāl

716. Beg olur **Nūşīnrevān ibni Ḳubād**
ʿÆdl ü inṣāf-ile itdi ḫælḳa[291] dād

717. **Erdeşīr-i**[292] **Bābek**üñ resmin ṭutar
Ẓulm ālātini yabana atar

718. Ol **Büzürcümihr**i eyledi vezīr
Cemʿ olurlar rāy-içün cümle emīr

719. **Mazdek**i ḥīleyle dæʿvet eyledi
Luṭf çoḳ idüp żiyāfet eyledi

720. Ḥīle-le tafṣīl-i etbāʿın bulur
Mihricānda cemʿ anları ḳılur

721. Gitdi **Nūşīrvān**[293] boġazlar **Mazdek**i
Cümle aʿvānın ḳırarlar yek yeki

722. Bir niçe yil geçdi **Rūm**a ʿæzm ider
Māliki **Rūm**uñ gelüben rezm ider

723. Ṣıdı ṭutdı yine āzād eyledi
Gey ḳati ġæm-gīn-idi şād eyledi

724. ʿÆhd ider her yil ḫærācını ala

[290] P: *ḥükm oldı*
[291] İ: *ʿædl ü*
[292] Nüshalarda: *Erdeşīr-ü*
[293] Söz konusu Sâsânî hükümdarının adı bazı beyitlerde *Nūşīrvān*, bazılarında ise *Nūşīnrevān* olarak imla edildiği görülmektedir.

Ol **Medāyin** şehrine şāhā gele

725. **Māverāʿüʾn-nehre** oldı_andan revān
Ṣulḥ ḫāḳān-ile[294] itdi ol zemān

726. Şærṭ ider **Ferġān**ı[295] **Nūşīrvān** ala
Duḫter-i ḫāḳānı[296] hem ol ḫān ala

[İ/29b] 727. Pes[297] **Hayāṭil** hem ʿ**Acārī** ilini
Yıḳdı çün uymadı üzdi[298] bilini

[P/26a] 728. Döndi andan ʿæzm-i **Hindūstān** ider
Ṣulḥ anuñla **Hind**e sulṭān ider

729. Döndi çün **Ḳıfçāḳ**dan geldi ḫæber
Eylemiş **Derbend**i ol zīr ü zeber

730. Anda **Nūşirvān** varup eyledi ceng
Anları ḳalʿ itdi ḳılmadı direng

731. Ḳıldı mæʿmūr anı dīvār-ı ʿæẓīm
Çekdi **Derbend** ehlini ḳıldı muḳīm

732. Ḥükm ḳıldı düzdiler çoḳ ḥışnhā
Köpriler çoḳ yolda itdürdi binā

733. Yolı ḥıfẓ itmege ġāfirler ḳodı

---

[294] P: *ḫāḳānī-y-ile*
[295] Nüshalarda: *Ḳazġānı*
[296] Söz konusu *duḫter-i ḫāḳān* tamlaması, Gürdöl tarafından yapılan mezuniyet tezinde *defter-i ḫāḳān* şeklinde, Ademler tarafından yapılan yüksek lisans tezinde ise *defteri ḫāḳān* şeklinde okunmuştur. (Gürdöl, 1957; Ademler, 2007) İzmir nüshasının müstensihi gayet açık olarak *defter-i ḫāḳān*, Paris nüshasının müstensihi ise *duḫter-i ḫāḳān* yazmıştır. Yapılan çalışmalarda tamlama aktarılırken İzmir nüshasının müstensihinin yanlış yazımı esas aldığı görülmektedir. Bununla beraber anlama ve diğer tarihî kaynaklara dikkat edilmemiştir. *Nizâmüʾt-tevârîh*'e bakıldığında Nûşînrevân'ın, Türk hakanının kızını istediği (Karakoç, 1998) anlaşılmaktadır.
[297] P: *bes*
[298] İ: *urdı*

Milk yapmaḳlıġa ʿāmirler ḳodı

734. Geldi istimdāda **Seyf-i Ẕūʾl-yezen**[299]
Tā **Yemen** ilinde ḳopmaya fiten

735. **Ebrehe**nüñ[300] oġlı **Mesrūḳ**-ı læʿīn
Geldi ẓulm-ile ḫærāb oldı_ol zemīn

736. Pes aña nuṣret ḳılup **Nūşīnrevān**
Menʿ ider anı dutar oldı revān

737. **Ebrehe** ṣoñra gelür æṣḥāb-ı **Fīl**
Ḳıṣṣæsi **Ḳurʾān**dadur buña delīl

738. Ol arada ṭoġdı **Fæḫr-i Enbiyā**
Ol **Muḥammed** kim bir adı **Muṣṭæfā**

739. Ṭoġduġı demde söyindi_āteş-kede
Ṣoġılur **Deryā-yı Sāve** pes n'ide

[İ/30a] 740. Künküre on iki ḳæṣrından düşer
Fikre vardı ḥüzni_anuñ ḥædden aşar[301]

741. Getürür kāhin **Saṭīḥ**i ol zemān
Ṣordı bu ḥāli aña **Nūşīnrevān**[302]

742. Didi kim oldı **Muḥammed** āşikār

---

[299] Nüshalarda: *Seyf-i Ẕūʾl-yeden*. Söz konusu kişi adı, *Nizâmüʾt-tevârîh*'te şu şekilde zikredilmiştir: *Onun zamanında Himyer meliklerinin çocuklarından Seyf zu'l-Yezen ona geldi ve yardım istedi. Babası hakkında Fîl suresi inmiş olan Mesruk b. Ebrehe'ye karşı Yemen'i kurtarmak için ona yardım etti.* (Karakoç, 1998).

[300] İki nüshada da 733. ve 735. beyitlerde şahıs adının farklı imla edildiği görülmektedir. İzmir nüshasındaki ilk imla ابرها, ikinci imla اَبرَهه şeklinde; Paris nüshasında ise ilk imla اَبْرَهَا, ikinci imla اَبْرَهه şeklindedir.

[301] Burada Kisrâ'nın kasrından olduğu belirtilmediği için öncesinde bir beytin atlanmış olması muhtemeldir.

[302] İ: *Nūşīrevān*

Kim ḳıla cümle mülūki ol şikār

[P/26b] 743. Künküre kim on iki oldı ḫærāb
On iki sulṭāna bula feṯḥ-i bāb

744. On iki beg senüñ æṣlüñden gide
Āḫir ol işbu diyāra ḥükm ide

745. Hem **Büzürcümihr**[303] anı taṣdīḳ ider
Muʿcizātuñ **Aḥmed**üñ tæḥḳīḳ ider

746. **Berda**ʿı[304] **Ṭarsūs** ü **Günce** ol zemān
Hem **Medāyin**le yapar **Nūşīnrevān**

747. Dört kürsī-i zerrīn[305] yanında vār[306]
Dört sulṭān anda eylemiş ḳærār

748. Ḳayṣer ü ḫāḳān-ile **Büzürcümihr**
Birisi **Ḳıbçaḳ**[307] ider anlara mihr

749. Ḳırḳ yidi yil cihānda oldı şāh
Gitdi **Nūşīrvān-ı** ʿādil ṭutdı rāh

750. Oġlı **Hurmüz**[308] ile oldı şehriyār
Ḳopdı dūn-perver aṣıla nā-be-kār

751. Ḳopdı bir gün **Şābe-i Ḫāḳān-ı Türk**

---

[303] P: *Büzircümihri*
[304] *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde, bu şehirde doğmuş olan *Ebû Saîd el-Berdaî* maddesinde, bu şehrin Azerbaycan'da olduğu belirtilmiştir (Kallek, 1994). Bu şehirle ilgili olarak Mehmet Özmenli'nin de *Orta Çağ'da Bir Uygarlık Kenti Berde (Berza'a)* (Özmenli, 2014) adlı bir makalesi vardır.
[305] Nüshalarda: *ẕerrīn*
[306] *Nizâmü't-tevârîh*'te: *Daima onun dergâhında dört altın kürsî bulunurdu.* (Karakoç, 1998).
[307] İ'de *çe* ile *be*'nin noktalarının karıştırıldığı görülmektedir.
[308] Taberî'ye göre Hürmüz'ün annesi, büyük hakanın kızıydı, yani Nuşinrevan'ın oğlu Hürmüz, Türk hakanının kızından doğmuştu (Ugan ve Temir, 1991: 1168; Gürtunca, t.y.) Aynı bilgi *el-Kâmil fiʾt-târîh*'te de verilmektedir (Eryarsoy, 1991).

Pes **Ḫorāsān**a girür sulṭān-ı **Türk**

752. **Hurmüz**e ilçi viribidi meger
Didi kim **Rūm**a ben eyleyem sefer

[İ/30b] 753. Dir düzilsün köpriler-ile yarāḳ
Vir ʿulūfe ḫiẕmete baġlañ[309] niṭāḳ

754. Bir begi **Behrām-ı Çūpīn**dür[310] meger
Hem çeri başı emīr-i muʿteber

755. Pes aña **Hurmüz** çeri irsāl ider
Yolına ḫāḳānuñ istiʿcāl ider

756. Niçe gün **Behrām** aña ḳarşu ṭurur
Çoḳ gişi meydāna ḥærb-içün girür

757. **Ḫæḳ** virür **Behrām**a furṣæt ol zemān
Şābbeʾi oḳa_anı eyledi nişān

[P/27a] 758. Anı gögsinden uruban öldürür[311]
Küşteden leşker içini ṭoldurur

---

[309] Nüshalarda: *baġlan*

[310] *Nizâmüʾt-tevârîh*'e göre Behrâm-ı Çûpîn, meliklerin soyundan bir ordu komutanıdır (Karakoç, 1998). *Behcetüʾt-tevârîh*'te hem Hürmüz hem de Behrâm-ı Çûpîn hakkında daha fazla detay söz konusudur. Hakanın kızı olan Hürmüz'ün annesinin, Nûşinrevân'ın isteğiyle Mihr Üstad adlı biri tarafından getirildiği belirtilmiştir. Hürmüz, kendi saltanatı sırasında artık yaşlı bir kimse olan Mihr Üstad'ı çağırmış, ona hürmet göstererek Türkistan ordusunun durumunu, onlarla savaşmanın nasıl olacağını sormuştur. Bunun üzerine Mihr Üstad şu cevabı vermiştir: *''Baban, anneni getirmek üzere bizi gönderdiğinde hakan müneccimleri çağırdı ve senin annenin durumunu sordu. Müneccim şöyle dedi: 'Nûşirevân'ın bu kızdan bir oğlu olacak. Tüm Acem mülkü viran olacak. Fakat Türkistan'da onun üzerine asker yürüyecek. O da Acem melikzadelerinden olan Behrâm b. Behrâm adında birini ordunun başına gönderecek.' Müneccimler, bu Behrâm'ın şeklini de söylediler. Uzun boylu, sıska yapılı, çakık kaşlı biri olduğunu söylediler. Bu işaretlere uyan kişinin İrmîniye'de bulunan Behrâm olduğunu söylediler. Mihr Üstad bunları söyleyip tahtırevana doğru giderken onu tahtırevana koydular ve hemen can verdi. Hürmüz, 'Bu vahiy benzeri bir şeydir. Bu zamana kadar hayatta kaldı, bunu bana söyledi ve öldü.' dedi ve derhal Behrâm b. Behrâm'a mektup yazdı. Geldi ve orduyla gönderdiler, gitti. Savaştılar ve Türkistan ordusu yenildi. Sonunda Behrâm, Hürmüz'e asi oldu ve 12.000 kişiyle geldi, Hürmüz'ü yakaladı ve iki gözünü çıkardı. Üç gün sonra da boğazına bir ok saplayıp öldürdüler. Hürmüz'ün Azerbancan'da Pervîz adında bir oğlu vardı. Babasının tahtına oturttular. Hürmüz b. Nûşîrevân on iki yıl şahlık tahtında oturdu''* (Almaz, 2021).

[311] İ: *düşürür*

759. Māl bī-ḥædd **Hurmüz**e irsāl ider
Milk-i[312] **Türkistān**a ol yirden gider

760. **Hurmüz**e ḫōş gelmedi düşnām ider
İşidüp hem kīn aña **Behrām** ider

761. Ḳæṣd ider **Behrām** ki ola pādişāh
Dirdi leşker kim ḳılaydı ʿæzm-i rāh

762. Nā-gehān **Hurmüz**den irişdi çeri
Oġraşup **Behrām**a ṣıdı leşkeri

763. **Hurmüz**üñ oġlıydı **Ḫusrev**[313] ol zemān
Ḳaçdı **Āẕerbāycān**a[314] oldı revān

764. **Hurmüz**i ṭutdı **Medāyin**de ʿÆcem
Kūr iderler mīl-ile gözini hem[315]

765. **Hurmüz** on bir yil olupdur pādişāh
Didiler var ḥükmi bile penç-i māh

[İ/31a] 766. 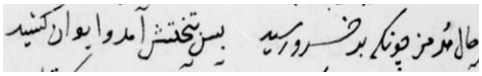

767. Atasından ʿöẕr diledi gelür
Atası andan bunı dilek ḳılur

---

[312] P: *mülk-i*
[313] Burada zikredilen isim, başvurduğumuz tarihî kaynaklarda *Pervîz* şeklinde olup *husrev* sözcüğü, Pervîz'i karşılamak üzre ''hakan, hünkâr'' anlamlarında kullanılmış olmalıdır. Ayrıca *Nizāmü't-tevârîh* ve *el-Kâmil*'de bu kısım bulunmaktadır. *Pervîz, tedbir almakla meşgul oldu. Pervîz'in Bendûye ve Bestâm adında iki dayısı vardı ve Hürmüz'ü esir edenler arasında idiler* (Karakoç, 1998); *...bunun üzerine Pervîz ikinci defa hazırlık yaptı ve çok az miktarda askerle yola çıktı. Dayıları Pindûye ve Bistâm ile Behrâm'ın kardeşi Kürdi de bu askerlerin arasında bulunuyordu* (Eryarsoy, 1991).
[314] P: *Āderbāycāna*
[315] *El-Kâmil*'e göre Hürmüz, gözlerine mil çekilen tek Fars hükümdarıdır. Ondan önce veya sonra hiçbir Fars hükümdarının gözlerine mil çekilmemiştir (Eryarsoy, 1991).

768. Ḳomaya düşmenlerine intiḳām
Ḳıldı **Behrām**a bu gez ol intiḳām

769. **Nehrevān**a geldi azdur[316] leşkeri
Gördi bī-ḥædd irişür **Behrām** eri

770. Atasından ādem irsāl eyledi
N'ideyem n'itmek gerekdür söyledi

771. **Hurmüz** işbunı viribidi cevāb
Māl ü evlād olsa ḳalʿada ṣævāb

772. Şāh-ı **Rūm**a varup istimdād ḳıl
Ol meded[317] ṭapuña[318] ḳıla yuḥtemil

773. **Ḫusrev** ol tedbīrde-y-idi nā-gehān
İki ḫāli vardı anuñ ol-zemān

[P/27b] 774. Biri **Bendūye** biri **Bisṭām-**nām
Ṭutmış anlar **Hurmüz**-iken ṣæʿb-rām[319]

775. **Ḫusrev**e anlar didi **Hurmüz** ki vār
Olmasun **Behrām**ı ḳıla şehriyār

776. Kīni[320] var anuñ bize irse eli
Ḳıra bizi vire **Behrām**a ili

777. Anı ḳætl itmek bize ola revā
Sākin oldı **Ḫusreve**_añlatdı rıżā

[316] İ: *az der*
[317] İ: *mededе*
[318] Nüshalarda: *tapuña ki*
[319] İ: *ṣæb-u rām*
[320] Nüshalarda: *kin*

778. **Ḫusrev**i ol işe rāżī ṣandılar
Hurmüzi boġmaġa bunlar döndiler

[İ/31b] 779. Boġdılar kiriş-ile anı hemān
Ḫusreve yine gelür anlar nihān

780. **Ḫusrev**-ile çıḳdı on on biş süvār[321]
Leşker anlara ḳılurlar intiẓār

781. Bile **Bendūye**-y-ile **Bisṭām**-nām
Geçdiler bunlar **Fırat**ı şāẕ-kām

782. Yolda bunlar bir kilīsāya gelür
Diñlenür anda birez rāḥat olur

783. Nā-gehān **Behrām**dan irdi çeri
Gördiler nā-gāh on on biş eri

784. Geydi **Ḫusrev** cāmesin **Bendūye** pes[322]
Aldı yanında bile bir iki kes

785. Cāme tebdīl idüben **Ḫusrev** gider
İrişür leşker işid andan n'ider

786. Ṣandılar **Bendūye-i Ḫusrev**dür ol
Bilmediler gitdi **Ḫusrev** ṭutdı yol

787. Ol kilīsā[323] üzre **Bendūye** çıḳar
Leşker irdi anlara ḳarşu baḳar

[321] İ: *Ḫusrev-ile çıḳdı on biş biñ süvār*
[322] Nüshalarda: *bes*
[323] İ nüshasında yanlış imla edilmiştir.

788. Didiler çıḳ ṭaşra gel **Ḫusrev**e
İʿtimād eylemegil sen ol eve

789. Didi **Bendūye** bu gün virüñ emān
Sizüñ-ile yarın olalum[324] revān

[P/28a] 790. Pes[325] emān ol gice[326] aña virdiler
Ṭañlacaḳ ḳapu açılup[327] gördiler

791. Ol degül **Ḫusrev** pes anı ṭutdılar
Vardı **Behrām**a anı ḥæbs itdiler

[İ/32a] 792. Ḥæbsden hem oldı **Bendūye** revān
Ḫusreve irişdi nā-gāh[328] ol zemān

793. Ḳayṣere göndürdi anı kim ḳızın
Ḫusreve alıvire söyler sözin

794. **Meryem**i ʿæhd eyledi ḳayṣer virür
Nuṣret-içün hem aña leşker virür

795. Geldi **Āẕerbāycān**a[329] çoḳ çeri
Geldi hem **Ḫusrev** anuñ yoḳdur eri

796. İrdiler andan **Medāyin** şehrine[330]
Başladı **Behrām**uñ anlar ḳæhrine[331]

797. Geldi **Behrām** anda ḳıldı ḥærb

[324] İ nüshasında *olalum* ve *olayın* biçimlerinde iki farklı şekilde okunabilmektedir.
[325] İ: *bes*
[326] İ: *giçe*
[327] İ: *açılub*
[328] İ: *nā-geh*
[329] P: *Āderbāycāna*
[330] İ: *şehrine*
[331] İ: *ḳæhrini*

Şındı **Behrām** urdı **Ḫusrev** aña ḍærb

798. Pes **Ḫorāsān**a varup[332] bulmaz s̱ebāt
Gitdi **Türkistān**a bulmaġa necāt

799. **Ḫusrev-i Perv̄iz** göndürdi ḫæber
ʿÆvretine mālik-i **Türk**üñ meger

800. Çoḳ hediyyelerle aldar ʿævreti
Zehr-ile **Behrām**a virür āfeti

801. Bilmedi ḫāḳān anı ḳætl itdiler
Aldılar tāpūtın[333] andan gitdiler

802. Anuñ æṣli ḳıldı **Ş̄irvān**da[334] mülūk
B̄i-şek anuñ neslidür anda mülūk

803. Ḳopdı bir cebbār-ı **Ḫusrev** ol zemān
Ḥædde ṣıġmaz fæżline şerḥ ü beyān

804. Oldı otuz yil cihānda pādişāh
Cümle sulṭānları eyledi tebāh

[İ/32b] [P/28b] 805. ʿĀlemüñ fæḫri **Muḥammed** ol zemān
Mekkeden oldı **Med̄ine**ye revān

806. Her diyāra nāme irsāl eyledi
Dæʿvet-i dīn itdi ḫōş-ḥāl eyledi

807. **Ḫusrev** anuñ nāmesini ḳıldı çāk
Ol sebebden **Ḫusrev**e irdi helāk

[332] İ: *virüp*
[333] İ: *tābutın*
[334] P: *Şirvānda*

808. **Seyyid-i Kevneyn**[335] dimiş-idi meger
Çāk ḳıldı nāmemi ol ḳıldı şer

809. **Ḫæḳ Teʿālā** milkde yırta anı
Öle şiddet bulıban vire[336] canı[337]

810. **Ḫæḳ** anuñ duʿāsın ḳıldı müstecāb
Ṭāʾife Ḫusrev viribir bir kitāb

811. Dimiş ol-kim **Mekke**de oldı ʿæyān
Eylemiş bir yiñi[338] dīn ḫælḳa beyān[339]

812. Anı baña ṭutuban irsāl idüñ
Anı ṭutmaḳlıḳda istiʿcāl idüñ[340]

813. İki er göndürdi ʿummān-ı **Yemen**
Ol **Resūluʾllāh**a diñle ḥāli sen

814. Biri **Fīrūz** ü biri **Bādān** anuñ
Dir **Resūl**e geldi ḥālin düşmenüñ

815. Anlara didi **Peyamber** ol zemān
Ḫusrev olmışdur bu dünyādan revān

816. Oġlı **Şīrūye** helāk itdi anı
Siz kimüñ-çün anda iltersüz[341] bunı

---

[335] İ: *Seyyid-ü Kevneyn*
[336] Nüshalarda *virdi cânı* yazmasına rağmen beytin gelişinden bu ibarenin *vire cânı* biçiminde olması gerektiği düşünülerek metin bu şekilde tashih edilmiştir.
[337] *Anı* sözcüğü ile kafiyeli olması adına sözcüğün *cānı* yerine *canı* biçiminde imla edildiği düşünülmektedir.
[338] Nüshalarda: *peyk-i*
[339] İ: *ʿæyān*
[340] İ nüshasında sehven *idüp* yazıldığı görülmektedir.
[341] İ: *itmesüz* (Bağlam dikkate alındığında İ nüshasında sözcüğün yanlış imla edildiği anlaşılmaktadır.)

817. İşbular tārīḫ yazup gitdiler
Pes **Yemen Ṭā**ʾ**if** iline yetdiler

[İ/33a] 818. ʿĀleme anlar didi-ki ol gişi
Didi bu resme ʿæceb anuñ işi

819. Bir niçe gün ṣæbr ḳıldılar bular
Ḫusrevüñ mevti cihān içre ṭolar

[P/29a] 820. Nāme **Şīrūye**den irişdi meger
Dimiş oldı milk bizümdür ser-te-ser

821. Līk ol **Yeṯrib**de olan serveri
Ẓænn iderem ʿālemüñ peyġāmberi

822. Ḫāṭırına irmeñüz zinhār anuñ
Ḫusreve oldı sözi ḳahhār anuñ

823. Ḳayṣerüñ **Şīrūye** ḳızından ṭoġar
Ḫusrevi sekrān-iken ol ḳız boġar

824. ʿĀşıḳ ol **Şīrūye**ye olmış meger
Ögey anası-y-iken ol bed-güher

825. Çün-kim anlar ḳıldı bu veche fesād
Ḫusrev oldı fitnedür ḥædden ziyād

826. Otuz altı yilde **Ḫusrev** næḳl ider[342]

[342] Burada *Husrev* olarak bahsedilen kişi Pervîz bin Hürmüz bin Nûşinrevân'dır. *Nizâmü't-tevârîh* ve *Behcetü't-tevârîh*'te saltanat yılı 38 olarak verilmiş ancak *Düstûr-nâme*'de 36 yıl olarak belirtilmiştir. *Husrev* sözcüğü burada bir unvan adı olarak Pervîz'e nispetle kullanılmıştır. Bu kısımda adı geçen Şîrûye ise Pervîz'in oğludur. Pervîz, Hz. Muhammed'in tebliğ mektubuna yırtarak bu tebliğ davetini reddetmiştir. Ayrıca Yemen Valisi Bâdân'a haber göndererek, Hz. Muhammed'in yanına bir kişi göndermesini istemiş, Bâdân, Fîrûz-ı Deylemî'yi göndermiş (*Düstûr-nâme*'ye göre Fîrûz ve Bâdân ikisi birlikte gitmiştir) ve o, birkaç ileri gelen kişiyle birlikte Hz.

ʿÆvret anda gendözin hem ḳætl ider

827. Ḥükmi **Şīrūyē**nüñ[343] oldı heşt māh
Ol-daḫi ṭāʿūn-ile oldı tebāh

828. Öldi ṭāʿūn-ile ol-dem çoḳ gişi
ʿĀleme dünyānuñ işbudur işi

829. Ḳaldı **Şīrūyē**nüñ[344] oġlı **Erdeşīr**
Yidi yaşındaydı[345] ḳıldılar emīr

830. Bir çeri başı var adı **Şīr-zād**[346]
Erdeşīri öldürüp ḳıldı fesād

[İ/33b] 831. Geldi **Tūrāndūḫt Pervīz**üñ ḳızı
Ulular-ile bir eyledi sözi

832. **Şīr-zād**a zaḫm urur öldürdi ḳız
Gösterür dünyāda aña rüste-ḫīz

833. Bir buçuḳ yil beg oluban **Şīr-zād**
Næḳl olur ḳopdı ʿÆcem içre fesād

834. **Kisirā Ferhān**[347] ki **Sāsān** neslidür
Behmenüñ oġlı ki **Fāris** æṣlidür

Muhammed'in yanına gitmiş, Hz. Muhammed ise onlara Pervîz'in önceki gece öldüğünü söylemiştir. Hz. Muhammed'in yanına gelmiş bu kişi veya kişiler hemen tarihi kaydetmiş ve bir müddet sonra Pervîz'in ölümü haberi gelince bu grubun hepsi Müslüman olmuştur (Karakoç 1998).

[343] Nüshalarda vezin gereği *Şīrūyā* şeklinde imla edilmiştir.

[344] Nüshalarda vezin gereği *Şīrūyā* şeklinde imla edilmiştir.

[345] İ: *yaşında*

[346] *Nizâmüʾt-tevârîh*'te Erdeşîr'i öldüren ve *büyük bir komutan* sıfatıyla tanıtılan kişinin adı Şehriyâr-i Ferâhîn olarak verilmiştir (Karakoç, 1998). *Behcetüʾt-tevârîh*'e göre bu kişinin adı Şehrizâd'dır (Almaz, 2021). *El-kâmil*'de ise bu isim Şehrberâz olarak verilmiştir (Eryarsoy, 1991).

[347] *Nizâmüʾt-tevârîh*'te adı *Kisrā Harhān* şeklindedir. Fars b. Sâsân b. Behmen'in neslinden olup tahta layık başka birini bulamadıklarından padişahlık ona verilmiştir. (Karakoç, 1998). *El-Kâmil*'e göre Erdeşîr b. Bâbek'in soyundan gelmekte olup Ehvâz'da oturmaktadır, adı Kisrâ b. Mihr-Cüşnes'dir. Fars'ın ileri gelenleri tarafından tahta çıkarılıp hükümdar yapılan Kisrâ, birkaç gün sonra öldürülmüştür (Eryarsoy, 1991).

[P/29b] 835. On yidi ay ol-daḫi sulṭān olur
Nā-geh ol-daḫi ölüp bī-cān olur

836. Ol zemānda[348] ḳopdı **Kisrā bin Ḳubād**
Hurmüzüñ oġlı oġlı olmış böyle yād

837. Üç ay içre ol-daḫi oldı helāk
Milk içine düşdi andan vehm-nāk

838. **Ḫusrev**üñ ḳızı **Tūrāndūḫt**-nām
Bir buçuḳ yilde olur ʿömri temām

839. Gitdi ol **Āzermidūḫt**a salṭanet
Dört ay irişdi ṭutdı memleket

840. **Ferruḫ** adı bir sipeh-sālār vār
Kim **Ḫorasān**ı yaraydı şāh-vār

841. Diledi **Āzermidūḫt**ı[349] nā-gehān
ʿĀr ider **Āzermidūḫt**[350] andan nihān

842. Kimse göndürdi-ki[351] ol tenhā gele
Bir gice anuñ-ile ṣoḥbet ḳıla

843. Gice kim **Ferruḫ** gelür ḳætl itdiler
Rüstem anuñ oġlı-y-idi ṭutdılar

[İ/34a] 844. Zehr-ile **Āzermidūḫt**ı daḫi hem
Ḳætl ider **Rüstem** aña irgördi sem

[348] İ: *ol zemān*
[349] Nüshalarda: *Āzürmidūḫtı* (Daha sonraki beyitte hareke, üstün şeklindedir).
[350] P: *Āzürmidūḫt*
[351] P: *göndürdi ki*

845. Geldi **Ferruḫ-zād bin Ḫusrev** ki vār
Memleketde eyledi üç[352] ay ḳærār[353]

846. Yoġ-idi tedbīri hem oġlan-idi
Yezdecird ol demde bir sulṭān-idi

847. ʿÆzl olur oġlan anı ḫælḳ itdi şāh
Ḳıldılar milk-i ʿ**Æcem** anı penāh

848. **Ḫusrev**üñ bir oġlı adı **Şehriyār**
Anuñ oġlı **Yezdecird**-i nām-dār

849. **Ḫusrev-i Pervīz** olduḳda revān
Yezdecirdi dāyesi ḳılmış nihān

[P/30a] 850. 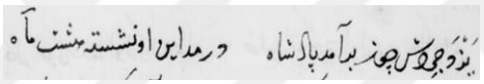

851. 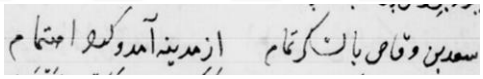

852. 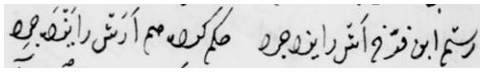

853. **Ḳadisiyye**ye[354] gelür bī-ḥædd sipāh
Şındı leşker **Rüstem** anda_oldı tebāh

854. Çün[355] ʿ**Æreb** irişdi rūy-ı **İṣfahān**
Döndi oldı **Yezdecird** ol-dem revān

[352] İ: *üc*
[353] İ: *fırār* (Müstensihin nüshayı istinsah ederken *kaf*'ın noktalarından birini sehven imla etmemesi veya istinsaha esas aldığı nüshadaki yanlış yazımı aynı şekilde sürdürmesi nedeniyle sözcüğün İ nüshasında yanlış yazıldığı görülmektedir.)
[354] İ: *Ḳādesiyyeye*
[355] İ: *Rūy-i*

855. **Yezdecird** emr itdi kim ḫāḳān gele
Oġraşa **İslām**-ile nuṣret bula

856. Buldı tenhā şāhı ḫāḳān ḳæṣd ider
Ġāfil oldı bildi çün ḫān ḳæṣd ider

[İ/34b] 857. **Yezdecird**e nā-gehān oldı ḫæber
Bildi-kim ḫāḳāndan irüşür żærær

858. Ḳaçdı girdi āsiyāba çekdi bāk
Āsiyābān eyledi anı helāk

859. Ṭonına olup anuñ ṭamaʿ ol gitdi hem
Anda olur münḳætıʿ milk-i ʿÆcem

860. Milki **İslām** ehline teslīm ider
Bir bir æṣḥāba_ol ili[356] tæḳsīm ider

861. Beglügi oldı yigirmi yil temām
ʿÖmri otuz biş yil olur veʾs-selām

862. Ol zemān ʿ**Oṯmān** emīrüʾl-müʾminīn
Ḫælḳa olmışdı ḫælīfe-i güzīn

863. **Çün-kim āḫir oldı bişinci kitāb**
Geldi Fæḫr-i Enbiyā altıncı bāb

864. **Seyyid-i ʿĀlem Şefīüʾl-müẕnibīn**
Ol **Muḥammed**dür ki tācüʾl-mürselīn

[P/30b] 865. Geldi anuñ ḥæḳḳına Levlāk hem
Ḫælḳ anuñ-çün oldı bu eflāk hem

[356] İ: *il*

866. Atası ʿ**Æbduʾllāh ibni Şeybe**dür
Ol risālet tācınuñ færḳindedür

867. Nesl-i **İsmāʿīl**dür buldı vücūd
Anası **Binti Veheb**dür æṣl-i cūd

868. Æṣli[357] anuñ **Erfaḫşed bin Sām**dur
Farsdan **Hūşeng** aña nāmdur

869. **Yuġreb-i Ḳahtān Süleymān**uñ begi
Ol zemānda idi sulṭānlar bigi

[İ/35a] 870. Anası **Peyġāmber**üñ æṣli anuñ[358]
Ol **Emīne** didiler nesli anuñ

871. Çünki ṭoġdı **Mekke**de ol pür-usūl
Ḳırḳ yaşında **Ḫuẕā** ḳıldı **Resūl**

872. Yir yüzin ṭutmışken ẓulmāt-ı küfr
Ḳılmış-iken ʿālemi heyʿāt-ı küfr

873. Yoġ-iken ʿālemde deyyār ehl-i dīn
Bilmez-idi **Allāh**ı ehl-i zemīn

874. Şærḳ u ġærbuñ ḫælḳı-y-iken büt-perest[359]
Dīn ü īmān bilmez-iken hīç[360] kes

875. Ḳullarına merḥæmet ḳılup **Çeleb**
Göndürür anı olınmadın ṭæleb

[357] Nüshalarda: *æṣl*
[358] İ: *Anası æṣlı-y-idi Peyġāmberüñ*
[359] P: *put-perest*
[360] P: *hīç*

876. Ḫæṣmların evvel ol dæʿvet ḳılur
Allāha ṭapuñ diyü cürʾet ḳılur

877. Evvel īmān getürür **Ṣıddīḳ** aña
Ol **Ebū Bekr** eyleyüp taṣdīḳ aña

878. Getürür īmān **Ḫadīce**yle ʿ**Alī**
Daḫi ʿ**Oṯmān ibni**[361] ʿ**Affān** ol velī

879. Ehl-i **İslām** oldı çün otuz ṭoḳuz
Ṭoḳuzu ʿævretler-idi er otuz

[P/31a] 880. Cümle yir altında ḳılurdı nemāz
Bir gice **Peyġāmber** eyledi niyāz

881. Didi yā **Rebb** ʿ**Ömer**i yā ʿ**Amr**ı sen
Müʾmin eyle dilerem bu gice ben

882. Pes ʿ**Ömer** ḥæḳḳına oldı müstecāb
İbni Ḫaṭṭāb ol-durur ʿālī-cenāb

[İ/35b] 883. Çün ʿ**Ömer** īmāna geldi ol zemān
Müʾmin üç yüz oldı ol yil bī-gümān

884. Çıḳuban mescidde ḳılurlar nemāz
Āşikār oldı bu[362] ḫælḳa gizlü rāz

885. Gördi bu ḥāli **Ḳureyş** itdi ḫurūş
Ṣanasın deryādur anlar ḳıldı cūş

886. Beg **Ebū Ṭālib**-durur[363] ʿæmm-ı **Resūl**

[361] P: *bin*
[362] P'de yok.
[363] P'de ek, sözcükten ayrı imla edilmiştir.

Aña nāṣır ol[364] eb ü zevc ü betūl

887. **Aḥmed**i oldur ḥimāyet eyleyen
Āl ü æṣḥābın riʿāyet eyleyen

888. Gerçi īmān ol getürmedi aña
Çoḳ maʿūnet ḳıldı ne eydem saña

889. Hem **Ḫadīce** zevc-i **Peyġāmber** ki vār
Menʿ iderdi kāfiri leyl ü nehār

890. Gitdi_**Ebū Ṭālib Ḫadīce** daḫi hem
Ḳıldı kāfirler **Resūl**e cevr ü ġæm

891. Pes **Medīne**ye bular hicret ḳılur
Seyf iner küffāra ol heybet ḳılur

892. Ḳætl ider **Bū Cehl**-ile ol ʿ**Utbe**ʾi
ʿ**Uḳbe**-y-ile hem **Velīd** ü **Şeybe**ʾi

893. ʿÆrż idüp biñden bir eksük muʿcizāt
Gitdi ol bulmayup olmadın necāt

894. Mevlidi-y-ile ġæzāvātın anuñ
Dileseñ bilmek ḥikāyātın anuñ

[P/31b] 895. Ḳıl teferrüc var **Teferrüc-nāme**ʾi
Beni yād id[365] unıdup ʿallāmeʾi

[İ/36a] 896. Didiler otuz sekiz ḳıldı ġæzā
On yil içre kāfire virdi cezā

[364] İ: *oldı*
[365] P: *it*

897. Muʿcizātın yazmışam yüz yitmiş üç
Cehd ḳılmışam aña yetdükce güç

898. Olmasun diyü mümil işbu kitāb
Bī-müṭævvel muḫtæṣær oldı bu bāb

899. **Diñlegil yidinci bābı**[366] **şerḥ idem**
Ol-ki mā-lā-büd degüldür ṭærḥ idem

900. Çün **Resūluʾllāh** cihāndan ḳıldı næḳl
ʿİbret al[367] dünyādan olsa sende ʿæḳl

901. Anda **Bū Bekr**i[368] ḫælīfe itdiler
Her ne-kim[369] buyurdı ḥükmin ṭutdılar

902. Buldı on iki ḳabīle irtidād
Olur-idi altımış biñden ziyād

903. On ḳabīle döndürür **Bū Bekr** pes
Mürted ol iki ḳabīle ḳaldı bes

904. Geldi ol iki ḳabīlēyi ʿ**Ömer**
Çoġını ḳıldı ṭæleb[370] zīr ü zeber

905. Kimisini döndürür dīne yine
Yıḳılan ḫæṣm ḳaçan ata bine

906. Ol ḫælīfe iki buçuḳ yil olur
Yirine anuñ ʿ**Ömer**dür kim ḳalur

[366] P: *bāb*
[367] İ'de yok.
[368] İ: *Bū Bekr*
[369] P: *ne kim*
[370] İ: *ḳalb*

907. On yil içre on iki biñ minber ol
Ḳodı dünyāda oluban rehber ol

908. Açılur devrinde_anuñ mecmūʿ-ı **Şām**
Ol ʿ***Æcem*** milkine ḳıldı ihtimām

[İ/36b] 909. Ehl-i **İslām** oldılar ʿæhdinde **Hind**
Hem diyār-ı **Çīn**e[371]_irince milk-i **Sind**

910. Ol ḫælīfe oldı on yil altı āy
Birdi ḳatında anuñ bay u gedāy

[P/32a] 911. Ḳætl ḳıldı kāfir-i **Fīrūz**-nām
Anı pāre pāre ḳıldılar enām

912. Oldı ʿ**Oṯmān ibni**[372] ʿ**Affān** ol zemān
Ol ḫilāfet tæḫtine şāh-ı cihān

913. **Mæġrib** ü **Mıṣr** u **Ḫorāsān** u ʿ**Irāḳ**
Açılur devrinde anuñ ittifāḳ

914. On iki yil kim[373] ol oldı pādişāh
Ḫāricīler ḳıldılar anı tebāh

915. Çün şehīd itdiler anı nā-gehān
Düşdi **İslām** içre fitne ol zemān

916. Çün ʿ**Alī** oldı ḫælīfe ʿāleme
Düşdi ġævġā cümle ibni **Ādem**e

917. Uymadılar aña **Ṭalḥa**yle **Zübeyr**

[371] İ: *Çīn*. (İ nüshasında yönelme hâli eki harf veya hareke ile belirtilmemiştir.)
[372] P: *bin*
[373] İ'de yok.

ʿ**Āyişe**yle æṣḥābdan var daḫi ġæyr

918. **Başra**da **Ṭalḥa Zübeyr**-ile şehīd
Oldı bī-ḥædd çekilür beʾsün şedīd

919. Töhmet ol-demde[374] ʿ**Alī**ye itdiler
Pes **Muʿāviyye**ye **Şām**a gitdiler

920. Geldi **Ṣıffīn**e **Muʿāviyye** meger
Hem ʿalī ḳanlar döküldi bī-ḳader

921. Cengden ʿāciz **Muʿāviyye** olur
ʿ**Amr-ı Āṣ**-ile aña ḥīle ḳılur

[İ/37a] 922. **Muṣḥæf**i süñi ucına dikdiler
Ḥaydere[375] ḳarşu silāḥı dökdiler

923. Ol sebebden döndi **Ḥayder** leşkeri
Ġālib oldılar **Muʿāviyye** eri

924. **Kūfe**ye gitdi ʿ**Alī Şām**a bular
Fitne ol yil **Mæġrib** ü[376] **Maşrıḳ** ṭolar

925. ʿ*Æbd-ı Raḥmān ibni Melcem*[377] ol læʿīn
Eyledi ḳæṣd-ı emīrüʾl-müʿminīn

---

[374] P: *ol demde*

[375] Sözcüğün *Haydar* değil *Hayder* olması gerektiğine dair Prof. Dr. Ahmet Atillâ Şentürk'ün *MetinAmbarı* adlı manzum metinler veri tabanında çok sayıda örnek bulmak mümkündür:
Bârekallâh ey vezîr-i nâmdaş-i Hayderî / Hazret-i Hâfız 'Ali Paşa ma'ârif-perveri / Pâdişâh-i 'âlemin şîr-i şecâ'at-güsteri / N'ola olsañ zümre-i erbâb-i câhıñ mefherı / Darb-i tedbîriñle açdıñ sanki bâb-i Hayberi / Senden ögrensin vezâret resmin el-hak aheri / Kim sipihr-i devletiñ olduñ medâr ü mihveri / Rütbe-i şân-i Nizâmü'l-Mülke oldun mazheri / Hak bu kim saña sezâ oldı çeleng-i şeş-peri / Hamd ola Hak kıldı rûyuñdan bu feth-i ekberi / Zât-i zî-şânıñ ide Mevlâ hatâlardan berî (RKBA, mus.6/1).
Hem Müvellih hem Kalender Hayderî / Gebr *ü Tersâ vü Yahûd ü Hayberî* (AİYA, mes.4303).

[376] İ'de yok.

[377] Her iki nüshada da *Mülcem* yerine *Melcem* şeklinde harekelenmiştir.

[P/32b] 926. **Oruc** içre **Ḳædr** gicesi ʿ**Alī**
Çün şehādet buldı gitdi ol velī

927. Ol ḫælīfe dört yil hem ṭoḳuz ay
Gerçi oldı rāḥat olmaz ḳış u yay

928. Yirine geçdi anuñ oġlı **Ḥæsen**
Gitdi ol altı_ayda ḳalmadı esen

929. Aña **Esmā binti Cu**ʿ**de** virdi zehr
Oldı gendü ʿævretinden aña ḳæhr

930. Sāl-i hicret ḳırḳ yil oldı temām
Næḳl eyledi **Ḥæsen** ol nīk-nām

931. Gördi bu ḥāli **Ḥüseyn bin** ʿ**Alī**
Beglüg eylemez otururdı_ol velī

932. İl ü iḳlīmi **Mu**ʿ**āviyye** ṭutar
Ehl-i dīni biri birine ḳatar

933. Dæʿvet itdiler **Ḥüseyn**i_ehl-i ʿ**Irāḳ**
Gerçi anuñla ḳılurlar ittifāḳ

934. **Kerbelā**da ṣoñra ḳıldılar şehīd
Şimr melʿūn kesdi başın ol pelīd

[İ/37b] 935. Sāl-i hicret[378] altmış oluban[379] temām
Bī-güneh ḳætl oldı gitdi ol imām

936. Maḳtelin oḳımaġa ḳılsañ heves

[378] P: *sāl-ü hicret*
[379] P: *olup*

Bul **Teferrüc-nāme** ʿibret saña pes[380]

937. **Sekizinci bābı eydem eyle fikr**
Olur ebnā-yı Ümeyye anda ẕikr

938. Ḥükmi ṭoḳsan biş yil olmışdur temām
Ol on üç nefsüñ budur ol cümle nām

939. Beg **Muʿāviyye** olur yigirmi yil
Çün ʿ**Alī** gitdi beg olur ol ṣaḳīl

940. Çün şehīd oldı ʿ**Alī oġlı Ḥüseyn**
Ümmet aña eylediler cevr ü şeyn

[P/33a] 941. Çün **Muʿāviyye**ʾi ḳæbż eyledi mevt
Āl ü[381] æṣḥāba **Yezīd** irgördi fevt

942. Dört yil beg oldı ol-daḫi gider
Süci ḥævżında boġulur gör n'ider

943. Var-idi[382] oġlı **Muʿāviyye** adı
Ḳırḳ gün beg oldı rāvīler didi

944. Ehl-i **İslām** eylediler meşveret
Āl-i ʿ**Abbās**ı ararlardı evet

945. **İbni** ʿ*Æbduʾllāh-ı* ʿ**Abbās** ol zemān
Olmış-idi işbu dünyādan revān

946. Anuñ oġlıdur ʿ**Alī-yi Muʿtemid**[383]

[380] Nüshalarda: *bes*
[381] İ'de yok.
[382] Nüshalarda: *vardı*
[383] P: *Muʿtemed*

Hem anuñ oġlı **Muḥammed Muʿteḳid**[384]

947. **Kūfe**de pes **Muʿteḳid** sulṭān olur
Altı buçuḳ yil ḫilāfetde ḳalur

[İ/38a] 948. Biş buçuḳ[385] yil **Muʿteḳid** devrān sürer
Gitdi ol-daḫi aña āfet irer

949. **Muʿteḳid** uḳbīye gitdi ṭutdı rāh
İki buçuḳ yil **Muġadder** oldı şāh

950. Bir buçuḳ yil **Ḳāhir oġlı** ḥükm ider
Ol gelüp fisḳ u fesād-ile gider

951. Mīl çeküp eylediler anı kūr
Bu cihāndan ẕillet-ile gitdi ḫūr

952. Anuñ oġlı **Rāżī** yidi yil temām
Salṭanet tæḫtinde gösterdi ḳıyām

953. Gitdi **Rāżī** geldi **Müstekfī** bu gez
Otuz ay müşkilleri ḳıldı geñez

954. Kūr iderler anı hem oġlı **Muṭīʿ**
Bir buçuḳ yil devleti oldı refīʿ

955. Hicret tārīḫi_olup ṭoḳsan temām
Buldı ebnā-yı **Ümeyye** ihtimām

[P/33b] 956. Yüz yaşında geldi **Mervān-ı Ḥakem**
Yidi aydan ṣoñra ʿævret virdi sem

[384] P: *Muʿteḳed*
[385] İ: *bucuḳ*

957. Oġlı_anuñ ʿ**Æbdüʾl-melik**[386] oldı emīr
On ṭoḳuz yil ol-da ḳıldı dār-u-gīr

958. **Yūsuf-ı Ḥaccāc**[387] aña nāyib olur
Çün ḫæsāret işbu dünyādan ḳılur

959. Ol **Zübeyr** oġlını[388] ʿ**Æbduʾllāh**ı zār[389]
Kaʿbe damından aṣar ol nā-be-kār

960. **Kaʿbe**ʾi ol mancılıġ-ile yıḳar
Gerçi yine yapdı dünyāyı yaḳar

[İ/38b] 961. **Kaʿbe**ye girmişdi ʿ**Æbduʾllāh** meger
Anuñ-içün ḳıldı böyle şūr u şer

962. ʿ**Æbd-ı Raḥmān ibni**[390] **Eşʿaṣ** ol zemān
Ḳıldı seksen gez ḳıtāl ol pehlüvān

963. Gitdi çün ʿ**Æbdüʾl-melīk oġlı Velīd**
Üç yil oldı beg kemāl içre ferīd

---

[386] *Behcetüʾt-tevârîh*'te Mervân b. Hakem ve oğlu Abdülmelik hakkında detaylı bilgiler verilmiştir: *Mervân'ın dokuz çocuğu vardı. Bunların adları Abdülmelik, Abdülaziz, Ubeydullah, Abdurrahman, Ebân, Muâviye, Davud, Bişr ve Muhammed'di. Mervân'ın kadısı Ebû İdrîs Havlânî, kâtibi ise Şakîk-i Ahvel'di. Abdülmelik halife olunca Ebü'l-Velîd diye künyelendirdiler ve çok şert olduğundan Şeyhü'l-Hacer diye lakaplandırdılar. Çok cimri olduğundan Ebü'-z-Zubbâb diye de adlandırdılar. Annesi Âişe bint Muâviye b. Mugîre b. Ebü'l-Âs'tır. Bundan önce İslam ehli içinde Abdülmelik ismi koyulmamıştı. Hiç kimsenin tedbirine göre iş yapmazdı ve kendi işine kimseyi atamazdı. Emîrü'l-mü'minîn Osman'a biat edildiği gün olan 24. Senenin Muharrem ayında (Kasım 644) dünyaya geldi. 65. Senenin Ramazan ayında (Nisan 685) ona biat ettiler. Kırk bir yaşındayken hilafet makamına oturdu. Irak'a gitti ve burada Mus'ab b. Zübeyr'i öldürdü. Oradan Şam'a gelerek Hacer hacılarını Mekke'ye gönderdi ve Irakeyn'i Haremeyn'e bağlayıp Haccâc'a verdi. Ondan sonra hutbenin kendi adına okunmasını emretti. O zamana dek dirhem ve dinar sikkeleri Farsça ve Rumca idi. Arapça olmasını emretti. İhlâs suresini akçenin üzerine bastılar. Bunların tümü Haccâc'ın çabasıyla oldu. Bir darphane kurdular. Fakat akçenin ayarı saf değildi. Hübeyre Irak'a vali olunca akçeyi eskisinden daha saf hâle getirdi. Ondan sonra da Hâlid Kuşeyri ondan da daha saf hâle getirdi. Reşîd, Me'mûn ve Vâsık zamanında en saf hâline getirildi. Bir diğer çeşit 10 akçe 6 miskaldi. Bir diğer çeşit de 10 akçenin ağırlığı 5 miskaldi. İslam melikleri ve halifeleri 10 akçenin ağırlığını 7 miskal yaptılar…* (Almaz, 2021).
[387] Bahsi geçen kişi *Haccâc b. Yûsuf* olmaıdır.
[388] P: *oġlın*
[389] p: *oġlın*
[390] P: *bin*

964. Ol zemān ḳıldı **Ebuʾl-müslim** ḫurūc
Salṭanet tæḫtinde ol buldı ʿurūc

965. Ol **Semerḳand**-ile **Cürcān** feṭḥ ider
İki yüz biñ var esīr aldı gider

966. Çün **Velīd** öldi **Süleymān** oġlı_anuñ
Yir yüzine oldı pes ḫān oġlı_anuñ

967. Üç[391] yil içre ol-daḫi nā-geh ölür
Pes ʿ**Ömer** ʿ*Æ*bdüʾl-ʿ**æzīz oġlı** gelür

968. Ḳopdı ol ʿālemde ʿādil pādişāh
İki buçuḳ yilde gitdi ṭutdı rāh

969. Gitdi ol ʿ*Æ*bdüʾl-**melik oġlı Yezīd**
Dört yil sulṭān olur olmaz bæʿīd

970. Gitdi ol hem ḳardaşı geldi **Hişām**
On ṭoḳuz yil pādişāh oldı temām

[P/34a] 971. Gitdi ol beg oldı **Mervān-ı Ḥımār**[392]
Salṭanetde eyledi biş yil ḳærār

972. **Sāl-i**[393] **hicret yüz ü**[394] **ḳırḳ altı olur**
Āl-i ʿAbbāsa bu gez nevbet gelür

973. Ḳıldı **Mervānı Ebuʾl-müslim** helāk
ʿ*Æ*bd-ı **Raḥmān** ki_itdi çoḳ zehreʾi çāk

[391] İ: *üc*
[392] Mervân'ın en meşhur lakabı *Hımâr*'ın (eşek) ona savaşlardaki sabrı sebebiyle veya düşmanları tarafından hakaret olarak verildiği bildirilmektedir. Süryânî tarihçilerine göre ise bu lakabı eşek otu/dikeni denilen çiçeği sevmesi dolayısıyla almıştır. Diğer bir lakabı da görüşlerinden etkilendiği hocası Ca'd b. Dirhem'e nisbetle verilen Ca'dî'dir (Kurt, 2004).
[393] İ: *sāl-ü*
[394] İ'de yok.

[İ/39a] 974. Evvel ol **Sünnī Ḫorasān**ı ider
Hem **Demāvend**e **Nihāvend**e gider

975. Ḳıldı anlardan cihānı cümle pāk
Ḳıldı **Mervānī** iki[395] yüz biñ helāk

976. **Mışr** içinden çıḳdı ʿ**Æbduʾllāh** enām
Ḫāricīdür ḳıldı aña ihtimām

977. İki yüz biñ er-ile ḳırdı anı
Cümlesinüñ ṭoldı ṣaḥrāya teni

978. Buldı ol **Būʾl-caʿfer**i sulṭān ider
ʿĀleme yigirmi yil fermān ider

979. **Bū Ḫanīfe**-y-ile ol **Būʾl-müslim**i
Öldürür cisminden aḳıtdı demi[396]

980. **Aḥmed** elinde ḫælīfe çün ölür
Pes **Muḥammed ibni Būʾl-caʿfer** olur

981. Ol ḫilāfetde ḳalur on yil temām
Gitdi ol **Hādī** olur oġlı imām

982. İrişür bir yilde **Hādī**ye ecel
Geldi **Hārūn-ı Reşīd**[397] ider ʿæmel

---

[395] İ: *ki*
[396] İ: *daḥi*
[397] *Nizâmü't-tevârîh*'te, Hâdî'nin öldüğü gece Hârûnü'r-Reşîd'e biat ettikleri ve oğlu Me'mûn'un da o gece doğduğu şeklindeki rivayete yer verilmiştir. Ayrıca bundan dolayı o geceye *el-Haşemiyye* gecesi denildiği de belirtilmiştir (Karakoç, 1998). *El-Kâmil*'de Hârûnü'r-Reşîd hakkında detaylı bilgiler mevcuttur. Buna göre Hâdî'nin öldüğü gece Hârûn b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbâs künyeli Hârûnü'r-Reşîd'e biat edilmişti. Halifelik görevine başladığı sırada 22 yaşında olan Hârûn'un annesi asker ailesine mensup Yemenli bir ümmüveled olan Hayzurân'dı. Başka bir rivayete göre ise Muharrem 149 (16 Şubat 766) tarihinde doğmuş, Bermekîlerden Fadl b. Yahyâ, Hârûn'dan yedi gün önce dünyaya gelmiş, Fadl'ın annesi Hârûn'u, Hârûn'un annesi Hayzurân da Fadl'ı emzirmişti. *Yine el-Kâmil*'de verilen bilgilere göre Hârûn'dan

983. **Caʿfer** ü **Yaḥyā**[398] ol ikidür[399] begi
Anuñ oldılar vezīri ol iki

984. Cūd u iḥsānda bulardur lā-næẓīr
Gelmedi dünyāda bunlar gibi bīr[400]

985. Pes ḫurūc itdi **Velīd ibni**[401] **Ẓærīf**
Ḳætl nā-geh anı ḳıldı bir ḥærīf

[P/34b] 986. Ol ḫilāfetde ḳalur on yil temām[402]
Oġlıdur anuñ **Muḥammed** nīk-nām

[İ/39b] 987. Ol zemān çıḳdı **Ḫıṭā**dan çoḳ çeri
Eyledi ṭutsaḳ[403] yüz elli biñ eri

988. **Çingiz** ol-idi **Ḫıtā**ya gitdi ol
Çünki **Hārūn**a helāke oldı yol

989. Ḳaldı üç[404] oġlı **Emīn Hārūn**-ile
Hem **Muḥammed Nūr**-idi **Hārūn**-ile

990. Pādişāh üç[405] yil **Muḥammed** oldı çün

önceki Abbâsî halifesi olan ağabeyi Hâdî öldüğü zaman Yahyâ b. Hâlid el-Bermekî hapishanede tutukluydu, Hâdî onu öldürmek niyetindeydi. O sırada Herseme b. A'yen Hârûn'u hilafet makamına getirdi. Halife olan Hârûn, Yahyâ'ya hemen birini gönderdi ve onu hapisten çıkararak kendisine vezir yaptı (Köşe, 1991).

[398] *Ona biat eden ilk kişi Sâsânî meliklerinin çocuklarından Yahyâ b. Hâlid el-Bermekî'dir. Bunun için vezirliği ona verdi. Bir süre sonra Yahyâ'nın oğlu Cafer'i öldürdü ve Yahyâ'yı hapsetti*. (Karakoç, 1998).

[399] Nüshalarda: *bir begi*

[400] Sözcük, *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te *bīr* şeklinde uzun ünlülü olarak kayıtlıdır (Erdi ve Yurteser, 2005).

[401] P: *bin*

[402] Harûn Reşîd'in halifelik süresi *Nizâmü't-tevârîh*'te 23 yıl olarak verilmiştir (Karakoç, 1998). *Düstûr-nâme*'de onun halifelik süresinin verilmediği görülmekte olup bu mısrada bahsedilen *on yil* ibaresi, onun oğlu Muhammed'in halifelik süresidir.

[403] İlk hecede u'nun yazımı, İ'de hareke ile, P'de ise harf ile, İMLA

[404] İ: *üc*

[405] İ: *üc*

Gitdi ol geldi **Emīn-i Ẕū-fünūn**

991. Dört buçuḳ yil **Emīn** sulṭān olur
Ḳaşdı **Meʾmūn**uñ işi seyrān olur

992. Çün **Emīn** öldi ecel ḳıldı tebāh
Oġlı **İbrāhīm** olur dünyāda şāh

993. Bir yil **İbrāhīm** beg oldı hemān
Geldi **Meʾmūn ibni**[406] **Hārūn** ol zemān

994. Ḫælḳa ol yigirmi yil sulṭān olur
Gitdi ol pes **Vāṯıḳ Billāh**[407] gelür

995. Ol zemānda ḳopdı bir gey ḳati yil
Ki_oldı anuñla ḫærāb iy niçe yil

996. Altı yilde gitdi ol bī-cān olur
Caʿfer bin[408] **İsḥāḳ** pes sulṭān olur

997. Eyledi on dört yil ol salṭanet
Gitdi ol üç oġla ḳodı memleket

998. **Müntaşır** biri **Müʾebbed**dür biri
Biri **Muʿtez**dür selāṭīn serveri

999. **Müntaşır** sulṭān olur evvel eved

---

[406] P: *bin*

[407] *Behcetüʾt-Tevârîh*'te künyesi *El-Vâsik Billâh Hârûn b. Muhammed b. El-Muʿtasım b. Hârûnürreşîd* şeklinde verilmiş olup hakkındaki bazı bilgiler şöyledir: *Mekke'de dünyaya gelmiştir. Annesi Karatis adında ümmeveled idi. 227 senesinin Rebîülevvel ayının 12'si (29 Aralık 841) Perşembe günü Vâsik-Billâh'a biat ettiler. Meʿmûn'un kurallarını uyguladı ve peygamber ailesine çokça bağışlardan bulundu. Onun zamanında fakir bir Alevî ölmedi. Sürekli Kurʾan tilaveti ve fıkıh kitaplarını okumakla meşgul olurdu. Otuz altı yıl altı ay yaşadı. Beş yıl dokuz ay ve birkaç gün halifelik yaptı. 232 senesinin Zilhicce ayının 24'ünde (9 Ağustos 847) Çarşamba günü siroz hastalığının verdiği sıkıntıdan vefat etti. Mührü, 'Allahu sıkkatiʾl-vâsik' idi.* (Almaz, 2021).

[408] P: *bes*

Ol iki ḳardaşına düşdi ḥæsed

[İ/40a] 1000. Bir yil içre **Müntaṣır** buldı vefāt
Müstaʿīn Billāh irişdi bu[409] necāt

[P/35a] 1001. İki buçuḳ yil geçer sürdi ʿævām
Getürüp **Muʿtezz**i ḳıldılar imām

1002. Biş yil oldı hem ʿævām anı sürer
Mühtedī Billāha beglüg irer

1003. Bir yil içre **Mühtedī Billāh** ölür
Ol zemān **İslām** içi fetret bulur

1004. Her diyār içre çıḳar ṣāḥib-ḫurūc
Memleket alur var-ise kimde güc

1005. **Muʿtemid** yigirmi üç yil oldı şāh
Gitdi ol-daḫi ḳılur derd-ile āh

1006. İki yüz seksen üç oldı çünki sāl
Muʿteżid[410] devrinde buldılar melāl

1007. İrişür **İslām**a āfet ol zemān
Başladı çıḳdı **Muġal**dür bī-emān

1008. Biş buçuḳ yilde gider çün **Muʿteżid**
Muḳtedir Billāh degüldür muḳteṣid

1009. Fısḳı içün eylediler anı dūr
Bir buçuḳ yilde ḳılurlar anı ḫūr

[409] P'de yok.
[410] Nüshalarda: *Müʿteṣid*

1010. Oldı **Rāżī** pes[411] ḫælīfe yidi yil
Āl-i Selçuḳ[412] olalardı muttæṣil

1011. Gitdi **Rāżī** oldı **Müstekfī** imām
Bir buçuḳ yil-de anı ṭutdı ʿævām

1012. Kūr idüben anı bī-cān itdiler
Pes[413] **Muṭīʿuʾllāh**ı sulṭān itdiler

[İ/40b] 1013. ʿÆdl-ile yigirmi ṭoḳuz yil temām
Salṭanet tæḫtinde gösterdi ḳıyām

1014. Gitdi çün ol **Ṭāyiʿuʾllāh** oldı şāh
On ṭoḳuz yil irdi[414] aña ʿizz ü cāh

1015. Ḳırḳ iki yil eylediler ḫān anı
Āl-i Selçuḳ[415] eyledi sulṭān anı

[P/35b] 1016. Gitdi ol hem oldı **Müstaẓhir**[416] imām
Ol yigirmi biş yil oldı şād-kām

1017. Gitdi ol **Müsterşid-i Billāh** gelür
İki buçuḳ yil[417] ḫilāfetde ḳalur

1018. **Rāşid-i Billāh** geldi gitdi ol
Nā-gehān mevt aña daḫi buldı yol

1019. Ol yigirmi dört yil içre gider
Müktefī Billāhı **Ḫæḳ** sulṭān ider

---

411 P: *bes*
412 P: *Selcuḳ*
413 P: *bes*
414 İ'de yanlış imla edilmiştir.
415 P: *Selcuḳ*
416 Nüshalarda: *Müstaṭhir*
417 *Nizâmüʾt-tevârîh*'e göre hilafet süresi 17 aydır (Karakoç, 1998).

1020. Ḥükmi on bir yil olup hem ölür
Müstecid Billāh[418] yirine gelür

1021. Ol ḫilāfetde ḳalur on yil temām
Aña daḫi ḳıldı devrān intiḳām

1022. Geldi **Müsteżī-i Billāh**[419] ol zemān
Oldı yigirmi yidi yil ulu ḫān

1023. Gitdi ol hem **Nāṣırüʾd-dīn** oldı şāh
İki buçuḳ yil-de[420] ol oldı tebāh

1024. **Ḳāhir-i Billāh**[421] yirine gelür
On ṭoḳuz yil ol ḫilāfetde olur

1025. Gitdi ol hem **Müstaʿsım Billāh**[422] **Şāh**
Oldı yidi yil-de ol-daḫi tebāh

[İ/41a] 1026. Altı yüz otuz ṭoḳuz yilde temām
Pes[423] ḫilāfet ḥükmi oldı veʾs-selām

1027. **Bāb onıncı Şafāriyye**[424] **gelür**
Daḫi Sāmānī on iki nefs olur

1028. Ḥükmi bunlaruñ yüz elli yil olur
On iki nefs işbu bāb içre gelür

---

[418] Nüshalarda: *Müstecid Billāh*
[419] Nüshalarda farklı bir imla söz konusu olup yanlış imla edilmiş olmalıdır.
[420] *Nizâmüʾt-tevârîh*'e göre Nâsırüʾd-dîn'in halifelik süresi 45 yıldır (Karakoç, 1998).
[421] *Nizâmüʾt-tevârîh*'e göre Nâsırüʾd-dîn'den (Nâsır li-Dînillâh) sonraki halife Kâhir değil Zâhir bi-Emrillâh'tır (Karakoç, 1998).
[422] Nüshalarda: *Müʿtasım*
[423] P: *bes*
[424] Nüshalarda: *Şaġāriyye*

1029. Bunda **Yaʿḳūb ibni**[425] **Leyṯ ibni**[426] **Ṣafār**
Ol ḫilāfet vaḳti oldı āşikār

1030. Hicret olmışdı iki yüz elli biş
Çıḳdı bunlar vaḳt ne kemdür ne bīş

1031. Ol ʿ**İmāriyye**-y-ile ḳıldı ḳıtāl
Eyledi mecmūʿı ḳıldı pāy-māl

[P/36a] 1032. Ol **Ḫorāsān**ı ṭutar **Kirmān**-ile
Fāris ilin ṭutar ol fermān-ile

1033. Hem **Muḥammed Ṭāhir oġlı**n ittifāḳ
Rāmdur ḥükminde-di anuñ ʿ**Irāḳ**

1034. Hem ḫælīfe **Muʿtemid-i Ceyş**[427] temām
Ṣıdı yir yüzinde ol buldı ḳıyām

1035. **Cündişāpūr** aña olmışdı mekān
İki yüz altmışda hem oldı revān

1036. ʿ**Amr bin Leys-i Ṣafārī** geldi pes[428]
Şāh olur ceng eylemedi hīç kes

1037. Pes[429] ḫælīfe ḫuṭbede ḳıldı_anı yād
Fæżl kime ola işbundan ziyād

1038. İki yüz seksen yil olmış-idi sāl
Devlet andan gitdi ḳıldı intiḳāl

[425] Nüshalarda: *bin*
[426] Nüshalarda: *bin*
[427] İ: *Muʿtemid Ceyiş*
[428] Nüshalarda: *bes*
[429] P: *bes*

[İ/41b] 1039. Ṭutdı **İsmāʿīl-i Sāmānī** anı
Ḥæbsde cānında ḳalmadı teni

1040. Mætbæḫinde yüz deve her gün temām
Bişer-iken ac ölür ol nīk-nām

1041. Mescid ü cāmiʿ ki **Şīrāz** içre var
Ol yapupdur göresin sen anda var

1042. **Ṭāhir ibni**[430] **Leyṯ** ḳardaşı meger
Fāris ilinden meger ḳıldı güẕer

1043. Vardı **Türkistān**a getürdi çeri
Muʿtaşım Billāhdan ol olmaz berī

1044. **Muʿtaşım Billāh** ile oġraşdı ol
Şındı vü[431] döndi **Şecer** milkine ol

1045. **Anda yā Tūrānda irmişdür memāt**
Dehr Sāmānīye yüz ṭutdı oñāt

1046. Bunlar **Āẕirbāycān**da[432] oldılar
Ḥükmi bunlar yüz yil ekṣer ḳıldılar

[P/36b] 1047. Bunlaruñ-idi **Ḫorasān**-ile **Hind**
Hem ʿ**Irāḳ** anlaruñ elindeydi **Sind**

1048. **Rūm** u **Şām** anlara virürdi ḫærāc
Hindden nite ki irişürdi bāc

1049. Evvel **İsmāʿīl ibni**[433] **Aḥmed** ki vār

[430] Nüshalarda: *bin*
[431] İ'de yok.
[432] P: *Ādirbāycānda*
[433] Nüshalarda: *bin*

Oldı **Sāmānī**ler içre āşikār

1050. ʿÆḳl ü tedbīr-iledi ṣāhib-kemāl
Ol ḫælīfelerden oldı ḫūb-ḥāl

1051. Ol ḳılupdur şehr-i **Tiflī**si[434] benā
Yidi yil[435] sulṭān olup buldı fenā

[İ/42a] 1052. Gitdi ol oġlı_**Aḥmed** oldı pādişāh[436]
On biş ayda ḳulları ḳıldı tebāh

1053. **Būʾl-ḥæsen Naṣr ibni Aḥmed** ḫān olur
Ol otuz yil ʿāleme sulṭān olur

1054. Gitdi ol **Nūḥ ibni**[437] **Naṣr** oldı ḫidīv
On iki yilde ʿædūdan irdi rīv

1055. Geçdi ol ʿ**Æbdüʾl-melik bin Nūḥ** hem
Yidi yil yürür olur şāh-ı ʿ**Æcem**

1056. At segirdür-iken ol düşüp ölür
Yiri **Mænṣūr ibni**[438] **Nūḥ**a ḥükm olur

1057. Oldı on biş yil ṭoḳuz ay pādişāh
Ḳıldı hem anı daḫi devrān tebāh

1058. **Nūḥ-ı Mænṣūr**[439] ol **Ḫorāsān**uñ begi
Aña ʿāṣī oldı ḫælḳuñ bed-regi

[434] Nüshalarda: *Yıġlīs*
[435] *Nizâmüʾt-tevârîh*'e göre 8 yıl sultanlık yapmıştır (Karakoç, 1998).
[436] İ: *pā[d]işāh*
[437] Nüshalarda: *bin*
[438] Nüshalarda: *bin*
[439] İ nüshasında özel ismin sonundaki *re* harfinin yazımı unutlmuştur.

1059. Pes[440] **Sebüktigin**üñ oġlı **Nāṣır**e
Nāme irsāl itdi tā nuṣret vire

1060. **Nāṣırüʾd-dīn** kim ʿ**Irāḳ**a şaḥne-di
Varuban oġraşdı ol ḳæydı yidi

[P/37a] 1061. Pes **Ḫorāsān**a sipeh-sālār olur
Ġaznevī Maḥmūd ḳardaşı ḳılur

1062. Bunda üç yüz seksen içre-y-idi sāl
Nūḥ bin Mænṣūr ḳılur intiḳāl

1063. بست ویکر سال و دکر او هفت آمد در دیار فرس مان پادشاه

1064. Gitdi ol **Būʾl-ḥāriṯ-i Mænṣūr-ı Nūḥ**
Geldi yigirmi bir ay buldı fütūḥ

[İ/42b] 1065. **Nūḥ bin** ʿ**Æbdüʾl-melik** geldi bu gez
Müşkil işleri ḳıla tā kim geñez

1066. **Nāṣırüʾd-dīn** ḳıldı dünyādan sefer
Ġaznevī Maḥmūd Şeh geldi meger

1067. Pes ʿ**Irāḳ**a ol sipeh-sālār olur
Nūḥ bin ʿ**Æbdüʾl-melik** çün-kim gelür

1068. Oġraşup **Maḥmūd Şāh** anı ṣıdı
Nüsḫada **Beyżāvī** bu resme didi

1069. **Nūḥ** oldı andan **Buḫārā**ya revān
Ḳomaz anda **Türk** şāhı **İlek Ḫān**

[440] P: *bes*

1070. Ol arada **Nūḥ** çün āfet bulur
Mīr Müstanṣır anuñ yirin alur

1071. Anuñ **İsmāʿīl ibni Nūḥ** atası
Ṣorma-kim[441] **Sāmān**dur anuñ ötesi

1072. Gice æʿdāsı anı ḳıldı helāk
Şāh Maḥmūd andan alur-idi[442] bāk

1073. **On birinci Ġazneviyye bābıdur**
Ẕikr olan on iki nefs æṣḥābıdur

1074. Biri **Maḥmūd** u biri **Mesʿūd**dur
Hem **Muḥammed** biri hem **Mevdūd**dur

1075. Birisi **Mesʿūd bin Mevdūd Ḫān**
Hem ʿ**Alī**dür **İbni Mesʿūd** ol zemān

[P/37b] 1076. Bunlaruñ birisidür ʿ*Æ*bdüʾr-reşīd
Biri **İbrāhīm bin Mesʿūd** işid

1077. Biri **Mesʿūd bin İbrāhīm Şāh**
Arsalan Şāh ibni[443] **Mesʿūd-ı Sipāh**

[İ/43a] 1078. Biri **Mesʿūd** oġlıdur **Behrām Şāh**
Hem **Melik Şāh ibni**[444] **Behrām** adı nigāh

1079. Oldı üç yüz[445] daḫi seksen yidi sāl
Şāh Maḥmūda irişdi ḫūb-ḥāl

[441] P: *ṣorma kim*
[442] İ: *alurdı*
[443] Nüshalarda: bin
[444] Nüshalarda: *bin*
[445] İ: *üc-yüz*

1080. **Nūḥ-ı Mænṣūr**a sipeh-sālār-iken
Pādişāhluḳ[446] buldı ḫiẕmet-kār-iken

1081. Evvel ol aldı **Ḫorāsān**ı temām
Hem **Şecer** iḳlīmini ol nīk-nām

1082. Anda olmışdur aña sulṭān laḳab
Ṭutdı **Cürcān** u ʿ**Irāḳ**ı bī-teʿæb

1083. Aldı **Hindūstān**ı çoḳ büt-ḫāneler
Oldı ḥükmiyle anuñ vīrāneler

1084. Revnæḳ anuñla bulur dünyā vü dīn
Ḥükmi içinde olur ekṣer zemīn

1085. Çoḳ kitāb adına inşā itdiler
Emri içinde melikler gitdiler

1086. Ṭutdı **İsrāʾīl bin Selçuḳ**ı ol
Āl-i Selçuḳ aña bulımadı yol

1087. Dört yüz yigirmi yil olmışdı sāl
Eyledi **Sulṭān Maḥmūd** intiḳāl

1088. İki oġlı ḳaldı **Mesʿūd** ol biri
Dür **Muḥammed Ḫān** cihānuñ serveri

1089. Ḫuṭbede bunlar şerīk olmaḳ diler
Ceng biri biri-le[447] ḳılmaḳ diler

1090. **Ġazne** şehrinde **Muḥammed**dür meger
ʿÆmmūsı **Yūsuf** bile ol nām-ver

[446] İ: *pādişāhlıḳ*
[447] P: *biri birle*

[İ/43b] [P/38a] 1091. **Ġazne**ye **Mesʿūd** çün oldı revān
Diledi ḳaçmaḳ **Muḥammed** ol zemān

1092. Ḥæbs ider **Yūsuf** aña olmışdı ʿæm
Geldi **Mesʿūd** oldı **Yūsuf** ḥæbs hem

1093. Fetḥ **Mesʿūd** itdi cümle kişveri
Līk çıḳdı aña **Türkistān** eri

1094. Yaʿnī **Selçuḳ**[448] **Āl-i Çıpçuḳ**dan çıḳar
Seyldür ṣan-kim **Ḫorāsān**a aḳar

1095. Gāh bunlar ṣulḥ ḳılur gāh ḥærb
Şāh Mesʿūda ururlar ṣoñra ḍærb

1096. Dört yüz otuz üç olmış-idi yil
Devlet itdi **Şāh Mesʿūd**ı ẕelīl

1097. Ḥæbsden ḳardaşı çıḳuban gelür
Pes[449] **Muḥammed** ḥæbs **Ġaznē**de ḳılur[450]

1098. **Aḥmed** oġlı ḳıldı **Mesʿūd**ı helāk
Ṣındı ʿömri şöyle ola iştirāk

1099. Oldı hem on dört yil ḫān bæʿd ez-ān
Ḫān Muḥammed oldı dünyādan revān

1100. Geldi **Mesʿūd oġlı Mevdūd** oldı şāh
Yidi yilde ol-daḫi oldı tebāh

[448] P: *Selcuk*
[449] P: *bes*
[450] İ: *ḳalur*

1101. Hicret olup dört yüz ü ḳırḳ bīr
İrdi **Mesʿūd ibni**[451] **Merdūd**a_ol emīr

1102. Yidi yilde ol-daḫi oldı revān
Hem ʿ**Alī Mesʿūd**uñ oġlı oldı ḫān

1103. **Şāh Maḥmūd** oġlı pes[452] ʿ*Æbdüʾ***r-reşīd**
Ana ḳarnında böyür olur ferīd

[İ/44a] 1104. Ḫulḳda ḳılmış **Muḥammed**-ḥüsn anı
İplige dönmiş ü[453] incelmiş teni

1105. Çıḳdı leşker çekdi ola müntæḳim
Pes ʿ**Alī** ḳaçdı oluban münhezim

[P/38b] 1106. On yidi yil ol-daḫi sulṭān olur
Dört yüz ellide bil bī-cān olur

1107. **Būʾl-muẓæffer** geldi **İbrāhīm Ḫān**
Ol-idi **Mesʿūd**uñ oġlı ol zemān

1108. Dört yüz ṭoḳsan biş olmış-idi sāl
Ḳırḳ yil beg oldı ḳıldı intiḳāl

1109. Geldi **Mesʿūd ibni**[454] **İbrāhīm Ḫān**
On sekiz yilde olur ol hem revān

1110. Hicret olmış-idi biş yüz hem sekiz
Gitdi ṣanurdı ḳala tā rüste-ḫīz

1110. Hicret olmış-idi biş yüz hem sekiz

[451] Nüshalarda: *bin*
[452] P: *bes*
[453] İ'de yok.
[454] Nüshalarda: *bin*

Gitdi ṣanurdı ḳala tā rüste-ḫīz

1111. **Arsalan Şāh ibni**[455] **Mesʿūd** oldı şāh
Ḳardaşı **Behrām Şāh** eyledi āh

1112. Geldi **Sulṭān Sencer-i Selçuḳ**a ol
Ṭayısı oġlıydı anuñ luṭfı bol

1113. **Sencer**-ile geldi ḳaçdı **Arsalan**
Gitdi **Sencer** tæḫtæ **Behrām** oldı ḫān

1114. **Arsalan Behrām** ṣæydına gelür
Ḳaçdı **Behrām** ilini yine alur

1115. Gine **Behrām** aldı geldi **Sencer**i
Arsalanı öldürür ḳomaz diri

1116. Biş yüz on iki olmış-idi sāl
Arsalan ṣæyd oldı ḳıldı intiḳāl

[İ/44b] 1117. Pes ḫurūc itdi ʿ**Alī ibni Ḥüseyn**
Ġavrdan çoḳ vāḳiʿ oldı aña şeyn

1118. Ḳaçdı **Behrām** ol ʿ**Alāüʾd-dīn** meger
Seyf-i Dīne **Ġazn**i virdi ḳopdı şer

1119. Çün ʿ**Alāüʾd-dīn** gider **Behrām Şāh**
Seyf-i Dīni ṭutdı tā ki buldı[456] rāh

1120. Öküze bindürüben teşhīr ider
Şehri gezdürdi ḳaraḳullar yider

[455] Nüshalarda: *bin*
[456] İ: *bula*

[P/39a] 1121. Anı işitdi ʿ**Alāüʾd-dīn** gelür
Şāh Behrām ol araluḳda[457] ölür

1122. Oġlı **Ḫusrev Şāh** anuñ olmışdı şāh
Pes[458] ʿ**Alāüʾd-dīn** gelür ṭutmışdı rāh

1123. **Hind**e **Ḫusrev** gitdi **Ġazne**ʾi ḫærāb
Hem ʿ**Alāüʾd-dīn** ḳılur yoḳdur meʾāb

1124. Pes **Ġıyāṣüʾd-dīn Muḥammed** oldı ḫān
Kim ʿ**Alāüʾd-dīn** anı ḳılur nişān

1125. Oldı **Ḫusrev Şāh Hind** içre esīr
Oldı o zindān içinde gey ḥæḳīr

1126. **Ġaznile**rden memleket gitdi temām
Biş yüz elli bişde olup ihtimām

1127. Çün **Ġıyāṣüʾd-dīn Şehābüʾd-dīn** gelür
Ḳardaş-idi **Ġazn**e sulṭān ol olur

1128. Ol zemān **Sulṭān Muḥammed bin Tekiş**
Kim **Hirī** şehrinde bulmış perveriş

1129. Ḫançer-ile urdı mülḥid öldürür
Fitne-y-ile ʿālem için ṭoldurur

[İ/45a] 1130. Ol zemān içre **Şehābüʾd-dīn** ki vār
Hind iline daḫi oldı şehriyār

1131. Gitdi ol ḳulıydı anuñ **Atlamış**
Ġazni ṭutdı rāvīler böyle dimiş

[457] İ: *aralıḳ*
[458] P: *bes*

1132. **Ġaznevī**ler devleti olup temām
Deylemīler geldi ol on yidi nām

1133. **Deylemiyye on ikinci bābdur**
Ġaznevīden ġæyri bir ensābdur

1134. Yüz yigirmi altı yildür müddeti
İşbularuñ bu cihānda şevketi

1135. Bunlar elḳābı fülānüʾd-devledür
Cümlesi ṣāḥib-ḳırān-ı devledür

[P/39b] 1136. Evveli oldı ʿ**İmādüʾd-devle**-nām
Ol ʿ**Alī bin Büveyh** sulṭān-ı enām

1137. **Nāṣırüʾd-dīn**üñ ḳatında ol zemān
Ol **Demāvend** içre ṭutmışdur mekān

1138. **Nāṣırüʾd-dīn** çün şehīd oldı ʿ**Alī**
ʿÆzm ider milk-i **Ḫorasān**a velī

1139. Anda vālī ḳatına çün geldi ol
Deylemīler geldi anda oldı bol

1140. ʿĀmil anı ṭutmaġ[459] ister oldı vehm
Pes ʿ**İmādüʾd-devle** anı ḳıldı fehm

1141. **İṣfahān**uñ vālīsine ḳıldı ʿæzm
Ol **Muẓæffer ibni Yāḳūt** itdi rezm

1142. Pes ʿ**İmādüʾd-devle** ṣır ṭutar anı

[459] İ: *ṭutmaḳ*

İṣfahāna ḥükm ider ol meskeni

[İ/45b] 1143. İrişür **Şīrāz**a **Yāḳūt**a ḫæber
İṣfahāna geldi bile çoḳ nefer

1144. Ol ʿ**İmādüʾd-devle**-y-ile ceng ider
Ṣıdı **Yāḳūtı**[460] cihānı teng ider

1145. Pes **Ḫorāsān**a ḳılur **Yāḳūt** ʿæzm
Kimse yoḳ ḳıla ʿ**İmādüʾd-devl**e rezm

1146. Ḥükm ider **Tebrīz**e **Baġdād** içre hem
Ḫuṭbede yād itdiler oldur ehem

1147. Ḳardaşı-y-idi[461] **Muʾizzüʾd-devle**-nām
Daḫi **Rüknüʾd-devle** ḳılup ihtimām

1148. **Rükn-i Devle İṣfahān**a göndürür
Milk-i **Baġdād**a **Muʿizz**i döndürür

1149. Buldı **Āẕirbāycān**da[462] ol vefāt
Rükn-i Devle ola ṭāliʿde oñāt

1150. Oldı on altı yil ol[463] çün pādişāh
Ḳılmadı aña daḫi bir ʿizz ü cāh

[P/40a] 1151. İşbular **Behrām-ı Gūr**uñ neslidür
Şehr furṣæt buldı sulṭān æṣlidür

1152. **Rükn-i Devle**dür ʿ**Alī bin Ḫæsen**

---

[460] İ: *Yāḳūt*
[461] P: *ḳardaşı idi*
[462] İ: *Ādirbāycān*
[463] İ'de yok.

Ceddi anuñ daḫi böyle diñle[464] sen

1153. **Rükn-i Devle** geldi **Tebrīz**e girür
Milki ḳısm itdi üç[465] oġlına virür

1154. **İṣfahān** oldı ʿ**Aḍudüʾd-devle**nüñ
Bū Şücāʿ oldur olur ol yir anuñ

1155. Hem **Müʾeyyidüʾd-devle**nüñdür bile **Ray**
Mefḫar-i Devleye_olur müşkil ḳolay

[İ/46a] 1156. Virilür **Dīnever**le[466]_aña **Hāmedān**
Rükn-i Devle oldı dünyādan revān

1157. Ol **Muʿizüʾd-devle** ki_oldur **Būʾl-ḥæsen**
Niçe yil **Baġdād**ı ḳılmışdur væṭæn

1158. **Mışr** u **Şām**a varup anları alur
Rükn-i Devlenüñ zemānında ölür

1159. Pes ʿ**Aḍudüʾd-devle** geldi **Bū Şücāʿ**
Enfaʿ-ı nās anda çoḳdur intifāʿ

1160. Yapdı **Baġdād** içre ol dārüʾş-şifā
Daḫi **Şīrāz** içre ol kān-ı vefā

1161. Hem ʿ**Alī**nüñ meşhedini yapdı ol
Vardı **Baġdād**a ḳılur iḥsānı bol

1162. Ṣuya ḥædd-i **Kūfe**de ol yapdı bend
Oldı ol bī-miṯl geçdi sāl-i çend

---

[464] P: *añla*
[465] İ: *üc*
[466] Deynever şeklinde de bilinen bu şehrin adı, nüshalarda *Deynüver* veya *Dīnüver* şeklinde imla edilmiştir.

1163. Şimdi ol bend adıdur **Bend-i Emīr**
Bāġ u bustānı cihānda lā-næẓīr

1164. Ol ʿ**Alī**nüñ meşhedinde defn olur
Ḥükmi otuz dört yil olup ölür

1165. **Ḳāḍī-i Bū Bekr** ü[467] ʿÆbduʾllāh **Ḫæfīf**
Ol zemānuñ æʿlemiydi hem lætīf

1166. **Ḳāḍī-i Bū Bekr-i Beyżāvī** ki vār
Oldı **Cāruʾllāh-ı Üstād** āşikār

[P/40b] 1167. **Mekke**ye göndürdi **Şeyḫ-i Ekber**i
Getürür **Şīrāza** çoḳ seyyidleri

1168. Gitdi ol geldi **Müʾeyyid Devle-**nām
Rükn-i Devle oġlı ol ṣædr-ı enām

[İ/46b] 1169. Yidi buçuḳ yil ol[468] oldı pādişāh
Fæḫr-i Devle Şems-i Devle bī-günāh

1170. Geldi **Ḳahtān-ı Ḫorāsān**dan bular
Ceng **Tebrīz**e eyledi andan ṭolar

1171. Cümlesine bunlaruñ buldı ẓæfer
Ḳıldı ol-daḫi bu dünyādan sefer

1172. **Fæḫr-i Devle Būʾl-ḥæsen** ki_oldur ʿ**Alī**
Anı_on üç[469] yil beg ḳılur devrān velī

[467] İ'de yok.
[468] İ'de yok.
[469] İ: *on üc*

1173. Var üç[470]oġlı biri **Mecdüʾd-devle**-nām
Biri **Şemsüʾd-devle**dür ol nīk-nām

1174. Biri ʿ**İzzüʾd-devle** diñle n'oldı ḥāl
Çünki **Fæẖrüʾd-devle** ḳıldı intiḳāl

1175. **Mecd-i Devle** aldı ata yirini
İki ḳardaşları[471] ḳaldı yirini

1176. İrişür **Sulṭān Maḥmūd** ol zemān
Çıḳarur ilden anı virmez emān

1177. Pes **Şeref-i Devle Ebūʾl-fārs** gelür
Ḫæşmı yoḳ **Baġdād** u **Tebrīz**i alur

1178. **Ṭāyiʿuʾllāh**uñ zemānındaydı ol
Altı ay ol milk içinde buldı yol

1179. Geçdi ol **Şamşām-ı Devle** ol zemān
Kālicār ibni ʿ**Aḍudüʾd-devle** ḫān

1180. Ṭoḳuz ay ol pādişehlıġı ḳılur
Pes ġærīm aña iki sulṭān olur

1181. İki oġlı vardı ʿ**İzzüʾd-devle**nüñ
Eydeyim keyfiyyetin n'oldı anuñ

[İ/47a] [P/41a] 1182. Biri **Būʾl-ḳāsım Ebuʾn-naṣr** ol biri
Ceng **Samsām**-ile itdi serserī

1183. Şındı **Samsām** irdi **Şīrāz**a ölür

[470] Nüshalarda: *üc*
[471] P: *ḳardaşlar*

Pes[472] **Bahāüʾd-devle** birisi olur

1184. Ol ʿ**İzzüʾd-devle** oġlıdur[473] **Fīrūz**-nām
Sāl-i[474] bīst[475] ü çār aña oldı ḳıyām

1185. Gitdi ol **Sulṭān-ı Devle Bū Şücāʿ**
Ol ʿ**İzzüʾd-devle**_oġlıdur çoḳ intifāʿ

1186. On iki yil dört ay ol[476]oldı emīr
Pes **Ḳıvāmüʾd-devle**[477] ḳıldı dār-u-gīr

1187. Ol **Ebuʾl-ḳāsım** ki **Şerhīl** aña ism
Ṣır anı illā ki milk[478] olmadı ḳısm

1188. Pes **Bahāüʾd-devle**nüñ oġlı **Ḥæsen**
Ol **Şeref-i Devle** bulur milk esen

1189. **Ḳādir-i Billāh**[479] aña fermān virür
Altı yil **Baġdād** içinde ol ḳalur

1190. Pes ʿ**İmādüʾd-devle bin** ʿ**İzzüʾl-mülūk**
Salṭanet ilinde ḫōş ḳılur sülūk

1191. Gerçi **Fīrūz-ı Celālüʾd-devle**[480]-nām
ʿÆmmūları eylediler ihtimām

1192. Ṣulḥ-ile ʿ**İzzüʾl-mülūk** işi ḳıyām

---

[472] P: *bes*
[473] İ: *oġlı*
[474] İ: *sāl-ü*
[475] Nüshalarda: *bist*
[476] İ'de yok.
[477] Nüshalarda: *Ḳıvāmüʾd-devle*
[478] P: *mülk*
[479] Nüshalarda *Ḳāhir-ü Billāh* şeklinde imla edilen bu ismin *Nizâmü't-tevârîh*'te yer alan bilgiye göre (Karakoç, 1998) *Kâdir-Billâh* olması gerekmektedir.
[480] Nüshalarda yanlış imla edilmiş olmalıdır.

Buldı hem geldi ḫælīfeden peyām

1193. İrişür ḫılʿæt ḫælīfeden aña
Gerçi æʿdāsı bilürdi her yaña

1194. Sāl-i hicret dört yüz otuz olur
Nā-gehān irdi ecel aña ölür

[İ/47b] 1195. Pes[481] **Melik Rāḥim** bulur næẓm-ı sülūk
Ḫusrev-i Fīrūz bin ʿİzzüʾl-mülūk

1196. Beg olur bir yil anı **Ṭuġrul** ṭutar
Āl-i Selçuḳ içre deryāya atar

[P/41b] 1197. Pes[482] **Melik Mænṣūr-ı Pūlād-sütūn**
Şāh Ḫusrev Bū Sæʿīd-i ẕū-fünūn

1198. Milki daʿvī itdi ol-daḫi gider
Pes **Melik Mænṣūr** daḫi næḳl ider

1199. Çūn **Faẓlūye-i Şebānkāre**[483] gelür
Ṭutdı anı ḥæbs ider ilin alur

1200. **Deylemiyye** devleti olur temām
Bū ʿAlī Geyḫusrev illā ḳaldı ḫām

1201. **Bū Saʿīd ibni**[484] **Muḥammed** ol zemān
Ol **Şübānkāre**yle[485] ceng itdi çehān[486]

[481] P: *bes*
[482] P: *bes*
[483] Nüshalarda: *Fużūliyye Şübānkāre*
[484] P: *bin*
[485] P: *Şübākār-ile*
[486] P: *cehān*

1202. **Alp Arslan Āl-i Selçuġī** gelür
İli ol iki beg elinden alur

1203. Ol zemān **Keyḫusrev-i ʿİzzüʾl-mülūk**
Geldi **Ṭuġrul Ḫān**a ḳılmaġa sülūk

1204. Dört yüz seksende ol buldı vefāt
Anı **Ṭuġrul Beg** ṭutar-iken oñāt

1205. Ṣaġ yanıydı **Ṭuġrul**uñ aña mæḳām
Gitdi ol **Ṭuġrul** ḳalur şāh-ı enām

1206. **Āl-i Selçuḳ oldı on üçinci bāb**
On sekiz nefs anda geldi şeyḫ ü şāb

1207. Evvelā **Loḳmān** ki **Türkistān**a ḫān
Oldı **Oġuz** beglerinden bī-gümān

[İ/48a] 1208. Gitdi ol oġlı ḳalur **Selçuḳ Şāh**
Anuñ oġlı dörtdür eydem ḳıl nigāh

1209. Biri **Mūsā** biri **Mīkāʾīl**-durur[487]
Biri **Yūnus** biri **İsrāʾīl**-durur[488]

1210. Ol zemān **Maḥmūd-ı Sulṭān**-idi şāh
Ṣaḳınur **Selçuḳi**lerden[489] ʿizz ü cāh[490]

1211. Ḥæbs **İsrāʾīl**i ḳıldı al-ile
Şāh Maḥmūd öldi hem ol ḥāl-ile

1212. Çünki **Mesʿūd** oldı yirine emīr

[487] P: *Mīkāʾīldür*
[488] P: *İsrāʾīldür*
[489] İ: *Selçūḳlardan*; P'de *Selcukīlerden.* (Vezin gereği nispet *-i*'sinin kısaltıldığı görülmektedir.)
[490] İ: *çāh*

Geldi **Selçuḳī**ler itdi dār-u-gīr

[P/42a] 1213. Ṣındı **Mesʿūd** oldı **Ġaznī**ye revān
Anda deprenmez ḳılur oldı[491] nihān

1214. Dört yüz on sekize irmişdi sāl
Milk ider **Selçuḳī**lere intiḳāl

1215. Geldi **Baġdād**a meger **Ṭuġrul Emīr**
Ḥæbs içinde **Muʿtaṣım Billāh** ḥæḳīr

1216. Anı ṭutmışdı **Ḫavāric** ol zemān
Çıḳarur **Ṭuġrul** anı istedi nān

1217. Ġāşiyesini ḫælīfenüñ alur
Götürür **Ṭuġrul** yürür ḫiẕmet ḳılur

1218. İki gez **Ṭuġrul** ṣımışdur ḳayṣeri
Ḳoyı virdi ṭutdı-y-idi[492] kişveri

1219. **Ḳutlamış**[493] **Beg** ki_**İbni İsrāʾīl**-durur[494]
İşbu **Ṭuġrul ibni Mikāʾīl**-durur[495]

1220. Tæḫtine ḳæṣd [itdi] anuñ **Ḳutlamiş**
Sīstāndan geldi eyledi çoḳ iş

[İ/48b] 1221. **Ṭuġrul** anuñ üstine çekdi çeri
Rūma gitdi **Ḳutlamış** oldı berī

1222. Var-idi **Cemşīd** neslinden bir er

[491] İ: *anda*
[492] İ: *ṭutmış-idi*
[493] İ: *Ḳutalmış*
[494] P: *İsrāʾīldür*
[495] P: *Mikāʾīldür*

Çalış adı æṣli anuñ muʿteber

1223. **Ḳutlamış** ḫān itmek ister **Çalışı**
Virdi ḳızın ḳıldı_anuñ-çün çalışı

1224. Ġālib oldı bunlara **Ṭuġrul** meger
Gitdi **Rūḥā**da olur ol iki er[496]

1225. İşbu ḳıṣṣæ **Āl-i Oṣmān**da gelür
Kim **Semerḳandī Kitābı**_içre_añılür

1226. Döndi[497] **Ṭuġrul** geldi **Rey**de ol zemān
Burnı ṭomurdı olur ḳanı revān

1227. Dört yüz elli bişe çün irişdi sāl
Çün cihāndan **Ṭuġrul** itdi intiḳāl

[P/42b] 1228. Beg yigirmi dört yaşında olur
Ol yigirmi altı yil beglüg ḳılur

1229. Ol yil içinde daḫi **Selçuḳ** ölür
Dört oġlı oldı hem mæṭʿūn olur

1230. Gitdi **Ṭuġrul Alp Arslan** oldı ḫān
Ol **Muḥammed ibni Çaġrı**[498] ol zemān

1231. **Çaġrı**nuñ[499] atası **Mīkāʾīl**-durur[500]

---

[496]Kaynaklara göre Tuğrul Bey, Kutalmış'ı öldürememiş, hatta Kutalmış'ın üzerine gönderdiği askerleri mağlup olmuştur. Bunun üzerine Girdkûh Kalesi'ni bizzat kendisi kuşatmış, yine başarılı olamayınca Vezir Amîdülmülk el-Kündürî'yi bu işle vazifelendirmiştir. Kısa bir süre sonra Tuğrul ile Kutalmış arasında barış görüşmeleri başlasa da anlaşılamamış, Amîdülmülk'ün kuşatmayı sürdürdüğü (8 Ramazan 455 / 4 Eylül 1063) Tuğrul Bey Rey'de vefat etmiştir (Sümer, 2002).
[497] İ: *ṭutdı*
[498] Nüshaların ikisinde de burada *Caʿfer* yazmasına rağmen bu ismin *Çaġrı* olması gerektiği tarihî bilgiler ışığından kesindir. Zira Alp Arslan'ın babası Çağrı Bey'dir. Beyzâvî'nin *Nizâmüʾt-tevârîh*'inde de (Karakoç, 1998) buradaki isim *Caʿfer* şeklindedir.
[499] Nüshalarda: *Caʿferüñ*
[500] P: *Mīkāʾīldür*

Beg olur ʿālem işi tebdīl-durur[501]

1232. Oġraşup bu daḫi ṭutdı ḳayṣeri
Ṣıdı andan aldı çoḳ sīm ü zeri

1233. **Māverāüʾn-nehr**e vardı ol zemān
Aña bir ṭutsaḳ getürdiler cüvān

[İ/49a] 1234. Nā-gehān ol çekdi dīvānda bıçāḳ
Yüridi sulṭān üzere ittifāḳ

1235. Ḫān elinde var-idi[502] tīr ü kemān
Urumaz atdı[503] anı ḳılup nişān

1236. Ḫanceriyle **Alp Arslan**ı urur
Ulu dīvān içre sulṭānı urur

1237. Pāre pāre gerçi anı itdiler
Öldi sulṭān çünki_anı_alup gitdiler

1238. On iki[504] yil oldı aña salṭanet
Pes **Muʿizzüʾd-dīn**e irer memleket

1239. Ol **Melik Şāh ibni Alp Arslān**dur
Kem esīri ceyşinüñ ḫāḳānıdur

1240. Hem vezīr oldı **Niẓāmüʾl-mülk** aña
Anuñ ismidür **Ḥæsen** n'eydem saña

1241. Ḥükm olmışdur yigirmi yil temām
Gitdi **Sulṭān Rükn-i Dīn** ṭutdı mæḳām

[501] P: *tebdīldür*
[502] İ: *vardı*
[503] İ: *itdi*
[504] İ'de yok.

1242. Ol **Keyārāḳ ibni Mālik Şāh**dur
Oldı fānī bāḳī ol **Allāh**dur

[P/43a] 1243. Geldi **Maḥmūd** u **Muḥammed** ḳardaşı
Ceng işbu üçinüñ olur işi

1244. Çün **Melik Şāh** itdi dünyādan sefer
Ol on[505] iki kişveri ḳıldı mæḳær

1245. Gitdi ol oldı **Muḥammed** pādişāh
İrdi on üç[506] yilde_aña ḥükm-i **İlāh**

1246. Ol zemān anuñla_**Ayāz**[507] u **Ṣadḳa**-nām
Ceng-i bī-ḥæd ḳıldılar bā-ihtimām[508]

[İ/49b] 1247. Leşkeri üstinde ḫæşmınuñ meger
Bir dütünden[509] ejdehā bulmış ṣuver

1248. Anı gördi ḳaçdı düşmen leşkeri
Ṣadḳa öldi ḳaşdı_**Ayāz**uñ yoḳ feri

1249. Gitdi ol **Sulṭān Muʿizüʾd-dīn** hemān
Sencerī ibni Melik Şāh oldı ḫān

1250. Beglüg ol yigirmi yil eyler temām
Ḳıldı **Maḥmūd-ı Muḥammed** ihtimām

1251. Oġraşur anuñla ṣındı_oldı revān
Ḫiẕmetine yine geldi nā-gehān

[505] İ'de yok.
[506] İ: *üc*
[507] Nüshalarda ismin sonundaki "ze"nin noktası unutulmuştur.
[508] Nüshalarda: *tā ihtimām*
[509] İ: *ditünden*

1252. ʿAfv[510] ider suçın anuñ nāyib ider
Ceng-çün andan ḥæşem **Türk**e gider

1253. Oġraşuban ʿāciz oldı **Türkmān**
Getürüp oġlın ḳızın diler emān

1254. Anlara ḳodı ḫærāc üzre ḫærāc
ʿAfv ider anlardan almaz yine bāc

1255. Līk **Türkistān**da irişdi **Ġuzān**[511]
Şındı ol-daḫi diler andan emān

1256. ʿAfv sulṭān itdi anı daḫi hem
Buldı ġāfil pādişāhı ḳıldı ġæm

1257. Çoḳ ekābir ol zemān oldı şehīd
Kim ḥædīd anda-y-idi beʾsün şedīd

[P/43b] 1258. **İbni Yaḥyā** kim **Muḥammed**[512] aña nām
Oldı tilmīẕ-i[513] **Ġazālī-i**[514] **İmām**

1259. Ḳıldılar anı şikenceyle helāk
Yıḳılur çoḳ şehr olur çoḳ zehre-çāk

[İ/50a] 1260. Gitdi sulṭān pes **Muḥammed**le **Ġuzān**
Fāris ü **Kirmān**a oldılar revān

1261. Anlara anda şebīḫūn ḳıldılar

[510] İ'de harfler karıştırıldığı için yanlış imla edilmiştir.
[511] P: *Ġazān*
[512] *"İmam Muhammed Yahya ki âlimlerin en faziletlisi İmâm Muhammed Gazâlî'nin talebesiydi. İşkence ile öldürdüler"* (Karakoç, 1998).
[513] P nüshasında sözcüğün üzerinde *şāgird* biçiminde anlamı da verilmiştir.
[514] Nüshalarda şedde ile *Ġazzālī* biçiminde imla edilmiş olsa da mısranın vezni gereği *Ġazālī* biçiminde metne alınmıştır.

Pes **Ġuzn**-ile ḳamusı öldiler[515]

1262. Şol **Muġīṯüʾd-devle_Ebūʾl-ḳāsım** ki vār
Adı **Maḥmūd bin Muḥammed** āşikār

1263. Çārdeh sāl ol ʿ**Irāḳ**a oldı ḫān
Oldı ol-daḫi bu dünyādan revān

1264. **Rükn-i**[516] **Dīn Bū Ṭālib** ol **Ṭuġrul** ki vār
Bir yil oldı ṣoñra andan şehriyār

1265. Çıḳdı **Mesʿūd bin Muḥammed** nā-gehān
Yidi yil ol-daḫi ḫælḳa oldı ḫān

1266. Gitdi ol sulṭān **Muġīṯüʾd-dīn** gelür
Şeh Melik Şāh ibni Maḥmūd ol olur

1267. Bir yil içre ol-daḫi olur revān
Pes **Ġıyāṯüʾd-dīn** olur milk içre ḫān

1268. Kim **Muḥammed ibni Maḥmūd** ol-dürür
Āfet-i devrān hem anı öldürür

1269. Yidi yil ol pādişāh oldı temām
Gitdi ol geldi **Süleymān-ı Enām**

1270. Ki_ol **Muḥammed ibni Maḥmūd** oġlıdur
Gişinüñ ʿālemde mæḳṣūdı_oġlıdur

1271. Altı ay beg oldı fısḳı-y-çün anı
Ṭutdılar ḥæbs-ile döküldi teni

[515] Nüshalarda: *aldılar*
[516] İ: *Rükn-i*

1272. **Arsalan ibni Muḥammed Rükn-i Dīn**[517]
Ol zemānda oldı sulṭān-ı zemīn

[İ/50b] [P/44a] 1273. Anuñ üstine gelür **Ṭuġrul** meger
Bir fedāyī öldürür ḳıldı ḫæṭær

1274. İşbu **Ṭuġrul Ḫān**a **Keyḫusrev**dür ād
Gitdi bu hem ḳaldı oġlı **Keyḳubād**

1275. Yine **Keyḫusrev** bunuñ oġlı adı
Nüsḫa içre rāvīler böyle didi

1276. Ḳopdı hem **Keyḫusrev oġlı** ol zemān
Kim aña dirlerdi **Ḳılıç Arsalān**

1277. Geldi **Keykāvūs-i Ḳılıç Arsalān**
Ol-daḫi oldı bu dünyādan revān

1278. Anuñ oġlıdur **Ferāmürz-i Kebīr**
Keyḳubād atası dünyāda emīr

1279. **Keyḳubād** oldı ʿ**Alāü**ʾ**d-dīn** meger
Kim aña olmış-idi **Ḳonyā** mæḳær

1280. Hicret olmışdı yidi[518] yüz yil temām
Oldı ol **Sulṭān** ʿ**Alāü**ʾ**d-dīn** revān

1281. Didiler zehr-ile ol oldı helāk
Milke andan ṣoñra düşdi iştirāk

1282. **Bāb on dördinci**[519] **kim Ḳahtānidür**

[517] İ: *Rüknedīn*
[518] P'de yanlış imla edilmiştir.
[519] İ: *on dördünci*

Şanma ilḥād anlaruñ bühtānidür

1283. Çün **Ḥæsen ibni Muḥammed bin ʿAlī**
Ol **Ḥumeyrī**den olur ḫælḳa velī

1284. Ḥükmi yüz seksen yil anlaruñ temām
Yir yüzinde buldı devletle ḳıyām

1285. Dört yüz hem seksen üç olmışdı sāl
Bunlar oldılar cihānda ḫūb-ḥāl

[İ/51a] 1286. Altı yüz elli ṭoḳuz olmışdı yil
Geçdi devrānı bularuñ bellü bil

1287. **Bū Ḥæsen Sulṭān** dirilür ehl-i şerʿ
Ḥükm-i dīn içre bilürdi æṣl ü ferʿ

[P/44b] 1288. Gösterür ḫælḳa özin ehl-i ṣælāḥ
Līkin oldur bāṭınen ehl-i mübāḥ

1289. Ḳætl ider oġlını içdüñ diyü mey
Dirler bu resme iş olınca gey

1290. Ehl-i **Şīʿa**-y-idi **İsmāʿīl**-nām
Meẕhebinde buldı anuñ ol ḳıyām

1291. **Ḳalʿatüʾl-mūt**ı evvel ol alur
Ḥükm **Ḳahtān** iline ṣoñra ḳılur

1292. ʿÆhd-nāme **Mışr**dan geldi aña
Virildi milk-i ʿ**Æcem** öñden ṣoña

1293. Ol otuz biş yil cihānda oldı şāh
Biş yüz on sekizde gitdi ṭutdı rāh

1294. Gitdi ol geldi **Kiyā Büzürgümmīẕ**[520]
Aña[521] leşker-keş olurken ol pelīd

1295. Velī-i ʿæhd eyledi anı **Ḥæsen**
Çün gider dünyādan ol ḳalmaz esen

1296. Çārdeh sāl ol-daḫi sulṭān olur
Biş yüz otuz üçde-di[522] sāl ol ölür

1297. Pes **Muḥammed bin Büzürgümmīẕ** şāh
Oluban ḳodı başa zerrīn külāh

1298. Müfsid ü mülḥid dirilür ol imām[523]
Dirdi **Ḳurʾān**ı ḳoñ oḳımañ müdām

[İ/51b] 1299. Hem mesāvī atasın[524] ḳılurdı ol
Bulur aña atası nā-gāh yol

1300. Pes **Muḥammed** ḫælḳı dæʿvet eyledi
Deylemīyem diyü ḫælḳa söyledi

1301. Didi her kim dirilür-ise imām
Ol imām olmadın eyleñ intiḳām

1302. Ne imām oġlum benüm müfsid idi[525]

---

[520] Nüshalarda: *Büzürgümīẕ* (Kafiye dolayısıyla isim metne *Büzürgümmīẕ* biçiminde şeddeli alınmıştır).
[521] İ: *iki*
[522] Nüshalarda: *ücde-di* (Ayrıca İ nüshasının müstensihinin sözcüğün sonundaki ek konusunda emin olamadığı ve imla hatasının bulunduğu görülmüştür.)
[523] Enverî'nin başlıca kaynağı olan *Nizâmüʾt-tevârîh*'te, Muhammed b. Büzürgümmîd ile ilgili menfi ifadeler yer almamakta, bu tarz menfi ifadeler onun oğlu Hasan için zikredilmektedir (Karakoç, 1998). Dolayısıyla bu beyitte yer alan ifadeler, Muhammed b. Büzürgümmîd ile değil oğlu Hasan ile ilgili olmalıdır. Bu bakımdan, bu beyitten önce en az bir beytin müstensihler tarafından atlandığını düşünmekteyiz.
[524] İ: *atasını*
[525] P: *didi*

Ḥæbs ider efʿālini fāsid didi

1303. Biş yüz elli yidide buldı vefāt
Pes **Ḥæsen** beg oldı buluban necāt

[P/45a] 1304. On yidisinde **Oruc**uñ ol zemān
Cemʿ olur ḳatında anuñ merdümān

1305. ʿIyd ol gün itmege fermān ider
Ḫuṭbe oḳıtmaz[526] ili nālān ider

1306. Gösterür bir nāme dir teklīfi ben
Sizden aldum kim benüm adum **Ḥæsen**

1307. Böyle ḥerze çoḳ didi mülḥiddür ol
Nā-gehān āfāt buldı aña yol

1308. Yidi yüz yidide[527] ḳıldı intiḳāl
Dir rebīʿüʾl-evvel anı_ehl-i ḍalāl

1309. Oġlı **Maḥmūd** aldı anuñ yirini[528]
Gördi dīn ehli giderler birini

1310. Ḳardaşı anuñ **Celālüʾd-dīn Ḥæsen**
Bildi fiʿlin didi kāfir aña sen

1311. Çünki **Maḥmūd**ı ecel bī-cān ider
Pes **Celālüʾd-dīn** gelür fermān ider

[526] İ: *oḳınmaz*
[527] *Düstûr-nâme* nüshalarında Hasan'ın vefat tarihi hicrî 707 olarak belirtilse de bu tarih yanlış olmalıdır. Müellif yahut müstensihler *altı yüz yidi* yerine sehven *yidi yüz yidi* yazmış olmalıdır. Zira *Nizâmüʾt-tevârîh*'te Hasan'ın babası Muhammed bin Büzürgümmîd'in vefat tarihi Rebiyülevvel 557, oğlu Hasan'ın ise Rebiyülevvel 607 şeklindedir (Karakoç, 1998). Ayrıca *Düstûr-nâme*'nin ilerleyen beyitlerinde verilen tarihler de kronolojik olarak bu beyitteki 707 tarihinin yanlış olduğunu göstermektedir.
[528] P: *birini*

[İ/52a] 1312. Ol **Ḫæsen ibni Muḥammed-**nāmdur
Şerʿ ü dīnde ṣāḥib-i æḥkāmdur

1313. **Nev-Müselmān-ı Ḫæsen** dirler aña
Ehl-i şerʿ oldur işit eydem saña

1314. Ḥükm iderler ṣıḥḥæt-i **İslām**ına
Cümle ʿālimler girür æḥkāmına

1315. Salṭanetle **Gürci**ye ḳıldı ġæzā
Altı yüz hem on sekizde_oldı fenā

1316. Pes **Celālüʾd-dīn Muḥammed bin Ḫæsen**
Reyde sulṭān-idi anı diñle sen

1317. Gāh gāh ḳoyun güderdi ol emīr
Gendüsin ṭutardı mānend-i fæḳīr[529]

[P/45b] 1318. Altı yüz elli_üçde æʿdā buldı yol
Āḫir-i şevvālde ḳætl oldı ol

1319. **Rükn-i Devle** oġlı **eydiñ Ḫōr Şāh**
Geçdi bir yil milk olur gördi tebāh

1320. Geldi **Hūlāgū** ili teslīm ider
Oturur şerʿ içre gendüsi gider

1321. Ḥükm-i **Ḳahtānī** olur bunda temām
Diñlegil **Şalġūriyān**dan sen kelām

[529] Bu beyitte verilen niteliklere sahip olan kişi, bir önceki beyit dolayısıyla *Celālüʾd-dīn Muḥammed bin Ḫæsen* olarak anlaşılsa da *Nizâmüʾt-tevârîh*'te bu özellikler, ondan sonra hükümdar olan *ʿAlāüʾd-dīn Muḥammed bin Ḫæsen* için zikredilmiştir (Karakoç 1998).

1322. **On bişinci bābdur Şalġūriyān**
Geldi on bir nefes bunlar bī-gümān

1323. Ol **Atabeg Muẓæffer-i Dīn** gelür
Ol-ki **Mevdūd oġlı Sunḳur Şāh** olur

1324. Oldı **Zengī ibni Mevdūd** ol berī
Ol hem **Atabeg Muẓæffer** dīgeri

[İ/52b] 1325. Cümle atabeg **Muẓæffer**-nāmdur
Size mæḳṣūdum bunı iʿlāmdur

1326. Birisi **Önüg Teke**[530] **_ibni Zengī**-nām
Biri **Mevdūd oġlı Ṭuġrul** nīk-nām

1327. Birisi **Sæʿd ibni Zengī** pādişāh
Biri **Bū Bekr ibni Sæʿd** eyle nigāh

1328. Hem **Muḥammed ibni Saʿd** ol dīgeri
Hem **Muḥammedşāh-ı Sunḳur Şeh** biri

1329. Daḫi **Sunḳur** oġlıdur **Selçuḳ Şāh**
Hem atası **Sæʿd** eyleñüz penāh

1330. Çün **Melik Şāh ibni**[531] **Maḥmūd** ḫān olur[532]
Çıḳdı **Şalġūrī** anuñ yirin alur

1331. **Sunḳur-ı Mevdūd Atabeg**-nāmdur
Buldı[533] ol-dem kişveri inʿāmdur

1332. Biş yüz hem ḳırḳ üç olmışdı sāl

---

[530] İ: *Önüg-Tegi*
[531] Nüshalarda: *bin*
[532] P'de bu mısrada *ḫān* ve *bin (ibni)* sözcüklerinin yerinin karıştırıldığı tespit edilmiştir.
[533] İ: *bulur*

Çıḳdı **Şalġūrī**ler oldı ḫūb-ḥāl

[P/46a] 1333. Ṭutdı **Sunḳur Şāh** on üç yil memleket
Sürdi **Şīrāz** içre ulu salṭanet

1334. Medreseyle mescid itdi hem menār
Fæḫr-i Dīn-i Şīrāzdı[534] dersinde zār

1335. Yapdı ol hem medresē **Tācī**-laḳab
Anı ḳıldılar ʿimāret der-ʿæceb

1336. Çünki **Sunḳur Şāh** dünyādan gider
Ḳardaşın anda velī-i ʿæhd ider

1337. Ġāyib idi gerçi **Zengī ibn Vedūd**
Alp Arslan var ḫışımları ḥasūd

[İ/53a] 1338. Eyledi milke[535] ṭamaʿ **Zengī** gelür
Alp Arslan-ile ḥærb öküş ḳılur

1339. **Zengī** ġālib oldı ḳırar anları
Yutdı bu yir iy niçe sulṭānları

1340. Çārdeh sāl oldı **Zengī** pādişāh
Yapdı mescid ü medresē hem ḫānḳāh

1341. **Şeyḫ-i Ekber** ol-ki ʿ*Æbduʾllāḥ Żæʿīf*
Andadur yutmış anı ʿærż-ı keşīf

1342. Gitdi ol oldı **Tekle bin Zengī**[536] şāh
Atası yirine geçdi buldı rāh

[534] İ: *Fæḫr-i Dīn-i Şīrāz-idi*
[535] P: *mülke*
[536] İ: *Tekebbür Zengī*; P: *Tekebür Zengī*

1343. Adı **Zengī** ṣūreti ḫūb ü sepīd
Sīreti ḫōş ʿædl içindeydi ferīd

1344. **Kāzirūnī** ki **Emīn-i Devle**-nām
Kim vezīriydi anuñ biʾl-iḥtişām

1345. Cūd u iḥsān içre oldur lā-næẓīr
Yapdı mescid medresē hem ol-vezīr

1346. **Pādişāh-ı Kürd Zengī** bīst sāl
Milk[537] **Ṭuġrul Ḫān**a ḳıldı intiḳāl

1347. **Ḳuṭb-ı Dīn Ṭuġrul Şeh ibni Sunḳur** ol
Salṭanet tæḫtine anda buldı yol

[P/46b] 1348. Ol hüner-mendi severdi her zemān
Oldı illā ki bī-tedbīr ḫān

1349. **Sæʿd-ı Zengī** çıḳdı aña çoḳ sipāh
Niçe gez ḳıldı anuñla ḥærb gāh

1350. Ġālib oldı_āḫir ʿ**Irāḳ**uñ leşkeri
Sæʿd esīr itdi ṭutup ol serveri

[İ/53b] 1351. **Sæʿd Zengī**dür **Muẓæffer-i Dīn Şücāʿ**
Buldı ehl-i fæżl anuñla ictimāʿ

1352. Hem şecāʿæt hem seḫāvet issi-di
Baḥr-i iḥsān u hidāyet issi-di

1353. **Sæʿdī-i Şīrāzī** şeyḫ oldı aña

[537] P: *mülk*

Anlaruñ væṣfında ben n’eydem saña

1354. Milk-i **Fāris** anuñ-idi hem ʿ**Irāḳ**
Hem olur **Kirmān**a sulṭān ittifāḳ

1355. Her diyār içre ekābir ne ki[538] vār
Cemʿ ḳıldı oldı cemīʿ-i kibār

1356. Altı yüz on dört yil içre sipāh
Ol **Muḥammed bin Tegiş** getürdi āh

1357. Az çeriyle **Sæʿd** anı başdı gelür
Ḳætl æʿdā leşkerin bī-ḥædd ḳılur

1358. Atı deprenüpde ḫæylī şehriyār
Eyledi bir ṣæʿb-ı ġāyet kār-u-zār[539]

1359. Sürçer atı āḫir düşüp olur esīr
Ḳıldılar aña ġulū mīr ü vezīr

1360. Ḳurtılur ol pes **Muḥammed Tegiş** zār
Cengde ṭutıldı olmaz pāyidār

1361. Tār-u-mār oldı ṭaġıldı leşkeri
Tegiş ṭutıldı ḳırıldı çoḳ eri

1362. **Sæʿd-ı Zengī** yine āzād eyledi
Yirine göndürüben şād eyledi

[P/47a] 1363. Ḫōş vezīri **Rükn-i Dīn-i Kirmān**dı
Hem ʿ**Amīdüʾd-dīn** mürüvvet şāndı

[538] İ’de yanlış imla edilmiştir.
[539] İ: *kār u zār*

[İ/54a] 1364. Ol melik yapdı cedīd-i[540] cāmiʿi
Çoḳ anuñ **Şīrāz** içinde tābiʿi

1365. Oldı yigirmi ṭoḳuz yil pādişāh
Gitdi ol ḳaldı yirinde ʿizz ü cāh[541]

1366. Geldi **Ebū Bekr Atabeg Ḳutlıġ**[542] **Ḫān**
Yaʿnī ʿ***Æbduʾllāh bin Saʿd*** ol cüvān

1367. Şerʿ ü dīn-perver cihān-ārā-yı şāh
Ḳopdı anuñ oġlı ol ẓıll-i **İlāh**

1368. Pür[543] anuñla ʿāleme aḫbār-ı ʿædl
Anı olmışdı muḥīṭ āṯār-ı fæżl

1369. Şærḳ u ġærb oldı celāl-i ḳædr pür
Ræḥmet ü nūr-ile olsun ḳæbri pür

1370. Niçe yil geçmiş ʿ**Irāḳ** olmış ḫærāb
Buldı ʿumrānı anuñla feṭḥ-i bāb[544]

1371. **Āl-i Selçuḳı**[545] **Şebānkāre** ki vār
Yıḳmış[546] anları ḳılurken kār-zār

1372. Oldı ʿædliyle yine ārāste
Luṭf u iḥsānı-y-ile pīrāste

1373. Rubʿ-ı meskūnda ekābir ne ki vār
Der-gehin ḳıldı ḥærem ḳılup medār

---

[540] İ: *cedīd-ü*
[541] İ: *çāh*
[542] Nüshalarda: *Ḳıslıġ* (İki müstensih de sözcüğü yanlış anlamış olmalıdır).
[543] İ: *pür olur*
[544] İ: *feṭḥ ü bāb*
[545] P: *Selcuḳ*
[546] İ: *yaḳmış*

1374. **Ḳīs** ü **Baḥreyn** ü **Ḳuṭayb** ü baḥr ü ber
Ḫuṭbe anuñ-çün oḳıdı ser-te-ser

1375. Mescid-ile medreseyle ḫānḳāh
Yapdurur biñe yaḳın ol pādişāh

1376. Dünyi ʿæhdinde behişt-ābād olur
ʿUḳbisi[547] sæʿyiyle hem bünyād olur

[İ/54b] 1377. İki mīri vardı ḳuṭb-ı memleket
Ki_anlar olmış-idi[548] medār-ı[549] salṭanet

[P/47b] 1378. **Būʾl-mefāḫir**dür biri **Mesʿūd-**nām
Kim **Muḳarreb-dīn** aña dirler enām

1379. **Fæḫr-i Dīn Bū Bekir** anuñ biri hem
Anlaruñla _**Īrān** zemīndür muġtenem

1380. Evveli māh-ı cemāẕīʾl-āḫir āh
Næḳl[550] bu tārīḫ içinde itdi şāh

1381. Altı yüz hem altımış biş-idi sāl
Beg otuz yil oldı ḳıldı intiḳāl

1382. Hem **Muḥammed ibni Saʿd-ı Zengī Şāh**
Pādişāh oldı dū sāl ü heft māh[551]

1383. Güççüg[552]-idi ulalur nāyib olur

[547] Nüshalarda: *uḳbu*
[548] P: *olmışdı*
[549] İ: *müdār-ı*
[550] P: *naḳil*
[551] *Düstûr*-nâme'de 2 yıl 7 ay olarak verilen padişahlık süresi *Nizâmüʾt-Tevârîh*'te 2 yıl 8 ay verilmiştir (Karakoç, 1998).
[552] İ: *güccüg*

Söyledi her pād-şehe ġālib olur

1384. Ġonce-y-iken ʿömrinüñ gül-bergi ol
Yire döküldi ḫazāna ṭutdı yol

1385. Pes **Muḥammedşāh bin Şalġūr Şāh**
Salṭanet tæḫtine nā-geh buldı rāh

1386. 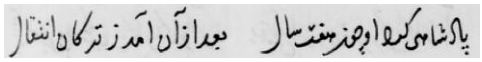

1387. 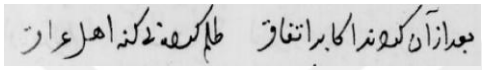

1388. **Oruc** onıydı serāyın başdılar
Ṭutuban ḳurulu yāyın yaṣdılar

1389. Gitdi ol **Selçuḳşāh-ı**[553] **Salġurī**
İbni Saʿd-ı Zengī geldi serverī

[İ/55a] 1390.Anası **Selçuḳiyān**uñ[554] nesli-di
Gerçi **Şalġūrī** atası æṣli-di

1391. Atası öldükde bu maḥbūs-idi
Ġuṣṣæ vü efġān-ile meʾnūs-idi

1392. Çün **Muḥammedşāh**ı ḳıldılar esīr
Çıḳaruban anı ḳıldılar emīr

[P/48a] 1393. Biş yil oldı pād-şeh geldi **Moġūl**
Cemʿ olur leşker egerçi ol melūl

1394. Leşkerine ḳılımadı iʿtimād

[553] P: *Selcuḳşāh*
[554] P: *Selcuḳiyānuñ*

Çıḳdı gitdi memleketden düşdi yād

1395. Pes[555] **Muḳarreb-dīn** ider bisyār ceng
Ol **Moġūl**uñ leşkerini ḳıldı teng

1396. Ehl-i **Şīrāz**ı ḥimāyet eyledi
Ululārını riʿāyet eyledi

1397. Şehre girmege **Moġūl** olmaz meded
Ġæyret-ile cenge anda yoḳdur ḥædd

1398. Düşdi **Selçuḳ** ardına yine çeri
Kāzerūna gitdi yine cümle serserī

1399. Oldılar meşġūl cenge ol zemān
Yezd ü **Kirmān** mīri düşdi nā-gehān

1400. **Sæʿd bin Zengī** ki **İlteñiz**dür ol
Beglüge buldı bu tārīḫ içre yol

1401. Altı yüz hem altmış iki-y-idi sāl
Pādişāhluḳ[556] buldı oldı ḫūb-ḥāl

1402. Altı yüz seksen yidi olmışdı[557] yil
Memleket anlardan oldı münteḳil

[İ/55b] 1403. **Geldi Ḫōrezmīler on altıncı bāb**
Oldı bunlar hem şeh-i ʿālī-cenāb

1404. Evvelī **Sulṭān Ġıyāṣüʾd-dīn** gelür
Ol **Muḥammed**-nāmdur sulṭān olur

[555] P: *bes*
[556] İ: *pādişāhlıḳ*
[557] İ: *olmış-idi*

1405. Ol-durur **Ḫʷārezmşeh Nūşīn Tigin**[558]
ʿÆbd-ı **Mīkāʾīl-i Selçuḳ**-ı güzīn

1406. Çünki **Ṭuġrul** yidi iḳlīmi alur
Her biriyle bir emīri beg ḳılur

1407. Pes **Ḫorāsān**a **Keyāraḳ**[559] **Ḫān**ı şāh
İtdi göndürdi virüp niçe sipāh

[P/48b] 1408. Pes **Muḥammed** ki_ol-durur **Nūşīn Tigin**
Öpdi sulṭānuñ öñinde ol zemīn

1409. Memleket ister ḳılur **Ṭuġrul** nikāh
Viribir **Ḫʷārezmşeh**e anı ḳıldı şāh

1410. Ḳodılar **Ḫʷārezmşāh** anda adın
Bile aldı gitdi biliş ü yādın

1411. Dört yüz hem altımışda-y-idi sāl
Oldı **Ḫʷārezm** içre vāḳiʿ işbu ḥāl

1412. Ḫælḳa ḳıldı rāst ü ʿædl ü dād
Merḥæmet ü_iḥsān-ile ḥædden ziyād

1413. Ehl-i ʿilm ü fāżile tæʿẓīm ider
Ḫælḳa dāyim sīm ü zer tæḳsīm ider

1414. Pādişāhluḳ lā-cerem dutdı[560] ḳærār
Memleketde ḳaldı anlar pāyidār

[558] Nüshalarda: *Nūş-ı Tigin*
[559] *Beryaruk* adının nüshalarda *Keyāraḳ* şeklinde imla edildiği görülmüştür.
[560] İ: *ṭutdı*

1415. Pādişāhluḳ eyledi ol elli yil
Gitdi ol oldı cihāndan münteḳil

[İ/56a] 1416. Geldi pes **Ḫʷārezmşāh**-ı nev-cüvān[561]
Ki_oldur **Atsuz bin Muḥammed** ol zemān

1417. Ol daḫi oldı otuz bir yil emīr
Biş yüz elli birde ʿæṣr itdi esīr

1418. Geldi pes **Ḫʷārezmşāh-ı Arsalān**
İbni Atsuz Ḫān emīr-i nev-cüvān

1419. Pes **Ḫorāsān Māverāüʾn-nehr**-ile
Aldı ol luṭf-ile ṣanma ḳæhr-ile

1420. Ol zemān **Selçuḳiyān**[562] oldı żæʿīf
Pādişāh öldi olup ḫæsma ḥærīf

1421. Biş yüz elli sekiz olmış-idi sāl
Yidi yil beg oldı ḳıldı intiḳāl

1422. Geldi pes **Sulṭānşeh ibni Arsalān**
İki ḳardaş-idi bunlar ol zemān

[P/49a] 1423. Ulusı **Sulṭān ʿAlāüʾd-dīn Tegiş**
Buldı_ekābirden giçisi perveriş

1424. Oldı **Sulṭānşāh**[563] milke pādişāh
Pes ʿ**Alāüʾd-dīn** gelür çekdi sipāh

1425. Çoḳ[564] çerisi **Ġazn**a **Sulṭānşeh** gider

[561] Babasından sonra padişah olan Hârezmşâh Atsız kastedilmiş olmalıdır.
[562] P: *Selcuḳiyān*
[563] İ: *Sulṭānşāh-ı*
[564] İ: *çün*

Ṣandı[565] kim **Būʾl-feṯḥ**[566] ʿ**Ġūrī** ʿævn ider

1426. ʿÆvn bulımayup **Ḫıṭā**ya ʿæzm ider
Geldi **Ḫʷārezm**e ki yaʿnī rezm ider

1427. Girdi deryāya ʿ**Alāüʾd-dīn** gider
Mevc-i deryā az ḳalupdur ġærḳ ider

1428. Ḳurtılur ġærḳ olmaz āḫir buldı yol
Çıḳdı **Merv**e[567] zæḥmet çekdi bol

[İ/56b] 1429. Memleket **Sulṭānşeh**e ḳaldı bu gez
Müşkil işlerini **Ḥæḳ** ḳıldı geñez

1430. Ol otuz bir yil sürüpdür salṭanet
Gitdi ḳardaşına ḳaldı memleket

1431. Biş yüz seksen ṭoḳuz olmış-idi yil
Gitdi ol aḥbābın itdi münfæʿil

1432. Pes ʿ**Alāüʾd-dīn Tegiş bin Arsalān**
Buldı şevket oldı **Selçuḳī**[568] revān

1433. Ḳæbż ider milk-i **Ḫorāsān**ı temām
Sürdi on bir yil şehen-şehlıḳda kām

1434. Altı yüz olmış-idi ol yilde sāl
Pes ʿ**Alāüʾd-dīn** ḳaçar buldı zevāl

1435. Geldi pes **Sulṭān Muḥammed Tertegiş**

---

[565] İ: *şındı*
[566] *Nizâmüʾt-tevârîh*'te *Ebûʾl-Feth Gûrî* şeklinde olup metinde vezin gereği bu şekildedir (Karakoç, 1998).
[567] P: *Mürv*
[568] P: *Selcuḳī*

Ḳılıcıyle[569] geldi elinden çoḳ iş

1436. Ol ʿ**Irāḳ**-ile aldı **Ādirbāycān**[570]
ʿĀlem[571] içre oldı muṭīʿ cümle cān

1437. Biş yil içre līk ola devlet temām
Altı yüz bişde gider ol nīk-nām[572]

[P/49b] 1438. Geldi oġraşdı niçe kerre **Moġūl**
Şındı āḫir milki terk[573] ider melūl

1439. Vardı **Ādirbāycān**[574] içre ölür
Pes **Celālüʾd-dīn**[575] **Muḥammed** ḫān olur

1440. Ricʿæt itmişdi **Moġūl**-ı bed-güher
Abaḳā Ḫāndur bulara rāh-ber

1441. **Fāris**e sulṭān **Celālüʾd-dīn**[576] meger
Cemʿ-i leşker itmege ḳılur[577] sefer

[İ/57a] 1442. **Sæʿd-ı Zengī Atabeg** o bedīd

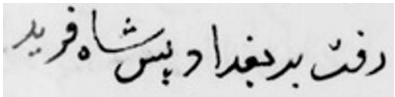

1443. Vardı **Aḫlāṭ** illerine şehriyār
Dört ay bir ḳalʿaʾi ḳıldı ḥiṣār

[569] Nüshalarda: *ḳılcıyle*
[570] İ: *Āẕirbāycān*
[571] İ: *ʿālim*
[572] İ: *nīk-ü-nām*
[573] İ'de sehven ötre konulmuş olmalıdır.
[574] İ: *Āẕerbāycān*
[575] Nüshalarda bu isim *ʿAlāüʾd-dīn* şeklinde yazılmış olsa da *Nizâmü't-tevârîh*'ten anlaşıldığına göre *Celālüʾd-dīn* olmalıdır (Karakoç, 1998). Zira bahsedilen kişi Celâlüddîn Hârezmşâh'tır.
[576] Nüshalarda: *ʿAlāüʾd-dīn*
[577] P: *ḳıldı*

1444. Aldı anı ḳætl ḳıldı bī-ḥisāb
Gitdi **Ādirbāycān**a[578] bī-şitāb

1445. **Atabeg İlteñiz**[579] işitdi anı
Ḳaşdı cānı şöyle ditredi teni

1446. Geldi **Tebrīz**e yine şāh-ı cihān
Ol aradan **Gürci**ye oldı revān

1447. Şehr-i **Tiflīs**i[580] alur ol nām-ver
Yapmış **İsmāʾīl-i Sāmānī** meger

1448. Ol diyār içre ol aldı niçe şehr
Dāmeġāna ki getürdi anı dehr

1449. Anda oturup iderdi ʿıyş u nūş
Dāmeġān şehrinde tā ki ḳopdı cūş

1450. Pes **Moġūl** irdi **Ḫıṭāy**uñ leşkeri
Ac emān bilmezdi ḫūnī her biri

1451. Bir iki oġlan-ile sulṭān gider
Milk ü māli terk idüben gör n'ider

1452. **Kürd**ler **Mūṣıl** yolında buldılar
Pes ṭamaʿ ṭonına anuñ ḳıldılar

1453. Ḳætl iderler anı ol oldı şehīd
Altı yüz on birde gitdi ol ferīd

[P/50a] 1454. ʿÆvreti şāhuñ **Melek Ḫātūn** ki vār

[578] İ: *Āẕirbāycāna*
[579] Nüshalarda sözcük yanlış harekelenmiştir.
[580] İ: *Tiblīsi*

Ḫādimi çoḳ gitdi **Rūma** şerm-sār

[İ/57b] 1455. **Sæʿd bin Bū Bekr** var-idi[581] bir gişi
Rūmdan istedi[582] ḳız anuñ işi

1456. Döndi **Şīrāz**a **Melek Ḫātūn** gelür
Saʿd-ı Zengī didiler anı alur

1457. Oġlı_anuñ **Sulṭān Ġıyāṣüʾd-dīn** gelür
Ol **Muḥammed-**nām **Şīrāz**ı alur

1458. Kimse māniʿ yoḳ aña sulṭān olur
Vardı andan mālik-i **Kirmān** olur

1459. Atasınuñ milkini aldı temām
Ḳıldı **Hūlāgū** yaraġın veʾs-selām

1460. Cümle **İslām** illerine_oldı ḫæber
Didiler kāfir yüridi el-ḫæẕer

1461. Çıḳdı kāfir çün ġulüvv-i ʿām ola
Ḥükmine cümle melikler rām ola

1462. Divşürür on altı gez yüz biñ çeri
Dört bölük eylediler ol leşkeri

1463. Dört sulṭān aldı dörder yüz biñ er
Ḫæḳ Teʿālādan durur feṭḥ ü ẓæfer

1464. Yidi yüz biñ erle **Hūlāgū** gelür
Ol gün ol gice ḳati oġraş olur

[581] İ: *vardı*
[582] İ'de sözcüğün doğru anlaşılamadığı ve *üstāẕ* yazıldığı görülmüştür.

1465. Yumılur **Berāri**ye geldi **Moġūl**
Görüben sulṭān anı oldı melūl

1466. Ol gün oldı ceng gice tā seḥer
Tefriḳa **İslām**da hem şūr u şer

1467. Kāfirüñ gerçi ki nışfı ḳalmadı
Ṭaġılup gitmege çāre olmadı

[İ/58a] 1468. Pes **Müselmān**lar ṭaġıldı ṣubḥ-dem
İki leşkerden revān olmışdı dem

1469. Kirpiye dönmişdi oḳdan her ʿædū
Çār u nā-çār anda döndürmedi rū

[P/50b] 1470. Gördi düşmen tār-u-mār **İslām** olur
Yüridi **Ḫʷārezm** ser-tē-ser ölür

1471. Pādişeh **Kirmān**a vardı oldı fevt
Düşdi **İslām**uñ diyārı içre mevt

1472. On iki biñ müştehid oldı şehīd
Milk-i **Ḫʷārezmī** içre ḳætl oldı şedīd

1473. İki yüz biñ var şehīdüʾl-**Müslimīn**
Ḫūn-ile ṭutdı baḳam rengin zemīn

1474. Kāfirüñ biş yüz biñ-idi ölüsi
Öldi altı yüz beginden ulusı

1475. Yaydı[583] ḳırḳ üç[584] yirde **Hūlāgū** yere
Ol ḳıtālüñ kim ola væṣfın vere

[583] İ: *yapdı*
[584] Nüshalarda: *üc*

1476. Altı yüz on yidi olmış-idi sāl
Ḥükm **Ḫʷārezmī**den itdi intiḳāl

1477. **On yidinci bābdur bāb-ı Moġūl**
Oldı Cengiz Ḫānuñ æṣḥābı Moġūl

1478. Vardı bir ḫān **Ḫıṭā**da o zemān
Adı **Tūrān bin Turḫān**[585] ulu ḫān

1479. Anda bir ḳalʿa var-idi içi bol
Uzunıydı altı ayluḳ ata yol

1480. Yidi tæḫti var-idi[586] sulṭānı var
Her birinde birinüñ fermānı var

[İ/58b] 1481. Anda bir cinnī yigidi pehlüvān
Var-idi bir ḳızı sevdi nā-gehān

1482. Ol ḳız-ile yatdı pes **Cengīz** olur
İştiḳāḳı pes anuñ cinnī ḳız olur

1483. Ṭoġdı oġlan oldur **Cengiz** atası
Pes didiler cindür anuñ atası

1484. Ceng iderdi ol yidi sulṭān-ile
ʿÆvn bulur cinnī vü[587] fermān-ile

1485. Ol yidi ḫānı ḳılur **Cengiz**[588] tebāh
Cümle yidi tæḫtæ gendü oldı şāh

[585] P: *Pürtān*
[586] İ: *vardı*
[587] P'de yok.
[588] İ: *Çengiz*

1486. Yidi oġlın yidi tæḫtæ ḫān ider
Gendözi mecmūʿına fermān ider

[P/51a] 1487. Göndürür **Ḫʷārezmşāh**a ol resūl
Şeh[589] görüben anları oldı melūl

1488. Bundan andan varuban tācir[590] gelür
Ḳonşıluḳ hem dōstluḳ bunlar ḳılur

1489. Nā-gehān **Ḫʷārezmşāh**uñ bir begi
Ṭutdı tüccārından anuñ çoḳ segi

1490. Vardılar **Cengīz**e[591] feryād itdiler
Anda ne kim itdiler yād itdiler

1491. Urduruban ol ili **Cengīz Ḫān**[592]
Bilmedin **Ḫʷārezmşāh** oldı revān

1492. **Ḫāce Nāṣır** ol araluḳda meger
Geldi **Baġdād**a kiʿærż ide hüner

1493. Anda tæṣnīf eylemişdi bir kitāb
Ki ḫælīfeden bulaydı feṭḥ-i bāb

[İ/59a] 1494. Ḳılmadı **Mustaʿşım** aña iltifāt
Belki_ihānetle bulur andan necāt

1495. Didiler sen-misin aña gāv-ı **Ṭūs**
Ḳanı boynuzuñ başuñda yoḳ mı us

1496. Didi vardur boynuzum getürem uş

[589] İ: *şāh*
[590] İ: *tāc*
[591] İ: *Çengīze*
[592] P: *Cengīz Ḳān*

Anuñ-ile ben götürem sizi ḫūş

1497. Pes olur **Cengīz**[593] **Ḫān**a ol revān
Ṣoḥbet anuñ-ile ḳılur **Cengīz**[594] **Ḫān**

1498. Söz öküşdür yidi yüz biñ er alur
Ol aradan sürdi **Ḫʷārezm**e gelür

1499. Leşkere **Cengīz**[595] **Hūlāgū**yı baş
Virdi[596] andan gitdi ḳılmaġa ṣavaş

1500. Geldi **Ḫʷārezimşeh**i evvel ṣıdı
Döndi andan gitdi ḳoyuban adı

1501. Eyledüm ol ḳıṣṣaʾi size beyān
İḫtiṣār oldı bu yirde dāstān

[P/51b] 1502. Geşdi bir yil yine ricʿæt[597] ḳıldılar
Çıḳuban **Baġdād**a āfet ḳıldılar

1503. Ḳıldılar andan ḫælīfēyi esīr
Geldi **Hūlāgū**nuñ öñine ḥæḳīr

1504. **Ḫāce Nāṣır** didi görgil boynuzi
Pes ḫælīfe añdı nā-gāh ol sözi

1505. İşbu maʿnāyı **Niẓāmī** fikr ider
Hem **Sikender-nāme** içre ẕikr ider

1506. Gişiye biñ dōst olsa olur āz

[593] İ: *Çengīz*
[594] İ: *Çengīz*
[595] İ: *Çengīz*
[596] İ: *vardı*
[597] İ: *rücʿat*

Çoḳ-durur[598] bir düşmen olsa kār-sāz

[İ/59b] 1507. Ne ḫælīfe ḳaldı ne ḫæyl ü ḫæşem
Yıḳılur **İ̄rān** u **Tūrān** u ʿ***Æcem***

1508. Altı yüz on yidi-di sāl-i ʿ***Æreb***
Buldı furṣæt **Nāṣır** ol melʿūn ʿæceb

1509. Aldı **Hūlāgū** ḳamu **Fars**ı temām
Hem **Ḥaleb**le anuñ oldı milk-i[599] **Şām**

1510. **Rūm**-ile daḫi **Ḫorasān** u ʿ**Irāḳ**
Ḥükminüñ içinde oldı ittifāḳ

1511. **Ḫāce Nāṣır** rāyı-le cümle diyār
Feṭḥ oldı kimse ḳılmaz kār-zār[600]

1512. Cümle sulṭān emrine rām oldılar
Zīr-desti ḫāṣ-ile ʿām oldılar

1513. Ḳırḳ bir yil ol olur **İslām**a ḫān
Altı yüz elli sekizde_oldı revān

1514. Kāfir-iken ol ḳılur **İslām**a meyl
Luṭf-ile ḳılurdı ḫāṣ u ʿāma meyl

1515. Gitdi ol **Hūlāgū Ḫān** oġlı gelür
Ol **Abāḳā Ḫān** gör kim ne ḳılur

1516. Oturur **İ̄rān** zemīnde **Rūm** u **Şām**
Māl aña virüp olur ḥükmine rām

[598] İ'de ek, sözcükten ayrı imla edilmiştir.
[599] İ: *mışr-ı*
[600] İ: *kār-u-zār*

1517. Geh **Ḫorāsān**a gider **Kirmān**a gāh[601]
Oldı yigirmi iki yilde pād-şāh[602]

1518. Aña **Ṣuġāncāḳ Āġa**dur vezīr
Nāyib-idi hem aña ulu emīr[603]

[P/52a] 1519. Gitdi ol geldi bu gez[604] **Geyḫātu Ḫān**[605]
Yüzine güldi yigirmi yil zemān[606]

[İ/60a] 1520. Sāl-i hicret altı yüz ṭoḳsan olur
Yavuz aʿmāliyle ol-daḫi ölür

1521. Ḥükmi **Aḥmed Ḫān**uñ on biş yil meger
Ol-durur **Geyḫātu Ḫān** oġlı diger

1522. Yidi yüz on biş yil olmış-idi sāl
Beg olup on biş yil ider intiḳāl

1523. Didiler kim ehl-i īmān oldı ol
Küfrden çıḳmaġa nā-geh buldı yol

1524. Gitdi ol **Zaġūn Şeh**[607] oġlı pādişāh
Salṭanetde sürdi biş yil ʿizz ü cāh[608]

1525. Eyledi **Tebrīz**de bir bāġ-ı ḫūb
İki günlük var uzunı rāġ-ı ḫūb

---

[601] İ: *Kirmān Şāh*
[602] İ: *pāy-māh* / P: *pāy-māl*
[603] İ: *vezīr*
[604] P: *gēz*
[605] Nüshalarda *Güncûtû Ḫân* şeklinde edilmiştir.
[606] İ: *temām*
[607] Nüshalarda *Zaġūn Şeh* şeklinde imla edilen isim, 1284-1291 yılları arasında tahtta oturan İlhanlı hükümdarı Argûn Hân olmalıdır. (Öztuna, 2005).
[608] P: *çāh*

1526. Gitdi ol oġlı anuñ **Ġāzān** gelür
Altı yil ol-daḫi bir sulṭān olur

1527. Didiler ol **Şām**ı eyledi ḫærāb
Rūmdan māl aldı buldı feṯḥ-i bāb

1528. Ḫuṭbe adına oḳıdı[609] **Mışr** u **Şām**
Tevbe ḳıldı gerçi oldur ṣæʿb-ı rām

1529. Gitdi on yidi yil olup pādişāh
Oġlına ḳor māl ü milk ü ʿizz ü cāh[610]

1530. Ol **Muḥammed**dür **Ḫüẕābende** aña
Zühdi-y-içün[611] didiler ne_eydem saña

1531. Yapdı **Sulṭāniyye**ʾi anda olur
Hem sekiz yil pādişāh olup ölür

1532. Milk-i **Tebrīz**i behişt-ābād ider
Ḫæyr-ile ḫælḳ anı şimdi yād ider

[İ/60b] 1533. Gitdi ol çün geldi **Sulṭān Bū Saʿīd**
ʿİlm ü fæżliyle anuñ oġlı ferīd

[P/52b] 1534. Yitmiş iki millet aña_ider[612] duʿā
Bī-bedel ol ṣāḥib-i cūd u[613] ʿæṭā

1535. Der-gehin sulṭānlar iderdi penāh
Ḫælḳa on[614] bir yil hem oldı pādişāh

---

[609] P: *oḳudı*
[610] İ: *çāh*
[611] İ: *zühdü-y-içün*
[612] İ: *ider aña*
[613] İ'de yok.
[614] İ: *ol*

1536. Yidi yüz elli-y-idi hicret temām
Nækḳl ider dünyādan ol ḫæyrüʾl-enām

1537. Yidi yil ġæyriler oldı milke ḫān
Anuñ oġlı ḳalmamışdı ol zemān

1538. Sāl-i hicret elli yidi çün olur
Salṭanet **Sulṭān Üveys** anda bulur

1539. Dirler anuñ atası **Sulṭān Şücāʿ**
Bize bu resme olupdur istimāʿ

1540. Anasıdur **Binti Sulṭān Bū Saʿīd**
Salṭanet tæḫtini[615] buldı ol ferīd

1541. Yidi yüz hem yitmiş altı-y-idi sāl
Ol-daḫi ḳıldı cihāndan intiḳāl

1542. Ḳopdı **Sulṭān Aḥmed** oġlı ol zemān
Hem **Ḥüseyn**-ile **Ḥæsen** oldı revān

1543. Gitdi anlar ḳoyuban dünyāda ād
ʿİbret al dünyādan itme iʿtimād

1544. Çün sekiz yüz altıya irişdi sāl
Gitdi **Sulṭān Aḥmed** itdi intiḳāl

1545. Bu tevārīḫi ki destān eyledüm
Ḳıl temāşā ki gülistān eyledüm

[İ/61a] 1546. Saña ʿibret-nāme yiter bu kitāb

[615] P: *tæḫtin*

Söz budur vallāhu æʿlem biʾṣ-ṣævāb

1547. Çün sekiz yüz altımış ṭoḳuza sāl
İrdi buldı næẓm bu silk-i leʾāl

1548. İrmedin daḫi sekiz yüz yitmişe[616]
Oldı ẕīʾl-ḥicce irince ol bişe

[P/53a] 1549. Rāst ḳıldum bu tārīḫi temām
Yidi gün içinde ḳıldum ihtimām

1550. 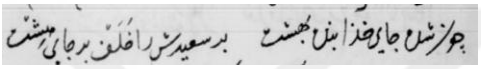

1551. 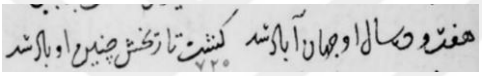

1552. **Şāh Üveys** idüp bu dünyādan sefer
Bā-y-ile tārīḫ olur be-væḳt-i seḥer

1553. Gitdi şeh levḥ-i sipihre bī-nizāʿ
Yazdı tārīḫin حیف [617] ez-**Şeh Şücāʿ**

1554. 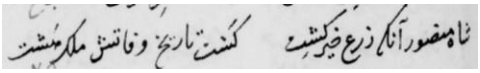

1555. **Mıṣr**da **Berḳūḳ** olup ol şehriyār
Āḫir-i sāl oldı tārīḫi ki vār

1556. **Yıldırım Ḫān** ki dünyādan sefer
Sāl-i ḫāric oldı tārīḫ-i diger

[616] İ: *altmışa*
[617] İ: صیف

1557. 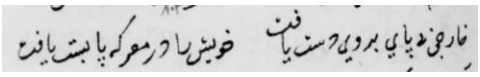

1558. 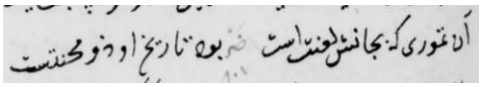

[İ/61b] 1559. 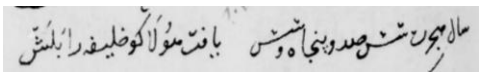

1560. 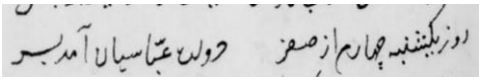

1561. 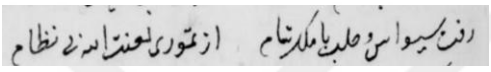

1562. 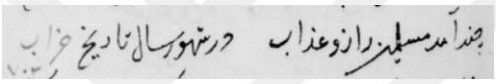

1563. Yıḳılur **Tebrīz** tārīḫin saña
Ben direm-kim[618] nāzenīn **Tebrīz** aña

[P/53b] 1564. Şehr-i **Baġdād**a irişmedin ʿæṭæş
Ġærḳ olur tārīḫ der-āb-ı **Şaṭeş**

1565. Altı yüz yitmiş iki olmışdı sāl
Næḳl ḳıldı **Ḥæżret-i Mevlānā Celāl**

1566. Næḳl tārīḫi anuñ bu hem mevcūd
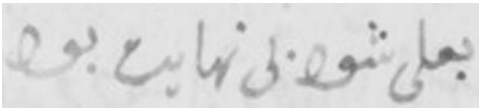

1567. 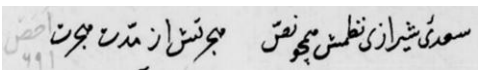

[618] P: *direm kim*

1568. Bū ʿAlī Sīnā-yı ḳuṭb-ı rūzigār

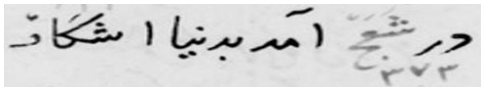

1569. 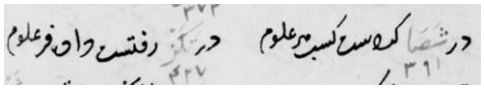

1570. 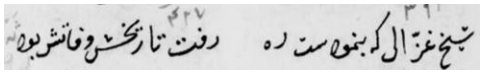

1571. Ḥæżret-i Seyyid Buḫārī-yi ecel

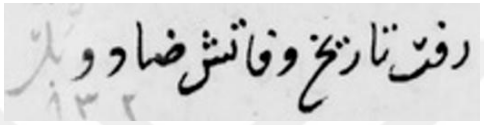

[İ/62a] 1572. Ol **Ḫüẕābende Sulṭāniyye**ʾi
Yapdı yiri hem hevāsıdur eyi[619]

1573. Söz müfīd ü muḫtæṣær didüm saña
Biz ʿimāret bulmışuz[620] tārīḫ aña

1574. Næḳl dünyādan ḳılur **Sulṭān Murād**
Ḫæyr-i ʿālem oldı tārīḫ-i onād

1575. Ḳıldı bu **Maḥmūd Pāşā** bir binā-yı bī-bedel
Hicret-i tārīḫ bu mıṣrāʿda ḳıldı ʿæmel[621]

1576. **Geldi bunda on sekizinci kitāb**
Bunuñ içinde gelür iy niçe bāb

[P/54a] 1577. Diñle imdi bir[622] ġæzāvet-nāme sen
Bir teferrüc-nāme yazdum yine ben

[619] P: *eyü*
[620] İ: *bulmış[uz]*
[621] Bu beytin vezni farklıdır.
[622] İ: *bu*

1578. Ḳıl teferrüc bu kitābı ʿibret al
Seni maġrūr itmesün ṭūl-i emel

1579. Bu cihāndan gör neler geçmiş-durur
Şerbetin mevtüñ neler içmiş-durur

1580. Yidi yüz on yidi-di hicret temām
Çıḳdı **Aydın oġlı** mīr-i nīk-nām

1581. **Aydın oġlı** ol-durur **Ġāzī Umūr**
Ḥæżret-i Pāşā ki çoḳ görmiş umūr

1582. Ol zemān **Sulṭān** ʿ**Alāü**ʾ**d-dīn** meger
Ḳonyadaydı pādişāh-ı muʿteber

1583. **Aydın oġlı Ġāzī Meḥmed Beg** aña
Geldi sulṭāna işit n'eydem[623] saña

1584. Dilemiş **Sulṭān** ʿ**Alāü**ʾ**d-dīn**den ūc[624]
Aydın iline kim ol ḳılmış ḫurūc

[İ/62b] 1585. Biş ḳarındaş-idi işbunlar temām
Ulusı **Meḥmed Beg** anuñ nīk-nām

1586. Biri **Oṣmān** u **Ḳaraman** u **Ḥæsen**
Ḥamza Begdür giçisi gey diñle sen

1587. **Germiyān** ilinden idüp feṭḥ-i bāb[625]
Germiyān ṭutar-idi aña rikāb

[623] P: *ne eydem*
[624] Sözcük, *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te *ūç* biçiminde uzun ünlülü olarak kaydedilmiştir (Erdi ve Yurteser, 2005).
[625] Nüshalarda: *feṭḥ-ü bāb*

1588. **Sāsa Beg** dirler idi bir ġāzī er
Gelmiş **Aydın** iline evvel meger

1589. Evvelā ol **Birgi**yi[626] fetḥ eylemiş
Aydın oġlını getürmiş ṭoylamış

1590. **Aydın oġlı Āyasūlūġ**ı gelüp
Fetḥ ider hem dāyiresini alüp

1591. Çoḳ kilīsā[627] mescid itdi ol emīr
Ġāzī Meḥmed Beg seḫāda bī-næẓīr

[P/54b] 1592. Mancılıġ-ile **Kilās**ı aldı ol
Çıḳuban tekfūrı ḫiẕmet ḳıldı bol

1593. Çıḳdı deryādan aña bir gün **Fireng**
Ālanōs ü **Rūm** u **Sırf** eyledi ceng

1594. Geldi biş ḳardaşı-le dirdi çeri
Oġraşuban ḳırdı ṣıdı kāfiri

1595. Hem ḥæsedden fitne **Sāsā** eyledi
Müʾmin-iken ʿævn-i **Tersā** eyledi

1596. Ol ġæzāda ḳætl oldı ol-daḫi
Çoḳ ġanīmet māl alur mīrī sæḫī

1597. Oġlı ḳızı yoġ-idi ḳılup duʿā
ʿÆvn-içün aña oġul virür **Ḫuẕā**

[İ/63a] 1598. Ḳıldı ḳurbānlar ʿæṭālar bī-şümār
Kim aña oġul vire **Perverdigār**

[626] İ: *bir iki*
[627] İ: *Kilāsı*

1599. **Ḥæḳ** duʿāsın anuñ itdi müstecāb
Baġlu-y-iken aña oldı feṯḥ-i bāb

1600. Biş oġul virdi ulusı **Ḫıżr**-nām
Anuñ ardınca ṭoġan sædr-ı enām

1601. Şīr-i **Ḥæḳ Ġāzī Umūr**-ı nām-ver
Oldı **İbrāhīm Beg** üçinci ger

1602. **Şeh Süleymān** oldı dördinciye[628] ād
Giçisi ʿ**İsā Beg** ol ʿālī-nijād

1603. Böyüdi bunlar selāṭīn oldılar
Her biri bir ile tæʿyīn oldılar

1604. Yidi yüz ṭoḳuz yil olmuş-idi sāl
Ṭoġdı ol **Ġāzī Umūr**-ı ḫōş-ḫıṣāl

1605. On sekiz yaşar olur ata süvār
Hem yigirmi bir yil itdi kār-zār

1606. İli biş oġlına ḳısmet ḳıldı **Mīr**
Her biri bir yirde ḳıldı dār-u-gīr

[P/55a] 1607. **Āyasūlūġ**ı **Ḫıżır Şāh**a virür
Anda etbāʿı-y-ile varup girür

1608. Ḳıldı hem **Sulṭān Ḥişārı**n aña żæm
Virdi_aña ṭæbl ü naḳḳāre vü ʿælem

1609. Çün **Umur Pāşā**yı gördi gey dilīr

[628] İ: *dördünciye*

Ḳıldı **İzmīr** iline anı emīr

1610. Anda çün sehm-i ṣælābet gördi şāh
Ḳodı başına anuñ altun külāh

[İ/63b] 1611. Heybetine çün anuñ ḳıldı næẓær
Cünbişinden didi olur nām-ver

1612. Didi bunuñ ḳılıcına[629] kim ṭura
Yā bunuñ gibi cihānda kim göre

1613. Himmet aña cümleden aʿlā ider
Bir ulu sancaḳ ḳaldurdı gider

1614. Vardı **Bodamyā**ya **İbrāhīm Beg**
Ḳıldı aña ol yiri tæḳsīm beg

1615. **Tīre**ʾi virdi **Süleymān Şāh**a şāh
Ol yaña ol daḫi ṭutdı ʿæzm-i rāh

1616. Ḳaldı ʿ**Īsā** güççüg oġlan şāh-ile
Gerçi her birin ṭoyurdı cāh-ile

1617. Diñlegil **Ġāzī Umur Pāşā** n'ider
Dirdi leşker çünki **İzmīr**e gider

1618. Çalınur ṭæbl ü naḳḳāre vü nefīr
Bile yanınca anuñ niçe emīr

1619. Geldi yanına anuñ **Dündār Beg**
Göstere tā düşmenine kār beg

[629] Nüshalarda: *ḳılcına*

1620. **Pīş-rev Beg oġlı Yūsuf Beg** vezīr
Oldı andan ayru olmazdı emīr

1621. Hem **Eḥad Ṣubaşı**-dı lālā aña
Anı ḳomaz-idi gitse her yaña

[P/55b] 1622. Ḳıldı ṣubaşı anı **İzmīr**e **Mīr**
Ol-idi **Pāşā**ya hem giçi vezīr

1623. **Ḫʷāce Selmān** adı var bir nām-dār
Biledür ol-daḫi ṣāḥib-i kār-zār

[İ/64a] 1624. Biledür **İlyās Beg** ol şīr-i ner
Bīşe-i dīn içre begdür şīrīn er

1625. İki ḳalʿa idi[630] **İzmīr** ol zemān
Birini **Meḥmed Beg** almışdı[631] nihān

1626. Biri anuñ ṭopṭolu-y-idi **Fireng**
İşleri[632] dün ü[633] gün **İslām**-ile ceng

1627. Geldi çün **Ġāzī Umur Pāşā** aña
Çoḳluġına kāfirüñ ḳaldı ṭaña

1628. Çünki **Pāşā** geldügin bildi **Fireng**
Diler-idi göstere **Pāşā**ya ceng

1629. Burc u bārū üsti kāfir ṭopṭolu
Cümle ṭaşra çıḳdı eyledi ġulū

1630. Yaʿnī kim **Pāşā**ya heybet göstere

[630] İ: *ḳalʿa-y-idi*
[631] İ: *olmışdı*
[632] İ: *işleri-di*
[633] Nüshalarda yok.

Ḳorḳıdam ṣanurdı[634] cürʾet göstere

1631. Ḳıldı **Pāşā** ol gice tedbīr-i ḥærb
Göstere tā kim ʿædūya ḥærb ü ḍærb

1632. Biñ ḳadar vardı ḳatında yig eren
Kim ġæzā ḳæṣdına ol yire iren

1633. Çoḳ **Firengüñ** cengine tedbīr ider
Diñle ne resme ġæzā ol **Mīr** ider

1634. Ḳalʿa öñinde **Limōn Burġōs** vār
Anda pür-ḥærbī **Firengī** bī-şümār

1635. Baḥrdür üç[635] yanı bir yanı ḳare
Ḳalʿaʾi ḳılmışlar aña dāyire

1636. Yanına bir kimse anuñ varamaz
Ḳuş olup uçarsa aña giremez

[İ/64b] [P/56a] 1637. Gice anda busıya **Pāşā** girür
Ṣubḥ-dem kāfirleri ġāfil görür

1638. Ḥæmle ḳıldı depdi atın ser-firāz
Ol **Umur Pāşā-yı Ġāzī** kār-sāz

1639. Depdi at **İlyās Beg** [ü] **Dündār Beg**
Ḥāl ḳıldı düşmene düşvār beg

1640. Çünki **Pāşā** çekdi ḳılıc depinür
İrişür küffāra ḳalḳan yepinür

[634] İ: *ṣanur ki*
[635] İ: *üc*

1641. Bile ḥæmle ḳıldı biñ er yik-sere
Tīġ-i bürrāndur[636] yemīn ü meysere

1642. Leşker içinden göge çıḳdı ġubār
At derinden mevc urur çıḳdı buḫār

1643. Ḫæşm-ile bir sāʿæt eyleyince ceng
Şınuban ḳalʿaya dıḳıldı[637] **Fireng**

1644. İki buçuḳ yil bu resme oldı ḥærb
Ġāziler şāhı urur ḫæşmına[638] ḍærb

1645. Nışfı ḳalmadı **Fireng** oldı helāk
Hem **Firengistān**a andan irdi bāk

1646. Pes[639] **Mese Martī**-di küffāruñ begi
Oldı ʿāciz andan seglerüñ segi

1647. Ḳalʿaʾi **Pāşā**ya teslīm eyledi
Çıḳarur hem **Pāşā** anı ṭoyladı

1648. **Şāḳıza**[640] oldı **Mese Martī** revān
İllik oldı andadur aña mekān

1649. **Ḫāce Selmān**a didi ol bæḫtulu
Bir ḳadırġā yap benüm-içün ulu

[İ/65a] 1650. Yapdı bir ulu ḳadırġā oldı şād
Ol gemiye virdi **Pāşā Ġāzī** ād

---

[636] İ: *tīġ ü bürrāndur*
[637] İ: *ṭıḳıldı*
[638] P: *ḫæşma*
[639] P: *bes*
[640] İ nüshasında sözcüğün anlaşılmadığı ve yanlış yazıldığı görülmüştür.

1651. Yidi ḳayıḳ daḫi yapdurur bile
Kim ola ol sürūruñ væṣfın ḳıla

[P/56b] 1652. Oḳ u[641] yay u çekre vü ḳalḳān-ile
Ṭoldı anlar cümle beg fermāni-le

1653. Bu sekiz gemi müretteb oldı çūn
Aḳına ʿæzm eyledi[642] ol[643] ẕū-fünūn

1654. **Bunda Pāşā gögelere oġradı**
Ceng idüben pāre pāre ṭoġradı

1655. Gitdiler deryāya çalınur nefīr
Boru vü sur-nā[644] öter ṣān dār-u-gīr[645]

1656. Sancaḳ-ı **İslām**[646] götürüldi çıḳar
Mīr-i Ġāzī baḫr yüzine baḳar

1657. Ṭalbınur cān u teni ceng itmege
Düşmen ister anı dil-teng itmege

1658. Çün bular **Bozca Ada**ya[647] çıḳdılar
Biş göge gördiler anda baḳdılar

1659. Her birisi ṣanasın bir yüce ṭaġ
Yüz gemi oġrasa ḳalmaz biri ṣaġ

1660. Güvlegi her birisinüñ[648] ḳalʿa-vār

---

[641] İ'de yok.
[642] P: *itdi*
[643] P'de yok.
[644] P: *sur-nāy* (İzmir nüshasında sondaki *ye* harfinin üstü karalanmıştır.)
[645] Nüshalarda: *dār-gīr*
[646] İ: *İslāmuñ*
[647] İ: *Bozçaaṭa*
[648] P: *birinüñ*

Kāfir-i ḥærbī içinde bī-şümār

1661. Güvlegi ṭaş ṭolu ḳalʿa gibi bek
Bī-ḥæd anda çekre-y-ile semberek[649]

1662. Yil yoḳ bir arada ḳılmış ḳærār
Gördi **Pāşā** bunları ol nām-dār

[İ/65b] 1663. Yüz yire urdı münācāt eyledi
Allāha ḳılup tażarruʿ söyledi

1664. Didi iy ʿālemlere **Perverdigār**
Senden umar çāre her bī-çāre kār

1665. Yardım it bize ki üftādelerüz[650]
İşbu gün senden maʿūnet dilerüz[651]

1666. Dir saña ṣığınmışam iy kār-sāz
Ḳıl meded bize diyü eyler niyāz

1667. Yā **Muḥammed** diyü çekerler kürek
İrdi **Pāşā**nuñ gemisi tīz-rek

[P/57a] 1668. Gögeye **Pāşā** gemisi doḳınur
Gerçi çatdılar ucı anuñ ṣınur

1669. Yidi ḳayıḳ daḫi çatdılar bile
Ol ṣavaş væṣfını[652] kim ola ḳıla

1670. Güvlege çıḳmaġa küffāra meded

[649] P: *sebmerek*
[650] İ: *üftāde üz*
[651] İ: *dilevüz*
[652] P: *væşfın*

Olmadı ne-deñlü ḳıldılarsa[653] ked

1671. Aşaġadan oḳ atar-idi ʿæzeb
Yoḳaru kāfir bürüme-y-idi hep

1672. Cümle salḳum salḳum olup çıḳdılar
Pes gögenüñ çevresine çoḳdılar

1673. Kimi süñü elde dutar[654] kimi tīġ
Gög demür çalduḳlarıydı bī-dirīġ

1674. Kim bıçaḳ elinde ṣalur ṣāḳ ṣāḳ
Ceng olur iki gün iki gice çāḳ

1675. Güvlege bir niçe kāfir çıḳdılar
Gerçi ṣavaş ḳılup aña çoḳdılar

[İ/66a] 1676. Ṭaşı añulcaḳ atar-idi ʿædū
Yoḳ mecāli oḳa kim göstere rū

1677. Red iderlerdi metērisle ṭaşı
Pārelendi geminüñ içi ṭışı

1678. Ḳandan oldı ḳıbḳızıl deryā yüzi
Ḳati ceng ider-idi[655] **Pāşā** özi

1679. Oḳ-ile **İbrāhīm Beg İlyāsa Beg**
Bī-ḥæd öldürdiler ol gögede seg

1680. Çıḳdı āvāz iki yañadan göge
Pāre pāre oldı ḥærbeyle[656] göge

[653] P: *ḳıldılar*
[654] P: *ṭutar*
[655] İ: *irdi*
[656] İ: *ḥærb-ile*

1681. Ṣuya döküldi ʿædūlar bī-şümār
Aġlar-idi gögedegi zār u zār

1682. İki günden ṣoñra nā-gāh çıḳdı yil
Gerçi pāre pāre yilken sürdi yil

1683. Yil gibi uçup gögeler gitdiler
Deñize dökülenini dutdılar

[P/57b] 1684. Gögeler **İstanbūl**e oldı revān
Çıḳdı **İzmīr**e gelüp şāh-ı cihān

1685. Yilkeni küregi güvlegi temām
Kirpi gibi oḳdan olmış ṣæʿb-ı rām

1686. Çıḳdılar **İstanbul**e güc-ile hep
Çoġını anuñ helāk itmiş ʿæzeb[657]

1687. Gördi tekfūr ol geminüñ ḥālini
Gitdi ṣındı başı-y-ile mālini

1688. Düşdi küffār iline ḳorḳu ḳati
İrdi **Pāşā**nuñ **Firenge** heybeti

[İ/66b] 1689. Bildiler cümle **Firengistān** ḫæber
Ol ṣavaşdan cümle didi el-ḥæẕer

1690. Çünki[658] **Pāşā** döndi[659] **İzmīr**e gelür
Bir ġæzā tedbīr ider anı ḳılur

[657] Nüshalarda: *ʿÆreb*
[658] İ: *çün-kim*
[659] İ: *didi*

1691. Dün ü[660] gün tedbīr-idi ceng ü ḳıtāl
Tā ki rāżī ola andan **Ẕūʾl-celāl**

1692. Yine diler ḳılıcı aḳıda ḳān
Yine diler ḫaṣma ḳıldura fiġān

1693. Yine diler baḥr özi ḳaynada
At **Firengistān** ilinde oynada

1694. Ḳaṣdı bu kim **Rūmili**ne ʿazm ide
Ala kāfir illerini rezm ide

1695. **Bunuñ ardınca Ṣaḳız Adasına**
Çıḳmaḳ[661] **ister göymez ol ferdāsına**

1696. Diñle **İstanbūl** tekfūrı ki vār
Olmış-idi gögelerden şerm-sār

1697. Diledi **Pāşā**ya ḳıla intiḳām
Ḳorḳar illā yine ḳılmaz ihtimām

1698. Ḳaṣd **Ṣāḳız Adası**na[662] eyledi
Mēse Martīye varuñ[663] dip[664] söyledi

1699. Gemiler ṭonatdı[665] anda bī-şümār
Geldi ḳıldı **Ṣāḳız** üzre kār-zār[666]

1700. Bir niçe günde egirdüben alur

[660] P'de yok.
[661] Nüshalarda: *çıḳmaz*
[662] P: *Sāḳız Adasına*
[663] İ: *virüñ*
[664] İ: *diyü*
[665] P: *ṭonandı*
[666] İ: *kār-u-sāz*

Mēse Martīyi[667] esīr anda ḳılur

[P/58a] 1701. Ḳodı bir kāfir **Perestō** aña ād
Gitdi **İstambūl**e andan göñli şād

[İ/67a] 1702. İşidür bu ḥālden **Pāşā** ḫæber
Yaraġ itdi **Ḫæḳ** vire feth ü ẓæfer

1703. Pes gemi yapdurdı yigirmi sekiz
Yaġlanup cümlēsi oldı ḳalfediz[668]

1704. Yidi ḳādırġā-y-idi hem iġribār
Ḳayıġ[669] on dört[670] idi tæʿcīl itdi kār[671]

1705. Çoḳ gemide çekre oḳıyle tüfek
Yilken açıldı çekildi hem kürek

1706. İtdürürler **İzmir** öñinde gemi
Ol gemiler geldi ṭoldı ādemī

1707. **İzmir**üñ begi **Eḥad Şubaşı** hem
Bindi ḳādırġāya götürdi ʿælem

1708. **Āyasūluḳ**dan yigirmi_iki gemi
Viribir[672] hem **Ḫıżr Beg** çoḳ ādemi

1709. Kimi ḳayıḳ kimi-y-idi iġribār
Himmet eyledi **Ḫıżır Beg** nām-dār[673]

---

667 P: *Mese Martīʾyi*
668 P: *ḳafladūz* (Yanlış imla edilmiş olmalıdır).
669 İ: *ḳayıḳ* (Belirtme hâli için harf veya hareke kullanılmıştır).
670 P: *dörd*
671 İ: *kār-u-zār*
672 İ: *viribidi*
673 İ: *nām-u-dār*

1710. Her gemi üstine dikdiler ʿælem
Çalınur-idi[674] naḳḳāre zīr ü bem

1711. Öter-idi borı vü sür-nāy u nāy
Çaġrışur **Allāh** diyü bay u gedāy

1712. Gördiler kim yolda bir göge gider
Pes **Eḥad Şubaşı** aña ḳæṣd ider

1713. Ḳıldı **Pāşā** aña ayruḳdan næẓær
Şubaşıya göndürür anda ḫæber

1714. Didi sen tenhā gögeyi[675] varup al
Yaluñuz anda sen eylegil ḳıtāl

[İ/67b] 1715. Pes[676] **Eḥad** ḥæmle eyledi vardı aña
Bir ṣavaş ḳıldı gören ḳalur ṭaña

1716. Göge **Mīdillī**nüñ-idi dir emān
Anda tekfūrı bileydi[677] ol zemān

[P/58b] 1717. Çıḳdı geldi ḳıldı **Pāşā**ya ṭapu
Elin öpdi aña yoġ-idi ḳapu

1718. Virdi bī-ḥæd sīm ü[678] zer **Pāşā**ya ol
Ḳuluñam diyüp temelluḳ ḳıldı ol

1719. Virdi bir teşne ḳızıl altun ḳabi
Cizye kesdi ḳarşu durdı ḳul gibi

[674] P'de sözcüğün kısmen silindiği görülmüştür.
[675] İ: *gögeleri*
[676] İ: *bes*
[677] İ: *pelīdi*
[678] Nüshalarda yok.

1720. **Çeşme**ye geldi **Ḫızır Beg** nām-dār
Göndürür **Pāşā**yı aġlar zār u[679] zār

1721. Didi **Allāh**a seni ışmarlarım[680]
Aşdı **Pāşā** gitdi ol atmaz adım[681]

1722. **Āyasūlūġ**a dönüben geldi ol
Sāḳız Adasına bunlar buldı yol

1723. Pes[682] **Eḥad Şubaşı**ya ḥükm eyledi
Sen alāy düz yüri diyü söyledi

1724. Üç[683] biñ erle çıḳdı ol düzdi alāy
Allāha_eydürler ola müşkil ḳolāy

1725. Pes[684] **Besertō**ya **Fireng** oldı ḫæber
Türk ṭoldı ada ṭoldı şūr u şer

1726. On biñ er miḳdārı var-idi **Fireng**
Cümle āhen-pūş geldi ḳıldı ceng

1727. Gürleyüp kāfir yürür atlu yayān
Bir oġurdan ḥæmle ḳıldı ol zemān

[İ/68a] 1728. Bir ṣavaş oldı-ki hergiz rūzigār
Görmemiş-idi_ancılayın kār-zār[685]

1729. İki kāfir dutdılar[686] andan meger

---

[679] P'de yok.
[680] İ: *ışmarlarem*
[681] P: *adem*
[682] P: *bes*
[683] İ: *üc*
[684] P: *bes*
[685] İ: *kār-u-zār*
[686] P: *ṭutdılar*

Göndürür **Pāşā**ya eyledi ḫæber

1730. Adada **Pāşā** alāy düzmiş gelür
Çün ḫæber oldı aña ḥæmle ḳılur

1731. İki kāfirden birin ḳıldı helāk
Ḳoyı virdi birini ḳılmadı bāk

1732. Döndiler **Pāşā**ya ata binmez yayān
Næʿre urdı yüridi ol nev-cüvān

[P/59a] 1733. Bile **Yūsuf Beg**le **İlyās**[687] itdi ceng
Atılur oḳ oldı dermānde **Fireng**

1734. Ḳardaşı **Pāşā**nuñ **İbrāhīm Beg**
Bile anda ḳætl ḳıldı niçe seg

1735. Aldı **Pāşā** eline tīġ-i bürān[688]
Ṭaḳınup ḳalḳanı yüridi yayān

1736. Her kimi kim çaldısa ol nām-dār[689]
İki pāre ḳıldı mānend-i ḫiyār

1737. Düşdi ol demde **Bişirtō** ḳaçdı zār
Döndi ḳorḳudan penāh itdi ḥiṣār

1738. Ḳalʿaya dek ḳıra ḳıra düşmeni
Leşden ol gün ḳıldılar çoḳ ḫırmeni

1739. Seyl[690] gibi ḳan revān olmış-idi

[687] İ: *İlyāsa*
[688] Sözcüğün asli şekli *bürrān*'dır.
[689] İ: *nām-u-dār*
[690] İ: *siyl*

Kūh u[691] ṣaḥrā gövdeler ṭolmış-idi

1740. Ol ovayı cümle yaġma ḳıldılar
Ḫælḳı-le mālin ḳumāşın aldılar

[İ/68b] 1741. Ḳomadılar ol adada bir ḥişār
Oldı yaġma ili ḳıldı cümle zār

1742. Oġlan u ḳız u gelindür bī-ʿæded
Altun u gümişe ḫōd yoġ-idi ḥæd

1743. **Şāḳız**uñ[692] bir ḳalʿası ḳaldı hemān
Ḳaldı içinde **Bişirtō** ḳæltæbān

1744. Döndi andan çıḳdı **Pāşā İzmir**e
Ol ġanīmet mālin anda kim dire

1745. Geldi **İzmīr**e **Ḫıżır Beg** ser-firāz
Ḳardaşıyle görişür ol kār-sāz

1746. İki gözlerinde **Pāşā**yı öper
Baġrına başuban[693] arḳasın yiper

1747. Ḳoḳular sünbüllerin gün yüzi-le
Ḫurrem anuñ oldı zībā sözi-le

1748. **Ḫıżr Beg** didi aña iy nev-cüvān
Ḳıl baña bu ḳıṣṣæ væṣfın dāstān

[P/59b] 1749. Ol ġæzāyı **Pāşā** çün şerḥ eyledi
Her ne kim oldıysa bir bir söyledi

[691] İ'de yok.
[692] P: *Sāḳızuñ*
[693] P: *başubanın*

1750. Şādılıġuñ[694] ḥæddi vü pāyānı yoḳ
Hem ġanīmet mālinüñ oranı yoḳ

1751. Armaġān ay yüzlü bī-ḥæd virdi ḳız
Her biri biñ ḳızıla degüldi ḳız

1752. Hem **Fireng** oġlanları virdi güzel
Ṣaçlarınuñ müşkilin kim ide ḥæl

1753. Altun u gümiş ü saġraḳ bī-şümār
Armaġān virdi aña ol nām-dār[695]

1754. Penc ü yik[696] çıḳardı ḳısmet eyledi
Leşkerin cümle ġanīmet eyledi

[İ/69a] 1755. Bay u yoḳsul anda çoḳ iḥsān bulur
Ol ġanīmetde ḳamu şādān olur

1756. Gice yidi içdi yatdı_iki emīr
Ṣubḥ-dem[697] göndürdi virdi çoḳ esīr

1757. Geldi şehrine **Ḫıżır Beg** nām-dār[698]
Ḳıldı **Pāşā**ya duʿā leyl ü nehār

1758. Penc ü yik[699] kim çıḳdı yoḳ pāyān ü ḥæd
Sürdi gemi ḳæydına **Mīr-i Eḥæd**[700]

1759. Bir niçe gün anda ḳıldılar ḳærār

[694] Nüshalarda: *şādlıġuñ*
[695] P: *nām-u-dār*
[696] İ: *penc ü yek*
[697] İ: *ṣubḥ-ı dem*
[698] İ: *nām-u-dār*
[699] İ: *pencüyik*
[700] İ: *Mīr ü Eḥad*

Yine leşker cemʿ ḳıldı nām-dār[701]

1760. **Bir aḳına andan itdi gine ʿæzm**
Pes[702] **Muḥammed Beg ḳılur menʿ itdi ḥæzm**[703]

1761. İki gişi viribir dæʿvet ider
Menʿ ider yaʿnī añа ræġbet ider

1762. Ol gelince aşdı otuz biş gemi
Ṭopṭolu-dı içi ḥærbī[704] ādemī

1763. Gemiler **Sarḫān** iline çıḳdılar
Ġāziler bir yire anda çoḳdılar

1764. **Sarḫān oġlı_Atmaz Ḫān** anda müntæẓir
Anda **Pāşā**ya hem **Orḫān** müntæẓir

[P/60a] 1765. Geldi **Pāşā**-y-ile görişdi bular
Birbiri ḥālini ṣorışdı bular

1766. Anda ḳıldılar żiyāfet bī-ḥisāb
Kim şerāb içer kimi nuḳl ü kebāb

[İ/69b] 1767. Ṣāẕıluḳ[705] ḳılup bular yiyüp içer[706]
Ġuṣṣæ-y-ile anda atası geçer

1768. Nā-gehān **Pāşā**ya vāʿiẓ irişür
Ḫæżret-i Pāşāya ilçi görişür

[701] İ: *nām-u-dār*
[702] P: *bes*
[703] İ: *cezm*
[704] İ: *ḥærb ü*
[705] İ: *şādluḳ*; P: *şāẕluḳ*
[706] İ: *eçer*

1769. Anı vāʿiẓ çün ġæzādan ḳıldı menʿ
Atası sözin didi itmedi semʿ

1770. Didi menʿ itmek ġæzādandur günāh
Bize himmet yoldaş itsün pādişāh

1771. Dir ki ḳılmışdur **Resūluˀllāh** ġæzā
Kāfire kim ḳıldı ol resme cezā

1772. Şimdi biz dönmek ġæzādan ne sezē
Mæʿṣıyet var bunda dönsevüz bizē

1773. Ḳoydı **Pāşā** anları gemiye hem
Geminüñ yüzince götrildi ʿælem

1774. Aldı **Ṣarḫān**[707] **oġlı**nı bile gider
Ol **Temūr Ḫān** nāmıdur diñle n'ider

1775. Vāʿiẓ ü ḫāce oḳur **Ḳurˀān** delim
Buldı **Pāşā**dan bular iḥsān delim

1776. **Gēlibōlīye Esen Tekfūra çün**
Ḥükm olur Ḥæḳdan şeh-i mænşūra çün

1777. Çün **Gelībōlīye** çıḳdılar ġuzāt
Gördiler kim leşker olmış kāyināt

1778. Ol **Esen Tekfūr** ola elli biñ er
Cemʿ ḳıldı ḳarşu çıḳdı ḳopdı şer

1779. Atlu otuz biñ yigirmi biñ yaya
Urḳ olup geleni ṣoñra kim ṣaya

[707] P: *Ṣarḥān*

[İ/70a] 1780. Leşker-i **İslām**a çıḳdı çekdi ṣæf
Düşmen ālāyın oḳa ḳıldı hedef

[P/60b] 1781. Gög demür æʿdā çıġış çıġış ider
İki leşker oġraşuban ceng ider

1782. Dün ü gün[708] ceng oldı üç[709] gün ser-te-ser
Müslimānlar zārī ḳılur ḳopdı şer

1783. Ṣanki seyl[710] iki çeriden ḳan revān
Oldı ol dem ḳopdı feryād u fiġān

1784. Gördi **Pāşā** çünki yatlu oldı ḥāl
Müslimānlar içre ḳalmadı[711] mecāl

1785. Atdan indi[712] yüz yire **Pāşā** urur
Anı müʾminler ġırīv[713] idüp görür

1786. Didi **Pāşā** luṭf it iy[714] **Perverdigār**
Ḳalmışuz bī-çāre vü ḥæyrān ü zār

1787. Bize bu dem senden olmazsa meded
Ḳılımazuz biz bu çoḳ küffāra[715] red

1788. **Ḥaḳ** anuñ ḳıldı duʿāsın müstecāb
Çıḳdı bir yil buldı müʾmin feṯḥ-i bāb

---

[708] İ: *düni gün*
[709] İ: *üc*
[710] İ: *siyl*
[711] İ: *ḳılmadı*
[712] İ: *indin*
[713] İ: *ġırī*
[714] İ'de yok.
[715] P'de yönelme hâli eki imla edilmemiştir.

1789. Tozı yil kāfir üzere ṣavurur
Gözlerine ṭoldurur ṭoprag̱[716] urur

1790. Ṣındı kāfir ol arada ḫ^{w}ār u zār
Ol **Esen Tekfūr**[717] oldı şerm-sār

1791. Oldı kāfir gövdesi ṣaḥrā ṭolu
Bir dönüm yirde ola biş biñ ölü

1792. Kāfir ordusını yag̱ma ḳıldılar
Orduya çün-kim muẓæffer geldiler

[İ/70b] 1793. **Gēlibōlīnüñ limōn ḳæşdın bu gez**
Ḳıldı Pāşā tā ola müşkil geñez

1794. Çün limōna irdi **Mīr**-i nām-dār[718]
Lāzgöl adı var anda bir ḥiṣār

1795. Ol ḥiṣāra üşdiler sæḫt oldı ceng
Müslimānlar ol ṣavaşdan oldı deng

1796. **Pīş-rev Beg** boğazında yāre yir
Heybetinden leşkerüñ ditredi yir

[P/61a] 1797. Ol işe **Pāşā** ḳati ġæżbān olur
Ḳalʿa andan alınup vīrān olur

1798. İçini yag̱malayup oldı ḳıtāl
Bī-ḥæd anda ḥāṣıl oldı rūz u māl

1799. Çıḳdı andan **İzmir**e şāh-ı cüvān

[716] İ: *toprak*
[717] *Tekfūr* sözcüğü P nüshasında ters bir şekilde yazılmıştır. Bu durum, tekfurluk makamına karşı menfi bakıştan kaynaklı olmalıdır.
[718] P: *nām-u-dār*

Ulu Beg işitdi oldı şād-mān[719]

1800. **Bürge**ye[720] andan revāne oldılar
Pādişāhuñ ḫizmetine irdiler

1801. Çıġrışur çavuşlar dir merḥæbā
Ḫæyra mæḳdem iy şeh-i ehl-i ḳabā

1802. Vardı **Pāşā** öpdi atası dizin
Ol anuñ öpdi iki gözin yüzin

1803. Didi kim sen nitesin iy ḫān oġul
Bu seferler zæḥmetinden cān oġul

1804. Didi şāhā himmetüñde ḫurremüz
Ḳanda olsa devletüñde bī-ġæmüz

1805. Getürür bī-ḥædd ü pāyān armaġān
Oldılar yiyüp içüben şād-mān[721]

[İ/71a] 1806. Atasıyle ḳıldı bir ḳaç gün ḳærār
Yine **İzmī**re varur ol nām-dār[722]

1807. **Mümdenīçēye**[723] **revān olduġı Mīr**
Rāvīler[724] **nüsḫa içinde böyle dir**

1808. Yapdı bir ḳaç günde **Pāşā** çoḳ gemi
Cemʿolur leşker öküşdür ādemi

[719] İ: *şād-u-mān*
[720] Sözcük, İ nüshasında *Bürge* biçiminde harekelenmiş, P nüshasında sözcük için hareke kullanılmamıştır. *Birgi* yer adının İ nüshasının müstensihince böyle telaffuz edildiği, mahallî bir kullanım olduğu anlaşılmaktadır.
[721] İ: *şād-u-mān*
[722] İ: *nām-u-dār*
[723] P: *Memdenīçēye*
[724] İ: *rāviler*

1809. Yapdılar ulu ḳadırġā bī-ḥisāb
Gögelerden ḳılmaz-idi ictināb

1810. Yüz gemi virdi **Eḥad Şubaşı**ya
Kim çıbuḳ börki ʿæzeb çoḳdur ḳoya

[P/61b] 1811. Daḫi yüz elli gemi **Pāşā** alur
Ġāzīleriyle anı ṭolu ḳılur

1812. Bindi **Yūsuf Beg** daḫi **İlyāsa Beg**
Ulu gemilere lī̈kin reʾis beg

1813. **Ḳayın Adası**na evvel irdiler
Kösten Adasına andan girdiler

1814. Yüz gemiyle ayru düşmişdi **Eḥad**
Müntæẓir **Pāşā** olur ol gün eved

1815. Eyledi güç ol aradan[725] çün emīr
Çalınur-idi naḳāre vü nefīr

1816. Didi **Pāşā Mümdünī̈çē**ye çıḳuñ
Ol diyārı cümle ser-tē-ser yıḳuñ

1817. **İpsin Adası**na kim[726] büʾs irdiler
Geçüp andan **Üskürā**yı gördiler

1818. Anda olmışdı meger üç[727] **Türk** esīr
Anları işitdi ḳomadı emīr

[725] Ara'ların yazımına bak, medli elifle gösterilen olma ihtimaline karşılık
[726] İ'de karalanmıştır.
[727] İ: *üc*

[İ/71b] 1819. Ol ilüñ küffārı ṭapu ḳıldılar
İlleşürler **Türk**i andan aldılar

1820. Andan irdi **İskebōlōs**a çeri
Ḳāvuḳ İlmōnına göndürdi eri

1821. **Ṭuzla**-y-ile **Mümdünīçē**nüñ ilin
Ḳıldılar yaġma üzüp kāfir bilin

1822. Bī-ḳıyās anda alurlar māl ü genc
Yoḳ ṣavaş çekmedi kimse andan renc

1823. Çoḳ esīr anda buluban aldılar
Dönüben andan gemiye geldiler

1824. **Tæḫtæ Ḳalʿada varup ḳılduġı ceng**
Bunda bir sancaġı almışdur Fireng

1825. Ol diyāra çünki çıḳdılar ʿæzeb
Ḳıldılar **Tæḫtæ Ḥiṣārı**nı ṭæleb

[P/62a] 1826. İki bölük oldı ol yirde çeri
Ḥæḳ ṭoyum eyledi bir bölük eri

1827. Bī-ḥæd anlar aldılar māl ü ḳumāş
Sīm ü zer oġlan-ile çoḳ ḳaravāş[728]

1828. **Mīr İlyās**-ile bir bölük ġuzāt[729]
Gitdi yayan[730] kimisi binerdi āt

1829. Ol alāy küffāra irdi bī-ḳıyās

[728] Sözcüğün, uzun ülülü alıntı sözcüklerle kafiyeli olarak kullanılmış olması dikkat çekicidir.
[729] İ: *ġazāt*
[730] İ'de sözcüğün yanlış imla edildiği, ikinci hecenin hem üstün hem de esre ile harekelendiği görülmüştür.

Oġraşup buldı şehādet niçe[731] nās

1830. Ṣubḥ-dem[732] **İlyāsa Beg** binmiş ata
Götürürler-idi sancaġın öte

1831. Anda çoġ-idi **Gadālān** u **Fireng**
Aldılar sancaġın oldı ḳati ceng

[İ/72a] 1832. Bile **İlyās**-ile **İbrāhīm Beg**
Bildiler kim çoḳ iş itmiş ḫæṣm-ı seg

1833. At-ile tenhā bu ikisi gelür
Ol **Fireng** ālāyına ḥæmle ḳılur

1834. Ṣınuban dönüp ʿæzeb ḳaçmış-idi
Her biri bir dereye uçmış-idi

1835. Gördiler bunları yine döndiler
Düşmene irişüben al ṣundiler

1836. Süñüler **İlyāsa Beg** niçe **Fireng**
Yıḳdı **İbrāhīm Beg** hem ḳıldı ceng

1837. Ṣınuban bu gez **Fireng** anda ḳaçar
Mümdünīçē[733] **Ḳalʿasın**a dek uçar

1838. Ḳalʿaya girdi **Firengüñ** serveri
Ḳovuban irişdi **İslāmuñ** eri

1839. Ḳapadılar ḳalʿaʾi **İlyāsa** hem
Süñü elinde urur irdügi dem

[731] İ'de iç sesteki *i*'nin noktalarına yer verilmiş, P'de yer verilmemiştir.
[732] İ: *ṣubḥ-u-dem*
[733] P: *Mümdinīçē*

1840. Næʿre urup dir benem **Pāşā** ḳulı
Didi virüñ baña ḳalʿayle ili

[P/62b] 1841. Virmeseñüz bunda üş **Pāşā** gelür
Ḳalʿa ḳomaz ilüñüz ġāret ḳılur

1842. Dāyiresinde ḥişāruñ ḳondı ol
Kāfiri ḳırdı esīr idindi bol

1843. Ḳıldılar **Pāşā**ya ol demde ḫæber
Didiler leşkerde ḳopdı şūr u şer

1844. Gerçi-kim sancaġumuz aldı **Fireng**
Ḳırdı **İlyās** anda ḳıldı ḳati ceng

[İ/72b] 1845. Ḳalʿaya ḳoyduḳ ṣınuban[734] kāfiri
Araya alduḳ duruban āḫiri

1846. Bindi **Pāşā Mümdünīçē**ye[735] irer
Ḳalʿadur ṣærp anı çün **Pāşā** görer

1847. Geldi **İlyās Beg**[736] öper **Pāşā** elin
Ḳıldı tæḥsīn oḫṣadı **Pāşā** ḳulın

1848. Gördi[737] kāfir ölüsi ṣaḥrā ṭolu
Ḳırġun-ile ṭolu yazıda[738] ölü

1849. **Mümdünīçē**nüñ begi ḫātūn-idi

[734] İ'de *nun*'un noktası unutulmuştur.
[735] P: *Mümdenīçēye*
[736] İ: *İlyāsa Beg*
[737] İ: *geldi*
[738] İ: *yazıdı*

Ḥadden[739] anuñ illeri[740] efzūn-idi

1850. **Gādalān**-idi gelen anda **Fireng**
Ġæyri yirde geldi ḳıldı anda ceng

1851. **Mümdünīçe**[741] ḳapusın ḫātūn açar
Sīm ü zer üstine **Pāşā**nuñ ṣaçar

1852. Ol **Firengī** didi bağışla bāña
Didi ḫātūn yalvarı geldüm saña

1853. Ṭut ki çalıyam ṣığındı geldi ḳuş
Nā-gehān ṭapuña oldı yolı ṭuş

1854. Anları bæḫşiş ider **Pāşā** aña
Anda **Pāşā**yı gören ḳaldı ṭaña

1855. Bī-ḥæd ol ḫātūn żiyāfet eyledi
Ḳalʿaya **Pāşā**yı dæʿvet eyledi

[P/63a] 1856. Pīş-keşler virdi bī-ḥædd ü ḳıyās
Dil-ile şerḥ eylemez anı ünās

1857. Yazdı tāʾūs mānendi özin
Gelüben **Pāşā**ya ʿærż itdi yüzin

[İ/73a] 1858. Laʿl ü fīrūze müræṣṣæʿ ṭonları
Gümiş ü[742] altun[743] ṭabaḳda ḫʷānları

1859. Didi **Pāşā**ya eyā şāh-ı cihān

[739] İ: *ḥaddin*
[740] İ: *elleri*
[741] P: *Mümdenīçe*
[742] İ'de yok.
[743] İ: *altun u*

Ḳaravaşam ben saña ṭutma gümān

1860. Var on üç ḳalʿam cemīʿin al saña
Ḳıl beni ḫātūn ʿināyet ḳıl baña

1861. Yoḳ-durur māl ü ḫæzīneme ʿæded[744]
Al benümle cümlesini ḳılma red

1862. Çünki **Pāşā** bildi anuñ ḥālini
Virdi aña cān u baş u mālini

1863. Didi nefse uymazam budur cevāb
Söz budur vallāhu æʿlem biʾṣ-ṣævāb

1864. Seni alup bunda ḳor-isem eger
Diyeler ġæyretsüz[745] anda yoḳ hüner

1865. Aluban gitsem seni olmaz revā
Pādişāhuñ ḫāṭırı ḳalur baña

1866. **Yoḳ ṭañum māl ü ḳumāşa didi ol**
Andan ol Bozca Ḥişāra ṭutdı yol

1867. Geldi andan gemiye şāh-ı cüvān
Göndürür ḫātūnı öñince yayān

1868. Döndi ḫātūn didi andan el-vedāʿ
Ṣatımadı_andan[746] **Pāşā**ya hīç metāʿ

1869. Gemiye girüben andan gitdiler
Bir ḥişāra bir adaya yitdiler

[744] İ: *Çoḳ-durur māl ü ḫæzīne bī-ʿæded*
[745] P'de -*sUz* ekinin yazımında *ze*'nin noktası unutulmuştur.
[746] P: *anda*

1870. Ḳondılar anda çıḳup **Pāşā** meger
Yörenürdi ḳalʿaʾi ol şīr-i ner[747]

[İ/73b] [P/63b] 1871. Oḳ-ile bir ġāziʾi[748] kāfir[749] urur[750]
Ḥæżret-i Pāşā yanındaydı meger

1872. **Ḫayr-ı dīn Dündār**[751] didi bunı ben
Bilürem budur **Esed oġlı Ḥæsen**

1873. Er yigide göyinür **Pāşā** özi
Söyledi **Dündār** anda bu sözi

1874. Didi iy melʿūnlar işbunda gelen
Ḥæżret-i Pāşā durur seyrān ḳılan

1875. Ḳorḳmaz mısız bu resme ḳılduñuz
Gendüñüz miḥnet uçına ṣalduñuz

1876. Ol yigidi alubanın döndiler
Gelüben deryā ḳatına ḳondılar

1877. Nerdübānlar yuvnılur[752] anda öküş
Çoḳ meters[753] urıldı yabanda öküş

1878. Ḳalʿaya ṣavaş yürütdi ṣubḥ-dem[754]
Aldılar ḳalʿāyı gün ṭoġduġı dem

[747] İ: *şīr-ü ner*
[748] İ: *ġāziyi*
[749] P: *kāfirler*
[750] İ: *urer*
[751] İ: *Ḫayreʾd-dīn Dindār*
[752] İ: *yundılar*
[753] İ: *mēteris*
[754] İ: *ṣubḥ-u-dem*

1879. Bī-ḥæd anda buldılar māl ü ḳumāş
Güzel oġlan daḫi güzel ḳaravāş

1880. Gemiye iletdiler ḫælḳı esīr
Ḥæḳ Çeleb[755] anlara oldı dest-gīr

1881. **Andan öte İġribōsa gitdiler**
Bir ulu adadur aña yitdiler

1882. On ḥişār anda var-idi aldılar
Yıḳdılar yüz köyi yaġma ḳıldılar

1883. Ol ilüñ ḫælḳın ḳıldılar esīr
İġribōs tekfūrını ḳıldı ḥæḳīr

[İ/74a] 1884. Adı tekfūruñ **Mese Pīr**-idi pes
Leşkerini dirmege göndürdi kes

1885. **İġribōs** öñine[756] çoḳ leşker gelür
Başdan ayaġa demür ḥæmle ḳılur

[P/64a]1886. **Gādalān**-ile **Firengi** bī-ʿæded
Ālay ālāy getürür yoḳ aña ḥæd

1887. Çıḳdı **Pāşā** daḫi anda çekdi ṣæf
Oḳa æʿdā ālayın ḳıldı hedef

1888. Çalınur-idi naḳārē vü nefīr
Ḳopdı mæḥşer anda oldı dār-u-gīr

1889. İki leşker birbirine ḳarışur
Ġāziler ḳoç gibi anda urışur

[755] İ: *Çelep*
[756] P: *öñüne*

1890. Berḳ ururdı tīġler ṣān yıldırım
Süñüler yalmanı ḥærbe müstæḳīm

1891. Didi **Pāşā** ol çeriye ol dem āt
Bulımaz andan ʿædū cānı necāt

1892. Depdi[757] ardınca **Eḥad Ṣubaşı** hem
Seyl[758] gibi aḳdı leşker içre dem

1893. Depdi hem **Dündār Beg**[759] **İlyāsa Beg**
At ayaġında ḳalur iy niçe seg

1894. Depdi **İbrāhīm Ṣubaşı**-y-ile
Begüñ **İbrāhīm** ḳardaşı bile

1895. Çün **Mese Pīr** anda ol ḥāli görür
Ḳaçdı ṣındı döndi ḳalʿāya girür

1896. İl vilāyet gördi kim oldı ḫærāb
Ḳalʿada tedbīr anı görür ṣævāb

[İ/74b] 1897. Çünki **Pāşā** ṣıdı kāfir leşkerin
Döndi ḳondı ordıya aldı erin

1898. Defn ḳıldılar şehīd olanları
Baġladılar hem yara uranları

1899. Yalvarur **Pāşā**ya ilçi viribir[760]
Barışalum diyüben **Pīr-i Mesir**

[757] İ: *didi*
[758] İ: *siyl*
[759] İ: *Ḳāsım Beg*
[760] İ: *virübir*

1900. Dilegüñ anuñ ḳılur **Pāşā** ḳæbūl
Rıfḳ[761] virmiş **Allāh**a_ol degül foḍūl

[P/64b] 1901. Var-idi **Pāşā**-y-ile üç[762] biñ er
Cümlesi ehl-i silāḥ ehl-i hüner

1902. Leşker-i **İslām** çekdi iki ṣæf
Yaʿni anlar durdılar iki ṭæræf

1903. Ḳalʿadan çıḳdı **Mese Pīr** irişür
Yir öper **Pāşā** öñinde görişür

1904. Didi iy **Pāşā** fidā cānum saña
Görişüp benümle ḳıymaduñ baña

1905. Ol cihānda devlet-ile pāyidār
ʿÖmrinüñ bünyādı olsun üstüvār

1906. Çün **Mese Pīr** itdi **Pāşā**ya duʿā
Çıġrışup[763] çavuşları dir merḥæbā

1907. Leşkere anda żiyāfet eyledi
Ġāzilerüñ leşkerini ṭoyladı

1908. Kim ḳopuz kim ney kimi çalar rebāb
Kimi yir nuḳl-ile līsūn ü şerāb

1909. Oturup **Pāşā** temāşālar ḳılur
Ġāziler[764] ser-ḫōş **Mese Pīr**i[765] ḳılur

[761] İ: *reſḳ*
[762] İ: *üc*
[763] İ: *çıġrışur*
[764] P: *ġāzi*
[765] P: *Mise Pīri*

[İ/75a] 1910. Yine ḳalʿāsına iltürler anı
Ḳıymadı furṣætde bulup düşmeni

1911. Pīş-keşler çekdi **Pāşā**ya yarın
Saña didüm ḳışṣænüñ yüzde birin

1912. Altun-u gümiş-ile ḳıymetlü ṭaş
Laʿl-i fīrūze[766] anuñla çoḳ ḳumāş

1913. Virdi **Pāşā**ya hem iki tāzī[767] at
At ḳatır her birine virdi oñat

1914. Çoḳ **Fireng** oġlanı çoḳ ḳız ḳaravāş
Virdi **Pāşā**ya öküş māl ü ḳumāş

1915. Biñ filūrīye alınmış hem bir at
Ulu Beg rānı-y-içün virdi oñat

[P/65a] 1916. Hem **Ḫıżır Beg Ḥæżreti**ne bir ḳatīr
Altun eyerlü viribir bī-næẓīr

1917. Aldı anları geçer andan öte
Diler ol **Ġafrulu** yolını duta

1918. **Mōneveşyā**ya **olur andan revān**
Yürür öñince Mese Pīrī yayān

1919. Gemiler girü ḥiṣāra çıḳdılar
Anda il urup ʿæzebler[768] çoḳdılar

1920. Çoḳ esīr-ile alurlar sīm ü zer

[766] P: *laʿl ü fīrūze*
[767] Nüshalarda: *ṭāzī*
[768] İ'de *ze*'nin noktası unutulmuş.

Anda hem bir ṣærb yir var muʿteber

1921. Gördiler biş yüz ḳadar vardı ʿæzeb[769]
Gemisi ṣınmış ḳılur çāre ṭæleb

1922. Altun u gümişleri çoḳ yoḳ gemi
Ḳalmış ol yirde çeküp cevr ü ġæmi

[İ/75b] 1923. Anda ḳalmışlar olup ḫæylī zemān
Buldı aldı anları **Mīr**-i zemān

1924. Anları bile gemiye aldılar
Bir ḳadırġāya ḳamusı ṭoldılar

1925. Anda bir ḳalʿa buluban çıḳdılar
İlin iḳlīmin buluban yıḳdılar[770]

1926. Ḳıldı yaġma ḳalʿayı anda ġuzāt
Ṭutdılar tekfūrını bulmaz necāt

1927. Māli-le tekfūruñ oġlı ḳızı hem
Ele girdi ḫæṣma oldı cevr ü ġæm

1928. Adı ol tekfūruñ idi **Ġıfrılōs**
Ol keşīş-idi anuñ başı **Pabōs**[771]

1929. İlini ḳalʿāsı-le ḳılup ḫærāb
Döndi **İġrībōs**a buldı feṭḥ-i bāb

1930. Ḳarşu **Pāşā**ya **Mese**[772] **Pīr** irdi hem
Çoḳ żiyāfetler ḳılur dökdi niʿæm

[769] İ'de *ze*'nin noktası unutulmuş.
[770] İ: *yaḳdılar*; P'de müstensih hem üstün hem de esre ile imla etmiştir.
[771] İ: *Yabōs*
[772] P: *Mise*

[P/65b] 1931. Ol ḳæbūl eyledi boynına ḫærāc
Birgiye andan gele cizyeyle bāc

1932. **Ġıfrılōs**u diledi **Pāşā**dan ol
Virdi **Pāşā** aña itdi ḫælḳı bol

1933. Ol læʿīn anuñ ḫæṣmı-y-idi meger
Ehl-i beytiyle bağışlar ol diger[773]

1934. Ḫılʿæt ol iki bege **Pāşā** virür
Pes gemiye leşkeriyle ol girür

1935. Yolda **Pāşā** bir gögeye oġradı
Yilkenin ġāzīler anuñ ṭoġradı

[İ/76a] 1936. İçi pür incü[774] vü laʿl ü sīm ü zer
Ol **Ḳırım**dan anda çıḳmışdı meger

1937. Kāfiri çıḳdı kenāra ḳaşdı hep
Kimse ḳılmaz anlaruñ birin ṭæleb

1938. Cümle ol māl ü ḳumāşı aldılar
Ol gögeye ṣoñ ucı od ṣaldılar

1939. Anı **İbrāhīm Beg**-idi yaḳan
Dāyim ol-idi ʿædū ilin yıḳan

1940. Ol gemiyi yıḳduġı-y-çün bī-emān
Gözine getürmez anı çoḳ zemān

1941. Didi ḳaldı adada bī-çāreler

[773] P: *deger*
[774] P: *inci*

Gemisin yaḳduñ yürek āvāreler

1942. **Ḳayın Adası**na andan irdiler
Çoḳ gemi deryā yüzinde gördiler

1943. On biş olaydı ḳadırġā biş ḳayıḳ
Ḳaşdı gitdi durmadı yolı açıḳ

1944. Bulmadı **Pāşā** çoḳ ister anları
Ḳaşdı[775] ḳurtıldı ḳılıçdan cānları

1945. Çıḳdılar **İzmīr**e andan şād-mān
Altun u[776] gümiş civārı[777] bī-gümān

[P/66a] 1946. Yiyüp içüben iderler şāẕıluḳ
Kim yatur ser-ḫōş kimisidür ayuḳ[778]

1947. **Ḥæżret-i Pāşā** ʿibādetler ḳılur
Göñli olan gişi ṣoḥbetler ḳılur

1948. **Ulu Beg İzmīr**e istiḳbāl ider
Görmege **Pāşā**yı istiʿcāl ider

[İ/76b] 1949. **Ḫızır Beg ʿĪsā Beg İbrāhīm Beg**
Bile geldi eyledi tæʿlīm **Beg**

1950. Oldılar yayan öper ata dizin
Hem öper **Pāşā**nuñ ol yüzin gözin

1951. Ḳoşdı ḳardaşlarını hem öpdi bol
Bunlara luṭf u iḥsān eyledi ol

[775] İ: *ḳaçdı*
[776] İ'de sözcükle bitişik imla edilmiştir.
[777] İ: *cevārı*
[778] P: *ayıḳ*

1952. Hem birine virdi biş on ḳaravāş
Altun u[779] gümiş ü[780] ṣaġrāġ u ḳumāş

1953. Gitdiler **Birgī**ye andan şāẕ-kām[781]
Leşkere destūr dir ol nīk-nām[782]

1954. **Birgi**ye kim varsa bay u gedāy
Anlara bī-ḥæd ḳılur **Pāşā** ʿæṭāy

1955. Ṭoldı iḥsāniyle anuñ şærḳ u ġærb
Cümle deryā kāfirine urdı ḍærb

1956. Medḥin oḳur-idi ehl-i **Mışr** u **Şām**
Andan iḥsān bulur-idi ḫāṣ u ʿām

1957. Ṭoldı væṣfıyle anuñ **Şām** u ʿ**Æcem**
Medḥini söylerdi anuñ **Hind** hem

1958. **Mæġrib** ü **Maşrıḳ** añaydı medḫ-ḫʷān
Bunda āḫir oldı işbu dāstān

1959. **Fūlurī Ovasına tekfūr-ile**
Varuban bulışdı ol mæḳhūr-ile

1960. Yine **Pāşā** çoḳ gemiler yapdurur
Düşmen ilin anlaruñla depdürür

[P/66b] 1961. İki bölük leşkeri anda ḳılur
Yüz gemi miḳdārı_**Eḥad Beg** kim alur

[779] P'de sözcükle bitişik imla edilmiştir.
[780] Nüshalarda yok.
[781] P: *şād-kām*
[782] İ: *nīk-ü-nām*

[İ/77a] 1962. Bāḳisin **Pāşā** anuñ çekdi gider
Ḳudretiyle yil gemileri yider

1963. Götrilür yilkenler-ile çoḳ ʿælem
Girdiler deryāya anlar aşdı hem

1964. Geminüñ miḳdārı yüz yitmiş temām
Yitmişin **Pāşā** çeker ol nīk-nām[783]

1965. Aşdılar deryā yirince gitdiler
Bunlar engine ḳaçan-kim yitdiler

1966. Bir ḳara yil çıḳdı ol-dem nā-gehān
Tār-u-mār itdi buları o zemān

1967. Bir ġırī ḳopdı ki feryād-ı ġuzāt
Göge çıḳdı kimsene ummaz necāt

1968. Pes[784] **Filūrī Adası**na irdiler
Ol gemiler geldi bir bir gördiler

1969. İli-y-idi **Mōra** tekfūrınuñ ol
Çıḳdı biş yüz er aḳına dutdı yol

1970. Başı anlaruñ **Şücāʿ**-i nām-ver
İrdiler tekfūr iline_anlar meger

1971. Leşkerin tekfūruñ anda gördiler
Cümle tekbīr eyleyüben ṭurdılar

1972. Kūh u ṣaḥrā çeri[785] ṭolmış bī-ḥisāb

[783] İ: *nīk-ü-nām*
[784] P: *bes*
[785] İ: *çadır*

Durdı ġāzīler iderler ictināb

1973. Didi **İbrāhīm Beg**[786] dönmek gerek
Biş yüz erdür begde[787] yoḳ-durur yürek

1974. Didi ol **İlyās Beg** ḥāşā ki ben
Kāfire arḳam dönem ṣaġ u esen

[İ/77b] 1975. Urışalum ṣæf çeküben ṭuralum
Her ne tæḳdīr olsa ḥæḳdan görelüm

1976. Didi ṭoġdum ben bu gün ölem bu gün
Kāfir-ile ceng idüp ḳılam dügün

1977. Geldi ṣaf ṣaf ḳat ḳat oluban ʿædū
Ṭoldı ġævġā ʿālem öter[788] çoḳ borū

[P/67a] 1978. Cümle çıbuḳ börk-ile-y-idi ʿæzeb
Gerçi yaya cümlesinde var seleb

1979. Çaġırur anda ʿæzeblerden bir er
Biz **Umurca oġlanları**yuz nām-ver[789]

1980. **Müslimān**uz oḳ atmañ ṭuralum
Kāfirüñ ḥālini ṣorup görelüm

1981. Ṭurdı leşker çıḳdı andan üç gişi
Geldi bunlaruñ bile nedür işi

1982. Çeşni-gīri biri-y-idi **Angülōs**
Biri tekfūr u biri **Balyōġolōs**

[786] P'de yok.
[787] İ: *biñde*
[788] İ: *içre*
[789] İ: *nām-u-ver*

1983. Degşürüp ṣūret bular gelmiş-idi
Hem bular **Pāşā** gelür bilmiş-idi

1984. Bunlaruñla söyleşürler bir zemān
Aldılar aḫbārı kāfir bī-emān

1985. Bir ʿæzeb **Pāşā**ya geldi dir ḫæber
Didi tekfūr irdi çoḳ leşker meger

1986. Bir ṣayā ḳaftān-ile **Pāşā** yayān
Ol yaña segirdüben oldı revān

1987. Bir gişi aña çeki virdi bir at
Ne ḳılıç var bile ne yaraġ u yat

[İ/78a] 1988. Çevre almış-idi küffār anları
Gitdi bilürlerdi baş u cānları

1989. Gördiler kim irdi **Pāşā** nā-gehān
Ölmiş-iken gövdeleri buldı cān

1990. Didiler kim devlet-ile ḳāyim ol
Pādişāhluḳ[790] mesnedinde dāyim ol

1991. Didi **Pāşā** iy yigitler işbu gün
Ceng idelüm bizedür bu gün dügün[791]

1992. Yigdür ölmek ḳaçmañuz siz ölmedin
Yavuz ad-ile cihānda ḳalmadin

[790] İ: *pādişāhlıḳ*
[791] İ nüshasında mısra sonunun müstensih tarafından anlaşılamadığı ve yanlış imla edildiği görülmüştür.

1993. Bildi tekfūr ol gelen **Pāşā** durur
Geldi ceng eylemege ḳāyim durur

1994. Çaġırur tekfūr eydür dönüñüz
Yiyelüm içelüm anda ḳonüñüz

[P/67b] 1995. Gişi ḳan dökmek er öldürmek günāh
Cengümüz sizüñle yoḳ iy **Pādişāh**

1996. Dön çerüñe var yarın biz ṭapuña
Pīş-keşlerle varavuz ḳapuña

1997. Ṣandı **Pāşā** kim şebīḫūn ideler
Şimdi anlar dönüp andan gideler

1998. Ol söz-ile ḳondı anda ol çeri
Döndi andan ġāzilerüñ serveri

1999. Gice geçdi çün-kim irişdi seḥer
Gördiler kim ol çeriden yoḳ eṣer

2000. Süzüp ol adayı yaḳup yıḳdılar
Çoḳ esīr-ile gemiye çıḳdılar

[İ/78b] 2001. Aldılar māl ü esīri bī-girān
Çıḳdılar **İzmīr**e andan şāẕ-mān[792]

2002. Armaġānlar-ile **İzmīr**e gelür
Atası ḳarşu gelür ʿizzet ḳılur

2003. **Birgi** ḳævmi cümle oldı şād-kām
Buldılar inʿām ü iḥsān ḫāṣ u ʿām

[792] İ: *şāḍ-u-mān*

2004. Bir biti nā-gāh **İzmīr**den gelür
Açdı **Pāşā** oḳıyup anı bilür

2005. Gelmiş **İzmīr**e otuz ḳādırġa er
Cümle yaraḳlu üründülü nefer

2006. Onı tekfūruñ onıydı **Rōdos**uñ
On ḳadırġā daḫi anda **Ḳıbrız**uñ

2007. Geldi kāfir ḳılmaġa **İzmīr**e ceng
Başdan ayaġa demür bī-ḥæd **Fireng**

2008. Şu içine kāfire ṣaldılar at
Çoḳ **Fireng**i ḳırdılar geldi oñat

2009. Her ne yirden çıḳmaġ[793] isterse **Fireng**
Türk oḳ atup döndürür ḳılurdı ceng

2010. Cehd idüp çıḳmaġa çāre olmadı
Cümle kāfir anda furṣæt bulmadı

2011. Ḳaldı bī-çāre dönüp ḳaçdı **Fireng**
Geldi **Pāşā** gördi ṣavılmışdı ceng

[P/68a] 2012. Yine **Pāşā**ya irişdi bir ḫæber
Atasından dæʿvet olunmış meger

2013. **Birgi**ye vardılar ava çıḳdılar
Beg ṣuya düşdi il aña çoḳdılar

[İ/79a] 2014. Ḫæste **Meḥmed Beg** olur andan gider

[793] İ: *çıḳmaḳ*

Kesdi **Pāşā** ṣaçın anda āh ider

2015. **Birgi**ye getürdiler defn itdiler
Cümle oġlanları anda yitdiler

2016. Yas idüben cümle ʿursın urdılar
Yidi gün mecmūʿı anda durdılar

2017. Var-idi**Meḫmed Beg**üñ üç[794] ḳardaşı
Ḥamza vü **Oṣmān Ḥæsen Beg** yoldaşı

2018. Tæḫtæ **Pāşā**yı görür anlar revā
Ḫıżr Beg daḫi anı gördi sezā

2019. Gerçi **Pāşā** çoḳ tekellüf eyledi
Tæḫtæ geç dir[795] **Ḫıżr Şāh**a söyledi

2020. And içdi didi kim[796] ḥāşā ki ben
Tæḫtæ geçem var-iken iy şāh sen

2021. **Birgi**de tæḫtæ geçer üç[797] gün ṭurur
Vardı **İzmīr**e ġæzā ḳæydın görür

2022. **Şaruḫān oġlı Süleymān Beg** gelür
Armaġān çoḳ ol ġæzā ʿæzmin ḳılur

2023. Atası öldügi-çün virür ʿæzā
Ḳıldı **Pāşā**-y-ile ol ʿæzm-i ġæzā

2024. **Oldı bunlar Mōneveşyāya revān**
Saña eydem evvelinden dāstān

---

[794] İ: *üc*
[795] İ'de *tæḫtæ geç-dir* şeklinde bitişik imla edilmiştir.
[796] İ: *didi ki*
[797] İ: *üc*

2025. Ṭurmayuban dün ü gün ü[798] gitdiler
Mōneveşyānuñ iline yitdiler

2026. İki yüz hem yitmiş ikiydi gemi
Kimi ḳādırġā anuñ ḳayuḳ kimi[799]

[İ/79b] 2027. Ṭaşraya çıḳup alāy baġladılar
Cümle kāfir yüregin ṭaġladılar

[P/68b] 2028. **Mōneveşyā**nuñ begi çıḳdı gelür
Yir öper **Pāşā**ya ol ḫiẕmet ḳılur

2029. Didi **Pāşā**ya senüñdür bu diyār
Biz senüñle eylemezüz kār-u-zār[800]

2030. Virdi çoḳ māl-ile bir yılluḳ[801] ḫærāc
İzmire tā göndüre her yirde bāc

2031. Geçdi andan **İşpen** iline ġuzāt
Gördiler kim leşker olmış kāyināt

2032. **İşpen** itmiş cemʿ otuz biñ artuḳ er
Ṭaşra[802] çıḳınca ḳopardı şūr u şer

2033. Çıḳuban atlu vü yaya çekdi ṣæf
At ayaġından yirüñ yüzi telef

2034. Çalınur kūs ü naḳārē vü borū

[798] İ'de yok.
[799] İ: *gimi*
[800] İ: *kār-u-sāz*
[801] P: *yıllıḳ*
[802] P'de sehven ötre konulmuş olmalı.

Yüridi[803] cümle demür geymiş ʿædū

2035. İki leşker birbirine ḳatılur
Oḳ u çekre her ṭæræfden atılur

2036. Ḳarışup anda iki aġır çeri
At ayaġı ditredür-idi yiri

2037. Ḥæmle **Pāşā** eyleyüp ġurrīş ider
Ejdehā ṣaḥrāda ṣān cünbīş[804] ider

2038. Ḥæmle ḳıldı **Ṣaruḫān oġlı** ḳati
Ṭoldı leşker içi anuñ heybeti

2039. Her kime **Yūsuf** ol gün oġradı
Ḳılıcıyle pāre pāre ṭoġradı

[İ/80a] 2040. **Pīş-rev Beg**-ile bile **Dündār Beg**
Bī-ḳıyās ol gün helāk eyledi seg

2041. Hem **Eḥad Ṣubaşı**-dı çāpük-süvār
Bozdı ṣæfları ḳıluban tār-u-mār[805]

2042. Gerçi-kim ḫæylī şehīd oldı ġuzāt[806]
Ṣındı kāfir tīġden bulımaz necāt

2043. Ṭolu ṣaḥrā oldı ḳætl ü küşteden
Yıġdılar gövdeyi yüce püşteden

[P/69a] 2044. Üşdiler bir ḳalʿaya ol gün çeri
Anuñ içinde ṣavaşcı çoḳ eri

[803] İ: *yürüdi*
[804] P: *cünbiş*
[805] İ'de *tār-mār*.
[806] P: *ġazāt*

2045. Aldı **Pāşā** ḳalʿaʾi varduġı dem
Ḳırdı ḫælḳın anda aḳar seyl-i dem[807]

2046. İrkegin ḳırup oġul ḳız u ʿæyāl
Gemiye iletdiler çoḳ anda māl

2047. Yine bir ulu ḥişāra düşdiler
Varduġı dem aña der-ḥāl üşdiler

2048. Anda bir kāfir oḳ atuban ṭurur
Sūr-nācıʾi avürdinde urur

2049. Ol **Şeh-i Pāşā** ḳati ġażbān olur
Cümle leşker ṣavaşa fermān olur

2050. Üşdiler ol ḳalʿaya anda ġuzāt
Ḳati ceng oldı ʿædū bulmaz necāt

2051. Ḳalʿaʾi alup erini ḳırdılar
Çevre yanında ilini urdılar

2052. ʿÆvretin oġlanın itdiler esīr
Aḳıdur ḳan ırmaġın anda emīr

[İ/80b] 2053. Gemiye girüben andan gitdiler
Bir cezīrēde gemiye yitdiler

2054. Çıḳdı **Pāşā** otuz atluyle hemān
Ol çeriye ḫæmle ḳıldı nā-gehān

2055. Ḳıldılar on biñ eri zīr ü zeber

[807] Nüshalarda: *siyl ü dem*

Ṣınmayınca kāfir irişmedi er

2056. On biñ erden kimse ḳurtılmaz diri
Küşte-y-ile ṭoldururlar ol yiri

2057. Pes **Mistir** adlu şehre irdiler
Bir ulu ḳalʿa var anda gördiler

2058. **Mōra**nuñ ordusı tæẖti ol-idi
Māli-le anuñ esīri bol-idi

2059. Ḳalʿa açıldı çıġırdılar emān
Ṣavaş olmadın ḳopar anda fiġān

[P/69b] 2060. Evden eve māli bī-pāyān alur
Ġıfrilībōs ilini ġāret ḳılur

2061. Andan **İzmī**re revāne oldılar
Feṯḥ ü nuṣret çünki **Ḥæḳ**dan buldılar

2062. Çıḳdı deryānuñ yüzinde yil ḳati
Ṭaġıdur bunları mevcüñ şiddeti

2063. Gemiler ṣu ṭoldı ṭartarlardı ṣu
Ḳopdı deryāda ġırīv[808] ü hāy u hū

2064. Aġlaşup birbirine dir ḳıl ḥælāl
Gördi **Pāşā** oldı ḳati ṣæʿb-ḥāl

2065. Yüz yire urdı didi yā **Rabbenā**
Luṭf idüp ḳurtar bizi ḳılma fenā

[808] İ *ġırīv-ü*; P: *ġırīv ü*

[İ/81a] 2066. Yüz yire urdı anuñla şeyḫ ü[809] şāb
Ḥæḳ duʿāsın ḳıldı anuñ müstecāb

2067. Çıḳdı **İzmīr**e ḳamu ṣaġ u esen
Bile **Pāşā Ḥæżreti** şāh-ı zemen

2068. Ol **Süleymān Beg** ḳadırġāsı meger
Ḳayaya urmış ṣınup ḳalmış çoḳ er

2069. On ḳadırġā vardı kāfirden aña
Cümle yaraḳlu gören ḳalur ṭaña

2070. Bir ḳadırġā ḳıldı **Pāşā**ya ḫæber
Didi ḳanı **Ṣarḫān oġlı**[810] şīr-i ner[811]

2071. Ṣındı gemisi ḳadırġā on gelür
İrmeseñ bu dem **Fireng** anı alur

2072. Bir ḳadırġāya biner **Mīr**-i cihān
Oldı tenhā on ḳadırġāya revān

2073. Bir yaşıl sancaġı var-idi anuñ
Eskiyüp çoḳdan pāre-y-idi anuñ

2074. Çün yaḳın irişdi **Pāşā** ol zemān
On gemi yilken açup oldı revān

2075. Aldı **Ṣarḫān oġlı**nı döndi gelür
Geldi hem ḳardaşları ṣoḥbet ḳılur

[P/70a] 2076. Anlara **Pāşā** virür çoḳ armaġān

[809] İ'de yok.
[810] Nüshalarda: *oldı*
[811] İ: *şīr ü ner*

Her birisi oldı iline revān

2077. **Alaşehrüñ bunda geldi ḳışşæsi**
Ġāzilerüñ ceng içinde ḥişşesi

2078. Bir ulu şehr-idi ġāyet **Alaşār**
Ḳalʿası muḥkem ṣavaşcı bī-şümār

[İ/81b] 2079. Çoḳ meteris-ile düzerler nerdübān
İrdi leşker **Beg** olur aña revān

2080. **Germiyān Ṣarḫān** ili **Aydın** ili
Bu üç[812] ilüñ ortasındaydı belī

2081. Alımamış çoḳ çeri gelmiş aña
Ol ḥiṣārı kim gören ḳalur ṭaña

2082. Ṣubḥ-dem ol ḳalʿaya yüridiler
Ġāziler çevre yanın büridiler

2083. Yaġdururlar oḳ aña bārān-miṣāl
Ḳalʿa ehli oldı ol-dem ṣæʿb-ḥāl

2084. Nerdübān uruban aña çıḳdılar
Gerçi kāfir ol araya çoḳdılar

2085. **Sāʿid** adlu var-idi bir pehlüvān
Nerdübāna çıḳdı ol-dem bī-emān

2086. Çıḳdı hem **İlyāsa Beg Dündār Beg**
Menʿ idemez anda çoḳ üşmişdi seg

[812] İ: *üc*

2087. Şehre girdiler otuz miḳdārı er
Nerdübān ṣındı girimedi diger

2088. Kimse ṭurmaz ḳalʿaya girenlere
Cümle kāfir gerçi üşdi anlara

2089. Kāfir anlardan ālāy ālāy ḳaçar
Ṣanasın yüz kār-bān[813] örker geçer

2090. Açuban ḳapuyı çıḳdı on biñ er
Gög demür geymiş ḳamusı ol nefer

[P/70b] 2091. Göricek anları **Pāşā** depdi āt
Ḳati næʿre urdı bile çoḳ ġuzāt

[İ/82a] 2092. Döndürür fīʾl-ḥāl **Pāşā** leşkeri
Şehre ḳoydı ḳıra ḳıra kāfiri

2093. Şehre girüben bular yapdı ḳapu
Yig erenler irişüp depdi ḳapu

2094. İrdi **Pāşā** ḳapuya süñü urur[814]
Burc gibi ḳæddini kāfir görür[815]

2095. Oldı mecrūḥ oḳ-ile üç[816] yirde **Şāh**
Gerçi bī-ḥædd kāfire itmiş[817] tebāh

2096. Ṭaşra çün-kim oldı bu resme ḳıtāl
İçerüde daḫi oldı sæʿb-ḥāl

[813] İ: *kār-u-bān*
[814] Nüshalarda: *İrdi Pāşā ḳapuya urdı süñü*
[815] İ: *Burc gibi ḳæddini kāfir-i gū*
[816] İ: *üc*
[817] İ: *itmişdi*

2097. Çıġrışup kāfirler eydür el-emān[818]
Şehr içi ḫōd ṭolu feryād u fiġān

2098. Cümle kāfir aġlaşuban zār u[819] zār
Ṭaşra çıḳdı açdı tekfūr-ı ḥiṣār

2099. Düşdi **Pāşā** ayaġına yalvarur
Çünki **Pāşā** anları eyle görür

2100. Didi şol içerü ejderhāleri
Luṭf idüben bizden eylegil berī

2101. **Sāʿid**i ol günde ḳıldılar şehīd
Dīn yolında næḳl ḳıldı ol sæʿīd

2102. Şehri pes **Pāşā**ya teslīm itdiler
Mālin alup er ḳoyuban gitdiler

2103. **Sāʿid**-içün ḳıldı **Pāşā** ḳati yās
Geydi mecmūʿ-ı ġuzāt anda pelās

2104. **Birgi**ye döndi gelür şāh-ı ġuzāt
Gitdi **İstanbūl**e çapar ulaġ āt

[İ/82b] 2105. Bildi tekfūr **Alaşār**uñ ḥālini
Ḳırılup virdügin anlar mālini

[P/71a] 2106. **Ayaġına getürür tekfūrı ol**
Ḳara Buruna gidüben ṭutdı yol

2107. Çıḳdı **İstanbūl**dan çoḳ ādemī
Armaġān bī-ḥædd ü līkin on gemi

[818] İ: *eydürler emān*
[819] P'de yok.

2108. Evvel ol **Pāşā**ya nāme viribir
Nāmenüñ içinde bu sözleri dir

2109. **Ḳara Burun**a gel iy **Pāşā** baña
Yüz biñ altun görmege virem saña

2110. Biti **Pāşā**ya varur anı oḳur
Bindi ata oḳrar at oḳur oḳur

2111. Oldı **Pāşā Ḳara Burun**a revān
Bile anuñla **Ḫıżır Beg** pehlüvān

2112. Geldi tekfūr **Ḳara Burun**a çūn
Ṭurdı deryā içre ḫævf-ile zebūn

2113. Gerçi bile leşkeri ṭolu gemi
Çoḳ ḳadırġāda yaraḳlu ādemī

2114. İçerü **Pāşā**yı dæʿvet eyledi
Ṭaşra çıḳmadı żiyāfet eyledi

2115. **Ḫıżr Beg** ḳomaz ki[820] **Pāşā**yı vara
Ol gemiye kāfir içine gire

2116. Didi **Pāşā** gireyin elbette aña
Ḫæḳ Teʿālā yardım eylerse baña

2117. Her kim işidür anı ḫæyrān ḳalur
Oġunuban **Ḫıżr Beg** zārī ḳılur

[İ/83a] 2118. Üç[821] gişi **Pāşā**-y-ile girdi bile

[820] P'de yok.
[821] İ: *üc*

Heybeti şerḥi anuñ gelmez dile

2119. Begleri tekfūruñ anı çün görür
Cümle gendüden gider[822] örü ṭurur

2120. Ṭuruban tekfūr ayaġın görişür
Birbirinüñ ḫāṭırını ṣorışur

[P/71b] 2121. Oturur **Pāşā** ṭurur tekfūr örü
Çalınur zinc ü naḳārē vü borü

2122. Didi iy **Pāşā** senüñdür il ü māl
Her ne dilerseñ getürdüm uşda al

2123. İlüm iḳlīmüm senüñdür yıḳmaġıl
Rūmilini birbirine ṭıḳmaġıl

2124. Kim ola kim sözüñ itmeye ḳæbūl
Yā kim ola kim saña olmaya ḳul

2125. Luṭf idi **Pāşā**nuñ işi dün ü[823] gün
Ḳıymaz-idi aña yalvarsa zebūn

2126. Kīse-y-ile virdi altun bī-şümār
Laʿl ü dür **Pāşā**ya ḳıluban niṯār

2127. Her ne kim virdise ḳılmadı ḳæbūl
Didi iy tekfūr olmaġıl melūl

2128. Bunları cümle yine virdüm saña
Görüben tekfūr anı ḳaldı ṭaña

[822] P: *gendü*
[823] İ'de yok.

2129. **Ṣāḳız** anuñ milki-y-idi o zemān
Didi ol **Pāşā**ya olsun armaġān

2130. **Ṣāḳızı Pāşā**ya virdi içdi and
Vire mālin aña itmeye güzend

[İ/83b] 2131. Görişüp esenleşüp ḳardaş olur
Ol gider añaru bu berü gelür

2132. Çıḳdı **İzmīr**e gemi ḳæydın görür
Dīn yolında tīġ-i bürrāndur ṭurur

2133. **Bunda Naḫşādan açıldı bir ḫæber**
Eyledi ḳæṣd-ı ġæzā ḫæyrüʾl-beşer

2134. Geldi bir ilçi **Gadālān**dan ulu
Armaġān iki gemi-y-idi ṭolu

2135. İrdi ilçi yüzini urdı yire
Dir dilince ʿömri çoḳ **Tañrı** vire

[P/72a] 2136. Pīş-keşlerini çekdi bī-ḳıyās
Armaġān görmedi öyle hīç nās

2137. Bitide dimiş kim[824] iy şāh-ı cihān
El-emān düşmen elinden el-emān

2138. **Ġafrelīyīs**[825] baña ḳæṣd itmiş durur
Çoḳ çeriyle üş yaḳın gelmiş durur

2139. Ṭut elümi düşmişem eyle meded
Ḳoma yaġı yıḳa ilüm eyle red

[824] İ: *dimiş-ki*
[825] İ: *Ġıfrılīs* (Yanlış imla edilmiş olmalıdır.)

2140. Göndürür ilçiyi **Pāşā** ṭutdı ḫūş
Didi var sen **Ḥaḳ** buyursa varam uş

2141. Altımış gemi-y-ile gendü gider
Elli gemiʾi **Eḥad Beg** hem yider

2142. **Ātinā Līmōnı**na çün geldiler
Gadalān tekfūrına er ṣaldiler

2143. Didiler bir ḳavle ṭurup gelmişüz
Düşmenüñ ḳæṣdına yaraḳ ḳılmışuz

[İ/84a] 2144. Didi kim ḫōş geldüñüz bizüm-içün
Ayaġuñuzuñ tozı yüzüm-içün

2145. Geldi **Pāşā** eyleyüp rence ḳædem
Emenüp bizüm-içün ḳıldı kerem

2146. Düşmenüm gelecegüñüz bildi çūn
Ḳodı beni barışur oldı zebūn

2147. Çünki **Pāşā**ya irişdi bu ḫæber
Gügredi dīn pīşesinden şīr-i ner

2148. Ḫizmetini anuñ itmedi ḳæbūl
Didi yaʿnī ilüm ider ol foḍūl

2149. Urdı evvel ol yiri üzdi bilin
Vardı hem **Ġıfrīlis**üñ yıḳar ilin

2150. Ṭoyurup ol iki ilden leşkeri
Döndi **İzmīr**e gider yine giri

[P/72b] 2151. **Andız Adası**na andan çıḳdılar
Hem **Mise Nīkūlu** ilin yıḳdılar

2152. **Sancunōsı Sanġunōs**ı daḫi hem
Naḫşe-i Bārā Adasın ṣanma kem

2153. Anda olur-idi **Mise Nīkulū**
Tæḫti oldur anda var ḳalʿa ulu

2154. Aldılar **Ṭaş Ḳalʿası**nı ṭoydılar
Gemiye çoḳ māl ü niʿmet ḳoydılar

2155. Var-idi bir baḫçe çevresi ravż
Bir sumāḳī ṭaşdan var anda ḥavż[826]

2156. Yüz biñ aḳçe dirler ol ṭaşa behā
Ḫurd iderler anı bulmadı rehā

[İ/84b] 2157. Çıḳdı andan **İġribōs**uñ ṭuşına
Geldi tekfūrı oluban āşinā

2158. Ḳarşu çıḳdı çoḳ żiyāfet eyledi
El öpüp **Pāşā**ya ḫiẕmet eyledi

2159. **Ḳoç Limōnı**na pes andan irdiler
Sırf[827] ilin **Arnāvud** ilin urdiler

2160. Anda bir ḳalʿa var aña çıḳdılar
Nerdübān uruban aña çoḳdılar

2161. Ḳalʿanuñ ḳapusın açdılar revān
Şehre **Pāşā** girdi kāfir dir emān

[826] İ: *Bir sumāḳı vār ṭaşdan anda ḥavż*
[827] İ: *Serf*

2162. Bir kilīsā vardı içi ṭolu[828] genc
Kāfir anı düşürüp çekmişdi renc

2163. Anda çoḳ ḳandīl var altun gümiş
Her birin bir ulu beg aṣa ḳomiş

2164. Bir müræṣṣæʿ perde anda buldılar
Ṣoyḳaşup anı çıḳarup aldılar

2165. Kimse şerḥ eylemez anuñ ḳıymetin
Ḳıldı anuñ-daḫi **Pāşā** ḳısmetin

[P/73a] 2166. Anı ḳılmışlar müræṣṣæʿ ser-te-ser
Ferşi vü[829] dīvārı-y-idi sürḫ-i zer[830]

2167. Cümle altun kīremīdi aldılar
Götürüp yük yük gemiye geldiler

2168. **Ḫıżr** eẕān oḳıdı andan gitdiler
Bir ulu gögeye nā-geh yitdiler

2169. Anı **Pāşā** yaluñuz vardı alur
Oġraş itdi ḫælḳ cümle ḳætl ḳılur

[İ/85a] 2170. Ol **Firengüñ** pādişāhıydı ulu
Yüz ola ṣandūḳ laʿl içi ṭolu

2171. **İstefē**ye çıḳdı andan ol dilīr
Nā-geh oġrar bir çeriye ol emīr

[828] İ: *pür*
[829] İ'de yok.
[830] İ: *ser*

2172. Üç gişileydi[831] hemān şāh-ı ġuzāt
On biñ er artuḳ ṣalarlar aña āt

2173. Cümlesini ḳırdılar ḳalmaz diri
Bildiler mecrūḥ līkin bir eri

2174. **Gādalān**uñdur ṣorarlar ol çeri
Anda bir ḳaç gün bular olur öri

2175. Anda **Pāşā** gemiʾi ḳor terk ider
Dir ölürem bunda ben döndi gider

2176. Anda cümlesi ġırīv itdi ġuzāt
Menʿ iderler dirler ol degül oñāt

2177. Gidüp andan **Üsküra**ya geldiler
Yil[832] ḳatidür anda biş gün ḳaldılar

2178. Yoḳ azıḳ yil diñmez andan aşdılar
Engine nā-çār oluban düşdiler

2179. Yilden oldı ol gemiler tār-mār
Her biri bir yaña ḳıldı āh u zār

2180. Ḳopdı deryānuñ yüzinde raʿd u berḳ
Az ḳalıpdı cümle leşker ola ġærḳ

2181. Baḥrde tenhā ḳalur **Pāşā** meger
Her gemi ayruldı ḳopdı şūr u şer

[P/73b] 2182. Yil urup gemi diregin yaturur
Bürinür yilken ṣanurlar baturur

[831] P: *gişileri*
[832] P: *pek*

[İ/85b] 2183. Yil vurup gemiyi[833] iki ayırur
Ḥāl ayruḳsı olur **Pāşā** görür

2184. Yüzi üzre ḫælḳ cümle düşdiler
Aġlaşuban birbirini ḳoşdılar

2185. Gemiʾi urġanlar-ile şardılar
Çıġrışup cümle yire yüz urdılar

2186. Anda **Pāşā** yüz urup ḳılur duʿā
Müstecāb itdi duʿāsın ol **Ḫuẕā**

2187. Ṭala bata bir ḳayaya çıḳdılar
Ol **Midillī** ḳarşusıydı baḳdılar

2188. Bir gemi çıḳdı **Midillī**den gelür
Anları anda gemi içre alur

2189. Geldi tekfūr öpdi **Midillī**de el
Ḥæḳ Teʿālā ḳıldı müşkilleri ḥæl

2190. Pīş-keş-ile geldi çoḳ tekfūr aña
Anları gören gişi ḳaldı ṭaña

2191. Pes gemisini müremmet ḳıldılar
Ḳarşu ṭurup çoḳ żiyāfet ḳıldılar

2192. Çıḳdı **İzmīr**e gelür tenhā emīr
Anuñ-ile kimdür ide dār-u-gīr

2193. İl ḳara geyüp ḳamu olmışdı yās

[833] İ: *gemiʾi*

Şāẕıluḳ eyledi mecmūʿ-ı ünās

2194. Ṣaġ u sālim çıḳdı mecmūʿ-ı çeri
Ṭoyurur ili ġuzātuñ serveri

2195. Virdi her ne kim var-idi penc ü yik[834]
Yoḫsula mecmūʿın oldur genc ü yik[835]

[İ/86a] 2196. **Ḳara Deryā**ya ḳaradan ol gemi
Çekdi ḳopdı feṯḥ ḳıldı ʿālemi

2197. Yine **Pāşā** nāmeler irsāl ider
Ol ġæzā itmege istiʿcāl ider

[P/74a] 2198. **İzmir**üñ çevre yanın ṭutar ġuzāt
Ṭaġ u ṣaḥrā leşker oldı şeş cihāt

2199. Cümlesi anda līmōna indiler
Yaraġıyle hep gemiye bindiler

2200. Her ḳadırġāya birer beg girdiler
Atlarıyle çün limōna indiler[836]

2201. Bindi **Pāşā** bir ḳadırġāya daḫi
Üç[837] yüz elliydi kimisi iy aḫi

2202. Çalınur kūs ü naḳārē vü borū
Düşmen ister oġraşa ol şīr-i rū

2203. Gice gündüz on ṭoḳuz gün gitdiler
Ḳaraya yigirmi günde yitdiler

[834] İ: *pencüyik*
[835] İ: *gencüyik*
[836] İ: *irdiler*
[837] İ: *üc*

2204. Ol yañada uracaḳ[838] il yoġ-idi
Gerçi kim[839] vīrāne yirler çoġ-idi

2205. Çünki bunlar **Germe**ye irişdiler
Ġāziler **Germē**yi öte aşdılar

2206. Girdi bunlar **Ḳara Dēñiz** ol ṭæræf
Germe öñinde bular baġladı ṣæf

2207. Ḥükm **Pāşā** ḳıldı itdiler yaraḳ
Ḳurıdan gemi çeker olup yayaḳ

2208. Tæḫtæleri döşeyüp ṣābūn-ile
Gemileri çekdi anlar ün-ile

[İ/86b] 2209. **Ḳara Deñiz**e girür üç[840] yüz gemi
Porular öter yaraḳlu ādemī

2210. Çün gemiler cümle deryāya girür
Ḳaldurup yilken **Ḥæḳ** emriyle yürür

2211. **Muṣḥæf** oḳıyup ḳılur **Pāşā** nemāz
Raḥle öñinde **Allāh**a ḳılur niyāz

2212. Bir iki gün bunlar oldılar revān
Geçdi **İstanbūl** öñinden ol zemān

2213. Çoḳ żiyāfet viribir tekfūr aña
Heybetine ḳaldı **Pāşā**nuñ ṭaña

[838] İ'de yanlış imla edilmiştir.
[839] İ: *gerçi-kim*
[840] İ: *üc*

[P/74b] 2214. **Gīli**ye **Eflāḳ** ucına çıḳdılar
Bulduġı ili yaḳuban yıḳḍılar

2215. Gördi bunlar geldügin kāfir meger
Od yaḳup birbirine ider ḫæber

2216. Çoḳ çeri cemʿ eyleyüp kāfir gelür
Ceng-i sulṭānī bularuñla ḳılur

2217. Yüriyüp anda ʿæzebler çekdi ṣæf
Ḫæṣm olur tīr-i ḳæżā-y-içün hedef

2218. At depüp **Pāşā** vü begler yüridi
Ṭaġı ṭaşı leşker anda büridi

2219. Tār-u-mār[841] æʿdāyı ol dem ḳıldılar
At başın çün-kim ʿædūya ṣaldılar

2220. Ṭoldururlar gövde-y-ile ol yiri
Kimisini ṭutdılar anda diri

2221. Ṭutdılar çādirler anda ḳondılar
Anda **Pāşā**-y-ile begler indiler

[İ/87a] 2222. Geçdi **Pāşā** yirine ḳıldı ḳærār
Geldi ṭutġunlar[842] dizilmiş bī-şümār

2223. Ṭurdı dīvān ḳıldı çavuşlar duʿā
Ḫūn gelüp dökilür ṣola ṣaġa

2224. Ṭutġunuñ anda niçesin ḳırdılar
Od yaḳup anda ḳazuġa urdılar

[841] İ: *tār-mār*
[842] İ: *tutḳunlar*

2225. Bişirüben pāre pāre ḳıldılar
Ṣofra içre ḳoyun etin ṣaldılar

2226. Ṭurdı dīvān bunlar anları yidi
Ḥæmd idüp bunlar **Ḥæḳḳ**uñ şükrin[843] didi

2227. Ādem etin yidi ṣandılar bular
Aġlaşur cümle gözi ḳan yaş ṭolar

2228. Ṭaġılup dīvān bular çün gitdiler
Ḥükm ider **Pāşā** esīre yitdiler

2229. Ṣandılar bunları daḫi bişirür
Yiyüben bir bir bulara diş urur

[P/75a] 2230. Ödi ṣındı niçesinüñ ḳorḳudan
Ġāziler ṭurur uyandı uyḳudan

2231. Ḳoyı virdiler bular oldı revān
Evlerine varup itdiler fiġān

2232. Didiler ādem yiyücidür gelen
Bizi ḳıruban bu resme iş ḳılan

2233. Ehl-i beytin pes[844] aluban ḳaçdılar
Ḳoyup ilin ṭaġ u orman açdılar

2234. Süzdi ṭaġdan ṭaġa yüridi ʿæzeb
Ḳıldı oġlın ḳızın anlaruñ ṭæleb

[İ/87b] 2235. Güzel oġlan u güzel ḳız bī-şümār

[843] İ: *emrin*
[844] P: *bes*

Aluban getürdiler ḳılup şikār

2236. Köylerini[845] cümle oda yaḳdılar
Gīliyi hem niçe ḳalʿa yıḳdılar

2237. Pes esīr ü māl-i bī-ḥæd[846] aldılar
Gemiye cümle gelüben ṭoldılar

2238. Dört gün gice vü gündüz gitdiler
Yine **Germē**nüñ ḳatına yitdiler

2239. Anda irüben esīri dökdiler
Ḳurudan yine gemiyi çekdiler

2240. Māl-ile cümle esīri pes[847] bular
Gemiye ḳoydı ḳamu gemi ṭolar

2241. Çıḳdılar bir yire yoġ-idi_anda ṣu
Anda **Pāşā** ḳazdurur iki ḳuyu

2242. Ṣulanup bunlar azıḳ ṣu aldılar
Yine gitdiler gemiye ṭoldılar

2243. Çıḳmaġ ister-ise **Pāşā** her yaña
Māl-i bī-ḥæd[848] irgörürlerdi aña

2244. **İzmir**e çün geldi **Pāşā** şād-kām
Armaġāndan ḫurrem oldı ḫāṣ u ʿām

2245. Ṭoldı **Aydın** ili cümle genc ü māl
Ṣāẕıluḳdan cümle oldı ḫūb-ḥāl

[845] P: *köylerin*
[846] İ: *esīr ü māl-ü bī-ḥæd*
[847] P: *bes*
[848] İ: *māl-ü bī-ḥæd*

[P/75b] 2246. **Bunda feṯḥ oldı yine bir niçe ceng**
Yardım istedi Dimistūkes Fireng

2247. Rāviler böyle rivāyet eyledi
Æṣl-i nüsḫada ḥikāyet eyledi

[İ/88a] 2248. **Ḳara Burun**a gelen tekfūrı[849] kim
Ḳıldı **Pāşā**-y-ile işin müstæḳīm

2249. Didiler tekfūr idi **Andernikōs**
Bir vezīri var-idi **Dīmestokōs**

2250. Ḫæste ol tekfūr olmışdı meger
Ḳıġırur **Dīmestokōs**a dir ḫæber

2251. Çün ben ölem ḳala oġlum **Ḳāliyān**
Geç[850] yirüme tæḫtæ çıḳ sen bī-emān

2252. Böyüyince **Ḳāliyān** ḥükm eyle sen
Ḳıluram saña væṣiyyet bunı ben

2253. Bir adı var-idi tekfūruñ hemān
Ulu Beg Dīmestokōsdur ol yemān

2254. Çün tekūrı öldi dünyādan gider
Laʿnetuʾllāh aña fīʾn-nārüʾs-saḳar

2255. Cemʿ olur begler ḳılurlar meşveret
Yönelür **Dīmestokōs**a salṭanet

2256. İttifāḳ-ile_anı tekfūr itdiler

[849] P: *tekfūr*
[850] İ: *gec*

Her ne kim ḥükm itdi-y-ise ṭutdılar

2257. **Sēlanik** içre **Birākīsōmenōs**
Boyun egmez aña yardımcı **Babōs**

2258. Ḫælḳa didi-kim **Ālāşehr**i bular
Türke virdi oldı ol il tār-mār[851]

2259. Ol sebebden ḫælḳ iġvā eyledi
Döndürür çoḳ ili rüsvā eyledi

2260. ʿÆmmūsı oġlıydı tekfūruñ meger
Baş çeker oldı arada şūr u şer

[İ/88b] 2261. Pes **Dimestōkōs** bir nāme yazar
Hem bir ulu ilçi **Pāşā**ya düzer

[P/76a] 2262. Ol **Esen Tekfūr** geldi hem bile
Meşveret bu iş-içün tā kim ḳıla

2263. Armaġān bī-ḥæd olur ilçi revān
İrişür **İzmīr**e ilçi ol zemān

2264. Geldi **Pāşā** yüzini çün-kim görür
Baş ḳoyuban yüzini yire urur

2265. Bitide dimiş kim[852] iy şāh-ı cüvān
Bāḳi ol sen ḳardaşuñ oldı revān

2266. Şimdi sen yir yüzinüñ sulṭānısın
Bī-gümān kim berr ü baḥrün[853] ḫānısın

[851] P: *tār-u-mār*
[852] İ: *dimiş-kim*
[853] P: *baḥr ü berrüñ*

2267. Baña ışmarladı tekfūr oġlını
Ol böyüyince daḫi hem ilini

2268. Şimdi baş ḳaldurdı il ḳılmaz ḳæbūl
Sēlanik tekfūrıdur olan foḍūl

2269. Luṭf u iḥsān ḳıl bize eyle meded
Ḳıl mürüvvet ḫæṣmı bizden eyle red

2270. Hem yazılmış-idi işbu bitide
Çün yüzüñ görmek bize ḥæḳ bitide

2271. Cān u başı yoluña ḳılam fidā
Cümle bu ildür senüñ iy **Pāşā**

2272. Ḳullaruñuz yalvaruruz ṭapuña
Cān u dilden yüz sürerüz ḳapuña

2273. Mektūbı oḳur içindekin bilür
Leşkere ḳıldı ḫæber yaraḳ ḳılur

[İ/89a] 2274. Vardum üş dir[854] bitide yazdı cevāb
İlçi girdi varmaġa ḳıldı şitāb

2275. İlçi **Dīmetoḳā**ya çün-kim gelür
Gelmesin **Pāşā**nuñ anlar çün bilür

2276. Ḥükm ider **Pāşā** çeriler gitdiler
Ol gemileri deñize yitdiler

2277. Ol gemilere dimiş üç yüz ʿæded

[854] İ: *üş-dir*

Kim **Benī Aşfer** anı ḳılmaya red

[P/76b] 2278. Çekilüp deryā yüzince gitdiler
Ol **Esen Tekfūr** iline yitdiler

2279. Ḳarşu geldi **Esen Tekfūr** aña
Görişür ol leşkere ḳaldı ṭaña

2280. **Tunca**dan **Dīmētoḳā**ya[855] çıḳdılar
Ol gemileri kenāra çekdiler

2281. Yaya on biş biñ yüz er oldı süvār
Dīmetoḳāya irişdi şehriyār

2282. Dürişür[856] tekfūr urup ḳarşu ṭurur
Şükr ider **Pāşā** yüzini çün görür

2283. Ḫōş[857] žiyāfet eyledi **Pāşā**ya ol
Kim şölenden geçmege yoġ-idi yol

2284. Ḳuzu ḳoyun ḳaz u ördek çoḳ kebāb
Tuncaya aḳdı revān oldı şerāb

2285. İçmeyüp **Pāşā** ḳılur dün gün nemāz
Muṣḥæf öñinde ḳılur **Ḥæḳḳ**a niyāz

2286. Çün ʿæzebler mest gice yatdiler
Ṣubḥ-dem[858] maḫmūr[859] aḳına gitdiler

[855] İ: *Dīmētōḳā*; P: *Dīmetoḳā*
[856] İ: *düşürür*
[857] P nüshasında beyte *ḫōş* yerine *bir* sözcüğü ile başlanmış ancak derkenarda *ḫōş* şeklinde düzeltilmiştir.
[858] İ: *ṣubḥ-u-dem*
[859] P: *maḫmūr*

[İ/89b] 2287. Yaġı olan yiri vīrān itdiler
Her ki ṭapmadıysa giryān itdiler

2288. Ol ilüñ māl ü esīrin aldılar
Ṭopṭolu **Dīmētoḳā**yı[860] ḳıldılar

2289. **Şaruḫān oġlı Süleymān Beg** meger
Ṣoñra geldi ol işitmişdi ḫæber

2290. İki ay ol ili tārāc itdiler
Ḳaçanın ḥabbeye muḥtāc itdiler

2291. Ṭondı **Mēric Irmaġı** ḳaldı gemi
Ḳış günidür ḳar ṭutdı ʿālemi[861]

2292. Çoḳ ḳulaḳ düşdi vü[862] anda el ü ayaḳ
Gey ḳatidür buñaldı yürüyen yayaḳ

2293. Buzları külüng-ile uvatdılar
Yol idübenin gemiye gitdiler

[P/77a] 2294. **Sēlanik** tekfūrına irdi ḫæber
Didiler üş geldi leşker şīr-i ner

2295. Ol otuz altı ḳadırġāyle yarāḳ
Eylemişdi oġraşalar ittifāḳ

2296. Muntæẓır deryā yüzinde oldılar
Gög demür kāfir[863] gemiye ṭoldılar

2297. Çerisi başı **Parākimōmenūs**

[860] Nüshalarda: *Dīmetōḳāyı*
[861] İ: *ʿādemi*
[862] P: *düşdi-vü*
[863] İ'de yok.

Gey yavuz melʿūn-idi yüzi ʿabūs

2298. Līk ḳaçmaḳlıġa gözedür-idi yir[864]
Ol læʿīn oġraşuram **Türk**-ile dir[865]

2299. Ol çeriden bildi **Pāşā** çün ḫæber
Bir ḳayıḳ anda viribir muḫtæṣær

[İ/90a] 2300. Didi üş yarın varam[866] ḳılsun ḳærār
Er-ise ṭursun baña ol nā-be-kār

2301. **Ipşalā**dan çünki **Pāşā** ḳıldı ʿæzm
Ceng tæḥḳīḳ oldı kāfir ḳıldı cezm

2302. Ṭurımaz ṭaġılup oldı tār-mār[867]
Kim yoḳaru kim aşaġa şerm-sār

2303. Bildiler çün-kim **Umur Pāşā** gelür
Cümle **Mōrā** vü **Firengistān**ı_alur

2304. Çün **Selānik** üzre bunlar irdiler
Bir gemi ḳalmamış anda gördiler

2305. Ḳara yire çıḳdı **Pāşā** bindi āt
Büriyüp ṣæf baġladı bu gez ġuzāt

2306. Çalınur kūs ü naḳārē vü borū
Yir ditirer andan itdiler ġulū

2307. İrdi līmōna girür cümle gemi

---

[864] İ: *yol*
[865] P nüshasının müstensihi, ilk mısranın yerine sehven ikinci mısrayı yazmış, ardından yanlışlığı fark ederek bu mısranın üstünü çizmiş ve derkenara *sahh* ibaresiyle doğru olan mısrayı yazmıştır.
[866] P: *varın*
[867] P: *tār-u-mār*

Ṭutdı gül-bāngı bularuñ ʿālemi

2308. Ḳurudan **Pāşā** çoḳ ālāy bağladı
Anda kāfirler yüregin ṭağladı

2309. Ṭaşra kāfir çıḳdı atlar kişneşür
Yalabır ışıḳ çuḳallar çıġşaşür

2310. Ḳurudan çün-kim hücūm itdi ʿæzeb
Kāfir anda irdi ceng itdi ʿæceb

[P/77b] 2311. Bunları ḳomazdı kāfir çıḳmaġa
Uruban ilin yaḳuban yıḳmaġa

2312. Ancaḳ otuz atlu **Pāşā**-y-ile vār
At depüp yüridi ḳıldı kār-zār

[İ/90b] 2313. Næʿre urup anda **Pāşā** depdi āt
Ḥæmle ḳıldı kāfire şāh-ı ġuzāt

2314. Depdi at **İlyāsa Beg Dündār Beg**
Ḫæṣma ḳıldı giñ cihānı ṭār beg

2315. Hem **Uġurlu Beg**le **Ḳoca Pīş-rev**
Hem **Eḥad Ṣubaşı** oldur pīş-rev

2316. İrişür ḳılıc ḳılıca ol zemān
Süñü süñüye ṭoḳındı nā-gehān

2317. Ṣındı kāfir döndi ardına ḳaçar
Atı her kimüñ ki yig-durur ḳaçar

2318. Ḳarışuban ḳıra ḳıra gitdiler
Çünki ḳalʿa ḳapusına yitdiler

2319. Başdı kāfir birbirin ḳıldı helāk
Ḳorḳudan zehresi çoġuñ oldı çāk

2320. Ayaġ altında ḳırıldı çoḳ **Fireng**
Ṣıġamaz[868] ḳapuya cümle ḳaldı deng

2321. Ḳapu öñine irer şāh-ı cüvān
Urdı bir atluya süñi bī-emān

2322. Aġlar-idi ol **Umur Pāşā** gelür
Daḫi ḳurtulam ṣanur ḥācet ḳılur

2323. Ḳalʿaya girüp ḳapu bağladılar
Ol ölenler çün ḳati aġladılar

2324. Şehri ortaya alup ḳondı çeri
Zehresi yoḳ çıḳa ṭaşraya berī

2325. Bir ulu ilçi gelür ṭaşra çıḳar
Çoḳ **Fireng**üñ begleri çevre baḳar

[İ/91a] 2326. İlçiler geldi yire yüz urdılar
Kimi diz çökdi kimisi durdılar

2327. Didi **Pāşā**ya ol ilçi iy emīr
Bizi terk it ḳılmaġıl bizi esīr

[P/78a] 2328. Bāḳī ili çevre al ḳalsun ḥiṣār
Niçün olursun **Dimestōkōs**a yār

2329. Ẓulm tekfūr oġlına eyledi ol

[868] İ: *şıġmaz*

Tæẖtæ çıḳdı bize miḥnet ḳıldı bol[869]

2330. Ḳo **Dimestōkōs**ı çeksün infiʿāl
Sen iki yüz biñ filūrī bizden al

2331. Biz seni tekfūr idelüm ḳo anı
Cümle ile şāh idelüm biz seni

2332. Dir baña tekfūr ilin teslīm idüñ
Ne teʿælluḳ size ortadan gidüñ

2333. Alam ili kime dilersem virem
Ṭoġrı sözdür kim size bunı direm

2334. İlçi yine dönüben şehre gelür
Cemʿ olup mecmūʿ ṭanuşuḳ ḳılur

2335. Yine ilçi geldi getürdi üç āt
Armaġānuñ ḥæddi yoḳ ṭoydı ġuzāt

2336. Ele ayaġa düşüp yalvardılar
Ḳarşu dīvān baġlayuban ṭurdılar

2337. İki ḳuyu ḳazdı anda şehriyār
Ṭatlu ġāyet içdi hep şehr ü diyār

2338. Bir ḳayıḳ **Dīmetoḳā**ya ol zemān
Göndürür tekfūra ol oldı revān

[İ/91b] 2339. **Ḳāliyān** tekfūruñ oġlı geldi hem
Sēlanīge gitdi götrildi ʿælem

[869] İ: *çoḳ*

2340. Aña **Pāşā** çıḳdı istiḳbāl ider
Bunlar el öpmege istiʿcāl ider

2341. **Türk** otuz biñ var-idi atlu yayān
Ḳurudan tekfūra oldılar revān

2342. Geldi tekfūr öpdi **Pāşā**nuñ dizin
Ḳāliyān ile ḳul itdi gendözin

2343. Tācı tekfūr oġlı başına ḳodı
Ḳutlu olsun hem aña **Pāşā** didi

2344. **Selānig**i daḫi teslīm itdiler
Dönüben tekfūr u[870] **Pāşā** gitdiler

[P/78b] 2345. Gemiler deryā yüzince gitdiler
Pes[871] **Sīrōz** yolın anlar ṭutdılar

2346. **Ḥæżret-i Pāşā Ḫirestō**dan gider
Ṭaġ u ṭaşı at ayaḳları direr

2347. Bile tekfūr oġlı-y-ile bende-vār
Pāşā ḫiẕmētinde ḳıldılar ḳærār

2348. **Oldı Pāşā çün Ḫirestōdan revān**
Bunda açıldı yine bir dāstān

2349. Ḳarşu çıḳdı **Sīrez**üñ tekfūrı hem
Çün ḳonuḳluḳ ḳıldı el öpdügi dem

2350. Anları kesüp ḫærāca ʿæzm ider
Riḫne yolını ṭutup andan gider

[870] İ'de yok.
[871] P: *bes*

2351. **Riḫne**den daḫi ḫærāc istedi ol
Ḫiẕmet itdi anda begler geldi bol

[İ/92a] 2352. Anları daḫi ḫærāca kesdiler
Anda **İslām**uñ ḳılıcın aṣdılar

2353. Ulu şehr-idi **Ḫirisnā** çoḳ eri
Anda oġraş eyledi ḫæylī çeri

2354. Ḳıldı **Pāşā** anları zīr[872] ü zeber
Ḳalʿaya ḳoydı ṣıyup ol nām-ver

2355. Didi **Pāşā** her ki severse beni
Anda germe var yıḳa cümle anı

2356. Bir ulu germeydi yıḳdurdı temām
Geçdi andan ḳıldı ḫæṣma intiḳām

2357. Anda bī-ḥæd getürür küffāra māl
Dirler ḳo bizi git var māli al

2358. Çün **Ḫiristō**nuñ öñinden geşdiler
Bir ulu şehr üzerine düşdiler

2359. Adı **Eksiyā** ulu şehr ol meger
Anda kāfirden yaraḳlu bī-ḥæd[873] er

2360. Şehr içinden çıḳdı leşker bī-ḳıyās
Gög demür geymiş görür **Pāşā**yı bī-ḳıyās

2361. Bāġa girmiş yaluñuz **Pāşā** baḳar

[872] İ: *zīr*
[873] P: *bī-ḥædd*

At üzere gerçi kāfirler çıḳar

[P/79a] 2362. Ara yire aldı **Pāşā**yı bular
Bāġ içi yalıñ ḳılıc-ile ṭolar

2363. Çıḳdı bir kāfir aña dīvār aşar
Çoḳ ʿædū varınca **Pāşā**ya üşer

2364. Ḳarşudan birisi oḳ-ile urur
Cümle kāfir ḳarşudan anı görür

[İ/92b] 2365. Biş yüz er var-idi şınup döndürür
Şoñra irişdi ġuzāt anı görür

2366. Şehr ḫælḳı çıḳdı zārī ḳıldılar
Çün anı **Pāşā**-y-idügin bildiler

2367. Yir öpüben cümle ṭurdı ṭapuya
Armaġānlar getürürler ḳapuya

2368. ʿÆzm **Pāşā Burı**ya andan ider
İki tekfūr iki yanında gider

2369. Geçer-iken yolca bunlar bī-günāh
Burudan sökmişler aña yoḳ sipāh

2370. Didi tekfūr oġlanumı dögdiler
Türke ṭapduñ diyü baña sögdiler

2371. **Buru**ya çıḳdı gemiler ne ki vār
Ḥükm ider **Pāşā** ḳılurlar kār-zār[874]

[874] İ: *kār-u-zār*

2372. Ḳañlı üstinde niçe ev itdiler
Burc dibine çeküp iletdiler

2373. **Baġacuḳ** dirler anı tekfūr ider
Burc dibine iterler ol gider

2374. Deldiler şehri külüng-ile çeri
Ṭaş atuban hīç ḳayurmaz biri

2375. **Baġacuġ**a zift ü[875] ḳaṭrān itdiler
İçine ḳızġun demüri yitdiler

2376. **Baġacuḳ** yandı çıḳar ṭaşra ġuzāt
Ṭañladı **Pāşā** bular buldı necāt

2377. Öyleyin kāfir buñaldı dir emān
Oḳ atıldı şehre zīre bī-girān

[İ/93a] 2378. Oldı ol yir daḫi tekfūruñ temām
El öperler oldı cümle şāẕ-kām[876]

[P/79b] 2379. Bir behādur **Sırf** ilinde vār-idi
Mümcilā adı ḳati cebbār idi

2380. Dört biñ er çekdi **Pāşā**ya gelür
Leşkeri el bağlayup ṭapu ḳılur

2381. Öpdi **Pāşā**-y-ile tekfūruñ elin
Ḫiẕmete ol ejdehā bağlar bilin

2382. Kim görürse anı vālih oldılar
Heybetine cümle ḥæyrān ḳaldılar

[875] İ'de yok.
[876] İ: *şād-kām*

2383. Ḳæddi iki er boyınca vār-idi
Anı kim görse ṣanur menār-idi

2384. **Türk** ṭonın aña **Pāşā** geydürür
Leşkeriyle anı bile[877] uydürür

2385. Gemiler andan **Merīc**e girdiler
Çıḳuban **Dīmetoḳā**ya[878] irdiler

2386. Anda **Gümülcīne**ye **Pāşā** çıḳar
Çıḳdı leşker seyldür kim ṣan-kim aḳar

2387. **Mümcilā** ata binüben depdi āt
Bile anuñla hücūm itdi ġuzāt

2388. Heybetine ḳaldılar anuñ ṭaña
Kāfir ürker kimsene gelmez aña

2389. Çıġrışuban didi kāfir el-emān
Mümcilāya el ṣalar şāh-ı cüvān

2390. Çaġırur **Pāşā** didi virdüm emān
Didi ḳoġıl anları iy pehlüvān[879]

[İ/93b] 2391. Geldi andan daḫi çoḳ māl ü ḳumāş
Altun-u gümiş ü hem ḳıymetlü ṭaş

2392. Anda deryāya yaḳın bir şehr vār
Gitdi andan anda vardı şehriyār

[877] İ: *Pāṣā*
[878] İ: *Dīmetōḳāya*
[879] Bu beyitten önceki bir veya birkaç beytin müstensihler tarafından atlanmış olması muhtemeldir.

2393. **Iġricān** şehridür ol çıḳdı çoḳ er
Başdı **Pāşā** ardını[880] ḳıldı żærær

2394. Döndi **Pāşā** ol çeriye depdi āt
Ḫæşm[881] şındı bula-mı andan necāt

2395. Pāyesi ḳırıldı kimi_oldı esīr
Elli ṭonlu at alur anda emīr

[P/80a] 2396. **Serf** ü **Bulġār** illerine girdiler
Çoḳ ṣıġır u yund u ḳoyun sürdiler

2397. Götürürler arpa buġday bī-girān
Dīmetōḳāya getürdiler revān

2398. **Ḳāliyān İstanbūl**e oldı revān
Virdi destūr aña ol şāh-ı cihān

2399. Gitdi tekfūr-ile **Pāşā** aḳına
Atlu vü[882] yayan ıraġa yaḳına

2400. **Pīş-rev [Beg]** yolda dünyādan gider
Döndi **Pāşā** geldi anı defn ider

2401. Ḳıldı **Pāşā** anuñ-içün ḳati yās
Ḳara geydiler anuñ-çün cümle nās

2402. Anda fevt oldı yasaḳcısı bile
Zī-seʿādet **Ḥæḳ** yolında kim öle

2403. Sinleleri yapılupdur ṭaş-ile

[880] İ: *ardın*
[881] İ: *ḫæşm*
[882] İ'de yok.

Yoġrulup ṭopraḳları göz yaş-ile

[İ/94a] 2404. Gitdi bölük bölük oluban ġuzāt
Üşdi **Pāşā** üç gişi-le depdi āt

2405. Biri **İlyās Beg Eḥad Beg**dür biri
Hem **Eḥad Beg oġlı** leşker serveri

2406. Bir ulu ṭoz ḳopdı ḳarşu nā-gehān
Leşker irişdi bulara bī-girān

2407. Ḳañlılar arpa vü buġday ü ṭaru
Altı biñ er bile çalınur boru

2408. Geldi **Pāşā** yanına otuz gişi
Bu ḳadardur anda ancaḳ yoldaşı

2409. Didi **Pāşā** ḳaçsavuz bunlar yiter
At ayaġına cemīʿümüz yiter

2410. Eyü ad-ile ṣavaşda ölelüm
Cümlemüz bunda şehādet bulalum

2411. Dir **Eḥad Beg** ister-idük bu güni
Ḥæḳ bu gün bititdi işbu dügüni

2412. Çekdi ḳılıc cümle bunlar yüridi
Ṭurduġı arada kāfir ḳor-idi

[P/80b] 2413. Ṭapu ḳıldı cümle geldi ol çeri
Yir öper **Pāşā** öñinde her biri

2414. Didiler saña ḳuluz iy şehriyār

Bizi ḳoma eylemegil kār-zār[883]

2415. Ṭaña batdı gören anda ol işi
Otuz ere ṭapdı altı biñ gişi

2416. Ol azuḳ **İstanbūl**e ḳılmışdı ʿæzm
Dīmetōḳāda varup ḳılmadı rezm

[İ/94b] 2417. Gitdi destūr oldı ol altı biñ er
Ḳōlubāya irdi ġāzīler meger

2418. Anuñ ilin cümle yaġma itdiler
Yıḳuban yaḳup dönüben gitdiler

2419. Çıḳdı **Dīmetōḳa**ya nā-geh bular
ʿĀlemi bir ayda ḳıldı tār-mār[884]

2420. Didiler kim ṭoñusar **Mēric** ḳati
Rūmilinüñ irişiser āfeti

2421. Añdı **Pāşā** daḫi hem ḳardaşların
Yidügi nān u nemek yoldaşların

2422. Geldi tekfūr ilerü eyledi āh
Benüm-ile ol bu ḳış iy pādişāh

2423. Ḳış yaraġın her ne-kim vardur ḳılam
Ben senüñ ḳapuñda bī-çāre ḳulam

2424. Çün bu ḳış ḳılmayasın bunda ḳærār
Beni kāfir çıḳup ider tār-mār

[883] İ: *kār-u-zār*
[884] İ: *tār-u-mār*

2425. Sen eger gitseñ beni al bile git
Varam **İzmīr**e umula himmet it

2426. **Pes Eḥad Ṣubaşı-le İlyāsa Beg**
Gider oldı ḳaldı ol şāh-ı dilīr[885]

2427. Göndürür[886] bu iki ṣubaşıʾi[887] ol
Aġlaşuban gitdi anlar dutdı yol

2428. Cümle leşker gitdi vü cümle gemi
Ḳaldı ancaḳ biñ yarar er ādemī

2429. Aldılar māl ü ḳumāşı gitdiler
Nā-gehān **Āyāsulūġ**a yitdiler

[İ/95a] [P/81a] 2430. **Ḫızır Beg** çün ḳaldı **Pāşā**yı bulur
Bu ikiye dürlü miḫnetler ḳılur

2431. Didi ḳanı ḳardaşumuz yitdüñüz
Siz ḳoyup kāfir iline gitdüñüz

2432. Didiler kim biz[888] ḳuluz ol pādişāh
Bizi ol göndürdi ol göstere rāh

2433. Elümüzden gelmez eylemek ʿinād
Güc-ile gendüden itdi bizi yād

2434. Bu yañada geldi **Pāşā** oturur
Cümle sevdāyı başından götürür

2435. **Zāġarā Ovası**na vardı çeri

[885] Beyitte kafiye bulunmamaktadır. Bu beytin istinsahlar sırasında değişmiş olması muhtemeldir.
[886] P: *göndür[ür]*
[887] P: *ṣubaşıʾyı*
[888] Nüshalarda: *bir*

Urdı ġāret ḳıldı yıḳdı ol yiri[889]

2436. Atlarını çayıra ṣalmış-idi
Dīmetōḳādan[890] bular ḳalmış-idi

2437. **Edrenē**den nā-gehān irdi çeri
Toz göge çıḳdı dider leşker yiri

2438. Ne ḳadar ṣaḥrāda buldıysa ṭavar
Sürdi gitdi vü toparladı bular

2439. Urdılar hem **Dīmetōḳā** dek ilin
Üzdiler tekfūruñ anuñla bilin

2440. Yügürüp **Pāşā** depinüp çepinür
Buldı bir at bindi aña depinür

2441. Yitdi ardından yaluñuz leşkere
Anı görüp döndi leşker yik-sere

2442. Çün yaluñuz anda yitdi ol dilīr
Diñle n'itdi ol behādur lā-næẓīr

[İ/95b] 2443. Ḥæmle ḳıldı çün aña cümle çeri
Ṭutuban yoġun süñüler her biri

2444. Ol yigirmi süñüye süñü urup
Ṣındı süñüsi ḳılıc çekdi ṭurup

2445. Cümle kāfir irişüp urdı süñü
Dönmedi ol ṭurdı gerüp üzeñü

[889] İ: *eri*
[890] İ: *Dīmetōḳāda*

2446. Çaldı kesdi üç[891] süñünüñ aġacın
Bir süñünüñ daḫi yalmanı ucın

[P/81b] 2447. Bir atuñ boynın çalar yıḳıldı ol
Oldı süñü-y-ile ḳılıç ṣaġ u ṣol

2448. At yıḳıldı çaldı issin öldürür
Yavuz itdügin aña bildürür

2449. Nā-gehān **Pāşā**nuñ irdi biñ eri
Yayan olup oḳ atarlar her biri

2450. **Edrene** tekfūrı geldi ilerü
Depdi atın durdı ol leşkeri

2451. Ṣınuban **Pāşā** anı atdan ḳopār
Ḳalḳan idindi anı ol şehriyār

2452. Depinür ol leşker anı almaġa
Tā ḳomayalar başını çalmaġa

2453. Kāfire oḳ urdılar döndi ḳaçar
Atları mecrūḥ olup ṣan-kim uçar

2454. Yire urup anı **Pāşā** öldürür
Zār u efġān **Edrenē**yi ṭoldurur

2455. Ḳova ḳıra gitdiler hem on biñ er
Kūh-ı ṣaḥrā ṭoldı gövde ser-te-ser

[İ/96a] 2456. Kimi on ṭutdı kimi biş kāfiri
Kimi öldürür kimi ṭutar diri

[891] İ: *üc*

2457. Çıḳdı tekfūr anda **Pāşā**yı görür
On iki er vardı yanında[892] ṭurur

2458. Çoḳ duʿālar ḳıldı oḳur āferīn
Varuban hem gördi ol oġraş yirin

2459. Gördi tekfūr anda ḫōd ölmiş-idi
Kūh u[893] ṣaḥrā gövdeler ṭolmış-idi

2460. Didi tekfūrı budur **Edrēne**nüñ
Væʿdesi ṭopraġı bundaymış bunuñ

2461. Anı tekfūr-idügin çün-kim bilür
Aġladı **Pāşā** ḳati nevḥa ḳılur

2462. Anı tābūta ḳoyuban ṣatdılar
On biñ altuna behāya ṣatdılar

2463. Didi budur ʿāḳıbet ʿālem işi
Bu ecel ḍærbını içer her gişi

[P/82a] 2464. Şāh eger ḳul-u eger bāy u gedāy
Cümle fānīdür gider bāḳī **Ḫuẕāy**[894]

2465. Geldi **Pāşā** şehre tekfūr-ile çün
Bir ulu ṣoḥbet ḳurıldı ṣān dügün

2466. Evine **Pāşā**yı dæʿvet eyledi
Ḫāṣṣaten evinde ṣoḥbet eyledi

[892] İ: *yanda*
[893] İ'de *kūh-u*
[894] Nüshalarda: *bay u Ḫuẕāy*

2467. Didi **Pāşā** baña gelsün ḫæsteyem
Derdüme andan devā ben isteyem

2468. Geldi **Pāşā** gice tekfūr evine
Tā ki yirinmeye göre sevine

[İ/96b] 2469. Gördi bezenmiş-idi ḳæṣr u serāy
Cennete dönmiş-idi ol ḫūb-cāy

2470. Var-idi üç[895] ḳızları ḥūrī̄-miṣāl
Ṭonları başdan ayaġa zer ü māl

2471. Ol ḳızuñ üçi müræṣṣæʿ-pūşdur
Anları görenüñ işi cūşdur[896]

2472. Cümle begler ḳızları anda temām
Ḥūriler gibi cinān ḳılmış mæḳām

2473. **Despina** bir ḳız adı ol nigār
Ḥüsn-ile görmedi miṣlin rūzigār

2474. Çünki tekfūr eyledi ʿærż anları
Her biri tende ḳomazdı cānları

2475. Ḳaldurup başın itmez iltifāt
Baş aşaġa eyledi şāh-ı ġuzāt[897]

2476. Didi tekfūr iy Ḫuẕāvend-i cihān
Ben kemīne ḳul saña sen baña ḫān

2477. Māl ü başum oġlum u ḳızum senüñ

[895] İ: *üc*
[896] İ: *ḫōşdur*
[897] İ' de *şāhı ġuzāt* biçiminde imla edilmiş.

Bu cihānda ne ki var bizüm senüñ

2478. İşbu üç[898] ḳızdan birini al saña
Gördi **Pāşā** bunları ḳaldı ṭaña

2479. Utanup döndi otaġına gider
Ḳardaşı tekfūrı ol nevmīẕ ider

2480. Geldi bir kāfir didi iy şehriyār
Al ḳızın tekfūrı ḳılma şerm-sār

[P/82b] 2481. Ol zemān **Pāşā** didi ol kāfire
Ḳardaşa ne veche gişi ḳız vire

[İ/97a] 2482. Ḳardaşum[899] tekfūrdur ḳızı ḳızüm
Dīnümüzde yoḳ-durur işbu bizüm

2483. **Aru dirligini**[900] **Pāşānuñ saña**
Şerḥ ḳılam ḳulaġ aç benden yaña

2484. Geldi ardın söze **Despina** nigār
Pīşe-i dīnde ḳıla şīri şikār

2485. Ṭonı incü laʿl ü yāḳūt omuzı
Yüz açup **Pāşā**ya söyler ol sözi

2486. Didi aña nedür aduñ iy nigār
Gice geldüñ bizi ḳılduñ şerm-sār

2487. Seni bunda kim getürdi söylegil

---

[898] İ: *üc*
[899] İ: *ḳardaşı*
[900] Nüshalarda *dirligin* biçiminde imla edilmiş olan sözcük, vezin gereği *dirligini* biçiminde aktarılmıştır.

Ne ki[901] ḥālüñ var[902] ḥikāyet eylegil

2488. Didi zārī ḳılup ol ḳız iy begüm
Seni gördüm ḳalmadı ʿæḳlüm ögüm

2489. Kirpik oḳın ḳaşlaruñ yayı atup
Yāre urduñ göñlümün ḳuşın ötüp

2490. Al beni olam saña bir ḳaravaş
Terk idem yoluña milk ü cān u baş

2491. Didi **Pāşā** di nidür aduñ baña
Ben seni görübeni[903] ḳaldum ṭaña

2492. Didi ḳız çün baña ṭapuñ ḳavuşa
Adum eydem saña iy pādişā

2493. Didi bunı uṣlu dimez iy nigār
Yoḳ bizüm dīnde[904] ḥærāma iʿtibār

2494. Kim iver **İblīs**e ol uymış-durur[905]
Şol-ki mæḳṣūda irer göymiş-durur

[İ/97b] 2495. Didi göymek ḥaddin aşdı iy emīr
Redd idüp ḳılma beni ḫōr u ḥæḳīr

2496. Yoḳ ḳærārum furḳæte döymez özüm
Ṣæbr idemezem saña budur sözüm

2497. Didi **Pāşā** iy ḳati yüzlü nigār

[901] P'de yok.
[902] P'de yok.
[903] P: *görüben*
[904] İ: *hergiz*
[905] P: *uymış durur*

Nefse uyup senden yoḳ ṣæbr u[906] ḳærār

[P/83a] 2498. Yüri utan **Tañrı**dan ḳoġıl bizi
Olma yüzsüz dime bu resme sözi

2499. Ḳaḳıyuban ol ḳız oldı münfæʿil
Buldı ḥırmān[907] oldı işinden ḫæcil

2500. Gömmiş ellerini **Pāşā** yüzine
Ḳarşu ṭutup virdi ḳarış özine

2501. Gitdi mæḥrūm olup ardına baḳar
Ḫæclet-ile gözleri yaşı aḳar

2502. Dün ü gün[908] **Pāşā**nuñ işidür ġæzā
Nefse uymayup ḳılur dāyim cezā

2503. Nefsi kim yiñer ġæzā ider ulu
Ol ebed diri olur[909] olmaz ölü

2504. Nefsi baṣsañ pehlüvānsın sen ḳati
Bulısarsın **Ḫæḳ** ḳatında ʿizzeti

2505. Gişiye ḳılan belā nefs ü hevā
Bizden anuñ şerrini **Tañrı** ṣava[910]

2506. Kim diye **Pāşā** kemālini temām
Ol ḥælāl isterdi yimezdi ḥerām

2507. Gice geçdi çün-kim oldı ṣubḥ-dem

[906] İ'de yok.
[907] P: *ḥırmān*
[908] P: *düni gün*; İ'de *ü* yok.
[909] İ: *ḳalur*
[910] İ: *ṣora*

Ṭurdı dīvān geldi tekfūr anda hem

[İ/98a] 2508. Didi **Pāşā** anda tekfūra meger
Ṭapdı bu iller ṭapuña ser-te-ser

2509. Giderüz ışmarlaruz saña ilüñ
Üstün oldı cümle beglerden elüñ

2510. Bize gemi çāresin itmek gerek
Çün behār oldı bize gitmek gerek

2511. İşbular bu söz içindeydi meger
Geldi **İstanbūl** içinden bir ḫæber

2512. ʿÆvretinden geldi tekfūruñ gişi
Didi iy **Pāşā** yavuz itdüñ işi

2513. Biz senüñle yavuz itmedük niçün
Kāfir illerin yıḳarsın dün ü[911] gün

2514. Di **Dimestīkōs**a[912] yavuz itmesün
Eyü yıḳdı bizi ol incitmesün

[P/83b] 2515. Bizüm ilümüzi bize ḳo digil
Alduġı olsun anuñ ḳæydın yigil

2516. Genc ü māli bī-ḫæd ol diler döne
Līk yoḳ-durur gemi aña bine

2517. **Ḳāliyān Beg** anda tekfūr oġlı hem
Gemiler göndürdi eyledi kerem

[911] İ'de yok.
[912] İ: *Di-Dimestīkōsa*

2518. Biş[913] ḳayıḳ yigirmi ḳādırġā gelür
Bunları maḫzūn-iken ḫurrem ḳılur

2519. Ol gemileri ṭolaşdurup meger
Mēriće ḳoymışlar-idi ne ki var

2520. **Dīmetōḳā**nuñ öñine indiler
Şāẕıluḳ ḳılup gemiye bindiler

[İ/98b] 2521. Göndürür **Pāşā**yı tekfūr evine
Tā göre ḳardaşlarını sevine

2522. **İneze** dek göndürür tekfūr anı
Döndi evine yirini yirini

2523. Çün bular engine düşüp gitdiler
Nā-gehān **İzmīr**e bir gün yitdiler

2524. Hem **Ḫıżır Beg** hem **Behādur Beg** gelür
Görişüp birbirine ʿizzet ḳılur

2525. Geldi ʿ**Īsā Beg Süleymān Şeh** daḫi
Kim bular **Pāşā**ya dir cümle aḫi

2526. Cümle **Pāşā**dan alurlar armaġān
Bulışup ḥæsretler oldı şāẕ-mān[914]

2527. Geldi **Pāşā** çıḳdı çün **İzmīr**e şād
Dün ü gün **Ḥæḳ** ẕikrini eyledi yād

2528. Yine ḳardaşları gitdi yirine
Virdi bī-ḥæd māl anuñ her birine

[913] İ: *pes*
[914] İ: *şād-u-mān*

2529. **Ḫʷāce Selmān**dan işidildi bu söz
Yazdı[915] kātib næḳl ider ol yüze yüz

2530. **Çıḳduġı İzmīre bundadur Fireng**
Aldı līmonuñ ḥişārın ḳıldı ceng

2531. Diñle ne vech-iledür bu dāstān
Evvel āḫir şerḥ idem iy dōstān

[P/84a] 2532. Çünki **Pāşā** yıḳdı kāfir illerin
Māl ü başın[916] aldı üzdi billerin

2533. Cümle kāfirden alup bāc u ḫærāc
Ḳomadı kāfir elinde tæḫt u tāc

[İ/99a] 2534. **Ḳara Deryā**ya vü **Aḳ Deryā**ya ol
Çoḳ ġæzālar eyleyüp çoḳ aşdı yol

2535. Aldı deryādan bir ayluḳ[917] yol temām
Urdı kim ṭapmadısa ol nīk-nām[918]

2536. **Arnavūd** u **Rūm** u **Bulġār** u **Fireng**
İttifāḳ itdi dirilüp ḳıla ceng

2537. Vardı **Bābōs**a bular feryād ider
Her ne **Pāşā** itdise_anlar yād ider

2538. Pes[919] **Bābōs** buyurdı kim cemʿ ola māl
Ḳıla **Pāşā**yı bular tā pāy-māl

---

[915] İ: *yaza*
[916] İ: *baş*
[917] P: *aylıḳ*
[918] İ: *nīk ü nām*
[919] P: *bes*

2539. Her bir iḳlīme **Babōs** ḥükm eyledi
Dīn yolına çalışuñ dir söyledi

2540. Biñ filūrī kimi virdi kimi yüz
Kimi biş yüz kimi elli kimi otuz

2541. Ṭoldururlar çoḳ ḫazāʾyin māl ü genc
Tā ki vireler **Paşā**ya dürlü renc

2542. Çoḳ zirih hem ḳalḳan u çuḳal ışıḳ
Düzdiler bī-ḥæd oluban müttefiḳ

2543. Hem ḳılıçlar ḥærbeler hem gürdeler
Düzdiler bunlar[920] çeri itmek diler

2544. Düzdiler hem çekreler hem zenberek
Oḳ u yaylar bile ḳıldılar[921] tüfek

2545. Yunılur ḳādırġalar çoḳ irişür
Şavaş ālātin düzenler dürişür

2546. Yaraġ eylediler üç[922] yil on bir āy
Çün temām oldı çalındı kūs ü nāy

[İ/99b] 2547. Gemilere yoġ-idi aʿdād u ḥæd
Kimse ḳılmamış kitāb içinde ḥæd

2548. Şol **Mese Martī**[923] ki ṭutġun-idi ol

[920] İ: *bunları*
[921] İ: *ḳaldılar*
[922] İ: *üc*
[923] İ: *Mise Martī*

Çün ki tekfūr oldı nā-geh[924] buldı yol

[P/84b] 2549. **Bābos**a vardı çeriye oldı baş
Diler ol **Pāşā** ile ḳıla ṣavaş

2550. Bir behādur var-idi **Baṭrāş** adı
Baş olur hem **Bābos** aña var didi

2551. Hem **Mese Martī**[925] daḫi[926] baş itdiler
Dirilüp bī-ḥæd çeriler gitdiler

2552. Her ne adaya kim irişdi çeri
Bile göñülerdi[927] ol ada eri

2553. Cemʿ her millet olur **Efreng**-ile
Kimi ḫōşluġ-ile[928] kimi renc-ile

2554. **Dīmetōḳā**dan viribidi ḫæber
Ḳardaşı tekfūrdur kim ḳopdı şer

2555. Bildi **Pāşā** kim gelür çoḳluḳ **Fireng**
İçleri kīn ṭolu vü ṭışları-dı ceng

2556. Görinür bu sözde-ken nā-geh gemi
Ṭoldurup āvāz-ı ġævġā ʿālemi

2557. Gemilerüñ kimisiydi **Rōdos**uñ
Kimi **Bābōs**uñ kimi **İġribos**uñ

---

[924] İ nüshasının müstensihi *geh* kelimesinin altına bir esre koyduğu için muhtemelen bu kısmı *tā ki* biçiminde düşünmüştü. Ancak *tā* sözcüğünün noktasının da tek olması nedeniyle müstensihin burada bir kararsızlık yaşadığı düşünülebilir.
[925] İ: *Mise Martī*
[926] P: *dāḫi*
[927] İ: *ḳonarlar-idi*
[928] P: *ḫoşlug-ile*

2558. Bıraġup lenger ḳamusı çekdi ṣæf
Ḥæḳ Teʿālā bunları ḳıla telef

2559. Viribir üç[929] oḳı **Baṭrāş**-ı læʿīn
Ḥæżret-i Pāşya ṭolu kibr ü kīn

[İ/100a] 2560. Didi saña ururam üç[930] oḳları
Hem senüñle öldürem ben çoḳları

2561. Bu daḫi üç kesme göndürdi aña
Didi aña bu-y-ise ḳæṣduñ baña

2562. İşbu üç[931] kesmeyle üçüñüz uram
Ḥæḳ buyursa ben sizi başam ḳıram

2563. Mīr-idi **Dündār** aña didi_ol zemān
Leşkerümüz yoḳ bizüm iy kām-rān

2564. İste kim ḳardaşlaruñ vire çeri
Gele **Tīre**yle **Ayāsūluġ** eri

2565. Ḳaḳıdı ol söze **Pāşā**-yı cihān
Kimse dæʿvet eylemedi ol zemān

[P/85a] 2566. Lenger üzre gice yatdı çün ʿædū
Ṣubḥ-dem yüridi çalındı borū

2567. Cümle līmōn ḳalʿasına irişüp
Anı almaḳ dilediler dürişüp[932]

2568. Çıḳdı **Pāşā** ḳalʿadan çün ṣubḥ-dem

[929] İ: *üc*
[930] İ: *üc*
[931] İ: *üc*; P'de derkenara eklenmiş.
[932] İ: *dürüşüp*

Borular öter götrildi ʿælem

2569. Göge çıḳmışdı iki leşker üni
Ṣanasın ḳopdı ḳıyāmet ol güni

2570. Atılur çat çat idüp bī-ḥæd tüfek
Ṣanki yaġmur çekre-y-ile semberek

2571. Yüriyüp çün-kim **Fireng** itdi hücūm[933]
Türk uzun oḳları_alup eyledi hūm

2572. Döndürürler deñize ḳaçdı girü
Çalınur kūs ü naḳāre vü borü

[İ/100b] 2573. Gör ki bu gez niçe ḳıldılar ġæmi
Göge güvlegine aṣdılar gemi

2574. Ol gemiye ṭaş u yaraḳ ḥæddi yoḳ
Yoḳarudan oḳ u ṭaş işledi çoḳ

2575. Gögden atılurdı ṭaş u zemberek
Nitekim çekre oḳı-y-ile tüfek

2576. Anı çāre bulmadılar urmaġa
Hem meded olmadı anda ṭurmaġa

2577. Çün **Fireng** atar ururdı ādemi
Bunlar atıcaḳ ururdı ādemi

2578. Çün ḳæżā gögden irişürdi ere
Yā **Ḫuẕā** işi ucına kim ire

[933] P: *Yöriyüp çün-kim hücūm eyledi Fireng* (İ'de ise takdim tehir yapılarak mısra düzeltilmiştir.)

2579. Ḳodılar ḳalʿāyı ṭaşra çıḳdılar
Ḳoyılur kāfir içerü çoḳdılar

2580. Aşaġa inmiş-idi **Pāşā** meger
Gördi līmōn ḳalʿasında ḳopdı şer

2581. Ḳapu bağlar ḳalʿaya ṭoldı **Fireng**
Çāre yoḳdur varuban ḳılmaġa ceng

2582. Ṭutdı **Pāşā** atı dizginin bir er
Ol **Eḥad Ṣubaşı**-y-idi nām-ver[934]

[P/85b] 2583. Didi gelgil gidelüm iy nīk-nām[935]
Şimdiden girü bu iş oldı temām

2584. Ġæyrete düşer **Paşā** göynür özi
Ol iş-içün ḳanlu yaş ṭoldı gözi

2585. Göge yüz ṭutdı didi_iy **Perverdigār**
Daḫi bizi ḳılmamışduñ ḫōr u zār

[İ/101a] 2586. Çoḳ il açup ḳalʿalar almış-idüm
Yoluña niçe ġæzā ḳılmış-idüm

2587. Baña irmemiş-idi hergiz elem
N'eyleyem çün böyle yazmışdı[936] ḳælem

2588. Didiler kāfir ürürken[937] çoḳ cezā
Biz çekerdük üş yire geldi ġæzā

2589. Şimdi **Ḥæḳ** yolına ḳılıc uralum

[934] İ: *nām-u-ver*
[935] İ: *nīk ü nām*
[936] P'de sehven üst mısradaki *ḳılmışdı* sözcüğü tekrar yazılmış, derkenarda düzeltilmiştir.
[937] Nüshalarda: *ararken*

Vire ḳuvvet **Ḥæḳ** ʿædūyı ḳıralum

2590. Ṭatlu mı var ṣoñı olmadı acı
Var mı ḫōşluḳ yatlu olmaya ucı

2591. Gül dikensüz var mıdur kim ṣolmaya
Var mı bir ay ḳarañusı olmaya

2592. Gün ki cümle nūra andan feṭḥ-i bāb[938]
Yüzini örter anuñ gelse seḥāb

2593. Her işi **Allāh Teʿālā**dur düzen
ʿĀlemi oldur yapan daḫi düzen

2594. **Ḫızır Beg** daḫi **Süleymān Şeh** gelür
Daḫi ʿ**Īsā Beg** çeri bī-ḥæd olur

2595. Aṣṣı ne çün **Baṣra** olmışdur ḫærāb
Geçdi dügün yine kāruñ ḳuru ḳāb

2596. Ġāziler ol ḳalʿa üzre düşdiler
Aru gibi oḳ atuban üşdiler

2597. Söz öküşdür mancınıḳ itdi ġuzāt
On sekiz bætmæn ṭaş atardı oñāt

2598. **Mæġribī** geldi hem anda bir ʿ**Æreb**
Giçirek bir mancınıḳ itdi ʿæceb

[İ/101b] 2599. Ne gemi ḳodı ne burġōs ḫurd ider
Ḥæddi yoḳ anda **Firengi** mürd ider

[938] İ: *feṭḥ ü bāb*

[P/86a] 2600. Hem **Fireng** itdi ḳayıḳda mancınıḳ
Atar-idi ṭaşı yürürken ḳayıḳ

2601. Bozdı anı mancınıḳ-ile ʿÆreb
Daḫi uvatdı ḳayıḳlarını hep

2602. **Ḳara Buġra**nuñ içinden niçe ṭaş
Kāfire atdılar itdiler ṣavaş

2603. Anuñ-ile ḳætl olur niçe **Fireng**
Ceng idemez oldı kāfir ḳaldı deng

2604. Gördi çün **Baṭrāş**-ı melʿūn ol işi
Ṭurmayup atar be-cid bunlar ṭaşı

2605. Çün bular on gün ḳayalar atdılar
Biri birine **Firengi** ḳatdılar

2606. Çün ṣabāḥ oldı yüridi ol çeri
Ol **Mese Martī**-di öñdegi eri

2607. Anuñ ardınca **Mese Pīrī** yürür
Çıḳdı kāfir baḥr-i ḳīr iñen bürür

2608. Yürüdi hem ṣoñra **Baṭrāş**-ı læʿīn
Ṭaşı ṭolu meger içi ṭolu kīn

2609. Bir gümiş ḫāçı var öñince ulu
Götürürler tæḫtæ üstinde ölü[939]

2610. Cāmide cānsuz **Tañrı**dur dir ṭapar
ʿĀrsuz cümlēsi ḥæḳ yoldan ṣapar

[939] P: *Götürürler tæḫta ṣān ölü*

2611. Bir ḫæber **Pāşā**ya göndürdi **Fireng**
Niçe ḳılasın bizümle diyü ceng

[İ/102a] 2612. Kim senüñ **Tañru**ñ-durur bir bizüm üç
Hem biz üçüz[940] cemʿ olupdur bizde güç

2613. Didi **Pāşā** bir durur ulu **Çeleb**
Biz ḳıluruz nuṣreti andan ṭæleb

2614. Putdan istersiz ṭæleb siz nuṣreti
Nefʿi yoḳdur bir ḳuyumcı āleti

2615. Ṣubḥ-dem æʿdā geyüp sāz u seleb
Bürüme çuḳal ü cevşendür ʿæceb

2616. Ellik-ü ḳollıġ u buṭluḳ[941] hem ışıḳ
Hep[942] muṣæyḳæl çevre virürdi ışıḳ

[P/86b] 2617. Zemberek götüren öñince gider
Çekre oḳı ṣoñra andan ʿæzm ider

2618. Ḥærbe vü ḳalḳan götüren ḥæddi yoḳ
Ḳılıc u gürde götüren anda çoḳ

2619. Çalınup kūs ü naḳārē vü borū
Çıḳdı deryādan ḳamu ḳıldı ġulū

2620. Göz açup yumınca irdi ḫændæḳa
Od getürmiş mancınıḳ ister yaḳa

[940] İ: *üçin*
[941] İ: *butlıḳ*
[942] Nüshalarda: *heb*

2621. Çoḳ uzun baltalar-ile çekdiler
Ḫændæḳa cümle metēris[943] dökdiler

2622. Ṭuruban ceng ider-iken **Türk** eri
Cümle ḫændæḳdan aşup çıḳdı çeri

2623. **Ḳara Buġra**yı **Fireng** oda urur
Ġāfil olmış **Türk** ıraḳ yirde ṭurur

2624. Derim ev var ḳızıl ü ḳara vü āḳ
Anları hep[944] yaḳdı cümle ittifāḳ

[İ/102b] 2625. İrdi bölük bölük olup ġāzīler
Cümlesi binmişdi esb-i tāzīler[945]

2626. **Ḫızır Beg** geldi vezīri **Arsalan**
Bile yanında anuñ oġlı **Ṭoġan**

2627. Geldi hem **Ḫʷāce Ḥæsen** oġlanları
Bedr-i dīn-ile ʿ**Alī** merdānları

2628. Hem **Eḥad Beg** hem **Süleymān** hem **Ḥæsen**
Cümle bunlar ceng ḳılur diñle sen

2629. Hem **Ḫızır Beg** daḫi **İsmāʿīl Beg**
Cümle **Pāşā** ḫæşmı çoḳ ḳætl oldı seg

2630. Daḫi **Cuġa Şubaşı** hem ḳardeşi
Ol **Ḥæsen Beg** cengdür anuñ işi

2631. Bir kilīse vardur **İzmīr**de ulu

[943] P: *meteris* (İ nüshasında vezne göre imla edildiği için bu şekilde aktarılmıştır.)
[944] İ: *heb*
[945] İ: *esb ü tâziler*

Ol ṣıġır yataġı-dı göbre ṭolu

2632. **Baṭraş** anda varuban girmiş-idi
Mezbele olmış anı görmiş-idi

2633. Dimiş aña yardım iderseñ baña
Çoḳ aşam ḳandīli altundan saña

[P/87a] 2634. **Türk** ayaġından süriyüp bī-emān
Ol kilīsāya ḳoyarken virdi cān

2635. Hem **Mese Pīr**i daḫi bir **Türk** eri
Ṣoydı sürerken çürimişdi deri

2636. Didi **Pāşā** ol üçini getürüñ[946]
Göreyin anları bunda getürüñ

2637. Getürüp üçin daḫi ṭuzladiler
Ḳoydılar tābūta hem gizlediler

[İ/103a] 2638. Çoḳ ḳayıḳ geldi ölüler ṣatdiler
Çoḳ ṣınuban illerine gitdiler

2639. Ḥæddi yoḳ buldı ġanīmet ol çeri
Ṭoyum oldı ġāyet anda **Türk** eri

2640. Ṭoldı kāfir illeri ẕār u fiġān
Müslimānlar cümle oldı şāẕ-mān[947]

2641. Ḳalʿada kāfır durur epsem ḳamu
Ne çıḳar ṭaşra ne ötdürür boru

[946] 2632. beyitten itibaren bir veya birkaç beyitlik kopukluk olduğu anlaşılmakta ve bahsi geçen üç kişiden birinin kim olduğu meçhul kalmaktadır.
[947] İ: *şādumān*

2642. Mancınıḳ ol **Mæġribī** düzdi yine
Çoḳ aġacları kesüp bozdı yine

2643. Hem **Ereṭnā**[948] göndürüpdür iki er
Mancınıḳ işi iki ehl-i hüner

2644. Yine ol üç[949] mancınıḳ oldı temām
Ḫæṣma andan bī-ḥæd oldı intiḳām

2645. Mancınıḳ atılsa el urur çaña
Yaʿnī bunlar ṭaş atılduġın aña

2646. Çünki ṭaş atılsa ḳaçardı **Fireng**
Götin açar **Türk**e dāyim gebr-i leng

2647. Götini yine açarken nā-gehān
Götine ṭoḳındı bir seng-i girān

2648. Ṣuya düşdi ḳaldı anda ol pelīd
Çıḳdı cānı öldi īmānsuz ḳædīd

2649. Ḳayıḳ içre burġōs itdi urışur
Oḳ atar kāfir kimerde[950] dürişür

2650. Mancınıḳ anı urur bir gün yıḳar
Neft-ile **Türk** ol gemiyi hem yaḳar

[İ/103b] [P/87b] 2651. Didiler ḳırılup üşenmez **Fireng**
Niçe öñegü læʿīnler işi ceng[951]

[948] İ: *Eriṭnā*
[949] İ: *üc*
[950] İ: *kemerde*
[951] Beyit, P nüshasında yoktur.

2652. **Bunda Babōsdan gelür Ṭırfil**[952] **Fireng**
Ḳati daʿvā-y-ile tā eyleye ceng[953]

2653. İşbular feryād-nāme yazdılar
Pes **Firengistān**a çoḳ söz düzdiler

2654. Ol bitiyi **Bābos**a iltür **Fireng**
Ḳati feryād itdi **Bābōs** ḳıldı deng

2655. Didiler ol **Türk**e ṭurmaz ejdehā
Kimse cenginden anuñ bulmaz rehā

2656. Bilimezüz ol demür mi yā ḳaya
Kimse bulınmaz aña vara ḳıya

2657. Yaluñuz at depüben ṣır leşkeri
Cengine ṭurmaz[954] anuñ dīv ü[955] perī

2658. İy niçe beglerüñ ol kesdi başın
Hem bitürdi ol **Mese Martī** işin

2659. Ol **Firengistān** ilin[956] yıḳḍı temām
Rūmilinüñ çoḳı oldı aña rām

2660. Özi ṭolu kīn ü gözi ḳanlu yaş
Bulıcaḳ kimseneye virmedi baş

2661. Oḳına döymez zirih cevşen çuḳāl
Gürzi-y-ile ʿālem oldı pāy-māl

---

[952] P: *Ṭorfil*
[953] P nüshasının 87b varağına müstensih sehven bu beyitle başlamış, ancak 2648. beyti atladığını fark ederek varak başındaki beytin devamını yazmamış, 2648. beyitle devam etmiştir.
[954] İ: *durmaz*
[955] İ'de yok.
[956] İ: *ilini*

2662. Ṭaşdan ider süñüsi anuñ güẕer
Yaḳdı milki ḳılcı odından şerer

2663. **Bābos**a çün nāme vardı oḳıdı
Cümle iḳlīmin ḳatına oḳıdı

[İ/104a] 2664. **Üngürūs** daḫi **Firengī**[957] bī-şümār
Cümle begler ḥāżır oldı ne ki vār

2665. Oḳıdı nāmeʾi işitdi ḳamu
Bu cihān gözlerine oldı ṭamu

2666. Didi **Bābōs** kim ola sizden varan
Ḳarşu ṭuruban aña ḳılıc uran

[P/88a] 2667. Beglere çün bu sözi[958] ḳıldı ḫiṭāb
Ṭınmayup kimse aña virmez cevāb

2668. Yine **Bābōs** ol sözi tekrār ider
Kimse ṭınmaz anlara inkār ider

2669. Ṭurdı geldi[959] aradan bir er ḳatı
Götürürdi elde arpayle atı

2670. Bir læʿīn kim çavı ṭolmışdur cihān
Kāfir içre oldı ol gey[960] pehlüvān

2671. Didi ben anda varam od yaġduram
Çün aġır gürzüm yoḳaru ḳalduram

[957] P: *Fireng*
[958] P'de *ze*'nin noktası unutulmuştur.
[959] P: *duru geldi* (Müstensihin esre de koyarak *duru geldi* ve *durdı geldi* yazımları arasında kararsız kaldığı görülmüştür. Son harf *vav* yazılmışsa da esre de konulmuştur.)
[960] Sözcükte *g* ünsüzünün *kef* üzerinde üç nokta işaretlendiği görülmüştür.

2672. Ger ḳaya olsa aña gürz indürem
Ḳum idüben ben[961] anı uvanduram

2673. Ögredem ol **Türk**e ṣavaş oynını[962]
Baġlayup bunda getürem boynını[963]

2674. Virgil ol **Pāşā** ilini sen baña
Tā ki varam göñülem andan yaña

2675. Bir berāt aldı düzer **Ṭırfīl** yaraḳ
Çoḳ azuḳ buyurdı kim yoldan uzaḳ

2676. Ṣatuban yigirmi ulu ḳalʿa ol
Leşkere üleşdürüben ṭutdı yol

[İ/104b] 2677. İşidür **Pāşā** gelen **Ṭırfīl**dür
Sæḫt ḥærbī gövdede ṣān fīldür

2678. Yüzi dönmez tīġden ḳıldukca ceng
Ḳaçar andan ejdehā-y-ile peleng

2679. Her **Fireng** ü gebre ol iʿlām ider
Dirdi leşker kim ġulüvv-i ʿām ider

2680. Elli ḳādırġāsı var otuz ḳayıḳ
Ḳuduz it gibi ṭoñuzları ḳıyıḳ

2681. Ḫælḳ bildi-kim gelen **Ṭırfīl**dür
Ḫışm-ile yürür işi tæʿcīldür

[961] İ'de yok.
[962] P: *oynunı* (İ'de iyelik ekinin ünlüsü için harf yahut hareke kullanılmamıştır).
[963] P: *boynunı* (İ'de iyelik ekinin ünlüsü için harf yahut hareke kullanılmamıştır).

2682. Seyl gibi gelür anuñ-ile çeri
Od gibi ḳızarlar andan **Türk** eri

2683. Çavı gelmişdi bir aydan öñ anuñ
Sözi anuñ ḥæşmeti benüm senüñ

[P/88b] 2684. Didi **Pāşā** bize **Tañrı** yār ola
Bize ʿævn eyleye **Ṭırfīl** zār ola

2685. Geçdi bunuñ üstine bir niçe āy
Geldi **Ṭırfil** nā-geh ötdi kerre nāy

2686. Gelmedi kāfir ıraḳ yirde ṭurur
Çoḳ ḳadırġā göge līmōna girür

2687. Ḳarşu çıḳmadılar istiʿcāl idüp
Ḳılmadılar oġraş istiḳbāl idüp

2688. Yilişür deryā kenārında ʿæzeb
Oġraş-içün kāfir iderler ṭæleb

2689. Ṣavaşa **Pāşā** daḫi ḳıldı yaraḳ
Kim ṭurur atıyle kim ṭurur yayaḳ

[İ/105a] 2690. Ḳarşuda leşker dirüp kāfir ṭurur
Bunlaruñ yaraġ u tedbīrin görür

2691. Ṣubḥ-dem çün āfitāb itdi ṭulūʿ
Ṣærḳ u ġærb üzre fürūġ itdi fürūʿ[964]

2692. **Ṣaruḫān Beg** gelmiş-idi ol zemān
Ṭurdı bir hafte yine oldı revān

[964] Nüshalarda: *fürūġ*

2693. Kişneşür giderken esb-i tāzīler[965]
Ġurriş ü cünbiş ḳılurlar ġāzīler

2694. Şındı kāfir[966] gitdi leşker[967] hem begi
Ṭırfilüñ başına dirildi ögi

2695. Cümlesi çıḳdı yüridi **İzmir**e[968]
Şandı kim **Ṭırfīl** ḳalʿāya gire

2696. Çalınur kūs ü naḳāre vü nefīr
Bindi ata ṭaşra çıḳdı ol emīr

2697. Gözi ḳan ṭoldı köpükler ṣaçuban
Dīv ü perrī heybetinden ḳaçuban

2698. At üstinde-y-idi boyı ṣān çenār
Gören anuñ ḳæddini ṣanur menār

2699. Ḥæmle ḳıldı aldı ele boztoġān
İsteyüp **Ṭırfīl**i yüridi revān

2700. Ol deñiz gibi **Fireng**e at ṣalar
Ṣān neheng olup deñiz içre ṭalar

[P/89a] 2701. İrdi birisin urup öte geçer
Başını ḫurd itdi beynisin ṣaçar

2702. Urdı birin daḫi geçdi birine
Urdı anı daḫi gelmez yirine

[965] İ: *esb-ü tāzīler*
[966] İ: *leşker*
[967] İ: *kāfir*
[968] İ: *İzmüre*

[İ/105b] 2703. Kimi atlu kāfirüñ kimi yaya
Ol gün öldürdügin[969] anuñ kim ṣaya

2704. Başdan ayaġa demür geymiş **Fireng**
Cümle ḳalḳan yepinüp eylerdi ceng

2705. Ṣæf çeküben yüridi ol-dem ġuzāt
Depinürler cümlesi binmişdi āt

2706. Ṣarṣılur at ayaġından anda yir
Yir ditirer rāvīler bu resme dir

2707. Gözler olur tīġ ü çuḳaldan ṭunuḳ
Her behādurlara göz ḳanı ṭanuḳ

2708. Ḳatılup ḳarıldı **Efreng**e eren
Ol[970] güni ṣanur ḳıyāmetdür gören

2709. Boru üninden ḳulaḳlardur ṣaġır
Kāfirüñ ol gün yüki oldı aġır

2710. Zārī ṣaḥrā oldı ṭoldı ḳan çuḳur
Tāzī atlar oḳraşur oḳur oḳur

2711. Kimini **Pāşā** ḳılıcıyle çalar
Cānını anuñ ṭamu içre ṣalar

2712. Kesdi çoḳ başlar aḳıtdı niçe ḳān
Seyl gibi oldı ḳan ol-dem revān

2713. Ḳoydı ḳılcı[971] ḳınına aldı süñü

[969] İ: *öldürdügün*
[970] İ: *on*
[971] Nüshalarda pek çok defa olduğu gibi burada da belirtme hâli ekinin imla edilmediği görülmüştür.

Urdı **Efreng**e gerüben üzeñü

2714. Yıḳdı ol dem[972] süñi-le yitmiş **Fireng**
Kimse ṭurmaz öñine[973] eyleye ceng

2715. **Ḫızır Beg** bī-ḥæd helāk itdi **Fireng**
Gür gür ürkerdi **Fireng** itmezdi ceng

[İ/106a] 2716. Ḳılmadı bunlar işin **Sām-ı Süvār**[974]
Gīv ü **Rüstem** daḫi hem **İsfendiyār**

2717. Bir **Firengi** cengde **Pāşā** bulur
Depdi at **Pāşā**ya ol yigin gelür

[P/89b] 2718. Ṣordı **Pāşā** di aduñ nidür baña
Didi kim adum **Ḳılıc** n'eydem[975] saña

2719. **Ṭırfil** oġlıyam didüm adumı ben
Diyüvirgil aduñı hem baña sen

2720. Dir **Umur Pāşā** didükleri benem
Tañrum **Allāh**dur benüm ṣanma ṣænem

2721. Oġunur **Pāşā**yı çün-kim bildi ol
Ḳurtılıbilse ḳaçardı bulsa yol

2722. Elde bir yoġun[976] süñüsi var ḳati[977]
Ḳıldı **Pāşā** üstine ḥæmle ḳati

[972] İ: *ol-dem*
[973] P: *öñine ki*
[974] Nüshalarda: *Sām u Süvār*
[975] İ: *n'iydem*
[976] İ: *boġun*
[977] İ: *vardı ḳati*

2723. Gendüsini divşürür ʿæḳlin direr
Yil gibi **Pāşā**nuñ üstine irer

2724. Çaldı ḳılıcıyle süñüsin kesüp
Ṣān ḳati yil anuñ üstine esüp

2725. Urdı atından anı yıḳdı yire
İndi[978] atdan ḳomadı ʿæḳlin dire

2726. Kesdi başın aña virmeyüp emān
Ḳopdı kāfirden ġırīv-ile fiġān

2727. Āh ider **Ṭırfīl** anı ḳaçan görür
Döndi andan geldi ḳalʿāya girür

2728. Ḳıra ḳıra ḳova ḳova kāfiri
Ḳoydılar ḳalʿāya çün ṣındı çeri

[İ/106b] 2729. **Ṭırfīl**[979] oġunmışdı aġlar ovınu
Ġāziler döndi ḥiṣāra sevinü

2730. Geldi **Pāşā** begleriyle yir içer
Cümle ḳardaşları-y-ile ḫōş geçer

2731. **Ṭırfil** ü **Ṭırḳil**[980] didükleri læʿīn
Ḳorḳuban anı ṣanurlardı yegin

2732. Anı **Pāşā** ṣıyuban itdi tavuḳ
Fīl gibi gövde-le oldı oyuḳ

2733. Almış-iken **Aydın** ili-çün berāt

[978] İ: *andan*
[979] P: *Ṭorfil*
[980] Nüshalarda: *Ṭırfil*

Göçdi gitdi güç-ile[981] buldı necāt

2734. Gemiye biner-iken ḳaçup çeri
Ḳapudan ṣıçrar ṭutardı **Türk** eri

[P/90a] 2735. Ḳapuyı ḳapar aşılur ḳalʿeden
Urġan olmış başdan ayaġa beden

2736. Ḫōr u[982] zār olup ḳaşdı[983] çün **Fireng**
Başladı bunlar ḳılur ḳalʿāya ceng

2737. **Bunda açıldı yine bir dāstān**
Şerḥ idem diñleñ anı iy dōstān

2738. **Ṣaruḫān Beg** geldi **Pāşā**ya meger
Anda söyledi bir iki ḫōş ḫæber

2739. Didi bu ḳalʿāyı kāfir düzdi dām
Tā ki bunda ceng idesiz siz müdām

2740. Sizi bu ḳalʿa aḳından ḳıldı menʿ
Mancılıġı yaḳ çerüñi eyle cemʿ

2741. Kāfir illerin yine var yıḳ u yaḳ
Ḳalʿa ṭursun sen aḳına ḳıl yaraḳ

[İ/107a] 2742. Mancılıġı pes bular yaḳdı oda
Tā ki **Pāşā** yine aḳına gide

2743. Ḳılmaġ ister kāfir illerin ḫærāb
Vire ol sulṭāna **Tañrı** feṭḥ-i bāb[984]

---

[981] İ: *güc-ile*
[982] İ'de yok.
[983] P: *ḳaçdı*
[984] İ: *feṭḥ-ü bāb*

2744. **Ṣaruḫān oġlı Süleymān Beg** daḫi
Bile gider āḫiretlik[985] ol aḫi

2745. Gemileri çün deñize itdiler
Ḳaradan begler at-ile gitdiler

2746. **Ṣaruḫān** iline çün **Pāṣā** gelür
Ṣaruḫān Beg çoḳ żiyāfetler ḳılur

2747. **Ḳaresi oġlı Süleymān Beg** daḫi
Geldi çün **Pāṣā**ya_ol-idi gey sæḫī

2748. Çün żiyāfet eyledi **Pāṣā**ya ol
Göçdiler andan bular hep ṭutdı yol

2749. Boġaza varınca yiyüp içdiler
Gemiye binüp öteye geçdiler

2750. Çün öte yaḳaya bunlar irdiler
Diñlenürler bir iki gün ṭurdılar

2751. Pes[986] **Aleksondūros** iline gelür
Māl alur çoḳ[987] leşkeri ṭoyum ḳılur

[P/90b] 2752. Geldi **Āẕiryāne** yolına bu gez
Leşkere ḳıydı ola müşkil geñez

2753. Geldi tekfūr oġlı_aña ḳıldı ṭapu
Elin öpdi ḳalʿadan açdı ḳapu

[985] İ: *āḫıretlıḳ*
[986] P: *bes*
[987] P nüshasında *çoḳ* yerine *hep* yazılmış ancak sayfa altında düzeltilmiştir.

2754. **Dīmetōḳā**ya dönüp andan gelür
Ḳarşu ḳardaşı gelür ʿizzet ḳılur

[İ/107b] 2755. Görişüp andan żiyāfet eyledi
Mācerāyı bir bir aña söyledi

2756. N'eyleyüp n'itdügini anda **Fireng**
Ṣıduġın daḫi ne resme ḳıldı ceng

2757. Yine tekfūr itdi anuñ-ile ʿæzm
Düşmeni var tā ḳıla anuñla rezm

2758. Geldi **Gögercinlüg**e aldı ḫærāc
Iġricāna geşdi ḳomaz tæḫt u tāc

2759. **Iġricān Gümülcine**yle virdi māl
Kim bular bulmışdı evvel pāy-māl

2760. **Mümcilā** tekfūra[988] olmışdı yaġı
İlçisin ṭutmış degüldür bayaġı

2761. Geldi **Pāşā**-y-ile ol ḳıldı ḳıtāl
Yıḳdı **Pāşā** anı virmedi mecāl

2762. Kesdi başın dilemedi çün emān
Ehlin eyledi esīr ol kām-rān

2763. **Sēlanik** ʿæzmini ḳılmışdı meger
Geldi çapar ulaġıyle bir ḫæber

2764. Didi tekfūrı **Sitanbūl**uñ ki vār
Næḳl ḳıldı anı öldürdi gibār

[988] İ: *tekfūrı*

2765. Begleri zindāna ḳoymışdı meger
Söger anlara gelüp şām u seḥer

2766. ʿĀciz olup cānlarına ḳıydılar
Nefs ü şeyṭāna ḳamusı uydılar

2767. Anda gelmişdi yine sögmeklige
Anları dil ḍærbı-le dögmeklige

[İ/108a] 2768. Urdı birisi anı ḳıldı helāk
Ḳırılur begler daḫi şehr oldı pāk

[P/91a] 2769. Çün-kim ol sözleri **Pāşā** diñledi
ʿİbret aldı bu cihāndan ṭañladı

2770. Döndiler **İstanbūl**e andan girü
Bir yire irişdi[989] anlar ilerü

2771. **Ṣaruḫān oġlı Süleymān Beg** ki vār
Ḫæste oldı yolda ḳıldılar ḳærār

2772. Geldi **Pāşā Ḫıżr** ne ki anı göre
Ḫāṭırını ḫæsteligini ṣora

2773. Gördi içi ṭaşı ṭutışmış yanar
Geh giderdi ögi geh göñli ṭonar

2774. Altı gün ḫæste olup ṣoñra ölür
Ḳıldı **Pāşā** zārī çün ansuz ḳalur

2775. Biçdi ölüm ṣındusı ʿömr aṭlasın

[989] P: *irişdiler*

Ḳurılup ṭurur-iken yaṣdı yaṣın

2776. Yumdı ol göz gitdi ḳaldı māl ü genc
Ḳaldı aña māl-içün çekdügi renc

2777. Açdı başın kesdi ṣaçın aġlayu[990]
Furḳæt odıyle yüregin ṭaġlayu

2778. Ḳoz aġacından aña tābūt ider
Aña ḳoydı dönüben andan gider

2779. Aña virürler-idi **İstanbūlı**
Cān u dilden ḫælḳ olmışdur ḳulı

2780. Çün **Süleymān Beg** gider bulup vefāt
Terk ider **İstanbūlı** şāh-ı ġuzāt

[İ/108b] 2781. Anı atasına iltür aġlayu
Beglerüñ gözleri yaşı çaġlayu

2782. Gitdi **Pāşā** oldı **İzmīr**e revān
Ḫælḳ ḳarşu çıḳdı oldı şāẕ-mān[991]

2783. Çalınur kūs ü naḳārē vü borü
Ḳati ḳorḳu düşdi küffāra girü

2784. Ol ḥiṣāra eyledi bir ay ṣavaş
Her birer ay ceng ider üç[992] ḳarındaş

2785. Ḳalʿa içre ʿāciz olmış-idi **Fireng**
Ṣærb ḳalʿa oturur ḳılmazdı ceng

[990] P: *Açdı baş saç kesdi Pāşā aġlayu*
[991] İ: *şād-u-mān*
[992] İ: *üc*

[P/91b] 2786. Bir gün añdı **Birgi**yi[993] şāh-ı cüvān
Atası türbēsine oldı revān

2787. Ḫælḳa çoḳ inʿām u iḥsān eyledi
Ḫāṣ u ʿāma cümle ikrām eyledi

2788. Türbede ḳılup duʿā dir iy **Çeleb**
Vir şehādet baña ḳıluram ṭæleb

2789. Yatdı bu endīşe içinde özi
Uyḳuya varmış-idi nā-geh gözi

2790. **Seyyidüʾl-kevneyn**i[994] **düşinde görür**
Bir ulu ṣæf bağlayup ḳarşu ṭurur

2791. Cümlesinüñ berḳ urur yüzinde nūr
Dir **Umur Pāşā** anuñ yirine dūr

2792. Ṣordı **Pāşā** didi kimdür bu gelen
Nūrı-y-ile ʿālemi rūşen ḳılan

2793. Ol gişi didi **Resūluʾllāh**dur
Ol **Muḥammed** dü-cihānda şāhdur

[İ/109a] 2794. Ol yanındağı **Ebū Bekr** ü ʿ**Ömer**
Daḫi **Oṯmān** u ʿ**Alī** ol şīr-i ner

2795. Anı **Pāşā** işidüp ol nām-dār
Düşdi ayaġına aġlar zār u zār

2796. Didi çoḳ düşmenler gele idüp ṣavaş

[993] Nüshalarda: *Birgi*
[994] Nüshalarda belirtme hâli eki imla edilmemiştir.

Oynayup ʿışḳuñ yolında cāñ u[995] baş

2797. Baña baḳmayup gidersen[996] yā **Resūl**
Saña yüz biñ bencileyin bende ḳul

2798. Didi **Pāşā**ya eşerken ol burāḳ
Eyle iy ġāzīlerüñ şāhı yarāḳ

2799. Bize gel oldı ġæzāvātuñ temām
Andan artuḳ söylemedi bir kelām

2800. Uyḳusından uyanu geldi emīr
Māl üleşdürdi ḳomaz anda fæḳīr

2801. Şevḳ-ile ser-ḫōş gibi ol ḳaldı deng
Ol şehādet bulmaġa istedi ceng

2802. Ṣayru olmışdur **Ḫıżır Beg** nā-gehān
Bir gişi geldi ḳılur āh u fiġān

[P/92a] 2803. Didi **Pāşā** āh ḳılmaġun niden
Di baña kim ḳanḳı sulṭāndur giden

2804. Didi ḫæste **Ḫıżır Beg** begler begi
Āh idüben gitdi **Pāşā**nuñ ögi

2805. Çün-kim ögi geldi eydür ol ere
Ṭoġrı söyle sözi er ṭoġrı vir e

2806. Gitdise ol iy dirīġā āh u[997] vāh
Geldi başuma benüm bæḫt-i siyāh[998]

[995] İ'de yok.
[996] Burada ikinci çokluk kişi ekinin yazımında *nazal nun* yerine *nun* kullanılmıştır.
[997] İ'de yok.
[998] İ: *bæḫt-ü siyāh*

[İ/109b] 2807. Ben öliseremdür ol ölmezdin öñ
Ol benüm başum-idi ben gele[999] ṣoñ

2808. Çoḳ acı[1000] çeke benüm-içün özi
Aḳıda ḳan yaş benüm-içün gözi

2809. **Āyasūlūġ**a pes ol oldı revān
Geldi buldı saġ oldı ṣāẕ-mān[1001]

2810. Yüz yire urdı **Ḥæḳḳ**a şükr itdi ol
Öpdi ḳardaşun teṣædduḳ ḳıldı bol

2811. Şād olup ol ḳoçdı **Pāşā**nuñ özin
Hem mübārek yüzine sürdi gözin

2812. Cümle ḳardaşları anda geldiler
Görişüp mecmūʿı ṣoḥbet ḳıldılar

2813. Gitmek isterler ṭaġıldı ictimāʿ
Ḳıldı **Pāşā** bunları bir bir vedāʿ

2814. Līk **Pāşā** ol gice bir düş görür
Ḳarşuda ṣæf ṣæf ferişteler ṭurur[1002]

2815. Götürüben anı göge gitdiler
Elde ṭutup cennete iletdiler

2816. Çıġrışur cümle melāʾyik merḥæbā
Diyüp aña çoḳ duʿā-y-ile ṣenā

[999] İ: *aña*
[1000] P: *açı*
[1001] İ: *şād-mān*
[1002] İ: *durur*

2817. Uyanup ḳıldı nemāz ol ṣubḥ-dem
Āh ḳıldı oldı göñli ṭolu ġæm

2818. Didi ḳardaşlara iy ḳardaşlarum
İy benüm yārenlerüm yoldaşlarum

2819. Bir beşāret oldı dæʿvet ḳıldılar
Ben ḳıluram næḳl işāret ḳıldılar

[P/92b] [İ/110a] 2820. **Ḫıżr Beg** aġlar **Süleymān Şāh**-ile
Daḫi ʿ**Īsā Beg** ġırīv ü āh-ile

2821. Didi **Pāşā** dün ü gün segrür[1003] gözüm
Ḳara ḳana bulaşısardur yüzüm

2822. Çün beni ḳıla ecel şīri şikār
Benüm-içün aġlayasız zār u zār

2823. Dilegüm **Ḥæḳ**dan bu-y-idi_olam şehīd
Bāḳī oluñ siz cihān içre sæʿīd

2824. Anlar anda ḳaldı eyleyüp fiġān
Dir vedāʿ itdüm sizi oldı revān

2825. Çekdi yolda ḳılıcın[1004] ḳıldı næẓær
Buldı ṣaḳalında üç[1005] aḳ ḳıl meger

2826. Ṣıġadı dir iy ṣaḳal olınca āḳ
Ceng idüp gitdüm ḳoyup ḫælḳa firāḳ

2827. Didi hem **Dündār Beg**e iy dilīr

[1003] Nüshalarda: *segrir*
[1004] Nüshalarda: *ḳılcın*
[1005] İ: *üc*

Yidi niçe pehlüvānları bu yir

2828. Gel senüñle **Ḥæḳ** yolına ölelüm
İkimüz varup şehādet bulalum

2829. Baş açup dün gün ölümi isterüz
Ḥæḳ yolına başa ḳılıc yaṣtaruz

2830. Didi **Pāşā** gireyim ben buṣuya
Gireyin deryā kenārında ṣuya

2831. Didi **Dündār**a seḥer-geh sen görin
Bir ḳaç er-ile gezüp busı yirin

2832. Çıḳa kāfir ḳılmaġa senüñle[1006] ceng
Ṣoñ demi bulay-ki ḳıram çoḳ **Fireng**

[İ/110b] 2833. Gice **Pāşā** geldi buṣuya girür
Geldi **Dündār** ol busu[1007] yirin görür

2834. Çünki tenhā gördi **Dündār**ı ʿædū
Cümle ṭaşra çıḳdı ötdürür borū

2835. Eli-y-ile çünki ṭaşra çıḳdılar
Buṣı yoḳ ṣanup kenāra baḳdılar

2836. Nā-gehān çıḳa gelür şāh-ı ġuzāt
Tīġ elinde ṣaldı æʿdā[1008] üzre āt

[P/93a] 2837. Ol **Fireng** ālāyı içine ṭalar
Ṣaġ u ṣola tīġ-i bürrānı ṣalar

[1006] İ: *sinüñle*
[1007] P: *busı*
[1008] İ'de yok.

2838. Ṭoldı ol[1009] leşker içi zār u fiġān
Seyl gibi oldı ḳan aḳdı revān

2839. Ṭoldurur ol yiri anda küşteden
Yıġılur kāfir yücelür püşteden

2840. Ḳıra ḳıra ḳalʿa içine ṭıḳar
Ḳılıcı[1010] odıyle ḫæṣm evin yıḳar

2841. Ḳalʿanuñ öñinde bir dīvār var
Oḳ atımı bir ḳapusı vardı ṭar

2842. Ḳaraġul ṭurmaġ-içündür bir ḥiṣār
Toḳad aġzında aġac var üstüvār

2843. Ḳurtulan sürtüp girürler içerü
At depüp yortup gelür **Pāşā** girü

2844. Gögsi gürlerdi köpügi ṣaçılur
Yüzlügin ḳaldurdı yüzi açılur

2845. İrişür[1011] iki ʿæzeb dir toḳadı
Yā kesüñ yāḫūd bunı açuñ didi

[İ/111a] 2846. Çaldı toḳadı ḳılcı elde ṭutar
Ḳılcı ol aġacuñ içine batar

2847. Dir ki bu ḳalʿaʾi bu gün alem
Almaz-isem yā şehīd olup ölem

[1009] İ'de yok.
[1010] Nüshalarda: *ḳılcı*
[1011] P: *irişüp*

2848. **Bunı dirken döndi nā-geh bir Fireng**
Urdı oḳ-ile elin ḫætm oldı ceng

2849. Aḳtarılup ol-dem ol kūh-ı girān
Getürüp ol-dem şehādet virdi cān

2850. **Ḥæḳ** anuñ ḳıldı duʿāsın müstecāb
İki ʿālemde bulur ol feṯḥ-i bāb[1012]

2851. Uşdı arı cānı cisminden çıḳar
Ḥæḳ aña cennet ḳapusını açar

2852. Ḳarşu çıḳdı ḥūriler rıḍvān-ile
Ġāziler cānları hem ġılmān-ile

2853. Götürür ḳalḳan-ile anı eren
Ḳan idüp göz yaşını anda iren

2854. On sekiz yaşı[1013] ata oldı süvār
Hem yigirmi bir yil itdi kār-zār[1014]

[P/93b] 2855. Yidi yüz hem ḳırḳ sekiz-idi sāl
Yaşar otuz ṭoḳuz itdi intiḳāl

2856. Eylemişdür ol yigirmi altı ġæzā
Ræḥmet anuñ rūḥ-ı pākine sezā

2857. **Ḥæḳ** anuñ rūḥını ḳılsun şād-mān
Ravża-i cennāt[1015] içinde her zemān

[1012] İ: *feth-ü bāb*
[1013] Nüshalarda: *yaşar*
[1014] İ: *kār-u-zār*
[1015] İ: *cennātı*

Der-Beyān-ı Ġæzāvāt-i[1016] **Fetḥ ü Eḳālīm ü Ḳılāʿ-i Āl-i ʿOṯmāniyān ʿaleyhiʾr-raḥmete veʾr-rıḍvān**

[İ/111b] 2858. Çünki Bismiʾllāhiʾr-Raḥmaniʾr-Ræḥīm
Geldi di El ḥæmdü lillāhiʾl-ʿæẕīm

2859. Besmeleyle ḥæmd-ile ʿærż u semā
Ṣabiti[1017] bize oldur reh-nümā

2860. Reh-nümādur **Seyyidüʾl-kevneyn** hem
Ol **Muḥammed** ʿālemedür zeyn hem

2861. Āline æṣḥābına anuñ müdām
Ṣad hezār olsun tæḥiyyāt ü selām

2862. Diñle bundan ṣoñra ġæyri dāstān
Şerḥ ideyin size ben iy dōstān

2863. On sekizinci kitāb oldı temām
On ṭoḳuzıncıya ḳılduḳ ihtimām

2864. **Āl-i ʿOṯmān on ṭoḳuzıncı kitāb**
Geldi bunda ẕikr idelüm fæṣl-i bāb

2865. İşbu tārīḫ **İbni ʿAbbās**uñ-durur
Kim ḳışæṣdan[1018] eşref-i nāsuñ-durur[1019]

2866. Çün hübūṭ eyledi **Ādem** ol zemān
Ḳılayım andan berüsini beyān

2867. **Nūḥ**a **Ādem**den gelince bellü bil

[1016] P: *ġazavāt u*
[1017] P: *ṣābit*
[1018] P: *ḳışæṣda*
[1019] P: *nāsuñ durur*

İki biñ ü iki yüz elli_altı yil

2868. **Nūḥ** u **İbrāhīm** arasın bilüñüz
Geldi tārīḫ içre biñ biş yüz ṭoḳuz

[P/94a] 2869. Andan irince **Ḫælīluʾllāh**a bil
Biş yüz hem altımış biş ola yil

2870. Andan irince **Süleymān**a zemān
Biş yüz otuz altı yildür bī-gümān

[İ/112a] 2871. Andan irişince **Ẕüʾl-ḳærneyn**e pes
Yidi yüz on yidi yildür sözi[1020] kes

2872. Anda kim ʿ**Īsā-yı Rūhuʾllāh** gelür
Yil kim üç yüz[1021] altımış ṭoḳuz olur

2873. Beyn-i ʿ**Īsā Aḥmed-i Fæḫr-i Enām**[1022]
Biş yüz elli bir yil olmışdur temām

2874. Çün **Muḥammed** seyyid-i ʿālem vücūd
Buldı cemʿ idüp bunı iy ehl-i cūd

2875. İnüben **Ādem** ṭoġınca ol **Resūl**
Bunı tārīḫ içre dir ehl-i uṣūl

2876. Biş biñ ü ṭoḳuz yüz olmışdur temām
Altımış yidi yiliyle veʾs-selām

2877. Altmış üç[1023] yil **Seyyid-i** ʿ**Ālem** yaşar
On yil idüben ġæzā ḫāke düşer

[1020] Nüshalarda i belirtilmemiştir.
[1021] İ: *üc-yüz*
[1022] İ: *Ahmed-ü faḫr-i enām*
[1023] P: *üc*

2878. Hicret-i tārīḫ[1024] olur andan ḥisāb
İḫtilāfı yoḳ budur næḳl-i kitāb

2879. Çün cihāndan gitdi ol **Fæḫr-i Cihān**
Pes ḫælīfe oldı **Bū Bekr**-i zemān

2880. İki buçuḳ yil aña fermān olur
İşi ḫælḳa ʿædl-ile iḥsān olur

2881. Anuñ ardınca ḫælīfe oldı ʿ**Ömer**
İki yilden ṣoñra ol ḫæyrüʾl-beşer

2882. Viribir leşker aça milk-i ʿ**Æcem**
Sæʿd-ı Vaḳḳāṣa virür ceyş ü ʿælem

2883. Feṭḥ ider varup **Medāyin** şehrini
Yezdecirde ḳıldı devrān ḳæhrini

[İ/112b] 2884. **Sæʿd-ı Vaḳḳāṣ** idüp ol feṭḥi döner
Yolda bir ṭaġ var kenārına ḳonar

2885. **Sæʿd** ol ṭaġa temāşāya çıḳar
Bir ulu ṣaḥrā görür çevre baḳar

[P/94b] 2886. Anda ḳonmışdı **Oġuzlar** bī-ʿæded
Obalar başdan başa yoḳ aña ḥæd

2887. Ḳara evleriyle yüz biñ artuġ ev
Bu cihān köhne serāyı ṣanma nev

2888. Milk-i **Türkistān**da var-idi meger

[1024] İ: *hicret-ü*

Bir ulu ḫān cümle ḫāndan muʿteber

2889. ʿÆmm-ı[1025] **Selçuḳ** ol **Tümen Ḫān** aña nām
Bilmez **İslām** anda mecmūʿı enām

2890. Ava binmişdi **Tümen Ḫān** ol zemān
Geldi bu æṣḥābı gördi nā-gehān

2891. Ḫān bulardan ḳıġırur ṣorar ḫæber
Gördi kim bunları[1026] bir ġæyr beşer

2892. Añladı bir ġæyr milletdür bular
Bir ṣælābetlü cemāʿatdür bular

2893. Bunlara didi ki[1027] ḳandan geldüñüz
Bī-ġæm olup cümle ḫandān olduñuz[1028]

2894. **İbni** ʿ**Oṯmān** kim ʿ**Iyāż** idi_aña ād
Bunlara ḳıldı beyān væṣf-ı cihād

2895. Ḫān[1029] buları ḫæyline dæʿvet ḳılur
Çoḳ żiyāfet eyleyüp ʿizzet ḳılur

2896. Ḳoyı virmez üç gün[1030] oldı bunları
Hem bularuñ var ulu dügünleri

[İ/113a] 2897. Pes ʿ**Iyāż**ı otaġına aldı ol
Begenür ḫulḳını iḥsān itdi bol

[1025] İ: *ʿæmmı*
[1026] İ: *bulārı*
[1027] İ: *didi-ki*
[1028] P: *geldüñüz*
[1029] P: *cān* (İ'de sehven fazla nokta konulduğu için *ḫān* ve *cān* şeklinde okunabilirken P'de *cān* yazılmıştır.)
[1030] İ: *üç-gün*

2898. Bir ḳızı vardı[1031] **Turunc Ḫātūn** adı
Nüsḫa içre rāvīler böyle didi

2899. Var ḫırāmān ḳæddi üzre iʿtidāl
Yüzi mihri üzre hem iki hilāl

2900. Ḳapamışdı ḥoḳḳæ-i yāḳūtı dür[1032]
Beñleri gül yañaġında müşkdür

2901. Aġzı yarı ṭopraġa düşse eger[1033]
Oladı cümle nebāt andan şeker

2902. Ṣān feriştehdür veyāḫūd anı ḥūr
Yire cennetden ırup[1034] düşmişdi dūr

[P/95a] 2903. Anlaruñ içinde perde yoġ-idi
Gerçi kim ādāb u erkān çoġ-idi

2904. Ḳız götürdi aşdı yüzinden niḳāb
Ol ʿ**Iyāż**a ʿærż ider cevr ü ʿitāb

2905. Bir næẓær kim aña eyledi ʿ**Iyāż**
Aña biñ cevr-ile geldi inḳıbāż

2906. Ḳız daḫi baḳdı ʿ**Iyāż**ı çün görür
Oluban āşüfte-dil ḳarşu durur

2907. Gördi ḳız içine düşdi müşkilāt
Ṭapu ḳıldı olup aña iki ḳat

[1031] İ: *var-idi*
[1032] İ: *Ḳapamış-idi ḥoḳḳa-i yākūta dür*
[1033] İ: *düşe*
[1034] İ: *urup*

2908. Çün ʿ**Iyāż**uñ ḳız cemālini[1035] görür
Sünbüliyle ḫædd ü ḫālini görür

2909. Anı gören **Sedd-i İskender** ṣanur
Ādemī şeklinde yā ejder ṣanur

[İ/113b] 2910. Gendözinden gidüben ḥæyrān ḳalur
Pes næẓær ol-dem aña sulṭān ḳılur

2911. Gördi ol resm-ile çün ḳızını[1036] ḫān
Çoḳ tefekkür eyledi niçe zemān

2912. Ol-idi[1037] oġlı ḳızı anuñ hemān
Bildi kim meyl itdi aña mīhmān

2913. Bir vezīri var-idi **Bermek** anuñ
Ḳıġırur ḳæṣdı ḳızın virmek anuñ

2914. Didi kim bu yigidi cān-ile ben
Sevmişem ḳanda yeñi buña væṭæn

2915. Görmedüm ben işbu resme ādemi
Gerçi kim der-yāft ḳıldum ʿālemi

2916. Bu melekdür gerçi insān ṣūreti
Gerçi var işbunda ādem sīreti

2917. Didi **Bermek** anı begendiyse ḫān
Eylesün iḥsān **Turunc**ı revān

2918. Didi ḫān nice **Turunc** u[1038] salṭanet

[1035] P: *cemālin*
[1036] P: *ḳızın*
[1037] P: *oldı*
[1038] İ: *Turunc-u*

Buña lāyıḳ ṣad hezārān memleket

2919. Ol sebebden egledi bunları ḫān
Ḳızı-le virmek diler cān u cihān

[P/95b] 2920. **İbni ʿOs̱mān** ol ʿ**Iyāż**-ı ḫæyr-ı nās
Gice bir düş gördi düşdi aña yās

2921. Gördi düşinde ölüp olmuş türāb
Bir aġac andan biter olmış ḫærāb

2922. Ol aġac üzre biter altı buṭaḳ
Cümle ḫælḳa ol aġac olmış ṭuraḳ

[İ/114a] 2923. Ol buṭaġuñ yiri dünyāyı ṭutar
Gölgesini ʿālem üstine atar

2924. **Sæʿd**a düşin ṣubḥ-dem tæḳrīr ider
İşbu resme **Sæʿd** anı tæʿbīr ider

2925. Didi altı oġluñ olısar senüñ
ʿĀleme ḫān olısar biri anuñ

2926. Ola māl-ā-māl anuñ ḥükmi cihān
Æṣli ḳala āḫir olınca zemān

2927. Ol gice ḫæste ʿ**Iyāż** anda olur
Göçdi æṣḥāb anda gendüsi ḳalur

2928. Pes ʿ**Iyāż** anda ḳalur gitdi çeri
Çoḳ ġanīmet māl ü elli nökeri

2929. Yidi yük māl eyledi ḫāna ʿæṭā
Kim **Turunc**uñ açdı yüzinden ġıṭā

2930. Söz öküşdür aldı **Turuncı** ʿ**Iyāż**
Gevhere virdi-y-idi genci ʿ**Iyāż**

2931. Bildiler bunlar[1039] **Ḳureyşī**dür ʿ**Iyāż**[1040]
Bañladılar kimse ḳılmaz iʿtirāż

2932. Ḫāna ḳarşu yayı ḳurılmış aṣar
Didi alsun anı her kim-ki yaṣar

2933. Kimse ne yaṣabilür ne ḫōd ḳurar
Hem ʿ**Iyāż** anda bir ay ḳılur ḳærār

2934. Ṭūp oynamaḳda at sürmekde hem
Cümlesin māt itdi ol ḫæyrüʾl-ümem

2935. Ḳız bir ay içinde oġlana ḳalur
Pes ʿ**Iyāż** andan **Ḥamā** ʿæzmin ḳılur

[İ/114b] 2936. Līkin ışmarladı oġlan doġsa ger
Ḳoñ **Süleymān** adını ḳılmañ diger

[P/96a] 2937. Pes[1041] varup **Ḫums** ü **Ḥamā**ya ol ölür
Ṭoġuban oġlan **Oġuz** içre ḳalur

2938. **Bū** ʿ**Ubeydē** oġlanı çün-kim bilür
Bir[1042] rivāyetdür gelür anı görür

2939. ʿÆmmūsı oġlı-y-idi anuñ ʿ**Iyāż**
Pes[1043] güyegüsi olur ḫānuñ ʿ**Iyāż**

[1039] İ'de yok.
[1040] Nüshalarda: *Ġıyāż*
[1041] P: *bes*
[1042] Nüshalarda *bu* biçiminde olup vezin gereği *bir* olarak okunmuştur.
[1043] P: *bes*

2940. Gerçi atası **Süleymān** ḳodı ad
Pes[1044] anası **Mīr Süleymān** ḳodı ad

2941. Biz tevārīḫi tetebbuʿ eyledük
Böyle ṣanma [kim] tesāmuʿ eyledük

2942. Çün **Süleymān** ṭoġuban buldı vücūd
Çaġırup **Allāh** didi ḳıldı sücūd

2943. Pes[1045] velīye anlar eydürdi oġuz
Didiler biz aña **Oġuz** eydürüz

2944. Çün **Süleymān** ṭoġdı on biş yil temām
Hicret-i tārīḫ[1046] olmış veʾs-selām

2945. **Nūḥ**uñ oġlı oġlı didükleri_**Oġuz**
Oldı tārīḫ içre müstebʿad bu söz

2946. Anı eydürler **Oġuz** ismiyle yād
Aña olmışdur **Süleymān** æṣl ād

2947. Çün **Süleymān** böyüdi oldı cüvān
Ḳız alıvirdi dügün eyledi ḫān

2948. Ol begenmedi görüp çoġuñ ḳızuñ
Ṣoñ ucı ol aldı **Selçuġ**uñ ḳızuñ

[İ/115a] 2949. Anlar eydür güyegüye göregen
Nite-kim güyegü oġlına yigen

[1044] P: *bes*
[1045] P: *bes*
[1046] P: *hicret-ü tārīḫ*

2950. Ol zemān oldı ʿ**Ömer** devri meger
Anda dæʿvet-nāme viribir ʿ**Ömer**

2951. Çeynedi ol nāmeʿi yutdı **Oġuz**
Ḫæḳ hidāyet virdi buldı ḳulaġuz

2952. Ol sebebden buldı ol **İslām**a rāh
Bildi var dīn-i **Muḥammed**[1047] hem **İlāh**

2953. Anuñ-içün ehl-i īmān oldı ol
Başladı irşād ider ol ṭoġru yol

[P/96b] 2954. Gelmedi **İslām**a **Selçuḳ**uñ ḳızı
Cehd çoḳ ḳıldı **Süleymān Ḫān** özi

2955. Aldı **Bermek** ḳızını ḫān götürür
Dīne girübenin[1048] īmān getürür

2956. Ḫāna pes[1049] **Selçuḳ** ḳızı ḳıldı ġæmz
Ġæyri dīndedür erüm dir itdi remz

2957. Biñ eriyle ava çıḳmışdı **Oġuz**
Ḫān çeri virdi-y-idi göñli yavuz

2958. Didi begler begine var iş bitür
Ol **Oġuz**uñ başını baña getür

2959. Pes vezīrüñ ḳızı iʿlām eyledi
Biñ eri bu emrine rām eyledi

2960. Bildürür ḥāli **Oġuz** yoldaşlara

[1047] İ: *dīn-ü*
[1048] İ: *girüben*
[1049] P: *bes*

Ol **Ḫuẕā**-y-içün ölen ḳardaşlara

2961. Didi **Oġuz** cümle **Allāh** diyelüm
Bir oġurdan ḫæṣma ḳılıc ḳoyalum

[İ/115b] 2962. Çün aña düşmen çerisi yitişür[1050]
Bunlar **Allāh** diyüp anda dürişür[1051]

2963. Kesdiler begler beginüñ başını
Ṣıdılar ḳovup ḳamu yoldaşını

2964. Dirdi leşker anda geldi yine ḫān
Furṣæt anda daḫi virdi **Müsteʿān**

2965. Ḫān belürsüz leşker içinde ölür
Pes **Süleymān Beg**[1052] anuñ yirin alur

2966. Yaşar **Oġuz** yüz daḫi ṭoḳsan ṭoḳuz
Ḫān olur yüz yitmiş üç milke **Oġuz**

2967. Altı oġlı ṭoġdı ḳılayın beyān
Biri **Ṭuġrul**dur[1053] biri **Cemşīd Ḫān**

2968. Biri **Gün Ḫān Yıldırım Ḫān**dur biri
Daḫi **Gög Ḫān** u **Deñiz Ḫān** kihteri

2969. Dörder oġlı her bir oġlınuñ olur
Pes[1054] yigirmi dört boy bunlar ḳılur

2970. Bunlara **Oġuz** ili ḳısmet ider

[1050] İ: *yetişür*
[1051] İ: *Bunlara Allāh diyüben dürişür*
[1052] İ: *ḫān*
[1053] İ: *Ṭuġrul*
[1054] P: *bes*

Dirliginde ṣoñra dünyādan gider

[P/97a] 2971. Cümlesinden oldı **Cemşīd** ulu ḫān
Cümle **Türkistān**ı ṭutdı bī-gümān

2972. Ḳanda kim **Cemşīd Ḫān** seyrān ider
Ḥaḳ Teʿālā ol yiri barān ider

2973. **Ḳayı Ḫān** anuñ-çün oldı aña ād
Cümle bildi anı eyle ḳıldı yād

2974. **Ṭuġrul** ü[1055] **Selçuḳ** añılmazdı_ol zemān
Şāh Cemşīdüñ-idi ḥükm-i revān

[İ/116a] 2975. Væṣfı **Cemşīd**üñ ṭolupdur şærḳ u ġærb
Yüz biñ er ḳatında vardı ehl-i ḥærb

2976. Yüz otuz **Cemşīd** yaşayup ölür
Bunuñ otuz iki yil ḥükmi olur

2977. Geldi **Gün Ḫān** otuz üç yil ḥükm ider
Yıldırım Ḫān geldi çün-kim ol gider

2978. **Ṭuġrul** ü **Gün Ḫān** u **Gög Ḫān** üç emīr
Olmaz istiḳlāli beg olup vezīr

2979. Yine **Cemşīd oġlı Ṭuġrul**[1056] **Ḫān** gelür
Milkde ḳırḳ üç yil[1057] yürür fermān ḳılur

2980. İşbu **Ṭuġrul Ḫān**uñ oġlıdur **Çalış**
Kim ḳızın virmişdi aña **Ḳutlamış**

[1055] İ'de yok.
[1056] İ: *Ṭuġrul*
[1057] İ: *ḳırḳ üç-yil*

2981. **Ḳutlamış** ḳızından **İrmiş Ḫān** gelür
Gerçi kim ḫān olımaz bunlar ḳalur

2982. İki yüz on dört olmış-idi sāl
Ḳıldı_**Oġuz** yaʿnī **Süleymān** intiḳāl

2983. Dört yüz elli bişe çün irdi yil
ʿÆzl olup ḳıldı **Çalış Beg** münfæʿil

2984. Pes[1058] **Çalış** āvāre yitmiş yil olur
Ḳıluban tebdīl-i ṣūret ol ḳalur

2985. Ol zemān **Selçuḳi**ler ġālib olur
Ol **Çalış Ḫān**ı arar ṭālib olur

2986. Gendüyi_anda **Çalış** pehlüvān ider
Rūma oġlı_**İrmiş**-ile seyrān ider

2987. Ḳaçdı **Ṭuġrul**dan ḳaçan-kim **Ḳutlamış**[1059]
Buldı **Elbürz Kūhı** içreydi **Çalış**

[İ/116b] [P/97b] 2988. Diledi aña ıṭāʿæt eyleye
Ol **Çalış Ḫān**-ile beyʿæt eyleye

2989. Bu-y-idi tedbīri anuñ ol zemān
Tā **Çalış Ḫān**ı ide iḳlīme ḫān

2990. Bu **Çalış** zīrā ki **Cemşīd** æṣli-di
Ḳayıdan işbu hem **Oġuz** nesli-di

2991. Nā-gehān heybeti-le **Ṭuġrul** gelür

[1058] P: *bes*
[1059] İ: *Ḳurtılmış*

Bunlaruñ tedbīrini bāṭıl ḳılur

2992. ʿÆzm-i **Rūm** eyledi ḳaşdı **Ḳutlamış**
Güyegüsi bile anuñla **Çalış**

2993. İşbular ḫæylī-le **Rūḥā**ya gelür
Fetḥ ü nuṣret bulmayup anda ḳalur

2994. **Çalış** öldi ḳaldı **İrmiş** ol zemān[1060]
On ṭoḳuz yilde hem ol oldı revān

2995. **Mīr İrmiş oġlı** kim **Ġāzān** gelür
Yaşayup ṣoñra yigirmi biş ölür

2996. **Mīr Süleymān bin Ġāzān** ol zemān
Şeh Melikle oldı **Rūḥā**da ʿæyān

2997. **Şeh Melik**[1061] **bin Mīr Süleymān Alp** pes
Ḳopdı **Rūḥā**dan yoġ anuñ gibi kes

2998. Pes yigirmi yidi gündür nevbeti
Otuz üç[1062] **Erṭuġrul**uñdur şevketi

2999. Altı yüz on altı hicret çün olur
Ṭoġdı ol **Sulṭān ʿAlāüʾd-dīn** gelür

3000. Beg ölür çün-kim ol olur pādişāh
Āl-i Selçuḳ[1063] içre ol ẓıll-i **İlāh**

[İ/117a] 3001. Ḳopdı ilinde anuñ bir ejdehā
Kimse bulmaz-idi cenginden rehā

[1060] İ: *ol-zemān*
[1061] P: *Şeh-Melik*
[1062] İ: *üc*
[1063] P: *Selcuḳ*

3002. **Şeh-Melik**den iki oġlan geldi ṣærp
Biri **Gög Alp** ü birisi **Gündüz Alp**

3003. Bunlara ḳılmazdı kimse iʿtibār
ʿĀciz ü müflis yürürler ḫōr u zār

3004. Şāh iḳlīme münādī eyledi
Ḳonya içre rāvīler böyle didi

[P/98a] 3005. Didi ḳılsa ejdehāyı kim helāk
Salṭanetde aña ḳılam iştirāk[1064]

3006. Niçe gez leşker varur ṣır ejdehā
Niçesin ḳılur helāk olmaz rehā

3007. Deve dişlü elli arşun uzuni
Hem anuñ cāmūs[1065] ini gibi ini

3008. **Şeh-Melik** sulṭāndan istedi duʿā
Hem anuñ cengine ḳıldı iddiʿā

3009. Ḫæylī leşker virdi aña pādişāh
İki oġlın aldı gitdi ṭutdı rāh

3010. Ejdehā **Bolġār Ṭaġı**nda olur
Leşker-ile **Şeh-Melik** aña gelür

3011. Zehresi yoḳ kimsenüñ vara aña
Gitdi tenhā **Şeh-Melik** n'eydem saña

3012. Bile yanınca iki oġlı gelür

[1064] P'de *şın*'ın noktaları unutulmuştur.
[1065] P'de *cim*'in noktaları unutulmuştur.

Ṭurdı anlar **Şeh-Melik** anda varur

3013. **Şeh-Melik**den ejdehā ṭuyup ṭavış
Götürüp baş bir gez eyledi ḫurūş

[İ/117b] 3014. **Şeh-Melik** oḳ-ile gözinde urur
Ṣān **Sikender Seddi** yirinde ṭurur[1066]

3015. Dem urup ejder yüz üzre düşdi ol
Ḳaşdı cümle gerçi leşker ṣaġ u ṣol

3016. Ḳalḳdı ol[1067] yine yirinden şīr-i ner
Tīġ elinde yürür ol ṣāḥib-hüner

3017. Ejdehā üstine atar gendözin
Ol cüvān **Allāh**a ışmarlar[1068] özin

3018. Ṣıçrayup ḫulḳında çaldı ejderi
Yutdı ejder omzına dek ol eri

3019. İki oġlı çekdiler tīġ-i bürrān
Pāre pāre ejderi ḳıldı revān

3020. Çeküben çıḳardılar ataların
Āh idüp çāk itdiler yaḳaların

3021. Bir rivāyet-de budur ol nev-cüvān
Kūr oluban oldı dünyādan revān

[P/98b] 3022. Bir rivāyet-de budur ḳaldı diri
Ölmedi ol ġāziler[1069] serveri

[1066] P: *durur*
[1067] P'de yok.
[1068] P: *ışmar*
[1069] P: *ġāzīler*

3023. Ejdehā başın iki oġlan alur
Atasıyle şāh eşigine gelür

3024. Ræġbet itdi bunlara şāh-ı cihān
Ḫılʿæt-ile māl virdi bī-girān

3025. Pes ekābir ḳıldı anlara ḥæsed
Añladurlar bunları sulṭāna bed

3026. Æṣl-i **Cemşīd**[1070] anları işitdi hem
Düşürüp gözden bulara virdi ġæm

[İ/118a] 3027. **Şeh-Melik Beg** oldı dünyādan revān
Ḫōr u müflis ḳaldı ol iki cihān

3028. Bunlar ensāb-ile çün maʿrūf-idi
Ḫūb-evṣāf-ile hem mevṣūf-idi

3029. Pādişeh bunlardan idüp iḫtirāz
Yimege nān virmeyüben geldi vāz

3030. Ḳanda kim bir mühlike var ol zemān
Ḳılur-idi bunları anda revān

3031. Himmet itmez bunda söz bu mā-ḥæṣæl
Ḫælḳ içinde ḳaldı bunlar mübteẕel

3032. Göçüben yürür yürük gibi bular
Ḳıllet-ile gözleri ḳan yaş ṭolar

3033. Çıḳdı deñizden sulṭāna çoḳ **Tatar**

[1070] P: *Cemşīẕ*

Ḳati yaydan cümle çeküp oḳ atar

3034. Pādişeh gitdi aña dirdi çeri
Gündüz Alpi ḳıġırur ol serverī

3035. Anda hem **Gög Alp** irişdi kim[1071] bile
Var ümīẕi bunlaruñ nuṣret bula

3036. Geldi **Sulṭān Öyügi**ne[1072] cenge[1073] şāh
Aldı destūr iki ḳardaş ṭutdı rāh

3037. Oġraşup varup **Tatar**ı başdılar
Başlarını at yanına aṣdılar

3038. Ṣınuban baḥre girüp gitdi **Tatar**
Niçe **Tatar**ı bular diri ṭutar

[İ/118b] [P/99a] 3039.Getürürler ḫān siyāset eyledi
Bunlara iḥsānlar idüp söyledi

3040. Didi benden ne dilerseñüz dileñ
Didiler kim bizüm olsun bu bileñ[1074]

3041. Bize sulṭān bu yiri ḳılsun ʿæṭā
Ḥæḳ yolına bunda ḳılalum ġæzā

3042. Ol yire **Sulṭān Öyügi** oldı ād
İşbudur şimdi olur bu resme yād

3043. ʿÆzm-i **Ḳonyā** pādişeh andan ḳılur
İşbu iki nev-cüvān anda ḳalur

[1071] P'de yok.
[1072] Nüshalarda: *Sulṭān Öyügüne*
[1073] Nüshalarda: *çenge*
[1074] İ: *buluñ*

3044. Var yüz elli ev bular[1075] anda gelür
Vardur üç biñ[1076] er ġæzā ḳæṣdın ḳılur

3045. Gice yatmayup bular himmet ḳılur
Ol aracuḳda ġæzā ʿæzmi olur

3046. **İrmenī Derbendi**n anlar aşdılar
Bunları æʿdā görüben ḳaşdılar

3047. Ḳıldılar irte nemāzın ṣubḥ-dem
Bindiler ata bular yüridi hem

3048. **Eynegöl**i eyledi yaġma ġuzāt
Ol ovada oynadup[1077] ġāzīler āt

3049. Aldılar bī-ḥæd ġanīmet mālini
Arusı gitmiş alurlar bālini

3050. Çıḳdı **Sulṭān Öyügi**ne cümle şād
Bir gün içinde çıḳardı bunlar ād

3051. Döndi sulṭān **Ḳonya**ya beri irer
Bunlaruñ fetḥinüñ aḫbārı irer

[İ/119a] 3052. Pādişeh anası **Nīlüfer** ki vār
İşidür mæʿlūm olur ol kār-zār

3053. Ṣordı anda pādişeh ne itdügin
Hem ṣınup anda **Tatar**uñ gitdügin

[1075] P: *bular*
[1076] İ: *üç-biñ*
[1077] İ: *oynadı*

3054. Didi **Cemşīd**üñ oġulları ḳanı
Didi ben virdüm olara meskeni

3055. Didi ḫātūn hey bu işdür gey[1078] ḫaṭā
Memleketde fitne-le ḳılduñ belā

3056. Ol iki ḫān æṣlidür ḫān eyledüñ
Bir ile sen iki sulṭān eyledüñ

[P/99b] 3057. İki üç[1079] ḫān nice ṣıġar bir ile
Göresin şimden girü_anlar ne ḳıla

3058. Cemʿ olup begler bunı tedbīr ider
Şeh bularuñ işini teʾḫīr ider

3059. Didiler viribiyüp ṭæbl ü ʿælem
Ol ikiyi eyleyelüm muḥterem

3060. Çün çeri væḳti olup bunlar gele
Bunlara sulṭān ne dilerse ḳıla

3061. Didiler şimdi ḳıġırsañ anları
Ṭutımazsın sen ol iki ḫānları

3062. Müşkil idersiz işi āsān-iken
Siz buları ṣāḥib-i ʿirfān-iken

3063. Bunlaruñ mevḳūf iderler işini
Ḫān çekerken bunlaruñ teşvīşini

3064. ʿÆvreti virdi dücāce-y-ile sem
Hem ruʿāf olup cihāndan gitdi hem

[1078] İ: *bu*
[1079] İ: *üc*

[İ/119b] 3065. İşbu dār-ı miḥnet[1080] ü[1081] dār-ı belā[1082]
Milk fānīdür degül dār-ı beḳā

3066. Her ki geldiyse cihāna nīk ü bed
İşbu ejderhā yuṭar kim ḳıla red

3067. ʿÆyn-i ʿibret aç baḳup iy ḳarındaş
Yir ṭoludur ḫætṭ ü ḫāl göz ü ḳaş

3068. Pes **Gög Alp** ü **Gündüz Alp** iki emīr
Oldılar biri birisine dilīr

3069. Birbiriyle ḳıldı bir ayda nizāʿ
Tefriḳa oldı ṭaġıldı ictimāʿ

3070. Semm-ile **Gög Alp**i ḳıldılar helāk
Āh idüp **Gündüz** yaḳasın ḳıldı çāk

3071. Didi kim anda muḳæddermiş ḳæżā
Ḳati aġlar ṣān aña yoḳdur rıżā

3072. Pes gelür **Erṭuġrul ibni Gündüz Alp**
Ol iş-içün atasıyle ḳıldı ḥærb

3073. Götürüp anı pes andan gitdiler
Sögide varup anı defn itdiler

3074. **Gündüz Alp** üç yil geçicek[1083] göç ḳılur
Kim-durur yutmaz cihān ḥürmet ḳılur

[1080] İ: *dār-u miḥnet*
[1081] Nüshalarda yok.
[1082] İ: *dār-u belā*
[1083] P: *geçiçek*

[P/100a] 3075. Kimsenüñ ölümine güvenmegil
Baña daḫi ol iş olmaz ṣanmaġıl

3076. Ol ikisi ḳıldılar çün rıḥleti
Geldi **Erṭuġrul Beg**üñ pes nevbeti

3077. Yaşı-dı on dört ata oldı süvār
Kim göre anı ṣanur **Sām** u **Süvār**

[İ/120a] 3078. Gey mehābetlü aña geldi bir er
Biline baġlar ḳılıç tekbīr ider

3079. Anı bilür kimsene yoḳ ol zemān
Pīrdür gerçi bir ulu pehlüvān

3080. Geldi bunlar **Bilecüg**i feṭḥ ider
Dönüben **Sulṭān Öyügi**ne gider

3081. Biri **Erṭuġrul**[1084] **Beg**e dir iy cüvān
Ḫæḳ seni viribidi tīġ-i bürrān

3082. Feṭḥ-i **İslām**a olasın sen sebeb
Senüñ æṣlüñ **Rūmili**n feṭḥ ider hep

3083. Didi **Ṭuġrul** kimsin iy pīr eyd sen
Didi kim ol **Ḫıżr** didükleri ben

3084. Ġāyib olup **Ḫıżr** olur andan revān
Āh idüp **Erṭuġrul** eyledi fiġān

3085. **Yarḥiṣār**ı **Eynegöl**i ḳıldı feṭḥ
Oldı andan ayru niçe il feṭḥ

[1084] İ: *Erṭuġrul*

3086. Yidi yüz otuz yidi hicret olur
Gitdi **Erṭuġrul** daḫi rıḥlet ḳılur

3087. ʿÖmri elli iki yil oldı hemān
Yidi iḳlīme ol oldı dāstān

3088. Anuñ oġlı ḳopdı ʿ**Oṣmān Beg** bu gez
Geldi ʿ**Oṣmān oġlı Orḫān Beg** bu gez

3089. **Nūre Ṣūfī oġlı Mīr Ḳaramān**
Eyledi ʿ**Oṣmān**a ḫiẕmet bir zemān

3090. Almış-idi ilini anuñ **Tatār**
Vardı ʿ**Oṣmān** cümle ḳıldı tār-u-mār[1085]

[İ/120b] 3091. Sürdi **Tatarı**[1086] **Ḳaraman**ı ḳodı
Nüsḫa içre rāvīler[1087] böyle didi

3092. **Ḳaraman** dāyim gelürdi ḫiẕmete
Göndürüp aḳına üzengü ṭuta

[P/100b] 3093. Yidi yüz yigirmi olmış-idi sāl
Ḳıldı ʿ**Oṣmān Beg** cihāndan irtiḥāl

3094. Ata bindi çünki **Orḫān** beg olur
Bursaʾi **İznīg**-ile[1088] geldi alur

3095. **Ḳaresi** iliyle **Ṣarḫān** ili hem
Aña tābiʿ oldı daḫi çoḳ ümem

[1085] İ: *tār-mār*
[1086] İ: *Tata[rı]*
[1087] İ: *rāviler*
[1088] İ: *İznīḳ-ile*

3096. **Ḳaşṭomōnī**ni[1089] varınca baḥre tē
Aldı ḥükm itdi **Ḳaraman**dan öte

3097. Var iki oġlı biri **Sulṭān Murād**
Şeh Süleymān biridir ol ḫōş-nihād

3098. **Şeh Süleymān** feṭḥ ider **Aydıncuġ**ı
Hem **Biġā**yı açılur ilüñ çoġı

3099. **Lapseküy**i[1090] daḫi çün feṭḥ itdiler
Bir beg oġlın baḥr içinde ṭutdılar[1091]

3100. Ol **Esen Tekfūr**uñ oġlıydı meger
Gēlibōlīde emīr-i nām-ver[1092]

3101. **Şeh Süleymān**uñ öñinde ol ġulām
Getürür īmān **Melik Beg** oldı nām

3102. **Gēlibōlī**de **Esen Tekfūr** ölür
Ḳardaşıydı **Ḳāliyān** tekfūr olur

3103. Ol **Melik Beg** hem **Süleymān**a gelür
Pehlüvāndur gey teḳarrub hem bulur

[İ/121a] 3104. Dāyimā tæḥrīḳ ider **Rūmili**ne
Feṭḥ-ile tā ḥikmetuʾllāh biline

3105. **Lapseküde**[1093] yapdılar ulu gemi
Gice anuñla ṭaşırlar ādemi

[1089] P: *Ḳaştomōnīyī*
[1090] P: *Labseküyi*
[1091] İ: *dutdılar*
[1092] İ: *nām-u-ver*
[1093] P: *Labseküde*

3106. Yitmiş atludur biri[1094] dülbendi vār
Hem ḳızıl börgī bir er oldı nehār[1095]

3107. **Akça Burġōs**[1096] var boġazdan yoḳaru
Sazluḳ ormandur anda yoḳ uru

3108. Yitmiş atlu anda oldılar nihān
Burġōsuñ[1097] tekfūrı çıḳdı nā-gihān

3109. Atmaca avlardı ṭutdılar çeri
Cümlesi ḳalʿāya girdi içeri

3110. Ṭutdılar cümlēsin olmadın ṣavaş
Ḳaçuban ḳurtılmadı bir cān u baş

[P/101a] 3111. Ḳalʿada otuz er ol ḳırḳ atlu er
Bunlaruñ başı **Melik Beg** nām-ver[1098]

3112. Ḳırḳ erdür bunlaruñ dülbendi vār
Gēlibōlī_öñinde oldı āṣikār

3113. Çıḳdı ṭaşrada ālāy düzdi **Fireng**
Ḳaçdı bunlar gitdi eylemedi ceng

3114. Ḳalʿaya gelüp girüp oldı nihān
Gör neler-ile açılmışdur cihān

3115. Cümle ḳızıl börgi geydi ṣubḥ-dem[1099]
Ḳalʿaya anlar daḫi görindi hem

[1094] İ: *bular*
[1095] Bu beytin başıyla devamı birbiriyle örtüşmemektedir. Muhtemel bir kopukluk söz konusudur.
[1096] İ: *Birġōs*
[1097] P: *Birġōsuñ*
[1098] İ: *nām-u-ver*
[1099] İ: *ṣubḥ-u-dem*

3116. Gördiler küffār-idi ġāyet zebūn
Od ururlar[1100] **Lapseküye**[1101] idüp ün

[İ/121b] 3117. Üç biñ er miḳdārı var geçdi çeri
Ḳozlu Dērēyi bular eyler yiri

3118. Ḳalʿa almaġa görür yoḳ meded
Yoḳ-durur ḥærbī **Firengī** anda ʿæd

3119. Pes[1102] bular ḥācet diler ḳılup nemāz
Ḳalʿanuñ fetḥi içün ḳılup niyāz

3120. Ṣubḥ-dem[1103] yıḳıldı ḳalʿa nā-gehān
Gemi-y-ile oldı tekfūrı revān

3121. Çün ḫæber oldı **Süleymān Beg** gelür
Bursadan üç[1104] oġlını[1105] dæʿvet ḳılur

3122. Biri **İsḥāḳ** u **Melik Nāṣır** biri
Biri **İsmāʿīl** aḳıncı serveri

3123. Ol **Melik Beg** hem **Melik Nāṣır** meger
Ġærḳ olur deryāya ḳıluban sefer

3124. **Şeh Süleymān** gerçi kim çoḳ aġladı
Çāre bulmadı yüregin ṭaġladı

3125. **Gēlibōlī**den ḳılur ʿæzm-i ġæzā

[1100] P: *iderler*
[1101] P: *Labseküye*
[1102] P: *bes*
[1103] İ: *ṣubḥ-dem*
[1104] İ: *üc*
[1105] İ: *oġlanı*

Tā ki **Ḥæḳ** æʿdāsına ḳıla cezā

3126. Bir deñizden bir deñize germe vār
Bergilü Ḳavak öñinde gey ḥişār

3127. **Ḳavaḳ Ovası**na[1106] geldi çoḳ çeri
Kāfir-ile oġraşur **İslām** eri

[P/101b] 3128. Ṣıdılar küffārı hem **Ġāzī Umūr**
Anda geldi görişür oldı sürūr

3129. Andan ol **Aydın** iline ʿæzm ider
Pes **Miġālḳārā**ya ġāzīler gider

[İ/122a] 3130. **Dīmetōḳā**yle **Miġālkāra Kişen**
Edreneyle_ol feṯḥ ḳıldı añla sen

3131. **Ḳasṭomōnī**_içre **Kötrüm Bāyezīd**
Şeh Süleymān ḳızın aldı ol ferīd

3132. Ṭoġdı ḳızından anuñ **İsfendiyār**
Rāvī İsmāʿīl Bege[1107] ol nām-dār

3133. **Şeh Süleymān** yidi yilde ḳıldı næḳl
ʿİbret al ʿālemden olsa sende ʿæḳl

3134. **Bīġa**da geyik ḳovar-iken düşer
Gitdi **Orḫān** işidüp ʿæḳli şaşar

3135. Seyyid anuñ şeyḫi-di **Şeyḫ-i Kebīr**
Ol **Ḫorasān**dan gelüben ṭutdı yīr[1108]

[1106] İ: *Ḳavaḳ Ovasında*
[1107] P: *Beg*
[1108] *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te *yēr* biçiminde kaydedilmiştir (Erdi ve Yurteser, 2005).

3136. Gitdi **İsmāʿīl** ü hem **İsḥāḳ Beg**
Rūmiline pes olur ilḥāḳ beg

3137. **Mīr Orḫān**uñ ulı oġlı **Murād**
Ol zemān ol-idi[1109] kerrār-ı cihād

3138. İşidür **Orḫān Süleymān** mevtini
Bī-ḫūd oldı çün didiler fevtini

3139. **Bōlayır**a geldi ḳæbrini görür
Öpdi tābūtınuñ içine girür

3140. Biti virdi væḳfını muḥkem ḳılur
Vardı ol yil **Bursa**da öldi ḳalur

3141. **Edrene** şehrine geldi **Ḫān Murād**
Yaraġ itdi kāfire ḳıla cihād

3142. **Fīlibe**yle **Ṣōfyā**yı[1110] aldı hem
Sīrez ü **Gümülcine**[1111] feṭḥ oldı hem

[İ/122b] 3143. Yidi yüz hem[1112] altmış[1113] olmış-idi sāl
Ḳıldı **Orḫān Beg** cihāndan intiḳāl

3144. Ḳırḳ yil **Orḫān Beg** otuz yil **Murād**
Beg oluban ḳıldı ʿālemde cihād

[P/102a] 3145. Yidi yüz hem altımış biş-idi sāl
Lāz olur **Ṣazlu Derē**de pāy-māl

[1109] İ: *olaydı*
[1110] P: *Ṣofyāyı*
[1111] P: *Gümilcine*
[1112] İ'de yok.
[1113] İ: *altmış yil*

3146. **Şeh Murād**uñ var ḳatında nām-ver[1114]
Bir behādur er kim adı **Ḫʷāce_ʿÖmer**

3147. Kāfirüñ cümle dilin bilür-idi
Her ile ʿæzm-i sefer ḳılur-idi

3148. **Bursa**da nā-gāh ol bildi ḫæber
Nīġebōlī içre bir bān ḳızı var[1115]

3149. Adı **Mārā** dört yüz bān ʿāşıḳı
Ḳāleġuryā bu keşīş anlar şaḳī

3150. Kim görürse ḳız yüzin ḫæyrān ḳalur
ʿĀşıḳ olup zār u ser-gerdān ḳalur

3151. **Nīġebōlī**ye ḳılur ʿæzm-i sefer
Ṣığınup **Allāh**a ol **Ḫʷāce** ʿ**Ömer**

3152. Ḳırḳ biñ erüñ içinden ol ḳızı
Gice oġurladı işit bu sözi

3153. **Bursa**ya getürüben ḳıldı dügün
Geldi anda **Ḫān Murād**a ẕū-fünūn

3154. **Lāz** ol yil[1116] ḫāna virmişdi ḫærāc
Bursa ṭoldı māle yoḳdur iḥtiyāc

3155. Ṣoñra ḳız ḥālini bānlar bildiler
Pes ġulū cümlesi **Lāz**a ḳıldılar

[1114] İ: *nām-u-ver*
[1115] P'de önce *muʿteber* yazıldığı, daha sonra *kızı var* yazılarak düzeltildiği görülmüştür.
[1116] P: *il*

[İ/123a] 3156. **Lāz** daḫi ḳızı görmişdi meger
Āfeti ḳılmışdı göñlinde eṣer

3157. **Jegmūn Üngürūs** ḳırāli[1117] bed-fiʿāl
İşidüp ḳız ḥālini çekdi melāl

3158. **Lāz**a yitmiş biñ er irsāl eyledi
Varup oġraş **Türk**-ile dir söyledi

3159. **Arnavūd**dan **Bōsna**dan **İflāḳ**dan
Geldi leşker **Çīh**-ile **Ḳıfçāḳ**dan

3160. **Lāz** ilinde iki yüz biñ er temām
Cengine sulṭānuñ itdi ihtimām

3161. Evvel ilçi şāha irsāl eyledi
Lāz kim anları ıḍlāl eyledi

[P/102b] 3162. Bitide senüñ-ile dimiş oġraşam
Sen baña ulaşmasañ ben ulaşam

3163. Pādişāh aña bunı yazdı cevāb
Oġraşam yazın buyura **Ḥæḳ** ṣævāb

3164. Göndürüp[1118] sulṭān gider **Ḫʷāce ʿÖmer**
Söz müṭævvel olmaz oldı muḫtæṣær

3165. Geldi **Lāz**a gördi cümle leşkeri
Çādir olmış ṭolu **Vılḳ**[1119] ili yiri

3166. Bir müræṣṣæʿ ḫāçı[1120] oġurlar gider

[1117] İ: *ḳırāl ü*
[1118] P: *gönd[ür]üp*
[1119] İ: *ṭolulıḳ*
[1120] P: *ḫāç var*

Anda niçe dürlü oyunlar ider

3167. Geldi sulṭāna çeri væṣfın didi
Pādişāh aña göre ḳæydın yidi

3168. **Ḳasṭomōnī**den aña geldi çeri
Germiyānuñ **Ḳaraman**uñ hem eri

[İ/123b] 3169. Hem ʿ*Æcem*den hem ʿ*Æreb*den geldiler
Kim ġæzā resmin bunlar ḳıldılar

3170. Dört biñ bānı müretteb kāfirüñ
Ṭaġ u ṭaşı ṭolu leşker ol yirüñ

3171. Yüz biñ atludur piyāde yüz biñ er
Cümle ḥærbe elde ṭutmış hem siper

3172. **Edrenē**den geldi sulṭān-ı ġuzāt
Vılḳ iline leşker oldı kāyināt

3173. Ṣoḥbet itdi **Lāz**[1121] geldi cümle bān
Bile anda ol **Miloş Bān** ḳæltæbān

3174. Evvel ol sulṭān ḳulı-y-idi meger
Mürted olmış ḳaçuban ol bed-güher

3175. Ol-idi bān oġlı ṣoñra bān olur
Dāyimā müʾminlere ġæżbān olur

3176. Göndürürdi[1122] dāyimā şāha ḫæber
Dæʿvet itdükce[1123] anı sulṭān meger

[1121] İ: *itdiler* (Nüshanın müstensihi *ze*'nin noktasını unutmuş da olabilir.)
[1122] P: *göndürdi*
[1123] Nüshalarda: *itdükce*

3177. Gelürem üş üş diyüp gelmez-idi
Væʿdeye mürted vefā ḳılmaz-idi

3178. Anda kim **Lāz** içgi eyledi añа
Didiler oldı seni ḫāyin bañа

[P/103a] 3179. Dir **Miloş** yarın göresin ḫāyini
Ṭoġrı mı ḫāyin-mi bilesin beni

3180. **Lāz** ol dem ṭoluyı aldı içer
Kös Ovaya duruban andan[1124] geçer

3181. **Kös Ova**ya geldi hem **Sulṭān Murād**
Cumʿa gün ẕī'l-ḥiccede[1125] ol ḫōş-nihād

[İ/124a] 3182. **Müselmān**lar[1126] bir ulu ḫændæḳ düzer
Ḳırḳ biñ vardı ʿæzeb anda dizer

3183. Altımış biñ atlu yaraḳlu eren
Ḥæḳ Teʿālā yolına anda varan

3184. **Müslimīn** bir ālāy oldı çekdi ṣæf
Nāvek-i tīre ʿædū oldı hedef

3185. Yaya oġlanıydı öñinde anuñ
Hem deve ḳatırdı ṣoñında anuñ

3186. Çalınur kūs ü naḳārē vü borū
Yüridi ol iki yüz biñ er ʿædū

[1124] Nüshalarda: *atdan*
[1125] P: *zū'l-hücce*
[1126] İ: *Müsülmānlar*

3187. Bir yire gelmiş yumurlanmış gelür
Bir oġurdan cümlesi ḥæmle ḳılur[1127]

3188. Ṣanasın ḳabḳara yir orman-idi
Gög demür geymiş[1128] ḳamu sekrān-idi

3189. Çün yaḳın oluban æʿdā yitdiler
Müselmānlar tīr-bārān itdiler

3190. Oḳla aygırlara yāre urdiler
Böñleşür issin bıraġur gördiler

3191. Niçe küffārı atı yire urur
Anuñ ardındaġı ol ḥāli görür

3192. Ḳarcaşup öñindegi ālāy döner
Ardına ardındaġı ḳolāy döner

3193. Ṭūp olup bir yire yıḳıldı ʿædū
Ṣūr urulur[1129] ṣān öter biş yüz borū

3194. Pes **Müselmān**lar araya aldılar
Her ṭæræfden cümle ḥæmle ḳıldılar

[İ/124b] 3195. İki leşker içre ḳan olmışdı seyl[1130]
Næʿreler ḳopardı kişneşürdi ḫæyl

[P/103b] 3196. On yidi gez ḥæmleʾi **İslām** ider
Ceng içinde ḫæṣmı bī-ārām ider

3197. Yol virürler sökilüp ḳaşdı ʿædū

[1127] P'de beyit sehven iki defa yazılmıştır.
[1128] İ: *giymiş*
[1129] İ: *olurlar*
[1130] İ: *siyl*

Tār-mār[1131] oldı ṭaġıldı ol dü-rū[1132]

3198. Çün-kim **İslām** üzerinden esdi yil
Düşmenüñ ʿömri ṭınābın asdı yil

3199. **Lāz**-ile æʿdā girīzān oldılar
Ṭutsaḳ üç[1133] yüz on yidi bān aldılar

3200. **Lāz** ṭutıldı velī **Mīloş**-ı laʿīn
At depüben geldi sulṭāna yigin

3201. Didi **Mīloş** bān benem elüñ öpem
Dīnüñe şimden girü senüñ ṭapem

3202. Elin öper ṣandılar atdan iner
Bir ḳır ayġır pādişāh ol gün biner

3203. Ḫançeri[1134] var yiñi içinde nihān
Ḫançeriyle urdı şāhı nā-gihān

3204. Ṣarmaşur sulṭāna hem atdan yıḳar
Gerçi kim ġāzīler üstine çıḳar

3205. Üşürürler aña tīġ-ile nacaḳ
Kimisi ḥærbe urur kimi bıçaḳ

3206. Pāre pāre ḳılmayınca ol iti
Şāh ḳurtılmadı gitdi tāḳæti

3207. Şāh üzre anda çādir ḳurdılar
Aġlaşurlar şāhı öyle gördiler

[1131] İ: *tār-u-mār*
[1132] İ: *oldı rū*
[1133] İ: *üc*
[1134] Nüshalarda: *ḫanceri*

[İ/125a] 3208. Şāhuñ iki oġlı var-idi ferīd
Birisi **Yaʿḳūb** birisi[1135] **Bāyezīd**

3209. Nā-gehān şāh göz açup ʿæḳlin direr
Müselmānlar ḥāli n'oldı dir ṣorar

3210. Didiler ṣındı ʿædū dutıldı[1136] **Lāz**
İşidüp anı ḳılur **Ḥæḳḳ**a niyāz

3211. Didi saña şükr yüz biñ yā **İlāh**
Bāyezīdi beg ḳıluñ dir itdi āh

3212. Yidi yüz ṭoḳsan iki olmışdı sāl
Eyledi **Ġāzī Ḫuẕāvend** intiḳāl

3213. Ḳıġırup **Yaʿḳūb**ı ḳıldılar helāk
Bāyezīd oldı beg oldı ḫæṣma bāk

[P/104a] 3214. **Lāz** cümle bānı yitmiş biñ eri
Ḳırdılar ḳomadılar birin diri

3215. Bir çeriyi anda ḳurbān itdiler
Ol yiri feṭḥ idüben gitdiler

3216. **Yıldırım**dur çünki **Sulṭān Bāyezīd**
Ol ḫædīd aldı ele beʾsün şedīd

3217. Bunda böyle oldı ḥāl **İsfendiyār**
Ānaṭōlıda egirdürdi ḥiṣār

3218. **Ḳaṣṭomōnı**yı varur andan alur

[1135] P: *biri*
[1136] P: *ṭutıldı*

Rūmiline ʿæzm yine ol ḳılur

3219. **Mirci Ḳārin Ovası**n geldi urur
İflaġa leşker dirüp[1137] sulṭān varur

3220. **Arḳışu**ñ ḳatında ceng oldı ḳatı
Şındı kāfir dökdi yaraġ u yatı

[İ/125b] 3221. Bārhā bunlar şınup hem döndiler
Ġæyret[1138] idüp yine anda ḳondılar

3222. İlleşür ilçiyle māl irsāl ider
Mirçi sulṭān çünki[1139] böyle al ider

3223. **Āyine Beg** ḥükm ḳıldı leşkere
Tā ki müʾminler ölüsini dire

3224. **Arḳışa Türk** ölülerin atdılar
Gice æʿdā gördi fikre batdılar[1140]

3225. Gördiler kāfir ölüsi ḥæddi yoḳ
Türküñ ölüsi degüldi anda çoḳ

3226. **Ānaṭolı**da **Timurtaşı** meger
Ḳaraman oġlı ṭutar ol bed-güher

3227. İline iltür yine āzād ider

[1137] İ: *düzüp*
[1138] P: *ġæyrit*
[1139] İ: *cenge*
[1140] *Oruç Beğ Tarihi*'nde bu olay şöyle aktarılmıştır: *Gördüler ki kafir askeri çokluk. Gündüz iki asker birbirinden ayrılmadı. Gece olunca iki asker ayrılıp her biri bir tarafta konakladı. Vezir Ali Paşa o gece şöyle bir tedbir yaptı: Meşaleler yaktırdı. "Ne kadar Müslüman ölüsü varsa hepsini taşıtıp suya attılar. Uğraş yerinde Müslüman ölüsü bırakmadılar. Ertesi güne kadar bu işi ettiler. Sabah olunca oradan göçüp gittiler. Müslümanlar bir tarafa gidince Mirçi Kafir uğraş yerine adam gönderdi. Gördüler ki kimse yok. Mirçi Kafir kendi geldi. Gördü ki uğraş yerinde kafirden birçok kırılmış yatıyor, ama Müslüman ölüsünden bir kimse görünmez. Mirçi Kafir'e dehşet düştü. Kafirler çok kırılmış diye korktu. O dahi bir tarafa kaçtı, gitti.* (Atsız, 2011).

Virdi ḫılʿæt yine anı şād ider

3228. **Yıldırım Ḫān** işidüp anda gider
Ḳaraman oġlı gelüben ceng ider

3229. Pes ʿ**Alāüʾd-dīn** ṣınur hem ṭutdılar
Anuñ-ile oynayuban utdılar

3230. **Yıldırım** anı **Timurtaş**a virür
Anı ber-dār itdi ol daḫi varur

[P/104b] 3231. Aña gerçi virmedi sulṭān rıżā
Pes ʿ**Alāüʾd-dīn**e irişdi ḳæżā

3232. **Muṣṭæfā** nāmı **Muḥammed** oġlı var
Ṭutdılar anlar ḳılurken kār-zār[1141]

3233. **Bursa**da ḥæbs oldılar bunlar ḳalur
Ḳaraman her bir ḳula ḳısmet olur

[İ/126a] 3234. Yine **İflāḳ Rūmili**nde çekdi baş
Yine sulṭān vardı eyledi ṣavaş

3235. Ata biner kāfiri ḳomaz ḳırar
Dönüp andan **Sēlanik** üzre irer

3236. Ceng ider oldı ḳırılur[1142] çoḳ **Fireng**
Er ḳoyar içine kim ḳıla direng

3237. **Aydın** ilin virdi ʿ**Īsā Beg** aña
Feṭḥ ider vardı-y-ise her bir[1143] yaña

[1141] İ: *kār-zār*
[1142] İ: *ḳırıldı*
[1143] P'de yok.

3238. **Menteşe**[1144] **oġlı** olur **Mışr**a revān
Ol ili **Fīrūz Aġa**ya virdi ḫān

3239. Geldi **Sarḫān oġlı Orḫān** ḫiẕmete[1145]
Germiyān oġlı bilür ḥāli nite

3240. Ol-daḫi gelüp olur sulṭāna ḳul
Her ne kim ṭutdı-y-ise ḳıldı ḳæbūl

3241. Andan **İstanbūl**e düşdi pādişāh
Ceng idüp igirdür anı iki māh

3242. **Üngürūs**e irişür andan ḫæber
Dirdi **Jegmūn** leşkeri ḳıldı sefer

3243. **Nīgebōlī** üzre ol-daḫi düşer
Alımaz aña bir iki gez üşer[1146]

3244. Şāha nā-geh irişür çapar ulāḳ
Üşdi **İstanbūl**e olmaz ittifāḳ

3245. Leşkerini ḳodı küffāra gider
Nīgebōlī ʿæzmini andan ider

3246. Söz öküşdür vardı anda ḳıldı ceng
Gerçi kāfir ḳıldı ehl-i_**İslām**ı deng

[İ/126b] 3247. Şındı kāfir āḫir oldı tār-mār[1147]
Çoḳ ferişteh anda ḳıldı kār-zār[1148]

[1144] İ: *Menteşē*
[1145] İ: *ḥidmete*
[1146] İ: *düşer*
[1147] İ: *tār-u-mār*
[1148] İ: *kār-u-zār*

[P/105a] 3248. ʿÆvn ḳılmasa ferişteler eger
Rūmilin kāfir alurdı ser-te-ser

3249. Yüz biñ er küffār-idi ʿöşri ḳalur
Ḳılıc altında ṭoḳuz bölük ölür

3250. Yidi yüz hem ṭoḳsan altı idi sāl
Ṭırnavāda ṣınuban ḳaşdı girāl[1149]

3251. Çünki tārīḫ oldı sekiz[1150] yüz temām
Çıḳdı **Tīmūr** eyleyüben ihtimām

3252. Anuñ atası **Ḥæsen Ḳoca**-y-idi
Cingizüñ[1151] **Tatar** ḳardaşı-dı yidi

3253. Oldı milkinde anuñ milk-i ʿ**Æcem**
Hind-ile milk-i ʿ**Æreb** anuñdı hem

3254. Ḳırḳ yil ol ḳæltæbān olmış-idi ḫān
Girdi ḳæbżına anuñ cümle ḫān

3255. Çün sekiz yüz oldı hicret ol zemān[1152]
Toḫtamışı vardı ṣıdı nā-gehān

3256. Geçdi bir yil **Yıldırım Ḫān**a meger
Nāme irsāl eyledi ol bed-güher

3257. Nāmesine anuñ itmez iltifāt
Sehv ider ḳaḳır aña şāh-ı ġuzāt

[1149] İ: *ḳırāl*
[1150] İ: *sekiz*
[1151] İ: *Çengizüñ*
[1152] İ: *ol-zemān*

3258. Çün sekiz yüz üç yile[1153] hicret irer
Geldi **Sivās**a **Timur** leşker direr

3259. Ol læʿīn eyledi **Sivās**ı ḫærāb
Döndi yine şāhdan idüp ictināb

[İ/127a] 3260. Vardı **Erzincān**a **Yıldırım** alur
İlini daḫi anuñ ġāret ḳılur

3261. Ṭutdı **Ṭohret Ḫān**ı irsāl eyledi
Ehl-i beytin aldı bed-ḥāl eyledi

3262. Ḳıldı **Ṭohret Ḫān**[1154] **Timūr**a çünki ʿæzm
Ol læʿīn oldı sebeb ḳılmaġa rezm

3263. Pes[1155] **Malāṭiyye** üzere düşdi ḫān
Ḳıldı vīrān ḳaldı ol yirde nişān

3264. Çün sekiz yüz dört olur hicretde sāl
Geldi **Tīmūr** itdi bu kerre ḳıtāl

[P/105b] 3265. **Yıldırım Ḫān** bir çeri eyledi cemʿ
Tā ki ḳıla **Rūm**dan æʿdāyı ḳæmʿ

3266. **Ḳara Yūsuf Beg**le ʿ**Oṯmān Beg** gelür
Yine gitdiler bular niʿmet bulur

3267. Başdan ayaġa demür elli biñ er
Kāfirüñ ālāyı-dı ol bir nefer

3268. **Vılḳ** u **İflāḳ** u[1156] **Lāz** ili bile

[1153] İ: *üc-yile*
[1154] İ'de yok.
[1155] P: *bes*
[1156] P'de iki kere *u* yazılmıştır.

Kim ola ol leşkerüñ væṣfın ḳıla

3269. Gendünüñ ālāyı yitmiş biñ temām
Yayası otuz biñ anuñ veʾs-selām

3270. **Rūs**dan bile otuz biş biñ **Tatar**
Ḳati yaydan cümle çeküp oḳ atar

3271. Leşker-i **Rūm** iki yüz biñden ziyād
Düzdi ālāy **Bāyezīd ibni**[1157] **Murād**

3272. Leşker-i küffār evvel yüridi
Ṭonlu er cümle öñinden gür-idi

[İ/127b] 3273. **Mīr Süleymān** bir[1158] yañadın ceng ider
Çāġatāyı bu iki dil-teng ider

3274. **Çāġatāy** ol-dem olur zīr ü zeber
Ḳırılur ceng içre yitmiş biñ ḳader

3275. Gördi ol ḥāli **Timūr** eyledi āh
Bir yüce yirden baḳardı pādişāh

3276. Oldı ḫāyin pes[1159] otuz biş biñ **Tatar**
Vardı **Tīmūr**a dönüben oḳ atar

3277. Leşker-i sulṭān anuñ-içün ṣınur
Leşkerini ḫōd **Timūr** ṣındı ṣanur

3278. **Mīr Süleymān** geldi gitdi bir ālāy
Müşkil oldı iş bu gez olmaz ḳolāy

[1157] Nüshalarda: *bin*
[1158] İ: *bu*
[1159] P: *bes*

3279. Var otuz biñ gendü ālāyıyle şāh
Ortada ḳaldı aña yoḳdur penāh

3280. Ṭutılur gendü[1160] ḳılur ḳaçmaġa ʿār
Şındı **İslām** anda oldı tār-mār[1161]

3281. **Şām**dan gelmiş **Miḫāl Beg** pehlüvān
Balta Beg oġlı-y-ile ol nev-cüvān

[P/106a] 3282. **Balta Beg** oġlı-y-idi **İlyāsa Beg**
İʿtibār[1162] yoḳ bunlara ḳalmasa beg

3283. Dizginin **İlyāsa Beg** şāhuñ ṭutar
Geldi anda bir ulu begdür **Tatar**

3284. Çün **Tatar** aña yapışdı ol zemān
Çaldı **İlyāsa** aña virmedi_emān

3285. Bir elin ol ḳæltæbānuñ[1163] düşürür
Pes[1164] ḳılıc **İlyās**a **Tatar** üşürür

[İ/128a] 3286. Anı anda pāre pāre itdiler
Ildırımı[1165] andan alup gitdiler

3287. Ol işe **T̄īmū[r]** ider-idi næẓær
Ṣordı sulṭāna didi kimdür ol er

3288. Nice sancaḳ begine sulṭāndur ol[1166]

[1160] P: *gendi*
[1161] İ: *tār-u-mār*
[1162] Nüshalarda: *iʿtibārı*
[1163] İ'de *ḳælḳæbān* şeklinde sehven *ḳaf* yazıldığı görülmüştür.
[1164] P: *bes*
[1165] İ: *Yıldırımı*
[1166] İ'de yok.

Nice **Sām** u **Rüstem**-i[1167] destāndur ol[1168]

3289. Didi kim ol beg degül bir ṣubaşı
Kim yolumda oynadı baş ol gişi

3290. Didi **Tīmūr** işbu işler saña āz
Şimdi bildüm sen degülsin kār-sāz

3291. Ṣubaşı ḳılursın ol resme eri
Buluban virmezsin aña kişveri

3292. Oġlı **İlyās**uñ-durur **Maḥmūd**-nām
İḫtimāndadur bular ṣædr-ı kirām

3293. Çün sekiz yüz dörde ol yil irdi sāl
Cumʿa gün oldı muḥarremde ḳıtāl

3294. **Yıldırım Ḫān** yaşamaz bir ay ölür
Rūma ol on dört yil sulṭān olur

3295. Ḳıldı **Tīmūr** ol læʿīn **Rūm**ı ḫærāb
Mīr Süleymān Rūmilinde yoḳ meʾāb

3296. **Rūm**dan çıḳdı ʿ*Æcem* yolın ṭutar
Gitdi bilesince_otuz biş biñ **Tatar**

3297. **Bursa**ya sulṭānı alup geldiler
Türbesinde defn anı ḳıldılar

3298. **Mīr Süleymān** oldı çün-kim pādişāh
Urdılar başına_anuñ altun külāh

[1167] İ: *Rüstem-ü*
[1168] İ'de yok.

[İ/128b] [P/106b] 3299. Pādişāhuñ oġlı biş ʿ**Īsā** biri
Ḫān Muḥammed biridür **Mūsā** biri

3300. **Mīr Süleymān**dur biri ḫōd pādişāh
İl-ile tābiʿ aña oldı sipāh

3301. Ḥükm **Sulṭān Öyügi**ne_ʿ**Īsā** ḳılur
Menteşē ilinde hem **Mūsā** olur

3302. **Ḫān Muḥammed Rūm**da ḳılmışdı[1169] ḳærār
Milk ol arayı itdi iḫtiyār

3303. **Muṣṭafā**yı **Çāġaṭāy** itdi esīr
Niçe yilden ṣoñra geldi ol emīr

3304. **Mīr Süleymān** ḳıldı ʿ**Īsā**yı[1170] tebāh
Aña **Mūsā Beg** ṣoñ ucı buldı rāh

3305. **Mīr Süleymān** dün ü gün ṣoḥbet ider
Aḥmedī-le dem-be-dem ʿişret ider

3306. **Aḥmedī** dervīşdi bay eyledi şāh
Oldı muḥtāc aña cümle ehl-i cāh

3307. Cūd u[1171] iḥsān-eyledi ol lā-næẓīr
Sēlanīk elden çıḳardı ol emīr

3308. Anı **İstanbūl** tekfūrı alur
Ḥīle-y-ile böyle iş aña ḳılur

3309. **Mīr Süleymān** beg ṭoḳuz yil oldı ol

[1169] P: *ḳılmış*
[1170] İ: *ʿĪsā[yı]*
[1171] İ'de yok.

Öldürür[1172] **Mūsā** aña çün buldı yol

3310. Anda sekiz yüz on üç[1173] olmışdı sāl
Mīr Süleymān gitdi ḳıldı intiḳāl

3311. İki buçuḳ yil olur **Mūsā** emīr
Bunlar itmez kāfir-ile dār-u-gīr

[İ/129a] 3312. Gitdi ol **Sulṭān Muḥammed** oldı şāh
Muṣṭæfā çıḳdı bulımaz[1174] milke[1175] rāh

3313. İşbu sulṭān ḥærbi līkin bī-ḳıyās
İẖtişārında bunuñ gördüm sipās

3314. Öldürür **Mūsā**yı ḳaçdı **Muṣṭæfā**
İġribōsda[1176] ḥæbs olur ol bā-vefā

[P/107a] 3315. **Ḳaraman**uñ oġlı **İbrāhīm Beg**
Geldi sulṭāna ider tæʿlīm beg

3316. **Ḳaraman**a göndürür virdi ʿælem
Sürdi sulṭān daẖi devrānını hem[1177]

3317. Çün sekiz yüz[1178] yigirmi dört oldı sāl
Öldi sekiz yilde ḳıldı intiḳāl

3318. **Ḫān Murād bin Muḥammed Ḫān** gelür

[1172] İ: *öldi*
[1173] İ: *üc*
[1174] İ: *bulınmaz*
[1175] İ: *milk*
[1176] İ: *İġrubōs*
[1177] Metinde bu beyitten sonra bir veya birkaç beyit eksik olma ihtimali vardır. Zira sonraki beyitte Mehmed Çelebi'nin ölümü anlatılmasına rağmen önceki beyitler Şehzade Mustafa ile ilgilidir. Bu nedenle *öldi* denilen kişinin Şehzaede Mustafa olduğu şeklinde yanlış bir anlaşılma ortaya çıkmaktadır.
[1178] P: *sekiz yüz ü*

Atasınuñ yirine sulṭān olur

3319. **Muṣṭæfā** aña ḫurūc itdi meger
Ulubatda ṣındı ol zīr ü zeber

3320. **Muṣṭafā** adlu **Murād**uñ ḳardeşi
Vardı öldürdi biter anuñ işi

3321. **Lāz**a gitdi **Lāz** ilini aldı ol
Sēlanīki feṯḥ ider hem buldı yol

3322. Aldı **Despot Yorgi**nüñ ḳızını şāh
Ol læʿīne muḥkem andan oldı cāh

3323. Ṣoñra **Mōra**da gemiler yaḳdurur
Ol sebebden ṣoñra ilin yıḳdurur

3324. Yidi yil[1179] gitdi başın aldı læʿīn
Yanḳo çıḳdı pes aña oldı muʿīn

[İ/129b] 3325. **Üngürūs** geldi_**İzledī**ye ḳıldı ceng
Ṣındı[1180] ḳaşdı[1181] ḳılmadı anda direng

3326. Geşdi bir yil **Varna**ya geldi ʿædū
Üngürūs girāli bile çoḳ ʿædū[1182]

3327. Anda furṣæt virdi **İslām**a **Ḫuẕā**
Ṣındı kāfir ḳıldılar ekber ġæzā

3328. Çün sekiz yüz otuza irişdi sāl
Şeh ʿAlāüʾd-dīn ṭoġar ol nīk-ḥāl

[1179] İ'de yok.
[1180] P: *yine*
[1181] İ: *ḳaçdı*
[1182] Beyit, İ nüshasında bulunmamaktadır.

3329. Çün sekiz yüz ü[1183] otuz biş sāl olur
Hem recebden gün yigirmi_altı gelür

3330. **Ḫān Muḥammed** şenbe gicesi meger
İrteye ḳarşu ṭoġar ḫæyrüʾl-beşer

3331. **Ḫān Muḥammed** ṭoġduġından ṣoñra şāh
Vılḳ ilin **Lāz** ilin eyledi tebāh

[P/107b] 3332. Ṣoñra **Mōrā**ya varup feṭḥ eyledi
Leşker-i **İslām**ı anda ṭoyladı

3333. Hicret olmışdı sekiz yüz elli yil
Şāh oldı **Edrenē**ye münteḳil

3334. Vardı üç gez[1184] **Ḳaraman**a ol emīr
Ḳaraman oġlı ḳaçar olup ḥæḳīr

3335. Ḫān **Muḥammed** oġlına iḳlīmi ol
Virüben **Sarḫān** iline ṭutdı yol[1185]

3336. Çünki **Varnā**dan gelür **Sulṭān Murād**
Aldı ilin yine ol-idi[1186] murād

3337. **Ḫān Muḥammed** gitdi **Sarḫān** iline
Ḫæşm anda n'itdi-y-ise biline

3338. Çün sekiz yüz elli iki oldı sāl

[1183] İ'de yok.
[1184] İ: *üc-gez*
[1185] Olay örgüsü dikkate alındığında burada da bir kopukluk olduğu anlaşılmakta, bir veya birkaç beytin atlanmış olmasının muhtemel olduğu görülmektedir. Zira 3335. beyitte II. Murâd'ın Manisa'ya gittiği belirtilmiş olmasına rağmen 3336'da Varna'dan geldiği belirtilmiştir. Bir veya birkaç beyit, bu iki beytin arasında bulunuyor olmalıdır.
[1186] İ: *olaydı*

Māh-ı şaʿbānda yine oldı ḳıtāl

[İ/130a] 3339. **Kös Ova**ya **Yanḳo** geldi_ol[dı] helāk
Leşker-i küffār ü[1187] ḫæṣma oldı bāk

3340. Ṣoñra **Yirgögi**yi[1188] ol bünyād ider
Ṭuraḫān İflāḳı yıḳdı ād ider

3341. Çün sekiz yüz elli dörde girdi sāl
Arnavūda vardı ḳılmaġa ḳıtāl

3342. Vardı andan geldi dügün eyledi
Oġlına anı hümāyūn eyledi

3343. Evlenür **Sulṭān Muḥammed** ol zemān
Oldı **Sarḫān** iline andan revān

3344. Māh-ı şevvāl içre olmışdı dügün
ʿIyş z̲īʾl-ḳaʿdede-di[1189] ḥædden füzūn

3345. Çünki z̲īʾl-ḥicce ayı oldı temām
Çün sekiz yüz elli bişe irdi ʿām

3346. Çār-şenbih gün seḥer ki pādişāh
Ḫæste oldı iki gün oldı tebāh

3347. Şīr ḳıldı gūr-ı **Behrām**[1190] şikār
Ḳaldı **Rüstem** næḳl idüp **İsfendiyār**

[1187] Nüshalarda: *küffāra*
[1188] İ: *Yiri Gögiyi*
[1189] P'de *z̲*'nin noktası unutulmuştur.
[1190] P: *Behrāmı*

3348. Terk idüben māl ü milk ü[1191] tāc u[1192] tæḫt
Ḳara ṭopraġ[1193] içre[1194] pinhān ḳıldı ræht

[P/108a] 3349. Mevtin on biş gün ki pinhān itdiler
Begler iḫfā-y-ile efġān itdiler

3350. Şīr-i **Yezdān** bīşe-i dīnde meger
Bildi yidinci gün içinde ḫæber

3351. **Dār-ı Naṣr**a yidi gün içre gelür
ʿÆzm **Sarḫān** illerinden çün ḳılur

[İ/130b] 3352. Geldi on bişinci gün çün pādişāh
Ḫælḳ oldı başdan ayaġa siyāh

3353. Başların dögerler-idi ṭaş-ile
Yoğruban[1195] ṭopraġı gözler yaşı-le[1196]

3354. Atasına ʿæzmi **Orḫān Şāh** ider
Çār-şenbih güni berg-i rāh ider

3355. **Bursa**ya sulṭānı alup gitdiler
Anda anı iledüp defn itdiler

3356. On sekiz olup muḥarrem şenbe gün[1197]
Tæḫtæ çıḳdı pādişāh-ı ẕū-fünūn

3357. **Ḫæżret-i Sulṭān Muḥammed** ẓıll-i **Ḫæḳ**
Ki_aldı ʿæzmi bād-ı ṣarṣardan sebæḳ

[1191] İ'de yok.
[1192] İ'de yok.
[1193] P: *ṭobraġ*
[1194] İ'de yok.
[1195] İ: *yoğuruban*
[1196] İ: *göz yaşı-le*
[1197] İ: *güni*

3358. Ol ḳılur dünyāyı ḫæşma rüste-ḫīz
Ol ki ḳılmışdur æḥıbbāyı ʿæzīz

3359. **Ẕikr idem diñle yigirminci kitāb**
Ol şehen-şeh ḳıṣṣæsinden fæṣl ü bāb

3360. Bunda meẕkūr ol ḫidīvüñ medḥidür
Daḫi āṯārı hem anuñ fetḥidür

3361. Çün atası mevti oldı āşikār
Fitne vü āşūb ṭoldı her diyār

3362. **Lāz** ilin **Vılḳ oġlı** kābin adına
Ḳızla aldı resm ü āyīn adına

3363. Diler **İstanbūl** tekfūrı hem il
Ṭoldı ʿālem fitne oldı derhem il

3364. **Ānaṭōlı** tīġ-i bürrān ser-te-ser
Elde ṭutmış rumḥ-ı lerzān[1198] ser-te-ser

[İ/131a] 3365. **Ḳaraman oġlı** ʿædüvvüʾllāh-ı dīn
Ḳaramandan oldı æʿdāya muʿīn

[P/108b] 3366. Dirdi leşker **Edrenē**den pādişāh
Ḳıldı pes **Ānāṭōlı**ya ʿæzm-i rāh

3367. Cævḳ cævḳ ardında irişdi ġuzāt
Bursada pür-leşker oldı kāyināt

3368. **Ḳaraman oġlı**na irişdi ḫæber

[1198] İ: *rumḥ-u-lerzān*

Ḳaşdı **Ṭaş İl**e be-cid dir el-ḫæẕer

3369. Geşdi çün **Ḳara Ḥiṣār**ı pādişāh
Çaydan öte ḳıldı **Aḳşehr**e nigāh

3370. Ālay ālāy ṣæf ṣæf oluban ġuzāt
Pādişāh-ile yüriyüp depdi āt

3371. Geldi didi pādişāha bir cüvān
Ḳaşdı gitdi **Ṭaş İli**ne **Ḳaramān**

3372. Ol seker ḳaya başında ḳarga-vār
Geh biner geh yider iki yorġa-vār

3373. Didi hem vardur bābūcum iki çift
Kim geyem yapışduram ben aña zift[1199]

3374. Bulam ol ḳaçġun[1200] ḳulumı arayam
Ṭaġını ṭaşını anuñ ṭarayam

3375. Pes **Ḳaraman oġlı İbrāhīm Beg**
İlçi göndürdi dir aña ṭurma teg

3376. İlçi geldi ele ayaġa düşer
İbn Mevlānā zārı ḥædden aşar

3377. Merḥæmet ḳıldı yine sulṭān anı
Eyledi ġæm-gīn iken şādān anı

[İ/131b] 3378. Varuban **Maḥmūd Beg** eyledi pend
Ṣulḥ **İbrāhīm** ider çoḳ işdi and

[1199] İ'de *z* ünsüzünün noktası unutulmuştur.
[1200] İ: *ḳaçġın*

3379. Ol il iderdi duʿā leyl ü nehār
Kim **Ḳaraman** ilin ala şehriyār

3380. Olmaz anlaruñ duʿāsı müstecāb
Bī-ḫæṭā ṣulḥi görür begler ṣævāb

3381. Şeh didi ḥikmetle **Yūnān** illerin
Ḥæḳ vire alam **Ḳaramān** illerin

3382. Çünki her iş væḳtine merhūn-dürür
Şimdi devrān anı şāha döndürür

[P/109a] 3383. **Ānaṭōlı**ya olur begler begi
Ḥæżret-i İsḥāḳ Pāşā er yigi

3384. **Aydın oġlı**n **Menteşē oġlı**nı[1201] hem
Çıḳarur ilden varup çekdi ʿælem

3385. **Rūmili**ne çünki geldi pādişāh
Diñle ne tedbīr ider ẓıll-i **İlāh**

3386. Didi **İstanbūl Boġazı**nı kesem
Ol ʿædüvvüʾllāha yil gibi esem

3387. Çün sekiz yüz elli altı oldı sāl
Buldılar ol yörede bir ḳac cibāl

3388. **Ḳara Deryā**dan yaña bir ḳalʿa ṣærp
Yapdı andan urdı **Sitānbūl**e ḍærb

3389. Nice ḳalʿa ancılayın bir ḥiṣār
Görmedi ʿālem içinde rūzigār

[1201] İ: *ilini*

3390. Ḫusrevānī kūp gibi çoḳ ṭūpler
Atılur kūhlara andan kūpler

[İ/132a] 3391. Ne gemi geçemez andan kelebek
Kim ururlar ṭūp-ile geçse siñek

3392. Pes[1202] **Fireng**-ile **Sitānbūl** ḫʷār u zār
Ḳæḥt ü tengīden ḳamu ḳıldı nizār

3393. Çün sekiz yüz elli yidi oldı ʿām
Edrenēde ṭoldı leşker ejdehām

3394. Şāh-ı ġāzī ḳæṣd-ı **İstanbūl** ider
Küngler dökdi çeküp aldı gider

3395. **Kirliḳā** geldi **Ḫælīl**e dir meded
Māl çoḳ aldı şehi ḳılmaġa red

3396. Oḳı şāh atdı anı kim döndürür
Pes[1203] **Ḫælīl** anları maḫzūn[1204] göndürür

3397. Milk-i ʿ**Oṯmān**da ne kim[1205] varsa gemi
Geldi **İstanbūl**e bile ādemī

3398. Ḳalʿaya ḳarşu ḳonar şāh-ı ġuzāt
Ṭoldı ṣaḥrā vü[1206] kūh leşker her cihāt

3399. Ṭūplar düzildi öñinde meters
Düşdi æʿdānuñ içine vehm ü ters

[1202] Nüshalarda: *bes*
[1203] Nüshalarda: *bes*
[1204] P: *maḫzūn*
[1205] İ: *ne-kim*
[1206] P'de yok.

[P/109b] 3400. İrişür nā-gāh dört ulu göge
Yitişür āvāzı **İslām**uñ göge

3401. Göge ṭopṭolu-y-idi ḥærbī **Fireng**
Dimneler şīr-ile geldi ḳıla ceng

3402. Her ṭæræfden geldi istişfā çoḳ
Kāfirüñ etbāʿı-le eşyāʿı çoḳ

3403. Ṭūplarla ḳıldılar zīr ü zeber
Burc u bārūyı ṣavaşdur baḥr ü ber

[İ/132b] 3404. Ḳalmış-idi_onı cemāẕīʾl-āḫirüñ
Ḳætli se-şenbih gün oldı kāfirüñ

3405. Yaya oġlanları geldi ṣubḥ-dem
Ḥæmle üç-gez itdi çoḳ ṣaçıldı dem

3406. **Şāh-ı Ġāzī** ata çün[1207] oldı süvār
Yürüdi ālāy düzüben üstüvār

3407. Ṭūp yıḳduġı gedikdegi **Fireng**
Ḳaşdı mecrūḥ oldı ḳılımadı ceng

3408. Ḳalʿaya çün girdi **İslām** itdi hūm
Ḳætl olur **Efreng** bī-ḥædd daḫi **Rūm**

3409. Bī-ḥæd **İslām** anda aldı māl ü genc
Ḳaldı ḫæṣma çekdügi bī-hūde renc

3410. Kesilüp tekfūr-ı dizmanuñ[1208] başı

[1207] İ: *cün*
[1208] İ: *dermānuñ*

Oldı hem perdāḫt **İstanbūl** işi

3411. Geldi düşdi aña æṣḥāb-ı **Resūl**
Çoḳ cefālar çekdi æṣḥāb-ı **Resūl**

3412. Çoḳ çeriyle geldi niçe pādişāh
Ḥæḳ Teʿālā virmedi bu fetḥe rāh

3413. Yapılup devr-i **Süleymān**dan berū
Çoḳ selāṭīn fetḥine virmişdi rū

3414. Cümlesi ol ḥæsret-ile gitdiler
Fetḥine anuñ væṣiyyet itdiler

3415. Fæżline bu pādişāhuñdur delīl
ʿĀleme ẓıll-i **İlāh**uñdur delīl

3416. Ḳıldı fetḥ **İstanbūl**ı ḫæṣmuñ bilin
Üzüben zīr ü zeber ḳıldı ilin

[P/110a] 3417. Fitneye her yaña **İstanbūl** sebeb
Nice ola şāha virdi **Ḥæḳ Çeleb**

[İ/133a] 3418. Çünki böyle oldı **İstanbūl**e ḥāl
Ḫūb-rūlarla cihānı ṭutdı māl

3419. Çünki buldu ara yirden ṭılısım
Pādişāha oldı her iḳlīm ḳısım[1209]

3420. Fitnenüñ başıydı **Vılḳ oġlı** læʿīn
Anı ḳılmışdı **Benī Aşfer** muʿīn

[1209] Bu beyit, İ'ye rika olarak daha sonra eklenen kısımda atlanmıştır.

3421. Anuñ-ile cümle kāfir ṭutdı yās
Hem **Firengistān**a andan oldı bās

3422. İşbu iş[1210] **Vılḳ oġlı**na tæʿlīm ider
Alduġı ili yine teslīm ider

3423. Anda olmışdı **Ḫælīl**üñ sırrı fāş
Aṣılur terk itdi māl ü cān u bāş

3424. Çün sekiz yüz elli sekiz oldı sāl
Lāz ili despotdan itdi intiḳāl

3425. Gitdi yaġma oldı ol il ser-te-ser
Üngürūse ḳıldı **Vılḳ oġlı** sefer

3426. Ne **Umul** ḳaldı ne **Sirvice Ḥiṣār**
Oldı yaġma gerçi oldı kār-zār

3427. Şīr-i **Ḥæḳ** çün-kim **Umūl** üzre varur
Ṣır ḳovar kāfirler **İslām**ı görür

3428. Anda yaġmaya boşanduḳda ġuzāt
Gitdi tenhā düşmen üzre depdi āt

3429. Kāfir anı gerçi araya alur
Pādişāh æʿdānuñ içinde ḳalur

3430. Tīġ-i bürrān[1211] elde ṣaġ u ṣola ol
Ṣaluban ḫæṣmı **Umūl**e ṭıḳar ol

3431. Anda ḥærbī kāfire yoġ-idi ḥædd
Leşker urmadın şeh itdi gendü red

[1210] İ: *işi*
[1211] Nüshalarda: *tīġ-ü bürrān*

3432. Ḫæṣmı ol demde ḳılur zīr ü zeber
Böyle virdi bize rāvīler ḫæber

3433. Didiler geldi melāyik ʿævn-içün
Pādişāha anda tenhā ḳaldı çün

[P/110b] 3434. Ol seferden çünki döndi pādişāh
Ḳıldı **İstanbūl**e andan ʿæzm-i rāh

[İ/133b] 3435. Bir Ḫuẕāvendī buluban lā-næẓīr
Pes[1212] ʿimāret tæḫtine ḳıldı vezīr

3436. Bunda mevḳūf eyledük bu ḳıṣṣæʾi
Yād idevüz ṣoñra biz bu ḥiṣṣeʾi

3437. Çün-kim **İstanbūl**e geldi pādişāh
İneze ḳış güni ḳıldı ʿæzm-i rāh

3438. Feṭḥ idüben ḫūbların ḳıldı çīn
Yine ṭaġladı ḳamu kāfir için

3439. Yil sekiz[1213] yüz elli ṭoḳuza irer
Defterin bir daḫi æʿdānuñ dürer

3440. Vardı **Vılḳ** ilini aldı ser-te-ser
Ḳomadı mæḥbūbe ḳız güzel püser

3441. Māl-ile mæḥbūbların çīn ider
Edrenēye dönüben andan gider

3442. Çün sekiz yüz altımışa irdi sāl

[1212] Nüshalarda: *bes*
[1213] P: *ṭoḳuz*

Şāh **Belāġrād**e varup ḳıldı ḳıtāl

3443. Küng bī-ḥæd geldi **Üsküp**den aña
Her birisini gören ḳalur ṭaña

3444. Cengde yıḳmaḳda tæḳṣīr olmadı
Fetḥi anuñ şāha tæḳdīr olmadı

3445. Düşdi çün **Ḳaraca Beg** begler begi
Kāfirüñ gitmiş-iken geldi ögi

3446. Ṣavaş itmez **Rūmilinlü** başı yoḳ
Ānaṭōlı içre ḫōd yoldaşı yoḳ

3447. Şāh ṣavaşda **Ānaṭollı**yı[1214] gücer
Ol ṣavaşdan pādişeh[1215] daḫi göçer

3448. Ḳondı sulṭān[1216] ṭaşra[ya] kāfir çıḳar
Ḳalʿa üstinden durup **Yanḳō** baḳar

3449. Ol læʿīn dirdi **Benī Aşfer** benem
Şāha varan ṣāḥib-i ʿæsker benem

3450. Buldı bir isli oḳ zirh yiñinde yol
Çoḳ fitūr oldı anuñla daḫi bol

[P/111a] 3451. Ṭaşra çıḳuban hücūm itmiş-idi
Leşker-i **İslām**a hūm itmiş-idi

3452. Ḳırdılar ḳılıcla çalup çærḳ çærḳ
Kim **Tunā**ya kim **Ṣavā**ya_olurdı ġærḳ

[1214] İ: *Anaṭollı*
[1215] İ: *pādişāh*
[1216] P'de derkenara yazılmıştır.

3453. Ṣoġuluban diñdi küffāruñ üni
Aġlaşurlar ḳarañu olup güni

3454. **Bābsi**[1217] girāli dirler-idi gelür
Leşkeri çoḳ ḳırılur tenhā ḳalur

[İ/134a] 3455. Zehresi yoḳ **Şīr-i Yezdān**a gele
Pīşe-i dīnde aña ḥæmle ḳıla

3456. **Edrenē**ye geldi andan pādişāh
ʿÆzm ider iḳlīmine her bir sipāh

3457. Çün sekiz yüz altımış bir oldı ʿām
Yine leşker geldi oldı izdihām

3458. Şāh sünnet dügününi eyledi
Ḫılʿæt-ile zeyn ḥælḳı ṭoyladı

3459. Geldi **Sulṭān Bāyezīd** ü **Muṣṭafā**
Sünnet oldı ol iki kān-ı vefā

3460. Yil sekiz yüz altımış iki olur
ʿÆzm-i **Mōrā** pādişeh ol yil ḳılur

3461. Fetḥ yüz ḳalʿa ḳılup ol yil döner
Yoḳ esīrüñ ḥæddi **Germē**ye ḳonar

3462. Döndi andan geldi **İstanbūl**e şāh
Kim anı ḳılmışdı çün-kim tæḫt-gāh

3463. Çün sekiz yüz altımış üç oldı sāl

[1217] İ: *Baysi*

Lāz iline şāh ḳıldı intiḳāl

3464. **Şehrköy**e irdi ol şāh-ı ferīd
Pes[1218] **Semendīrē**den irişdi kilīd

3465. Muḥkem eyledi **Semendīrē**yi şāh
Gitdi **İstanbūl**e andan ṭutdı rāh

3466. Yil sekiz yüz altımış dört oldı çūn
Diñle n'itdi yine şāh-ı ẕū-fünūn

3467. **Mōra** fetret oldı ʿæzm itdi aña
Şāh-ı Ġāzī işi **İslām**uñ oña

3468. **Ḥæżret-i Maḥmūd Pāşā** ʿæzm ider
Ṭutdı tekfūrını[1219] şanma rezm ider

[P/111b] 3469. Anı bir nāzüklüg-ile_itdi şikār
Mōneveşyādan çıḳardur hem nigār

3470. Pādişāha ḳul olur tekfūr-ı **Rūm**
Geldi sulṭāna olur mæḳhūr-ı **Rūm**

3471. Aldı üç yüz ḳalʿa sekizini ḳor
Yıḳdı bāḳīsini kāfir oldı ḫōr

[İ/134b] 3472. **Ḥæḳ** bu fetḥi virmedi kimseye hīç
Çoḳ ḥişār olmış egerçi girde-pīç

3473. Saña şerḥ itdüm mülūk aḥvālini
Hem bularuñ fetḥinüñ aḥvālini

[1218] Nüshalarda: *bes*
[1219] P: *tekfū[r]ını*

3474. Bu **Ebuʾl-fetḥ**üñ miṣālin rūzigār
Görmedi ḥıfẓ eyleye[1220] **Perverdigār**

3475. Çün sekiz yüz altımış biş oldı sāl
Ānaṭōlıya ḳılur şāh intiḳāl

3476. Gelüben **Sīvās**a ol **Uzun Ḥæsen**
Ẓulm ḳılmış ḳala-mı anda esen

3477. Düşmişdi[1221] **İsmāʿīl** hem müttehem
Gördi ḫān fetḥin anuñ evvel ehem

3478. Vardı **Sināb**a düşer fetḥ oldı bāb
Çıḳdı **İsmāʿīl Beg** yoḳdur meʾāb

3479. Ṭoġrılıġından aña irdi felāḥ
Öpdi sulṭān elin ol ehl-i felāḥ

3480. Milk ü māl-ile vilāyet buldı ol
İki ʿālemde seʿādet buldı ol

3481. Çünki sulṭāna anı teslīm ider
Şeh **Ṭarābūzōn**a andan ʿæzm ider

3482. Varup evvel fetḥ olur **Ḳoylı Ḥişār**
Geldi bir ilçi **Ḥæsen**den ḫʷār u zār

3483. Gitdi ilçi ardı sūra **Ḥamza Beg**
Vardı üç biñ erle alur ṭænza beg

3484. İşidür **Münẕer Ṭaġı**ndaymış **Ḥæsen**
Ḳaşdı gitdi güç-ile ṣaġ u esen

[1220] Nüshalarda: *eyleyen*
[1221] Nüshalarda: *düşdi*

3485. Sākit oldı vardı miḳdārın bilür
Anası ilçilige[1222] andan gelür

3486. Feṭḥ ider **Ṭārābuzōn**ı çünki şāh
Ḳıldı **Rūmili**ne andan ʿæzm-i rāh

[P/112a] 3487. Ol ḳarıyı eylediler ġærḳ-ı māl
Buldı æʿdā her bir ilde gūş-māl

3488. Ol yaña çün şāh **İflāḳ** bu yaña
Ṭovurur azġun gören ḳalur ṭaña

3489. Oturur **İsḥāḳ**[1223] **Pāşā** tæḫt[in]de
Düşdi ḫānsuz ḳaldı rāy-ı sæḫtinde

3490. Şeh gelüp voyvodayı dæʿvet ider
Pes[1224] risālet vechi-le **Yūnus** gider

3491. **Ḥamza Beg**le oldı **Yūnus Beg** şehīd
Yaḳdı **Tūnā**nuñ kenārın ol pelīd

[İ/135a] 3492. Yil sekiz yüz altımış[1225] altı olur
Pādişāh aña ġæzā ʿæzmin ḳılur

3493. **Nīgebōlī**ye irişdi pādişāh
Yir götürmez leşker olmışdur sipāh

3494. Ḳıldı **Pāşā Tūna**yı evvel güẕer
Düşmene gele ṣanur ālāy düzer

[1222] İ: *ilçiligle*
[1223] İ: *İsḥaḳ*
[1224] Nüshalarda: *bes*
[1225] İ: *altmış*

3495. Öte yaḳaya geçer sulṭān daḫi
Bile otaġ u serāy u mæṭbæḫi

3496. Anda bir ṣaḥrāya üç günde girür
Ḥükm ider sulṭān cebe anda görür

3497. Ālay ālāy gög demür geymiş ġuzāt
Ṣæf ṣæf olmış oynadurlar cümle āt

3498. Hem zirihler hem çuḳallar çigşeşür
Hem sæhīl[1226] uruban atlar kişneşür

3499. **Oruc**un altısı ḳılmışdur güẕer
Cumʿa gicesi ḳopar bir şūr u şer

3500. Bir ġırī ḳopdı hem ol dem nā-gehān
Ḳopdı **Ānāṭōlı**da zār u fiġān

3501. Düşmen evvel anda gelmişdi meger
Ceng ider æʿdā aña bulmaz ẓæfer

3502. **Rūmilinlü** üstine ḳıldı hücūm
Bu gez itdi leşker-i **İslām** hūm

3503. Yol bulımaz arada ḳaldı ʿædū
Dir ḳamu ḫav ḫav öter bī-ḥæd borū

[P/112b] 3504. Dün içinde araya aldı ġuzāt
Altımış biñden biñi buldı necāt

3505. Bilmek isterseñ bu cengi ser-te-ser
Bul **Teferrüc-nāme**ʾi eyle næẕær

[1226] P: *süheyl*

3506. Ḳurtılur voyvoda çün mecrūḥ olup
Leşkeri ḳırıluban bī-rūḥ olup

3507. Ṣubḥ-dem ṭutġunlar u leşker gelür
Ṭoldı dīvān gövde cümle ḳætl olur

3508. ʿÆzm ider ol gördük anda çoḳ ḳædīd
Ḳazuġ-ile kim ʿætīḳ u kim cedīd

3509. **Bōzu**ya andan daḫi ʿæzm eyledük
Anda kāfir çıḳdı bir rezm eyledük

3510. Kāfirüñ on bişdi sancaġı temām
Otururken tæḫtde şāh-ı enām

3511. Ġāziler mecmūʿısın vardı ḳırar
Baş u ṭutġun ḥædsüz orduya irer

3512. **İflaġ** illerin otuz günde yıḳar
Ḳılıcı odıyle ḫæşm evin yaḳar

[İ/135b] 3513. Şāh ider ol yire ġæyri voyvodā
Kim ḳıla sulṭāna tā cizye fidā

3514. Yoḳ esīre ṭavara ḥædd ü şümār
Ḳılduġ otuz gün bir ol ili şikār

3515. **Beyreyī**le geldi ʿıyd eyledi şāh
Edrenēye ḳıldı andan ʿæzm-i rāh

3516. ʿÆzm ider ol yil **Midillī**ye varur
Ṭūpçılar aña bī-ḥæd ṭūp urur

3517. Çār u nā-çār anı daḫi feṯḥ ider
Çoḳ **Fireng**-i ḥærbī var ḳırdı gider

3518. Yine māl-ile esīre yoḳ şümār
Līk ḳıldı beni nevmīd ol ḥişār

3519. Gice līmōn burġōsında ben eẕān
Oḳıdum çıḳdum baña yoḳ müsteʿān

3520. Çün sekiz yüz altımış yidi_oldı sāl
Ḫān varur **Bosnā**ya dutıldı girāl

[P/113a] 3521. **Bōsna** illerini ser-tē-ser alur
Yança[1227] dirlerdi[1228] girāl anda olur[1229]

3522. Ol ili **İsḥāḳ Beg oġlı** ṭutar
Ṣoñra kāfir sürdi yabana atar

3523. **Herseg**üñ ḳurtılduġından müttehem
Oldı ʿ**Īsā Beg** olur mæʿẕūl hem

3524. **Minnet oġlı** ol ile oldı emīr
Feṯḥ ider ol ili ol mīr-i kebīr

3525. Ḳaç gez oġraşdıysa küffārı ṣıdı
Ḫærb içinden ol ili vīrān ḳodı

3526. Çün sekiz yüz altımış sekize sāl
İrdi **Yançā**da yine oldı ḳıtāl

3527. **Yança**ʾi[1230] kāfir gelüp almış-idi

[1227] İ: *Yanca*
[1228] Nüshalarda: *virildi*
[1229] Nüshalarda: *alur*
[1230] P: *Yancaʾi*

Üngürūs anuñ içi ṭolmış-idi

3528. Māh-ı ẕūʾl-ḳaʿdede anda vardı şāh
Ṭūp-ile ol ḳalʿaʾi ḳıldı tebāh

3529. Yüce muḥkem ḳaya üzre ḳalʿa vār
Līk ḳıldı beni nevmīẕ[1231] ol ḥiṣār

3530. Kim çıḳarsa ṭurmaz ayaġı uçar
Gerçi kāfir görüp **İslām**ı ḳaçar

3531. Nerdübān irişmege yoḳdur meded
Develi_oġlı Ġāzī_Umūr anda eved

3532. Nerdübāndan çıḳdı leşkerden hemān
Anı daḫi urdı yıḳdı düşmenān

3533. Ḳıldı **Pāşā Rūmilin[l]i**ye næẓær
Didi niçün ḥærb ḳılmaz bu nefer

3534. Çaġırup iy **Rūmilinli** siz ü ben
Ḫæşmı ḳoyup ḳırayın ḳalmañ esen

[İ/136a] 3535. Ne-y-içün ceng eylemezsiz oḳ atup
Şimdi sizi ben ḳırayın-mı ṭutup

3536. Ṣavaşa ḳılmadı kimse ihtimām
Gördi fetḥe yoḳ meded şāh-ı enām

3537. Ḳullarına dönüñüz dir çaġırur
El ṣalar aġaya dön dir ḳıġırur[1232]

[1231] İ: *nevmīd*
[1232] Bu beyit İ'de yoktur.

[P/113b] 3538. Ḳullarına ḳılmasa ḫān merḥæmet
Leşkere ḥærb eyleñüz dise öget

3539. **Yayça** nedür **Kūh-ı Kāf** olsa ḥiṣār
Feṯḥ ideydi anı ol-dem şehriyār

3540. Pādişāhuñ sīretin fikr idelüm
Medḥ-i evṣāfın anuñ ẕikr[1233] idelüm

3541. Bir ʿimāret ḳıldı **İstanbūl**da ol
Niʿmeti her ḫānḳāhdan anda bol

3542. **Edrenē**de yapdı bir zībā serāy
Miṯli cennetdür hevāsı cān-fezāy

3543. Yapdı **İstanbūl** içinde iki ḳæṣr
ʿĀlem içre miṯlini görmedi ʿæṣr

3544. **Gēlibōlī**den aşaġa bir ḥiṣār
Yapdurur görmedi miṯlin rūzigār

3545. Yapdı **İstanbūl**da bir ḥıṣn-ı ʿæẓīm
ʿĀlem içinde anuñ miṯli ʿædīm

3546. ʿĀlem aña gerçi oldı zīr-dest
Şāhlanmaz dutar ol gendüyi pest

3547. Oḳıyup bunca ʿulūmı ḳıldı kesb
Ululanmaz bindügi bir alçaġ esb

3548. Aṭlas ü kemḫā libāsın ḳıldı terg
Ḥæḳ yolına dāyim işi sāz u berg

[1233] P'de *ẕ*'nin noktası unutulmuştur.

3549. Ceybi ṭopṭolu filūrī bī-şümār
Yoḫsula üleşdürür leyl ü nehār

3550. Buldı ʿæhdinde anuñ fæżl ehl-i fer
Buldı ʿizzet ḳanda var ehl-i hüner

3551. Ḫōr olur ʿæhdinde anuñ her **Fireng**
Bulımaz ḳıla **Benī Aşfer**le ceng

3552. Ḥikmetiyle milk-i **Yūnān** itdi feṭḥ
Yaʿnī kim milk-i **Ḳaramān** itdi feṭḥ

3553. Biñde birin fæżlinüñ şerḥ eyledüm[1234]
Muḫtæṣær ḳıldum sözi ṭærḥ eyledüm[1235]

3554. Ḳılalum ol pādişāha biz duʿā
Eydüñ āmīn ide maḳbūl ol **Ḫuẕā**

[P/114a] 3555. Olduġınca heft necm ü nüh felek
Çār ʿunṣur se[1236] mevālīd ü melek

3556. Se[1237] mevālīd içre anuñ ʿunṣurı
Dāyim olsun dir ṣenā-ḫʷān **Enverī**

3557. Hem buṭaḳlarıyle olsun müstedām
Devlet-i ʿizziyle ol ḫæyrüʾl-enām

[İ/136b] 3558. **Ḫætm olup bunda yigirminci kitāb**
Buldı yigirmi birinci feṭḥ-i bāb

[1234] Nüshalarda: *eylerem*
[1235] Nüshalarda: *eylerem*
[1236] P: *si*
[1237] P: *si*

3559. **Ḥæżret-i Pāşā** bu yolda oldı ẕikr
Anuñ **İslām** içre feṯḥi buldı ẕikr

3560. Ḳullarına luṭf idüben **Ḥæḳ Çeleb**
Ḳılmış anı ḳuvvet-i dīne sebeb

3561. Rāy-ile oldur bu gün **Büzürcümihr**
Ol firāset göglerine oldı mihr

3562. Ol **Süleymān**-ḳædr ü **Āṣaf**-rāydur
Ol **Sikender-**ḥæşmet ü **Dārāy**dur

3563. Pādişāha gerçi kim mevlādur ol
Hem vezāret tæḫtine evlādur ol

3564. Salṭanet göglerine bedr oldı ol
Nicesi bedr āsümān-ḳædr oldı ol

3565. ʿİzzi-le **Bū Bekr Ḥayder** ʿilmi-le
ʿÆdli-le **Fārūḳ** u ʿ**Oṯmān** ḥilmi-le

3566. **Ḳæhremān**-ı ʿæṣr ü ṣān **Behrām**dur
Behmen-i devrān siyerde **Sām**dur

3567. Ḫān gelürken feṯḥ iderken **Lāz** ilin
Kār-sāz itdi bunı dem-sāz ilen

3568. Yil sekiz yüz elli ṭoḳuz çün olur
Ḫān ṣafer içre vezīr anı ḳılur [1238]

3569. Çün sekiz yüz altmışa irişdi sāl
Şeh **Bilaġrad**dan kim itdi intiḳāl

[1238] İ nüshasında bu beyit bir sonraki beyitle karıştırılmış olup şu şekildedir: *Yil sekiz altmışa irişdi sāl / Şeh Belġıraddan kim itdi intiḳāl*

3570. Hem vezīr ol oldı hem begler begi
Rūmiline daḫi pāşālar yigi

3571. Çün vezāret tæḫtine başdı ḳædem
Māha irdi perçem-i reʾs-i ʿælem

[P/114b] 3572. Rāy-ile feṯḥ itdi sulṭān çoḳ diyār
Zehresi yoḳ kimse ḳıla kār-zār

3573. Milk-i **İslām**ı ʿimāret eyledi
Milk-i[1239] æʿdāya ḫæsāret eyledi

3574. **İnez**i ḫān rāyı-le aldı anuñ
İçine dīn heybeti ṣaldı anuñ

3575. **Mōra**ya evvel ki sulṭān itdi ʿæzm
Aldı anı diñle anda n'itdi ḥæzm

3576. Didi **Pāşā**ya dönüp sen **Lāz**a vār
Yanḳo oġlı kimdür ider kār-zār

3577. Ol **Benī Aşfer** ölür-ise eger
İʿtiḳādum bu bulasın sen ẓæfer

3578. Çün bu vech-ile_aña ḫān himmet ḳılur
Leşkerin **Lāz** iline aldı gelür

3579. Var-idi **Şāvā**-nām bir ḥışn-ı ʿæẓīm
Lāz ilinde miṣli ʿālemde ʿædīm

3580. Vardı evvel anı **Pāşā** feṯḥ ider

[1239] P: *mülk-i*

Döndi **Sivrice Ḥiṣār** üzre gider

[İ/137a] 3581. Anı aldı muḥkem itdi ser-firāz
Vardı **Bīlaġrād**a ḳarşu ol kār-sāz

3582. Var ḥævāle dirler aña **Nev-Ḥiṣār**
Anı daḫi aldı ḳıldı kār-zār

3583. Hem **Gögercinlük Ḥiṣārı**n ḳıldı ṣæyd
Rāy-ile feṭḥ itdi ḳıldı aña keyd

3584. İns ü cinnī-le **Süleymān** gelse_aña
Yir ü gögden ceng ḳılsa her yaña

3585. Feṭḥine bulmayadı[1240] anuñ ẓæfer
Feṭḥ ider **Maḥmūd Pāşā** ṣāḥib-hüner

3586. Ḳılıcı feṭḥi-y-ile her ṣubḥ u şām
Ḳan ḳuṣar oldur ufuḳ üzre müdām

3587. Ol **Misişrā**ya varup tekfūr-ı zār
Çıḳarur bir remz-ile_itmez kār-zār[1241]

3588. Bir melikdür ol anı şāha ġulām
Ḳıldı tedbīrinde idüp ihtimām

[P/115a] 3589. Siḥr-ile sāḥirden itmez bir gişi
Ki_eyledi **Maḥmūd Pāşā** ol işi

3590. Dört ṣancaḳ ili nāzüklig-ile
Ḥāṣıl itdi şāha çāpüklig-ile

[1240] İ: *bulmā[z]idi*
[1241] P: *kār-ı zār*

3591. Rāyı-le fetḥ oldı_**Amaṣra**-nām şehr
Ḳıldı çoḳ æʿdā mehābet[1242] birle ḳæhr

3592. Şehr-i **Sīnāb**ı ki ol ḥışn-ı ʿæẓīm
Ṣærpluḳda miṣli ʿālemde ʿædīm

3593. Aña daḫi ḳıldı bir luʿb-ile keyd
Pādişāhuñ devletinde ḳıldı ṣæyd

3594. Ḥükme girdi vardur üç sancaḳ il
Göre kān-ı zer degül ancaḳ il

3595. **Ṭārabūzōn** daḫi hem **Ḳoylu Ḥişār**
Oldı āsān fetḥ olmadın ḥişār

3596. Diñle **İflāḳ** illerinde n'eyledi
Leşker-i **İslām**ı iltüp ṭoyladı

3597. Voyvoda dirdi **Benī Aşfer** benem
Gelse sulṭān oġrasa ṣanma dönem

3598. Düşdi leşker öñine **Pāşā**-yı ʿæṣr
Geşdi öte **Ḥæḳ Teʿālā** virdi næṣr

3599. Ḫæşmı gerçi kim şebīḫūn eyledi
Leşkerinden ḫūnı[1243] **Ceyḥūn** eyledi

3600. Gerçi **Pāşā**-y-ile ḳıldı kār-zār
Ṣındı gitdi çıḳdı elden kār zār

3601. Çün **Midillī**ye şehin-şāh itdi ʿæzm

[1242] Nüshalarda: *mehāmet*
[1243] Nüshalarda belirtme hâli eki imla edilmemiştir. Ayrıca P nüshasının müstensihi, *düşmenüñ ḳanını* şeklinde başladığı mısrayı *ṣaḥḥ* ibaresiyle *leşkerinden ḫūnı* biçiminde düzeltmiştir.

Yine **Pāşā** vardı anda ḳıldı rezm

3602. Aġ gemileri ḳılup deryāya ḳæyd
Ḳıldı tekfūrı **Firengī** bile ṣæyd

3603. **Bōsna** tekfūrına nāzüklüg[1244] ider
Ṭutdı milkin aldı çāpüklüg ider

[İ/137b] 3604. Ol **Sikender**-ḳædr **Ḳayẕāfe**-miṣāl
Baḥr-ı ġæmdan[1245] **Hersege** virdi melāl

3605. **Germe**ʾi yapmak diler-iken **Fireng**
Vardı kim anlaruñ-ile ḳıla ceng

3606. Yir götürmez leşkeri ālāy alāy
Anda iltür müşkil iş oldı ḳolāy

[P/115b] 3607. Ḫæṣm anı ḳılmışdur muḥkem ḥiṣār
Hem ḳılurken ḳalʿalarumuz ḥiṣār

3608. Çünki **Pāşā** ḳıldı anlara hücūm
Ḳaçdı deryāya **Fireng** ü **Rūm**-ı şūm

3609. Ol ḥiṣārı ḳıldı **Pāşā** tār-u-mār
Zār-ı ḫæṣm oldı ḳılımaz kār-zār[1246]

3610. Şındı ḳaşdı çün-kim öñegü **Fireng**
Pes **Midillī**ye irer ḳopardı ceng

3611. Ṣanur anda beg ne pāşā varımaz
Kim gelürse anda iş başarımaz

[1244] İ: *nāzüklig*
[1245] P'de *ġayın*'ın noktası unutulmuştur.
[1246] İ: *kār-u-zār*

3612. Tā ki müstevlī **Midillī**ye ola
Ehl-i **İslām** irimez furṣæt bula

3613. Ṣandılar **Pāşā** gemi eri degül
Ol ḳæżānuñ mübremi bērī degül

3614. Düpdüz eyledi deñiz yüzin gemi
Ḳıldı pür-ġævġā vü leşker ʿālemi

3615. **Cīnivīz** ü **Gādalān** ü **Vēnedik**
Her birisi leşkeriyle bir melik

3616. Vehmden olmadı bunlar pāyidār
Yolda-ken **Pāşā** olurlar tār-mār

3617. Müşkil āsān oldı ne lāzım ḳıtāl
Yapdurur ḳalʿāyı ḳıldı intiḳāl

3618. **Yayça** üzre düşmen idüben ġulū
Fetḥ ḳılmışdı anı nā-geh ʿædū

3619. Pādişehden öñ varur ol aña
Dögdi_üregin ṭūpla n'eydem saña

3620. Ol **Benī Aşfer** ili-y-idi temām
Anda yigirmi gün itdi ihtimām

3621. **Üngürūs** gīrāli yüz biñ atlu vār
Gelimez **Pāşā**ya ḳıla kār-zār

3622. Anda daḫi gelmemişdi pādişāh
Ara yir ḫæṣmıyle bir günlükdi rāh

3623. **Yanḳo oġlı**yle üç yüz elli bān
Gelmediler aña ṭutdılar girān

3624. **Yāyça** üstinden çün itdi intiḳāl
Ḫæṣm **İzvirnīk**e geldi_itdi ḳıtāl

[P/116a] 3625. Bile **Çīh** ü **Ālamān** ü **Üngürūs**
İflaġ ü **Bōsnā** hem andaydı **Babūs**

3626. Yüz biñ atlu elli biñ vardı yaya
Nice ḳalʿa bunlara döymez ḳaya

3627. Ṭūpları ḫusrevānī kūp-miṣāl
Nice **İzvirnik** aña döymez cemāl

[İ/138a] 3628. Anda[1247] var bir küng ṣān burġōs ulu
Cümle leşker getürüp ḳılup ġulū

3629. Anuñ-içün rehn ḳoyup on ḥiṣār
Getürür **İzvirnik** ide tār-mār

3630. Bir iki ṭaş atdılar günbed-miṣāl
Yıḳıluban ḳalʿa ṣarṣıldı cibāl

3631. Dirler-idi_**İslām** gelseler ḳamu
Hem ʿ*Æreb* birle ʿ*Æcem* ḳılsa ġulū

3632. Ḳalʿa üstinden bizi ḳoparmaya
Bir gişi bizden bular aparmaya

3633. Gitdi **Pāşā** leşker-i **İslām**-ile
Leşkerin ḳoşdı **Nerīmān Sām**-ile

[1247] P: *anda*

3634. Anda ṭoġanı varup pervāz ider
Düşmen üzre ṣæyd-ı dūn āvāz ider

3635. Ṣæf ṣæf oluban yüridi **Müslimīn**
Ālāy ālāy ditrerdi andan zemīn

3636. Hem zirihler hem çuḳallar çigşeşür
Hem sæhīl[1248] uruban atlar kişneşür

3637. Ṭoldurur næʿreyle āfāḳı ġuzāt
Güm güm ider yir yürüdügince āt

3638. Martulūzlar irişüp virdi ḫæber
Didiler **Pāşā** irişdi el-ḫæẕer

3639. Gerçi anuñla bile sulṭān degül
Ḳalʿa öñi oġraşa meydān degül

3640. Didiler çün bir yaña **Pāşā** gele
Hem bizüm bir yanumuz ḳalʿa ola

3641. İki düşmen ortasında kār-zār
Ḳılasuz tedbīr ḳılur kār-zār

[P/116b] 3642. Ara yirde **Ṣāva Pāşā**dur berü
Dirler iş olsun birü yā añaru

3643. Didiler ḳalʿāya evvel üşelüm
Ṣoñra çün **Pāşā** gele urışalum

3644. Ḳalʿaya aşdı alımadı henūz

[1248] Nüshalarda: *süheyl*

Ceng iderken irdi nā-geh martulūz

3645. Geldi **Pāşā** dir ḳaçar evvel Babūs
Ḳaçdı **Yanḳō_oġlı** ṣoñınca **Üngürūs**

3646. **Şāva**yı **Pāşā** gemi-y-ile geçer
Gördi ṭaş ṭaġ kāfir olmışdur ḳaçar

3647. Daḫi irmemiş-idi leşker temām
Müslimānlar eyleyince izdihām

[İ/138b] 3648. Ḳaşdı kāfir ṣaçuban sāz u seleb
Ḳıldılar ṭaġdan ṭaġa anı ṭæleb

3649. Dögüben ṭæbl ü naḳḳārē vü ʿælem
Ḳaldı ordusıyle cümle küng hem

3650. On biñ artuḳdı ʿarāba at-ile
Ḳaldı ol yirde yaraġ u yat-ile

3651. **Müslimān**lar cümle tārāc itdiler
Atı yorulan ʿædūyı ṭutdılar

3652. Ḳalʿaya girdi zevāde bī-şümār
Küngler çoḳ ḥāṣıl eyledi ḥiṣār

3653. Getürür kāfirleri zencīr-ile
Feṭḥ bu resme ḳılur tedbīr-ile

3654. Pādişāhuñ devletinde bu emīr
Dāyimā düşmenleri ḳılur ḥæḳīr

3655. Bildi **Pāşā** kār-sāz-ı şærḳ u ġærb
Her ʿædū hīç idemez anuñla ḥærb

3656. Memleket-ārāydur tedbīri-le
Kim muḳābil olısar ol mīr-ile

3657. **Āḫiri Düstūr-nāmenüñ bu bāb**
Geldi hem yigirmi ikinci kitāb

3658. Çün fütūḥın eyledük itmām anuñ
Diñle āṣārın ḳılam iʿlām anuñ

[P/117a] 3659. **Engürī**de ol ḫizīv-i nām-ver
Yapdı bir bezzāz-ḫāne muʿteber

3660. Şærḳ u ġærba andan olur ḳısm-ı ṣūf
Bihter istebraḳdan anuñ ismi ṣūf

3661. Yapdı bir ḥammām daḫi bī-miṣāl
Edrene şehrinde ol ferḫunde-fāl

3662. Miṣl-i ḫuld āb u hevāsı cān-fezā
Ḥūr u ġılmāndur duḫūline sezā

3663. **Ḫāṣköy**i ki ʿimāret eyledi
Anı cennetden ʿibāret eyledi

3664. Cāmiʿ ü ḥammām-ile yapdı serāy
Oldı ol bir şehr-i zībā ḫūb-cāy

3665. Bāġçe-y-ile[1249] yapdı hem bir būstān
Ki_ol virür cennāt-ı ʿ**Adn**īden nişān

[İ/139a] 3666. Bir ʿimāret yapdı **İstanbūl**da hem

[1249] İ: *[bā]ġçe-y-ile*

Kim anuñ evṣāf-ı medḥidür ehem

3667. Görse anı cennet-i dārüʾs-selām
Aña ṭapuya geleydi ṣubḥ u şām

3668. Ḥūra ferrāş olmaġa emr olsa ger
İne güneş gibi anda öpe der

3669. Yapılup şehr-i **İrem** ki_oldı cinān
Yirde anuñ reşki-le oldı nihān

3670. Yir yüzinde ne ḳadar var ḫān-ḳāh
Aña göre oldılar tün ü siyāh

3671. Fetḥ idüp **Ḥæḳ** bize luṭfından ġıṭā
Ḫælḳa getürdi anı ḳıldı ʿæṭā

3672. Leşker-i **İslām**a ḫʷān-sālārını[1250]
Aş-içün żāmin ḳılup ol kārını

3673. Kem ṭurupdur ṭæbḥ ola fevḳ-ı cebel
ʿÆskeri içre ṭoya andan cümel

3674. Ehl-i ʿilm ü ehl-i fæżli cumʿa gün
Ol żiyāfātin ider ʿıyd u dügün

3675. ʿİlm-i **Fæḫr-i Enbiyā** dersi işi
Rūz-ı cumʿadur ekābir yoldaşı

3676. Anda sözlerden dæḳāyıḳ ṣædr olur
Fehm ider-iseñ ḥæḳāyıḳ ṣædr olur

[1250] Nüshalarda: *ḫūn-sālārını*

[P/117b] 3677. Dōstları ehl-i tæḳvādur anuñ
Ḫæṣmı bidʿæt ehl-i şeḳvādur anuñ

3678. Ol ẕekāvet hem firāset kānıdur
Ol şecāʿæt hem seḫāvet kānıdur

3679. Cūd öñinde **Ḥātem-i Ṭay** kem olur
Bæḥṣ öñinde ʿālim-i vezy kim olur

3680. Ḳanda var ḳāyim ʿaleʾṣ-ṣerʿ aña tā
Āsitānın ḳıldı ʿærş-ı şerʿ tā

3681. Ol ẓæḥīr **İslām**adur ehl-i kemāl
Næẓmıdur **Firdevsi** næẓmına miṣāl

[İ/139b] 3682. Læfẓda silk-i leʾāli ol dizer
Næẓm-ı pāki dāyimā gevher düzer

3683. **Ḥæḳ** virüpdür himmet-i ḳædr-i bülend
Ḫāṣ u ʿām andan olupdur sūd-mend

3684. Fæżlinüñ biñde birin şerḥ eyledüm
Ol ḫiẕīvüñ bāḳisin ṭærḥ eyledüm

3685. Südde-i ʿālīsidür kān-ı recā
Baḥr-i cūdından ḳıluram ilticā

3686. Biñ melek şāfiʿ getürdüm ben aña[1251]
Çiftlük bir köy ide iḥsān baña

3687. Var ümīẕüm ḳıla himmet ol ḫidīv

[1251] Ahmed Paşa'nın "Ey peri! Ben senin yanağının zikrini evrad ettiğim zaman, Allah nefesimin nurundan bin melek yaratsın." anlamındaki *Bin melek yarada Hak bir nefesim nûrundan / Ey perî ben yañagın zikrini evrâd edicek* (APDA, g.152/6) beytiyle benzerlik söz konusudur.

Bile çekdüm bunda zaḥmet ol ḫidīv

3688. Şükr-i **Ḥaḳ** ʿævniyle idüp ihtimām
Eyledüm **Düstūr-nāme**ʾi temām

3689. Çün sekiz yüz altımış ṭoḳuza yil
İrdi ẕīʾl-ḥiccede āḫir oldı bil

3690. Bu leʾāl-i næẓm kim şāhānedür
Üç biñ yidi yüz otuz dānedür

3691. Ḳırḳ peyġāmberle biñ bir pādişāh
Geldi bunda gitdi bāḳīdür **İlāh**

3692. Ḫælḳa yazdum bunı ʿibret-nāme ben
Oḳıyup ʿibret alasın tā ki sen

3693. Ḥālini ḳıldum mülūküñ bunda ẕikr
ʿİbret al dünyādan it bunları fikr

3694. Ben bunuñ næẓmında çekdüm dürlü renc
Ḥāṣıl itdüm sizüñ-içün gizlü genc

[P/118a] 3695. Bir duʿādan n'ola yād[1252] eyleyesiz
Ræḥmet aña diyüben söyleyesiz

3696. N'ola añılsa duʿādan **Enverī**
Sizi çoḳ añdı ṣenādan **Enverī**

3697. Yā **İlāhī** luṭf u ræḥmet ḳıl aña
Kim duʿā-yı ḫæyr-ile beni aña

[1252] İ: *[yā]d*

3698. Her gişide_oldı duʿāya iḥtiyāc
Ger melik olup başında ola tāc

3699. Bunı yazana kim eydürse duʿā
Ḥaḳ Teʿālā raḥmet eyleye aña

5. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: GRAMATİKAL DİZİN

5.1 Genel Dizin

āb : (Far.) Su, nehir, akarsu. -4-
ā.- ı Ceyḥūnı 0636
ā.- ı revān 0389
ā. 0115, 3662

ʿ**æbd :** (Ar.) Kul, köle, bende. -1-
ʿæ.- ı Mīkāʾīli Selçuḳ-ı güzīn 1405

ʿ**ābid :** (Ar.) İbadet eden, kulluk eden, takva sahibi kimse. -1-
ʿā. 0235

ac : Acıma, merhamet etme. -1-
a. 1450

ac : bkz. ve **krş.** *aç*. -1-
a. 1040

āc : bkz. ve **krş.** *aç*. -1-
ā. 0626

ʿ**Acārī̄ :** Acarlar**.** -1-
ʿA. 0727

ʿ**æceb :** (Ar.) **1.** Acayip, tuhaf, şaşırtıcı. **2.** Acayip, şiddetli, (şaşırtıcı derecede) büyük. -9-
ʿæ. 0070, 0571, 0818, 1508, 2310, 2598, 2615
aḫbār-ı ʿæ. 0034
şehr-i ʿæ. 0270
→ ʿ**æceb it(d) - :** Şaşırmak. -1-
ʿæ.- er 0634

ʿ**Æcem :** (Ar.) Acem, İranlı. -18-
ʿÆ. 0764, 0833, 0908, 1507, 1957, 3296, 3631
ādāb-ı ʿÆ. 0604
medfūn-ı şāhān-ı ʿÆ. 0362
milk-i ʿÆ. 0608, 0702, 0847, 0859, 1292, 2882, 3253
şāh-ı ʿÆ. olur 1055
ʿÆ.+ den 3169

acı : Izdırap, keder, üzüntü. -1-
a. 2808
→ **acı ol - :** (Tatlı, hoş bir durum için) en sonunda elem verici, ızdıraplı bir hâl ile sonuçlanmak. -1-
a.- madı 2590

ʿ**æcīb :** (Ar.) Acayip, tuhaf, şaşırtıcı. -1-
fiʿl-i ʿæ. ider 0214

ʿ**āciz :** (Ar.) Çaresiz, güçsüz, zayıf. -1-
ʿā. 3003
→ ʿ**āciz it - :** (Ar.+T.) Zayıf

düşürmek, çaresiz bırakmak, mağlup veya etkisiz hâle getirmek. -1-

ʿā. itdi 0331

→ **ʿāciz ol - :** (Ar.+T.) Güçsüz veya çaresiz duruma düşmek, etkisiz kalmak. -6-

ʿā. oldı 1253, 1646

ʿā. olmış+ idi 2785

ʿā. olup 2766

ʿā. olur 0535, 0921

aç -: 1. Açmak, açık hâle getirmek. **2.** Fethetmek. -20-

a. 3067

a.- a 2882

a.- ar 1851, 2851

a.- dı 0085, 2004, 2098, 2753, 2777, 2929

a.- dılar 2161, 2233

a.- uban 2090

a.- uñ 2845

a.- up 2074, 2485, 2586, 2620, 2829, 3209

aç : Aç, acıkmış, karnı aç olan. **krş.** *ac, āc*. -1-

a. 0623

açıḳ : Açık, engelsiz. -1-

a. 1943

açıl - : **1.** Açılmak, açık hâle getirilmek. **2.** Fethedilmek. -11-

a.- dı 1705, 2059, 2133, 2348, 2737

a.- mışdur 3114

a.- up 0790

a.- ur 0908, 0913, 2844, 3098

ad : Ad, isim. **krş.** *ād*. -52-

a. 2940

a.+ ile 1992, 2410

a.+ ı 0156, 0218, 0227, 0291, 0335, 0337, 0738, 0830, 0840, 0848, 0943, 1078, 1222, 1262, 1275, 1343, 1478, 1500, 1623, 1794, 1884, 1928, 2253, 2359, 2379, 2473, 2550, 2898, 3146, 3149

a.+ ıdur 1163

a.+ ın 0218, 1410

a.+ ına 0035, 1085, 1528, 3362

a.+ ını 0662, 2936

a.+ um 1306, 2492, 2718

a.+ umı 2719

a.+ uñ 2486, 2491, 2718

a.+ uñı 2719

ād : Ad, isim. **krş.** *ad*. -6-

ā. 0038, 0210, 1274, 1650, 1701, 2894

- *Lîki sakladı hamiyyetle_**âdını** / Urdı hasm ile savaş **bünyâdını*** (AİYA, mes.350)
- *Dünyâda bâkî dilerseñ **yâduñı** / Hayr ile artur cihânda **âduñı*** (AİYA, mes.829)
- *Çünki hilkatden ola hâsıl **murâd** / Ne kala insân ü ne*

insândan ***âd*** (AİYA, mes.2349)

- *Hürmeti günden güne oldı* ***ziyâd*** */ Hüccetü'l-İslâm okundı añа* ***âd*** (ARNY, mes.1518)

→ **ād çıḳar - :** Ad çıkarmak; nam salmak, bir olayın ardından ün kazanmak. -1-

ā. çıḳardı 3050

- *Şu resm ile eylükde çıkardı* ***âd*** */ Ki bilişdidi halk ile kamu* ***yâd*** (SNCD, mes.3646)
- *Kimi alplıgla çıkardı* ***âdını*** */ Aldı kendü düşmanından* ***dâdını*** (GNKY, mes.10457)
- *Dilersen ol vire göñlün* ***murâdı*** */ Düriş el dutmag ile çıkar* ***âdı*** (ŞHFH, mes.2347)
- *Ş'ol şâh-i cihânuñ kim 'adl ile ola* ***dâdı*** */ 'Âlemde anuñ bir hôş eylükle çıkar* ***âdı*** (ENDS, g.6255/1)
- *Ne bâkim var beni kılsañ şehîd-i çeşm-i* ***cellâdiñ*** */ Velî hûbân içinde korkaram hûnî çıkar* ***âdiñ*** (LDOK, g.84/1)

→ **ād ol - :** İsim verilmek, ismi verilmek. -4-

ā. oldı 1602, 2973, 3042

ā. olmışdur 2946

- *Bu üçe ta'bîrde yok* ***i'timâd*** */ Bunlara adgâs ü ahlâm oldı* ***âd*** (AİYA, mes.964)
- '*Işk dîvânından çü degdi* ***dâd añа*** */ Lâcerem kim 'Âşık oldı* ***âd añа*** (GNKY, mes.6312)
- *Bişincinün Zagarre oldı* ***âdı*** */ Olanın eyledür resm-i* ***nihâdı*** (HNAG, mes.2754)

→ **ād it(d) - :** Ad çıkarmak; nam salmak, bir olayın ardından ün kazanmak. -1-

ā. ider 3340

- *Şu kimse kim vire nefsüñ* ***murâdın*** */ İki 'âlemde bez-nâm ider* ***âdın*** (GZGM, mes.2181)

→ **ād ḳoy - :** Ad bırakmak.-1-

ā. ḳoyuban 1543

- *Çeküp düşmen yüzine tîg-i* ***pûlâd*** */ Koyayın ben dahi 'âlemde bir* ***âd*** (LHLM, mes.2354)

ʿ**Ād:** *Kur'ân-ı Kerîm*'de adı geçen ve peygamber olarak Hz. Hûd'un gönderildiği eski bir Arap kavmi. -7-

ʿĀ. 0219, 0221, 0260, 0276

ḳævm-i ʿĀ. 0217, 0236
ʿā.+ lerden 0167

ʿ**æd:** (Ar.) Sayı, adet. -1-
ʿæ. 3118

ada: Ada; etrafı sularla çevrili kara parçası. -9-
a. 1725, 2552
a.+ da 1730, 1741, 1941
a.+ dur 1881
a.+ ya 1869, 2552
a.+ yı 2000

æʿdā: (Ar.) Düşmanlar. -23-
æ. 1318, 1357, 1781, 1887, 2615, 2836, 3046, 3189, 3199, 3224, 3487, 3501, 3591
æ.+ nuñ 3399, 3429, 3439
æ.+ sı 1072, 1193
æ.+ sına 3125
æ.+ ya 3365
mülk-i æ.+ ya 3573
æ.+ yı 2219, 3265

ādāb: (Ar.) Erkân, töre. -3-
ā.- ı ʿÆcem 0604
ā. 2903
ā.+ ın 0314

aʿdād: (Ar.) Sayılar, adetler. -1-
a. 2547

ʿ**æded:** (Ar.) Adet, sayı. -2-
ʿæ. 1861, 2277

ādem: (Ar.) Adam, insan, beşer. -18-
ā. 0086, 0098, 0770, 2227, 2232, 2916
ā. 0095
ā.+ i 0074, 0080, 1708, 1808, 2577, 2915, 3105
ā.+ i 0084
ā.+ üñ 0142
maġz-ı ā.+ i 0240

ādemī: (Ar.) İnsan, insanoğlu. -10-
ā. 0164**,** 0547, 1706, 1762, 2107, 2113, 2209, 2428, 2909, 3397

ādemī-ẕād : (Ar.+Far.) İnsanoğlu. -2-
ā. 0134, 0177

adım: Adım. -1-
a. 1721

ʿ**Ādī:** Âd kavmine mensup olanlar. -3-
ʿĀ.+ ler 0217, 0244, 0245

ʿ**ādil:** (Ar.) Adaletli, adaletle hükmeden. -2-
ʿā. 0968
Nūşīrvān-ı ʿā. 0749

ʿ**ædīm:** (Ar.) Yok olan, bulunmayan. -4-
ʿæ. 0206, 3545, 3579, 3592

→ ʿ**ædīm ol - :** (Ar.+T.) Yok olmak, hiçliğe karışmak. -1-

ʿæ. olmaz 0018

ʿ**ædl:** (Ar.) Adalet. -20-

ʿæ. 0178, 0192, 0193, 0422, 0517, 0531, 0680, 0701, 0716, 1343

aḫbār-ı ʿæ. 1368

væʿde-i ʿæ. 0620

ʿæ.+ ile 0185, 0418, 0544, 0565, 1013, 2880

ʿæ.+ i+ le 3565

ʿæ.+ iyle 1372

→ ʿ**ædl it(d) - :** (Ar.+T.) Adaletli davranmak, adaleti tesis etmek, adaletle hükmetmek. -1-

ʿæ. idüben 0130

→ ʿ**ædl ḳıl - :** (Ar.+T.) Adaletli davranmak, adaleti tesis etmek, adaletle hükmetmek. -1-

rāst ü ʿæ. ü dād ḳıldı 1412

ʿ*Ædl:* (Ar.) Sâsânî hükümdarı Kubâd b. Fîrûz döneminde zuhur eden ve insanların birbirlerinin malları ve eşleri üzerinde tasarruf sahibi olmalarına ruhsat vermek gibi birtakım tartışmalı görüşleri içeren Mazdek dinine veya bu inanç sistemine verilen ad. -1-

ʿÆ. 0701

adlu: Adlı, isimli. -4-

a. 0711, 2057, 2085, 3320

ʿ**Adn:** (Ar.) Adn cenneti. -1-

ʿa.+ i 0039

ʿ**Adnī:** (Ar. *Adenī*'den) Şeddâd'ın yaptırdığı Aden bahçelerine benzeyen. -1-

cennāt-ı ʿa.+ den 3665

ʿ**ædū:** (Ar.) Düşman. -26-

ʿæ. 1469, 1676, 1891, 1939, 1977, 2034, 2050, 2363, 2566,
2834, 3184, 3186, 3193, 3197, 3210, 3326, 3503, 3618, 3655

ʿæ.+ dan 1054

ʿæ.+ lar 1681

ʿæ.+ ya 1631, 2219

ʿæ.+ yı 2589, 3651

ʿ**ædüvvüʾllāh :** (Ar.) Allah'ın düşmanı. -2-

ʿæ.- ı dīn 3365

ʿæ.+ a 3386

āfāḳ: (Ar.) Ufuklar. -1-

ā.+ ı 3637

āfāt: (Ar.) Afetler, belalar, musibetler. -1-

ā. 1307

āferīn: (Far.) Olumlu ve beğenilen

bir davranıştan dolayı söylenen beğenme sözü; bravo; yaşa; berhudar ol; bin yaşa; ceddine rahmet; diline sağlık. -2-
ā. 0233, 2458

āfet (1) : (Ar.) Güzellik. -2-
ā.+ i 2420, 3156

āfet (2) : (Ar.) Bela, musibet, felaket. -6-
ā.- i devrān 1268
ā. 0337, 0948, 1007, 1070
ā.+ i 0800
→ **āfet ḳıl - :** (Ar.+T.) Bir yere büyük zarar, yıkım ve felaket getirmek, tahrip etmek. -1-
ā. ḳıldılar 1502

āfitāb: (Ar.) Güneş. -1-
ā. 2691

ʿ**afv it(d) - :** (Ar.+T.) Suçunu bağışlamak, affetmek. -3-
ʿa. ider 1252, 1254
ʿa. itdi 1256

aġ: Ak, beyaz. **krş.** *āḳ*, *aḳ*. -1-
a. 3602

aġa: (Mog.) Yeniçeri ağası. -1-
a.+ ya 3537

aġac (1) : Ağaç. -5-
a. 2921, 2922
a.+ ından 2778
a.+ ları 2642

aġac (2) : Kütük. -2-
a. 2842
a.+ uñ 2846

aġac (3) : Ağaçtan imal edilmiş sap. -1-
a.+ ın 2446

aġır: 1. Ağır; hafif olmayan. **2.** Çok kalabalık. -2-
a. 2036, 2671
→ **aġır ol - :** Zor olmak. -1-
a. oldı 2709

aġla -: Ağlamak. -14-
a.- dı 0120, 2461, 3124
a.- dılar 2323
a.- r 1720, 2729, 2795, 2820, 3071
a.- r+ idi 1681, 2322
a.- yasız 2822
a.- yu 2777, 2781

aġlaş -: Ağlaşmak, birlikte ağlamak. -7-
a.- uban 2098, 2184, 2427
a.- up 2064
a.- ur 2227
a.- urlar 3207, 3453

aġ(ı)z: Ağız; bir yerin giriş kısmı. -1-

a.+ ında 2842

aġzı yarı : Ağzı suyu. -1-
a. 2901

āh: Feryat, inilti. -5-
ā. 0105, 1356, 1380, 2806
ā.+ ile 2820
→ **āh eyle - :** (Ar.+T.) Ah etmek, feryat etmek. -3-
ā. eyledi 1111, 2422, 3275
→ **āh it(d) - :** Feryat etmek. (Ar.+T.) -9-
ā. itdi 3211
ā. ider 2014, 2727
ā. u zār ider 0440
ā. idüben 2804
ā. idüp 0121, 3020, 3070, 3084
→ **āh ḳıl - :** Feryat etmek. (Ar.+T.) -7-
ā. ḳıldı 0386, 0631, 2817
ā. ḳılmaġun 2803
derd+ ile āh ḳılur 1005
ā. u fiġān ḳılur 2802
ā. u zār ḳıldı 2179

aḥbāb: (Ar.) Dostlar, tanıdık kimseler. -1-
a.+ ın 1431

aḫbār: Haberler. -4-
a.- ı ʿæceb 0034
a.- ı ʿædl 1368
a.+ ı 1984, 3051

ʿ**æhd :** (Ar.) Emir, buyruk, hakimiyet. -5-
ʿæ.+ inde 0152, 0687, 1376, 3550, 3551
→ ʿ**æhd eyle - :** (Ar.+T.) Söz vermek. -1-
ʿæ. eyledi 0794
→ ʿ**æhdinde ol - :** (Ar.+T.) Buyruğunda olmak, hükmü altında bulunmak. -1-
ʿæ. oldılar 0909
→ ʿ**æhd it(d) - :** (Ar.+T.) Sözleşmek, antlaşmak. -1-
ʿæ. ider 0724

ʿ**æhd-nāme :** (Ar.+Far.) Sözleşme, antlaşma belgesi. -1-
ʿæ. 1292

āhen-ger : (Far.) Demirci. -1-
ā.+ leri 0191

āhen-pūş : (Far.) Zırh giymiş, zırhlı. -1-
ā. 1726

æḥıbbā: (Ar.) Dostlar, ahbaplar, tanıdıklar. -1-
æ.+ yı 3358

aḫi: (<Ar. *ahī*) Dost, arkadaş. -3-
a. 2201, 2525, 2744

āḫir: (Ar.) Son bulma, son, bitiş, nihayet -16-
ā.- i sāl oldı 1555
ā.- i şevvālde 1318
ā. 0089, 0174, 0334, 0498, 0744, 1350, 1359, 1428, 1438, 2531, 3247
ā.+ i 1845, 3657
ā.+ in 0646
→ **āḫir ol - :** (Ar.+T.) Son bulmak, bitmek, tamamlanmak. -4-
ā.- dı 0293, 0863, 1958, 3689

āḫir zemān : (Ar.+Far.) Kıyametin kopmak üzere olduğuna veya yaklaştığına inanılan zaman. -1-
ā. olınca 2926

āḫire: (Ar.) Son, sonunda. -1-
ā. 0533

āḫiret: (Ar.) Ahiret; ölümden sonra gidilen yer, öbür dünya. -1-
ā. 0181

āḫiretlik: (Ar.+Far.) Ahiret kardeşi. -1-
ā. 2744

æḥkām: (Ar.) Hükümler. -3-
æ.+ ile 0625
ṣāḥib-i æ.+ dur 1312
æ.+ ına 1314

aḥvāl: (Ar.) Hadiseler, olup bitenler. -3-
a.+ ini 0166, 3473

aḫẕ: (Ar.) Ele geçirme. -1-
a.+ ından 0535

aḳ -: Akmak, dökmek. -11-
a.- a 0537
a.- ar 0536, 1094, 2045, 2386, 2501
a.- dı 0539, 1892, 2284, 2838

aḳ: Beyaz. **krş.** *aġ*, *āḳ*. -1-
a. 2825

āḳ: Beyaz. **krş.** *aġ*, *aḳ*. -1-
ā. 2624
- *Ümmetünüñ tonıdur dünyâda **âk** / Âhirette de yeşildür **ittifâk*** (HZMS, mes.6686)

→ **āḳ ol -** : Ağarmak, beyazlamak. -1-
ā. olınca 2826

aḳçe: Akçe, gümüş para. -1-
a. 2156

ʿ**āḳıbet:** (Ar.) Son, nihayet. -2-
ʿā. 0599, 2463

aḳın: Akın, askerî hücum, düşman topraklarına yapılan saldırı, sefer, gaza. -9-

a.+ a 1653, 1760, 1969, 2286, 2399, 2741, 2742, 3092
a.+ dan 2740

aḳıncı: Osmanlı hafif süvari birliklerinden biri. -1-
a. 3122

aḳıt(d) - : Akıtmak, akmasına sebep olmak. -9-
a.- a 1692, 2808
a.- dı 0979, 2712
a.- up 0268
a.- ur 0267, 0289, 0536, 2052

ʿ**æḳīm :** (Ar.) Çocuğu olmayan, kısır. -1-
ʿæ. 0023

ʿ**æḳl:** (Ar.) Akıl, us. -12-
ʿæ. 0082, 0215, 0423, 1050
ʿæ.+ ile 0464
ʿæ. olsa 0900, 3133
ʿæ.+ i 3134
ʿæ.+ in 2723, 2725, 3209
ʿæ.+ üm 2488

aḳtarıl - : Düşürülmek, başkası tarafından yıkılmak. -1-
a.- up 2849

al -: 1. Fethetmek. **2.** Zorla tahsil etmek. **3.** Alıkoymak, esir olarak almak. **4.** Bir kimsenin yerini almak, bir görevin yeni sahibi olmak. **5.** (Ordu, asker) toplayarak bunları yanına almak. **6.** Elde etmek. **7.** Hisselenmek. **8.** Sıkıştırmak, araya almak. **9.** (Bir haberi, bir bilgiyi) duymak, öğrenmek. **10.** Üzerine almak (üzerine alıp sürdürmek). **11.** (Alaya, maskaraya) almak. -215-
a. 0900, 1543, 1578, 1714, 1860, 1861, 2122, 2328, 2330, 2357, 2425, 2478, 2480, 2490, 3133, 3693
a.- a 0443, 0624, 0724, 0726, 1694, 3379
a.- am 2333, 3381
a.- asın 3692
a.- dı 0249, 0252, 0319, 0345, 0358, 0365, 0383, 0394, 0430,
0431, 0581, 0639, 0643, 0670, 0705, 0715, 0784, 0965, 1081,
1083, 1115, 1175, 1232, 1309, 1410, 1419, 1436, 1444, 1448,
1459, 1463, 1509, 1527, 1592, 1735, 1774, 1844, 1897, 1917,
1923, 2045, 2075, 2362, 2530, 2532, 2535, 2675, 2699, 2713,
2758, 2769, 2897, 2930, 2948, 2955, 3009, 3036, 3096, 3131,
3142, 3180, 3216, 3261, 3321, 3322, 3324, 3336, 3357, 3362,
3394, 3395, 3409, 3440, 3471, 3504, 3574, 3575, 3578, 3581,
3582, 3603
a.- dılar 0649, 0801, 1740, 1819, 1823, 1827, 1831, 1878, 1882,

1924, 1938, 1984, 2001, 2154, 2164, 2167, 2237, 2242, 2288, 2429, 3049, 3194, 3199
a.- duġı 2515, 3422
a.- duḳ 1845
a.- dum 1306
a.- em 2847
a.- ımadı 3644
a.- ımamış 2081
a.- ımaz 0535, 3243
a.- ınup 1797
a.- madı 0688
a.- maġa 0534, 2452, 3118
a.- maḳ 2567
a.- maz 1254
a.- maz+ isem 2847
a.- mış+ idi 1988, 3090, 3527
a.- mış+ idüm 2586
a.- mış+ iken 2733
a.- mışdı 1625
a.- mışdur 1824
a.- sun 2932
a.- uban 1865, 2233, 2235
a.- ubanın 1876
a.- up 1237, 1864, 2051, 2102, 2324, 2533, 2571, 3286, 3297, 3355
a.- ur 0123, 0617, 1004, 1070, 1114, 1158, 1177, 1199, 1202, 1217, 1291, 1330, 1406, 1447, 1456, 1457, 1498, 1596, 1700, 1811, 1961, 2060, 2071, 2169, 2188, 2303, 2395, 2751, 2965, 3023, 3094, 3218, 3260, 3308, 3429, 3483, 3521
a.- üp 1590
a.- ur+ idi 0638, 1072
a.- urdı 3248
a.- urlar 1822, 1920, 2526, 3049

Āl: (Ar.) Hanedan, sülale. -14-
Ā.- i ʿAbbāsa 0972
Ā.- i ʿAbbāsı 0944
Ā.- i Çıpçuḳdan 1094
Ā.- i ʿOs̱mān 0060, 2864
Ā.- i Selçuġī̄ 1202
Ā.- i Selçuḳ 1010, 1015, 1086, 1196, 3000
Ā.- i Selçuḳ oldı 0057, 1206
Ā.- i Selçuḳı 1371

Āl-i ʿAbbās : Abbâsîler; Hz. Muhammed'in amcası Abbâs'ın soyundan gelen ve miladi 750-1258 yılları arasında hüküm süren hanedan**.** -2-
Āl-i ʿA.+ a 0972
Āl-i ʿA.+ ı 0944

Āl-i Çıpçuk : Kıpçaklar. *Şecere-i Terâkime*'de verilen bilgiye göre dili dönmeyen *kara halk*, *kaf*'ı cim okuduğundan *Kıpçak* sözcüğünü *Çıpçak* diye telaffuz etmektedir (Kargı Ölmez, 1996). -1-
Ā.- i Çıpçuḳdan 1094

Āl-i ʿOs̱mān : Osmanlılar, Osmanlı hanedanı. -2-

Ā.- i ʿOs̱mān 0060, 2864

Āl-i Selçuġī̱ : Selçuklu hanedanına mensup olan. -1-
Ā.- i Selçuġī̱ 1202

Āl-i Selçuḳ : Selçuklular, Selçuklu hanedanı. -8-
Ā.- i Selçuḳ 1010, 1015, 1086, 1196, 3000
Ā.- i Selçuḳ oldı 0057, 1206
Ā.- i Selçuḳı 1371

āl: (Ar.) Aile, evlat. -4-
ā. 0887, 0941
ā.+ ine 0029, 2861

al : Hile. -2-
ā. 1835
ā.+ ile 1211
→ **al it(d) - :** Hile etmek. -1-
ā.- er 3222

aʿlā: (Ar.) Daha iyi, daha mükemmel. -1-
a. 1613

Ālamān : Alman. -1-
Ā. 3625

ālāt: (Ar.) Âletler. -4-
ā.+ in 0203, 2545
silāḥ ü ḥærb ā.+ in ḳılur 0186
ā.+ ini 0717

alāy: -5- **bkz.** ve **krş.** *ālāy*.
a. 1723, 1724, 1730, 1829, 3606

ālay: . -1- **bkz.** ve **krş.** *ālāy*.
ā.+ ın 1887

ālāy: (Rum.) Asker, ordu, bölük. **krş.** *alāy*, *ālay*. -13-
ā. 3113, 3192, 3271, 3278, 3406, 3494, 3606
ā.+ ı 2837, 3269
ā.+ ı+ dı 3267
ā.+ ın 1780
ā.+ ına 1833
ā.+ ıyle 3279
→ **ālāy ol - :** (Rum.+T.) Bölük hâlini almak. -1-
ā. oldı 3184

ālay ālāy : bkz. ve **krş.** *ālay ālāy*. -3-
ā. 1886, 3370, 3497

ālāy ālāy : (Rum.) Bölük bölük. **krş.** *ālay ālāy*. -2-
ā. 2089, 3635

alāy bağla - : bkz. ve **krş.** *ālāy bağla*. -1-
a. bağladılar 2027

ālāy bağla - : (Rum.+T.) Asker saf saf olmak, harp safı nizamına girmek. **krş.** *alāy bağla*. -1-

ā. bağladı 2308

alçağ: Mütevazı. -1-
a. 3547

alda -: Aldatmak, kandırmak, oyun etmek. -2-
a.- dı 0556
a.- r 0800

aldan -: Aldanmak, hileye, yalana kanmak. -1-
a.- up 0704

æʿlem: (Ar.) Çok bilen, bilgide yüksek noktada olan, çok âlim olan. -1-
æ.+ iydi 1165

ʿælem: (Ar.) Bayrak, sancak. -13-
ʿæ. 1608, 1707, 1710, 1773, 1963, 2339, 2568, 2882, 3059,
3316, 3384, 3649
perçem-i reʾs-i ʿæ. 3571

ʿālem: (Ar.) Kâinat, dünya, yeryüzü. -64-
ʿā.- i īcāda 0028
ʿā. 0044, 0206, 0328, 0423, 1129, 1231, 1436, 1977, 2463,
2661, 2923, 3363, 3389, 3543, 3545, 3546
bāb-ı ʿā. 0068
seyyid-i ʿā. 2874
ḫæyr-i ʿā. oldı 1574
ʿā.+ de 0268, 0873, 0968, 1270, 2850, 3144, 3480, 3579, 3592
encüm-i ʿā.+ de 0067
ʿā.+ den 3133
ʿā.+ e 0076, 0224, 0356, 0818, 0828, 0916, 0978 1053, 1368, 2925,
3415
ʿā.+ edür 2860
ʿā.+ i 0069, 0074, 0080, 0164, 0226, 0246, 0872, 2196, 2291,
2307, 2419, 2556, 2593, 2792, 2915, 3614
ʿā.+ lere 1664
ʿā.+ üñ 0077, 0424, 0805, 0821

ʿaleʾş-şerʿ : (Ar.) Şeriat bakımından. -1-
ʿa. 3680

ālet: (Ar.) Bir işi yapmak için kullanılan nesne, araç. -1-
ā.+ i 2614

alın -: Belirli bir ücret karşılığında bir şeyi satın almak. -1-
a.- mış 1915

alıvir -: Alıvermek, (kız) almak. -2-
a.- di 2947
a.- e 0793

ʿalī: (Ar.) Çok, büyük. -1-
ʿa. 0920

ʿ**ālī:** (Ar.) Yüce, ulu. -1-
südde-i ʿā.+ sidür 3685

ʿ**ālī-cenāb :** (Ar.) Haysiyetli, şerefli, yüksek ruhlu. -2-
ʿā. 0882
şeh-i ʿā. oldı 1403

ʿ**ælīm:** (Ar.) Çok bilen. -1-
ʿæ. 0391
→ ʿ**ælīm ol - :** (Ar.+T.) Bilgin/âlim sıfatı kazanmak, ilim sahibi kimse hâline gelmek. -2-
ʿæ.- dılar 0350
ʿæ.- mışdur 0009

ʿ**Ælīm** : (Ar.) Bilgisi ezelî ve ebedî sonsuz olan anlamında, Allah'ın sıfatlarından biri; her şeyi en iyi şekilde bilen; Allah.-1-
ʿÆ. 0004

ʿ**ālim:** (Ar.) Çok bilen. -4-
ʿā.-i vezy 3679
ʿā.+ ler 0390, 1314
ʿā.+ lere 0557

ʿ**ālī-nijād :** (Ar.+Far.) Yüksek yaratılışlı, yaratılışça değerli özelliklere sahip olan. -1-
ʿā. 1602

Āl-i Oṣmān Eserin Osmanlılarla ilgili olan bölümü yahut aynı konudaki farklı bir eserin adı. -1-
ʿā.+ da 1225

Allāh: (Ar.) Allah, Tanrı, yaratıcı. -17-
A. 0118, 0301, 1711, 2942, 2961, 2962
A.+ a 0876, 1663, 1721, 1724, 1900, 2211, 3017, 3151
A.+ dur 1242, 2720
A.+ ı 0873

Allāh Teʿālā : (Ar.) Yüce Allah. -1-
A.+ dur 2593

ʿ**allāme :** (Ar.) Çok bilgili, çok âlim, ilimde üstat. -1-
ʿa.+ ʾi 0895

alt: Alt, taban. -3-
a.+ ın 0539
a.+ ında 2320, 3249

altı: Altı. -15-
a. 0081, 0910, 0928, 0947, 0996, 1178, 1189, 1271, 1479, 1526, 2774, 2922, 2925, 2967
a.+ sı 3499

altı biñ: Altı bin. -3-
a. 2407, 2415, 2417

altımış: Altmış. **krş.** *altmış.* -6-
a. 0296, 0341, 0478, 2141, 3183
a.+ da+y+ idi 1411

altımış biñ : Altmış bin. -2-
a.+ den 0902, 3504

altımış biş : Altmış biş. -4-
a.+ idi 1381, 3145
biş yüz hem a. ola 2869
a.+ dür 0141

altımış yidi : Altmış yedi. -1-
a. 2876

altıncı: Altıncı; altıncı sıradaki. -3-
a. 0080, 0863
a.+ sı 0049

altı yüz : Altı yüz. -5-
a. 1315, 1381, 1401, 1474
a. olmış idi 1434

altı yüz biş : Altı yüz beş. -1-
a.+ de 1437

altı yüz elli sekiz : Altı yüz elli sekiz. -1-
a.+ de 1513

altı yüz elli ṭoḳuz : Altı yüz elli dokuz. -1-
a. olmışdı 1286

altı yüz elli üç : Altı yüz elli üç. -1-
a.+ de 1318

altı yüz on altı : Altı yüz on altı. -1-
a. olur 2999

altı yüz on bir : Altı yüz on bir. -1-
a.+ de 1453

altı yüz on dört : Altı yüz on dört. -1-
a. 1356

altı yüz on yidi: Altı yüz on yedi. -2-
a. olmış+ idi 1476
a.+ di 1508

altı yüz otuz ṭoḳuz : Altı yüz on dokuz. -1-
a. 1026

altı yüz seksen yidi : Altı yüz seksen yedi. -1-
a. olmışdı 1402

altı yüz ṭoḳsan : Altı yüz doksan. -1-
a. olur 1520

altı yüz yitmiş iki : Altı yüz yetmiş iki. -1-
a. olmışdı 1565

altmış: Altmış. **krş.** *altımış.* -2-
a. 0935

a. olmış+ idi 3143

altmış iki : Altmış iki. -1-
a.+ y+ idi 1401

altmış üç : Altmış üç. -1-
a. 2877

altun: Altın, altından imal edilmiş, altın para. -18-
a. 1610, 1719, 1742, 1753, 1858, 1912, 1916, 1922, 1945,
1952, 2109, 2126, 2163, 2167, 2391, 3298
a.+ a 2462
a.+ dan 2633

ʿ**æm :** (Ar.) Amca; babanın erkek kardeşi. **krş.** *ʿæmm.* -1-
ʿæ. olmışdı 1092

ʿ**ām (1):** (Ar.) Avam, halk, seçkin olmayan. -13-
ʿā. 0242, 0321, 0606, 1956, 2003, 2244, 3683
ġuluvv-i ʿā. ider 2679
ġulüvv-i ʿā. ola 1461
ʿā. oldılar 1512
ʿā.+ a 0209, 1514, 2787

ʿ**ām (2) :** (Ar.) Yıl, sene. -3-
ʿa. 3345, 3393, 3457

a**ʿmāl:** (Ar.) Ameller, işler. -1-
a.+ iyle 1520

ʿ**æmel it(d) - :** (Ar.+T.) (Bir makama gelerek) faaliyetlerde bulunmak. -1-
ʿæ.- er 0982

ʿ**æmel ḳıl - :** (Ar.+T.) Yapmak, bir işi gerçekleştirmek. -1-
ʿæ.- dı 1575

ʿ**āmil:** (Ar.) Amel eden, yapan, muktedir olan. -1-
ʿā. 1140

ʿ**æmīm:** (Ar.) Bol, çok. -1-
elṭāf-ı ʿæ. 0030

āmīn: (Ar.) "Kabul eyle!" anlamında duadan sonra söylenen ve dilek ifade eden söz. -1-
ā. 3554

ʿ**āmir:** (Ar.) Amir, idareci. -1-
ʿā.+ ler 0733

ʿ**æmm:** (Ar.) Amca; babanın erkek kardeşi. -2- **krş.** *ʿæm ol-*.
ʿæ.- ı Resūl 0886
ʿæ.- ı Selçuḳ 2889

ammā: (Ar.) Ama, fakat, ancak, lakin. -2-
a. 0527, 0576

ʿ**æmmū :** (Ar.) Amca, babanın erkek kardeşi. -4-
ʿæ.+ ları 1191
ʿæ.+ larından 0256
ʿæ.+ sı 1090
ʿæ.+ sını 0257

ʿ**æmmūsı oğlı :** (Ar.+T.) Amcasının oğlu, amca oğlu. -2-
ʿæ.+ y+ idi 2939
ʿæ.+ ydı 2260

añ -: 1. Hatırlamak. **2.** Zikretmek. -4-
a.- dı 1504, 2421, 2786, 3696

ana: Anne. -13-
a. 1103
a.+ sı 0292, 0401, 0405, 0867, 0870, 1390, 2940, 3052, 3485
a.+ sıdur 1540
a.+ sı+ y+ idi 0147
a.+ sı+ y+ iken 0824

añа: Ona; "a" teklik işaret zamirinin yönelme hâli ekli biçimi. -291-
a. 0012, 0016, 0033, 0040, 0073, 0085, 0086, 0089, 0092,
0105, 0107, 0112, 0128, 0129, 0133, 0156, 0169, 0179, 0185,
0215, 0238, 0256, 0274, 0289, 0303, 0317, 0318, 0327, 0329,
0338, 0341, 0343, 0353, 0354, 0361, 0376, 0414, 0421, 0428,
0430, 0433, 0442, 0448, 0472, 0481, 0502, 0566, 0574, 0583,
0589, 0593, 0594, 0596, 0597, 0602, 0604, 0611, 0612, 0635,
0659, 0675, 0680, 0683, 0700, 0704, 0736, 0741, 0755, 0756,
0760, 0790, 0794, 0797, 0832, 0844, 0868, 0877, 0886, 0888,
0897, 0917, 0921, 0929, 0940, 0948, 0958, 0976, 1014, 1018,
1021, 1035, 1058, 1082, 1086, 1092, 1093, 1117, 1150, 1156,
1180, 1184, 1187, 1189, 1193, 1194, 1205, 1233, 1238, 1240,
1245, 1258, 1276, 1279, 1292, 1294, 1299, 1307, 1310, 1313,
1349, 1353, 1359, 1378, 1458, 1494, 1495, 1516, 1518, 1530,
1534, 1563, 1573, 1583, 1587, 1593, 1597, 1598, 1599, 1608,
1613, 1614, 1621, 1627, 1635, 1636, 1648, 1675, 1701, 1712,
1713, 1715, 1717, 1730, 1748, 1753, 1761, 1854, 1862, 1881,
1886, 1932, 1987, 2013, 2047, 2069, 2079, 2081, 2083, 2084,
2116, 2125, 2130, 2160, 2172, 2190, 2213, 2243, 2254, 2257,
2279, 2340, 2343, 2363, 2369, 2384, 2388, 2398, 2440, 2443,
2448, 2486, 2516, 2550, 2561, 2563, 2633, 2645, 2656, 2659,
2666, 2667, 2672, 2726, 2753, 2755, 2776, 2778, 2779, 2816,
2851, 2880, 2886, 2889, 2894, 2905,

2907, 2910, 2912, 2920,
2943, 2946, 2962, 2973, 2980, 2988,
3005, 3009, 3010, 3011,
3034, 3071, 3078, 3095, 3163, 3167,
3168, 3178, 3205, 3231,
3237, 3243, 3257, 3279, 3284, 3291,
3300, 3304, 3306, 3308,
3309, 3319, 3324, 3373, 3375, 3411,
3443, 3455, 3467, 3479,
3492, 3501, 3516, 3546, 3578, 3582,
3583, 3584, 3593, 3619,
3623, 3627, 3667, 3670, 3680, 3686,
3695, 3697, 3699
a.+ ydı 1958

añaru: Öteye, ileriye doğru. -2-
a. 2131
birü yā a. olsun 3642

ʿ**anāṣır:** (Ar.) Unsurlar, ögeler. -1-
ʿa.+ dan 0082

Ānāṭōlı : Osmanlı'da Anadolu eyaletine mensup askerî birlik anlamında kullanılmış olmalıdır. -1-
Ā.+ da 3500

Ānaṭollı : -1- **bkz.** *Ānāṭōlı*.
Ā.+ yı 3447

Ānaṭōlı : -1- **bkz.** *Ānāṭōlı*.
Ā. 3446

ancaḳ : Hepi topu, en fazla. -5-
a. 0666, 0685, 2312, 2408, 2428

ancaḳ: Ancak. -1-
a. 3594

ancılayın : Onun gibi. -2-
a. 1728, 3389

anda: Onda, orada; "a" teklik işaret zamirinin bulunma hâli ekli biçimi. -283-
a. 0036, 0051, 0057, 0087, 0091, 0096, 0122, 0145, 0158,
0213, 0253, 0311, 0339, 0350, 0361, 0374, 0375, 0380, 0390,
0434, 0436, 0472, 0540, 0547, 0548, 0564, 0620, 0621,
0642, 0644, 0652, 0658, 0689, 0694, 0695, 0707, 0730, 0747,
0782, 0797, 0802, 0816, 0826, 0853, 0859, 0901, 0937, 1041,
1045, 1069, 1082, 1139, 1159, 1206, 1213, 1261, 1336, 1347,
1397, 1410, 1449, 1469, 1479, 1481, 1490, 1493, 1531, 1538,
1607, 1610, 1634, 1637, 1658, 1661, 1699, 1700, 1713, 1714,
1716, 1734, 1744, 1755, 1759, 1763, 1764, 1766, 1767, 1794,
1798, 1818, 1822, 1823, 1831, 1837, 1844, 1850, 1854, 1864,
1870, 1873, 1877, 1879, 1882, 1887, 1888, 1889, 1895, 1907,
1919, 1920, 1923, 1925, 1926, 1936,

1961, 1971, 1979, 1994,
1998, 2006, 2010, 2014, 2015, 2016,
2036, 2045, 2046, 2048,
2050, 2052, 2057, 2059, 2086, 2103,
2153, 2155, 2160, 2163,
2164, 2174, 2175, 2176, 2177, 2186,
2188, 2199, 2217, 2218,
2220, 2221, 2224, 2239, 2241, 2292,
2299, 2304, 2308, 2310,
2313, 2337, 2351, 2352, 2353, 2355,
2357, 2359, 2386, 2392,
2395, 2402, 2408, 2415, 2442, 2457,
2459, 2472, 2507, 2508,
2517, 2576, 2598, 2599, 2618, 2632,
2639, 2648, 2671, 2706,
2738, 2756, 2767, 2800, 2812, 2824,
2839, 2853, 2872, 2886,
2889, 2927, 2928, 2933, 2950, 2962,
2964, 2986, 2993, 3012,
3030, 3035, 3043, 3044, 3053, 3071,
3107, 3108, 3118, 3128,
3153, 3166, 3173, 3178, 3182, 3183,
3207, 3215, 3221, 3225,
3228, 3246, 3247, 3280, 3283, 3286,
3310, 3325, 3327, 3332,
3337, 3355, 3409, 3423, 3428, 3431,
3433, 3476, 3496, 3501,
3508, 3509, 3521, 3528, 3531, 3541,
3575, 3601, 3606, 3611,
3620, 3622, 3628, 3634, 3668, 3676
a.+ dur 0362, 1341, 1648
a.+ y+ idi 1257
a.+ ydı 3625

andan: Ondan, oradan, ondan sonra; “a” teklik işaret zamirinin ayrılma hâli ekli biçimi. -166-
a. 0016, 0019, 0074, 0078, 0092,
0165, 0174, 0178, 0197,
0199, 0215, 0227, 0267, 0269, 0322,
0351, 0379, 0393, 0441,
0534, 0546, 0551, 0581, 0612, 0619,
0629, 0647, 0667, 0669, 0702,
0725, 0728, 0767, 0785, 0796, 0801,
0837, 0841, 1038, 1069,
1072, 1170, 1232, 1252, 1255, 1264,
1281, 1458, 1488, 1494,
1499, 1500, 1503, 1620, 1645, 1646,
1691, 1701, 1729, 1744,
1760, 1797, 1799, 1800, 1813, 1817,
1819, 1820, 1822, 1823,
1866, 1867, 1868, 1869, 1881, 1891,
1917, 1918, 1931, 1942,
1945, 1953, 1956, 1981, 1997, 1998,
2001, 2014, 2031, 2053,
2061, 2151, 2157, 2159, 2168, 2171,
2177, 2178, 2306, 2350,
2356, 2368, 2385, 2391, 2392, 2394,
2467, 2592, 2613, 2617,
2644, 2674, 2678, 2682, 2727, 2748,
2754, 2755, 2770, 2778,
2799, 2866, 2869, 2870, 2871, 2878,
2901, 2921, 2935, 3043,
3073, 3084, 3085, 3129, 3180, 3218,
3235, 3241, 3242, 3245,
3286, 3322, 3342, 3343, 3388, 3390,
3391, 3421, 3434, 3441,
3456, 3462, 3465, 3481, 3485, 3486,

3509, 3515, 3635, 3660,
3673, 3683
a. oldı 0079, 0212, 0317

and iç - : Ant içmek, yemin etmek, söz vermek. -3- **krş.** *and iş-*.
a.- di 0441, 2020, 2130

and iş - : -1- **bkz.** *and iç-*.
e.- di 3378

anı: Onu; "a" teklik işaret zamirinin belirtme hâli ekli biçimi. -233- **krş.** *ānı*.
a. 0024, 0030, 0067, 0083, 0084, 0088, 0121, 0123, 0129,
0133, 0139, 0201, 0231, 0245, 0268, 0280, 0300, 0302, 0324, 0338,
0383, 0385, 0404, 0439, 0499, 0535, 0537, 0545, 0546, 0552,
0554, 0556, 0581, 0596, 0613, 0622, 0624, 0661, 0684, 0690, 0712, 0731, 0736,
0745, 0757, 0758, 0777, 0779, 0791, 0793, 0801, 0809, 0812,
0816, 0847, 0858, 0875, 0911, 0914, 0915, 0951, 0954, 0977, 0985,
1002, 1009, 1011, 1012, 1015, 1037, 1039, 1057, 1068, 1072, 1104, 1121, 1124, 1140, 1142, 1172, 1176, 1187, 1196, 1199, 1204, 1216, 1235,
1237, 1248, 1256, 1259, 1268, 1271, 1295, 1308, 1316, 1335, 1341,
1357, 1368, 1392, 1409, 1444, 1445, 1448, 1453, 1456, 1465, 1532,
1609, 1621, 1622, 1647, 1657, 1690, 1769, 1785, 1811, 1846,
1856, 1896, 1910, 1939, 1940, 2004, 2018, 2071, 2110, 2117, 2119,
2128, 2156, 2162, 2164, 2166, 2169, 2256, 2277, 2331, 2355, 2364, 2365, 2366, 2382, 2383, 2384, 2400, 2441, 2451, 2452, 2454,
2461, 2462, 2522, 2567, 2576, 2601, 2632, 2650, 2672, 2702, 2725,
2727, 2731, 2732, 2737, 2761, 2764, 2768, 2772, 2781, 2795,
2815, 2853, 2902, 2909, 2917, 2924, 2932, 2938, 2946, 2973,
3073, 3077, 3079, 3176, 3210, 3227, 3230, 3241, 3286, 3297,
3308, 3342, 3355, 3377, 3382, 3396, 3420, 3429, 3462, 3469,
3481, 3517, 3532, 3539, 3560, 3568, 3575, 3580, 3581, 3582,
3588, 3607, 3618, 3648, 3663, 3667, 3671
a. ider 2373

ānı: bkz. ve **krş.** *anı*. -1-
ā. 0149

añıl -: 1. Zikredilmek, hatırlanmak. **2.** Bilinmek. -3-
a.- mazdı 2974
a.- sa 3696
a.- ur 1225

añla -: 1. Anlamak, bilmek, **2.** Öğrenmek. -4-
a. 0394, 0405, 3130
a.- dı 2892

añlad -: Anlatmak. -1-
a.- urlar 3025

anlar: Onlar. -120-
a. 0056, 0090, 0495, 0568, 0701, 0706, 0774, 0775, 0779,
0796, 0818, 0825, 0885, 1377, 1414, 1543, 1652, 1827, 1902,
1963, 1970, 1997, 2018, 2105, 2208, 2275, 2345, 2427, 2537,
2770, 2824, 2943, 2949, 3012, 3046, 3057, 3115, 3149, 3232
a.+ a 0158, 0360, 0494, 0557, 0572, 0573, 0614, 0748, 0780,
0787, 0815, 1048, 1254, 1261, 1880, 1954, 2076, 2088, 2668, 2765,
3025, 3608
a.+ dan 0599, 0975, 1254, 1402, 2089
a.+ dan olur 0495
a.+ ı 0440, 0464, 0465, 0650, 0720, 0730, 1158, 1339, 1371, 1487, 1773, 1818, 1854, 1917, 1923, 1924, 1944, 1988, 2091, 2099, 2188, 2190, 2226, 2350, 2352, 2354, 2390, 2471, 2474, 2624, 2636, 2767, 3026, 3161, 3396
a.+ uñ 0046, 0134, 0370, 0576, 0670, 1047, 1282, 1284, 1353, 1937, 1970, 2234, 2903, 3061, 3380
a.+ uñ ile 3605
a.+ uñla 1379, 1960

añlat -: İkna etmek; rızasını, onayını almak. -1-
a.- dı 0777

ansuz: Onsuz, o kişi olmadan, o kişinin yokluğuyla. -1-
a. 2774

añulcaḳ : Yavaşça, yavaş bir şekilde. -1-
a. 1676

anuñ: Onun; “a” teklik işaret zamirinin ilgi hâli ekli biçimi. -281-
a. 0007, 0008, 0017, 0018, 0022, 0024, 0029, 0037, 0065,
0077, 0099, 0111, 0113, 0141, 0147, 0148, 0157, 0198, 0212,
0235, 0239, 0258, 0291, 0310, 0314, 0377, 0394, 0448, 0477,
0487, 0504, 0520, 0550, 0555, 0605, 0610, 0670, 0679, 0686,
0687, 0690, 0700, 0740, 0773, 0776, 0795, 0802, 0807, 0810, 0814,
0818, 0822, 0843, 0848, 0859, 0865, 0868, 0870, 0894, 0906,
0908, 0910, 0913, 0928, 0946, 0952, 0957, 0966, 0983, 0986,
1033, 1070, 1071, 1083, 1112, 1122, 1131, 1152, 1181, 1208, 1220,
1221, 1222, 1240, 1252, 1273, 1278, 1290, 1304, 1309, 1310,

1330, 1344, 1364, 1367, 1379, 1452, 1455, 1457, 1482, 1483, 1489, 1526, 1533, 1537, 1539, 1566, 1585, 1599, 1600, 1610, 1611, 1618, 1619, 1626, 1636, 1668, 1686, 1747, 1788, 1802, 1849, 1862, 1900, 1928, 1933, 1935, 1955, 1957, 1962, 2026, 2038, 2044, 2058, 2066, 2073, 2118, 2129, 2148, 2165, 2388, 2418, 2505, 2515, 2528, 2592, 2607, 2626, 2630, 2655, 2657, 2662, 2683, 2698, 2703, 2711, 2724, 2791, 2850, 2856, 2857, 2861, 2881, 2912, 2913, 2925, 2926, 2939, 2965, 2989, 2997, 3001, 3007, 3008, 3088, 3090, 3132, 3135, 3185, 3191, 3252, 3253, 3254, 3257, 3260, 3269, 3298, 3320, 3360, 3374, 3414, 3444, 3477, 3527, 3540, 3545, 3550, 3551, 3556, 3559, 3574, 3585, 3658, 3660, 3666, 3669, 3677

a.+ çün 0012, 0028, 0865, 1223, 1374, 2401, 2973

a.+ daḫi 2165

a.+ içün 0574, 0619, 0961, 2401, 2953, 3277, 3629

a.+ idi 1354

a.+ ile 0007, 0031, 0147, 0471, 0842, 1496, 1497, 2192, 2603, 2682, 2757, 3229, 3421

a. oldı 1509

a. olur 1154

a.+ dı 3253

a.+ la 0626, 0728, 0933, 0995, 1084, 1246, 1251, 1349, 1351, 1368, 1370, 1912, 2066, 2111, 2387, 2439, 2757, 2992, 3105, 3450, 3639, 3655

apar -: Almak, götürmek, eksiltmek; öldürmek. -1-

a.- maya 3632

ʿār it(d) - : (Ar.) Utanmak, hicap duymak. -1-

ʿā. ider 0841

ʿār ḳıl - : (Ar.+T.) Ayıp saymak, kendine yedirememek. -1-

ʿā. ḳılur 3280

ara: 1. Mahal, yer. **2.** Orta. **3.** Mesafe. -29-

a. 0623, 2362, 3419, 3622, 3642

a.+ da 0372, 0390, 0439, 0664, 0738, 1070, 1662, 1790, 2260, 2412, 3503

a.+ dan 1446, 1498, 1815, 2669

a.+ sı 693

a.+ sın 2868

a.+ ya 0538, 1845, 2084, 3194, 3429, 3504

a.+ yı 3302

ara -: 1. Aramak, iz sürmek. **2.**

Yoklamak, araştırmak. -3-
a.- r 2985
a.- rlardı 0944
a.- yam 3374

ʿ**arāba:** (Kökeni belli değildir) Atla çekilen tekerlekli taşıt. -1-
ʿa. 3650

aracuḳ: Ara, hemen o sıra, hemen o yer. -1-
a.+ da 3045

araluḳ: Esna, sıra. -2-
a.+ da 1121, 1492

ārāste eyle - : (Far.+T.) Süslemek, donatmak, düzgün bir hâle getirmek. -1-
ā.- di 0178

ārāste ḳıl - : (Far.+T.) Süslemek, donatmak, düzgün bir hâle getirmek. -1-
ā. ḳılur 0269

ārāste ol - : Süslemek, donatmak. (Far.+T.) Süslemek, donatmak, düzgün bir hâle getirmek. -1-
ā.- dı 1372

ard: Art, arka, sonra, peş. -22-
a.+ ı 3483
a.+ ın 2484
a.+ ına 0648, 1398, 2317, 2501, 3192
a.+ ınca 0061, 0310, 0477, 0487, 0579, 1600, 1695, 1892, 2607, 2881
a.+ ında 3367
a.+ ındaġı 3191, 3192
a.+ ından 2441
a.+ ını 2393

ʿ**Æreb:** (Ar.) **1.** Arap kavmi **2.** Arap kavmine mensup olan kimse. -11-
ʿÆ. 0571, 0572, 0604, 0854, 2598, 2601, 3631
milk-i ʿÆ. 3253
sāl-i ʿÆ. 1508
ʿÆ.+ den 0570, 3169

ʿ**Ærebçe :** (Ar.+T.): Arapça, Arap dili. -1-
Æ. 101

arı: Temiz, saf. -1-
a. 2851

arḳa: Arka, sırt. -2-
a.+ m 1974
a.+ sın 1746

armaġān : Armağan, hediye, ihsan, bağış. -14-
a. 1751, 1753, 1805, 2022, 2076, 2107, 2134, 2136, 2263, 2526
a.+ dan 2244

a.+ lar 2367
a.+ lar+ ile 2002
a.+ uñ 2335
→ **armaġān ol - :** Bir kişiye hediye olarak verilmek. -1-
a.- sun 2129

Arnavūd : Balkanlarda yaşayan bir halk ve bu halktan olan olan kimse, Arnavut. -1-
A. 2536

arpa: Buğdaygillerden taneleri ekmek ve bira yapımında, çoğunlukla hayvan yemi olarak kullanılan, buğdaya göre daha erken gelişen ve olgunlaşan kılçıklı bir tahıl türü, (Hordeum vulgare). -3-
a. 2397, 2407
a.+ yle 2669

ʿ**ārsuz :** (Ar.+Tr) Arsız, edepsiz, doğru yolda olmayan, şeriat hükümlerine göre yaşamayan. -1-
ʿā. 2610

ʿ**ærş:** (Ar.) İslâm inancına göre göğün en yüksek katı, âlem tasavvurunda en yüksek nokta. -4-
ʿæ.- ı şerʿ 3680
ʿæ. 0008, 0074
ʿæ.+ dan 0076

arşun: Bir uzunluk ölçüsü. -1-
a. 3007

artuġ: Artık, fazla, ziyade. **krş.** *artuḳ.* -1-
a. 2887

artuḳ: Artık, fazla, ziyade. krş. *artuġ.* -4-
a. 2032, 2172, 2799
a.+ dı 3650

aru: Arı; zar kanatlılardan bal ve petek elde etmek için toplu hâlde kovanlarda barındırılan böcek; balarısı, (Apis mellifica). -2-
a. 2596
a.+ sı 3049

aru dirlik(g) : Temiz yaşantı; iffet, namus. -1-
a.+ ini 2483

ʿ**arūs:** (Ar.) Düğün. -1-
ʿurs-ı ʿa. 0456

ʿ**ærż eyle - :** (Ar.+T.) Sunmak, takdim etmek. -2-
ʿæ.- di 0030, 2474

ʿ**ærż it(d) - :** (Ar.+T.) Sunmak, takdim etmek. -4-
ʿæ. ide 1492
ʿæ. ider 2904
ʿæ. idüp 0893

ʿæ. itdi 1857

ʿærż: (Ar.) Yeryüzü, dünya. -3-
ʿæ.- ı keşīf 1341
ʿæ. 2859
ʿæ.+ da 0205

aş -: **1.** Bir nesneyi bir yere aşağı doğru sarkacak biçimde takmak, bağlamak. **2.** Bir nesneyi üzerine bağlamak, takmak. **3.** İdam etmek. -9-
a.- a 2163
a.- am 2633
a.- ar 0398, 0959, 2932
a.- dı 0568
a.- dılar 2352, 2573, 3037

āsān: (Far.) Kolay. -1-
ā.+ iken 3062
→ **āsān it(d) - :** (Far.+T.) Kolaylaştırmak. -1-
ā. ider 0404
→ **āsān ol - :** (Far.+T.) Kolaylaşmak. -2-
ā. oldı 3595, 3617

āşār: (Ar.) Eserler. -6-
ā.- ı fæżl 1368
ā.- ı ḫælḳ 0071
ā.+ ı+ le 0063
ā.+ ı 3360
ā.+ ın 3658
ā.+ ıydı 0457

æṣḥāb: (Ar.) **1.** Bir şeye veya bir kimseye mensup bulunanlar. **2.** Hz. Muhammed'i sağlığında gören, sohbetinde bulunan İslam büyükleri. -15-
æ.- ı Fīl 0737
æ.- ı Resūl 3411
æ. 2927
æ.+ a 0860, 0941
æ.+ dan 0917
æ.+ ı 1477, 2890
æ.+ ıdur 0046, 0054, 1073
æ.+ ın 0887
æ.+ ına 0029, 2861

aṣıl -: Asılmak, idam edilmek. -3-
a.- a 0750
a.- ur 2735, 3423

ʿāṣī ol - : (Ar.) Başkaldırmak, isyan etmek. -1-
ʿā. oldı 1058

āsitān: (Far.) Tekke; dergâh. -1-
ā.+ ın 3680

āsiyāb: (Far.) Değirmen, su değirmeni. -2-
ā. 0212
ā.+ a 0858

āsiyābān : (Far.): Değirmenci, değirmen sahibi. -1-
ā. 0858

ʿ**æsker:** (Ar.) Asker, leşker. -1-
ṣāḥib-i ʿæ. 3449
ʿa.+ i 3673

æṣl: (Ar.) Soy, nesep. -23-
æ.- ı cūd 0867
æ.- i Cemşīd 3026
æ.- i enām 0091
æ.- i nüsḫada 2247
æ. 1287, 2946
æ. oldı 0076
æ.+ i 0264, 0528, 0802, 0868, 0870, 1222, 2926
æ.+ i+ di 1390, 2990
æ.+ idür 0834, 1151, 3056
æ.+ inden 0606
æ.+ i+y+ idi 0220
æ.+ üñ 3082
æ.+ üñden 0744

ʿ**æṣr:** (Ar.) Zaman, devir. -4-
ʿæ. 1417, 3543
Ḳæhremān-ı ʿæ. 3566
Pāṣā-yı ʿæ. 3598

aṣṣı: Yarar, fayda. -1-
a. 2595

āsümān-ḳædr ol - : (Far.+Ar.+T.) Gökyüzü mertebesine ulaşmak. -1-
ā. oldı 3564

aş -: 1. Aşmak, geçmek. **2.** Açmak. -13-
a.- ar 2363
a.- dı 0455, 1721, 1762, 1963, 2534, 2904, 3644
a.- dılar 1965, 2178, 2205, 3046
a.- up 2622

aş: Aş, yemek. -1-
a.+ içün 3672

aşaġa: Aşağı, aşağı doğru. -4-
a. 2302, 2580, 3544
a.+ dan 1671

ʿ**āşıḳ:** (Ar.) Âşık, sevdalı. -1-
ʿā.+ ı 3149
→ ʿ**āşıḳ ol - :** (Ar.) Âşık olmak sevdalanmak. -4-
ʿā. olmış 0824
ʿā. olup 3150
ʿā. u mæʿşūḳ olup 0073

āşikār: (Far.) Belli, ortada, görülebilen, ortaya çıkan. -5-
ā. 0192, 0414, 0578, 0591, 1262
→ **āşikār ḳıl - :** (Far.+T.) (Hükümdar olarak) (açığa çıkarmak, belli etmek; (hükümdarlığı) vermek. -1-
ā. ḳıldı 0368
→ **āşikār ol - :** (Far.+T.) Ortaya çıkmak, görünmek. -10-
ā. oldı 0199, 0537, 0554, 0742, 0884, 1029, 1049, 1166, 3112,

3361

āşinā ol - : (Far.+T.) Ortaya çıkmak, görünmek, yarenlik etmek. -1-
ā. oluban 2157

āşūb: (Far.) Kargaşa, karışıklık.-1-
ā. 3361

āşüfte-dil ol - : (Far.) Aşk ve hayranlıkla iç dünyası altüst olmak. -1-
ā. oluban 2906

at: Atgiller familyasından binek, yük ve çeki hayvanı olarak kullanılan ortalama otuz yıl ömürlü, memeli, tek toynaklı, evcil ve otçul hayvan, (Equus caballus). **krş.** *āt.* -75-
a. 0594, 0595, 0598, 1056, 1639, 1642, 1693, 1893, 1913, 1915, 1987, 2008, 2033, 2036, 2110, 2218, 2219, 2312, 2314, 2346, 2361, 2395, 2409, 2440, 2448, 2657, 2698, 2700, 2706, 2717, 2843, 2934, 3200
a.+ ile 1833, 2745, 3650
a.+ a 0905, 1479, 1605, 1732, 1830, 2110, 2387, 2696, 2854, 3047, 3094, 3235, 3406
a.+ dan 1785, 2451, 2725, 3202, 3204
a.+ dur 0595
a.+ ı 1358, 1359, 2317, 2582, 2669, 3191, 3651
a.+ ın 1638, 2450
a.+ ından 2725
a.+ ıyle 2689
a.+ lar 2309, 2710, 3498, 3636
a.+ ları 2453
a.+ larını 2436
a.+ larıyle 2200
a.+ lu 2312
a.+ uñ 2447

at -: 1. Fırlatmak. **2.** Bir tarafa doğru sürmek. **3.** (Adım) atmak. **4.** Kuşatmak, sarmak. **5.** (*yabana at-* biçiminde) terk etmek, bırakmak, sürdürmemek, sona erdirmek. -31-
a.- ar 0717, 1196, 2577, 2604, 2649, 2923, 3017, 3033, 3270, 3276, 3522
a.- ar+ idi 1671, 1676, 2600
a.- ardı 2597
a.- arlar 2449
a.- dı 1235, 3396
a.- dılar 2602, 2605, 3224, 3630
a.- ıcaḳ 2577
a.- mañ 1980
a.- maz 1721
a.- uban 2048, 2374, 2596
a.- up 2009, 2489, 3535

āt: -18- **bkz.** ve **krş.** *at.*
ā. 1828, 1891, 2091, 2104, 2172, 2305, 2313, 2335, 2387, 2394, 2404, 2705, 2836, 3048, 3370, 3428, 3497, 3637

ata: Baba. -55-
a. 0399, 1175, 1950, 3077
a.+ ların 3020
a.+ sı 0127, 0133, 0235, 0262, 0278, 0281, 0284, 0303, 0306, 0590, 0618, 0767, 0866, 1071, 1231, 1278, 1299, 1329, 1342, 1390, 1391, 1483, 1539, 1767, 1769, 1802, 2002, 2023, 2786, 2940, 3252, 3361
a.+ sıdur 0282
a.+ sın 0520, 1299
a.+ sına 0432, 2781, 3354
a.+ sından 0382, 0605, 0767, 0770, 2012
a.+ sınuñ 1459, 3318
a.+ sıydı 0261
a.+ sıyle 1806, 3023, 3072

ʿ**æṭā:** (Ar.) İhsan, bağış. -2-
ʿæ. 1534
ʿæ.+ lar 1598
→ ʿ**æṭā eyle - :** (Ar.+T.) (Bir şeyi almak, elde edebilmek karşılığında) bağışta bulunmak.
ʿæ. eyledi 2929
→ ʿ**æṭā it(d) - :** (Ar.+T.) Bağış ve ihsanda bulunmak. -1-
ʿæ. ider 0688
→ ʿ**æṭā ḳıl - :** (Ar.+T.) Bağış ve ihsanda bulunmak. -6-
ʿæ. ḳıldı 0348, 0395, 0684, 3671
ʿæ. ḳılsun 3041
ʿæ. ḳılup 0085

atabeg : İlk Müslüman Türk devletlerinde yüksek dereceden bir ünvan. -1-
a. 1325

ʿ**æṭæş:** (Ar.) Kuraklık, suzuluk. -1-
ʿa. 1564

ʿ**æṭāy:** (Ar.) **bkz.** *æṭā* -1-
ʿa. ḳılur 1954

āteş-kede : (Far.) Mecûsî tapınağı, ateşe tapanların ateşlerinin yandığı yer. -3-
ā. 0739
ā.+ ye 0647
seyr-i ā.+ ye 0641

atıl -: Fırlatılmak. -9-
a.- dı 2377
a.- duġın 2645
a.- sa 2645, 2646
a.- ur 1733, 2035, 2570, 3390
a.- urdı 2575

atım : Menzil, mesafe. -1-
a.+ ı 2841

ʿ**ætīḳ:** Eski, eskiden kalma. -1-
ʿæ. 3508

aṭlas: (Ar.) Yüzü ipek, altı pamuklu kıymetli bir kumaş cinsi. -2-
a. 3548
a.+ ın 2775

atlu: Atlı asker, süvari. -15-
a. 1727, 1779, 2033, 2341, 2399, 2703, 3108, 3111, 3183,
3621, 3626
a.+ dur 3106, 3171
a.+ ya 2321
a.+ yle 2054

atmaca: Kartalgillerden ormanlık alanlarda yaşayan, küçük kuşları ve kemirgenleri avlayarak beslenen geniş kanatlı, uzun kuyruklu yırtıcı ve etçil bir kuş, (Accipiter nisus). -1-
a. 3109

at yanı : Terki. -1-
a.+ na 3037

av: Hayvan avlama. -4-
a.+ a 2013, 2890, 2957
a.+ da 0678

ʿævām: (Ar.) Halk. -4-
ʿæ. 0589, 1001, 1002, 1011

aʿvān: (Ar.) Yardımcılar, arka çıkanlar. -1-
i.+ ın 0721

āvāre : (Far.) Perişan. -1-
ā.+ ler 1941
→ **āvāre ol - :** (Far.+T.) **1.** Perişan olmak. **2.** Görevsiz ve başıboş bir hâlde kalmak. -2-
ā. oldı 0575
ā. olur 2984

āvāz: (Far.) Ses, feryat, inilti. -3-
ā.- ı ġævġā 2556
ā. 1680
ā.+ ı 3400
→ **āvāz it(d) - :** Ses çıkarmak, bağırmak. -1-
ā. ider 3634

āvizāb : (?+T.) آوِزاب biçiminde imla edilen sözcük, *Nizâmü't-tevârîh*'in Farsça metnine göre buraya gelmesi gereken kelimenin *adl ü rāy* anlamına gelen bir kelime olmalıdır. -1-
ā. oldı 0175

avla -: Bir hayvanı yakalamak veya vurmak. -1-
a.- rdı 3109

ʿævn: (Ar.) Yardım. -6-
ʿæ. 1426, 1484
ʿæ.+ içün 1597, 3433
ʿæ.+ iyle 3688
ʿæ.+ iyledür 0007
→ **ʿævn eyle - :** (Ar.+T.) Yardım etmek, destekte bulunmak. -2-

ʿæ.- i Tersā eyledi 1595
ʿæ.- eyleye 2684
→ ʿ**ævn it(d) - :** (Ar.+T.) Yardım etmek, destekte bulunmak. -2-
ʿæ.- er 1425
ʿæ.- di 0683
→ ʿ**ævn ḳıl - :** (Ar.+T.) Yardım etmek, destekte bulunmak. -1-
ʿæ.- masa 3248

ʿ**ævret:** (Ar.) **1.** Eş. **2.** Kadın. -24-
ʿæ. 0113, 0114, 0254, 0411, 0569, 0826, 0956
ʿæ.+ i 0317, 0325, 0405, 0410, 0567, 0800, 1454, 3064
ʿæ.+ içün 0099
ʿæ.+ in 2052
ʿæ.+ inden 0929, 2512
ʿæ.+ ine 0799
ʿæ.+ i+ y+ iken 0023
ʿæ.+ iyle 0703
ʿæ.+ ler+ idi 0879
ʿæ.+ üñ 0568

avürd: Çene, çene kemiği, çene dibi. -1-
a.+ inde 2048

ay: Yılın on ikide biri olan zaman dilimi. **krş.** *āy.* -30-
a. 0505, 0518, 0522, 0523, 0524, 0835, 0837, 0839, 0845, 0953, 1057, 1064, 1178, 1180, 1186, 1271, 1443, 2290, 2784, 2935, 3294
a. oldı 0927
a.+ da 0928, 1052, 2419, 3069
a.+ dan 0956, 2683
a.+ ı 3345

ay : Dünya'nın uydusu olan gök cismi. -3-
a. 1751, 2591, 2933

āy: bkz. ve **krş.** *ay.* -7-
ā. 0525, 0527, 0535, 0681, 0910, 2546, 2685

- *Bu hâlet üzre geçdi bir nice* ***ây*** */ İnledürdi dem-â-dem nite kim* ***nây*** (ZŞÜP, mes.1173)
- *Bununñ üstine geçdi bir niçe* ***ây*** */ Sefere itdi şâh-i 'âlem-i* ***rây*** (CSLM, mes.226)
- *Durup Keyd ile 'işret itdi bir* ***ây*** */ Gehî itdi mey nûş geh gûş-i* ***nây*** (BİBA, mes.2265)
- *Senden alurken şu'â'ı gün ü* ***ây*** */ Zerre gibi zâr olup olduñ* ***gedây*** (MMMK, 2812)
- *Felek fîlinüñ üstinde yıl ü* ***ây*** */ Zuhâl Hindûsına oldur viren* ***cây*** (LHLM, mes.46)

ayaġ: Ayak; insan ve hayvanlarda yere basmaya ve yürümeye yarayan organ. **krş.** *ayaḳ.* -15-
a. 2320

a.+ a 2336, 3376
a.+ ı 2036
a.+ ın 2120
a.+ ına 0631, 2099, 2106, 2409, 2795
a.+ ında 1893
a.+ ından 2033, 2634, 2706
a.+ uñuzuñ 2144

ayaġı uç - : Ayağı kaymak, düşmek. -1-
a.- ar 3530

ayaḳ: bkz. ve **krş.** *ayaġ.* -2-
a. 2292
a.+ ları 2346

ʿæyāl: (Ar.) Aile, çoluk çocuk. -1-
ʿæ. 2046

ʿæyān: (Ar.) Aşikâr, zahir. -1-
ʿæ. 0425
→ **ʿæyān ḳıl - :** (Ar.+T.) Açığa çıkarmak; bir konuyu anlatmak. -1-
ʿæ.- am 0266
→ **ʿæyān ol - :** (Ar.+T.) Ortaya çıkmak, zahir olmak. -4-
ʿæ.- dı 0259, 0275, 0811, 2996

ʿæyb: (Ar.) Kusur, kabahat. -1-
ʿæ. 0005

Aydın oġlı : Aydınoğlu, Aydınoğulları. -6- **bkz.** *Aydın oġlı (Kişi Adları Dizini).*
A. 0060, 1580, 1581, 1590
A.+ n 3384
A.+ nı 1589

ayġır: Damızlık erkek at. -2-
a. 3202
a.+ lara 3190

ayır -: Ayırmak, bölmek, parçalamak. -1-
a.- ur 2183

āyīn: (Far.) Örf, âdet, töre. -2-
ā. 3362
ā.+ ile 0670

ayluḳ: Aylık; bir ay sürecek kadar. -2-
a. 1479, 2535

ʿæyn: (Ar.) Göz. -2-
ʿæ.- i ḥūruñ 0039
ʿæ.- i ʿibret 3067

ayru: 1. Ayrı, uzak. **2.** Başka. -3-
a. 1814, 3085
→ **ayru ol - :** Ayrı kalmak, uzak olmak.
a. olmazdı 1620

ayruḳ: Başka, diğer. -1-
a.+ dan 1713

ayruḳsı ol - : (Bir durum, hâl için) başka türlü ve beklenenden farklı şekilde gerçekleşmek. -1-
a. olur 2183

ayrul -: Hasar almak, parçalanmak. -1-
a.- dı 2181

ayuḳ: Ayık; aklı yerinde, sarhoş olmayan, haram ve yasak olan şeylerden kaçınan. -1-
a. 1946

az: 1. Adedi az olan. **2.** (Mesafe için) kısa. **krş.** *āz.* -4-
a. 1357, 1427, 2180
a.+ dur 0769

āz: bkz. ve **krş.** *az.* -2-
ā. 3290
ā. olur 1506

- *Süci_içen kişi nite bekleye **râz** / Meger suluca ola ol dahi **âz*** (SNCD, mes.1189)
- *Segirdü geldi didi Husrev'e **râz** / Ne kim añladıdı çok ü veyâ **âz*** (FHŞÖ, mes.684)
- *Olur ol duhterüñ ehliyyeti **âz** / K'anası hüsni ile eyleye **nâz*** (LHLM, mes.1442)
- *Eger emr ide bân bu dem açam **râz** / Gamum cokdur velîkin söyle yem **âz*** (LÇVR, mes.525)
- *Söylemezdi dili ki aça **râz** / Bileler her ne ise çok ger **âz*** (CSLM, mes.393)

āzād eyle - : (Far.+T.) Özgür bırakmak, salıvermek, esaretten kurtarmak. -2-
ā. eyledi 0723, 1362

āzād it(d) - : (Far.+T.) Özgür bırakmak, salıvermek, esaretten kurtarmak. -2-
ā. şder 0470, 3227

æʿẓæm : (Ar.) En büyük. -2-
æ. 0062
ism-i æ. 0010

ʿæzā vir - : (Ar.+T.) Başsağlığı dilemek, taziyede bulunmak. -1-
ʿæ. virür 2023

ʿæzeb: (Ar.) Asker, piyade askeri. -17-
ʿæ. 1671, 1686, 1810, 1825, 1834, 1921, 1978, 1985, 2234,
2310, 2688, 2845, 3182
ʿæ.+ ler 1919, 2217, 2286
ʿæ.+ lerden 1979

azġun: Sapkın, doğru yolda olmayan. -1-

a. 3488

azıḳ: Azık; yiyecek, yol yiyeceği, erzak. **krş.** *azuḳ.* -2-
a. 2178, 2242

ʿ**æẓīm:** (Ar.) **1.** Büyük. **2.** Çok şiddetli. -10-
cūy-ı ʿæ. 0289
dīvār-ı ʿæ. 0731
ḥışn-ı ʿæ. 3545, 3579, 3592
ḳæṣr-ı ʿæ. 0206
Ḳurʾān-ı ʿæ. 0031
ṣædr-ı Ḳurʾān-ı ʿæ. 0001
ẕebh-i ʿæ. 0014
ḳæḥt-i ʿæ. oldı 0687

ʿ***Æzīz:*** "Benzeri bulunmayan, eşşiz kudret sahibi, mağlup edilmesi mümkün olmayan" manasında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel adlarından)'dır. -1-
ʿÆ. 0006

ʿ**æzīz:** (Ar.) Ermiş, veli. -2-
ʿæ. 0198
→ ʿ**æzīz ḳıl - :** (Ar.+T.) Saygıdeğer, itibarlı, değerli kılmak.
ʿæ. ḳılmışdur 3358

ʿ**æzl:** (Ar.) Görevine son verme, görevinden alınma, görevi sonlanma. -1-
ʿæ.+ ini 0200
→ ʿ**æzl it(d) - :** (Ar.+T.) Görevden almak.
ʿæ.- er 0428 -1-
- *İrte gice oldugı-y-çun işi* ***hezl*** */ İtdiler mansıbdan anı tîzde* ***ʻæzl*** (AİYA, mes.6399)
- *Sitemdür pâdişâha nâme-i* ***ʻæzl*** */ Yakar tâc-üa tahtı vü tolar* ***hezl*** (ACHA, mes.1485)

→ ʿ**æzl ol - :** (Ar.+T.) Görevden alınmak, azedilmek. -2-
ʿæ.- up 2983
ʿæ.- ur 0847
- *Anı degül kim ola tezvîr ü* ***hezl*** */ Yahud ola bezm ü rezm ü nasb ü* ***ʻæzl*** (HZMS, mes.1416)

ʿ**æzm:** (Ar.) Yönelme, kararlılık, niyet. -2-
ʿæ.- i rāh 1615
ʿæ.+ i 3357
→ ʿ**æzm eyle - :** (Ar.+T.) Yönelmek. (Ar.+T.) -3-
ʿæ.- i Rūm eyledi 2992
ʿæ. eyledi 1653
ʿæ. eyledük 3509
- *Kakıdı sarayına* ***ʻæzm eyledi*** */ Dahi göñli içinde* ***cezm eyledi*** (SNCD, mes.464)

→ ʿ**æzm it(d) - :** (Ar.+T.) Yönelmek. -24-

ʿæ.- i Hindūstān ider 0728
ʿæ. ide 1694
ʿæ. ider 0397, 0722, 1138, 1426, 2350, 2368, 2617, 3129, 3456, 3468, 3481, 3508, 3516
ʿæ. idüp 0135
ʿæ. itdi 0669, 1760, 2757, 3467, 3575, 3601
ʿæ.+ i ider 3354
Nīgebōlī ʿæ.+ ini ider 3245

- *Saf yıhardı n'ireye kim itse **'æzm** / Cân yahardı kimüñ ile kılsa **rezm*** (AİYA, mes.3028)
- *Saf yıhardı n'ireye kim itse **'æzm** / Cân yahardı kimüñ ile kılsa **rezm*** (AİYA, mes.3028)

→ ʿ**æzm ḳıl - :** (Ar.+T.) Yönelmek**.** -23-
ʿæ.- i ġæzā ḳıldı 2023
ʿæ.- i ġæzā ḳılur 3125
ʿæ.- i Mōrā ḳılur 3460
ʿæ.- i rāh ḳılaydı 0761
ʿæ.- i rāh ḳıldı 3366, 3434, 3437, 3486, 3515
ʿæ.- i sefer ḳılur 3151
ʿæ.- i sefer ḳılur+ idi 3147
ʿæ. ḳıldı 1141, 2301, 3262
ʿæ. ḳılmışdı 2416
ʿæ. ḳılur 1145, 3043, 3218, 3351
ʿæ.+ in ḳılur 2935
ġæzā ʿæ.+ in ḳılur 2022, 3492
ʿæ.+ ini ḳılmışdı 2763

→ ʿ**æzm ol - :** (Ar.+T.) Yönelme, niyet ve kararlılık gerçekleşmek, azmetmek. -1-
ġæzā ʿæ.+ i olur 3045

azuḳ: Azıcık, az sayıda (kişi). -1-
a. 2416

azuḳ: Azık, yol yiyeceği, erzak. **krş.** *azıḳ*. -1-
a. 2675

bā: (Ar.) Ebced değeri 2 olan, Arap alfabesinin ikinci harfi. -1-
b.+ y+ ile 1552

bāb: (Ar.) **1.** Kitap bölümü. **2.** Kapı. -62-
b.- ı ensāb+ ile 0049
b.- ı evvel 0068
b.- ı Moġūl 1477
b.- ı ʿālem 0068
b.- ı Ẓaġāriyye 0053
b. 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0052, 0055, 0056,
0057, 0061, 0062, 0166, 0293, 0331, 0458, 0500, 0863, 0898,
1027, 1028, 1206, 1403, 1576, 3359, 3478, 3657
b. 1282
fæṣl-i b. 2864
fetḥ-i b. 0042, 0743, 1370, 1493, 1527, 1788, 1929, 2592, 2743, 2850, 3558
fetḥ-i b. idüp 1587

feṯḥ-i b. ḳıla 0467
yigirmi iki b. itdüm 0043
feṯḥ-i b. oldı 1599
b.+ dur 0058, 1133, 1322, 1477
b.+ ı 0050, 0051, 0899, 0937
b.+ ı durur 0293
b.+ ıdur 0044, 0046, 0054, 1073

Bābōs: Papa; Hristiyanlığın dinî lideri. -6-
B. 2538, 2654, 2666, 2668
B.+ a 2537
B.+ uñ 2557

Babōs: -3- **bkz.** ve **krş.** *Bābōs*.
B. 2257, 2539
B.+ dan 2652

Bābos-4- **bkz.** ve **krş.** *Bābōs*.
B. 2550
B.+ a 2549, 2654, 2663

Babūs-2- **bkz.** ve **krş.** *Bābōs*.
B. 3625, 3645

bābūc: (Far.) Pabuç, ayakkabı. -1-
b.+ um 3373

bāc: (Far.) Vergi. -7-
b. 0436, 0688, 1048, 1254, 1931, 2030, 2533

bād: (Far.) Rüzgar, yel. -1-
b.- ı ṣarṣardan 3357

bæʿd ezān : (Far.) Sonra, bundan sonra. -3-
b. 0505, 0521, 1099

bāġ: (Far.) Meyve bahçesi. -6-
b.- ı ḫūb eyledi 1525
b. 1163, 2362
b. u gülzār oldı 0267
b.+ a 2361
b.+ ı 0269

baġacuḳ(ġ) : Eskiden savaşlarda düşman kalesine çıkmak üzere kağnı benzeri bir araç üzerinde taşınarak kale burcunun dibine dayandırılan ve düşman kalesinden gelecek saldırılarla yanmasını bertaraf etmek üzere dışına koyun postunun tersi sarılan yürür kule. Mahremî'nin *Sepîde-dem ki küşâde_oldı bu revân kal'a / Kılâ'-i zulmet-i şeb tutdı yüz revân kal'a* beytinden anlaşılabildiği gibi "revân kal'a" da denilmiştir. Kaplumbağaya benzemesi dolayısıyla *bağacuk* olarak adlandırılmış olabilir. Hüseyin Dağtekin'in 1951 yılında yayımlanan bir makalesinde (Dağtekin, 1951) İstanbul'un fethinde kullanılan yürür kuleler hakkında bilgi verilmiştir. -3-
b. 2373, 2376
b.+ a 2375

bāġçe: (Far.) Bahçe. **krş.** *baḫçe*. -1-
b.+ y+ ile 3665

baġır: Göğüs, sine. -1-
b.+ ını 0573

baġışla - : Bağışlamak, affetmek. -2-
b. 1852
b.- r 1933

baġla -: **1.** Dolamak. **2.** (Yarayı) sarmak, iyileştirmek. **3.** Kapatmak, kilitlemek. **4.** Saygıyla elleri bağlamak. **5.** (*ālāy* ile birlikte) asker saf saf olmak. -10-
b.- dı 2308
b.- dılar 1898, 2027, 2323
b.- r 2381, 2581, 3078
b.- yuban 2336
b.- yup 2380, 2673

baġlu: Kısır; çocuğu olmayan. -1-
b.+ y+ iken 1599

baġrına baş - : Kucaklamak. -1-
b. başuban 1746

baḫçe: (Far.) Bahçe. **krş.** *bāġçe.* -1-
b. 2155

baḥr: (Ar.) **1.** Nehir, göl. **2.** Deniz. -18-
b.- ı ġæmdan 3604
b.- i cūdından 3685
b.- i iḥsān 1352
b.- i ḳīr 2607
b. 0537, 0542, 1374, 1656, 1693, 3099, 3403
b.+ de 2181
b.+ dür 1635
b.+ e 3038, 3096
b.+ inde 0026
b.+ inden 0009
b.+ ün 2266

bæḥş: (Ar.) **1.** Bahis; bir konu üzerindeki ilmî tartışma, ilim bahsi, ilim konusu. -1-
b. 3679
→ **bæḥş ḳıldur - :** (Ar.+T.) İlmî konular hakkında tartıştırmak, münzara ettirmek. -1-
b. ḳıldurur 0557

bæḫşiş it - : (Far.+T.) (Bağışlayarak, affederek) ihsanda bulunmak. -1-
b. ider 1854

bæḫt: (Far.) Kader, talih, şans, nasip, kısmet. -3-
b.- i siyāh 0326, 2806
b.+ ine 0699

bæḫtulu : (Far.+T.) Bahtlı, talihli. -1-
b. 1649

bæʿīd: (Ar.) Uzak, ırak. -1-
b. olmaz 0969

bā-ihtimām : (Far.+Ar.) Yardımlaşarak, ittifak ederek. -1-
b. 1246

baḳ -: 1. Bakmak, görmek. **2.** İzleyerek beklemek. -16-
b. 0461
b.- ar 0787, 1656, 2325, 2361, 2501, 2885, 3448
b.- ardı 3275
b.- dı 2906
b.- dılar 1658, 2187, 2835
b.- ma 0113
b.- mayup 2797
b.- up 3067

bāk: (Far.) Korku, kaygı. -5-
b. 0228, 0473, 0858, 1072, 1645
→ **bāk ḳıl - :** (Far.+T.) Korku vermek. -2-
madı 0708, 1731
→ **bāk ol -:** (Far.+T.) Korku hâli ortaya çıkmak. -2-
b. oldı 3213, 3339

baḳam: Baklagillerden sıcak ülkelerde yetişen ve odunundan kırmızı boya çıkarılan bir cins ağaç; kızıl ağaç (Haematoxylon campechianum) ve bu ağaçtan elde edilmiş boya maddesi. -1-
b. 1473

bāḳi ol - : (Ar.+T.) Kalmak, yaşamaya devam etmek. **bkz.** ve **krş.** *bāḳī (1).* -1-
b. ol 2265

bāḳi : bkz. ve **krş.** *bāḳī (2).* -2-
b.+ sin 1962, 3684

bāḳī (1) : (Ar.) Kalıcı, ölümsüz, ebedî. -6-
b. 0115, 0681, 1242, 2464, 2823
b.+ dür 3691

bāḳī (2) : (Ar.) Geri kalan; bir bütünü oluşturan şeylerin geri kalan kısmı. -2-
b. 2328
b.+ sini 3471

bāl: Arıların çiçeklerden topladıkları ve kursaklarında özlendirerek petek gözlerine doldurdukları tatlı, kokulu, açık sarıdan esmere kadar değişen koyu kıvamlı sıvı madde. -1-
b.+ ini 3049

bālā id(t) : (Far.+T.) (Şehir için) büyütmek, sınırlarını genişletmek. -1-
b. ider 0204

balta : Kazma. -1-
b.+ lar+ ile 2621

bān: (Far.) Bey, ileri gelen. -11-

b. 3148, 3149, 3173, 3175, 3199, 3201, 3623
b. olur 3175
b.+ ı 3170, 3214
b.+ lar 3155

baña: Bana. -36-
b. 0114, 0461, 0812, 1748, 1840, 1852, 1860, 1865, 1904,
2109, 2116, 2138, 2267, 2300, 2332, 2370, 2467, 2476, 2491,
2492, 2561, 2587, 2633, 2674, 2718, 2719, 2788, 2797, 2803,
2958, 3075, 3162, 3178, 3519, 3686

bañla - : Bağırmak ve (bu vasıtayla) bir konu hakkında istişare etmek, görüş almak. -1-
b.- dılar 2931

barān it(d) - : Baran, bostan, sebze bahçesi hâline getirmek. -1-
b. ider 2972

bārān-miṣāl : (Far.+Ar.) Yağmur misali, yağmur gibi. -1-
b. 2083

bārhā: (Far.) Defalarca. -1-
b. 3221

barış -: Barışmak, uzlaşmak. -2-
b.- alum 1899
b.- ur 2146

bārū: (Far.) Kale duvarı, sur. -2-
b. 1629
b.+ yı 3403

baş -: 1. Baskın yapmak. **2.** Galip gelmek, üstün gelmek. **3.** (Bir mevkiye, bir makama, bir göreve) başlamak, (adım) atmak. -9-
b.- am 2562
b.- dı 0708, 1357, 2319, 2393
b.- dılar 1388, 3037
b.- ılur 0380
b.- sañ 2504

bās: (Far.) İç sıkıntısı, keder, üzüntü. -1-
b. oldı 3421

baş: 1. Baş, kafa, kelle. **2.** Lider, öncü. **3.** Tepe. -58-
b. 1499, 1862, 1988, 2490, 2660, 2829, 3013, 3110, 3511
b.+ a 0486, 0531, 1297, 2829
b.+ da 0087, 0299
b.+ ı 1928, 1970, 2271, 2297, 3111, 3410, 3446
b.+ ıdur 0660
b.+ ın 0934, 2219, 2475, 2532, 2658, 2726, 2762, 2777, 3023,
3324
b.+ ına 0258, 0513, 1610, 2343, 2694, 3298
b.+ ında 3372, 3698

b.+ ından 0412, 2434
b.+ ını 0659, 0660, 2452, 2701, 2958, 2963
b.+ ıydı 3420
b.+ ı+ y+ ile 1687
b.+ lar 2712
b.+ ların 3353
b.+ larını 3037
b.+ um 2477
b.+ um+ idi 2807
b.+ uma 2806
b.+ uñda 1495
→ **baş it - :** Kumandan, lider olarak belirlemek. -1-
b. itdiler 2551
→ **baş ol - :** Kumandan, lider olmak. -2-
b. oldı 2549
b. olur 2550

bāş: bkz. ve **krş.** *baş.* -3-
b. 0696, 3423
- *Çü itdüm bu işükde işümi **fâş** / Yâ işüm başa vara yâ virem **bâş*** (ŞHŞŞ, mes.6193)
- *Mest olur kor içine bülbüle **bâş** / Râz-i sâger açılup eyledi **fâş*** (BSHP, mes.643)

→ **bāş ol - : bkz.** ve **krş.** *baş ol-*.
b. oldı 0485

başar -: Başarmak; elde etmek, istediğini bulmak. -1-
b.- ımaz 3611

baş aşaġa : Baş aşağı; başı aşağıya doğru bakar vaziyette, utanır bir şekilde. -1-
b. eyledi 2475

baş çek - : İsyan ve itaatsizlik etmek. -2-
b.- di 3234
b.- er oldı 2260

başdan ayaġa : Baştan ayağa; baştan ayağa kadar, tamamını kapsayacak şekilde. -7-
b. 1885, 2007, 2470, 2704, 2735, 3267, 3352

başdan başa : Baştan başa; bir uçtan bir uca, geniş bir yeri kapsayacak şekilde. -1-
b. 2886

baş ḳaldur - : Karşı gelmek. -1-
b.- dı 2268

baş ḳo - : Saygı göstermek amacıyla başını yere koymak, secde etmek. -1-
b.- yuban 2264

başla -: 1. Başlamak. **2.** Başa geçmek, öne düşmek. -6-
b. 0002
b.- dı 0796, 1007, 2736, 2953

b.- yuban 0446

baş oyna - : Canını feda etmekten çekinmemek. -1-
b.- dı 3289

bat -: 1. Suyun içerisine belirli bir derecede veya tamamen girmek, dalmak. **2.** Saplanmak. **3.** (*Fikr*, *tañ* gibi sözcüklerle) bir duyguya gark olmak, bir duyguyu yoğun bir biçimde yaşamak. -4-
b.- a 2187
b.- ar 2846
b.- dı 2415
b.- dılar 3224

bāṭıl: (Ar.) Geçersiz, boş, hükümsüz. -1-
b. ḳılur 2991

bāṭın: (Ar.) İç, derun, gözle görülmeyen. -1-
b.+ da 0028

bāṭınen : (Ar.) Batın bakımından, içten, kalben. -1-
b. 1288

bætmæn : Bir ağırlık ölçüsü. -1-
b. 2597
Dahi ʻanber-i hâs ü müşk-i ***Huten*** */ Gerek degme dürlüden on* ***bætmæn*** (SNCD, mes.3161)

batur -: Suya batırmak. -1-
b.- ur 2182

bā-vefā: (Far.+Ar.): Vefaya, ahde uyarak, verilen söz gereği. -1-
b. 3314

bay: Zengin, varlıklı. -4-
b. 0910, 1711 1755, 1954
→ **bay eyle - :** Zenginleştirmek. -1-
b. eyledi 3306

bayaġı: Normal, alışılagelmiş, âdet üzre, eskiden olduğu gibi. -1-
b. 2760

bæʿżı: (Ar.) Bazı, kimi, birtakım (kişiler, kimseler). -7-
b. 0447
b.+ lar 0329, 0179, 0180, 0376, 0379, 0427

be-cid: (Far.+Ar.) Sık sık, sürekli. -2-
b. 2604, 3368

bed: (Far.) Kötü, fena. -2-
b. 3025, 3066

bed-efʿāl : (Far.+Ar.) Kötü işler, kötü eylemler. -1-
b.+ ini 0605

beden: (Ar.) Kale duvarı. -1-
b. 2735

- DS: *beden* "beden, kale duvarı" (Diyarbakır)
- DS: *beden* "sur, hisar" (Erzurum)
- DS: *beden* "beden; sur, hisar" (Erzurum)

bed-fiʿāl : (Far.+Ar.) Yaptıkları kötü olan, kötü işler işleyen. -1-
b. 3157

bed-güher : (Far.) Aslı bozuk olan, mayası bozuk olan. -6-
b. 0278, 0824, 3174, 3226, 3256
Moġūl-ı b. 1440

bed-ḥāl eyle -: (Far.+Ar.) Düşkün ve âciz bir hâle getirmek. -1-
b. eyledi 3261

bedīʿ: (Ar.) Eşi ve benzeri görülmemiş. -1-
læfẓ-ı b.+ ile 0266

bedīd: (Ar.) Meydanda ve görünür olan, açık, apaçık. -1-
b. 1442

bedr: (Ar.) Ayın on dördüncü gecesinde aldığı hâl, dolunay. -3-
b.- i dīn+ ile 2627
b. 3564
b. oldı 3564

bed-reg : (Far.) Kötü soylu. -1-
b.+ i 1058

beg: 1. Hükümdar, padişah, emir. **2.** ileri gelen devlet adamlarına verilen ünvan. -56-
b. 0744, 0886, 1202, 1614, 1652, 2163, 2200, 3000, 3099, 3282, 3289, 3611
1949, 2013
b.+ de 1973
b.+ dür 1624, 3283
b.+ e 1934
b.+ e 3081
b.+ i 0754, 0869, 0983, 1058, 1489, 1646, 1707, 1849, 2028,
2694
b.+ inden 1474
b.+ ine 3288
b.+ ler 0636, 2218, 2221, 2255, 2351, 2472, 2664, 2745, 2768, 3058,
3349, 3380
b.+ lerden 2509
b.+ lere 2667
b.+ leri 2119, 2325, 2765
b.+ lerin 0342
b.+ lerinden 0395, 1207
b.+ leriyle 2730
b.+ lerüñ 2658, 2781
b.+ üm 2488
b.+ üñ 1894

→ **beg it - :** Bey, hükümdar

yapmak; tahta çıkarmak. -2-
b. iderler 0606
b. itdi 0300
→ **beg ḳıl - : 1.** Tahta çıkarmak. **2.** Yönetici olarak tayin etmek. -3-
b. ḳıluñ 3211
b. ḳılur 1172, 1406
→ **beg ol - :** Bey, hükümdar olmak. Beylik makamına geçmek. -31-
b. oldı 0175, 0295, 0297, 0303, 0483, 0685, 0942, 0943, 0963, 0971, 0993, 1108, 1271, 1303, 1381, 1421, 3213, 3309
b. olmaz 2978
b. oluban 0833, 3144
b. olup 0521, 1522
b. olur 0491, 0569, 0716, 0939, 1196, 1228, 1231, 3094

beg : 1. Katı, sert, çetin, zorlu **2.** Pek, çok. **krş.** *bek.* -6-
b. 1619, 1639, 2314, 3136, 3315, 3483

be-ġāyet : (Far.+Ar.) Son derece, fazlasıyla, çok fazla. -1-
b. 0202

begen -: Beğenmek, kabul etmek. -3-
b.- diyse 2917
b.- medi 2948
b.- ür 2897

begler begi : 1. Paşa. **2.** Osmanlı Devleti'nde eyaletlere atanan askerî ve mülki yetkilere sahip memur. -5-
b. 2804, 3445, 3570
b.+ ne 2958
b.+ nüñ 2963
→ **begler begi ol - :** Beylerbeyi vazifesine tayin edilmek. -1-
b. olur 3383

beglüg: Beylik, hükümdarlık, sultanlık. -6-
b. 0192, 0482, 1002
b.+ e 0291, 1400
b.+ i 0861
→ **beglüg eyle - :** Beylik, hükümdarlık, sultanlık görevini yerine getirmek. -2-
b. eyler 1250
b. eylemez 0931
→ **beglüg ḳıl - :** Beylik, hükümdarlık, sultanlık görevini yerine getirmek. -2-
b. ḳılur 0484, 1228

behā: (Far.) Değer, kıymet, fiyat. -2-
b. 2156
b.+ ya 2462

behādur : (Far. *bahādur* <Mog. *baġatur*) Bahadır, kahraman, yiğit, cesur. -5-
b. 2379, 2442, 2550, 3146

b.+ lara 2707

behāne : (Far.) Bahane, sebep, gerekçe -1-
b.+ yle 0593
→ **behāne it - :** (Far.+T.) Gerekçe olarak ileri sürmek. -1-
b. itdi 0284

behār: (Far.) Bahar; ilkbahar, ilkyaz. -1-
b. oldı 2510

behişt-ābād it - : (Far.+T.) Cennet gibi güzel bir yer hâline getirmek. -1-
b. ider 1532

behişt-ābād ol - : (Far.+T.) Cennet gibi güzel bir yer hâline gelmek. -1-
b. olur 1376

bek: Sağlam. **krş.** *beg.* -2-
b. 0122, 1661

beḳā: (Ar.) Ebedî, sonsuz. -2-
dār-ı b. 0092, 3065

belʿ it(d) - : (Ar.) Yutmak. -1-
b. ider 0466

belā: (Ar.) Bela, dert, gam, keder, musibet. -2-
b. 0177
dār-ı b. 3065
→ **belā ḳıl - :** Felakete yol açmak, musibet getirmek. (Ar.+T.) -2-
b. ḳılan 2505
b. ḳılduñ 3055

belī: (Ar.) Evet. -2-
b. 0184, 2080

belki: (Ar.+Far.) Belki, bir ihtimalle. -1-
b. 1494

bellü bil - : İyi bilmek, iyi öğrenmek. -2-
b. 1286, 2867

belürsüz : Çok sayıda. -1-
b. olur 2965

bem: (<Ar. *bemm* <Far. *bām*) -1- **bkz.** *zīr ü bem*.
b. 1710

ben: Ben; 1. teklik kişi zamiri. -89-
b. 0040, 0114, 0116, 0179, 0611, 0613, 0752, 0881, 1306,
1353, 1496, 1563, 1577, 1859, 1872, 1974, 1976, 2020, 2175,
2251, 2252, 2423, 2467, 2476, 2491, 2560, 2562, 2671, 2672,
2719, 2807, 2819, 2830, 2862, 2914, 2915, 3054, 3083, 3162,

3373, 3519, 3534, 3535, 3686, 3692, 3694
b.+ den 2483, 3040
b.+ em 1840, 2720, 3201, 3449, 3597
b.+ i 0556, 0612, 0622, 0655, 0895, 1860, 2146, 2355, 2424,
2425, 2490, 2495, 2822, 3179, 3518, 3529, 3697
b.+ üm 0118, 0632, 1302, 1306, 2683, 2720, 2806, 2807, 2818
b.+ üm+ içün 1649, 2808, 2822
b.+ üm+ ile o. 2422
b.+ ümdür 0615
b.+ ümle 1861, 1904

beñ: Ben; ten lekesi. -1-
b.+ leri 2900

benā ḳıl - : bkz. ve **krş.** *binā ḳıl-*. -1-
b. ḳılupdur 1051

be-nām : (Far.) Meşhur, namlı, tanınmış. -1-
b. 0168

bencileyin : Benim gibi. -1-
b. 2797

bend: (Far.) Bent; su tutmak veya su kaynağından uzak yerlere su iletmek için yapılan set. -2-
b. 1162, 1163

bende: (Far.) Kul, köle. -1-
b. 2797
→ **bende ḳıl - :** (Ar.+T.) Boyun eğdirerek kul etmek, itaat altına almak. -1-
b. ḳıldı 0672

bende-vār : (Far.) Köle gibi. -1-
b. 2347

Benī ʿAbbāsī : Abbâsiler; Hz. Muhammed'in amcası Abbâs'ın soyundan gelen ve 750-1258 yılları arasında hüküm süren hanedan. -1-
B. 0052

Benī Aṣfer : Avrupalılardan meçhul bir kavme verilen isim. -8-
B. 0377, 2277, 3420, 3449, 3577, 3597, 3620
B.+ le 3551

Benī Beçher : Bir Arap kabilesi. -1-
B. 0578

Benī Bekr : Bir Arap kabilesi. -1-
B. 0578

Benī İsrāʾīl : Hz. Ya'kūb'un (İsrâîl) oğullarına ve onların soyundan gelenlere verilen isimdir. Tevrat'ta ve *Kur'ân-ı Kerîm*'de geçmekte olup Yahudi topluluğunu tanımlamak için kullanılmıştır. -1-
B.+ e 0402

Benī Ṣaʿleb : Bir Arap kabilesi. -1-
B. 0577

ber: bkz. ve **krş.** *berr.* -2-
b. 1374, 3403

ber-ā-ber : (Far.) Bir arada, birlikte. -1-
b. 0622

berāt: (Ar.) İzin, geçiş tezkiresi. -2-
b. 2675, 2733

ber-dār it(d) - : (Far.+T.) Darağacına çekmek, asmak, idam etmek. -2-
b. ider 0440
b. itdi 3230

berg: (Far.) Azık, yiyecek. -1-
b. 3548
→ **berg-i rāh it - :** (Far.+T.) Yol azığı hazırlamak. -1-
b.- i rāh ider 3354

beri: 1. "Beri, ...-den bu zamana kadar. **2.** Bu tarafa. **krş.** *berū.* -2-
b. 0322, 3051

berī: (Ar.) Uzak. **krş.** *bērī*, *berī eyle-*, *berī ol-*. -1-
b. 2324
→ **berī eyle - :** (Ar.+T.) Uzaklaştırmak. -1- **krş.** *berī*, *bērī*, *berī ol-*. -1-
b. eylegil 2100
→ **berī ol - :** (Ar.+T.) Uzaklaşmak, uzak olmak. -3- *berī*, *bērī*, *berī eyle-*.
b. oldı 1221, 1324
b. olmaz 1043

bērī: bkz. ve **krş.** *berī.* -1-
b. 3613

berḳ: (Ar.) Şimşek. -3-
b. 1890, 2180, 2791

berr: (<Ar.) Kara, toprak. **krş.** *ber.* -1-
b. 2266

berū: bkz. ve **krş.** *beri.* -1-
b. 3413

berü: 1. Bu tarafa, beriye. **2.** Geri. -4- **krş.** *birü*.
b. 0645, 2131, 3642
b.+ sini 2866

Besmele : (Ar.) "Bağışlayan ve esirgeyen Allah'ın adıyla" anlamına gelen "Bismillâhirrahmânirrahim" sözünün ismi. -2-
B.+ yle 2859
B.+ yle 0002

beʾsün şedīd : (Ar.) Güçlü, şiddetli,

zorlu. (Fetih Sûresi, 16. âyete iktibas vardır). -3-
b. 0918, 1257, 3216

beşāret: (Ar.) İyi haber, müjde. -2-
ṭæbl-i b. 0667
b. oldı 2819

beşer: (Ar.) İnsan, insan topluluğu. -1-
b. 2891

betūl: (Ar.) Namuslu, iffetli kadın. -1-
b. 0886

beyʿ ü fürūḫt it(d) - : (Ar.+Far.+T.) Alım satım etmek; mecazi olarak hükümdarlık ve devlet idaresi ile bu uğurdaki dünyevi uğraşları ifade eder. -1-
b. ider 0524

beyābān : (Far.) Çöl, sahra. -1-
b.+ da 0238

beyān: (Ar.) Açıklama, anlatma, söyleme. -3-
b. 0266, 0803, 0811
→ **beyān eyle - :** (Ar.+T.) Açıklamak, anlatmak. -1-
b. eyledüm 1501
→ **beyān ḳıl - :** (Ar.+T.) Açıklamak, anlatmak. -4-
b. ḳılayım 2866
b. ḳılayın 2967
b. ḳıldı 2894
b. ḳılur 0063
→ **beyān ol - :** (Ar.+T.) Açıklanmak, anlatılmak. -1-
b. olup 0191

beyʿæt eyle - : (Ar.+T.) Biat etmek; bir kimsenin hakimiyetini, hüküm ve yetki sahibi olduğunu tasdik edip ona tâbi olmayı kabul etmek. -1-
b.- ye 2988

- *Kamu islâm aña idüp **muhabbet** / Olup kul eylediler aña **bey'æt*** (TBAÇ, mes.1436)
- *İdeceksiz bize sizler **bey'æti** / Eyle söyler zirâ Cibrîl **hazreti*** (TBAÇ, mes.8174)
- *Serverân-i 'Acem gelüp **halvet** / Şâh-zâdeyle itdiler **bey'æt*** (ŞFNÖ, mes.4650)

beyn: (Ar.) Ara. -2-
b.- i Baġdād 0553
b.- i ʿĪsā 2873

beyni: Beyin. -1-
b.+ sin 2701

beyt: (Ar.) Ev, mesken. -3-
ehl-i b.+ in 2233, 3261

ehl-i b.+ iyle 1933

bezen - : Süslenmek, donanmak, nakışlanmak. -1-
b.- miş+ idi 2469

bezzāz-ḫāne : (Ar.+Far.) Kumaşçılar çarşısı; II. Mehmed'in (ö. 886/1481) veziri Mahmûd Paşa (ö. 878/1474) tarafından Ankara'da 869-876/1465-1471 yılları arasında yaptırılan ve bugün Anadolu Medeniyetleri Müzesi olarak kullanılan bedesten, Mahmûd Paşa Bedesteni. -1-
b. 3659

bıçaḳ: Bıçak. **krş.** *bıçāḳ.* -2-
b. 1674, 3205

bıçāḳ: bkz. ve **krş.** *bıçaḳ.* -1-
b. 1234

bıçġı: Bıçak. -1-
b.+ le 0024

bıraḳ(ġ) - : 1. Bırakmak, atmak. **2.** Terk etmek. -3-
b.- uñ 0623
b.- up 2558
b.- ur 3190

bī-ʿæded : (Far.+Ar.) Adetsiz, sayısız, çok sayıda. -3-
b. 1742, 1886, 2886

bī-ārām : (Far.) Rahatsız, durup dinlenmeyen (durup dinlenmesine fırsat verilmeyen). -1-
b. ider 3196

bī-bedel : (Far.+Ar.): Eşsiz, benzersiz. -2-
b. 1534
binā-yı b. ḳıldı 1575

bī-cān it - : (Far.+T.) Cansız hâkle getirmek; öldürmek, canını almak. -2-
b. ider 1311
b. itdiler 1012

bī-cān ol ol - : (Far.+T.) Ölmek. -3-
b. olur 0835, 0996, 1106

biç -: Kesmek. -1-
b.- di 2775

bī-çāre: (Far.) Çaresiz, âciz. -5-
b. 1664, 1786, 2011, 2423
b.+ ler 1941

bidʿæt: (Ar.) İslam dininde Hz. Muhammed'in ölümünden sonra ortaya çıkan aşırılıklar ve yenilikler. -1-
b. 3677

bī-dirīġ : (Far.) Esirgenmeyen, bol bol verilen. -1-

b. 1673

bī-emān : (Far.) Amansız, aman vermeyen, acımasız. -7-
b. 1007, 1940, 1984, 2085, 2251, 2321, 2634

bī-ġæm : (Far.+Ar.) Gamsız, kedersiz, sıkıntısız, mutlu. -1-
b.+ üz 1804

→ **bī-ġæm ol - :** (Far.+Ar.+T.) Gam, keder, sıkıntı ve tasadan uzaklaşmak. -1-
b. olup 2893

bigi: Gibi. -2-
b. 0632, 0869

bī-girān : (Far.) Ucu bucağı olmayan, çok fazla. -6-
b. 0272, 2001, 2377, 2397, 2406, 3024

bī-gümān : (Far.) Şüphesiz, muhakkak. -8-
b. 0097, 0883, 1207, 1322, 1945, 2266, 2870, 2971

bī-günāh : (Far.) Günahsız, suçsuz. **krş.** *bī-güneh.* -2-
b. 1169, 2369

bī-güneh : bkz. ve **krş.** *bī-günāh.* -3-
b. 0189, 0465, 0935

bī-ḫæber : (Far.+Ar.) Habersiz. -1-
b. 0597

bī-ḥæd : bkz. ve **krş.** *bī-ḥædd*. -30-
b. 0152, 1661, 1679, 1718, 1751, 1798, 1827, 1855, 1879,
1954, 2007, 2263, 2357, 2359, 2516, 2528, 2542, 2551, 2570, 2644,
2715, 3049, 3409, 3443, 3503, 3516
māl-i b. 2237, 2243
ceng-i b. ḳıldılar 1246
b. olur 2594

bī-ḥædd : (Far.+Ar.) Sayısız, çok. **krş.** *bī-ḥæd*. -12-
b. 0242, 0759, 0769, 0853, 0918, 1357, 1805, 1856, 2095, 2107, 3408
sūd-ı b. ḳıldılar 0252

bī-ḫæṭā : (Ar.) Hatasız. -2-
b. 0467, 3380

bī-ḫıyānet : (Far.+Ar.) Hainlik olmadan. -1-
b. 0463

bī-ḥisāb : (Far.+Ar.) Hesapsız, sayısız, çok. -5-
b. 0333, 1444, 1766, 1809, 1972

bihter: (Far.) Çok iyi, en iyi.-1-
b. 3660

bī-ḫūd: (Far.) Kendinden geçmiş. -1-
b. oldı 3138

bī-hūde : (Far.) Faydasız, boş, gereksiz. -1-
b. 3409

bī-iştibāh : (Far.+Ar.) Şüphesiz. -2-
b. 0285, 0388

bī-ḳader : (Far.+Ar.) Ölçüsüz, çok. -1-
b. 0920

bī-ḳıyās : (Far.+Ar.) Kıyassız, çok. -8-
b. 0667, 1822, 1829, 2040, 2136, 2360, 3313

bil -: 1. Bilmek. **2.** Tanımak. **3.** Öğrenmek. -75-
b. 0297, 0298, 0307, 0488, 0690, 1106, 1286, 2867, 2869,
3689
b. ki 0352
b.- di 0120, 0341, 0441, 0856, 1310, 1628, 1862, 1993, 2105,
2146, 2299, 2555, 2721, 2912, 2952, 2973, 3148, 3350, 3655
b.- di+ kim 0857, 2681
b.- diler 0083, 1689, 1832, 2173, 2303, 2366, 2931, 3155
b.- düm 3290
b.- e 3687
b.- esin 0042, 3179
b.- eydi 1716
b.- eydüm 0116
b.- imezüz 2656
b.- ine 3104
b.- medi 0801
b.- mediler 0786
b.- medin 1491
b.- mek 0894, 3505
b.- mez 0604, 2889
b.- mez+ idi 0873
b.- mez+ iken 0874
b.- mezdi 1450
b.- miş+ idi 1983
b.- üñ 0556
b.- üñüz 2868
b.- ür 2004, 2273, 2275, 2461, 2938, 3079, 3239, 3485
b.- ürdi 1287, 1193
b.- ür+ idi 3147
b.- ürem 0613, 1872
b.- ürlerdi 1988

bil: Bel. -9-
b.+ in 1821, 2149, 2381, 2439, 3416
b.+ ine 3078
b.+ ini 0629, 0727
b.+ lerin 2532

bildür -: Anlatmak. -4-
b.- di 0181
b.- ür 0339, 2448, 2960

bile: 1. Birlikte, beraber, yanı sıra. **2.**

Dahi, de. **3.** İle. -59-
b. 0160, 0162, 0249, 0251, 0286, 0579, 0639, 0647,
0765, 0781, 0784, 1090, 1143, 1155, 1410, 1618, 1641, 1651,
1669, 1733, 1734, 1774, 1832, 1894, 1924, 1949, 1981, 1987,
2040, 2067, 2091, 2111, 2113, 2118, 2262, 2347, 2384, 2387,
2402, 2407, 2425, 2544, 2552, 2626, 2744, 2992, 3012, 3035,
3173, 3268, 3270, 3326, 3397, 3495, 3602, 3625, 3639
b.+ dür 1623, 1624

bileñ : Belen; dağların iki tepesi arasındaki geçit; dağ üzerindeki yüksek geçit. Belenden geçişlerde, kervanları eşkıyadan korumak üzere ücret alındığı için belenlere sahip olmak önemliydi. -1-
b. 3040

bilesince : Beraberinde, yanında. -1-
b. 3296

biʾl-iḥtişām : (Ar.) İhtişamla, gösterişle, görkemle. -1-
b. 1344

bilin -: Bilinmek, öğrenilmek.-1-
b.- e 3337

biliş: Bildik, tanıdık, dost, hısım. -1-
b. 1410

bīm: (Far.) Korku. -2-
b. 0011
b.+ den 0675

bī-miṣāl : (Far.+Ar.) Benzersiz, eşsiz. -3-
b. 0422, 3661
b. ḳıldı 0065

bī-miṣl: (Far.+Ar.) Benzersiz, eşsiz. -1-
b. oldı 1162

bī-müṭævvel : (Far.+Ar.) Uzun olmayan, uzatılmamış, kısa. -2-
b. 0043, 0898

bin -: 1. Yolculuk yapmak amacıyla bir yük hayvanına ya da taşıta binmek. **2.** Üzerine çıkmak. -30-
b.- di 1707, 1812, 1846, 2110, 2201, 2305, 2440, 2696, 3094
b.- diler 2199, 2520, 3047
b.- dügi 3547
b.- e 0596, 0905, 2516
b.- er 0629, 2072, 3202, 3235, 3372
b.- er iken 2734
b.- erdi 1828
b.- mez 1732
b.- miş 1830
b.- mişdi 2625, 2705, 2890
b.- üben 2387

b.- üp 2749

biñ: Bin. -33-
b. 0005, 0091, 0165, 0173, 0183, 0238, 0313, 0392, 0617,
0632, 0643, 0907, 1506, 1632, 1641, 1751, 1791, 1915,
2428, 2449, 2540, 2905, 2957, 2959, 3183, 3686, 3691
b.+ de 3553, 3684
b.+ den 0230, 0893
b.+ e 1375
b.+ i 3504

binā: (Ar.) İnşa etme, yapma, yaptırma. **krş.** *benā*, *binē*. -2-
b. 0553
b.+ yı 0208
→ **binā eyle - :** (Ar.+T.) Bina etmek, kurmak, inşa etmek, yapmak. -1-
b. eyledi 0359
→ **binā it - :** (Ar.+T.) Yapmak, inşa etmek. -1- **krş.** *binē it-*.
b. itmiş 0545
→ **binā itdür - :** (Ar.+T.) Yaptırmak, inşa ettirmek. -1-
b. itdürdi 0732
→ **binā ḳıl - :** (Ar.+T.) Bina etmek, kurmak, inşa etmek, yapmak. -2- **krş.** *benā ḳıl-*.
b.- yı bī-bedel ḳıldı 1575
b. ḳıldı 0583

bī-næẓīr : (Far.+Ar.) Benzersiz, eşsiz. -2-
b. 1591, 1916

biñ biş yüz : Bin beş yüz. -2-
b. 0643, 0647

biñ biş yüz ṭoḳuz : Bin beş yüz dokuz. -1-
b. 2868

biñ dört yüz : Bin dört yüz.-2-
b. 0653, 0661

bindür - : Bir yük hayvanının üstüne bir kişiyi oturtmak. -1-
b.- üben 1120

binē it - : bkz. ve **krş.** *binā it-*. -1-
b. itdi 0182

biñ iki yüz : Bin iki yüz. -1-
b. 0639

bī-nişān ol - : (Far.+T.) Temelde anlamı "nişansız, işaretsiz, izsiz olmak" olsa da metinde "başka hiçbir yerde işareti, izi olmamak, benzersiz olmak" anlamında kullanılmıştır. -1-
b. oldı 0389

bī-nizāʿ : (Far.+Ar.) Çekişmesiz, ihtilafsız. -1-

b. 1553

biñ yigirmi altı- : Bin yirmi altı. 1-
b. 0691

bī-pāyān : (Far.) Sonsuz, sınırsız, çok fazla. -1-
b. 2060

bir: 1. Bir; sayma sayılarının ilki. **2.** Tek, sadece. **3.** Aynı, eşit. **bkz.** ve **krş.** *bīr*. -358-
b. 0004, 0005, 0009, 0072, 0073, 0120, 0135, 0156, 0158,
0195, 0196, 0197, 0206, 0232, 0242, 0313, 0328, 0329, 0341,
0347, 0361, 0363, 0378, 0413, 0453, 0521, 0522, 0524, 0533,
0536, 0539, 0546, 0547, 0548, 0555, 0572, 0576, 0594, 0598,
0606, 0621, 0629, 0652, 0653, 0661, 0676, 0677, 0678, 0689,
0692, 0722, 0738, 0751, 0754, 0782, 0784, 0803, 0811, 0819,
0830, 0833, 0838, 0840, 0842, 0846, 0848, 0880, 0893, 0950,
0954, 0982, 0985, 0993, 0995, 1000, 1003, 1009, 1011, 1133,
1150, 1196, 1222, 1233, 1247, 1264, 1267, 1273, 1306, 1319,
1358, 1406, 1443, 1451, 1455, 1478, 1479, 1481, 1489, 1493,
1502, 1506, 1525, 1526, 1575, 1577, 1588, 1593, 1603, 1606,
1613, 1623, 1635, 1636, 1643, 1649, 1650, 1659, 1662, 1675,
1690, 1700, 1701, 1712, 1715, 1719, 1727, 1728, 1741, 1743,
1759, 1760, 1763, 1788, 1791, 1794, 1824, 1826, 1828, 1834,
1869, 1871, 1881, 1915, 1916, 1920, 1924, 1925, 1935, 1966,
1967, 1979, 1984, 1985, 1986, 1987, 2004, 2012, 2030, 2044,
2047, 2048, 2053, 2057, 2070, 2072, 2073, 2078, 2085, 2133,
2134, 2143, 2155, 2160, 2162, 2163, 2164, 2168, 2171, 2173,
2179, 2187, 2188, 2201, 2212, 2241, 2246, 2249, 2253, 2261,
2299, 2304, 2321, 2325, 2338, 2348, 2356, 2358, 2363, 2379,
2392, 2406, 2419, 2440, 2446, 2447, 2465, 2473, 2480, 2490,
2511, 2523, 2535, 2539, 2550, 2582, 2591, 2598, 2609, 2611,
2612, 2614, 2631, 2635, 2647, 2650, 2669, 2670, 2675, 2683,
2685, 2692, 2717, 2722, 2737, 2738, 2750, 2763, 2770, 2784,
2786, 2790, 2799, 2802, 2814, 2819, 2841, 2842, 2848, 2884,
2885, 2888, 2891, 2892, 2898, 2905, 2913, 2920, 2921, 2933,
2935, 2938, 2961, 2969, 3001, 3013, 3021, 3022, 3030, 3050, 3056,
3057, 3069, 3078, 3079, 3089, 3099, 3106, 3110, 3126, 3146,

3148, 3166, 3182, 3184, 3187, 3193, 3202, 3215, 3233, 3237,
3243, 3256, 3265, 3267, 3273, 3275, 3278, 3283, 3285, 3289,
3294, 3326, 3371, 3388, 3389, 3435, 3439, 3450, 3456, 3469,
3482, 3496, 3499, 3500, 3509, 3514, 3541, 3542, 3544, 3545, 3547,
3579, 3587, 3588, 3589, 3593, 3615, 3622, 3628, 3630, 3632,
3640, 3659, 3661, 3664, 3665, 3666, 3686, 3691, 3695
b. durur 2613
b.+ idi 1982
b.+ di 0910
b.+ in 1911, 2702, 3553, 3684
→ **bir eyle - :** Görüş birliğine varmak, aynı fikirde olmak, mutabık olmak. -1-
b. eyledi 0831

bīr: Biri, bir kişi. **bkz.** ve **krş.** *bir.* -1-

b. 0984

bir bir: Bir bir, birer birer, tek tek. -6-
b. 0860, 1749, 1968, 2229, 2755, 2813

birbiri: Birbiri. **krş.** *biri biri.* -16-
b. 1765
b.+ n 2319
b.+ nden 0273
b.+ ne 0098, 0469, 1889, 2035, 2064, 2123, 2215, 2524
b.+ ni 2184
b.+ nüñ 0703, 2120
b.+ siyile 0437
b.+ yle 3069

birer: Birer, her bir. -2-
b. 2200, 2784

birez: Biraz, bir derece, bir miktar. -1-
b. 0782

biri: Biri, birisi, bir adedi. -112-
b. 0135, 0161, 0247, 0377, 0406, 0548, 0664, 0774, 0814,
0998, 1074, 1076, 1077, 1078, 1088, 1173, 1174, 1182, 1209,
1326, 1327, 1328, 1378, 1379, 1450, 1586, 1603, 1606, 1626,
1659, 1751, 1834, 1982, 2179, 2374, 2405, 2413, 2443, 2449,
2474, 2925, 2967, 2968, 3002, 3081, 3097, 3106, 3122, 3299,
3300, 3487
b.+ dir 3097
b.+ dür 3299
b.+ n 0336, 0576, 1616, 1731, 1937, 2163, 3214
b.+ nde 1480
b.+ ne 0470, 1913, 1952, 2528, 2702
b.+ ni 1309, 1625, 1731, 2478
b.+ nüñ 1480

b.+ si 0161, 0696, 0748, 1075, 1326, 1327, 1659, 2076, 2364, 2768, 3002, 3208, 3615
b.+ sidür 1076
b.+ sin 2701
b.+ sini 3443
b.+ sinüñ 1660
b.+ yle 1406

biri biri : Birbiri. **krş.** *biri biri.* -5-
b.+ le 1089
b.+ ne 0468, 0932, 2605
b.+ sine 3068

birisi: Berisi, sonrası, ardından gelen. -1-
b. 1183

bī-riyā: (Far.+Ar.) Riyasız, sadık, gerçek ve hakiki. -5-
b. 0079, 0355, 0373, 0395, 0583

bir ḳac: bkz. ve **krş.** *bir kaç.* -1-
b. 3387

bir ḳaç: Birkaç. **krş.** *bir kac.* -4-
b. 1806, 1808, 2174, 2831

birle: İle, birlikte. -3-
b. 0565, 3591, 3631

birlik(g) :-Birlik; bir ve tek olma, vahdaniyet. 1-
b.+ ine 0004

bi-rūḥ: (Far.+Ar.) Ruhsuz, cansız, ölü. -1-
b. olup 3506

birü: Beri, daha yakın olan. -1- **krş.** *berü*.
b. yā añaru olsun 3642

bisāṭ: (Ar.) Halı, kilim, keçe, minder gibi yere yayılan şey, yaygı. -1-
b. 0413

Bismiʾllāhiʾr-Raḥmaniʾr-Ræḥīm : (Ar.) Besmele; *Kur'ân-ı Kerîm*'de her surenin (Tevbe Suresi hariç) başında yer alan "Rahman ve rahmin olan Allah'ın adıyla" anlamında cümle. -2-

B. 0001, 2858

bīst: (Far.) Yirmi. -5-
b. 0510, 0511, 0594, 1346
sāl-i b. 1184

bisyār: (Far.) Çok. -1-
b. 1395

biş: Beş. -26-
b. 0080, 0091, 0522, 0588, 0681, 0948, 0971,
1008, 1052, 1393, 1437, 1524, 1585, 1594, 1600, 1606, 1658,
1791, 1943, 1952, 2177, 2456, 2518,

3299
b. yil oldı 1002
b.+ e 1548

biş -: Pişmek; (yiyecek için) ateşte, fırında, tencere ve tavada ısı etkisi ile yenilebilir duruma gelmek. -1-
b.- er+ iken 1040

bīş: (Far.) Fazla, artık. -1-
b. 1030

biş biñ: Beş bin. -1-
b. 2876

bīşe: (Far.) Orman. -3-
b.- i dīn 1624
b.- i dīnde 3350
b.- i iḳlīm 0427

bī-şek: (Far.+Ar.) Şeksiz, şüphesiz.- 1-
b. 0802

bişinci: Beşinci, beşinci sıradaki. -3-
b. 0048, 0500, 0863

bişir -: Pişirmek; (yiyecek maddesi için) çeşitli biçimlerde ısı etkisinde bırakarak yenecek duruma getirmek. -2-
b.- üben 2225
b.- ür 2229

bī-şitāb : (Far.) Acelesiz. -1-
b. 1444

bī-şümār : (Far.) Sayısız, hadsiz, çok fazla. -13-
b. 1598, 1634, 1660, 1681, 1699, 1753, 2078, 2126, 2222,
2235, 2664, 3549, 3652

biş yüz: Beş yüz. -10-
b. 0173, 1332, 1921, 1969, 1973, 2365, 2540, 3193
b. hem altımış biş ola 2869
b. olmış idi 1110

biş yüz biñ : Beş yüz bin. -1-
b.+ idi 1474

biş yüz elli bir : Beş yüz elli bir. -2-
b. 2873
b.+ de 1417

biş yüz elli biş : Beş yüz elli beş. -1-
b.+ de 1126

biş yüz elli sekiz : Beş yüz elli sekiz. -1-
b. olmış+ idi 1421

biş yüz elli yidi : Beş yüz elli yedi.- 1-
b.+ de 1303

biş yüz on iki : Beş yüz on iki. -1-

b. olmış+ idi 1116

biş yüz on sekiz : Beş yüz on sekiz. -1-
b.+ de 1293

biş yüz otuz altı : Beş yüz otuz altı. -1-
b. 2870

biş yüz otuz üç : Beş yüz otuz üç. -1-
b.+ dedi 1296

biş yüz seksen ṭoḳuz : Beş yüz seksen dokuz. -1-
b. olmış idi 1431

bit - : Köklenmek, filizlenmek. -2-
b.- er 2921, 2922

bit -: (İşi) bitmek, son bulmak, sona ermek, ölmek. -1-
b.- er 3320

bī-teʿæb : (Far.+Ar.) Zahmetsiz, kolayca. -1-
b. 1082

bī-tedbīr : (Far.+Ar.) Tedbirsiz, hazırlıksız. -1-
b. oldı 1348

biti: Mektup. -10-
b. 2004, 2110, 3140
b.+ de 2137, 2265, 2270, 2274, 3162
b.+ yi 2654

bitit -: Yazmak; takdir etmek, nasip etmek. -1-
b.- di 2411

bitür -: Bitirmek, sonlandırmak. -1-
b.- di 2658

biz: Biz; birinci teklik kişi zamiri. -75-
b. 0398, 0619, 1573, 1772, 1787, 1979, 1996, 2029, 2331,
2432, 2513, 2588, 2612, 2613, 2941, 2943, 3436, 3554
b.+ de 2612
b.+ den 2100, 2269, 2330, 2505, 3632
b.+ e 0030, 0081, 0776, 0777, 1539, 1665, 1666, 1770, 1787,
2269, 2270, 2329, 2510, 2515, 2684, 2799, 2859, 3041, 3432,
3671
b.+ ē 1772
b.+ edür 1991
b.+ i 0776, 2065, 2232, 2327, 2357, 2414, 2432, 2433, 2486,
2498, 2514, 2585, 3632
b.+ üm 2477, 2482, 2493, 2515, 2563, 2612, 3640
b.+ üm+ içün 2144, 2145
b.+ üm olsun 3040
b.+ ümdür 0820
b.+ ümle 2611

bī-zevāl : (Far.+Ar.) Zevalsiz, geçici olmayan, baki. -1-
b. olmışdur 0003

boġ -: Nefes almasına engel olarak öldürmek. -3-
b.- ar 0823
b.- dılar 0779
b.- maġa 0778

boġaz (1) : İki kara arasından geçerek iki denizi birbirine bağlayan deniz kolu. -1-
b.+ a 2749
b.+ dan 3107

boġaz (2) : Ağız boşluğundan sonra yiyeceklerin geçtiği, ağızla gırtlak arasındaki dar kısım. -1-
b.+ ında 1796

boġazla - : Boğazlamak; bir canlıyı boğazını kesmek suretiyle öldürmek. -1-
b.- r 0721

boġul -: Boğulmak; sıvının içerisinde nefessiz kalıp ölmek. -1-
b.- ur 0942

bol: Bol, çok, fazla. -23-
b. 0180, 0187, 0284, 0288, 0419, 0455, 0457, 0585, 101, 1112, 1161, 1428, 1479, 1592, 1842, 1951, 2329, 2351, 2810, 2897, 3450, 3541
b.+ idi 2058
→ **bol it - :** Fazlalaştırmak, artırmak. -1-
b. itdi 1932
→ **bol ol - :** Fazlalaşmak, sayısı artmak. -2-
b. oldı 0375, 1139

borı: bkz. ve **krş.** *boru*. -1-
b. 1711

boru: Mehter ve daha önceki saltanat alameti olan tuğlarda yer alan ve nefesle çalınan perdesiz madenî çalgı; nefir**. krş.** *borı, borū, borü, poru*. -5-
b. 1655, 2407, 2641, 2709
b.+ lar 2568

borū: bkz. ve **krş.** *boru*. -10-
b. 1977, 2034, 2202, 2306, 2566, 2619, 2834, 3186, 3193, 3503

borü: bkz. ve **krş.** *boru*. -3-
b. 2121, 2572, 2783

bōş: Boş; boşaltılmış, kimse kalmamış, tenha. -1-
b. 0665
- *İlla bir iş var kim anda **hôş olur** / Ger niçe kim bâg ü*

bâgçe ***bôş olur*** (GNKY, mes.1979)

- *Ol kuyunuñ bir kogası var* ***hôş*** */ İnicek tolar çıkıcak yine* ***bôş*** (HZMS, mes.6635)

boşan - : Birdenbire hücum etmek. -1-
b.- duḳda 3428

boy: Eski Türklerde, özellikle de Oğuzlarda temel siyasi ve sosyal birlik; bir aşîretin kollarından her biri. -1-
b. ḳılur 2969

boy: Boy, uzunluk; vücudun, insan ayakta dik durduğu zaman, yerle kafasının tepesi arasında kalan uzunlamasına olan ölçüsü; endam. -1-
b.+ ı 2698

boyınca : Boyunca; boyu kadar, uzunluğu kadar. -1-
b.+ ınca 2383

boynuz: Bazı hayvanların başında bulunan, tırnaksı maddeden sert ve sivri çıkıntı. -3-
b.+ i 1504
b.+ um 1496
b.+ uñ 1495

boy(u)n : Gövdenin baş ile omuz arasında kalan kısmı. -4-
b.+ ın 2447
b.+ ına 1931
b.+ ından 0568
b.+ ını 2673

boyun eg - : Karşısındakinin gücü karşısında bir şey yapamayarak rıza göstermek. -1-
b.- mezdi 2257

boz -: 1. Dağıtmak, düzenini karıştırmak. **2.** Zarar vermek, tahrip etmek. -3-
b.- dı 2041, 2601, 2642

boztoġān : Armut biçiminde bir topuz. -1-
b. 2699

bölük: Alay, parça, kısım. -6-
b. 1826, 1828, 1961, 3249
b. eylediler 1462
iki b. oldı 1826

bölük bölük ol - : Alay alay**,** parça parça, kısım kısım olmak; parçalara, bölüklere ayrılmak. -2-
b. oluban 2404
b. olup 2625

böñleş - : Sersemleşmek. -1-
b.- ür 3190

böyi -: bkz. ve **krş.** *böyü-.* -1-
b.- yüp 0315

böyle: Böyle, bu şekilde. -18-
b. 0335, 0836, 0961, 1131, 1152, 1275, 1307, 1807,
2247, 2587, 2898, 2941, 3004, 3091, 3222, 3308, 3432
b. ḳılduk 0619
→ **böyle ol - :** Bu şekilde gerçekleşmek, (anlatıldığı gibi) olmak. -2-
b. oldı 3217, 3418

böyü -: Büyümek, yaş almak, gelişmek. -5-
b.- di 1603, 2947
b.- r 1103
b.- yince 2252, 2267

böyüd - : Büyütmek, (sınırlarını) genişletmek. -1-
b.- ür 0204

bu: Bu. -166-
b. 0034, 0040, 0081, 0108, 0125, 0127, 0132, 0138, 0169,
0207, 0208, 0227, 0234, 0273, 0275, 0301, 0303, 0307, 0309,
0351, 0373, 0398, 0401, 0409, 0445, 0458, 0461, 0577, 0660,
0663, 0741, 0768, 0815, 0865, 0881, 0884, 0885, 0898, 0901,
0931, 0951, 0953, 0972, 1000, 1065, 1134, 1171, 1232, 1263,
1274, 1277, 1339, 1380, 1391, 1400, 1429, 1501, 1519, 1545,
1546, 1547, 1549, 1552, 1566, 1575, 1578, 1579, 1653, 1694,
1702, 1748, 1787, 1793, 1803, 1833, 1837, 1873, 2029, 2071,
2080, 2108, 2131, 2147, 2262, 2271, 2305, 2408, 2411, 2422,
2424, 2427, 2430, 2434, 2463, 2477, 2508, 2511, 2529, 2531,
2556, 2561, 2573, 2583, 2665, 2667, 2739, 2740, 2752, 2769,
2789, 2792, 2827, 2847, 2887, 2890, 2914, 2916, 2945,
2959, 2990, 3031, 3040, 3041, 3055, 3088, 3149, 3152, 3264,
3273, 3278, 3412, 3415, 3436, 3472, 3474, 3488, 3502, 3505,
3533, 3559, 3577, 3654, 3657, 3690
b. durur 0528
b.+ dur 0181, 0303, 0308, 0938, 1546, 1863, 1872, 2460, 2463,
2496, 2878, 3021, 3022
b.+ y+ idi 2823, 2989
b.+ y+ ise 2561

buçuḳ: Yarım, yarı. -23-
b. 0521, 0563, 0564, 0833, 0838, 0906, 0947, 0948, 0949,
0950, 0954, 0968, 0991, 1001, 1008, 1009, 1011, 1017, 1023,
1169, 1644, 2880, 3311

būd: (Far.) İdi. -1-
b. 0222

buġday: Taneleri un ve ekmek yapımında kullanılan ve insanın başlıca gıdasını teşkil eden bitki ve bu bitkinin aynı ismi taşıyan taneleri. -2-
b. 2397, 2407

bu gün: Bugün. -9-
b. 0041, 0393, 0789, 1976, 1991, 2411, 2847, 3561

buḫār: (Ar.) Buhar; ısı etkisiyle sıvıların ve bazı katıların girdikleri gaz durumu. -1-
b. 1642

be-vaḳt-i seḥer : (Far.+Ar.) Moğol hanedanı Celâyirli hükümdarı, Şeyh Üveys Celâyir'in ölümüne düşülen bir tarih beytinde geçmekte olup "seher vakti, seher vaktinde" anlamındadır.
b. 1552

bul -: Bulmak. -175-
b. 0936, 3505
b.- a 0331, 0446, 0743, 0855, 3035, 3612
b.- a mı 2394
b.- am 3374
b.- asın 0002, 3577
b.- aydı 1493
b.- dı 0007, 0099, 0312, 0319, 0363, 0364, 0472, 0509, 0565,
0665, 0856, 0867, 0902, 0955, 0964, 0978, 1000, 1018, 1034,
1051, 1064, 1080, 1119, 1149, 1151, 1171, 1178, 1192, 1204,
1256, 1284, 1290, 1303, 1307, 1318, 1331, 1342, 1347, 1351,
1370, 1385, 1400, 1401, 1423, 1428, 1432, 1434, 1508, 1523,
1527, 1540, 1547, 1722, 1775, 1788, 1923, 1929, 1989, 2376,
2440, 2499, 2548, 2639, 2733, 2809, 2825, 2874, 2942, 2951,
2952, 2987, 3304, 3309, 3321, 3450, 3480, 3487, 3504, 3550,
3558, 3559
b.- dılar 0351, 0659, 0667, 1006, 1452, 1879, 2003, 2061, 2164,
3387
b.- dıysa 2438
b.- du 3419
b.- duġı 2214
b.- ıban 0809
b.- ıcaḳ 2660
b.- ımadı 0534, 1086
b.- ımayup 1426
b.- ımaz 1891, 2042, 3312, 3503, 3551
b.- ısarsın 2504
b.- madı 0473, 1944, 2010, 2156, 3124
b.- madılar 2576
b.- maġa 0798

b.- mayadı 3585
b.- mayup 0893, 2993
b.- maz 0598, 0798, 1926, 2050, 2655, 3501
b.- maz+ idi 3001
b.- mış 1128, 1247
b.- mışdı 0193, 2759
b.- mışuz 1573
b.- sa 2721
b.- uban 0040, 1303, 1823, 1925, 3291, 3435
b.- up 0271, 1910, 2780
b.- ur 0186, 0190, 0291, 0337, 0367, 0720, 1003, 1070, 1084, 1188, 1195, 1299, 1484, 1494, 1538, 1755, 2430, 2717, 2850, 3103, 3266
b.- ur+ idi 1956

bular: Bunlar. -68-
b. 0326, 0469, 0473, 0614, 0617, 0637, 0819, 0891, 0924, 1170, 1658, 1765, 1767, 1775, 1983, 2093, 2174, 2206, 2227, 2228, 2231, 2240, 2258, 2362, 2376, 2419, 2436, 2438, 2523, 2525, 2537, 2538, 2605, 2742, 2748, 2759, 2892, 3032, 3038, 3044, 3045, 3047, 3117, 3119, 3266, 3292, 3632
b.+ a 0197, 1440, 2229, 2406, 3026
b.+ dan 0372, 2891
b.+ dur 0984
b.+ ı 1966, 2895, 3062
b.+ uñ 1286, 2307, 2896, 3058, 3473
b.+ uñla 2216

bulaş -: Bulanmak. -1-
b.- ısardur 2821

bulay ki : Ola, ola ki. -1-
b. 2832

Bulġār: Bulgar. -2-
B. 2396, 2536

bulın -: Bulunmamak, kalmamak, olmamak. -2-
b.- maz 0134, 2656

bulış -: Bir araya gelmek. -2-
b.- dı 1959
b.- up 2526

buña: Buna. -4-
b. 0038, 0737, 2914, 2918

buñal -: Yorulmak, yorgun düşmek. -2-
b.- dı 2292, 2377

bunca: Bunca; bu kadar. -1-
b. 3547

bunda: Bunda; burada. -44-
b. 0038, 0046, 0047, 0062, 0166, 0217, 0305, 0434, 0458, 1029, 1062, 1321, 1576, 1654, 1772, 1824, 1841, 1864, 1958, 2077, 2133, 2175, 2246, 2348, 2410,

2424, 2487, 2636, 2652,
2673, 2737, 2739, 2864, 3031, 3041,
3217, 3360, 3436, 3558,
3687, 3691, 3693
b.+ dur 2530
b.+ ymış 2460

bundan : Bundan; buradan. -3-
b. 1488, 2862
b.+ ṣoñra 0042

bunı: Bunı. -20-
b. 0043, 0369, 0447, 0467, 0767,
0816, 1325, 1872, 2252,
2333, 2493, 2845, 2848, 2874, 2875,
3058, 3163, 3567, 3692,
3699

bunlar: Bunlar. -120-
b. 0048, 0168, 0224, 0225, 0407,
0423, 0501, 0578, 0626,
0649, 0665, 0778, 0781, 0782, 0984,
1030, 1046, 1089, 1095,
1135, 1285, 1322, 1403, 1422, 1488,
1603, 1722, 1965, 2024,
2205, 2206, 2212, 2215, 2226, 2242,
2304, 2340, 2369, 2409,
2412, 2543, 2577, 2604, 2628, 2645,
2716, 2736, 2750, 2931,
2962, 2969, 2981, 3028, 3031, 3050,
3060, 3080, 3113, 3169,
3221, 3233, 3311, 3616
b.+ a 0221, 0467, 1224, 1951, 2893,
2894, 2970, 3003, 3024,
3039, 3060, 3282, 3626
b.+ dan 3029
b.+ ı 0119, 0331, 0462, 0470, 0638,
1662, 1835, 2062, 2128,
2229, 2311, 2478, 2518, 2558, 2813,
2891, 2896, 2919, 3025, 3030,
3046, 3693
b.+ uñ 0220, 0225, 0264, 0579, 1028,
1076, 1171, 1981, 2690,
2991, 3035, 3051, 3063, 3111, 3112
b.+ uñ idi 1047
b.+ uñdur 0333
b.+ uñla 1984

bunuñ: Bunun. -14-
b. 0039, 0061, 0094, 1275, 1576,
1612, 1695, 2460, 2685, 2976,
3313, 3694
b.+ ile 0308

burāḳ: (Ar.) Hz. Muhammed'in, üzerine binerek miraca çıkması için emrine verilen semavi binek. -1-
b. 2798

burc: (Ar.) Kale duvarlarının en stratejik noktasında yapılan yüksek, yuvarlak veya dört köşe kule. -5-
b. 1629, 2094, 2372, 2373, 3403

bu resme : (T.+Ar.+T.) Böyle, bunun gibi, bu şekilde. -13-
b. 0567, 0574, 0818, 1068, 1289,
1539, 1644, 2096, 2232,

2498, 2706, 3042, 3653

→ **bu resme ḳıl - :** (T.+Ar.+T.) Bu şekilde yapmak, bunun gibi bir işe kalkışmak, bu türden bir davranışta bulunmak. -1-

b.- duñuz 1875

bu resm-ile : (T.+Ar.+T.) Bu şekilde, böyle. -1-

b. 0663

burġōs: (<Yun. *purgos*) Kale, hisar. -5-

b. 2599, 3628

b. itdi 2649

b.+ ında 3519

b.+ uñ 3108

bur(u)n : Burun; koku alma organı. -1-

b.+ ı 1226

buşı: -1- **bkz.** ve **krş.** *busı, buşu.*

b. 2831, 2835

busı: -1- **bkz.** ve **krş.** *buşı, buşu.*

b.+ ya 1637

bustān: -1- **bkz.** ve **krş.** *būstān.*

b.+ ı 1163

būstān: (Far.) Sebze bahçesi. **krş.** *būstān*. -1-

b. 3665

buşu: Pusu. -3- **krş.** *buşı, busı.*

b.+ ya 2830, 2833

buṭaġ: Budak; dal, ağaç dalı. -1- **krş.** *buṭaḳ.*

b.+ uñ 2923

buṭaḳ: Budak; dal, ağaç dalı. -2- **krş.** *buṭaġ*.

b. 2922

b.+ larıyle 3557

buṭluḳ: Butluk; zırhın şalvar kısmı. -1-

b. 2616

bu veche : (T.+Ar.) Bu şekilde, bu yol üzre. -1-

b.+ e 0825

bu vech-ile : (T.+Ar.) Bu sebeple, bu tarzda. -1-

b. 3578

būy: (Far.) Koku. -1-

b.+ ı 0431

buyur -: **1.** Emretmek. **2.** İhsan etmek. **3.** Söylemek. -9-

b.- a 3163

b.- dı 0387, 0703, 0901, 2538, 2675

b.- sa 0613, 2140, 2562

buz: Donmak suretiyle katılaşmış su. -1-
b.+ ları 2293

bühtān: (Ar.) İftira. -1-
b.+ idür 1282

bülend: (Far.) Yüce, ulu. -1-
himmet-i ḳædr-i b. 3683

bünyād : (Ar.) Yapı, inşa. -5-
b. ider 0159, 3340
b. itdiler 0540
b.+ durur 0081
b.+ ı 1905

bünyād ol - : (Ar.+T.) Kurulmak, inşa edilmek. -1-
b. olur 1376

bürān: -1- **bkz.** ve **krş.** *bürrān.*
tīġ-i b. 1735

büri -: Bürümek; sarmak. -3- **krş.** *bürü-.*
b.- di 2218
b.- diler 2082
b.- yüp 2305

bürin -: Sarınmak, örtünmek, kaplanmak. -1-
b.- ür 2182

bürrān : (Far.) Keskin, kesici. -7-
tīġ-i b. 3019, 3081, 3364, 3430
tīġ-i b.+ dur 1641, 2132
tīġ-i b.+ ı 2837

bürü -: bkz. ve **krş.** *büri-.* -1-
b.- r 2607

bürüme : Tamamen, baştan aşağı. -2-
b. 2615
b.+ y+ idi 1671

büʾs: (Ar.) Miskin, yorgun. -1-
b. 1817

büt: (Far.) Put; tapınmak üzere yapılmış heykel. -1- **krş.** *put*, *püt*.
b.+ lere 0155

büt-ḫāne : (Far.) Puthane; tapınak. -1-
b.+ ler 1083

büt-perest : (Far.) Putperest; puta tapan. -1-
b. 0874

cāh: (Ar.) Yüksek mevki, makam, rütbe. -14-
c.-ı Yezdecird 0511
c. 0416, 0421, 0562, 1014, 1210, 1365, 1524, 1529
ehl-i c. 3306
c.+ ile 1616

ʿizz ü c. ḳılmadı 1150
c. oldı 3322
c.+ ı 0017

cāme: (Far.) Elbise. -2-
c. 0785
c.+ sin 0784

cāmiʿ: (Ar.) Müslümanların topluca namaz kılmak için toplandıkları ibadethane. -5-
c. 0419, 1041, 3664
cedīd-i c.+ i 1364

cāmid: (Ar.) Cansız; put. -1-
c.+ e 2610

cāmūs: (Ar.) Su sığırı, manda. -1-
c. 3007

can: -1- **bkz.** ve **krş.** *cān*.
c.+ ı 0809

cān: (Far.) Ölümle birlikte bedenden ayrılan madde dışı varlık; hayat. -32- **krş.** *can*.
c. 0118, 0119, 0324, 0666, 1436, 1657, 1803, 1862, 1989,
2271, 2272, 2490, 2779, 2919, 3110, 3423
c.+ ile 2914
c.+ ı 1445, 1891, 2648, 2851
c.+ ıdur 0056
c.+ ına 0252
c.+ ında 1039
c.+ ını 2711
c.+ lar 0107
c.+ ları 1944, 1988, 2474, 2852
c.+ larına 2766
c.+ um 1904

cān-fezā : (Far.) İç açıcı, gönle ferahlık veren. -2- **krş.** *cān-fezāy*.
c. 0040, 3662

cān-fezāy : -1- **bkz.** ve **krş.** *cān-fezā*.
c. 3542

cānsuz: (Far.+T.) Cansız; kendisine bir can verilmemiş olan, put hükmünde olan. -1-
c. 2610

cāñ u baş oyna - : (Far.+T.) Canını hiçe saymak, bir uğurda canını feda etmeye hazır olmak. -1- **krş.** *baş oyna-*.
c.- yup 2796

cān vir - : Can vermek; ölmek. -5-
c.- di 0588, 0598, 2634, 2849
c.- ince 0097

cāriye: (Ar.) Cariye; halayık. -1-
c. 0262

cāsūs: (Ar.) Gözetlemek, bilgi toplamak için düşman içine sızan

veya yabancı bir devlet içinde gizli bilgileri öğrenmek amacıyla çalışan kimse. -3-
c. 0650, 0652

cævḳ cævḳ : Alay alay, bölük bölük. -1-
c. 3367

- *Bölük bölük ü saf saf ü **cævk cævk** / Ferişteler andan bulurlardı **zevk*** (SNCD, mes.118)
- *Her zamânda evliyâdur **cævk cævk** / Eyler anlar taht ü fevkı zevk ü **şevk*** (MMMK, 3613)

cāy: (Far.) Yer, mahal, mevki. -1-
c.+ ını 0119

→ **cāy ḳıl - :** (Far.+T.) Yerleştirmek, yer olarak belirlemek, (saltanat tahtını) yer edinmek, (tahta) çıkmak. -1-
c. ḳıldı 0527

cebbār: (Ar.) Zulmeden, zor kullanan, baskıcı, zorba. -2-
c.- ı Ḫusrev 0803
c. idi 2379

cebe: (Moğ.) Her türlü savaş araç ve gereci; silah ve mühimmat. -1-
c. 3496

cebel: (Ar.) Dağ. -1-
fevḳ-ı c. ola 3673

cedd: (Ar.) Cet; ata, dede. -5-
c. 0303
c.+ i 0279, 1152
c.+ in 0015, 0190

cedīd: (Ar.) Yeni. -2-
c.- i cāmiʿi 1364
c. 3508

cefālar çek - : (Ar.+T.): Cenkleşmek, ızdıraba düşmek, sıkıntı çekmek.
c. çekdi 3411

cehd it - : (Ar.+T.) Çabalamak, çalışmak, büyük gayret göstermek, zahmet çekmek. -1-
c. idüp 2010

cehd ḳıl - : (Ar.+T.) Çabalamak, çalışmak, büyük gayret göstermek, zahmet çekmek. -2-
c. ḳıldı 2954
c. ḳılmışam 0897

celāl: Yücelik, büyüklük, ululuk, azamet. -2-
c.- i ḳædr-i pür oldı 1369
ḳæṣr-ı c.+ ine 0008

celīs ol - : (Ar.+T.) Tahta geçmek, tahta oturmak. -1-
c. olmışdı 0223

cemʿ eyle - : (Ar.+T.) Toplamak, bir araya getirmek. -3-
c. eyle 2740
c. eyledi 3265
c. eyleyüp 2216

cemʿ it(d) - : (Ar.+T.) Toplamak, bir araya getirmek. -4-
c. idüp 0635, 2874
c. itmiş 2032
c.- i leşker itmege 1441

cemʿ ḳıl - : (Ar.+T.) Toplamak, bir araya getirmek. -5-
c. ḳıldı 0436, 1355, 1759, 1778
c. ḳılur 0720

cemʿ ol - : (Ar.+T.) Bir araya gelmek, toplanmak. -18-
c. ola 2538
c. oldı 0151, 0155, 0208, 0568, 0603, 0608, 0689
c. olup 2334, 3058
c. olupdur 2612
c. olur 0625, 1304, 1393, 1808, 2255, 2553
c. olurlar 0718

cemāʿat : (Ar.) Topluluk, kavim. -1-
c.+ dür 2892

cemāl: (Ar.) Güzellik, yüz güzelliği. -4-
c. 0202, 3627
ṣāḥib-i ilm ü c. 0552
c.+ ini 2908

cemāz̲iʾl-āḫir : (Ar.) Kamerî ayların altıncısı. -2-
māh-ı c. 1380
c.+ üñ 3404

cemīʿ : (Ar.) Bütün, hep. -3-
c.- i kibār oldı 1355
c.+ in 1860
c.+ ümüz 2409

ceng: (Far.) Cenk; savaş, harp, mücadele. -34-
c. 0483, 1243, 1626, 1628, 1691, 2011, 2077, 2246, 2301,
2555, 2651, 2801, 2848, 3196, 3274, 3610
c.+ çün 1252
c.+ ile 0384
c.+ e 1397, 1399, 3036
c.+ i 3505
c.+ inden 2655, 3001
c.+ ine 1633, 2657, 3008, 3160
c.+ ümüz 1995
c.+ de 1360, 2717, 3444
c.+ den 0921
c.+ dür 2630
→ **ceng eyle - :** (Far.+T.) Savaşmak, harp etmek. -11-
c. eyledi 0730, 1170, 1593
c. eylemedi 1036, 3113

c. eylemege 1993
c. eylemezsiz 3535
c. eylerdi 2704
c. eyleye 2652, 2714
c. eyleyince 1643

→ **ceng it(d) - :** (Far.+T.) Savaşmak, harp etmek. -26-

c. idelüm 1991
c. idemez oldı 2603
c. ider 0333, 1144, 1395, 1781, 2784, 3228, 3273, 3501
c. ider+ idi 1678
c. ider+ iken 2622
c. ider oldı 3236
c. iderdi 1484
c. iderken 3644
c. idesiz 2739
c. idüben 1654
c. idüp 1976, 2826, 3241
c. itdi 1182, 1201, 1733, 2310
c. itmege 1657
c. itmezdi 2715

→ **ceng ḳıl - :** (Far.+T.) Savaşmak, harp etmek. -28-

c. ḳıla 2536, 3401, 3551, 3605
c. ḳılasın 2611
c. ḳıldı 1726, 1836, 1844, 1850, 2530, 2756, 3246, 3325
c.- i bī-ḥæd ḳıldılar 1246
c. ḳılduġı 1824
c. ḳıldukca 2678
c. ḳılımadı 3407
c. ḳılmaġa 2007, 2581, 2832
c. ḳılmaḳ 1089
c. ḳılmazdı 2785
c. ḳılsa 3584
c.- i sulṭānī ḳılur 2216
c. ḳılur 0384, 2628, 2736
c. ḳılurdı 2009

→ **ceng ol - :** (Far.+T.) Savaş meydana gelmek, harp gerçekleşmek. -7-

c. oldı 1466, 1782, 1795, 1831, 2050, 3220
c. olur 1674

cennāt: (Ar.) Cennetler. -3-
c.- ı ʿadnīden 3665
ravża-i c. 0039, 2857

cennet: (Ar.) Cennet. -10-
c.- i dārüʾs-selām 3667
c. 0086, 0114, 2851
c.+ den 2902, 3663
c.+ dür 3542
c.+ e 0147, 2469, 2815

cevāb: Söz veya yazıyla verilen karşılık, yanıt. -5-
c. 0771, 1863, 2274, 2667, 3163

cevher: (Ar. *cevher* <Far. *gevher*) Öz, esas, gevher. -1-
c.+ idi 0072

cevr: (Ar.) Cefa, sıkıntı, eziyet.-5-
c. 0127, 0890, 1922, 2904
c.+ ile 2905

→ **cevr eyle - :** (Ar.+T.) Zulmetmek, eziyet etmek. -1-
c. ü şeyn eylediler 0940

→ **cevr it - :** (Ar.+T.) Zulmetmek, eziyet etmek. -1-
c. ü sitem itdi 0239

→ **cevr ol - :** (Ar.+T.) Zorluk, eziyet, sıkıntı hâli gerçekleşmek. -1-
c. ü ġæm oldı 1927

cevşen: (Far.) Örme zırh; bir savaş elbisesi -2-
c. 2661
c.+ dür 2615

ceyb: (Ar.) Cep. -1-
c.+ i 3549

ceyş: (Ar.) Asker, ordu. -2-
c. 2882
c.+ inüñ 1239

cezā: Kusurlu davranışlardan dolayı uygulanan yaptırım. -6-
c. 0896, 2588
c. eyledi 0144
c. ḳıla 3125
c. ḳıldı 1771
c. ḳılur 2502

cezīre: (Ar.) Ada. -1- **krş.** *cezīrē*.
c. 0241

cezīrē: -1- **bkz.** ve **krş.** *cezīre*.
c.+ de 2053

cezm ḳıl - : (Ar.+T.) Karar vermek. -1-
c. ḳıldı 2301

cibāl: (Ar.) Dağlar. -2-
c. 3387, 3630

cidd it(d) - : (Ar.+T.) Gayret etmek, çalışmak. -2-
c. idüben 0037
c. itdi 0534

cihād: (Ar.) Allah yolunda düşmanla çarpışma, savaşma, gaza etme. -2-
kerrār-ı c. 3137
væṣf-ı c. 2894

cihād ḳıl - : (Ar.+T.) Gaza etmek, savaşmak. -2-
c. ḳıla 3141
c. ḳıldı 3144

cihān: (Far.) Cihan, dünya. -66-
c. 0148, 0169, 0819, 2665, 2670, 2823, 2887, 2919,
2926, 3027, 3074, 3114
Ḫuẕāvend-i c. 0041, 2476
Mīr-i c. 2072
müşfiḳ-i ḫælḳ-ı c. 0587
Pāşā-yı c. 2565
şāh-ı c. 0695, 0712, 1446, 1684, 1859, 2137, 2398, 3024

şāh-ı c. oldı 0298, 0912
c.+ a 0095, 0115, 0264, 3066
c.+ da 0040, 0093, 0127, 0416, 0478, 0480, 0749, 0804, 1134, 1163, 1285, 1293, 1612, 1905, 1992, 2477
c.+ dan 0900, 0951, 1227, 1415, 1541, 1579, 2769, 2879, 3064, 3093, 3143
c.+ ı 0975, 1144, 2314, 3418
c.+ uñ 0056, 0432, 0459, 1088

cihān-ārā : (Far.) Dünyayı süsleyen. -1-
c.- yı şāh 1367

cihāt: (Ar.) Yönler, taraflar. -2-
c. 0267, 3398

cīm: (Ar.) Eğri; bilgisiz, cahil. -1-
insān-ı c. 0007

cin: bkz. ve **krş.** *cinn*. -1-
c.+ dür 1483

cinān: (Ar.) Cennetler. -6-
c. 0078, 0090, 2472
c. oldı 3669
c.+ a 0089, 0116

Cīnivīz : Cenevizliler. -1-
C. 3615

cinn: (<Ar. *cinn*) İnsanlar tarafından görülmeyip çeşitli biçimlere girerek ancak kendileriyle ilgi kuranlara veya istedikleri kimselere göründüklerine ve olağanüstü sayılan bazı işleri yapacak güce sahip bulunduklarına inanılan gizli yaratıklara verilen isim. **krş.** *cinn*. -1-
c. 0074

cinnī: (Ar.) Cinlerden olan varlık, cin. -4-
c. 1481, 1482, 1484
c.+ le 3584

cins: (Ar.) Cins, tür. -1-
c. oluban 0159

cism: (Ar.) Beden, vücut, ten. -2-
c.+ inden 0979, 2851

civār: (Ar.) Çevre, etraf. -1-
c.+ ı 1945

cizye: (Ar.) İslam devletlerince Müslüman olmayan tebaadan alınan vergi. -3-
c. 1719, 3513
c.+ yle 1931

cūd: (Ar.) İhsanda bulunma, el açıklığı, cömertlik. -10-
c. 0984, 1345, 3307, 3679
æṣl-ı c. 0867
ehl-i c. 0347, 2874

ṣāḥib-i c. 1534
baḥr-i c.+ ından 3685
c.+ ınuñ 0209
→ **cūd it - :** (Ar.+T.) İhsanda bulunmak. -1-
c. itdi 0082
→ **cūd ḳıl - :** (Ar.+T.) İhsanda bulunmak. -1-
c. ḳıldı 0021

cumʿa: (Ar). Cuma; Müslümanlıkta haftanın kutsal günü. -5-
c. 3181, 3293, 3499, 3674
rūz-ı c.+ dur 3675

cūş: (Far.) Coşma, coşkunluk. -2-
c. 1449
c.+ dur 2471
→ **cūş ḳıl - :** (Far.+T.) Coşmak, hararetli bir şekilde harekete geçmek. -1-
c. ḳıldı 0885

cūy: (Far.) Irmak, nehir, akarsu. -1-
c.- ı ʿæẓīm 0289

cümel : (Ar.) Cümleler, herkes. -1-
c. 3673

cümle: (Ar.) Bütün, tüm, herkes. **krş.** *cümlē.* -162-
c. 0077, 0203, 0225, 0244, 0321, 0412, 0592, 0651, 0655,
0664, 0667, 0671, 0718, 0721, 0742, 0804, 0880, 0916, 0938,
0975, 1093, 1314, 1325, 1398, 1436, 1460, 1461, 1485, 1511,
1512, 1629, 1652, 1672, 1689, 1726, 1740, 1741, 1754, 1816,
1938, 1955, 1971, 1978, 2003, 2005, 2010, 2015, 2016, 2027,
2034, 2049, 2069, 2088, 2098, 2119, 2128, 2167, 2169, 2180,
2184, 2185, 2210, 2227, 2236, 2237, 2240, 2245, 2271, 2303,
2307, 2320, 2331, 2355, 2364, 2367, 2378, 2382, 2401, 2412,
2413, 2418, 2428, 2434, 2443, 2445, 2464, 2472, 2509, 2525,
2526, 2533, 2567, 2592, 2621, 2622, 2624, 2628, 2629, 2640,
2663, 2664, 2704, 2730, 2787, 2812, 2816, 2834, 2888, 2893,
2901, 2922, 2961, 2971, 2973, 3015, 3033, 3050, 3090, 3115,
3147, 3165, 3171, 3173, 3194, 3214, 3254, 3270, 3272, 3306,
3421, 3497, 3507, 3628, 3649, 3651
rūḥ-ı c. 0079
c.+ den 0071, 0235, 1613
c.+ müz 2410
c.+ si 1135, 1901, 2176, 2199, 2625, 2695, 2705, 3109, 3155,
3187, 3414
c.+ sin 2934
c.+ sinde 1978
c.+ sinden 2971
c.+ sine 1171

c.+ sini 1861, 2173
c.+ sinüñ 0977, 2791

cümlē: bkz. ve **krş.** *cümle.* -3-
c.+ si 1703, 2610
c.+ sin 3110

cünbiş: (Far.) Hareket, kımıldama. -1-
c.+ inden 1611
→ **cünbiş ḳıl - :** (Far.+T.) Hareket etmek, kımıldamak. -1-
ġurriş ü c. ḳılurlar 2693
→ **cünbiş it(d) - :** (Far.+T.) Hareket etmek, kımıldamak. -1-
c. ider 2037

cürʾet: (Ar.) **1.** Cesaret, yiğitlik. -3-
c. 1630
→ **cürʾet ḳıl - :** (Ar.+T.) Cüret kılmak, cesaret göstermek. -2-
c. ḳıldılar 0659
c. ḳılur 0876

cüvān: (Far.) Civan; boyu posu yerinde, genç erkek veya kadın. -11-
krş. *cüvān ol-*.
c. 1233, 1366, 3017, 3081, 3371
şāh-ı c. 1799, 1867, 2265, 2321, 2389, 2786

cüvān ol - : (Far.+T.) Büyümek, genç delikanlı olmak. -1-
c. oldı 2947

çādir: (Far. *çāder* veya T. *çat*-'tan) Çadır, otağ. -1-
ç. 3207
ç. olmış 3165
ç.+ lar 2221
- *Bu yaña seyyid girer bir **çādire** / Bakdı habs olmış yârenler bir **yire*** (TBAÇ, mes. 6380)

➢ Men.: *çādir* "otaḳ, otāġ..."

Çāġatāy : (Mog.) Timurlular. **krş.** *Çāġaṭāy*. -2-
Ç. 3274
Ç.+ ı 3273

Çāġaṭāy : Timurlular. **krş.** *Çāġatāy*. -1-
Ç. 3303

çaġır -: Bağırmak, yüksek sesle söylemek. -6-
ç.- up 2942, 3534
ç.- ur 1979, 1994, 2390, 3537

çaġla -: Akmak. -1-
ç.- yu 2781

çaġrış - : Birlikte yüksek sesle söylemek, birlikte bağırmak. -2-
ç.- ur 0662, 1711

çāk it - : (Far.+T.) Yırtmak, parça parça etmek. -2-
ç. itdi 0973
ç. itdiler 3020
→ **çāk it - :** (Far.+T.) Yırtmak, parça parça etmek. -3-
ç. ḳıldı 0807, 0808, 3070
→ **çāk it - :** (Far.+T.) Yırtılmak, parça parça olmak. -1-
ç. oldı 2319

çāḳ: Ta, dek, kadar. -1-
ç. 1674
- DS: *çak* "ta, işte" (Seferihisar *Bornova, *Bergama, -İzmir; Nilüfer, İsmetiye -Bursa; -Balıkesir; -Gaziantep; Üsküp; -Kırklareli)

çal - (1) : Kesmek. -12-
ç.- ar 2447, 2711
ç.- dı 2446, 2448, 2724, 2846, 3018, 3284
ç.- dısa 1736
ç.- duḳlarıydı 1673
ç.- maġa 2452
ç.- up 3452

çal - (2) : (Müzik aleti) çalmak, icra etmek. -1-
ç.- ar 1908

çalı: Boyu fazla uzamayan, genellikle dipten dallanarak yayılan, gövdesi fazla kalınlaşmayan odunsu bitki. -1-
ç.+ yam 1853

çalın -: Çalınmak; (müzik aleti) icra edilmek. -17-
ç.- dı 2546, 2566
ç.- up 2619
ç.- ur 1618, 1655, 2034, 2121, 2202, 2306, 2407, 2572, 2696,
2783, 3186
ç.- ur+ idi 1710, 1815, 1888

çalış : Cenk, savaş, çarpışma. -1-
ç.+ ı ḳıldı 1223

çalış -: Çabalamak, gayret göstermek. -1-
ç.- uñ 2539

çañ: İçinden sarkan bir tokmağın kenarlarına vurması veya dışarıdan üstüne çekiçle vurulmak sûretiyle ses çıkaran, tunç ve pirinç gibi mâdenlerden yapılmış, ters bir saksı biçimindeki âlet. -1-
ç.+ a 2645

çapar ulaġ : Haberi çabuk yetiştirmek için her menzilde atı ve binicisi değişen posta. **krş.** *çapar ulāḳ*. -2-
ç. 2104
ç.+ ıyle 2763

çapar ulāḳ : Haberi çabuk yetiştirmek için her menzilde atı ve binicisi değişen posta. -1-
ç. 3244

Çıpçuḳ : Kıpçak. -1-
Al-i Ç.+ dan 1094

çāpüklig ile : (Far.+T.) Usul ile, nezaket ile, zarafet ile. -1-
ç.+ ile 3590

çāpüklüg it(d) - : (Far.+T.) Çeviklik göstermek. -1-
ç. ider 3603

çāpük-süvār : (Far.) Pehlivan, bahadır, kahraman, yiğit. -1-
ç. 2041

çār: (Far.) Dört. -6-
ç. 0066, 0507, 0508, 1184, 3555
ḳævm-i ç. 0577

çār: (Far.) Çare. -2-
ç. 1469, 3517

çārdeh: (Far.) On dört. -3-
ç. 1263, 1296, 1340

çāre: (Far.) Çare, çözüm, deva. -5-
ç. 1664, 1921, 2576, 2581, 3124
→ **çāre ol - :** (Far.+T.) Çare olmak, çözüm olmak. -2-
ç. olmadı 1467, 2010
→ **çāre it - :** (Far.+T.) Çözmek, çaresini bulmak. -1-
ç.+ sin itmek 2510

çærḳ çærḳ : Savaşta kılıçların çarpışması suretiyle ortaya çıkan ses, savaş gürültüsü. -1-
ç. 3452

çār-şenbih : (Far.) Çarşamba günü. -2-
ç. 3346, 3354

çat -: Çarpmak. -2-
ç.- dılar 1668, 1669

çatal oḳ: İki uçlu ok. -1-
ç.+ ile 0385

çat çat-: Çat çat; tüfek sesi, taklidî ses. -1-
ç. idüp 2570

çav: Şöhret, ün, nam. -2-
ç.+ ı 2670, 2683

çavuş: Hizmetkâr. -3-
ç.+ lar 1801, 2223
ç.+ ları 1906

çayır: Üzerinde ot biten nemli arazi. -1-

ç.+ a 2436

çehān: (Far.) Çok. -1-
ç. 1201

çek -: 1. (Sıkıntı, zahmet, bela, mihnet vb.) yaşamak, (bunlardan) muzdarip olmak. **2.** İnşa etmek, inşa ettirmek, yaptırmak. **3.** (Asker) sevk etmek. **4.** (Kılıç, bıçak vb.) kınından çıkarmak. **5.** Cezalandırma yöntemi olarak birinin gözlerini kızgın demirle kör etmek, göze mil çekmek. **6.** (Deniz aracı için) küreğe güç uygulayarak gitmesini sağlamak. -53-

ç.- di 0177, 0216, 0454, 0482, 0629, 0692, 0696, 0714, 0731,
0858, 1105, 1221, 1234, 1424, 1428, 1640, 1911, 1962, 2136,
2196, 2208, 2380, 2412, 2444, 2825, 3157, 3384, 3411
ç.- diler 2239, 2280, 2621, 3019
ç.- dügi 2776, 3409
ç.- düm 3687, 3694
ç.- e 2808
ç.- er 1964, 2207
ç.- erdük 2588
ç.- erken 3063
ç.- erler 1667
ç.- medi 1822
ç.- mezdi 0228
ç.- mişdi 2162
ç.- sün 2330
ç.- üben 3020
ç.- üp 0951, 1922, 2372, 3033, 3270, 3394

çekil -: 1. Bir cismi, başka bir cisim kendisinde var olan kuvvetin etkisi ile harekete geçirmek, yürütmek; asılmak. **2.** (Denize) çekilmek; gitmek. **3.** (Zorluk) çekilmek, yaşanmak. -3-
ç.- di 1705
ç.- üp 2278
ç.- ür 0918

çeki vir - : Binmesi için at getirmek. -1-
ç.- di 1987

çekre: bkz. *çekre oḳı*. -5-
ç. 1652, 2035
ç.+ ler 2544
ç.+ y+ ile 1661, 2570

çekre oḳı : Zemberek yayından atılan küçük ok. -3-
ç. 2617
ç.+ y+ ile 2575
ç.+ yle 1705

Çeleb: Allah, Tanrı. -3-
Ç. 0875, 2613, 2788

çenār: (Far.) İki çeneklilerden, boyu 25-30 m. kadar uzayabilen, koyu

gölgeli, kalın gövdeli ve parçalı yapraklı, uzun ömürlü bir ağaç; kavlağan; çünük, (Platanus). -1-
ç. 2698

çend: (Far.) Birkaç. -1-
sāl-i ç. 1162

çeng: (Far.) Eskiden, dikine tutulan ve parmakla çalınan kanuna benzer 17-40 arası telleri bulunan bir saza verilen ad. -1-
ç. 0212

çepin -: -1-
ç.- ür 2440

çeri: Asker, ordu. -71-
ç. 0607, 0655, 0697, 0714, 0755, 0762, 0783, 0795, 0987,
1043, 1221, 1398, 1462, 1594, 1820, 1826, 1972, 1998, 2036,
2044, 2081, 2174, 2216, 2324, 2353, 2374, 2413, 2435, 2437,
2443, 2552, 2564, 2594, 2606, 2622, 2639, 2682, 2728, 2734,
2928, 2957, 3034, 3060, 3109, 3117, 3127, 3167, 3168, 3265
mecmūʿ-ı ç. 2194
ç. itmek 2543
ç.+ de 0662
ç.+ den 1783, 1999, 2299
ç.+ ler 2276, 2551
ç.+ si 1425, 2297, 2962
ç.+ sinüñ 0648
ç.+ ye 0640, 1891, 2054, 2171, 2394, 2549
ç.+ yi 3215
ç.+ yle 1357, 2138, 3412

çeri başı : Askerin üzerine başbuğ olan, ordu kumandanı. -2-
ç. 0754, 0830

çerü: bkz. ve **krş.** *çeri*. -2-
ç.+ ñe 1996
ç.+ ñi 2740

çeşni-gīr-1-
ç.+ i 1982

çevre-10-
ç. 1988, 2051, 2082, 2198, 2325, 2328, 2616, 2885
ç.+ si 2155
ç.+ sine 1672

çeyne -: Çiğnemek, ağza alıp yutmak üzere dişlerle ezmek. -1-
ç.- di 2951

çıbuḳ börk : Aydınoğlu Umur Bey'in deniz filosunda yer alan ve "azap" adı verilen deniz askerlerinin başlarına giydikleri külah. -2-
ç.+ ile+ y+ idi 1978
ç.+ i 1810

çığır - : Feryat etmek. -1-
ç.- dılar 2059

çığış çığış it(d) - : "Çığış çığış" zırh sesi çıkmak; savaşta askerlerin giydiği zırhlardan çıkan "çığış" sesini taklit eden fiil; savaş ortamındaki çarpışma seslerini betimlemek için kullanılmıştır. -1-
ç. ider 1781

çığrış - : 1. Seslenmek. **2.** Feryat etmek. **3.** Yalvarmak. -6-
ç.- uban 2389
ç.- up 1906, 2097, 2185
ç.- ur 1801, 2816

çığşaş - : Zırhın sürtünmesiyle "çığış çığış" ses çıkmak**.** -1-
ç.- ür 2309

çıḳ -: 1. Ortaya çıkmak, peyda olmak. **2.** Ayrılmak. **3.** Harekete geçmek, gitmek. **4.** (Tahta) oturmak, hükümdar olmak. **5.** Yükselmek. **6.** Ulaşmak, ayak basmak. **7.** Tırmanmak. **8.** (Rüzgâr) esmek. **9.** Üzerine çıkmak. **10.** (Karşılamak üzere) karşısına çıkmak. **11.** (Karşı koymak üzere) çıkmak. **12.** (Savaş ganimetlerinin bir kısmını) ayırmak, vermek. -158-
ç. 0788, 2251
ç.- a 2324, 2832
ç.- a gel-ür 2836
ç.- ar 0787, 1004, 1094, 1656, 2325, 2361, 2376, 2386, 2641, 2851, 2885, 3204, 3448
ç.- dı 0092, 0153, 0209, 0329, 0780, 0976, 0987, 1007, 1030, 1093, 1105, 1265, 1330, 1332, 1349, 1394, 1428, 1461, 1580, 1593, 1629, 1642, 1680, 1682, 1684, 1717, 1724, 1744, 1758, 1778, 1780, 1788, 1799, 1887, 1903, 1937, 1966, 1967, 1969, 1981, 2028, 2054, 2062, 2067, 2085, 2086, 2090, 2098, 2107, 2132, 2157, 2171, 2188, 2192, 2194, 2305, 2309, 2329, 2340, 2360, 2363, 2366, 2371, 2386, 2393, 2419, 2437, 2457, 2527, 2568, 2607, 2619, 2622, 2648, 2695, 2696, 2834, 3033, 3050, 3108, 3113, 3251, 3296, 3312, 3324, 3356, 3478, 3509, 3532, 3600
ç.- dılar 1658, 1672, 1675, 1686, 1763, 1777, 1825, 1919, 1925, 1945, 2000, 2001, 2013, 2084, 2151, 2160, 2187, 2214, 2241, 2280, 2579, 2835
ç.- duġı 2530
ç.- dum 3519
ç.- ıban 0118
ç.- ınca 2032
ç.- madı 2114
ç.- maġ 2009, 2243
ç.- maġa 1523, 1670, 2010, 2311

ç.- maḳ 1695
ç.- mışdı 1936, 2569, 2957
ç.- uban 0884, 1097, 1502, 1592, 2033, 2385, 3451
ç.- uñ 1816
ç.- up 0529, 1870, 2027, 2424

çıḳa gel - : Beklenmedik bir zamanda gelmek. -1-
ç. gelür 2836

çıḳar -: 1. Yükseltmek. **2.** (Ad, nam) çıkarmak, (bu ad ve nam ile) meşhur olmak. **3.** Vücuttan çıkarmak, soymak. **4.** Dışarı çıkarmak, başka bir yere götürmek. **5.** (Tahta) çıkarmak. **6.** Ayırmak. **7.** (Elinden) çıkarmak, kaybetmek. **8.** Tırmanmak, üstüne çıkmak. **9.** (Savaş ganimetlerinin bir kısmını) ayırmak, vermek, dağıtmak. -16-
ç.- dı 0517, 0558, 1754, 3307
ç.- dılar 3020
ç.- sa 3530
ç.- uban 1392
ç.- up 0088, 2164
ç.- ur 0367, 0708, 1176, 1216, 1647, 3384, 3587

çıḳart(d) - : Çıkarmak, ayırmak, görevine son vererek uzaklaştırmak. -1-
ç.- ur 3469

çiçek: Çiçek. -1-
ç. 0268

çift: (Far.) İki adet. -1-
ç. 3373

çiftlük: Ekilecek tarlası olan köy, ekin yeri. -1-
ç. 3686

çigşeş -: "Çiğiş çiğiş" sesi çıkarmak. -2-
ç.- ür 3498, 3636

Çīh: Çek; Çek kavmi veya bu kavimden olan kimse. -2-
Ç. 3625
Ç.+ ile 3159

çihl: (Far.) Kırk.-1-
ç. 0715

çīn it(d) - : (Çin.+T.) Doğrultmak, düzeltmek.-1-
ç. ider 3441

çīn ḳıl -: (Çin+T.) Doğrultmak, düzeltmek -1-
ç. ḳıldı 3438

çiz -: Yazmak. -1-
ç.- diler 0644

çoġ: Çok, fazla. -9- **krş.** *çoḳ*

ç.+ idi 1831, 2204, 2903
ç.+ ı 3098
ç.+ ın 0573
ç.+ ını 0904, 1686
ç.+ uñ 2319, 2948

çoḳ: Çok, fazla. -185- **krş.** *çoġ*.
ç. 0127, 0130, 0151, 0152, 0157, 0159, 0177, 0203, 0209, 0214, 0228, 0239, 0240, 0255, 0263, 0270, 0330, 0333, 0361, 0390, 0391, 0450, 0476, 0538, 0540, 0570, 0609, 0619, 0654, 0719, 0732, 0756, 0795, 0800, 0828, 0888, 0973, 0987, 1083, 1085, 1117, 1143, 1167, 1185, 1220, 1232, 1257, 1259, 1307, 1349, 1361, 1364, 1425, 1435, 1454, 1489, 1581, 1591, 1596, 1633, 1705, 1708, 1738, 1755, 1756, 1787, 1808, 1823, 1827, 1832, 1877, 1885, 1912, 1914, 1920, 1922, 1930, 1940, 1942, 1944, 1960, 1963, 1977, 1985, 2000, 2008, 2019, 2022, 2030, 2044, 2046, 2068, 2076, 2079, 2081, 2086, 2091, 2107, 2113, 2135, 2138, 2154, 2158, 2163, 2190, 2191, 2213, 2216, 2259, 2284, 2292, 2308, 2320, 2325, 2353, 2363, 2391, 2393, 2396, 2458, 2534, 2541, 2542, 2545, 2574, 2586, 2588, 2618, 2621, 2629, 2633, 2638, 2642, 2653, 2675, 2686, 2712, 2746, 2751, 2787, 2796, 2808, 2816, 2832, 2895, 2911, 2928, 3033, 3095, 3124, 3127, 3225, 3236, 3247, 3326, 3378, 3390, 3395, 3402, 3405, 3411, 3412, 3413, 3450, 3454, 3472, 3508, 3517, 3572, 3591, 3652, 3696
ç. durur 1506
ç. oldı 0134
ç.+ dan 2073
ç.+ dur 1159, 1810
ç.+ ı 2659
ç.+ ları 2560

çoḳ -: Üşüşmek, toplanmak, hücum etmek, çullanmak. -8-
ç.- dılar 1672, 1675, 1763, 1919, 2013, 2084, 2160, 2579

çoḳluḳ(ġ) : Fazlalık, kalabalıklık, sayıca üstünlük. -2-
ç. 2555
ç.+ ına 1627

çoraḳ: Çok sulu çamur. -1-
ç. 0678

çök -: (Diz) çökmek, dizlerini yere koyarak oturmak. -1-
ç.- di 2326

çuḳal: 1. Savaşçıların giydiği zırh; cevşen. **2.** Eskiden savaşlarda atlara giydirilen zırhlı örtü. -6- **krş.** *çuḳāl*.

ç. 2542, 2615
ç.+ dan 2707
ç.+ lar 2309, 3498, 3636

çuḳāl: bkz. ve **krş.** *çuḳal*. -1-
ç. 2661

çuḳur: Çukur. -1-
ç. 2710

çūn: (Far.) Ne zaman ki, -dığında, -dığı zaman. -6- **krş.** *çün*.
ç. 0139, 1199, 1653, 2112, 2146, 3466

çün: (<Far. *çūn*) Ne zaman ki, -dığında, -dığı zaman. -220-
ç. 0001, 0035, 0056, 0081, 0095, 0106, 0134, 0140, 0153,
0185, 0188, 0200, 0215, 0258, 0290, 0311, 0312, 0318, 0325,
0337, 0386, 0436, 0459, 0493, 0544, 0554, 0562, 0570, 0591,
0613, 0677, 0679, 0698, 0710, 0727, 0729, 0854, 0856, 0879,
0883, 0900, 0915, 0916, 0926, 0939, 0940, 0941, 0958, 0963,
0966, 0980, 0990, 0992, 1008, 1014, 1070, 1091, 1119, 1127,
1138, 1139, 1150, 1227, 1244, 1283, 1295, 1330, 1392,
1461, 1533, 1538, 1544, 1547, 1609, 1610, 1611, 1627, 1658,
1730, 1749, 1769, 1776, 1777, 1794, 1815, 1846, 1895, 1906,
2074, 2119, 2142, 2200, 2210, 2228, 2244, 2251, 2254, 2270,
2275, 2282, 2286, 2299, 2304, 2323, 2348, 2349, 2358, 2366,
2424, 2430, 2442, 2443, 2465, 2492, 2510, 2523, 2527, 2546,
2548, 2566, 2568, 2577, 2578, 2587, 2595, 2604, 2605, 2606,
2663, 2667, 2671, 2691, 2728, 2736, 2745, 2746, 2747, 2748,
2750, 2762, 2774, 2780, 2822, 2866, 2874, 2879, 2906, 2908,
2911, 2942, 2944, 2947, 2962, 2983, 2999, 3028, 3060, 3076,
3099, 3121, 3138, 3189, 3255, 3258, 3264, 3284, 3293, 3309,
3317, 3328, 3329, 3338, 3341, 3345, 3351, 3352, 3361, 3369,
3387, 3393, 3406, 3408, 3424, 3433, 3442, 3445, 3457, 3463,
3475, 3488, 3506, 3520, 3526, 3568, 3569, 3571, 3578, 3601,
3624, 3640, 3643, 3658, 3689
anuñ+ ç. 0012, 0028, 0865, 1223, 1374, 2401, 2973
benüm+ ç. 2808
ceng+ ç. 1252
fısḳı+ y+ ç. 1271
ili+ ç. 2733
kimüñ+ ç. 0816
öldügi+ ç. 2023
yıḳdugı+ y+ ç. 1940

çünki: (Far.) **1.** Madem ki. **2.** Ne zaman ki. -56-
ç. 0098, 0099, 0105, 0164, 0208, 0293, 0396, 0417, 0421,
0449, 0647, 0715, 0871, 0988, 1006, 1174, 1212, 1237,
1311, 1336, 1406, 1617, 1628, 1640, 1690, 1784, 1825, 1862,
1897, 2061, 2099, 2147, 2205, 2301, 2318, 2474, 2532, 2646,
2834, 2835, 2858, 3094, 3216, 3222, 3251, 3262, 3336, 3345,
3382, 3385, 3418, 3419, 3434, 3481, 3486, 3608

çün-kim : (Far.+T.) **1.** -dığı zaman, -dığında. **2.** Çünkü. -29-
ç. 0107, 0217, 0663, 0825, 0863, 1067, 1792, 1999, 2096,
2219, 2264, 2275, 2303, 2310, 2461, 2507, 2571, 2721, 2769, 2805,
2938, 2977, 3000, 3198, 3298, 3427, 3437, 3462, 3610

çüri -: Çürümek, bozulmak. -1- **krş.** *çürü-*.
ç.- mişdi 2635

çürü -: Çürümek, bozulmak. -1- **krş.** *çüri-*. -1-
ç.- memiş idi 0122

da: Bağlaç; da. -1- **bkz.** *de*.
ol d. 0957

dād: (Far.) Adalet, hak. -2-
d. 0517
d.+ ile 0531
→ **dād it - :** (Far.+T.) Adaletle hükmetmek. -1-
d. itdi 0716
→ **dād ḳıl - :** (Far.+T.) Adaletle hükmetmek. -1-
rāst ü ʿædl ü d. ḳıldı 1412

daḫi: 1. Bile, dahi, da. **2.** Bundan başka. -159-
d. 0034, 0053, 0069, 0090, 0120, 0126, 0139, 0163, 0165,
0167, 0174, 0192, 0199, 0212, 0270, 0296, 0332, 0372, 0407,
0415, 0422, 0455, 0516, 0542, 0558, 0564, 0565, 0584, 0692, 0844,
0878, 0890, 0917, 1018, 1021, 1027, 1057, 1079, 1130, 1147,
1150, 1152, 1160, 1198, 1229, 1232, 1256, 1329, 1417, 1510,
1548, 1615, 1651, 1669, 1811, 1812, 1879, 1887, 2006, 2018,
2096, 2152, 2201, 2229, 2267, 2322, 2344, 2351, 2352, 2378,
2391, 2421, 2446, 2525, 2551, 2561, 2585, 2593, 2594, 2601,
2629, 2630, 2635, 2637, 2664, 2689, 2702, 2716, 2744, 2747, 2756,
2768, 2794, 2820, 2906, 2964, 2966, 2968, 3075, 3086, 3095,
3099, 3115, 3156, 3230, 3260, 3316,

3360, 3408, 3439, 3447, 3495,
3450, 3509, 3517, 3532, 3570, 3582,
3593, 3595, 3622, 3647,
3661
anuñ d. 2165
ol d. 0176, 0484, 0497, 0681, 0827,
0835, 0837, 0942, 0948,
0967, 1005, 1025, 1100, 1102, 1106,
1171, 1198, 1255, 1263,
1265, 1267, 1277, 1296, 1520, 1526,
1541, 1596, 1623, 3240, 3243

dæḳāyıḳ : (Ar.) İnce ve anlaşılması güç şeyler -1-
d. 3676

dāl: (<Ar. *dāll*) Delalet eden, yol gösteren, işaret eden. -1-
d. 0027

dāl: (Ar.) Arap alfabesinin sekizinci harfi. -1-
d. ü ḥā vü mīm oldı 0027

ḍalāl: (Ar.) Doğru yoldan ayrılma. -1-
ehl-i ḍ. 1308

dam: Dam; çatı. -1-
d.+ ından 0959

dām: (Far.) Tuzak. -1-
d. 2739

dāne: (Far.) Tane, adet. -1-
d.+ dür 3690

dap -: Tapmak; Tanrı olarak kabul ederek ibadet etmek. -1-
d.- dı 0142

dār: (Ar.) Yer, mesken. -8-
d.- ı beḳā 0092, 3065
d.- ı belā 3065
d.- ı fenā olur 0092
d.- ı miḥnet 3065
d.- ı milk 0582
d. 0219, 0223

ḍærb: 1. Vurma, vuruş. **2.** Dövme. -7-
ḍ. 0797, 1095, 1631, 1644, 1955, 3388
ḍ.+ ını 2463

ḍærb ur - : (Ar.+T.) Saldırmak, saldırarak kırıp geçirmek. -5-
ḍ. 0797, 1095, 1644, 1955, 3388

dār-u-gīr : (Far.) Cenk, savaş. -1-
d. 1655
→ **dār-u-gīr it(d) - :** (Far.+T.) Cenk etmek, savaşmak. -4-
d. ide 2192
d. itdi 0145, 1212
d. itmez 3311
→ **dār-u-gīr ḳıl - :** (Far.+T.) Cenk etmek, savaşmak. -3-

d. ḳıldı 0957, 1186, 1606

→ **dār-u-gīr ol - :** (Far.+T.) Savaş meydana gelmek. -1-

d. oldı 1888

dārüʾs-selām : (Ar.) *Kur'ân-ı Kerîm*'de geçen, cennetin isimlerinden biri. -1-

cennet-i d. 3667

dārüʾş-şifā : (Ar.) Hastane. -1-

d. 1160

dāstān: (Far.) Destan; hikâye, manzum hikâye. -8-

d. 0234, 1501, 1958, 2024, 2348, 2531, 2737, 2862

dāstān ḳıl - : (Far.+T.) Anlatmak. -1-

d. ḳıl 1748

dāstān ol - : (Far.+T.) Anlatılmak. -1-

d. oldı 3087

daʿvā: (Ar.) Mücadele. -1- **krş.** *daʿvi*, *daʿvī*.

d.+ y+ ile 2652

→ **daʿvāsını ḳıl - :** (Ar.+T.) İddiasında bulunmak. -1-

d. ḳılur 0213

dæʿvet eyle - : (Ar.+T.) Çağırmak. -7-

d. eyledi 0231, 0719, 1300, 1855, 2114, 2466

d. eylemedi 2565

dæʿvet it(d) - : (Ar.+T.) Davet etmek, çağırmak. -6-

d. ider 1761, 3490

d. idüp 0373

d.- i dīn itdi 0806

d. itdiler 0933

d. itdükce 3176

dæʿvet ḳıl - : (Ar.+T.) Çağırmak. -6-

d. ḳıla 0369

d. ḳıldı 0229

d. ḳıldılar 2819

d. ḳılur 0876, 2895, 3121

dæʿvet-nāme : (Ar.+Far.) Davet mektubu. -1-

d. 2950

dæʿvet olun - : (Ar.+T.) Çağrılmak. -1-

d- olunmış 2012

daʿvi: -1- **bkz.** *daʿvā*.

d.+ le 0628

daʿvī it : İddia etmek, iddiasında bulunmak. -1-

d. itdi 1198

Dāvūdīler: (İbr.+Ar.) Hz. Dâvûd'a

tabi olanlar. -1-
D. 0350

dāye: (Far.) Dadı. -1-
d.+ si 0849

dāyim: (<Ar. *daʾim*) **1.** Her zaman, sürekli. **2.** Kalıcı. -9-
d. 0304, 0599, 1413, 1939, 1990, 2502, 2646, 3092, 3548
→ **dāyim ol - :** (Ar.+T.) Kalıcı olmak, sonsuz olmak. -1-
d. olsun 3556

dāyimā : (<Ar. *dāʾimā*) Her zaman, sürekli. -6-
d. 0304, 3104, 3175, 3176, 3654, 3682

dāyire: (<Ar. *dāʾire*) Çevre, etraf, yan yöre. -2-
d.+ sinde 1842
d.+ sini 1590
→ **dāyire ḳıl - :** (Ar.+T.) Etrafını sarmak. -1-
d. ḳılmışlar 1635

de: Bağlaç; de. -4- **bkz.** *da*.
rivāyet+ d. 3021, 3022
yil+ d. 1011, 1023, 1025

defn it - : (Ar.+T.) (Ölüyü) gömmek, defnetmek. -2-
d. ider 2400
d. itdiler 0121, 2015, 3073, 3355

defn ḳıl - : (Ar.+T.) (Ölüyü) gömmek, defnetmek. -3-
d. ḳıldılar 1898, 3297
d. ḳılur 0123

defn ol - : (Ar.+T.) Gömülmek, defnedilmek. -2-
d. olur 0127, 1164

defterin dür - : (Ar.+T.) Öldürmek. -2-
d. dürer 0106, 3439

deg -: Ulaşmak. -1-
d.- er 0465

degşür - (1) : Değiştirmek. -1-
d.- üp 1983

degşür - (2) : Toplamak. -1-
d.- miş 0694

degül: Değil. -21-
d. 0340, 0441, 0605, 0791, 1900, 2176, 3065, 3289, 3594,
3613, 3639
d.+ di 1751, 3225
d.+ dür 0052, 0115, 0899, 1008, 2760
d.+ sin 3290

dehān: (Far.) Ağız. -1-
d.+ ı 0431

dehr: (Ar.) Dünya. -8-
d. 0170, 0232, 0452, 0551, 0552, 1045, 1448
d.+ i 0500

dek: Dek, değin, kadar. -9-
d. 0122, 0392, 0608, 0664, 1738, 1837, 2439, 2522, 3018

del -: Delmek, delik açmak. -3-
d.- diler 0539, 2374
d.- er 0573

delīl: (Ar.) **1.** Kılavuz, yol gösteren, rehber. **2.** İz, işaret, nişan, alamet. -12-
d. 0032, 0305, 0491, 0561, 0737, 3415
d. ḳıldı 0543
d. oldı 0170, 0564
d. olmaġa 0156
d. olup 0126

delim : Çok, pek çok. -4-
d. 0029, 0687, 1775

dem : (Ar.) Kan. -6-
d. 1468, 1892, 3405
seyl-i d. 2045
d.+ i 0240, 0979

dem: (Far.) Zaman, an. -37-
d. 0397, 0603, 1783, 1787, 1839, 1878, 1891, 2045, 2047,
2071, 2219, 2349, 2714, 3015, 3180, 3500
ol+ d. 0598, 0606, 0828, 0854, 1331, 1966, 2083, 2085, 2705,
2712, 2849, 2910, 3274, 3539
d.+ de 0739, 0846, 1737, 1843, 3432
ol+ d.+ de 0919

dem-be-dem : (Far.) Sürekli, daima. -1-
d. 3305

dem-sāz : (Far.) Dost. -1-
d. 3567

dem ur -: Üflemek.
d. urup 3015

demür: 1. Demir. **2.** Zırh. **3.** Zırh giymiş asker. -8-
d. 0186, 1885, 2007, 2034, 2656, 2704, 3267
d.+ i 2375

demürci : Demirci, demir işiyle uğraşan kişi. -1-
d. 0189

deng: (Far.) Şaşkın, sersem. -3-
d. 2320, 2603, 2801
→ **deng ḳıl - :** (Far.+T.) Şaşkına çevirmek. -2-
d. 2654, 3246

→ **deng ol - :** (Far.+T.) Şaşkına dönmek. -1-
d. 1795

denī: (Ar.) Alçak, aşağılık. -2-
d. 0231, 0592

deñiz: 1. Deniz. **2.** Akarsu, nehir. -10-

d. 2700, 3614
d.+ den 3033, 3126
d.+ e 1683, 2276, 2572, 2745, 3126

deñlü: Denli, kadar. -1-
ne+ d. 1670

dep -: (Atla) ilerlemek, hücum etmek.-21-
d.- di 1638, 1639, 1892, 1893, 1894, 2091, 2093, 2313, 2314,
2387, 2394, 2404, 2450, 2717, 3370, 3428
d.- üben 2657, 3200
d.- üp 2218, 2312, 2843

depdür - : Çiğnetmek, tepelemek. -1-

d.- ür 1960

depin -: Tepinmek, saldırmak. -5-
d.- üp 2440
d.- ür 1640, 2440, 2452
d.- ürler 2705

depren - : Hareket etmek. -2-
d.- mez 1213
d.- üpde 1358

der - : Toplamak, bir araya getirmek. -1- **bkz.** *dir-*.
d.- e 0435

der: (Far.) Kapı. -2-
d. 3668
d. idüp 0205

der : (Far.) Geldiği kelimelere "-de, içinde" anlamı veren ön ek. -3-**bkz.** *der-ʿæceb*, *der-meyān*...
d.+ āb-ı 1564
d.+ Baḥreyn 0222
d.+ ʿUmmān 0222

der : Ter; deriden sızan, kendine has kokulu.-1-
d.+ inden 1642

derʿ-æceb : (Far.+Ar.) Acayiplik içinde, şaşırtıcı biçimde. -1-
d. 1335

derd: (Far.) Üzüntü, tasa. -6-
d. 0100, 0105
d.+ ile āh ḳılur 1005
d.+ ine 0032, 0449
d.+ üme 2467

dere: (<Far. *derre*) Çoğunlukla yazın

kuruyan, kışın akan küçük akarsu ve bunların yatağı. -1-
d.+ ye 1834

der-gāh : (Far.) Kat, makam. -1- **krş.** *der-geh*.
d.+ ına 0064

der-geh : (Far.) Kat, makam. -2- **krş.** *der-gāh*.
d.+ in 1373, 1535

der-ḥāl: (Far.+Ar.) Hemen, süratle. -1-
d. 2047

derhem ol - : (Far.+T.) Karışık, perişan bir hâle gelmek. -1-
d. oldı 3363

deri: Ten, cilt. -1-
d. 2635

deril -: Toplanmak. -1-
d.- di 0476

derim ev : Etrafı ve üstü keçe, bez veya saz ile örtülen çadıra benzer göçebe evi. -1-
d. 2624

dermānde ol - : (Far.+T.) Çaresiz, ümitsiz, bitkin bir duruma düşmek. -1-
d. oldı 1733

der-meyān : (Far.) Ortada. -1-
d. 0059

ders: (Ar.) Ders, eğitim. -2-
d.+ i 3675
d.+ inde 1334

dervīş: (Far.) Yoksul, fakir. -1-
d.+ di 3306

deryā: (Far.) **1.** Nehir; göl. **2.** Deniz. -29-
d. 0539, 1678, 1876, 1942, 1955, 1965, 2112, 2278, 2296,
2345, 2688, 2830
mevc-i d. 1427
d.+ da 2063
d.+ dan 1593, 2535, 2619
d.+ dur 0885
d.+ nuñ 2062, 2180
d.+ ya 1196, 1427, 1655, 1963, 2210, 2392, 3123, 3602, 3608

der-yāft ḳıl - : (Far.+T.) Anlamak, görmek, tecrübe etmek. -1-
d. ḳıldum 2915

derzilig : (Far.+T.) Terzilik; elbise biçip dikme işi. -1-
d.+ i 0146

despot: [Yun. *despotes* (sahip) > Fr.

Despote] "Despot" ünvanını taşıyan yönetici. -1-
d.+ dan 3424

destān: (Far.) Gerçek ile olağanüstü olayların karıştığı kahramanlık olaylarını veya tarihsel bir olayı övüp yücelten uzun ve manzum bir edebî tür. -1-
Rüstem-i d.+ dur 3288
→ **destān eyle - :** (Far.+T.) Kaleme almak, manzum olarak yazmak. -1-
d. eyledüm 1545

dest-gīr : (Far.) Yardım eden. -1-
d. oldı 1880

destūr: (Far.) **1.** Bir kimseye verilen izin, müsaade. **2.** Bir işe koyulurken söylenen söz. -3-
d. 1953, 2398, 3036
→ **destūr ol - :** (Far.+T.) Destur vermek. -1-
d. oldı 2417

deşt: (Far.) Bozkır, ova, çöl. -3-
d.- i Türkistān 0248
d. 0345, 0377

devā: (Ar.) Çare, çözüm. -1-
d. 2467

deve: Geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında hörgücü bulunan, iri yapılı bir yük hayvanı. -3-

d. 1040, 3007, 3185

devle: (Ar.) Devlet. -1-
ṣāḥib-ḳırān-ı d.+ dür 1135

devlet: (Ar.) **1.** Devlet. **2.** Talih, saadet, mutluluk. -16-
d.- i ʿizziyle 3557
d. 1038, 1096, 1437
d.+ ile 0171, 0271, 0562, 1905, 1990
d.+ i 0954, 1132, 1200
d.+ inde 3593, 3654
d.+ le 1284
d.+ üñde 1804

devr: (Ar.) Dünya, felek. -9-
d.- i Süleymāndan 3413
d.- i zemān 0300
d.+ i 0555
ʿÖmer d.+ i oldı 2950
d.+ inde 0590, 0700, 0908, 0913, 1006

devrān : (Ar.) **1.** Zaman. **2.** Kader, talih. -13-
d. 0106, 0139, 0948, 1021, 1057, 1172, 2883, 3382
āfet-i d. 1268
Behmen-i d. 3566
d.+ ı 1286
d.+ ında 0143

d.+ ını 3316

devşür - : Toplamak. -1- **krş.** *divşür-* .
d.- ür 0556

Deylemī : Deylemliler, Büveyhîler. -3-
D.+ ler 1132, 1139
D.+ yem 1300

Deylemiyye : İran'ın kuzeyinde, Gîlân eyaletinin bir kısmını kapsayan ve Hazar Denizi ile Kazvin arasında yer alan dağlık bölgede yaşayan Deylem halkının kurduğu siyasi yapıya verilen ad. Bu ad, özellikle 10. yüzyılda Abbâsî halifeliği üzerinde nüfuz sahibi olan ve Deylemli kökenli Büveyhî Hanedanı için kullanılmıştır. -3-
D. 0055, 1133, 1200

deyyār: (Ar.) Zahit, din adamı. -1-
d. 0873

dıḳıl -: Bir alana sıkışmak. -1-
d.- dı 1643

di -: Demek, söylemek. -362-
d. 2491, 2514, 2718, 2803, 2858
d.- di 0107, 0113, 0115, 0181, 0302, 0329, 0335, 0427, 0461,
0463, 0556, 0567, 0611, 0615, 0623, 0628, 0641, 0654, 0703,
0742, 0752, 0775, 0789, 0815, 0818, 0881, 0943, 1068, 1275,
1301, 1302, 1307, 1310, 1496, 1504, 1611, 1612, 1649, 1664,
1689, 1714, 1721, 1748, 1769, 1770, 1786, 1803, 1804, 1816,
1840, 1852, 1859, 1863, 1866, 1868, 1872, 1874, 1891, 1904,
1941, 1973, 1974, 1976, 1985, 1991, 2020, 2029, 2065, 2070,
2100, 2116, 2122, 2127, 2129, 2140, 2144, 2148, 2226,
2300, 2327, 2343, 2355, 2370, 2389, 2390, 2409, 2431, 2460,
2463, 2467, 2476, 2480, 2481, 2486, 2488, 2491, 2492, 2493,
2495, 2497, 2508, 2512, 2550, 2560, 2561, 2563, 2583, 2585,
2613, 2636, 2666, 2671, 2684, 2718, 2739, 2764, 2792, 2793,
2796, 2798, 2803, 2804, 2818, 2821, 2827, 2830, 2831, 2845,
2893, 2898, 2914, 2917, 2918, 2925, 2932, 2942, 2958, 2961,
3004, 3005, 3040, 3054, 3055, 3071, 3083, 3091, 3167, 3201,
3211, 3287, 3289, 3290, 3371, 3373, 3381, 3386, 3533, 3576
d.- di+ ki 0818
d.- di+ kim 2258
d.- diler 0280, 0379, 0560, 0604, 0610, 0616, 0618, 0619, 0643,
0645, 0660, 0765, 0788, 0870, 0896,

1281, 1456, 1460, 1483,
1495, 1523, 1527, 1530, 1843, 1990,
2143, 2232, 2249, 2294,
2414, 2420, 2432, 2588, 2651, 2655,
2943, 3040, 3059, 3061,
3138, 3178, 3210, 3433, 3638, 3640,
3643
d.- dise 0673
d.- di+ y+ ise 0704
d.- dükleri 0137, 2720, 2731, 2945,
3083
d.- düm 1573, 1911, 2719
d.- gil 2515
d.- me 2498
d.- mez 2493
d.- miş 0376, 0811, 0820, 101, 1131,
2137, 2265, 2277, 2633,
3162
d.- mişdi 0808
d.- mişdür 0401
d.- mişler 0447
d.- mişlerdür 0179
d.- p 1698
d.- r 0012, 0108, 0117, 0166, 0180,
0447, 0448, 0532, 0574,
0631, 0753, 0814, 1306, 1308, 1666,
1716, 1771, 1801, 1807,
1840, 1906, 1953, 1985, 2019, 2064,
2108, 2135, 2161, 2175,
2250, 2274, 2298, 2332, 2377, 2411,
2525, 2539, 2610, 2706,
2720, 2788, 2791, 2824, 2826, 2845,
2847, 2875, 2956, 3081,
3158, 3179, 3209, 3211, 3368, 3375,
3395, 3503, 3537, 3556,
3645
d.- r+ iken 0119
d.- rdi 1298, 3449, 3597
d.- rem 0179, 0218, 2333
d.- rken 2848
d.- rler 0289, 0549, 0566, 0574, 0583,
1289, 1313, 1378, 1539,
2156, 2176, 2357, 2373, 3582, 3642
d.- rler idi 1588
d.- rler+ idi 3454, 3631
d.- rlerdi 0589, 0680, 1276, 3521
d.- se 3538
d.- ye 2506
d.- yeler 1864
d.- yelüm 2961
d.- yem 0317, 0409
d.- yü 0876, 0898, 1289, 1300, 1666,
1667, 1711, 1723, 2370,
2611
d.- yüben 0402, 0415, 1899, 3695
d.- yüp 1718, 2816, 2962, 3177
d.- yüvirgil 2719

dīr : (Far.) Uzun müddet, uzun zaman. -1-
d. 0544

did -: Ditmek, deşmek, deşelemek. -1-
d.- er 2437

diger: bkz. ve **krş.** *dīger*. -6-
d. 0229, 0261, 1521, 1933, 2087

tārīḫ-i d. 1556

→ **diger ḳıl - :** Farklı bir şey yapmak, belirtilenden başkasını yapmak. -1-

d. 2936

dīger: (Far.) Diğer, diğeri, öbürü, öbürleri, kalanı, kalanları. -3- **krş.** *diger*.

d. 0510

d.+ i 1324, 1328

dik -: 1. (Bayrak, sancak için) Dik olarak yerleştirmek. **2.** İğne, iplik, kumaş vb. kullanarak elbise dikmek. **3.** (Ağaç, fidan vb. için) Kökleri içeride kalaak şekilde toprağa yerleştirmek, fidan dikmek. **4.** Herhangi bir nesneyi bir yere düğümler atarak bağlamak, dikmek. -6-

d.- di 0146, 0269

d.- diler 0660, 0922, 1710

d.- er 0389

dikensüz : Dikensiz, dikeni olmayan. -1-

d. 2591

dil: (Far.) Gönül. -4-

d. 0115, 0117

d.+ den 2272, 2779

dil: 1. Dil, konuşma yetisi. **2.** Lisan. -4-

d.+ ile 1856

d.+ e 0162, 2118

d.+ in 3147

dilince: (Kendi) konuştuğu dille, ana diliyle. -1-

d. 2135

dil ḍærbı : (T.+Ar.) Sözlü saldırı, sözle tahkir etme, sözle aşağılama. -1-

d.+ le 2767

dile -: 1. Dilemek, istemek. **2.** (Bir kimseyle) evlenmek istemek, eş olarak talep etmek. -41-

d.- di 0070, 0575, 0841, 1091, 1697, 1932, 2988

d.- diler 0493, 0603, 2567

d.- medi 2762

d.- miş 1584

d.- ñ 3040

d.- r 0382, 0460, 0597, 1089, 1253, 1255, 1692, 1693, 1917,
2516, 2543, 2549, 2919, 3119, 3363

d.- r+ idi 0374, 1628

d.- r+ iken 3605

d.- rem 0881

d.- rler 0438

d.- rse 3060

d.- rsem 2333

d.- rseñ 2122

d.- rseñüz 3040

d.- rüz 1665
d.- señ 0894

dilek(g) : Dilek, istek. -2-
d.+ üm 2823
d.+ üñ 1900
→ **dilek ḳıl - :** Dilemek, talep etmek, istemek. -1-
d. ḳılur 0767

dilīr: (Far.) Yürekli, cesur, yiğit. -6-
d. 0374, 1609, 2171, 2442, 2827
şāh-ı d. 2426
→ **dilīr ol - :** (Far.+T.) Birbirine pehlivan kesilmek, birbirine girmek, araları açılmak. -1-
d. oldılar 3068

dil-teng it(d) : (Far.+T.) Gönlünü daraltmak, kederlendirmek, sıkıntıya sokmak, sıkıntı vermek. -2-
d. ider 3273
d. itmege 1657

dimne: (Far.) Çakal. -1-
d.+ ler 3401

diñ -: Durmak, kesilmek, sona ermek. -2-
d.- di 3453
d.- mez 2178

dīn: (Ar.) İnanç sistemi, gidilen yol, şeriat. -30-
d.- i Muḥammed 2952
d. 0874, 1084, 1309, 2101, 2132, 2147, 2539, 3574
bīşe-i d. 1624
ehl-i d. 0873
ḥükm-i d. 1287
ʿædüvvüʾllāh-ı d. 3365
peyk-i d. eylemiş 0811
bedr-i d.+ ile 2627
dæʿvet-i d. itdi 0806
ehl-i d. oldı 0233
d.+ de 1312, 2493
bīşe-i d.+ de 3350
pīşe-i d.+ de 2484, 3455
d.+ dedür 2956
d.+ e 0229, 0905, 2955
ḳuvvet-i d.+ e 3560
ehl-i d.+ i 0932
d.+ ümüzde 2482
d.+ üñe 3201

diñle -: İşitmek, kulak vermek. -32-
d. 0034, 0042, 0044, 0050, 0332, 0396, 0410, 0813, 1152,
1174, 1316, 1577, 1586, 1633, 1696, 1774, 2442, 2531, 2628,
2862, 3359, 3385, 3466, 3575, 3596, 3658
d.- di 2769
d.- gil 0266, 0899, 1321, 1617
d.- ñ 2737

diñlen - : Ara vermek, yorgunluk gidermek. -2-

d.- ür 0782
d.- ürler 2750

dīn-perver : (Ar.+Far.) Dini koruyan. -1-
d. 1367

dip(b): Dip, toprak, bir yerin en alt bölümü, oyuk. -2-
d.+ ine 2372, 2373

dir - : Dermek, toplamak. -23- **krş.** *der-*.
d.- di 0342, 0707, 0761, 1594, 1617, 2679, 2964, 3034, 3242,
3366
d.- e 1744, 2725, 3223
d.- em kim 1563
d.- er 0557, 0572, 2346, 2723, 3209, 3258
d.- mege 1884
d.- üp 2690, 3219

direk(g) : 1. Mimari yapı için taşıyıcı öge; direk, kolon, sütun. **2.** Gemilerin güvertesine dikilen, serenlerle yelkenlerin ve armaların donatıldığı uzun ve yuvarlak kesitli parça. -2-
d.+ in 2182
d.+ leri 0207

direngḳıl - : (Far.+T.) Beklemek, durmak. -4-
d. ḳıla 3236
d. ḳılmadı 0345, 0730, 3325

diri: Diri, sağ, canlı. -9-
d. 0323, 1115, 2056, 2173, 2220, 2456, 3022, 3038, 3214
→ **diri ḳıl - :** Ebedî kılmak; kalıcı ve unutulmaz kalacak biçimde değer yüklemek. -1-
d. ḳıldılar 0018
→ **diri ol - :** Diri kalmak, yaşamak. -1-
d. olur 2503

dirīġā: (Far.) "Eyvahlar olsun; yazık!" anlamında Farsça bir söz. -1-
d. 2806

diril -: 1 . Toplanmak. **2.** Bir iddiayla ortaya çıkmak. -6-
d.- üp 0201, 2536, 2551
d.- ür 1287, 1298
d.- ür+ ise 1301

dirild - : Canlandırmak, tekrar hayata dönmesini sağlamak. -2-
d.- ür 0479
d.- ürdi 0025

dirlig: Sağlık. -1-
d.+ inde 2970

dişlü: Dişli, dişe sahip. -1-
d. 3007

diş ur - : Yemek, çiğnemek. -1-
d. urur 2229

ditire -: Titremek, sallanmak. -2- **krş.** *ditre-*.
d.- r 2306, 2706

ditre -: Titremek, sallanmak. -3- **krş.** *ditire-*.
d.- di 1445, 1796
d.- rdi 3635

ditred - : Titretmek, titremesine yol açmak. -1-
d.- ür+ idi 2036

dīv: (Far.) Olağanüstü büyüklükte destansı bir yaratık. -2-
d. 2657, 2697

dīvān: (Far.) Yüksek düzeydeki devlet adamlarından oluşan meclis. -8-
d. 1236, 2223, 2226, 2228, 2336, 2507, 3507
d.+ da 1234

dīvār: (Far.) Duvar. -5-
d.- ı ʿæẓīm 0731
d. 0692, 2363, 2841
d+ ı+ y+ idi 2166

divşür - : 1. Toplamak. **2.** (Kendisini) toparlamak, şuursuzca ve miskin davranışlardan kurtulmak üzere aklı başına gelmek. -3- **krş.** *devşür-*.
d.- di 0607
d.- ür 1462, 2723

diyār: (Ar.) Diyar, memleket, ülke. -16-
d.- ı Çīne 0909
d. 0430, 1004, 1355, 1448, 1511, 2029, 2337, 3361, 3572
d.+ a 0288, 0744, 0806, 1825
d.+ ı 1471, 1816

diz: Uyluk ile baldır kemiklerini birleştiren eklem yeri. -4-
d. 2326
d.+ in 1802, 1950, 2342

diz -: 1. Yerleştirmek, düzen vermek. **2.** Süslemek, donatmak. -2-
d.- er 3182, 3682

dizgin: Uyan, yular. -2-
d.+ in 2582, 3283

dizil -: Dizilmek, birlikte sıralanmak. -1-
d.- miş 2222

dizman : Uzun boylu, iri yarı. -1-
tekfūr-ı d.+ uñ 3410

doġ -: Doğmak; dünyaya gelmek. -2-
d.- dı 0227

d.- sa 2936

doḳın - : Çarpmak. -1-
d.- ur 1668

dōst: (Far.) Dost, ahbap, tanıdık. -3-
d. olsa 1506
d.+ ın 0558
d.+ ları 3677

dōstān: (Far.) Dostlar, ahbaplar, tanıdıklar. -3-
d. 2531, 2737, 2862

dōstluḳ : (Far.+T.) Dostluk, ahbaplık. -1-
d. ḳılur 1488

dög -: 1. Üzüntü nedeniyle kendine vurmak. **2.** Darbetmek, dövmek. -5-
d.- di 3619
d.- diler 2370
d.- erler+ idi 3353
d.- üben 3649
d.- üp 0121

dögmeklik(g) : Dövmeklik; darbetme yahut tahkir etme durumu. -1-
d.+ e 2767

dök -: 1. Dökmek, akmak, akıtmak. **2.** (Denize, suya gemiden) atmak. **3.** (İkram amacıyla yemek vb.) önüne sermek. **4.** Bırakmak, terk etmek. -11-
d.- di 0499, 1930, 3220, 3394
d.- diler 0922, 2239, 2621
d.- erler 0240
d.- esin 0463
d.- mek 0313, 1995

dökil -: Dökülmek, akmak. -1- **krş.** *dökül-*.
d.- ür 2223

dökül - : 1. Dökülmek, akmak. **2.** Düşmek. -5- **krş.** *dökil-*.
d.- di 0920, 1271, 1384, 1681
d.- enini 1683

dön -: 1. Yeni bir işe, hamleye başlamak, girişmek, koyulmak. **2.** Yeni bir hâle geçmek, başka bir şeye benzemek. **3.** Başlanan noktaya tekrar gelmek, geri dönmek. **4**. (Yüz) dönmek; vazgeçmek, terk etmek. **5.** (Korku ve endişe nedeniyle) sırtını dönerek uzaklaşmak, gitmek. **6.** Bir tarafa doğru dönmek, yönelmek. **7.** (*Alay dön-* biçiminde) Yenilemek. -78-
d. 1996, 3537
d.- di 0398, 0647, 0728, 0729, 0854, 0923, 1044, 1226, 1456,
1500, 1690, 1737, 1744, 1868, 1895, 1897, 1929, 1998, 2075,
2104, 2150, 2175, 2317, 2394, 2400,

2441, 2453, 2479, 2522,
2727, 2729, 2848, 3051, 3259, 3434,
3462, 3580
d.- diler 0778, 1732, 1835, 1876, 2770, 3221
d.- e 2516
d.- em 1974, 3597
d.- er 2884, 3192, 3461
d.- medi 2445
d.- mek 1772, 1973
d.- mez 2678
d.- miş 1104
d.- miş+ idi 2469
d.- mişdi 1469
d.- sevüz 1772
d.- üben 1722, 1823, 2334, 2344, 2418, 2778, 3080, 3276, 3441
d.- üñüz 1994, 3537
d.- üp 0189, 1834, 1997, 2011, 2754, 3235, 3576

döndür - : 1. Bir yöne, bir yere doğru harekete geçmek. **2.** Başka bir inancın kabul edilmesini sağlamak. **3.** Vazgeçirmek, terk ettirmek. **4.** Yeni bir hâle geçirmek. -12-
d.- di 0699
d.- medi 1469
d.- ür 0903, 0905, 1148, 2009, 2092, 2259, 2365, 3382, 3396
d.- ürler 2572

dönüm : Bin metre karelik alan ölçüsü. -1-
d. 1791

dörd: Dört. -1- **krş.** *dört*.
d. idi 0161

dörder: Dörder. -1-
d. 2969

dörder yüz biñ : Her biri dört yüz bin olan. -1-
d. 1463

dördinci : Dördüncü; dördüncü sıradaki. -3-
d. 0047, 0458
d.+ ye 1602

dört: Dört. -25- **krş.** *dörd*.
d. 0050, 0472, 0513, 0518, 0524, 0525, 0527, 0535, 0575,
0747, 0839, 0927, 0942, 0969, 0991, 1186, 1229, 1443, 1462,
1463, 2238, 3400, 3590
d.+ dür 1208

dört biñ : Dört bin. -2-
d. 2380, 3170

dört yüz : Dört yüz. -6-
d. 0500, 1204, 1411, 3149
d. hem seksen üç olmışdı 1285
d. ü ḳırḳ bīr olup 1101

dört yüz elli : Dört yüz elli. -1-

d.+ de 1106

dört yüz elli biş : Dört yüz elli beş. -2-
d.+ e 1227, 2983

dört yüz on sekiz : Dört yüz on sekiz. -1-
d.+ e 1214

dört yüz otuz : Dört yüz otuz. -1-
d. olur 1194

dört yüz otuz üç : Dört yüz otuz üç. -1-
d. olmış idi 1096

dört yüz seksen : Dört yüz seksen. -1-
d. 0154

dört yüz ṭoḳsan biş : Dört yüz doksan beş. -1-
d. olmış+ idi 1108

dört yüz yigirmi : Dört yüz yirmi. -2-
d. 0474, 1087

döşe -: Döşemek, yerleştirmek. -1-
d.- yüp 2208

döy -: Dayanmak. -1-
d.- mez 2661

dū: (Far.) İki. -1-
d. 1382

duʿā: (Ar.) Allah'a yalvararak bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme. -26-
d.- yı ḫæyr+ ile 3697
d. 3008
d. ider 1534
d. iderdi 3379
d. itdi 0158, 1906
d. ḳılalum 3554
d. ḳıldı 0621, 1757, 2223
d. ḳılup 1597, 2788
d. ḳılur 2186
d.+ dan 3695, 3696
d.+ lar ḳıldı 2458
d.+ sı 3380
d.+ sın 0810, 1599, 1788, 2066, 2186, 2850
d.+ y+ ile 0479, 2816
d.+ ya 3698

duḫme: (<Far. *daḫme*) Mezar, kabir, türbe. -1-
d. 0361

duḫter: (Far.) Kız çocuk, kız. -2-
d.- i ḫāḳānı 0726
d.+ i 0406

duḫūl: (Ar.) İçeri girme, giriş. -1-
d.+ ine 3662

dūn: (Ar.) Alçak, aşağı. -2-
d. 0279
ṣæyd-ı d. 3634

dūn-perver : (Ar.+Far.) Kötüleri koruyan. -1-
d. 0750

dur : Bildirme eki. -1- **bkz.** ve **krş.** *dür*.
d. 0041

dur -: 1. Kalkmak. **2.** Karşı koymak. **3.** Beklemek. -14-
d.- dı 1972, 2450
d.- dılar 1902, 2016, 2326
d.- madı 1943
d.- maz 0571
d.- uban 1845, 3180
d.- up 3448
d.- ur 2641
ibni İsrāʾīl d.- ur 1219
kim d.- ur 3074
d.- urken 0588

dūr: (Far.) Uzak. -4-
d. 0273, 2791, 2902
d.+ idi 0072
→ **dûr eyle - :** (Far.+T.) Uzaklaştırmak; görevden azletmek, tahttan indirmek. -1-
d. eylediler 1009
→ **dûr ol - :** (Far.+T.) Uzak olmak, uzaklaşmak; (ölüm veya tahttan indirilme sebebiyle) tahtı terk etmek. -1-
d. oldı 0551

durur: Bildirme eki. -43-
bābı d. 0293
bir d. 2613
bu d. 0528
çoḳ+ d. 1506
Ebū Ṭālib+ d. 0886
eşref-i nāsuñ+ d. 2865
fidā ḳılmış+ d. 0014
geçmiş d+. 1579
gelmiş d. 2138
göymiş+ d. 2494
Ḥæḳ Teʿālādan d. 1463
Ḥæzret-i Pāşā d. 1874
İbni ʿAbbāsuñ+ d. 2865
İbni İsrāʾīl+ d. 1219
İbni Mikāʾīl+ d. 1219
içinde d. 0547
içmiş+ d. 1579
İlyāsuñ+ d. 3292
İsrāʾīl+ d. 1209
ḳæṣd itmiş d. 2138
ḳāyim d. 1993
Leyṯ bin Muṣʿab d. 0276
Mīkāʾīl d. 1209, 1231
ol d. 0533
ol+ d. 0392, 0419, 0882, 1408, 1521, 1581
Pāşā d. 1993

Tañruñ d. 2612
tebdīl d. 1231
uymış+ d. 2494
yig d. 2317
yoḳ d. 1861, 1973, 2482, 2516, 3118
ẓāhirde d. 0028
ẕikr olmış+ d. 0047

dut -: 1. Hükmetmek, idaresi altına almak. **2.** Yakalamak, esir almak. **3.** (Yola) koyulmak, çıkmak. **4.** Davranmak, muamele etmek. **5.** Eller yardımıyla kavrayarak tutmak, elinde bulundurmak. **6.** Bir yerden düşen kişi veya nesneyi yakalayarak çekmek. **7.** Belli bir durum üzre kendini muhafaza etmek, değişmemek. -14-
krş. *ṭut-*
d.- a 1917
d.- ar 0220, 0736, 1673, 3546
d.- ardı 0592
d.- dı 0176, 0246, 0506, 1414, 1969, 2427
d.- dılar 1683, 1729

dutıl -: 1. Esir edilmek. **2.** (Yola) koyulmak, çıkmak. -2-
d.- dı 3210, 3520

döy -: Katlanmak. -3-
d.- maz 2496, 3626, 3627

dücāce: (Ar.) Tavuk. -1-
d.+ y+ ile 3064

dü-cihān : (Far.) İki cihan; dünya ve ahiret. -1-
d.+ da 2793

dügün: 1. Düğün; evlenme töreni eğlencesi. **2.** Şenlik. -5-
d. 1991, 2465, 2595
d.+ i 2411
d.+ leri 2896
→ **dügün eyle - :** Evlilik veya sünnet için düğün yapmak. -3-
d. eyledi 2947, 3342
d.+ üni eyledi 3458
→ **dügün it - :** Düğün gibi yapmak; düğün, şölen derecesinde ziyafet tertip etmek. -1-
ʿıyd u d. ider 3674
→ **dügün ḳıl - : 1.** Sünnet için düğün yapmak. **2.** Bir olayı düğün, şölen, eğlence gibi icra etmek. -2-
d. ḳılam 1976
d. ḳıldı 3153
→ **dügün ol - :** Evlilik için düğün tertip edilmek, düğün yapılmak. -1-
d. olmışdı 3344

dülbend : (Far.) Örtü. -2-
d.+ i 3106, 3112

dün: Gece. -14-
d. 0590, 1626, 1691, 1782, 2025, 2125, 2285, 2502, 2513, 2527, 2821, 2829, 3305, 3504

dü-nīmḳıl - : (Far.+T.) İki parçaya ayırmak. -1-
d. ḳılurdı 0024

dünyā: (Ar.) Dünya, cihan. -43- **krş.** *dünye*.
d. 1084
d.+ da 0183, 0312, 0832, 0907, 0984, 0992, 1278, 1543
d.+ dan 0132, 0138, 0188, 0309, 0417, 0815, 0900, 0945, 0958, 1066, 1099, 1156, 1171, 1244, 1263, 1277, 1295, 1336, 1536, 1543, 1552, 1556, 1574, 2254, 2400, 2970, 3021, 3027, 3693
d.+ nuñ 0828
d.+ yı 0125, 0960, 2923, 3358

dünye: -1- **bkz.** ve **krş.** *dünyā*.
d.+ den 0140

dünyi: -1- **bkz.** ve **krş.** *dünyā*.
d. 1376

düpdüz eyle - : Dümdüz etmek. -1-
d. eyledi 3614

dür: Bildirme eki. -1- **bkz.** ve **krş.** *dur*.
d. 1088

dür: (<Ar. *Dürr*) İnci. -2-
d. 2126, 2900

düriş -: 1. Savaşmak, çarpışmak. **2.** Uğraşmak, gayret etmek, çabalamak. -4- **krş.** *dürüş*-.
d.- ür 2282, 2545, 2649, 2962
d.- üp 2567

dürlü: Türlü, çeşitli. -5-
d. 0204, 2430, 2541, 3166, 3694

dürr-i yetīm : (Ar.) (Ailesinin tek çocuğu olduğu ve yetim olarak doğduğu için) Hz. Muhammed. -1-
d. eyledi 0026

dü-rū: (Far.) İki yüzlü. -1-
d. 3197

dürür: Bildirme eki. -2- **krş.** *durur.*
merhūn-d. 3382
ol-d. 1268

dürüş - : -1-**krş.** *düriş*-.
d.- üp 2567

Düstūr-nāme : Enverî (ö. 869/1465'ten sonra) tarafından telif edilen manzum tarih konulu eser. -3-
D. 0038
D.+ 'i 3688

D.+ nüñ 3657

düş -: 1. (Bir yer üzerine) hareket etmek, yola koyulmak. **2.** (Endişe, kaygı, fitne, korku gibi) bir duyguya kapılmak. **3.** Gerekmek, uygun düşmek. **4.** Çalışmak, uğraşmak. **5.** (Ayağına) kapanmak. **6.** Bir yerden aşağı doğru inmek. **7.** İndirilmek, gönderilmek. **8.** Vefat etmek, şehit olmak, şehit düşmek. -58-
d.- di 0568, 0581, 0598, 0631, 0636, 0695, 0705, 0837, 0915,
0916, 0999, 1281, 1394, 1398, 1399, 1688, 1737, 2013, 2099,
2292, 2648, 2783, 2795, 2907, 2920, 3015, 3241, 3263, 3399,
3411, 3445, 3489, 3598
d.- diler 0530, 2047, 2178, 2184, 2358, 2596
d.- er 0449, 0702, 0740, 2584, 2877, 3134, 3243, 3376, 3478
d.- mişdi 1814, 2902, 3477
d.- mişem 2139
d.- se 2901
d.- üben 0095
d.- üp 1056, 1359, 2336, 2523

düş: Rüya. -7-
d. 2814, 2920
d.+ de 0191
d.+ di 1471
d.+ in 2924
d.+ inde 2790, 2921

düşmen : (Far.) Düşman, hasım. -31-
d. 0024, 1248, 1470, 1506, 1657, 1780, 1960, 2137, 2202,
2962, 3428, 3501, 3618, 3634, 3641
d.+ e 1639, 1835, 3494
d.+ i 0592, 1738, 1910, 2757
d.+ ine 1619
d.+ inüñ 0442
d.+ ler 2796
d.+ leri 3654
d.+ lerine 0768
d.+ üm 2146
d.+ üñ 0814, 2143, 3198

düşmenān : (Far.) Düşmanlar. -2-
d. 0428, 3532

düşnām : (Far.) Sövme, sövüp sayma. -1-
d. ider 0760

düşür -: 1. Kesip koparmak. **2.** Değerini azaltmak, değersiz saymak. -2-
d.- üp 2162
d.- ür 3285

düşvār: (Far.) Güç, zor. -1-
d. 1639

dütün: Duman. -1-
d.+ den 1247

düz -: **1.** Toplamak, bir araya getirmek, hazırlamak. **2.** (Put, haç vb.) yapmak. **3.** (Mancınık, merdiven gibi bir aleti) kurmak, hazırlamak. **4.** Kurmak, bayındır hâle getirmek. **5.** Söylemek. -27-
d. 1723
d.- di 0198, 0214, 0710, 1724, 2642, 2739, 3113, 3271
d.- diler 0732, 2542, 2543, 2544, 2653
d.- e 0522
d.- en 2593
d.- enler 2545
d.- er 2261, 2675, 3182, 3494, 3682
d.- erler 2079
d.- miş 1730
d.- üben 0142, 3406

düzil -: Kurulmak, hazır hâle getirilmek. -2-
d.- di 3399
d.- sün 0753

e : Seslenme ünlemi. -1-
e. 2805

eʿazz : (Ar.) Çok aziz. -1-
e. oldı 0022

eb: (Ar.) Baba. -2-
e. 0066, 0886

ebed: (Ar.) Sonu olmayan, sonsuz. -6-
e. 0018, 0019, 0092, 0114, 2503
e.+ dür 0003

Ebnā-yı Ümeyye : (Ar.) Hulefâ-yi Râşidîn'den sonra 661-750 yılları arasında hüküm süren ilk İslam hanedanı, Emevîler. -3-
E. 0051, 0937, 0955

ebyāt: (Ar.) Beyitler, manzum sözler. -2-
e.+ ı 0108, 101

ecel: (Ar.) Ömrün sonu. -10-
e. 0341, 0677, 0982, 0992, 1194, 1311, 2463, 2822
Buḫārī-yi e. 1571
şīr-i e. 0554

efʿāl: (Ar.) Filler, işler, davranışlar. -1-
e.+ ini 1302

efġān: (Far.) Acı ile bağırma, feryat, inleme. -2-
e. 2454
e.+ ile 1391
→ **efġān it - :** (Far.+T.) Feryat etmek -1-
e. itdiler 3349

eflāk: (Ar.) Felekler, gökler. -3-
e. 0865
e.+ ile 0077

e.+ e 0075

Efreng: (<Ar. *Efrenc*) Frenk, Avrupalı. -4-
E. 3408
E.+ ile 2553
E.+ e 2708, 2713

eger: (Far.) Eğer, şayet. -11-
e. 0033, 0114, 0381, 0465, 1864, 2425, 2464, 2901, 3248, 3577

egerçi: (Far.) Gerçi, her ne kadar. -2-
e. 1393, 3472

egird -: Kuşatmak, muhasara etmek. -3-
e.- üben 1700
e.- ür 0535
e.- ürdi 3217

egle -: Bekletmek, durdurmak, oyalamak. -1-
e.- di 2919

ehem: (Ar.) Önemli, mühim. -5-
e. 0062, 0181, 1146, 3477, 3666

ehl: (Ar.) **1.** Kişiler, fertler. **2.** Topluluk, zümre. -51-
e.- i beytin 2233, 3261
e.- i beytiyle 1933
e.- i cāh 3306
e.- i cūd 0347, 2874
e.- i ḍalāl 1308
e.- i dīn 0873
e.- i dīn oldı 0233
e.- i dīni 0932
e.- i fæżl 1351
e.- i fæżli 3674
e.- i fæżlüñ 0390
e.- i felāḥ 3479
e.- i fer 3550
e.- i ḥærb 2975
e.- i hüner 1901, 2643, 3550
e.- i īmān oldı 1523, 2953
e.- i irtidād oldı 0225
e.- i İslām 0879, 0909, 0944, 3612
e.- i İslāmı 3246
şeh-i e.- i ḳabā 1801
e.- i kemāl 3681
e.- i Mışr 1956
e.- i mübāḥ 1288
e.- i ʿilm 1413, 3674
e.- i ʿilmüñ 0592
e.- i ṣælāḥ 1288
e.- i silāḥ 1901
e.- i şeḳvādur 3677
e.- i şerʿ 1287, 1313
e.- i Şīʿa+y+ idi 1290
e.- i Şīrāzı 1396
e.- i taḳvādur 3677
e.- i tārīḫ+ ile 0094
e.- i uṣūl 2875
e.- i zemīn 0873
e.+ i 1309, 2083
e.+ in 2762

e.+ ine 0860
e.+ ini 0592, 0731

ejdehā: (Far.) Ejder. -12- **krş.** *ejderhā*.
e. 1247, 2037, 2381, 2655, 3001, 3006, 3010, 3013, 3017,
3023
e.+ y+ ile 2678
e.+ yı 3005

ejdehām : bkz. *ejdehā*. -1-
e. 3393

ejder: (Far.) **1.** Kanatları ve kuyruğu yılan biçiminde, ağzından alevler püskürten, aslan pençeli bir destansı bir hayvan. **2.** Büyük yılan. **3.** Öfkeli, cesur kimse. -5-
e. 2909, 3015, 3018
e.+ i 3018, 3019

ejderhā : (Far.) Ejder. -2- **krş.** *ejderhā*.
e. 3066
e.+ leri 2100

ekābir: (Ar.) Önde gelen, saygıdeğer kimseler. -7-
e. 0608, 1257, 1355, 1373, 3025, 3675
e.+ den 1423

ekber: (Ar.) Çok büyük. -1-
e. 3327

ekşer: (Ar.) -4-
e. 0377, 1046, 1084
e.+ ine 0489

eksük: Eksik. -1-
e. 0893

el: 1. El; kolun bilekten itibaren parmak uçlarına kadar olan ve tutmaya, iş yapmaya, dokunmaya uygun bölümü. **2.** Tahakküm. -52-
e. 2158, 2189, 2292, 2340, 2349, 2378, 2380, 2645
e.+ de 1673, 2669, 2722, 2815, 2846, 3171, 3364, 3430
e.+ den 1435, 3307, 3600
e.+ e 1927, 2336, 2699, 3216, 3376
e.+ i 0776
e.+ in 1717, 1847, 2381, 2753, 2848, 3202, 3285, 3479
e.+ inde 1235, 1674, 1839, 2533, 2836, 3016
e.+ inden 0980, 1202, 2137
e.+ indeydi 1047
e.+ ine 1735
e.+ i+y+ ile 2835
e.+ iyle 0108, 0597
e.+ lerini 2500
e.+ ümi 2139
e.+ ümüzden 2433
e.+ üñ 2509, 3201

el-āmān : (Ar.) Canın bağışlanmasını dilerken söylenen ve imdat, medet bildiren söz. -1- **krş.** *el-emān*.
e. 2389

elem: (Ar.) Üzüntü, acı. -1-
e. 2587

el-emān : -4- **bkz.** ve **krş.** *el-āmān*.
e. 2097, 2137, 2389

El ḥæmdü lillāhiʾl-ʿæẕīm : (Ar.) "Yüce Allah'a hamdolsun!" anlamında bir dua sözü. -1-
E. 2858

el-ḫæẕer : (Ar.) "Sakın; sakınmak gerek!" anlamında bir söz. -4-
e. 1460, 1689, 3368, 3638

elḳāb: (Ar.) Lakaplar, ünvanlar. -1-
e.+ ı 1135

elli: Elli. -10-
e. 0168, 0188, 0693, 1415, 2141, 2395, 2540, 2680, 2928,
3007

elli biñ: Elli bin. -5-
e. 0635, 3267, 3626
e. er ola 1778
e.+ den 0236

elli iki: Elli iki. -1-
e. yil oldı 3087

ellik: Eldiven. -1-
e. 2616

elli yidi: Elli yedi. -1-
e. olur 1538

el şal -: El sallamak, elle işaret etmek. -2-
e.- ar 2389, 3537

elṭāf: (Ar.) Lütuflar. -1-
e.- ı ʿæmīm 0030

el-vedāʿ : (Ar.) "Allah'a ısmarladık; Allah'a emanet olun." anlamında söylenen ayrılış selamı. -1-
e. 1868

emān: (Ar.) Aman dileme; yardım ve bağışlanma dileme. -17-
e. 0191, 0575, 0656, 0789, 0790, 1176, 1253, 1255, 1450,
1716, 2059, 2161, 2377, 2390, 2726, 2762, 3284

emel: (Ar.) Arzu, hırs, tamah. -1-
ṭūl-i e. 1578

emen -: Zahmet çekmek. -1-
e.- üp 2145

emīn: (Ar.) Şüphesi olmayan,

güvenen. -1-
e. ola 0616

emīr: (Ar.) Bir kavmin veya memleketin başı, başkan, reis. -29-
e.- i muʿteber 0754
e.- i nām-ver 3100
e.- i nev-cüvān 1418
e. 0718, 1101, 1278, 1317, 1518, 1591, 1618, 1620, 1756, 1815, 1818, 2052
2171, 2192, 2327, 2395, 2495, 2696, 2800, 2978, 3068, 3303, 3307, 3334, 3654
e.+ i 1406
→ **emīr ḳıl - :** (Ar.+T.) Yönetici olarak tayin etmek. -3-
e. ḳıldı 1609
e. ḳıldılar 0829, 1392
→ **emīr ol - :** (Ar.+T.) Yönetici olmak. -7-
e. oldı 0594, 0957, 1186, 1212, 1417, 3524
e. olur 3311

emīrüʾl-müʾminīn : (Ar.) Müminlerin emiri; halife, İslam devletinin başkanı. -2-
e. 0862
ḳæṣd-ı e. eyledi 0925

emlāk: (Ar.) Melekler. -2-
e.+ ile 0077
e.+ i+ y+ için 0008

emr: (Ar.) Buyruk. -8-
e.- i ṣulḥ ile 0468
e. 0129
e.+ i 1085
e.+ ine 0111, 1512, 2959
e.+ iyle 0216, 2210
→ **emr it - :** (Ar.+T.) Emretmek, emir vermek. -1-
e. itdi 0855
→ **emr ḳıl - :** (Ar.+T.) Emretmek, emir vermek. -1-
e.- i ġæzā ḳıldı 0144
→ **emr ol - :** (Ar.+T.) Emir verilmek. -2-
e. olsa 3668
e. olur 0083

enām: (Ar.) Halk, insanlar. -18-
e. 0208, 0321, 0683, 0689, 0911, 0976, 1378, 2889
æṣl-i e. 0091
Behrām ibni Şehpūr-ı e. 0589
sæḍr-ı e. 1600
ṣædr-ı e. 0125, 1168
sulṭān-ı e. 1136
şāh-ı e. 1205, 3510, 3536
sulṭān-ı e. oldı 0172

enbiyā: (Ar.) Peygamberler. -3-
e. 0015, 0079, 0373

encüm: (Ar.) Yıldızlar, nücûm. -2-
e.- i ʿālemde 0067

e. 0075

ender: (Far.) "...-de; ...içinde" anlamında edat. -1-
e. 0424

endīşe: (Far.) Düşünce. -1-
e. 2789

enfaʿ: (Ar.) En yararlı. -1-
e.- ı nās 1159

enfās: (Ar.) Nefesler. -1-
e.- ı nesīm 0025

engin: Açık deniz. -3-
e.+ e 1965, 2178, 2523

ensāb: (Ar.) Soylar, nesepler. -3-
e.+ ile 3028
bāb-ı e.+ ile 0049
e.+ dur 1133

epsem: (Çağ.) Sessiz, susmuş. -1-
e. 2641

er: 1. Asker. **2.** Koca, eş. -115-
e. 0236, 0242, 0555, 0617, 0635, 0639, 0661, 0813, 0879,
1222, 1224, 1463, 1498, 1588, 1624, 1641, 1726, 1873, 1901,
1969, 1979, 1995, 2005, 2032, 2055, 2068, 2087, 2090, 2102,
2142, 2172, 2281, 2359, 2365, 2380, 2383, 2393, 2407, 2417,
2428, 2455, 2457, 2582, 2643, 2669, 2805, 2975, 3044, 3078,
3106, 3111, 3117, 3146, 3158, 3160, 3171, 3186, 3236, 3249,
3267, 3272, 3287, 3383
e.+ ile 0977, 2831
e.+ ise 2300
elli biñ e. ola 1778
e.+ den 2056
e.+ dür 1973, 3112
e.+ e 0593, 2415, 2578, 2805
e.+ i 0643, 0653, 0769, 0783, 0795, 0923, 0987, 1093, 1361,
1820, 1826, 1838, 2044, 2055, 2173, 2353, 2449, 2552,
2564, 2606, 2622, 2635, 2639, 2682, 2734, 2959, 3018, 3127,
3168, 3214, 3291, 3613
e.+ in 1897
e.+ ini 2051
e.+ iyle 2957
e.+ le 1464, 3483
üç biñ e.+ le 1724
e.+ üm 2956
e.+ üñ 3152

eren: Yiğitler, kahramanlar. -5-
e. 1632, 2708, 2853, 3183
e.+ ler 2093

Ereṭnā: Sivas ve Kayseri merkez olmak üzere 1335-1381 yılları arasında Anadolu'da hüküm süren bir

Türk beyliği, Eretnaoğulları. Eserin Aydınoğulları bölümünde bu beyliğin, Aydınoğullarına mancınık üretiminde uzman iki kişi göndermiş olduğu belirtilmiştir. -1-
E. 2643

erkān: (Ar.) Usul, âdet. -1-
e. 2903

ervāḥ: (Ar.) Ruhlar. -2-
e. 0008
e.+ a 0007

es -: (Rüzgâr için, hava) bir yöne doğru hissedilir biçimde hareket etmek. -3-
e.- di 3198
e.- em 3386
e.- üp 2724

esb: (Far.) At. -3-
e.- i tāzīler 2625, 2693
e. 3547

esbāb: (Ar.) Sebepler. -1-
e. ider 0253

esen: 1. Sıkıntısı olmayan, rahat, mesut. **2.** Sağlıklı, sağ salim. -8-
e. 0928, 1188, 1295, 1974, 2067, 3476, 3484, 3534

esenleş - : Selamlaşmak, hal ve hatır soruşmak. -1-
e.- üp 2131

eṣer: (Ar.) **1.** İz, işaret, belirti. **2.** Etki, tesir. -1-
e. 1999
→ **eṣer ḳıl - :** (Ar.+T.) Etkilemek, tesir etmek. -1-
e. ḳılmışdı 3156

esīr: (Ar.) Savaşta düşmanın eline geçen kişi, tutsak. -17-
e. 0965, 1756, 1823, 1880, 2237
e.+ ile 1920, 2000
e.+ e 2228, 3514, 3518
e.+ i 1239, 2001, 2058, 2239, 2240
e.+ in 2288
e.+ üñ 3461
→ **esīr eyle - :** (Ar.+T.) Esir etmek. -1-
e. eyledi 2762
→ **esīr idin - :** (Ar.+T.) Esir edinmek, (savaş neticesinde) birçok kişiyi esir olarak almak. -1-
e. idindi 1842
→ **esīr it - :** (Ar.+T.) Esir etmek. -4-
e. itdi 1350, 1417, 3303
e. itdiler 2052
→ **esīr ḳıl - :** (Ar.+T.) Esir etmek. -8-
e. ḳılaydı 0374

e. ḳıldı 0365
e. ḳıldılar 0145, 1392, 1503, 1883
e. ḳılmaġıl 2327
e. ḳılur 1700
→ **esīr ol - :** (Ar.+T.) Esir düşmek. -4-
e. oldı 1125, 2395
e. olmışdı 1818
e. olur 1359

eski -: Yıpranmak, yeniliğini kaybetmek. -1-
e.- yüp 2073

eş -: 1. Atı hızlıca sürmek. **2.** Kazmak, deşmek. -2-
e.- di 3198
e.- erken 2798

Eşġāniyān : (?) Eski İran'da Part İmparatorluğu'nu kuran hanedan**.** -4-
E. 0047, 0458, 0474, 0498

eşik(g): Kat, huzur, makam. -1-
e.+ ine 3023

eşk: (Far.) Gözyaşı. -1-
e.+ idür 0039

eşref: (Ar.) Çok şerefli, en şerefli. -1-

e.- i nāsuñ+ durur 2865

eşyā: -1- **bkz.** ve **krş.** *eşyāʿ*.

e.+ dan 0085

eşyāʿ: (Ar.) Cansız varlıkların tamamı, nesneler, şeyler. -1-
e.+ ı 3402

et: İnsan ve hayvanlarda, deri ile kemik arasındaki kas ve yağ yığınlarından meydana gelen kısım**.** -2-
e.+ in 2225, 2227

etbāʿ: (Ar.) Tabi olanlar, maiyet. -4-
tafṣīl-i e.+ ın 0720
e.+ ı+ le 0556, 3402
e.+ ı+ y+ ile 1607

etḳiyā: (Ar.) Allah korkusundan dolayı günah işlemekten çekinenler. -1-
ṣædr-ı e. 0049

eṭrāf: (Ar.) Taraflar, yanlar. -3-
e.+ a 0135, 0668
e.+ dan 0560

ev: 1. Ev, mesken. **2.** Memleket, ülke, yurt. **3.** Çadır. -13-
e. 2887, 3044
e.+ den 2060
e.+ e 0788, 2060
e.+ in 2840, 3512
e.+ inde 2466
e.+ ine 2466, 2468, 2521, 2522

e.+ lerine 2231

→ **ev it - :** Eskiden savaşlarda düşman kalesine çıkabilmek amacıyla kağnı arabası üzerinde kule inşa etmek. -1- **bkz.** *bağacuḳ*.

e. itdiler 2372

evc: (Ar.) Zirve, doruk. -1-
e.+ inüñ 0206

eved: Ancak, fakat, lakin. -4- **krş.** *evet*.
e. 0303, 0999, 1814, 3531

evet: -1- **bkz.** ve **krş.** *eved*.
e. 0944

evlā: (Ar.) Daha iyi, yeğ. -1-
e.+ dur 3563

evlād: (Ar.) **1.** Çocuklar. **2.** Soy, nesil. -9-
e. 0221, 0771
e.+ ı 0121, 0148, 0375
e.+ ı oldı 0377
e.+ ına 0443
e.+ ını 0145
e.+ ıyile 0136

evlen -: Evlenmek, nikâhlanmak. -1-
e.- ür 3343

evṣāf: (Ar.) Vasıflar, özellikler, nitelikler. -2-
e.- ı medḥidür 3666
medḥ-i e.+ ın 3540

evvāh: (Ar.) Çok dua eden; merhametli; Hz. İbrahim. -1-
e. u ḥælīm oldı 0013

evvel: (Ar.) **1.** İlk, birinci. **2.** Önce. -44-
e. 0044, 0071, 0113, 0137, 0144, 0145, 0146, 0169, 0302, 0476, 0545, 0563, 0650, 0712, 0876, 0877, 0974, 0999, 1049, 1081, 1291, 1500, 1588, 1813, 2108, 2149, 2531, 2759, 3161, 3174, 3272, 3477, 3482, 3494, 3501, 3575, 3580, 3643, 3645
bāb-ı e. 0068
e.+ i 1380
e.+ i oldı 1136
e.+ idür 0502
e.+ inden 2024

evvelā: (Ar.) İlk önce, ilk olarak. -3-
e. 0177, 1207, 1589

evvelgi: (Ar.+T.) Evvelki, birinci, ilk sıradaki. -1-
e. 0166

evvelī: (Ar.) En önce, ilk. -1-
e. 1404

eyā: (Far.) “Ey, hey!” anlamında bir ünlem. -1-
e. 1859

eyd -: Söylemek. -29-
e. 3083
e.- em 0034, 0050, 0051, 0396, 0566, 0576, 0680, 0888, 0937, 1208, 1313, 1530, 2024, 2492
e.- eyim 1181
e.- iñ 1319
e.- üben 0662
e.- üñ 3554
e.- ür 0336, 1994, 2097, 2805, 2949
e.- ürdi 2943
e.- ürler 1724, 2946
e.- ürse 3699
e.- ürüz 2943

eyegü: Kaburga kemiği. -1-
e.+ den 0090

eyer: Binek hayvanlarının sırtına konulan ve binicinin rahat oturmasını sağlayan nesne. -2-
e. 0595, 0597

eyerlü: Eyeri bulunan. -1-
e. 1916

eyi: İyi, güzel. -1- **bkz.** *eyü*.
e. 1572

eyle -: Etmek, yapmak. -277-
cemʿ e. 2740
fikr e. 0068, 0051, 0937
ḥükm e. 2252
meded e. 2139, 2269
müʾmin e. 0881
næẓer e. 3505
nigāh e. 0409, 1327
red e. 2139, 2269
yırāḳ e. 2798
āh e.- di 1111, 2422, 3275
ʿæhd e.- di 0794
ārāste e.- di 0178
ʿærż e.- di 0030, 2474
ʿæṭā e.- di 2929
ʿævn-i Tersā e.- di 1595
āzād e.- di 0723, 1362
ʿæzm e.- di 1653
ʿæzm-i Rūm e.- di 2992
bāġ-ı ḫūb e.- di 1525
baş aşaġa e.- di 2475
bāy e.- di 3306
bed-ḥāl e.- di 3261
binā e.- di 0359
bir e.- di 0831
cemʿ e.- di 3265
ceng e.- di 0730, 1170, 1593
Ceyḥūn e.- di 3599
cezā e.- di 0144
dæʿvet e.- di 0231, 0719, 1300, 1855, 2114, 2466
dügün e.- di 2947, 3342
dügününi e.- di 3458
düpdüz e.- di 3614
dürr-i yetīm e.- di 0026

esīr e.- di 2762
fesād e.- di 0284
feṯḥ e.- di 3332
fiġān e.- di 3084
fitne e.- di 1595
ġanīmet e.- di 0342, 1754
ġulū e.- di 1629
güç e.- di 1815
ḫæber e.- di 0652, 1729
ḥæmle e.- di 1715
ḫærāb e.- di 0308, 1527, 3259
ḫæsāret e.- di 3573
ḥāṣıl e.- di 3652
helāk e.- di 0473, 0858, 2040
ḥikāyet e.- di 2247
ḥimāyet e.- di 1396
himmet e.- di 1709
ḫiẕmet e.- di 2158, 3089
ḫōş-ḥāl e.- di 0806
hūm e.- di 2571
ḫurūş e.- di 3013
hübūṭ e.- di 2866
ḥükm e.- di 0402, 1723, 2539
ıḍlāl e.- di 3161
ʿıyd e.- di 3515
ʿibāret e.- di 3663
içgi e.- di 3178
iġvā e.- di 2259
ihlāk-i Rūm e.- di 0580
iḥsān e.- di 1951, 3307
iḥsānlar e.- di 0687
ikrām e.- di 2787
ʿimāret e.- di 3573, 3663
inʿām u iḥsān e.- di 2787
intiḳāl e.- di 1087, 3212
intiḳām e.- di 0360
iʿlām e.- di 2959
irsāl e.- di 0770, 0806, 3158, 3161, 3256, 3261
iş e.- di 1220
işi e.- di 3589
ḳæbūl e.- di 1931
ḳæbż e.- di 0941
ḳærār e.- di 0845, 0971
kār-u-zār e.- di 1358
ḳæṣd e.- di 1698
ḳæṣd-ı emīrüʾl-müʿminīn e.- di 0925
ḳæṣd-ı ġæzā e.- di 2133
ḳætl e.- di 0364
kerem e.- di 0263, 2517
ḳısmet e.- di 0342, 1754
luṭf e.- di 0402
mæʿmūr e.- di 0711
mecmūʿı e.- di 1031
menʿ e.- di 0151
meʿāş e.- di 0514
muḥkem e.- di 3465
münācāt e.- di 1663
münādī e.- di 3004
nāyib e.- di 0640
næẕer e.- di 2905
nişān e.- di 0757
niyāz e.- di 0880
oġraş e.- di 2353
pādişāh e.- di 0457
pādişāhluḳ e.- di 1415
pend e.- di 3378
rām e.- di 2959

riʿāyet e.- di 1396
rivāyet e.- di 2247
rüsvā e.- di 2259
salṭanet e.- di 0997
şavaş e.- di 2784, 3234
sefer e.- di 0309
siyāset e.- di 3039
şoḥbet e.- di 2466
sulṭān e.- di 1015
şād e.- di 0723, 1362
şādān e.- di 3377
şāẕıluḳ e.- di 2193
şebīḫūn e.- di 3599
şehr-i Hurmüz e.- di 0553
şerḥ e.- di 1749
tæḥḳīḳ e.- di 0620
ṭamaʿ e.- di 1338
taʿlīm e.- di 1949
taṣdīḳ e.- di 0620
tebāh e.- di 0804, 3331
tefekkür e.- di 2911
tefriḳa e.- di 0576
tekellüf e.- di 2019
temām e.- di 0208
teslīm e.- di 1647
ṭoyum e.- di 1826
ṭutsaḳ e.- di 0987
væṣī e.- di 0140
vaṣiyyet e.- di 0112
velī-i ʿæhd e.- di 1295
vezīr e.- di 0718
yād e.- di 2527
yaġma e.- di 3048
zebūn e.- di 0139
żiyāfet e.- di 0719, 1855, 1907, 2114, 2158, 2283, 2748, 2755
ẓulm e.- di 2329
bölük e.- diler 1462
cevr ü şeyn e.- diler 0940
dūr e.- diler 1009
ġærḳ-ı māl e.- diler 3487
ḫān e.- diler 1015
ihtimām e.- diler 1191
kūr e.- diler 0951
meşveret e.- diler 0944
yaraġ e.- diler 2546
itmām e.- dük 3658
mevḳūf e.- dük 3436
muḫtæṣær e.- dük 0398
ʿæzm e.- dük 3509
rezm e.- dük 3509
tesāmuʿ e.- dük 2941
tetebbuʿ e.- dük 2941
beyān e.- düm 1501
destān e.- düm 1545
gülistān e.- düm 1545
iḳdām e.- düm 0037
ḳæṣd-ı itmām e.- düm 0037
şerḥ e.- düm 3553, 3684
ṭærḥ e.- düm 3553, 3684
temām e.- düm 3688
ḫān e.- düñ 3056
sulṭān e.- düñ 3056
berī e.- gil 2100
ḥikāyet e.- gil 2487
ḳıtāl e.- gil 1714
şumār e.- gil 0219
ceng e.- medi 1036, 3113

dæʿvet e.- medi 2565
ḳatʿ e.- medi 0105
ḫælḳ e.- medin 0069
ceng e.- mege 1993
iʿtimād e.- megil 0788
kār-zār e.- megil 2414
ʿināḍ e.- mek 2433
beglüg e.- r 1250
beglüg e.- mez 0931
şerḥ e.- mez 1856, 2165
ceng e.- mezsiz 3535
kār-u-zār e.- mezüz 2029
fetḥ e.- miş 1589
ḳærār e.- miş 0747
peyk-i dīn e.- miş 0811
zīr ü zeber e.- miş 0729
ittifāḳ e.- mişdi 2295
tæṣnīf e.- mişdi 1493
ġæzā e.- mişdür 2856
velī e.- miş+ idi 0184
intiḳām e.- ñ 1301
ḥærb e.- ñüz 3538
penāh e.- ñüz 1329
sipās e.- ñüz 0612
niyāz e.- r 1666
yiri e.- r 3117
ceng e.- rdi 2704
helāk e.- rdi 0011
yardım e.- rse 2116
iḥsān e.- sün 2917
kām-kār e.- sün 0067
beyʿæt e.- ye 2988
ceng e.- ye 2652, 2714
ḥævāle e.- ye 0468
ḥıfẓ e.- ye 3474
ıṭāʿæt e.- ye 2988
ḳıtāle e.- ye 0468
ʿævn e.- ye 2684
ræḥmet e.- ye 3699
muḥterem e.- yelüm 3059
ẕikr e.- yelüm 0458
sefer e.- yem 0752
ḥimāyet e.- yen 0887
riʿāyet e.- yen 0887
yād e.- yesiz 3695
ceng e.- yince 1643
izdihām e.- yince 3647
ihtimām e.- yüben 3251
taʿẓīm e.- yüben 0089
tekbīr e.- yüben 1971
cemʿ e.- yüp 2216
fiġān e.- yüp 2824
ġæzālar e.- yüp 2534
ḥæmle e.- yüp 2037
ḳædem e.- yüp 2145
taṣdīḳ e.- yüp 0877
żiyāfet e.- yüp 2895

eyle: Öyle, o şekilde. -3-
e. 0532, 2099, 2973

eyü: İyi, güzel. -3-
e. 0561, 2410, 2514

eyvān: (Far.) Saray. -1-
e.+ ile 0582

ez : Farsça veya Arapça kelime ve

tamlamaların başına gelerek birleşik zarflar yapan ön ek. -1-
e. Şeh Şücāʿ 1553

eẕān: (Ar.) Müslümanlara namaz vaktini bildirmek ve namaza çağırmak için müezzin tarafından genellikle minâreden yüksek sesle yapılan davet. -2-
e. 2168, 3519

ezel: (Ar.) Başlangıcı olmayan geçmiş zaman . -1-
e. 0003

fæḫr: (Ar.) İftihar sebebi, iftihar kaynağı. -1-
f.+ i 0805

fæḳīr: 1. (Ar.) Yoksul. -2-
f. 2800
mānend-i f. 1317

fānī: (Ar.) **1.** Ölümlü. **2.** Gelip gecici, kalıcı olmayan. -4-
f. oldı 1242
f. olur 0681
f.+ dür 2464, 3065

Fāris : (Far.) Fars, İranlı. -6-
F. 0283, 0834, 1032, 1042
milk-i F. 0529, 1354

færḳ: (Ar.) Anlama, sezme. -1-
f.+ indedür 0866

- *ʻAvrat olsa yigdür er bir* ***færk-ile*** */ Yoldan iltinçe bir eri* ***zerk ile*** (GMTK, mes.3435)
- *Gencden ejdehâya çokdur* ***færk*** */ Gördügümdür hakîkat oldur* ***zerk*** (AHPH, mes. 3266)
- *Müşrikden ider müvahhidi* ***færk*** */ Ey vay aña kim işi ala* ***zerk*** (NDHA, mes.1/36)
- *Çeküp düşmân başına tîg çün* ***berk*** */ Yarası zahmı farkın itmeyüp* ***færk*** (HHLM, mes.1315)
- *Biri birinden olınmaz idi* ***færk*** */ İkisi de gün gibi ururdı* ***berk*** (AHPA, mes.3046)

fāsid: (Ar.) Kötü, fena. -1-
f. 1302

fæṣl: (Ar.) Bölüm, kısım. -3-
f.- i bāb 2864
f. 0061, 3359

fāş ol - : (Far.+T.) Ortaya çıkmış, açığa vurulmuş, duyulmuş. -1-
f. olmışdı 3423

fāżil: (Ar.) Fazilet sahibi, erdemli ve bilgin kimse. -1-
f.+ e 141

- *Toñuzı gütmege bir yıl **kâmil** / İhtiyâr itdi o pîr-i **fâzil*** (MZŞS, mes.1135.)
- *Rûm ü ‘Arab ü ‘Acemde **kâmil** / Yok kim dimeye kuluña **fâzil*** (BLMZ, mes.1838.)
- *Vezîr itdi Paşa-yi Haydar-**dili** / Semiyy-i nebî âsaf-i **fâzili*** (ÇGİH, mes.404)

fæżl: (Ar.) İyi ahlaklılık, erdem. -17-
f. 0202, 0314, 0452, 0592, 3550
āṣār-ı f. 1368
ehl-i f. 1351
f.+i+ le 0017
f. ola 1037
ehl-i f.+ i 3674
f.+ ile 0065
f.+ ine 0803, 3415
f.+ inüñ 3553, 3684
f.+ iyle 1533
ehl-i f.+ üñ 0390

fedāyī: (Ar.) Bütün tehlikeleri göze alarak birini veya bir şeyi korumakla görevli kişi. -1-
f. 1273

fehm it(d) - : (Ar.) Anlamak, idrak etmek. -1-
f. ider-iseñ 3676

fehm ḳıl - : (Ar.+T.) Anlamak, sezmek. -1-
f. ḳıldı 1140

felāḥ: (Ar.) **1.** Mutluluk. **2.** Kurtuluş. -2-
f. 3479
ehl-i f. 3479

felek: (Ar.) Dokuz kat tabakadan meydana geldiği ve her katında birer gezegen bulunduğu kabul edilen gökyüzü katlarının her biri. -1-
f. 3555

fenā: (Ar.) Yok olma. -3-
f. 0108, 1051
dār-ı f. olur 0092
→ **fenā ḳıl :** (Ar.+T.) **1.** Öldürmek. **2.** Çok zor duruma düşürmek. -2-
f. ḳıldı 0359
f. ḳılma 2065
→ **fenā ol - :** (Ar.+T.) Ölmek. -2-
f. olmışken 0545
f. oldı 1315

fer: 1. (Ar.) Güç, kuvvet, mecal. **2.** Aydın, bilgin. -2-
ehl-i f. 3550
f.+ i 1248
- *Nesr-i Tâ’ir‘le Tîr-i sâhib-**fer** / Gökde anuñ kanadı ile **uçer*** (AHBK, mes.3/4)
- *Girân-keş oldugı-çün sâhib-i*

ferr** / Kim oldı adı anuñ keştî-i **berr (HNAŞ, 6639.

ferʿ: (Ar.) Asıl olmayan, ikinci derecede olan. -1-
f. 1287

ferdā: (Far.) Ertesi gün, yarın. -1-
f.+ sına 1695

ferḫunde-fāl : (Far.+Ar.) Talihli, kutlu, uğurlu. -1-
f. 3661

ferīd: (Ar.) Eşsiz, biricik. -8-
f. 0963, 1343, 1453, 1533, 1540, 3131, 3208
şāh-ı f. 3464
→ **ferīd ol - :** (Ar.+T.) Eşsiz, benzersiz olmak. -1-
f. olur 1103

ferişteh : (Far.) Melek. -4-
f. 3247
f.+ dür 2902
f.+ ler 2814, 3248

fermān : (Far.) Ferman; buyruk, emir. -7-
f. 1189
f.+ ile 0582, 1032, 1484
f.+ ı 1480
f.+ ını 0672
f.+ i+ le 1652
→ **fermān it(d) - :** (Far.+T.) **1.** Hüküm sürmek. **2.** Emretmek, talimat vermek. -4-
f. ider 0978, 1305, 1311, 1486
→ **fermān ḳıl - :** (Far.+T.) Hüküm sürmek. -1-
f. ḳılur 2979
→ **fermān ol - :** (Far.+T.) Hüküm verilmek, yetkili kılınmak. -2-
f. olur 2049, 2880

ferrāş: (Ar.) Yerleri süpürüp temizlemekle görevli kimse, hizmetçi. -1-
f. olmaġa 3668

fersaḫ: (Ar. *fersaḫ* < Fars. *ferseng*) Uzunluk ölçüsü birimi, mil. -2-
f. 0205, 0693
➢ **Men.:** *…İki sāʿætlik yol.*

ferş: (Ar.) Zemin, döşeme. -1-
f.+ i 2166

fertūt ol - : (Far.+T.) Yaşlanmak. -2-
f. olup 0230
f. olur 0213

feryād: (Far.) İnleme, haykırma, ağlama. -3-
f.- ı ġuzāt 1967
f. 1783, 2097

→ **feryād it(d) - :** (Far.+T.) İnlemek, haykırmak, ağlamak. -3-

f. ider 2537

f. itdi 2654

f. itdiler 1490

feryād-nāme : (Far.) Yardım mektubu. -1-

f. 2653

fesād: (Ar.) Fitne, kötülük. -2-

f. 0833

f.+ ile 0950

→ **fesād eyle - :** (Ar.+T.) Fitne çıkarmak, kötülük ve bozgunculuk yapmak. -1-

f. eyledi 0284

→ **fesād ḳıl - :** (Ar.+T.) Fitne çıkarmak, kötülük ve bozgunculuk yapmak. -3-

f. ḳıldı 0277, 0825, 0830

fetḥ: 1. Ele geçirme. **2.** Açma. -35-

f.- i bāb 0042, 0743, 1370, 1493, 1527, 1788, 1929, 2592, 2743, 2850, 3558

f.- i İslāma 3082

f. 0033, 0331, 0665, 1463, 1702, 2061, 2993

f.+ ile 3104

f.+ e 3412, 3536

f.+ i 0461, 3119, 3444, 3472, 3559

f.+ idür 3360

f.+ in 3477

f.+ ine 3413, 3414, 3585

f.+ inüñ 3051, 3473

f.+ i+y+ ile 3586

→ **fetḥ eyle - :** (Ar.+T.) Fethetmek, bir yeri ele geçirmek, düşmandan açmak. -2-

f. eyledi 3332

f. eylemiş 1589

→ **fetḥ it(d) - :** (Ar.+T.) Fethetmek, bir yeri ele geçirmek, düşmandan açmak. -28-

f.- i bāb idüp 1587

f. ider 0965, 1590, 2883, 3080, 3082, 3098, 3237, 3321, 3486, 3517, 3524, 3580, 3585

f. iderken 3567

f. ideydi 3539

f. idüben 3215, 3438

f. idüp 0429, 3671

f.+ i idüp 2884

f. itdi 0529, 1093, 3552, 3572, 3583

f. itdiler 3099

→ **fetḥ ḳıl - :** (Ar.+T.) Fethetmek, bir yeri ele geçirmek, bir yeri ele geçirip kapılarını açmak. -9-

f.-i bāb ḳıla 0467

f. ḳıldı 2196, 3085, 3130, 3416

f. ḳılmışdı 3618

f. ḳılup 3461

f.+ i ḳılup 0038a

f. ḳılur 3653

→ **feṯḥ ol - :** (Ar.+T.) **1.** Fetih gerçekleşmek. **2.** (Yeni bir bölüm, bahis) açmak. -9-

f.- i bāb oldı 1599

f. oldı 1511, 2246, 3085, 3142, 3478, 3591

f. olmadın 3595

f. olur 3482

feṯḥ-nāme : (Ar.+Far.) Fetih mektubu; bir zaferin veya fethedilen bir yerin haberini vermek ve duyurmak amacıyla yazılan mensur veya manzum metin. -1-

f. 0668

fetret: (Ar.) Karışıklık; siyasi karışıklık ve belirsizliğin hâkim olduğu, merkezî otoritenin kaybolduğu iktidarsızlık dönemi. -1-

f. 1003

→ **fetret ol - :** (Ar.+T.) Karışıklık ve belirsizlik ortaya çıkmak. -1-

f. oldı 3467

fevḳ: (Ar.) Üst, yukarı. -1-

f.- ı cebel ola 3673

fevt: (Ar.) Ölüm. -2-

f. 0941

f.+ ini 3138

→ **fevt ol - :** (Ar.+T.) Ölmek. -3-

f. oldı 0120, 1471, 2402

fısḳ: (Ar.) Dinsizlik. -3-

f. 0950

f.+ ı 1009

f.+ ı+ y+ çün 1271

fidā: (Ar.) Feda; uğruna verme, kurban. -1-

f. 1904

→ **fidā ḳıl - :** (Ar.+T.) Uğruna vermek. -3-

f. ḳıla 3513

f. ḳılam 2271

f. ḳılmış+ durur 0014

→ **fidā ol - :** (Ar.+T.) Uğruna feda olmak. -1-

f. olsun 0107

fiġān: (Far.) Acı ile bağırma, ağlama, inleme. -7-

f. 1783, 2059, 2097, 2640, 2726, 2838, 3500

→ **fiġān eyle - :** (Far.+T.) Ağlamak, inlemek. -2-

f. eyledi 3084

f. eyleyüp 2824

→ **fiġān it - :** (Far.+T.) Ağlamak, inlemek. -1-

f. itdiler 2231

→ **fiġān ḳıl - :** (Far.+T.) Ağlamak, inlemek. -1-

āh u f. ḳılur 2802

→ **fiġān ḳıldur - :** (Far.+T.) Ağlatmak, inletmek. -1-
f. ḳıldura 1692

fiġān ḳopar - : (Far.+T.) Bağırmak, yüksek ses çıkarmak. -1-
f. ḳoparam 0654

fihrist: (Far.) Bir kitabın içindekiler bölümü. -1-
f.- i kitāb 0042

fikre bat - : (Ar.+T.) Gamlanmak, kederlenmek. -1-
f. batdılar 3224

- *Lebüñi seyr idüp sarrâf la'lin hîçe satmışdur / Görüp dür dişlerüñ gavvâs bahr-i **fikre batmışdur*** (VDHT, g.49/1)
- *Huzuruñda göñül dert tökmek içün / **Batar** deryâ-yi **fikre** hem-çü gavvâs* (EDFS, g.30/2)

fikr eyle - : (Ar.+T.) Bir konu üzerine zihinsel çaba harcamak, düşünmek, tefekkür etmek. -3-
f. eyledi 0051, 0068, 0937

fikre var - : (Ar.+T.) Fikre düşmek, türlü endişelere düşüp mütegayyir olmak, hüzünlenmek. -1-
f. vardı 0740

fikr it(d) - : (Ar.+T.) Bir konu üzerine zihinsel çaba harcamak, düşünmek, tefekkür etmek. -4-
f. idelüm 3540
f. ider 1505
f. it 3693
f. itdi 0446

fiʿl: (Ar.) İş, davranış, amel. -1-
f.+ in 1310
→ **fiʿl it(d) - :** İş yapmak, icraatte bulunmak. -1-
f.- i ʿæcīb ider 0214

fīl: (Ar.) Filgillerden Afrika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, iri cüsseli, kalın derili ve kalın bacaklı, iri kulaklı, hortum şeklinde uzun burunlu, otçul memeli bir hayvan, (Elephas). -2-
f. 2732
f.+ dür 2677

Fīl: (Ar.) *Kur'ân-ı Kerîm*'de Fîl Sûresi'nde adı geçen, Kâbe'yi yıkmak amacıyla Mekke üzerine yürüyen Habeş ordusu. -1-
æṣḥāb-ı F. 0737

fīʾl-ḥāl: (Ar.) O zaman, o anda. -1-
f. 2092

filūrī: (<İt. *Fiore*) Altın para. -4-
f. 2330, 2540, 3549

f.+ ye 1915

fī'n-nārü's-saḳar : "Sakar ateşinde (olsun!); cehennem ateşi içinde (bulunsun!)" anlamlarında bir cümle olup *Kur'ân-ı Kerîm*'deki bazı ayetlere telmihle kullanılmış olmalıdır. -1-
f. 2254

firāḳ: (Ar.) Keder, üzüntü, hüzün. -2-
f. 2826
f.+ ile 0100

firāset: (Ar.) Akıl, anlayış, idrak. -2-
f. 3561, 3678

Fireng: (Fars. *fireng* <Fr. *Franc*) Frenk, Avrupalı. -69-
F. 1593, 1626, 1628, 1643, 1645, 1725, 1726, 1733, 1752,
1824, 1831, 1833, 1836, 1837, 1844, 1850, 1914, 2007, 2009,
2011, 2071, 2246, 2320, 2530, 2536, 2555, 2571, 2577, 2581,
2600, 2603, 2611, 2623, 2646, 2651, 2652, 2654, 2679, 2704,
2714, 2715, 2736, 2756, 2785, 2832, 2837, 2848, 3113, 3236,
3401, 3407, 3551, 3605, 3608, 3610
F.+ ile 3392
F. -i ḥærbī 3517
F.+ e 1688, 2700
F.+ i 1886, 2008, 2599, 2605, 2717
F.+ üñ 1633, 1838, 2170, 2325

Firengī : (Far.+Ar.) Frenk, Avrupalı. 5-
F. 1634, 1852, 2664, 3118, 3602

fīrūze: (Far.) Açık mavi renkte, şeffaf olmayan kıymetli taş. -2-
f. 1858
laʿl-i f. 1912

fiten: (Ar.) Fitneler, kargaşalar, provokasyonlar. -1-
f. 0734

fitne: (Ar.) Kargaşa, fesat, ara bozma, provokasyon. -12-
f. 0320, 0915, 0924, 3361, 3363
f. eyledi 1595
f.+ dür 0825
f.+ le 3055
f.+ nüñ 3420
f.+ y+ ile 1129
f.+ ye 0702, 3417

fitūr: (<Ar *futūr*) Zayıflık, kuvvetsizlik. -1-
f. oldı 3450

foḍūl: (<Ar *fuḍūl*) Üstünlük taslayan, kendini beğenmiş, kibirli. -3-
f. 1900
f. ider 2148
f. olan 2268

furḳæt: (Ar.) Ayrılık. -2-
f. 2777
f.+ e 2496

furṣæt: (Ar.) Fırsat. -8-
f. 0757, 1508, 2010, 2964, 3327, 3612
şehr-i f. 1151
f.+ de 1910

fülānüʾd-devle : "…üʾd-devle" lakaplı Büveyhî Hanedanı üyelerini temsil eden bir ifade. -1-
f.+ dür 1135

Fürs: (Ar.) Tarihî Fars bölgesi halkı, bu halkın kurduğu hanedan ve yaşadıkları coğrafi bölge. -3-
F. 0166, 0251
mülūk-i F.+ dür 0045

fürūʿ it - : (Far.+T.) İndirmek, nazil etmek. -1-
f. itdi 2691

fürūġ: (Far.) Aydınlık, ışık, nur, ziya. -1-
f. 2691

fürūḫtit(d) - : -1- **bkz.** *beyʿ ü fürūḫt it(d)-*.
f. ider 0524

fütūḥ: (Ar.) Fetihler, zaferler. -2-
f. 1064
f.+ ın 3658

Gadalān : -1- bkz. *Gādalān*.
G. 2142

Gadālān : -2- bkz. *Gādalān*.
G. 1831
G.+ dan 2134

Gādalān : (İt.) Katalan, Katalanlar. -4- krş. *Gadalān*, *Gadālān*.
G. 3615
G.+ idi 1850
G.+ ile 1886
G.+ uñdur 2174

ġāfil: (Ar.) **1.** Tedariksiz, hazırlıksız. -7-
ġ. 1637
→ **ġāfil bul - :** (Ar.+T.) Hazırlıksız yakalamak. -2-
ġ. buldı 0099, 1256
→ **ġāfil ol - :** (Ar.+T.) **1.** Hazırlıksız yakalanmak. **2.** Olayları ve sebeplerini anlayıp sezmekten yoksun olmak, düşüncesiz davranmak. -4-
ġ. oldı 0646, 0856
ġ. olmış 2623
ġ. oluban 0651

ġāfilen: (Ar.) Gafletle, gafil olarak, habersizce. -1-
ġ. 0648

ġāfir: (Ar.) Muhafız askerleri, koruma görevlileri. -1-
ġ.+ ler 0733

Ġæfūr: (Ar.) Bağışlayan, acıyan, günahları bağışlaması çok olan, çok affeden; Allah. -1-
Ġ.+ dur 0006

gāh: (Far.) Bazen. -4- **krş.** *geh*.
g. 1095, 1349, 1517

gāh gāh : (Far.) Zaman zaman, ara sıra, bazen. -4-
g. 1317

ġālib: (Ar.) Yenen, üstün gelen. -1-
ġ. 0515
→ **ġālib ol - :** (Ar.+T.) Yenmek, üstün gelmek. -11
ġ. ola 0622
ġ. oldı 0683, 0715, 1224, 1339, 1350
ġ. oldılar 0923
ġ. olıban 0624
ġ. olup 0244
ġ. olur 1383, 2985

ġæm: (Ar.) Gam, kaygı, keder, tasa, sıkıntı, üzüntü, gönül darlığı. -6-
ġ. 0127, 0454, 0482, 3026
baḥr-ı ġ.+ dan 3604
ġ.+ i 1922
- *Hızır hem râh olsun saña her* ***dem*** */ İki ‘âlemde çekme gussa vü* ***gæm*** (MHDM, mes.2/35)
- *Görmemek içün olar bir dem* ***elem*** */ Çekmemek içün iki ‘âlemde* ***gæm*** (MHDS, mes.424)
- *Hirâsuñdan olup eflâk* ***dirhem*** */ Tehî kaldı niyâm-i hancer-i* ***gæm*** (AHBK, mes.8/22)
- *Emr-i Hakkuñ hele yokdur* ***âdem*** */ Yolına ‘ukbe gelüp çekmeye* ***gæm*** (MZŞS, mes.413)

→ **ġæm ḳıl - :** (Ar.+T.) Sıkıntı vermek. -4-
ġ. ḳıldı 0260, 0890, 1256
ġ. ḳıldılar 2573
→ **ġæm ol - :** (Ar.+T.) Zorluk, eziyet, sıkıntı hâli gerçekleşmek. -2-
ġ. oldı 2817
cevr ü ġ. oldı 1927

ġæm-gīn : (Ar.+Far.) Gamlı, tasalı, üzüntülü. -2-
ġ.+ idi 0723
ġ.+ iken 3377

ġæmz ḳıl - : (Ar.+T.) Ara bozuculuk etmek, söz taşımak, gammazlık

etmek. -1-
ġ. ḳıldı 2956

Ġænī: (Ar.) Gerek zatında gerek sıfatlarında gerek eylemlerinde hiçbir zaman, hiçbir şekilde hiçbir şeye ihtiyacı olmayan; kullarının bütün ihtiyaçlarını karşılayan; cömertliğine sınır olmayan; Allah. -1-
Ġ.+ dür 0006

- *İki pâre eyledi bu söz **beni** / Sen bilürsin hâlümi hod yâ **Gænî*** (TAET, mes.1621)
- *Niçe yılda âbâd olan **meskeni** / Harâb itdi bir demde kahr-i **Gænî*** (ÇGİH, mes.1733)

ġanīmet : (Ar.) **1.** Savaşta düşmandan alınan her türlü mal, eşya, para vb. **2.** Hükümdar yahut bey tarafından paylaştırılan, ihsanda bulunulan mal, mülk, servet. -10-
ġ. 0667, 1596, 1744, 1750, 2639, 2928, 3049
ġ.+ de 1755
→ **ġanīmet eyle - :** (Ar.+T.) İhsanda bulunmak; mal, para vb. dağıtmak. -1-
ġ. eyledi 0342, 1754

ġār: (Ar.) Mağara. -6-
ġ. 0189, 0241, 0546, 0547
ġ.+ da 0190
ġ.+ lar 0362

ġærb: (Ar.) Batı. -10-
ġ. 0310, 0450, 1369, 1955, 2691, 2975, 3655
ġ.+ a 0349, 3660
ġ.+ uñ 0874

ġāret ḳıl - : (Ar.) Baskın yaparak yağmalamak, talan etmek. -6-
ġ. ḳıldı 0572, 2435
ġ. ḳılur 1841, 2060, 3260
ġ. ḳılur+ idi 0571

ġærīm: (Ar.) Rakip, hasım. -1-
ġ. 0016
→ **ġærīm ol - :** (Ar.+T.) Rakip, hasım olmak. -1-
ġ. olur 1180

ġærḳ eyle - : (Ar.+T.) Boğmak; Bol bol vermek. -1-
ġ.- ı māl eylediler 3487

- *Fikr deryâsında kılma cânı **gærk** / Bil ki assı_itmez saña bî-hûde **zerk*** (AİYA, mes.1107)

ġærḳ it(d) - : (Ar.+T.) Suya batırmak. -1-
ġ. ider 1427

- *Şeyh olınçak kim riyâ vü **zerk ider** / Halkı bid'at deñizinde **gærk ider*** (GMTK, mes.4385)

ġærḳ ol - : (Ar.+T.) **1.** Suda batmak. **2.** Sefer düzenlemek üzere denize açılmak. **3.** Boğulmak, (bir şeyle) dolmak. -7-
ġ. ola 2180
ġ. oldı 0162, 0358
ġ. olmaz 1428
ġ. olur 1564, 3123
ġ. olurdı 3452

- *Kanı sâkiyâ ol dırahşende **berk** / Ki cân 'âlemin eyleye nûra **gærk*** (ŞYDH, mes.4/61)

ġærḳa vir- : (Ar.) Boğmak, suya batırmak. -1-
ġ. 0164

- ***Gærka virdi** âb-i çeşmüm sûy-i bahri ser-be-ser / Dûd-i âhum çerhe irdi şâhidüm mâî vü mâh* (RDAM, g.298/5)

ġāşiye: (Ar.) Örtü. -1-
ġ.+ sini 1217

gāv: (Far.) Öküz, sığır. -1-
g.- ı Ṭūs 1495

ġævġā: (Far.) **1.** Anlaşmazlık. **2.** Çatışma, savaşma. -4-
ġ. 0916, 1977
āvāz-ı ġ. 2556
ġ.+ dan 0483

ġavr: (Ar.) Bir meselenin temeli, aslı; gerçek, hakikat. -1-
ġ.+ dan 1117

ġæyb: (Ar.) Madde âlemi dışında olan; manevi âlem; duyularla kavranamayan, ancak peygamberler aracılığıyla insanlara bildirilen ve yalnızca Allah katında olan, yalnızca Allah tarafından bilinen âlem. -1-
ġ. 0004

- *Bu esnâda irüb âvâze-i **gæyb** / Didi itme sözümde key sakın **reyb*** (ARHŞ mes.181)
- *Gûyiyâ bâg-i İrem oldukda **gæyb** / Anda 'arz itmiş ruhin bî-şekk ü **reyb*** (LÇSA, mes.1257)
- *İderek hande oldı dest-be-**ceyb** / Kıldı izhâr sırr-i gæybu'l-**gæyb*** (MNAK, mes.1/41)

ġāyet: (Ar.) Son derece, pek çok, çok. -5-
ġ. 1358, 2078, 2337, 2639, 3116

ġāyib: (Ar.) Kayıp. -1-
ġ. idi 1337

→ **ġāyib ol - :** (Ar.+T.) Ortadan kaybolmak. -1-

ġ. olup 3084

ġæyr: (Ar.) Başka. -5-

ġ. 0054, 0372, 0917, 2891, 2892

- *Gökdedür muttasil senüñ **seyrüñ** / Saña dir ki kaçan yeter **gæyrüñ*** (BBMK mes.372)
- *ʻÂşık olanuñ dili degül **deyr** / Yazılmaz içine sûret-i **gæyr*** (BLMZ, mes.1275.)
- *Girü her kapuda bevvâbdan **gæyr** / İdüp tâʻyîn nâzırlar ki ide **seyr*** (HMVS, mes.5109)

ġæyret: (Ar.) **1.** Çalışma, çaba gösterme, uğraşma. **2.** Hamiyet. -2-

ġ.+ ile 1397

ġ.+ e 2584

→ **ġæyret it(d) - :** Çalışmak, çaba göstermek, uğraşmak. -1-

ġ. idüp 3221

ġæyretsüz : (Ar.) Hamiyetsiz. -1-

ġ. 1864

ġæyri: (Ar.) Başka, bir başkası. -10-

ġ. 0347, 0444, 1133, 1850, 2862, 2956, 3513

ġ.+ ler 1537

ġ.+ lere 0117

ġ.+ ye 0466

ġæzā: (Ar.) İslam dini uğrunda yapılan savaş, gaza, cihat, sefer. -18-

ġ. 1632, 2021, 2502, 2588

ḳæṣd-ı ġ. eyledi 2133

ġ. ḳæṣdın ḳılur 3044

emr-i ġ. ḳıldı 0144

ʿæzm-i ġ. ḳıldı 2023

ʿæzm-i ġ. ḳılur 3125

ġ. ʿæzmi olur 3045

ġ. ʿæzmin ḳılur 2022, 3492

ġ. resmin ḳıldılar 3169

ġ.+ da 1596

ġ.+ dan 1769, 1772

ġ.+ dandur 1770

ġ.+ yı 1749

- *Birâhîm-tabʻân-i nâr-i **gæzâ** / Olur gülşen-i cennetine **sezâ*** (ÇGİH, mes.33)

→ **ġæzā eyle :** (Ar.+T.) İslam dinini yaymak için savaşmak, cihat etmek. -2-

ġ. eylemişdür 2856

ġ.+ lar eyleyüp 2534

→ **ġæzā it(d) - :** (Ar.+T.) **1.** İslam dinini yaymak için savaşmak, cihat etmek. **2.** Mücadele etmek. -4-

ġ. ider 1633, 2503

ġ. idüben 2877

ġ. itmege 2197

- *Şehâdet bulup idenler **gæzâyı** / Virenler düşmen-i dîne **cezâyı*** (LGSS, mes.532)

→ **ġæzā ḳıl - :** (Ar.+T.) İslam dinini yaymak için savaşmak,

cihat etmek. -7-
ġ. ḳılalum 3041
ġ. ḳıldı 0896, 1315
ġ. ḳıldılar 3327
ġ. ḳılmış+ idüm 2586
ġ. ḳılmışdur 1771
ġ. ḳılur 1690

ġæżæb: -1-
ġ.+ den 0005

- *Güler yüzüñ göreli bu **sebebden** / Kirinç olmadı gökçek yüz **gæzæbden*** (ŞHFH, mes.1012)
- *Atası niçe k'ururdı **gæzæbden** / Sanem yüzine bakmazdı **edebden*** (LHLM, mes.1231)

ġæzāvāt : (Ar.) Din uğruna yapılan savaşlar, gazalar, cihatlar. -2-
ġ.+ ın 0894
ġ.+ uñ 2799

ġæzāvet-nāme : (Ar.+Far.) Bir kimsenin savaşlarda gösterdiği kahramanlığı anlatan destansı metin. -1-
ġ. 1577

ġæżbān ol - : (Ar.+T.) Kızmak, öfkelenmek. -3-
ġ. olur 1797, 2049, 3175

ġāzi: -14- **bkz.** ve **krş.** *ġāzī*.
ġ.+ ler 1644, 1763, 1889, 1909, 2082, 2205, 2230, 2596, 2729,
2852, 3022, 3511
ġ.+ lerden 0187
ġ.+ lerüñ 2077

ġāzī: (Ar.) Gazveye çıkan Müslümanlar arasında bulunan kimse veya kumandan. -16- **krş.** *gazi*.
ġ. 1588
şāh-ı ġ. 3394, 3406
ġ.+ ʾi 1871
ġ.+ ler 1935, 1972, 2417, 2625, 2693, 3048, 3129, 3204
ġ.+ leriyle 1811
ġ.+ lerüñ 1907, 1998, 2798

Ġāzī: (Ar.) Aydınoğlu Umur Bey'in emriyle Hâce Selman'ın yaptığı büyük kadırganın adı olup bu ad kadırgaya bizzat Umur Bey tarafından verilmiştir. -1-
Ġ. 1650

Ġaznevī : Gazneliler Hanedanı ve bu hanedana mensup kimse. -2-
Ġ.+ den 1133
Ġ.+ ler 1132

Ġazneviyye : Gazneliler Hanedanı, Gazneliler Devleti. -2-
Ġ. 0054, 1073

Ġazniler : Gazneliler; Gazneliler

Devleti'ne mensup kimse. -1-
Ġ.+ den 1126

gebr: (Far.) Mecûsî; ateşetapan, ateşperest. -2-
g.- i leng 2646
g.+ i 2679

geç -: 1. Geride bırakmak, üzerinden zaman aşmak. **2.** Bir tarafa doğru aşmak. **3.** Bir şeyin hemen ardından diğerine başlamak. **4.** Zamanı (belirli bir hâl üzre) geçirmek. **5.** (Yol veya akarsuyu) aşmak. **6.** (Tahta) çıkmak, hükümdar olmak. **7.** Bir kimsenin yerini ve görevini üzerine almak, bir görevin yeni sahibi olmak. **8.** Bitmek, zamanı tükenmek, devri dolmak. **9.** Ayrılmak, vazgeçmek, bırakmak. -47- **krş.** *geş-*.
g. 2019, 2251
g.- di 0396, 0634, 0722, 0928, 1055, 1162, 1179, 1286, 1319,
1342, 1999, 2031, 2212, 2222, 2356, 2507, 2595, 2685, 2702,
3117, 3256
g.- diler 0781, 2749
g.- em 2020
g.- emez 3391
g.- er 0648, 0651, 1001, 1767, 1917, 2021, 2089, 2701, 2730,
3495, 3180, 3646
g.- er+ iken 2369
g.- icek 3074
g.- mege 2283
g.- miş 1370
g.- miş durur 1579
g.- se 3391
g.- üben 0636
g.- üp 1817

gedāy: (Far.) Yoksul, fakir. -5-
g. 0910, 1711, 1954, 2464
g.+ a 0196

gedik: Bir şey üzerindeki yıkık yer, büyük çentik, yarık. -1-
g.+ degi 3407

geh: (Far.) Bazen. -5-
g. 1517, 2773, 3372

gel -: 1. Bir yere ulaşmak, varmak. **2.** Anlatılmak, bahsedilmek, rivayet edilmek. **3.** Ortaya çıkmak, zuhur etmek. **4.** (Yeni biri dini) kabul etmek. **5.** (Giden bir şey için) geri dönmek. -504-
g. 0616, 0645, 0788, 2109, 2799, 2828
g.- di 0001, 0047, 0048, 0049, 0057, 0059, 0062, 0136, 0138,
0154, 0155, 0156, 0165, 0216, 0228, 0242, 0301, 0309, 0364,
0369, 0370, 0371, 0380, 0382, 0425, 0441, 0458, 0478, 0480,
0481, 0482, 0485, 0492, 0494, 0496, 0500, 0503, 0505, 0506,

0516, 0522, 0525, 0526, 0538, 0562, 0582, 0589, 0600, 0614, 0617, 0618, 0627, 0628, 0650, 0652, 0668, 0679, 0686, 0698, 0699, 0715, 0729, 0734, 0735, 0769, 0795, 0797, 0814, 0831, 0845, 0863, 0865, 0883, 0904, 0920, 0953, 0956, 0970, 0982, 0990, 0993, 1018, 1022, 1036, 1064, 1065, 1066, 1092, 1100, 1107, 1109, 1112, 1113, 1115, 1132, 1139, 1143, 1153, 1159, 1168, 1170, 1192, 1203, 1206, 1212, 1215, 1220, 1226, 1243, 1251, 1269, 1277, 1292, 1294, 1320, 1322, 1366, 1389, 1393, 1403, 1416, 1418, 1422, 1426, 1435, 1438, 1446, 1465, 1492, 1500, 1503, 1519, 1533, 1576, 1583, 1594, 1619, 1627, 1699, 1706, 1717, 1720, 1722, 1726, 1745, 1757, 1765, 1847, 1850, 1853, 1867, 1949, 1968, 1977, 1981, 1985, 1993, 2007, 2008, 2011, 2075, 2077, 2112, 2134, 2145, 2157, 2189, 2190, 2222, 2244, 2262, 2264, 2289, 2294, 2326, 2335, 2339, 2342, 2351, 2391, 2400, 2408, 2413, 2422, 2434, 2450, 2465, 2468, 2480, 2484, 2507, 2511, 2512, 2525, 2527, 2588, 2598, 2626, 2627, 2638, 2669, 2685, 2727, 2730, 2738, 2747, 2752, 2753, 2758, 2761, 2763, 2772, 2802, 2806, 2809, 2833, 2858, 2864, 2868, 2890, 2905, 2964, 2977, 3002, 3036, 3076, 3078, 3080, 3088, 3094, 3127, 3128, 3139, 3141, 3153, 3159, 3165, 3167, 3168, 3172, 3173, 3181, 3200, 3219, 3239, 3258, 3264, 3278, 3283, 3303, 3315, 3325, 3326, 3339, 3342, 3352, 3371, 3376, 3385, 3395, 3397, 3401, 3402, 3405, 3411, 3412, 3433, 3437, 3443, 3456, 3457, 3459, 3462, 3470, 3482, 3515, 3624, 3645, 3657, 3691

g.- diler 0028, 0079, 1792, 1823, 2142, 2167, 2177, 2812, 3169, 3297

g.- diyse 3066

g.- dügin 1628, 2215

g.- düñ 2486

g.- düñüz 2144, 2893

g.- e 0724, 0842, 0855, 1931, 2564, 2796, 2807, 3060, 3455, 3494, 3640, 3643

g.- ecegüñüz 2146

g.- en 1850, 1874, 1993, 2232, 2248, 2677, 2681, 2792

g.- eni 1779

g.- eydi 3667

g.- gil 2583

g.- imez 3621

g.- ince 0501, 1762, 2867

g.- medi 0760, 0984, 2686, 2954

g.- mediler 3623
g.- memişdi 3622
g.- mesin 2275
g.- meyüp 0157
g.- mez 0162, 2118, 2388, 2433, 2702
g.- mez idi 3177
g.- miş 1588, 2005, 2081, 3187, 3281
g.- miş durur 2138
g.- miş idi 1983, 2692
g.- mişdi 2683, 2767, 3501
g.- mişüz 2143
g.- se 2592, 3584, 3597
g.- seler 3631
g.- sün 2467
g.- üben 0722, 1857, 1876, 2237, 3135, 3228, 3476
g.- übenin 0595
g.- üp 0432, 0534, 0950, 1590, 1684, 2223, 2765, 3114, 3240, 3490, 3527
g.- ür 0053, 0060, 0061, 0111, 0152, 0197, 0244, 0357, 0475, 0477, 0484, 0497, 0609, 0737, 0767, 0779, 0782, 0843, 0853, 0967, 0972, 0994, 1017, 1020, 1024, 1027, 1028, 1067, 1097, 1114, 1121, 1122, 1127, 1177, 1199, 1202, 1225, 1266, 1273, 1311, 1323, 1338, 1357, 1404, 1424, 1456, 1457, 1464, 1488, 1498, 1515, 1526, 1576, 1690, 1730, 1833, 1841, 1885, 1983, 2002, 2004, 2022, 2028, 2071, 2075, 2104, 2131, 2188, 2192, 2216, 2275, 2303, 2322, 2325, 2334, 2380, 2518, 2524, 2555, 2594, 2652, 2682, 2717, 2746, 2751, 2754, 2843, 2872, 2938, 2979, 2981, 2991, 2993, 2995, 2999, 3010, 3012, 3023, 3044, 3072, 3103, 3121, 3187, 3266, 3318, 3329, 3336, 3351, 3454, 3485, 3507, 3578
ç.- a gel-ür 2836
g.- ürdi 3092
g.- ürem 3177
g.- ürken 3567
g.- ürse 3611

gelin: Evlenmek üzere süslenip hazırlanmış genç kız veya yeni evlenmiş kadın. -1-
g.+ dür 1742

gemi: Su üstünde yük ve insan taşımaya yarayan yüzer taşıt. -117-
g. 0159, 1653, 1659, 1703, 1706, 1708, 1710, 1758, 1762, 1808, 1810, 1811, 1922, 1942, 1961, 2026, 2074, 2107, 2113, 2132, 2181, 2182, 2188, 2196, 2207, 2209, 2240, 2291, 2304, 2307, 2428, 2510, 2516, 2556, 2573, 2599, 3105, 3391, 3397, 3613, 3614
g.+ de 0163, 1705
g.+ ʾi 2141, 2175, 2185
g.+ ler 1699, 1706, 1763, 1919, 1960,

1968, 2063, 2179, 2210, 2345,
2371, 2385, 2517, 3323
g.+ lere 1812, 2277, 2547
g.+ leri 1962, 2208, 2276, 2280, 2519, 2745, 3602
g.+ lerüñ 2557
g.+ nüñ 1677, 1687, 1773, 1964
g.+ si 1667, 1668, 1921, 2071
g.+ sin 1941
g.+ sini 2191
g.+ yi 1940, 2183, 2239, 2650
g.+ yle 1814
g.+ y+ idi 2134
g.+ y+ ile 2141, 3120, 3646
g.+ ye 0160, 1650, 1773, 1823, 1867, 1869, 1880, 1924, 1934,
2000, 2046, 2053, 2115, 2154, 2167, 2199, 2237, 2240, 2242,
2293, 2296, 2520, 2574, 2734, 2749

genc: (Far.) Hazine. -9-
g. 1822, 2162, 2245, 2516, 2541, 2776, 3409, 3694
g.+ i 2930

genc ü yik : (Far.) Metinde "penc ü yik" ile kafiyeli kullanılmış olup hazineden bir miktar paranın dağıtılması anlamında kullanılmış olmalıdır.
g. 2195

gendi: -1- **bkz.** ve **krş.** *gendü*.
g. 0129

gendözi : Kendisi. -4-
g. 1486
g.+ n 0826, 2342, 3017

gendözinden git(d) - : Aklı başından gitmek, kendinden geçmek, şuurunu yitirmek. -1-
g.- üben 2910

gendü: Kendi. -22-
g. 0108, 0214, 0253, 0287, 0469, 0597, 0929, 1485, 2141,
3279, 3280, 3431
g.+ den 2433
g.+ nüñ 3269
g.+ ñüz 1875
g.+ si 0457, 1320, 2927
g.+ sin 1317
g.+ sini 2723
g.+ yi 2986, 3546

gendüden git(d) - : Aklı başından gitmek, kendinden geçmek.
g.- er 2119

geñez: Kolay. -7-
g. ḳıla 1065
g. ḳıldı 0953, 1429
g. ḳılur 0301
g. ola 0445, 1793, 2752

ger: (Far.) Eğer, şayet. -5-
g. 1601, 2672, 2936, 3668, 3698

ger -: Germek; çekerek belirli bir uzama durumunda tutmak. -2-
g.- üben 2713
g.- üp 2445

gerçi: (Far.) Her ne kadar; ise de; vakıa. -51-
g. 0072, 0112, 0193, 0340, 0433, 0888, 0927, 0933, 0960,
1191, 1193, 1237, 1337, 1390, 1467, 1528, 1616, 1668, 1675,
1682, 1978, 2019, 2084, 2088, 2095, 2113, 2204, 2361, 2903,
2915, 2916, 2940, 2981, 3015, 3079, 3124, 3204, 3231, 3246,
3426, 3429, 3530, 3546, 3563, 3599, 3600, 3639
g.+ kim 0101, 1844, 2042

gerek: Gerek, lazım. -4-
g. 1973, 2510
g.+ dür 0770

geş -: -7- **bkz.** ve **krş.** *geç*-.
g.- di 0086, 1502, 2758, 3326, 3369, 3598
g.- diler 2358

getür -: 1. Getirmek; birinin veya bir şeyin gelmesini sağlamak. **2.** Söylemek, zikretmek; kelimeişehadet getirerek Müslüman olmak. **3.** Yaratmak. (3671. beyitte Allah'ın Mahmûd Paşa'yı halka ihsan olarak yarattığı şeklinde övgüde bu kullanımdadır). -52-
g. 2958
g.- di 0272, 0326, 0330, 0697, 1043, 1356, 1448, 2335, 2487,
3671
g.- diler 1233, 2015, 2235, 2397
g.- düm 2122, 3686
g.- em 1496, 2673
g.- en 0455
g.- medi 0888
g.- mez 1940
g.- miş 1589, 2620
g.- üben 0235, 3153
g.- üñ 0623, 2636
g.- üp 1001, 1253, 2637, 3628
g.- ür 0123, 0268, 0538, 0741, 0877, 0878, 1167, 1805, 1886,
2106, 2357, 2955, 3101, 3629, 3653
g.- ürler 0594, 2367, 3039

gevher: (Far.) **1.** Cevher. **2.** Evlat, çocuk. -3-
g. 3682
Yezdecird-i g.- i Behrām 0510
g.+ e 2930

gey: Çok, pek, gayet. -16-
g. 0292, 0352, 0723, 0995, 1125, 1586, 1609, 2292, 2297,
2670, 2747, 3055, 3078, 3103, 3126
g. olınca 1289

gey -: 1. Giymek, giyinmek. **2.** Takmak. **3.** Kuşanmak. -14-
g.- di 0513, 0784, 2103, 3115
g.- diler 2401
g.- em 3373
g.- miş 2034, 2090, 2360, 2704, 3188, 3497
g.- üp 2193, 2615

geydür - : Giydirmek.-1-
g.- ür 2384

geyik: Başında dallı boynuzları bulunan, geviş getiren, kuzey yarım kürede birçok türleri bulunan yaban hayvanı, (Cervus). -1-
g. 3134

gez -: Gezmek, dolaşmak. -3-
g.- di 0088
g.- eyin 0415
g.- üp 2831

gez: Defa, kere, sefer. -29-
g. 0301, 0357, 0445, 0768, 0953, 0962, 0972, 1065, 1218,
1349, 1429, 1462, 1519, 1793, 1837, 2305, 2573, 2752, 3006,
3013, 3088, 3196, 3243, 3278, 3334, 3502, 3525
üç+ g. 3405

gezdür - : Gezdirmek, dolaştırmak. -1-
g.- di 1120

gezend: (Far.) Zarar ziyan, afet, musibet. -1-
g. 0441

ġılmān: (Ar.) Cennette hizmet gören delikanlılar. -3-
ġ.+ ile 0078, 2852
ġ.+ dur 3662

ġırī̄: -2- **bkz.** ve **krş.** *ġırīv*.
ġ. 1967, 3500

ġırīv: (Far.) Bağırma, bağrışma, feryat, figan -4- **krş.** *ġırī̄*.
ġ. 0658, 2063, 2820
ġ.+ ile 2726
→ **ġırīv it(d) - :** (Far.+T.) Bağırmak, feryat etmek. -3-
ġ. idüp 1785
ġ. itdi 0322, 2176

ġıṭā: (Ar.) Örtü, perde. -3-
ġ. 0085, 2929, 3671
→ **ġıṭā ḳıl - :** (Ar.+T.) (Toprağı) örtü edinmek. -1-
ġ. ḳılur 0348

gibār: (Ar. <*kibār*) Büyükler; seçkin kimseler. -1-
g. 2764

gibi: Gibi, -e benzer. -29-

g. 0324, 0560, 0984, 1612, 1661, 1683, 1685, 1719, 1739,
1889, 1892, 2094, 2472, 2596, 2680, 2682, 2700, 2712, 2723,
2732, 2801, 2838, 2997, 3007, 3032, 3386, 3390, 3668

gice: Gece. -34-
g. 0653, 0708, 0790, 0842, 0843, 0880, 0881, 1072, 1464, 1466,
1631, 1637, 1674, 1756, 1999, 2203, 2238, 2286, 2468, 2486,
2507, 2566, 2814, 2833, 2920, 2927, 3045, 3105, 3152, 3224,
3519
g.+ si 0926, 3330, 3499

gicelük: Akşam yemeği. -1-
g. 0196

giçi: Küçük. -5-
g. 0324, 1622
g.+ si 1423, 1586, 1602

giçirek: Küçücük, ufacık. -1-
g. 2598

gil: (Far.) Balçık, çamur, kil. -1-
g. 0115

giñ: Geniş. -1-
g. 2314

gine: Yine. -2-
g. 1115, 1760

gir -: 1. Girmek. **2.** Bir şehre, ülkeye, kaleye (fetih için) giriş yapmak, saldırmak. **3.** Hüküm altına girmek. **4.** (Gemiye, bir taşıta) binmek. **5.** (Başka bir dini) kabul etmek. **6.** (Tarih, yıl) ulaşmak. -60-
g.- di 0858, 1427, 1838, 1927, 2118, 2161, 2206, 2274, 3109,
3254, 3341, 3408, 3594, 3652
g.- diler 1813, 1963, 2087, 2200, 2385, 2396
g.- e 0657, 2115, 2695
g.- emez 1636
g.- enlere 2088
g.- eyim 2830
g.- eyin 2116, 2830
g.- imedi 2087
g.- medi 0229
g.- medin 0118
g.- mege 1397
g.- miş 2361
g.- miş+ idi 2632
g.- mişdi 0961
g.- üben 1869, 2053, 2093
g.- übenin 2955
g.- üp 2323, 3038, 3114
g.- ür 0160, 0751, 0756, 1153, 1314, 1607, 1637, 1895, 1934,
2209, 2210, 2307, 2686, 2727, 2833, 3139, 3496
g.- ürler 2843

girāl: (Sırp. *kral*) Kral, hükümdar. -5-
g. 3250, 3520, 3521
g.+ i 3326, 3454

gīrāl: -1- **bkz.** *girāl*.
g.+ i 3621

girān: (Far.) Sıkıntı veren. -3-
g. 3623
kūh-ı g. 2849
seng-i g. 2647

gird: (Far.) Kambur. -1-
g. 0686

girde-pīç ol - : Ele geçirmek, ele geçirilmek. -2-
g. 3472
şehr-i g. 0532

- *'Ahd ü peymân itmişem hammâma hîç / Girmeyem girsem* ***oluram girde-pîç*** (ACMH, mes.4789)
- *Hışm ü kin ile* ***oluban girde-pîç*** */ İtmek isterler anı ol demde hîç* (HZMS, mes.995)
- (*Düstûr-nâme*'de *ol-* yardımcı fiiliyle kullanılmış olup farklı metinlerde *eyle-* yardımcı fiiliyle de kullanıldığı görülmüştür: *Anı çün* ***girde-pîç eyledi*** *furkat / Dahi kalmadı sabr itmege tâkat*) (TGHK, mes.4624)

giri: -1- **bkz.** ve **krş.** *girü*.
g. 2150

girīzān ol - : (Far.+T.) Kaçmak. -1-
g. oldılar 3199

girü: 1. Geri, tekrar. **2.** Sonra. -6-
g. 1919, 2572, 2583, 2770, 2783, 2843

giryānit - : (Far.+T.) Ağlamak. -1-
g. itdiler 2287

gişi: Kişi, insan. -34-
g. 0152, 0155, 0160, 0163, 0294, 0313, 0756, 0818, 0828,
1455, 1761, 1947, 1981, 1987, 1995, 2118, 2190, 2408, 2415,
2463, 2481, 2512, 2793, 2802, 3289, 3589, 3632
g.+ de 3698
g.+ le 2404
g.+ leydi 2172
g.+ nüñ 1270
g.+ ye 1506, 2505
g.+ yi 0606

git(d) -: 1. Gitmek. **2.** Hükmetmek, yönetmek, idare etmek. **3.** Ölmek. **4.** (Takat, güç, hüküm) kaybolmak, bitmek, tükenmek. **5.** Ulaşmak. **6.** (*gendözinden git-*, *gendüden git-*

biçimlerinde) aklı başından gitmek, kendinden geçmek. **7.** Ayrılmak. -326-

g. 2357, 2425

g.- di 0140, 0143, 0153, 0165, 0231, 0256, 0300, 0306, 0312, 0348, 0365, 0379, 0426, 0436, 0440, 0456, 0482, 0484, 0492, 0496, 0498, 0506, 0514, 0516, 0517, 0523, 0524, 0525, 0539, 0544, 0551, 0562, 0577, 0586, 0591, 0668, 0679, 0694, 0710, 0721, 0749, 0786, 0798, 0839, 0859, 0890, 0893, 0924, 0926, 0928, 0935, 0939, 0948, 0949, 0951, 0953, 0963, 0968, 0969, 0970, 0971, 0981, 0988, 0990, 0994, 0996, 0997, 1005, 1011, 1014, 1016, 1017, 1018, 1023, 1025, 1038, 1052, 1054, 1064, 1110, 1113, 1123, 1126, 1131, 1168, 1185, 1205, 1208, 1221, 1224, 1230, 1241, 1245, 1249, 1260, 1266, 1269, 1274, 1293, 1294, 1342, 1365, 1389, 1394, 1398, 1410, 1415, 1430, 1431, 1444, 1453, 1454, 1499, 1500, 1515, 1519, 1524, 1526, 1529, 1533, 1543, 1544, 1553, 1687, 1701, 1721, 1828, 1943, 1988, 2104, 2339, 2392, 2399, 2404, 2417, 2427, 2428, 2438, 2501, 2528, 2694, 2733, 2776, 2782, 2879, 2928, 3009, 3011, 3034, 3038, 3064, 3086, 3113, 3134, 3136, 3206, 3278, 3296, 3310, 3312, 3321, 3324, 3337, 3371, 3425, 3428, 3465, 3483, 3484, 3600, 3633, 3691

g.- diler 0121, 0375, 0439, 0540, 0801, 0817, 0919, 1085, 1237, 1655, 1683, 1869, 1881, 1953, 1965, 2025, 2053, 2102, 2168, 2203, 2228, 2238, 2242, 2276, 2278, 2286, 2293, 2318, 2344, 2345, 2418, 2429, 2455, 2523, 2551, 2638, 2745, 2815, 3073, 3215, 3266, 3286, 3355, 3414

g.- dise 2806

g.- dügin 3053

g.- düm 2826

g.- düñüz 2431

g.- e 0596, 0744, 2742

g.- eler 1997

g.- elüm 2583

g.- en 2803

g.- er 0124, 0131, 0135, 0138, 0149, 0157, 0188, 0189, 0257, 0332, 0383, 0408, 0431, 0480, 0506, 0590, 0617, 0714, 0759, 0785, 0942, 0950, 0965, 0974, 1008, 1019, 1119, 1198, 1252, 1295, 1320, 1336, 1425, 1427, 1437, 1451, 1517, 1613, 1617, 1712, 1774, 1962, 2014, 2119, 2131, 2141, 2150, 2175, 2254, 2346, 2350, 2368, 2373, 2400, 2464, 2479, 2617, 2744, 2778, 2780, 2970, 2977, 3080,

3129,
3164, 3166, 3228, 3245, 3394, 3441, 3490, 3517, 3580
g.- erem 0641
g.- erken 2693
g.- erler 1309
g.- er oldı 2426
g.- ersen 2797
g.- erüz 2509
g.- icek 0518
g.- mege 0130, 1467
g.- mek 2510, 2813
g.- mez+ idi 0019
g.- miş 0215, 3049
g.- miş+ iken 3445
g.- se 1621
g.- sem 1865
g.- señ 2425
g.- üben 2910, 2106
g.- üñ 0655, 2332
g.- üp 2177

gizle -: Gizlemek, saklamak. -1-
g.- diler 2637

gizlen -: Gizlenmek, saklanmak. -1-
g.- ür 0238

gizlü: Gizli. -2-
g. 0884, 3694

ġonce: (Far.) Henüz açılmamış çiçek, tomurcuk. -1-
ġ.+ y+ iken 1384

göbre: (Yun. <*kopria*) Hayvan dışkısı. -1-
g. 2631

göç -: Göçmek, gitmek. -5- **krş.** *göş-*.
g.- di 2733, 2927
g.- diler 2748
g.- er 3447
g.- üben 3032

göç ḳıl - : Ölmek. -1-
g. ḳılur 3074

gög: Gök, asuman, felek, sema. -13-
g.+ den 2575, 2578, 3584
g.+ e 1967, 2437, 2569, 2585, 2815, 3400
g.+ i 0088
g.+ lere 0088
g.+ lerine 3561, 3564

- *Yaradan yırmasuz yirler ü* ***gögler*** */ İrüren irmesüz uslar ü* ***ögler*** (ŞHFH, mes.62)
- *Ne teftiş eylesen yirden ü* ***gögden*** */ Habirem sırrına geçmedin* ***ögden*** (ŞHŞF, mes.1364)
- Ki kara yir ü rûşen ***gög yaratdı*** / Tonuk tende ol aydın ***ög yaratdı*** (FHŞÖ, mes.2567)

gög demür : 1. Kılıç. **2.** Zırh. **3.** Zırh giymiş. -7-

g. 1673, 1781, 2090, 2296, 2360, 3188, 3497

göge: (< İtal. *cocca*) Yirmi altı çift kürekle çekilen, iki katlı, baştardadan daha büyük bir çeşit eski savaş gemisi. -23-
g. 1642, 1658, 1680, 1712, 1716, 2573, 2686, 3400, 3401
g.+ de 1679
g.+ degi 1681
g.+ ler 1683, 1684
g.+ lerden 1696, 1809
g.+ lere 1654
g.+ nüñ 1672
g.+ ye 1668, 1935, 1938, 2168
g.+ yi 1714

gög(ü)s: Vücudun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer gibi organları içine alan bölümü, bağır. -3-

g.+ i 2844
g.+ inde 0598
g.+ inden 0758

gölge: Gölge. -1-
g.+ sini 2923

göm -: Gömmek, kapamak. -1-
g.- miş 2500

göndür - : Göndermek, sevk etmek, iletmek. -39-
g.- di 0224, 0331, 0793, 0799, 0813, 1167, 1407, 1756, 1820, 1884, 2432, 2517, 2561,
2611, 3375
g.- di+ ki 0842
g.- e 2030
g.- üben 1362
g.- üp 0650, 3092, 3164
g.- üpdür 2643
g.- ür 0277, 0330, 0875, 1148, 1487, 1713, 1720, 1729, 1867, 2140, 2338, 2427, 2521, 2522, 3316, 3396
g.- ürdi 3176

- *Behre-vâr şâh işidüp tiz* ***bindürür*** *Beglerini kamu karşu* ***göñdürür*** (ACMH, mes.2207)
- *Cebre'îl bir ton getürür* ***giyürür*** */ Bu [ton] ol tondur ki Yûsuf* ***göndürür*** (ŞHYZ, mes.1331)
- *Ol Melîk hammâma anı* ***göndürür*** */ Sevb-i fâhirinden aña* ***geydürür*** (DAYZ, mes.1488)

göñ(ü)l: Yürek. -8-
g.+ i 1701, 2773, 2817, 2957
g.+ inde 3156
g.+ i olan 1947
g.+ ümi 0116
g.+ ümün 2489

göñül -: Yönelmek, istikamet almak.

-2-
g.- em 2674
g.- erdi 2552

gör -: 1. Gözler yardımıyla nesneleri algılamak. **2.** Anlamak, şahit olmak, fark etmek. **3.** Yaşamak. **4.** Maruz kalmak. **5.** (Belirli bir hâl üzre) bulmak. **6.** (Uygun, yaraşır) bulmak. **7.** Yerine getirmek. -167-
g. 0539, 0942, 1451, 1515, 1579, 2573, 3114
g.- di 0154, 0631, 0633, 0651, 0678, 0769, 0885, 0931, 1248, 1309,
1319, 1470, 1609, 1610, 1662, 1687, 1784, 1848, 1896, 2011,
2018, 2064, 2215, 2458, 2459, 2469, 2478, 2580, 2604, 2773,
2834, 2890, 2891, 2907, 2911, 2920, 2921, 3165, 3224, 3275,
3477, 3536, 3646
g.- diler 0467, 0663, 0783, 0790, 1658, 1712, 1777, 1817, 1835,
1921, 1942, 1968, 1971, 1989, 1999, 2031, 2057, 2304, 3116,
3190, 3207, 3225
g.- dük 0619, 3508
g.- düm 0040, 2488, 3313
g.- e 0616, 1612, 2468, 2521, 2772, 3077
g.- elüm 1975, 1980
g.- en 1715, 1854, 2069, 2081, 2190, 2415, 2698, 2708, 2909,
3443, 3488
g.- enüñ 2471
g.- er 1846
g.- esin 1041, 3057, 3179
g.- eyin 0415, 2636
g.- gil 1504
g.- icek 2091
g.- medi 0452, 0533, 2136, 2473, 3389, 3474, 3543, 3544
g.- medüm 2915
g.- mege 1948, 2109
g.- mek 2270
g.- memiş idi 1728
g.- miş 1581
g.- miş idi 2632
g.- mişdi 3156
g.- se 2383, 3667
g.- üben 0005, 1465, 1487, 2128, 3046
g.- übeni 2491
g.- üp 2441, 2948, 3530
g.- ür 0160, 1637, 1785, 1895, 1896, 2018, 2094, 2099, 2119,
2183, 2264, 2282, 2360, 2364, 2365, 2457, 2690, 2727, 2790,
2814, 2833, 2885, 2906, 2908, 2938, 3118, 3139, 3191, 3380,
3427, 3496
g.- ürse 2382, 3150

göre: Uygun olarak. -3-
g. 3167, 3594, 3670

göregen : Güvey; damat.-1-
g. 2949

görin -: Ortaya çıkmak, belirmek. -4-

g. 2831
g.- di 3115
g.- ür 0127, 2556

göriş -: 1. Görüşmek. **2.** Selamlaşmak, tokalaşmak. -13-
g.- di 1765
g.- üp 1904, 2131, 2524, 2755, 2812
g.- ür 0441, 1745, 1768, 1903, 2120, 2279, 3128

göster -: 1. (Herhangi bir özelliği) sergilemek. **2.** (Siyasi bir varlık) Ortaya koymak. **3.** Gözle görülmesini sağlamak. -14-
g. 0628
g.- di 0294, 0952, 1013
g.- e 1619, 1628, 1630, 1631, 1676, 2432
g.- ür 0832, 1288, 1306

göş -: Göçmek; ebedî âlem olan ahirete irtihal etmek, ölmek. -2- **krş.** *göç-*.
g.- di 0120
g.- ti 0234

göt: Arka. -1-
g.+ ine 2647

götin aç - : Kaçmak. -1- **krş.** *götini aç-*.
g. açar 2646

götini aç - : Kaçmak. -1- **krş.** *götin aç-*.
g. açarken 2647

götril -: Yukarı kaldırılmak. -4- **krş.** *götürül-*.
g.- di 1773, 2339, 2568
g.- ür 1963

götür -: 1. Taşımak. **2.** Yukarı kaldırmak. **3.** Sürüklemek. -23-
g.- di 0702, 1707, 2904
g.- em 1496
g.- en 2617, 2618
g.- mez 3493, 3606
g.- üben 2815
g.- üp 2167, 3013, 3073
g.- ür 0087, 0268, 0412, 1217, 2434, 2853
g.- ürdi 2669
g.- ürler 2397, 2609
g.- ürler+ idi 1830

götürül - : -1- **bkz.** ve **krş.** *götril-*.
g.- di 1656

gövde: 1. Ceset. **2.** Beden. -10-
g. 2455, 3507
g.+ de 2677
g.+ le 2732
g.+ ler 1739, 2459

g.+ leri 1989
g.+ si 1791
g.+ y+ ile 2220
g.+ yi 2043

göy -: Sabretmek. -3-
g.- mek 2495
g.- mez 1695
g.- miş+ durur 2494

göy(i)n - : Yanmak, tutuşmak. -2-
g.- ür 1873, 2584

göz: Görme organı. -25-
g. 2620, 2707, 3067, 3209
g.+ i 2227, 2584, 2660, 2697, 2789, 2808
g.+ in 1802, 1950, 2811
g.+ inde 3014
g.+ ine 1940
g.+ ini 0764
g.+ ler 2707, 3353
g.+ leri 2501, 2781, 3032
g.+ lerinde 1746
g.+ lerine 1789, 2665
g.+ üm 2821

gözden düşür -: Değerini yitirmek. -1-
g. düşürüp 3026

göz yaş / göz yaşı -: Gözyaşı. 3-
g.+ ile 2403
g.+ nı 2853

gözler yaşı / gözleri yaşı : Gözyaşları. -3-
g. 2501, 2781
g.+ le 3353

göz yum - : Ölmek.
g. yumdı 2776

ġubār: (Ar.) Toz, toprak. -1-
ġ. 1642

ġulām: (Ar.) Esir, köle. -1-
ġ. 3101
→ **ġulām ḳıl - :** (Ar.+T.) Hizmetkâr yapmak. -1-
ġ. ḳıldı 3588

ġulū eyle - : (Ar. *guluvv*+T.) Saldırmak, hamle yapmak. -1-
ġ. eyledi 1629

ġulū it(d) - : (Ar. *guluvv*+T.) Saldırmak, hamle yapmak. -2-
ġ. idüben 3618
ġ. itdiler 2306

ġulū ḳıl - : (Ar. *guluvv*+T.) Saldırmak, hamle yapmak. -5-
ġ. ḳıldı 2619
ġ. ḳıldılar 1359, 3155
ġ. ḳılsa 3631
ġ. ḳılup 3628

ġulüvv ol - : (Ar.+T.) Taşkınlık, ayaklanma, izdiham ortaya çıkmak. -1-
ġ.- i ʿām ola 1461

ġulüvv it(d) - : (Ar.+T.) Taşkınlık, ayaklanma, izdiham ortaya çıkmak. -1-
ġ.- i ʿām ider 2679

gūr: (Far.) Yaban eşeği. -1-
g.- ı Behrām 3347

ġurriş ḳıl - : (Far.+T.) Bağırmak. -1- **krş.** *ġurrīş it-*.
ġ. ü cünbiş ḳılurlar 2693

ġurrīş it(d) - : Bağırmak. -1- **krş.** *ġurriş ḳıl-*.
ġ. ider 2037

ġuşşæ: (Ar.) Gam, keder, tasa. -2-
ġ. 1391
ġ.+ y+ ile 1767

gūş-māl : (Far.) Azarlama, tedip etme. -1-
g. 3487

Ġuzān: (?) Guzlar.-2-
Ġ. 1255, 1260

ġuzāt: (Ar.) Gaziler. -36-
ġ. 1777, 1828, 1926, 2031, 2042, 2050, 2091, 2176, 2198, 2305, 2335, 2365, 2376, 2387, 2404, 2597, 2705, 3048, 3367, 3370, 3428, 3497, 3504, 3637
feryād-ı ġ. 1967
mecmūʿ-ı ġ. 2103
sulṭān-ı ġ. 3172
şāh-ı ġ. 2104, 2172, 2313, 2475, 2780, 2836, 3257, 3398
ġ.+ uñ 2194

Ġuzn: Guz, Guzlar. -1-
Ġ.+ ile 1261

güc: Güç, kuvvet. -1- **krş.** *güç*.
g. 1004

güc-ile: 1. Güçlükle, zorlukla, zahmetle, zor bela. **2.** Zor kullanarak, baskıyla. -3- **krş.** *güc-ile*.
g. 0705, 1686, 2433

- *Tudagım sildi yini **ucile** / Âdemilıg ile degül **güc ile*** (SNCD, mes.1781)

güce -: Zorlamak, icbar etmek. -1-
g.- r 3447

- *Durañdan düşeñe gücin **gücersin** / Tama çıkmaga kuş bigi **uçersin*** (TGHK, mes.888)

güç: Güç, takat, kuvvet. -2- **krş.** *güc*.
g. 0897, 2612

güç eyle - : Güç almak, güç ve destek kazanmak, güç bulmak. -1-
g.- di 1815

güç-ile: Güçlükle, zorlukla, zahmetle, zor bela. -1- **bkz.** ve **krş.** *güc-ile*.
g. 2733, 3484

güççüg: Küçük, yaşça ufak. -2-
g. 1616
g.+ idi 1383

güçücek : Küçücük, yaşça çok küçük. -2-
g. 0409, 0682

gügre -: Kükremek. -1-
g.- di 2147

gül -: -1- **bkz.** *yüzine gül-*.
g.- di 1519

gül: (Far.) Taç yaprakları kalın ve katmerli, keskin kolu, beyazdan kırmızıya kadar pek çok rengi bulunan, gülgillerin örnek bitkisi, (Rosa). -2-
g. 2591, 2900

gül-bāng : (Far.) Bir ağızdan yüksek sesle bağırma. -1-
g.+ ı 2307

gül-berg : (Far.) Gül yaprağı. -1-
g.+ i 1384

gülistān : (Far.) Gül bahçesi. -1-
g. eyledüm 1545

gül-zār ḳıl - : (Far.+T.) Gül bahçesi hâline getirmek. -1-
g. ḳıldı 0013

gül-zār ol - : (Far.+T.) Gül bahçesi hâline gelmek. -1-
bāġ u g. oldı 0267

gümān: (Far.) Şüphe, zan. -1-
g. 1859

güm güm it(d) - : "Güm güm" şeklinde arka arkaya gürültülü ses çıkmak. -1-
g. ider 3637

gümiş: 1. Parlak beyazımsı gri renkte, kolay işlenebilen bir element. **2.** Bu elementten imal edilmiş nesne. **3.** Gümüş para. -10-
g. 1753, 1858, 1945, 1952, 2163, 2391, 2609
g.+ ile 1912
g.+ e 1742
g.+ leri 1922

gün: Dünyanın kendi yörüngesi etrafında bir defa dönmesinden ibaret

24 saatlik zaman dilimi. -90-
g. 0080, 0091, 0240, 0341, 0363, 0572, 0590, 0626, 0628, 0677, 0751, 0756, 0819, 0943, 1040, 1305, 1466, 1549, 1593, 1626, 1665, 1674, 1691, 1738, 1759, 1782, 1806, 1814, 1878, 1991, 2016, 2021, 2039, 2040, 2044, 2125, 2174, 2177, 2203, 2212, 2238, 2285, 2513, 2523, 2592, 2605, 2650, 2703, 2709, 2750, 2774, 2786, 2896, 3050, 3181, 3202, 3293, 3305, 3329, 3346, 3349, 3350, 3351, 3352, 3356, 3404, 3514, 3620, 3674
g.+ de 0005, 0081, 0313, 1700, 1808, 2101, 2203, 3496, 3512
g.+ den 1682
g.+ dür 2998
g.+ e 0210
g.+ i 2411, 2569, 2708, 3354, 3437, 3453
g.+ idür 2291

gün: Gündüz. -7-
g. 1464, 1782, 2025, 2502, 2527, 2821, 2829

gün yüzi : Güneş ışığı; aydınlık. -1-
g. yüzi+ le 1747

günāh: (Far.) Dince suç sayılan davranış. -2- **krş.** *güneh*.
g. 1770, 1995

günbed-miṣāl : (Far.) Kümbet misali. -1-
g. 3630

gündüz: Güneş'in doğmasından batımına kadar geçen aydınlık zaman. -3-
g. 2203, 2238
g. 3070

güneh: (Far.) Dince suç sayılan eylem. -1- **krş.** *günāh*.
g.+ ler 0032

güneş: Güneş sistemindeki gezegenlerin merkezinde yer alan, ısı ve ışık kaynağı, şems. -1-
g. 3668

günlük: Gün süresince, gün süresi kadar, gün boyunca katedilen mesafeyi ifade eder. -2-
g. 1525
g.+ di 3622

gür: Kuvvetli; kalabalık. -1-
g.+ idi 3272

Gürci: Gürcü. -2-
G.+ ye 1315, 1446

gürde: (<Rus. *kórda*?) Bir tür iki

ağızlı bıçak. -2-
g. 2618
g.+ ler 2543

gür gür-: Çok fazla. -1-
g. 2715
- DS: *gür gür* "sık sık, sürekli" (Oğuz *Acıpayam -Denizli)

gürle -: Yüksek ve gür bir ses çıkarmak. -2-
g.- rdi 2844
g.- yüp 1727

gürz: (Far.) Ateşli silahların icadından önce savaşlarda kullanılmış ucu topuzlu bir savaş aleti, topuz, bozdoğan. -4-
g. 2672
g.+ ine 0381
g.+ i+y+ ile 2661
g.+ üm 2671

güt(d) -: (Bir veya birçok hayvanı) Önüne katıp sürmek ve otlatmak. -1-
g.- erdi 1317

güven -: Sevinmek. -1-
g.- megil 3075

güvleg: (<Erm. *kovlak*) Gemiye ait koruyucu dış yapı, geminin yan kaplaması, gövde siperliği. -6-
g.+ e 1670, 1675
g.+ i 1660, 1661, 1685
g.+ ine 2573

güyegü: Güvey, damat. -3-
g.+ si 2992
g.+ si olur 2939
g.+ ye 2949

güyegü oġlı : Yeğen. -1-
g.+ na 2949

güẕāf: (Far.) Boş, anlamsız söz. -1-
g. 0574

güzel: Görünüş itibarıyla iyi olan (insan). -6-
g. 1752, 1879, 2235, 3440

güzend it - : (<Far. *gezend*+T.) Zarar vermek. -1-
g.- meye 2130

güẕer it(d) - : (Far.+T.) Geçmek. -1-
g.- er 2662

güẕer ḳıl - : (Far.+T.) Aşmak, geçmek. -3-
g.- dı 1042, 3494
g.- mışdur 3499

güzīn: (Far.) Seçkin. -2-
ʿæbd-ı Mīkāʾīli Selçuḳ-ı g. 1405
ḫalīfe-i g. olmışdı 0862

ḥā: (Ar.) Arap alfabesinin altıncı harfi olup ebced hesabında değeri 8'dir. -1-
dāl ü ḥ. vü mīm oldı 0027

ḥabbe: (Ar.) Tahıl tanesi. -1-
ḥ.+ ye 2290

ḫæber: (Ar.) Haber; bir olay veya bir kişi hakkında edinilen bilgi, istihbarat. -27-
ḫ. 0729, 0799, 1143, 1689, 1702, 1713, 1985, 2012, 2133, 2147, 2289, 2294, 2299,
2250, 2511, 2554, 2611, 2738, 2763, 2891, 3148, 3176, 3242,
3350, 3368, 3432, 3638
→ **ḫæber eyle - :** (Ar.+T.) Haber vermek, haber göndermek. -2-
ḫ. eyledi 0652, 1729
→ **ḫæber it(d) - :** (Ar.+T.) Haber etmek, haber göndermek. -1-
ḫ. ider 2215
→ **ḫæber ḳıl - :** (Ar.+T.) Haber vermek, haber göndermek. -3-
ḫ. ḳıldı 2070, 2273
ḫ. ḳıldılar 1843
→ **ḫæber ol - :** (Ar.+T.) Haber olmak, haber gelmek. -5-
ḫ. oldı 0857, 1460, 1725, 1730, 3121

ḥæbīb: (Ar.) Sevilen, dost. -1-
ḥ. 0032

ḥæbs: (Ar.) **1.** Hapis; birini kaçmasını önlemek için kapalı bir yerde tutma. **2.** Suçlu bulunan kişilerin kapatıldıkları yer, hapishane. -5-
ḥ. 1215
ḥ.+ ile 1271
ḥ.+ de 1039
ḥ.+ den 0792, 1097
→ **ḥæbs it(d) - :** (Ar.+T.) Hapsetmek, hapishaneye koymak. -5-
ḥ. ider 1092, 1199, 1302
ḥ. idüp 0706
ḥ. itdiler 0791
→ **ḥæbs ḳıl - :** (Ar.+T.) Hapsetmek, hapishaneye koymak. -3-
ḥ. ḳıldı 0558, 1211
ḥ. ḳılur 1097
→ **ḥæbs ol - :** (Ar.+T.) Hapsolmak, hapsedilmek, hapishaneye konulmak. -4-
ḥ. oldı 0685, 1092
ḥ. oldılar 3233
ḥ. olur 3314

ḫāce: (Ar.) İmam. -1-
ḫ. 1775

ḥācet: (Ar.) Dilek, istek, talep. -1-
ḥ. 3119

ḥācet ḳıl - : (Ar.+T.) Dilemek,

istemek, talep etmek. -1-
ḫ.- ür 2322

ḫæcil ol - : (Ar.) Utanmak, kızarmak, kıpkırmızı olmak. -1-
h. oldı 2499

ḫæclet: (Ar.) Utanma, mahçup olma.
ḫ. 0557
ḫ.+ ile 2501

ḫāç: (<Erm. *khaç*) Birbirini kesen iki dik parçadan oluşmuş, genellikle Hristiyanların kutsal tanıdıkları süs eşyası, istavroz, salip. -2-
ḫ.+ ı 2609, 3166

ḫæd: (Ar.) -5- **bkz.** ve **krş.** *ḥædd*, *ḥæd ḳıl-*.
ḫ. 1742, 1758, 1886, 2547, 2886

ḫædd: (Ar.) Sınır, uç.-15- **krş.** *ḥæd*, *ḥæd ḳıl-*.
ḫ. 1397, 3431, 3514
ḫ.- i Kūfede 1162
ḫ.+ e 0803
ḫ.+ i 0134, 0390, 1750, 2335, 2574, 2599, 2618, 2639, 3225, 3461

- *Gülün lutfına bir kaç hafta* ***hæddür*** */ Velîkin sen gülün lutfı* ***ebeddür*** (ŞHFH, mes.1361)
- *Geminüñ hæddi yog idi* ***'adedsüz*** */ Cihânuñ mâlını koymışdı* ***hædsüz*** (ARHŞ, mes.4036)
- Senden umaruz kamu 'avn ü ***meded*** / Zire yokdur şefkatüñ bahrine ***hædd*** (HZMS, mes.1121)

ḫædd: (Ar.) Yanak. -1-
ḫ. 2908

ḫæd ḳıl - : (Ar.+T.) Sınır koymak, belirli bir sayıda olduğunu ifade etmek. -1- **krş.** *ḥæd*, *ḥædd*.
ḫ. ḳılmamış 2547

ḫædden aş - : (Ar.+T.) Sınırı aşmak; çok fazla sayıda veya yüksek derecede olmak, şiddetli olmak. -5-
ḫ. aşar 0148, 0154, 0610, 0740, 3376

ḫadden efzūn : (Ar.+Far.) Çok fazla. -1-
ḫ.+ idi 1849

ḫædden füzūn : (Ar.+Far.) Çok fazla. -2-
ḫ. 0547, 3344

ḫædden ziyād : (Ar.) Çok fazla. -3-
ḫ. 0825, 1412
ḫ. olur 0221

ḫaddin aş - : Çok fazla. -1- **bkz.** *ḥædden aş-*.

ḥ.- dı 2495

ḥædīd: (Ar.) Sert, hiddetli, öfkeli. -3-
ḥ. 0216, 1257, 3216

ḫādim: (Ar.) Hizmetçi, hizmet etmekle sorumlu kimse. -1-
ḫ.+ i 1454

ḥædsüz: (Ar.) Çok fazla. -1-
ḥ. 3511

hafte: (Far.) Yedi günlük zaman dilimi. -1-
h. 2692

ḥæḳ (1): (Ar.) Doğru, gerçek. -2-
ḥ. 0112, 2610

ḥæḳ (2) : (Ar.) Reva, layık. -1-
ḥ. 2270

Ḥæḳ (3) : (Ar.) Allah, Tanrı. -48-
Ḥ. 2850
Ḥ. 0069, 0073, 0185, 0216, 0461, 0466, 0757, 0810, 1019,
1429, 1599, 1702, 1788, 1826, 2066, 2140, 2210, 2402, 2411, 2504, 2527, 2562, 2589, 2828, 2829, 2851, 2857, 2951, 3041, 3081, 3125,
3163, 3381, 3472, 3548, 3671, 3683
şīr-i Ḥ. 1601, 3427
şükr-i Ḥ. 3688
ẓıll-i Ḥ. 3357

Ḥ.+ dan 1975
Ḥ.+ dan 0665, 1776, 2061, 2823

ḫāk: (Far.) Toprak. -5-
ḫ. itdi 0232
ḫ.-i remīm olmış+ iken 0021
ḫ.+ e 0118, 2877
ḫ.+ i 0348

ḫāḳān: Padişah, hükümdar, sultan. -18-
ḫ.- ı Çīn 0634
ḫ. 0635, 0648, 0660, 0801, 0855, 0856
ḫ.+ ile 0725, 0748
ḫ.+ a 0644, 0646
ḫ.+ dan 0857
duḫter-i ḫ.+ ı 0726
ḫ.+ ı 0659
ḫ.+ ıdur 1239
ḫ.+ uñ 0657, 0755

ḫākānī: (Fars. *ḫāḳān* <Türk. *kaġan* + Ar.) Hakana mensup olanlar; Türkler. -1-
ḫ.+ lere 0649

ḥæḳāyıḳ : (Ar.) Hakikatler, gerçekler. -1-
ḥ. 3676

Ḥæḳ Çeleb : (Ar.+T.) Allah, Tanrı. -3-
Ḥ. 1880, 3417, 3560

- *Bir perî kızı yaratmışdı* ***Çeleb*** */ Kılsa Kotîfar kaçan beni* ***tæleb*** (ŞHYZ, mes.916)
- *Hem bu halkuñ rızkına oldur* ***sebeb*** */ Anı ş'ol tertîbde komış ol* ***Çeleb*** (GNKY, mes.7500)
- *İsteyenler yokaru kıldı* ***tæleb*** */ Yokarudan yokarudur ol* ***Çeleb*** (GNKY, mes.3612)
- *Girü şeyhe gösterür düşde* ***Çeleb*** */ Kim girü dön, ol kızı kılgıl* ***tæleb*** (GMTK, mes.704)

ḥakem: (Ar.) Padişah, melik, yönetici. -1-
ḥ. 0307

ḥæḳīr: (Ar.) Alçak, hor, horlanmış, küçük düşürülmüş. -2-
ḥ. 1215, 1503

→ **ḥæḳīr ḳıl - :** (Ar.+T.) Küçük düşürmek, aşağılamak. -3-
ḥ.- dı 1883
ḫōr u ḥ. ḳılma 2495
ḥ.- ur 3654

→ **ḥæḳīr ol - :** (Ar.+T.) Hor görülmüş, küçük düşürülmüş bir hâle gelmek. (Ar.+T.) -2-
ḥ.- dı 1125
ḥ.- up 3334

Ḥæḳḳ: (Ar.) Allah, Tanrı. -5-
Ḥ.+ a 0072, 2285, 2810, 3210
Ḥ.+ uñ 2226

ḥæḳḳına : (Ar.+T.) Hakkında. -2-
ḥ.+ 0865, 0882

Ḥæḳ Teʿālā : (Ar.) Allah, Tanrı. -15-

Ḥ. 0065, 0067, 0124, 0245, 0465, 0809, 2116, 2189, 2558, 2972, 3183, 3412, 3598, 3699
Ḥ.+ dan durur 1463

ḥāl: (Ar.) Durum, vasıf, niyelik, keyfiyet. -34-
ḥ. 1174, 1411, 1784, 2183, 3217, 3418
ḥ.+ ile 1211
ḥ. ḳıldı 1639
ḥ.+ den 1702
ḥ.+ i 0191, 0386, 0631, 0663, 0741, 0813, 0885, 0931, 1895, 2960, 3191, 3209, 3239, 3275
ḥ.+ in 0181, 0814
ḥ.+ ini 1687, 1765, 1862, 1980, 2105, 3155, 3157, 3693
ḥ.+ üñ 2487

ḫāl: (Far.) Annenin erkek kardeşi, dayı. -1-
ḫ.+ i 0773

ḫāl: (Far.) Vücudun değişik yerlerinde görülen esmer lekeler; ben.

-2-
ḫ. 3067
ḫ.+ ini 2908

ḥælāl: (Ar.) Yapılmasında veya kullanılmasında İslam dinince bir sakınca olmayan. -4-
ḫ. 0632, 0703, 2506
ḫ. ḳıl 2064

ḫālī: (Ar.) Boş, temiz, arındırılmış. -2-
ḫ. 0340
ḫ. ḳıldı 0340

ḫælīfē: -1- **bkz.** ve **krş.** *ḫælīfe*.
ḫ.+ yi 1503

ḫælīfe: (Ar.) **1.** Hz. Muhammed'in vefatından sonra Müslümanların imamlığını ve şeriatın koruyuculuğunu yapmakla görevli kimse. **2.** Hükümdar, melik. -20- **krş.** *ḫælīfe*.
ḫ. 0927, 0980, 1034, 1037, 1504, 1507
ḫ. itdiler 0901
ḫ. oldı 0153, 0910, 0916, 1010, 2879, 2881
ḫ. olur 0906
ḫ.- i güzīn olmışdı 0862
ḫ.+ den 1192, 1193, 1493
ḫ.+ lerden 1050
ḫ.+ nüñ 1217

ḫælīl: (Ar.) Dost, Hz. İbrâhîm için de kullanılmıştır. -2-
ḫ. 0032
ḫ.+ in 0014

ḫælīm: (Ar.) Yumuşak tabiatlı, sakin. -1-
evvāh u ḫ. oldı 0013

Ḥælīm: (Ar.) "Suçluların cezasını vermeye gücü yetip dururken bunu yapmayıp onlar hakkında yumuşak davranarak cezalarını geri bırakan" anlamında Allah'ın isimlerinden. -1-
Ḥ. 0006

ḫæl it(d) - : (Ar.+T.) Halletmek; çözmek, çözüme kavuştumak, gidermek. -1- **krş.** *ḫæl ḳıl-*.
ḫ.- e 1752

ḫælḳ (1) : (Ar.) Halk, insanlar. -73-
müşfiḳ-i ḫ.- ı cihān 0587
ḫ. 0015, 0111, 0142, 0143, 0151, 0198, 0200, 0201, 0241,
0603, 0605, 0706, 0847, 1532, 2169, 2184, 2259, 2681, 2779, 2782,
3031, 3352
ʿuzlet-i ḫ. itdi 0408
ḫ.+ a 0152, 0177, 0181, 0209, 0239, 0444, 0491, 0564, 0688,
0716, 0811, 0862, 0884, 0994, 1265, 1283, 1288, 1300, 1412,

1413, 1535, 2258, 2787, 2826, 2880, 2922, 3671, 3692
ḫ.+ dan 0159, 0702
ḫ.+ ı 0070, 0135, 0151, 0155, 0214, 0355, 0711, 1300, 1880, 1932, 2366, 3458
ḫ.+ ı+ le 1740
ḫ.+ ın 1883, 2045
ḫ.+ ı+ y+ iken 0874
ḫ.+ uñ 0154, 1058

ḫælḳ (2) : (Ar.) Yaratılan, yaratılanlar. -1-
āṣār-ı ḫ. 0071
→ **ḫælḳ eyle - :** (Ar.+T.) Yaratmak. -1-
ḫ.- medin 0069
→ **ḫælḳ ḳıl - :** (Ar.+T.) Yaratmak. -1- **krş.** *ḫalḳ*, *ḫælḳ eyle-*, *ḫælḳ ol-*.
ḫ.- dı 0074
→ **ḫælḳ ol - :** (Ar.+T.) Yaratılmak. -4- **krş.** *ḫalḳ*, *ḫælḳ eyle-*, *ḫælḳ ḳıl-*.
ḫ.- dı 0071, 0865
ḫ.- up 0078
ḫ.- ur 0090

ḫæl ḳıl - : (Ar.+T.) Halletmek; çözmek, çözüme kavuştumak, gidermek. -1-
ḫ.- dı 2189

ḫām: (Far.) Olgunlaşmamış. -1-
ḫ. 1200

ḥæmd: (Ar.) Allah'a övgü ve şükür bildirme. -3-
ḥ.+ ile 0001, 0002, 2859
→ **ḥæmd it(d) -** : (Ar.+T.) Allah'a övgü ve şükür bildirmek, şükretmek. -1-
ḥ. idüp 2226

ḥæmle eyle - : (Ar.+T.) Saldırmak, hücum etmek. -2-
ḥ. eyledi 1715
ḥ. eyleyüp 2037

ḥæmle it(d) - : (Ar.+T.) Saldırmak, hücum etmek. -2-
ḥ.+ ʾi ider 3196
ḥ. itdi 3405

ḥæmle ḳıl - : (Ar.+T.) Saldırmak, hücum etmek. -15-
ḥ. ḳıla 3455
ḥ. ḳıldı 1638, 1641, 1727, 2038, 2054, 2313, 2443, 2699, 2722
ḥ. ḳıldılar 3194
ḥ. ḳılur 1730, 1833, 1885, 3187

ḥammām : (Ar.) Halkın yıkanma gereksinimini karşılayan genel yapı. -2-
ḥ. 3661
ḥ.+ ile 3664

ḥamūş: (Far.) Sessiz, suskun, dilsiz. -1-
ḥ. olup 0128

ḫān: Hükümdar, padişah. -49-
ḫ. 0047, 0458, 0726, 0856, 1179, 1207, 1235, 1348, 1478, 1803,
2476, 2888, 2891, 2895, 2911, 2917, 2918, 2919, 2947, 2955,
2957, 2964, 2965, 3039, 3056, 3057, 3063, 3238, 3254, 3263,
3335, 3477, 3520, 3538, 3567, 3568, 3574, 3578
ḫ.+ a 2929, 2932, 2956, 3154
ḫ.+ a 1346
ḫ.+ dan 2888
ḫ.+ ı 1485
ḫ.+ ısın 2266
ḫ.+ ları 3061
ḫ.+ uñ 2939
→ **ḫān eyle - : 1.** Tahta çıkarmak, padişah yapmak, hanlık yetkisi vermek. **2.** Tahtta tutmak. -2-
ḫ. eylediler 1015
ḫ. eyledüñ 3056
→ **ḫān it(d) - :** Tahta çıkarmak, padişah yapmak. -3-
ḫ. ide 2989
ḫ. ider 1486
ḫ. itmek 1223
→ **ḫān ḳıl - :** Tahta çıkarmak, padişah yapmak. -1-
ḫ. ḳıldı 0706
→ **ḫān ol - :** Tahta çıkmak, padişah olmak. -25-
ḫ. oldı 0174, 0474, 0478, 0489, 0966, 1022, 1099, 1102, 1113,
1124, 1230, 1249, 1263, 1265, 1537, 2971
ḫ. olımaz 2981
ḫ. olısar 2925
ḫ. olmış idi 3254
ḫ. olur 1053, 1267, 1330, 1439, 1513, 2966

ḫʷān: (Far.) Sofra. -1-
ḫ.+ ları 1858

ḫancer: -1- **bkz.** ve **krş.** *ḫançer*.
ḫ.+ iyle 1236

ḫançer: (Ar.) Ucu eğri ve sivri, kamaya benzer kısa bıçak. -3- **krş.** *ḫancer*.
ḫ.+ ile 1129
ḫ.+ i 3203
ḫ.+ iyle 3203

ḫændaḳ : (Ar.) Geçmeye engel olacak biçimde bir yapının etrafında kazılan çukur. -4-
ḫ. 3182
ḫ.+ a 2620, 2621
ḫ.+ dan 2622
- *Çü geldi yanma ol gönlü **alçak** / Utandı yire geçdi gördi **hændæk*** (ZŞÜP, mes.3759)

- *Dilîrân giçüp nice kez* ***hændækı*** */ Hudâ ehline virdiler* ***revnækı*** (GNŞN, mes.1750)
- *Salup sad na'ra-y ile hing-i* ***ablak*** */ Egerçi kalgıdursız niçe* ***hændæk*** (MŞHA, mes.3374)

ḫandān ol - : (Far.) Sevinçli olmak, neşelenmek, şen olmak. -1-
ḫ. olduñuz 2893

ḫānḳāh: (Ar. *ḫānḳāh* < Fars. *ḫāngāh*) Tekke. -4-
ḫ. 1340, 1375, 3670
ḫ.+ dan 3541

ḫʷān-sālār : (Far.) Sofracıbaşı. -1-
ḫ.+ ını 3672

ḫānsuz: (Far.+T.) Padişahsız. -1-
ḫ. 3489

Ḥanẕele : Kavim adı, Hanzele. -1-
ḳævm-i Ḥ. 0579

ḫʷār: (Far.) Hakir, değersiz. -3- **krş.** *ḫōr*.
ḫ. 1790, 3392, 3482

ḫærāb eyle - : (Ar.+T.) Yakıp yıkmak. -17-
ḫ. eyledi 0308, 1527, 3259

ḫærāb ḳıl - : (Ar.+T.) Yakıp yıkmak.
ḫ. ḳıldı 0283, 0358, 3295
ḫ. ḳılmaġ 2743
ḫ. ḳılup 1929
ḫ. ḳılur 1123

ḫærāb ol - : (Ar.+T.) Yakılıp yıkılmak.
ḫ. oldı 0735, 0743, 0995, 1896
ḫ. olmış 0207, 1370, 2921
ḫ. olmışdur 2595

ḫærāc: (Ar.) Vergi. -16-
ḫ. 0433, 0581, 0688, 0705, 1048, 1254, 1931, 2030, 2351,
2533, 2758, 3154
ḫ.+ a 2350, 2352
ḫ.+ ını 0724

ḥærām: (Ar.) İslamiyet'te yasaklanan nesneler ve işler. -2-
ḥ. 2506
ḥ.+ a 2493

ḥærb: (Ar.) Savaş. -9-
ḥ. 0203, 1095, 1631, 3525
ehl-i ḥ. 2975
silāḥ ü ḥ. ālātin ḳılur 0186
ḥ.+ içün 0756
tedbīr-i ḥ. ḳıldı 1631
ḥ.+ i 3313
→ **ḥærb eyle - :** (Ar.+T.) Savaşmak. -1-

ḥ. eyleñüz 3538

→ **ḥærb it(d) - :** (Ar.+T.) Savaşmak. -1-

ḥ. idemez 3655

→ **ḥærb ḳıl - :** (Ar.+T.) -8-

ḥ. ḳıldı 0380, 0450, 0797, 1349, 3072

ḥ. ḳılmaz 3533

ḥ. ḳılur 1338

ḥ.+ i ḳılur 0304

→ **ḥærb ol - :** (Ar.+T.) Savaş gerçekleşmek. -1-

ḥ. oldı 1644

ḥærbe: (Ar.) Kısa mızrak, süngü. -6-

ḥ. 1890, 2618, 3171, 3205

ḥ.+ ler 2543

ḥ.+ yle 1680

ḥærbī: (Ar.) Savaşçı. -7-

ḥ. 1762, 2677, 3118, 3401, 3431

Fireng-i ḥ. 3517

kāfir-i ḥ. 1660

ḥærem ḳıl - : (Ar.+T.) Kendisi için mukaddes addetmek. -1-

ḥ.- dı 1373

Ḫʷārezm : Efrâsiyâb'ın oğlu Şîde ile Keyânî hükümdarı Keyhüsrev b. Siyâvûş arasında gerçekleşen ve Şîde'nin öldürüldüğü savaşa verilen ad. -1-

Ḫ. olur 0337

Ḫʷārezmī : Harezm'e mensup, Harezmli. -2-

milk-i Ḫ. 1472

Ḫ.+ den 1476

Ḫʷārezmiyān : 1097-1231 yılları arasında Hârezm ve İran'da hüküm süren Türk-İslam hanedanı, Hârezmşâhlar.-1-

Ḫ. 0059

ḥargāh: (Far.) Büyük çadır, otağ. -1-

ḥ. 0666

ḫāric: (Ar.) Diğer. -1-

sāl-i ḫ. oldı 1556

Ḫāricī: (Ar.) Hâricîler, Hâricîlik taraftarları**.** -2- **krş.** *Ḫavāric*.

Ḫ.+ dür 0976

Ḫ.+ ler 0914

ḥærīf: (Ar.) **1.** Adam, kişi. **2.** Dost, eğlence arkadaşı. -2-

ḥ. 0985

ḥ. olup 1420

ḥærīm ol - : (Ar.) Yasaklanmak. -1-

ḥ. olmadı 0008

ḫāṣ: (Ar.) Seçkin. -11-

ḫ. 0209, 0242, 0321, 0606, 1514, 1956, 2003, 2244, 2787, 3683

ḫ.+ ile 1512

ḫæsāret ḳıl - : (Ar.+T.) Zarar vermek. -1-
ḫ. ḳılur 0958

ḫæsāret eyle - : (Ar.+T.) Zarar vermek. -1-
ḫ. eyledi 3573

ḫæsed: (Ar.) Haset, kıskançlık. -2-
ḫ. 0999
ḫ.+ den 1595

- *İlla ihvanı* ***pür-hæsed oldı*** */ Ne hæsed her biri* ***esed oldı*** (HHYZ, mes.581)
- *Kamunuñ işi kibr ü kîn ü* ***hæsed*** */ Kâlebi âdemi vü kalbi* ***esed*** (HHKÇ, mes.137)
- *Vardur kalbinüzde aña* ***hæsed*** */ Hæsed eyler musâhibini* ***esed*** (AGYZ, mes.276)
- *Pür oldı kalbleri hâlî* ***hæsedden*** */ Eşedd oldı celâli hem* ***esedden*** (KBÖF, mes.220)

→ **ḫæsed it(d) - :** (Ar.+T.) Haset etmek, kıskanmak. -1-
ḫ. idüp 0319

→ **ḫæsed ḳıl - :** (Ar.+T.) Haset etmek, kıskanmak. -2-
ḫ. ḳıldı 0254, 3025

ḫæsen: (Ar.) Güzel, latif. -1-
ḫulḳ-ı ḫ. 0041

- *Hâzır oldılar Hüseynile* ***Hæsen*** */ Ol nigârı sandılar sâg ü* ***esen*** (MKMA, mes. 992)

ḫæsen-ḫulḳ : (Ar.) Güzel yaratılışlı. -1-
ḫ. 0064

ḫāṣıl eyle - : (Ar.) Ortaya çıkarmak. -1-
ḫ. eyledi 3652

ḫāṣıl it - : (Ar.+T.) Ortaya çıkarmak. -2-
ḫ. itdi 3590
ḫ. itdüm 3694

ḫāṣıl ol - : (Ar.+T.) Ortaya çıkmak. -1-
ḫ. oldı 1798

ḫæşm: (Ar.) Düşman. -38-
ḫ.- ı seg 1832
ḫ. 0438, 0905, 2394, 2840, 3337, 3512, 3607, 3624
ḫ.+ ile 0622, 1643
zār-ı ḫ. oldı 3609
ḫ.+ a 1692, 1420, 1927, 2314, 2356, 2644, 2961, 3213, 3339, 3358, 3409
ḫ.+ ı 1177, 2269, 2629, 3196, 3430, 3432, 3534, 3599, 3677

ḫ.+ ına 1644
ḫ.+ ınuñ 1247
ḫ.+ ıyle 3622
ḫ.+ ı+ y+ idi 1933
ḫ.+ ların 0876
ḫ.+ uñ 3416

ḫæsret: (Ar.) Özlem, kavuşma arzusu. -2-
ḫ.+ ile 3414
ḫ.+ ler 2526

ḫāṣṣaten : (Ar.) Özellikle, bilhassa. -1-
ḫ. 2466

ḫæste: (Far.) Hasta; sağlığı bozulan kimse. -2-
ḫ. 2804
ḫ.+ yem 2467
→ **ḫæste ol - :** (Far.+T.) Hastalanmak, sağlığı bozulmak. -6-
ḫ. oldı 2771, 3346
ḫ. olmışdı 2250
ḫ. olup 2774
ḫ. olur 2014, 2927

ḫæstelik(g) : (Far.+T.) Hastalık; sağlık bozukluğu. -1-
ḫ.+ ini 2772

ḫasūd: (Ar.) Haset eden, çok kıskanç. -1-
ḫ. 1337

ḫāṣā: (Ar.) Bir durum veya davranışı zorunlu olarak ifade ederken "asla, hiçbir şekilde" söylenen söz. -2-
ḫ. 1974, 2020

ḫæşem: (Ar.) Asker, ordu. -2-
ḫ. 1252, 1507

ḫæşmet : (Ar.) Büyüklük; ihtişam; gösteriş; debdebe; heybet; görkem. -1-
ḫ.+ i 2683

ḫaṭā: (Ar.) Hata, yanlış, makbul olmayan iş.
ḫ. 3055

ḫæṭær ḳıl - : (Ar.+T.) Tehlike meydana getirmek. -1-
ḫ.- dı 1273

- *Gemiye oturdı bir nahvî **meger** / Sandı kim deñizde yok havf ü **hætær*** (GMTK, mes.2075)
- *Baş hatâsınsuz bulınmaz tâc-i **zer** / Kim ulu işlerde çoh olur **hætær*** (AİYA, mes.2903)
- *Ohları herbirinüñ tîr-i **kader** / K'irürürdi bî-hatâ câna **hætær*** (AİYA, mes.2997)
- *Olmasun diseñ bu deryâda*

hætær */ Lengerin cîmüñ ara yirden* ***gider*** (AİYA, mes.4997)

- *Olup mazher-i ibtilâ vü* ***hætær*** */ Safâdan derûnında kalmaz* ***eser*** (CKMÖ, mes.1031)

ḫāṭır: (Ar.) **1.** Hâl, durum, keyif. **2.** Gönül. **3.** Birine karşı duyulan saygı. -4-
ḫ.+ ı 1865
ḫ.+ ına 0822
ḫ.+ ını 2120, 2772

ḫætm ol - : (Ar.+T.) Son bulmak, sona ermek. -3-
ḫ.- dı 2848
ḫ.- up 0166, 3558

ḫæṭṭ: (Ar.) Yüz çizgisi. -1-
ḫ. 3067

ḫātūn: (Eski Türkçede *katun* biçimindedir. *Hātūn* biçimi geri dönen alıntı olmalıdır.) Kadın. -8-
ḫ. 1851, 1852, 1855, 1868, 3055
ḫ.+ ı 1867
ḫ.+ idi 1849

ḫātūn ḳıl - : (Far.+T.) Eş olarak almak. -1-
ḫ. ḳıl 1860

ḫævāle: (Ar.) Tepe. -1-
ḫ. 3582

ḫævāle eyle - : Bir işi ya da sorumluluğu başka birine devretmek, ısmarlamak, yönlendirmek. -1-
ḫ. eyleye 0468

ḫævāle it - : Bir işi ya da sorumluluğu başka birine devretmek, ısmarlamak, yönlendirmek. -1-
ḫ. ider 0383

Ḫavāric : (Ar.) Hâricîler, Hâricîlik taraftarları**. krş.** *Ḫāricī.* -1-
Ḫ. 1216

ḫævf: (Ar.) Korku. -1-
ḫ.+ ile 2112

ḫav ḫav : Taklidî köpek sesi. -1-
ḫ. 3503

ḫavż: (Ar.) Havuz. -2-
ḫ. 2155
ḫ.+ ında 0942

ḫāyin: (Ar.) İhanet eden. -2-
ḫ.+ mi 3179
ḫ.+ i 3179
→ **ḫāyin ol - :** (Ar.+T.) İhanet etmek. -2-
ḫ. oldı 3178, 3276

ḫæyl: (Ar.) **1.** At. **2.** Ordu. -3-
ḫ. 1507, 3195
ḫ.+ ine 2895

ḫæylī: (Ar.) Çok, oldukça fazla. -6-
ḫ. 1358, 1923, 2042, 2353, 3009
ḫ.+ le 2993

ḫæyme: (Ar.) Çadır, otağ. -3-
ḫ. 0588, 0666
ḫ.+ y+ ile 0212

ḫæyr: (Ar.) Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan hal ve iş. -5-
ḫ.- i ʿālem oldı 1574
ḫ.+ ile 1532
duʿā-yı ḫ.+ ile 3697
ʿIyāż-ı ḫ.- ı 2920
ḫ.+ a 1801

ḫæyrān : (Ar.) Şaşırmış, hayrete düşmüş**.** -1-
ḫ. 1786

→ **ḫæyrān ḳal -** : (Ar.+T.) **1.** Çok şaşırmak, hayrete düşmek. **2.** Şuurunu yitirmek. -4-

ḫ.- ur 2117, 2910, 3150
ḫ.- dılar 2382

ḫæyrüʾl-beşer : (Ar.) İnsanların en hayırlısı. -3-
ḫ. 2133, 2881, 3330

ḫæyrüʾl-enām : (Ar.) Yaratılmışların en hayırlısı. -3-
ḫ. 0041
ḫ. 1536, 3557

ḫæyrüʾl-ümem(Ar.) Ümmetlerin en hayırlısı. -1-
ḫ.

ḫæyrüʾl-verā : (Ar) Yaratılmış olanların en hayırlısı. -1-
ḫ. 0076

hāy u hū : Gürültü, bağırış çağırış, feryat figan, çalkantı anlamında "hāy" ve "hū" sözcüklerinden oluşan kullanım. -1-
h. 2063

ḥæyvān : (Ar.) Hareket edip yer değiştirebilme ve hissetme yeteneği olan canlı yaratık. -1-
ḥ. 0075

ḫazān: (Far.) Sonbahar. -1-
ḫ.+ a 1384

ḫazāʾyin : (<Ar. *ḫazāʾin*) Hazineler. -1-
ḫ. 2541

ḫāżır: (Ar.) Hazır olan, mevcut. -1-
ḫ. 0004

→ **ḥāżır ol - :** (Ar.+T.) Hazır olmak, bulunmak. -1-

ḥ. oldı 2664

ḫæzīne: (Ar.) Hazine, mal, servet. -1-

ḫ.+ me 1861

ḥæzm: (Ar.) Uyanıklık, göz açıklığı. -1-

ḥ. 3575

→ **ḥæzm it - :** (Ar.+T.) Direnmek. -1-

ḥ. itdi 1760

Ḥæżret: (Ar.) Şahıs veya kutsal sayılan isimlerin önüne getirilen saygı sözü. -14-

Ḥ.- i İsḥāḳ Pāşā 3383

Ḥ.- i Maḥmūd Pāşā 3468

Ḥ.- i Mevlānā Celāl 1565

Ḥ.- i Pāşā 2346, 3559

Ḥ.- i Pāşā 1581, 1871, 1947

Ḥ.- i Pāşā durur 1874

Ḥ.- i Pāşāya 1768, 2559

Ḥ.- i Pāşāyı 0038

Ḥ.- i Seyyid 1571

Ḥ.- i Sulṭān Muḥammed 3357

hedef: (Ar.) Nişan, amaç. -1-

h. 2217

→ **hedef ḳıl - :** (Ar.+T.) Saldırı için bir kişi ya da topluluğu hedef belirlemek, nişan almak, hedef hâline getirmek. -2-

h. ḳıldı 1780, 1887

→ **hedef ol - :** (Ar.+T.) Bir saldırının yöneldiği kişi ya da topluluk haline gelmek. -2-

h. oldı 3184

h. olur 2217

hediyye : (Ar.) Armağan. -1-

h.+ lerle 0800

heft: (Far.) Yedi. -3-

h. 0565, 1382, 3555

helāk: (Ar.) Yok olma, telef olma, ölme. -3-

h. 0232, 0807

h.+ e 0988

→ **helāk eyle -** : (Ar.+T.) Yok etmek, kırıp geçirmek, öldürmek. -4-

h. eyledi 0473, 0858, 2040

h. eylerdi 0011

→ **helāk it(d) - :** (Ar.+T.) Yok etmek, öldürmek. -4-

h. itdi 0228, 0816, 2715

h. itmiş 1686

→ **helāk ḳıl -** : (Ar.+T.) Yok etmek, kırıp geçirmek, öldürmek. -14-

h. ḳıldı 0243, 0708, 0973, 0975, 1072, 1098, 1731, 2319, 2768

h. ḳıldılar 1259, 3070, 3213
h. ḳılsa 3005
h. ḳılur 3006
→ **helāk ol -** : Yok olmak, ölmek. -6-
h. oldı 0229, 0837, 1281, 1645, 3339
h. olur 0599

hem: (Far.) Aynı zamanda. -382-
h. 0003, 0006, 0014, 0022, 0026, 0038, 0044, 0045, 0047,
0048, 0050, 0053, 0055, 0062, 0063, 0078, 0096, 0111, 0127,
0130, 0131, 0149, 0170, 0172, 0173, 0176, 0181, 0194, 0197,
0219, 0222, 0224, 0239, 0246, 0248, 0249, 0250, 0251, 0257,
0260, 0263, 0281, 0282, 0289, 0296, 0297, 0307, 0323, 0344,
0351, 0352, 0362, 0371, 0372, 0378, 0403, 0404, 0407, 0415,
0430, 0443, 0451, 0452, 0454, 0456, 0475, 0477, 0481, 0482,
0484, 0485, 0486, 0489, 0490, 0495, 0496, 0498, 0500, 0507,
0510, 0543, 0551, 0564, 0565, 0578, 0580, 0582, 0583, 0584,
0585, 0604, 0608, 0663, 0668, 0672, 0673, 0675, 0681, 0688,
0690, 0691, 0702, 0703, 0709, 0726, 0727, 0745, 0746, 0754,
0760, 0764, 0792, 0794, 0795, 0826, 0844, 0846, 0859, 0865,
0889, 0890, 0892, 0909, 0920, 0927, 0946, 0954, 0970, 0974,
0989, 1002, 1016, 1020, 1023, 1025, 1033, 1034, 1035, 1047,
1055, 1057, 1074, 1075, 1078, 1081, 1092, 1099, 1102, 1109, 1110,
1123, 1146, 1155, 1161, 1165, 1192, 1211, 1229, 1240, 1256,
1268, 1274, 1276, 1299, 1315, 1324, 1328, 1329, 1332, 1334,
1335, 1340, 1345, 1352, 1354, 1363, 1376, 1379, 1381, 1382, 1401,
1403, 1411, 1466, 1488, 1505, 1509, 1518, 1531, 1535, 1541,
1542, 1566, 1572, 1590, 1595, 1605, 1608, 1621, 1622, 1645,
1647, 1704, 1705, 1707, 1708, 1750, 1752, 1764, 1773, 1836,
1839, 1892, 1893, 1898, 1913, 1915, 1916, 1920, 1927, 1930,
1950, 1951, 1952, 1957, 1963, 1983, 2026, 2041, 2075, 2086,
2141, 2149, 2151, 2152, 2236, 2261, 2262, 2267, 2270, 2315,
2339, 2343, 2349, 2391, 2405, 2421, 2439, 2455, 2458, 2507,
2517, 2524, 2542, 2543, 2544, 2550, 2551, 2560, 2576, 2598,
2600, 2608, 2612, 2616, 2627, 2628, 2629, 2630, 2635, 2637,
2643, 2650, 2658, 2694, 2716, 2719, 2811, 2827, 2852, 2854,
2855, 2860, 2896, 2899, 2933, 2934, 2952, 2990, 2994, 3007,
3008, 3026, 3028, 3035, 3047, 3053,

3064, 3095, 3098, 3103,
3106, 3115, 3123, 3128, 3136, 3142,
3143, 3145, 3168, 3169,
3171, 3181, 3185, 3204, 3221, 3229,
3250, 3253, 3301, 3316,
3321, 3329, 3360, 3363, 3373, 3384,
3410, 3421, 3469, 3473,
3477, 3498, 3500, 3523, 3557, 3563,
3570, 3583, 3595, 3607,
3625, 3631, 3636, 3640, 3649, 3657,
3665, 3666, 3678
biş yüz h. altımış biş ola 2869
dört yüz h. seksen üç olmışdı 1285

hemān: (Far.) **1.** Heman, o anda, derhal. **2.** Sadece, yalnız. -14-
h. 0132, 0518, 0660, 0666, 0779,
0993, 1249, 1743, 2054,
2172, 2253, 2912, 3087, 3532

hemīn: (Far.) **1.** Sadece, yalnız. **2.** Bu biçimde. -2-
h. 0183, 0370

henūz: (Far.) Hâlâ, daha, henüz. -1-
h. 3644

hep: 1. Tamamıyla, tamamen, hepsi. -11-
h. 0138, 1671, 1686, 1937, 2199,
2337, 2601, 2616, 2624,
2748, 3082

her: (Far.) Hiçbir ögesinin dışarıda kalmaması şartıyla, eksik olmamak üzere, bütün olarak, tümü. -104-
h. 0135, 0198, 0240, 0247, 0267,
0470, 0548, 0560, 0576,
0613, 0622, 0624, 0644, 0656, 0668,
0673, 0704, 0724, 0806,
0901, 1004, 1040, 1193, 1301, 1348,
1355, 1383, 1406, 1450,
1469, 1480, 1603, 1606, 1616, 1621,
1659, 1660, 1664, 1710,
1736, 1749, 1751, 1834, 1913, 1975,
2009, 2030, 2035, 2039,
2076, 2117, 2122, 2127, 2163, 2179,
2181, 2195, 2200, 2243,
2256, 2287, 2317, 2355, 2413, 2423,
2443, 2449, 2463, 2474,
2528, 2537, 2539, 2552, 2553, 2593,
2679, 2707, 2784, 2857,
2932, 2969, 3066, 3147, 3194, 3233,
3237, 3240, 3361, 3382,
3398, 3402, 3417, 3419, 3443, 3456,
3487, 3541, 3551, 3584,
3586, 3615, 3655, 3698

her-çend : (Far.) Her ne kadar. -1-
h. 0637

hergiz : (Far.) Asla, hiçbir zaman. -2-
h. 1728, 2587

ḥerze: (Far.) Boş, abes, beyhude söz, hezeyan. -1-
ḥ. 1307

heşt: (Far.) Sekiz. -3-
h. 0519, 0520
h. māh oldı 0827

hevā (1) : (Ar.) İstek, arzu, heves. -1-
h. 2505

hevā (2) : (Ar.) Hava. -3-
h.+ sı 3542, 3662
h.+ sıdur 1572

heves ḳıl - : (Ar.+T.) İstemek, arzulamak. -2-
h. ḳıldı 0119
h. ḳılsañ 0936

hey: Seslenme, uyarma, azarlama veya dikkat çekme amacıyla kullanılan ünlem. -1-
h. 3055

heyʿāt: (Ar.) Heyetler. -1-
h.- ı küfr ḳılmış+ iken 0872

heybet: (Ar.) İnsanda korku ile karışık ürküntü uyandıran durum veya görünüş; mehabet. -12-
h. 1630
h.+ i 1688, 2038, 2118, 3574
h.+ i+ le 2991
h.+ inden 1796, 2697
h.+ ine 1611, 2213, 2382, 2388

heybet ḳıl - : (Ar.+T.) Bir kimseye yahut topluluğa karşı üstünlük ve kuvvet göstermek. -1-
h. 0891

heyʾet: (Ar.) Şekil, suret. -2-
h.+ in 0142, 0198

ḥıfẓ: (Ar.) Muhafaza etme, saklama, koruma. -1-
ḥ. 0013
→ **ḥıfẓ eyle - :** (Ar.+T.) Korumak, saklamak, muhafaza etmek. -1-
ḥ. eyleye 3474
→ **ḥıfẓ it(d) - :** (Ar.+T.) Korumak, muhafaza etmek. -2-
ḫ. idüp 0018
ḥ. itmege 0733

ḫılʿæt: (Ar.) Padişah veya vezirler tarafından takdir edilen kişilere giydirilen süslü elbise; kaftan. -7-
ḫ. 0021, 0085, 1193, 1934, 3227
ḫ.+ ile 3024, 3458

- *Çıharup tenden rezâyil **hasletin** / Geydi ragbetle fezâyil **hıl‘ætin*** (AİYA, mes.7472)
- *Böyle diyüben geyürdi **hıl‘æt** / Virdi zer ü sîm itdi ‘**izzet*** (BLMZ, mes.1068.)

- *Sellerden pâdşâh-i mülk-i **devlet** / Virüp Pervâne ile Şem'e **hıl'æt*** (ZŞÜP, mes.3652)

ḫırāmān : (Far.) Salına salına, naz ve eda ile yürüyen. -1-
ḫ. 2899

ḫırmān: (Ar.) İstenilen şeyi elde edememenin verdiği üzüntü, ümitsizlik. -2-
ḫ. 2499
ḫ.+ la 0116

ḫırmen kıl - : (Far.+T.) Toplamak. 1-

ḫ.+ i ḳıldılar 1738

ḫışım: Soy bakımından ve evlenme dolayısıyla aralarında bağ bulunanlar; akraba. -1-
ḫ.+ ları 1337

ḥışn: (Ar.) Kale. -3-
ḥ.- ı ʿæẓīm 3545, 3579, 3592

ḥışnhā: (Ar.+Far.) Kaleler. -1-
ḥ. 0732

ḫışm: (Far.) Öfke, kızgınlık, gazap. -2-
ḫ. 0465
ḫ.+ ile 2681

ḫıṭṭa: (Ar.) Memleket, ülke, diyar. -1-

ḫ.- i Baḥreyn-i Mūṣulda 0542

hibe ḳıl - : (Ar.) Bağışlamak, karşılıksız olarak vermek. -1-
h. ḳıldı 0023

hīc: -2- **bkz.** ve **krş.** *hīç*.
h. 0327, 0874

hicret: (Ar.) Hicrî takvimin başlangıcı kabul edilen Hz. Muhammed'in Miladi 622 senesinde Mekke'den Medine'ye yapmış olduğu göç. -22-
h.- i tārīḫ 1575, 2878, 2944
h. 0955, 1030, 1101, 1110, 1280, 1536, 1580, 2999, 3086,
3255, 3258, 3333
sāl-i h. 0930, 0935, 0972, 1194, 1520, 1538
h.+ de 3264

→ **hicret ḳıl - :** (Ar.+T.) Başka bir yere göç etmek, yer değiştirmek. -1-

h. ḳılur 0891

hīç: (Far.) Asla, katiyen. -6- **krş.** *hīc*.
h. 1036, 1868, 2136, 2374, 3472, 3655

hidāyet: (Ar.) Bir kimseye Allah

tarafından ilham edilen doğru yolu bulma sezisi. -2-
h. 1352, 2951

ḫidīv: (Far.) Bey. -3-**krş.** *ḫidīv*.
ḫ. 3687
ḫ.+ üñ 3360
→ **ḫidīv ol - :** (Far.+T.) Tahta çıkmak. -1-
ḫ. oldı 1054

ḥikāyāt: (Ar.) Hikâyeler, kıssalar. -2-

ḥ. 0217
ḥ.+ ın 0894

ḥikāyet eyle - : (Ar.+T.) (Bir kıssayı) anlatmak, nakletmek. -2-
ḥ. eyledi 2247
ḥ. eylegil 2487

ḥikmet: (Ar.) **1.** Bilgelik. **2.** Bir şeyin oluşundaki akıl erdirilemeyen sebep. **3.** Hak ve hakîkate uygun, kısa ve manalı söz. -5-
ḥ.+ i 0203, 0410
ḥ.+ iyle 0022, 3552
ḥ.+ le 3381

ḥikmetuʾllāh : (Ar.) Allah'ın hikmeti. -1-
ḥ. 3104

ḫilāfet: (Ar.) Hz. Muhammed'in vefatından sonra Müslümanların önderliğini veya şeriatın korunmasını üstlenme, halifelik. -8-
ḫ. 0912, 1026, 1029
ḫ.+ de 0947, 0981, 0986, 1017, 1021
→ **ḫilāfetde ol - :** (Ar.+T.) Halifelik makamında bulunmak, halifelik makamında kalmak, halifelik yapmak. -1-
ḫ.+ de olur 1024

hilāl: (Ar.) Ay'ın yay biçiminde görülen şekli olup istiare yoluyla kaş anlamında kullanılmıştır. -1-
h. 2899

ḥīle: (Ar.) Birini aldatmak, yanıltmak, kandırmak için yapılan düzen veya oynanan oyun. -3-
ḥ.+ le 0720
ḥ.+ y+ ile 3308
ḥ.+ yle 0719
→ **ḥīle ḳıl - :** (Ar.+T.) Hile etmek, aldatmaya yönelik bir düzen kurmak. -1-
ḥ. ḳılur 0921

ḥilm: (Ar.) Karakterdeki yumuşaklık, sakinlik, halim olma durumu. -2-
ḥ.+ i+ le 3565
ḥ.+ i+ y+ içün 0084

ḥimāyet eyle - : (Ar.+T.) Korumak,

gözetmek. -2-
ḥ. eyledi 1396
ḥ. eyleyen 0887

himmet : (Ar.) Yardım, ihsan. -2-
h.- i ḳædr-i bülend 3683
h.+ üñde 1804
→ **himmet eyle - :** (Ar.+T.) Çalışmak, uğraşmak, çaba ve gayret göstermek. -1-
h. eyledi 1709
→ **himmet it(d) -** : (Ar.+T.) Yardım etmek, yardımcı olmak, ihsanda bulunmak. -4-
h. ider 1613
h. it 2425
h. itmez 3031
h. itsün 1770
→ **himmet ḳıl -** : (Ar.+T.) **1**. Yardım etmek, ihsanda bulunmak. **2.** Çalışmak, uğraşmak, çaba ve gayret göstermek. -3-
h. ḳıla 3687
h. ḳılur 3045, 3578

ḥisāb ol - : (Ar.+T.) Hesaplanmak. -3-
ḥ. oldı 0045, 0048
ḥ. olur 2878

ḫisāl: (Ar.) Hasletler, huylar, güzel huylar. -1-
ḫ. 0565

ḥiṣār: (Ar.) Bir şehrin veya mevkinin düşman saldırısından korunmasını sağlamak için yüksek taş duvarla çevrili, kuleli, etrafında hendekler bulunan küçük kale. -29-
ḥ. 0533, 1737, 1741, 1794, 1882, 2328, 2842, 3126, 3217,
3389, 3472, 3518, 3529, 3539, 3544, 3595, 3629, 3652
tekfūr-ı ḥ. 2098
ḥ.+ a 1795, 1869, 1919, 2047, 2729, 2784
ḥ.+ ı 2081, 3609
ḥ.+ ın 2530
ḥ.+ uñ 1842
→ **ḥiṣār ḳıl - :** (Ar.+T.) Kuşatmak. -3-
ḥ. ḳıldı 1443
ḥ. ḳılmışdur 3607
ḥ. ḳılurken 3607

ḥiṣṣe: (Ar.) Öğüt alınacak bölüm, ibret verici kıssa parçası. -2-
ḥ.+ ʾi 3436
ḥ.+ si 2077

ḫiṭāb ḳıl - : (Ar.+T.) Hitap etmek, bir topluluğun karşısında söz söylemek. -1-
ḫ.- dı 2667

ḫiyār: (Ar.) İyiliği çok olan; hayrı çok olan. -1-

mānend-i ḫ. 1736

ḫiẕīv: (Far.) Bey. -2- **krş.** *ḫidīv*.
ḫ.- i nām-ver 3659
ḫ.+ üñ 3684

ḫiẕmet: (Ar.) **1.** Birine bağlılık göstererek işini görme, kulluk etme, görev yapma. **2**. Birinin buyruğunda çalışma ve faaliyet gösterme. 3. (Geniş anlamda) Devlet veya hükümdar için yürütülen faaliyet. -8- **krş.** *ḫiẕmēt*.
ḫ.+ e 0753, 2381, 3092, 3239
ḫ.+ inde 0633
ḫ.+ ine 1251, 1800
ḫ.+ ini 2148
→ **ḫiẕmet eyle - :** (Ar.+T.) Hizmet etmek, hizmette bulunmak. -2-
ḫ. eyledi 2158, 3089
→ **ḫiẕmet it - :** (Ar.+T.) Hizmet etmek, hizmette bulunmak. -1-
ḫ. itdi 2351
→ **ḫiẕmet ḳıl - :** (Ar.+T.) Hizmet etmek hizmette bulunmak. -3-
ḫ. ḳıldı 1592
ḫ. ḳılur 1217, 2028

ḫiẕmēt: -1- **bkz.** ve **krş.** *ḫiẕmēt*.
ḫ.+ inde 2347

ḫiẕmet-kār : (Ar.) Hizmet eden, hizmet etmekle görevli olan kimse. -1-
ḫ.+ iken 1080

ḫōd: (Far.) İse, bizzat, -de, dahi. -7-
ḫ. 1742, 2097, 2459, 2933, 3277, 3300, 3446

ḥoḳḳæ: (Ar.) Metal, cam veya porselenden yapılma ve içine bir şey koymaya yarayan küçük kutu. -1-
ḥ.- i yāḳūtı 2900

- *Çünki bildi müfredât-i* ***tuhfeyi*** */ Dir getürdüñ piş-keş içre* ***hokkæyi*** ŞSSH, mes.1313
- *Müşa'bid gibi dâimâ el* ***ider*** */ Dizüp mühre-i habb ile* ***hokkæler*** NASN, mes.1191

ḫōr: (Far.) Hakir, değersiz. -4- **krş.** *ḫʷār*.
ḫ. 0379, 0578, 3003, 3027

ḫōr ḳıl - : (Far.+T.) Değersizleştirmek. -2-
ḫ. u ḥæḳīr ḳılma 2495
ḫ. u zār ḳılmamışduñ 2585

ḫōr ol - : (Far.+T.) İtibarını kaybetmek, zelil olmak. -3-
ḫ. oldı 3471
ḫ. olur 3551
ḫ. u zār olup 2736

Ḫōrezmī̇ : (Far.+Ar.) Hârezmşahlar; Hârezm ve İran'da 1097-1231 yılları arasında hüküm süren Türk-İslam hanedanı. -1-
Ḫ.+ ler 1403

ḫōş: (Far.) Güzel. -10- **krş.** *ḫūş*.
ḫ. 0601, 0651, 0760, 1190, 1343, 1363, 2144, 2283, 2730, 2738

ḫōş ol - : (Far.+T.) İyi ve güzel olmak, sevinç ve mutluluk uyandırmak. -1-
ḫ.- dı 0665

ḫōş-ḥāleyle - : (Far.+Ar.) Mesut ve bahtiyar kılmak, gönülleri hoş etmek. -1-
ḫ.- di 0806

ḫōş-ḫışāl : (Far.+Ar.) Güzel huylu, iyi ahlaklı. -1-
Ġāzī Umūr-ı ḫ. 1604

ḫōşluġ-ile : (Far.+T.) Bir zorlama olmaksızın, rıza ile, isteyerek, gönüllü olarak. -1-
ḫ. 2553

ḫōşluḳ: (Far.+T.) İyilik, sağlık, esenlik. -1-
ḫ. 2590

ḫōş-nihād : (Far) İyi huylu, iyi yaratılışlı. -2-
ḫ. 3097, 3181

hū: -1- **bkz.** *hāy u hū*.
h. 2063

ḫūb: (Far.) Güzel. -9-
ḫ. 0389, 0418, 1343
rāġ-ı ḫ. 1525
ṣūret-i ḫ. 0082
bāġ-ı ḫ. eyledi 1525
mevżiʿ-i ḫ. olur 0388
ḫ.+ dur 0292
ḫ.+ ların 3438

ḫūb-cāy : (Far.) Güzel yer, hoş mekân. -2-
ḫ. 2469
şehr-i zībā ḫ. oldı 3664

ḫūb-evṣāf : Güzel özellikler. -1-
ḫ.+ ile 3028

ḫūb-ḥāl : (Far.+Ar.) İyi ve güzel durum. -1-
ḫ. 1079

ḫūb-ḥāl ol - : (Far.+Ar.+T.) İyi bir duruma gelmek; toplumsal, siyasi veya şahsi açıdan huzura, refaha ya da itibara ulaşmak. -5-
ḫ. oldı 1050, 1332, 1401, 2245
ḫ. oldılar 1285

ḫūb-rū: (Far.) Güzel yüzlü. -1-

ḫ.+ larla 3418

ḫubṣ: (Ar.) Kötülük. fenalık. -1-
ḫ. 0340

Ḫudā: (Far.) Allah, Tanrı. -1-**krş.** *Ḫuẕā*.
Ḫ. 0144

ḫuld: (Ar.) Cennet. -1-
miṣl-i ḫ. 3662

ḫulḳ: Boğaz, yemek borusu.-1-
ḫ.+ ında 3018

ḫulḳ: (Ar.) Doğuştan gelen yaratılış özelliği, huy, tabiat. -5-
ḫ.- ı ḥæsen 0041
ḫ.+ ile 0316
ḫ.+ da ḳılmış 1104
ḫ.+ ı 0565
ḫ.+ ını 2897

hūm eyle - : (?+T.) Hücum etmek, öfkeyle saldırmak. -1- **krş.** *hūm it-*, *hūm ḳıl-*.
h. eyledi 2571

- DS: *hüm* "Korkutarak, zorbalıkla bir şey elde etmeyi anlatır: Ali o tarlayı hümle sürdü." (Gilevgi *Elmalı - Antalya)

hūm it - : Hücum etmek, öfkeyle saldırmak. -3- **krş.** *hūm eyle-*, *hūm ḳıl-*.
h. itdi 3408, 3502
h.- miş+ idi 3451

hūm ḳıl - : (?+T.) Saldırmak. -1- **krş.** *hūm eyle-*, *hūm it-*.
h. ḳıldı 0580

Ḫumeyrī : (Ar.) Arab-ı mütearribeden Yemen ahalisine verilen isim. -1-
Ḫ.+ den 1283

ḫūn: (Far.) Kan. -4-
ḫ. 0463, 2223
ḫ.+ ile 1473
ḫ.+ ı 3599

→ **ḫūn ol - :** (Far.+T.) Çok fazla kan dökülmek, kana bulanmak. -1-
ḫ. oldı 0308

ḫūnī: (Far.+Ar.) Kan dökücü, zalim. -2-
ḫ. 0313, 1450

ḫūn-rīz ol - : (Far.+Ar.) Zalim, gaddar veya kan dökücü olmak. -1-
ḫ. oldı 0337

ḥūr: (Ar.) Cennet kızı, çok güzel kız veya kadın, huri. -4-
ḫ. 2902, 3662

ḫ.+ a 3668
ʿæyn-i ḫ.+ uñ 0039

ḫurd it(d) - : (Far.+T.) Parçalamak, kırmak. -3-
ḫ. ider 2599
ḫ. iderler 2156
ḫ. itdi 2701

ḫūri: (Ar.) -3- **bkz.** ve **krş.** *ḥūr*, *ḥūrī*.
ḫ.+ ler 2472, 2852
ḫ.+ y+ ise 0113

ḫūrī: (Ar.) Cennet kızı, çok güzel kız veya kadın, huri. -2-**krş.** *ḥūr*, *ḥūri*.
ḫ. 0078, 0147

ḫūrī-miṣāl : (Ar.) Huri gibi, cennet güzeli gibi, olağanüstü güzellikte. -1-
ḫ. 2470

ḫūr: (<Far. *ḫār*) Değersiz, hakir. -1-
ḫ. 0951

→ **ḫūr ḳıl - :** (Far.+T.) Bir kişiyi makamından düşürmek, itibarsızlaştırarak devreden çıkarmak. -1-

ḫ. ḳılurlar 1009

ḫūr ol - : (Far.+T.) Makbul olmak -1-
ḫ. oldı 0512

ḫurrem : (Far.) Sevinçli, neşeli, gönlü hoş, mutlu. -1-
ḫ.+ üz 1804

→ **ḫurrem ḳıl - :** (Far.+T.) Neşelendirmek, gönlü hoş etmek, ferahlatmak. -1-

ḫ. ḳılur 2518

→ **ḫurrem ol - :** (Far.+T.) Sevinçli ve gönlü hoş olmak, mutlu hâle gelmek. -2-

ḫ. oldı 1747, 2244

ḫurūc it - : (Ar.+T.) **1.** Başkaldırmak, ayaklanmak, isyan etmek. -4-
ḫ. itdi 0473, 0985, 1117, 3319

ḫurūc ḳıl - : (Ar.+T.) **1.** Başkaldırmak, ayaklanmak, isyan etmek. **2.** Çıkmak. -2-
ḫ. ḳıldı 0964
ḫ. ḳılmış 1584

ḫurūş eyle - : (Far.+T.) Gürüldemek. -1-
ḫ. eyledi 3013

ḫurūş it - : (Far.+T.) Harekete gelmek, bağırıp çağırmak. -1-
ḫ. itdi 0885

ḫusrevānī : (Far.+Ar.) Hükümdara layık, ihtişamlı, gösterişli, azametli. -2-
ḫ. 3390, 3627

ḫūş: (Far.) **bkz.** ve **krş.** *ḫōş*.-2-

ḫ. 1496, 2140

ḥūt: (Ar.) Büyük balık. -1-
ḥ. 0020

ḫuṭbe: (Ar.) **1.** Cuma ve bayram namazlarında minberden okunan dua ve dinî konuşma. **2.** Bir hükümdarın egemenliğinin tanınması amacıyla adının camilerde hutbe sırasında anılması yoluyla gerçekleşen bir saltanat alameti. -6-
ḫ. 1305, 1374, 1528
ḫ.+ de 1037, 1089, 1146

Ḫuẕā: (<Far. *Ḫudā*) Tanrı, Allah. -8- **krş.** *Ḫudā*.
Ḫ. 0158, 0871, 1597, 2186, 2578, 3327, 3554
Ḫ.+ y+ içün 2960

Ḫuẕāvend : (<Far. *Ḫudāvend*) Efendi, sahip, malik, hükümdar, bey. -2-
Ḫ.- i cihān 0041, 2476

Ḫuẕāvendī : (Far.) Yüksek ahlaklı, idare yeteneği olan, devlet adamlığına yakışır meziyetlere sahip olan. -1-
Ḫ. 3435

Ḫuẕāy: (<Far. *Ḫudāy*) Allah, Tanrı. -2-
Ḫ. 0681, 2464

hübūṭ eyle - : (Ar.) İnmek. -1-
h. eyledi 2866

hücūmit - : (Ar.+T.) Saldırmak. -4-
h. itdi 2310, 2387, 2571
h.- miş+ idi 3451

hücūm ḳıl - : (Ar.+T.) Saldırmak. -2-
h. ḳıldı 3502, 3608

ḥükm: (Ar.) **1.** Siyasi yetki, hükümdarlık, saltanat ve iktidar. **2.** İslam dinine göre, *Kur'ân-ı Kerim*'de bildirilen ve Allah tarafından konulmuş, değişmez, tartışmasız kararlar. -39-
ḥ.- i dīn 1287
ḥ.- i İlāh 1245
ḥ.- i Ḳahtānī 1321
ḥ.- i Keykāvūs 0295
ḥ.- i revān 2974
ḥ. 0502, 1476
ḥ. olmışdur 1241
ḥ. olur 1056, 1776
ḥ.+ e 3594
ḥ.+ i 0129, 0150, 0505, 0515, 0765, 0827, 0938, 1020, 1026, 1028, 1046, 1084, 1164, 1284, 1521, 2976
ḥ.+ i ola 2926
ḥ.+ i oldı 0183
ḥ.+ in 0901
ḥ.+ inde olur 0531
ḥ.+ indedi 1033

ḥ.+ ine 1461, 1516
ḥ.+ ini 0297
ḥ.+ inüñ 1510
ḥ.+ inüñ içinde oldı 0450
ḥ.+ iyle 0509, 1083
→ **ḥükm eyle - :** (Ar.+T.) **1.** Emretmek. **2.** Hükümdarlık etmek, devlet idaresinin başında bulunmak. -4-
ḥ. 2252
ḥ.- di 0402, 1723, 2539
→ **ḥükm it(d) - :** (Ar.+T.) **1.** Hükümdarlık etmek, devlet idaresinin başında bulunmak. **2.** Emretmek. -21-
ḥ. ide 0744
ḥ. ider 0221, 0222, 0480, 0516, 0518, 0588, 0950, 1142, 1146, 2228, 2276, 2371, 2977, 3496
ḥ. iderler 1314
ḥ. idüp 0349
ḥ. itdi 0471, 0543, 3096
ḥ. itdi+ y+ ise 2256
→ **ḥükm ḳıl - :** (Ar.+T.) **1.** Hükmetmek; hükümdarlık etmek, devlet idaresinin başında bulunmak. **2.** Emretmek. -10-
ḥ. ḳıldı 0507, 0715, 0732, 2207, 3223
ḥ. ḳılur 1291, 3301
ḥ.+ i ḳıldı 0195
ḥ.+ i ḳıldılar 1046
ḥ.+ i ḳılubanın 0590

hümāyūn eyle - : (Far.+T.) Hayırlı eylemek, uğurlu eylemek. -1-
h.- di 3342

hüner: (Far.) Marifet, bilgi, beceriklilik, ustalık. -7-
h. 0628, 1492, 1864
ehl-i h. 1901, 2643, 3550
h. ḳıldı 0693

hüner-mend : (Far.) Marifetli, bilgili, becerikli, usta. -1-
h.+ i 1348

ḥürmet ḳıl - : (Ar.+T.) Saygı göstermek. -1-
ḥ.- ur 3074

ḥüsn: (Ar.) Güzellik. -3-
ḥ. 0316
ṣāḥib-i ḥ. 0202
ḥ.+ ile 2473

ḥüzn: (Ar.) Keder, gam, tasa, üzüntü. -1-
ḥ.+ i 0740

ır -: Ayırmak, cüda kılmak. -1-
ı.- up 2902

ıraḳ(ġ): Uzak. -3-
ı. 2623, 2686
ı.+ a 2399

ırmaḳ(ġ) : Nehir. -2-
1. olmışdur 0536
1.+ ın 2052

ʿırż: (Ar.) Şeref. -1-
ʿ1.+ ı 0039

ıṣlāḥ: (Ar.) Düzeltme, iyi hâle getirme. -1-
1. 0609

ışmarla - : 1. Emanet etmek. **2.** Bir şeyin getirilmesini veya yapılmasını bir başkasına söylemek, vasiyet etmek. -8-
1.- dı 0421, 0430, 2267, 2936
1.- mış 0602
1.- r 3017
1.- rım 1721
1.- ruz 2509

ışıḳ (1): Işık, parlaklık. -1-
1. 2616

ışıḳ (2): Miğfer. -3-
1. 2309, 2542, 2616

ʿışḳ: (Ar.) Aşk. -2-
ʿ1.+ ı-le 0024
ʿ1.+ uñ 2796

ıṭāʿæt eyle - : (Ar.+T.) Boyun eğmek, emrine uymak. -1-
1.- ye 2988

- *İder tâʿat makamında* ***ıtâʿæt*** */ Kıyam itdi namâzʿol* ***serv-kâmet*** (KPYZ, mes.6554)
- *İdüp fermân-i Sultânʿa* ***ıtâʿæt*** */ Gelürler hidmet-i Şâhʿa* ***temâmet*** (KPYZ, mes.7130)
- *Didüm fermânuña kıldum* ***ıtâʿæt*** */ Veli bir hâcetüm var kıl* ***icâbet*** (CÇHN, mes.1223)
- *Saʿâdet aña* ***ḥıdmet eylemekdür*** / *Her emrine* ***ıtâʿæt eylemekdür*** (BHBE, mes.862)
- *Size her işde ben itdüm* ***ıtâʿæt*** */ Umarın vire siz baña* ***icâzet*** (MCVA, mes.2826)

ʿıyd eyle : (Ar.+T.) Şölen yapmak, ziyafet vermek. -1- **krş.** *ʿıyd it-*.
ʿ1. eyledi 3515

ʿıyd it - : (Ar.+T.) Şölen yapmak, ziyafet vermek. -2- **krş.** *ʿıyd eyle-*.
ʿ1. itmege 1305
ʿ1. u dügün ider 3674

ʿıyş: (Ar.) Zevk ve safa. -2-
ʿ1. 3344
ʿ1.+ içün 0253
→ **ʿıyş it(d) - :** (Ar.+T.) Yiyip içmek, zevk ve safa sürmek. -2- **krş.** *ıyş ḳıl-*.
ʿ1. ider 0590

ʿı. u nūş iderdi 1449

→ **ʿıyş ḳıl -:** (Ar.+T.) Zevk ve safa sürmek. -1- **krş.** *ʿiyş it(d)-* .

ʿı. ḳılur 0634

ıżṭırāb: (Ar.) Zahmet, sıkıntı. -1-

ı. 0705

i -: İsim, sıfat, zamir gibi isim soylu kelimelerin cümlede yüklem olarak kullanılmasını sağlayan bir yardımcı fiil, cevher fiil. -331-

aġlar+ i.- di 1681, 2322

almış+ i.- di 1988, 3090, 3527

altımış biş+ i.- di 1381, 3145

altımışda+ y+ i.- di 1411

altı yüz olmış+ i.- di 1434

altı yüz on yidi olmış+ i.- di 1476

altmış olmış+ i.- di 3143

altmış iki+ y+ i.- di 1401

alur+ i.- di 0638, 1072

anası+ y- i.- di 0147

anda+ y- i.- di 1257

anuñ+ i.- di 1354

atar+ i.- di 1671, 1676, 2600

başum+ i.- di 2807

bezenmiş+ i.- di 2469

bigi i.- di 0869

bilmez+ i.- di 0873

bilmiş+ i.- di 1983

bilür+ i.- di 3147

bir+ i.- di 1982

biş yüz biñ+ i.- di 1474

biş yüz elli sekiz olmı+- i.- di 1421

biş yüz hem olmış+ i.- di 1110

biş yüz on iki olmış+ i.- di 1116

biş yüz seksen ṭoḳuz olmış+ i.- di 1431

bol+ i.- di 2058

bulmaz+ i.- di 3001

bulur+ i.- di 1956

bunlaruñ+ i.- di 1047

bu+y+ i.- di 2823, 2989

bürüme+ y+ i.- di 1671

cebbār i.- di 2379

ceng ider+ i.- di 1678

cevher+ i.- di 0072

çalınur+ i.- di 1710, 1815, 1888

çıbuḳ börk+ ile+ y+ i.- di 1978

çoġ+ i.- di 1831, 2204, 2903

çürümemiş+ i.- di 0122

diler+ i.- di 0374, 1628

dirler+ i.- di 1588, 3454, 3631

ditredür+ i.- di 2036

dīvārı+ y+ i.- di 2166

dögerler+ i.- di 3353

dönmiş+ i.- di 2469

dörd i.- di 0161

dört yüz otuz üç olmış+ i.- di 1096

dört yüz ṭoḳsan biş olmış+ i.- di 1108

dūr+ i.- di 0072

Eḥad Ṣubaşı+ y+ i.- di 2582

ehl-i Ṣīʿa+ y+ i.- di 1290

Gādalān+ i.- di 1850

ġæm-gīn+ i.- di 0723

ġāret ḳılur+ i.- di 0571

ġāyib i.- di 1337

gelmez+ i.- di 3177
gelmiş+ i.- di 1983, 2692
gemi+ y+ i.- di 2134
Ġıfrılōs- i.- di 1928
girmiş+ i.- di 2632
gitmez+ i.- di 0019
görmemiş+ i.- di 1728
görmiş+ i.- di 2632
götürürler+ i.- di 1830
güççüg+ i.- di 1383
gür+ i.- di 3272
ḥadden efzūn+ i.- di 1849
Ḫamānī+ y+ i.- di 0410
ḫān olmış+ i.- di 3254
Ḥæsen Ḳoca+ y+ i.- di 3252
ḥaşmı+ y+ i.- di 1933
ḫātūn+ i.- di 1849
hūm itmiş+ i.- di 3451
hücūm itmiş+ i.- di 3451
ʿIyāż i.- di 2894
İbrāḥīm Beg+ i.- di 1939
ictināb ḳılmaz+ i.- di 1809
içre+ y+ i.- di 1062
iki yüz seksen olmış+ i.- di 1038
ili+ y+ i.- di 1969, 3620
inmiş+ i.- di 2580
irmemiş+ i.- di 2587, 3647
ḳaçmış+ i.- di 1834
ḳādırġā+ y+ i.- di 1704
ḳalmış+ i.- di 0652, 2436, 3404
ḳalʿa i.- di 1625
ḳardaş+ i.- di 1127, 1422
ḳardaşı+ y+ i.- di 0683, 1147
ḳarındaş+ i.- di 1585
ḳævminden+ i.- di 0260
keşīş i.- di 1928
ḳırḳ sekiz- i.- di 2855
ḳıymaz+ i.- di 2125
kimi+ y+ i.- di 1709
ḳomaz+ i.- di 1621
ḳor+ i.- di 2412
ḳoymışlar+ i.- di 2519
ḳulı+ y+ i.- di 3174
ḳurtula+ y+ i.- di 0020
küffār+ i.- di 3116, 3249
luṭf i.- di 2125
Lührāsb i.- di 0352
maġrūf+ i.- di 3028
maḥbūs+ i.- di 1391
Maḥmūd-ı Sulṭān+ i.- di 1210
mæḳær olmış+ i.- di 1279
maʿāş ḳılmaz+ i.- di 0483
medār-ı salṭanet olmış+ i.- di 1377
melʿūn+ i.- di 0313, 2297
menār+ i.- di 2383
meʾnūs+ i.- di 1391
Mese Pīr+ i.- di 1884
mevṣūf+ i.- di 3028
Mīdillīnüñ+ i.- di 1716
milkinde+ y+ i.- di 0601
milki+ y+ i.- di 2129
mīr+ i.- di 2563
Muḥammed Nūr+ i.- di 0989
mübāḥī i.- di 0700
müfsid i.- di 1302
nāyib+ i.- di 1518
næẓer ider+ i.- di 3287
neṣr+ i.- di 101

nezdīk+ i.- di 0072
nūr+ i.- di 0072
ʿāciz olmış+ i.- di 2785
ʿæmmūsı oġlı+ y+ i.- di 2939
ʿævretler+ i.- di 0879
ʿæzm-i sefer ḳılur+ i.- di 3147
oġlan+ i.- di 0682, 0846
oġlı+ y+ i.- di 0403, 0843, 3282
ʿişveler ḳılur+ i.- di 0638
oḳur+ i.- di 1956
ol+ i.- di 0237, 0316, 0988, 1622, 1939, 2058, 2747, 2912, 3137, 3175, 3336
olur+ i.- di 2153
on dört i.- di 1704
on dört olmış+ i.- di 2982
orman+ i.- di 3188
ölmiş+ i.- di 2459
öter+ i.- di 1711
pāre+ y+ i.- di 2073
pīr+ i.- di 0384
revān ḳılur+ i.- di 3030
revān olmış+ i.- di 0945, 1739
rūz-ı nevrūz+ i.- di 0208
ṣāḥib-maʿrifet olmış+ i.- di 0315
ṣāḥib-rāy+ i.- di 0418
ṣāḥib-sitem i.- di 0352
ṣalmış+ i.- di 2436
salṭanet-ārā+ y+ i.- di 0418
sekrān+ i.- di 3188
sulṭān+ i.- di 0846, 1316
Şāh-ı Cemşīdüñ+ i.- di 2974
şehr+ i.- di 2078, 2353
şerm-sār olmış+ i.- di 1696
tag̈+ i.- di 0539
tedbīr+ i.- di 1691
tedbīrde+ y+ i.- di 0773
tekfūr i.- di 2249
terk ider i.- di 0420
ṭoḳsan altı i.- di 3250
ṭolmış+ i.- di 1739, 2459, 3527
ṭopṭolu+ y+ i.- di 1626, 3401
ṭutar+ i.- di 1587
ṭutdı+ y+ i.- di 1218
tutġun+ i.- di 2548
uçmış+ i.- di 1834
ulaşur+ i.- di 0593
üstinde+ y+ i.- di 2698
var+ i.- di 0156, 0227, 0943, 1222, 1235, 1455, 1479, 1480, 1481, 1726, 1882, 1901, 2017, 2073, 2085, 2155, 2195, 2249, 2253, 2341, 2365, 2470, 2550, 2888, 2913, 3208, 3579
var i.- di 0314
vār+ i.- di 0218, 2379, 2383
varmış+ i.- di 2789
vefā ḳılmaz+ i.- di 3177
velī eylemiş+ i.- di 0184
virdi+ y+ i.- di 2930, 2957
virmiş+ i.- di 0429
virürler+ i.- di 2779
yapmış+ i.- di 0712
yazılmış+ i.- di 2270
yidi yüz elli+ y+ i.- di 1536
yidi yüz ṭoḳuz olmuş+ i.- di 1604
yidi yüz yigirmi olmış+ i.- di 3093
yil olmış+ i.- di 1522

yir gözedür+ i.- di 2298
yir+ i.- di 0240
yitmiş altı+ y+ i.- di 1541
yoġ+ i.- di 0036, 0327, 0846, 1597, 1717, 1742, 2204, 2241, 2283, 2547, 2903, 3431
yüklü+ y+ i.- di 0567
zīc+ i.- di 0328
ziyād olur+ i.- di 0902
tekfūr+ i.- dügin 2461
ister+ i.- dük 2411
almış+ i.- düm 2586
ġæzā ḳılmış+ i.- düm 2586
almış+ i.- ken 2733
anası+ y+ i.- ken 0824
āsān+ i.- ken 3062
ʿævreti-y- i.- ken 0023
baġlu+ y+ i.- ken 1599
bilmez+ i.- ken 0874
biner+ i.- ken 2734
bişer+ i.- ken 1040
ceng ider+ i.- ken 2622
diler+ i.- ken 3605
dir+ i.- ken 0119
ġæm-gīn+ i.- ken 3377
geçer+ i.- ken 2369
gitmiş+ i.- ken 3445
ġonce+ y+ i.- ken 1384
ḫāk-i remīm olmış+ i.- ken 0021
ḫælḳı+ y+ i.- ken 0874
heyʿāt-ı küfr ḳılmış+ i.- ken 0872
ḫiẕmetkār+ i.- ken 1080
ḳæbż olur+ i.- ken 0111
kāfir+ i.- ken 1514
ḳovar+ i.- ken 0678, 3134
maḫẕūn+ i.- ken 2518
müʾmin+ i.- ken 1595
ol+ i.- ken 0552
olmāmış+ i.- ken 0071
ölmiş+ i.- ken 1989
pīr+ i.- ken 0023
ṣāḥib-i ʿirfān+ i.- ken 3062
ṣaʿb-ı rām+ i.- ken 0774
segirdür+ i.- ken 1056
sekrān+ i.- ken 0823
sipeh-sālār+ i.- ken 1080
ṭurur+ i.- ken 2775
ṭutar+ i.- ken 1204
var+ i.- ken 2020
yīgāne+ y+ i.- ken 0069
yoġ+ i.- ken 0873
bu+ y+ i.- se 2561
didi+ y+ i.- se 0704
dirilür+ i.- se 1301
er+ i. -se 2300
ḫūri+ y+ i.- se 0113
ḫükm itdi+ y+ i.- se 2256
ister+ i.- se 2243
n'itdi+ y+ i.- se 3337
ölür+ i.- se 3577
ṭutdı+ y+ i.- se 3240
var+ i.- se 0658, 1004
vardı+ y+ i.- se 3237
almaz+ i.- sem 2847
ḳor+ i.- sem 1864
fehm ider+ i.- señ 3676
ḳor+ i.- señ 0610

ʿ**ibādet:** (Ar.) Buyruklarını yerine getirmek ve kendisine duyulan şükranı belirtmek üzere Allah'a tapınma. -1-
ʿi. 0702

→ ʿ**ibādet kıl - :** (Ar.+T.) Allah'a tapınmak üzere ibadeti yerine getirmek. -1-
ʿi.+ ler ḳılur 1947

ʿ**ibāreteyle - :** (Ar.) Meydana getirmek. -1-
ʿi.- di 3663

İblīs: (Ar.) Şeytan. -1-
İ.+ e 2494

ibni Ādem : (Ar.) İnsanoğlu. -1-
i.+ e 0916

İbni Eşġān : -1- **bkz.** *İbni Eşkān*.
İ. 0491

İbni Eşkān : Eşkânîler hanedanına mensup kimse. -1-
İ. 0489

İbni İsmāʿīl : İsmâîl oğulları; Hz. İsmâîl'in soyundan olan kimse.-1-
İ. 0274

ʿ**ibret:** (Ar.) Bir olaydan çıkarılan göz açıcı, uyarıcı ders. -9-
ʿi. 0900, 0936, 1543, 1578, 2769, 3133, 3692, 3693
ʿæyn-i ʿi. 3067

ʿ**ibret-nāme :** (Ar.+Far.) İbret veren metin, öğüt içeren kitap. -2-
ʿi. 1546, 3692

īcād: (Ar.) Varlığı bilinmeyen bir şeyi meydana getirme, yaratma. -1-
ʿālem-i ī.+ a 0028

ictimāʿ: (Ar.) İttihat, birlik. -3-
i. 1351, 2813, 3069

ictinābit(d) - : (Ar.+T.) Kaçınmak, çekinmek, sakınmak. -2- **krş.** *ictināb ḳıl-*.
i. iderler 1972
i. idüp 3259

ictinābḳıl - : (Ar.+T.) Kaçınmak, çekinmek, sakınmak. -1- **krş.** *ictināb it(d)-*.
i. ḳılmaz+ idi 1809

iç: 1. İç, dâhil. **2.** Ara. -90-
i.+ i 1003, 1479, 1677, 1762, 1936, 2038, 2097, 2162, 2170, 2362, 2608, 2773, 2838, 3527
i.+ in 1129, 3438
i.+ inde 0003, 0080, 0123, 0189, 0328, 0362, 0422, 0427, 0452, 0532, 0542, 1085, 1125, 1178, 1215, 1229, 1364, 1380, 1510,

1549, 1576, 1660, 1743, 1807, 2044, 2077, 2108, 2547, 2789,
2857, 2903, 2935, 2965, 3031, 3050, 3099, 3196, 3203, 3350, 3389,
3429, 3504, 3543, 3545
Baġdād i.+ inde 1189
i.+ inde durur 0547
ḫükminüñ i.+ inde oldı 0450
i.+ inde olur 1084
i.+ indekin 2273
i.+ inden 0086, 0976, 1642, 2360, 2511, 2602, 3152, 3525
i.+ indeydi 1343, 2511
i.+ ine 0837, 2008, 2115, 2375, 2837, 2840, 2846, 2907, 3139,
3236, 3399, 3574
i.+ ini 0758, 1798
i.+ leri 2555

iç -: 1. Bir sıvıyı ağız yolu ile yutmak. **2.** Tatmak, yaşamak, maruz kalmak. -18-
i.- di 0379, 1756, 2337
i.- diler 2749
i.- düñ 1289
i.- elüm 1994
i.- er 0648, 0651, 1766, 1767, 2463, 2730, 3180
i.- meyüp 2285
i.- miş+ durur 1579
i.- üben 1805, 1946
i.- üp 0009

içeri: Bir yerin iç kısmı. -1-
i. 3109

içerü: Bir yerin iç kısmı. -5-
i. 2100, 2114, 2579, 2843
i.+ de 2096

içgi eyle - : İçki vermek, içki sunmak. -1-
i.- di 3178

içre: 1. İçinde. **2.** İçine. **3.** Zamanında. -110-
i. 0009, 0015, 0020, 0027, 0080, 0090, 0122, 0124, 0177,
0192, 0206, 0294, 0335, 0361, 0362, 0392, 0393, 0408, 0419,
0423, 0452, 0453, 0482, 0512, 0541, 0549, 0563, 0666, 0819,
0833, 0837, 0896, 0907, 0915, 0926, 0963, 0967, 1000, 1003,
1004, 1019, 1028, 1041, 1049, 1125, 1130, 1137, 1146, 1160,
1196, 1225, 1236, 1267, 1275, 1287, 1320, 1333, 1345, 1355,
1356, 1400, 1411, 1436, 1437, 1439, 1448, 1471, 1472, 1505,
1624, 1784, 1892, 2112, 2188, 2225, 2257, 2649, 2670, 2700,
2711, 2785, 2823, 2868, 2875, 2898, 2937, 2945, 3000, 3004,
3091, 3131, 3148, 3195, 3274, 3344, 3348, 3351, 3446, 3543,
3556, 3559, 3568, 3673
i+ y+ idi 1062

i.+ ydi 2987
i.+ y+ idi 0479

içün: İçin, sebebiyle. -41-
i. 0108, 1009, 3119
anuñ+ i. 0574, 0619, 0961, 2401, 2953, 3277, 3629
aş+ i. 3672
benüm+ i. 1649, 2808, 2822
bizüm+ i. 2144, 2145
emlāki+ y+ i. 0008
ḥærb+ i. 0756
ḥilmi+ y+ i. 0084
Ḫuẕāy+ i. 2960
ʿıyş+ i. 0253
inṣāf+ i. 0680
iş+ i. 2262, 2584, 3072
ḳætli+ y+ i. 0442
māl+ i. 2776
ne+ y+ i. 3535
nuṣret+ i. 0794
ʿævn+ i. 1597, 3433
Oġraş+ i. 2688
rānı+ y+ i. 1915
rāy+ i. 0718
Sāʿid+ i. 2103
sizüñ+ i. 3694
tīr-i ḳæżā+ y+ i. 2217
yüzüm+ i. 2144
ẓulmüñ + i. 0466
zühdi+ y+ i. 1530
ṭurmaġ+ i.+ dür 2842

iddiʿā ḳıl - : (Ar.+T.) **1.** Hedef edinmek, amaç hâline getirmek. **2.** Bahse tutuşmak. -2-
i.- dı 0621, 3008

idin -: 1. Edinmek, elde etmek, **2.** (Bir amaç için) kullanmak. -2-
esīr i.- di 1842
ḳalḳan i.- di 2451

ıḍlāl eyle - : (Ar.+T.) Doğru yoldan çıkarmak, şaşırtmak. -1-
i. eyledi 3161

ifṣād: (Ar.) Bozma, fesada uğratma. -1-
i. 0700

igird -: Kuşatmak. -1-
i.- ür 3241

iġribār: (?) Özellikle kıyı boyları ve adalara akınlar yapmaya elverişli küçük, süratli ve kürekli bir tekne çeşidi. -2-
i. 1704, 1709

iġvā eyle - : (Ar.+T.) Yolunu şaşırtmak, kışkırtmak, yoldan çıkarmak, aldatmak. -1-
i.- di 2259

ihānet: (Ar.) Aşağılama, hakaret. -1-
i.+ le 1494

iḫfā: (Ar.) Gizleme, saklama. -1-
i.+ y+ ile 3349

ihlāk eyle - : (Ar.) Helak etmek, kırıp geçirmek. -1-
i.- i Rūm eyledi 0580

iḥsān: (Ar.) İyilik, bağış. -11-
i. 1345, 1755, 1775, 1956, 2003
baḥr-i i. 1352
i.+ ile 1412
i.+ da 0984
i.+ ı 0419
i.+ ı+y+ ile 1372
i.+ iyle 1955
→ **iḥsān eyle - :** (Ar.+T.) Lütufta bulunmak, cömertlik göstermek suretiyle iyilikte bağışta bulunmak. -5-
i. eyledi 1951, 3307
inʿām u i. eyledi 2787
i.+ lar eyledi 0687
i. eylesün 2917
→ **iḥsān it(d) - :** (Ar.+T.) Lütufta bulunmak, cömertlik göstermek suretiyle iyilikte ve bağışta bulunmak. -4-
i. ide 3686
i. ider 0400
i. itdi 0209, 2897
→ **iḥsān ḳıl - :** (Ar.+T.) Lütufta bulunmak, cömertlik göstermek suretiyle iyilikte ve bağışta bulunmak. -5- **krş.** *iḥsān eyle-*, *iḥsān it(d)-*.
luṭf u i. ḳıl 2269
i. ḳıla 0196
luṭf u i. ḳıldı 0288
i.+ ı ḳılur 1161
i.+ lar idüp 3039

iḫtilāf: (Ar.) Anlaşmazlık, uyuşmazlık. -1- **krş.** *iḫtilāf it-*.
i.+ ı 2878
→ **iḫtilāf it - :** (Ar.+T.) Görüş veya fikir ayrılığına düşmek, anlaşmazlık yaşamak. -1- **krş.** *iḫtilāf*.
i. itme 0566

ihtimām : (Ar.) Özen. -1-
i. 0955
→ **ihtimām eyle - :** (Ar.+T.) Özenerek gayret göstermek, üzerinde dikkatle çalışmak. -2-
i. eylediler 1191
i. eyleyüben 3251
→ **ihtimām it(d) - :** (Ar.+T.) Özenerek gayret göstermek, üzerinde dikkatle çalışmak. -7-
i. idüp 0035, 3588, 3688
i. itdi 0271, 3160, 3620
i. itmiş 0094
→ **ihtimām ḳıl - :** (Ar.+T.) Özenerek gayret göstermek,

üzerinde dikkatle çalışmak. -8-

i. ḳıldı 0908, 0976, 1250

i. ḳılduḳ 2863

i. ḳıldum 1549

i. ḳılmadı 3536

i. ḳılmaz 1697

i. ḳılup 1147

→ **ihtimām ol - :** (Ar.+T.) **1.** Çalışmak, bir işi yapmaya girişmek. **2.** Son bulmak, sona ermek. -2-

i. oldı 0137

i. olup 1126

iḫtirāz it(d) - : (Ar.+T.) Sakınmak, uzak durmak. -2-

i. idüp 3029

i. it 0117

iḫtişār : (Ar.) Kısaltma, anlama zarar vermeden açıklama ve ayrıntıları çıkararak maksadı daha kısa ifade etme. -1-

i.+ ında 3313

→ **iḫtişār it - :** Kısaltmak, özet hâlinde anlatmak. (Ar.+T.) -1-

i. itdüm 0043

→ **iḫtişār ol - :** (Ar.+T.) Kısalmak, özet hâlinde anlatılmak. -1-

i. oldı 1501

iḫtiyāc: (Ar.) Gereksinim. -5-

i. 0433, 0568, 0581, 0705, 3154

→ **iḫtiyāc ol - :** (Ar.) Gereksinim duymak.

i.- dı 3698

iḫtiyār it - : (Ar.) Seçmek, tercih etmek. -1- **krş.** *iḫtiyār ḳıl-*.

i.- di 3302

iḫtiyār ḳıl - : (Ar.) Seçmek, tercih etmek. -1- **krş.** *iḫtiyār it-*.

i.- dı 0241

iḳdām eyle - : (Ar.+T.) Çaba göstermek. -1-

i.- düm 0037

iki: İki. -128-

i. 0125, 0239, 0240, 0257, 0275, 0297, 0300, 0305, 0351,
0357, 0385, 0406, 0437, 0452, 0504, 0505, 0551, 0623, 0625,
0626, 0673, 0696, 0740, 0773, 0784, 0813, 0903, 0904, 0906,
0949, 0968, 0983, 0999, 1001, 1017, 1023, 1088, 1175, 1180,
1181, 1202, 1218, 1224, 1377, 1422, 1451, 1468, 1525, 1625,
1644, 1674, 1680, 1682, 1729, 1731, 1746, 1756, 1761,
1781, 1783, 1802, 1889, 1902, 1913, 1934, 1961, 2035, 2036,
2134, 2150, 2183, 2212, 2241, 2290, 2337, 2368, 2383, 2427,

2569, 2643, 2738, 2750, 2845, 2850, 2880, 2881, 2899, 3002, 3009, 3012, 3019, 3023, 3027, 3036, 3043, 3056, 3057, 3061, 3068, 3097, 3195, 3208, 3241, 3243, 3273, 3311, 3346, 3372, 3373, 3459, 3480, 3543, 3630, 3641
i. bölük oldı 1826
i. pāre ḳıldı 1736
on i. nefs olur 1027
i.+ dür 0983
i.+ müz 2828
i.+ ydi 2026
i.+ ye 2430
i.+ yi 3059

iki biñ: İki bin. -1-
i. 2867

iki biñ biş yüz : İki bin beş yüz.-2-
i. 0168
i. oldı 0097

iki ḳat ol - : Derin saygı göstermek -1-
i.- up 2907

ikinci: İkinci, ikinci sıradaki. -6-
i. 0045, 0115, 0166, 0293, 0316, 1133

ikisi: İkisi, iki tanesi.-5-
i. 0096, 0273, 1833, 3076

iki yüz: İki yüz. -2-
i. 2026, 2982

iki yüz altmış : İki yüz altmış. -1-
i.+ da 1035

iki yüz biñ : İki yüz bin. -9-
i. 0635, 0965, 0975, 0977, 1473, 2330, 3160, 3186
i.+ den 3271

iki yüz elli altı : İki yüz elli altı. -1-
i. 2867

iki yüz elli biş : İki yüz elli beş. -1-
i. olmışdı 1030

iki yüz seksen : İki yüz seksen. -1-
i. olmış+ idi 1038

iki yüz seksen üç : İki yüz seksen üç. -1-
i. oldı 1006

iki yüz ṭoḳsan : İki yüz doksan. -1-
i. 0150

iki pāre ḳıl - : (T.+Far.+T.) İki parçaya ayırmak. -1-
i. ḳıldı 1736

iḳlīm: (Ar. *iḳlīm* < Yun. *klima*) Ülke, memleket, diyar. -21-
i. 3419

bīşe-i i. 0427
i.+ den 0675
i.+ e 2539, 2989, 3004, 3087
i.+ i 0220, 0327, 0342, 0932, 1406, 3335
i.+ in 0255, 0287, 1925, 2663
i.+ ini 1081
i.+ ine 0387, 3456
i.+ üm 2123

ikrām eyle - : (Ar.+T.) Lütuf ve iyilikte bulunmak, maddi veya manevi olarak cömertçe ikramda bulunmak. -1-
i.- di 2787

iktisāb ḳıl - : (Ar.+T.) (Bir süre boyunca) egemen olmak. -1-
i.- dı 0500

il: Ülke, memleket, diyar. -186-
i. 0387, 0467, 0470, 0522, 0615, 0645, 0697, 0932,
1896, **1919**, 2013, 2122, 2193, 2204, 2258, 2268, 2586, 3085,
3363, 3379, 3425, 3594
i.+ ile 3300
i.+ de 0284, 3487
i.+ den 0688, 1176, 2150, 3384
i.+ dür 2271
i.+ e 0636, 0750, 1603, 2331, 3056, 3057, 3147, 3524
i.+ i 0342, 0571, 0776, 0860, 1202, 1305, 1320, 1491, 1606, 1741, 1840, 2080, 2194, 2214, 2245, 2259, 2290, 2328, 2333, 2970,
3095, 3165, 3238, 3268, 3422, 3424, 3514, 3522, 3524, 3525,
3590
i.+ i çün 2733
i.+ in 0248, 0283, 0388, 0429, 1032, 1199, 1821, 1925, 1939,
1960, 2149, 2151, 2159, 2233, 2311, 2332, 2418, 2439, 2659,
3237, 3323, 3331, 3336, 3362, 3379, 3416, 3567
i.+ inde 0221, 0234, 0328, 0713, 0734, 1190, 1693, 2379, 3001,
3160, 3579
i.+ inden 1042, 1587
Menteşē i.+ inde olur 3301
i.+ ine 0684, 0817, 1130, 1291, 1584, 1588, 1609, 1688, 1763,
1970, 2025, 2031, 2076, 2278, 2431, 2746, 2751, 3129, 3172,
3227, 3335, 3337, 3343, 3463, 3578
i.+ ini 0727, 1114, 1929, 2051, 2060, 2267, 2674, 3090, 3260,
3321, 3440
i.+ i+ y+ idi 1969, 3620
i.+ iyle 3095
i.+ ler 2508
i.+ leri 1849, 2640
i.+ lerin 0529, 2513, 2532, 2741, 2743, 3381, 3512
i.+ lerinde 3596
i.+ lerinden 3351
i.+ lerine 1443, 1460, 2396, 2638

i.+ lerini 1694, 3521
i.+ üm 2123, 2139, 2148
i.+ ümüzi 2515
i.+ üñ 1819, 1883, 2080, 2288, 2509, 3098
i.+ üñüz 1841

İlāh: (Ar.) Allah, Tanrı. -11-
İ. 0105, 0171, 0448, 2952, 3211, 3691
ḥükm-i İ. 1245
ẓıll-i İ. 1367, 3000, 3385
ẓıll-i İ.+ uñdur 3415

İlāhī: (Ar.) "Ey Allah'ım!" anlamında Allah'a hitap sözü. -1-
İ. 3697

iʿlām: (Ar.) Anlatma, bildirme. -1-
i.+ dur 1325
→ **iʿlām eyle - :** (Ar.+T.) Duyurmak. -2-
i- eyledi 2959
→ **iʿlām it(d) - :** (Ar.+T.) Duyurmak. -1-
→ i.- ider 2679
iʿlām ḳıl - : (Ar.+T.) Anlatmak. -2-
i.- ḳılam 0314, 3658

ilçi: Bir hükümdar veya bey tarafından başka bir ülkeye gönderilen haberci, temsilci, elçi. -25-
i. 0609, 0646, 0752, 1768, 1899, 2134, 2135, 2261, 2263,
2274, 2275, 2325, 2327, 2334, 2335, 3161, 3375, 3376, 3482,
3483
i.+ ler 2326
i.+ sin 2760
i.+ yi 2140
i.+ yle 3222

ilçilig: Elçilik, habercilik görevi. -1-
i.+ e 3485

ile: İle; edat. -347-
i. 0250, 1044, 2342, 2549
ʿĀbidi Soḳrāt+ i. 0425
ad+ i. 1992, 2410
ʿædl+ i. 0185, 0418, 0544, 0565, 1013, 2880
āh+ i. 2820
æḥkām+ i. 0625
ʿæḳl+ i. 0464
āl+ i. 1211
Alp Arslan+ i. 1338
ʿAmr-ı Āṣ+ i. 0921
anlaruñ+ i. 3605
anuñ+ i. 0007, 0031, 0147, 0471, 0842, 1496, 1497, 2192, 2603,
2682, 2757, 3229, 3421
Aristāṭālis+ i. 0460
armaġānlar+ i. 2002
āṣār+ i. 0063
at+ i. 1833, 2745, 3650
āyīn+ i. 0670

bāb-ı ensāb+ i. 0049
bāġçe+ y+ i. 3665
baltalar+ i. 2621
başı+ y+ i. 1687
bāy+ i. 1552
bedr-i dīn+ i. 2627
Behrām+ i. 0625, 0627
Bendūye+ y+ i. 0781
benüm+ i. 2422
Bitlīs+ i. 0451
Boḳrātīs+ i. 0416
Bū Cehl+ i. 0892
Bū Ḫanīfe+ y+ i. 0979
bunuñ+ i. 0308
bu resm+ i. 0663
bu vech+ i. 3578
cāh+ i. 1616
cān+ i. 2914
ceng+ i. 0384
Cercīs+ i. 0475
cevr+ i. 2905
Çalış Ḫān+ i. 2988
çāpüklig+ i. 3590
çatal oḳ+ i. 0385
çekre oḳı+ y+ i. 2575
çekre+ y+ i. 1661, 2570
Çīh+ i. 3159
dād+ i. 0531
daʿvā+ y+ i. 2652
devlet+ i. 0171, 0271, 0562, 1905, 1990
dil+ i. 1856
duʿā-yı ḫæyr+ i. 3697
duʿā+ y+ i. 0479, 2816
dücāce+ y+ i. 3064
efġān+ i. 1391
eflāk+ i. 0077
Efrāsiyāb+ i. 0339
Efreng+ i. 2553
ehl-i tārīḫ+ i. 0094
ejdehā+ y+ i. 2678
Elbürz+ i. 0251
eli+ y+ i. 2835
emlāk+ i. 0077
emr-i ṣulḥ+ i. 0468
ensāb+ i. 3028
er+ i. 0977, 2831
Ercāsif+ i. 0366
esīr+ i. 1920, 2000
eṭbāʿi+ y+ i. 1607
eyvān+ i. 0582
fæżl+ i. 0017
fermān+ i. 0582, 1032, 1484
fesād+ i. 0950
feṭḥ+ i. 3104
feṭḥi+ y+ i. 3586
Feyleḳōs+ i. 0434
firāḳ+ i. 0100
Fireng+ i. 3392
fitne+ y+ i. 1129
Gādalān+ i. 1886
ġæyret+ i. 1397
Ġazan+ i. 1261
gemi+ y+ i. 2141, 3120, 3646
ġılmān+ i. 0078, 2852
ġırīv+ i. 2726
gövde+ y+ i. 2220
ġuṣṣa+ y+ i. 1767

güc+ i. 0705, 1686, 2433
güç+ i. 2733, 3484
gümiş+ i. 1912
gürzi+ y+ i. 2661
ḫæbs+ i. 1271
ḫæclet+ i. 2501
ḫākān+ i. 0725
ḫāḳān+ i. 0748
ḫāl+ i. 1211
ḫæmd+ i. 0001, 0002, 2859
ḫammām+ i. 3664
ḫançer+ i. 1129
Hārūn+ i. 0989
ḫāṣ+ i. 1512
ḫæṣm+ i. 1643
ḫasret+ i. 3414
ḫavf+ i. 2112
ḫayme+ y+ i. 0212
ḫæyr+ i. 1532
ḫılʿæt+ i. 3024, 3458
ḫışm+ i. 0622
ḫışm+ i. 2681
Ḫıtā-yı Çīn+ i. 0248
Ḫızḳīl i. 0305
ḥīle+ y+ i. 3308
Ḥilvān+ i. 0713
Hind+ i. 3253
Ḫorasān+ i. 1047
Ḫorāsān+ i. 0585
ḫōşluġ+ i. 2553
ḫūb-evṣāf+ i. 3028
ḫulḳ+ i. 0316
ḫūn+ i. 1473
Ḫusrev+ i. 0780
Ḥüseyn+ i. 0050, 1542
ḥüsn+ i. 2473
ʿIrāḳ+ i. 1436
İbrāhīm Ṣubaşı+ y+ i. 1894
iḫfā+ y+ i. 3349
iḥsān+ i. 1412
iḥsānı+ y+ i. 1372
il+ i. 3300
ilḥād+ i. 0555
İlyās+ i. 1832
ʿİmādüʾd-devle+ y+ i. 1144
ʿİmāriyye+ y+ i. 1031
inṣāf+ i. 0193
iʿzāz+ i. 0087
İrmiş+ i. 2986
İslām+ i. 0855, 1626
ism+ i. 0025
ismi+ y+ i. 0011
ittifāḳ+ i. 2256
İznīg+ i. 3094
Kābil+ i. 0251
kābīn+ i. 0670
kāfir+ i. 1976, 3127, 3311
ḳaftān+ i. 1986
ḳæhr+ i. 1419
ḳalḳan+ i. 2853
ḳalḳān+ i. 1652
ḳardaşları+ y+ i. 2730
ḳazuġ+ i. 3508
ḳıllet+ i. 3032
ḳırġun+ i. 1848
ḳız+ i. 1482
kiriş+ i. 0779
Kirmān+ i. 1032

kīse+ y+ i. 2126
köpriler+ i. 0753
külüng+ i. 2293, 2374
küşte+ y+ i. 2056
læfẓ-ı bedīʿ+ i. 0266
Lāz+ i. 3199
leşker+ i. 3010
leşker-i İslām+ i. 3633
luʿb+ i. 3593
luṭf+ i. 0019, 1419, 1514
Māhiyār+ i. 0438
mæḳhūr+ i. 1959
māl+ i. 2030, 2240, 3441, 3480, 3518
mancılıġ+ i. 0960, 1592
mancınıḳ+ i. 2601
Māverāʿüʾn-nehr+ i. 1419
mescid+ i. 1375
meteris+ i. 2079
mevlidi+ y+ i. 0894
mīl+ i. 0764
mīr+ i. 3656
Mīr İlyās+ i. 1828
næḳl+ i. 0464
nāzüklig+ i. 3590
nāzüklüg+ i. 3469
necm+ i. 0066
neft+ i. 2650
neler+ i. 3114
neyl+ i. 0334
nīrān+ i. 0078
Nūḥ+ i. 0068
nuḳl+ i. 1908
nūr+ i. 0125, 1369
nūrı+ y+ i. 2792
oġlan+ i. 1451, 1827
oġlı+ i. 0519
oġlı+ y+ i. 0163, 2347, 3281
oḳ i. 1679, 1871, 2095, 2364, 2848, 3014
ʿörf+ i. 0464
pādişāh+ i. 3370
Pāşā+ y+ i. 1765, 1901, 2023, 2118, 2221, 2248, 2312, 2381, 2761, 3600
pīşkeş+ i. 2190
Pīşrev+ Beg i. 2040
rāy+ i. 3561, 3572, 3583
remz+ i. 3587
renc+ i. 2553
resm+ i. 2911
resmi+ y+ i. 0670
rıḍvān+ i. 2852
Rūm+ i. 0375, 1510
ṣābūn+ i. 2208
Sām+ i. 0256, 0627, 3633
Samsām+ i. 1182
Sedd-i Yeʾcūc+ i. 0454
Semerḳand+ i. 0965
semm+ i. 3070
Sencer+ i. 1113
senüñ+ i. 3162
siḥr+ i. 3589
sizüñ+ i. 0789
söz+ i. 0470, 1998
ṣulḥ+ i. 1192
sulṭān+ i. 1484
Süleymān Şāh+ i. 2820
Şādşāpūr+ i. 0550

şāh+ i. 1616
Şeh Ræḥīm+ i. 0357
şehr-i Belḫ+ i. 0182
şerʿ+ i. 0464
şevḳ+ i. 2801
şīr+ i. 3401
tāc+ i. 0569
ṭāʿūn+ i. 0827, 0828
ṭaş+ i. 2403, 3353
tedbīr+ i. 3653
tekfūr+ i. 1959, 2399, 2465
tesbīḥ+ i. 0020
tīġ+ i. 3205
tuḥf+ i. 0609
ṭūp+ i. 3391, 3528
Ṭuzla+ y+ i. 1821
Türk+ i. 2298, 3158
Türkler+ i. 0304
ʿUḳbe+ y+ i. 0892
ulular+ i. 0831
ʿunṣur+ i. 0075
urġanlar+ i. 2185
ün+ i. 2208
yār+ i. 0050
yāt+ i. 3650
yilkenler+ i. 1963
zār+ i. 0325
zehr+ i. 0800, 0844, 1281
Zekeryā+ y+ i. 0311
zencīr+ i. 3653
ẕillet+ i. 0951
ẓulm+ i. 0735
Zübeyr+ i. 0918
ẕüll+ i. 0495
derd+ i. āh ḳılur 1005
inṣāf+ i. itdi 0716
süñü+ y+ i. ḳılıç oldı 2447
tedbīr+ i.+ di 1050
ne vech+ i.+ dür 2531
çıbuḳ börk+ i.+ y+ idi 1978
Soḳrāṭ+ i.+ ydi 0391

ilen: İle, edat. -1-
i. 3567

ilerü: Önce, evvel. -3-
i. 2422, 2450, 2770

ilet(d) -: Götürmek, yerine ulaştırmak. -5-
i.- diler 1880, 2046, 2372, 2815
i.- üp 3355

ilḥād: (Ar.) Dinden çıkma, imandan sapma; dinsizlik. -2-
i. 1282
i.+ ile 0555

ilḥāḳ ol - : (Ar.+T.) Katılmak, geçmek. -1-
i. olur 3136

illā: (Ar.) **1.** Sadece. **2** Mutlaka, ille. -5-
i. 0575, 1187, 1200, 1348, 1697

illeş -: Barışmak, uzlaşmak, sulh yapmak. -2-

i.- ür 3222
i.- ürler 1819

illik ol - : Beylik malı olmak; beyliğe yahut bir idareciye verilmiş bir yer olmak. -1-
i.- dı 1648

ʿ**ilm:** (Ar.) Özellikle dinî veya ahlaki bilgi. -13-
ʿi.- i Fæḫr-i Enbiyā 3675
ʿi.- i tevḥīdi 0351
ʿi. 0009, 0065, 0082, 1533
ehl-i ʿi. 1413, 3674
ʿi.+ i 0085
ʿi.+ i+ le 3565
ʿi.+ ine 0004
ehl-i ʿi.+ üñ 0592
ṣāḥib-i i. ü cemāl 0552

ilt -: 1. Bir kişiyi veya nesneyi bir yere götürmek, ulaştırmak. **2.** Bir topluluğu ya da nesneleri bir araya getirmek. -8-
i.- ersüz 0816
i.- üben 0089
i.- üp 3596
i.- ür 2654, 2781, 3227, 3606
i.- ürler 1910

İltibās ol - : Benzemek, taklit etmek, kılığına girmek. -1-
i.- dılar 0649

iltecā it - : (Ar.+T.) Yardım, destek veya korunma dileğiyle bir kişiye ya da makama yönelmek, sığınmak. -2- **krş.** *iltecā ḳıl-*.
i.- di 0684

iltecā ḳıl - : (Ar.+T.) Sığınmak. **krş.** *iltecā it-*.
i.- uram 3685

iltifāt it - : (Ar.+T.) İlgi göstermek, değer vermek, teveccüh etmek. -3-
i.- mez 0637, 2475, 3257

iltifāt ḳıl - : (Ar.+T.) Teveccühle karşılık vermek, ödüllendirmek. -1-
i.- madı 1494

iltimās it(d) - : (Ar.+T.) Dilemek, talep etmek, istemek. -1-
i.- üñ 0612

iltimās ḳıl - : (Ar.) Dilemek, talep etmek, istemek. -1-
i. ḳılur 0609

il üş -: Zarar vermek amacıyla başına üşüşmek. -1- **bkz.** *üş-*.
i. üşdiler 530

imām: (Ar.) Kendisine uyulan dinî önder. -5-
i. 0701, 0935, 1298, 1301, 1302
→ **imām ḳıl - :** (Ar.+T.) Bir

kişiyi halife veya meşru imam olarak tayin etmek. -1-

i.- dılar 1001

→ **imām ol - :** (Ar+T.) Halife olmak. -4-

i.- dı 1011, 1016

i.- madın 1301

i.- ur 0981

īmān: (Ar.) İnanma, inanç, inanış. -6-

ī. 0874

ehl-i ī. oldı 1523, 2953

ī.+ a 0152, 0157, 0883

→ **īmān getür - :** İslam dinini kabul ederek şehadet getirmek, Müslüman olmak. -5-

ī. getürmedi 0888

ī. getürür 0877, 0878, 2955, 3101

īmānsuz : (Ar.+T.) İnançsız, dinsiz. -1-

ī. 2648

ʿ**imāret :** (Ar.) Medrese talebelerine, cami görevlilerine, yoksullara, gelip giden yolcu ve misafirlere yemek vermek üzere kurulmuş aş evi. -3-

ʿi. 1573, 3435, 3666

→ ʿ**imāret eyle - :** (Ar.+T.) Bayındır hâle getirmek; bir yeri mamur, yaşanabilir ve düzenli kılmak. -2-

ʿi.- di 3573, 3663

→ ʿ**imāret ḳıl - :** (Ar.+T.) Bir hayır kurumu binası inşa etmek, kurmak. -2-

ʿi.- dı 3541

ʿi.- dılar 1335

imdi: Şimdi. -1-

i. 1577

in -: 1. Binek hayvanının veya bir hayvanın üstünden aşağı inmek. **2.** Bir deniz taşıtından karaya ayak basacak şekilde inmek. **3.** Allah tarafından dünyaya indirilmek. **4.** Zuhur etmek. **5.** Allah'ın gazabı veya savaş gibi kudretli olayların bir yere yönelecek şekilde gerçekleşmesi. -14-

i.- di 1785, 2725

i.- diler 2199, 2200, 2221, 2520

i.- er 0095, 0629, 0891, 3202

i.- ince 0076

i.- miş+ idi 2580

i.- üben 2875

i.- üp 0097

in: En; genişlik. -2-

i.+ i 3007

ʿ**inād eyle - :** Ayak diremek, diretmek. -1-

ʿi. eylemek 2433

inʿām: (Ar.) İyilik, ihsan, bağış, lütuf.

-3-
i. 2003
i. u iḥsān eyledi 2787
i.+ dur 1331

ʿināyetḳıl - : (Ar.+T.) Lütfetmek, ihsanda bulunmak. -1-
ʿi. ḳıl 1860

incel -: Zayıflayarak ince bir hâl almak. -1-
i.- miş 1104

incit -: Taarruz etmek, elem vermek. -1-
i.- mesün 2514

incü: İstiridye gibi kavkılı deniz hayvanlarının içinde oluşan küçük, sedef renginde tane. -2-
i. 1936, 2485

indür -: Yukarıdan aşağıya doğru düşürmek, yere indirmek, vurmak suretiyle bir şeyi yere sermek anlamında olup özellikle savaş bağlamlarında bir darbenin şiddetini ifade eder. Gürz ve kılıç gibi nesnelerle kullanmıştır. -1-
i.- em 2672

ine: Yine. -1-
i. 3668

iñen: Çok. -1-
i. 2607

infāḳ: (Ar.) Beslenmek için tüketilen öğün. -1-
i.+ ını 0196

infiʿāl çek - : (Ar.+T.) Öfke, kızgınlık, kırgınlık ve azap çekmek. -1-
i. çeksün 2330

inkār it(d) - : Yaptığı bir işi yapmadığını, söylediği bir sözü söylemediğini, tanık olduğu bir şeyi görmediğini, bilmediğini bilinçli olarak söylemek, saklamak, reddetmek. -1-
i. ider 2668

inḳıbāż : (Ar.) Ruhen daralma, sıkıntı duyma. -1-
i. 2905

ins: (Ar.) İnsan. -2-
i. 0666, 3584

inṣāf: (Ar.) Merhamet, vicdan ve mantığa dayanan adalet; kişide, adalet duygusu ile mantığın yönlendirdiği vicdan, adil ve ılımlı tutum, merhametli davranış, acıma. -4-
i. 0178
i.+ için 0680

i.+ ile 0193, 0716
i.+ ile itdi 0716

insān: (Ar.) İnsan. -4-
i.- ı cīm 0007
i. 0009, 0198, 2916

inşā it - : (Ar.+T.) Yazmak. -1-
i. itdiler 1085

intifāʿ: (Ar.) Yarar, istifade, fayda. -2-
i. 1159, 1185

intiḳāl eyle - : (Ar.+T.) Vefat etmek, ölmek, ahirete irtihal etmek. -2-
i. eyledi 1087, 3212

intiḳāl it(d) - : 1. (Ar.+T.) Vefat etmek, ölmek, ahirete irtihal etmek. **2.** Yönetimin veya siyasi iktidarın bir kişiden başka bir kişiye yahut bir hanedandan başka bir hanedana geçmesi. **3.** Bir yerden başka bir yere geçmek. -10-
i. itdi 0507, 1227, 1476, 1544, 2855, 3424, 3569, 3624
i. ider 1214, 1522

intiḳāl ḳıl - : (Ar.+T.) Vefat etmek, ölmek, ahirete irtihal etmek. **2.** Yönetimin veya siyasi iktidar için bir kişiden başka bir kişiye yahut bir hanedandan başka bir hanedana geçmek. **3.** Bir yerden başka bir yere geçmek. -18-
i. ḳıldı 1038, 1108, 1116, 1174, 1308, 1346, 1381, 1421, 1541, 2982, 3143, 3310, 3317, 3463, 3617
i. ḳıldurur 0403
i. ḳılur 1062, 3475

intiḳām : (Ar.) Öç. -3-
i. 0438, 0768
i.+ a 0446
→ **intiḳām eyle - :** (Ar.+T.) Bir kimseden ya da topluluktan öç almak, bir zararın karşılığını bilinçli biçimde cezalandırmayla vermek.
i. eyledi 0360
i. eyleñ 1301
→ **intiḳām ḳıl - :** Bir kimseden ya da topluluktan öç almak, bir zararın karşılığını bilinçli biçimde cezalandırmayla vermek. -6-
i. ḳıla 1697
i. ḳıldı 0494, 0768, 1021, 2356
i. ḳılmayalar 0462
→ **intiḳām ol - :** (Ar.+T.) Öç alma hâli ortaya çıkmak. -1-
i. oldı 2644

intiẓār ḳıl - : (Ar.+T.) Beklemek, bir kimseyi ya da topluluğu gözlemek ve gelişini beklemek.-1-
i. ḳılurlar 0780

iplik(g): Pamuk, keten, kenevir ve ipek gibi dokuma malzemelerinin bükülmesiyle elde edilen ince uzun tel. -1-
i.+ e 1104

ir -: Erişmek, ulaşmak, varmak. -92-
i. 0447
i.- di 0230, 0653, 0783, 0787, 0807, 1014, 1054, 1101, 1183,
1194, 1245, 1450, 1547, 1645, 1667, 1688, 1794, 1820, 1829,
1985, 1989, 2079, 2094, 2135, 2294, 2307, 2310, 2417,
2437, 2449, 2620, 2625, 2701, 2983, 3293, 3345, 3442, 3464,
3479, 3571, 3644, 3689
i.- diler 0796, 1800, 1813, 1817, 1942, 1968, 1970, 2057, 2159,
2304, 2385, 2750
i.- dügi 1839
i.- e 2578
i.- en 1632, 2853
i.- er 0106, 0341, 0557, 0572, 0677, 0948, 1002, 1238, 1846,
2321, 2494, 2723, 3051, 3235, 3258, 3439, 3511, 3610
i.- imez 3612
i.- ince 0909, 1548, 2869, 2870
i.- medin 1548
i.- memiş+ idi 2587, 3647
i.- meñüz 0822
i.- meseñ 2071
i.- mişdi 1214
i.- mişdür 1045
i.- se 0776
i.- üben 2239

İrciʿī: "Ey mutmain olan nefis! Razı olmuş ve kendisinden razı olunmuş bir halde Rabb'ine dön" şeklinde tercüme edilen *Fecr Suresi* 28. ayetin ilk kelimesi olup çeşitli kullanımlarda "ölüm" anlamına gelebilmektedir. -1-
İ. 0107

ʿ**irfān:** (Ar.) Derin kavrayış, anlayış ve bilgelik. -1-
ṣāḥib-i ʿi.+ iken 3062

irgör -: Ulaştırmak, eriştirmek. -4-
i.- di 0844, 0941
i.- düm 0461
i.- ürlerdi 2243

- *Müşterek k'ol nakşı uyhuda* ***görür*** */ Nice kim gördi-y-se nefse* ***irgörür*** (AİYA, mes.958)
- *Mısrdan Magrib-zemîne* ***irgöre*** */ Tâ anı Kaydâfa nicedür* ***göre*** (AİYA, mes.4534)
- *Bu hâletde nigârı* ***gördi Muhsin*** */ Figânın göklere* ***irgördi Muhsin*** (MÇVG, mes.6216)

- *Çünki baglandı kapuyı* ***gördiler*** */ Ah ü feryâdın göge* ***irgördiler*** (AŞSE, mes.5068)
- *Zanbak ü reyhânını dir* ***gör yine*** */ 'Âşık ü ma'şûkına* ***irgör yine*** (HZMS, mes.1084)

iriş -: Erişmek, ulaşmak. -64-
i.- di 0306, 0762, 0792, 0820, 0839, 0854, 1000, 1079, 1227,
1255, 1544, 1838, 1999, 2012, 2074, 2147, 2281, 2365, 2406,
2552, 2770, 3035, 3231, 3328, 3367, 3368, 3464, 3493, 3569,
3638
i.- diler 2205
i.- ince 2871
i.- iser 2420
i.- medi 2055
i.- medin 1564
i.- mege 3531
i.- üben 1835
i.- üp 2093, 2445, 2567, 3638
i.- ür 0332, 0343, 0647, 0677, 0769, 0785, 0982, 1007, 1143,
1176, 1193, 1640, 1768, 1903, 2263, 2316, 2545, 2845, 3242, 3244,
3400
i.- ürdi 1048, 2578

irkek(g) : Erkek. -1-
i.+ in 2046

irsāl eyle - : (Ar.+T.) Göndermek, yollamak. -6-
i. eyledi 0770, 0806, 3158, 3161, 3256, 3261

irsāl it(d) - : (Ar.+T.) Göndermek, yollamak. -7-
i. ider 0674, 0755, 0759, 2197, 3222
i. idüñ 0812
i. itdi 1059

irşād: (Ar.) Yol gösterme, rehberlik etme; hakikate, doğru yola yöneltme. -1-
i. durur 0081
→ **irşād it(d) - :** (Ar.+T.) Doğru yola yönlendirmek, dinî anlamda rehberlik etmek. -1-
i. ider 2953

irte: Sabah. -3-
i. 3047
i.+ ye 0664, 3330

irtidād: (Ar.) Başka bir dine girmek. -2-
i. 0902
ehl-i i. oldı 0225

irtiḥāl ḳıl - : (Ar.+T.) Vefat etmek, ölmek. -1-
i. ḳıldı 3093

irüş -: bkz. *irüş-*. -1-
i.- ür 0857

iṣbāt: (Ar.) Bir düşünce, olay veya bilginin gerçekliğini belgeyle, tanıkla veya kaynakla doğrulama. -1-
i.+ ına 0094

İslām: (Ar.) **1.** Müslümanlık, İslamiyet. **2.** İslam dininden olan kimse, Müslüman. **3.** İslam ordusu, İslam askeri. -50-
İ. 0860, 0915, 1003, 1460, 1470, 2889, 3127, 3196, 3198, 3280, 3408, 3409, 3559, 3631
ehl-i İ. 0879, 0909, 0944, 3612
ehl-i İ. oldılar 0909
leşker-i İ. 1902, 3502
sancaḳ-ı İ. 1656
İ.+ ile 0855,1626
leşker-i İ.+ ile 3633
İ.+ a 0305, 0355, 1007, 1513, 1514, 2952, 2954, 3327
feṭḥ-i İ.+ a 3082
leşker-i İ.+ a 1780, 3451, 3672
İ.+ adur 3681
İ.+ da 1466
İ.+ ı 3427, 3530
ehl-i İ.+ ı 3246
leşker-i İ.+ ı 3332, 3596
milk-i İ.+ ı 3573
ṣıḥḥat-i İ.+ ına 1314
İ.+ uñ 1471, 1838, 2352, 3400, 3467

isli: Ateşe tutulmuş, kararmış, dolayısıyla yakıcı veya zırh delici işlev taşıyan. -1-
i. 3450

ism: (Ar.) İsim, ad. -9-
i.- i æʿẓæm 0010
i. 1187, 3660
i.+ ile 0025
i.+ i 0027
i.+ idür 1240
i.+ in 0018
i.+ i+y+ ile 0011
i.+ iyle 2946

issi: Sahip. -5-
i.+ 0418
ı.+ di 1352
ı.+ n 2448, 3190

iste -: İstemek, talep etmek, dilemek. -27-
i. 2564
i.- di 1216, 1455, 2246, 2351, 2801, 3008
i.- r 1140, 1223, 1409, 1657, 1695, 1944, 2202, 2620, 2743
i.- r+ idük 2411
i.- rdi 2506
i.- rem 0462
i.- r+ ise 2243
i.- rler 2813
i.- rse 2009
i.- rseñ 3505
i.- rsiz 2614
i.- rüz 2829
i.- yem 2467

i.- yüp 2699

istebraḳ : (Ar.) Sırma ile işlenmiş bir tür kalın kumaş. -1-
i.+ dan 3660

istiʿcālit(d) : (Ar.+T.) Acele etmek. -6-
i. ider 0755, 1948, 2197, 2340
i. idüñ 0812
i. idüp 2687

istiḫrāc : (Ar.) Çıkarma, elde etme. -1-
i.- ı taḳvīm ḳıldı 0210

istiḳbāl it(d) - : (Ar.) -3- Karşılamak.
i. ider 1948, 2340
i. idüp 2687

istiḳlāl: (Ar.) Bağımsızlık, başkasına tâbi olmama. -3-
i.- i mecmūʿısı 0474
i.- i sulṭān oldı 0247
i.+ i 2978

istimāʿ ol - : (Ar.) (Bir rivayeti, haberi, bilgiyi, nakli) duymak, işitmek. -1-
i. olupdur 1539

istimdād : (Ar.) Yardım. -1-
i.+ a 0734

→ **istimdād ḳıl - :** (Ar.+T.) Yardım istemek, destek talebinde bulunmak. -1-
i. ḳıl 0772

istişfā: (Ar.) Birinin araya girmesini, aracılık etmesini isteme, şefaatçi olmasını dileme. -1-
i. 3402

ʿ**işyān:** (Ar.) Allah'ın buyruklarına karşı gelme. -1-
ʿi. 0005

iş: İş, amel, fiil. -61-
i. 0700, 1289, 1435, 2583, 3278, 3382, 3422, 3606, 3611, 3642
i.+ içün 2262, 2584, 3072
i. olmaz 3075
i.+ dür 3055
i.+ e 0411, 0778, 1797, 3287
i.+ i 0313, 0320, 0365, 0818, 0828, 0991, 1192, 1231, 1455,
1981, 2125, 2415, 2463, 2471, 2512, 2578, 2593, 2604, 2630, 2643,
2651, 2681, 3062, 3320, 3410, 3467, 3548, 3675
i.+ i olur 1243, 2880
i.+ idür 2502
i.+ in 2248, 2658
i.+ inden 2499
i.+ ine 0386
i.+ ini 3058, 3063
i.+ ler 3290
i.+ leri 0301, 1065, 1626

i.+ lerini 1429

→ **iş eyle - : 1.** Kötülük, fenalık yapmak. **2.** İş yapmak, bir şey yapmak**.** -2-

i. eyledi 1220

i.+ i eyledi 3589

→ **iş it(d) - :** Kötülük, fenalık yapmak. -2-

i. itmiş 1832

i.+ ler iderler 0571

→ **iş ḳıl - : 1.** Kötülük, fenalık yapmak. **2.** İş yapmak, bir şey yapmak**.** -3-

i. ḳılan 2232

i. ḳılur 3308

i.+ in ḳılmadı 2716

işāret ḳıl - : (Ar.+T.) İma etmek, belirtmek. -1-

i. ḳıldılar 2819

iş bitür - : Öldürmek, katletmek. -1-

i. 2958

- *Ne arslan idi kim yetdi getürdi / Bogazladı anun **işin bitürdi*** (RİEA, mes.202)
- *Berk yapışdı saçına basdı başın / Öldürüben ya'nî **bitüre işin*** (MPRA, mes.2801)

işbu: İşte bu, şimdiki. -52-

i. 0045, 0054, 0074, 0093, 0293, 0631, 0640, 0744, 0898, 0945, 0958, 101, 1028, 1219, 1225, 1243, 1274, 1411, 1505, 1665, 1958, 1991, 2270, 2411, 2478, 2482, 2562, 2865, 2980, 2990, 3043, 3065, 3066, 3290, 3313, 3422

i.+ dur 0232, 0282, 0828, 3042

i.+ lar 0817, 1151, 2511, 2653, 2993

i.+ lardur 0055

i.+ laruñ 1134

i.+ nda 1874, 2916

i.+ ndan 1037

i.+ nı 0771

i.+ nlar 1585

işbu resme : (T.+Ar.+T.) Böyle, bu şekilde. -2-

i. 2915, 2924

işit(d) -: İşitmek, duymak. -32-

i. 0227, 0785, 1076, 1313, 1583, 3152

i.- di 1121, 1445, 1799, 1818, 2665, 3026

i.- di+ kim 0698

i.- enler 0661

i.- mişdi 2289

i.- üp 0607, 0634, 0760, 2795, 3134, 3157, 3210, 3228

i.- ür 0365, 0386, 0411, 1702, 2117, 2677, 3052, 3138, 3484

işidil -: İşitilmek, duyulmak. -1-

i.- di 2529

işle -: İsabet etmek ve bu yolla zarar vermek. -1-
i.- di 2574

ʿişret it(d) : (Ar.+T.) Yiyip içip hoşça vakit geçirmek. -1-
ʿi. ider 3305

iştiḳāḳ: (Ar.) Türeyiş, türeme; soy, nesep. -1-
i.+ ı 1482

iştirāk: (Ar.) Ortaklık, hissedarlık, bir işe ya da mülke, yönetime birlikte sahip olma durumu. -1-
i. 1281
→ **iştirāk ḳıl - :** (Ar.+T.) Birini bir şeye ortak etmek, pay sahibi yapmak. -2-
i. ḳılam
i. ḳılmaz 0243
→ **iştirāk ol - :** (Ar.+T.) Ortak olmak, bir şeyde pay sahibi hâline gelmek. -1-
i. ola 1098

ʿişve ḳıl - : (Ar.+T.) Yalancı ve hoş tavır takınmak. -1-
ʿi.+ ler ḳılur+ idi 0638

it -: İtmek, güç uygulayarak ileri götürmek.
i.- diler 2745

it(d) -: Etmek; yardımcı fiil. -655-
fikr i. 3693
himmet i. 2425
iḥtirāz i. 0117
luṭf i. 1786
terk i. 2327
yād i. 0895
yardım i. 1665
i.- di 2956, 3405
āh i.- di 3211
beg i.- di 0300
behāne i.- di 0284
berdār i.- di 3230
binē i.- di 0182
bol i.- di 1932
burġōs i.- di 2649
ceng i.- di 1182, 1201, 1733, 2310
cevr ü sitem i.- di 0239
cidd i.- di 0534
cūd i.- di 0082
çāk i.- di 0973
dād i.- di 0716
dæʿvet-i dīn i.- di 0806
daʿvī i.- di 1198
dār-u-gīr i.- di 0145, 1212
duʿā i.- di 0158, 1906
emr i.- di 0855
esīr i.- di 1350, 1417, 3303
feryād i.- di 2654
feth̟ i.- di 0529, 1093, 3552, 3572, 3583
fikr i.- di 0446
fürūʿ i.- di 2691

ġırīv i.- di 0322, 2176
ḫāk i.- di 0232
ḥæmle i.- di 3405
ḥāṣıl i.- di 3590
ḥæzm i.- di 1760
helāk i.- di 0228, 0816, 2715
ḫiẕmet i.- di 2351
hūm i.- di 3408, 3502
ḫurd i.- di 2701
ḫurūc i.- di 0473, 0985, 1117, 3319
ḫurūş i.- di 0885
hücūm i.- di 2310, 2387, 2571
ḥükm i.- di 0471, 0543, 3096
iḥsān i.- di 0209, 2897
ihtimām i.- di 0271, 3160, 3620
iḫtiyār i.- di 3302
ilticā i.- di 0684
intiḳāl i.- di 0507, 1227, 1476, 1544, 2855, 3424, 3569, 3624
irsāl i.- di 1059
ittifāḳ i.- di 2536
ḳæbż i.- di 0226
ḳalʿ i.- di 0730
kār-sāz i.- di 3567
kār-zār i.- di 1605, 2854
ḳæṣd i.- di 1220
ḳætl i.- di 0254
ḳısm i.- di 1153
ḳıtāl i.- di 3264, 3624
ḳul i.- di 2342
mancınıḳ i.- di 2597, 2598, 2600
mæʿmūr i.- di 0712
māt i.- di 2934
mescid i.- di 1334, 1591
meyl i.- di 2912
muḥkem i.- di 3581
münfæʿil i.- di 1431
münfeẕ i.- di 0537
müstecāb i.- di 1599, 2186
næḳl i.- di 1380
ʿāciz i.- di 0331
ʿafv i.- di 1256
ʿærż i.- di 1857
ʿævn i.- di 0683
ʿæzm i.- di 0669, 1760, 2757, 3467, 3575, 3601
oġraş i.- di 2169
ʿuzlet-i ḫælḳ i.- di 0408
penāh i.- di 1737
ræġbet i.- di 3024
red i.- di 3431
rezm i.- di 1141
ṣæbr i.- di 0024
sefer i.- di 1244
ṣoḥbet i.- di 3173
ṣulḥ i.- di 0450, 0725
şāh i.- di 0847, 1407
şehr-i Ehvāz i.- di 0541
şehr-i Şehrīm i.- di 0541
şikār i.- di 3469
şükr i.- di 2810
ṭæleb i.- di 0200
tār-u-mār i.- di 1966
tavuḳ i.- di 2732
tebāh i.- di 0528
terk i.- di 0456, 3423
ṭulūʿ i.- di 2691
yād i.- di 2433

yaraġ i.- di 1702, 3141
yasın i.- di 0321
ẓāhir i.- di 0453
ẕelīl i.- di 1096
av i.- diler 2372
baş i.- diler 2551
bīcān i.- diler 1012
bünyād i.- diler 0540
çāk i.- diler 3020
dæʿvet i.- diler 0933
defn i.- diler 0121, 2015, 3073, 3355
efġān i.- diler 3349
esīr i.- diler 2052
feryād i.- diler 1490
fetḥ i.- diler 3099
fiġān i.- diler 2231
giryān i.- diler 2287
ġulū i.- diler 2306
ḥæbs i.- diler 0791
ḫælīfe i.- diler 0901
inşā i.- diler 1085
ḳætl i.- diler 0801, 0843
ḳaṭrān i.- diler 2375
kurbān i.- diler 3215
mecrūḥ i.- diler 0439
muḥtāc i.- diler 2290
ne i.- diler 1490
pāre pāre i.- diler 1237, 3286
pinhān i.- diler 3349
ṣavaş i.- diler 2602
sulṭān i.- diler 1012
şehīd i.- diler 0915
tārāc i.- diler 2290, 3651
tekfūr i.- diler 2256
teslīm i.- diler 2102, 2344
tīr-bārān i.- diler 3189
töhmet i.- diler 0919
vaṣiyyet i.- diler 3414
vīrān i.- diler 2287
yād i.- diler 1146, 1490
yaġma i.- diler 2418
yaraḳ i.- diler 2207
ne i.- dise 2537
ḥükm i.- di+ y+ ise 2256
i.- dügin 0339
ne i.- dügin 3053
yavuz i.- dügin 2448
dæʿvet i.- dükce 3176
ḥāṣıl i.- düm 3694
iḫtiṣār i.- düm 0043
şerḥ i.- düm 3473
vedāʿ i.- düm 2824
yigirmi iki bāb i.- düm 0043
yavuz i.- düñ 2512
i.- e 0254
dār-u-gīr i.- e 2192
ḥæl i.- e 1752
ḫān i.- e 2989
ḥükm i.- e 0744
iḥsān i.- e 3686
maḳbūl i.- e 3554
ʿærż i.- e 1492
ʿæzm i.- e 1694
rezm i.- e 1694
şer i.- e 0610
tār-mār i.- e 3629
terk i.- e 0445
yardım i.- e 0656

ẓāhir i.- e 0070
şebīḫūn i.- eler 1997
ceng i.- elüm 1991
fikr i.- elüm 3540
şāh i.- elüm 2331
tekfūr i.- elüm 2331
ẕikr i.- elüm 2864, 3540
şerḥ i.- em 0899, 2531, 2737
ṭærḥ i.- em 0899
terk i.- em 2490
ẕikr i.- em 3359
ḥærb i.- emez 3655
menʿ i.- emez 2086
ceng i.- emez oldı 2603
şæbr i.- emezem 2496
ḳætl i.- emezsin 0464
i.- er 0138, 0253, 3340
ʿæceb i.- er 0634
ʿafv i.- er 1252, 1254
āh i.- er 2014, 2727
ʿæhd i.- er 0724
āh u zār i.- er 0440
āl i.- er 3222
ʿæmel i.- er 0982
anı i.- er 2373
ʿār i.- er 0841
ʿærż i.- er 2904
āsān i.- er 0404
ʿæṭā i.- er 0688
āvāz i.- er 3634
ʿævn i.- er 1425
āzād i.- er 0470, 3227
ʿæzl i.- er 0428
ʿæzm i.- er 0397, 0722, 1138, 1426, 2350, 2368, 2617, 3129, 3456, 3468, 3481, 3508, 3516
ʿæzm-i Hindūstān i.- er 0728
ʿæzmi i.- er 3354
bæḫşiş i.- er 1854
bālā i.- er 0204
bārān i.- er 2972
behişt-ābād i.- er 1532
belʿ i.- er 0466
berdār i.- er 0440
berg-i rāh i.- er 3354
beyʿ ü fürūḫt i.- er 0524
bī-ārām i.- er 3196
bī-cān i.- er 1311
bünyād i.- er 0159, 3340
ceng i.- er 0333, 1144, 1395, 1781, 2784, 3228, 3273, 3501
cünbiş i.- er 2037
Cürcānda i.- er 0714
çāpüklüg i.- er 3603
çıġış çıġış i.- er 1781
dæʿvet i.- er 1761, 3490
defn i.- er 2400
dil-teng i.- er 3273
duʿā i.- er 1534
düşnām i.- er 0760
esbāb i.- er 0253
fermān i.- er 0978, 1305, 1311, 1486
feryād i.- er 2537
fetḥ i.- er 0965, 1590, 2883, 3080, 3082, 3098, 3237, 3321, 3486, 3517, 3524, 3580, 3585
fikr i.- er 1505
fiʿl-i ʿecīb i.- er 0214

fużūl i.- er 2148
ġærḳ i.- er 1427
ġæzā i.- er 1633, 2503
ġuluvv-i ʿām i.- er 2679
ġurrīş i.- er 2037
güm güm i.- er 3637
güẕer i.- er 2662
ḫæber i.- er 2215
ḥæbs i.- er 1092, 1199, 1302
ḥæmleʾi i.- er 3196
ḫān i.- er 1486
ḥævāle i.- er 0383
himmet i.- er 1613
ḫurd i.- er 2599
ḥükm i.- er 0221, 0222, 0480, 0516, 0518, 0588, 0950, 1142, 1146, 2228, 2276, 2371, 2977, 3496
ʿıyd u dügün i.- er 3674
ʿıyş i.- er 0590
ʿişret i.- er 3305
iḥsān i.- er 0400
inkār i.- er 2668
intiḳāl i.- er 1214, 1522
iʿlām i.- er 2679
irsāl i.- er 0674, 0755, 0759, 2197, 3222
irşād i.- er 2953
istiḳbāl i.- er 1948, 2340
istiʿcāl i.- er 0755, 1948, 2197, 2340
ḳæbż i.- er 1433
ḳæbż-i māl i.- er 0674
ḳalʿ i.- er 0466
kār-zār i.- er 3576
ḳæṣd i.- er 0215, 0761, 0856, 1712
ḳæṣd-ı İstanbūl i.- er 3394
ḳæṣdın i.- er 0572
ḳætl i.- er 0189, 0217, 0257, 0826, 0844, 0892, 1289
kesb i.- er 0202
ḳısm i.- er 0247
ḳısmet i.- er 2970
kīn i.- er 0760
kuhl i.- er 0381
kūr i.- er 0385
mænṣūr i.- er 0245
mæʿmūr i.- er 0245
menʿ i.- er 0155, 0736, 1761
merdūd i.- er 0084
mesʿūd i.- er 0084
miḫnet i.- er 0157
mihr i.- er 0748
mürd i.- er 2599
næḳl i.- er 2529
nālān i.- er 1305
nāyib i.- er 1252
nāzüklüg i.- er 3603
nevmīẕ i.- er 2479
Nīgebōlī ʿæzmini i.- er 3245
oyunlar i.- er 3166
pehlüvān i.- er 2986
pervāz i.- er 3634
peydā i.- er 0204
peyġāmber i.- er 0124
ræġbet i.- er 1761
redd i.- er 0431
reyb i.- er 0274
rezm i.- er 0397, 0722, 1426, 3468
salṭanet i.- er 0188

sehv i.- er 3257
seyrān i.- er 2972, 2986
ṣoḥbet i.- er 3305
ṣulḥ i.- er 0669, 0728, 3378
sulṭān i.- er 0400, 0404, 0978, 1019
ṣūret i.- er 0361
Sünnī i.- er 0974
şād i.- er 0470, 3227
şāh i.- er 3513
şarṭ i.- er 0726
şükr i.- er 2282
tæʿbīr i.- er 2924
tābūt i.- er 2778
tæḥḳīḳ i.- er 0745
taḥrīḳ i.- er 3104
tæḳrīr i.- er 2924
tæḳsīm i.- er 0860, 1413
tæʿlīm i.- er 0129, 0671, 3315, 3422
tār-mār i.- er 2424
taṣdīḳ i.- er 0745
tæṣnīf i.- er 0146, 0203, 0211
tæʿẕīm i.- er 1413
tedbīr i.- er 0617, 1633, 1690, 3058, 3385
tefrīk i.- er 0135
teʾḫīr i.- er 3058
tekbīr i.- er 3078
tekrār i.- er 2668
teʾlīf i.- er 0146, 0203, 0211
teng i.- er 1144
terk i.- er 0688, 1438, 2175, 2780
teslim i.- er 0671
teslīm i.- er 0129, 0860, 1320, 3422, 3481
teşhīr i.- er 1120
væṣī i.- er 0131, 0149
velīiʿæhd i.- er 1336
yād i.- er 1532, 2537
zād i.- er 0159
ẕikr i.- er 1505
zühd i.- er 0408
ceng i.- er+ idi 1678
næẕer i.- er+ idi 3287
terk i.- er+ idi 0420
ceng i.- er+ iken 2622
fehm i.- er+ iseñ 3676
ceng i.- er oldı 3236
ceng i.- erdi 1484
duʿā i.- erdi 3379
menʿ i.- erdi 0889
ʿıyş u nūş i.- erdi 1449
penāh i.- erdi 1535
şikār i.- erem 0642
ẓænn i.- erem 0821
ceng i.- erken 3644
fetḥ i.- erken 3567
i.- erler 2373
beg i.- erler 0606
ḫurd i.- erler 2156
ḥükm i.- erler 1314
ictināb i.- erler 1972
işler i.- erler 0571
ḳætl i.- erler 1453
kūr i.- erler 0764, 0954
menʿ i.- erler 2176
mevḳūf i.- erler 3063
şāẕıluḳ i.- erler 1946
ṭæleb i.- erler 2688

red i.- erlerdi 1677
yardım i.- erseñ 2633
i.- ersiz 3062
ceng i.- esiz 2739
yād i.- evüz 3436
fetḥ i.- eydi 3539
şerḥ i.- eyin 2862
iḫtilāf i.- me 0566
iʿtimād i.- me 1543
ḳæbūl i.- medi 2148
semʿ i.- medi 1769
yavuz i.- medük 2513
i.- mege 0030
cemʿ-i leşker i.- mege 1441
ceng i.- mege 1657
dil-teng i.- mege 1657
ġæzā i.- mege 2197
ḥıfẓ i.- mege 0733
ḳætl i.- mege 0460
ʿıyd i.- mege 1305
riʿāyet i.- mege 0130
çāresin i.- mek 2510
çeri i.- mek 2543
ḫān i.- mek 1223
ḳætl i.- mek 0462, 0777
menʿ i.- mek 1770
maġrūr i.- mesün 1578
yavuz i.- mesün 2514
güzend i.- meye 2130
ḳæbūl i.- meye 2124
dār-u-gīr i.- mez 3311
himmet i.- mez 3031
iltifāt i.- mez 0637, 2475, 3257
kār-zār i.- mez 3587
sāḥirden i.- mez 3589
şavaş i.- mez 3446
ceng i.- mezdi 2715
binā i.- miş 0545
cemʿ i.- miş 2032
helāk i.- miş 1686
ihtimām i.- miş 0094
iş i.- miş 1832
tebāh i.- miş 2095
ḳæṣd i.- miş durur 2138
hūm i.- miş idi 3451
hücūm i.- miş idi 3451
ricʿat i.- mişdi 1440
ḳætl i.- señ 0465
himmet i.- sün 1770
ʿædl i.- üben 0130
āh i.- üben 2804
ceng i.- üben 1654
cidd i.- üben 0037
fetḥ i.- üben 3215, 3438
ġæzā i.- üben 2877
ġulū i.- üben 3618
İsḥāḳ i.- üben 0015
ḳum i.- üben 2672
kūr i.- üben 1012
luṭf i.- üben 2100, 3560
mālāmal i.- üben 0711
ṣoḥbet i.- üben 0651
tebdīl i.- üben 0785
terk i.- üben 1451, 3348
yas i.- üben 2016
żæʿīf i.- üben 0581
yol i.- übenin 2293
iltimās i.- üñ 0612

irsāl i.- üñ 0812
istiʿcāl i.- üñ 0812
şāh i.- üñ 0622
teslīm i.- üñ 2332
yād i.- üñ 0655
āh i.- üp 0121, 3020, 3070, 3084
cehd i.- üp 2010
cemʿ i.- üp 0635, 2874
ceng i.- üp 1976, 2826, 3241
çat çat i.- üp 2570
dæʿvet i.- üp 0373
der i.- üp 0205
fetḥ i.- üp 0429, 3671
fetḥ-i bāb i.- üp 1587
fetḥi i.- üp 2884
ġæyret i.- üp 3221
ġırīv i.- üp 1785
ḥæbs i.- üp 0706
ḥæmd i.- üp 2226
ḥased i.- üp 0319
ḫıfẓ i.- üp 0018
ḥükm i.- üp 0349
ictināb i.- üp 3259
iḥsānlar i.- üp 3039
ihtimām i.- üp 0035, 3588, 3688
iḥtirāz i.- üp 3029
istiḳbāl i.- üp 2687
istiʿcāl i.- üp 2687
ḳan i.- üp 2853
ḳætl i.- üp 0520, 0530
luṭf i.- üp 0719, 2065
ʿærż i.- üp 0893
ʿæzm i.- üp 0135
redd i.- üp 2495
ṣavaş i.- üp 2796
sedd i.- üp 0536
sefer i.- üp 1552
ṣulḥ i.- üp 0710
ṣād i.- üp 0014
şitāb i.- üp 0323
ün i.- üp 3116
ẓulm i.- üp 0593

it: İt, köpek; düşman. -2-
i. 2680
i.+ i 3206

ʿitāb: (Ar.) Âşıkane bir cilve ve naz.1-
ʿi. 2904

itdür -: Yaptırmak. -3-
binā i.- di 0732
murg-zār i.- di 0389
i.- ürler 1706

iʿtibār: (Ar.) Saygınlık, değer. -2-
i. 2493, 3282
→ **iʿtibār ḳıl - :** (Ar.+T.) Değer vermek, önemsemek, itibar etmek. -1-
i. ḳılmazdı 3003

iʿtidāl: (Ar.) Aşırı olmama, ne çok fazla ne çok az, tam gerektiği kadar olma, orta halde bulunma, ölçülülük. -1-
i. 2899

iʿtiḳād: (Ar.) İnanç, kanaat, düşünce. -1-
i.+ um 3577

iʿtimādeyle - : (Ar.+T.) Güvenmek, dayanmak, bel bağlamak. -1-
i. eylemegil 0788

iʿtimād it - : (Ar.+T.) Güvenmek, dayanmak, bel bağlamak. -1-
i. itme 1543

iʿtimād ḳıl - : (Ar.+T.) Güvenmek, dayanmak, bel bağlamak. -1-
i. ḳılımadı 1394

iʿtimād ol - : (Ar.+T.) Güvenilecek kimse veya merci olmak. -1-
i.+ um olısar 0118

iʿtimāduʾllāh ḳıl - : (Ar.+T.) Allah'a güvenmek, Allah'a dayanmak, işlerini Allah'a havale etmek. -1-
i. ḳıl 0117

iʿtirāż ḳıl - : (Ar.+T.) İtiraz etmek, karşı durmak. -1-
i. ḳılmaz 2931

itmāmeyle - : (Ar.+T.) Tamamlamak, bitirmek. -2-
i. eyledük 3658
ḳæṣd-ı i. eyledüm 0037

ittifāḳ: (Ar.) Birlik; bir konuda birlikte davranmak üzere anlaşma. -7-

i. 0471, 0913, 1033, 1234, 1354, 2624
i.+ ile 2256
→ **ittifāḳ eyle - :** (Ar.+T.) Bir olmak, birlik olmak -1-
i. eylemişdi 2295
→ **ittifāḳ it - :** (Ar.+T.) Birlik olmak, bir konuda birlikte davranmak üzere anlaşmak. -1-
i. itdi 2536
→ **ittifāḳ ḳıl - :** (Ar.+T.) Birlik olmak, bir konuda birlikte davranmak üzere anlaşmak. -1-
i. ḳılurlar 0933
→ **ittifâḳ ol - :** (Ar.+T.) Birlik veya anlaşma içinde bulunmak. -2-
i. oldı 1510
i. olmaz 3244

iv -: Acele etmek. -1-
i.- e 0325
i.- er 2494

ʿivaż: (Ar.) Karşılık. -1-
ʿi. 0105

iy: Ey; hitap sözü. -57-
i. 0347, 0631, 0645, 0995, 1339, 1576, 1664, 1666, 1748,
1786, 1801, 1803, 1874, 1893, 1904, 1991, 1995, 2020, 2109,
2122, 2127, 2137, 2201, 2265, 2271, 2327, 2390, 2414, 2422,
2476, 2480, 2486, 2488, 2492, 2493, 2495, 2497, 2512, 2531,
2563, 2583, 2585, 2658, 2737, 2788, 2798, 2806, 2818, 2826,
2827, 2862, 2874, 3067, 3081, 3083, 3534

iz: İz, eser, kalıntı. -1-
i.+ ini 0453

iʿzāz: (Ar.) Saygı ile ağırlama. -1-
i.+ ile 0087

izdihām eyle - : (Ar.+T.) Kalabalık bir hâlde bir yere yığılmak. -1-
i. eyleyince 3647

→ **izdihām ol - :** (Ar.+T.) Yığılma ortaya çıkmak. -1-
i. oldı 3457

ʿ**izz:** (Ar.) Değer, kıymet, şan, şeref, yücelik, kudret. -8-
ʿi. 1014, 1210, 1365, 1524, 1529
ʿi. ü cāh ḳılmadı 1150
ʿi.+ i+ le 3565
devlet-i ʿi.+ iyle 3557

ʿ**izzet:** (Ar.) Şeref, itibar, kıymet. -7-
ʿi.- i Yūşaʿla 0016
ʿi. 0007, 0033, 3550
ʿi.+ i 2504
ʿi.+ iyle 0022
ʿi.+ le 0403

→ ʿ**izzet ḳıl - :** (Ar.+T.) Şan, şeref, itibar kazandırmak. -4-
ʿi. ḳıla 0443
ʿi. ḳılur 2002, 2524, 2754, 2895

ḳab: Kap; içine bir madde konan şey. -1- **krş.** *ḳāb*.
ḳ.+ i 1719

ḳāb: krş. *ḳab*. -1-
ḳ. 2595

- *İder eczâsına ʻattâr anı* ***kâb*** */ Kalır ayakda o mânend-i* ***türâb*** (EZMM, mes.3/12)

ḳabā: (Ar.) Üst elbisesi; cüppe, kaftan. -1-
şeh-i ehl-i ḳ. 1801

ḳabīle: (Ar.) Aynı bölgede, ortak bir toplumsal düzen içinde yaşayan ve aynı soydan gelen ailelerin oluşturduğu sosyal topluluk; boy. -3- **krş.** *ḳabīlē*.
ḳ. 0902, 0903

ḳabīlē: bkz. ve **krş.** *ḳabīle*. -1-
ḳ.+ yi 0904

kābin: (<Çin. *chia* ‘kıza verilen’ + *pên* ‘ana para’) Başlık parası. -1-**krş.** *kābīn*.
k. 3362

kābīn: bkz. ve **krş.** *kābin*. -1-
k.+ ile 0670

ḳabḳara : Simsiyah. -1-
ḳ. 3188

ḳæbr: (Ar.) Mezar. -2-
ḳ.+ i 1369
ḳ.+ ini 3139

ḳæbūl eyle - : (Ar.+T.) Kabul etmek. -1-
ḳ. eyledi 1931

ḳæbūl it - : (Ar.+T.) Kabul etmek, rıza göstermek, onaylamak. -2-
ḳ. itmedi 2148
ḳ. itmeye 2124

ḳæbūl ḳıl - : (Ar.+T.) Kabul kılmak, rıza göstermek, onaylamak. -4-
ḳ. ḳıldı 3240
ḳ. ḳılmadı 2127
ḳ. ḳılmaz 2268
ḳ. ḳılur 1900

ḳæbż: (Ar.) Ele alma, avucuna alma, hükmü altına alma. -1-
ḳ.+ ına 3254
→ **ḳæbż it - : 1.** Ele geçirmek. **2.** Avucu içine almak, hükmü altına almak. (Ar.+T.) -3-
ḳ.- i māl ider 0674
ḳ. ider 1433
ḳ. itdi 0226
→ **ḳæbż eyle - :** (Ar.+T.) Ruhu teslim almak, canını almak. -1-
ḳ. eyledi 0941
→ **ḳæbż ol - :** (Ar.+T.) Ruhu teslim alınmak, ölmek. -1-
ḳ. olur+ iken 0111

ḳaç -: Bulunması gereken bir yerden zor kullanarak veya hileyle ayrılmak, firar etmek. -47- **krş.** *ḳaş-*.
ḳ.- anın 2290
ḳ.- ar 0337, 1434, 1837, 2089, 2317, 2453, 2678, 3334, 3530, 3645, 3646
ḳ.- ardı 2646, 2721
ḳ.- dı 0241, 0643, 0645, 0707, 0763, 0858, 1105, 1113, 1114,
1118, 1248, 1737, 1895, 2011, 2572, 2987, 3113, 3314, 3608,
3645
ḳ.- dılar 2233
ḳ.- maġa 3280
ḳ.- maḳ 1091
ḳ.- mañuz 1992
ḳ.- mış idi 1834
ḳ.- savuz 2409
ḳ.- uban 2697, 3110, 3174

ḳ.- up 0439, 2734

ḳaç: Herhangi bir şeyin sayısını veya sayı ile ölçülebilen değerlerini öğrenmek için kullanılan soru sıfatı. -1-
ḳ. 3525

ḳaçan: Ne vakit, ne zaman ki. -4-
ḳ. 0905, 2727
ḳ.+ kim 1965, 2987

ḳaçġun: Kaçak, firari. -1-
ḳ. 3374

ḳaçmaḳlıḳ(ġ) : Kaçış, firar ediş. -1-
ḳ.+ a 2298

ḳadar: 1. Aşağı yukarı, yaklaşık, takriben. **2.** Ölçüde, derecede. -5-
ḳ. 1632, 1921, 2438, 3670
ḳ.+ dur 2408

ḳædd: (Ar.) Boy pos. -5-
ḳ.+ i 2383, 2899
ḳ.+ ini 2094, 2698
ḳ.+ iydi 0686

ḳædemeyle - : (Ar.+T.) Ayak basmak. -1-
ḳ. eyleyüp 2145

ḳædem baṣ - : (Ar.+T.) Ayak basmak. -1-
ḳ.- dı 3571

ḳader: bkz. ve **krş.** *ḳadar*. -1-
ḳ. 3274

ḳadırġā : (<Yun. *katergon*) İki direkli savaş gemisi, çektiri. -17- **krş.** *ḳādırġa*, *ḳādırġā*.
ḳ. 1649, 1650, 1809, 1943, 2006, 2069, 2070, 2071, 2686
ḳ.+ da 2113
ḳ.+ sı 2068
ḳ.+ ya 1924, 2072, 2200, 2201
ḳ.+ yle 2295

ḳādırġa : -2- **bkz.** ve **krş.** *ḳadırġā*.
ḳ. 2005
ḳ.+ lar 2545

ḳādırġā : -5- **bkz.** ve **krş.** *ḳadırġā*.
ḳ. 2026, 2518
ḳ.+ sı 2680
ḳ.+ y+ idi 1704
ḳ.+ ya 1707

ḳædīd: (Ar.) Etleri dökülmüş, yalnız kemik kalmış olan gövde, iskelet. -2-
ḳ. 2648, 3508

ḳædīm: (Ar.) Başlangıcı bilinmeyecek kadar çok geçmişte kalan, çok eski, ezelî. -1-
ẕāt-ı ḳ. 0003

ḳædīmī: (Ar.) Eskiden beri var olan. -1-
ḳ. 0119

Ḳædr: (Ar.) Kur'an'ın indirilmeye başlandığı Ramazan ayının 7. gecesi. -1-
Ḳ. 0926

ḳædr: (Ar.) değer, kıymet, şeref. -2-
himmet-i ḳ.- i bülend 3683
celāl-i ḳ.- i pür oldı 1369

kāfir: (Ar.) **1.** İslam dininden olmayan kimse ya da kimseler. **2.** İslam dininden olmayan düşman ordusu. -146-
k.- i Fīrūz-nām 0911
k.- i ḥærbī 1660
k. 0157, 0162, 0231, 1310, 1460, 1461, 1629, 1671, 1675,
1694, 1701, 1727, 1729, 1789, 1790, 1791, 1792, 1821, 1848, 1871, 1897,
1984, 2007, 2010, 2027, 2042, 2048, 2055, 2084, 2088, 2089, 2094
2098, 2115, 2161, 2162, 2215, 2216, 2296, 2301, 2309, 2310,
2311, 2317, 2319, 2363, 2364, 2377, 2388, 2389, 2412, 2424,
2431, 2445, 2480, 2513, 2532, 2533, 2579, 2588, 2603, 2607,
2640, 2641, 2649, 2670, 2686, 2688, 2690, 2694, 2739, 2741, 2743,
2832, 2839, 3220, 3225, 3246, 3247, 3248, 3327, 3421, 3429,
3438, 3448, 3471, 3509, 3522, 3527, 3530, 3648
k.+ iken 1514
k.+ ile 1976, 3127, 3311
k. oldı 0143
k. olmışdur 3646
k.+ den 1731, 2069, 2359, 2533, 2726
k.+ e 0896, 1771, 1974, 2008, 2095, 2313, 2453, 2481, 2602,
3141, 3431
k.+ i 0889, 1594, 1842, 1845, 1937, 2092, 2456, 2728,
3235
k.+ ine 1955
k.+ le 0162
k.+ ler 0890, 2097, 2308, 2361, 3427
k.+ leri 1637, 3653
k.+ üñ 1467, 1474, 1627, 1980, 2703, 2709, 3147, 3170, 3267,
3402, 3404, 3445, 3510

ḳaftān-2-
ḳ.+ ile 1986
ḳ.+ lar 0146

ḳahhārol - : (Ar.+T.) Mahvetmek, yıkıcı bir etki meydana getirmek. -1-
ḳ. oldı 0822

kāhin: (Ar.) Doğaüstü güç ve yollardan geleceği bilme, gizli ve kayıp şeyleri bulma iddiasında bulunan kişi. -1-

k. 0741

ḳæhr: (Ar.) Yok etme, perişan etme, mahvetme. -3-
ḳ.+ ile 1419
ḳ.+ ınuñ 0162
ḳ.+ ine 0796

→ **ḳæhr ḳıl - :** (Ar.+T.) Mahvetmek, perişan etmek, boyun eğdirmek. -2-

ḳ. ḳıldı 3591
ḳ.+ ini ḳıldı 2883

→ **ḳæhr ol - :** (Ar.+T.) Büyük bir musibete maruz kalmak, mahvolmak. -1-

ḳ. oldı 0929

ḳæḥt: (Ar.) Kıtlık. -1-
ḳ. 3392

→ **ḳæḥt ol - :** (Ar.+T.) Kıtlık meydana gelmek. -2-

ḳ.- i ʿæẓīm oldı 0687
ḳ. oldı 0195

Ḳahtāni : -2- **bkz.** ve **krş.** *Ḳahtānī*.
Ḳ.+ dür 0056, 1282

Ḳahtānī : (Ar.) Kahtân soyundan gelenler, bu soya mensup olanlar. -1- **krş.** *Ḳahtāni*.
ḥükm-i Ḳ. 1321

ḳaḳı -: Öfkelenmek, kızmak. -4-
ḳ.- dı 0411, 2565
ḳ.- r 3257
ḳ.- yuban 2499

ḳal -: **1.** Eksilen bir şeyden geri kalmak. **2.** Bakiyesi olmak. **3.** Bir yerde bulunmak. **4.** Hüküm altında bulunmak. **5.** Bir tarihte uygulanmaya başlayarak sürdürülmek. **6.** Bir inanç üzere olmak. **7.** (*tañ*, *ḥæyrān* gibi sözcüklerle) bir duygu durumu içerisinde bulunmak. **-140-**
ḳ.- a 0469, 0624, 1110, 2251, 2926
ḳ.- a+ mı 3476
ḳ.- dı 0091, 0169, 0243, 0273, 0322, 0386, 0472, 0696, 0829,
0903, 0989, 1088, 1175, 1200, 1274, 1365, 1414, 1429, 1430, 1507, 1616, 1627, 1743, 1854, 1941, 2011, 2128, 2190, 2213, 2279, 2291, 2320, 2426, 2428, 2430, 2478, 2603, 2648, 2776, 2801, 2824, 2994, 3022, 3027, 3031, 3263, 3279, 3347, 3426, 3433, 3489, 3503, 3649, 3650
ḳ.- dılar 0661, 2177, 2382, 2388
ḳ.- dum 2491
ḳ.- durup 2210
ḳ.- ıpdı 2180
ḳ.- madı 0092, 0174, 0928, 1039, 1467, 1645, 1784, 2488
ḳ.- madın 1992
ḳ.- mamış 2304
ḳ.- mamışdı 1537
ḳ.- mamışdur 0666
ḳ.- mañ 3534

ḳ.- masa 3282
ḳ.- masun 0234
ḳ.- maya 0444
ḳ.- maz 0664, 1295, 1659, 2173
ḳ.- mış 1922, 2068
ḳ.- mış+ idi 0652, 2436, 3404
ḳ.- mışlar 1923
ḳ.- mışuz 1786
ḳ.- sun 2328
ḳ.- updur 1427
ḳ.- ur 0090, 0100, 0163, 0201, 0238, 0296, 0495, 0906, 0947,
0981, 0986, 1017, 1021, 1189, 1205, 1208, 1715, 1865, 1893, 2069, 2081, 2117, 2181, 2774, 2910, 2927,
2928, 2935, 2937, 2981, 2984, 2993, 3043, 3140, 3150, 3233, 3249, 3429, 3443, 3454, 3488

ḳalʿ it(d) - : (Ar.+T.) Yok etmek. -2-
ḳ. ider 0466
ḳ. itdi 0730

ḳalʿa: (Ar.) Eskiden savunma ve güvenlik amacıyla düşmanın gelmesi mümkün olan yerlerde veya stratejik noktalarda, boğazlarda, geçitlerde yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı. -83- **krş.** *ḳalʿā*, *ḳalʿe*.
ḳ.- i Türk 0414
ḳ. 1479, 1634, 1661, 1797, 1841, 1925, 2057, 2059, 2083,
2153, 2160, 2236, 2318, 2596, 2676, 2740, 2741, 2785, 2840,
3118, 3120, 3388, 3389, 3448, 3461, 3471, 3529, 3626, 3630,
3632, 3639
ḳ. idi 1625
ḳ. ola 3640
ḳ.+ da 1896, 2641, 3111
ḳ.+ da olsa 0771
ḳ.+ dan 2568, 2753
ḳ.+ dan çıḳdı 1903
ḳ.+ dur 1846
ḳ.+ ʾi 1443, 1635, 1647, 1839, 1870, 2045, 2051, 2847, 3528
ḳ.+ lar 2586
ḳ.+ larumuz 3607
ḳ.+ m 1860
ḳ.+ nuñ 2161, 2841, 3119
ḳ.+ sı 1743, 2078
ḳ.+ sına 2567
ḳ.+ sında 2580
ḳ.+ ya 1643, 1738, 1838, 1845, 1855, 1878, 2044, 2050, 2082, 2088
2323, 2354, 2581, 3114, 3115, 3398, 3408, 3644, 3652
ḳ.+ yı 1926
ḳ.+ yle 1840

ḳalʿā: -13- **bkz.** ve **krş.** *ḳalʿa*.
ḳ.+ sı+ le 1929
ḳ.+ sına 1910
ḳ.+ ya 1895, 2695, 2727, 2728, 2736, 3109, 3643
ḳ.+ yı 1878, 2579, 2739, 3617

ḳalʿa-vār : (Ar.+Far.) Kale gibi. -1-

ḳ. 1660

ḳaldur - : Bir nesneyi bulunduğu yerden yukarı almak, kalkmasını sağlamak. -4-
ḳ.- am 2671
ḳ.- dı 1613, 2844
ḳ.- up 2475

ḳalʿe: -1- **bkz.** ve **krş.** *ḳalʿa*.
ḳ.+ den 2735

ḳāleb: (Ar.) Kalıp, şekil, suret. -1-
ḳ.+ i 0548

ḳælem: (Ar. *ḳalem* < EYun. *kalamos*) Alın yazısı, baht. -1-
ḳ. 2587

ḳalfediz : (Yun. *kalaphates*) Gemilerde ve deniz araçlarında kaplama tahtaları aralarını üstüpülerle doldurup ziftleyerek su sızdırmaz hâle getirme. -1-
ḳ. oldı 1703

ḳalḳ -: Doğrulmak. -1-
ḳ.- dı 3016

ḳalḳan: Eskiden savaşçının, karşı saldırıdan kendini korumak için kullandığı çeşitli malzemeden yapılmış savunma aracı. -6- **krş.** *ḳalḳān*.
ḳ. 1640, 2542, 2618, 2704
ḳ.+ ile 2853
ḳ.+ ı 1735
→ **ḳalḳan idin - :** -Kalkan edinmek, kendini korumak amacıyla bir şeyi önüne almak. -1-
ḳ. idindi 2451

ḳalḳān: -1- **bkz.** ve **krş.** *ḳalḳan*.
ḳ.+ ile 1652

- *Bir elde tîg çün hurşîd-i **rahşân** / Felek-vâri bir elde çarhi **kalkân*** (BMMA, mes.3154)
- *Anuñ yanında bir pûlâd **kalkân** / Ki mislin görmemişdür çarh-i **gerdân*** (LÇFN,mes.2584)
- *Tokundı çünki çeşm-i dîve **kalkân** / Teninden gitdi tâkat kaldı **bî-cân*** (LÇFN, mes.2706)
- ‘*Adû başına yagdı tîr-i **bârân** / Ki döndi geriye destinde **kalkân*** (ŞPŞM, mes.2353)
- *Kılıcla anı çaldı şâh-i **merdân** / Kılıca tutdı melʿûn karşu **kalkân*** (TBAÇ, mes.1577)

ḳæltæbān : (Far.) Namussuz, alçak. -4-
ḳ. 1743, 3173, 3254

ḳ.+ uñ 3285

kām: (Far.) Tat, zevk, lezzet.-1-
k. 1433

kām-kār eyle : (Far.+T.) İsteğine kavuşturmak, devlet ve ikbal sahibi kılmak. -1-
k. eylesün 0067

ḳæmʿ ḳıl - : (Ar.+T.) Kahretmek, ezmek. -2-
ḳ. ḳıla 3265
ḳ. ḳılalar 0603

kāmrān : (Far.) Arzusuna kavuşmuş olan, mutlu. -2-
k. 2563, 2762

ḳamu: Bütün, hep. -22-
ḳ. 0081, 1509, 1755, 2067, 2193, 2240, 2619, 2641, 2665,
2963, 3188, 3392, 3438, 3503, 3631
ḳ.+ sı 0651, 0668, 1261, 1924, 2090, 2558, 2766

kān: (Far.) Maden, cevher. -7-
k.- ı recā 3685
k.- ı vefā 1160, 3459
k.- ı zer 3594
k.+ ıdur 3678
k.+ ın 0186

ḳan : Atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı, dem, hun. -22- **krş.** *ḳān*.
ḳ. 0313, 1739, 1783, 1995, 2052, 2227, 2697, 2710, 2712, 2808, 2838, 3032, 3195, 3586
ḳ.+ a 0358, 2821
ḳ.+ dan 1678
ḳ.+ ı 0385, 0499, 1226, 2707
ḳ.+ lar 0920
→ **ḳan it - :** Kanlı hâle getirmek. -1-
ḳ. idüp 2853

ḳān: -2- **bkz.** ve **krş.** *ḳan*.
ḳ. 1692, 2712

ḳanda: Nerede. -5-
ḳ. 2914, 2972, 3030, 3550, 3680
→ **ḳanda ol - :** Nerede olmak, her nerede olursa olmak. -1-
ḳ. olsa 1804

ḳandan : Nereden. -1-
ḳ. 2893

ḳandīl: (Ar.) İçinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı. -2-
ḳ. 2163
ḳ.+ i 2633

ḳanı: Hani. -4-
ḳ. 1495, 2070, 2431, 3054

ḳāniʿ ol - : (Ar.+T.) Kanaatkâr olmak, elindeki ile yetinmek. -1-
ḳ. ola 0196

ḳanḳı: Hangi. -1-
ḳ. 2803

ḳañlı: Kağnı, kağnı arabası. -2-
ḳ. 2372
ḳ.+ lar 2407

ḳanlu: Kanlı, kanla karışık. -2-
ḳ. 2584, 2660

ḳapa -: Kapamak, örtmek. -3-
ḳ.- dılar 1839
ḳ.- mışdı 2900
ḳ.- r 2735

ḳapu: 1. Yapı, kale veya şehre giriş-çıkış için bırakılan, açılıp kapatılma düzeneği olan açıklık. **2.** Hükümdarın sarayı, katı, huzuru. **3.** İlahi rahmet ve mağfiretin sembolü sayılan manevi kapı. -23-
ḳ. 0790, 1717, 2093, 2321, 2323, 2581, 2753
ḳ.+ dan 2734
ḳ.+ ña 1996, 2272
ḳ.+ ñda 0632, 2423
ḳ.+ sı 2841
ḳ.+ sın 1851, 2161
ḳ.+ sına 2318
ḳ.+ sını 2851
ḳ.+ ya 2094, 2320, 2367
ḳ.+ yı 2090, 2735

kār: (Far.) **1.** Yarar, fayda, kazanç. **2.** Savaş, mücadele, uğraş. -6-
k. 0414, 1619, 1664, 3600
k.+ ını 3672
ḳ.+ uñ 2595
→ **kār it - :** Uğraşmak, çabalamak. -1-
ḳ. itdi 1704
→ **kār ḳıl - :** (Far.+T.) Uğraşmak, dürüşmek, çabalamak, iş yapmak. -1-
k. ḳıldı 0713

ḳar: Atmosferde bulunan su buharının donmasıyla meydana gelmiş, hafif tanecikler hâlinde uçuşarak yağan beyaz renkli su kristalleri. -1-
ḳ. 2291

ḳara (1) : Kara, siyah. -7-
ḳ. 0586, 2193, 2401, 2624, 2821, 2887, 3348

ḳara (2) : Kara, toprak, kara parçası. -3- **krş.** *ḳare*.
ḳ.+ dan 2196, 2745
ḳ.+ ya 2203

Ḳara Buġra : Aydınoğulları tarafından kullanılan bir mancığa verilen ad. -2-
Ḳ.+ nuñ 2602
Ḳ.+ yı 2623

ḳara ev : Kıl çadır. -1-
ḳ.+ leriyle 2887

ḳaraġul : Hisar bekçisi. -1- **krş.** *ḳaraḳul*.
ḳ. 2842

ḳaraḳul : Gözcü, bekçi. -1- **krş.** *ḳaraġul*.
ḳ.+ lar 1120

Ḳaraman oġlı : Karamanoğulları Beyliği. Bazı bağlamlarda doğrudan bu beyliğin başında bulunan beyi de ifade etmektedir. -5-
Ḳ. 3226, 3228, 3334, 3365
Ḳ.+ na 3368

ḳarañu ol - : 1. Büyük bir üzüntü veya felaket sonucu kedere bürünmek. **2.** Karanlık hâle gelmek. -2-
ḳ. olup 3453
ḳ.+ sı olmaya 2591

ḳærār: **1.** Hüzur, sükun, gönül dinginliği, rahatlık. **2.** Yerleşmek, sabit kalmak. -18-
ḳ. 0658, 1414, 2497
ḳ.+ um 2496
→ **ḳærār eyle - : 1.** Görevde bulunmak, hüküm sürmek. **2.** Bulunmak, sabit kalmak, durmak.
ḳ. eyledi 0845, 0971
ḳ. eylemiş 0747
→ **ḳærār ḳıl - : 1.** Görevde bulunmak, hüküm sürmek. **2.** Kalmak, durmak, beklemek, konaklamak. **3.** Karar vermek.
ḳ. ḳıldı 0192, 1806, 2222
ḳ. ḳıldılar 1759, 2347, 2771
ḳ. ḳılmayasın 2424
ḳ. ḳılmış 1662
ḳ. ḳılmışdı 3302
ḳ. ḳılsun 2300
ḳ. ḳılur 2933

ḳaravaş :-1- **Bkz.** ve **krş.** *ḳaravāş*.
ḳ.+ am 1859
→ **ḳaravaş :** Bir kimsenin hizmetine girmek, hizmetinde bulunmak. -1-
ḳ. olam 2490

ḳaravāş : Cariye, hizmetçi. -4- **krş.** *ḳaravaş*.
ḳ. 1827, 1879, 1914, 1952
- *Didi virün altun kul ü* ***karavâş*** */ Samur ü nah ü kimha dürlü*

kumâş (SNCD, mes.787)

- *Cevher ü altun gümiş raht ü* ***kumâş*** */ Cümle senüñ ben saña bir* ***karavâş*** (YMVG, mes.220)
- *İki yüz dügme Çini Mısri* ***kumâş*** */ Virdi iki yüz Hıtayl* ***karavâş*** (ACMH, mes.5160)

ḳara yil : Kuzeybatıdan esen, soğuk ve çoğunlukla fırtına şeklindeki rüzgâr. -1-
ḳ. 1966

ḳara yir : Toprak, kara, kara parçası. -1-
ḳ.+ e 2305

kārbān: (Far.) Kervan. -1-
k. 2089

ḳarcaş - : Karışmak, karma karışık olmak, birbirine dolaşmak, bozulmak. -1-
ḳ.- up 3192

ḳardaş: Kardeş; Kardeş; anne ve babaları ya da bunlardan biri aynı olan kişiler. -59- **bkz.** ve **krş.** *ḳardeş*.
ḳ. 0220, 3036
ḳ.+ idi 1127, 1422
ḳ. olur 2131
ḳ.+ a 2481
ḳ.+ ı 0179, 0201, 0218, 0320, 0344, 0369, 0375, 0640, 0706, 0970, 1042, 1097, 1111, 1243, 1310, 1734, 1894, 2017, 2479, 2554, 2754
ḳ.+ ı ḳılur 1061
ḳ.+ ı+ dı 0324, 3252
ḳ.+ ı+ le 1594
ḳ.+ ın 0674, 0698, 1336
ḳ.+ ına 0290, 0440, 0684, 0999, 1430
ḳ.+ ı+y+ idi 0683, 1147
ḳ.+ ıydı 3102
ḳ.+ ıyle 1745
ḳ.+ lara 2818, 2960
ḳ.+ ları 1175, 2075, 2528, 2812
ḳ.+ ların 2421
ḳ.+ larını 1951, 2521
ḳ.+ ları+y+ ile 2730
ḳ.+ larum 2818
ḳ.+ laruñ 2564
ḳ.+ um 2482
ḳ.+ umuz 2431
ḳ.+ un 2810
ḳ.+ uñ 2265

ḳardaşı oġlı : Kardeş oğlu; yeğen. -2-
ḳ. 0307
ḳ.+ ydı 0352

ḳardeş: -2- **bkz.** ve **krş.** *ḳardaş*.
ḳ.+ i 2630, 3320

ḳare: -1- **bkz.** ve **krş.** *ḳara (2)*.
ḳ. 1635

ḳarga-vār : (T.+Far.) Karga gibi. -1-
ḳ. 3372

ḳarı: İhtiyar kadın. -1-
ḳ.+ yı 3487

ḳarıl -: Karışmak. -1-
ḳ.- dı 2708

ḳarındaş : 1. Kardeş; anne ve babaları ya da bunlardan biri aynı olan kişiler. **2.** Dost, arkadaş, ahi. -3-
ḳ. 2784, 3067
ḳ.+ idi 1585

ḳarış -: Karışmak, birbirine girmek, müdahale etmek. -3-
ḳ.- uban 2318
ḳ.- up 2036
ḳ.- ur 1889

ḳarış: Beddua. -1-
ḳ. 2500

ḳar(ı)n: İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga altından kasıklara kadar olan ön bölümü. -2-
ḳ.+ ına 0411
ḳ.+ ında 1103

kār-sāz: (Far.) Kabiliyetli, becerikli. -6-
k.- ı şerḳ 3655
k. 1638, 1666, 1745, 3290, 3581

→ **kār-sāz it - :** (Far.+T.) Kabiliyetinden istifade ile iş yaptırmak, işleri hallettirmek. -1-
k. itdi 3567

- *Milk-i Mısr içre ser-firâz itdi / Cümle ahkâma* ***kâr-sâz itdi*** (HHYZ, mes.5276)

→ **kār-sāz ol - :** (Far.+T.) Kabiliyetli olmak, becerikli olmak. -1-
k. olsa 1506

- *Her işde ittifâk ü meşveretle* ***kâr-sâz oldı*** */ ‘Aceb mi olsa re‘yi mazher-i tevfîk-i sübhânî* (SDFS, tar.54/30)

ḳarşu: 1. Karşı, mukabil. **2.** Bir yerin karşı tarafı. **2.** -e doğru. -13-
ḳ. 0787, 0922, 2406, 2500, 2932, 3330, 3398, 3581
ḳ.+ da 2690, 2814
ḳ.+ dan 2364
ḳ.+ sıydı 2187

→ **ḳarşu çıḳ - : 1.** Karşılamak. **2.** Karşısına çıkmak. -6-
ḳ. çıḳdı 1778, 2158, 2349, 2782, 2852
ḳ. çıḳmadılar 2687

→ **ḳarşu dur - :** Bir kişinin ya da bir nesnenin karşısında saygıyla durmak. -2-
ḳ. durdı 1719
ḳ. durur 2906

→ **ḳarşu gel - :** -3- Karşılamak.

ḳ. geldi 2279

ḳ. gelür 2002, 2754

→ **ḳarşu ir - :** Karşılamak. -1-

ḳ. irdi 1930

→ **ḳarşu ḳo -** : Karşıya koymak. -1-

ḳ.- yı 0142

→ **ḳarşu ṭur - : 1.** Karşı çıkmak, muhalif olarak mücadele etmek. **2.** (Ağırlamak üzere) karşılamak. -5-

ḳ. ṭurdılar 2336

ḳ. ṭuruban 2666

ḳ. ṭurup 2191

ḳ. ṭurur 0756, 2282, 2790

kār-u-zār eyle - : (Far.+T.) **bkz.** ve **krş.** *kār-zār*. -2-

k. eyledi 1358

k. eylemezüz 2029

kār-zār : (Far.) Savaş, kavga, mücadele. -25-

k. 1728, 3052, 3641

ṣāḥib-i k. 1623

→ **kār-zār eyle - :** (Far.+T.) Savaşmak, çarpışmak, mücadele etmek. -1-

k. eylemegil 2414

→ **kār-zār it(d) - :** Savaşmak, çarpışmak, mücadele etmek. (Far.+T.) -4-

k. ider 3576

k. itdi 1605, 2854

k. itmez 3587

→ **kār-zār ḳıl - :** (Far.+T.) Savaşmak, çarpışmak, mücadele etmek. -15-

k. ḳıla 3572, 3621

k. ḳıldı 0366, 1699, 2312, 3247, 3582, 3600

k. ḳılımaz 3609

k. ḳılmaz 1511

k. ḳılur 3641

k. ḳıluram 0642

k. ḳılurken 1371, 3232

k. ḳılurlar 2371

→ **kār-zār ol - :** (Far.+T.) Mücadele ortaya çıkmak. -1-

k. oldı 3426

ḳæṣd: (Ar.) Hedef, amaç, niyet. -5-

ḳ.+ ı 1694, 2913

ḳ.+ ına 1632, 2143

ḳ.+ uñ 2561

→ **ḳæṣd eyle - : 1.** Amaçlamak, niyet etmek, azmetmek, hedeflemek. **2.** Bir kimsenin canına kıymayı istemek, zarar vermeyi amaçlamak. (Ar.+T.) -4-

ḳ.- ı emīrü'l-müʿminīn eyledi 0925

ḳ.- ı ġæzā eyledi 2133

ḳ.- ı itmām eyledüm 0037

ḳ. eyledi 1698

→ **ḳæṣd it(d) - : 1.** Amaçlamak, niyet etmek, azmetmek, hedeflemek. **2.** Bir kimsenin canına kıymayı istemek, zarar vermeyi amaçlamak. -9-

ḳ.- ı İstanbūl ider 3394
ḳ. ider 0215, 0761, 0856, 1712
ḳ.+ ın ider 0572
ḳ. itdi 1220
ḳ. itmiş durur 2138

→ **ḳæṣd ḳıl - : 1.** Amaçlamak, niyet etmek, azmetmek, hedeflemek. **2.** Bir kimsenin canına kıymayı istemek, zarar vermeyi amaçlamak. -3-

ḳ. ḳılur 0238
ḳ.+ ın ḳıldı 1793
ġæzā ḳ.+ ın ḳılur 3044

ḳæṣr: (Ar.) Köşk, saray. -8-
ḳ.- ı celāline 0008
ḳ.- ı ʿæẓīm 0206
ḳ.- ı zer 0676
ḳ. 0540, 0595, 2469, 3543
ḳ.+ ından 0740

ḳaş -: Kaçmak.-19- **krş.** *ḳaç-*.
ḳ.- dı 0991, 1248, 1445, 1943, 1937, 1944, 2736, 2992, 3015, 3046, 3197, 3250,
3325, 3368, 3371, 3407, 3484, 3610, 3648

ḳaş: Gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar. -2-
ḳ. 3067
ḳ.+ laruñ 2489

ḳat: 1. Kat, bir büyüğün huzuru. **2.** Tabaka. -20-
ḳ. 0088, 0159
ḳ.+ ına 0439, 1139, 1876, 2238, 2663
ḳ.+ ında 0127, 0151, 0223, 0315, 0533, 0910, 1137, 1304, 1632,
2504, 2975, 3146, 3220

ḳatʿ: (Ar.) Kesme, son verme, sona erme. -1-
ḳ.+ ı 0495

→ **ḳatʿ eyle - :** (Ar.+T.) Kesmek, son vermek. (Ar.+T.) -1-

ḳ. eylemedi 0105

ḳat -: Karıştırmak. -2-
ḳ.- ar 0932
ḳ.- dılar 2605

ḳatı: -2- **bkz. ve krş.** *ḳati*.
ḳ. 2669, 3220

ḳatıl -: Karışmak. -2-
ḳ.- up 2708
ḳ.- ur 2035

ḳatır: Erkek eşekle kısrağın çiftleştirilmesinden elde edilen, dişisi çoğunlukla, erkeği ise mutlak kısır, yük taşımaya elverişli, dayanıklı,

kulakları eşeğinki gibi uzun, melez bir yük hayvanı. -2- **krş.** *ḳatīr*.
ḳ. 1913
ḳ.+ dı 3185

ḳati: Katı, pek, sert, şiddetli. -34-
ḳ. 0357, 0723, 0995, 1464, 1678, 1688, 1797, 1831, 1844,
2038, 2049, 2050, 2062, 2064, 2091, 2103, 2323, 2379, 2401,
2420, 2461, 2497, 2504, 2652, 2654, 2722, 2724, 2783, 3033,
3071, 3270
ḳ.+ dür 2177, 2292

- *Tâk-i kisrâ eyle çatladı **kati** / İşidenüñ gitdi ‘akl ü **tâkati*** (SÇMY, mes.418)
- *Sen ya mel‘ûn fitneyi gey **kati** / Ben eydirera saña uyan **ismeti*** (YZDD, mes.510)
- *Düşdi küffâr leşkerine **heybeti** / Korkdı bundan ol la’in kayser **kati*** (TBAÇ, mes.3755)
- *Çü_irişdi sakâ-hâneye_ol **sûreti** / Görüp eyledi âh **kati kati*** (SNCD, mes.4107)
- *İrdiler bunlar evine tiz **iti** / Gördi Ya‘kûb bunları güldi **kati*** (ŞHYZ, mes.997)
- *Didi elbette ‘azâb idem **kati** / Yâ bogazlayam anı yine **eti*** (ŞSSH, mes.763)

ḳātil ol - : (Ar.) (Bir kimseyi) öldürmek, öldüren kişi olmak. -1-
ḳ.+ i oldı 0099

kātib: (Ar.) Yazıcı. -1-
k. 2529

ḳatīr: -1- **bkz.** ve **krş.** *ḳatır*.
ḳ. 1916

ḳat ḳat : Arka arkaya, ardı ardına. -1-
ḳ. 1977

ḳætl: (Ar.) Öldürme, katletme. -45-
ḳ. 2043
ḳ.+ in 0284
ḳ.+ i+y+ içün 0442

→ **ḳætl eyle - :** Öldürmek, katletmek. (Ar.+T.)

ḳ. eyledi 0364

→ **ḳætl it(d) - :** Öldürmek, katletmek. (Ar.+T.)

ḳ. idemezsin 0464
ḳ. ider 0189, 0217, 0257, 0826, 0844, 0892, 1289
ḳ. iderler 1453
ḳ. idüp 0520, 0530
ḳ. itdi 0254
ḳ. itdiler 0801, 0843
ḳ. itmege 0460
ḳ. itmek 0462, 0777
ḳ. itseñ 0465

→ **ḳætl ḳıl - :** Öldürmek,

katletmek. (Ar.+T.)

ḳ. ḳıldı 0311, 0911, 0985, 1444, 1734

ḳ. ḳılmaġa 0493

ḳ. ḳıluban 0499

ḳ. ḳılup 0236

ḳ. ḳılur 0216, 0493, 1357, 2169

→ **ḳætl ol - :** Öldürülmek, katledilmek. (Ar.+T.)

ḳ. oldı 0311, 0935, 1318, 1472, 1596, 2629

ḳ. olur 0475, 2603, 3408, 3507

ḳ.+ i oldı 3404

ḳaṭrānit - : (Ar.+T.) Kuşatma altındaki kaleyi savunanlarca düşmana zarar vermek için özellikle yürür kule gibi ahşap savaş araçlarını yakmak amacıyla üzerlerine katran zift dökmek. -1-

ḳ. itdiler 2375

ḳaṭre: (Ar.) Damla. -1-

ḳ. 0009

ḳavl: (Ar.) Söz. -3-

ḳ. 0232

ḳ.+ e 2143

ḳ.+ inde ḳılan 0012

ḳævm: (Ar.) Aralarında dil, kültür ve töre bakımından ortaklık bulunan soyca birbirine bağlı insan topluluğu, budun. -10-

ḳ.- i çār 0577

ḳ.- i Ḥanṭele 0579

ḳ.- i ʿĀd 0217, 0236

ḳ. 0575, 0609

ḳ.+ i 2003

ḳ.+ inden 0276

ḳ.+ inden+ idi 0260

- *Muʻayyen yılda vardur niçe **yevmi** / Ki cemʻ olur orada Mısr **kævmi*** (HNİB, 2538)
- *Gezüp bu hîle ile cümle **kævmi** / Dilenüp cemʻ iderüz kût-i **yevmi*** (HHLM, mes.1790)
- *Şehâ bezm-i neşâtuñ **yevmi vardur** / Besât-i inbesâtuñ **kævmi vardur*** (LÇVR, mes.2908)
- *Ki kaldı bu gice tag üzre bir **kævm** / Ki çekdiler belâları katı bu **yevm*** (SZMÜ, mes.698)

ḳavuş -: Birlikte olmak. -1-

ḳ.- a 2492

ḳaya: Arazide ve dağların yamaçlarında yere gömülü sert ve büyük taş kütlesi. -8-

ḳ. 2656, 3372, 3529, 3626

ḳ. olsa 2672

ḳ.+ lar 2605

ḳ.+ ya 2068, 2187

ḳæyd: (Ar.) Bağlama, gönderme, (bir işi yapmak üzere) kullanma. -1-
ḳ.+ ına 1758

→ **ḳæyd ḳıl - :** (Ar.+T.) Bağlamak, göndermek, (bir işi yapmak üzere) kullanmak. -1-

ḳ. ḳılup 3602

→ **ḳæydı yi - :** -1- **bkz.** ve **krş.** *ḳæydın yi-*.

ḳ. yidi 1060

→ **ḳæydın gör - :** (Ar.+T.) Halletmek, icabına bakmak, gerekeni yapmak. -2-

ḳ. görür 2021, 2132

→ **ḳæydın yi - :** (Ar.+T.) İlgilenmek, ihtimam göstermek. -2- **krş.** *ḳæydı yi-*.

ḳ. yidi 3167
ḳ. yigil 2515

Ḳayı: Tarihî geleneğe göre Osmanlı hanedanının mensup olduğuna inanılan Oğuz boyu. -1-
Ḳ.+ dan 2990

ḳayıġ: -1- **bkz** ve **krş.** *ḳayıḳ*.
ḳ. 1704

ḳayıḳ: Kürek veya yelkenle yol alan küçük tekne. -13- **krş.** *ḳayıġ*, *ḳayuḳ*.
ḳ. 1651, 1669, 1709, 1943, 2299, 2338, 2518, 2600, 2638, 2649, 2680
ḳ.+ da 2600
ḳ.+ larını 2601

ḳāyim: (Ar.) **1.** Ayakta duran, devam eden, varlığını sürdüren. -3-
ḳ. 1990, 3680
ḳ. durur 1993

→ **ḳāyim ḳıl - :** (Ar.+T.) Ayakta olmak, mevzilenmek, hazır olmak. -1-

ḳ. ḳıldılar 0437

kāyināt: (<Ar. *kāʾināt*)Yaratılmış olan her şey, evren. -4-
k. 1777, 2031, 3172, 3367

ḳaynad - : Kaynatmak. -1-
ḳ.- a 1693

ḳayṣer: (Ar. *ḳayṣer* < Yun. *kaisar* < Lat. *caesar*) Roma ve Bizans imparatorlarına verilen ünvan. -8-
ḳ.- i Rūmī 0345
ḳ. 0748, 0794
ḳ.+ e 0793
ḳ.+ i 0674, 1218, 1232
ḳ.+ üñ 0823

ḳayuḳ: -1- **bkz.** ve **krş.** *ḳayıḳ*
ḳ. 2026

ḳayur -: Sakınmak, çekinmek. -1-
ḳ.- maz 2374

ḳaz -: Herhangi bir araçla toprağı açmak, oymak. -3-
ḳ. 0108
ḳ.- dı 2337
ḳ.- mış 0695

ḳaz: Erkeği ve dişisi birbirine çok benzeyen ve birbirine çok bağlı, gri beyaz tüylü, otçul memeliler gibi otlarla beslenen, perde ayaklı, eti çok yağlı, karaciğeri ve tüyü için yetiştirilen, büyük boylu yabani ve evcil bir tür kuş. -1-
ḳ. 2284

ḳæżā: (Ar.) Ezelde Allah tarafından takdir edilenlerin gerçekleşmesi. -5-
ḳ. 2578, 3071, 3231
ḳ.+ nuñ 3613
tīr-i ḳ.+ y+ içün 2217

- *Kaçamadı Fûr ki irmişdi **kæzâ** / Ad' "izâcâ el-kazâ zâk'al-**fezâ**"* (AİYA, mes.3035)
- *Vâkıf olursan saña irmez **ezâ** / Diñlemezsen irüşür saña **kæzâ*** (DAYZ, mes.1227)

ḳazdur - : Kazdırmak, toprağı oydurmak. -1-
ḳ.- ur 2241

ḳazuḳ(ġ) : Eskiden idam mahkûmlarını üzerine oturtmak suretiyle işkence ederek öldürmekte kullanılan, yere çakılmış ucu sivri odun parçası. -2-
ḳ.+ ile 3508
ḳ.+ a 2224

kebāb: (Ar.) Çevirme, kızartma veya kavurma suretiyle hazırlanan her türlü yiyecek. -2-
k. 1766, 2284

kebīr: (Ar.) Büyük, ulu. -1-
mīr-i k. 3524

ked ḳıl: (<Ar. *kedd*+T.) Uğraşmak, çabalamak. -1-
k. ḳıldılarsa 1670

kelām: (Ar.) Söz. -3-
k. 0043, 1321, 2799

kelebek : Güve ve bitlerin dışındaki pul kanatlıların, başkalaşma sonucu çok çeşitli renklerdeki pullarla kaplı kanatlanmış, erişkin biçimi. -1-
k. 3391

kem: (Far.) Eksik, noksan. -4-
k. 0055, 1239, 2152
k.+ dür 1030

→ **kem ol - :** (Far+T.) Eksik kalmak, değersiz kalmak, aşağı kalmak. -2-
k. olur 3679

kemāl: (Ar.) Bilgi ve, erdem bakımından eksiksizlik, olgunluk, noksansızlık, erginlik, yetkinlik, eksiksizlik. -6-
k. 0065, 0202, 0963
ehl-i k. 3681
k.+ ini 2506
k.+ i+y+ idi 0180

kemān: (Far.) Ok atmaya yarar iki ucu arasına bir kiriş bağlanan esnek yay, yay. -1-
k. 1235

kemer: (Far.) Hükümdarlık sembollerinden biri olan kuşak. -3-
k. 0085, 0623, 0626
→ **kemer bağla - :** (Far.+T.) Birine hizmet etmek, sadakatle bağlanmak, birinin emrine girmek. -1-
k. bağladı 0633

kemḫā: (Far.) Atkıdan takviye tekniğiyle dokunan, genellikle desenli, kalın, ağır ve üzeri hafifçe tüylü bir cins ipekli kumaş. -1-
k. 3548

kemīne: (Far.) Zavallı, âciz, güçsüz. -1-
k. 2476

kenār: (Far.) Kenar, kıyı. -9-
k. 0664
k.+ a 1937, 2280, 2835
k.+ ın 3491
k.+ ına 2884
k.+ ında 2688, 2830
k.+ ında olur 0304

kenz: (Ar.) Hazine. -1-
k.- i maḥfīsini 0070

kerem eyle - : (Ar.+T.) Lütufta bulunmak, ihsan etmek, cömertçe vermek. -2-
k. eyledi 0263, 2517

kerem ḳıl - : (Ar.+T.) Lütufta bulunmak, ihsan etmek, cömertçe vermek. -1-
k. ḳıldı 2145

Kerīm: (Ar.) En büyük kerem sahibi; Allah. -1-
K. 0005
→ **kerīm ḳıl - :** (Ar.+T.) İtibarlı ve değerli kılmak, halk içinde şerefli bir konuma getirmek. -1-
k. ḳıldı 0015

kerrār: (Ar.) Savaşta geri çekildikten sonra tekrar saldırıya geçen; dönüp dönüp saldıran. -1-
k.- ı cihād 3137

kerre: (Ar.) Defa, kez. -3-
k. 1438, 2685, 3264

kes -: 1. Koparmak. **2.** Kesici aletle almak. **3.** Bitirmek, sona erdirmek. **4.** Kökünü kazımak. **5.** (Vergi, haraç) almak. -22-
k. 2871
k.- di 0322, 0560, 0659, 0934, 1719, 2014, 2446, 2658, 2712, 2726, 2762, 2777
k.- diler 2352, 2963
k.- em 3386
k.- mez 0005
k.- üben 0321
k.- üñ 2845
k.- üp 2350, 2642, 2724

kes: (Far.) Kişi, şahıs, kimse. -8-
k. 0327, 0639, 0784, 0874, 1036, 1884, 2997
mecmūʿ-ı k. ḳıldı 0490

kesb it(d) - : (Ar.+T.) Kazanmak, elde etmek. -1-
k. ider 0202

kesb ḳıl - : (Ar.+T.) Elde etmek, edinmek. -1-
k. ḳıldı 3547

keşīf: (Ar.) Yoğun. -1-
ʿærż-ı k. 1341

kesil -: Kopartılmak. -1-
k.- üp 3410

kesme: Temrenli büyük ok. -2-
k. 2561
k.+ yle 2562

keşīş: (Far.) Manastırda dışarıya kapalı münzevi bir hayat yaşayan din adamı. -2-
k. 3149
k.+ idi 1928

Keyānī: Milattan önce 900-775 yılları arasında İran'da hüküm süren bir hanedan. -3-
K. 0046, 0293
K.+ den 0302

keyd ḳıl - : (Far.+T.) Hile etmek. -2-
k. ḳıldı 3583, 3593

keyfiyyet : (Ar.) Sıfat, nitelik, özellik, hâl, durum. -1-
k.+ in 1181

Ḳıbçaḳ: -1- **bkz.** *Ḳıpçāḳ.*
Ḳ. 0748

ḳıbḳızıl ol - : Çok kızıl renkte olmak, kıpkızıl bir hâle gelmek. -1-
ḳ. oldı 1678

Ḳıfçāḳ: -2-**bkz.** *Ḳıpçāḳ.*

Ḳ.+ dan 0729, 3159

ḳıġır -: Çağırmak, seslenmek, haykırmak. -7-
ḳ.- sañ 3061
ḳ.- up 3213
ḳ.- ur 2250, 2891, 2913, 3034, 3537

ḳıġrış -: Bağrışmak. -1-
ḳ.- ur 0662

ḳıl -: Kılmak, yardımcı fiil. -777-
dāstān ḳ. 1748
ḥælāl ḳ. 2064
ḫātūn ḳ. 1860
istimdād ḳ. 0772
iʿtimāduʾllāh ḳ. 0117
luṭf u iḥsān ḳ. 2269
meded ḳ. 1666
mürüvvet ḳ. 2269
nigāh ḳ. 1208
ʿināyet ḳ. 1860
ræḥmet ḳ. 3697
teferrüc ḳ. 0895, 1578
temāşā ḳ. 1545
yaraḳ ḳ. 2741
ḳ.- a 3060
ceng ḳ.- a 2536, 3401, 3551, 3605
cezā ḳ.- a 3125
cihād ḳ.- a 3141
dæʿvet ḳ.- a 0369
direng ḳ.- a 3236
feṯḥ-i bāb ḳ.- a 0467
fidā ḳ.- a 3513
geñez ḳ.- a 1065
ḥæmle ḳ.- a 3455
himmet ḳ.- a 3687
iḥsān ḳ.- a 0196
intiḳām ḳ.- a 1697
ʿizzet ḳ.- a 0443
ḳæmʿ ḳ.- a 3265
kār-zār ḳ.- a 3572, 3621
meded ḳ.- a 0772
menzil ḳ.- a 0136
ne ḳ.- a 3057
pāy-māl ḳ.- a 2538
red ḳ.- a 3066
rezm ḳ.- a 1145, 2757
ṣavaş ḳ.- a 2549
ṣoḥbet ḳ.- a 0842
şehriyār ḳ.- a 0775
şikār ḳ.- a 0742, 2484, 2822
telef ḳ.- a 2558
væṣfın ḳ.- a 1651, 3268
væṣfını ḳ.- a 1669
velī ḳ.- a 0444
ḳamʿ ḳ.- alar 0603
duʿā ḳ.- alum 3554
ġæzā ḳ.- alum 3041
dügün ḳ.- am 1976
fidā ḳ.- am 2271
iʿlām ḳ.- am 0314, 3658
iştirāk ḳ.- am 3005
ʿæyān ḳ.- am 0266
şerḥ ḳ.- am 0042, 2483
yaraġın ḳ.- am 2423
belā ḳ.- an 2505
rūşen ḳ.- an 2792

iş ḳ.- an 2232
ḳavlinde ḳ.- an 0012
seyrān ḳ.- an 1874
ceng ḳ.- asın 2611
tedbīr ḳ.- asuz 3641
esīr ḳ.- aydı 0374
ʿæzm-i rāh ḳ.- aydı 0761
beyān ḳ.- ayım 2866
beyān ḳ.- ayın 2967
ḳ.- dı 0498, 0713, 3680
āh ḳ.- dı 0386, 0631, 2817
āh u zār ḳ.- dı 2179
āşikār ḳ.- dı 0192, 0368
bende ḳ.- dı 0672
beyān ḳ.- dı 2894
bī-miṣāl ḳ.- dı 0065
binā ḳ.- dı 0583
binā-yı bī-bedel ḳ.- dı 1575
cāy ḳ.- dı 0527
cehd ḳ.- dı 2954
cemʿ ḳ.- dı 0436, 1355, 1759, 1778
ceng ḳ.- dı 1726, 1836, 1844, 1850, 2530, 2756, 3246, 3325
cezā ḳ.- dı 1771
cezm ḳ.- dı 2301
cihād ḳ.- dı 3144
cūd ḳ.- dı 0021
cūş ḳ.- dı 0885
çāk ḳ.- dı 0807, 0808, 3070
çalışı ḳ.- dı 1223
çīn ḳ.- dı 3438
dæʿvet ḳ.- dı 0229
dār-u-gīr ḳ.- dı 0957, 1186, 1606
delīl ḳ.- dı 0543
deng ḳ.- dı 2654, 3246
duʿā ḳ.- dı 0621, 1757, 2223
duʿālar ḳ.- dı 2458
dügün ḳ.- dı 3153
emīr ḳ.- dı 1609
emr-i ġæzā ḳ.- dı 0144
esīr ḳ.- dı 0365
fehm ḳ.- dı 1140
fenā ḳ.- dı 0359
fesād ḳ.- dı 0277, 0825, 0830
fetḥ ḳ.- dı 2196, 3085, 3130, 3416
ġæm ḳ.- dı 0260, 0890, 1256
ġæmz ḳ.- dı 2956
ġāret ḳ.- dı 0572, 2435
ġæzā ḳ.- dı 0896, 1315
geñez ḳ.- dı 0953, 1429
ġulām ḳ.- dı 3588
ġulū ḳ.- dı 2619
gülzār ḳ.- dı 0013
güẕer ḳ.- dı 1042, 3494
ḥæber ḳ.- dı 2070
ḫæber ḳ.- dı 2273
ḥæbs ḳ.- dı 0558, 1211
ḥæḳīr ḳ.- dı 1883
ḥæl ḳ.- dı 2189
ḥāl ḳ.- dı 1639
ḫālī ḳ.- dı 0340
ḫælḳ ḳ.- dı 0074
ḥæmle ḳ.- dı 1638, 1641, 1727, 2038, 2054, 2313, 2443, 2699, 2722
ḫān ḳ.- dı 0706
ḫærāb ḳ.- dı 0283, 0358, 3295
ḥærb ḳ.- dı 0380, 0450, 0797, 3072
ḫærb ḳ.- dı 1349

ḥærem ḳ.- dı 1373
ḥased ḳ.- dı 0254
ḥæsed ḳ.- dı 3025
ḫæṭær ḳ.- dı 1273
hedef ḳ.- dı 1780, 1887
helāk ḳ.- dı 0243, 0708, 0973, 0975, 1072, 1098, 1731, 2319, 2768
heves ḳ.- dı 0119
hibe ḳ.- dı 0023
ḥiṣār ḳ.- dı 1443
ḫiṭāb ḳ.- dı 2667
ḫiẕmet ḳ.- dı 1592
ḫurūc ḳ.- dı 0964
hücūm ḳ.- dı 3502, 3608
ḥükm ḳ.- dı 0507, 0715, 0732, 2207, 3223
ḥükmi ḳ.- dı 0195
hūm ḳ.- dı 0580
hüner ḳ.- dı 0693
iddiʿā ḳ.- dı 0621, 3008
ihtimām ḳ.- dı 0908, 0976, 1250
iḫtiyār ḳ.- dı 0241
iktisāb ḳ.- dı 0500
intiḳāl ḳ.- dı 1038, 1108, 1116, 1174, 1308, 1346, 1381, 1421, 1541, 2982, 3143, 3310, 3317, 3463, 3617
intiḳām ḳ.- dı 0494, 0768, 1021, 2356
irtiḥāl ḳ.- dı 3093
istiḫrāc-ı taḳvīm ḳ.- dı 0210
ḳabūl ḳ.- dı 3240
ḳæhr ḳ.- dı 3591
ḳæhrini ḳ.- dı 2883
kār ḳ.- dı 0713
ḳærār ḳ.- dı 0192, 1806, 2222
kār-zār ḳ.- dı 0366, 1699, 2312, 3247, 3582, 3600
ḳæṣdın ḳ.- dı 1793
ḳætl ḳ.- dı 0311, 0911, 0985, 1444, 1734
kerem ḳ.- dı 2145
kerīm ḳ.- dı 0015
kesb ḳ.- dı 3547
keyd ḳ.- dı 3583, 3593
ḳısmet ḳ.- dı 1606
ḳısmetin ḳ.- dı 2165
ḳıtāl ḳ.- dı 0519, 0962, 1031, 2761, 3442
ḳonuḳluḳ ḳ.- dı 2349
ḳurbānlar ḳ.- dı 1598
luṭf u iḥsān ḳ.- dı 0288
maḳām ḳ.- dı 0586, 2472
mæḳær ḳ.- dı 0676, 1244
maʿāş ḳ.- dı 0487
mæʿmūr ḳ.- dı 0731
meʾāb ḳ.- dı 0287
mecmūʿ-ı kes ḳ.- dı 0490
melik ḳ.- dı 0682
menʿ ḳ.- dı 0436, 1769, 2740
merḥæmet ḳ.- dı 3377
meşveret ḳ.- dı 0460
miḥnet ḳ.- dı 2329
muḳīm ḳ.- dı 0731
muʿavenet ḳ.- dı 0888
müferriḥ ḳ.- dı 0025
mülūk ḳ.- dı 0802
münfæʿil ḳ.- dı 2983
müstæḳīm ḳ.- dı 2248
müstecāb ḳ.- dı 0810, 1788, 2066,

2850
næẓær ḳ.- dı 1611, 2825
næẓer ḳ.- dı 1713, 3533
nemāz ḳ.- dı 2817
nevmīd ḳ.- dı 3518
nevmīẕ ḳ.- dı 3529
nigāh ḳ.- dı 0650, 3369
nigāḥ ḳ.- dı 0173
nizāʿ ḳ.- dı 3069
nizār ḳ.- dı 3392
ʿæmel ḳ.- dı 1575
ʿæṭā ḳ.- dı 0348, 0395, 0684, 3671
ʿæzm ḳ.- dı 1141, 2301, 3262
ʿæzm-i ġæzā ḳ.- dı 2023
ʿæzm-i rāh ḳ.- dı 3366, 3434, 3437, 3486, 3515
ʿimāret ḳ.- dı 3541
pādişāḥ ḳ.- dı 0326
pāk ḳ.- dı 0975
pāre ḳ.- dı 1736
pāre pāre ḳ.- dı 3019
pāy-māl ḳ.- dı 0552, 1031
peyrevi ḳ.- dı 0523
pinhān ḳ.- dı 3348
pür-ġævġā ḳ.- dı 3614
rāst ü ʿædl ü dād ḳ.- dı 1412
rāy ḳ.- dı 0535
Resūl ḳ.- dı 0871
rezm ḳ.- dı 3601
sæḫī ḳ.- dı 0542
ṣavaş ḳ.- dı 1715
ṣæyd ḳ.- dı 3593, 3602
sefer ḳ.- dı 1066, 1171, 3242, 3425
ṣınur ḳ.- dı 0273
ṣubaşı ḳ.- dı 1622
sücūd ḳ.- dı 2942
şādīrevān ḳ.- dı 0584
şāh ḳ.- dı 1409
şehi ḳ.- dı 0368
şer ḳ.- dı 0808
şikār ḳ.- dı 0554
şīr ḳ.- dı 3347
şitāb ḳ.- dı 2274
şūr u şer ḳ.- dı 0961
taḥsīn ḳ.- dı 1847
taḳsīm ḳ.- dı 1614
ṭæleb ḳ.- dı 0904, 2234
ṭār ḳ.- dı 2314
tār-mār ḳ.- dı 2419
tār-u-mār ḳ.- dı 3090, 3609
tebāh ḳ.- dı 0992, 1052, 1057, 3304, 3528
tedbīr-i ḥærb ḳ.- dı 1631
temelluḳ ḳ.- dı 1718
teng ḳ.- dı 1395
terg ḳ.- dı 3548
teşædduḳ ḳ.- dı 2810
tevbe ḳ.- dı 1528
vedāʿ ḳ.- dı 2813
vezīr ḳ.- dı 3435
vīrān ḳ.- dı 3263
yād ḳ.- dı 1037, 2973
yaġma ḳ.- dı 1926
yaraġın ḳ.- dı 1459
yaraḳ ḳ.- dı 2689
yās ḳ.- dı 2103, 2401
yolını ḳ.- dı 0205
żæm ḳ.- dı 1608

zār ḳ.- dı 1741
żærær ḳ.- dı 2393
zārī ḳ.- dı 2774
zīr ü zeber ḳ.- dı 2354, 3416
zīr-dest ḳ.- dı 0424
vaṣiyyet ḳ.- dı+ kim 0443
āfet ḳ.- dılar 1502
ceng-i bī-ḥæd ḳ.- dılar 1246
cürʾet ḳ.- dılar 0659
dæʿvet ḳ.- dılar 2819
defn ḳ.- dılar 1898
diri ḳ.- dılar 0018
emīr ḳ.- dılar 0829, 1392
esīr ḳ.- dılar 0145, 1392, 1503, 1883
ġæmi ḳ.- dılar 2573
ġæzā ḳ.- dılar 3327
ġulū ḳ.- dılar 1359
ḫæber ḳ.- dılar 1843
ḥæmle ḳ.- dılar 3194
helāk ḳ.- dılar 1259, 3070, 3213
ḫırmeni ḳ.- dılar 1738
ḥükmi ḳ.- dılar 1046
imām ḳ.- dılar 1001
işāret ḳ.- dılar 2819
ḳærār ḳ.- dılar 1759, 2347, 2771
ḳāyim ḳ.- dılar 0437
müremmet ḳ.- dılar 2191
nemāzın ḳ.- dılar 3047
ʿimāret ḳ.- dılar 1335
pāre pāre ḳ.- dılar 0911, 2225
penāh ḳ.- dılar 0847
rıḥleti ḳ.- dılar 3076
ricʿæt ḳ.- dılar 1502
ṣæbr ḳ.- dılar 0819
sūd-ı bī-ḥædd ḳ.- dılar 0252
şehīd ḳ.- dılar 0934, 2101
ṭæleb ḳ.- dılar 1825, 3648
ṭamaʿ ḳ.- dılar 1452
tār-u-mār ḳ.- dılar 2219
tebāh ḳ.- dılar 0914
ṭopṭolu ḳ.- dılar 2288
tüfek ḳ.- dılar 2544
vezīr ḳ.- dılar 1359
yaġma ḳ.- dılar 1740, 1821, 1882
zeber ḳ.- dılar 2055
zīr ü zeber ḳ.- dılar 3403
żiyāfet ḳ.- dılar 1766, 2191
ked ḳ.- dılarsa 1670
defn ḳ.- diler 3297
ġæzā resmin ḳ.- diler 3169
ġulū ḳ.- diler 3155
ne ḳ.- diler 0539
secde ḳ.- diler 0083
ṣoḥbet ḳ.- diler 2812
şebīḫūn ḳ.- diler 1261
yaġma ḳ.- diler 1792
zārī ḳ.- diler 2366
şikār ḳ.- duġ 3514
ceng ḳ.- duġı 1824
böyle ḳ.- duḳ 0619
ihtimām ḳ.- duḳ 2863
ceng ḳ.- dukca 2678
der-yāft ḳ.- dum 2915
ihtimām ḳ.- dum 1549
muḫtæṣær ḳ.- dum 3553
rāst ḳ.- dum 1549
temām ḳ.- dum 0035
yād ḳ.- dum 0038

ẕikr ḳ.- dum 3693
belā ḳ.- duñ 3055
şerm-sār ḳ.- duñ 2486
bu resme ḳ.- duñuz 1875
bæḥṣ ḳ.- durur 0557
ceng ḳ.- ımadı 3407
iʿtimād ḳ.- ımadı 1394
kār-zār ḳ.- ımaz 3609
red ḳ.- ımazuz 1787
fenā ḳ.- ma 2065
ḫōr u ḥæḳīr ḳ.- ma 2495
red ḳ.- ma 1861
şerm-sār ḳ.- ma 2480
bāk ḳ.- madı 0708, 1731
direng ḳ.- madı 0345, 0730, 3325
ihtimām ḳ.- madı 3536
iltifāt ḳ.- madı 1494
işin ḳ.- madı 2716
ḳæbūl ḳ.- madı 2127
ʿizz ü cāh ḳ.- madı 1150
rezm ḳ.- madı 0669, 2416
tevbe ḳ.- madı 0558
yād ḳ.- madı 0646
oġraş ḳ.- madılar 2687
ḫærāb ḳ.- maġ 2743
ceng ḳ.- maġa 2581
ceng ḳ.- maġa 2007, 2832
ḳætl ḳ.- maġa 0493
ḳıtāl ḳ.- maġa 3341
red ḳ.- maġa 3395
rezm ḳ.- maġa 3262
ṣavaş ḳ.- maġa 1499
sülūk ḳ.- maġa 1203
esīr ḳ.- maġıl 2327
āh ḳ.- maġun 2803
ceng ḳ.- maḳ 1089
ḥæd ḳ.- mamış 2547
ḫōr u zār ḳ.- mamışduñ 2585
diger ḳ.- mañ 2936
merḥæmet ḳ.- masa 3538
ʿævn ḳ.- masa 3248
red ḳ.- maya 2277
intiḳām ḳ.- mayalar 0462
ḳærār ḳ.- mayasın 2424
pāre pāre ḳ.- mayınca 3206
ḥærb ḳ.- maz 3533
ihtimām ḳ.- maz 1697
iʿtirāż ḳ.- maz 2931
iştirāk ḳ.- maz 0243
ḳæbūl ḳ.- maz 2268
kār-zār ḳ.- maz 1511
meded ḳ.- maz 0334
næẕær ḳ.- maz 0318
secde ḳ.- maz 0083
ṭæleb ḳ.- maz 1937
ictināb ḳ.- maz+ idi 1809
maʿāş ḳ.- maz+ idi 0483
vefā ḳ.- maz+ idi 3177
terk ḳ.- mazam 0615
ceng ḳ.- mazdı 2785
iʿtibār ḳ.- mazdı 3003
cenān ḳ.- mış 2472
ḫurūc ḳ.- mış 1584
ḳærār ḳ.- mış 1662
mæḳær ḳ.- mış 0399
Muḥammed-ḥüsn ḳ.- mış 1104
nihān ḳ.- mış 0695, 0849
sebeb ḳ.- mış 3560

ẓulm ḳ.- mış 3476
ġæzā ḳ.- mış+ idüm 2586
heyʿāt-ı küfr ḳ.- mış+ iken 0872
cehd ḳ.- mışam 0897
eşer ḳ.- mışdı 3156
feṯḥ ḳ.- mışdı 3618
ḳærār ḳ.- mışdı 3302
muʿīn ḳ.- mışdı 3420
ʿæzm ḳ.- mışdı 2416
ʿæzmini ḳ.- mışdı 2763
tæḫt-gāh ḳ.- mışdı 3462
ġæzā ḳ.- mışdur 1771
güẕer ḳ.- mışdur 3499
ḥişār ḳ.- mışdur 3607
ʿæzīz ḳ.- mışdur 3358
sülūk ḳ.- mışdur 0036
vaṭæn ḳ.- mışdur 1157
fidā ḳ.- mışdurur 0014
dāyire ḳ.- mışlar 1635
müræṣṣæʿ ḳ.- mışlar 2166
yaraḳ ḳ.- mışuz 2143
ceng ḳ.- sa 3584
ġulū ḳ.- sa 3631
helāk ḳ.- sa 3005
heves ḳ.- sañ 0936
ḳærār ḳ.- sun 2300
ʿæṭā ḳ.- sun 3041
şād-mān ḳ.- sun 2857
ḳætl ḳ.- uban 0499
niṣār ḳ.- uban 2126
sefer ḳ.- uban 3123
tār-u-mār ḳ.- uban 2041
tebdīl-i ṣūret ḳ.- uban 2984
ḥükmi ḳ.- ubanın 0590
beg ḳ.- uñ 3211
duʿā ḳ.- up 1597, 2788
feṯḥ ḳ.- up 3461
feṯḥi ḳ.- up 0382
ġulū ḳ.- up 3628
ḫærāb ḳ.- up 1929
ihtimām ḳ.- up 1147
ḳætl ḳ.- up 0236
ḳæyd ḳ.- up 3602
medār ḳ.- up 1373
merḥæmet ḳ.- up 0875
nemāz ḳ.- up 3119
nişān ḳ.- up 1235
niyāz ḳ.- up 3119
nuṣret ḳ.- up 0736
ʿæṭā ḳ.- up 0085
ṣavaş ḳ.- up 1675
şāẕıluḳ ḳ.- up 1767, 2520
şikār ḳ.- up 2235
tażarruʿ ḳ.- up 1663
żāmin ḳ.- up 3672
zārī ḳ.- up 2488
benā ḳ.- updur 1051
āh u fiġān ḳ.- ur 2802
ārāste ḳ.- ur 0269
bāṭıl ḳ.- ur 2991
beg ḳ.- ur 1172, 1406
beglüg ḳ.- ur 0484, 1228
beyān ḳ.- ur 0063
boy ḳ.- ur 2969
cemʿ ḳ.- ur 0720
ceng ḳ.- ur 0384, 2628, 2736
ceng-i sulṭānī ḳ.- ur 2216
cezā ḳ.- ur 2502

cürʾet ḳ.- ur 0876
daʿvāsını ḳ.- ur 0213
dæʿvet ḳ.- ur 0876, 2895
defn ḳ.- ur 0123
derd ile āh ḳ.- ur 1005
duʿā ḳ.- ur 2186
esīr ḳ.- ur 1700
fetḥ ḳ.- ur 3653
ġāret ḳ.- ur 2060, 3260
ġæzā ʿæzmin ḳ.- ur 3492
geñez ḳ.- ur 0301
ġıtā ḳ.- ur 0348
göç ḳ.- ur 3074
ḥæḳīr ḳ.- ur 3654
ḫærāb ḳ.- ur 1123
ḥærb ḳ.- ur 1338
ḥærbi ḳ.- ur 0304
ḫasāret ḳ.- ur 0958
helāk ḳ.- ur 3006
heybet ḳ.- ur 0891
hicret ḳ.- ur 0891
ḥīle ḳ.- ur 0921
himmet ḳ.- ur 3045
ḫiẕmet ḳ.- ur 1217
ḥükm ḳ.- ur 1291, 3301
ḥürmet ḳ.- ur 3074
iḥsānı ḳ.- ur 1161
intiḳāl ḳ.- ur 1062, 3475
iş ḳ.- ur 3308
ḳæbūl ḳ.- ur 1900
ḳærār ḳ.- ur 2933
ḳardaşı ḳ.- ur 1061
kār-zār ḳ.- ur 3641
ḳæṣd ḳ.- ur 0238
ḳætl ḳ.- ur 0216, 0493, 2169
ḳonşıluḳ ḳ.- ur 1488
ḳurbān ḳ.- ur 0262
leşkeri ḳ.- ur 1961
menʿ ḳ.- ur 1760
meyl ḳ.- ur 1514
miḫnetler ḳ.- ur 2430
muḥkem ḳ.- ur 3140
næẓer ḳ.- ur 2910
nemāz ḳ.- ur 2211, 2285
nikāh ḳ.- ur 1409
nişān ḳ.- ur 1124
niyāz ḳ.- ur 2211, 2285, 3210
ʿār ḳ.- ur 3280
ʿaṭāy ḳ.- ur 1954
ʿæzm ḳ.- ur 1145, 3043, 3218, 3351
ʿæzm-i ġæzā ḳ.- ur 3125
ʿæzm-i Mōrā ḳ.- ur 3460
ʿæzm-i sefer ḳ.- ur 3151
ʿæzmin ḳ.- ur 2935
dæʿvet ḳ.- ur 3121
dilek ḳ.- ur 0767
dōstluḳ ḳ.- ur 1488
fermān ḳ.- ur 2979
ġāret ḳ.- ur 1841
ġæzā ḳ.- ur 1690
ġæzā ʿæzmin ḳ.- ur 2022
ġæzā ḳæṣdın ḳ.- ur 3044
ḥæbs ḳ.- ur 1097
ḥācet ḳ.- ur 2322
ḥæmle ḳ.- ur 1730, 1833, 1885, 3187
himmet ḳ.- ur 3578
ḫiẕmet ḳ.- ur 2028
ḫurrem ḳ.- ur 2518

iltimās ḳ.- ur 0609
ʿıyş ḳ.- ur 0634
ʿibādetler ḳ.- ur 1947
ʿizzet ḳ.- ur 2002, 2524, 2754, 2895
ḳætl ḳ.- ur 1357
nehy-i münker ḳ.- ur 0152
ne ḳ.- ur 1515
nevḥa ḳ.- ur 2461
oġraş ḳ.- ur 0357
pādişehlıġı ḳ.- ur 1180
rıḥlet ḳ.- ur 3086
rüsteḫīz ḳ.- ur 3358
salṭanet ḳ.- ur 0477, 0497
sefer ḳ.- ur 0318, 1441
serḫōş ḳ.- ur 1909
silāḥ ü ḥærb ālātin ḳ.- ur 0186
ṣoḥbet ḳ.- ur 1497, 2075
ṣoḥbetler ḳ.- ur 1947
ṣulḥ ḳ.- ur 1095
sulṭān ḳ.- ur 0201
sülūk ḳ.- ur 1190
şikāyetler ḳ.- ur 0570
ṭanuşuḳ ḳ.- ur 2334
ṭæleb ḳ.- ur 1921
tebāh ḳ.- ur 1485
tefriḳa ḳ.- ur 0244
temāşālar ḳ.- ur 1909
ṭolu ḳ.- ur 1811
ṭoyum ḳ.- ur 2751
væṣī ḳ.- ur 0133
vezīr ḳ.- ur 3568
yaraḳ ḳ.- ur 2273
yārī ḳ.- ur 0614
zārı ḳ.- ur 1782
zārī ḳ.- ur 0614, 2117
zīr ü zeber ḳ.- ur 3432
żiyāfetler ḳ.- ur 1930, 2746
ḳ.- uram 0613
ʿæzm-i sefer ḳ.- ur+ idi 3147
ġāret ḳ.- ur+ idi 0571
ʿişveler ḳ.- ur+ idi 0638
revān ḳ.- ur+ idi 3030
nihān ḳ.- ur oldı 1213
ilticā ḳ.- uram 3685
kār-zār ḳ.- uram 0642
ṭæleb ḳ.- uram 2788
vaṣiyyet ḳ.- uram 2252
ceng ḳ.- urdı 2009
dü-nīm ḳ.- urdı 0024
mesāvī ḳ.- urdı 1299
meyl ḳ.- urdı 1514
nemāz ḳ.- urdı 0880
tesḫīr-i mülūk ḳ.- urdı 0353
ḥişār ḳ.- urken 3607
kār-zār ḳ.- urken 1371, 3232
rāy ḳ.- urken 0525
ġurriş ü cünbiş ḳ.- urlar 2693
ḫūr ḳ.- urlar 1009
intiẓār ḳ.- urlar 0780
ittifāḳ ḳ.- urlar 0933
kār-zār ḳ.- urlar 2371
meşveret ḳ.- urlar 2255
nemāz ḳ.- urlar 0884
ṣubaşı ḳ.- ursın 3291
ṭæleb ḳ.- uruz 2613

ḳıl: Bazı hayvanların derisinde, insan vücudunun belli yerlerinde çıkan, üst

deri ürünü olan ipliksi uzantı. -1-
ḳ. 2825

ḳıldur -: Kılma işini yaptırmak. -2-
fiġān ḳ.- a 1692
intiḳāl ḳ.- ur 0403

ḳıl(ı)c: Kılıç. -30-
ḳ. 1640, 2316, 2412, 2444, 2589, 2618, 2666, 2829,
2961, 3249, 3285
ḳ. 2718
ḳ.+ a 2316
ḳ.+ ı 0211, 1692, 2662, 2713, 2840, 2846, 3512, 3586
ḳ.+ ın 2352, 2825
ḳ.+ ına 1612
ḳ.+ ıyle 1435, 2039, 2711, 2724
ḳ.+ la 3452

ḳılıç: Kılıç. -6- **krş.** *ḳılc*, *ḳılıc*.
ḳ. 0655, 1987, 3078
süñü+y+ ile ḳ. oldı 2447
ḳ.+ dan 1944
ḳ.+ lar 2543

ḳıllet: (Ar.) Kıtlık, azlık. -1-
ḳ.+ ile 3032

ḳın: Bıçak, hançer, kılıç gibi silah ve kesici aletlerin koruyucu kılıfı. -1-
ḳ.+ ına 2713

Ḳıpçāḳ : Tarihî Türk boylarından biri, Kıpçaklar ve bu kavimden olan kimse.
Ḳ.+ dur 0378

- *Ulusla Moskov ü Bogdan ü **Eflâk** / Kızıl-elma Macar ü deşt-i **Kıpçâk*** (İTİC, mes.4173)
- *Fahr-i Tâtâr-i cihân ber-**ıtlâk** / Fırka-i cânib-i deşt-i **Kıpçâk*** (EFHN, mes.762)

ḳır -: Öldürmek, darmadağın etmek, yok etmek, imha etmek. -41-
ḳ.- a 0776, 1738, 2092, 2318, 2455, 2728, 2840
ḳ.- alum 2589
ḳ.- am 2562, 2832
ḳ.- ar 0658, 1339, 3511, 3235
ḳ.- arlar 0721
ḳ.- ayın 3534
ḳ.- ayın+ mı 3535
ḳ.- dı 0191, 0573, 0977, 1594, 1842, 1844, 2045, 3517
ḳ.- dılar 0336, 2008, 2051, 2173, 2224, 3214, 3452
ḳ.- uban 0494, 2232
ḳ.- up 2046

ḳır: Beyaz ve çok az siyahın karışmasından meydana gelen renk, kül rengi, gri. -1-
ḳ. 3202

ḳırāl: (Sırp. *kral*) Babadan oğula

veraset yoluyla ya da soylularca seçilerek tahta geçen ve genellikle ömrünün sonuna kadar en yüksek devlet otoritesini, bütün devlet başkanlığı yetkilerini elinde bulunduran kimse. -1-
ḳ.+ i 3157

ḳırġun: Geniş ölçüde öldürüşme veya öldürme, kıtal. -1-
ḳ.+ ile 1848

ḳırıl -: Öldürülmek, darmadağın olmak, yok edilmek, imha edilmek. -10-
ḳ.- dı 1361, 2320, 2395
ḳ.- uban 3506
ḳ.- up 2105, 2651
ḳ.- ur 2768, 3236, 3274, 3454

ḳırḳ: Kırk. -21-
ḳ. 0027, 0125, 0169, 0170, 0183, 0188, 0483, 0486, 0515, 0516, 0685, 0871, 0943, 1108, 3111, 3112, 3144, 3254, 3691
ḳ. yil oldı 0930

ḳırḳ biñ : Kırk bin. -2-
ḳ. 3152, 3182

ḳırḳ bir : Kırk bir. -1- **krş.** *ḳırḳ bīr*.
ḳ. 1513

ḳırḳ bīr : -1- **bkz.** ve **krş.** *ḳırḳ bir*.
dört yüz ü ḳ. olup 1101

ḳırḳ iki: Kırk iki. -1-
ḳ. 1015

ḳırḳ sekiz : Kırk sekiz. -1-
ḳ.+ idi 2855

ḳırḳ üç: Kırk üç. -3-
ḳ. 1475, 2979
ḳ. olmışdı 1332

ḳırḳ yidi : Kırk yedi. -2-
ḳ. 0517, 0749

ḳışæş: (Ar.) Kıssalar, dinî hikâyeler, öyküler. -1-
ḳ.+ dan 2865

ḳısm it(d) - : (Ar.+T.) Paylaştırmak. -2-
ḳ. ider 0247
ḳ. itdi 1153

kısm ol - : (Ar.+T.) Paylaştırılmak, dağıtılmak. -3-
ḳ.- ı ṣūf olur 3660
ḳ. oldı 0250
ḳ. olmadı 1187

ḳısım ol : (Ar.+T.) Paya düşmek, bir bütünün paylaştırılan bölümlerinden biri olmak. -1-
ḳ. oldı 3419

ḳısmet eyle - : (Ar.+T.) Paylaştırmak, pay etmek. -2-
ḳ. eyledi 0342, 1754

ḳısmet it(d) - : (Ar.+T.) Paylaştırmak, pay etmek. -1-
ḳ. ider 2970

ḳısmet ḳıl - : (Ar.+T.) Paylaştırmak, pay etmek. -2-
ḳ. ḳıldı 1606
ḳ.+ in ḳıldı 2165

ḳısmet ol - : (Ar.+T.) Paylaştırılmak, pay edilmek. -1-
ḳ. olur 3233

ḳıṣṣæ: (Ar.) Hikâye. -12-
ḳ.- i Yūsuf 0265
ḳ. 1225, 1748
ḳ.+ dür 0093
ḳ.+ ʾi 0398, 1501, 3436
ḳ.+ nüñ 1911
ḳ.+ si 0737, 2077
ḳ.+ sin 0266
ḳ.+ sinden 3359

- *Çü kısm itdi kamunuñ **hissesini** / Kodı ortaya Şîrîn **kıssæsini*** (ŞHŞŞ, mes.6330)
- *Cehân kim bir mahabbet **kıssæsidür** / Belâ ʻuşşâka andan **hissesidür*** (HHLM, mes.25)
- *Bize kassâm-hân-i bezm-i **kıssæ** / Şu mikdâr eyledi taʻyîn-i **hisse*** (LHLM, mes.4627)

ḳış: Sonbahar ile ilkbahar arasındaki yılın en soğuk mevsimi. -6-
ḳ. 0927, 2291, 2423, 2422, 2424, 3437

ḳıtāl: (Ar.) **1.** Savaş, cenk, birbirini öldürme. **2.** Kırıp geçirme, öldürme, katliam. -4-
ḳ. 1691, 3617
ḳ.+ i 0663
ḳ.+ üñ 1475

→ **ḳıtāl eyle - :** (Ar.+T.) Savaşmak, çarpışmak. -1- **krş.** *ḳıtāle eyle-*.

ḳ. eylegil 1714

→ **ḳıtāl it - :** (Ar.+T.) **1.** Savaşmak, çarpışmak. **2.** Öldürmek, kırıp geçirmek. -2-

ḳ. itdi 3264, 3624

→ **ḳıtāl ḳıl - :** (Ar.+T.) **1.** Savaşmak, çarpışmak. **2.** Öldürmek, kırıp geçirmek. -6-

ḳ. ḳıldı 0519, 0962, 1031, 2761, 3442
ḳ. ḳılmaġa 3341

→ **ḳıtāl ol - :** Savaş gerçekleşmek, cenk meydana gelmek. -5-

ḳ. oldı 1798, 2096, 3293, 3338, 3526

ḳıtāle eyle - : (Ar.+T.) -1- **bkz.** ve **krş.** *ḳıtāl eyle-*.
ḳ. eyleye 0468

ḳıy -: Öldürmek. -6-
ḳ.- a 2656
ḳ.- dı 2752
ḳ.- dılar 2766
ḳ.- madı 1910
ḳ.- maduñ 1904
ḳ.- maz+ idi 2125

ḳıyām: (Ar.) Ayakta kalmak, varlık göstermek. -1-
ḳ. oldı 1184
→ **ḳıyām göster -:** (Ar.+T.) (Bir hanedan veya hükümdar için, belirli bir süre) varlık göstermek, ayakta kalmak. -3-
ḳ. gösterdi 0294, 0952, 1013
→ **ḳıyām bul - :** (Ar.+T.) Kuvvet bulmak, kuvvetlenmek. -8-
ḳ. buldı 0193, 0271, 0312, 0509, 1034, 1192,
1284, 1290

ḳıyāmet : (Ar.) Ölülerin tekrar dirileceği ve mahşerde toplanmak üzere, Allah'tan başka bütün varlıkların yok olacağı zaman, hesap günü, din günü. -3-
ḳ. 0495, 2569
ḳ.+ dür 2708

ḳıyās: Ölçü, mukayese. -1-
ḳ. 1856

ḳıyıḳ: Kıyıcı, yırtıcı, zalim, gaddar, hunhar. -1-
ḳ. 2680

ḳıymet: (Ar.) Kıymet, değer. -1-
ḳ.+ in 2165

ḳıymetlü : (Ar.+T.) Kıymetli, değerli. -2-
ḳ. 1912, 2391

ḳız: Cinsiyet bakımından dişi olan çocuk veya genç kadın. -82-
ḳ. 0098, 0432, 0675, 0703, 0823, 1455, 1742, 1751, 1914, 2046,
2235, 2473, 2481, 2488, 2492, 2499, 2904, 2906, 2907, 2908,
2935, 2947, 3150, 3155, 3157, 3440
ḳ.+ ile 1482
ḳ. olur 1482
ḳ.+ dan 2478
ḳ.+ ı 0147, 0227, 0323, 0401, 0405, 0407, 0831, 0838, 1481, 1597, 1927, 2482, 2898, 2912, 2954 2956, 2959, 3148, 3152, 3156
ḳ.+ ı+ le 2919
ḳ.+ ın 0430, 0443, 0673, 0793, 1223, 1253, 2234, 2480, 2913, 2980, 3131
ḳ.+ ına 0395
ḳ.+ ından 0823, 2981, 3132

ḳ.+ ını 0319, 0431, 0670, 2911, 2955, 3322
ḳ.+ la 3362
ḳ.+ ları 0367, 2470, 2472
ḳ.+ ların 0365
ḳ.+ um 2477
ḳ.+ uñ 2471, 2948
ḳ.+ üm 2482

ḳız: Pahalı. -1-
ḳ. 1751

ḳızar -: Hararetlenmek, paniğe kapılmak. -1-
ḳ.- lar 2682

ḳızġun: Sıcak, yakıcı, kızgın. -1-
ḳ. 2375

ḳızıl (1) : Parlak kırmızı renk. -1-
ḳ. 2624

ḳızıl (2) : Altın. -1-
ḳ.+ a 1751

ḳızıl altun : Altın. -1-
ḳ. 1719

ḳızıl börg : Keçeden mamul kızıl renkte bir asker başlığı. -1-
ḳ.+ i 3115

ḳızıl börgī : Kızıl börklü asker. -1-
ḳ. 3106

ḳız ḳardaş : Kız kardeş. -1-
ḳ.+ ı 0524

ki: Bağlaç; ki. -123-
k. 0070, 0112, 0198, 0218, 0237, 0308, 0329, 0332, 0341,
0461, 0540, 0545, 0575, 0577, 0601, 0610, 0622, 0624, 0695,
0761, 0775, 0834, 0845, 0864, 0889, 0973, 0995, 1041, 1049,
1119, 1130, 1157, 1166, 1172, 1187, 1207, 1219, 1262, 1264, 1270,
1344, 1348, 1355, 1371, 1373, 1377, 1400, 1408, 1416, 1426,
1448, 1449, 1454, 1467, 1492, 1493, 1545, 1555, 1556, 1581,
1665, 1691, 1696, 1771, 1853, 1967, 1974, 2020, 2115,
2287, 2317, 2355, 2371, 2468, 2477, 2487, 2519, 2541, 2548, 2573,
2592, 2664, 2674, 2739, 2742, 2764, 2771, 2772, 2847, 2893,
2990, 3052, 3066, 3125, 3223, 3265, 3346, 3349, 3357, 3358,
3575, 3589, 3592, 3612, 3663, 3665, 3669, 3692
bil+ k. 0352
bulay+ k. 2832
didi+ k. 0818
göndürdi+ k. 0842
kim+ k. 2932
ol+ k. 0448, 0899, 1323, 1341
oldı+ k. 1728

şanma+ k. 0279
şol+ k. 2494

kibār: (Ar.) Büyükler, seçkin kimseler. -1-
cemīʿ-i k. oldı 1355

kibr: (Ar.) Büyüklük taslama, kendini üstün sayma, büyüklenme. -2-
k. 0084, 2559

kihter: (Far.) Küçük. -1-
k.+ i 2968

kilīd: (Fars. *kilid* < Yun. *Kleid*) Anahtar; bir yerin yönetimini veya kontrolünü sembolik olarak temsil eden unsur. -1-
k. 3464

kilīsā: (Fars. *kelisā* – Ar. *kenisā* < Yun. *ekklēsia*) Kilise. -5- **krş.** *kilīse*.
k. 0787, 1591, 2162
k.+ ya 0782, 2634

kilīse: -1- **bkz.** ve **krş.** *kilīsā*.
k. 2631

kim: Ki. -207-
k. 0002, 0036, 0107, 0136, 0154, 0254, 0255, 0274, 0289,
0322, 0379, 0437, 0528, 0593, 0643, 0645, 0656, 0657, 0689,
0692, 0738, 0742, 0743, 0752, 0761, 0793, 0840, 0843, 0855,
0906, 0914, 1060, 1065, 1124, 1128, 1225, 1257, 1258, 1268,
1276, 1279, 1282, 1306, 1344, 1378, 1425, 1490, 1515, 1523,
1584, 1598, 1630, 1631, 1632, 1674, 1676, 1694, 1712, 1736, 1744,
1749, 1752, 1758, 1766, 1771, 1777, 1803, 1810, 1817, 1832,
1896, 1946, 1961, 1989, 1990, 1997, 1999, 2020, 2031, 2081,
2117, 2124, 2127, 2137, 2144, 2195, 2204, 2248, 2256, 2262,
2265, 2266, 2277, 2283, 2333, 2383, 2386, 2402, 2420, 2432,
2494, 2506, 2525, 2535, 2538, 2552, 2554, 2555, 2564, 2578,
2591, 2612, 2670, 2675, 2679, 2695, 2718, 2759, 2803, 2865,
2872, 2891, 2894, 2903, 2905, 2912, 2914, 2915, 2929, 2941, 2972,
2980, 2981, 2995, 3030, 3035, 3040, 3066, 3071, 3083, 3124,
3146, 3150, 3161, 3169, 3178, 3204, 3236, 3240, 3289, 3373,
3379, 3391, 3396, 3397, 3462, 3513, 3530, 3552, 3563, 3569,
3599, 3605, 3611, 3656, 3666, 3690, 3697, 3699
bildi+ k. 0857, 2681
çün+ k. 2938
didi+ k. 2258
direm+ k. 1563

gerçi+ k. 0101, 1844, 2042
işitdi+ k. 0698
ḳaçan+ k. 1965, 2987
ne+ k. 0613, 0644, 0673, 0901, 2423
ol+ k. 0499, 0566, 0811
ṣorma+ k. 1071
væṣiyyet ḳıldı+ k. 0443

kim: Kimse, kişi, herhangi biri. -45-
k. 0028, 0241, 0373, 1301, 1612, 1779, 1908, 1954, 2302,
2382, 2487, 2503, 2689, 2703, 3005, 3077, 3452, 3508
k.+ durur 3074
k.+ ki 2932
k. ola 1475, 1651, 1669, 2124, 2666, 3268
k.+ de 1004, 1037, 2039, 2333
k.+ dür 2192, 2792, 3287, 3576
k.+ e 0656
k.+ sin 3083
k.+ üñ 2317
k.+ üñ+ çün 0816

kimerde : Ara sıra, bazen. -1-
k. 2649

kimi: Bazısı, bazıları. -41-
k. 0028, 0241, 0373, 0450, 1673, 1709, 1736, 1766, 1908,
2026, 2326, 2395, 2456, 2540, 2553, 2557, 2703, 3205
k.+ ni 2711
k.+ si 1828, 2201, 2326, 3205
k.+ sini 0905, 2220
k.+ siydi 2557
k.+ sidür 1946
k.+ y+ idi 1709

kimse: Kimse, herhangi bir kişi. -30-
k. 0016, 0571, 0595, 0842, 1145, 1458, 1511, 1636, 1822,
1937, 2056, 2088, 2165, 2547, 2565, 2655, 2656, 2667, 2668,
2714, 2931, 2933, 3001, 3003, 3536, 3572
k.+ den 0228
k.+ nüñ 3011, 3075
k.+ ye 3472

kimsene : Kimse, herhangi bir kişi. -4-
k. 1967, 2388, 3079
k.+ ye 2660

kīn: (Far.) Bir kişi veya şeye karşı öç alma amacını güden şiddetli ve gizli düşmanlık, garez. -5-
k. 2555, 2559, 2608, 2660
k.+ i 0776
→ **kīn it(d) :** Düşmanlık ve öç alma duygusu beslemek. -1-
k. ider 0760

kīn: (Far.) Gönülde gizlenen düşmanlık; kin. -1-
k.+ den 0340

ḳīr: (Ar.) Katran, zift. -1-
baḥr-i ḳ. 2607

kīremīd : (Yun.) Kiremit, tuğla.-1-
k.+ i 2167

kiriş: Hayvan bağırsağı veya sinirinden yapılmış tel. -1-
k.+ ile 0779

kirpi: Kirpigillerden sırtı sivri dikenlerle kaplı, düşmanlarından korunmak için tor top olabilen böcekçil, memeli bir hayvan (Erinaceus europaus). -2-
k. 1685
k.+ ye 1469

kirpik: Göz kapağının kenarlarındaki kıllar ve bu kılların her biri. -1-
k. 2489

kīse: (Far.) Kese, para torbası. -1-
k.+ y+ ile 2126

kişneş -: At birlikte kişnemek. -5-
k.- ür 2309, 2693, 3498, 3636
k.- ürdi 3195

kişver: (Far.) Ülke, memleket, il, mülk. -9-
k.+ e 0407, 0412, 0543
k.+ i 0247, 1093, 1218, 1244, 1331, 3291

kitāb: 1. Bölüm, başlık, hikâye. **2.** Kitap, eser. **3.** *Kur'ân-ı Kerîm*. -22-
k. 0061, 0166, 0293, 0810, 0863, 0898, 1085, 1493, 1546,
1576, 2547, 2863, 2864, 3359, 3558, 3657
fihrist-i k. 0042
næḳl-i k. 2878
k.+ ı 0040, 0203, 1578
k.+ uñ 0034

ḳiz: -1- **bkz.** ve **krş.** *ḳız*.
ḳ. 0832

- *Yine çıhdılar ol yigidile **kiz** / Deñizden ki anda ne yol var ne **iz*** (SNCD, mes.3477)
- *Bulımadı kancaru vardı **kizi** / Bulınurdı mişede aslan **izi*** (SNCD, mes.4025)
- *Ki ger Sâsân soyından kalsa bir **kiz** / Özine tâc ura taht üzere **iz*** (FHŞÖ, mes.2686)
- *Ev içinden sürerek gitdi **izi** / Pârelenmiş at ile buldı **kizi*** (TBAÇ, mes.5483)

➢ DS: *kiz* "kız // kiz galin: evin hanımları" (Artvin Yusufeli Uşhum köyü Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağzı)

ḳo -: 1. Bırakmak. **2.** Terk etmek. **3.**

(Bir yere) koymak, yerleştirmek. **4.** Getirmek, uygulamaya başlatmak. **5.** (Ad) vermek. -80-
ḳ. 2330, 2331, 2357, 2515
ḳ.- dı 0411, 0486, 0626, 0653, 0701, 0733, 0907, 0997, 1254,
1297, 1610, 1701, 2146, 2343, 2599, 2940, 3091, 3245, 3525
ḳ.- dılar 1410, 2579
ḳ.- ġıl 2390, 2498
ḳ.- ma 0610, 2139, 2414
ḳ.- madı 0268, 1818, 2533, 2725, 3440
ḳ.- madılar 0336, 1741, 3214
ḳ.- maya 0768
ḳ.- mayalar 2452
ḳ.- maz 1069, 1115, 1841, 2115, 2758, 2800, 3235
ḳ.- maz+ idi 1621
ḳ.- mazdı 2311, 2474
ḳ.- miş 2163
ḳ.- ñ 0612, 1298, 2936
ḳ.- ner 2884
ḳ.- ñuz 0622
ḳ.- r 0299, 1529, 2175, 3471
ḳ.- r+ idi 2412
ḳ.- r+ isem 1864
ḳ.- r+ iseñ 0610
ḳ.- rlar 0258, 0626
ḳ.- ya 1810
ḳ.- yarken 2634
ḳ.- ydı 1773, 2092, 2240
ḳ.- ydılar 2154
ḳ.- yduḳ 1845
ḳ.- yuban 1500, 2102, 2462
ḳ.- yup 0540, 2233, 2431, 2826

ḳoç: Damızlık erkek koyun. -1-
ḳ. 1889

ḳoç -: Kucaklamak, sarılmak. -1- **krş.** *ḳoş- (1)*.
ḳ.- dı 2811

ḳoḳula - : Koklamak. -1-
ḳ.- r 1747

- *Mâl kim sen yimeyesin mârdur / Gül ki sen* ***kokulamazsın*** *hârdur* (AİYA, mes.3097)
  - Par.: *ḳoḳulamaḳ* "ḳoḳlamaḳ".
  - Men.: *ḳoḳulamaḳ* "ḳoḳlamaḳ".
  - DS: *kokulamak* "koklamak" (Hasanoğlan-Ankara; İncekum, Hurma *Silifke - İçel)

ḳolañ: Yaban eşeği. -1-
ḳ. 0678

ḳolāy: Kolay, zahmetsiz. -1-
ḳ. 3192

- *Gördi bu kez ev içi bir hôş* ***sarây*** */ Kârubâr baglamaga yavlak* ***kolây*** (GNKY, mes.5251)
- *Serîrin gözleye savduk* ***belâyı***

*/ Görevüz nite soñra iş **kolâyı*** (LGSS, mes.2631)

- *Ne yirde ki saña gelürse **kolây** / Elümden gelür yapduram bir **sarây*** (SNCD, mes.1056)
- *Ne tutsan işün saña gelmez **kolây** / Döner ‘aksine cümle âyîn ü **rây*** (CKMÖ, mes.2682)

→ **ḳolāy ol - :** Zahmetsiz şekilde gerçekleşmek. -3- **krş.** *ḳolay ol-*.

ḳ. ola 1724
ḳ. oldı 3606
ḳ. olmaz 3278

- *Aña karşu bular da düzdi **alây** / Gözedürler kim ola cenge **kolây*** (CSCA, mes.4387)

ḳolay ol - : Zahmetsiz şekilde gerçekleşmek. -1- **krş.** *ḳolāy ol*.
ḳ. olur 1155

ḳollıġ: Kola giyilen zırh, kolçak. -1-
ḳ. 2616

ḳon -: 1. Yerleşmek. **2.** Konumlanmak. -14-
ḳ. 1897
ḳ.- ar 0095, 3398, 3461
ḳ.- dı 1842, 1998, 2324, 3448
ḳ.- dılar 1870, 1876, 2221, 3221
ḳ.- mışdı 2886
ḳ.- üñüz 1994

ḳonşıluḳ ḳıl - : Yakınlık göstermek, yakın ilişkide bulunmak. -1-
ḳ. 1488

ḳonuḳluḳ ḳıl - : Misafir olarak kabul etmek, ağırlamak. -1-
ḳ. ḳıldı 2349

ḳop -: Ortaya çıkmak, zuhur etmek. -54-
ḳ.- ar 0302, 2059, 3499
ḳ.- ār 2451
ḳ.- dı 0202, 0226, 0234, 0239, 0242, 0305, 0306, 0310, 0350, 0390, 0427, 0587, 0658, 0700, 0709, 0750, 0751, 0803, 0833, 0836, 0995, 0968, 1118, 1276, 1367, 1449, 1542, 1778, 1782, 1783, 1843, 1888, 1967, 2063, 2180, 2181, 2196, 2406, 2554, 2569, 2580, 2726, 2997, 3001, 3088, 3500
ḳ.- maya 0734
ḳ.- mışdı 0555
ḳ.- up 0662

ḳopar - : 1. (Ses, gürültü, figan vb. için) birdenbire ve şiddetle başlamak, başlatmak, yükseltmek. **2.** Ayırmak. -5-
ḳ.- am 0615, 0654
ḳ.- dı 2032, 3610
ḳ.- maya 3632

ḳopuz: Saz, çalgı. -1-
ḳ. 1908

ḳorḳ -: Korkmak, ürkmek. -4-
ḳ.- ar 1697
ḳ.- ıdam 1630
ḳ.- maz mısız 1875
ḳ.- uban 2731

ḳorḳu: Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan ruhi sarsıntı, tedirginlik duygusu**.** -5-
ḳ. 1688, 2783
ḳ.+ dan 1737, 2230, 2319

ḳoş - (1) : Kucaklamak, sarılmak. -2-
krş. *ḳoç-*.
ḳ.- dı 1951
ḳ.- dılar 2184

ḳoş - (2) : Üstüne katmak. -2-
ḳ.- dı 0256, 3633

ḳov -: Kovalamak, peşinde düşmek. -8-
ḳ.- a 2455, 2728
ḳ.- ar 3427
ḳ.- ar+ iken 0678, 3134
ḳ.- uban 1838
ḳ.- up 2963

ḳovla -: Çekiştirmek, yermek, kötülemek, gammazlık etmek. -1-
ḳ.- dı 0428

ḳoy -: Yerleştirmek. -11-
ḳ.- alum 2961
ḳ.- ar 3236
ḳ.- dı 2354, 2713, 2778
ḳ.- dılar 0089, 2637, 2728
ḳ.- mışdı 2765
ḳ.- mışlar+ idi 2519
ḳ.- up 3534

ḳoyıl -: Üzerine saldırmak, hücum etmek. -1-
ḳ.- ur 2579

ḳoyı vir - : Bırakmak, salmak, müsaade etmek. -4-
ḳ.- di 1218, 1731
ḳ.- diler 2231
ḳ.- mez 2896

ḳoyun: Geviş getirenlerden başı gövdesine göre küçük, çoğunluğu boğum boğum boynuzlu, eti, sütü, derisi ve yünü için yetiştirilen, küçükbaş evcil bir hayvan, (Ovis aries). -4-
ḳ. 1317, 2225, 2284, 2396

Ḳoz: Ceviz, ceviz ağacı. -1-
Ḳ. 2778

köhne: (Far.) Eski. -1-
k. 2887

köpri: Köprü. -3-
k. 0454
k.+ ler 0732
k.+ ler ile 0753

köpük(g) : Salya. -2-
k.+ i 2844
k.+ ler 2697

köy: (<Far. *kūy*) **1.** Köy, yerleşim yeri. **2.** Yer, arazi. -3-
k. 3686
k.+ i 1882
k.+ lerini 2236

ḳudret : (Ar.) -1-
ḳ.+ iyle 1962

ḳuduz: Kuduz hastalığına yakalanmış olan. -1-
ḳ. 2680

kūh: (Far.) Dağ. -8-
k.- ı girān 2849
k.- ı ṣaḥrā 2455
k. 1739, 1972, 2459, 3398
k.+ a 0381
k.+ lara 3390

kuhl it(d) - : (Ar.+T.) Sürme çekmek. -1-
k. ider 0381

ḳul: Hizmetçi, hizmetkâr, köle, bende. -21-
ḳ. 1719, 2464, 2476, 2797
ḳ.+ a 3233
ḳ.+ am 0611, 2423
ḳ.+ ı 1840
ḳ.+ ın 1847
ḳ.+ ı+ y+ idi 3174
ḳ.+ ıydı 1131
ḳ.+ ları 1052
ḳ.+ larına 0875, 3537, 3538, 3560
ḳ.+ laruñuz 2272
ḳ.+ umı 3374
ḳ.+ uñam 1718
ḳ.+ uz 2414, 2432
→ **ḳul it - :** Köle yapmak. -1-
ḳ. itdi 2342
→ **ḳul ol - :** Hizmetine girmek, hizmetinde bulunmak. -4-
ḳ. olmaya 2124
ḳ. olur 3470, 3240
ḳ.+ ı olmışdur 2779

kulac: Halk arasında pratik bir ölçü birimi olarak kullanılan, iki yana gerilerek açılmış iki kolun parmak uçları arasında kalan uzaklık. -1-
k.+ dur 0453

ḳulaġ aç - : Dinlemek, dikkat kesilmek. -1-
ḳ. 2483

ḳulaġuz : Kılavuz, yol gösterici

rehber. -1-
ḳ. 2951

ḳulaḳ: Organ adı; kulak. -2-
ḳ. 2292
ḳ.+ lardur 2709

ḳum it(d) - : Parçalamak, kum gibi incecik hâle getirmek. -1-
ḳ. idüben 2672

ḳumāş: (Ar.) Meta, elbise. 10-
ḳ. 1827, 1879, 1912, 1914, 1952, 2391
ḳ.+ a 1866
ḳ.+ ı 1938, 2429
ḳ.+ ın 1740

kūp: Küp. -3-
k. 3390
k.+ ler 0362, 3390

kūp-miṣāl : (T.+Ar.) Küp gibi, küpe benzer. -1-
k. 3627

kūr eyle : (Far.+T.) Göze mil çekmek gibi bir yöntemle bir kimsenin görme yetisini elinden almak, kör etmek. -1-
k. eylediler 0951

kûr it(d) - : (Far.+T.) Bir kimsenin görme yetisini elinden almak, kör etmek. -4-
k. ider 0385
k. iderler 0764, 0954
k. idüben 1012

kûr ol - : Görme yetisi kaybolmak, kör olmak. -1-
k. oluban 3021

ḳur -: Hazırlamak. -2-
ḳ.- ar 2933
ḳ.- dılar 3207

Ḳurʾān : (Ar.) Müslümanların kutsal kitabı, Tanrı buyruğu, Kur‘ân-ı Kerîm. -5-
Ḳ.- ı ʿæẓīm 0031
ṣædr-ı Ḳ.- ı ʿæẓīm 0001
Ḳ. 1775
Ḳ.+ dadur 0737
Ḳ.+ ı 1298

ḳurbān it - : (Ar.+T.) Feda etmek, şehit vermek. -1-
ḳ. itdiler 3215

ḳurbān ḳıl - : (Ar.+T.) Kurban etmek, Tanrı yolunda bir canlıyı kesmek. -2-
ḳ. ḳılur 0262
ḳ.+ lar ḳıldı 1598

Ḳureyş : Kureyş halkı. -1-
Ḳ. 0885

Ḳureyşī : (Ar.) Kureyşli.-1-
K.+ dür 2931

ḳurı: Kara, zemin, toprak. -1- **krş.** *ḳuru*.
ḳ.+ dan 2207

ḳurıl -: Oluşturulmak, meydana getirilmek. -3-
ḳ.- dı 2465
ḳ.- mış 2932
ḳ.- up 2775

ḳurtar - : Kurtulmasını sağlamak. -1-
ḳ. 2065

ḳurtıl - : Tehlikeli, öldürücü bir durumu atlatmak. -10- **krş.** *ḳurtul-*.
ḳ.- dı 1944
ḳ.- duğından 3523
ḳ.- ıbilse 2721
ḳ.- madı 3110, 3206
diri ḳ.- maz 2056
ḳ.- up 0462
ḳ.- ur 1360, 1428, 3506

ḳurtul - : 1. Tehlikeli, öldürücü bir durumu atlatmak. **2.** Engeli aşmak, geçmek. -3- ve **krş.** *ḳurtıl-*.
ḳ.- am 2322
ḳ.- an 2843
ḳ.- a+y+ idi 0020

ḳuru: İçi boş. -4-
ḳ. 2595

ḳuru: Kara, zemin, toprak. -4-
ḳ.+ dan 2310, 2239, 2308, 2341

ḳurulu : Kurulmuş, kurulu hâlde bulunan. -1-
ḳ. 1388

kūs: (Far.) Eskiden savaşlarda, alaylarda deve, at veya araba üzerinde taşınan ve işaret vermekte kullanılan büyük davul. -9-
k. 2034, 2202, 2306, 2546, 2572, 2619, 2696, 2783, 3186

ḳuş -: (Kan) kusmak; çok eziyet ve sıkıntı çekmek. -1-
ḳ.- ar 3586

ḳusḳun : At, eşek kuyruğu altından geçirilerek eyere, semere, palana bağlanan kayış kuşak. -1-
ḳ.+ ın 0597

ḳuşūr: (Ar.) Kasırlar, köşkler, saraylar. -1-
ḳ. 0569

ḳuş: Vücudu tüylerle kaplı, sıcak kanlı, akciğerli, boynuzsu bir maddeden oluşarak uzamış çenelerine gaga, yürümeye elverişli arka üyelerine bacak, uçmaya elverişli ön

üyelerine ise kanat adı verilen, yumurtlayan, çoğunlukla uçucu omurgalı hayvanların genel adı. -2-
ḳ. 1853
ḳ.+ ın 2489

→ **ḳuş ol - :** Kuş olmak, kuş gibi uçma özelliğine sahip olmak, kuş gibi olduğu varsayılmak. -1-

ḳ. olup 1636

ḳuṭb: (Ar.) Bir kavmin veya topluluğun en seçkin kimsesi. -2-
ḳ.- ı memleket 1377
ḳ.- ı 1568

ḳutlu ol - : Hayırlı, mübarek, uğurlu olmak. -1-
ḳ. olsun 2343

ḳuvvet: (Ar.) Kuvvet, güç -3-
ḳ.- i dīne 3560
ḳ. 2589
ḳ.+ iyle 0552

ḳuyı: Çukur. -1-
ḳ. 0695

ḳuyu: Su kuyusu. -2-
ḳ. 2241, 2337

ḳuyumcı : Değerli taş, maden vb. şeylerden takı ve süs eşyası yapan kimse. -1-
ḳ. 2614

ḳuzu: Koyunun yavrusu. -1-
ḳ. 2284

küffār: (Ar.) Kâfirler, Müslüman olmayanlar, kâfir askeri, kâfir ordusu. -21-
k. 1688, 1988
leşker-i k. 3272, 3339
k. idi 3116, 3249
k.+ a 0144, 0891, 1640, 1670, 1787, 1829, 2357, 2783, 3245
k.+ ı 1819, 3128, 3191, 3525
k.+ uñ 1646, 3453

küfr: (Ar.) Allah'ın varlığına, birliğine ve İslam dininin esaslarına aykırı davranışlarda bulunma veya söz söyleme, bunlara inanmama, kâfirlik. -5-
k. 0555
ẓulümāt-ı k. 0872
heyʿāt-ı k. ḳılmış+ iken 0872
k.+ den 1523
k.+ i 0154

külāh: (Far.) Saltanat alameti olan başlık, börk. -7-
k.-ı Yezdecird 0513
k. 0354, 0486, 0531, 1297, 1610, 3298

külüng : (Far.) Taş, kaya

parçalamakta kullanılan sivri uçlu taşçı kazması. -2-
k.+ ile 2293, 2374

küng: (?) Tekne. -4-
k. 3628
k.+ ler 3394

küng: (Far.?) Karavaş, hizmetçi, köle, cariye. -1-
k. 3443, 3649, 3652

künküre : (Far.) Kubbenin en yüksek noktası, kilit taşı (?). -2-
k. 0740, 0743

Kürdiler : Kürtler. -1-
K. 1452

kürek(g) : Küçük deniz araçlarının yürütülmesinde kullanılan, pala adı verilen enli ucu suya daldırılan, sap adı verilen diğer ucuna da kuvvet uygulanan uzunca ağaç eleman. -3-
k.+ i 1667, 1685, 1705

kürsī: (Ar.) Kürsü. -2-
k.- i zerrīn 0747
k. 0074

küşte: (Far.) Cansız beden, ceset. -4-
k.+ den 0758, 2043, 2839
k.+ y+ ile 2056

lā-cerem : (Ar.) Elbette, şüphesiz, mutlaka. -3-
l. 0010, 0619, 1414

læfẓ: (Ar.) Kelam, söz. -2-
l.- ı bedīʿ+ ile 0266
l.+ da 3682

læʿīn: Lanetlenmiş, lanetli, melun. -17-
l. 0925, 1933, 2298, 2670, 2731, 3200, 3259, 3262, 3295,
3324, 3420, 3449
Baṭrāş-ı l. 2559, 2608
Mesrūḳ-ı l. 0735
l.+ e 3322
l.+ ler 2651

laḳab: (Ar.) Bir kimseye özel adından başka, onun niteliklerini belirten ve sonradan takılan ad, takma ad. -1-
l. 0376
→ **laḳab ol - :** (Ar.+T.) Takma ad olmak, lakap olarak verilmek. -1-
l. olmışdur 1082

laʿl: (Ar.) Parlak kırmızı renkte, billûrlaşmış alüminyum oksidi olan değerli bir süs taşı. -6-
l.- i fīrūze 1912
l. 1858, 1936, 2126, 2170, 2485

lālā: (Far.) İmparatorluk döneminde şehzadeleri eğitmekle görevli devlet adamı. -1-
l. 1621

lā-næẓīr : (Ar.) Benzeri olmayan, benzersiz, eşsiz. -8-
l. 0316, 0594, 0984, 1163, 1345, 2442, 3307, 3435
→ **lā-næẓīr ol - :** (Ar.+T.) Benzersiz olmak, eşi ve benzeri bulunmamak. -1-
l. oldı 0423

laʿnetuʾllāh : (Ar.) Allah'ın laneti. -1-
l. 2254

lætīf: (Ar.) Lütfeden. -1-
l. 1165

lāyıḳ: (Ar.) Layık, yaraşır, münasip. -1-
l. 2918

Lāz: Macar. -26-
L. 3145, 3154, 3156, 3160, 3161, 3173, 3178, 3180, 3200,
3210, 3214, 3268, 3321, 3331, 3362, 3424, 3463, 3567, 3578,
3579
L.+ ile 3199
L.+ a 3155, 3158, 3165, 3321, 3576

lāzım: (Ar.) Gerekli. -1-
l. 3617

leʾāl: (Ar.) İnciler. -2-
l.- i næẓm 3690
silk-i l. 1547
silk-i l.+ i 3682

leged: (Far.) Tekme, çifte. -1-
l. 0598

leng: (Far.) Topal, aksak. -1-
gebr-i l. 2646

lenger: (Far.) Gemilerin bir noktada durabilmesini sağlamak için denize atılan çapa. -2-
l. 2558, 2566

lerzān: (Far.) Titreyen, titrek. -1-
rumḥ-ı l. 3364

leş: (Ar.) Cansız beden, ceset. -1-
l.+ den 1738

leşker: 1. Asker. **2.** Ordu. -152-
l.- i İslām 1902, 3502
l.- i İslām ile 3633
l.- i İslāma 1780, 3451, 3672
l.- i İslāmı 3332, 3596
l.- i küffār 3272, 3339
l.- i Rūm 3271
l.- i sulṭān 3277
l. 0242, 0272, 0366, 0435, 0436,

0437, 0572, 0573, 0625,
0653, 0707, 0758, 0761, 0780, 0785,
0787, 0794, 0853, 1105,
1393, 1617, 1642, 1759, 1781, 1808,
1885, 1889, 1892, 1981,
1985, 2035, 2038, 2049, 2079, 2180,
2218, 2294, 2360, 2386,
2405, 2406, 2428, 2437, 2441, 2452,
2569, 2679, 2690, 2694,
2838, 2882, 2964, 2965, 3006, 3009,
3015, 3159, 3170, 3195,
3219, 3258, 3366, 3393, 3398, 3431,
3457, 3507, 3598, 3614,
3628, 3647
l.+ ile 3010
cemʿ-i l. itmege 1441
l. oldı 2198, 3172
l. olmış 1777, 2031
l. olmışdur 3493
l.+ de 0654, 1843
l.+ den 0658, 1468, 3532
l.+ e 1499, 1907, 1953, 2273, 2279,
2441, 2676, 2752, 3223,
3538
l.+ i 0228, 0668, 0699, 0762, 0769,
0923, 1247, 1248, 1350, 1361
1450, 1462, 2092, 2113, 2150, 2380,
2450, 2657, 2751, 3165,
3242, 3454, 3506, 3606
l.+ i ḳılur 1961
l.+ in 0336, 0383, 1357, 1754, 1897,
1971, 3578, 3633
l.+ inden 3599
l.+ ine 1394
l.+ ini 1395, 1884, 1907, 3245, 3277
l.+ iyle 0332, 1934, 2384, 3615
l.+ ümüz 2563
l.+ üñ 1796, 3268

leşker-keş ol - : (Far.+T.) Orduyu idare eden kişi konumunda olmak, kumandan olarak bulunmak veya atanmak. 1-
l. olurken 1294

levḥ: (Ar.) Yaratılmışlar hakkındaki bütün bilgiyi kapsadığı kabul edilen levha, levhimahfuz. -2-
l.- i sipihre 1553
l. 0074

Levlāk: (Ar.) Kudsî hadis olduğu ileri sürülen, “Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım.” anlamındaki ibarenin ilk kelimesi. -1-
L. 0865

leyl: (Ar.) Gece. -5-
l. 0067, 0889, 1757, 3379, 3549

libās: (Ar.) Elbise, giysi, giyecek. -2-
l. 0649
l.+ ın 3548

līk: (Far.) Lakin, ama. -15- **krş.** *lik*.
l. 0046, 0243, 0346, 0408, 0446,
0519, 0821, 1093, 1255,
1437, 2298, 2516, 2814, 3518, 3529

līki: -1- **bkz.** ve **krş.** *līk*.
l. 0080

līkin: (Far.) Lakin, ama. -8-
l. 0202, 0406, 1288, 1812, 2107, 2173, 2936, 3313

limōn: -3- **bkz.** ve **krş.** *līmōn*.
l. 1793
l.+ a 1794, 2200

līmon-1- **bkz.** ve **krş.** *līmōn*.
l.+ uñ 2530

līmōn: (<Yun. *limen*) Liman. -6- **krş.** *limōn*, *līmon*.
l. 2567, 2580, 3519
l.+ a 2199, 2307, 2686

līsūn: (?) Sözcüğün yiyecek veya içeçek ile ilgili olduğu anlaşılmakta olup anlamına ulaşılamamıştır. -1-
l. 1908

luʿb: (Ar.) Oyun, eğlence. -1-
l.+ ile 3593

luṭf: (Ar.) İyilik, ihsan, nimet, kerem. -10-
l. 0026, 1372, 1951, 3697
l. idi 2125
l.+ ı+ le 0019
l.+ ile 1419, 1514
l.+ ı 1112
l.+ ından 3671
→ **luṭf eyle - :** (Ar.+T.) -1- İhsanda bulunmak, yardım etmek.
l. eyledi 0402
→ **luṭf it(d) - :** (Ar.+T.) -5- İhsanda bulunmak, yardım etmek.
l. idüben 2100, 3560
l. idüp 0719, 2065
l. it 1786
→ **luṭf ḳıl - :** (Ar.+T.) -2- İhsanda bulunmak, yardım etmek.
l. u iḥsān ḳıl 2269
l. u iḥsān ḳıldı 0288

mācerā: (Ar.) Yaşanan olaylar dizisi, vuku bulanlar, yaşananlar. -1-
m.+ yı 2755

māden: (Ar.) Cevher. -1-
m. 0075

Mæġribī : (Ar.) Mağrip halkından olan; Mağripli. -2-
M. 2598, 2642

maʿrūf: (Ar.) Bilinen, tanınan, meşhur. -1-
m.+ idi 3028

maġrūr it - : (Ar.+T.) Gururlanmak,

kibirlenmek. -1-
m. itmesün 1578

maġz: (Far.) Beyin, dimağ. -1-
m.- ı ādemi 0240

māh: (Ar.) Otuz günlük zaman dilimi. -14-
m.- ı cemāz̲īʾl-āḫir 1380
m.- ı şaʿbānda 3338
m.- ı şevvāl 3344
m.- ı z̲ūʾl-ḳaʿdede 3528
m. 0508, 0510, 0512, 0520, 0559, 1382, 3241
penç-i m. 0765
heşt m. oldı 0827
m.+ a 3571

mā-ḥæṣæl : (Ar.) Bundan hasıl olan, neticesi, sonucu, sonuç olarak. -1-
m. 3031

mæḥbūb : (Ar.) Güzel, güzel yüzlü. -1-
m.+ ların 3441

mæḥbūbe : (Ar.) Güzel kadın. -1-
m. 3440

maḥbūs : (Ar.) Hapsedilmiş, kapatılmış, tutuklanmış. -1-
m.+ idi 1391

maḥfī: (Ar.) Gizli, saklanmış. -1-
kenz-i m.+ sini 0070

maḥfūẓ ol - : (Ar.+T.) Himaye altında bulunmak, korunmak. -1-
m. olmasa 0011

maḥkūm : (Ar.) Hüküm altında olan. -1-
m. 0611
→ **maḥkūm ol - :** (Ar.+T.) Hüküm altında olmak. -1-
m. olur 0111

maḥmūd : (Ar.) Hamdolunmuş, sena edilmiş, övülmüş, övmeye değer. -1-
m.- ı ünās oldı 0064

maḫmūr : (Ar.) Sarhoşluk dolayısıyla sersem. -1-
m. 2286

mæḥrūm ol - : (Ar.+T.) İstediğini elde edememek; yoksun olmak.-1-
m. olup 2501

mæḥşer : (Ar.) Mahşer; kıyamet gününde ölülerin dirilerek toplanacaklarına inanılan yeri andıran büyük ve yoğun kalabalık. -1-
m. 1888

maḫzūn : (Ar.) Üzgün, tasalı, kederli. -2-
m. 3396

m.+ iken 2518

mæḳām : (Ar.) Yer, mekân. -5-
m. 0096, 0137, 1205, 1241, 2472
→ **mæḳām ḳıl - :** (Ar.+T.) Mekân edinmek, yer olarak belirlemek. -2-
m. ḳıldı 0586
m. ḳılmış 2472

mæḳær ḳıl - : (Ar.+T.) Karar kılınan, durulan, oturulan yer hâline getirmek. -5-
m. ḳıldı 0676, 1244
m. ḳılmış 0399

mæḳær ol - : (Ar.+T.) Karar kılınan, durulan, oturulan yer olmak. -1-
m. olmış+ idi 1279
m. olmışdur 0265
m. olurdı 0114

maḳbūl it(d) - : (Ar.+T.) Kabul etmek. -1-
m. ide 3554

mæḳdem : (Ar.) Gelme, geliş. -1-
m. 1801

mæḫūr : (Ar.) Alçak, zavallı, hor, hakir. -1-
m.+ ile 1959
→ **mæḫūr ol - :** (Ar.+T.) Alçalmak, âciz ve zavallı bir duruma düşmek, hor ve hakir olmak. -1-
m.- ı Rūm olur 3470
m.+ ile 1959

mæḳṣūd : (Ar.) İstek, dilek, arzu, murat. -4-
m.+ a 2494
m.+ dur 0644
m.+ ı 1270
m.+ um 1325

maḳtel: (Ar.) Öldürülmüş veya şehit edilmiş büyük bir insanı övmek maksadıyla yazılan şiir. Özellikle Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesini işleyen metinler için kullanılmıştır. -1-
m.+ in 0936

māl: (Ar.) **1.** Mal, varlık, servet. **2.** Metnin 1516. beytinde olduğu vergi anlamına gelmesi de muhtemeldir. -72-
m.- i bī-ḥæd 2237, 2243
m. 0688, 0703, 0710, 0715, 0759, 0771, 1516, 1527, 1529,
1596, 1798, 1822, 1827, 1861, 1866, 1879, 1914, 1938, 2001,
2046, 2122, 2154, 2245, 2288, 2357, 2391, 2429, 2470, 2477,
2528, 2532, 2538, 2541, 2751, 2759, 2776, 2800, 2928, 2929,
3024, 3222, 3348, 3395, 3409, 3418,

3423
ġærḳ-ı m. eylediler 3487
m.+ içün 2776
ḳæbż-i m. ider 0674
m.+ ile 2030, 2240, 3441, 3480, 3518
m.+ e 3154
m.+ i 1451, 2060, 2357, 2516
m.+ i+ le 1927, 2058
m.+ in 1740, 1744, 2102, 2130
m.+ ini 1687, 1862, 2105, 3049
m.+ inüñ 1750

mā-lā-büd : (Ar.) Mutlak olmayan, ihtilaflı. -1-
m. 0899

māl-ā-māl : (Far.) Doldurmak, dopdolu etmek. -1-
m. 2926
→ **māl-ā-māl it(d) - :** (Far.+T.) Ağzına kadar doldurmak, (mal ile) dopdolu etmek. -1-
m. idüben 0711

mālik: (Ar.) Melik, hükümdar, sultan, padişah. -5-
m.- i Türk 0694
m.- i Türküñ 0799
m. 0675
m.+ e 0671
m.+ i 0722
→ **mālik ol - :** (Ar.+T.) Bir yere sahip olmak, bir yerin hükümdarı olmak. -1-
m.- i Kirmān olur 1458

mæʿlūm ol - : (Ar.+T.) Bilinmek, belli olmak, anlanmak. -2-
m. olur 0100, 3052

mæʿmūr eyle - : (Ar.+T.) Yapmak, bina etmek, imar etmek. -1-
m. eyledi 0711

mæʿmūr it(d) - : (Ar.+T.) Yapmak, bina etmek, imar etmek. -2-
m. ider 0245
m. itdi 0712

mæʿmūr ḳıl - : (Ar.+T.) Yapmak, bina etmek, imar etmek. -1-
m. ḳıldı 0731

mæʿmūr ol - : (Ar.+T.) Yapılmak, bina edilmek, imar edilmek. -1-
m. olmadı 0207

maʿnā: (Ar.) Kıssa, hikâye. -1-
m.+ yı 1505

mancılıḳ(ġ) : (Ar. *mencenīḳ* < Fars. *mencenīḳ* <Yun. *manganikos*) Mancınık; eskiden savaşlarda kalelere, hisarlara taş atmakta kullanılan savaş aracı. -4- **krş.** *mancınıḳ.*
m.+ ile 0960, 1592
m.+ ı 2740, 2742

mancınıḳ : (Ar. *mencenīḳ* <Fars. *mencenīḳ* <Yun. *manganikos*) Mancınık; eskiden savaşlarda kalelere, hisarlara taş atmakta kullanılan savaş aracı. -10- **krş.** *mancılıḳ(ġ)*.
m. 2620, 2642, 2643, 2644, 2645, 2650
m.+ ile 2601
m. itdi 2597, 2598, 2600

mānend : (Far.) Benzer, eş, gibi. -4-
m.- i fæḳīr 1317
m.- i ḫiyār 1736
m.- i menār 0549
m.+ i 1857

mānīʿ : (Ar.) Engel. -1-
m. 1458

mænṣūr : (Ar.) Yardım edilmiş, kendisine yardımda bulunulmuş. -1-
şeh-i m.+ a 1776
→ **mænṣūr it(d) - :** (Ar.+T.) Yardımda bulunmak. -1-
m. ider 0245

mār: (Far.) Yılan. -2-
m. 0239, 0240

mæʿreke : (Ar.) Savaş alanı, cenk yeri. -1-
m.+ si 0333

martulūz : (<Yun. *armatolos*) Osmanlı askerî teşkilatındaki özel bir sınıf. -2-
m. 3644
m.+ lar 3638

masġaraya al - : (<*masḫara* <Ar. *meshare*) Gülmek, dalga geçmek, ciddiye almayıp alay etmek. -1-
m. alur+ idi 0638

mæʿṣıyet : (Ar.) Baş kaldırma, isyan, itaatsizlik, asilik. -1-
m. 1772

mæṣlæḥæt : (Ar.) İş, mesele. -1-
m. 0460

mæʿşūḳ ol - : (Ar.+T.) Sevilen kişi olmak. -1-
ʿāşıḳ u m. olup 0073

māt it - : (Ar.) Mat etmek; yenmek, aklını almak, şaşırtmak. -1-
m. itdi 2934

mætbæḫ : (Ar.) Yemek yapılan yer, mutfak. -1-
m.+ inde 1040
m.+ i 3495

mæṭʿūn ol - : (Ar.+T.) Vebaya yakalanmak. -1-

m. olur 1229

maʿūnet : Yardım. (Ar.) -1-
m. 1665
→ **maʿūnet ḳıl - :** (Ar.+T.) Yardım etmek. -1-
m. ḳıldı 0888

mażhær : (Ar.) Bir şeyin ortaya çıktığı, göründüğü yer. -1-
m.+ ini 0065

mæʿẕūlol - : (Ar.+T.) Azledilmek, görevden alınmak. -1-
m. olur 3523

meʾāb: (Ar.) Sığınılacak yer. -4-
m. 0338, 1123, 3295, 3478
→ **meʾāb ḳıl - :** (Ar.+T.) Bir yeri geri dönülecek yer edinmek, ikamet yeri ve sığınak yapmak. -1-
m. ḳıldı 0287

meʿāş eyle - : (Ar.+T.) Yaşamak, hayat sürmek, zaman geçirmek. -1-
m. eyledi 0514

meʿāş ḳıl - : (Ar.+T.) Yaşamak, hayat sürmek, zaman geçirmek. -2-
m. ḳıldı 0487
m. ḳılmaz+ idi 0483

mecāl: (Ar.) Güç, kuvvet, derman, takat. -3-
m. 1784, 2761
m.+ i 1676

mecmūʿ : (Ar.) **1.** Hep, bütün. **2.** Toplam. -15-
m.- ı çeri 2194
m.- ı ġuzāt 2103
m.- ı kes ḳıldı 0490
m.- ı şāh 0531
m.- ı Şām 0908
m.- ı ünās 2193
m. 2334
m.+ ı 2016, 2812, 2889
m.+ ı eyledi 1031
m.+ ın 2195
m.+ ına 1486
istiḳlāl-i m.+ ısı 0474
m.+ sın 3511

mecrūḥ : (Ar.) Yaralanmış, yaralı. -1-
m. 2173
→ **mecrûḥ it - :** (Ar.+T.) Yaralamak. -1-
m. itdiler 0439
→ **mecrûḥ ol - :** (Ar.+T.) Yaralanmak. -4-
m. oldı 2095, 3407
m. olup 2453, 3506

Mecūsī̄: (Ar.) Mecus dininden olan, ateşe tapan, Zerdüşt. -1-
M. 0360

medār ol - : (Ar.+T.) Bir şeyin dayanağı, temeli, ekseni olmak. -1-

m.- ı salṭanet olmış+ idi 1377

medār ḳıl - : (Ar.+T.) Tavaf etmek. -1-
m. ḳılup 1373

meded: (Ar.) Yardım, ihsan, nusret. -6-
m. 0254, 0772, 3118, 3395, 3531, 3536

→ **meded eyle - :** (Ar.+T.) Yardım etmek. -2-

m. eyle 2139, 2269

→ **meded ḳıl -** : (Ar.+T.) Yardım etmek. -3-

m. ḳıl 1666
m. ḳıla 0772
m. ḳılmaz 0334

→ **meded ol - :** (Ar.+T.) Yardım edilmek, destek olunmak. -4-

m. olmadı 1670, 2576
m. olmaz 1397
m. olmazsa 1787

medfūn : (Ar.) Toprağın içine gömülmüş olan, gömülü, gömülmüş, defnolunmuş. -2-
m.- ı şāhān-ı ʿÆcem 0362
m.+ dur 0393

medḥ: (Ar.) Övgü, övüş, medih. -6-
m.- i evṣāfın 3540
m.+ idür 3360
evṣāf-ı m.+ idür 3666
m.+ in 0040, 1956
m.+ ini 1957

medḥ-ḫʷān : (Ar.+Far.) Öven, metheden. -1-
m. 1958

medrese : (Ar.) Mektep. -2- **krş.** *medresē*.
m.+ yle 1334, 1375

medresē : -3- **bkz.** ve **krş.** *medrese*.
m. 1335, 1340, 1345

meger: (Far.) Bağlaç; ama, ancak, yalnız, lakin. -78-
m. 0195, 0229, 0237, 0261, 0277, 0278, 0286, 0309, 0399,
0429, 0438, 0538, 0555, 0628, 0693, 0752, 0754, 0799, 0808,
0820, 0824, 0920, 0961, 1042, 1066, 1090, 1118, 1215, 1224,
1247, 1273, 1279, 1441, 1447, 1492, 1521, 1582, 1588, 1729,
1818, 1870, 1871, 1933, 1936, 1970, 1985, 2012, 2068, 2181,
2215, 2250, 2260, 2289, 2359, 2417, 2508, 2511, 2519, 2580,
2608, 2738, 2763, 2765, 2825, 2888, 2950, 3100, 3123, 3156,

3174, 3176, 3226, 3256, 3319, 3330, 3350, 3501

mehābet : (Ar.) Korku, heybet. -1-
m. 3591

mehābetlü : (Ar.+T.) Heybetli, ağırbaşlı. -1-
m. 3078

mekān: (Ar.) Mekân, yer, karargâh. -3-
m. 1137, 1648
m. olmışdı 1035

mekr: (Ar.) Hile, aldatma. -1-
m. 0525

mekseb : (Ar.) Kazanç, fayda, kâr. -1-
m.+ i olmışdur 0310

mektūb : (Ar.) Mektup. -1-
m.+ ı 2273

melāl: (Ar.) Kaygı, kasvet, üzüntü, hüzün, gönül darlığı. -3-
m. 1006, 3157, 3604

melāyik : (Ar.) Melekler. -3- **krş.** *melāʾyik.*
m. 0083, 0087, 3433

melāʾyik : -1- **bkz.** ve **krş.** *melāyik.*
m. 2816

melek: (Ar.) Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına ve nurdan yaratıldığına inanılan manevi varlık, ferişte. -3-
m. 3555, 3686
m.+ dür 2916

melik: (Ar.) Hükümdar, padişah, han. -9-
m. 0156, 0450, 0559, 0561, 1364, 3615
m.+ dür 3588
m.+ ler 1085, 1461
→ **melik ḳıl - :** (Ar.+T.) Hükümdar olmak, bir devletin başına geçmek, tahta çıkmak. -1-
m. ḳıldı 0682
→ **melik ol - :** (Ar.+T.) Hükümdar olmak, bir devletin başına geçmek, tahta çıkmak. -3-
m. oldı 0682
m. olmadı 0187
m. olup 3698

melūl: (Ar.) Gamlı, tasalı, kederli, üzgün, hüzünlü. -2-
m. 1393, 1438
→ **melûl ol - :** (Ar.+T.) Gamlanmak, tasalanmak, kederlenmek, üzülmek,

hüzünlenmek. -3-
m. oldı 1465, 1487
m. olmaġıl 2127

melʿūn: (Ar.) Lanetlenmiş, lanetli. -6-
m. 0934, 1508
Baṭrāş-ı m. 2604
m.+ idi 0313, 2297
m.+ lar 1874

memāt: (Ar.) Ölüm, mevt. -1-
m. 1045

memleket : (Ar.) Yurt, beylik, hüküm, saltanat. -20-
m. 0420, 0449, 0632, 0839, 0997, 1004, 1126, 1238, 1333,
1402, 1409, 1429, 1430, 2918
ḳuṭb-ı m. 1377
m.+ de 0469, 0845, 1414, 3055
m.+ den 1394

memleket-ārāy : (Ar.+Far.) Memleketi süsleyen, ülkeyi süsleyen. -1-
m.+ dur 3656

menʿ eyle - : (Ar.+T.) Engellemek, yasaklamak. -1-
m. eyledi 0151

menʿ it(d) - : (Ar.+T.) Engellemek, yasaklamak. -7-
m. idemez 2086
m. ider 0155, 0736, 1761
m. iderdi 0889
m. iderler 2176
m. itmek 1770

menʿ ḳıl - : (Ar.+T.) Engellemek, yasaklamak. -4-
m. ḳıldı 0436, 1769, 2740
m. ḳılur 1760

menār : (Ar.) Minare. -4-
m. 1334, 2698
mānend-i m. 0549
m.+ idi 2383

Menteşe oġlı : Menteşeoğulları, Menteşeoğulları Beyliği. Bağlama göre beyliğin başındaki bey için de kullanılmıştır. -1-
M. 3238

Menteşē oġlı : -1- **bkz.** *Menteşe oġlı*.
M.+ nı 3384

meʾnūs : (Ar.) Alışılmış. -1-
m.+ idi 1391

menzil: (Ar.) **1.** İkamet yeri, mekân. **2**. Varılacak yer, durak. -2-
m. 0652
m.+ i 0115
→ **menzil ḳıl - :** (Ar.+T.) İkâmet yeri ve mekân olarak

belirlemek. -1-
m. ḳıla 0136

merd: (Far.) Kişi, şahıs, adam, insan. -1-
m.- i nā-bekār oldı 0591

merdān : (Far.) Erenler, yiğitler. -1-
m.+ ları 2627

merdūd it(d) - : (Ar.+T.) Mahrum etmek. -1-
m. ider 0084

merdüm : (Far.) İnsan, şahıs, kişi. -1-
Zerdiheşt-i m.+ i 0359

merdümān : (Far.) İnsanlar, şahıslar, kişiler. -1-
m. 1304

merḥæbā : (Ar.) Selamlaşma sözü, merhaba. -3-
m. 1801, 1906, 2816

merḥæmet : (Ar.) Esirgeyiş, rahmet, şefkat. -1-
m. 1412
→ **merḥæmet ḳıl - :** (Ar.+T) Esirgemek, acımak, şefkat göstermek. -3-
m. ḳıldı 3377
m. ḳılmasa 3538
m. ḳılup 0875

merhūn : (Ar.) Zamana veya başka bir şeye bağlanmış, belirlenmiş, tayin edilmiş, muayyen. -1-
m.+ dürür 3382

merṣiye : (Ar.) Ölen bir kimsenin iyiliklerini, ölümünden duyulan üzüntüyü, ölümüyle ortaya çıkan boşluğu anlatmak için yazılmış şiir, yazı veya yapılan konuşma, söylenen ağıt, sagu. -1-
m.+ si 101

Mervānī : (Ar.) 983-1085 yılları arasında Meyyâfârikîn (Silvan) merkez olmak üzere Diyarbakır ve çevresinde hüküm süren bir İslam hanedanına mensup olanlar. -1-
M. 0975

mesāvīḳıl - : (Ar.+T.) Gıybet etmek, çekiştirmek. -1-
m. ḳılurdı 1299

mescid: (Ar.) Cami, mabet. -5-
m. 1041, 1340, 1345
m.+ de 0884
m.+ ile 1375
→ **mescid it - :** (Ar.+T.) **1.** Cami inşa ettirmek, cami yaptırmak. **2.** Başka dine ait bir ibadethaneyi camiye çevirmek anlamında olup

câmi itmek biçiminde de kullanılmıştır. Nitekim İbrâhîm b. Bâlî'nin *Hikmet-nâme*'sinde yer alan ve "Orada ne kilise bıraktı ne de manastır; kimini mescide, kimini de camiye çevirdi." anlamındaki *Ne deyr kodı anda ne savâmi' / Kimini mescid itdi kimi câmi'* (HNİB, 2839) beytinde *mescid itmek* ve *câmi itmek* bir arada kullanılmıştır. Ayrıca, *Düstûr-nâme*'nin sunulduğu Mahmûd Paşa'nın, fethinde önemli rol oynadığı Amasra'da Fâtih Sultan Mehmed tarafından bir kilisenin camiye çevrilmesine dair *Âşıkpaşazâde Tarihi*'nde geçen *Bir eyü kiliseyi câmi' itdi, hutbe-i İslâm anda dahi okundı* (Eyice, 1995; Yavuz ve Saraç, 2003) ifadesi de bu kullanımın örneklerinden biridir. -2-

m. itdi 1334, 1591

mesken : (Ar.) Mahal, yer. -2-

m.+ i 1142, 3054

meskūn : (Ar.) İçinde veya üzerinde insan oturan, insan yaşayan; dünya. -1-

rubʿ-ı m.+ da 1373

mesned : (Ar.) Makam, derece. -2-

m.+ inde 0624, 1990

mest: (Far.) Sarhoş, kendinden geçmiş. -1-

m. 2286

mesʿūd it(d) - : (Ar.+T.) Mutlu ve bahtiyar etmek; cenneti ihsan etmek. -1-

m. ider 0084

- Men.: *mesʿūd etmek* "cennete girdürmek".

meşġūl ol - : (Ar.+T.) Meşgul olmak, uğraşmak, çabalamak, çalışmak. -3-

m. ola 0469

m. oldı 0699

m. oldılar 1399

meşhed : (Ar.) Bir şehidin gömüldüğü yer. -2-

m.+ inde 1164

m.+ ini 1161

meşveret eyle - : (Ar.+T.) İstişare etmek, danışmak. -1-

m. eylediler 0944

meşveret ḳıl - : (Ar.+T.) İstişare etmek, danışmak. -3-

m. ḳıla 2262

m. ḳıldı 0460
m. ḳılurlar 2255

metāʿ : (Ar.) Mal, kumaş. -1-
m. 1868

meteris : (Ar.) Savaşta korunmak için yapılan toprak tümsek, siper, meteris. -1- **krş.** *metēris*, *meters*.
m.+ ile 2079

metēris : -2- **bkz.** ve **krş.** *meteris*.
m. 2621
m.+ le 1677

meters: -2- **bkz.** ve **krş.** *meteris*.
m. 1877, 3399

mevālid : (Ar.) Doğum yerleri, doğum zamanları. -1-
m. 0066

mevālīd : (Ar.) Varlıklar, mevcudat. -2-
m. 3555, 3556

mevc: (Ar.) Dalga. -4-
m.- i deryā 1427
m.- i ṭūfāndan 0011
m. 1642
m.+ üñ 2062

mevcūd : (Ar.) Varolan, bulunan. -1-
m. 1566

mevḳūf eyle - : (Ar.+T.) Bitirmek. -1-
m. eyledük 3436

mevḳūf it(d) - : (Ar.+T.) Bitirmek. -1-
m. iderler 3063

mevlā: (Ar.) Paşa, vezir. -1-
m.+ dur 3563

mevlid: (Ar.) Mevlit, doğum; Hz. Muhammed'in (ö. 11/632) doğumunu ve hayatını anlamak için yazılmış manzum eser yahut bir eserin bu bölümü. -1-
m.+ i+y+ ile 0894

mevṣūf : (Ar.) Vasıflanmış, nitelenmiş. -1-
m.+ idi 3028

mevt : (Ar.) Ölüm, vefat. -11-
m. 0120, 0941, 1018, 1471
m.+ e 0199
m.+ i 0100, 0819, 3361
m.+ in 3349
m.+ ini 3138
m.+ üñ 1579

mevżiʿ : (Ar.) Yer, mahal. -1-
m.- i ḫūb olur 0388

mey: (Far.) İçki, şarap. -1-
m. 1289

meydān : (Ar.) Mücadele yeri. -3-
m. 3639
m.+ a 0385, 0756

meyl it - : (Ar.) Gönül vermek, gönlünü kaptırmak, ilgi duymak. -1-
m. itdi 2912

meyl ḳıl - : (Ar.+T.) Gönül vermek, gönlünü kaptırmak, ilgi duymak. -2-
m. ḳılur 1514
m. ḳılurdı 1514

meysere : (Ar.) Savaş durumunda olan bir ordunun sol kanadı, sol cenahı. -1-
m. 1641

mezbele ol : (Bir mekân için) mezbele hâlini almak, mezbeleyi andıran bir hâle gelmek. -1-
m. olmış 2632

meẕheb : (Ar.) **1.** Din. **2.** Bir din içinde görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollardan her biri. -5-
m. 0560
m.+ i 0371, 0560
m.+ inde 1290
m.+ ine 0701

meẕkūr : (Ar.) Adı geçen, kendisinden söz edilen, zikredilen. -1-
m. 3360

mı: Soru eki. -10-
m. 1495, 2590, 2591, 3179
bula+ m. 2394
esen ḳala+ m. 3476
ḳırayın+ m. 3535
m.+ dur 2591
ḳorḳmaz m.+ sız 1875

mışrāʿ: (Ar.) Satır, dize. -1-
m.+ da 1575

mi: Soru eki. -2-
m. 2656
ḫāyin+ m. 3179

midḥæt : (Ar.) Övme, medih. -1-
m.- i Pāşāyı 0062

mīhmān : (<Far. *mihmān*) Misafir, konuk. -1-
m. 2912

miḥnet : (Ar.) Sıkıntı, zorluk, zahmet. -2-
m. 1875
dār-ı m. 3065
→ **miḥnet it(d) - :** (Ar.+T.) Zulmetmek, sıkıntı vermek. -

1-
m. ider 0157
→ **miḥnet ḳıl - :** (Ar.+T.) Zulmetmek, sıkıntı vermek. -2-
m. ḳıldı 2329
m.+ler ḳılur 2430

mihr: (Ar.) Güneş. -1-
m.+ i 2899
→ **mihr it - :** (Ar.+T.) Sevgi ve şefkat göstermek. -1-
m. ider 0748
→ **mihr ol - :** (Ar.+T.) (Feraset göğüne) Güneş olmak. -1-
m. oldı 3561

Mihricān : (Far.) İran'ın sonbahar ekinoksu günlerinde kutlanan ikinci büyük bayramı. -1-
M.+ da 0720

miḳdār : (Ar.) Sayı, adet. -8-
m. 0472
m.+ ı 0091, 1726, 1961, 1964, 2087, 3117
m.+ ın 3485

mīl: (Ar.) Cezalandırmak amacıyla gözü kör etmek üzere kullanılan şiş. -2-
m. 0951
m.+ ile 0764

milk: (Ar.) Mülk, ülke, memleket. -82-
m.- i æʿdāya 3573
m.- i Baġdāda 1148
m.- i Fāris 0529, 1354
m.- i Ḫʷārezmī 1472
m.- i Hindūstāna 0095, 0669
m.- i Hindūstāndadı 0363
m.- i Ḫorasāna 1138
m.- i Ḫorāsānı 1433
m.- i İslāmı 3573
m.- i Ḳaramān 3552
m.- i Kenʿān 0394
m.- i ʿÆcem 0608, 0702, 0847, 0859, 1292, 2882, 3253
m.- i ʿÆreb 3253
m.- i ʿOṯmānda 3397
m.- i Rūma 0375
m.- i Sind 0909
m.- i Şām 1509
m.- i Şāma 0404
m.- i Tebrīzi 1532
m.- i Türkistāna 0694, 0759
m.- i Türkistānda 2888
m.- i Yemen 0221
m.- i Yūnān 3552
m. 0092, 0294, 0585, 0632, 0733, 0820, 0837, 1178, 1187, 1188, 1214, 1267, 1319, 1346, 1451, 1529, 2490, 3065, 3302, 3348, 3480
dār-ı m. 0582
m.+ de 0809, 2979
m.+ den 0466

m.+ e 0480, 0616, 0705, 1281, 1338, 1424, 1537, 2966, 3312
m.+ i 0003, 0445, 0860, 1153, 1198, 1438, 2662
m.+ in 3603
m.+ inde 0714
m.+ inde oldı 3253
m.+ inde+ y+ idi 0601
m.+ ine 0908, 1044
m.+ ini 0466, 1459
m.+ i+ y+ idi 2129

milk-i ʿOṣmān : Osmanlı Devleti, Osmanlı ülkesi, Osmanlı mülkü. -1-
milk-i ʿO.+ da 3397

millet: (Ar.) Kavim, millet, topluluk. -3-
m. 1534, 2553
m.+ dür 2892

mīm: (Ar.) Arap alfabesinin 24. harfinin adı, ebcet hesabında 40 sayısını ifade eder. -1-
dāl ü ḥā vü m. oldı 0027

minber : (Ar.) Camilerin içinde hatibin çıkıp hutbe verdiği yüksek ve merdivenli kürsü anlamında olup metinde bir yerin siyasi hakimiyetiyle ilgili olarak kullanılmıştır. -1-
m. 0907

mīr: (Ar.) Bey, han, sultan, emir. -9-
m.- i kebīr 3524
m.- i nīk-nām 1580
m.- i Zūʾl-cenāḥ 0709
m. 1359, 1633
m.+ idi 2563
m.+ ile 3656
m.+ i 1377, 1399

mīrī: (Ar.) Beye mahsus, beye özel. -1-
m. 1596

miṣāl: (Ar.) Emsal, benzer. -2-
m. 3681
m.+ in 3474

miṣl: (Ar.) Emsal, benzer. -10-
m.- i ḫuld 3662
m.+ i 0206, 3542, 3545, 3579, 3592
m.+ in 2473, 3544
m.+ ini 0452, 3543

mīve: (Far.) Meyve, yemiş. -1-
m.+ ler 0389

Moġūl: (<Mog. *Mongol*) Moğol. -10-
krş. *Muġal*.
M.- ı bed-güher 1440
M. 1393, 1397, 1438, 1450, 1465
bāb-ı M. 1477
M. oldı 1477
M.+ dur 0059
M.+ uñ 1395

muʿcizāt : (Ar.) Mucizeler, kerametler. -4-
m. 0893
m.+ ı 0235
m.+ ın 0897
m.+ uñ 0745

Muġal: -1- **bkz.** ve **krş.** *Moġūl*.
M.+ dür 1007

muġtenem : (Ar.) Bol, bereketli, zengin. -1-
m. 1379

Muḥammed-ḥüsn: (Ar.+Ar.) Hz. Muhammed'i andıran güzellik. -1-
M. 1104

muḥarrem : (Ar.) Hicrî senenin veya kamerî yılın birinci ayı, aşure ayı. -2-
m. 3356
m.+ de 3293

muḥīṭ ol - : (Ar.) Kaplamak, çevrelemek, kuşatmak, ihata etmek. -1-
m. olmışdı 1368

muḥkem : (Ar.) Sağlam, güçlü, zorlu. -5-
m. 0533, 2078, 3322, 3529, 3607
→ **muḥkem eyle - :** (Ar.+T.) Sağlamlaştırmak, tamir ettirmek, onarılmasını sağlamak, tahkim etmek. -1-
m. eyledi 3465
→ **muḥkem it - :** (Ar.+T.) Sağlamlaştırmak, tamir ettirmek, onarılmasını sağlamak, tahkim etmek. -1-
m. itdi 3581
→ **muḥkem ḳıl - :** (Ar.+T.) (Vakıf belgesi için) resmî ve hukuken geçerli hâle getirmek, tasdik etmek, bağlayıcı hâle sokmak. -1-
m. ḳılur 3140

muḥtāc it - : (Ar.+T.) İhtiyaç duyar hâle düşürmek, yoksullaştırmak, mahrum bırakmak. -2-
m. itdiler 2290

muḥtāc ol - : (Ar.+T.) (Bir kimseden) yardım, destek ve himmet bekler hâlde olmak.
m. oldı 3306

muḫtæṣær : (Ar.) **1.** Özet. **2.** Gösterişli olmayan. -2-
m. 1573, 2299
- *Bir hikâyet eydiserven* ***muhtæsær*** */ Hôş meseldür hôş ma'ânî hôş* ***haber*** (GNKY, mes.500)
- *Kişide çün ola himmetden* ***eser*** */ Ulu iş aña görinür*

muhtæsær (AİYA, mes.4884)

- *Oldı pes dördinci meclis* ***muhtæsær*** */ Dinlegil bişinci meclisden* ***haber*** (EDYZ, mes. 1087)
- *Uzun uzun hikâyeden* ***hazer it*** */ Câmî Hamdî gibi itme* ***muhtæsær it*** (AGYZ, mes.102)

→ **muḫtæṣær eyle - :** (Ar.+T.) Kısaltmak, özetlemek, özet hâlinde anlatmak. -1-

m. eyledük 0398

→ **muḫtæṣær ḳıl - :** (Ar.+T.) Kısaltmak, özetlemek, özet hâlinde anlatmak. -1-

m. ḳıldum 3553

→ **muḫtæṣær ol - :** (Ar.+T.) Kısaltmak, özetlemek, özet hâlinde anlatmak. -3-

m. oldı 0093, 0898, 3164

muḫterem : (Ar.) Saygıdeğer. -1-

m. 0668

→ **muḫterem eyle - :** (Ar.+T.) Saygı ve itibar gösterecek şekilde davranmak. -1-

m. eyleyelüm 3059

muʿīn ḳıl - : (Ar.+T.) Yardım etmek, yardımcı olmak. -1-

m. ḳılmışdı 3420

muʿīn ol - : (Ar.+T.) Yardım etmek, yardımcı olmak. -2-

m. oldı 3324, 3365

muḳābil : (Ar.) Karşı, karşı koyabilecek (kimse), rakip. -1-

m. 0327

→ **muḳābil ol - :** (Ar.+T.) Karşı olmak, karşısına çıkmak, karşı durmak, karşı koymak. -2-

m. oldılar 0437

m. olısar 3656

muḳædder : (Ar.) Ezelde takdir edilmiş olduğuna inanılan, Allah'ın hükmü olan, yazgıda var olan, kaçınılmaz olan. -1-

m.+ miş 3071

- *Gel imdi olma dehr içün* ***mükedder*** */ Tahallüf eylemez çünkim* ***mukædder*** (HTAO, mes.5520)
- *Didi olur mısın dâyim* ***mükedder*** */ Eyitdi kim görem neyse* ***mukædder*** (CHHH, mes.3358)

muḳæyyed ol - : (Ar.+T.) Korumak, gözetmek. -1-

m. olmaz 0412

muḳīmḳıl - : (Ar.+T.) (Bir yere) yerleştirmek. -1-

m. ḳıldı 0731

muḳīm ol - : (Ar.+T.) Sakin, yerleşmiş olmak. -1-
m. oldı 0010

muḳteṣid : (Ar.) Gereksiz harcamada bulunmayan, tutumlu. -1-
m. 1008

muntæẓır : (Ar.) Bekleyen, gözleyen. -1-
m.+ dı 0569

→ **muntæẓır ol - :** (Ar.) Beklemek. -1-
m. oldılar 2296

murġ-zār itdür - : (Far.+T.) Koru, yeşil alan, bahçe yaptırmak. -1-
m. itdürdi 0389

muṣæyḳæl : (Ar.) Parlak, temizlenmiş, arınmış. -1-
m. 2616

- *Muhabbet mıskaledür ur aña* ***el*** */ Gönül mir'âtım eyle* ***musæykæl*** (ZŞÜP, mes.74)
- *Mu'allak bâb-i pülâdı* ***musæykæl*** */ Çü bâb-i tevbe-i 'âşî* ***mukaffel*** (MŞHA, mes.4228)

Muṣḥæf : (Ar.) Kur'ân-ı Kerîm. -3-
M. 2211, 2285
M.+ i 0922

muʿteber : (Ar.) İtibarlı, saygın. -8-
m. 0195, 0492, 1222, 1920, 2888, 3659
emīr-i m. 0754
pādişāh-ı m. 1582

→ **muʿteber ol - :** (Ar.+T.) İtibarlı olmak. -2-
m. oldı 0496
şāh-ı m. oldı 0459

muʿtemed : (Ar.) İnanılan, doğru. -1-
m. 0328

muṭīʿ ol - : (Ar.+T.) Tabi olmak, uymak, itaat etmek. -2-
m. oldı 0704, 1436

muttæṣil ol - : (Ar.+T.) Bitişik olmak; siyasi bağlamda yakın olmak. -1-
m. olalardı 1010

- *Hâliyü'd-dîn olur elbet sâde* ***dil*** */ Pes olur her işi yañlış* ***muttæsil*** (PNKA, mes.1485)
- *Kederden halâs olımaz* ***muttæsil*** */ Hum-i mey gibi mubtan ü tîre-****dil*** (NASN, mes.1421)

muẓæffer : (Ar.) Zafer kazanmış, yenmiş, galip. -1-
m. 1792

mübāḥ: (Ar.) Dinî bakımdan yapılmasında sakınca olmayan; yapılmasında sevap, yapılmamasında günah bulunmayan. -1-
ehl-i m. 1288

mübāḥī : (Ar.) Kibirli, mütekebbir. -1-
m. idi 0700

mübārek : (Ar.) Kutlu, aziz, mübarek. -1-
m. 2811

mübrem : (Ar.) Kaçınılmaz, vazgeçilmez, zaruri. -1-
m.+ i 3613

mübteẕel : (Ar.) Hor, alçak, düşkün. -1-
m. 3031

müdām : (Ar.) Devamlı, sürekli. -6-
m. 0360, 0563, 1298, 2739, 2861, 3586

müddet : (Ar.) Süre, vakit, zaman. -1-
m.+ i 1134

müdemmaġ : (Ar.) Ahmak, aptal. -1-

m. 0592

müferriḥ ḳıl - : (Ar.+T.) İç açıcı, ferahlatıcı kılmak. -1-
m. ḳıldı 0025

müfīd: (Ar.) Yararlı, faydalı. -1-
m. 1573

müflis: (Ar.) Düşkün, yoksul, fakir. -2-
m. 3003, 3027

müfsid: (Ar.) Ara bozan, bozgunculuk yapan, fitne fesat çıkaran (kimse), bozguncu, karıştırıcı, fesatçı, fitneci. -2-
m. 1298
m. idi 1302

mühendis : (Ar.) Mühendis. -1-
m. 0538

mühlike : (Ar.) Katil, öldürücü, helak edici. -1-
m. 3030

mülḥāḳ : (<Ar. *mülḥæḳ*) Katılmış. -1-
m.+ dur 0378

mülḥid : (Ar.) Tanrıtanımaz, inançsız, dinsiz. -3-
m. 1129, 1298
m.+ dür 1307

mülūk: (Ar.) Padişahlar, melikler, hanlar, beyler, halifeler. -12-
m.- i Fürsdür 0045
m. 0443, 0802, 3473
tevārīḫ-i m. 0036
tesḫīr-i m. ḳılurdı 0353
m.+ e 0461, 0543
m.+ i 0373, 0742
m.+ in 0424
m.+ üñ 3693
→ **mülūk ḳıl - :** (Ar.+T.) Bir bölgeye egemen olarak saltanat sürmek. -1-
m. ḳıldı 0802

mülzem ol - : (Ar.+T.) Cevap veremez duruma gelmek. -1-
m. olup 0557

mümilol - : (Ar.+T.) Sıkıntı ve usanç vermek, bezdirmek, bıktırmak, sıkıcı olmak. -1-
m. olmasun 0898

müʾmin : (Ar.) Mümin, Müslüman. -7-
m. 0155, 0883, 1788
m.+ iken 1595
m.+ ler 1785, 3223
m.+ lere 3175
→ **müʾmin eyle - :** (Ar.+T.) Müslüman etmek, hidayete erdirmek. -1-
m. eyle 0881

münācāt eyle : (Ar.+T.) Dua etmek. -1-
m. eyledi 1663

münādī̄ eyle - : (Ar.+T.) Duyurmak, haber salmak, ilan etmek. -1-
m. eyledi 3004

münfaʿil it - : (Ar.+T.) Etkilemek, sarsmak, üzmek. -1-
m. itdi 1431

münfaʿil ḳıl - : (Ar.+T.) Aklı şaşmak, aklı karışmak, sarsılmak. -1-
m. ḳıldı 2983

münfaʿil ol - : (Ar.+T.) Etkilenmek, sarsılmak, aklı şaşmak. -1-
m. oldı 2499

münferid : (Ar.) Münferit, münzevi, tek. -1-
m. 0069

münfeẕit - : (Ar.+T.) Bir su kaynağını bir kanal üzerinden akacak hâle getirmek, suya yol vermek, bir yere doğru akmasına sebep olmak. -1-
m. itdi 0537

münhezim ol - : (Ar.+T.) Kaçmak,

bozguna uğramak, kırılıp geçirilmek. -1-
m. oluban 1105

münʿim : (Ar.) İyilik sahibi, cömert. -1-
m.+ lere 0195

münḳætıʿ ol - : (Ar.+T.) Bitmek, sona ermek, son bulmak, tamamlanmak. -1-
m. olur 0859

münker : (Ar.) Dinî yönden yapılması sakıncalı olan ve hoş görülmeyen; dinî kurallara aykırı olan; dinî kurallara uygun geleneklere ters düşen. -1-
nehy-i m. 0152

münteḳil ol - : (Ar.+T.) İntikal etmek. -3-
m. oldı 1402, 1415, 3333

- *İdeli fikr miyân-i bâriki **dil** / Kılca kaldı olmaga cân **müntekil*** (NMGN, mes.2995)
- *Safâ üzredür çünki mir'ât-i **dil** / Ne olsa mukâbil olur **müntekil*** (AÇRT, mes.3544)

müntæḳim ol - : (Ar.+T.) Öc almak, intikam almak. -1-
m. ola 1105

müntæẓir : (Ar.) Bekleyen, gözleyen, gözeten. -2-
m. 1764

- *Pertev-i envâr-i Hakka **müntæzir** / Zulmeti ola vücûdun **münteşir*** (AÇRT, mes.1856)
- *Reh-nümâ gitdi bulardur **müntæzir** / Vardı mîrün hızmetine öpti **yir*** (AÇRT, mes.3141)

→ **müntæẓir ol - :** (Ar.+T.) Beklemek, gözlemek, gözetmek. -1-
m. olur 1814

müræṣṣæʿ : (Ar.) Altın ve mücevherle bezenmiş. -3-
m. 1858, 2164, 3166

→ **müræṣṣæʿ ḳıl - :** (Ar.+T.) Altın ve mücevherle bezemek. -1-
m. ḳılmışlar 2166

müræṣṣæʿ-pūş : (Ar.+Far.) Mücevherle, altın ve değerli taşlarla süslenmiş giysi giyen (kimse). -1-
m.+ dur 2471

mürd it(d) - : (Ar.+T.) Öldürmek. -1-
m. ider 2599

mürebbī ol - : (Ar.+T.) Terbiye eden, eğiten, yetiştiren olmak; lalalık yapmak. -1-
m. oldı 0604

müremmet ḳıl - : (Ar.+T.) Tamir etmek, onarmak. -1-
m. ḳıldılar 2191

müretteb : (Ar.) Sıralanmış, yerleşmiş. -1-
m. 3170
→ **müretteb ol - :** (Ar.+T.) Sıralanmak, yerleşmek, kurulmak, tertip edilmek. -1-
m. oldı 1653

mürted : (Ar.) Dinden dönen, dinini terk eden, başka bir dine giren. -2-
m. 0903, 3177
→ **mürted ol - :** (Ar.+T.) Dinden dönmek, dinini terk etmek, başka bir dine girmek. -1-
m. olmış 3174

mürüvvet : (Ar.) Cömertlik, alicenaplık. -1-
m. 1363
→ **mürüvvet ḳıl - :** (Ar.+T.) Cömertlik, alicenaplık göstermek. -1-
m. ḳıl 2269

Müselmān : (Ar.) Müslüman. -5-
M.+ lar 1468, 3182, 3189, 3194, 3209

Müslimān : (Ar.) Müslüman. -7-
M.+ lar 1782, 1784, 1795, 2640, 3647, 3651
M.+ uz 1980

Müslimīn : (Ar.) İslam ordusu, Müslüman askerlerden oluşan ordu. -2-
M. 3184, 3635

müstæḳīm : (Ar.) **1.** Doğru, düz. **2.** Doğru, gerçek, hak. -3-
m. 1890
ṣırāṭ-ı m. 0002, 0124
→ **müstæḳīm ḳıl - :** (Ar.+T.) Doğru hâle getirmek, istikamete sokmak. -1-
m. ḳıldı 2248
→ **müstæḳīm ol - :** (Ar.+T.) Doğru hâle getirilmek, istikamete sokulmak, hazırlanmak. -1-
m. oldı 0707

Müsteʿān : (Ar.) Kendisinden yardım istenen, yardımı dilenen (Allah). -2-
m. 0656, 2964

müsteʿān : (Ar.) Yardımcı. -1-
m. 3519

müstebʿad ol - : (Ar.+T.) Uzak bir

ihtimal dahilinde olmak. -1-
m. oldı 2945

müstecāb it - : (Ar.+T.) Kabul etmek. -2-
m. itdi 1599, 2186

müstecāb ḳıl - : (Ar.+T.) Kabul etmek. -4-
m. ḳıldı 0810, 1788, 2066, 2850

müstecāb ol - : (Ar.+T.) Kabul olmak, kabul edilmek. -2-
m. oldı 0882
m. olmaz 3380

müstedām ol - : (Ar.+T.) Devamlı olmak, sürekli olmak. -1-
m. olsun 3557

müstemaʿ : (Ar. *müstemaʿ*) Dinleyen, kulak veren (kimse). -1-
m. 0282

müstevlī ol - : (Ar.+T.) Ele almak, ele geçirmek, zaptetmek, sahip olmak. -2-
m. ola 3612
m. oldı 0224

müşfiḳ: (Ar.) Şefkatli, merhametli. -1-
m.- i ḫælḳ-ı cihān 0587

müşk: (Far.) Misk. -1-
m.+ dür 2900

müşkil: (Ar.) Zor, güç, çetin. -15-
m. 0301, 0445, 1065, 1155, 1429, 1724, 1793, 2752, 3062,
3606, 3617
m.+ i 0404
m.+ in 1752
m.+ leri 0953, 2189
→ **müşkil ol - :** (Ar.+T.) Zor olmak, zorlaşmak, güç olmak. -1-
m. oldı 3278

müşkilāt : (Ar.) Güçlükler, engeller, zorluklar. -1-
m. 2907

müşteher : (Ar. *müştehir*) Ünlü, meşhur, bilinen. -1-
m. 0093
→ **müşteher ol - :** (Ar.+T.) Meşhur olmak, herkesçe bilinmek. -1-
m. olupdur 0265

müştehid : (<Ar. *mücteh*id) Kur'ân-ı Kerîm ve hadislere, peygamberin davranışlarına göre yorum yapan din bilgini. -1-
m. 1472

müṭævvel ol : (Ar.+T.) Uzun, detaylı,

ayrıntılı olmak. -2-
m. olmaz 0093, 3164

müttefiḳ ol - : (Ar.+T.) Bir olmak, beraber olmak, ittifak içinde olmak. -1-
m. oluban 2542

müttehem : (Ar.) Töhmet altına giren; suçlu sayılan; suçlanan. -1-
m. 3477

→ **müttehem ol - :** (Ar.+T.) Töhmet altına girmek; suçlu sayılmak; suçlanmak. -1-
m. oldı 3523

n'eyd - : (*ne*+*eyt*-) "Ne diyeyim, ne söyleyeyim, ne anlatayım, ne anlatacağım" anlamlarında bir kalıp fiildir. Müellif tarafından çoğu kez bir konuyu detaylandırmaya başlamadan önce okuyucuda merak ve dikkat uyandırmak amacıyla kullanılmıştır. -7-
n.- em 0602, 1240, 1353, 1583, 2718, 3011, 3619

n'eyle - : (*ne*+*eyle*-) **1.** Ne eylemek, ne yapmak, ne etmek. **2.** Elden bir şey gelmemek. -3-
n.- di 3596
n.- yem 2587
n.- yüp 2756

n'it(d) - : (*ne*+*it*-) Ne etmek, ne yapmak. -14-
n.- di 2442, 3466, 3575
n.- di+ y+ ise 3337
n.- dügini 2756
n.- e 0739
n.- er 0332, 0785, 0942, 1451, 1617, 1774
n.- eyem 0770
n.- mek 0770

n'ol -: (*ne*+*ol*-) **1.** Ne olmak, ne hâle gelmek, nasıl sonuçlanmak. **2.** Ne olur ki? -5-
n.- a 3695, 3696
n.- dı 1174, 1181, 3209

nā-be-kār : (Far.) İşe yaramaz, yararsız, hayırsız. -4-
n. 0750, 0959, 2300
merd-i n. oldı 0591

nacaḳ: (<Far. *nā-çeḫ*) Eskiden savaş aleti olarak da kullanılan, ağaç saplı, geniş ve keskin ağızlı büyük balta. -1-
n. 3205

nā-çār: (Far.) Çaresiz. -3-
n. 1469, 3517

→ **nā-çār ol - :** (Far.+T.) Çaresiz olmak, çaresiz kalmak.
n. oluban 2178

nā-gāh: (Far.) Ansız, ansızın, bir anda, aniden. -9- **krş.** *nā-geh*.
n. 0158, 0783, 0792, 1299, 1504, 1682, 2004, 3148, 3400

nā-geh: (Far.) Ansız, ansızın, bir anda, aniden. -9- **krş.** *nā-gāh*.-21-
n. 0186, 0190, 0385, 0598, 0835, 0967, 0985, 1385, 1523,
2168, 2171, 2419, 2548, 2556, 2685, 2789, 2848, 3244,
3618, 3644

nā-gehān : (Far.) Ansız, ansızın, bir anda, aniden. -40- **krş.** *nā-gihān*.
n. 0272, 0364, 0588, 0635, 0678, 0762, 0773, 0783, 0841,
0857, 0915, 1018, 1194, 1234, 1251, 1265, 1307, 1399, 1481,
1489, 1768, 1853, 1966, 1989, 2054, 2316, 2406, 2429, 2437,
2449, 2523, 2647, 2802, 2836, 2890, 2991, 3120, 3209, 3255,
3500

nā-gihān : -2- **bkz.** ve **krş.** *nā-gehān*.
n. 3108, 3203

naʿīm: (Ar.) *Kur'ân-ı Kerîm*'de adı geçen sekiz cennetten dördüncüsünün adı olup "bolluk, bereket ve huzur" anlamlarındadır. Metinde, verimli ve nimetlerle dolu bir ırmak olduğunu ifade etmek üzere Benîn Irmağı için mecazlı şekilde kullanılmıştır. -1-
n. 0289

nākas: (Ar.) Dişi deve. -1-
n.+ ını 0236

naḳāre: -3- **bkz.** ve **krş.** *naḳḳāre*.
n. 1815, 2572, 2696

naḳārē: -8- **bkz.** ve **krş.** *naḳḳāre*.
n. 1888, 2034, 2121, 2202, 2306, 2619, 2783, 3186

naḳḳāre : (Ar.) Eskiden Türk savaş musikisinde kullanılan vurmalı saz, küçük davul. -3-**krş.** *naḳāre*, *naḳārē*, *naḳḳārē*.
n. 1608, 1618, 1710

naḳḳārē : -1**- bkz.** ve **krş.** *naḳḳāre*.
n. 3649

næḳl: (Ar.) **1.** Başka bir eserden veya kişiden öğrenilenleri anlatma, hikâye etme. **2.** Dinî, örfi veya akli delillere dayalı olarak bir görüşü savunmak üzere hüküm çıkarma. -4-
n.- i Dārāb-ı İskender 0445
n.- i kitāb 2878
n. 1566
n.+ ile 0464
→ **næḳl eyle - :** (Ar.+T.) Ölmek, ahirete irtihal etmek. -1-
n. eyledi 0930

→ **næḳl it(d) - :** (Ar.+T.) **1.** Ölmek, ahirete irtihal etmek. **2.** Aktarmak, anlatmak. -6-

n. ider 0826, 1198, 1536, 2529

n. idüp 3347

n. itdi 1380

→ **næḳl ḳıl - :** (Ar.+T.) **1.** Ölmek, ahirete irtihal etmek. **2.** Aktarmak, anlatmak. -8

n. ḳıldı 0900, 1565, 2101, 2764, 3133

n. ḳılur 0417, 1574

n. ḳıluram 2819

→ **næḳl ol - :** (Ar.+T.) Ölmek, ahirete irtihal etmek. -1-

n. olur 0833

nālān it(d) - : (Far.+T.) Ağlatmak, inletmek. -1-

n. ider 1305

nām: (Far.) Ad, isim, nam; adlı, isimli. -44-

n. 0276, 0701, 0938, 1132, 1258, 2889

Aḫnūḫ+ n. 0141

Amaṣra+ n. 3591

Bisṭām+ n. 0774, 0781

Emīn-i Devle+ n. 1344

Fīrūz+ n. 0683, 0911, 1184

Fīrūz-ı Celālüʾd-devle+ n. 1191

Gāve+ n. 0242

Ḫıżr+ n. 1600

İsmāʿīl+ n. 1290

Keykāvus+ n. 0312

Keykāvūs+ n. 0306

Kisrā+ n. 0606

Māhār+ n. 0438

Maḥmūd+ n. 0041, 3292

Mecdüʾd-devle+ n. 1173

Mesʿūd+ n. 1378

Muḥammed+ n. 1457

Muʾizzüʾd-devle+ n. 1147

Müʾeyyid Devle+ n. 1168

ʿİmādüʾd-devle+ n. 1136

Önüg Teke ibni Zengī+ n. 1326

Ṣadḳa+ n. 1246

Siyāvuş+ n. 0314

Şāvā+ n. 3579

Tūrāndūḫt+ n. 0838

n. oldı 3101

n.+ dur 0868

Atabeg+ n.+ dur 1331

Atabeg Muẓæffer+ n.+ dur 1325

Ḫæsen ibni Muḥammed+ n.+ dur 1312

Muḥammed+ n.+ dur 1404

n.+ ı 0129, 3232

n.+ ıdur 1774

nām-dār : (Far.) Adlı, namlı, ünlü, meşhur. -13-

n. 1623, 1662, 1709, 1720, 1736, 1753, 1757, 1759, 1806, 2795, 3132

Mīr-i n. 1794

Yezdecird-i n. 0848

nāme: (Far.) Mektup. -17-

n. 0435, 0644, 0806, 0820, 1059, 1306, 2108, 2261, 2663, 3256
n.+ ʾi 2665, 2951
n.+ ler 2197
n.+ mi 0808
n.+ nüñ 2108
n.+ sine 3257
n.+ sini 0807

nām-ver : (Far.) Adlı, namlı, ünlü, meşhur. -14-
n. 0286, 0429, 1090, 1447, 1979, 2354, 2582, 3111, 3146
emīr-i n. 3100
Ġāzī Umūr-ı n. 1601
ḫizīv-i n. 3659
Şücāʿ-i n. 1970
şāh-ı n. oldı 0633
→ **nām-ver ol - :** (Far.+T.) Nam sahibi olmak, tanınmak. -1-
n. olur 1611

nān: (Far.) Ekmek. -4-
n. 0428, 1216, 2421, 3029

næʿre: (Ar.) Feryat, bağırma, haykırma. -8-
n. 0654, 1732, 1840, 2091, 2313
n.+ ler 0662, 3195
n.+ yle 3637

nās: (Ar.) İnsanlar. -7-
n. 0667, 1829, 2136, 2401, 2920
enfaʿ-ı n. 1159
eşref-i n.+ uñ+ durur 2865

nā-sezā : (Far.) Yersiz, uygunsuz. -1-
n. 0463

nāṣır: (Ar.) Yardım eden, yardımcı, yardımda bulunan, destek veren. -1-
n. 0886

næṣr: (Ar.) Yardım. -1-
n. 3598

nāvek: (Far.) Temren. -1-
n.- i tīre 3184

nāy: (Far.) Kamıştan yapılan üflemeli bir çalgı. -3- **krş.** *ney*.
n. 1711, 2546, 2685

nāyib: (<Ar. *nāʾib*) Bir makamın sorumluluğunu asıl sahibi yerine geçici bir zaman için yüklenen, ona vekâlet eden kimse, vekil. -1-
n.+ idi 1518
→ **nāyib eyle - :** (Ar.+T.) Vekil olarak tayin etmek. -1-
n. eyledi 0640
→ **nāyib it(d) - :** (Ar.+T.) Vekil olarak tayin etmek. -1-
n. ider 1252
→ **nāyib ol - :** (Ar.+T.) Vekil olarak tayin edilmek. -2-
n. olur 0958, 1383

næẓær it(d) - : (Ar.+T.) Bakmak, görmek. -1-
n. ider+ idi 3287

næẓær eyle - : (Ar.+T.) **1.** (Bir esere) bakmak, göz gezdirmek. **2.** Bakmak, bakış atmak. -2-
n. eyle 3505
n. eyledi 2905

næẓær ḳıl - : (Ar.+T.) Bakmak, görmek. -6-
n. ḳıldı 1611, 1713, 2825, 3533
n. ḳılmaz 0318
n. ḳılur 2910

nāzenīn : (Far.) Güzel, latif. -1-
n. 1563

næẓm: (Ar.) Şiir. -9-
n.- ı pāki 3682
n.- ı sülūk 1195
n. 1547
leʾāl-i n. 3690
n.+ ıdur 3681
n.+ ına 0034, 0037, 3681
n.+ ında 3694

- *Ol esnada Bostan-i Nasâyıh"ı **næzm** / İdüp kıldum ehline zîbâ-**bezm*** (ZBBM, mes.169)
- *Virdiler dîne bir ʻaceb næzmi / Ki tagılmaz ebed anuñ bezmi* (CSLM, mes.129)

nāzüklig ile : -1- **bkz.** ve **krş.** *nāzüklüg ile*.
n.+ ile 3590

nāzüklüg ile : (Far.+T.) Usul ile, nezaket ile, zarafet ile. -1- **krş.** *nāzüklig ile*.
n. 3469

nāzüklüg it(d) - : (Far.+T.) Nezaket göstermek, yumuşak davranmak. -1-
n. ider 3603

ne: Soru zamiri; ne. -71- **krş.** *ni*.
n. 0317, 0381, 0576, 0658, 0680, 0704, 0888, 1030, 1302,
1355, 1373, 1507, 1530, 1772, 1975, 1987, 2009, 2122, 2127,
2195, 2256, 2332, 2371, 2438, 2477, 2487, 2519, 2552, 2595, 2599,
2641, 2664, 2772, 2933, 3040, 3060, 3240, 3385, 3391, 3397,
3426, 3611, 3617, 3670
n.+ deñlü 1670
n. itdiler 1490
n. itdise 2537
n. itdügin 3053
n. ḳıla 3057
n. ḳıldılar 0539
n. ḳılur 1515
n.+ kim 0613, 0644, 0673, 0901, 2423
n. oldıysa 1749
n.+ dür 1981, 2486, 3539

n.+ ler 1579
n.+ ler ile 3114
n.+ y+ içün 3535

nebāt: (Ar.) Bitki. -2-
n. 0075, 2901

necāḥ: (Ar.) Bir işte başarı kazanarak isteğine ulaşma, zafer, yüz aklığı. -1-
n. 0709

necāt: (Ar.) Selamet, kurtuluş. -14-
n. 0598, 0798, 1000, 1303, 1494, 1891, 1926, 1967, 2042, 2050, 2376, 2394, 2733, 3504
→ **necāt ol - :** (Ar.+T.) Kurtulmak, kurtuluşa ermek. -1-
n. olmadın 0893

necm: (Ar.) Yıldız. -2-
n. 3555
n.+ ile 0066

nefʿ: (Ar.) Fayda, kazanç, menfaat, çıkar. -1-
n.+ i 2614

nefer: (Ar.) Kişi. -6-
n. 1143, 2005, 2090, 3267, 3533
n. oldı 0501

nefes: (Ar.) Can, nefis, ruh; kişi. -1-
n. 1322
→ **nefes bağlan - :** (Ar.+T.) Ölmek.-1-
n.- dı 0119

nefīr: (Far.) Üflemeli madenî bir çalgı, boru. -5-
n. 1618, 1655, 1815, 1888, 2696

nefs: (Ar.) **1.** Nefis, ruh, can; kişi, insan. **2.** Kulun kötü, beğenilmeyen, bayağı ve hayvani arzuları, huy ve fiilleri, kibir gazap, kin, haset, hırs, tahammülsüzlük, hasislik, dedikodu, şehvet, ihtiras, heva vü heves gibi zaaflarının merkezi. -18-
n. 0054, 0055, 0056, 0057, 1028, 1073, 1206, 2505, 2766
n. oldı 0058
n. olur 0053
on iki n. olur 1027
n.+ e 1863, 2497, 2502
n.+ i 2503, 2504
n.+ üñ 0938

neft: (Far.) Yanabilen bazı sıvı karışımlara verilen genel ad. -1-
n.+ ile 2650

nehār: (Ar.) Gündüz. -5-
n. 0067, 0889, 1757, 3379, 3549
→ **nehār ol - :** (Ar.+T.) Gündüz olmak. -1-
n. oldı 3106

neheng ol - : (Far.+T.) Balina (gibi) olmak; balinaya benzer şekilde denize dalmak. -1-
n. olup 2700

nehy ḳıl - : (Ar.+T.) Yasaklamak, menetmek. -1-
n.- i münker ḳılur 0152

nemāzḳıl - : (Far.+T.) Namaz kılmak, namazı eda etmek. -7-
n. ḳıldı 2817
n. ḳılup 3119
n. ḳılur 2211, 2285
n. ḳılurdı 0880
n. ḳılurlar 0884
n.+ ın ḳıldılar 3047

nemek: (Far.) Tuz. -1-
n. 2421

ner: (Far.) Erkek, er. -8-
şīr-i n. 0623, 1624, 1870, 2070, 2147, 2294, 2794, 3016

nerdübān : (Far.) Merdiven. -8-
n. 2079, 2084, 2087, 2160, 3531
n.+ a 2085
n.+ dan 3532
n.+ lar 1877

ne resme : (T.+Ar.+T.) Nasıl, ne şekilde. -2-
n. 1633, 2756

nerre-şīr : (Far.) Erkek aslan. -1-
n. 0503

nesīm: (Ar.) Hafif esen rüzgâr, esinti; canlandırıcı, ferahlatıcı ilahi nefes veya manevi tesir. -1-
enfās-ı n. 0025

nesl: (Ar.) Soy, nesil. -8-
n.- i İsmāʿīldür 0867
n.+ i 0870
n.+ i+ di 1390, 2990
n.+ idür 0802, 0834, 1151
n.+ inden 1222

nesne: (Ar.) Nesne şey. -1-
n. 0112

neşr: (Ar.) Nesir; düz yazı. -1-
n.+ idi 101

nev: (Far.) Yeni. -1-
n. 2887

nevbet: (Ar.) Nöbet, dönem, sıra, iktidar. -3-
n. 0972
n.+ i 2998, 3076

nev-cüvān : (Far.) Delikanlı, genç. -7-
n. 1732, 1748, 3021, 3043, 3281
emīr-i n. 1418

Ḫʷārezmşāh-ı n. 1416

ne veche : (T.+Ar.+T.) Nasıl, ne şekilde. -1-
n. 2481

ne vech ile : (T.+Ar.+T.) Nasıl, ne şekilde, ne tarzda. -1-
n.+ dür 2531

nevḥa ḳıl - : (Ar.+T.) Ölünün arkasından ağlamak, yüksek sesle feryat etmek, ağıt yakmak. -1-
n. ḳılur 2461

nevmīd ḳıl - : (Far.+T.) Ümitsizliğe düşürmek, hayal kırıklığına uğratmak, beklediğini vermemek. -1-
n. ḳıldı 3518

nevmīẕit(d) - : (Far.+T.) Ümitsizliğe uğratmak, İstediğini vermemek, hayal kırıklığına uğratmak. -1-
n. ider 2479

nevmīẕ ḳıl - : (Far.+T.) Ümitsizliğe düşürmek. -1-
n. ḳıldı 3529

nevrūz: (Far.) Yeni yıl, yılbaşı. -2-
rūz-ı n. 0210
rūz-ı n.+ idi 0208

ney: -1- **bkz.** ve **krş.** *nāy*.
n. 1908

neyl: (Ar.) İsteğine ulaşma. -1-
n.+ ile 0334

nezdīk: (Far.) Yakın. -1-
n.+ idi 0072

nışf: (Ar.) Yarı, yarım. -3-
n.- ı yevm 0090
n.+ ı 1467, 1645

ni: Soru zamiri; ne. -2- **krş.** *ne*.
n.+ dür 2491, 2718

niʿæm: (Ar.) Nimetler, yiyecekler. -1-
n. 1930

nice: 1. Nasıl? **2.** Çok, çeşitli, türlü. -10-
n. 0020, 0260, 2918, 3057, 3288, 3389, 3626, 3627
n.+ si 3564
→ **nice ol - :** Nasıl olmak, nasıl gerçekleşmek. -1-
n. ola 3417

niçe: Çok. -52-
n. 0116, 0269, 0380, 0529, 0537, 0575, 0713, 0722, 0756,
0819, 0995, 1157, 1339, 1349, 1370, 1407, 1438, 1448, 1576,
1618, 1675, 1700, 1734, 1759, 1829,

1836, 1893, 2236, 2246,
2372, 2573, 2586, 2602, 2603, 2611,
2651, 2658, 2685, 2712,
2827, 2911, 3006, 3038, 3085, 3166,
3191, 3303, 3412
n.+ lerinüñ 0573
n.+ sin 2224, 3006
n.+ sinüñ 2230

niçe yüz : Yüzlerce, binlerce, çok sayıda. -1-
n. 0618

niçün: Soru zarfı; niçin, neden. -3-
n. 2328, 2513, 3533

nidā ol - : (Ar.+T.) Açıkça bildirilmek, haber verilmek. -1-
n. oldı 0107

niden: Soru zarfı; neden, niçin, ne sebeple. -1-
n. 2803

nigāh: (Far.) Bakma, bakış. -1-
n. 1078
→ **nigāh eyle - :** (Far.+T.) Bakmak. -2-
n. eyle 0409, 1327
→ **nigāh ḳıl - :** (Far.+T.) Bakmak. -4-
n. ḳıl 0173, 1208
n. ḳıldı 0650, 3369
→ **nigāh ol - :** (Far.+T.) Bakmak. -1-
n. olġıl 0167

nigār: (Far.) Güzel kadın. -6-
n. 2473, 2484, 2486, 2493, 2497, 3469

nihād: (Far.) Huy, tabiat, yaradılış. -2-
n. 0210, 0295

nihān: (Far.) Gizli, saklanmış. -5-
n. 0434, 0779, 0841, 1625, 3203
→ **nihān ḳıl - :** (Far.+T.) Gizlemek, saklamak. -3-
n. ḳılmış 0695, 0849
n. ḳılur oldı 1213
→ **nihān ol - :** (Far.+T.) Gizlenmek, saklanmak. -4-
n. oldı 0259, 3114, 3669
n. oldılar 3108

nīk: (Far.) İyi, güzel, hayırlı, hoş. -1-
n. 3066

niḳāb: (Ar.) Yüz örtüsü, peçe. -1-
n. 2904

nikāh ḳıl - : (Ar.+T.) Evlendirmek. -1-
n. ḳılur 1409

nīk-bæḫt ol - : (Far.+T.) Bahtiyar olmak, mutlu olmak. -1-

n. oldı 0086

nīk-ḥāl: (Far.+T.) İyi huylu, güzel ahlaklı. -1-
n. 3328

nīk-ḫūy : (Far.) İyi huylu. -1-
n. 0587

nīk-nām : (Far.) İyi adlı, iyi şöhretli. -13-
n. 0930, 0986, 1040, 1081, 1173, 1326, 1437, 1585, 1953, 1964, 2535, 2583
mīr-i n. 1580
→ **nīk-nām ol - :** (Far.+T.) İyi ad kazanmak, iyi şöhretle anılmak. -1-
n. oldı 0563

niʿmet: (Ar.) **1.** İyilik, ihsan, kerem. **2.** Yiyecek, aş, gıda. -3-
n. 2154, 3266
n.+ i 3541

nīrān: (Far.) Cehennem. -1-
n.+ ile 0078

nişār ḳıl - : (Ar.+T.) Saçmak, serpmek, dökmek. -1-
n. ḳıluban 2126

nisbet: (Ar.) Bağlılık. -1-
n.+ ine 0530

nişān: (Far.) İz, eser, alamet, işaret, belirti. -3-
n. 0174, 3263, 3665
→ **nişān eyle - :** (Far.+T.) Nişan almak, hedef olarak belirlemek. -1-
n. eyledi 0757
→ **nişān ḳıl - :** (Far.+T.) Nişan almak, hedef olarak belirlemek. -2-
n. ḳılup 1235
n. ḳılur 1124

niṭāḳ bağla - : (Ar.+T.) (Hizmete) kemer bağlamak, hizmetle yükümlü hâle gelmek. -1-
n.- ñ 0753

nite: Nasıl. -2-
n. 3239
n.+ sin 1803

nite ki: Nasıl ki. -1-
n. 1048

nitekim : Nitekim, şöyle ki. -2-
n. 2575, 2949

niyāz eyle - : (Far.+T.) Dua etmek, yalvarıp yakarmak, temennide bulunmak. -2-
n. eyledi 0880
n. eyler 1666

niyāz ḳıl - : (Far.+T.) Dua etmek, yalvarıp yakarmak, temennide bulunmak. -4-
n. ḳılup 3119
n. ḳılur 2211, 2285, 3210

nizāʿ ḳıl - : (Ar.+T.) Anlaşmazlık yaşamak, ihtilafa düşmek, çekişmek, düşmanlık etmek. -1-
n. ḳıldı 3069

nizār ḳıl - : (Ar.+T.) Zayıflamak. -1-
n. ḳıldı 3392

nöker: (<Moğ. *nökör*) Hizmetkâr, hizmetçi. -1-
n.+ i 2928

Nūḥ tūfānı : Nûh zamanında meydana gelen ve her şeyi su altında bırakan büyük felaket. -1-
N.+ na 0122

nuḳl: (Ar.) İçkiyle yenen yiyecek, meze, çerez. -2-
n. 1766
n.+ ile 1908

nūr: (Ar.) **1.** Aydınlık, ışık. **2.** Kutsal bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parıltı veya ışık. -7-
n. 2791
n.+ idi 0072
n.+ ile 0125, 1369
n.+ a 2592
n.+ ından 0077
n.+ ı+y+ ile 2792

nuṣret: (Ar.) Yardım. -9-
n. 0665, 0855, 1059, 2061, 2993, 3035
n.+ içün 0794
n.+ i 2613, 2614
→ **nuṣret ḳıl - :** (Ar.+T.) Yardım etmek. -1-
n. ḳılup 0736

nūş it(d) - : (Ar.) İçmek. -1-
ʿıyş u n. iderdi 1449

nübüvvet : (Ar.) Peygamberlik. -1-
n. 0495

nüh: (Far.) Dokuz. -2-
n. 0066, 3555

nüsḫa: (Ar.) Nüsha, suret, eser, yazma eser. -9-
n. 0335, 0532, 1275, 1807, 2898, 3091
n.+ da 0574, 1068
æṣl-i n.+ da 2247

o: O; işaret zamiri. -6-
o. 0490, 1125, 1442, 1478, 1966, 2129

oba: Çadır, göçeri evi. -1-
o.+ lar 2886

od: Ateş. -17-
o. 1938, 2215, 2224, 2620, 2671, 2682, 3116
o.+ a 0302, 0360, 2236, 2623, 2742
o.+ ın 0013
o.+ ından 2662
o.+ ıyle 2777, 2840, 3512

oġ(u)l: Oğul, evlat, erkek çocuk. -159-
o.+ a 0247, 0997
o.+ ı 0128, 0133, 0140, 0149, 0153, 0157, 0161, 0184, 0187,
0200, 0218, 0246, 0282, 0314, 0335, 0363, 0378, 0399, 0406,
0456, 0481, 0485, 0490, 0492, 0520, 0679, 0696, 0735, 0750,
0816, 0829, 0834, 0848, 0928, 0943, 0946, 0950, 0952, 0954,
0957, 0966, 0967, 0981, 0989, 0992, 1052, 1059, 1088, 1098,
1102, 1103, 1122, 1168, 1173, 1181, 1188, 1208, 1274, 1275,
1276, 1309, 1319, 1367, 1457, 1515, 1521, 1524, 1526, 1533,
1537, 1542, 1597, 1598, 1600, 1803, 2046, 1927, 2339, 2343, 2517, 2626, 2753,
2912, 2967, 2986, 3012, 3019, 3088, 3097, 3137, 3175, 3208, 3232,
3292, 3299, 3315
o.+ ı ile 0519
o.+ ı oldı 1229
o.+ ı olur 2969
o.+ ıdur 0141, 0148, 0279, 0285, 0354, 0366, 0448, 0946, 0986,
1078, 1184, 1185, 1270, 1278, 1329, 2980
o.+ ın 1033, 1253, 1486, 2234, 3009, 3099
o.+ ına 0150, 1153, 1529, 1606, 2329, 3335, 3342
Nūḥuñ üç oğlından o.+ından 0164
o.+ ını 0334, 0400, 0602, 0959, 1289, 2267, 3121
o.+ ınuñ 2969
o.+ ı+y+ idi 0403, 0843, 3282
o.+ ı+y+ ile 0163, 2347, 3281
o.+ ıyam 2719
o.+ ıydı 0763, 3100
o.+ ları 3054
o.+ um 1302, 2251, 2477
o.+ uñ olısar 2925

oğlan: 1. Erkek çocuk. **2.** Genç, delikanlı. erkek. -24-
o. 0098, 0847, 1483, 1616, 1742, 1879, 2235, 2936, 2937,
3002, 3023
o.+ idi 0682, 0846
o.+ ile 1451, 1827
o.+ a 2935
o.+ ı 1914, 2938
o.+ ın 2052
o.+ ları 1752, 2015, 2627

o.+ larından 0278

o.+ umı 2370

oġlı oġlı : Torunu. -3-

o. 0237, 0836, 2945

oġra -: 1. Tesadüf etmek, rastlamak, rast gelmek. **2.** Yönelmek, hücum etmek, saldırmak. -7-

o.- dı 1654, 1935, 2039

o.- r 2171

o.- rsañuz 0656

o.- sa 1659, 3597

- *Bu firâk odı kime kim **ogradı** / Ogradugınuñ yüregin **togradı*** (SÇMY, mes.1088)

oġraş: Savaş, cenk. -7-

o. 2458

o.+ a 3639

o.+ içün 2688

→ **oġraş eyle - :** Savaşmak, cenk etmek. -2-

o. eyledi 2353

o. itdi 2169

→ **oġraş ḳıl - :** Savaşmak, cenk etmek. -2-

o. ḳılmadılar 2687

o. ḳılur 0357

→ **oġraş ol - :** Savaş meydana gelmek, mücadele gerçekleşmek. -1-

o. olur 1464

oġraş - : 1. Savaşmak. **2.** Karşılaşmak. -21-

o. 3158

o.- a 0855, 2202

o.- alar 2295

o.- am 3162, 3163

o.- dı 1044, 1060, 1438

o.- dıysa 3525

o.- uban 1253, 1594, 1781

o.- up 0762, 1068, 1232, 1829, 3037

o.- ur 1251, 3127

o.- uram 2298

oġun -: Çok ağlamaktan güçsüz kalmak, bayılır gibi olmak, bayılmak. -1-

o.- uban 2117

oġur: Yön, taraf. -3-

o.+ dan 1727, 2961, 3187

oġurla - : 1. Çalmak. **2.** Kaçırmak. -2-

o.- dı 3152

o.- r 3166

Oġuz (1) : Oğuz kavmi**.** -2-

O. 1207, 2937

oġuz (2) : Metne göre Oğuzların veli kimselere verdiği isim. Iyâz ile Turunç Hâtûn'un çocukları Süleymân'a bu nedenle "Oğuz"

isminin verildiği belirtilmiştir. -2-
O. 2943

Oġuzlar : Oğuzlar, Oğuz kavmine mensup olanlar. -1-
O. 2886

oẖşa -: Okşamak, taltif etmek. -1-
o.- dı 1847

oḳ: Ahşaptan yapılma, bir ucunda sivri bir demir diğer tarafında yönlendirici yelek bulunan, genellikle yay ile atılan eski bir silah. -42-
o. 0211, 1652, 1671, 1733, 1980, 2009, 2035, 2048, 2083,
2377, 2449, 2453, 2544, 2574, 2596, 2649, 2841, 3033, 3270,
3276, 3450, 3535
o.+ ile 0385, 1679, 1871, 2095, 2364, 2848, 3014
o.+ a 0757, 1676, 1780, 1887
o.+ dan 1469, 1685
o.+ ı 2559, 3396
o.+ ın 2489
o.+ ına 2661
o.+ la 3190
o.+ ları 2560, 2571

oḳı -: 1. (Yazılı bir metni) okumak. **2.** (Ezan) seslendirmek. -13- **krş.** *oḳu-*.
o.- dı 1374, 1528, 2168, 2663, 2665
o.- dum 3519
o.- maġa 0936
o.- mañ 1298
o.- yup 2004, 2211, 3547, 3692

oḳıt -: (Bir hükümdar adına, hutbe) vermek. -1-
o.- maz 1305

oḳra -: (At) mırıltı şeklinde kişnemek. -1-
o.- r 2110

oḳraş -: Atlar birlikte okramak, kişnemek. -1-
o.- ur 2710

oḳu -: -6- **bkz.** ve **krş.** *oḳı-*.
o.- r 1775, 2110, 2273, 2458
o.- r+ idi 1956
o.- rlar 0355

oḳur oḳur : Atların kişneme sesi. -2-
o. 2110, 2710

ol -: Olmak; yardımcı fiil. -1178-
bāḳi o. 2265
benüm+ ile o. 2422
ṭalibi o. 0548
o.- a 0656
biş yüz hem altımış biş o.- a 2869
cemʿ o.- a 2538
elli biñ er o.- a 1778
emīn o.- a 0616
fæżl o.- a 1037
fevḳ-ı cebel o.- a 3673

ġālib o.- a 0622
ġærḳ o.- a 2180
geñez o.- a 0445, 1793, 2752
ġulüvv-i ʿām o.- a 1461
ḥükmi o.- a 2926
iştirāk o.- a 1098
ḳalʿa o.- a 3640
ḳāniʿ o.- a 0196
kim o.- a 1475, 1651, 1669, 2124, 2666, 3268
ḳolāy o.- a 1724
meşġūl o.- a 0469
müntaḳim o.- a 1105
müstevlī o.- a 3612
nice o.- a 3417
oñāt o.- a 1149
ölü o.- a 1791
pādişāh o.- a 0761
pāk o.- a 0599
rām o.- a 1461
rāżī o.- a 1691
revā o.- a 0777
serveri o.- a 0432
şefīʿ o.- a 0031
tāc o.- a 3698
temām o.- a 1437
teng o.- a 0384
ṭolu o.- a 2170
yaġı o.- a 0435
yār o.- a 2684
zār o.- a 2684
şek o.- acağına 0392
şeker o.- adı 2901
muttæṣil o.- alardı 1010
revān o.- alum 0789
ḳaravaş o.- am 2490
şehīd o.- am 2823
o.- an 2287
fużūl o.- an 2268
göñli o.- an 1947
Yeşribde o.- an 0821
ẓālim o.- an 0599
ẕikr o.- an 1073
ümmet o.- ana 0126
şehīd o.- anları 1898
sebeb o.- asın 3082
on biş o.- aydı 1943
o.- dı 0016, 0077, 0132, 0198, 0346, 0370, 0481, 0511, 0820, 0825, 1279, 1548, 2378, 2896
ʿāciz o.- dı 1253, 1646
ād o.- dı 1602, 2973, 3042
ʿAḍudüʾd-devlenüñ o.- dı 1154
aġır o.- dı 2709
āḫir o.- dı 0293, 0863, 1958, 3689
āḫir-i sāl o.- dı 1555
Āl-i Selçuḳ o.- dı 0057, 1206
ālāy o.- dı 3184
andan o.- dı 0079, 0212, 0317
anuñ o.- dı 1509
ārāste o.- dı 1372
āsān o.- dı 3595, 3617
ʿāṣī o.- dı 1058
æṣl o.- dı 0076
āsümān-ḳædr o.- dı 3564
āşikār o.- dı 0199, 0537, 0554, 0742, 0884, 1029, 1049, 1166, 3112, 3361

āvāre o.- dı 0575
āvizāb o.- dı 0175
ay o.- dı 0927
ʿæyān o.- dı 0259, 0275, 0811, 2996
Ayās o.- dı 0064
bāġ u gülzār o.- dı 0267
bāk o.- dı 3213, 3339
bās o.- dı 3421
baş o.- dı 2549
bāş o.- dı 0485
baş çeker o.- dı 2260
bedr o.- dı 3564
beg o.- dı 0175, 0295, 0297, 0303, 0483, 0685, 0942, 0943, 0963, 0971, 0993, 1108, 1271, 1303, 1381, 1421, 3213, 3309
behār o.- dı 2510
berī o.- dı 1221, 1324
beşāret o.- dı 2819
bī-ḫūd o.- dı 3138
bī-miṯl o.- dı 1162
bī-nişān o.- dı 0389
biş yil o.- dı 1002
bī-tedbīr o.- dı 1348
bol o.- dı 0375, 1139
böyle o.- dı 3217, 3418
cāh o.- dı 3322
celāl-i ḳædr-i pür o.- dı 1369
cemīʿ-i kibār o.- dı 1355
cemʿ o.- dı 0151, 0155, 0208, 0568, 0603, 0608, 0689
ceng idemez o.- dı 2603
ceng ider o.- dı 3236
ceng o.- dı 1466, 1782, 1795, 1831, 2050, 3220
cevr ü ġæm o.- dı 1927
cihāt o.- dı 0075
cinān o.- dı 3669
cüvān o.- dı 2947
çāk o.- dı 2319
çoḳ o.- dı 0134
dāl ü ḥā vü mīm o.- dı 0027
dār-u-gīr o.- dı 1888
dāstān o.- dı 3087
delīl o.- dı 0170, 0564
deng o.- dı 1795
derhem o.- dı 3363
dermānde o.- dı 1733
destgīr o.- dı 1880
destūr o.- dı 2417
dūr o.- dı 0551
eʿazz o.- dı 0022
ehl-i dīn o.- dı 0233
ehl-i īmān o.- dı 1523, 2953
ehl-i irtidād o.- dı 0225
elli iki yil o.- dı 3087
emīr o.- dı 0594, 0957, 1186, 1212, 1417, 3524
esīr o.- dı 1125, 2395
evlādı o.- dı 0377
evvāh u ḥælīm o.- dı 0013
evveli o.- dı 1136
fānī o.- dı 1242
fenā o.- dı 1315
fetḥ o.- dı 1511, 2246, 3085, 3142, 3478, 3591
fetḥ-i bāb o.- dı 1599
fetret o.- dı 3467

fevt o.- dı 0120, 1471, 2402
fitūr o.- dı 3450
ġāfil o.- dı 0646, 0856
ġālib o.- dı 0683, 0715, 1224, 1339, 1350
ġæm o.- dı 2817
ġærḳ o.- dı 0162, 0358
gider o.- dı 2426
ḫæber o.- dı 0857, 1460, 1725, 1730, 3121
ḥæbs o.- dı 0685, 1092
hæcil o.- dı 2499
ḥæḳīr o.- dı 1125
ḫælīfe o.- dı 0153, 0910, 0916, 1010, 2879, 2881
ḫælḳ o.- dı 0071, 0865
ḫān o.- dı 0174, 0474, 0478, 0489, 0966, 1022, 1099, 1102, 1113, 1124, 1230, 1249, 1263, 1265, 1537, 2971
ḥærāb o.- dı 0743
ḫærāb o.- dı 0735, 0995, 1896
ḫærb o.- dı 1644
ḥāṣıl o.- dı 1798
ḫæste o.- dı 2771, 3346
ḥætm o.- dı 2848
ḫāyin o.- dı 3178, 3276
ḫæyr-i ʿālem o.- dı 1574
ḥāżır o.- dı 2664
hedef o.- dı 3184
helāk o.- dı 0229, 0837, 1281, 1645, 3339
heşt māh o.- dı 0827
ḫidīv o.- dı 1054
ḥisāb o.- dı 0045, 0048
ḫōr o.- dı 3471
ḫōş o.- dı 0665
ḫūb-ḥāl o.- dı 1050, 1332, 1401, 2245
ḫūn-rīz o.- dı 0337
ḫūr o.- dı 0512
ḫurrem o.- dı 2244
ḥükmi o.- dı 0183
ḥükminüñ içinde o.- dı 0450
ḫürrem o.- dı 1747
ihtimām o.- dı 0137
iḫtiṣār o.- dı 1501
iḥtiyāc o.- dı 3698
iki biñ biş yüz yil o.- dı 0097
iki bölük o.- dı 1826
iki yüz seksen üç o.- dı 1006
illik o.- dı 1648
imām o.- dı 1011, 1016
intiḳām o.- dı 2644
istiḳlāl-i sulṭān o.- dı 0247
ittifāḳ o.- dı 1510
izdihām o.- dı 3457
kāfir o.- dı 0143
ḳahhār o.- dı 0822
ḳæhr o.- dı 0929
ḳæḥt o.- dı 0195
ḳæḥt-i ʿæẓīm o.- dı 0687
ḳalfediz o.- dı 1703
kār-zār o.- dı 3426
ḳātili o.- dı 0099
ḳætl o.- dı 0311, 0935, 1318, 1472, 1596, 2629
ḳætli o.- dı 3404
ḳıbḳızıl o.- dı 1678

ḳırk yil o.- dı 0930
ḳısm o.- dı 0250
ḳısım o.- dı 3419
ḳıtāl o.- dı 1798, 2096, 3293, 3338, 3526
ḳıyām o.- dı 1184
ḳolāy o.- dı 3606
lā-næẓīr o.- dı 0423
leşker o.- dı 2198, 3172
maḥmūd-ı ünās o.- dı 0064
mecrūḥ o.- dı 2095, 3407
melik o.- dı 0682
melūl o.- dı 1465, 1487
merd-i nā-bekār o.- dı 0591
meşġūl o.- dı 0699
mihr o.- dı 3561
milkinde o.- dı 3253
Moġūl o.- dı 1477
muḥtāc o.- dı 3306
muḫtæsær o.- dı 0093
muḫtæṣær o.- dı 0898, 3164
muʿīn o.- dı 3324, 3365
muḳīm o.- dı 0010
muʿteber o.- dı 0496
muṭīʿ o.- dı 0704, 1436
münfæʿil o.- dı 2499
müntaḳil o.- dı 1402
münteḳil o.- dı 1415, 3333
mürebbī o.- dı 0604
müretteb o.- dı 1653
müstæḳīm o.- dı 0707
müstebʿad o.- dı 2945
müstecāb o.- dı 0882
müstevlī o.- dı 0224
müşkil o.- dı 3278
müttehem o.- dı 3523
nām o.- dı 3101
nefer o.- dı 0501
nefs o.- dı 0058
nehār o.- dı 3106
nidā o.- dı 0107
nihān ḳılur o.- dı 1213
nihān o.- dı 0259, 3114, 3669
nīk-bæḫt o.- dı 0086
nīk-nām o.- dı 0563
Nūḥuñ üç oġlından o.- dı 0164
oġlı o.- dı 1229
on iki yil o.- dı 1238
ʿÖmer devri o.- dı 2950
otuz ṭoḳuz o.- dı 0879
oyuḳ o.- dı 2732
pādişāh o.- dı 0168, 0169, 0171, 0173, 0285, 0290, 0426, 0486, 0508, 0520, 0686, 0804, 0914, 0970, 0990, 1052, 1057, 1150, 1169, 1245, 1269, 1340, 1365, 1382, 1420, 1424, 1535, 3298
pādişāhı o.- dı 0488
pādşāh o.- dı 1517
pādşeh o.- dı 1393
pāk o.- dı 2768
pāre pāre o.- dı 1680
pāy-māl o.- dı 2661
pehlüvān o.- dı 2670
perdāḫt o.- dı 3410
peyġāmber o.- dı 0274
pīr o.- dı 0354
pīrāste o.- dı 0178

pür-leşker o.- dı 3367
rām o.- dı 2659
refī‘ o.- dı 0954
revān o.- dı 0132, 0272, 0287, 0349, 0434, 0521, 0643, 0725, 0736, 0763, 0792, 0805, 0854, 1035, 1069, 1091, 1099, 1102, 1156, 1213, 1251, 1263, 1277, 1280, 1432, 1446, 1491, 1513, 1542, 1648, 1684, 1783, 1986, 2024, 2072, 2074, 2076, 2111, 2231, 2265, 2284, 2338, 2348, 2398, 2692, 2712, 2782, 2786, 2809, 2824, 2838, 2994, 3021, 3027, 3120, 3343
revāne o.- dı 0176
ruḫṣætine o.- dı 0701
ṣabāḥ o.- dı 2606
sākin o.- dı 0777
sākit o.- dı 3485
sāl-i ḫāric o.- dı 1556
ṣæʿb-ḥāl o.- dı 2064, 2083, 2096
ṣayd o.- dı 1116
sebeb o.- dı 0200, 3262
sekiz yüz o.- dı 3251, 3255
sekiz yüz elli iki o.- dı 3338
sekiz yüz altımış bir o.- dı 3457
sekiz yüz altımış biş o.- dı 3475
sekiz yüz altımış dört o.- dı 3466
sekiz yüz altımış üç o.- dı 3463
sekiz yüz altımış yidi o.- dı 3520
sekiz yüz elli altı o.- dı 3387
sekiz yüz elli sekiz o.- dı 3424
sekiz yüz elli yidi o.- dı 3393
sekiz yüz yigirmi dört o.- dı 3317
seksen yidi o.- dı 1079
semī‘ o.- dı 0704
senüñ o.- dı 0645
serveri o.- dı 0697
ṣubḥ-dem o.- dı 2507
sulṭān o.- dı 0559
sulṭān-ı enām o.- dı 0172
sulṭān-ı zemīn o.- dı 1272
sülūk o.- dı 0353
sünnet o.- dı 3459
süñü+ y+ ile ḳılıç o.- dı 2447
sürūr o.- dı 3128
süvār o.- dı 2281, 2854, 3077, 3406
şād o.- dı 0442, 0646, 1650
şād-kām o.- dı 1016, 2003
şād-mān o.- dı 1799
şāh o.- dı 0185, 0258, 0409, 0416, 0421, 0492, 0544, 0559, 0679, 0681, 0749, 0949, 1005, 1014, 1023, 1100, 1293, 1342, 1485, 3312
şāḥ o.- dı 0476, 1111
şāh-ı cihān o.- dı 0298, 0912
şāh-ı muʿteber o.- dı 0459
şāh-ı nām-ver o.- dı 0633
şāẕ-kām o.- dı 2378
şāẕ-mān o.- dı 2526, 2640, 2782, 2809
şeh o.- dı 0177
şeh-i ʿālī-cenāb o.- dı 1403
şehīd o.- dı 0918, 0940, 1138, 1257, 1453, 1472, 2042, 3491
şehr-i zībā ḫūb-cāy o.- dı 3664

şehriyār o.- dı 0387, 0396, 0750, 1130, 1264
şerm-sār o.- dı 1790
şeyḫ o.- dı 1353
şikār o.- dı 0199
şöhre-i zemān o.- dı 0170
tābiʿ o.- dı 3095, 3300
tæḥḳīḳ o.- dı 2301
ṭamu o.- dı 2665
tār-mār o.- dı 2179, 2258, 2302, 3197, 3247, 3280
tār-u-mār o.- dı 0664, 1361
tebāh o.- dı 0853, 1023, 1025, 1100, 3346
tebāḥ o.- dı 0827
tedbīr o.- dı 0608
tefriḳa o.- dı 3069
tekfūr o.- dı 2548
temām o.- dı 0193, 1026, 2546, 2583, 2644, 2799, 2863, 3345
ters-nāk o.- dı 0636
tilmīẕ-i Ġazālī-i İmām o.- dı 1258
ṭoḳuz yüz yigirmi o.- dı 0139
ṭolu o.- dı 1791, 2043
ṭoyum o.- dı 2639
ṭuş o.- dı 1853
türāb o.- dı 0308
üc yüz o.- dı 0883
üçinci o.- dı 1601
üstün o.- dı 2509
vāḳiʿ o.- dı 1117, 1411
væṣī o.- dı 0133
vehm o.- dı 1140
vezīr o.- dı 0316, 1240, 1620, 3570
vīrāneler o.- dı 1083
yād o.- dı 0217
yaġma o.- dı 1741, 3425, 3426
yatlu o.- dı 1784
yigirmi yil o.- dı 0861
yil o.- dı 0126
yitmiş iki yil o.- dı 0586
yol o.- dı 0988
żæʿīf o.- dı 1420
zār-ı ḫæṣm o.- dı 3609
zārī o.- dı 2710
zebūn o.- dı 2146
ẕikr o.- dı 0068, 3559
zīr-dest o.- dı 3546
ziyād o.- dı 0442
o.- dı+ ki 1728
ʿæhdinde o.- dılar 0909
Āẕirbāycānda o.- dılar 1046
dilīr o.- dılar 3068
ġālib o.- dılar 0923
girīzān o.- dılar 3199
ḥæbs o.- dılar 3233
ḫūb-ḥāl o.- dılar 1285
iltibās o.- dılar 0649
meşġūl o.- dılar 1399
muḳābil o.- dılar 0437
muntæẓır o.- dılar 2296
nihān o.- dılar 3108
ʿælīm o.- dılar 0350
ʿām o.- dılar 1512
rām o.- dılar 1512
rāżī o.- dılar 0625
revān o.- dılar 1260, 2212, 2341
revāne o.- dılar 1800, 2061

selāṭīn o.- dılar 1603
şād-mān o.- dılar 1805
şākird o.- dılar 0351
taʿyīn o.- dılar 1603
tün ü siyāh o.- dılar 3670
vālih o.- dılar 2382
vezīri o.- dılar 0983
Yaʿḳūb bin İsḥāḳ o.- dılar 0264
yayan o.- dılar 1950
ne o.- dıysa 1749
revān o.- duġı 1807
o.- duġınca 0066, 3555
revān o.- duḳda 0849
o.- durur 1405
ḫandān o.- duñuz 2893
nigāh o.- ġıl 0167
ġālib o.- ıban 0624
o.- ımaz 0207
ḫān o.- ımaz 2981
āḫir zemān o.- ınca 2926
āḳ o.- ınca 2826
gey o.- ınca 1289
ḫān o.- ısar 2925
iʿtimādum o.- ısar 0118
muḳābil o.- ısar 3656
oġluñ o.- ısar 2925
yüzsüz o.- ma 2498
imām o.- madın 1301
acı o.- madı 2590
çāre o.- madı 1467, 2010
ḥærīm o.- madı 0008
ḳism o.- madı 1187
mæʿmūr o.- madı 0207
meded o.- madı 1670, 2576
melik o.- madı 0187
pāyidār o.- madı 3616
tæḳdīr o.- madı 3444
taḳṣīr o.- madı 3444
Efrāsiyāb o.- madın 0167
feth o.- madın 3595
necāt o.- madın 0893
şavaş o.- madın 2059, 3110
delīl o.- maġa 0156
ferrāş o.- maġa 3668
melūl o.- maġıl 2127
şerīk o.- maḳ 1089
o.- māmış iken 0071
maḥfūẓ o.- masa 0011
ræḥīm o.- masa 0020
o.- masun 0775
mümil o.- masun 0898
ḳarañusı o.- maya 2591
ḳul o.- maya 2124
revā o.- maya 0463
yatlu o.- maya 2590
yol o.- maya 0692
o.- maz 3075
bæʿīd o.- maz 0969
beg o.- maz 2978
berī o.- maz 1043
ġærḳ o.- maz 1428
ittifāḳ o.- maz 3244
ḳolāy o.- maz 3278
meded o.- maz 1397
muḳayyed o.- maz 0412
müstecāb o.- maz 3380
müṭævvel o.- maz 0093, 3164
ʿædīm o.- maz 0018

ölü o.- maz 2503
pāyidār o.- maz 1360
rāḥat o.- maz 0927
rehā o.- maz 3006
revā o.- maz 1865
ṭavīl o.- maz 0504
ayru o.- mazdı 1620
meded o.- mazsa 1787
o.- mış 0326, 2944
çādir o.- mış 3165
ġāfil o.- mış 2623
ḫærāb o.- mış 0207, 1370, 2921
leşker o.- mış 1777, 2031
mezbele o.- mış 2632
mürted o.- mış 3174
ʿāşıḳ o.- mış 0824
pīç o.- mış 3472
ṣæf ṣæf o.- mış 3497
saʿb-ı rām o.- mış 1685
tebāh o.- mış 0698
ṭuraḳ o.- mış 2922
urġan o.- mış 2735
yād o.- mış 0836
altı yüz o.- mış+ idi 1434
altı yüz on yidi o.- mış+ idi 1476
altmış o.- mış+ idi 3143
biş yüz elli sekiz o.- mış+ idi 1421
biş yüz hem o.- mış+ idi 1110
biş yüz on iki o.- mış idi 1116
biş yüz seksen ṭoḳuz o.- mış+ idi 1431
dört yüz otuz üç o.- mış+ idi 1096
dört yüz ṭoḳsan biş o.- mış+ idi 1108
ḫān o.- mış idi 3254
iki yüz seksen o.- mış+ idi 1038
mæḳær o.- mış+ idi 1279
medār-ı salṭanet o.- mış+ idi 1377
ʿāciz o.- mış+ idi 2785
on dört o.- mış+ idi 2982
revān o.- mış+ idi 0945, 1739
ṣāḥibmaʿrifet o.- mış+ idi 0315
şerm-sār o.- mış idi 1696
yidi yüz yigirmi o.- mış+ idi 3093
yil o.- mış+ idi 1522
ḫāk-i remīm o.- mış+ iken 0021
altı yüz elli ṭoḳuz o.- mışdı 1286
altı yüz seksen yidi o.- mışdı 1402
altı yüz yitmiş iki o.- mışdı 1565
celīs o.- mışdı 0223
dört yüz hem seksen üç o.- mışdı 1285
dügün o.- mışdı 3344
esīr o.- mışdı 1818
fāş o.- mışdı 3423
ḫalīfe-i güzīn o.- mışdı 0862
ḫæste o.- mışdı 2250
iki yüz elli biş o.- mışdı 1030
ḳırḳ üç o.- mışdı 1332
mekān o.- mışdı 1035
muḥīṭ o.- mışdı 1368
ʿæm o.- mışdı 1092
revān o.- mışdı 1468
ṣāḥib-ḳırān o.- mışdı 0356
sekiz yüz elli yil o.- mışdı 3333
sekiz yüz on üç o.- mışdı 3310
seyl o.- mışdı 3195
şāh o.- mışdı 1122
yaġı o.- mışdı 2760
yās o.- mışdı 2193
yidi yüz ṭoḳsan iki o.- mışdı 3212

yil o.- mışdı 1087, 1280
ād o.- mışdur 2946
bī-zevāl o.- mışdur 0003
ḫærāb o.- mışdur 2595
ḥükm o.- mışdur 1241
ırmaḳ o.- mışdur 0536
kāfir o.- mışdur 3646
ḳulı o.- mışdur 2779
laḳab o.- mışdur 1082
leşker o.- mışdur 3493
mæḳær o.- mışdur 0265
meksebi o.- mışdur 0310
ʿælīm o.- mışdur 0009
revān o.- mışdur 0815
ṣayru o.- mışdur 2802
temām o.- mışdur 2873, 2876
ṭoḳsan biş yil o.- mışdur 0938
ẕikr o.- mış+ durur 0047
fenā o.- mışken 0545
türāb o.- muş 2921
yidi yüz ṭoḳuz o.- muş+ idi 1604
ʿæḳl o.- sa 0900, 3133
dōst o.- sa 1506
emr o.- sa 3668
ḳalʿada o.- sa 0771
ḳanda o.- sa 1804
kār-sāz o.- sa 1506
ḳaya o.- sa 2672
Kūh-ı Kāf o.- sa 3539
tæḳdīr o.- sa 1975
o.- sun 2515
armaġān o.- sun 2129
birü yā añaru o.- sun 3642
bizüm o.- sun 3040
dāyim o.- sun 3556
fidā o.- sun 0107
ḳutlu o.- sun 2343
müstedām o.- sun 3557
pür o.- sun 1369
taḥiyyāt ü selām o.- sun 0029
tæḥiyyāt ü selām o.- sun 2861
üstüvār o.- sun 1905
āşinā o.- uban 2157
āşüfte-dil o.- uban 2906
beg o.- uban 0833, 3144
bölük bölük o.- uban 2404
cins o.- uban 0159
ġāfil o.- uban 0651
ṣaf ṣaf o.- uban 1977
kūr o.- uban 3021
münhezim o.- uban 1105
müttefiḳ o.- uban 2542
nā-çār o.- uban 2178
rehber o.- uban 0907
ṣæf ṣæf o.- uban 3370, 3635
şāh o.- uban 0519, 1297
temām o.- uban 0935
yaḳın o.- uban 3189
sæʿīd o.- uñ 2823
o.- up 0097
beg o.- up 0521, 1522
beyān o.- up 0191
bī-ġæm o.- up 2893
bī-rūḥ o.- up 3506
bölük bölük o.- up 2625
cemʿ o.- up 2334, 3058
delīl o.- up 0126
dört yüz ü ḳırḳ bīr o.- up 1101

fertūt o.- up 0230
ġālib o.- up 0244
ġāyib o.- up 3084
ḫæḳīr o.- up 3334
ḫælḳ o.- up 0078
ḥamūş o.- up 0128
ḥærīf o.- up 1420
ḫæste o.- up 2774
ḥatm o.- up 0166
ḫætm o.- up 3558
ḫōr u zār o.- up 2736
ihtimām o.- up 1126
iki ḳat o.- up 2907
ḳarañu o.- up 3453
ḳuş o.- up 1636
mæḥrūm o.- up 2501
mecrūḥ o.- up 2453, 3506
melik o.- up 3698
mülzem o.- up 0557
nehenk o.- up 2700
ʿāciz o.- up 2766
ʿāşıḳ o.- up 3150
ʿāşıḳ u mæʿşūḳ o.- up 0073
ʿæzl o.- up 2983
on bir yil o.- up 1020
on sekiz o.- up 3356
pādişāh o.- up 1529, 1531
ruʿāf o.- up 3064
salḳum salḳum o.- up 1672
sulṭān o.- up 1051
şād o.- up 2811
şehīd o.- up 2847
şehriyār o.- up 1555
ṭamaʿ o.- up 0859
temām o.- up 1132
ṭoḳsan o.- up 0955
ṭoḳuz yüz o.- up 0149
ṭūp o.- up 3193
urḳ o.- up 1779
vaḳti o.- up 3060
væṣī o.- up 0128
vezīr o.- up 2978
yayaḳ o.- up 2207
yayan o.- up 2449
yil o.- up 1164
zemān o.- up 1923
cemʿ o.- updur 2612
istimāʿ o.- updur 1539
müşteher o.- updur 0265
pādişāh o.- updur 0765
saʿb-ı rām o.- updur 0276
sūdmend o.- updur 3683
o.- ur 0163, 0296, 0980, 1183, 1200, 1354, 1531, 2976, 3094
ʿāciz o.- ur 0535, 0921
altı yüz on altı o.- ur 2999
altı yüz ṭoḳsan o.- ur 1520
anlardan o.- ur 0495
āvāre o.- ur 2984
ayruḳsı o.- ur 2183
ʿæzl o.- ur 0847
āz o.- ur 1506
bān o.- ur 3175
baş o.- ur 2550
beg o.- ur 0491, 0569, 0716, 0939, 1196, 1228, 1231
begler begi o.- ur 3383
behişt-ābād o.- ur 1376

belürsüz o.- ur 2965
bī-cān o.- ur 0835, 0996, 1106
bī-ḥæd o.- ur 2594
Bolġār Ṭaġında o.- ur 3010
bünyād o.- ur 1376
cemʿ o.- ur 0625, 1304, 1393, 1808, 2255, 2553
ceng o.- ur 1674
Cengīz o.- ur 1482
dār-ı fenā o.- ur 0092
defn o.- ur 0127, 1164
diri o.- ur 2503
dört yüz otuz o.- ur 1194
elli yidi o.- ur 1538
emīr o.- ur 3311
emr o.- ur 0083
enüñ o.- ur 1154
esīr o.- ur 1359
fānī o.- ur 0681
ferīd o.- ur 1103
fermān o.- ur 2049, 2880
fertūt o.- ur 0213
fetḥ o.- ur 3482
ġālib o.- ur 1383, 2985
ġærīm o.- ur 1180
ġærḳ o.- ur 1564, 3123
ġæzā ʿæzmi o.- ur 3045
ġæżbān o.- ur 1797, 2049, 3175
güyegüsi o.- ur 2939
ḥæbs o.- ur 3314
ḥædden ziyād o.- ur 0221
ḫælīfe o.- ur 0906
ḫælḳ o.- ur 0090
ḫān o.- ur 1053, 1267, 1330, 1439, 1513, 2966
Ḫʷārezm o.- ur 0337
ḫæste o.- ur 2014, 2927
hedef o.- ur 2217
helāk o.- ur 0599
ḫilāfetde o.- ur 1024
ḥisāb o.- ur 2878
ḫōr o.- ur 3551
ḥükm o.- ur 1056, 1776
ḥükminde o.- ur 0531
içinde o.- ur 1084
ilḥāḳ o.- ur 3136
imām o.- ur 0981
İsmāʿīl o.- ur 0262
işi o.- ur 1243, 2880
ḳardaş o.- ur 2131
ḳætl o.- ur 0475, 2603, 3408, 3507
kem o.- ur 3679
kenārında o.- ur 0304
ḳısm-ı ṣūf o.- ur 3660
ḳısmet o.- ur 3233
ḳız o.- ur 1482
ḳolay o.- ur 1155
ḳul o.- ur 3240, 3470
maḥkūm o.- ur 0111
mæḳhūr-ı Rūm o.- ur 3470
mālik-i Kirmān o.- ur 1458
mæʿlūm o.- ur 0100, 3052
mæṭʿūn o.- ur 1229
mæʿẕūl o.- ur 3523
Menteşē ilinde o.- ur 3301
Mevdūd oġlı Sunḳur Şāh o.- ur 1323
mevżiʿ-i ḫūb o.- ur 0388
münḳætıʿ o.- ur 0859

müntæẓir o.- ur 1814
nām-ver o.- ur 1611
nāyib o.- ur 0958, 1383
nefs o.- ur 0053
oġlı o.- ur 2969
ol o.- ur 1266
on iki nefs o.- ur 1027
otuz biş o.- ur 3329
otuz biş yil o.- ur 0861
öri o.-ur 2174
pādişāh o.- ur 3000
pāy-māl o.- ur 3145
pīrāste o.- ur 0269
rāḥat o.- ur 0782
rām o.- ur 1516
revān o.- ur 0505, 0635, 1109, 1226, 1267, 1497, 1918, 2079, 2263, 3084, 3238
Rūḥāda o.- ur 1224
ṣædr o.- ur 3676
sekiz yüz altımış altı o.- ur 3492
sekiz yüz altımış iki o.- ur 3460
sekiz yüz dört o.- ur 3264
sekiz yüz elli ṭoḳuz o.- ur 3568
seyrān o.- ur 0991
sipeh-sālār o.- ur 1061, 1067
sulṭān o.- ur 0570, 0835, 0947, 0969, 0991, 0994, 0996, 0999, 1053, 1106, 1127, 1296, 1404, 1458, 1526, 3294, 3318
süvār o.- ur 1605
şādān o.- ur 1755
şāh o.- ur 0176, 0190, 0417, 0503, 0504, 0992, 1036
şāh-ı ʿÆcem o.- ur 1055
ṭālib o.- ur 2985
tārīḫ o.- ur 1552
tār-u-mār o.- ur 1470
tebāh o.- ur 1319
tekfūr o.- ur 3102
temām o.- ur 0838, 1321
ṭoḳuz o.- ur 2872
ṭonuḳ o.- ur 2707
uġraş o.- ur 1464
velī o.- ur 1283
vīrān o.- ur 1797
yād o.- ur 3042
yidi yüz otuz yidi o.- ur 3086
yüz elli yil o.- ur 1028
yüz ü ḳırḳ altı o.- ur 0972
zehre-çāk o.- ur 1259
ẕikr o.- ur 0051, 0060, 0937
zīr ü zeber o.- ur 3274
o.- ur+ idi 2153
ziyād o.- ur+ idi 0902
ḳæbż o.- ur+ iken 0111
ġærḳ o.- urdı 3452
mæḳær o.- urdı 0114
leşker-keş o.- urken 1294
cemʿ o.- urlar 0718
tār-mār o.- urlar 3616
şāh o.- ursa 0446
ümmet o.- ursañ 0033
yār o.- ursun 2328

ol: O; teklik kişi zamiri ve işaret sıfatı. -1180-
o. 0003, 0004, 0005, 0006, 0010,

0013, 0014, 0015, 0017,
0021, 0023, 0025, 0026, 0032, 0041,
0058, 0064, 0069, 0072,
0076, 0096, 0105, 0108, 0120, 0124,
0125, 0127, 0134, 0135,
0136, 0137, 0138, 0140, 0144, 0146,
0148, 0149, 0150, 0152,
0157, 0169, 0179, 0180, 0182, 0184,
0186, 0187, 0195, 0197,
0202, 0203, 0204, 0206, 0210, 0211,
0226, 0231, 0234, 0240,
0241, 0256, 0259, 0260, 0263, 0269,
0270, 0273, 0275, 0278,
0284, 0285, 0286, 0287, 0288, 0291,
0294, 0298, 0300, 0305,
0306, 0309, 0318, 0319, 0322, 0324,
0349, 0355, 0356, 0358,
0360, 0363, 0365, 0367, 0370, 0372,
0374, 0375, 0378, 0382,
0386, 0388, 0390, 0391, 0395, 0397,
0410, 0411, 0418, 0419,
0422, 0425, 0426, 0429, 0439, 0442,
0444, 0453, 0454, 0455,
0456, 0457, 0470, 0472, 0475, 0477,
0478, 0479, 0480, 0482,
0484, 0491, 0492, 0496, 0498, 0506,
0507, 0514, 0517, 0518,
0524, 0532, 0534, 0536, 0538, 0541,
0542, 0544, 0547, 0551,
0553, 0560, 0562, 0570, 0571, 0575,
0585, 0586, 0587, 0591,
0592, 0597, 0601, 0604, 0607, 0609,
0613, 0624, 0628, 0643,
0653, 0654, 0656, 0673, 0674, 0676,
0688, 0689, 0691, 0692,
0696, 0700, 0701, 0702, 0703, 0705,
0706, 0713, 0718, 0724,
0725, 0726, 0729, 0735, 0738, 0741,
0742, 0744, 0746, 0757,
0759, 0763, 0768, 0772, 0773, 0778,
0786, 0787, 0788, 0790,
0791, 0792, 0803, 0805, 0807, 0808,
0813, 0815, 0818, 0821,
0823, 0824, 0836, 0839, 0842, 0846,
0859, 0860, 0862, 0864,
0866, 0869, 0870, 0871, 0876, 0877,
0878, 0883, 0886, 0888,
0891, 0892, 0893, 0903, 0904, 0906,
0907, 0908, 0910, 0912,
0914, 0915, 0923, 0924, 0925, 0926,
0927, 0928, 0930, 0931,
0934, 0935, 0938, 0939, 0945, 0950,
0959, 0960, 0962, 0964,
0965, 0968, 0969, 0970, 0971, 0974,
0978, 0979, 0981, 0983,
0986, 0987, 0988, 0990, 0993, 0994,
0995, 0996, 0997, 0999,
1003, 1007, 0101, 1014, 1016, 1017,
1018, 1019, 1021, 1022,
1023, 1024, 1025, 1029, 1031, 1032,
1034, 1040, 1041, 1043,
1044, 1050, 1051, 1052, 1053, 1054,
1055, 1056, 1058, 1060,
1064, 1067, 1070, 1075, 1081, 1086,
1088, 1090, 1091, 1101,
1107, 1109, 1112, 1118, 1121, 1127,
1128, 1130, 1131, 1132,
1136, 1137, 1139, 1141, 1142, 1144,

1149, 1150, 1154, 1157,
1160, 1161, 1162, 1163, 1164, 1165,
1168, 1169, 1173, 1176,
1178, 1179, 1180, 1182, 1184, 1185,
1186, 1187, 1188, 1189, 1201,
1202, 1203, 1204, 1205, 1208, 1210,
1211, 1216, 1224, 1226,
1228, 1229, 1230, 1233, 1234, 1239,
1242, 1244, 1245, 1246,
1249, 1250, 1257, 1263, 1264, 1266,
1269, 1270, 1272, 1276,
1280, 1281, 1283, 1290, 1291, 1293,
1294, 1295, 1296, 1298,
1299, 1301, 1304, 1305, 1307, 1312,
1317, 1318, 1323, 1324,
1328, 1335, 1342, 1347, 1348, 1350,
1356, 1360, 1364, 1365,
1366, 1367, 1375, 1384, 1389, 1393,
1395, 1399, 1400, 1404,
1408, 1415, 1416, 1417, 1419, 1420,
1422, 1430, 1431, 1434,
1436, 1437, 1446, 1447, 1448, 1453,
1457, 1462, 1464, 1466,
1475, 1482, 1484, 1485, 1487, 1491,
1492, 1497, 1498, 1501,
1504, 1508, 1513, 1514, 1515, 1519,
1523, 1524, 1526, 1527,
1530, 1533, 1534, 1536, 1537, 1540,
1542, 1548, 1555, 1572,
1582, 1584, 1589, 1591, 1592, 1596,
1602, 1604, 1614, 1615,
1624, 1625, 1631, 1632, 1633, 1638,
1649, 1650, 1651, 1653,
1662, 1669, 1679, 1687, 1689, 1695,
1706, 1716, 1718, 1721,
1722, 1724, 1727, 1732, 1736, 1737,
1738, 1740, 1741, 1744,
1745, 1749, 1753, 1755, 1762, 1774,
1778, 1783, 1790, 1795,
1797, 1802, 1806, 1814, 1815, 1816,
1819, 1825, 1826, 1829,
1833, 1842, 1843, 1852, 1855, 1866,
1870, 1876, 1883, 1891,
1895, 1900, 1905, 1917, 1922, 1928,
1931, 1932, 1933, 1934,
1936, 1938, 1940, 1950, 1951, 1953,
1959, 1964, 1968, 1969,
1974, 1986, 1990, 1993, 1998, 1999,
2000, 2022, 2023, 2028,
2039, 2040, 2044, 2049, 2050, 2054,
2056, 2068, 2074, 2081,
2082, 2084, 2090, 2101, 2106, 2108,
2115, 2129, 2131, 2148,
2149, 2150, 2156, 2170, 2171, 2174,
2176, 2179, 2186, 2187,
2196, 2197, 2202, 2204, 2206, 2212,
2219, 2220, 2250, 2253,
2258, 2259, 2262, 2263, 2267, 2276,
2277, 2278, 2279, 2280,
2283, 2288, 2289, 2290, 2295, 2298,
2299, 2300, 2316, 2322,
2323, 2327, 2329, 2338, 2351, 2354,
2359, 2373, 2378, 2381,
2393, 2394, 2398, 2413, 2415, 2416,
2417, 2426, 2427,
2432, 2435, 2442, 2444, 2445, 2447,
2450, 2451, 2452, 2458,
2469, 2471, 2473, 2479, 2481, 2485,

2488, 2494, 2499, 2503,
2506, 2514, 2516, 2519, 2529, 2534,
2535, 2548, 2549, 2552,
2563, 2565, 2569, 2574, 2582, 2584,
2596, 2604, 2606, 2630,
2631, 2634, 2636, 2639, 2642, 2644,
2648, 2650, 2654, 2655,
2656, 2658, 2659, 2668, 2670, 2673,
2674, 2676, 2679, 2692,
2696, 2700, 2703, 2708, 2709, 2714,
2717, 2721, 2743, 2744,
2748, 2761, 2762, 2769, 2776, 2784,
2793, 2794, 2795, 2798,
2801, 2805, 2806, 2807, 2809, 2810,
2811, 2814, 2817, 2833,
2837, 2838, 2839, 2846, 2849, 2850,
2856, 2860, 2866, 2875,
2879, 2881, 2884, 2885, 2889, 2890,
2897, 2904, 2911, 2919,
2920, 2922, 2923, 2927, 2934, 2937,
2948, 2950, 2951, 2952,
2953, 2958, 2960, 2972, 2974, 2977,
2984, 2985, 2988, 2989,
2994, 2996, 2999, 3000, 3015, 3016,
3017, 3018, 3021, 3022,
3027, 3030, 3034, 3042, 3045, 3048,
3052, 3056, 3059, 3061,
3072, 3075, 3076, 3079, 3083, 3087,
3097, 3100, 3101, 3103,
3111, 3123, 3129, 3130, 3131, 3132,
3135, 3137, 3140, 3148, 3151,
3152, 3154, 3170, 3173, 3174, 3180,
3181, 3186, 3191, 3197,
3202, 3206, 3215, 3216, 3218, 3226,
3230, 3238, 3254, 3255,
3256, 3259, 3262, 3263, 3267, 3268,
3275, 3281, 3284, 3285,
3287, 3288, 3289, 3293, 3294, 3295,
3302, 3303, 3307, 3309,
3312, 3314, 3319, 3321, 3322, 3323,
3328, 3334, 3335, 3340,
3343, 3358, 3359, 3360, 3372, 3374,
3379, 3386, 3387, 3414,
3425, 3430, 3432, 3434, 3447, 3449,
3459, 3460, 3461, 3464,
3476, 3479, 3480, 3487, 3488, 3491,
3500, 3508, 3513, 3514,
3516, 3518, 3522, 3524, 3525, 3528,
3529, 3541, 3546, 3554,
3557, 3561, 3562, 3563, 3564, 3570,
3577, 3581, 3587, 3588,
3589, 3592, 3604, 3609, 3613, 3619,
3620, 3650, 3656, 3659,
3661, 3664, 3665, 3672, 3674, 3678,
3681, 3682, 3684, 3687
o.+ da 0957
o.+ daḫi 0176, 0484, 0497, 0681,
0827, 0835, 0837, 0942, 0948,
0967, 1005, 1025, 1100, 1102, 1106,
1171, 1198, 1255, 1263,
1265, 1267, 1277, 1296, 1520, 1526,
1541, 1596, 1623, 3240, 3243
o.+ dem 0598, 0606, 0828, 0854,
1331, 1966, 2083, 2085, 2705,
2712, 2849, 2910, 3274, 3539
o.+ demde 0919
o. derd ü firāḳ+ ile 0100
o.+ durur 0533

o. durur 0392, 0419, 0882, 1408, 1521, 1581
o.+ dürür 1268
o.+ idi 0237, 0316, 0988, 1107, 1622, 1939, 2058, 2747, 2912, 3137, 3175, 3336
o.+ iken 0552
o.+ ki 0448, 0899, 1323, 1341
o. kim 0499, 0566, 0811
o.+ dı 0422
o. olur 1266
o.+ vezīr 1345
o. zemān 0678, 0773
o.+ daḫi 0131, 0132
o.+ dur 0012, 0032, 0289, 0540, 0549, 0703, 0887, 1146, 1154, 1157, 1172, 1288, 1313, 1345, 1416, 1483, 1528, 2153, 2195, 2315, 2593, 2859, 3561, 3586

olar: Onlar. -1-
o.+ a 3054

olın -: Olunmak, yapılmak, edilmek. -1- **krş.** *olun-*.
ṭæleb o.- madın 0875

ol resme : (Ar.+T.+Ar.) Onun gibi, o şekilde. -2-
o. 1771, 3291

ol resm-ile : (Ar.+T.+Ar.) Onun gibi, o şekilde. -1-
o. 2911

olun -: -1- **bkz.** ve **krş.** *olın-*.
dæʿvet o.- mış 2012

om(u)z: Omuz. -3-
o.+ ı 2485
o.+ ına 3018
o.+ ında 0239

on: On. -34-
o. 0205, 0294, 0297, 0476, 0740, 0780, 0783, 0896, 0903, 0907, 0910, 0938, 0981, 0986, 1021, 1133, 1245, 1882, 1952, 2006, 2069, 2071, 2072, 2074, 2107, 2456, 2605, 2877, 3629
o. iki nefs olur 1027
o.+ ı 2006, 3404
o.+ ıydı 1388, 2006

on altı: On altı. -2-
o. 1150, 1462

on altıncı: On altıncı, on altıncı sıradaki. -2-

on biñ: On bin. -8-
o. 1726, 2055, 2056, 2090, 2172, 2455, 2462, 3650

on bir : On bir. -13-
o. 0045, 0168, 0481, 0490, 0497, 0509, 0518, 0765, 1322, 1433, 1535, 2546

o. yil olup 1020

on birinci : On birinci, on birinci sıradaki. -2-
o. 0054, 1073

on biş: On beş. -12-
o. 0263, 0480, 0590, 0780, 0783, 1057, 1521, 1522, 2944,
3349
o. olaydı 1943
o.+ di 3510

on biş biñ : On beş bin. -1-
o. 2281

on bişinci : On beşinci, on beşinci sıradaki. -3-
o. 0058, 1322, 3352

on dördinci : On dördüncü, on dördüncü sıradaki. -2-
o. 0057, 1282

on dört : On dört. -8-
o. 0502, 0543, 0997, 1099, 3077, 3294
o. idi 1704
o. olmış+ idi 2982

onıncı: Onuncu, onuncu sıradaki. -2-
o. 1027
o.+ sı 0053

on iki: On iki. -25-
o. 0053, 0054, 0058, 0126, 0175, 0205, 0298, 0299, 0426,
0485, 0488, 0491, 0743, 0744, 0902, 0907, 0914, 1028, 1054,
1073, 1186, 1244, 2457
o. yil oldı 1238

on iki biñ : On iki bin. -1-
o. 1472

on ikinci : On ikinci, on ikinci sıradaki. -1-
o. 0055

on sekiz : On sekiz. -11-
o. 0057, 0172, 0512, 0681, 1109, 1206, 1605, 2597, 2854
o. olup 3356
o.+ de 1315

on sekizinci : On sekizinci, on sekizinci sıradaki. -3-
o. 0060, 1576, 2863

on ṭoḳuz : On dokuz. -7-
o. 0482, 0957, 0970, 1014, 1024, 2203, 2994

on ṭoḳuzıncı : On dokuzuncu, on dokuzuncu sıradaki. -3-
o. 0060, 2864
o.+ ya 2863

on üç: On üç. -8-
o. 0262, 0449, 0489, 0563, 0938, 1172, 1333, 1860

on üçinci : On üçüncü, on üçüncü sıradaki. -2-
o. 0056, 1206

on yidi: On yedi. -11-
o. 0047, 0055, 0458, 0561, 0835, 1106, 1132, 1529, 3196
o.+ ncisi 0059
o.+ sinde 1304

on yidinci : On yedinci, on yedinci sıradaki. -1-
o. 1477

oñ -: İyileştirmek, sağlamlaştırmak. -1-
o.- a 3467

onād: -1- **bkz.** ve **krş.** *oñāt*.
tārīḫ-i o. 1574
o. 1403
o.+ sı 0059

oñat: -4- **bkz.** ve **krş.** *oñāt*.
o. 0595, 1913, 1915, 2008

oñāt: Doğru, uygun, iyi, mükemmel, layıkıyla, tamam, muvafık. -5- **krş.** *onād*, *oñat*.
o. 0451, 1045, 1204, 2176, 2597

- *Senüñ sohbetünsüz düşemez **onât** / Yaraşmaz içer isem âb-i **hayât*** (SNCD, mes.4450)
- *Giderür sevdâların ider **onât** / 'Aklı gelür şar'adan bulur **necât*** (AHPA, mes.3755)
- *Bu kelâmı añlayup fehm et **onât** / Zâga cîfe tûtîye kand-i **nebât*** (PZMA, mes.171)

→ **oñāt ol - :** Talihi yaver gitmek. -1-
o. ola 1149

oran: Ölçü, nispet, had, derece, miktar, hesap. -1-
o.+ ı 1750

ordı: -1- **bkz.** ve **krş.** *ordu*.
o.+ ya 1897

ordu: 1. Ordu; en geniş askerî birlik. **2.** Karargâh. -7-
o. 0666
o.+ sı 2058
o.+ sını 1792
o.+ sıyle 3649
o.+ ya 1792, 3511
o.+ yı 0665

orman: Orman, koru; ağaçlarla, çeşitli bitki ya da bitkilerle örtülü yer. -3-
o. 2233

o.+ idi 3188
o.+ dur 3107

orta: Orta, ara. -8-
o.+ da 0627, 3279
o.+ dan 2332
o.+ sında 3641
o.+ sındaydı 2080
o.+ ya 0626, 0627, 2324

oruc: (<Fars. *rūze*) Oruç, savm; Allah'a ibadet amacıyla yeme, içme, cinsel ilişki gibi birtakım ihtiyaç ve haz verici şeylerden kendini alıkoyma. -1-
o. 0197

Oruc: (<Fars. *rūze*) Oruç tutulan ay, Ramazan ayı. -4-
O. 0926, 1388
O.+ un 3499
O.+ uñ 1304

otaġ: Çadır. -3-
o. 3495
o.+ ına 2479, 2897

otur -: Sakin olmak, yaşamak. -16-
o.- uban 0648
o.- up 0230, 1449, 1909
o.- ur 0087, 0129, 0412, 0457, 1320, 1516, 2121, 2434, 2785, 3489
o.- urdı 0931
o.- urken 3510

otuz: Otuz. -27-
o. 0171, 0175, 0192, 0290, 0297, 0492, 0498, 0543, 0544,
0617, 0804, 0879, 0953, 1053, 1381, 2005, 2054, 2087, 2312,
2408, 2415, 2540, 2680, 3111, 3144, 3512, 3514

otuz altı : Otuz altı. -2-
o. 0826, 2295

otuz biñ : Otuz bin. -5-
o. 1779, 2032, 2341, 3269, 3279

otuz bir : Otuz bir. -4-
o. 0501, 0503, 1417, 1430

otuz biş : Otuz beş. -4-
o. 1293, 1762
o. olur 3329
o. yil olur 0861

otuz biş biñ : Otuz beş bin. -3-
o. 3270, 3276, 3296

otuz dört : Otuz dört. -1-
o. 1164

otuz iki : Otuz iki. -1-
o. 2976

otuz sekiz : Otuz sekiz. -1-
o. 0896

otuz ṭoḳuz : Otuz dokuz. -2-
o. 2855
o. oldı 0879

otuz üç: Otuz üç. -3-
o. 0449, 2977, 2998

otuz yidi : Otuz yedi. -1-
o.+ de 0052

ova: Kır, yazı, geniş düzlük, meydan. -2-
o.+ da 3048
o.+ yı 1740

ovın -: Çok ağlamaktan güçsüz kalmak, bayılır gibi olmak. -1-
o.- u 2729

oyna -: 1. Oyun oynamak, karşılıklı mücadele etmek. **2.** Aldatmak, hile etmek, kandırmak. -2-
o.- maḳda 2934
o.- yuban 3229

oynad -: (At ile) hüner göstermek. -3-
o.- a 1693
o.- up 3048
o.- urlar 3497

oyuḳ ol - : Şaşkına, ahmağa dönmek. -1-
o. oldı 2732

oy(u)n: Oyun, kurnazlık. -1-
o.+ ını 2673
→ **oy(u)n it - :** Kurnazlık etmek, hile etmek. -1-
o.+ lar ider 3166

ödi şın - : Ödü patlamak, çok korkmak. -1-
ö.- dı 2230

ög: Akıl, şuur. -1-
ö.+ üm 2488

öget: Akıl sahibi, hikmet sahibi. -1-
ö. 3538

ögey: Üvey. -1-
ö. 0824

ögi diril - : Aklı başına gelmek, aklını toparlamak. -1-
ö.- di 2694

ögi gel - : Aklı başına gelmek, aklını toparlamak. -2-
ö.- di 2805, 3445

ögi gid(t) - : Aklı gidip gelmek. -2-
ö.- erdi 2773
ö.- di 2804

ögret(d) - : Öğretmek. -2-
ö.- em 2673

ö.- üp 0010

öküş: Çok. -12-
ö. 0120, 0146, 1338, 1877, 1914
ö.+ dür 0112, 1498, 1808, 2597, 2930, 3246

öküz: Çift sürmek, araba çekmek gibi hizmetlerde kullanılan enenmiş erkek sığır. -1-
ö.+ e 1120

öl -: Ölmek, vefat etmek. -72-
ö.- di 0185, 0236, 0283, 0567, 0715, 0828, 0966, 0992, 1211, 1237, 1248, 1420, 1474, 2254, 2648, 2994, 3140, 3317
ö.- diler 1261
ö.- dügi 0603
ö.- dügi çün 2023
ö.- dükde 1391
ö.- e 0809, 2402
ö.- elüm 2410, 2828
ö.- em 1976, 2251, 2847
ö.- en 2960
ö.- enler 2323
ö.- iseremdür 2807
ö.- medi 3022
ö.- medin 0128, 0150, 0184, 1992
ö.- mek 1992
ö.- mezdin 2807
ö.- miş+ idi 2459
ö.- miş+ iken 1989
ö.- üben 0021
ö.- üp 0835, 2921
ö.- ür 0695, 0967, 0980, 1003, 1020, 1040, 1056, 1121, 1158, 1164, 1183, 1194, 1229, 1296, 1439, 1470, 1520, 1531, 2774, 2937, 2976, 2995, 3000, 3102, 3249, 3294
ö.- ür+ ise 3577
ö.- ürem 2175

öldür -: Öldürmek; (bir canlının) yaşamına son vermek. -24-
ö.- di 0832, 2764, 3320
ö.- diler 1679
ö.- dügin 2703
ö.- em 2560
ö.- mek 1995
ö.- üp 0830
ö.- ür 0313, 0320, 0334, 0339, 0367, 0758, 0979, 1115, 1129, 1268, 1273, 2448, 2454, 2456, 3309, 3314

öli: -2- **bkz.** ve **krş.** *ölü*.
ö. 0025, 0190

ölü: Ölü, ölmüş, hayatını kaybetmiş (kimse). -12- **krş.** *öli*.
ö. 0479, 1848, 2609
ö. ola 1791
ö. olmaz 2503
ö.+ ler 2638
ö.+ lerin 3224
ö.+ si 1474, 1848, 3225
ö.+ sini 3223

ölüm: Ölüm, vefat. -5-
ö. 0116, 2775
ö.+ i 0116, 2829
ö.+ ine 3075

ʿ**ömr:** (Ar.) Ömür, yaşam, hayat. -19-
ʿö. 2775
ʿö.+ i 0126, 0139, 0141, 0149, 0193, 0341, 0504, 0586, 0677, 0838, 0861, 1098, 2135, 3087, 3198
ʿö.+ inüñ 1384, 1905
ʿö.+ leri 0106

öñ: 1. Önce, evvel. **2.** Ön taraf. -39-
ö. 0128, 0150, 0167, 2683, 2807, 3619
ö.+ degi 2606
ö.+ i 3639
ö.+ ince 1867, 1918, 2609, 2617
ö.+ inde 0595, 1408, 1634, 1706, 1903, 2206, 2211, 2285, 2413, 2841, 3101, 3112, 3126, 3185, 3399, 3679
ö.+ indegi 3192
ö.+ inden 2212, 2358, 3272
ö.+ ine 1503, 1885, 2321, 2520, 2714, 3598

öñden şoña : Baştan sona kadar, tamamı, hepsi. -2-
ö. 0073, 1292

öñegü: Düşman, hasım. -2-
ö. 2651, 3610

öp -: Öpmek. -26-
ö.- di 1408, 1717, 1802, 1951, 2189, 2342, 2381, 2753, 2810, 3139, 3479
ö.- dügi 2349
ö.- e 3668
ö.- em 3201
ö.- er 1746, 1847, 1950, 2028, 2413, 3202
ö.- erler 2378
ö.- mege 2340
ö.- üben 2367
ö.- üp 2158

ördek: Perde ayaklılardan, evcili ve yabanisi bulunan, tıknaz gövdeli, kısa boyunlu, yassı gagalı, ayakları perdeli, kısa bacaklı su kuşu türlerine verilen ad, (Anas boschas). -1-
ö. 2284

ʿ**örf:** (<Ar. ʿ*urf*) Gelenek, âdet. -1-
ʿö.+ ile 0464

öri ol -: Ayakta kalmak; yol almak, ilerlemek. -1-
ö. olur 2174

örk -: Ürkmek, korkmak. -1-
ö.- er 2089

ört -: Örtmek, kapatmak. -2-
ö.- er 2592

ö.- üben 0695

örü ṭur - : Ayağa kalkmak, ayakta durmak. -2-
ö.- ur 2119, 2121

ʿ**öşr:** (<Ar. *ʿuşr*) Onda bir. -1-
ʿö.+ i 3249

öt -: (Müzik aleti) ötmek, çalmak, çalınmak. -9-
ö.- di 2685
ö.- er 1655, 1977, 2209, 2568, 3193, 3503
ö.- er+ idi 1711
ö.- üp 2489

ötdür -: (Müzik aleti) öttürmek, çalmak. -2-
ö.- ür 2641, 2834

öte: 1. Öte, ileri. **2.** Sonra, sonra gelen. -13-
ö. 1830, 1881, 1917, 2205, 2701, 2750, 3096, 3369, 3495, 3598
ö.+ si 0281, 1071
ö.+ ye 2749

öte öte: Bağıra bağıra. -1-
ö. 0143

öyle: Öyle, o şekilde, onun gibi. -2-
ö. 2136, 3207

öyleyin: Öğle vakti, öğleyin, öğlen. -1-
ö. 2377

öz: -17-
ö.+ i 0147, 0685, 1678, 1693, 1873, 2584, 2660, 2789, 2808,
2954
ö.+ in 1288, 1857, 2811, 3017
ö.+ ine 2500
ö.+ üm 2496
ö.+ üni 0453

ʿ**özr dile - :** (Ar.+T.) Özür dilemek, bağışlanma talep etmek. -1-
ʿö. 0767

Pabōs: -1- **bkz.** ve **krş.** *Bābōs*.
Y. 1928

pādişā: -1- **bkz.** ve **krş.** *pādişāh*.
p. 2492

pādişāh : (Far.) Padişah, hükümdar, han, melik, sultan. -59- **krş.** *pādişā*, *pādişeh*, *pādşā, pād-şeh*.
p.- ı muʿteber 1582
p.- ı z̲ū-fünūn 3356
p. 0035, 0045, 0299, 0330, 0448, 0528, 0534, 0611, 0631, 0650,
0968, 1327, 1375, 1524, 1770, 2422, 2432, 3009, 3163, 3167,
3202, 3241, 3275, 3300, 3346, 3352, 3366, 3369, 3385, 3412,

3429, 3434, 3437, 3456, 3492, 3493, 3622, 3691
p. 1995
p.+ ile 3370
p.+ a 3371, 3419, 3433, 3470, 3554, 3563
p.+ ı 1256
p.+ ı oldı 0488
p.+ ıydı 2170
p.+ uñ 0548, 1800, 1865, 3299, 3540, 3593, 3654
p.+ uñdur 3415

→ **pādişāh eyle - :** (Far.+T.) Padişah olarak ilan etmek, tahta çıkarmak. -1-

p. eyledi 0457

→ **pādişāh ḳıl - :** (Far.+T.) Padişah olarak ilan etmek, tahta çıkarmak. -1-

p. ḳıldı 0326

→ **pādişāh ol - :** (Far.+T.) **1.** Tahta çıkmak. **2.** (Belirli bir süre zarfında) Padişahlık yapmak. -32- **krş.** *pād-şāh ol-*, *pād-şeh ol-*.

p. ola 0761
p. oldı 0168, 0169, 0171, 0173, 0285, 0290, 0426, 0486, 0508, 0520, 0686, 0804, 0914, 0970, 0990, 1052, 1057, 1150, 1169, 1245, 1269, 1340, 1365, 1382, 1424, 1535, 3298
p. olup 1529, 1531
p. olupdur 0765
p. olur 3000

pādişāhluḳ : (Far.+T.) **1.** Padişahlık, hükümdarlık. **2.** Saltanat. -5-
p. 0624, 1080, 1401, 1414, 1990

→ **pādişāhluḳ eyle - :** (Far.+T.) Padişahlık yapmak, tahtta kalmak. -1-

p. eyledi 1415

pādişeh : -10- **bkz.** ve **krş.** *pādişāh*.
p. 0673, 1471, 3029, 3034, 3043, 3052, 3053, 3447, 3460
p.+ den 3619

pādişehlıġ ḳıl - : (Far.+T.) Tahtta kalmak. -1-
p.+ ı ḳılur 1180

pādşā-1- **bkz.** ve **krş.** *pādişāh*.
p. 0553

pād-şāh ol - : (Far.+T.) Padişah olmak, padişahlık yapmak, tahtta kalmak. -1- **bkz.** ve **krş.** *pādişāh ol-*.
p.- şāh oldı 1517

pād-şeh : -1- **bkz.** ve **krş.** *pādişāh*.
p.+ e 1383

→ **pād-şeh ol - :** (Far.+T.) Padişah olmak, padişahlık yapmak, tahtta kalmak. -1- **bkz.** ve **krş.** *pādişāh ol-*.

p. oldı 1393

pāk: (Far.) **1.** (Şiir üslubu için) kusursuz, sanatlı. **2.** (Bir kişinin manevi özelliği için) halis, temiz, saf. -2-
næẓm-ı p.+ i 3682
ruḥ-ı p.+ ine 2856
→ **pāk ḳıl - :** (Far.+T.) (Düşmanları) ortadan kaldırmak. -1-
p. ḳıldı 0975
→ **pāk ol - :** (Far.+T.) Temizlenmek, arınmak. -2-
p. ola 0599
p. oldı 2768

pāk-zād : (Far.) Temiz asıllı, aslı temiz. -1-
p. 0691

pāre: (Eskilik nedeniyle) kesik, parçalanmaya başlamış, zarar görmüş. -1- **bkz.** *iki pāre ḳıl-*.
p.+ y+ idi 2073

pārelen - : Parçalanmak. -1-
p.- di 1677

pāre pāre : (Far.) Parça parça. -3-
p. 1654, 1682, 2039
→ **pāre pāre it - :** (Far.+T.) Parça parça etmek. -2-
p. itdiler 1237, 3286
→ **pāre pāre ḳıl - :** (Far.+T.) Parça parça etmek. -4-
p. ḳıldı 3019
p. ḳıldılar 0911, 2225
p. ḳılmayınca 3206
→ **pāre pāre ol - :** (Far.+T.) Parça parça edilmek, delik deşik olmak. -1-
p. oldı 1680

pāşā: Paşa, bey. -1-
P. 3611

pāyān: (Far.) Son, bitim, nihayet. -4-
p. 1758, 1805
p.+ ı 0209, 1750

pāye: (Far.) Rütbe. -1-
p.+ si 2395

pāyidār : (Far.) Kalıcı, devamlı. -4-
p. 1414, 1905
→ **pāyidār ol - :** (Far.+T.) Var olmaya devam etmek, daim olmak, yok olmamak. -2-
p. olmadı 3616
p. olmaz 1360

pāy-māl : (Far.) Ayak altına alınmış, çiğnenmiş, hakir görülmüş. -2-
p. 0632, 2759
→ **pāy-māl ḳıl - :** (Far.+T.) **1.** Ayaklar altına almak, ezmek,

perişan etmek. **2.** Öldürmek. -3-

p. ḳıla 2538

p. ḳıldı 0552, 1031

→ **pāy-māl ol - :** (Far.+T.) Perişan olmak, ezilmek. -2-

p. oldı 2661

p. olur 3145

pehlüvān : (Far.) Pehlivan, kuvvetli, güçlü, yiğit, yürekli, cesaretli. -10-

p. 0962, 1481, 2085, 2111, 2390, 3079, 3281

p.+ dur 3103

p.+ ları 2827

p.+ sın 2504

→ **pehlüvān it(d) - :** (Far.+T.) Cesaretlenmek, yiğitlenmek. -1-

p. ider 2986

→ **pehlüvān ol - :** (Far.+T.) Yiğit olmak, cesur olmak. -1-

p. oldı 2670

pelās: (Far.) Dervişlerin giydiği çul hırka anlamında olup metinde matem elbisesi olarak kullanılmıştır. -1-

p. 2103

peleng: (Far.) Kaplan. -1-

p. 2678

pelīd: (Far.) (Kişi için) alçak. -4-

p. 0934, 1294, 2648, 3491

penāh: (Far.) Sığınılacak yer. -1-

p. 3279

→ **penāh eyle - :** (Far.+T.) Sığınma yeri olarak belirlemek. -1-

p. eyleñüz 1329

→ **penāh it(d) - :** (Far.+T.) (Bir yeri) sığınılacak yer olarak belirlemek. -2-

p. iderdi 1535

p. itdi 1737

→ **penāh ḳıl - :** (Far.+T.) (Bir kişiye) sığınak olmak. -1-

p. ḳıldılar 0847

penc ü yik : (<Far. *penc ü yek*< *penciyek*< *pencīk*+T.) "Beş ile bir" anlamına gelse de metinde "beşte biri" anlamındaki "*pencīk"* sözcüğünü karşılamak üzere "penceyik" biçiminde imla edilerek kullanılmıştır. Savaşta elde edilen ganimetlerinden beşte birini hayır işlerinde kullanılmak üzere hazineye ayırmak yahut dağıtmak anlamında olup *çıkar-* ve *vir-* gibi fiillerle kullanılmaktadır. -3-

p. 1754, 1758, 2195

penç: (Far.) Beş. -4-

p.- i māh 0765

p. 0508, 0510, 0512

pend eyle - : (Far.+T.) Öğüt vermek, nasihat etmek. -1-
p. eyledi 3378

perçem : (Far.) Bayrak, sancak, mızrak ve benzerinin tepelerine konan püskül. -1-
p.- i reʾs-i ʿælem 3571

perdāḫt ol - : (Far.+T.) Tamamlanmak, bitmek. -1-
p. oldı 3410

perde (1) : (Far.) **1.** Çadır. **2.** Değerli taşlarla süslenmiş kilise perdesi. -2-
p. 2164
p.+ sine 0657

perde (2) : (Far.) Haremlik selamlık. -1-
p. 2903

perī: (Far.) Doğaüstü bir güce sahip olduğu sanılan hayalî varlık, cin. -1- **krş.** *perrī.*
p. 2657

perrī-1- **bkz.** ve **krş.** *perī.*
p. 2697

pervāz id(t) - : (Far.+T.) Uçmak. -1-
p. ider 3634

Perverdigār : (Far.) Bütün yaratıkları besleyen ve yetiştiren, Allah, Tanrı. -5-
P. 1598, 1664, 1786, 2585, 3474

perveriş bul - : (Far.) **1.** Beslenmek; yaşamını bir yerde sürdürmek. **2.** Terbiye olunmak, yetiştirilmek. -2-
p. 1128, 1423

pes: (Far.) Sonra, ondan sonra, ardından, akabinde. -195-
p. 0002, 0037, 0091, 0093, 0105, 0128, 0132, 0186, 0215, 0245, 0252, 0255, 0256,
0272, 0283, 0293, 0318, 0319, 0320, 0327, 0330, 0337, 0342,
0349, 0356, 0383, 0387, 0397, 0402, 0417, 0421, 0425, 0440,
0460, 0467, 0472, 0473, 0487, 0490, 0491, 0572, 0604, 0617,
0639, 0684, 0688, 0707, 0727, 0736, 0739, 0751, 0755, 0784, 0790, 0791,
0798, 0817, 0882, 0891, 0903, 0919, 0936, 0947, 0966, 0967, 0980,
0985, 0994, 0996, 1010, 1012, 1026, 1036, 1037, 1059, 1061, 1067, 1097, 1103, 1105, 1117, 1122, 1124, 1140, 1142, 1145, 1159, 1177,
1180, 1183, 1186, 1188, 1190, 1195, 1197, 1198, 1238, 1260,
1261, 1267, 1297, 1300, 1303, 1311, 1316, 1360, 1385, 1395,
1407, 1408, 1416, 1418, 1419, 1422, 1424, 1432, 1434, 1435,

1439, 1450, 1452, 1468, 1482, 1483,
1497, 1504, 1646, 1672,
1703, 1712, 1715, 1723, 1725, 1760,
1884, 1934, 1968, 2057,
2102, 2159, 2191, 2233, 2237, 2240,
2261, 2345, 2426, 2538, 2653,
2742, 2751, 2809, 2871, 2879, 2897,
2910, 2928, 2935, 2937,
2939, 2940, 2943, 2956, 2959, 2965,
2969, 2984, 2997, 2998,
3025, 3068, 3072, 3073, 3076, 3119,
3129, 3136, 3155, 3194,
3229, 3231, 3263, 3276, 3285, 3324,
3366, 3375, 3392, 3396,
3435, 3464, 3490, 3610

pest: (Far.) Mütevazı, alçak gönüllü. -1-
p. 3546

peşīmān : (Far.) Pişman. -1-
p. 0386

peyām: (Far.) Haber. -1-
p. 1192

peydā it(d) - : (Far.+T.) Ortaya çıkarmak. -1-
p. ider 0204

peydā ol - : (Far.+T.) Ortaya çıkmak, meydana gelmek. -1-
p. olur 0197

peyġāmber : (Far.) Allah'ın buyruklarını insanlara bildiren elçi, resul. -7-
p. 0305, 0370
p. 0880
zevc-i P. 0889
p.+ i 0821
p.+ le 3691
p.+ üñ 0870
→ **peyġāmber it(d) - :** (Far.+T.) Allah tarafından peygamberlik vazifesiyle görevlendirilmek. -1-
p. ider 0124
→ **peyġāmber ol - :** (Far.+T.) Peygamberlik vazifesiyle görevlendirilmek. -1-
p. oldı 0274

pey-rev ḳıl - : (Far.+T.) Arkasından gitmek. -1-
p.+ i ḳıldı 0523

pinhān it - : (Far.+T.) Gizlemek, saklamak. -1-
p. itdiler 3349

pinhān ḳıl - : (Far.+T.) Gizlemek, saklamak. -1-
p. ḳıldı 3348

pīr: (Far.) Yaşlı, ihtiyar. -4-
p. 3083
p.+ idi 0384

p.+ iken 0023
p.+ dür 3079
→ **pīr ol - :** (Far.+T.) Yaşlanmak. -1-
p. oldı 0354

pīrāste: (Far.) Süslü, süslenmiş, bezenmiş. -1-
p. 1372
→ **pīrāste ol - :** (Far.+T.) Süslenmek, bezenmek. -2-
p. oldı 0178
p. olur 0269

pīşe: (Far.) Yol, iş, uğraş. -3-
p.- i dīnde 2484, 3455
p.+ sinden 2147

pīşkeş: (Far.) Hediye. -5-
p.+ ile 2190
p.+ lerini 2136
p.+ ler 1856, 1911
p.+ lerle 1996

pīş-rev: (Far.) Öncü, önde giden. -1-
p. 2315

piyāde: (Far.) Yaya; yaya savaşan asker sınıfı. -1-
p. 3171

porū: -1- **bkz.** ve **krş.** *boru*.
p.+ lar 2209

pōst: (Far.) Deri, cilt. -1-
p.+ ın 0558

put: (Far.) Put; tapınmak üzere yapılmış heykel. -1- **krş.** *büt, püt*.
p.+ dan 2614

pür: (Far.) "Dolu, çok, sahip" anlamlarında birleşik sıfatlar yapan ön ek. -2-
p. 1368, 1936
→ **pür ol - :** (Far.+T.) Dolmak. -2-
celāl-i ḳædr-i p. oldı 1369
p. olsun 1369

pür-ġævġā ḳıl - : (Far.+T.) Kavga, gürültü ve kargaşa ile doldurmak. -1-
p. ḳıldı 3614

pür-ḥærbī : (Far.+Ar.) Savaşçı dolu, savaşçı ile dolu. -1-
p. 1634

pür-leşker ol - : (Far.+T.) Askerle dolmak, askerle dolu bir hâl almak. -1-
p. oldı 3367

pür-usūl : (Far.+Ar.) Usul ile dolu; terbiyeli, edepli, güzel ahlaklı, görgülü. -1-
p. 0871

püser: (Far.) Erkek çocuk. -1-
p. 3440

püşte: (Far.) Tepe. -2-
p.+ den 2043, 2839

püt: (Far.) Put; tapınmak üzere yapılmış heykel. -2- **krş.** *büt, put*.
p.+ e 0143, 0151

püt-perestī : (Far.) Putperest, puta tapan. -3-
p. 0199, 0259
p.+ ye 0200

Rabbenā : (Ar.) "Ey Allahım" anlamında bir söz. -1-
R. 2065

raʿd: (Ar.) Gök gürlemesi, gök gürültüsü. -1-
r. 2180

rāġ: (Far.) Çayırlık, güllük gülistanlık bahçe. -1-
r.- ı ḫūb 1525

ræġbet it(d) - : (Ar.) Alaka göstermek. -2-
r. ider 1761
r. itdi 3024

rāh: (Far.) Yol. -34-
r. 0176, 0185, 0291, 0363, 0446, 0506, 0516, 0534, 0694, 0749, 0949, 0968,
1119, 1122, 1293, 1342, 1385, 2432, 2952, 3009, 3036, 3304,
3312, 3412, 3465, 3622
ʿæzm-i r. 1615
berg-i r. ider 3354
ʿæzm-i r. ḳılaydı 0761
ʿæzm-i r. ḳıldı 3366, 3434, 3437, 3486, 3515

rāḥat ol - : (Ar.+T.) Dinlenmek, istirahat etmek. -2-
r. olmaz 0927
r. olur 0782

rāh-ber : (Far.) Yol gösteren, kılavuz. -1-
r. 1440

ræḥīm ol - : (Ar.+T.) Merhamet etmek. -1-
r. olmasa 0020

raḥle: (Ar.) Önüne diz çökerek oturulan ve üzerinde kitap okunan küçük masa. -1-
r. 2211

ræḥm: (Ar.) Acıma, merhamet, esirgeme. -1-
r. 0614

ræḥmet: (Ar.+T.) Acıma, esirgeme,

merhamet etme. -3-
r. 1369, 2856, 3695
→ **ræḥmet eyle - :** (Ar.+T.) Acımak, esirgemek, merhamet etmek. -1-
r. eyleye 3699
→ **ræḥmet ḳıl - :** (Ar.+T.) Acımak, esirgemek, merhamet etmek. -1-
r. ḳıl 3697

ræht: (Far.) Dünya nimetlerine dair servet; mal, eşya. -1-
r. 3348

raʿiyyet : (Ar.) Bir hükümdarın ya da yöneticinin yönetimi altındaki halk, tebaa. -1-
r.+ ler 0130

rām: (Far.) İtaat eden, boyun eğen. -1-
r. 0012
→ **rām eyle - :** (Far.+T.) Hükmü altına almak. -1-
r. eyledi 2959
→ **rām ol - :** (Far.+T.) Tabi olmak, hüküm altına girmek. -6-
r. ola 1461
r. oldı 2659
r. oldılar 1512
r. olur 1516
r.+ dur 0611, 1033

rān: (Far.)Uyluk. -1-
r.+ ı+y+ içün 1915

raṣæd baġlat(d) - : (Far.+T.) Gökyüzü gözlemleri yapmak, zamanı ve takvimi doğru hesaplamak, yıldızların ve gezegenlerin hareketini takip etmek amacıyla bir gözlemevi (rasathane) kurdurmak. -1-
r. baġladur 0328

rāst ḳıl - : (Far.+T.) Tam ve doğru biçimde uygulamak. -2-
r. ḳıldum 1549
r. üʿædl ü dād ḳıldı 1412

rāvī: (Ar.) Rivayet eden, tarihçi, müverrih. -16-
r. 0567
r.+ ler 0302, 0335, 0336, 0447, 0532, 0943, 1131, 1275, 1807, 2247, 2706, 2898, 3004, 3091, 3432

ravż: (Ar.) Bahçeler, yeşil alanlar. -1-
r. 2155

ravża: (Ar.) Bol ağaçlı ve çiçekli bahçe. -2-
r.- i cennāt 0039, 2857

rāy: (<Ar. *reʾy*) Fikir, görüş, düşünce.

-9-
r.- ı sæḫtında 3489
r. 0422
r.+ içün 0718
r.+ ile 3561, 3572, 3583
r.+ ı+ le 1511, 3574, 3591
→ **rāy ḳıl - :** (Ar.+T.) Akıl yürütmek, düşünmek, plan geliştirmek. -2-
r. ḳıldı 0535
r. ḳılurken 0525

rāz: (Far.) Sır, gizli nesne, hikmet. -1-
r. 0884

rāżī: (Ar.) Kabul eden, rıza gösteren, razı. -1-
r. 0778
→ **rāżī ol - :** (Ar.+T.) **1.** Kabul etmek, rıza göstermek. **2.** Hoşnut ve memnun olmak. -2-
r. ola 1691
r. oldılar 0625

rebāb: (Ar.) Gövdesi Hindistan cevizinden yapılma, uzun saplı telli çalgı, rübap. -2-
r. 0212, 1908

Rebb: (Ar.) Allah, Tanrı. -2-
R. 0070, 0881

rebīʿüʾl-evvel : (Ar.) Ay takviminin üçüncü ayı, büyük mevlit ayı, rebiyülevvel. -1-
r. 1308

recā: (Ar.) Dilek, istek, rica. -1-
kān-ı r. 3685

receb: (Ar.) Ay takvimine göre Arabî ayların yedincisi, kutsal ayların ilki. -1-
r.+ den 3329

red eyle - : (Ar. *redd*+T.) Kabul etmemek, razı olmamak. -2-
r. eyle 2139, 2269

red it(d) - : (Ar. *redd*+T.) Bertaraf etmek, geri püslürtmek. -2- **krş.** *redd it(d)*-.
r. iderlerdi 1677
r. itdi 3431

red ḳıl - : (Ar. *redd*+T.) **1.** Reddetmek, kabul etmemek, inkâr etmek. **2.** Bertaraf etmek, geri püslürtmek. -5-
r. ḳıla 3066
r. ḳılımazuz 1787
r. ḳılma 1861
r. ḳılmaġa 3395
r. ḳılmaya 2277

redd it(d) - : (Ar.+T.) **:** Kabul etmemek, geri çevirmek; himayeye,

sevgiye, ilgiye mazhar etmemek. -2-
krş. *red it(d)-*.
r. ider 0431
r. idüp 2495

refīʿ ol - : (Ar.+T.) Yüksek olmak, yücelmek. -1-
r. oldı 0954

rehā: (Ar.) Kurtulma, kurtuluş. -3-
r. 2156, 2655, 3001
→ **rehā ol - :** (Ar.+T.) Kurtulmak. -1-
r. olmaz 3006

rehber ol - : (Far.+T.) Kılavuz olmak. -1-
r. oluban 0907

rehn ḳoy - : (Ar.+T.) Rehin koymak. -1-
r. ḳoyup 3629

reh-nümā : (Far.) Yol gösteren, kılavuz. -2-
r. 2859
r.+ dur 2860

reʾis beg : Aydınoğulları donanmasında kadırgaları kumanda eden donanma reisleri için kullanılan unvan. -1-
R. 1812

remīm ol - : (Ar.+T.) Çürümek. -1-
ḥāk-i r. olmış+ iken 0021

remz: (Ar.) Dedikodu, çekiştirme, şikâyet. -2-
r. 2956
r.+ ile 3587

renc: (Far.) Sıkıntı, eziyet, zahmet, zorluk. -2-
r. 0019, 2541
r.+ e 2145
→ **renc çek - :** (Far.+T.) Sıkıntı çekmek, zahmet ve zorluk yaşamak. -5-
r. çekdügi 2776, 3409
r. çekmedi 1822
r. çekmişdi 2162
r. çekdüm 3694

renc-ile: (Far.+T.) Baskıyla, zor kullanarak. -1-
r.+ ile 2553

reng: (Far.) Renk. -1-
r.+ in 1473

reʾs: (Ar.) Uç, uç nokta, tepe. -1-
perçem-i r.- i ʿælem 3571

resm: (Ar.) Töre, âdet, gelenek, usul. -2-
r. 3362
r.+ i+y+ ile 0670

→ **resm ḳıl - :** (Ar.+T.) Âdet, usul ve gerekeni yapmak; yerine getirmek, uygulamak. -1-

ġæzā r.+ in ḳıldılar 3169

→ **resm ṭut - :** (Ar.+T.) Âdet, usul sürdürmek. -1-

r.+ in ṭutar 0717

resūl: (Ar.) Elçi, haberci. -1-

r. 1487

reşk: (Far.) Kıskanma, kıskançlık. -2-

r.+ idür 0039

r.+ i+ le 3669

revā: (Far.) Uygun, yaraşır. -1-

r. 2018

→ **revā ol - :** (Far.+T.) Uygun görülmek, caiz olmak. -3-

r. ola 0777

r. olmaya 0463

r. olmaz 1865

revān: (Far.) **1.** Giden, yürüyen. **2.** Akan. **3.** Süratle, derhâl. -8-

r. 0660, 2161, 2397, 2699, 2917, 3019

āb-ı r. 0389

ḥükm-i r. 2974

→ **revān ḳıl - :** (Far.+T.) Göndermek. -1-

r. ḳılur+ idi 3030

→ **revān ol - :** (Far.+T.) **1.** Gitmek. **2.** Ölmek. -77-

r. olalum 0789

r. oldı 0132, 0272, 0287, 0349, 0434, 0521, 0643, 0725, 0736,
0763, 0792, 0805, 0854, 1035, 1069, 1091, 1099, 1102, 1156,
1213, 1251, 1263, 1277, 1280, 1432, 1446, 1491, 1513, 1542,
1648, 1684, 1783, 1986, 2024, 2072, 2074, 2076, 2111, 2231,
2265, 2284, 2338, 2348, 2398, 2692, 2712, 2782, 2786, 2809,
2824, 2838, 2994, 3021, 3027, 3120, 3343

r. oldılar 1260, 2212, 2341

r. olduġı 1807

r. olduḳda 0849

r. olmış+ idi 0945, 1739

r. olmışdı 1468

r. olmışdur 0815

r. olur 0505, 0635, 1109, 1226, 1267, 1497, 1918, 2079, 2263,
3084, 3238

revāneol - : 1. (Far.+T.) Gitmek, yola koyulmak. **2.** Ölmek. -3-

r. oldı 0176

r. oldılar 1800, 2061

revnæḳ: (Ar.) Aydınlık. -1-

r. 1084

reyb it(d) - : (Ar.+T.) Şüphelenmek, kuşkulanmak, işkillenmek. -1-
r. ider 0274

rezm eyle : (Far.+T.) Savaşmak, çarpışmak, mücadele etmek. -1-
r. eyledük 3509

rezm it(d) - : (Far.+T.) Savaşmak, çarpışmak, mücadele etmek. -6-
r. ide 1694
r. ider 0397, 0722, 1426, 3468
r. itdi 1141

rezm ḳıl - : (Far.+T.) Savaşmak, çarpışmak, mücadele etmek. -6-
r. ḳıla 1145, 2757
r. ḳıldı 3601
r. ḳılmadı 0669, 2416
r. ḳılmaġa 3262

rıḍvān: (Ar.) Cennetin bekçisi olan ve kapısında bekleyen meleğin adı. -1-
r.+ ile 2852

rıfḳ: (Ar.) Huyda ve hareketlerde yumuşaklık, nezaketle davranma. -1-
r. 1900

rıḥlet ḳıl - : (Ar.+T.) Ölmek, vefat etmek. -2-
r. ḳılur 3086
r.+ i ḳıldılar 3076

rıżā: (Ar.) Razı olma, izin verme, kabullenme. -3-
r. 0777, 3071, 3231

rızḳ: (Ar.) Allah tarafından herkes için ayrılmış olan nimet. -1-
r.+ uñı 0005

riʿāyet eyle - : (Ar.+T.) Hürmet etmek, itibar etmek, el üstünde tutmak. -2-
r. eyledi 1396
r. eyleyen 0887

riʿāyet it(d) - : Hürmet etmek, itibar etmek, el üstünde tutmak. (Ar.+T.) -1-
r. itmege 0130

ribāṭ: (Ar.) Bent. -1-
r. 0413

ricʿæt it - : (Ar.+T.) Geri dönmek.-1-
r. itmişdi 1440

- *Hem nârdan oldıgı içün nâr-i **şekâvet** / Erbâb-i şekâ nâra **iderler** yine **ric‘æt*** (OŞDY, mes.739/61)
- *Geldi meclisde eyledi **hıdmet** / Yine **itdi** mekânına **ric‘æt*** (SDAİ, mes.10/117)
- *Fürûzân idüp mehçe-i **râyeti** / Çü mâh-i felek **idelüm ric‘æti***

(ÇGİH, mes.2712)

ricʿæt ḳıl - : (Ar.+T.) Geri dönmek. -1-
r. ḳıldılar 1502

rīḥ-i ʿæḳīm : (Ar.) Âd kavmine gönderilen ve onları helak eden rüzgârın adı. İbrahim b. Bâlî'nin *Hikmet-nâme* adlı eserinde yer alan ve aşağıda verilen beyitte bir beyitte açıklayıcı bir bilgi şeklinde bulunmaktadır. -1-
r. 0012

- *Ki dirler birine **rîhü'l-'akîm** âd / Helâk oldı anuñla millet-i 'Âd* (HNİB, 1143)

rikāb: (Ar.) Hükümdar yahut beyin maiyetinde bulunan görevlilere verilen ad. -1-
r. 1587

risālet: (Ar.) Peygamberlik. -2-
r. 0866, 3490

rīv: (Far.) Hile, düzen, dolap. -1-
r. 1054

rivāyet: Rivayet; bir olayı, bir haberi veya bir bilgiyi nakletme. -5-
r. 0347
r.+ de 3021, 3022
r.+ dür 0409, 2938

→ **rivāyet eyle - :** (Ar.+T.) Rivayet etmek, nakletmek. -1-
r. eyledi 2247

rū: (Far.) Yüz. -4-
r. 1469, 1676, 3413
şīr-i r. 2202

ruʿāf ol - : (Ar.+T.) Burun kanamak. -1-
r. olup 3064

rubʿ: (Ar.) "Dörtte bir; çeyrek" anlamına gelmekle birlikte "rub-ı meskūn" biçimindeki tamlamalı kullanımda "(dünyanın) dört bir yanı" manasındadır. -1-
r.- ı meskūnda 1373

rūḥ: (Ar.) Bedende, vücuttan ayrı olarak bulunduğuna inanılan maddesiz varlık ilkesi, hayatın özü, can, manevi benlik. -7-
r.- ı cümle 0079
r.- ı pākine 2856
r. 0153, 0165
r.+ ı 0071, 0077
r.+ ını 2857

ruḫṣæt: (Ar.) İzin, müsaade. -1-
r.+ ine oldı 0701

- *Virmedi gayre ceng içün **ruhsæt** / özini çekdi ortaya **gayret*** (BBMK mes.409)

- *Diñle bu kıssayı **ruhsæt var ise** / Kadrini anla **ferâset var ise*** (NASE, mes.1393)
- *Gayrıdan istemege **gayret var** / Belki ne vakt ü ne hôd **ruhsæt var*** (NASE, mes.2505)
- *Süleymân bulmış iken ins ü perrün hükmine **ruhsæt** / İdermiş mûr-i bî-mikdârı gâhi sohbete **da'vet*** (RDAM, mes.1/19)
- *Küstâhi-i 'aşk buldı **ruhsæt** / Gitdi edebiyle 'akl ü **fikret*** (KFLM, mes.1032)
- *Küstâhi-i 'aşk buldı **ruhsæt** / Gitdi edebiyle 'akl ü **fikret*** (KFLM, mes.1032)

rumḥ: (Ar.) Süngü, mızrak. -1-
r.- ı lerzān 3364

Rūmī: (Ar.) Roma imparatorluğuna ait. -1-
ḳayṣer-i R. 0345

Rūmilinli : (Ar.+T.) Rumelili, Rumeli'ye mensup. -2- **krş.** *Rūmilinlü*.
R. 3534
R.+ ye 3533

Rūmilinlü : Rumelili, Rumeli'ye mensup. -2- **krş.** *Rūmilinli*.
R. 3446, 3502

rūşen ḳıl - : (Far.+T.) Aydınlatmak. -1-
r. ḳılan 2792

rūy: (Far.) Yüz, yüzey, satıh. -1-
r.- ı İsfahān 0854

rūz: (Far.) **1.** Gün. **2.** Gündüz. -6-
r.- ı cumʿadur 3675
r.- ı nevrūz 0210
r.- ı nevrūz+ idi 0208
r. 0066, 0634, 1798

rūzigār: (Far.) **1.** Zaman, devir. **2.** Rüzgâr, yel. -8-
r. 0533, 0537, 1568, 1728, 2473, 3389, 3474, 3544

rüste-ḫīz : (Far.) Kıyamet günü, mahşer. -2-
r. 0832, 1110

→ **rüste-ḫīz ḳıl - :** (Far.+T.) Mahşer günü gibi kılmak, (düşmana) dünyayı dar etmek. -1-

r. ḳılur 3358

rüsvā eyle - : (Far.+T.) Rezil etmek. -1-
r. eyledi 2259

rütbet: (Ar.) Rütbe. -2-
r. 0007, 0017

sāʿæt: (Ar.) Saat; bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit olan zaman dilimi. -2-
s. 0442, 1643

- *Hemân ol dem geyindi serv-**kâmet** / Eyitdi dâyeye tîz ol bu **sâ'æt*** (ARHŞ, mes.1185)
- *Bu çarhuñ bü 'acâyib '**âdeti** var / Ki her bir nesnenün bü **sâ'æti** var* (MCVA, mes.2800)

şæʿb-rām : (Ar.+Far.) Boyun eğen, itaat eden. -2-
s. 1528
şæʿb-ı r. iken 0774

→ **şæʿb-rām ol - :** (Ar.+Far.+T.) Boyun eğmiş olmak, itaat etmiş olmak. -2-

s. olmış 1685
s. olupdur 0276

şæʿb : (Ar.) Çetin, zor, güç. -1-
ş.- ı 1358

şabāḥ ol - : (Ar.) Güneş doğup ortalık aydınlanmak. -1-
ş. oldı 2606

şaʿb-ḥāl ol - : (Ar.+T.) Güç durumda kalmak, zorluk ve sıkıntıya düşmek. -3-
ş. oldı 2064, 2083, 2096

ṣabit: (Ar.) Kaim olan, varlığı sürüp giden, değişmez olan. -1-
s.+ i 2859

ṣæbr: (Ar.) Sabır, katlanma, bekleme -1-
ş. 2497

→ **ṣæbr it(d) :** (Ar.+T.) Sabretmek, katlanmak, beklemek. -2-

ş. idemezem 2496
ş. itdi 0024

→ **ṣæbr ḳıl - :** (Ar.+T.) Sabretmek, katlanmak, beklemek. -1-

ş. ḳıldılar 0819

ṣābūn: (Ar. - Fars. *ṣābūn* < Lat. *sapo*) Kirli ve yağlı yüzeyleri temizlemekte kullanılan bir madde olmakla birlikte, beyitte, kaydırıcı etkisinden ötürü gemilerin kara üzerinden hareket ettirilmesinde kullanılmıştır -1-
ş.+ ile 2208

Ṣæbūr: (Ar.) "Çok sabırlı olan, kendisine isyan edenleri cezalandırmakta acele etmeyen" anlamında, Allah'ın sıfatlarından biri. -1-
Ṣ. 0006

saç: -1- **bkz.** ve **krş.** *ṣaç*.
s. 0321

şaç: İnsan başında biten kıllar. -4- **krş.** *saç*.
ṣ.+ ın 0322, 2014
s.+ ın 2777
ṣ.+ larınuñ 1752

şaç -: 1. Saçmak, dökmek, serpmek. **2.** (Şiddetli bir darbe neticesinde) etrafa savurmak. -4-
ṣ.- ar 1851, 2701
ṣ.- uban 2697, 3648

şaçıl -: Saçılmak, etrafa dökülmek, akmak. -3-
ṣ.- dı 0385, 3405
ṣ.- ur 2844

şad hezār : (Far.) Yüz bin. -2-
ṣ. 0029, 2861

şad hezārān : (Far.) Yüz binlerce. -2-
ṣ. 0233, 2918

şædr: (Ar.) Önde gelen. -5-
ṣ.- ı enām 0125, 1168, 1600
ṣ.- ı etḳiyā 0049
ṣ.- ı Ḳurʾān-ı ʿæẓīm 0001
→ **şædr ol - :** (Ar.+T.) Öne çıkmak, seçkinleşmek. -2-
ṣ. olur 3676

şædr-ı kirām : (Ar.) Kazasker. -1-
ṣ. 3292

şæf: (Ar.) Savaş düzeni alan askerlerin oluşturduğu dizi, sıra, cephe hattı. -1-
ṣ.+ ları 2041
- *Cismini eyleyüp gam okı* ***hedef*** */ Tîg ü başı üzere çekmis* ***sæf*** (ŞFNÖ, mes.4327)

→ **şæf bağla - :** (Ar.+T.) Alay kurmak. -3-
ṣ.- dı 2206, 2305
ṣ.- yup 2790
→ **şæf çek - :** (Ar.+T.) Savaş düzeni almak, asker saf saf dizilmek. -9-
ṣ.- di 1780, 1887, 1902, 2033, 2217, 2558, 3184
ṣ.- üben 1975, 2705

şæf şæf: (Ar.) Sıra sıra. -1-
ṣ. 2814
→ **şæf şæf ol - :** (Ar.+T.) Sıra sıra dizilmek. -4-
ṣ. olmış 3497
ṣ. oluban 1977, 3370, 3635

Şafāriyye : Doğu İran'da Sîstan bölgesinde hüküm süren bir İslam hanedanı (861-1003). -1-

Ṣ. 1027

ṣafer: (Ar.) Ay takvimine göre ikinci ayın adı. -1-
ṣ. 3568

ṣaġ (1): Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan yön, sol karşıtı. -5-
ṣ. 1205, 2447, 2837, 3015, 3430
ṣ.+ a 2223

ṣaġ (2): Diri, sağlam, esen. -6-
ṣ. 1659, 1974, 2067, 2194, 2809, 3484

ṣaġır: Sağır, işitme sorunu yaşayan, kulağı duymayan. -1-
ṣ. 2709

ṣaġrāġ: -1- **bkz.** ve **krş.** *ṣaġrāḳ*.
ṣ. 1952

saġraḳ : (Far.) Kadeh, bardak, sürahi. -1- **krş.** *ṣaġrāġ*.
s. 1753

sæḫī: (Ar.) Cömert, eli açık. -3-
s. 1596, 2747
s. ḳıldı 0542

ṣāḥib: (Ar.) Sahip, elinde bulunduran. -7-
ṣ.- i æḥkāmdur 1312
ṣ.- i cūd 1534
ṣ.- i ḥüsn 0202
ṣ.- i ilm ü cemāl 0552
ṣ.- i kār-zār 1623
ṣ.- i ʿæsker 3449
ṣ.- i ʿirfān+ iken 3062

ṣāḥib-cemāl : (Ar.) Güzel, çok güzel. -1-
ṣ. 0422

ṣāḥib-ḫurūc : (Ar.) Ayaklanmış, başkaldırmış, isyan etmiş, asi. -1-
ṣ. 1004

ṣāḥib-hüner : (Ar.+Far.) Hüner sahibi, marifetli, becerikli. -3-
ṣ. 0538, 3016, 3585

ṣāhib-kemāl : (Ar.) Olgun, kemal sahibi. -1-
ṣ. 1050

ṣāḥib-ḳırān : (Ar.) Hükmeden, her zaman başarı kazanan, hükümdar. -1-
ṣ.- ı devledür 1135
→ **ṣāḥib-ḳırān ol - :** (Ar.) Her zaman başarı kazanarak büyük hükümdar konumuna yükselmek. -1-
ṣ. olmışdı 0356

ṣāḥib-maʿrifet ol - : (Ar.+T.) Marifet sahibi olmak, becerikli olmak. -1-

ṣ. olmış+ idi 0315

ṣāḥib-rāy : (Ar.) Görüş sahibi, akıllı, ileri görüşlü. -1-
ṣ.+ idi 0418

ṣāḥib-sitem : (Ar.+Far.) Zalim, zulmeden. -1-
ṣ. idi 0352

sæhīl: (Ar.) At kişnemesi. -2-
s. 3498, 3636

sāḥir: (Ar.) Büyü yapan, büyücü. -1-
s.+ den itmez 3589

ṣaḥrā: (Ar.) **1.** Çöl. **2.** Kır. -15-
ṣ. 1739, 1791, 1848, 1972, 2043, 2198, 2459, 2710, 2885, 3398
kūh-ı ṣ. 2455
ṣ.+ da 2037, 2438
ṣ.+ ya 0977, 3496

sæẖt: (Ar.) Çetin, sert. güç, zor. -3-
s. 1795, 2677
rāy-ı s.+ ında 3489

sæʿīd: (Ar.) Kutlu, uğurlu. -2-
s. 2101
s. oluñ 2823

ṣaḳal: Erkeklerde çene ve yanaklarda çıkan kılların bütünü. -2-
ṣ. 2826

ṣ.+ ında 2825

ṣaḳın -: Sakınmak, kaçınmak. -1-
ṣ.- ur 1210

ṣaḳīl: (Ar.) Çirkin, kaba. -1-
s. 0939

sæḳīm: (Ar.) Hastalıklı, hasta. -1-
s. 0019

sākin ol - : (Ar.+T.) Durmak, oturmak. -1-
s. oldı 0777

sākit ol - : (Ar.+T.) (Bir yerde) tek başına sessizce kalmak, tek başına durup beklemek. -1-
s. oldı 3485

sāl: (Ar.) Yıl, sene. -72-
s.- i bīst 1184
s.- i çend 1162
s.- i ẖāric oldı 1556
s.- i hicret 0930, 0935, 0972, 1194, 1520, 1538
s.- i ʿÆreb 1508
s. 0507, 0508, 0510, 0511, 0519, 0559, 0565, 0594, 0715,
1006, 1038, 1062, 1079, 1087, 1108, 1116, 1214, 1227, 1263,
1285, 1296, 1332, 1340, 1346, 1381, 1382, 1401, 1411, 1421,
1434, 1476, 1522, 1541, 1544, 1547,

1565, 1604, 2855, 2982,
3093, 3143, 3145, 3212, 3250, 3264,
3293, 3310, 3317, 3328,
3329, 3338, 3341, 3387, 3424, 3442,
3463, 3475, 3520, 3526,
3569
āḫir-i s. oldı 1555

şal -: Göndermek, sevk etmek. -16-
ṣ.- ar 0573, 2700, 2711, 2837
ṣ.- arlar 2172
ṣ.- dı 2836, 3574
ṣ.- dılar 1938, 2008, 2219, 2225
ṣ.- diler 2142
ṣ.- duñuz 1875
ṣ.- mış idi 2436
ṣ.- uban 3430
ṣ.- ur 1674

ṣælābet: (Ar.) Metanet, dayanıklılık, kuvvet. -1-
sehm-i ṣ. 1610

ṣælābetlü : (Ar.+T.) Metanetli, dayanıklı, kuvvetli. -1-
ṣ. 2892

ṣælāḥ: (Ar.) . Dine bağlılık, dinin yasaklarından çekinme. -1-
ehl-i ṣ. 1288

ṣælīb: (Ar.) Haç. -1-
ṣ. 0214

sālim: (Ar.) Sağ, esen. -1-
s. 2194

salḳum salḳum ol - : Salkım biçiminde bir hâl almak. -1-
s. olup 1672

salṭanet : (Ar.) Saltanat, hükümdarlık, sultanlık, beylik. -32-
s. 0171, 0408, 0420, 0456, 0527, 0839, 0952, 0964, 1013,
1190, 1238, 1333, 1347, 1385, 1430, 1538, 1540, 2255, 2918,
3564
→ **salṭanet eyle - :** (Ar.+T.) Tahtta kalmak, padişahlık etmek. -1-
s. eyledi 0997
→ **salṭanet id(t) - :** (Ar.+T.) Tahtta kalmak, padişahlık etmek. -1-
s. ider 0188
→ **salṭanet ḳıl - :** (Ar.+T.) Tahtta kalmak, padişahlık etmek. -2-
s. ḳılur 0477, 0497
medār-ı s. olmış+ idi 1377
s.+ de 0514, 0971, 1524, 3005
s.+ den 0481
s.+ le 0312, 1315

salṭanet-ārā : (Ar.+Far.) Saltanatı süsleyen, devleti yücelten. -1-
s.+ y+ idi 0418

Sāmān: Sâmânî hanedanı veya bu hanedana mensup olan kimse. -1-
S.+ dur 1071

Sāmānī̄ : Mâverâünnehir ve Horasan'da hüküm süren bir İslam hanedanı (819-1005). -4-
S. 0053, 1027
S.+ ler 1049
S.+ ye 1045

ṣan -: Sanmak, zannetmek. -42-
ṣ.- adıñ 0522
ṣ.- asın 0885, 1659, 2089, 2569, 3188
ṣ.- dı 1425, 1997, 2695
ṣ.- dılar 0778, 0786, 2227, 2229, 3613
ṣ.- ma 0055, 0072, 1282, 1419, 2152, 2720, 2887, 2941, 3468,
3597
ṣ.- ma 0574
ṣ.- ma+ ki 0279
ṣ.- maġıl 3075
ṣ.- up 2835
ṣ.- ur 2322, 2383, 2698, 2708, 2909, 3077, 3277, 3494,
3611
ṣ.- urdı 1110, 1630
ṣ.- urlar 2182
ṣ.- urlardı 2731

ṣān: (Far.) Gibi. -16-
ṣ. 0413, 0547, 1655, 1890, 2037, 2465, 2677, 2698, 2700,
2724, 2902, 3014, 3071, 3193, 3566, 3628

saña: Sana. -47-
s. 0033, 0034, 0107, 0179, 0317, 0576, 0602, 0632, 0680,
0888, 0936, 1240, 1313, 1353, 1530, 1546, 1563, 1573, 1583,
1666, 1852, 1859, 1860, 1904, 1911, 2024, 2109, 2124, 2128,
2252, 2414, 2476, 2478, 2483, 2490, 2492, 2496, 2509, 2560,
2633, 2718, 2797, 3011, 3211, 3290, 3473, 3619

ṣænʿæt-1-
ṣ.+ ları 0204

- *Hak budur hayli **nezâketleri var** / Gûne gûne niçe **sæn'ætleri var*** (GATU, mes.2947)
- *Bu sûret bunlarun **'âdetleridür** / Yürüyiş ehlinün **sæn'ætlaridür*** (GNMÖ, mes.914)

sancaġ: -6- **bkz.** ve **krş.** *sancaḳ*.
s.+ ı 1824, 2073, 3510
s.+ ın 1830, 1831
s.+ umuz 1844

sancaḳ: 1. Bayrak, alem. **2.** Nahiye. -4-**krş.** *sancaġ*.
s.- ı İslām 1656
s. 1613, 3288, 3594

şancaḳ : -1- **bkz.** ve **krş.** *sancaḳ*.
ṣ. 3590

şandūḳ: (Ar. *ṣandūḳ* <Yun.) Sandık, kutu. -1-
ṣ. 2170

şænem: (Ar.) Put. -1-
ṣ. 2720

şanki: (Far.) Sanki, güya. -2-**krş.** *ṣan-kim*.
ṣ. 1783, 2570

şan-kim : -4- **bkz.** ve **krş.** *ṣanki*.
s. 0627, 1094, 2386, 2453

şap -: (Doğru yoldan) yanılmak, dönmek. -1-
ṣ.- ar 2610

şar -: Sarmak, etrafını çevirmek. -1-
ṣ.- dılar 2185

şærb: Eğimi dike yakın olan, çıkılması ve geçilmesi zor, yalman. -2- **krş.** *ṣærp*.
ṣ. 1920, 2785

şærīḥ: (Ar.) Şüphe ve tereddüde yer bırakmayan, apaçık. -1-
ṣ. 0479

şarmaş - : Sıkıca sarılmak, dolaşmak. -1-
ṣ.- ur 3204

şarp: -3- **bkz.** ve **krş.** *ṣærb*.
ṣ. 1846, 3002, 3388

şærpluḳ : Sertlik, zorluk, sarp ve geçilmesi güç olma durumu. -1-
ṣ.+ da 3592

şarṣar: (Ar.) Şiddetle esen soğuk rüzgâr. -1-
bād-ı ṣ.+ dan 3357

şarṣıl -: Yerinden oynamak, sallanmak, harekete gelmek. -2-
ṣ.- dı 3630
ṣ.- ur 2706

Sāsān: 226-651 yılları arasında hüküm süren bir İran hanedanı.-4-
S. 0408, 0411, 0834
S.+ dur 0406

Sāsāniyān : Sâsânîler. -2-
S. 0048, 0500

şat -: Satmak. -5-
ṣ.- dılar 2462
ṣ.- diler 2638
ṣ.- ımadı 1868
ṣ.- uban 2676

şav -: Uzaklaştırmak, defetmek. -1-
ş.- a 2505

şævāb: Doğru. -5-
ş. 0467, 0771, 1896, 3163, 3380

şavaş: Savaş, sefer, cenk, harp, gaza. -15-
ş. 1669, 1728, 1822, 1878, 2545, 2673
ş.+ a 2049, 2689, 3536
ş.+ da 2410, 3447
ş.+ dan 1689, 1795, 3447
ş.+ dur 3403
→ **şavaş eyle - :** Savaş açmak, savaşmak. -2-
ş. eyledi 2784, 3234
→ **şavaş it(d) - :** Savaşmak. -3-
ş. idüp 2796
ş. itdiler 2602
ş. itmez 3446
→ **şavaş ḳıl - :** Savaşmak. -4-
ş. ḳıla 2549
ş. ḳıldı 1715
ş. ḳılmaġa 1499
ş. ḳılup 1675
→ **şavaş ol - :** Savaş meydana gelmek. -2-
ş. olmadın 2059, 3110

şavaşcı: Savaşçı, savaşmak üzere özel yetiştirilmiş, bahadır. -2-
ş. 2044, 2078

şavıl -: Atlatılmak, bertaraf edilmek. -1-
ş.- mışdı 2011

şavur -: (Rüzgâr) şiddetle eserek bir yeri, bir şeyi altüst etmek, havaya kaldırmak -1-
ş.- ur 1789

sæʿy: (Ar.) Çalışmak, çabalamak, cehdetmek. -1-
s.+ iyle 1376

şay -: (Herhangi bir şeyin adedini) saymak. -2-
ş.- a 1779, 2703

şayā: (<İt. *saia*) Bir tür ipekli kumaş. -1-
ş. 1986

şæyd: (Ar.) Av. -2-
ş.- ı dūn 3634
ş.+ ına 1114
→ **şæyd ḳıl - :** (Ar.+T.) Avlamak, bir yeri veya kişiyi hedef almak. -3-
ş. ḳıldı 3583, 3593, 3602
→ **şæyd ol - :** (Ar.+T.) Av olmak, ölmek. -1-
ş. oldı 1116

şayḥa: (Ar.) Bağırma, nara atma,

haykırma, çığlık. -1-
ṣ.+ dan 0236

şayru ol : Hasta olmak, hastalanmak. -1-
ṣ. olmışdur 2802

sāz: (Far.) **1.** Silah, harp aleti. **2.** Hazırlık. -3-
s. 2615, 3548, 3648

sazluḳ: Sazlık; saz, kamış yetişen yer. -1-
s. 3107

se: (Far.) Üç. -6-
s. 0066, 0511, 0559, 3555, 3556

seʿādet: (Ar.) Bahtiyarlık, mutluluk. -1-
s. 3480

sebaḳ: (Ar.) Ders. -1-
s. 3357

şebāt: (Ar.) Tutunma, barınma, kalıcılık. -1-
s. 0798

sebeb: (Ar.) Sebep, neden, vesile. -8-
s. 0034, 3417
s.+ den 0807, 0923, 2259, 2919, 2952, 3323

→ **sebeb ḳıl - :** (Ar.+T.) Vesile olmak, neden olmak.
s. ḳılmış 3560

→ **sebeb ol - :** (Ar.+T.) Vesile olmak, neden olmak. -3-
s. olasın 3082
s. oldı 0200, 3262

secde ḳıl - : (Ar.+T.) Secde etmek, secde durumuna gelmek, yere kapanmak. -2-
s. ḳıldılar 0083
s. ḳılmaz 0083

sedd id(t) : (Ar.+T.) Yönünü değiştirmek, önünü kapamak. -1-
s. idüp 0536

sefer: (Ar.) **1.** Savaş, cenk. **2.** Ölüm, ölüm yolculuğu. **3.** Yolculuk. -6-
s. 0652, 1556
ʿæzm-i s. ḳılur 3151
ʿæzm-i s. ḳılur+ idi 3147
s.+ den 3434
s.+ ler 1803

→ **sefer eyle - :** (Ar.+T.) **1.** Ölmek. **2.** Yola çıkmak. -2-
s. eyledi 0309
s. eyleyem 0752

→ **sefer it(d) - :** (Ar.+T.) Ölmek. -2-
s. idüp 1552
s. itdi 1244

→ **sefer ḳıl - :** (Ar.+T.) **1.**

Savaşmak, savaş yolculuğuna çıkmak. **2.** Ölmek. -7-
s. ḳıldı 1066, 1171, 3242, 3425
s. ḳıluban 3123
s. ḳılur 0318, 1441

seg: (Far.) (Hakaret ve küçümseme için) köpek. -10-
s. 1679, 1734, 1893, 2040, 2086, 2629
ḫæṣm-ı s. 1832
s.+ i 1489, 1646
s.+ lerüñ 1646

segirt(d) - : Koşmak. -2-
s.- üben 1986
s.- ür+ iken 1056

seg(i)r - : (Göz) seğirmek. -1-
s.- ür 2821

seḫā: (Ar.) El açıklığı, cömertlik. -1-
s.+ da 1591

seḫāb: (Ar.) Bulut. -1-
s. 2592

seḫāvet: (Ar.) Cömertlik, el açıklığı. -2-
s. 1352, 3678

seḥer: (Ar.) Güneşin doğmasından önceki zaman, sabahın erken saati, tan ağartısı. -4-
s. 1466, 1999, 2765, 3346

seḥer-geh : (Ar.+Far.) Seher vakti, sabahın alaca karanlığı. -1-
s. 2831

sehm: (Ar.) Hisse, pay. -1-
s.- i ṣælābet 1610

sehv it(d) - : (Ar.+T.) Hata etmek, gaflet göstermek. -1-
s. ider 3257

sek -: Tek ayak üzerinde veya iki ayak üzerinde zıplayarak ilerlemek. -1-
s.- er 3372

sekiz: Sekiz. -7-
s. 0027, 0046, 1110, 1531, 1653, 3317
s.+ ini 3471

sekizinci : Sekizinci, sekizinci sıradaki. -2-
s. 0051, 0937

sekiz yüz : Sekiz yüz. -3-
s. 3329
s. oldı 3251, 3255

sekiz yüz elli iki : Sekiz yüz elli iki. -1-
s. oldı 3338

s.+ a 1547, 3689

sekiz yüz altı : Sekiz yüz altı. -1-
s.+ ya 1544

sekiz yüz altımış : Sekiz yüz altmış. -1- **krş.** *sekiz yüz altmış*.
s.+ a 3442

sekiz yüz altımış altı : Sekiz yüz altmış altı. -1-
s. olur 3492

sekiz yüz altımış bir : Sekiz yüz altmış bir. -1-
s. oldı 3457

sekiz yüz altımış biş : Sekiz yüz altmış beş. -1-
s. oldı 3475

sekiz yüz altımış dört : Sekiz yüz altmış dört. -1-
s. oldı 3466

sekiz yüz altımış iki : Sekiz yüz altmış iki. -1-
s. olur 3460

sekiz yüz altımış sekiz : Sekiz yüz altmış sekiz. -1-
s.+ e 3526

sekiz yüz altımış ṭoḳuz: Sekiz yüz altmış dokuz. -2-

sekiz yüz altımış üç : Sekiz yüz altmış üç. -1-
s. oldı 3463

sekiz yüz altımış yidi : Sekiz yüz altmış yedi. -1-
s. oldı 3520

sekiz yüz altmış : -1- **bkz.** ve **krş.** *sekiz yüz altımış*.
s.+ a 3569

sekiz yüz dört(d) : Sekiz yüz dört. -2-
s. olur 3264
s.+ e 3293

sekiz yüz elli : Sekiz yüz elli. -1-
s. yil olmışdı 3333

sekiz yüz elli altı : Sekiz yüz elli altı. -1-
s. oldı 3387

sekiz yüz elli biş : Sekiz yüz elli beş. -1-
s.+ e 3345

sekiz yüz elli dört(d) : Sekiz yüz elli dört. -1-
s.+ e 3341

sekiz yüz elli sekiz : Sekiz yüz elli sekiz. -1-
s. oldı 3424

sekiz yüz elli ṭoḳuz : Sekiz yüz elli dokuz. -2-
s. olur 3568
s.+ a 3439

sekiz yüz elli yidi : Sekiz yüz elli yedi. -1-
s. oldı 3393

sekiz yüz on üç: Sekiz yüz on üç. -1-
s. olmışdı 3310

sekiz yüz otuz : Sekiz yüz otuz. -1-
s.+ a 3328

sekiz yüz üç : Sekiz yüz üç. -1-
s. 3258

sekiz yüz yigirmi dört : Sekiz yüz yirmi dört. -1-
s. oldı 3317

sekiz yüz yitmiş : Sekiz yüz yetmiş. -1-
s.+ e 1548

sekrān: (Ar.) Sarhoş. -2-
s.+ idi 3188
s.+ iken 0823

seksen: Seksen. -5-
s. 0155, 0160, 0163, 0962
s.+ de 1204

seksen üç : Seksen üç. -1-
dört yüz hem s. olmışdı 1285

seksen yidi : Seksen yedi. -1-
s. oldı 1079

selām: (Ar.) Esenlik dileği, saygı ifadesi. -2-
taḥiyyāt ü s. olsun 0029
tæḥiyyāt ü s. olsun 2861

selāṭīn: (Ar.) Sultanlar.-3-
s. 0998, 3413
s. oldılar 1603

Selçuġī-1- **bkz.** ve **krş.** *Selçuḳī*.
Āl-i S. 1202

Selçuḳi : -2- **bkz.** ve **krş.** *Selçuḳī*.
S.+ ler 2985
S.+ lerden 1210

Selçuḳī: Selçuklular, Selçuklu hanedanı. -3- **krş.** *Selçuġī, Selçuḳi*.
S. 1432
S.+ ler 1212
S.+ lere 1214

Selçuḳiyān : Selçuklular, Selçuklu hanedanı. -2-

S. 1420
S.+ uñ 1390

seleb: (Ar.) Savaş aracı, silah. -3-
s. 1978, 2615, 3648

selīm: (Ar.) Bir kusuru ve eksiği olmayan, doğru, kusursuz, eksiksiz. -1-
s. 0017

sem: -3- **bkz.** ve **krş.** *semm*.
s. 0844, 0956, 3064

semʿ it - : (Ar.+T.) Dinlemek, kulak vermek, söyleneni dikkate almak. -1-
s. itmedi 1769

semā: (Ar.) Gök, gökyüzü. -1-
s. 2859

semberek : -2- **bkz.** ve **krş.** *zemberek*.
s. 1661, 2570

Semerḳandī Kitābı : *Düstûr-nâme*'nin kaynaklarından biri olup Selçukluların ele alındığı 13. bölümde eserin adı zikredilmiştir. -1-
S. 1225

semīʿ ol - : (Ar.+T.) İşiten, kulak veren kişi olmak; birinin sözünü dinlemek. -1-
s. oldı 0704

semm: (Ar. *semm*) Zehir. -1-
s.+ ile 3070

sen: Sen; ikinci teklik kişi zamiri. -81-
s. 0050, 0394, 0610, 0788, 0813, 0881, 1041, 1152, 1310,
1316, 1321, 1577, 1586, 1714, 1723, 1803, 2020, 2140, 2251,
2252, 2265, 2266, 2330, 2425, 2476, 2504, 2628, 2674, 2719,
2741, 2831, 3056, 3061, 3082, 3083, 3130, 3162, 3290, 3576,
3577, 3692
s.+ de 0900, 3133
s.+ den 1664, 1665, 1787, 2497
s.+ i 0616, 1578, 1721, 1864, 1865, 2331, 2487, 2488, 2491,
3081, 3178
s.+ misin 1495
s.+ üñ 0744, 2271, 2423, 2477, 2612, 2683, 2925, 3082, 3201
s.+ üñ ile 3162
s.+ üñ oldı 0645
s.+ üñdür 2029, 2122, 2123
s.+ üñle 2029, 2513, 2560, 2828, 2832

s̱enā: (Ar.) Övme, medih. -2-
s. 2816
s.+ dan 3696

s̱enā-ḫ̱ʷān : (Ar.+Far.) Öven,

metheden. 1-
s. 3556

seng: (Far.) Taş. -1-
s.- i girān 2647

sepīd: (Far.) Ak, beyaz. -1-
s. 1343

serā-perde : (Far.) Padişah çadırı, otağ. -1-
s.+ sine 0657

serāy: (Far.) **1.** Hükümdarların, yakın çevresinin ve hizmetlilerin bulunduğu, aynı zamanda devletin yönetildiği görkemli bina. **2.** Saray düzenini teşkil eden hükümdar ailesi ve tüm saray hizmetlileri. -6-
s. 2469, 3495, 3542, 3664
s.+ ı 2887
s.+ ın 1388

ser-bāz: (Far.) Korkusuz, cesur; bahadır, savaşçı. -1-
s.+ lar 0380

Serf: -1- **bkz.** ve **krş.** *Serf.*
S. 2396

ser-firāz : (Far.) Başkalarından ayırt edilen, başta gelen, seçkin, saadetli. -3-
s. 1638, 1745, 3581

ser-gerdān : (Far.) Şaşmış, aklı gitmiş, hayran. -1-
s. 3150

ser-hengān : (Far.) Bekçiler, yasakçılar, bölük başları. -1-
s. 0658

ser-ḫōş: (Far.) Sarhoş, esrik. -2-
s. 1946, 2801
→ **ser-ḫōş ḳıl - :** (Far.+T.) Mest etmek, keyif vermek. -1-
s. ḳılur 1909

ser-mest : (Far.) Sarhoş. -1-
s. 0659

serserī: (Far.) **1.** Başıboş, avare. **2.** Baş kaldıran. -2-
s. 1182, 1398

ser-te-ser : (Far.) Baştan başa. -14- **krş.** *ser-tē-ser*.
s. 0459, 0615, 0820, 1374, 1782, 2166, 2455, 2508, 3248, 3364, 3425, 3440, 3505

ser-tē-ser : -3- **bkz.** ve **krş.** *ser-te-ser*.
s. 1470, 1816, 3521

server: (Far.) İleri gelen, önder, reis. -11-

s.+ i 0821, 0998, 1088, 1350, 1838, 1998, 2194, 2405, 3022,
3122
s.+ i ola 0432
→ **server ol - :** (Ar.+T.) Bir topluluğun başı, önderi olmak, tahtta kalmak. -1-
s.+ i oldı 0697

serverī: (Ar.) Liderlik, başkanlık, riyaset. -2-
s. 1389, 3034

se-şenbih : (Far.) Salı, salı günü. -1-
s. 3404

sev -: 1. Sevmek, gönülde muhabbet beslemek. **2.** Âşık olmak. -5-
s.- di 1481
s.- er 0324
s.- erdi 1348
s.- erse 2355
s.- mişem 2914

sevdā: (Ar.) Tutku, aşk, gönlü meşgul eden yoğun istek ve arzu. -2-
s.+ yı 0412, 2434

sevin -: Sevinç duymak, neşelenmek. -3-
s.- e 2468, 2521
s.- ü 2729

seyf: (Ar.) Kılıç. -1-
s. 0891

seyl: (Ar.) Sel. -10-
s.- i dem 2045
s. 1739, 1783, 1892, 2682, 2712, 2838
s.+ dür 1094, 2386
→ **seyl ol - :** (Ar.+T.) Sel (gibi) olmak, sele benzemek. -1-
s. olmışdı 3195

seyr: (Ar.) Gitme, gidiş. -1-
s.- i āteş-kedeye 0641

seyrānit(d) - : (Ar.) Gitmek, yürümek, yol almak. -4-
s. ider 2972, 2986

seyrān ḳıl - : (Ar.+T.) Yürümek. -1-
s. ḳılan 1874

seyrān ol - : (Ar.+T.) Gitmek. -1-
s. olur 0991

seyyid: (Ar.) **1.** Bir topluluğun ileri gelen kişisi; baş, lider; önder. **2.** Hz. Muhammed'in soyundan olan kimse. -4-
s.- i ʿālem 2874
s. 3135
Ḥażret-i S. 1571
s.+ leri 1167

sezā: (Far.) Uygun, yaraşır. -4- **krş.**

sezē.
s. 0040, 2018, 2856, 3662

sezē: -1- **bkz.** ve **krş.** *sezā*.
s. 1772

şı - (1) : Yenmek, üstün gelmek, kırıp geçirmek, bozguna uğratmak. -22-
ṣ.- dı 0398, 0723, 0762, 1034, 1068, 1144, 1232, 1500, 1594,
1897, 3255, 3525
ṣ.- dılar 2963, 3128
ṣ.- duġın 2756
ṣ.- mışdur 1218
ṣ.- r 1142, 1187, 2657, 3006, 3427
ṣ.- yup 2354

şı - (2): Soymak. -1-
ṣ.- yuban 2732

şıçra -: Sıçramak. -3-
ṣ.- r 2734
ṣ.- yup 0629, 3018

şıġ -: 1. Yeri olmak. **2.** Sığmak. -3-
ṣ.- amaz 2320
ṣ.- ar 3057
ṣ.- maz 0803

şıġa -: Okşamak, sıvazlamak. -1-
ṣ.- dı 2826

şıġın -: Sığınmak, dayanmak, güvenmek. -3-
ṣ.- dı 1853
s.- mışam 1666
ṣ.- up 3151

şıġır: Öküz. -2-
ṣ. 2396, 2631

şıḥḥæt: (Ar.) Doğruluk, gerçeklik. -1-
ṣ.- i İslāmına 1314

şın -: Yenilmek, mağlup olmak, kırılıp geçirilmek, bozguna uğramak. -48-
ṣ.- dı 0797, 0853, 1044, 1098, 1183, 1213, 1251, 1255, 1438,
1687, 1790, 1895, 2042, 2071, 2087, 2317, 2394, 2444, 2694,
2728, 3210, 3220, 3247, 3277, 3280, 3319, 3325, 3327, 3600,
3610
ṣ.- dılar 3202
ṣ.- mayınca 2055
ṣ.- mış 1921
ṣ.- uban 1643, 1834, 1837, 1845, 2451, 2638, 3038, 3250
ṣ.- up 2068, 2365, 3053, 3221
ṣ.- ur 1668, 3229, 3277

şındu: Makas. -1-
ṣ.+ sı 2775

sınur: -1- (<Yun. *synoron*) Sınır, hudut. -1-

s.+ a 0617

→ **şınur ḳıl - :** (<Yun. *synoron*+T.) Sınır olarak belirlemek. -1-

ş. ḳıldı 0273

şırāṭ: (Ar.) Yol. -2-

ş.- ı müstæḳīm 0002, 0124

Sırf: Sırp, Sırp kavmi. -3- **krş.** *Serf*.

S. 1593, 2159, 2379

sırr: (Ar.) Gizli tutulan şey. -1-

s.+ ı 3423

siḥr: (Ar.) Sihir, büyü. -1-

s.+ ile 3589

Sikender-nāme : (Ar. *Sikender* <Yun. *Aléksandros*+Far.) Nizâmî-i Gencevî (ö. 611/1214 [?]) tarafından kaleme alınan Farsça mesnevi, *İskender-nâme*. -1-

S. 1505

silāḥ: (Ar.) Savaş aleti. -3-

ehl-i s. 1901

s. ü ḥærb ālātin ḳılur 0186

s.+ ı 0922

silk: (Ar.) Dizi, sıra. -2-

s.- i leʾāl 1547

s.- i leʾāli 3682

sīm: (Far.) Gümüş. -7-

s. 1232, 1413, 1718, 1827, 1851, 1920, 1936

sīne: (Far.) Gönül, yürek, kalp. -2-

s.+ den 0340

s.+ sini 0340

siñek: Çift kanatlılardan, hortum biçiminde emici ağızlı, kısa duyargalı, altı ayaklı, iki kanatlı, seksen beş bine yakın türü bulunan bir takım uçucu böceklere verilen ad. -1-

s. 3391

sinle: Mezar, kabir. -2-

s. 0108

s.+ leri 2403

sipāh: (Far.) Asker. -15-

s. 0255, 0330, 0334, 0476, 0647, 0694, 0853, 1349, 1356,
1407, 1424, 2369, 3300, 3456, 3493

sipās: (Far.) Yetinme. -1-

s. 3313

→ **sipās eyle - :** (Far.+T.) Minnettarlık bildirmek, övmek. -1-

s. eyleñüz 0612

sipeh-sālār : (Far.) Başkumandan, serasker. -3-

s. 0639, 0840

s.+ iken 1080

→ **sipeh-sālār ol - :** (Far.+T.) Başkumandan olmak; bir bölgeyi, bir devleti yönetecek konuma gelmek, tahta çıkmak. -2-

s. olur 1061, 1067

siper: (Far.) Kalkan. -2-

s. 0381, 3171

- Par.: *siper* "ḳalḳan".
- Men.: *siper* "ḳałḳan, türs…".

sipihr: (Far.) Gökyüzü. -2-

s. 0010

levḥ-i s.+ e 1553

sīret: (Ar.) Bir kimsenin huyu, ahlakı, karakteri; yaradılış. -4-

s.+ i 1343, 2916

s.+ in 0063, 3540

sīretlü: (Ar.+T.) Huylu, ahlaklı, karakterli, yaradılışlı. -1-

s. 0561

sitem: (Far.) Zulüm. -1-

s. 0619

→ **sitem it - :** (Far.+T.) Zulmetmek. -1-

cevr ü s. itdi 0239

siyāh: (Far.) Siyah, kara. -3-

s. 2806

bæḫt-i s. 0326, 2806

→ **siyāh ol - :** (Far.+T.) **1.** (Yas için) siyahlara bürünmek, siyah elbiseler giyinmek. **2.** Karanlık kalmak; değersiz kalmak, aşağı kalmak. -2-

s. oldı 3352

tün ü s. oldılar 3670

siyāset eyle - : (Ar.+T.) İdam etmek. -1-

s. eyledi 3039

siyer: (Ar.) Ahlak, huy, karakter. -1-

s.+ de 3566

siz: -27-

s. 0612, 0622, 0654, 0816, 1992, 2431, 2614, 2739, 2823, 3062, 3534

s.+ den 0556, 2666

s.+ e 1325, 1501, 2332, 2333, 2862

s.+ i 1496, 2562, 2740, 2824, 3535, 3696

s.+ üñ içün 3694

s.+ üñ ile 0789

s.+ üñle 1995

siz -: Siz; ikinci çokluk kişi zamiri. -1-

s.- den 1306

ṣofra: (Ar.) Sofra; yenilmek üzere yiyecek ve içeceklerin masa, sini vb.

üzerine konulmuş durumu. -1-
ṣ. 2225

ṣoġıl -: (Nehir, göl vb. için) suyu kurumak. -1- **krş.** *ṣoġul-*.
ṣ.- ur 0739

ṣoġul -: Azalmak, kesilmek. -1- **krş.** *ṣoġıl-*.
ṣ.- uban 3453

ṣoḫbet: (Ar.) Bir araya gelip konuşma, birlikte oturma, dost meclisi. -1-
ṣ. 2465
→ **ṣoḫbet eyle - :** (Ar.+T.) Bir araya gelip konuşmak, dostça görüşmek, meclis kurmak. -1-
ṣ. eyledi 2466
→ **ṣoḫbet it(d) - :** (Ar.+T.) Bir araya gelip konuşmak, dostça görüşmek, meclis kurmak. -3-
ṣ. ider 3305
ṣ. idüben 0651
ṣ. itdi 3173
→ **ṣoḫbet ḳıl - :** (Ar.+T.) Bir araya gelip konuşmak, dostça görüşmek, meclis kurmak. -5-
ṣ. ḳıla 0842
ṣ. ḳıldılar 2812
ṣ. ḳılur 1497, 2075
ṣ.+ ler ḳılur 1947

ṣol: İnsanın kalbinin bulunduğu yön, sol taraf. -5-
ṣ. 2447, 3015
ṣ.+ a 2223, 2837, 3430

ṣol -: (Bitki, çiçek vb. için) tazeliğini, diriliğini yitirmek. -1-
ṣ.- maya 2591

ṣoñ: 1. Bitiş, âkıbet. **2.** Sonra. **3.** Arka, art, uç, son kısım. -3- **bkz.** *öñden ṣoña*.
ṣ. 2807
ṣ.+ ı 2590
ṣ.+ ında 3185

ṣoñ demi : (T.+Far.+T.) Sonunda, nihayetinde. -1-
ṣ. 2832

ṣoñınca : Ardında, arkasınca, ardından, arkasından, peşi sıra. -1-
ṣ. 3645

ṣoñra: Sonra, ardından, devamında. -44-
ṣ. 0079, 0123, 0173, 0299, 0431, 0497, 0503, 0504, 0527,
0531, 0559, 0641, 0642, 0712, 0737, 0934, 0956, 1095, 1264,
1281, 1291, 1682, 1779, 2289, 2365, 2608, 2617, 2774, 2862,
2881, 2970, 2995, 3155, 3175, 3303, 3323, 3331, 3332, 3340,
3436, 3522, 3643

bundan+ ṣ. 0042

şoñ ucı: Sonunda. -3-
ṣ. 1938, 2948, 3304

şor -: Sormak, sual etmek. -11-
ṣ.- a 2772
ṣ.- ar 2891, 3209
ṣ.- arlar 2174
ṣ.- dı 0741, 2718, 2792, 3053, 3287
ṣ.- ma+ kim 1071
ṣ.- up 1980

şorış -: Birbirinin hâlini hatırını sormak. -2-
ṣ.- dı 1765
ṣ.- ur 2120

şoy -: (Deri) soymak, yüzmek, ayırmak. -1-
ṣ.- dı 2635

şoyḳaş - : Omuzlamak, sırtlamak. -1-
ṣ.- up 2164

sög -: Sövmek, azarlak, tahkir etmek. -2-
s.- diler 2370
s.- er 2765

sögmeklig : Sövme, sövüş, azarlama, tahkir etme. -1-
s.+ e 2767

sök - : (Bir yerden) çıkarmak, atmak. -1-
s.- mişler 2369

sökil -: (Bir yerden) çıkarılmak, kovulmak. -1-
s.- üp 3197

söyin - : Sönmek. -1-
s.- di 0739

söyle -: Söylemek, demek. -25-
s. 2805
s.- di 0112, 0130, 0637, 0640, 0770, 1300, 1383, 1663, 1698,
1723, 1749, 1873, 2019, 2539, 2738, 2755, 3039, 3158
s.- gil 2487
s.- medi 2799
s.- r 0793, 2485
s.- rdi 1957
s.- yesiz 3695

söyleş -: Konuşmak. -1-
s.- ürler 1984

söz: Söz, laf, kelam. -53-
s. 0002, 0112, 0621, 0704, 1498, 1546, 1573, 1863, 2511,
2529, 2597, 2653, 2930, 2945, 3031, 3164, 3246
s.+ ile 0470, 1998
s.+ de+ ken 2556
s.+ dür 2333

s.+ e 2484, 2565
s.+ i 0227, 0401, 0405, 0822, 0831, 1504, 1873, 2485, 2498, 2667, 2668, 2683, 2805, 2871, 3152, 3553
s.+ i+ le 1747
s.+ in 0673, 0793, 1769
s.+ ine 0113, 0114
s.+ lerden 3676
s.+ leri 0640, 2108, 2769
s.+ lerin 0620
s.+ lerine 0638
s.+ üm 2496
s.+ üñ 2124

şu: 1. Su. **2.** Deniz. **3.** Akarsu, nehir. -12-
ş. 0009, 0678, 2008, 2063, 2241, 2242
ş.+ ya 1162, 1681, 2013, 2648, 2830

şubaşı: Komutan, kumandan. -2-
ş. 3289
ş.+ ʾi 2427
→ **şubaşı ḳıl - :** Komutan, kumandan olarak tayin etmek. -2-
ş. ḳıldı 1622
ş. ḳılursın 3291

şubḥ: (Ar.) Sabah. -2-
ş. 3586, 3667

şubḥ-dem : (Ar.+Far.) Sabah vaktinde, sabahleyin. -19-
ş. 0665, 1468, 1637, 1756, 1830, 1878, 2082, 2286, 2566, 2568, 2615, 2691, 2817, 2924, 3047, 3115, 3120, 3405, 3507
→ **şubḥ-dem ol - :** (Ar.+Far.+T.) Sabah vakti olmak, tan ağarmak. -1-
ş. oldı 2507

suç: Suç, kabahat, büyük hata. -1-
s.+ ın 1252

sūd ḳıl - : (Far.+T.) Fayda temin etmek, yarar sağlamak. -1-
s.- ı bī-ḥædd ḳıldılar 0252

sūd-mend ol - : (Far.+T.) Faydalanmak, yarar görmek. -1-
s. olupdur 3683

şūf: (Ar.) Ankara keçisinin tiftiğinin işlenmesiyle elde edilen yün, sof kumaşı. -2-
ş. 3660
ḳısm-ı ş. olur 3660

şulan -: Su ihtiyacını gidermek, su tedarik etmek. -1-
ş.- up 2242

şulḥ: (Ar.) Barış, uzlaşma, anlaşma durumu. -11-
ş.+ ile 1192

emr-i ṣ.+ ile 0468
ṣ.+ i 0671, 3380
→ **ṣulḥ it(d) - :** (Ar.+T.) Barışmak, uzlaşmak, anlaşmak, anlaşma yapıp savaşmamak. -6-
ṣ. ider 0669, 0728, 3378
ṣ. idüp 0710
ṣ. itdi 0450, 0725
→ **ṣulḥ ḳıl - :** (Ar.+T.) Barış sağlamak, anlaşma yapmak, anlaşarak savaşmamak. -1-
ṣ. ḳılur 1095

sulṭān: (Ar.) Sultan, han, hükümdar, padişah. -78-
s.- ı enām 1136
s.- ı ġuzāt 3172
s.- ı Türk 0751
s. 0058, 0728, 0747, 1082, 1151, 1180, 1234, 1237, 1256, 1260, 1266, 1354, 1441, 1451, 1463, 1465, 1512, 2910, 3041, 3051, 3060, 3164, 3174, 3176, 3219, 3222, 3231, 3234, 3313, 3316, 3377, 3448, 3479, 3495, 3496, 3572, 3575, 3597, 3639
leşker-i s. 3277
s.+ idi 0846, 1316
s.+ ile 1484
s.+ a 0743, 1583, 2743, 3025, 3033, 3167, 3200, 3204, 3240, 3287, 3315, 3481, 3513
s.+ dan 3008
s.+ dur 2803, 3288
s.+ ı 1236, 1480, 3297, 3355, 3470
s.+ ını 0672
s.+ ısın 2266
s.+ lar 0064, 0869, 1535
s.+ lara 0581
s.+ ları 0444, 0804, 1339
s.+ uñ 1408, 3160
→ **sulṭān eyle - :** (Ar.+T.) Tahta çıkarmak, sultan yapmak. -2-
s. eyledi 1015
s. eyledüñ 3056
→ **sulṭān it(d) - :** (Ar.+T.) Tahta çıkarmak, sultan yapmak. -6-
s. ider 0400, 0404, 0978, 1019
s. itdiler 1012
s. ḳılur 0201
→ **sulṭān ol - :** (Ar.+T.) **1.** Sultan olmak, tahta çıkmak. **2.** Tahtta kalmak. -22-
s.- ı enām oldı 0172
s.- ı zemīn oldı 1272
s. oldı 0559
istiḳlāl-i s. oldı 0247
s. olup 1051
s. olur 0570, 0835, 0947, 0969, 0991, 0994, 0996, 0999, 1053, 1106, 1127, 1296, 1404, 1458, 1526, 3294, 3318

sulṭānī: (Ar.) Sultanlara yaraşır. -1-
ceng-i s. ḳılur 2216

sumāḳī : (Ar.) Yeşil ve kızıl renkli, çok sert damarlı, iyi cila tutan bir

mermer çeşidi. -1-
s. 2155

şun -: (Hile) yapmak, (tuzak) kurmak. -1-
ş.- diler 1835

sūr: (Ar.) Hisar burcu. -1-
s.+ a 3483

şūr: (Ar.) Uzun boynuzdan yapılma bir tür nefesli çalgı, boru, nefir. -1-
ş. 3193

şūret: (Ar.) **1.** Yüz, çehre, görünüş. **2.** (Bir kimsenin görünüşü esas alınarak tapınmak üzere yapılan) put, heykel. -11-
ş. 0418
ş.- i ḫūb 0082
ş.- i Şāpūr 0546
ş.- i ẕībā 0073
ş. 1983
tebdīl-i ş. ḳıluban 2984
ş.+ i 1343, 2916
ş.+ in 0142, 0198
ş.+ inde 0214
→ **şūret it(d) - :** (Ar.+T.) Tapınmak üzere put yapmak. -1-
ş. ider 0361

sur-nā: (Far.) Zurna. -1-
s. 1655

sūr-nācı : (Far.+T.) Zurnacı; savaşta zurna çalmakla görevli kimse. -1-
s.+ ʾi 2048

şuver: (Ar.) Dış görünümler, şekiller, biçimler. -1-
ş. 1247

süci: Şarap, alkollü içki. -1-
s. 0942

sücūd ḳıl - : (Ar.+T.) Secde etmek, yere kapanmak. -1-
s. ḳıldı 2942

südde: (Ar.) Kapı, huzur, kat. -1-
s.- i ʿālīsidür 3685

sülūk: (Ar.) Yol tutma, bir yola girme. -1-
næẓm-ı s. 1195
→ **sülūk ḳıl - :** (Ar.+T.) Bir yolu izlemek. -3-
s. ḳılmaġa 1203
s. ḳılmışdur 0036
s. ḳılur 1190
→ **sülūk ol - :** (Ar.+T.) Bir yolu izlemek, yolunda devam etmek. -1-
s. oldı 0353

sünbül: (Far.) Sümbül; zambakgillerden, Ortadoğu ve

Akdeniz kökenli, otuz kadar türü bulunan, uzun yapraklı, gösterişli ve güzel kokulu salkım çiçekli, soğansı çok yıllık otsu süs bitkisi, (Hyacinthus oriantalis). -1-
s.+ lerin 1747

sünbül: (Far.) Saç. -1-
s.+ iyle 2908

süñi: -3- **bkz.** ve **krş.** *süñü*.
s. 0922, 2321
s.+ le 2714

sünnet: (Ar.) Erkek çocukta, erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi. -1-
s. 3458
→ **sünnetol - :** (Ar.+T.) Sünnet olmak, sünnet edilmek. -1-
s. oldı 3459

sünnet : (Ar.) Âdet hâline getirilen davranış. -2-
s. 0322
s.+ i 0197

Sünnī it(d) - : (Ar.+T.) Bir bölgeyi veya halkı Sünni mezhebine mensup hâle getirmek. -1-
S. ider 0974

süñü: Süngü, mızrak, harbe. -19- **krş.** *süni*.
s. 1673, 1839, 2094, 2316, 2444, 2445, 2713
s.+ ler 1890, 2443
s.+ nüñ 2446
s.+ si 2444, 2662, 2722
s.+ sin 2724
s.+ y+ ile ḳılıç oldı 2447
s.+ ye 0660, 2316, 2444

süñüle - : Süngü ile yaralamak veya öldürmek. -1-
s.- r 1836

sür -: 1. Yaşamak, devam ettirmek. **2.** Görevden azletmek. **3.** Sürüklemek. **4.** Dokundurmak, değdirmek. **5.** Uzaklaştırmak. **6.** Sevk etmek. **7.** Gütmek, otlatmak. **8.** (Saygı dolayısıyla yere) kapanmak. -21-
s.- di 0562, 1001, 1333, 1433, 1498, 1524, 1682, 1758, 2438, 2811, 3091, 3316, 3522
s.- diler 2396
s.- er 0341, 0948, 1002
s.- erken 2635
s.- erüz 2272
s.- mekde 2934
s.- üpdür 1430

sürç -: Dengesi bozulmak, ayak kaymak. -1-
s.- er 1359

sürḫ: (Far.) Kırmızı, kızıl. -1-

s.- i zer 2166

süri -: Sürüklemek. -1-
s.- yüp 2634

sür-nāy : (Far.) Zurna. -1-
s. 1711

sürt -: Sürtmek, sürterek girmek, sürtünmek. -1-
s.- üp 2843

sürūr: (Ar.) Şenlik, sevinç, mutluluk, neşe. -1-
s.+ uñ 1651
→ **sürūr ol - :** (Ar.+T.) Şenlenmek, sevinçlenmek, mutlu olmak, neşelenmek. -1-
s. oldı 3128

sütūn: (Far.) Sütun, direk. -1-
s. 0547

süvār: (Far.) Atlı. -2-
s. 0780
s. 3077
→ **süvār ol - :** (Far.+T.) (Ata) binmek. -5-
s. oldı 2281, 2854, 3077, 3406
s. olur 1605

süz -: Bir tarafa doğru aşmak, geçmek. -2-
s.- di 2234

s.- üp 2000

şāb: (<Ar. *şabb*) Genç, delikanlı. -3-
ş. 0057, 1206, 2066

şaʿbān: (Ar.) Ay takviminin sekizinci ayı, üç ayların ikincisi. -1-
māh-ı ş.+ da 3338

şād: (Far.) Sevinçli, mutlu, neşeli. -3-
ş. 1701, 2527, 3050
→ **şād eyle - :** (Far.+T.) Sevindirmek, neşelendirmek. -3-
ş. eyledi 0723, 1362
→ **şād it(d) - :** (Far.+T.) Sevindirmek, neşelendirmek. -3-
ş. ider 0470, 3227
ş. idüp 0014
→ **şād ol - :** (Far.+T.) Mutlu olmak, neşelenmek. -4-
ş. oldı 0442, 0646, 1650
ş. olup 2811

şādān eyle - : (Far.+T.) Sevindirmek, şenlendirmek, neşelendirmek, gönlünü ferah etmek. -1-
ş. eyledi 3377

şādān ol - : (Far.+T.) Sevinmek, şenlenmek, neşelenmek, mutlu olmak. -1-

ş. olur 1755

şādılıġ: (Far.+T.) Mutluluk. -1- **krş.** *şāẕılukẖ*.
ş.+ uñ 1750

şādī-revān ḳıl - : (Far.+T.) Şadırvan yaptırmak. -1-
ş. ḳıldı 0584

şād-kām : (Far.) Hoşnut, sevinçli. -2- **krş.** *şāẕ-kām*.
ş. 0088, 2244
→ **şād-kām ol - :** (Far.+T.) **1.** Halifelik görevinde bulunmak. **2.** Hoşnut olmak, neşelenmek. -2- **bkz.** ve **krş.** *şāẕ-kām ol-*.
ş. oldı 1016, 2003

şād-mān : (Far.) Sevinçli, şad, neşeli. -1- **krş.** *şāẕ-mān*.
ş. 1945
→ **şād-mān ḳıl - :** (Far.+T.) Sevindirmek, şad etmek. -1-
ş. ḳılsun 2857
→ **şād-mān ol - :** (Far.+T.) Neşeli olmak, şad olmak. -2- **krş.** *şāẕ-mān ol-*.
ş. oldı 1799
ş. oldılar 1805

şāfiʿ: (Ar.) Şefaatçi. -1-
ş. 3686

şāh: (Far.) Padişah, hükümdar, sultan, han. -95-
ş.- ı cihān 0695, 0712, 1446, 1684, 1859, 2137, 2398, 3024
ş.- ı cüvān 1799, 1867, 2265, 2321, 2389, 2786
ş.- ı dilīr 2426
ş.- ı enām 1205, 3510, 3536
ş.- ı ferīd 3464
ş.- ı ġāzī 3394, 3406
ş.- ı ġuzāt 2104, 2172, 2313, 2475, 2780, 2836, 3257, 3398
ş.- ı Rūma 0772
ş.- ı zemen 0343, 2067
ş.- ı ẕū-fünūn 3466
ş. 0255, 0296, 0334, 0354, 0647, 0657, 1210, 1380, 1610,
1615, 2020, 2464, 3004, 3023, 3036, 3206, 3207, 3209, 3279,
3306, 3322, 3331, 3333, 3396, 3442, 3447, 3458, 3462, 3463,
3465, 3475, 3486, 3488, 3515, 3528
cihān-ārā-yı ş. 1367
mecmūʿ-ı ş. 0531
ş.+ ile 1616
ş.+ a 0652, 0665, 3161, 3176, 3244, 3382, 3417, 3444, 3449,
3588, 3590
ş.+ dan 3259
ş.+ dur 2793
ş.+ ı 0856, 1069, 1644, 2798, 3203, 3207
ş.+ ın 0672

ş.+ uñ 0367, 1454, 3208, 3283

→ **şāh it(d) - :** (Far.+T.) Tahta çıkarmak, padişah yapmak. -5-

ş. idelüm 2331

ş. ider 3513

ş. idüñ 0622

ş. itdi 0847, 1407

→ **şāh ḳıl - :** (Far.+T.) Tahta çıkarmak, padişah yapmak. -1-

ş. ḳıldı 1409

→ **şāh ol - :** (Far.+T.) Padişah olmak, padişahlık yapmak. -38-

ş.- ı cihān oldı 0298, 0912

ş.- ı muʿteber oldı 0459

ş.- ı nām-ver oldı 0633

ş.- ı ʿÆcem olur 1055

ş. oldı 0185, 0258, 0409, 0416, 0421, 0476, 0492, 0544, 0559, 0679, 0681, 0749, 0949, 1005, 1014, 1023, 1100, 1111, 1293, 1342, 1485, 3312

ş. olmışdı 1122

ş. oluban 0519, 1297

ş. olur 0176, 0190, 0417, 0446, 0503, 0504, 0992, 1036

şāhā: (Far.) Ey şah! -2-

ş. 0724, 1804

şāhān: (Far.) Şahlar. -1-

medfūn-ı ş.- ı ʿÆcem 0362

şāhāne: (Far.) Hükümdarlara yakışacak biçimde, şahlara layık, çok muhteşem. -1-

ş.+ dür 3690

şāhlan - : Böbürlenmek, kibirlenmek. -1-

ş.- maz 3546

şaḥne: (Ar.) Vali. -1-

ş.+ di 1060

şaḥnelig : (Ar.) Hakemlik. -1-

ş.+ e 0277

şāh-vār: (Far.) Hükümdara yakışan. -1-

ş. 0840

şāh-zāde : (Far.) Şehzade; padişah oğlu. -1-

ş.+ mdür 0613

şaḳī: (Ar.) Haydut, eşkıya. -1-

ş. 3149

şākir: (Ar.) Şükreden, durumundan memnun olan. -1-

ş. 0605

şākird ol - : (Ar.+T.) Talebe olmak, öğrenci olmak. -1-

ş. oldılar 0351

şāḳ şāḳ : Savaş sırasında bıçakların birbirine çarpması sonucu ortaya çıkan ses. -1-
ş. 1674

Şalġūrī : İran'ın Fars bölgesinde hüküm süren Türk-İslam hanedanı, Salgurlular. (1148-1286). -3-
Ş. 1330, 1390
Ş.+ ler 1332

Şalġūriyān : Salgurlular. -3-
Ş. 0058, 1322
Ş.+ dan 1321

şān: (Ar.) Ün, şöhret. -1-
ş.+ dı 1363

şār: (Far.) Şehir. -1-
ş. 0645

şærḳ: (Ar.) Doğu, maşrık. -10-
ş. 0310, 0349, 0450, 0874, 1369, 1955, 2691, 2975, 3660
kārsāz-ı ş. 3655

şærṭ it(d) - : (Ar.+T.) Şart koşmak. -1-
ş. ider 0726

şaş -: (Akıl) düşünemez duruma gelmek, kaskatı kesilmek. -1-
ş.- ar 3134

şāẕıluḳ: (Far.) Mutluluk, neşe, sevinç. -1- **krş.** *şādılıġ*.
ş.+ dan 2245

→ **şāẕıluḳ eyle - :** (Far.+T.) Neşelendirmek, şad etmek, mutlu etmek. -1-
ş. eyledi 2193

→ **şāẕıluḳ it(d) - :** (Far.+T.) Neşelenmek, keyiflenmek, eğlenmek. -1-
ş. iderler 1946

→ **şāẕılıḳ ḳıl - :** (Far.+T.) Neşelenmek, keyiflenmek, eğlenmek. -2-
ş. ḳılup 1767, 2520

şāẕ-kām : (Far.) -2- **bkz.** ve **krş.** *şād-kām*.
ş. 0781, 1953

→ **şāẕ-kām ol - :** (Far.+T.) -1- **bkz.** ve **krş.** *şād-kām ol-*.
ş. oldı 2378

şāẕ-mān : (Far.) -1- **bkz.** ve **krş.** *şād-mān*.
ş. 2001

→ **şāẕ-mān ol - :** (Far.+T.) -4- **bkz.** ve **krş.** *şād-mān ol-*.
ş. oldı 2526, 2640, 2782, 2809

şeb: (Far.) Gece. -2-
ş. 0066, 0634

şebīḫūn eyle - : (Far.+T.) Gece baskını yapmak. -1-
ş. eyledi 3599

şebīḫūn it(d) - : (Far.+T.) Gece baskını yapmak. -1-
ş. ideler 1997

şebīḫūn ḳıl - : (Far.+T.) Gece baskını yapmak. -1-
ş. ḳıldılar 1261

şecāʿæt: (Ar.) Yararlık, cesaretlilik, yiğitlik, pehlivanlık, bahadırlık. -2-
ş. 1352, 3678

şedīd: (Ar.) Sert, şiddetli, zorlu. -1-
ş. 1472

şefīʿ ol - : (Ar.+T.) Allah katında şefaatçi olmak. -1-
ş. ola 0031

Şefīüʾl-müẕnibīn : (Ar.) (Günahların affı için şefaat eden) Hz. Muhammed. -2-
Ş. 0030, 0864

şeh: (Far.) Şah, padişah, sultan, han, hükümdar. -18-
ş.- i ehl-i ḳabā 1801
ş.- i Güştāspa 0378
ş.- i mænṣūra 1776
ş. 1487, 3058, 3381, 3431, 3481, 3490, 3569
ş. 0244, 0253, 0697
ş.+ e 0671
ş.+ i 0368, 0669, 3395
ş.+ lerin 0459
→ **şeh ol - :** (Far.+T.) **1.** Padişah olmak, tahta çıkmak. **2.** (Belirli niteliklere sahip) padişah olmak. -2-
ş.- i ʿālīcenāb oldı 1403
ş. oldı 0177

şehādet bul - : (Ar.+T.) Şehit olmak. -5-
ş. bulalum 2410, 2828
ş. buldı 0926, 1829
ş. bulmaġa 2801

şehādet getür - : (Ar.+T.) "Tanrı'dan başka tapacak yoktur ve Hz. Muhammed onun kulu ve peygamberidir" anlamına gelen Arapça sözü söylemek. -1-
ş.- üp 2849

şehādet vir - : (Ar.+T.) Şehit olmayı nasip etmek. -1-
ş. 2788

şehen-şeh : (Far.) Şahlar şahı. -1- **krş.** *şehin-şāh*.
ş. 3359

şehen-şehlıḳ : (Far.+T.) Şahlar şahlığı. -1-
ş.+ da 1433

şehīd it - : (Ar.+T.) Şehit etmek. -1-
ş. itdiler 0915

şehīd ḳıl - : (Ar.+T.) Şehit etmek. -2-
ş. ḳıldılar 0934, 2101

şehīd ol - : (Ar.+T.) Şehit olmak, şehit düşmek. -11-
ş. olam 2823
ş. olanları 1898
ş. oldı 0918, 0940, 1138, 1257, 1453, 1472, 2042, 3491
ş. olup 2847

şehīdüʾl-Müslimīn : (Ar.) Müslümanların şehidi, şehit olan Müslümanlar. -1-
ş. 1473

şehin-şāh : (Far.) Şahlar şahı. -1- **krş.** *şehen-şeh*.
ş. 3601

şehr: (Far.) Şehir, kent. -67-
ş.- i Baġdāda 1564
ş.- i Belḫ+ ile 0182
ş.- i cenān 0584
ş.- i Çehrem 0414
ş.- i furṣæt 1151
ş.- i girde 0532
ş.- i Herāt 0451
ş.- i Ḥilyūne+ yle 0550
ş.- i İrem 3669
ş.- i İsṭarḫı 0182
ş.- i Merv 0540
ş.- i ʿæceb 0270
ş.- i Rūşeni 0690
ş.- i Sāve 0414
ş.- i Sīnābı 3592
ş.- i Sūs 0138
ş.- i Şād 0691
ş.- i Tiflīsi 1051, 1447
ş. 0269, 0430, 0452, 0549, 0689, 1259, 1448, 2097, 2337, 2358, 2359, 2360, 2366, 2392, 2768, 3591
ş.+ idi 2078, 2353
ş.+ e 1397, 2057, 2087, 2092, 2093, 2161, 2334, 2377, 2465
ş.+ i 0393, 0536, 0542, 0690, 0711, 1120, 2102, 2324, 2374
ş.+ idür 2393
ş.+ in 0415
ş.+ inde 1090, 1128, 1449, 3661
ş.+ ine 0724, 0796, 1757, 3141
ş.+ ini 0582, 2883

→ **şehr eyle - :** (Far.+T.) Şehir kurmak, şehir inşa etmek. -1-
ş.- i Hurmüz eyledi 0553

→ **şehr it(d) - :** (Far.+T.) Şehir kurmak, şehir inşa etmek. -2-
ş.- i Ehvāz itdi 0541
ş.- i Şehrīm itdi 0541

→ **şehr ol - :** (Far.+T.) (Belirli niteliklere sahip) bir şehir olarak vasıf kazanmak. -1-

ş.- i zībā ḫūb-cāy oldı 3664

şehriyār : (Far.) Hükümar, padişah. -14-

ş. 0382, 0430, 0601, 0645, 1358, 1443, 2281, 2337,
2392, 2414, 2451, 2480, 3379, 3539

→ **şehriyār ḳıl - :** (Far.+T.) Tahta çıkarmak, padişah yapmak. -1-

ş. ḳıla 0775

→ **şehriyār ol - :** (Far.+T.) **1.** Tahta çıkmak, padişah olmak. **2.** Padişahlık yapmak. -6-

ş. oldı 0387, 0396, 0750, 1130, 1264
ş. olup 1555

şek ol - : (<Ar. *şekk*) Olacağına şüphe duyulmak. -1-

ş. olacaġına 0392

şeker ol - : (Far.+T.) Şeker olmak, şekere dönüşmek. -1-

ş. oladı 2901

şekl: (Ar.) **1.** Şekil, biçim, görünüş. **2.**(Bir kimsenin suretinde) heykel, put. -2-

ş.- i zengī 0549
ş.+ inde 2909

Şekūr: (Ar.) İbadet edenleri, doğru yolda gidenleri mükâfatlandıran; Allah. -1-

Ş. 0006

şeḳvā: (Ar.) Şikâyet, yakınma. -1-

ehl-i ş.+ dur 3677

şenbe: (<Far. *şenbih*) Cumartesi günü. -2-

ş. 3330, 3356

şerʿ: (Ar.) Müminlerin gitmesi gereken yol, Allah'ın emirlerinin bütünü, şeriat. -7-

ş. 1312, 1320, 1367
ehl-i ş. 1287, 1313
ʿærş-ı ş. 3680
ş.+ ile 0464

şer: (<Ar. *şerr*) Fenalık, kötülük. -13-

krş. *şerr*.

ş. 0615, 1118, 1466, 1725, 1778, 1782, 1843, 2032, 2181,
2260, 2554, 2580, 3499

→ **şer it(d) - :** (Ar.+T.) Kötülük etmek, zulmetmek, adaletsiz davranmak. -1-

ş. ide 0610

→ **şer ḳıl - :** (Ar.+T.) **1.** Fenalık yapmak, kötülük etmek. -2-

ş. ḳıldı 0808
şūr u ş. ḳıldı 0961

şerāb: (Ar.) Şarap; üzümden ve üzüm şırasından üretilen mayalı ve alkollü içki. -3-
ş. 1766, 1908, 2284

şerbet: (Ar.) Ölüm şerbeti; ilahi yazgının kişiye tattırdığı ölüm hâli. -1-
ş.+ in 1579

şerer: (Ar.) Kıvılcımlar. -1-
ş. 2662

şerḥ: (Ar.) Açıklama, anlatma. -3-
ş. 0803
ş.+ i 0162, 2118
→ **şerḥ eyle - :** (Ar.+T.) Teferruatlıca anlatmak. -5-
ş. eyledi 1749
ş. eyledüm 3553, 3684
ş. eylemez 1856, 2165
→ **şerḥ it(d) - :** (Ar.+T.) Teferruatlıca anlatmak. -5-
ş. idem 0899, 2531, 2737
ş. ideyin 2862
ş. itdüm 3473
→ **şerḥ ḳıl - :** (Ar.+T.) Teferruatlıca anlatmak. -2-
ş. ḳılam 0042, 2483

şerīk: (Ar.) Ortak. -1-
ş. 0407
→ **şerīk ol - :** (Ar.+T.) (İktidara) ortak olmak. -1-
ş. olmaḳ 1089

şerm-sār : (Far.) Utanç içinde kalan, rezil. -2-
ş. 1454, 2302
→ **şerm-sār ḳıl - :** (Far.+T.) Mahçup etmek, utandırmak. -2-
ş. ḳılduñ 2486
ş. ḳılma 2480
→ **şerm-sār ol - :** (Far.+T.) Utanca boğulmak, rezil olmak. -2-
ş. oldı 1790
ş. olmış+ idi 1696

şerr: (Ar.) Kötülük, fenalık. -2- **krş.** *şer*.
ş.+ i 0610
ş.+ ini 2505

şeş cihāt : (Far.+T.) Altı yön; her taraf. -2-
ş. 2198
c. oldı 0075

şevḳ: (Ar.) Şiddetli istek, arzu. -1-
ş.+ ile 2801

şevket: (Ar.) Ululuk, büyüklük, heybet, haşmet. -3-
ş. 1432
ş.+ i 1134, 2998

şevvāl: (Ar.) Ay takviminin onuncu ayı, bayram ayı. -2-
māh-ı ş. 3344
āḫir-i ş.+ de 1318

şeyḫ: 1. Yaşlı, ihtiyar. **2.** Hoca, âlim. -5-
ş. 0057, 1206, 2066
ş. oldı 1353
ş.+ i+ di 3135

şeyn: (Ar.) Ayıp, kusur, leke. -1-
ş. 1117
→ **şeyn eyle - :** (Ar.+T.) Utanç verici bir davranışta bulunmak, yüz karası sayılacak bir eylem gerçekleştirmek. -1-
cevr ü ş. eylediler 0940

şeyṭān: (Ar. *şeyṭān* < İbr. *ṣāṭān*) Şeytan, iblis. -2-
ş. 0083
ş.+ a 2766

Şī'a: (Ar.) Şia; Şiilik mezhebine mensup olan. -1-
ehl-i Ş.+ y idi 1290

şiddet: (Ar.) **1.** Sertlik. **2.** Hiddet. -2-
ş. 0809
ş.+ i 2062

şifā: (Ar.) Derman, deva, ilaç. -1-
ş. 0019

şikār: (Far.) Av. -1-
ş. 3347
→ **şikār it(d) - :** (Far.+T.) Avlamak, ele geçirmek. -2-
ş. iderem 0642
ş. itdi 3469
→ **şikār ḳıl - :** (Far.+T.) Avlamak, ele geçirmek. -7-
ş. ḳıla 0742, 2484, 2822
ş. ḳıldı 0554, 3347
ş. ḳılduġ 3514
ş. ḳılup 2235
→ **şikār ol - :** (Far.+T.) Av olmak, ele geçmek. -1-
ş. oldı 0199

şikāyet: (Ar.+T.) Şikâyet etmek, yakınmak. -1-
ş.+ ler ḳılur 0570

şikence: (Far.) İşkence. -1-
ş.+ yle 1259

şimden girü : Bundan sonra. -2-
ş. 3057, 3201

şimdi: Şimdi. -15-
ş. 0207, 0419, 1163, 1532, 1772, 1997, 2266, 2268, 2589,
3042, 3061, 3290, 3382, 3535
ş.+ den 2583

şīr: (Far.) **1.** Aslan. **2.** (Mecazen) yiğit, cesur kahraman. -20-
ş.- i ecel 0554
ş.- i Ḥæḳ 1601, 3427
ş.- i ner 0623, 1624, 1870, 2070, 2147, 2294, 2794, 3016
ş.- i rū 2202
ş.- i Yezdān 3350
ş. 0427
ş.+ ile 3401
ş.+ e 0629
ş.+ i 0626, 0677, 2484, 2822

şīrīn: (Far.) Tatlı, cana yakın, sevimli. -1-
ş. 1624

şitāb it - : (Far.+T.) Acele etmek, hızlı davranmak. -1-
ş. idüp 0323

şitāb ḳıl - : (Far.+T.) Acele etmek, hızlı davranmak. -1-
ş. ḳıldı 2274

şol: Şu. -4-
ş. 1262, 2100, 2548
ş.+ ki 2494

şöhre: (Ar.) Ünlü, şöhretli. -1-
ş.- i zemān oldı 0170

şölen: (<Moğ. *silen* > *şölön* "çorba"dan) Şölen, ziyafet. -1-
ş.+ den 2283

şöyle: Şöyle. -3-
ş. 0036, 1098, 1445

şūm: (Far.) Şom, uğursuz. -1-
Rūm-ı ş. 3608

şūr: (Far.) Karışıklık, kargaşa, fitne. -8-
ş. 0615, 1466, 1725, 1843, 2032, 2181, 2260, 3499
→ **şūr ḳıl - :** (Far.+T.) Kavga ve gürültü çıkarmak. -1-
ş. u şer ḳıldı 0961

şübhe: (Ar.) Şüphe, kuşku, tereddüt. -1-
ş. 0004

şükr: (Ar.) Allah'a duyulan minneti dile getirme. -3-
ş.- i Ḥæḳ 3688
ş. 3211
ş.+ in 2226
→ **şükr it(d) - :** (Ar.+T.) Allah'a minnettarlık sunmak.
ş. ider 2282
ş. itdi 2810

şümār: (Far.) Sayı, adet. -2-
ş. 3514, 3518
→ **şümār eyle - :** (Far.+T.)

Saymak. -1-
ş. eylegil 0219

tā: (Far.) **1.** Kadar, dek, değin. **2.** Ki. -49-
t. 0002, 0042, 0076, 0136, 0250, 0370, 0462, 0469, 0495,
0501, 0535, 0593, 0596, 0657, 0695, 0734, 1059, 1065, 1110,
1119, 1246, 1449, 1466, 1619, 1631, 1691, 1793, 2030, 2262,
2452, 2468, 2521, 2538, 2541, 2652, 2674, 2739, 2742, 2757,
2989, 3104, 3125, 3223, 3265, 3513, 3612, 3680, 3692

tā: (Far.) Eş, denk, benzer. -1-
t.+ sın 0533

ṭabaḳ: (Ar.) Tabak, yemek koymaya yarayan kap. -1-
ṭ.+ da 1858

ṭæbḫ : (Ar.) Mutfak, pişirme. -1-
ṭ. ola 3673

tābiʿ: (Ar.) Bağlı, izinden giden. -1-
t.+ i 1364
→ **tābiʿ ol - :** (Ar.+T.) Bağlanmak, hâkimiyet altına girmek. -2-
t. oldı 3095, 3300

ṭæbīb: (Ar.) Tabip, hekim, doktor. -1-
ṭ. 0032

tæʿbīr it(d) - : (Rüya) yorumlamak, tabir etmek. -1-
t. ider 2924

ṭæbl: (Ar.) Davul. -7-
ṭ.- i beşāret 0667
ṭ. 0654, 1608, 1618, 3059, 3649
ṭ.+ e 0655

tābūt: (Ar.) İçine ölünün konulduğu sandık. -5- **krş.** *tāpūt*.
t. 0122
t.+ a 2462, 2637
t.+ ınuñ 3139
t.+ iyle 0123
→ **tābūt it(d) - :** (Ar.+T.) İçine ölüyü koyabilmek üzere bir tabut yaptırmak. -1-
t. ider 2778

tāc: (Far.) Hükümdarlık alametlerinden biri olan baş kisvesi. -15-
t. 0085, 0329, 0348, 0433, 0568, 0623, 0626, 0632, 2533,
2758, 3348
t.+ ile 0569
t. ola 3698
t.+ ı 0411, 2343
t.+ ınuñ 0866
→ **tāc ol - :** (Far.+T.) (Başta) taç

bulunmak; hükümdarlık görevinde olmak. -1-

tāc-gāh: (Far.) Hükümdar sarayının bulunduğu şehir, başkent. -1-
t. 0290

tæʿcīl: (Ar.) Acele. -2-
t. 1704
t.+ dür 2681

tācir: (Ar.) Ticaretle uğraşan kimse, tüccar. -1-
t. 1488

tācüʾl-mürselīn : (Far.+T.) Peygamberlerin tacı, en yücesi ve en üstünü; Hz. Muhammed. -1-
t. 0864

tafṣīl: (Ar.) Ayrıntılı açıklama, tek tek belirleme. -1-
t.- i etbāʿın 0720

ṭaġ: Dağ. -15-
ṭ. 1659, 2198, 2233, 2346, 2884, 3170, 3646
t.+ idi 0539
ṭ.+ a 2234, 2885, 3648
ṭ.+ dan 2234, 3648
ṭ.+ ı 2218
ṭ.+ ını 3374

ṭaġıd -: Dağıtmak, birbirinden ayırmak, savurmak. -1-
ṭ.- ur 2062

ṭaġıl -: **1.** Dağılmak, birlik ve beraberliği bozulmak. **2.** Ayrılmak, uzaklaşmak. -8-
ṭ.- dı 1361, 1468, 2813, 3069, 3197
ṭ.- up 1467, 2228, 2302

ṭaġla -: Acısı yüreğine işlemek, ızdırap vermek. -5-
ṭ.- dı 2308, 3124, 3438
ṭ.- dılar 2027
ṭ.- yu 2777

tæḥiyyāt ol - : (Ar.+T.) Saygı, selam ve dualar sunulmak. -2-
t. ü selām olsun 0029, 2861

tæḥḳīḳ eyle - : (Ar.+T.) Gerçekleştirmek. -1-
t. eyledi 0620

tæḥḳīḳ it(d) - : (Ar.+T.) Onaylamak, kabul etmek. -1-
t. ider 0745

tæḥḳīḳ ol - : (Ar.+T.) Gerçekleşmek. -1-
t. oldı 2301

tæḥrīḳ it(d) - : (Ar.+T.) Hareket etmek. -1-
t. ider 3104

tæḥsīn ḳıl - : (Ar.+T.) Beğenmek, takdir etmek, tebrik etmek. -1-
t. ḳıldı 1847

tæẖt: (Far.) Hükümdarlık yetkisi. -46-
t. 0086, 0290, 0354, 0382, 0509, 0525, 0569, 2533, 2758,
3348
t.+ æ 0209, 0396, 0634, 1113, 1485, 1486, 2018, 2019, 2020, 2021, 2251
2329, 3356
t.+ de 0659, 3510
t.+ i 1480, 2058, 2153
t.+ in 0329, 0348
t.+ ine 0912, 1220, 1347, 1385, 3435, 3563, 3571
t.+ inde 0952, 0964, 1013, 3489
t.+ ini 0253, 0527, 1540
t.+ iyle 0087
t.+ ine 0699

tæẖtæ: (Far.) Büyük Haç vb. objeleri taşımak üzere kullanılan platform, stant. -2-
t. 2609
t.+ leri 2208

tæẖteʾs̱-s̱erā : (Far.+T.) Toprak altı. -1-
t. 0076

tæẖt-gāh : (Far.) Hükümdar tahtının bulunduğu yer, başkent. -1-
t. 0426

→ **tæẖt-gāh ḳıl - :** (Far.+T.) Başkent yapmak, başkent olarak belirlemek. -1-

t. ḳılmışdı 3462

tāḳæt: (Ar.) Kuvvet, güç, mecal. -1-
t.+ i 3206

- *Tamâm idince mutrib* ***nevbetini*** */ Şehün tâk itmiş-idi* ***tâkætini*** (ŞHŞŞ, mes.1997)
- *Zahmeti üstine örtüp* ***zahmeti*** */ Gider idi gerçi yokdı* ***tâkæti*** (AHPA, mes.3224)
- *Gördi hâkân tâk oldı* ***tâkæti*** */ Kalmadı Mâh-ile cenge* ***kudreti*** (KMMD, mes.994)

tæḳdīr ol - : (Ar.+T.) Kaderde yazılmış olmak, nasip edilmek. -2-
t. olmadı 3444
t. olsa 1975

ṭaḳın -: Kuşanmak, silah veya zırh gibi savaş aletlerini üzerine almak. -1-

ṭ.- up 1735

tæḳrīr it(d) - : (Ar.+T.) Arz etmek, deyivermek, bir bir anlatmak. -1-
t. ider 2924

tæḳsīm it - : (Ar.+T.) Paylaştırmak, pay olarak vermek. -2-
t. ider 0860, 1413

tæḳsīm ḳıl - : (Ar.+T.) Paylaştırmak, pay olarak vermek. -1-
t. ḳıldı 1614

tæḳṣīr ol : (Ar.+T.) Eksik olmak, azalmak. -1-
t. olmadı 3444

tæḳvā: (Ar.) Dinin yasakladığı şeyleri ya da bu konuda şüphe duyulanları yapmama, günah işlemekten kaçınma, züht. -3-
t. 0180
ehl-i t.+ dur 3677
t.+ sıydı 0187

tæḳvīm : (Ar.) Zamanı yıllara, aylara ve günlere ayıran yöntem. -1-
istiḫrāc-ı t. ḳıldı 0210

ṭal -: 1. Suyun içine bütün vücuduyla ve hızla girmek. **2.** Bir yerin içine girmek. **3.** Bir düşünceye, duyguya kendini kaptırmak. -4-
ṭ.- a 2187
ṭ.- ar 0637, 2700, 2837

ṭalbın - : Heyecanlanmak. -1-
ṭ.- ur 1657

ṭæleb: (Ar.) İstek, dilek. -1-
ṭ. 2614

→ **ṭæleb it(d) - :** (Ar.+T.) İstemek, dilemek. -2-
ṭ. iderler 2688
ṭ. itdi 0200

→ **ṭæleb ḳıl - :** (Ar.+T.) İstemek, dilemek. -8-
ṭ. ḳıldı 0904, 2234
ṭ. ḳıldılar 1825, 3648
ṭ. ḳılmaz 1937
ṭ. ḳılur 1921
ṭ. ḳıluram 2788
ṭ. ḳıluruz 2613

→ **ṭæleb ol - :** (Ar.+T.) İstenmek, talep edilmek. -1-
ṭ. olınmadın 0875

ṭāliʿ: (Ar.) Talih, kısmet. -1-
ṭ.+ de 1149

ṭālib ol - : (Ar.+T.) Talip olmak, istemek, isteklisi olmak. -2-
ṭ. olur 2985
ṭ.+ i ol 0548

tæʿlīm eyle - : (Ar.+T.) Bildirmek, anlatmak. -1-
t. eyledi 1949

tæʿlīm it(d) - : (Ar.+T.) Bildirmek. -4-
t. ider 0129, 0671, 3315, 3422

ṭamaʿ eyle - : (Ar.+T.) Bir şeyi hırsla arzulamak, gönül vermek, çok istemek. -1-
ṭ. eyledi 1338

ṭamaʿ ḳıl - : (Ar.+T.) Tamah etmek. -1-
ṭ. ḳıldılar 1452

ṭamaʿ ol - : (Ar.+T.) Tamah olmak, göz dikilmek. -1-
ṭ. olup 0859

ṭamu: (Soğd.) Cehennem. -1-
ṭ. 2711
→ **ṭamu ol - :** (Soğd.+T.) Cehenneme dönmek, cehenneme benzemek, cehennem gibi olmak. -1-
ṭ. oldı 2665

ṭañ: Tamah. -1-
ṭ.+ um 1866

ṭaña bat - : Çok şaşırmak, hayretler içinde kalmak. -1-
ṭ.- dı 2415

ṭaña ḳal - : Şaşırmak, hayretler içerisinde kalmak. -15-
ṭ.- dı 1627, 1854, 2128, 2190, 2213, 2279, 2478
ṭ.- dılar 0661, 2388
ṭ.- dum 2491
ṭ.- ur 1715, 2069, 2081, 3443, 3488

ṭañla -: Tan ağarmak, şafak sökmek, sabah olmak. -1-
t.- cak 0790

ṭañla - : Çok şaşırmak, hayretler içerisinde kalmak. -2-
ṭ.- dı 2376, 2769

Tañrı: Tanrı, Allah. -8-
T. 2135, 2505, 2684, 2743
T.+ dan 2498
T.+ dur 2610
T.+ um 2720
T.+ uñ+ durur 2612

Tañrıluḳ : Tanrılık, ilahlık, yaratıcılık, uluhiyet.-1-
T. 0213

ṭanuḳ: Şahit. -1-
ṭ. 2707

ṭanuşuḳ ḳıl - : Ülfet ve ünsiyet kurmak, tanışlık etmek. -1-
ṭ. ḳılur 2334

ṭænza al - : (Ar.+T.) Alaya almak, maskaraya almak. -1-
ṭ.+ a alur 3483

ṭap -: 1. Tanrı olarak kabul etmek, ilah olarak tanıyarak bağlılığını

göstermek. **2.** İtaat etmek, boyun eğmek. **3.** İbadet etmek. -14-
ṭ.- ar 0302, 0361, 2610
ṭ.- ardı 0360
ṭ.- dı 2415, 2508
ṭ.- dılar 0143
ṭ.- duñ 2370
ṭ.- em 3201
ṭ.- madısa 2535
ṭ.- madıysa 2287
ṭ.- maḳdan 0151, 0155
ṭ.- uñ 0876

ṭapdur - : Taptırmak, Tanrı olarak kabullendirip ibadet ettirmek. -1-
ṭ.- ur 0214

ṭapu: 1. Kat, huzur. **2.** Vücut, beden. -9-
ṭ.+ ñ 0628, 2492
ṭ.+ ña 0772, 1853, 1996, 2272, 2508
ṭ.+ ya 2367, 3667

ṭapu ḳıl - : 1. Hürmet göstermek, tazim etmek. **2.** İtaat etmek, boyun eğmek. -6-
ṭ.- dı 1717, 2413, 2753, 2907
ṭ.- dılar 1819
ṭ.- ur 2380

tāpūt: -1- **bkz.** ve **krş.** *tābūt*.
t.+ ın 0801

ṭar: Dar, genişliği az olan. -1- **krş.** *tār ḳıl-*.
ṭ. 2841

ṭār ḳıl - : Dünyayı dar etmek, baskı altına almak, zaptetmek. -1- **krş.** *tar*.
ṭ. ḳıldı 2314

- *Karşudan ansuzdan kopdı bir **gubâr** / Şöyle kim rû-yi semâyı kıldı **târ*** (HZMS, mes.5069)

ṭara -: Bir yeri dikkatle araştırmak, arayıp taramak, her köşeyi kontrol etmek. -1-
ṭ.- yam 3374

- DS: *taramak* "İyice yoklayarak, araştırarak geçmek." (Niğde)
- DS: *taramak* "İyice araştırmak" (Artvin Yusufeli Uşhum köyü)

tārāc it - : (Far.+T.) Yağmalamak. -2-
t. itdiler 2290, 3651

ṭæræf: (Ar.) Taraf, cihet, yön. -5-
ṭ. 1902, 2206
ṭ.+ den 2035, 3194, 3402

ṭærḥ eyle - : (Ar.+T.) (Sözü, anlatıyı) kısaltmak. -2-
ṭ. eyledüm 3553, 3684

ṭærḥ it(d) - : (Ar.+T.) (Sözü, anlatıyı)

kısaltmak. -1-
ṭ. idem 0899

tārīḫ (1) : (Ar.) **1.** Tarih alanı, tarih ilmi. **2.** Tarih kitabı, tarihî konuda yazılmış eser, kronik. -6-
t. 0817, 1549, 2865, 2875, 2945
ehl-i t.+ ile 0094

tārīḫ (2) : (Ar.) **1.** Tarih, yıl. **2.** Önemli bir olayın tarihini ebcet hesabıyla mazun olarak yazılması. -17-
t.- i diger 1556
t.- i onād 1574
t. 1380, 1400, 1564, 1573, 2868, 3251
hicret-i t. 1575, 2878, 2944
t. olur 1552
t.+ i 0955, 1555, 1566
t.+ in 1553, 1563

tār-mār it(d) - : (Far.+T.) Dağıtmak, darmadağın etmek, perişan etmek. -2-

t. ide 3629
t. ider 2424

tār-mār ḳıl - : (Far.+T.) Dağıtmak, darmadağın etmek, perişan etmek. -1-
krş. *tār-u-mār ḳıl-*.
t. ḳıldı 2419

tār-mār ol - : (Far.+T.) Dağılmak, darmadağın olmak, perişan olmak. -7-
krş. *tār-u-mār ol-*.
t. oldı 2179, 2258, 2302, 3197, 3247, 3280
t. olurlar 3616

ṭart -: 1. (Kılıç) sallamak. **2.** Çekmek, tartmak. -2-
ṭ.- arlardı 2063
ṭ.- uban 0655

ṭaru: Darı. -1-
ṭ. 2407

tār-u-mār it(d) : (Far.+T.) Dağıtmak, darmadağın etmek, perişan etmek. -1-
t. itdi 1966

tār-u-mār ḳıl - : -4- **bkz.** ve **krş.** *tār-mār ḳıl-*.
t. ḳıldı 3090, 3609
t. ḳıldılar 2219
t. ḳıluban 2041

tār-u-mār ol - : -3- **bkz.** ve **krş.** *tār-mār ol-*.
t. oldı 0664, 1361
t. olur 1470

taṣdīḳ eyle - : (Ar.+T.) Onaylamak. -2-
t. eyledi 0620
t. eyleyüp 0877

taṣdīḳ it(d) - : (Ar.+T.) Onaylamak. -1-
t. ider 0745

tæṣnīf eyle- : (Ar.+T.) Bir eseri tertip ve telif etmek, kitap yazmak. -1-
t. eylemişdi 14937

tæṣnīf it(d) - : (Ar.+T.) **1.** Bir eseri tertip ve telif etmek, kitap yazmak. **2.** Bulmak, icat etmek. -3-
t. ider 0146, 0203, 0211

ṭaş: Taş. -32-
ṭ. 1661, 1912, 2374, 2391, 2574, 2575, 2597, 2602, 2645, 2646, 3630, 3646
ṭ.+ ile 2403, 3353
ṭ.+ a 2156
ṭ.+ da 0546
ṭ.+ dan 0142, 0186, 0198, 0547, 0549, 2155, 2662
ṭ.+ ı 1676, 1677, 2218, 2346, 2600, 2604, 3170
ṭ.+ ını 3374

ṭaş: Dış. -2-
ṭ. 2608, 2773

ṭaşı -: Taşımak, götürmek. -1-
ṭ.- rlar 3105

ṭaşra: Dışarı. -19-
ṭ. 0788, 1629, 2032, 2096, 2098, 2114, 2309, 2325, 2376,
2579, 2641, 2696, 2834, 2835, 3451
ṭ.+ da 3113
ṭ.+ ya 2027, 2324, 3448

Tatar: Tatar. -14- **krş.** *Tatār*:
T. 0220, 3033, 3038, 3252, 3270, 3276, 3283, 3284, 3285,
3296
T.+ ı 3037, 3038, 3091
T.+ uñ 3053

Tatār: -1- **bkz.** ve **krş.** *Tatar*.
T. 3090

ṭatlu: 1. Tadı hoş olan, lezzetli. **2.** Hoş, güzel, iyi. -2-
ṭ. 2337, 2590

ṭāʿūn: (Ar.) Veba. -2-
ṭ.+ ile 0827, 0828

tāʾūs: (Fars. *ṭā'ūs* < Ar. *ṭa'ūs* < Yun.) Sülüngiller familyasından, tiz sesli, erkeğinin kuyruğu çok uzun, süslü, parlak ve güzel renkli çok büyük kuş. -1-
t. 1857

ṭavar: Mal. -2-
ṭ. 2438
ṭ.+ a 3514

ṭavış: Hafif ses. -1-
ṭ. 3013

ṭævīl ol - : (Ar.+T.) Uzun sürmek. -1-

ṭ. olmaz 0504

tavuḳ it - : Tavuğa benzetmek. -1-
t. itdi 2732

ṭayısı oġlı : Dayı oğlu; bir kimsenin dayısının oğlu. -1-
ṭ.+ ydı 1112

tæʿyīn ol - : (Ar.+T.) Yerleşmek. -1-
t. oldılar 1603

tażarruʿ ḳıl - : (Ar.+T.) Yalvarmak, yakarmak. -1-
t. ḳılup 1663

tāzī: (Far.) At, Arap atı. -4-
t. 1913, 2710
esb-i t.+ ler 2625, 2693

tæʿẓīm eyle - : (Ar.+T.) Hürmet ve saygı göstermek, ululamak. -1-
t. eyleyüben 0089

tæʿẓīm id(t) - : (Ar.+T.) Hürmet ve saygı göstermek, ululamak. -1-
t. ider 1413

tē: (<Far. *tā*) Kadar, değin. -1-
t. 3096

- DS: *te* (Çüngüş, Çermik Diyarbakır)

teʿælluḳ : (Ar.) İlgi, alaka. -1-
t. 2332

tebāh eyle - : (Far.+T.) Mahvetmek, yerle bir etmek, yıkmak, bozguna uğratmak, tahrip etmek. -2-
t. eyledi 0804, 3331

tebāh it(d) - : (Far.+T.) Mahvetmek, yerle bir etmek, yıkmak, bozguna uğratmak, tahrip etmek. -2-
t. itdi 0528
t. itmiş 2095

tebāh ḳıl - : (Far.+T.) Mahvetmek, yerle bir etmek, yıkmak, bozguna uğratmak, tahrip etmek. -7-
t. ḳıldı 0992, 1052, 1057, 3304, 3528
t. ḳıldılar 0914
t. ḳılur 1485

tebāh ol - : (Far.+T.) Mahvolmak, yerle bir olmak, yıkılmak, bozguna uğramak, tahrip olmak. -8-
t. oldı 0827, 0853, 1023, 1025, 1100, 3346
t. olmış 0698
t. olur 1319

tebdīl: (Ar.) Değiştirme, değişiklik. -

1-
t.+ durur 1231

tebdīl it(d) - : (Ar.+T.) Kimliğini gizlemek üzere kılık değiştirmek. -1-
t. 0785

tebdīl ḳıl - : (Ar.+T.) Kimliğini gizlemek üzere kılık değiştirmek. -1-
t.- i ṣūret ḳıluban 2984

tedbīr: (Ar.) Tedbir, hazırlık, önlem. -11-
t. 0423, 1896
t.+ ile 3653
t.+ iledi 1050
t.+ de+y+ idi 0773
t.+ i 0846, 2989
t.+ i+ le 3656
t.+ in 2690
t.+ inde 3588
t.+ ini 2991
→ **tedbīr it(d) - :** (Ar.+T.) **1.** Planlamak, strateji geliştirmek, organize etmek, hazırlık yapmak. **2.** Önlem almak. -6-
t. ider 0617, 1633, 1690, 3058, 3385
t.+ idi 1691
→ **tedbīr ḳıl - :** (Ar.+T.) **1.** Planlamak, strateji geliştirmek, organize etmek, hazırlık yapmak. **2.** Önlem almak. -2-
t.- i ḥærb ḳıldı 1631
t. ḳılasuz 3641
→ **tedbīr ol - :** (Ar.+T.) Tedbir alınmak, önlem alınmak. -1-
t. oldı 0608

teʾennīye : (Ar.) Zahmet, sıkıntı. -1-
t. 0081

tefekkür eyle - : (Ar.+T.) Düşünmek. -1-
t. eyledi 2911

teferrüc : (Ar.) Dolaşma, gezinme. -1-
t. 0548
→ **teferrüc ḳıl - :** (Ar.+T.) (Bir kitabın sayfaları arasında) gezintiye çıkmak, dolaşmak, incelemek. -2-
t. ḳıl 0895, 1578

teferrüc-nāme : (Ar.+Far.) İbret nazarıyla sayfaları arasında gezintiye çıkılacak eser. -1-
t. 1577

Teferrüc-nāme : (Ar.+Far.) Enverî tarafından *Düstûr-nâme*'den önce telif edilerek II. Mehmed'e (ö. 886/1481) sunulan eser. -4-
T. 0936
T.+ ʾi 0035, 0895, 3505

tefrīk it(d) - : (Ar.+T.) Ayırmak. -1-
t. ider 0135

tefriḳa : (Ar.) Ayrılık, bölünme, ihtilaf, fitne. -1-
t. 1466

→ **tefriḳa eyle - :** (Ar.+T.) Ayırmak. -1-
t. eyledi 0576

→ **tefriḳa ḳıl - :** (Ar.+T.) Bölmek, ayırmak. -1-
t. ḳılur 0244

→ **tefriḳa ol - :** (Ar.+T.) Bölünmek, ayrılmak, ihtilaf ortaya çıkmak. -1-
t. oldı 3069

teg: Tek, yalnız, tek başına. -1-
t. 3375

tehī: (Far.) Boş. -1-
t. 0364

teʾẖīr it(d) : (Ar.+T.) Oyalamak. -1-
t. ider 3058

teḳarrub : (Ar.) Yakınlık, yaklaşma, bir kimseye ya da makama yakın olma durumu. -1-
t. 3103

tekbīr eyle -: (Ar.+T.) Müslümanlıkta Tanrı'nın büyüklüğünü, yüceliğini anmak için söylenen ve "Allahuekber" sözüyle başlayan duayı okumak. -1-
t. eyleyüben 1971

tekbīr it(d) - : (Ar.+T.) Müslümanlıkta Tanrı'nın büyüklüğünü, yüceliğini anmak için söylenen ve "Allahuekber" sözüyle başlayan duayı okumak. -1-
t. ider 3078

tekellüf eyle - : (Ar.+T.) Kefil olmak. -1-
t. eyledi 2019

tekfūr: (<Erm. *takavor*) Bizans İmparatorluğu zamanında askerî ve idari hizmetlerde bulunan valilik düzeyindeki Anadolu ve Rumeli'deki Hristiyan beylerine verilen ad. -92-
krş. *tekūr*.
t.- ı dizmanuñ 3410
t.- ı ḥiṣār 2098
t.- ı Rūm 3470
t.- ı zār 3587
t. 1687, 1970, 1982, 1985, 1993, 1994, 2105, 2112, 2120,
2121, 2127, 2128, 2189, 2190, 2213, 2250, 2267, 2282, 2329,
2332, 2342, 2343, 2344, 2347, 2368, 2370, 2373, 2422, 2457, 2459,
2468, 2474, 2476, 2507, 2517, 2521, 2522, 2753, 2757
t.+ idi 2249

t. idügin 2461
t.+ ile 1959, 2399, 2465
t.+ a 2338, 2341, 2508, 2760
t.+ dur 2482, 2554
t.+ ı 1592, 1696, 1716, 2106, 2157, 2248, 2349, 2450, 2460,
2479, 2480, 2764, 3108, 3120, 3308, 3363, 3602
t.+ ıdur 2268
t.+ ına 2142, 2294, 3603
t.+ ını 1883, 1926, 3468
t.+ ınuñ 1969
t.+ uñ 1884, 1927, 1928, 1971, 2006, 2119, 2253, 2260, 2339,
2378, 2381, 2439, 2512
→ **tekfūr it - :** (<Erm. *takavor*+T.) **1.** Bir kimseyi tekfur olarak tayin etmek. -2-
t. idelüm 2331
t. itdiler 2256
→ **tekfūr ol - :** (<Erm. *takavor*+T.) Tekfur olmak, tekfurluk görevine gelmek. -2-
t. oldı 2548
t. olur 3102

teklīf: (Ar.) Teklif. -1-
t.+ i 1306

tekrār it(d) - : (Ar.+T.) Tekrar etmek. -1-
t. ider 2668

tekūr: -1- **bkz.** ve **krş.** *tekfūr*.
t.+ ı 2254

telef: (Ar.) Aşınmış. -1-
t. 2033
→ **telef ḳıl - :** (Ar.+T.) Perişan etmek. -1-
t. ḳıla 2558

teʾlīf: (Ar.) İcaet etmek, bulma, ortaya çıkarma. -4-
t.+ i 0212
→ **teʾlīf it(d) - :** (Ar.+T.) İcat etmek.
t. ider 0146, 0203, 0211

temām: (Ar.) Hepsi, tümü. -57-
t. 0043, 0088, 0091, 0094, 0096, 0125, 0141, 0168, 0172, 0294,
0462, 0494, 0501, 0509, 0586, 0861, 0930, 0938, 0952, 0955, 0970,
0981, 0986, 1013, 1021, 1026, 1034, 1040, 1081, 1126,
1241, 1250, 1269, 1280, 1284, 1433, 1459, 1509, 1536, 1549, 1580,
1585, 1685, 1964, 2356, 2378, 2472, 2506, 2535, 2659, 2944,
3160, 3251, 3269, 3510, 3620, 3647
→ **temām eyle - :** (Ar.+T.) Tamamlamak. -2-
t. eyledi 0208
t. eyledüm 3688
→ **temām ḳıl - :** (Ar.+T.)

Tamamlamak. -1-

t. ḳıldum 0035

→ **temām ol - :** (Ar.+T.) Tamamlanmak. -16-

t. ola 1437

t. oldı 0193, 1026, 2546, 2583, 2644, 2799, 2863, 3345

t. olmışdur 2873, 2876

t. oluban 0935

t. olup 1132

t. olur 0838, 1200, 1321

temāşā: (Far.+T.) Gözleme, seyretme, seyir. -1-

t.+ ya 2885

→ **temāşā ḳıl - :** (Far.+T.) Gezmek; seyretmek, bakmak, gözlemlemek, izlemek. -2-

t. ḳıl 1545

t.+ lar ḳılur 1909

temelluḳ ḳıl - : (Ar.+T.) Yaltaklanmak, yağcılık etmek. -1-

t. ḳıldı 1718

ten: Beden, vücut. -9-

t.+ de 2474

t.+ den 0153

t.+ i 0977, 1039, 1104, 1271, 1445, 1657

t.+ üm 0118

teng: Bataklık. -1-

t. 0678

teng it(d) - : (Far.+T.) Sıkıntı vermek. -1-

t. ider 1144

teng ḳıl - : (Far.+T.) Sıkıntı vermek. -1-

t. ḳıldı 1395

teng ol - : (Far.+T.) Sıkıntı hâli ortaya çıkmak. -1-

t. ola 0384

tengī: (Far.) Darlık, kıtlık. -1-

t.+ den 3392

tenhā: 1. Tek başına, yalnız. **2.** Gizli, gizlice, gizlenerek, fark ettirmeden. -12-

t. 0842, 0856, 1714, 1833, 2072, 2181, 2192, 2834, 3011, 3428, 3433, 3454

terbiyet : (Ar.) Eğitim, terbiye. -1-

t. 0315

terg ḳıl - : (Ar.+T.) -1- **bkz.** ve **krş.** *terk ḳıl-*.

t. ḳıldı 3548

terk it(d) - : (Ar.+T.) Terk etmek, bırakmak, ayrılmak. -12-

t. ide 0445

t. idem 2490

t. ider 0688, 1438, 2175, 2780
t. ider idi 0420
t. idüben 1451, 3348
t. it 2327
t. itdi 0456, 3423

terk ḳıl - : (Ar.+T.) Terk etmek, bırakmak, ayrılmak. -1- **krş.** *terg ḳıl-*.
t. ḳılmazam 0615

ters: (Far.) Korku. -1-
t. 3399

Tersā: (Far.) Hristiyan. -1-
ʿævn-i T. eyledi 1595

ters-nāk ol - : (Far.+T.) Korkmak, korkuya kapılmak -1-
t. oldı 0636

teṣædduḳ ḳıl - : (Ar.+T.) Sadaka vermek. -1-
t. ḳıldı 2810

tesāmuʿ eyle - : (Ar.+T.) Duymak, işitmek. -1-
t. eyledük 2941

tesbīḥ: (Ar.) Allah'ın her türlü kusurdan uzak olduğunu dile getirme. -1-
t.+ ile 0020

teslīm ḳıl - : (Ar.+T.) Emir ve yönetimine almak. -1-
t.- i mülūk ḳılurdı 0353

teslīm eyle - : (Ar.+T.) Teslim etmek, vermek, bırakmak zorunda kalmak. -1-
t. eyledi 1647

teslīm it(d) - : (Ar.+T.) Teslim etmek, vermek, bırakmak zorunda kalmak. -9-
t. ider 0129, 0671, 0860, 1320, 3422, 3481
t. idüñ 2332
t. itdiler 2102, 2344

teşhīr it(d) - : (Ar.+T.) Suçlu, mahkûm ya da aşağılanmak istenen bir kişiyi ibret olsun diye halka açık şekilde dolaştırmak. -1-
t. ider 1120

teşne: (Far.) Kap, leğen. -1-
t. 1719

- DS: *teşne* "leğen" (Nazimiye Tunceli)

teşvīş: (Ar.) Karışıklık, bulandırma. -1-
t.+ ini 3063

tetebbuʿ eyle - : (Ar.+T.) Bir konuyu detaylıca incelemek, araştırmak. -1-
t. eyledük 2941

tevārīḫ: (Ar.) Tarihler; yaşanmış olaylar. -3-
t.- i mülūk 0036
t.+ i 1545, 2941

tevbe ḳıl - : (Ar.+T.) Tövbe etmek, Allah'tan bağışlanma dilemek. -2-
t. ḳıldı 1528
t. ḳılmadı 0558

tevḥīd: (Ar.) Allah'ın birliğine inanma. -2-
t.+i 0181
ʿilm-i t.+ i 0351

ṭıḳ -: 1. Bir yere sıkıştırmak. **2.** Birbirine katmak, karıştırmak. -3-
ṭ.- ar 2840, 3430
ṭ.- mağıl 2123

ṭılısım: -1- **bkz.** ve **krş.** *ṭılısım*.
ṭ. 3419

ṭılısm: (Ar.) Tılsım, büyü. -1- **krş.** *ṭılısım*.
t.+ ı 0455

ṭın -: Aldırış etmek, oralı olmak. -2-
ṭ.- mayup 2667
ṭ.- maz 2668

ṭınāb: (Ar.) Çadırı kazığa baplayan ip. -1-
ṭ.+ ın 3198

ṭış: Dış; bir şeyin dış bölümü. -2-
ṭ.+ ı 1677
ṭ.+ ları+ dı 2555

tīġ: (Far.) Kılıç. -16-
t.- i bürān 1735
t.- i bürrān 3019, 3081, 3364, 3430
t.- i bürrāndur 1641, 2132
t.- i bürrānı 2837
t. 1673, 2707, 2836, 3016
t.+ ile 3205
t.+ den 2042, 2678
t.+ ler 1890

tilmīẕ: (Ar.) Öğrenci. -1-
t.- i Ġazālī-i İmām oldı 1258

tīr : (Far.) Ok. -3-
t.- i ḳæżā+y+ içün 2217
t. 1235
nāvek-i t. 3184

tīr-bārān it - : (Far.+T.) Ok yağmuruna tutmak. -1-
t. itdiler 3189

tīr-endāz : (Far.) Ok atan, okçulukta mahâret sahibi olan.-1-
t.+ lar 0380

tīz-çeng : (Far.) Savaşta çevik, atik olan. -1-

Eşk-i t. 0345

tīz-rek: (Far.+T.) Hızlıca. -1-
t. 1667

ṭoġ -: 1. Doğmak, dünyaya gelmek. **2.** (Güneş) doğmak; sabah olmak. -22-
ṭ.- an 1600
ṭ.- ar 0263, 0823, 3328, 3330
ṭ.- dı 0263, 0738, 0871, 1483, 1604, 2944, 2967, 2999, 3132
ṭ.- dıġı 0739, 1878
ṭ.- dıġından 3331
ṭ.- dum 1976
ṭ.- ınca 0569, 2875
ṭ.- uban 2937, 2942

ṭoġan: Küçük kuşları ve fareleri yiyerek beslenen, yetiştirilerek kuş avında kullanılan bir tür yırtıcı kuş, (Falco peregrinus). 2-1-
ṭ.+ ı 3634

ṭoġra -: Doğramak, parçalamak. -3-
ṭ.- dı 1654, 1935, 2039

ṭoġrı: 1. Gerçek, sahih. **2.** Dost, ihanet içerisinde olmayan. -5- **krş.** *ṭoġru*.
ṭ. 0185, 2333, 2805, 3179

ṭoġrılıġ : Sadakat. -1-
ṭ.+ ından 3479

ṭoġru-1- **bkz.** ve **krş.***ṭoġrı*.
ṭ. 2953

ṭoġur -: Doğurmak, dünyaya getirmek. -2-
ṭ.- up 0432
ṭ.- ur 0098

toḳad: Kapı. -3-
ṭ. 2842
t.+ ı 2845, 2846

ṭoḳın -: Dokunmak, değmek, çarpmak, isabet etmek. -3-
ṭ.- dı 2316, 2647
ṭ.- ursa 0381

ṭoḳsan: Doksan. -2-
ṭ. 0193
ṭ. olup 0955

ṭoḳsan altı : Doksan altı. -1-
ṭ. idi 3250

ṭoḳsan biş : Doksan beş. -1-
ṭ. yil olmışdur 0938

ṭoḳsan ṭoḳuz : Doksan dokuz. -1-
ṭ. 2966

ṭoḳuz: Dokuz. -7-
ṭ. 0927, 1057, 1180, 3249, 3309
ṭ. olur 2872
ṭ.+ u 0879

ṭoḳuzıncı : Dokuzuncu, dokuzuncu sıradaki. -1-
ṭ. 0052

ṭoḳuz yüz : Dokuz yüz. -3-
ṭ. 0126, 2876
ṭ. olup 0149

ṭoḳuz yüz ḳırḳ : Dokuz yüz kırk. -2-
ṭ. 0096
ṭ.+ a 0106

ṭoḳuz yüz yigirmi : Dokuz yüz yirmi. -1-
ṭ. oldı 0139

ṭol -: Dolu duruma gelmek. -43-
ṭ.- ar 0819, 0924, 1170, 2227, 2240, 2362, 3032
ṭ.- dı 0148, 0977, 1652, 1706, 1725, 1955, 1957, 1977, 2038,
2063, 2245, 2455, 2581, 2584, 2640, 2697, 2710, 2838, 3154,
3361, 3363, 3393, 3398, 3507
ṭ.- dılar 0264, 1924, 2237, 2242, 2296
ṭ.- mış 1972
ṭ.- mış+ idi 1739, 2459, 3527
ṭ.- mışdur 2670
ṭ.- updur 2975

ṭolaşdur - : Dolaştırmak, çevirmek, idare etmek. -1-
ṭ.- up 2519

ṭoldur - : Doldurmak, dolu hâle getirmek. -11-
ṭ.- dı 0125
ṭ.- up 2556
ṭ.- ur 0758, 1129, 1789, 2454, 2839, 3637
ṭ.- urlar 2056, 2220, 2541

ṭolu: Dolu, sayıca çok. -14-
ṭ. 1661, 2097, 2113, 2134, 2162, 2555, 2559, 2608,
2631, 2660, 2817, 3165, 3170
ṭ.+ dur 3067
→ **ṭolu ḳıl - :** Dolu hâle getirmek. -1-
ṭ. ḳılur 1811
→ **ṭolu ol - : 1.** Dolu hâlde olmak, dolu hâle gelmek. **2.** Her yeri kaplamak. -3-
ṭ. ola 2170
ṭ. oldı 1791, 2043

ṭolu : İçki, şarap. -1-
ṭ.+ yı 3180

ṭomur -: Kanamak. -1-
ṭ.- dı 1226

ṭon: Elbise, giysi, kıyafet. -6-
ṭ.+ ı 2485
ṭ.+ ın 2384
ṭ.+ ına 0859, 1452
ṭ.+ ları 1858, 2470

ṭon -: 1. Donmak, buz tutmak. **2.** Hastalıktan dolayı akli melekeleri zayıflamak. -2- **krş.** *ṭoñ*.
ṭ.- ar 2773
ṭ.- dı 2291

ṭoñ -: Donmak, buz tutmak. -1- **bkz.** ve **krş.** *ṭon-*.
ṭ.- usar 2420

ṭonat -: Hazırlatmak, teçhizatla doldurmak. -1-
ṭ.- dı 1699

ṭonlu: Donatılmış, teçhizatlı. -2-
ṭ. 2395, 3272

ṭoñuz: Domuz; düşman askeri. -1-
ṭ.+ ları 2680

toparla - : Toplayıp götürmek. -1-
t.- dı 2438

ṭopraġ: Toprak. -5- **krş.** *ṭopraḳ*.
ṭ. 1789, 3348
ṭ.+ a 2901
ṭ.+ ı 2460, 3353

ṭopraḳ: Toprak. -2- **krş.** *ṭopraġ*.
ṭ. 0586
ṭ.+ ları 2403

ṭopṭolu: Dopdolu. -5-
ṭ. 1629, 3549
ṭ.+ dı 1762
ṭ.+ y+ idi 1626, 3401

ṭopṭolu ḳıl - : Dopdolu hâle getirmek. -1-
ṭ. ḳıldılar 2288

ṭovur -: Doğurmak (?). -1-
ṭ.- ur 3488

ṭoy -: 1. Açlığını gidermek, tok duruma gelmek. **2.** Tatmin olmak. -3-
ṭ.- a 3673
ṭ.- dı 2335
ṭ.- dılar 2154

ṭoyla -: Ziyafet vermek, yedirip içirmek, ağırlamak. -7-
ṭ.- dı 0711, 1647, 1907, 3332, 3458, 3596
ṭ.- mış 1589

ṭoyum eyle - : Ganimete kavuşturmak, zengin etmek. -1-
ṭ. eyledi 1826

ṭoyum ḳıl - : Ganimete kavuşturmak, zengin etmek. -1-
ṭ. ḳılur 2751

ṭoyum ol - : Ganimete kavuşmak, çokça ganimet elde etmek. -1-
ṭ. oldı 2639

ṭoyur -: 1. (Makam, mevki vererek) memnun etmek. **2.** (Ganimet malıyla) tatmin etmek. -3-
ṭ.- dı 1616
ṭ.- up 2150
ṭ.- ur 2194

toz: Toz. -3- **krş.** *ṭoz*.
t. 2437
t.+ ı 1789, 2144

ṭoz: -1- **bkz.** ve **krş.** *toz*.
ṭ. 2406

töhmet: (Ar.) Fitne. -1-
t. 0317
→ **töhmet it - :** (Ar.+T.) İftirada bulunmak, dedikodu yapmak, çekiştirmek. -1-
t. itdiler 0919

ṭūfān: (Ar.) **1.** Tufan, fırtına. **2.** Nûh Peygamber zamanında gerçekleşen yağmur ve kasırga afeti. -5-
ṭ. 0158, 0160, 0164, 0165
mevc-i ṭ.+ dan 0011

tuḥf: (<Ar. *tuḥfe*) Hediye, armağan. -1-
t.+ ile 0609

ṭūl: (Ar.) **1.** Çokluk, fazlalık. **2.** Boy, uzunluk. -2-
ṭ.- i emel 1578
ṭ.+ ini 0205

ṭulūʿ it - : (Ar.) (Güneş) doğmak. -1-
ṭ. itdi 2691

ṭunuḳ ol - : Nesnelerin parıltısı yahut etrafın toz ve dumanla kaplı olması sebebiyle göz bulanıklaşmak. -1-
ṭ. olur 2707

- DS: *dunuk* "donuk, mat, bulanıkça". İğdir Çivril, Sarayköy köyleri (Denizli); Bozan, Tokat, Sivrihisar (Eskişehir); İğneciler Mudurnu (Bolu); Zana Merzifon (Amasya); Refahiye ve çevresi (Erzincan) Boğazlıyan (Yozgat); Pınarbaşı köyleri (Kayseri); Bor (Niğde); Güzelsu Akseki (Antalya).

ṭūp (1) : Çevgenle vurulan top; topaç. -1-
ṭ. 2934

ṭūp (2) : Barut gazının gücüyle gülle ya da şarapnel atmaya yarayan geniş çaplı, elde taşınması olanaksız büyük silah. -9-
ṭ. 3407, 3516
ṭ.+ ile 3391, 3528
ṭ.+ la 3619

ṭ.+ lar 3399
ṭ.+ ları 3627
ṭ.+ larla 3403
ṭ.+ ler 3390

ṭūp ol - : Kümelenmek, toplanmak.
ṭ. olup 3193

ṭūpçı: Topların, cephanelerinin taşınması, çekilmesi ve kullanılması ile görevli askerî sınıf. -1-
ṭ.+ lar 3516

ṭur -: **1.** Ayağa kalkmak, kıyam etmek. **2.** Durmak, beklemek. **3.** (Muhafaza etmek üzere) beklemek. **4.** Karşı koymak, dayanmak. -50-
ṭ.- a 1612
ṭ.- alum 1975, 1980
ṭ.- dı 0595, 1981, 2112, 2223, 2226, 2367, 2445, 2507, 2669,
2692, 3012
ṭ.- dılar 1971, 2336, 2750
ṭ.- duġı 2412
ṭ.- ma 3375
ṭ.- maġ+ içündür 2842
ṭ.- maġa 2576
ṭ.- mayuban 2025
ṭ.- mayup 2604
ṭ.- maz 2088, 2302, 2655, 2657, 2714, 3530
ṭ.- sun 2300, 2741
ṭ.- uban 2120, 2622
ṭ.- up 2143, 2444
ṭ.- updur 3673
ṭ.- ur 2021, 2048, 2132, 2230, 2457, 2623, 2686, 2689, 2690, 2790, 2814, 3014
ṭ.- ur+ iken 2775

ṭuraḳ ol - : Yurt, mahal, yerleşilen ve sığınılan yer hâline gelmek. -1-
ṭ. olmış 2922

ṭuşına çık - : Karşılamak. -1-
ṭ.+ ına 2157

ṭuş ol - : Yolu düşmek, rastlamak. -1-
ṭ. oldı 1853

ṭut -: **1.** Zaptetmek, hükmü altında bulundurmak. **2.** Kuşatmak**. 3.** Ele geçirmek, yakalamak. **4.** Sarmak, kaplamak. **5.** İtaat etmek, sözüne uymak. **6.** (Durulacak yer olarak) karar kılmak, (bir yeri) mesken edinmek. **7.** (El ile) kavramak, (elde) bulundurmak. **8.** (Sağ) bekletmek, öldürmemek. **9.** (Yüz) tutmak; yönelmek, teveccüh etmek. **10.** (Yola) koyulmak. **11.** Varsaymak, farz etmek. **12.** Sürdürmek, devam ettirmek. -118- **krş.** *dut-*.
ṭ. 1853, 2139
ṭ.- a 3092
ṭ.- ar 0677, 0717, 0932, 1032, 1142, 1196, 2198, 2456, 2846,
2923, 3038, 3226, 3283, 3296, 3522

ṭ.- ar+ idi 1587
ṭ.- ar+ iken 1204
ṭ.- ardı 1317, 2734
ṭ.- dı 0140, 0150, 0327, 0338, 0459, 0515, 0516, 0596, 0664, 0674, 0694, 0723,
0749, 0764, 0786, 0839, 0949, 0968, 1011, 1039, 1045, 1082, 1086, 1119, 1131, 1199, 1232, 1241, 1293, 1333, 1384, 1473, 1489, 1615, 1866, 2106, 2140,
2291, 2307, 2456, 2582, 2585, 2676, 2748, 2971, 3009, 3036, 3135, 3261, 3335,
3418, 3421, 3465, 3468, 3603
ṭ.- dı+ y+ idi 1218
ṭ.- dılar 0096, 0672, 0673, 0685, 0791, 0843, 0901, 1271, 1926, 2220, 2221, 2256, 2345, 3099
3109, 3110, 3229, 3232, 3623, 3651
ṭ.- dı+ y+ ise 3240
ṭ.- ımazsın 3061
ṭ.- ma 1859
ṭ.- maġ 1140
ṭ.- mış 0774, 2760, 3171, 3364
ṭ.- mışdı 1122, 1216
ṭ.- mışdur 1137
ṭ.- mışken 0872
ṭ.- uban 0812, 1388, 2443
ṭ.- up 1350, 2350, 2500, 2815, 3535

ṭutġun: Esir, tutsak. -5-
t. 3511
t.+ idi 2548
ṭ.+ lar 2222, 3507
ṭ.+ uñ 2224

ṭutıl -: Ele geçirilmek, zapt olunmak. -4-
ṭ.- dı 1360, 1361, 3200
ṭ.- ur 3280

ṭutış -: Tutuşmak; ateşi yükselmek. -1-
ṭ.- mış 2773

ṭutmaḳlıḳ : Tutma, alıkoyma durumu. -1-
ṭ.+ da 0812

ṭutsaḳ: Tutsak, esir. -2-
ṭ. 1233, 3199
→ **ṭutsaḳ eyle - :** Tutsak etmek, esir olarak almak. -1-
ṭ. eyledi 0987

ṭuy -: Duymak, işitmek. -1-
ṭ.- up 3013

ṭuzla -: Çürümemesi için cesedi tuzla muhafaza etmek. -1-
ṭ.- diler 2637

tüccār: (Ar.) Tüccar, ticaretle uğraşan kimse, tacir. -1-
t.+ ından 1489

tüfek: (Far.) Tüfek; savaş aleti. -3-

t. 1705, 2570, 2575

→ **tüfek ḳıl - :** (Far.+T.) Savaş için tüfek yapmak ve askeri tüfekle donatmak. -1-

t. ḳıldılar 2544

tün ü siyāh ol - : (T.+Far.+T.) Karanlık kalmak; değersiz kalmak, aşağı kalmak. -1-

t. ü siyāh oldılar 3670

türāb: (Ar.) Toprak, zemin. -3-

t. 0207, 0308, 0358

→ **türāb ol - :** (Ar.+T.) Toprak olmak, toprağa karışmak; ölmek. -1-

t. olmuş 2921

türbe: (Ar.) Kabir, mezar. -2- **krş.** *türbē*.

t.+ de 2788

t.+ sinde 3297

türbē: -1- **bkz.** ve **krş.** *türbe*.

t.+ sine 2786

Türk: 1. Türk; Türk kavminden olan. **2.** Türk ordusu, Türk askeri, Türk savaşçısı. -36-

T. 0220, 1069, 1725, 1818, 2009, 2341, 2384, 2571, 2622,
2623, 2634, 2635, 2639, 2650, 2682, 2734, 3224

ḳalʿa-i T. 0414

mālik-i T. 0694

sulṭān-ı T. 0751

T.+ ile 2298, 3158

T.+ den 0369, 0370

T.+ e 1252, 2258, 2370, 2646, 2655, 2673

T.+ i 1819

T.+ ler 0304, 0663

T.+ lerden 0649

T.+ üñ 3225

mālik-i T.+ üñ 0799

Türkmān : Türkmen. -1-

T. 1253

u: (Far.) Ve. -242-

u. 0004, 0005, 0008, 0016, 0044, 0066, 0074, 0085, 0098, 0115,
0194, 0209, 0211, 0219, 0222, 0226, 0242, 0246, 0249, 0254,
0275, 0310, 0329, 0321, 0340, 0348, 0349, 0371, 0372, 0379, 0394, 0433
0450, 0553, 0558, 0578, 0606, 0615, 0623, 0632, 0634, 0703, 0705, 0713, 0874,
0910, 0913, 0927, 0950, 0984, 1048, 1074, 1082, 1158, 1163,
1177, 1243, 1246, 1345, 1352, 1369, 1372, 1466, 1469, 1507,
1510, 1514, 1516, 1528, 1534, 1586, 1593, 1629, 1652, 1657, 1711,
1725, 1739, 1742, 1753, 1755, 1783, 1790, 1798, 1831, 1843,
1862, 1912, 1922, 1945, 1951, 1952,

1954, 1955, 1956,
1957, 1972, 1974, 1982, 1987, 1988,
2003, 2032, 2035, 2046,
2063, 2067, 2097, 2180, 2181, 2194,
2198, 2233, 2235, 2244,
2260, 2271, 2272, 2284, 2344, 2346,
2391, 2396, 2421, 2447,
2454, 2459, 2469, 2477, 2490, 2497,
2533, 2536, 2542,
2544, 2547, 2574, 2575, 2615, 2616,
2618, 2640, 2690, 2691,
2741, 2758, 2765, 2779, 2787, 2794,
2806, 2837, 2838, 2859,
2868, 2903, 2918, 2919, 2968, 2975,
2978, 3003, 3015, 3027,
3077, 3110, 3122, 3150, 3170, 3220,
3268, 3288, 3307, 3348, 3392,
3403, 3423, 3430, 3482, 3484, 3495,
3499, 3500, 3507, 3508,
3511, 3517, 3548, 3565, 3586, 3648,
3650, 3655, 3660, 3662, 3667,
3673, 3683, 3697
ʿıyd u. dügün ider 3674
āh u. fiġān ḳılur 2802
bāġ u. gülzār oldı 0267
ḫōr u. ḥæḳīr ḳılma 2495
evvāh u. ḥælīm oldı 0013
inʿām u. iḥsān eyledi 2787
luṭf u. iḥsān ḳıl 2269
luṭf u. iḥsān ḳıldı 0288
ʿāşıḳ u. mæʿşūḳ olup 0073
ʿıyş u. nūş iderdi 1449
şūr u. şer ḳıldı 0961
āh u. zār ider 0440
āh u. zār ḳıldı 2179
ḫōr u. zār ḳılmamışduñ 2585
ḫōr u. zār olup 2736

uc: Sebep, neden. -2-
u.+ ından 0084
u.+ ına 2578

uc: 1. Uç, kenar. **2.** Son, nihayet. -8- **krş.** *ūc*.
u.+ a 0653
u.+ ı 1668, 2590
u.+ ın 2446
u.+ ına 0653, 0922, 1875, 2214

ūc: Uç, sınır boyu. -1- **bkz.** ve **krş.** *uc*.
ū. 1584

uç -: 1. Uçmak, kanatlanıp havada yol almak. **2.** Kaymak, düşmek, yuvarlanmak, savrulmak. -6-
u.- ar 1837, 2453, 3530
u.- arsa 1636
u.- mış+ idi 1834
u.- up 1683

uçmaḳ(ġ) : Cennet. -1-
u.+ a 0027

ufuḳ: (Ar.) Ufuk, gökle yerin birleşir gibi göründüğü yer. -1-
u. 3586

uḳbī: (Ar.) Ahiret, cennet. -2- **krş.**

ʿ*uḳbi.*
u.+ ye 0140, 0949

ʿ**uḳbi:** -1- **bkz.** ve **krş.** *uḳbī.*
ʿu.+ si 1376

ulal -: Büyümek. -3-
u.- dı 0570
u.- ur 0420, 1383

ulaş -: 1. Gelmek, ulaşmak. **2.** Cefa etmek, elem vermek. -3-
u.- am 3162
u.- masañ 3162
u.- ur idi 0593

ulı: -1- **bkz.** ve **krş.** *ulu.*
u. 3137

ulu: 1. Çok Büyük. **2.** Ağır, güç, çetin. **3.** İtibarlı. -68-
u. 0160, 0195, 0413, 0419, 0533, 0536, 0539, 0546, 0676,
0683, 0684, 0692, 1022, 1236, 1333, 1478, 1518, 1613, 1649, 1650,
1809, 1812, 1881, 2047, 2057, 2078, 2134, 2153, 2163,
2168, 2170, 2261, 2325, 2353, 2356, 2358, 2359, 2406, 2465, 2503, 2609
2613, 2631, 2676, 2790, 2885, 2888, 2896, 2971, 3079, 3105,
3182, 3283, 3400, 3628
u.+ lar 0390, 0568, 0616, 0618, 0621, 0644
u.+ lar+ ile 0831
u.+ larını 1396
u.+ sı 0225, 1423, 1474, 1585, 1600

ʿ**ulūfe:** (Ar.) Hükümdar tarafından düzenli olarak verilen maaş. -1-
ʿu. 0753

ululan - : Büyüklenmek, kibirlenmek, kendini üstün görmek. -1-
u.- maz 3547

ʿ**ulūm:** (Ar.) İlimler. -1-
ʿu.+ ı 3547

um -: Ummak, beklemek, ümit etmek. -2-
u.- ar 1664
u.- maz 1967

ʿ**umrān :** (Ar.) Bayındırlık. -1-
ʿu.+ ı 1370

umul -: Umulmak, beklenmek, ümit edilmek. -1-
u.- a 2425

umūr: (Ar.) İşler, görevler. -1-
u. 1581

Umurca oğlanları : Aydınoğulları. -1-
U.+ yuz 1979

unıd -: Unutmak, hatırdan çıkarmak. -1-

u.- up 0895

ʿ**unşur:** (Ar.) Bir bütünü oluşturan ögelerden her biri. -3-

ʿu. 3555

ʿu.+ ile 0075

ʿu.+ ı 3556

ur -: 1. (Kesici bir aletle) kesmek, yarmak. **2.** Secdeye kapanmak. **3.** İsabet ettirmek, isabet ettirerek yaralamak. **4.** (Bir ülkeyi, bir şehri) kırıp geçirmek, büyük zarar vermek. **5.** Haykırmak, bağırmak. **6.** (Yıldırım, şimşek) çakmak. **7.** (Merdiven vb. aletleri) kurmak, hazırlamak. **8.** (Rüzgâr, yel vb.) şiddetle çarpmak. **9.** (Cezalandırmak amacıyla kazığa) oturtmak. **10.** (Ateşe) vermek, yakmak. **11.** Giydirmek. **12.** Kovmak, göndermek. **13.** Saldırmak, hamle yapmak. **14.** (Yüzünü yere) sürmek; secde etmek, yere kapanmak, (saygı duyulan birinin karşısında) eğilmek. **15.** (Ziyafet) vermek. **16.** Üfürmek. -92-

u.- acaḳ 2204

u.- alum 2589

u.- am 2562

u.- an 2666

u.- anları 1898

u.- dı 0531, 0597, 0598, 0607, 0618, 0797, 1129, 1732, 1955,
2091, 2149, 2321, 2435, 2445, 2535, 2702, 2713, 2725,
2768, 2848, 3203, 3388, 3532

u.- dılar 0667, 2016, 2051, 2224, 2439, 2453, 3298

u.- diler 2159, 3190

u.- duñ 2489

u.- madın 3431

u.- maġa 2576

u.- mak 0597

u.- maz 0595

u.- mış 2068

u.- uban 0758, 2084, 2160, 2311, 3498, 3636

u.- umaz 1235

u.- uñ 0654, 0655

u.- up 0654, 1840, 1919, 2182, 2186, 2282, 2313, 2444, 2454,
2701, 3015

u.- ur 0832, 1236, 1642, 1644, 1789, 1839, 1871, 2048, 2094, 2229, 2364, 2623, 2645, 2650, 2791, 3014, 3191, 3205, 3219, 3516

u.- uram 2560

u.- urdı 1890, 2577

u.- urlar 1095, 3116, 3391

urdur - : (Bir ülkeyi, bir şehri) kırıp geçirtmek, büyük zarar verdirmek. -1-

u.- uban 1491

urġan: İnce halat. -2-

u. olmış 2735
u.+ lar+ ile 2185

urıl -: Kurulmak, hazırlanmak. -1- **krş.** *urul-*.
u.- dı 1877

urış -: Vuruşmak, çarpışmak, mücadele etmek. -4-
u.- alum 1975, 3643
u.- ur 1889, 2649

urķ: İp. -1-
u. olup 1779

ʿ**urs:** (Ar.) Düğün yemeği, düğün ziyafeti. -1-
ʿu.- ı ʿarūs 0456

ʿ**ursın ur - :** (Ar.+T.) "ʿUrs" sözcüğü "düğün yemeği, düğün ziyafeti" anlamlarında olsa da metinde "ursın ur-" biçiminde "ölünün ardından ziyafet vermek" anlamında kullanılmış görünmektedir.
ʿu.+ urdılar 2016

uru: Otlak. -1-
u. 3107

ʿ**urūc:** (Ar.) Yükselme. -1-
ʿu. 0964

urul -: Üfürülmek. -1- **krş.** *urıl-*.
u.- ur 3193

uş: Akıl. -2-
u. 0215, 1495

uşlu: Akıılı, aklı başında (kişi). -1-
u. 2493

usţurlāb : (<Ar. *usţurlāb* <Yun. *astrolabion*) Gök cisimlerinin yüksekliğini ölçmekte kullanılan aygıt. -1-
u.+ ı 0211

uşūl: (Ar.) Bir ilimde bir sonuca erişmek için belli bir plana göre takip edilen yol, metot. -1-
ehl-i u. 2875

uş -: Uçmak; (ruh) candan ayrılmak. -1-
u.- dı 2851

uş: İşte, şimdi. -2-
ū. 1496, 2140

üş üş: Hemen şimdi, derhâl. -1-
u. 3177

uşda: İşte. -1-
u. 2122

ut -: Yenmek. -1-
u.- dılar 3229

utan -: Utanmak. -2-
u. 2498
u.- up 2479

uvandur - : Parçalamak, ufaltmak. -1-
u.- am 2672

uvat -: Kırmak, parçalamak. -2-
u.- dı 2601
u.- dılar 2293

uy -: Uymak, riayet etmek, ardından gitmek. -16-
u. 0113
u.- dı 0233, 0242, 0317, 0373
u.- dılar 0089, 2766
u.- madı 0373, 0727
u.- madılar 0917
u.- yuban 0231
u.- mayup 2502
u.- mazam 0114, 1863
u.- mış+ durur 2494
u.- up 2497

uyan -: Uyanmak. -2-
u.- dı 2230
u.- up 2817

uyanu gel - : Uykudan uyanıp gelmek. -1-
u.- di 2800

uydür - : Benzetmek. -1-
u.- ür 2384

uyḳu: Uyku. -3-
u.+ dan 2230
u.+ sından 2800
u.+ ya 2789

uzaḳ: Uzak. -1-
u. 2675

ʿ**uzlet it - :** (Ar.) İbadet maksadıyla köşesine çekilmek, insanlardan uzaklaşmak. -1-
ʿu.- i ḫælḳ itdi 0408

uzun: 1. Uzunluk. **2.** Uzun. -6-
u. 2571, 2621
u.+ ı 0693, 1525
u.+ i 3007
u.+ ıydı 1479

ü: (Far.) Ve. -330-
ü. 0006, 0017, 0019, 0032, 0033, 0044, 0057, 0061, 0065,
0067, 0068, 0074, 0075, 0082, 0085, 0095, 0100, 0105, 0127,
0129, 0138, 0160, 0178, 0180, 0187, 0193, 0202, 0211, 0212,
0215, 0219, 0220, 0223, 0246, 0251, 0264, 0270, 0290, 0314,
0316, 0331, 0333, 0345, 0350, 0354, 0355, 0377, 0387,
0422, 0423, 0430, 0451, 0483, 0508,

0510, 0511, 0517,
0518, 0522, 0524, 0525, 0531, 0552, 0555, 0559,
0569, 0587, 0594, 0605, 0632, 0645, 0665, 0666, 0671,
0680, 0688, 0693, 0714, 0716, 0746, 0748, 0771, 0803,
0814, 0874, 0886, 0887, 0889, 0890, 0892, 0904, 0913, 0924,
0932, 0941, 0983, 1014, 1041, 1050, 1104, 1165, 1184,
1206, 1210, 1232, 1235, 1260, 1287, 1298, 1312, 1340,
1343, 1359, 1365, 1367, 1369, 1374, 1382, 1399, 1410, 1412, 1413,
1451, 1463, 1507, 1524, 1529, 1533, 1573, 1593, 1608, 1618,
1626, 1631, 1639, 1641, 1691, 1702, 1710, 1718, 1753,
1757, 1758, 1766, 1775, 1782, 1786, 1805, 1822, 1827, 1851,
1856, 1858, 1861, 1866, 1879, 1908, 1914, 1920, 1922, 1936,
1938, 1952, 1958, 2001, 2003, 2025, 2034, 2043, 2055, 2061,
2063, 2066, 2107, 2121, 2122, 2125, 2126, 2154, 2202, 2237,
2245, 2266, 2288, 2292, 2306, 2337, 2375, 2391, 2396, 2407,
2429, 2470, 2477, 2485, 2490, 2502, 2505, 2513, 2516, 2527,
2532, 2541, 2546, 2559, 2572, 2615, 2616, 2619, 2624, 2657,
2660, 2679, 2696, 2697, 2707, 2716, 2731, 2766, 2776, 2783,
2794, 2820, 2821, 2867, 2876, 2882, 2904, 2908, 2928,
2937, 2974, 2978, 2993, 3002, 3003, 3059, 3065, 3066, 3067,
3068, 3136, 3142, 3186, 3305, 3319, 3329, 3339, 3348, 3359,
3362, 3379, 3392, 3399, 3403, 3409, 3423, 3459, 3480, 3514,
3534, 3548, 3549, 3555, 3562, 3566, 3584, 3608, 3615,
3625, 3649, 3664, 3674, 3679
cevr ü. şeyn eylediler 0940
ʿizz ü. cāh ḳılmadı 1150
ġurriş ü. cünbiş ḳılurlar 2693
rāst ü ʿædl ü. dād ḳıldı 1412
cevr ü. ġæm oldı 1927
dāl ü. ḥā vü mīm oldı 0027
silāḥ ü. ḥærb ālātin ḳılur 0186
dört yüz ü. ḳırḳ bīr olup 1101
rāst ü. ʿædl ü dād ḳıldı 1412
taḥiyyāt ü. selām olsun 0029
tæḥiyyāt ü. selām olsun 2861
cevr ü. sitem itdi 0239
tün ü. siyāh oldılar 3670
zīr ü. zeber eylemiş 0729
zīr ü. zeber ḳıldı 2354, 3416
zīr ü. zeber ḳıldılar 3403
zīr ü. zeber ḳılur 3432
zīr ü. zeber olur 3274

üç: Üç. -64- **krş.** *üc*.
ü. 0112, 0163, 0189, 0246, 0247, 0392, 0505, 0506,

0514, 0523, 0626, 0697, 0837, 0845, 0963, 0967, 0989, 0990, 0997, 1153, 1173, 1245, 1635, 1782, 1818, 1981, 2017, 2021, 2080, 2095, 2118, 2172, 2335, 2404, 2446, 2470, 2478, 2546, 2559, 2560, 2561, 2562, 2612, 2644, 2784, 2825, 2896, 2966, 2978, 3057, 3074, 3121, 3334, 3496, 3594
ü. gez 3405
Nūḥuñ ü. oġlından oldı 0164
ü.+ dür 0406
ü.+ i 2471
ü.+ in 2637
ü.+ ini 2636
ü.+ inüñ 1243
ü.+ üñüz 2562
ü.+ üz 2612

üç biñ: Üç bin. -5-
ü. 1901, 3044, 3117, 3483
ü. erle 1724

üç biñ yidi yüz otuz : Üç bin yedi yüz otuz. -1-
ü. 3690

üçinci: Üçüncü, üçüncü sıradaki. -3-
ü. 0046, 0117
ü. oldı 1601

üç yüz: Üç yüz. -8-
ü. 0128, 0141, 0639, 0883, 1079, 2209, 2277, 3471

üç yüz altımış : Üç yüz altmış. -1-
ü. 2872

üç yüz elli : Üç yüz elli. -3-
ü. 0131, 3623
ü.+ ydi 2201

üç yüz on yidi : Üç yüz on yedi. -1-
ü. 3199

üç yüz seksen : Üç yüz seksen. -1-
ü. 1062

üftāde: (Far.) Düşkün, çaresiz. -1-
ü.+ lerüz 1665

üleşdür - : Paylaştırmak, taksim etmek. -3-
ü.- di 2800
ü.- üben 2676
ü.- ür 3549

ümem: (Ar.) Ümmetler. -1-
ü. 3095

ümīẕ: (Far.) Umut, beklenti. -2- **krş.** *ümmīẕ*.
ü.+ i 3035
ü.+ üm 3687

ümm: (Ar.) Esas, menşe, ana, asıl, kaynak. -1-
ü. 0066

ümmet: (Ar.) Kabile, topluluk. -1-
ü. 0940
→ **ümmet ol - :** (Ar.+T.) (Bir peygambere) inanarak yolunu takip etmek. -1-
ü. olana 0126
ü. olursañ 0033

ümmīẕ: -1- **bkz.** ve **krş.** *ümīẕ*.
ü.+ i 0031

ün: Bağırma, haykırma. -5-
ü.+ ile 2208
ü.+ i 2569, 3453
ü.+ inden 2709
→ **ün it(d) - :** Bağırmak, haykırmak. -1-
ü. idüp 3116

ünās: (Ar.) İnsanlar, halk. -3-
ü. 1856
mecmūʿ-ı ü. 2193
maḥmūd-ı ü. oldı 0064

üreg: Yürek. -1-
ü.+ in 3619

ürk -: Ürkmek, korkmak. -2-
ü.- er 2388
ü.- erdi 2715

ürü -: Havlamak. -1-
ü.- rken 2588

üründülü : Seçkin. -1-
ü. 2005

üst: Bir şeyin yukarı kısmı. -23-
ü.+ i 1629
ü.+ inde 0509, 1247, 2372, 2609
ü.+ inde+y+ idi 2698
ü.+ inden 3448, 3624, 3632
ü.+ ine 0441, 0588, 1221, 1273, 1710, 1851, 2685, 2722, 2723, 2724, 2923, 3017, 3204, 3502

üstün ol - : Üstün olmak, kudreti başkalarından fazla olmak. -1-
ü. oldı 2509

üstüvār : (Far.) Sağlam, dayanıklı, kuvvetli. -2-
ü. 2842, 3406
→ **üstüvār ol - :** (Far.+T.) Sağlam, dayanıklı, sarsılmaz olmak. -1-
ü. olsun 1905

üş -: Topluca saldırmak. -13- **bkz.** *il üş-*.
ü.- di 2088, 2404, 3244
ü.- diler 1795, 2044, 2047, 2050, 2596
ü.- elüm 3643
ü.- er 2363, 3243
ü.- mişdi 2086

üş: İşte, şimdi. -6-

ü. 1841, 2138, 2274, 2294, 2300, 2588

üşen -: Usanmak, bezmek, bıkmak. -1-
ü.- mez 2651

üşür -: Toplanmalarını, bir yere yığılmalarını sağlamak; buna sebep olmak; üşüşmelerini sağlamak. -2-
ü.- ür 3285
ü.- ürler 3205

üz -: Kırmak, kesmek, bozma, büyük zarar vermek. -7-
ü.- di 0629, 0727, 2149, 2532
ü.- diler 2439
ü.- üben 3416
ü.- üp 1821

üzeñü : -2- **bkz.** ve **krş.** *üzengü*.
ü. 2445, 2713

üzengü : Eyerin iki yanında asılı olan ve ata binerken ayakla basılan altı düz demir halka, üzengi. -1- **krş.** *üzeñü*.
ü. 3092

üzere: Üstüne, üzerine, üzerinde. -4- **krş.** *üzre*.
ü. 1234, 1789, 2361, 3263

üzeri : Üzeri, üstü. -2-
ü.+ nden 3198
ü.+ ne 2358

üzre: Üstüne, üzerine, üzerinde. -27- **krş.** *üzere*.
ü. 0010, 0244, 0413, 0525, 0655, 0787, 1254, 1699, 2184,
2304, 2566, 2596, 2691, 2836, 2899, 2922, 3207, 3235, 3243,
3427, 3428, 3529, 3580, 3586, 3618, 3634

væʿde: (Ar.) Verilen söz, taahhüt. -3-
v.- i ʿædl 0620
v.+ si 2460
v.+ ye 3177

vāh: "Ah, eyvah, vah" anlamlarında bir ünlem. -1-
v. 2806

væḫy: (Ar.) Rabbani ilham. -1-
v. 0154

vāʿiẓ: (Ar.) Dinî temellere dayalı olarak öğüt veren kimse. -3-
v. 1768, 1769, 1775

væḳf: (Bir malı) hayır amacıyla tahsis etme. -1-
v.+ ını 3140

vāḳiʿ ol - : (Ar.+T.) Gerçekleşmek, meydana gelmek. -2-
v. oldı 1117, 1411

væḳt: (Ar.) Vakit, zaman. -5-
v. 1030
v.+ i 1029
v.+ i olup 3060
v.+ inde 0108
v.+ ine 3382

væḳtā: (Ar.) O vakitte, o zamanda. -1-
v. 0132

vālī: (Ar.) Vali, bey, yönetici. -2-
v. 1139
v.+ sine 1141

vālih ol - : (Ar.+T.) Çok şaşırmak. -1-
v. oldılar 2382

vallāhu æʿlem biʾṣ-ṣævāb : (Ar.) "Doğrusunu en iyi Allah bilir." anlamında bir söz. -1-
v. 1863, 1546

var: Var, mevcut. -118- **krş.** *vār*.
v. 0031, 0237, 0246, 0431, 0546, 0560, 0666, 0765, 0776, 0830, 0917, 0965, 1041, 1173, 1337, 1473, 1480, 1525, 1623, 1772, 1794, 1860, 1920, 1978, 1987, 2057, 2153, 2155, 2160, 2163, 2355, 2477, 2487, 2519, 2550, 2590, 2591, 2609, 2624, 2680, 2722, 2757, 2841, 2842, 2884, 2896, 2899, 2916, 2952, 3030, 3035, 3044, 3097, 3107, 3117, 3146, 3148, 3203, 3232, 3279, 3517, 3550, 3582, 3628, 3670, 3680, 3687
v.+ idi 0156, 0227, 0314, 0943, 1222, 1235, 1455, 1479, 1480, 1481, 1726, 1882, 1901, 2017, 2073, 2085, 2155, 2195, 2249, 2253, 2341, 2365, 2470, 2550, 2888, 2913, 3208, 3579
v.+ iken 2020
v.+ ise 0658, 1004
v.+ dı 0773, 1478, 1632, 1921, 2069, 2162, 2841, 2898, 3182
v.+ dur 0433, 1496, 2423, 2631, 3044, 3373, 3594
v.+ sa 3397

var -: 1. Varmak, ulaşmak, gitmek. **2.** (Bir düşünceye) ulaşmak, (o düşünceye) gark olmak. **3.** Karşı varmak, (mücadele etmek için bir hükümdarın, bir gücün veya otoritenin) karşısına çıkmak. -137- **krş.** *vār-*.
v. 0895, 1041, 1996, 2140, 2357, 2741, 2958
v.- a 2115, 2656, 3011
v.- am 2140, 2300, 2425, 2671, 2674
v.- amaz 1636
v.- an 2666, 3183, 3449
v.- avuz 1996
v.- dı 0147, 0257, 0311, 0325, 0338,

0366, 0384, 0697, 0740,
0791, 1043, 1161, 1181, 1233, 1377,
1439, 1443, 1458, 1471,
1614, 1715, 1802, 2021, 2149, 2169,
2392, 2435, 2457, 2537,
2549, 2663, 2975, 3090, 3140, 3234,
3246, 3255, 3260, 3276,
3320, 3334, 3341, 3342, 3440, 3478,
3483, 3485, 3511, 3528,
3580, 3581, 3601, 3605, 3626
v.- dılar 0578, 0579, 1490, 2013
v.- dı+ y+ ise 3237
v.- duġı 2045, 2047
v.- dum 2274
v.- ımaz 3611
v.- ınca 2363, 2749, 3096
v.- maġa 2274
v.- mış+ idi 2789
v.- sa 1954
v.- sañ 0548
v.- uban 0255, 0283, 1060, 1488, 1959, 2458, 2581, 2632, 3378
v.- uñ 0402, 0612, 1698
v.- up 0642, 0730, 0772, 0798, 1158, 1607, 1714, 1824, 2231,
2416, 2828, 2883, 2937, 3037, 3073,
3158, 3332, 3384, 3442,
3482, 3587, 3634
v.- ur 0238, 1806, 2110, 3006, 3012, 3218, 3219, 3230, 3427, 3516, 3520, 3619

vār: -37- **bkz.** ve **krş.** *var*.
v. 0207, 0546, 0549, 0577, 0601, 0747, 0775, 0840, 0845,
0889, 1049, 1130, 1166, 1262, 1264, 1355, 1371, 1373,
1454, 1555, 1634, 1696, 2312, 2371, 2392, 2664, 2764, 2771,
3052, 3106, 3112, 3126, 3529, 3621
v.+ idi 0218, 2379, 2383

- *Çünki bu yir dölenüp dutdı **karâr** / Şükr kıldı yir yüzinde ne ki **vâr*** (GNKY, mes. 4278)
- *Bir kanatdan olmagıl biñ nakşa **yâr** / Kim anuñ yüz biñ kanadı dahi **vâr*** (GMTK, mes.37)
- *Ol kapuda kim nihân ü **âşikâr** / Nûr ü zulmetden hezârân perde **vâr*** (GMTK, mes.250)
- *Hem salât ü savmı bî-had **vâr-idi** / 'İlmi çok ü sâhib-i **esrâr-idi*** (GMTK, mes.327)
- *Sini taşra yañadan yakar bu **nâr** / Hem senüñ elüñde bir ser-rişte **vâr*** (AİYA, mes.35)
- *Varlıguñdan nice kim bir rişte **vâr** / Sanma kim sini kabûl eyleye **yâr*** (AİYA, mes.38)
- *Dönüp eyle didi aña Nev-**bahâr** / Ki kadırgan içinde çok kişi **vâr*** (SNCD, mes.3029)

vār -: -1- **bkz.** ve **krş.** *var-*.
v. 3576

varluḳ(ġ) : Mevcudiyet. -1-
v.+ ına 0004

væṣf: (Ar.) Vasıf, özellik, nitelik. -8-
v.- ı Cemşīdüñ 2975
v.- ı cihād 2894
v.+ ı 0061
v.+ ın 1475, 1748, 3167
v.+ ında 1353
v.+ ıyle 1957
→ **væṣf ḳıl - :** (Ar.+T.) (*væṣfın/væṣfını kıl-* biçimlerinde) Özelliklerini, niteliklerini anlatmak. -3-
v.+ ın ḳıla 1651, 3268
v.+ ını ḳıla 1669

væṣī: (Ar.) Emir, vekil, buyruk eden. -1-
v. 0111
→ **væṣī eyle - :** (Ar.+T.) (Birini) ölümünden sonra kendi yerine emir, vekil tayin etmek. -1-
v. eyledi 0140
→ **væṣī it(d) - :** (Ar.+T.) (Birini) ölümünden sonra kendi yerine emir, vekil tayin etmek. -2-
v. ider 0131, 0149
→ **væṣī ḳıl - :** (Ar.+T.) (Birini) ölümünden sonra kendi yerine emir, vekil tayin etmek. -1-
v. ḳılur 0133
→ **væṣī ol - :** (Ar.+T.) Birinin ölümünden sonra işlerini yürütmek üzere emir, vekil olarak tayin edilmek. -2-
v. oldı 0133
v. olup 0128

væṣiyyet eyle - : (Ar.+T.) Herhangi bir şeyin öldükten sonra yapılmasını istemek. -1-
v. eyledi 0112

væṣiyyet it - : (Ar.+T.) Herhangi bir şeyin öldükten sonra yapılmasını istemek. -1-
v. itdiler 3414

væṣiyyet ḳıl - : (Ar.+T.) Herhangi bir şeyin öldükten sonra yapılmasını istemek. -2-
v. ḳıldı+ kim 0443
v. ḳıluram 2252

væṭæn: (Ar.) Yer, yurt, makam. -1-
v. 2914
→ **væṭæn ḳıl - :** (Ar.+T.) (Bir şehri, bir yeri) vatan hâline getirmek, memleket topraklarına katmak. -1-
v. ḳılmışdur 1157

vāz gel - : (Far.+T.) Vazgeçmek. -1-
v.- di 3029

vebā: (Ar.) Taun; bulaşıcı, öldürücü

bir hastalık. -1-
v. 0197

vech: (Ar.) Sebep, neden. -1-
v.+ i+ le 3490

vedāʿ it - : (Ar.+T.) Vedalaşmak, Allah'a ısmarlamak, Allah'a emanet etmek. -1-
v. itdüm 2824

vedāʿ ḳıl - : (Ar.+T.) Vedalaşmak, Allah'a ısmarlamak, Allah'a emanet etmek, uğurlamak. -1-
v. ḳıldı 2813

vefā: (Ar.) Doğruluk, istikamet. -2-
kān-ı v. 1160, 3459

vefā ḳıl - : (Ar.+T.) Sözünü tutmak, doğruluk göstermek. -1-
v. ḳılmaz+ idi 3177

vefāt: (Ar.) Vefat, ölme, ölüm. -5-
v. 1000, 1149, 1204, 1303, 2780

vehm: (Ar.) Vehim, zan, kuruntu, korku. -3-
v. 3399
v.+ den 3616
v.+ e 0637
→ **vehm ol - :** (Ar.+T.) Kuruntuya kapılmak, şüphelenmek. -1-
v. oldı 1140

vehm-nāk : (Ar.) Korkulu, vehimli, kuruntulu. -2-
v. 0636, 0837

velī: (Ar.) -9-
v. 0183, 0444, 0577, 0878, 0926, 0931, 1138, 1172, 3200

velī: (Ar.) Hami, yönetici. -1-
v.+ ye 2943
→ **velī eyle - :** (Ar.+T.) (Birini) vekil/vasi olarak tayin etmek; (onu) bir topluluğun başına hami kılmak**.** -1-
v. eylemiş+ idi 0184
→ **velī ḳıl - :** (Ar.+T.) (Birini) vekil/vasi olarak tayin etmek; (onu) bir topluluğun başına hami kılmak**.** -1-
v. ḳıla 0444

velī ol - : (Ar.+T.) Vekil/vasi olarak tayin edilmek; bir topluluğun başına hami olmak. -1-
v. olur 1283

velī-i ʿæhd eyle - : (Ar.+T.) Veliaht yapmak; hükümdardan sonra tahta çıkacak kişi olarak belirlemek. -1-
v. eyledi 1295

velī-i ʿæhd it(d) - : (Ar.+T.) Veliaht

yapmak; hükümdardan sonra tahta çıkacak kişi olarak belirlemek. -1-
v. ider 1336

ver -: -1- **bkz.** *vir-*.
v.- e 1475

veʾs-selām : (Ar.) "İşte o kadar, son söz budur" anlamlarında kullanılan bir söz. -6-
v. 0861, 1026, 1459, 2876, 2944, 3269

veyāḫūd : (Ar.+Far.) Yahut, veya. -1-
v. 2902

vezāret: (Ar.) Vezirlik görevi, vezirlik. -2-
v. 3563, 3571

vezīr: (Ar.) Vezir, paşa. -9-
v. 1518, 1622
ol+ v. 1345
v.+ i 1363, 2249, 2626, 2913
v.+ iydi 1344
v.+ üñ 2959
→ **vezīr eyle - :** (Ar.+T.) Vezir olarak tayin etmek. -1-
v. eyledi 0718
→ **vezīr ḳıl - :** (Ar.+T.) Vezir olarak tayin etmek. -3-
v. ḳıldı 3435
v. ḳıldılar 1359
v. ḳılur 3568
→ **vezīr ol - :** (Ar.+T.) **1.** Vezir olmak, vezir olarak tayin edilmek. **2.** Vezirlik görevinde bulmak, bu görevi yerine getirmek. -6-
v. oldı 0316, 1240, 1620, 3570
v. olup 2978
v.+ i oldılar 0983

vezy: (Ar.) Toplanma. -1-
ʿālim-i v. 3679

Vılḳ: Sırp. -5-
V. 3165, 3172, 3268, 3331, 3440

vilāyet: (Ar.) **1.** Padişahlık. **2.** Yer, yurt. -2-
v. 1896, 3480

vir -: **1.** Vermek, sağlamak, temin etmek. **2.** Söylemek. **3.** (Başka bir hükümdara veya devlete bir yeri) bırakmak, terk etmek, teslim etmek. **3.** Ödemek. **4.** (Bir hâli) yaşatmak, maruz bırakmak. **5.** Sunmak, vermek. **6.** (Can) vermek, ölmek. **7.** (Yol) vermek, müsaade etmek, izin vermek, uygun görmek. **8.** (*ʿæzā vir-* biçiminde) Başsağlığı dilemek, taziyede bulunmak. -164-
v. 0753, 2805
v.- di 0073, 0082, 0105, 0164, 0171, 0185, 0248, 0255, 0290,
0323, 0329, 0343, 0366, 0416, 0426,

0461, 0673, 0710, 0809,
0896, 0929, 0956, 1118, 1223, 1499,
1600, 1608, 1615, 1650,
1718, 1719, 1751, 1752, 1753, 1756,
1810, 1856, 1862, 1913,
1914, 1915, 1932, 1952, 2030, 2126,
2130, 2195, 2258, 2398,
2500, 2528, 2540, 2759, 2951, 2964,
3009, 3024, 3026, 3064,
3140, 3227, 3237, 3238, 3316, 3327,
3417, 3432, 3598, 3604,
3638
v.- diler 0210, 0675, 0790
v.- dise 2127
v.- di+ y+ idi 2930, 2957
v.- dügin 2105
v.- düm 0038, 2128, 2390, 3054
v.- e 0593, 0776, 1059, 1598, 1702,
2130, 2135, 2481, 2564,
2589, 2743, 3381
v.- eler 2541
v.- em 2109, 2333
v.- en 0017
v.- gil 2674
v.- me 0115, 0117
v.- medi 0428, 2660, 2761, 3231,
3284, 3412, 3472
v.- mek 2913, 2919
v.- meñ 0656
v.- meseñüz 1841
v.- meseydüm 0116
v.- meyüben 3029
v.- meyüp 2726
v.- mez 0191, 0436, 0709, 1176, 2667
v.- mezse 0019
v.- mezsin 3291
v.- miş 0502, 1900
v.- miş+ idi 0429
v.- mişdi 2980, 3154, 3413
v.- üben 0150, 0470, 0602, 3335
v.- üñ 0789, 1840
v.- üp 0467, 1407, 1516
v.- üpdür 3683
v.- ür 0098, 0344, 0354, 0433, 0466,
0757, 0794, 0800, 1153,
1189, 1597, 1607, 1934, 2023, 2076,
2882, 3230, 3665
v.- ürdi 1048, 2616
v.- ürler 3197
v.- ürler+ idi 2779

vīrān: (Far.) Harap, yıkık, yıkılmış. -1-
v. 3525
→ **vīrān it - :** (Far.+T.) Harap etmek, yakıp yıkmak. -1-
v. itdiler 2287
→ **vīrān ḳıl - :** (Far.+T.) Harap etmek, yakıp yıkmak. -1-
v. ḳıldı 3263
→ **vīrān ol - :** (Far.+T.) Harap olmak. -1-
v. olur 1797

vīrāne: (Far.) Harap, yıkılmış. -1-
v. 2204
→ **vīrāne ol - :** (Far.+T.) Harap

hâle gelmek. -1-
v.+ ler oldı 1083

viribi -: Göndermek. -23-
v.- di 0158, 0752, 0771, 2554, 3081
v.- r 0086, 0435, 0465, 0471, 0607, 0810, 1409, 1708, 1761, 1899, 1916, 2108, 2213, 2299, 2559, 2882, 2950
v.- yüp 3059

viril -: Verilmek, teslim edilmek. -3-
v.- di 0346, 1292
v.- ür 1156

voyvoda : (Sırp.) Osmanlı Devleti yönetimi altındaki Eflak ve Boğdan prenslerine verilen ünvan. -3- **krş.** *voyvodā*.
v. 3506, 3597
v.+ yı 3490

voyvodā : -1- **bkz.** ve **krş.** *voyvoda*.
v. 3513

vur -: (Rüzgâr, yer) şiddetle çarpmak, etkilemek. -1-
v.- up 2183

vü: (Far.) Bağlaç; ve. -61-
v. 0078, 0180, 0194, 0270, 0275, 0321, 0345, 0354, 0358, 0398, 0455, 0464, 0516, 0579, 0666, 1044, 1084, 1391, 1484, 1608, 1618, 1652, 1655, 1711, 1750, 1786, 1815, 1888, 1936, 2017, 2033, 2034, 2121, 2166, 2202, 2218, 2238, 2292, 2302, 2303, 2306, 2399, 2407, 2428, 2438, 2534, 2555, 2572, 2618, 2619, 2624, 2696, 2783, 3186, 3361, 3398, 3614, 3649
dāl ü ḥā v. mīm oldı 0027

vücūd: (Ar.) Vücut, beden. -5-
v. 0082, 0867, 2874, 2942
v.+ a 0079

yā: (Ar.) Ünlem; ey! -6-
y. 0881, 1667, 2065, 2797, 3211, 3697

yā : (Far.) Bağlaç; veya. -10-
y. 0881, 1045, 1612, 2124, 2578, 2656, 2845, 2847, 2909
birü y. añaru olsun 3642

yaban: Dışarı. -2-
y.+ da 1877

yabana at - : 1. (Bir usulü, yöntemi, tarzı, uygulamayı) terk etmek, uygulamamak. **2.** Dışarı atmak, uzaklaştırmak. -1-
y. atar 0717, 3522

yād: (Far.) Anma, hatırlama. -4-
y. 0052, 1394, 2946

y.+ ın 1410

→ **yād eyle - :** (Far.+T.) Anmak, hatırlamak. -2-

y. eyledi 2527

y. eyleyesiz 3695

→ **yād it(d) - :** (Far.+T.) Anmak, hatırlamak. -5-

y. id 0895

y. ider 1532, 2537

y. idevüz 3436

y. idüñ 0655

→ **yād ḳıl - :** (Far.+T.) **1.** Anmak. **2.** Hatırına getirmek, düşünmek. -6-

y. itdiler 1146, 1490

y. ḳıldı 1037, 2973

y. ḳıldum 0038

y. ḳılmadı 0646

→ **yād ol - :** (Far.+T.) Anılmak. -3-

y. oldı 0217

y. olmış 0836

y. olur 3042

yād it - : Uzaklaştırmak. -1-

y. itdi 2433

yaġdur - : Yağdırmak; yoğun bir şekilde atmak. -2-

y.- am 2671

y.- urlar 2083

yaġı: Düşman. -2-

y. 2139, 2287

→ **yaġı ol - :** Düşman olmak. -2-

y. ola 0435

y. olmışdı 2760

yaġlan - : (Gemilerin suya dayanıklılığını artırmak amacıyla) yağlama işlemi yapılmak. -1-

y.- up 1703

yaġma: (Ganimet almak üzere) yağma, talan. -1-

y.+ ya 3428

→ **yaġma eyle :** (Ganimet almak üzere) yağmalamak, talan etmek. -1-

y. eyledi 3048

→ **yaġma it(d) :** (Ganimet almak üzere) yağmalamak, talan etmek. -1-

y. itdiler 2418

→ **yaġma ḳıl - :** (Ganimet almak üzere) yağmalamak, talan etmek. -5-

y. ḳıldı 1926

y. ḳıldılar 1740, 1792, 1821, 1882

→ **yaġma ol - :** (Ganimet alınmak üzere) yağma olmak, talan edilmek. -3-

y. oldı 1741, 3425, 3426

yaġmala - : (Ganimet almak üzere) yağmalamak, talan etmek. -1-

y.- yup 1798

yaġmur : Yağmur. -1-
y. 2570

yāḫūd: (Far.) Bağlaç; yahut, veya. -1-
y. 2845

yaḳ -: Yakmak. -19-
y. 2740, 2741
y.- a 2620
y.- an 1939
y.- ar 0960, 2650, 3512
y.- dı 2624, 2662, 2742, 3491
y.- dılar 2236
y.- duñ 1941
y.- uban 2214, 2311
y.- up 2000, 2215, 2224, 2418

yaḳa: Bir giyeceğin boyna gelen, boynu çevreleyen bölümü. -2-
y.+ ların 3020
y.+ sın 3070

yaḳa: Kıyı. -2-
y.+ ya 2750, 3495

yaḳdur - : Yakdırmak. -1-
y.- ur 3323

yaḳın: 1. Yakın, uzak olmayan. **2.** Civarında. -6- **krş.** *yaḳīn*.
y. 0689, 1375, 2074, 2138, 2392
y.+ a 2399

→ **yaḳın ol - :** Yaklaşmak. -1-
y. oluban 3189

yaḳīn: -2- **bkz.** ve **krş.** *yaḳın*.
y. 0183, 0616

yāḳūt: (Ar.) Billurlaşmış alümin türünden meydana gelen pembeden koyu kırmızıya kadar değişik renklerde saydam ve değerli taş. -2-
y. 2485
ḥoḳḳa-i y.+ ı 2900

yalabır: Şimşek. -1-
y. 2309

yalıñ ḳılıc : Kılıcını kullanmak üzere kınından çıkarmış olan, dalkılıç. -1-
y.+ ile 2362

yalman: Kesici aletlerin kesen ve batan kısmı, ağzı veya ucu. -2-
y.+ ı 1890, 2446

yaluñuz : Yalnız, yanında kimse olmadan, tek başına. -7-
y. 0523, 1714, 2169, 2361, 2441, 2442, 2657

yalvar - : Kendine acındırarak birinden bir şey yapmasını istemek, dileğini yakararak istemek. -5-
y.- dılar 2336
y.- sa 2125

y.- ur 1899, 2099
y.- uruz 2272

yalvarı gel - : Yalvararak gelmek, yakararak huzura çıkmak. -1-
y.- düm 1852

yan: Yan, taraf. -20- **krş.** *yañ*.
y.+ ı 1635
y.+ ın 2082, 2198
y.+ ına 0252, 1619, 1636, 2408
y.+ ınca 1618, 3012
y.+ ında 0747, 0784, 2051, 2368, 2457, 2626
y.+ ındağı 2794
y.+ ındaydı 1871
y.+ ıydı 1205
y.+ umuz 3640

yan -: 1. Yanmak, ateş alıp tutuşmak. **2.** Ateşlenmek, ateş çok yükselmek. -2-
y.- ar 2773
y.- dı 2376

yañ: -24- **bkz.** ve **krş.** *yan*.
y.+ a 0135, 0256, 0329, 0576, 0661, 1193, 1615, 1621, 1986,
2179, 2204, 2243, 2434, 2483, 2674, 3237, 3388, 3417, 3488, 3584, 3640
y.+ dan 1680
y.+ dın 3273

yañaḳ(ġ) : Yanak. -1-
y.+ ında 2900

yaʿnī: Yani, şu demek ki. -10-
y. 1094, 1366, 1426, 1630, 1761, 1902, 2148, 2645, 2982, 3552

yap -: Yapmak, inşa etmek. -52-
y. 1649
y.- an 2593
y.- ar 0361, 0746
y.- dı 0194, 0206, 0288, 0404, 0413, 0419, 0451, 0452, 0454,
0455, 0546, 0582, 0585, 0676, 0689, 0690, 0691, 0960, 1160,
1161, 1162, 1335, 1340, 1345, 1364, 1531, 1572, 1650, 1808,
2093, 3388, 3542, 3543, 3545, 3659, 3661, 3664, 3665, 3666
y.- dılar 1809, 3105
y.- maġa 0137
y.- mak 3605
y.- mış 1447
y.- mış+ idi 0712
y.- updur 0270, 0532, 1041

yapdur - : Yaptırmak, inşa ettirmek. -6-
y.- dı 1703
y.- ur 0388, 1375, 1651, 1960, 3544, 3617

yapıl -: Yapılmak, inşa edilmek. -3-
y.- up 3413, 3669
y.- updur 2403

yapış -: Yakalamak amacıyla tutmak. -1-
y.- dı 3284

yapışdur - : Yapıştırmak. -1-
y.- am 3373

yapmaḳlıġ : Yapma işi, inşa. -1-
y.+ a 0733

yar -: Yarmak, bölmek, saldırmak. -2-
y.- aydı 0840
y.- dı 0267

yār: (Far.) Dost. -3-
y. 0490, 0558
y.+ ile 0050
→ **yār ol - :** (Far.+T.) **1.** Yardım etmek. **2.** Dostluk kurmak, ittifak etmek. -2-
y. ola 2684
y. olursun 2328

yara: -1- **bkz.** ve **krş.** *yāre*.
y. 1898

yarar : Yararlılık gösterilecek; kabiliyetli, mahir, bahadır, pehlivan.- 1-
y. 2428

yaraġ: -4- **bkz.** ve **krş.** *yaraḳ*.
y. 1987, 2690, 3220, 3650
→ **yaraġ eyle - :** Silahlanmak, savaş için hazırlık yapmak. -1-
y. eylediler 2546
→ **yaraġ it - :** -2- **bkz.** ve **krş.** *yaraḳ it-*.
y. itdi 1702, 3141
→ **yaraġ ḳıl - : -**3- **bkz.** ve **krş.** *yaraḳ ḳıl-*.
y.+ ın ḳılam 2423
y.+ ın ḳıldı 1459
y.+ ıyle 2199

yaraḳ: Savaş aleti. -2- **krş.** *yaraġ*, *yarāḳ*.
y. 2574, 2675
→ **yaraḳ it - :** Silahlanmak, savaş için hazırlık yapmak. -1- **krş.** *yaraġ it-*.
y. itdiler 2207
→ **yaraḳ ḳıl - :** Silahlanmak, savaş için hazırlık yapmak. -4- **krş.** *yaraġ ḳıl-*.
y. ḳıl 2741
y. ḳıldı 2689
y. ḳılmışuz 2143
y. ḳılur 2273

yarāḳ: -2- **bkz.** ve **krş.** *yaraḳ*.
y. 0753, 2295
- *Bunı didüm olmadı çün **ittifâk** / Ki düzmege eyleye tizcek **yarâk*** (SNCD, mes.341)

- *Ne var katı düzmedi ise **yarâk** / Göñüldi nite düşdise **ittifak*** (SNCD, mes.5266)
- *Ben giderem yâ muhammed kıl **yarâk** / El-firâku ve'l-firâku ve'l-**firâk*** (SÇMY, mes.922)

→ **yarāḳ eyle - :** Hazırlık yapmak.-1-

y. eyle 2798

yaraḳlu : Silahlı; savaş aletleriyle donatılmış. -6-

y. 2005, 2069, 2113, 2209, 2359, 3183

yarat -: Yaratmak. -2-

y.- dı 0070, 0080

yardım : Yardım. -1-

y. 2246

→ **yardım eyle - :** Yardım etmek. -1-

y. eylerse 2116

→ **yardım it(d) - :** Yardım etmek. -3-

y. ide 0656

y. iderseñ 2633

y. it 1665

yardımcı : Yardımcı, arka çıkan, destekleyen. -1-

y. 2257

yāre: Yara. -3- **krş.** *yara*.

y. 1796, 2489, 3190

➢ Men.: *yāre*.

yāren: (Far.) Arkadaş, dost. -1-

y.+ lerüm 2818

yarın: 1. Yarın, ertesi gün. **2.** Ahiret günü**. 3**. Gelecek, ilerideki bir zaman. -7-

y. 0031, 0033, 0789, 1911, 1996, 2300, 3179

yārī ḳıl - : (Far.+T.) Yardım etmek. -1-

y. ḳılur 0614

yaş -: Kurulu vaziyetteki yayın kirişini çözmek; mecazen bir şey yapamaz hâle getirmek. -3-

y.- abilür 2933

y.- ar 2932

y.- dılar 1388

yās: Ölüm nedeniyle tutulan matem. -2- **bkz** ve **krş.** *yas it-*.

y. 2920, 3421

→ **yās ḳıl - :** Ölüm nedeniyle matem tutmak, yas tutmak. -2-

y. ḳıldı 2103, 2401

→ **yās ol - :** Matemli hâle gelmek, yas gerçekleşmek. -1-

y. olmışdı 2193

- *Cümle gök ehli senüñ-çün dutdı **yâs** / Kara tonlar geydi cümle cinn ü **nâs*** (SÇMY, mes.935)
- *Bir iki gün dutup iller gibi **yâs** / Kılam bir hile hayrân ola **hannâs*** (MÇVG, mes.4891)
- *Ne ata var başı üzre ide **yâs** / Ne aña var şara bir pâre **kirbâs*** (MÇVG, mes.6082)
- *Ser-â-ser şöyle bilsün kim kamu **nâs** / Koyar yası evine tutmayan **yâs*** (ZŞÜP, mes.3616)

yasaḳcı : Muhafız, bekçi. -1-
y.+ sı 2402

yaşduġ: Diz. -1-
y.+ ı 0441

yaşın yaş - : Yayını kırmak. -1-
y.- dı 2775

yas it - : Ölüm nedeniyle matem tutmak, yas tutmak. -2- **bkz.** ve **krş.** *yās*.
y. idüben 2016
y.+ ın itdi 0321

yaşta -: Yastamak; yaslamak, dayamak, yastık edinmek. -1-
y.- ruz 2829

yaş: Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman. -17-
y. 0481
y.+ ı 0132, 0230, 2854
y.+ ı+ dı 3077
y.+ ında 0027, 0165, 0871, 0956, 1228
y.+ ındaydı 0829
y.+ ları 0106

yaş: Gözyaşı. -5-
y. 2227, 2584, 2660, 2808, 3032

yaşa -: Yaşamak, hayatta kalmak, ömür sürmek. -20-
y.- dı 0188, 0213
y.- maz 3294
y.- r 0131, 0154, 0238, 0257, 0262, 0263, 0271, 0307, 0449,
1605, 2855, 2877, 2966
y.- rlar 0096
y.- yup 0165, 2976, 2995

yaşıl: Yeşil. -1-
y. 2073

yat -: **1.** Yatmak, uyumak. **2.** Yaşamak. **3.** Ölü gömülmüş olmak. **4.** Cinsel münasebette bulunmak. -9-
y.- dı 0183, 1482, 1756, 2566, 2789
y.- diler 2286
y.- mayup 3045
y.- ur 0122, 1946

yat: Kalkan, zırh gibi korunma araçları. -3-
y. 1987,
y.+ ı 3220
y.+ ile 3650

yataḳ(ġ) : Hayvan yuvası, ahır, in. -1-
y.+ ıdı 2631

yatlu ol - : Kötü hâle gelmek. -2-
y. oldı 1784
y. olmaya 2590

yatur -: Devirmek, yana yatırmak. -1-
y.- ur 2182

yavuz: Kötü, fena. -4-
y. 1520, 1992, 2297, 2957
→ **yavuz it(d) - :** Kötü etmek, fenalık yapmak. -4-
y. itdügin 2448
y. itdüñ 2512
y. itmedük 2513
y. itmesün 2514

yay: Ok atmaya yarayan, iki ucu arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç. -7- **krş.** *yāy*.
y. 0211, 1652
y.+ dan 3033, 3270
y.+ ı 2489, 2932
y.+ lar 2544

yay: Yaz. -1-
y. 0927

yay -: Dağıtmak, perişan etmek. -1-
y.- dı 1475

yāy: -1- **bkz.** ve **krş.** *yay*.
y.+ ın 1388

yaya: Piyade. -7-
y. 1779, 1978, 2033, 2281, 2703, 3626
y.+ sı 3269

yayaḳ: Yayan. -2-
y. 2292, 2689
→ **yayaḳ ol - :** Yaya olarak hareket etmek. -1-
y. olup 2207

yayan: -2- **bkz.** ve **krş.** *yayān*.
y. 1828, 2399
→ **yayan ol - :** Atlıyken atından inmek, yaya hâle gelmek, yaya olarak hareket etmek. -2-
y. oldılar 1950
y. olup 2449

yayān: Yaya, piyade. -7- **krş.** *yayan*.
y. 1727, 1732, 1735, 1867, 1918, 1986, 2341
- *Yüridiler şöyle öñince **yayân** /*

Kasr öñinde atdan indi ***pehlevân*** (YMVG, mes.433)

- *Önine düşdiler erkân-i* ***dîvân*** */ Yanınca kimi atlu kimi* ***yayân*** (KPYZ, mes.7192)
- *Bindiler kullar dahi olup* ***revân*** */ Öñlerince kamu maymunlar* ***yayân*** (ACMH, mes.2540)

yaya oğlan / yaya oğlanı : Piyade asker. -2-
y.+ ıydı 3185
y.+ ları 3405

yaz – (1) : Yazmak, kaleme almak. -14-
y.- ana 3699
y.- ar 2261
y.- dı 0392, 1553, 2274, 2529, 3163
y.- dılar 0644, 2653
y.- dum 1577, 3692
y.- mışam 0897
y.- mışdı 2587
y.- up 0817

yaz - (2) : Yüz süslemek -1-
y.- dı 1857

yazı: Ova. -1-
y.+ da 1848

yazıl -: Yazılmış, kaleme alınmış. -1-
y.- mış+ idi 2270

yazın: Baharda, bahar geldiğinde. -1-
y. 3163

yegin: Üstün, galip, kuvvetli, baskın. -1-
y. 2731

Yehūdī: (Ar.) Musevi. -2-
Y.+ ler 0493
Y.+ ʿi 0494

yek: Sayı; bir. -2-
y. 0510, 0594

yeksān: (Ar.) Aynı. -1-
y. 0280

yek yeki : (Far.+T.) Birer birer. -1-
y. 0721

yemān: Yaman, şerli, kötü niyetli, fitneci. -1-
y. 2253

yemīn: (Ar.) Sağ, sağ taraf. -1-
y. 1641

yeñi: Yeni. -1-
y. 2914

yepin -: (Kalkan) örtünmek, kuşanmak. -2-
y.- üp 2704

y.- ür 1640

- *Kılıç elde kalkanı **yepindiler** / Kuzı emişür bigi **depindiler*** (SNCD, mes.2581)
- *Bu sözi didi vü kalkan **yepindi** / Dutup gönder Dâvud Bege **depindi*** (GZGM, mes.1807)
- *Bunı didi vü kalkanın **yepindi** / Atın depdi vü küffâra **depindi*** (GZGM, mes.1963)

yer: -1- **bkz.** ve **krş.** *yir*.
y.+ e 1475

yet -: **1.** Varmak, ulaşmak. **2.** Elvermek, kâfi gelmek. -2-
y.- diler 0817
y.- dükce 0897

yetiş -: Ulaşmak, varmak. -1-
y.- di 0646

yevm: (Ar.) Gün. -1-
nıṣf-ı y. 0090

Yezdān : (Far.) Allah. -1-
şīr-i Y. 3350

Yezdecirdī : Sâsânî hükümdarı Behrâm-ı Gûr'un emrindeki askerler için kullanılmış olmalıdır. -1-
Y. 0639

yıġ -: Bir tepe oluşturacak biçimde üst üste koymak. -1-
y.- dılar 2043

yıġıl -: Bir tepe oluşturacak biçimde üst üste konulmak. -1-
y.- ur 2839

yıḳ -: 1. Harap etmek, tahrip etmek. **2.** Yere düşürmek, devirmek. -41-
y. 2741
y.- a 2139, 2355
y.- an 1939
y.- ar 0536, 0960, 2149, 2650, 2840, 3204, 3512
y.- arsın 2513
y.- dı 0727, 1836, 2435, 2514, 2532, 2714, 2725, 2761, 3340,
3471, 3532
y.- ḍı 2659
y.- dılar 1882, 1925, 2000, 2151, 2236
y.- ḍılar 2214
y.- duġı 3407
y.- duġın 0288
y.- duġını 0245
y.- duġı+ y+ çün 1940
y.- maġa 2311
y.- maġıl 2123
y.- maḳda 3444
y.- mış 1371
y.- uban 2418
y.- uñ 1816
y.- up 0529

yıḳdur - : Yıktırmak, harap ettirmek.

-2-
y.- dı 2356
y.- ur 3323

yıḳıl -: 1. Harap olmak. **2.** Yere yığılmak, devrilmek. 10-
y.- an 0905
y.- dı 0588, 2447, 2448, 3120
y.- uban 3630
y.- ur 0608, 1259, 1507, 1563

yıḳıl - : Yığılmak, toplanmak. -1-
y.- dı 3193

yıldırım : Yıldırım, şimşek. -1-
y. 1890

yılluḳ: Yıllık, bir yıl süreyi kapsayan. -1-
y. 2030

yırt -: Bozmak, parçalamak. -1-
y.- a 0809

yi -: Yemek. -17-
y.- di 1756, 2226, 2227, 2827
y.- dügi 2421
y.- mege 3029
y.- mezdi 2506
y.- r 1796, 1908, 2730
y.- r+ idi 0240
y.- yelüm 1994
y.- yüben 2229
y.- yüp 1767, 1805, 1946, 2749

yid -: (At) çekmek. -3-
y.- er 1120, 2141, 3372

yid - : İtmek.-1-
y.- er 1962

yidi: Sayı; yedi. -47-
y. 0056, 0066, 0088, 0159, 0218, 0220, 0247, 0327, 0484,
0564, 0675, 0687, 0829, 0952, 0956, 1010, 1025, 1051, 1055,
1100, 1102, 1169, 1265, 1269, 1406, 1421, 1480, 1484,
1485, 1486, 1537, 1549, 1651, 1669, 1704, 2016, 2929, 3087,
3133, 3252, 3324, 3351

yidinci: Yedinci, yedinci sıradaki. -3-
y. 0050, 0899, 3350

yidi yüz : Yedi yüz. -11-
y. 0165, 0172, 0213, 0257, 0307, 1280, 1541, 2855, 3143, 3145,
3250

yidi yüz biñ : Yedi yüz bin. -2-
y. 1464, 1498

yidi yüz elli : Yedi yüz elli. -1-
y.+ y+ idi 1536

yidi yüz on biş : Yedi yüz on beş. -1-

y. 1522

yidi yüz on yidi : Yedi yüz on yedi. -2-
y. 2871
y.+ di 1580

yidi yüz otuz : Yedi yüz otuz. -1-
y. 0294

yidi yüz otuz yidi : Yedi yüz otuz yedi. -1-
y. olur 3086

yidi yüz ṭoḳsan iki : Yedi yüz doksan iki. -1-
y. olmışdı 3212

yidi yüz ṭoḳuz : Yedi yüz dokuz. -1-
y. olmuş idi 1604

yidi yüz yidi : Yedi yüz yedi. -1-
y.+ de 1308

yidi yüz yigirmi : Yedi yüz yirmi. -1-

y. olmış idi 3093

yig: 1. Kuvvetli. **2.** Daha iyi, üstün. -6-
y. 1632, 2093
y.+ durur 2317
y.+ dür 1992
y.+ i 3383, 3570

yīgāne: (Far.) Tek, biricik. -1-
y.+ y+ iken 0069

yigen: Yeğen; metne göre Oğuzlar, iç güveyinin oğluna "yigen" demektedir. -1-
y. 2949

yigin: Çabuk, hızlı. -2-
y. 2717, 3200

yigirmi : Yirmi. -15-
y. 0176, 0291, 0477, 0496, 0939, 0978, 0994, 1241, 1250,
2203, 2444, 2518, 2676, 3620
y. yil oldı 0861

yigirmi altı : Yirmi altı. -3-
y. 1228, 2856, 3329

yigirmi biñ : Yirmi bin. -1-
y. 1779

yigirmi bir : Yirmi bir. -3-
y. 1064, 1605, 2854

yigirmi birinci: Yirmi birinci, yirmi birinci sıradaki. -2-
y. 0062, 3558

yigirmi biş : Yirmi beş. -2-
y. 1016, 2995

yigirmi dört : Yirmi dört. -4-
y. 0487, 1019, 1228, 2969

yigirmi iki : Yirmi iki. -3-
y. 1517, 1708
y. bâb itdüm 0043

yigirmi ikinci : Yirmi ikinci, yirmi ikinci sıradaki. -2-
y. 0063, 3657

yigirminci : Yirminci, yirminci sıradaki. -3-
y. 0061, 3359, 3558

yigirmi sekiz : Yirmi sekiz. -1-
y. 1703

yigirmi ṭoḳuz : Yirmi dokuz. -3-
y. 0048, 1013, 1365

yigirmi üç : Yirmi üç. -2-
y. 0677, 1005

yigirmi yidi : Yirmi yedi. -2-
y. 1022, 2998

yigirmi: Yirmi. -1-
y. 1519

yigit(d): Yiğit, cesur, civanmert. -5-
y.+ e 1873
y.+ i 1481, 1876, 2914
y.+ ler 1991

yik-ser : (Far.) Baştan başa, hep beraber. -2-
y.+ e 1641, 2441

yil : Yıl, sene. -292-
y. 0088, 0097, 0120, 0128, 0141, 0150, 0168, 0169, 0170,
0171, 0172, 0173, 0174, 0175, 0176, 0183, 0188, 0192, 0197,
0213, 0284, 0290, 0291, 0294, 0295, 0296, 0297, 0298, 0299,
0300, 0303, 0341, 0353, 0416, 0426, 0449, 0472, 0474, 0476,
0477, 0478, 0480, 0482, 0483, 0484, 0485, 0486, 0487, 0488,
0489, 0490, 0491, 0492, 0496, 0497, 0498, 0500, 0502, 0503,
0504, 0505, 0509, 0512, 0513, 0514, 0515, 0516, 0518, 0521,
0522, 0524, 0543, 0544, 0561, 0563, 0564, 0588, 0590, 0681, 0685,
0687, 0691, 0697, 0722, 0724, 0749, 0765, 0804, 0833, 0883,
0896, 0906, 0907, 0910, 0914, 0924, 0927, 0939, 0942, 0947,
0948, 0949, 0950, 0952, 0954, 0957, 0963, 0967, 0969, 0970,
0971, 0978, 0981, 0986, 0990, 0991, 0993, 0994, 0995, 0997, 1000,
1001, 1003, 1005, 1010, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1019, 1021,
1022, 1024, 1038, 1046, 1051, 1053, 1055, 1057, 1096, 1099,

1106, 1108, 1150, 1157, 1169, 1172, 1186, 1189, 1196, 1228, 1229, 1241, 1250, 1264, 1265, 1267, 1269, 1284, 1286, 1293, 1319, 1333, 1356, 1365, 1370, 1381, 1393, 1402, 1415, 1417, 1421, 1430, 1431, 1433, 1437, 1502, 1513, 1519, 1521, 1522, 1524, 1526, 1529, 1531, 1535, 1537, 1604, 1605, 1644, 2177, 2546, 2854, 2867, 2869, 2872, 2873, 2877, 2880, 2944, 2976, 2977, 2979, 2983, 2984, 3074, 3140, 3144, 3154, 3254, 3256, 3293, 3294, 3309, 3311, 3324, 3326, 3386, 3439, 3460, 3461, 3466, 3492, 3516, 3568, 3689
y.+ de 1011, 1023, 1025
y. oldı 0126
biş y. oldı 1002
elli iki y. oldı 3087
ḳırk y. oldı 0930
on iki y. oldı 1238
yigirmi y. oldı 0861
yitmiş iki y. oldı 0586
y. olmış idi 1522
y. olmışdı 1087, 1280
sekiz yüz elli y. olmışdı 3333
ṭoḳsan biş y. olmışdur 0938
y. olup 1164
on bir y. olup 1020
otuz biş y. olur 0861
yüz elli y. olur 1028
y.+ de 0125, 0193, 0506, 0517, 0551, 0826, 0838, 0968, 0982, 0996, 1008, 1009, 1026, 1054, 1100, 1102, 1109, 1245, 1434, 1517, 2994, 3133, 3317
y.+ den 0442, 2881, 3303
y.+ dür 1134, 2870, 2871
y.+ e 0183, 0392, 0677, 3258
y.+ iyle 2876

- Men. *yil*, *yil başi*, *yilden yile*.

yil: Rüzgâr, yel. -18-
y. 0995, 1662, 1682, 1683, 1788, 1789, 1962, 2062, 2178, 2182, 2183, 2723, 2724, 3198
y.+ den 0232, 2179

yilce: Yıl kadar, yıl süresince. -2-
y. 0091

yiliş -: Koşuşmak. -1-
y.- ür 2688

yilken: Rüzgâr gücünden yararlanarak bir tekneyi yürütmekte kullanılan, bir serene gerilmek üzere yan yana dikilmiş sağlam bez şeritlerden oluşan kanat. -8-
y. 1682, 1705, 2074, 2182, 2210
y.+ i 1685
y.+ in 1935
y.+ ler+ ile 1963

yiñ -: Yenmek, galip gelmek. -1-
y.- er 2503

yiñ: Yen, elbise kolunun el üzerine gelen kısmı. -2-
y.+ i 3203
y.+ inde 3450

yine: Yine, bir kez daha, tekrar. -70- **krş.** *yinē*.
y. 0723, 0779, 0905, 0960, 1114, 1251, 1254, 1275, 1362,
1372, 1398, 1446, 1502, 1577, 1692, 1693, 1697, 1759, 1806,
1835, 1910, 1960, 2012, 2047, 2128, 2150, 2197, 2238, 2239,
2242, 2246, 2334, 2335, 2348, 2528, 2595, 2642, 2644, 2647,
2668, 2692, 2737, 2741, 2742, 2757, 2767, 2964, 2979, 3016,
3218, 3221, 3227, 3234, 3259, 3266, 3336, 3338, 3377, 3422,
3438, 3457, 3466, 3518, 3526, 3601

yinē: -1- **bkz.** ve **krş.** *yine*.
y. 0182

yiñi: Yeni. -2-
y. 0021, 0811

yip -: Okşamak. -1-
y.- er 1746

yir: 1. Yer, mahal. **2.** Makam, mevki. **3.** Zemin, yer. -109- **krş.** *yīr*.
y. 0134, 1154, 1339, 1796, 1920, 2028, 2306, 2367, 2378,
2413, 2706, 2827, 3067, 3188, 3493, 3584, 3606, 3622, 3637
y.+ de 0206, 1475, 1501, 1606, 1791, 1826, 1850, 1922, 2030,
2095, 2623, 2686, 3263, 3642, 3650, 3669
y.+ den 0759, 2009, 3275, 3419
y.+ e 0499, 0623, 1384, 1632, 1763, 2241, 2362, 2454, 2588,
2725, 2770, 2902, 3042, 3187, 3191, 3193, 3513
y.+ i 0136, 0267, 0607, 1056, 1572, 1614, 2036, 2056, 2149,
2220, 2287, 2435, 2437, 2839, 2923, 2972, 3041, 3165, 3215
y.+ i eyler 3117
y.+ in 0399, 1070, 1330, 2458, 2831, 2833, 2965
y.+ ince 1965
y.+ inde 1365, 3014
y.+ inden 3016
y.+ ine 0153, 0400, 0545, 0906, 0928, 1020, 1024, 1212, 1342,
1362, 2222, 2528, 2702, 2791, 3318
y.+ ini 1175, 1309
y.+ ler 2204
y.+ üme 2251
y.+ üñ 2033, 3170

yīr: Yer. -1- **bkz.** ve **krş.** *yir*.
y. 3135

- *Kıluram şöyle ben buna ne **tedbîr** / Ne_ogul hâsıl olur ne*

*hod bu **yîr*** (CSCH, mes.1541)

- *Bu olmaz ise eylen yine **tedbîr** / Gerekdür ‘ıyş içün elbette bir **yîr*** (RİEA, mes.559)
- *Meger kim var idi bir hâdim-i **pîr** / Cihânda komamışdı görmedük **yîr*** (ZŞÜP, mes.1506)
- *Baş olan anlara görür ki bir **pîr** / Gelür i‘zâz idüp gösterdi bir **yîr*** (MMSN, 2550.)
- *Kayık içre kaldı battâl çıkdı **pîr** / Tutuben bir yolu gitdi hayli **yîr*** (TBAÇ, mes.7634)

yir altı: Başkası tarafından görülmesi mümkün olmayan yer. -1-
y.+ nda 0880

yire yüz ur - : Yüz sürmek, secdeye kapanmak, yere kapanmak. -7-
y.- dı 1663, 2065, 2066, 2810
y.- dılar 2185, 2326
y.- ür 1785

yir gözet(d) - : Fırsat kollamak. -1-
y.- ür+ idi 2298

yirin -: Kederlenmek, üzülmek, mahzun olmak, tasalanmak**.** -4-
y.- i 1175, 2522
y.- meye 2468

yir öp -: Bir büyüğün -2-
y.- er 1903
y.- üben 0621

yir yüzi : Yer yüzü, dünya. -13-
y. 0178, 0599
y.+ n 0872
y.+ nde 0485, 1034, 1284, 3670
y.+ ne 0184, 0508, 0966
y.+ nüñ 0488, 0489, 2266

yit --22-
y.- di 2441, 2442
y.- diler 1869, 1881, 1965, 2015, 2025, 2053, 2168, 2203, 2228, 2238, 2276, 2278, 2318, 2375, 2429, 2523, 3189
y.- düñüz 2431
y.- er 0033, 2409

yiter: Yeter, yeterli, kâfi. -2-
y. 1546, 2409

yitiş -: Ulaşmak, erişmek. -2-
y.- ür 2962, 3400

yitmiş: Yetmiş. -7-
y. 0313, 2026, 2714, 2984, 3106, 3108
y.+ in 1964

yitmiş altı : Yetmiş altı. -1-
y.+ y+ idi 1541

yitmiş biñ : Yetmiş bin. -4-
y. 3158, 3214, 3269, 3274

yitmiş iki : Yetmiş iki. -3-
y. 0098, 1534
y. yil oldı 0586

yiyüci: Yiyici, yiyen. -1-
y.+ dür 2232

yoġ: -14- **bkz.** ve **krş.** *yoḳ*.
y. 2997
y.+ idi 0036, 0327, 0846, 1597, 1717, 1742, 2204, 2241, 2283, 2547, 2903, 3431
y.+ iken 0873

yoġrul - : Karışmak, harmanlanmak. -1-
y.- up 2403

yoġun: Kalın. -2-
y. 2443, 2722

yoġ(u)r - : Karıştırmak, harmanlamak. -1-
y.- uban 3353

yoḫsul: Yoksul, fakir, ihtiyaç sahibi. -3- **krş.**
y.+ a 0196, 2195, 3549

yoḳ: Yok, bulunmayan, mevcut olmayan. -71- **krş.** *yoġ*.
y. 0004, 0016, 0134, 0209, 0338, 0390, 1145, 1177, 1248, 1458, 1495, 1662, 1676, 1750, 1758, 1822, 1864, 1866, 1886, 1922, 1995, 1999, 2178, 2324, 2335, 2369, 2493, 2496, 2497, 2563, 2574, 2599, 2618, 2639, 2835, 2878, 2886, 3011, 3079, 3107, 3118, 3225, 3282, 3295, 3446, 3455, 3461, 3514, 3518, 3519, 3536, 3572
y. durur 1861, 1973, 2482, 2516, 3118
y.+ dur 0200, 0658, 0795, 1123, 1397, 2581, 2614, 3071, 3154, 3279, 3478, 3531

yoḳaru: Yukarı. -5-
y. 1671, 2302, 2671, 3107
y.+ dan 2574

yoḳsul: -1- **bkz.** ve **krş.** *yoḫsul*.
y. 1755

yol: 1. Bir yerden bir yere gitmek için geçilen yer, güzergâh. **2.** Amaç, maksat, uğur. -66-
y. 0319, 0367, 0472, 1018, 1086, 1178, 1299, 1307, 1318, 1347, 1400, 1428, 1479, 1523, 1722, 1969, 2283, 2427, 2534, 2535, 2548, 2721, 2953, 3309, 3321, 3335, 3450, 3503
y.+ da 0732, 0782, 1712, 1935, 2400, 2771, 2825, 2884, 3559

y.+ da+ ken 3616
y.+ dan 2610, 2675
y.+ ı 0733, 1853, 1943
y.+ ın 2345, 3296
y.+ ına 0755, 2539, 2589, 2752, 2828, 2829, 3041, 3183,
3548
y.+ ında 0413, 1452, 2101, 2132, 2402, 2796
y.+ ını 1917, 2350
y.+ umda 3289
y.+ uña 2271, 2490, 2586

→ **yol it(d) - :** Yol açmak. -1-

y. idübenin 2293

→ **yol ol - : 1.** Geçecek yer bulunmak. **2.** Fırsat veya imkân doğmak. -2-

y. oldı 0988
y. olmaya 0692

→ **yol ḳıl - :** (*yolını ḳıl-* biçiminde) Yolunu yapmak, yolunu inşa etmek veya açmak. -1-

y.+ ını ḳıldı 0205

yolca: Yol boyunca. -1-
y. 2369

yoldaş: Arkadaş, dost. -10-
y. 1770
y.+ ı 2017, 2408, 3446, 3675
y.+ ı-dı 0324
y.+ ını 2963
y.+ lara 2960
y.+ ların 2421
y.+ larum 2818

yol ṭut - : Yola çıkmak, yola koyulmak. -8-
y.- dı 0140, 0150, 0786, 1384, 1866, 2106, 2676, 2748

yol vir - : Müsaade etmek, izin vermek.
y. virürler 3197

yorġa-vār : (T.+Far.) Rahvan gibi. -1-
y. 3372

yort -: Koşmak, sefer etmek. -2-
y.- up 0653, 2843

yorul -: Yorulmak, yorgun duruma gelmek. -1-
y.- an 3651

yönel -: Yönelmek, teveccüh etmek. -1-
y.- ür 2255

yöre: Etraf, çevre, civar, muhit. -1-
y.+ de 3387

yören - : Dolaşmak, yaklaşmak. -1-
y.- ürdi 1870

yuḥtemil : (Ar.) İhtimal, olabilir. -1-

y. 0772

yum -: 1. (Göz) kapamak. **2.** Ölmek. 2-
y.- dı 2776
y.- ınca 2620

yumıl -: Toplanmak, bir araya gelmek, yığılmak. -1-
y.- ur 1465

yumurlan - : Bir araya gelmek, toplanmak. -1-
y.- mış 3187

Yūnān: Yunan. -1-
Y. 0429

yund: Kısrak. -1-
y. 2396

yunıl -: Yıkanmak, temizlenmek. -1-
y.- ur 2545

yut -: 1. Ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçirmek. **2.** Yok etmek. -5- **krş.** *yuṭ-*.
y.- dı 1339, 2951, 3018
y.- maz 3074
y.- mış 1341

yuṭ -: Yok etmek. -1- **bkz.** ve **krş.** *yut-*.
y.- ar 3066

yuvnıl - : Yıkanmak. -1-
y.- ur 1877

yüce: Yüce, yüksek. -6-
y. 0540, 0699, 1659, 2043, 3275, 3529

yücel -: Yüksek hâle gelmek, üst üste birikmek. -1-
y.- ür 2839

yügür -: Koşmak, hızlı gitmek. -1-
y.- üp 2440

yük: 1. Bir hayvan veya taşıtın taşayabileceği miktar. **2.** Tedirginlik veren şey. -2-
y. 2929
y.+ i 2709

yüklü: Hamile, gebe. -2-
y.+ di 0410
y.+ y idi 0567

yük yük : Yük yük, birçok yük. -1-
y. 2167

yürek(g) : Yürek, gönül, kalp. -6-
y. 1941, 1973
y.+ in 2027, 2308, 2777, 3124

yüri -: 1. Hücum etmek. **2.** İlerlemek. -28- **krş.** *yürü-*.

y. 1723, 2498
y.- di 0657, 0661, 0709, 1234, 1460, 1470, 1732, 1735, 2034, 2218, 2234, 2312, 2412, 2566, 2606, 2695, 2699, 2705, 3047, 3186, 3272, 3635
y.- diler 2082
y.- yüp 2217, 2571, 3370

yürü -: -16- **bkz.** ve **krş.** *yüri-*.
y.- di 2608, 3406
y.- dügince 3637
y.- r 1055, 1217, 1727, 1918, 2210, 2607, 2681, 2979, 3016, 3032
y.- rken 2600
y.- rler 3003
y.- yen 2292

yürük: Yörük. -1-
y. 3032

yürüt -: Bir işi başlatmak. -1-
y.- di 1878

yüz : Yüz, çehre, sima. -20-
y. 2485
y.+ i 2297, 2844, 2899
y.+ in 1802, 1857, 1950, 3150
y.+ ine 0113, 2500, 2811
y.+ ini 2264, 2282, 2592
y.+ inde 2791
y.+ inden 2904, 2929
y.+ üm 2821
y.+ üm+ için 2144
y.+ üñ 2270

yüz dön - : Vazgeçmek, geri çekilmek. -1-
y. dönmez 2678

yüze yüz : Yüz yüze. -1-
y. 2529

yüzine gül - : Talihi yolunda gitmek; hüküm sürmek, tahtta kalmak. -1-
y. güldi 1519

yüzini yire ur -: (Saygı dolayasıyıla yere) kapanmak, eğilmek. -2- **krş.** *yüz ur-*.
y.- dı 2135
y.- ur 2264

yüz ur - : -2- **bkz.** ve **krş.** *yüzini yire ur-*.
y. urdı 0618
y. urup 2186

yüz sür - : Saygı göstermek için eğilmek. -1-
y. sürerüz 2272

yüz: Yüzey. -7-
y.+ in 3614
y.+ i 1678, 2033,
y.+ ine 1656
y.+ inde 1942, 2062, 2180, 2296

yüzince : Yüzeyi boyunca. -3-
1773, 2278, 2345

yüz: Sayı; yüz. -18-
y. 0088, 0091, 0271, 0956,
1040, 1046, 1659, 1810, 1814, 1882,
1961, 2089, 2170, 2281, 2540, 2966,
3461
y.+ de 1911

yüz biñ : Yüz bin. -12-
y. 1462, 2109, 2156, 2797, 2887,
2975, 3171, 3211, 3249, 3621, 3626

yüz elli: Yüz elli. -5-
y. 0295, 0307, 1811, 3044
y. yil olur 1028

yüz elli biñ : Yüz elli bin. -1-
y. 0987

yüzlü: Yüzlü, çehreli. -2-
y. 1751, 2497

yüzlük(g) : Miğferin yüzü koruyan kısmı. -1-
y.+ in 2844

yüz on iki : Yüz on iki. -1-
y. 0416

yüz otuz : Yüz otuz. -1-
y. 2976

yüz seksen : Yüz seksen. -1-
y. 1284

yüzsüz ol - : Utanmaz olmak; densizce davranış sergilemek. -1-
y. olma 2498

yüz ṭut - : Yönelmek, teveccüh etmek. -2-
y.- dı 1045, 2585

yüz ü ḳırḳ altı: Yüz kırk altı. -1-
y. olur 0972

yüz üzre / yüzi üzre : Yüzüstü. -2-
y. 2184, 3015

yüz yigirmi : Yüz yirmi. -5-
y. 0174, 0295, 0296, 0303, 0353

yüz yigirmi altı : Yüz yirmi altı. -1-
y. 1134

yüz yitmiş : Yüz yetmiş. -2-
y. 1964, 2966

yüz yitmiş üç : Yüz yetmiş üç. -1-
y. 0897

zād: (Ar.) Azık, yiyecek. -1-
z. 0710
→ **zād it(d) - :** (Ar.+T.) Azık, yiyecek temin etmek. -1-

z. ider 0159

ẓæfer: (Ar.) Savaşta kazanılan başarı, galibiyet. -7-
ẓ. 0033, 1171, 1463, 1702, 3501, 3577, 3585

Ẓaġāriyye : Doğu İran'da Sîstan bölgesinde hüküm süren bir İslam hanedanı (861-1003), Saffârîler. -1-
bāb-ı Ẓ. 0053

ẓæḥīr: (Ar.) Yardım eden, destekleyen, arka çıkan. -1-
ẓ. 3681

ẓāhir: (Ar.) Açık; belli, görünen. -1-
ẓ.+ de durur 0028
→ **ẓāhir it(d) - :** (Ar.+T.) Açığa çıkarmak, görünür kılmak, ortaya çıkarmak. -2-
ẓ. ide 0070
ẓ. itdi 0453

zaḫm: (Far.) Yara. -1-
z. 0832

zæḥmet : (Ar.) Sıkıntı, mihnet, eziyet. -4-
z. 0593, 1428, 3687
z.+ inden 1803

żæʿīf it(d) - : (Ar.+T.) Zayıflatmak, gücünü kırmak. -1-
ż. idüben 0581

żæʿīf ol - : (Ar.+T.) Zayıflamak, güç kaybetmek. -1-
ż. oldı 1420

ẕākir: (Ar.) Zikreden, söyleyen. -1-
ẕ. 0605

ẓālim: (Ar.) Zalim, zulmeden, acımasızca davranan. -1-
ẓ. 0594
→ **ẓālim ol - :** (Ar.) Zulmetmek, acımasızca davranmak. -1-
ẓ. olan 0599

żæm ḳıl - : (Ar.+T.) Katmak, eklemek; (bir yerin idaresini) vermek.-1-
ż. ḳıldı 1608

żāmin ḳıl - : (Ar.+T.) (Maddi) bedelini ödemek, karşılamak, üstlenmek. -1-
ż. ḳılup 3672

ẓænn it(d) : (Ar.+T.) Sanmak, zannetmek. -1-
ẓ. iderem 0821

zār: (Far.) İnleme, inleyiş, feryat, figan, ağlama. -20-
z. 0379, 0578, 0959, 1334, 1360, 1737, 1786, 1790, 2454,

2640, 2838, 3003, 3150, 3392, 3482, 3500, 3600
tekfūr-ı z. 3587
z.+ ile 0325
z.+ ı 3376

→ **zār it(d) - :** (Far.+T.) Ağlamak, inlemek, feryat etmek. -1-

āh u z. ider 0440

→ **zār ḳıl - :** (Far.+T.) Ağlatmak, inletmek, feryat ettirmek, perişan etmek. -3-

z. ḳıldı 1741
āh u z. ḳıldı 2179
ḫōr u z. ḳılmamışduñ 2585

→ **zār ol - :** (Far.+T.) İnlemek, feryat figan etmek; perişan bir hâle gelmek -3-

z.- ı ḫæṣm oldı 3609
z. ola 2684
ḫōr u z. olup 2736

żærær: (Ar.) Zarar, ziyan. -1-
ż. 0857

→ **¿ærær ḳıl - :** (Ar.+T.) Zarar, ziyan vermek. -1-

ż. ḳıldı 2393

zārī ḳıl - : (Far.) Ağlamak, inlemek. -7-
z. ḳıldı 2774
z. ḳıldılar 2366
z. ḳılup 2488
z. ḳılur 0614, 1782, 2117

zārī ol - : (Far.+T.) İnlemek, feryat etmek. -1-
z. 2710

żærūrī: (Ar.) Mecburi. -1-
ż. 0241

zār u zār : Zır zır. -5-
z. 1681, 1720, 2098, 2795, 2822

ẕāt: (Ar.) Varlık, cevher, asıl, mahiyet. -1-
ẕ.- ı ḳædīm 0003

zāyid: (<Ar. *zāʿid*) Fazla. -1-
z. 0235

zebānī: (Ar.) İslamiyet'e göre, cehennemlikleri cehenneme atmakla görevli melek, cehennem bekçisi. -1-
z.+ ı 0078

zeber: -9- **bkz.** *zīr ü zeber*.
z. 0904, 3319
zīr ü z. eylemiş 0729
zīr ü z. ḳıldı 2354, 3416
z. ḳıldılar 2055
zīr ü z. ḳıldılar 3403
zīr ü z. ḳılur 3432
zīr ü z. olur 3274

ẕebḥ: (Ar.) Kurban kesme. -1-

ẕ.- i ʿæẓīm 0014

ẕebīḥ: (Ar.) Kurban edilen, Hz. İsmâil için kullanılmıştır. -1-
ẕ.+ in 0014

zebūn: (Far.) Güçsüz, zayıf, aciz, mağlup. -3-
z. 2112, 2125, 3116
→ **zebûn eyle - :** (Far.+T.) Zayıf ve çaresiz duruma düşürmek, mağlup etmek. -1-
z. eyledi 0139
→ **zebûn ol - :** (Far.+T.) Zayıf ve çaresiz duruma düşmek, mağlup olmak. -1-
z. oldı 2146

zehr: (Far.) Zehir, ölüme sebep olan madde, ağı. -5-
z. 0379, 0929
z.+ ile 0800, 0844, 1281

zehre: (Far.) **1.** Öd, safra. **2.** Cesaret, cüret, korkusuzluk. -6-
z.+ ʾi 0973
z.+ si 2319, 2324, 3011, 3455, 3572

zehre-çāk ol - : (Far.+T.) Ödü patlamak, çok korkmak. -1-
z. olur 1259

ẕekāvet: (Ar.) Çabuk anlama ve kavrama, zeka. -1-
ẕ. 3678

ẕelīl it - : (Ar.) İtibarsız hâle getirmek -1-
ẕ. itdi 1096

zemān: (Ar.) Zaman, dönem, vakit. -132- **krş.** *zemen*.
z. 0058, 0148, 0169, 0195, 0234, 0241, 0259, 0275, 0294,
0298, 0309, 0322, 0349, 0356, 0391, 0422, 0425, 0475, 0478,
0479, 0502, 0575, 0587, 0601, 0643, 0654, 0706, 0725, 0741, 0746,
0757, 0763, 0792, 0803, 0805, 0815, 0862, 0883, 0912, 0915,
0945, 0962, 0964, 0987, 0993, 1003, 1007, 1022, 1075, 1091,
1107, 1128, 1130, 1137, 1176, 1179, 1201, 1203, 1210, 1216,
1226, 1230, 1233, 1246, 1257, 1276, 1304, 1348, 1399, 1416,
1420, 1422, 1478, 1519, 1537, 1542, 1582, 1625, 1716, 1727,
1940, 1966, 1984, 2074, 2129, 2212, 2263, 2316, 2338, 2481,
2563, 2565, 2692, 2857, 2866, 2870, 2890, 2911, 2950,
2974, 2985, 2989, 2994, 2996, 3030, 3079, 3089, 3137, 3255,
3284, 3343
Bū Bekr-i z. 2879
devr-i z. 0300
Mīr-i z. 1923

ol z. 0678, 0773
Pāṣā-yı z. 0063
şöhre-i z. oldı 0170
āhir z. olınca 2926
z. olup 1923
z.+ da 0134, 0226, 0358, 0491, 0836, 0869, 0995, 1272
z.+ daydı 0355
z.+ ında 1158
z.+ ındaydı 1178
z.+ uñ 1165

zemberek : (Far.) Çelik ya da pirinçten yapılma dört köşeli, baş parmak kalınlığında keskin uçlu ok. -2- **krş.** *semberek*, *zenberek*.
z. 2575, 2617

zemen: -2- **bkz.** ve **krş.** *zemān*.
şāh-ı z. 0343, 2067

zemīn: (Far.) **1.** Toprak, yer. **2.** Yeryüzü, dünya. -10-
z. 0370, 0735, 1084, 1408, 1473, 3635
ehl-i z. 0873
sulṭān-ı z. oldı 1272
z.+ de 1516
z.+ dür 1379

zenān: (Far.) Kadınlar. -1-
z. 0322

zenberek : -1- **bkz.** ve **krş.** *zemberek*.
z. 2544

zencīr: (Far.) Zincir. -1-
z.+ ile 3653

zengī ṭaş : (Far.+Ar.+T.). Siyah taş. -1-
şekl-i z. 0549

zer: 1. Altın. **2.** Altın sikke, altın para. -11-
z. 1413, 1718, 1827, 1851, 1920, 1936, 2470
kān-ı z. 3594
ḳæṣr-ı z. 0676
sürḫ-i z. 2166
z.+ i 1232

zerīn: -1- **bkz.** ve **krş.** *zerrīn*.
kürsī-i z. 0747

zerrīn: (Far.) Altından yapılmış. -1- **krş.** *zerīn*.
z. 1297

zerrīn külāh : (Far.) Altından yapılmış başlık. -2-
z. 0258, 0299

zevāde: (Ar.) Yiyecek stoku. -1-
z. 3652

zevāl: (Ar.) Bela, mihnet, dert. -1-

z. 1434

zevc: (Ar.) Eş, zevce. -2-
z.- i Peyġāmber 0889
z. 0886

zeyn: (Ar.) Yüz aklığı, iftihar vesilesi. -2-
z. 2860, 3458

ẓıll: (Ar.) Gölge. -5-
ẓ.- i Ḥæḳ 3357
ẓ.- i İlāh 1367, 3000, 3385
ẓ.- i İlāhuñdur 3415

zībā: (Far.) Süslü, güzel, iyi. -4-
z. 1747, 3542
ṣūret-i ẕ. 0073
şehr-i z. ḫūb-cāy oldı 3664

zīc: (Ar.) Yıldızların hareketlerini ve yerlerini gösteren cetvel. -3-
z. 0211, 0392
z.+ idi 0328

zift: (Ar.) Zift, karasakız. -2-
z. 2375, 3373

ẕikr: (Ar.) Anma, anlatma, zikretme. -2-
ẕ. 3559
ẕ.+ ini 2527
→ **ẕikr eyle - :** (Ar.+T.) Anlatmak, hikâye etmek. -1-
ẕ. eyleyelüm 0458
→ **ẕikr it(d) - :** (Ar.+T.) Anlatmak, söz konusu etmek, bahsetmek, hikâye etmek. -4-
ẕ. idelüm 2864, 3540
ẕ. idem 3359
ẕ. ider 1505
→ **ẕikr ḳıl - :** (Ar.+T.) Anlatmak, söz konusu etmek, bahsetmek, hikâye etmek. -1-
ẕ. ḳıldum 3693
→ **ẕikr ol - :** (Ar.+T.) Anılmak, söz konusu edilmek, bahsedilmek, hikâye edilmek. -7-
ẕ. olan 1073
ẕ. oldı 0068, 3559
ẕ. olmış+ durur 0047
ẕ. olur 0051, 0060, 0937

ẕī'l-ḥicce : (Ar.) Ay takviminin on ikinci ayı, kurban ayı. -4-
ẕ. 1548, 3345
ẕ.+ de 3181, 3689

ẕī'l-ḳa'de : (Ar.) Ay takviminin on birinci ayı. -1- **krş.** *ẕū'l-ḳa'de*.
ẕ.+ de+ di 3344

ẕillet: (Ar.) Hor görülme. -2-
ẕ. 0461
ẕ.+ ile 0951

zinā: (Ar.) Aralarında evlilik bağı

olmayan kişiler arasındaki cinsel ilişki. -1-
z.+ nuñ 0701

zinc: (Far.) Zil; pirinçten imal edilen iki yuvarlak nesneden oluşan ve birbirine vurularak çalınan müzik aleti. -1-
z. 2121

zindān: (Far.) Hapishane. -3-
z. 1125
z.+ a 2765
z.+ da 0685

zinde: (Far.) Sağ, diri, canlı. -1-
z. 0163

zinhār: (Far.) Sakın, asla. -1-
z. 0822

zīr ü bem : (Ar. *zīr* + Far. *ü* + <Ar. *bemm* <Far. *bām*) Bazı sazların en kalın ve ince perdeden ses veren telleri.
z. 1710

zīr ü zeber : (Far.) Altüst, yerle bir, darmadağın. -3-
z. 0904, 2055, 3319
→ **zīr ü zeber eyle - :** (Far.+T.) Altüst etmek, yerle bir etmek, dağıtmak. -1-
z. ü zeber eylemiş 0729
→ **zīr ü zeber ḳıl - :** (Far.+T.) Altüst etmek, yerle bir etmek, dağıtmak. -4-
z. ü zeber ḳıldı 2354, 3416
z. ü zeber ḳıldılar 3403
z. ü zeber ḳılur 3432
→ **zīr ü zeber ol - :** (Far.+T.) Altüst olmak, yerle bir olmak. -1-
z. ü zeber olur 3274

zīrā: (Far.) Bağlaç; için. -1- **krş.** *zīre*.
z. 2990

zīr-dest : (Far.) Elde bulunan halk, tabi.-1-
z.+ i 1512
→ **zīr-dest ḳıl - :** (Far.+T.) Boyunduruk altına almak, hükmü altına sokmak, itaat ettirmek, tabi etmek. -1-
z. ḳıldı 0424
→ **zīr-dest ol - :** (Far.+T.) Tabi olmak. -1-
z. oldı 3546

zīre: (Far.) Bağlaç; için. -1-**krş.** *zīrā*.
z. 2377

zirh: -1- **bkz.** ve **krş.** *zirih*.
z. 3450

zirih: Zırh, cebe; savaşlarda ok, kılıç,

süngü vb. silahlardan korunmak için giyilen, demir ve tel levhalardan yapılmış giysi. -4- **krş.** *zirh*.
z. 2542, 2661
z.+ ler 3498, 3636

zī-seʿādet : (Ar.) Saadetli. -1-
z. 2402

ziyād: (Ar.) Fazla. -5-
z. 0052, 0230, 0236, 1037, 3271
→ **ziyād ol - :** (Ar.+T.) **1.** (Belirli bir sayının) üstüne çıkmak, fazla olmak, sayı artmak. **2.** Olduğundan daha fazla gibi görünmek, çok daha fazla gibi gelmek. -2-
z. oldı 0442
z. olur+ idi 0902

żiyāfāt: (Ar.) Ziyafetler. -1-
ż.+ in 3674

żiyāfet: (Ar.) Özenle ağırlama, yedirip içirme. -1-
ż. 2213
→ **ziyāfet eyle - :** (Ar.+T.) Özenle ağırlamak, yedirip içirmek. -9-
ż. eyledi 0719, 1855, 1907, 2114, 2158, 2283, 2748, 2755
ż. eyleyüp 2895
→ **ziyāfet ḳıl - :** (Ar.+T.) Özenle ağırlamak, yedirip içirmek. -4-
ż. ḳıldılar 1766, 2191
ż.+ ler ḳılur 1930, 2746

ẕū-fünūn : (Ar.) İlim sahibi, bilgili, alim. -6-
ẕ. 0393, 1653, 3153
Bū Sæʿīd-i z. 1197
pādişāh-ı ẕ. 3356
şāh-ı ẕ. 3466

Ẕūʾl-celāl : (Ar.) Ululuk sahibi, Allah. -1-
Ẕ. 1691

ẕūʾl-ḳaʿde : -1- **bkz.** ve **krş.** *ẕīʾl-ḳaʿde*.
māh-ı ẕ.+ de 3528

ẓulm: (Ar.) Zulüm, insafsızlık, haksızlık, cefa, eziyet. -5-
ẓ. 0605, 0717
ẓ.+ ile 0735
ẓ.+ in 0618
ẓ.+ üñ+ içün 0466
→ **ẓulm eyle - :** (Ar.+T.) Zulmetmek, cefa vermek. -1-
ẓ. eyledi 2329
→ **ẓulm it(d) - :** (Ar.+T.) Zulmetmek, cefa vermek. -2-
ẓ. idüp 0593
ẓ. ḳılmış 3476

ẓulmāt : (Ar.) Küfür, şirk, cehalet

gibi toplumsal karanlık hâli. -1-

ẓ.- ı küfr 0872

zühd: (Ar.) Züht, zahitlik. -3-

z. 0180, 0187

z.+ i+ y+ için 1530

→ **zühd it(d) - :** (Ar.+T.) Dünya nimetlerinden uzaklaşarak ibadete yönelmek. -1-

z. ider 0408

z̲üll: (Ar.) Horluk, hakirlik, -1-

z̲.+ ile 0495

zümre: (Ar.) Topluluk, tayfa. -1-

z.+ sini 0232

zürriyet : (Ar.) Nesil, soy. -1-

z.+ i 0444

5.2 Kişi Adları Dizini

Āb : Metne göre Feylekos'un adlarından biri olup onu bu adla Iys b. İshâk'ın zikrettiği belirtilmiştir. -1-
Ā. 0376

Abaḳā Ḫān : 1265-1282 yılları arasında hüküm süren İlhanlı hükümdarı, Abaka Han. (ö. 680/1282). -1-
A.+ dur 1440

Abāḳā Ḫān : -1- **bkz.** *Abaḳā Ḫān*.
A. 1515

ʿÆbd-ı Raḥmān : -1- **bkz.** *ʿÆbd-ı Raḥmān ibni Eşʿaş*.
ʿÆ. 0973

ʿÆbd-ı Raḥmān ibni Eşʿaş : Halifeliğini ilan eden asi Emevî kumandanı; Abdurrahmân b. Muhammed b. el-Eş'as b. Kays el-Kindî (ö. 85/704). -1-
ʿÆ. 0962

ʿÆbd-ı Raḥmān ibni Melcem : Hz. Ali'nin katili; Abdurrahmân b. Amr b. Mülcem el-Murâdî el-Himyerî el-Kindî (ö. 40/661). -1-
ʿÆ. 0925

ʿÆbduʾllāh (1) : Emevî hanedanına karşı halifeliğini ilan eden ve abâdileden biri olan sahabi, Ebû Bekr Abdullâh b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm el-Kureşî (ö. 73/692).-1-
ʿÆ. 0961
ʿÆ.+ ı 0959

ʿÆbduʾllāh (2) : Halife Seffâh ile Mansûr'un amcası, Abbâsîler'in kuruluşunda önemli rol oynayan kumandan ve devlet adamı; Abdullah b. Ali b. Abdullah (ö. 147/764). -1-
ʿÆ. 0976

ʿÆbduʾllāh bin Saʿd : Eserde "Ebū Bekr Atabeg Ḳutlıġ Hân" olarak da zikredilen Salgurlu atabeyi. -1-
ʿÆ. 1366

ʿÆbduʾllāh Ḫæfīf : Büveyhî hükümdarı Adudüddevle döneminde yaşamış âlimlerden biri. -1-
ʿÆ. 1165

ʿÆbduʾllāh ibni Şeybe: Hz. Muhammed'in babası, Abdullāh b. Abdilmuttalib (ö. 569). -1-
ʿÆ.+ dür 0866

ʿÆbduʾllāḥ Żæʿīf : Eserin Salgurlular bölümünde, atabey Muzafferüddîn Zengî b. Mevdûd dönemi hakkında bilgi verilirken adı geçmekte olup "şeyh-i kebîr" olarak

yüceltilmiş âlim. *Nizâmü't-tevârîh*'te adı şeyh-î kebîr Ebû Alî b. Hafîf olarak verilmiştir. -1-
ʿÆ. 1341

ʿ**Æbdüʾl-ʿæzīz oġlı :** -1- **bkz.** *ʿÖmer (2)*.
ʿÖ. 0967

ʿ**Æbdüʾl-melik:** Emevî halifesi (685-705), Ebü'l-Velîd Abdülmelik b. Mervân b. el-Hakem (ö. 86/705). -1-
ʿÆ. 0957

ʿ**Æbdüʾl-melik bin Nūḥ :** Sâmânî hükümdarı (954-961); el-Melikü'l-Müeyyed Abdülmelik b. Nûh b. Nasr (ö. 350/961). -1-
ʿÆ. 1055

ʿ**Æbdüʾl-melīk oġlı Velīd :** Emevî halifesi, Velîd (ö. 96/715). Tam adı Ebü'l-Abbâs el-Velîd b. Abdilmelik b. Mervân b. Hakem el-Ümevî el-Kureşî'dir. -1-
ʿÆ. 0963

ʿ**Æbdüʾl-melik oġlı Yezīd :** Emevî halifesi (705-715); Ebü'l-Abbâs el-Velîd b. Abdilmelik b. Mervân b. Hakem el-Ümevî el-Kureşî (ö. 96/715). -1-
ʿÆ. 0969

ʿ**Æbdüʾr-reşīd:** Gazneli hükümdarı. -2-
ʿÆ. 1076, 1103

ʿ**Ābid-i Soḳrāt:** Antik felsefede önemli bir dönüşüm gerçekleştiren Yunan filozofu, Sokrat (ö. m.ö. 399). -1-
ʿĀ.+ ile 0425

Ādem : Hz. Adem; ilk insan ve ilk peygamber. -13-
Ā. 0009, 0044, 0068, 0087, 0097, 0100, 0179, 0453, 2866,
2875
Ā.+ den 2867
Ā.+ e 0082, 0100

ʿ**Aḍudüʾd-devle :** Büveyhî hükümdarı (978-983); Emîrü'l-ümerâ Adudüddevle Ebû Şücâʿ Fennâ Hüsrev b. Rükniddevle (ö. 372/983)**.** -2-
ʿA. 1159
ʿA.+ nüñ oldı 1154

Aġrıcāt-ibni Peşeng : Efrâsiyâb'ın kardeşi, Agriras. -1-
A.+i 0368

Aḥmed (1) : Hz. Muhammed; "herkesten çok methedilmiş, övülmüş" anlamlarında Hz. Muhammed'in isimlerinden biri. -5-

A.- i Fæẖri Enām 2873
A. 0980
A.+ e 0501
A.+ i 0887
A.+ üñ 0745

Aḥmed (2) : Sâmânî hükümdarı. -1-
A. 1052

Aḥmed (3) : Gazneli Muhammed'in oğlu. -1-
A. 1098

Aḥmed Ḫān : İlhanlı hükümdarı. *Düstûr-nâme*'de Güncütū (Geyhatu) Han'ın (ö. 694/1295) oğullarından biri olduğu belirtilmiştir. -1-
A.+ uñ 1521

Aḥmedī : Türk edebiyatında ilk *İskender-nâme*'nin yazarı, Ahmedî (ö. 815/1412-13). *Düstûr-nâme*'de Fetret Devri'nde padişahlığını ilan eden Emîr Süleymân (ö. 813/1411) ile olan yakınlığı dolayısıyla ele alınmıştır. -2-
A. 3306
A.+ le 3305

Aḫnūḫ : Bazı İslami kaynaklara göre İdrîs Peygamber'in asıl adı, Uhnûh. -1-
A.+ nām 0141

ʿ**Alāüʾddīn (1) :** Gurlu hükümdarı (1149-1161); Cihansûz, Alâeddîn (ö. 556/1161). -6-
ʿA. 1118, 1119, 1121, 1122, 1123, 1124

ʿ**Alāüʾddīn (2) :** -1- **bkz.** ve **krş.** *Sulṭān ʿAlāüʾd-dīn*.
ʿA. 1279

ʿ**Alāüʾddīn (3) :** -3- **bkz.** *ʿAlāüʾddīn Tegiş bin Arsalān*.
ʿA. 1424, 1427, 1434

ʿ**Alāüʾddīn (4) :** Karamanoğlu beyi; Alâeddîn Bey (1361-1398). -2-
3229
ʿA.+ e 3231

ʿ**Alāüʾddīn Tegiş bin Arsalān :** Harezm sultanı, Alâeddîn Tekiş (ö. 1220). -1-
ʿA. 1432

ʿ**Alī (1) :** Hz. Muhammed'in damadı ve dört halifenin dördüncüsü (656-661); Ebü'l-Hasen Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî (ö. 40/661). -10-
ʿA. 0878, 0916, 0924, 0926, 0939, 2627, 2794
ʿA.+ nüñ 1161, 1164
ʿA.+ ye 0919

ʿ**Alī (2) :** Gazneli sultanı, Gazneli Mesʿûd'un oğlu. -3-
ʿA. 1102, 1105
ʿA.+ dür 1075

ʿ**Alī (3) :** -1- **bkz.** *ʿİmādüʾd-devle*.
ʿA. 1138

ʿ**Alī (4) :** -1- **bkz.** *Fœẖrüʾd-devle*.
ʿA. 1172

ʿ**Alī bin Büveyh :** -1- **bkz.** *ʿİmādüʾd-devle*.
ʿA. 1136

ʿ**Alī bin Ḥæsen :** -1- **bkz.** *Rükn-i Devle*.
ʿA. 1152

ʿ**Alī ibni Ḥüseyn :** -1- Eserin Gaznelilerle ilgili bölümünde, başkaldırdığı belirtilen kişi.
ʿA. 1117

Alp Arslan : Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı, Alparslan (ö. 465/1072). Tam adı Ebû Şücâʿ Muhammed b. Dâvûd Adudüddevle Burhânü Emîri'l-mü'minîn'dir. -3-
A. 1202, 1230
A.+ ı 1236

Alp Arslan : Eserin Salgurlular bölümünde adı geçen Selçuklu sultanı. -2-
A. 1337
A.+ ile 1338

ʿ**Alī oğlı Ḥüseyn :** Hz. Muhammed'in torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin küçük oğlu, Kerbelâ şehidi; Ebû Abdillâh el-Hüseyn b. Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî eş-Şehîd (ö. 61/680**).** -1-
ʿA. 0940

ʿ**Alī-yi Muʿtemid :** Eserin Abbâsîler bölümünde adı geçen, İbni Abdullâh-ı Abbâs'ın oğlu. -1-
ʿA. 0946

ʿ**Amelīk bin ʿĀd :** Âd'ın çocuklarından biri olup kaynak eser olan *Nizâmü't-tevârîh*'te, Âd'ın çocukları içinde en iyisinin Amelîk olduğu belirtilmiştir. -1-
ʿA. 0225

ʿ**Amīdüʾddīn :** *Nizâmü't-tevârîh*'e göre Salgurlu atabeyi Sa'd b. Zengî'nin vezirlerinden biri. -1-
ʿA. 1363

ʿ**Amr:** Hz. Muhammed'in ve İslâm'ın azılı düşmanlarından biri; Ebü'l-Hakem (Ebû Cehl) Amr b. Hişâm b.

el-Mugīre el-Mahzûmî el-Kureşî (ö. 2/624). -1-
ʿA.+ ı 0881

ʿ**Amr bin Leys-i Şafārī̄ :** Saffârî emiri (879-902); Amr b. Leys (ö. 289/902). -1-
ʿA. 1036

ʿ**Amr-ı Āş :** Meşhur sahabi, Mısır fatihi ve devlet adamı; Ebû Abdillâh (Ebû Muhammed) Amr b. el-Âs (el-Âsî) b. Vâil es-Sehmî el-Kureşî (ö. 43/664). -1-
ʿA.+ ile 0921

Andernikōs : Kara Burun tekfuru. -1-
A. 2249

Angülōs : Aydınoğullarının fetihlerinin anlatıldığı bölümde geçen, muhtemelen Bizanslı yerel yönetici. -1-
A. 1982

Anūş: Şît Peygamber'in oğlu; Enoş. -1-
A. 0128

Aristālis : -1- **bkz.** *Aristāṭālis*.
A.+ e 0463

Aristāṭālis : İslam felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlkçağ Yunan filozofu (m.ö. 384-322). -1-
A.+ ile 0460

Arsalan (1) : Gazneli sultanı; Arslanşah b. Mesʿûd (512/1118). -4-
A. 1113, 1114, 1116
A.+ ı 1115

Arsalan (2) : Aydınoğlu Hızır Bey'in veziri. -1-
A. 2626

Arsalan ibni Muḥammed : bkz. *Rükn-i Dīn*. -1-
A. 1272

Arsalan Şāh ibni Mesʿūd : -1- **bkz.** *Arsalan (1)*.
A. 1111

Arsalan Şāh ibni Mesʿūd-ı Sipāh : -1- **bkz.** *Arsalan (1)*.
A. 1077

Āṣaf: İslami kaynaklara göre Hz. Süleymân'ın kâtibi veya veziri. -1-
Ā.+ rāydur 3562

Āṣaf-rāy : Düşüncesinde, (Hz. Süleymân'ın veziri) Âsaf gibi isabet olan ileri görüşlü kimse. Mahmûd Paşa için kullanılmıştır. -1-

Ā.+ dur 3562

Aşfer: Metne göre, İskender'in babası Feylekos'un lakaplarından biri. -2-
A. 0376
A.+ üñ 0378

Aşfer ibni : Sarıoğulları; Avrupalı bu meçhul kavme mensup olan veya olanlar. -1-
A. 0374

Atabeg : -1- **bkz.** *Sunḳur-ı Mevdūd*.
A.+ nāmdur 1331

Atabeg İlteñiz: Atabey İldeniz. -1-
A. 1445

Atabeg Muẓæffer : Salgurlu atabeyi. -2-
A. 1324
A.+ nāmdur 1325

Atabeg Muẓæffer-i Dīn : -1- **bkz.** *Sunḳur-ı Mevdūd*.
A. 1323

Atalmiş : Köle olmasına rağmen sultanlığa kadar yükselen, Delhi Sultanlığı'nın kurucusu Türk asıllı hükümdar (1211-1236); Ebü'l-Muzaffer Şemsü'd-dünyâ ve'd-dîn İltutmış b. İl (İlem) Hân (ö. 633/1236). -1-
A. 1131

Atsuz bin Muḥammed: Harezm emiri.-1-
A. 1416

Ayās: Gazneli Mahmud"un has hizmetçisi. -1-
A. oldı 0064

Ayāz: Selçuklu devlet adamı. -2-
A. 1246
A.+ uñ 1248

Aydın oġlı : -1- **bkz.** *Umur Pāşā*.
A. 1581

Aydın oġlı Ġāzī Meḥmed Beg : Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu ve ilk beyi (1308-1334); Aydınoğlu Mehmed Bey (ö. 734/1334). -1-
A. 1583

Āyine Beg : Osmanlı ordusunda görevli bir subaşı. -1-
Ā. 3223

ʿĀyişe: Ebû Bekir'in kızı ve Hz. Muhammed'in eşi; Ümmü'l-mü'minîn Âişe bint Ebî Bekr es-Sıddîk b. Ebî Kuhâfe el-Kureşiyye et-Teymiyye (ö. 58/678). -1-

ʿĀ.+ yle 0917

Āzer: İbrâhîm Peygamber'in babası, Azer. -1-
Ā. 0261

Āzermidūḫt : Sâsânî hükümdarı. -5-
Ā. 0524, 0841
Ā.+ a 0839
Ā.+ ı 0841, 0844

Bābek oġlı Erdeşīr : Sâsânî Devleti'nin kurucusu (226-240); Bâbek oğlu Erdeşîr (ö. 242). -1-
B. 0499

Bābsi: Macar kralı Hunyadi Mátyás olmalıdır. Osmanlı ordusuna karşı koymaya çalışmış ancak metne göre askeri Osmanlılar tarafından kırılıp geçirilmiştir. -1-
B. 3454

Bādān: Sâsânî hükümdarı Pervîz b. Hürmüz dönemindeki Yemen valisi, Bâdân veya Bâzân. -1-
B. 0814

Bahāüʾd-devle: Büveyhî sultanı (989-1012); Bahâüddevle ve Ziyâülmille Ebû Nasr Fîrûz Hârşâz b. Adudüddevle (ö. 403/1012). -2-
B. 1183
B.+ nüñ 1188

Balta Beg : Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinde ve Rumeli fetihlerinde önemli yararlılık gösteren akıncı ailesi Mihaloğullarına mensup bir bey. -2-
B. 3281, 3282

Balyōgolōs : Aydınoğullarının fetihlerinin anlatıldığı bölümde adı geçen, muhtemelen Bizanslı yerel yönetici. -1-
B. 1982

Batlamnūs : İslâm astronomisi üzerinde önemli etkileri olan İskenderiyeli astronom, matematikçi, coğrafyacı ve müzik bilgini; Batlamyus (ö. 168 [?]). -1-
B.+ ı 0457

Baṭrāş: Aydınoğulları ile mücadele etmek üzere Papa tarafından gönderilen kişi. -4-
B.- ı læʿīn 2559, 2608
B.- ı melʿūn 2604
B. 2550

Baṭraş: -1- **bkz.** *Baṭrāş*.
B. 2632

Bāyezīd : "Yıldırım" lakabıyla tanınan Osmanlı padişahı, I. Bâyezîd (ö. 805/1403). -3-

B. 3208, 3213
B.+ i 3211

Bāyezīd ibni Murād -1- **bkz.** *Bāyezīd*.
B. 3271

Beg : -1- **bkz.** *Umur Pāşā*.
B. 2079

Behādur Beg : Aydınoğulları beyi. -1-
B. 2524

Behmen : -9- **bkz.** *Behmen ibni İsfendiyār*.
B.- i devrān 3566
B. 0410, 0411, 0417
B.+ üñ 0297, 0405, 0406, 0834
B.+ üñdür 0415

Behmenduḫte : Keyânî hükümdarı Behmen'in üç kızından biri. -1-
B.+ dür 0407

Behmen ibni İsfendiyār : İran hükümdarlarından İsfendiyâr'ın oğlu, *Şâh-nâme* karakteri. -2-
B. 0387, 0396

Behrām (1) : Sâsânîlerin birçok hükümdarının ve meşhur generallerinden birinin adı. -42-
B. 0556, 0607, 0610, 0614, 0615, 0617, 0620, 0621, 0629,
0633, 0643, 0645, 0662, 0679, 0756, 0760, 0761, 0769, 0775,
0797
gūr-ı B. 3347
Yezdecird-i gevher-i B. 0510
B.+ ile 0625, 0627
B.+ a 0614, 0616, 0618, 0628, 0637, 0757, 0762, 0768, 0776,
0791, 0800
B.+ dan 0783
B.+ dur 0611, 3566
B.+ ı 0602, 0603
B.+ uñ 0796

Behrām (2) : Gazneli sultanı, Yemînüddevle ve Emînülmille Ebü'l-Muzaffer Behrâm Şâh b. Mes'ûd (ö. 552/1157). -5-
B. 1113, 1114, 1115, 1118

Behrām bin Behrām Şāh : İyi özellikleriyle bilinen ve 17 yıl boyunca tahtta kalan Sâsânî hükümdarı. -1-
B. 0506

Behrām bin Şāpūr : Metne göre 15 yıl boyunca tahtta oturan Eşkânî hükümdarı. -1-
B. 0480

Behrām-ı Çūpīn : *Nizâmüʾt-tevârîh*'e göre meliklerin soyundan bir ordu komutanı, Sâsânî generali, Behrâm-ı Çûbîn. *Behcetüʾt-tevârîh*'te hakkında daha fazla detay yer alır. Mezkûr eserde hakanın kızı olan Hürmüz'ün annesinin, Nûşinrevân'ın isteğiyle Mihr Üstad adlı biri tarafından getirildiği belirtilmiştir. Hürmüz, kendi saltanatı sırasında artık yaşlı bir kimse olan Mihr Üstad'ı çağırmış, ona hürmet göstererek Türkistan ordusunun durumunu, onlarla savaşmanın nasıl olacağını sormuştur. Bunun üzerine Mihr Üstad şu cevabı vermiştir: ''Baban, anneni getirmek üzere bizi gönderdiğinde hakan müneccimleri çağırdı ve senin annenin durumunu sordu. Müneccim şöyle dedi: 'Nûşirevân'ın bu kızdan bir oğlu olacak. Tüm Acem mülkü viran olacak. Fakat Türkistan'da onun üzerine asker yürüyecek. O da Acem melikzadelerinden olan Behrâm b. Behrâm adında birini ordunun başına gönderecek.' Müneccimler, bu Behrâm'ın fizikî özelliklerini de tarif ettiler. Uzun boylu, sıska yapılı, çatık kaşlı biri olduğunu ve bu işaretlere uyan kişinin İrmîniye'de bulunan Behrâm olduğunu söylediler. Mihr Üstad bunları söyleyip tahtırevana doğru giderken onu tahtırevana koydular ve hemen can verdi. Hürmüz, 'Bu vahiy benzeri bir şeydir. Bu zamana kadar hayatta kaldı, bunu bana söyledi ve öldü.' dedi ve derhâl Behrâm b. Behrâm'a mektup yazdı. Geldi ve orduyla gönderdiler, gitti. Savaştılar ve Türkistan ordusu yenildi. Sonunda Behrâm, Hürmüz'e asi oldu ve 12.000 kişiyle geldi, Hürmüz'ü yakaladı ve iki gözünü çıkardı. Üç gün sonra da boğazına bir ok saplayıp öldürdüler. Hürmüz'ün Azerbancan'da Pervîz adında bir oğlu vardı. Babasının tahtına oturttular. Hürmüz b. Nûşîrevân on iki yıl şahlık tahtında oturdu.'' Behrâm-ı Çûbîn Göktürk hakanı Baga Kağan'ı okla öldüren kişidir. -1-
B.+ dür 0754

Behrām-ı Gūr: 420-438 yılları arasında hüküm süren Sâsâni hükümdarı, Behrâm-ı Gûr b. Yezdecird b. Behrâm b. Şâpûr (ö. 438). Babası Yezdecird, oğlu Behrâm'ı yetiştirmesi için Arapların emiri Nu'mân b. Münzir'e emanet etti. Behrâm 13 yaşına geldiğinde Sâsânî tahtında oturan babası Yezdecird öldü, insanlar onun yönetiminden şikâyetçi oldukları için Behrâm'ın Fars kültüründen uzak yetiştiğini ileri sürerek Erdeşîr'in neslinden Kisrâ'yı tahta çıkardı. Bu durumu kabullenmeyen Behrâm,

asker toplayarak Nu‘mân’ı Acem üzerine sevk etti ve *Düstûr-nâme*’de “Taysûn” olarak belirtilen yere kadar Acem ülkesini yerle bir ettirdi. Fars ileri gelenleri toplanarak bu yıkımın sona ermesi için Nu‘mân’a hediyelerle birçok elçi gönderdi ve Behrâm’ı bu işten döndürmeye çabaladı. Nu‘mân, padişahın kendisi değil Behrâm olduğunu belirtip karar merciinin de Behrâm olduğunu ifade ederek söz konusu dilekleri Behrâm’a iletmelerini istedi. Bunun üzerine Behrâm’ın huzuruna çıkan elçiler, bu dileklerini yalvararak ona iletti. Behrâm ise Fars tahtının kendine ait olduğunu ve bu iddiasından vazgeçmeyeceğini belirtti. Fars elçileri Behrâm’dan Fars mülküne gelmesini ve Fars ileri gelenlerinin onu görmelerini diledi. Bu talep üzerine 30 bin askerle sınıra gelen Behrâm’ı Fars ileri gelenleri karşıladı. Bu kimseler Behrâm’ın önünde yere yüz sürüp: “Biz babandan zulüm gördüğümüz için böyle yaptık.” dediler. Bu sözleri tasdikleyen Behrâm, bir şart koşarak adalet vaadini gerçekleştireceğini belirtti. Bu şarta göre iki erkek aslan bir süre boyunca aç bırakılacak, bu iki aslanın arasına saltanat alametleri olan taç ve kemer konulacak, Behrâm ile Kisrâ’dan hangisi galip gelip taç ve kemeri alabilirse Fars tahtının sahibi olacaktı. Behrâm, iki erkek aslanı alt etti ve Kisrâ yenilgiyi kabul ederek tahtı Behrâm’a teslim etti. Birçok fetihte bulunan Behrâm, av sırasında bir yaban eşeği (gûr)’un peşindeyken çukura düşerek öldü ve bu nedenle “Behrâm-ı Gûr” adıyla bilinmeye başlandı. -1-

B.+ uñ 1151

Behrām ibni Behrām : -1- **bkz.** *Behrām bin Behrām Şāh*.

B. 0559

Behrām ibni Hurmüz : Mani ve onun kurduğu Maniheizm dinine karşı mücadelesiyle bilinen Sâsânî hükümdarı. -2-

B. 0505, 0554

Behrām ibni Şāh-ı Yezdecird : -1- **bkz.** *Behrām-ı Gūr*.

B. 0600

Behrām ibni Şehpūr : Babasının ve kardeşlerinin döneminde Kirmân meliki olduğu için “Kirmânşâh” olarak da bilinen Sâsânî hükümdarı. -1-

B.- ı enām 0589

Behrām Şāh (1) : Âlimlere ve fazilet sahibi kimselere kötü yaklaşımıyla,

zulümleriyle anılan Sâsânî hükümdarı. -1-
B. 0510

Behrām Şāh (2) : Gazneli hükümdarı. -3-
B. 1078, 1111, 1119

Belādān oġlı Ḫusrev : Eşkânî hükümdarı. -1-
B. 0486

Belāş (1) : Eşkânî hükümdarı. -1-
B. 0491

Belāş (2) : Sâsânî hükümdarı, -metne göre- künyesi Belâş b. Fîrûz. Yine metne göre Fîrûz b. Yezdecird'in ölümünün ardından tahta çıkmış ancak kardeşi Kubâd'ın Türkistân'a gidip hakandan yardım istemesiyle gelişen taht mücadelesinin sonunda ölmüş ve tahta kardeşi Kubâd geçmiştir. -1-
B. 0696, 0697

Belāş ibni Belāş : Eşkânî hükümdarı. -1-
B. 0487

Bekr: -1- **bkz.** *Ebū Bekr*.
B.+ i 0901

Bendūye : Sâsânî hükümdarı Pervîz b. Hürmüz'ün iki dayısından birinin adı. -6-
B. 0774, 0784, 0787, 0789, 0792
B.+ y+ ile 0781

Bendūye-i Ḫusrev : -1- **bkz.** *Bendūye*.
B.+ dür 0786

Berḳūḳ : el-Melikü'z-Zâhir Seyfüddîn (ö. 801/1399). Memlûk tahtında önce 1382-1389, ardından 1390-1399 yılları arasında oturan Memlük sultanı. -1-
B. 1555

Bermek : Oğuz Türklerinin lideri Tümen Hân'ın veziri. -3-
B. 2913, 2917, 2955

Besertō : Bizans devlet adamı. -1-
B.+ ya 1725

Beyżāvī : Tam adı Nâsırüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî olan müfessir, Eş'arî kelâmcısı ve Şâfiî fakihi (ö. 685/1286). Birçok eseri bulunan Beyzâvî'nin *Nizâmü't-tevârîh* adlı eseri, *Düstûr-nâme*'nin ilk 17 bölümü için Enverî'nin ilk sıradaki kaynağıdır. -3-
B. 0036, 0094, 1068

Binti ibni Yāmin-i Yaʿḳūb : Hz. Ya'kûb'un en küçük oğlu ve Hz. Yûsuf'un kardeşi Bünyâmin'in kızı; Pişdâdî hükümdarı Gürşâfes'in annesi. -1-
B.+ dur 0292

Binti Ræḥīm : Keyânî hükümdarı Behmen'in eşi. -1-
B. 0405

Binti Sulṭān Bū Saʿīd : İlhanlı hükümdarı Ebû Sa'îd Bahadır Han'ın (ö. 736/1335) annesi. -1-
B. 1540

Binti Veheb : Hz. Muhammed'in (ö. 11/632) annesi, Âmine bint Vehb (ö. 575 veya 577). -1-
B.+ dür 0867

Birākīsōmenōs: -1- **bkz.** *Parākimōmenūs*.
B. 2257

Bisṭām: Sâsânî hükümdarı Pervîz b. Hürmüz'ün iki dayısından birinin adı. -2-
B.+ nām 0774, 0781

Bişirtō: Bizans valisi. -2-
B. 1737, 1743

Boḳrāṭ : Hipokrat (m.ö. 460 [?] – 375 [?]). İlkçağ'ın en tanınmış hekimi olup tıbbın babası sayılmıştır. -1-
B.+ a 0416

Boḳrāṭīs : -1- **bkz.** *Boḳrāṭ*.
B.+ ile 0416

Bū ʿAlī Geyḫusrev : Metinde *Deylemiyye devleti olur temām / Bū ʿAlī Geyḫusrev illā ḳaldı ḫām* beytinde adı geçen, Deylem bölgesindeki bir yönetici. -1-
B. 1200

Bū ʿAlī Sīnā : Metinde bir tarih beytinde adı geçen kişi, muhtemelen Ortaçağ İslâm dünyasının önde gelen hekim ve filozoflarından İbn Sînâ'dır (ö. 428/1037). -1-
B.+ yı 1568

Bū Bekr : -4- **bkz.** *Ebū Bekr*.
B.- i zemān 2879
B. 0903, 3565
B.+i 0901

Bū Bekr ibni Sæʿd : Salgurlu atabeyi. -1-
B. 1327

Bū Cehl : Manzum metinlerde Ebû Cehil (ö. 2/624) adının vezin gereği kalıplaşmış hâlidir. Asıl adı Amr b.

Hişâm b. el-Mugīre el-Mahzûmî el-Kureşî olup Ebü'l-Hakem olan künyesi İslâmiyet'e olan düşmanlığı sebebiyle Hz. Muhammed tarafından Ebû Cehil olarak değiştirilmiştir. İslam'ın ve Hz. Muhammed'in azılı düşmanlarından biridir. Bedir Savaşı'nda öldürülmüştür. -1-
B.+ ile 0892

Bū Ḥanīfe : Ebû Hanîfe adının manzum metinlerde vezin gereği kalıplaşmış hâli olup eserin Abbâsîler bölümünde adı anılmıştır. -1-
B.+ y+ ile 0979

Buḫārī: Bir tarih beytinde adı geçmekte olup Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî (ö. 256/870) olabileceği kesin olmamakla birlikte söylenebilir. -1-
B.- yi ecel 1571

Bū Ḥæsen Sulṭān : Metinde şeriata son derece bağlılıyla öne çıkarılan Kahtânî meliki, Hasan Sabbâh (ö. 518/1124). Tam adı el-Hasen b. Alî b. Muhammed b. Ca'fer b. el-Hüseyn b. Muhammed b. es-Sabbâh el-Himyerî er-Râzî'dir. -1-
B. 1287

Buḫtenaṣṣar : -3- **bkz.** *Buḫtüˀn-naṣr***.**
B. 0311, 0308, 0357

Buḫtünaṣr : -1- **bkz.** *Buḫtüˀn-naṣr***.**
B.+ uñ 0346

Buḫtünaṣr bin Kebūd-1- **bkz.** *Buḫtüˀn-naṣr***.**
B. 0347

Buḫtüˀn-naṣr : M.Ö. 605-562 yılları arasında hüküm sürmüş, Yahuda krallığını ortadan kaldırıp Kudüs'ü ve Süleymân tapınağını yakıp yıkan Bâbil kralı. -2-
B. 0399
B.+ ı 0400

Būˀl-caʿfer : Abbâsî halifesi, Mansûr (754-775). Tam adı Ebû Ca'fer el-Mansûr Abdullāh b. Muhammed b. Alî el-Hâşimî el-Abbâsî'dir. 754-775 yılları arasında halifelik yapmıştır. -1-
B.+ i 0978

Būˀl-fetḫ ʿĠūrī : Gurlu sultanı. Harezm sultanı Sultânşâh, kardeşi Alâeddîn'in isyanının ardından ona sığınmış ancak umduğu yardımı görememiştir. -1-
B. 1425

Būˀl-ḥāriṣ-i Mænṣūr-ı Nūḥ : Abbâsî halifesi. -1-
B. 1064

Būʾl-ḥæsen : -1- **bkz.** *Muʿizüʾd-devle*.
B. 1157

Būʾl-ḥæsen Naṣr ibni Aḥmed : Sâmânî hükümdarı, Nasr b. Ahmed (ö. 331/943). Tam adı Ebü'l-Hasen el-Emîrü's-Saîd Nasr b. Ahmed b. İsmâîl es-Sâmânî'dir. 914-943 yılları arasında Sâmânî tahtında oturmuştur. -1-
B. 1053

Būʾl-ḳāsım : Irak Büveyhî hükümdarı İzzüddevle Bahtiyâr (ö. 367/978)'ın oğullarından biri olup kardeşiyle birlikte Büveyhî hükümdarı Samsâmüddevle'ye (ö. 388/998) başkaldırmıştır. -1-
B. 1182

Būʾl-mefāḫir : -1- **bkz.** *Muḳarreb-dīn*.
B.+ dür 1378

Būʾl-muẓæffer: Gazneli sultanı. -1-
B. 1107

Būʾl-müslim : Eserin Abbâsîler bölümünde adı anılan kişi. -1-
B.+ i 0979

Bū Sæʿīd : bkz. *Şāh Ḫusrev*. -1-
B.- i ẕū-fünūn 1197

Bū Saʿīd ibni Muḥammed : Eserin Deylemîler bölümünde adı geçen ve Şebânkâre ile savaştığı belirtilen kişi. -1-
B. 1201

Bū Şücāʿ : -2- **bkz.** *ʿAḍudüʾd-devle*.
B. 1154, 1159

Bū Tenaṣṣur : Bâbil kralı Buhtunnasr'ın oğlu. -1-
B. 0399

Bū ʿUbeydē : Metne göre Oğuz'un babası olarak gösterilen Iyâz'ın amcasının oğlu olduğu anlaşılan kişi, Ebû Ubeyde. -1-
B. 2938

Büzürcümihr : 531-579 yılları arasında Sâsânî tahtında oturan Enûşirvân'ın (ö. 579) veziri. -4-
B. 0745, 0748, 3561
B.+ i 0718

Caʿfer: Abbâsî halifesi Hârûnürreşîd'in (ö. 193/809) vezirlerinden biri. -1-
C. 0983

Caʿfer bin İsḥāḳ : Abbâsî halifesi, Mütevekkil-Alellâh (847-861). Tam

adı Ebü'l-Fazl el-Mütevekkil-Alellâh Ca'fer b. Muhammed el-Mu'tasım el-Hâşimî el-Abbâsî'dir. 847-861 yılları arasında 14 yıl halifelik yapmıştır. *Nizâmü't-tevârîh*'teki bilgilerden hareketle fakihleri ve muhaddisleri el üstünde tuttuğu anlaşılmaktadır. -1-
C. 0996

Cāmasb (1) : Metinde **"**Cāmasb-ı Ḥækīm" olarak da anılan bir isimdir. Rivayete göre yıldız ilminin önde gelen bilginleri arasındadır ve üç bin yıla kadar olacak hadiseleri yazmıştır. -3-
C. 0392

Cāmasb (2) : Sâsânî hükümdarı Kubâd b. Fîrûz'un kardeşi. Kubâd döneminde Mazdek ortaya çıkmış, insanların birbirlerinin mal ve eşleri üzerinde tasarruf sahibi olmalarına ruhsat vermiştir. Kubâd'ı tesiri altına alan Mazdek'in bu icraatlerinden ve bu yönetim anlayışından muzdarip olan insanlar Kubâd'ı tahttan indirerek kardeşi Câmasb'ı tahta çıkarmıştır. Bu sırada Mazdek de Türkistan'a kaçıp asker toplamış ve geri dönerek bir gece baskınıyla Câmasb'ı yenilgiye uğratmış, Kubâd'ı tekrar tahta çıkarmıştır.
C.+ ı 0706, 0708

Cāmasb-ı Ḥækīm : bkz. *Cāmasb (1)*.
C.- ı 0391

Cān bin Cān : Metinde Sâsânî hükümdarı Kubâd'ın inşa faaliyetleri bağlamında anılmaktadır. Rivayete göre "Hâne" adlı şehri daha önce Cân b. Cân yaptırmış, sonra Kubâd bu şehri imar ederek bayındır hâle getirmiştir. -1-
C. 0712

Cāruʾllāh-ı Üstād : Büveyhî hükümdarı Adudüddevle döneminde yaşamış âlimlerden biri. -1-
C. 1166

Cāsim: Hz. Nûh'un oğlu Sâm'ın oğlu Erfahşed (Arpakşad)'ın yedi oğlundan biri. -2-
C. 0219
C.+ i 0224

Cedīs: Hz. Nûh'un oğlu Sâm'ın oğlu Erfahşed (Arpakşad)'ın yedi oğlundan biri. -2-
C. 0219, 0223

Celālüʾddīn (1) : -1- **bkz.** *Celālüʾddīn Ḥæsen*.
C. 1311

Celālüʾd-dīn (2) : -1- **bkz.** *Celālüʾd-dīn Muḥammed*.

ʿA. 1441

Celālüʾddīn Ḥæsen : Kûhistân meliklerinden biri, Hasan ibni Muhammed. Dinsizliği terk ederek şeriat ehli olduğu için "Nev-Müselmân" lakabının verildiği bilinmektedir. -1-
C. 1310

Celālüʾd-dīn Muḥammed : Hârezmşâhların son hükümdarı, Celâleddîn Hârezmşâh (ö. 629/1231). -1-
ʿA. 1439

Celālüʾddīn Muḥammed bin Ḥæsen : Kûhistân meliklerinden biri. Kimi zaman koyun giderek mütevazı bir melik olduğu ve Rey'de sultanlık yaptığı bilinmektedir. -1-
C. 1316

Cemşīd (1) : İran'da hüküm süren ilk hanedanlardan olan Pişdâdîlerin dördüncü ve en büyük hükümdarı. -6-
C. 1222, 2990
C.+ i 0216, 0217, 0228
C.+ üñ 0237

Cemşīd (2) : Metne göre Oğuz'un altı oğlundan biri. -5-
æṣl-i C. 2971, 2976, 3026
C.+ üñ 3054
væṣf-ı C.+ üñ 2975

Cemşīd bin Nevcān : -1- **bkz.** *Cemşīd (1)*.
C. 0201

Cemşīd Ḫān : -2- **bkz.** *Cemşīd (2)*.
C. 2967, 2972

Cemşīd oġlı Ṭuġrul Ḫān : Oğuz'un oğullarından Cemşîd'in oğlu. -1-
C. 2979

Cengiz: -2- **bkz.** *Cengīz Ḫān*.
C. 1483, 1485

Cengīz: -3- **bkz.** *Cengīz Ḫān*.
C. 1499
C. olur 1482
C.+ e 1490

Cengiz Ḫān : -1- **bkz.** *Cengīz Ḫān*.
C.+ uñ 1477

Cengīz Ḫān : Moğol İmparatorluğu'nun kurucusu ve ilk hükümdarı, Cengiz Han (ö. 624/1227). -3-
C. 1491, 1497
C.+ a 1497

Cercīs: Circîs; Müslümanlar tarafından peygamber olarak kabul

edilen, Hristiyanlara göre ise "St. George" adıyla bilinen aziz. -1-
C.+ ile 0475

Cercīs-i Nebī : -1- **bkz.** *Cercīs*.
C. 0371

Cingiz: -1- **bkz.** *Cengīz Ḫān*.
C.+ üñ 3252

Cuġa Şubaşı : Aydınoğlu Umur Bey devrindeki emirlerinden biri. -1-
C. 2630

Cūzezer : 30 yıl boyunca tahtta kalan ve *Nizâmü't-tevârîh*'te *Cûderz b. Eşgân* olarak kaydedilen Eşkânî hükümdarı. Yahudilerin Hz. Yahyâ'yı öldürmesi sebebiyle onları kırıp geçirerek intikam aldığı belirtilmiştir. -2-
C. 0492, 0494

Cūzezer bin Pīrī : Eşkânî hükümdarı. -1-
C. 0497

Çaġrı: Çağrı Bey (ö. 451/1059). Büyük Selçuklu Devleti'nin kurucularından biri. -1-
Ç.+ nuñ 1231

Çalış: Eserde birçok defa adı geçen Cemşîd'in neslinden olduğu belirtilen kişi, Çalış Bey. Eserin Osmanlılarla ilgili bölümünden anlaşıldığına göre Oğuz oğlu Cemşîd oğlu Tuğrul'un oğludur. -9-
Ç. 1222, 2980, 2984, 2986, 2987, 2990, 2992, 2994
Ç.+ ı 1223

Çalış Beg : -1- **bkz.** *Çalış*.
Ç. 2983

Çalış Ḫān : -3- **bkz.** *Çalış*.
Ç.+ ile 2988
Ç.+ ı 2985, 2989

Çemen Şāh : Efrâsiyâb'ın oğlu. -1-
Ç. 0363

Çingiz : -1- **bkz.** *Cengīz Ḫān*.
Ç. 0988

Ḍaḥḥāk : Pişdâdîlerin beşinci hükümdarı, Dahhâk. İrem'in kardeşi Erfahşed'in yedi çocuğundan biridir. Fars mitolojisine göre insan vücutlu ejder veya ejder görünümlü insandır. -7-
Ḍ. 0173, 0219, 0223, 0228, 0238, 0239
Ḍ.+ i 0243

Ḍaḥḥāk-i Şedīd : -1- **bkz.** *Ḍaḥḥāk*.
Ḍ. 0216

Ḍaḥḥāk Şāh : -1- **bkz.** *Ḍaḥḥāk*.
Ḍ. 0167

Dānyāl: İsrailoğullarına gönderilen dört büyük peygamberden biridir. Metne göre Hz. Süleymân'ın oğludur. -1-
D. 0403

Dārā (1) : Keyânî hükümdarı, Dârâ b. Behmen. Behmen'in iki oğlundan biridir. Rivayete göre Behmen hastalandığı sırada eşi Dârâ'ya hamiledir. Oğlu Sâsân ise züht ve takvayı tercih ederek halktan uzaklaşmıştır. Bundan dolayı Behmen, saltanat alameti olan tacı, Dârâ'ya hamile olan eşinin karnına koymuş, bunun üzerine Dârâ henüz anne karnındayken hükümdar kabul edilmiştir. Her ne kadar zühtü tercih etse de *Düstûr-nâme*'ye göre Sâsân bu olayı duymuş ve tepki göstermiştir. *Nizâmü't-tevârîh*'e göre Dârâ, adaletli ve ileri görüşlü bir padişahtır. Riştîn adında rey sahibi bir veziri vardır. Dârâ'nın makamı çoğunlukla Dârâbcird şehri olmuş, bulunduğu bu şehri o yaptırmıştır. Sokrates'in öğrencisi Platon (Eflâtûn) onun döneminde yaşamıştır. Metne göre İskender, Dârâ'nın oğludur. -11-
D. 0406, 0408, 0409, 0420, 0422, 0426, 0429, 0434
D.+ ya 0410, 0420, 0433

Dārā (2) : Babası ile aynı adı taşıyan Keyânî hükümdarı, Dârâ b. Dârâ. *Nizâmü't-tevârîh*'te ve *Düstûr-nâme*'de, bazı kaynakların onu *Erdeşîr* olarak da tanıttığı kaydedilmiştir. Babasının döneminden kalan Riştîn vezirle arası açılmış ve onu azletme kararı almıştır. Bunu duyan Riştîn vezir, baba Dârâ'ya her yıl vergi gönderen ve -*Düstûr-nâme*'ye göre- kardeşi olan İskender'e bir mektup göndererek her yıl gönderdiği bu haracı kesmesini ve yeni hükümdar oğul Dârâ'ya asi olarak asker toplamasını talep etmiştir. Riştîn veziri dikkate alan İskender, her yıl gönderdiği bu vergiyi kesmiş, bunun üzerine oğul Dârâ ile İskender arasında bir mücadele başlamıştır. İskender'in bu hamlesi karşısında Dârâ da asker toplamış ve iki ordu karşı karşıya gelmiştir. Dârâ'nın ordusundan Mâhiyâr ve Mâhâr adlarında iki asker Dârâ'ya ihanet etmiş ve onu yaralamıştır. Savaş hâlinde olmalarına rağmen İskender, Dârâ'nın yaralanması karşısında üzülerek onun yanına gelmiş, onun başını dizine koymuş, bu işin kendi emriyle gerçekleşmediğini söylemiştir. Dârâ, kendisini

öldürmeye teşebbüs edenleri öldürmesini ve Farsların başsız kalmaması için kızıyla evlenmesini İskendere'e vasiyet etmiş, İskender bu vasiyeti kabul etmiştir. -6-
D. 0434, 0436
D.+ ya 0426, 0427, 0435, 0438

Dārāb: -1- **bkz.** *Dārā (2)*.
D. 0428

Dārāb-ı İskender : -1-**bkz.** *İskender*. næḳl-i D. 0445

Dārā ibni Behmen : -2- **bkz.** *Dārā (1)*.
D. 0299, 0421

Dārā oġlı İskender : -1- **bkz.** *İskender*.
D. 0301

Dārār bin Dārāy Ḫān : -1- **bkz.** *Dārā (2)*.
D. 0300

Dārāy: -1- **bkz.** *Dārā (2)*.
D.+ dur 3562

Dāvūd: Kendisine kutsal kitap olarak Zebûr verilen ve İsrailoğullarına gönderilen peygamber, Hz. Dâvûd. -3-
D.+ a 0017, 0230, 0351

Dāvūd Peyġāmber : -1- **bkz.** *Dāvūd*.
D. 0309

Deñiz Ḫān : Oğuz'un altı oğlundan biri, Deniz Han. -1-
D. 2968

Despina : Eserin Aydınoğulları bölümünde adı geçen Edirne tekfurunun kızı. -2-
D. 2473, 2484

Develi oġlı Ġāzī Umūr: Yanya sancağı beyi. -1-
D. 3531

Despot Yorgi : Sırp despotu, Despot Yorgi. -1-
D.+ nüñ 3322

Dermesīl : Metne göre Hz. Nûh'un peygamber olarak gönderildiği kavmin hükümdarı olup Nûh'un tebliğine uymamıştır. -1-
D. 0156

Dimestīkōs : -1- **bkz.** *Dīmestokōs*.
D.+ a 2514

Dimestōkō : -1- **bkz.** *Dīmestokōs*.
D.+ sı 2330

Dimestōkōs : -2 **bkz.** *Dīmestokōs*.

D. 2261
D.+ a 2328

Dīmestokōs : -1- **bkz.** *Dīmestokōs*.
D. 2249

Dīmestokōs : Metne göre Kara Burun tekfurunu Andernikos'un veziri. -2-
D.+ a 2250, 2255

Dimistūkes : -1- **bkz.** *Dīmestokōs*.
D. 2246

Dündār : -5- **bkz.** *Dündār Beg*.
D. 1873, 2563, 2833
D.+ a 2831
D.+ ı 2834

Dündār Beg : Aydınoğlu komutanı, Dündâr Bey. Umur Bey'in yanında birçok fethe katıldığı ve bu fetihlerde aktif rol alan komutanlardan biri olduğu anlaşılmaktadır. -7-
D. 1619, 1639, 1893, 2040, 2086, 2314
D.+ e 2827

Ebrehe: Yemen valisi, Ebû Yeksûm Ebrehe el-Eşrem el-Habeşî (ö. 570 [?]). "Fil Vak'ası" olarak bilinen olayın kahramanı. -2-
E. 0737
E.+ nüñ 0735

Ebū Bekr : Ebû Bekir (ö. 13/634). Tam adı Ebû Bekr es-Sıddîk Abdullāh b. Ebî Kuhâfe Osmân b. Âmir el-Kureşî et-Teymî'dir. İslamiyeti ilk kabul edenlerden olup Hz. Muhammed'in (ö. 11/632) vefatından sonra Hulefâ-yı Râşidîn'in ilki olarak 632-634 yılları arasında halifelik yapmıştır. -2-
E. 0877, 2794

Ebū Bekr Atabeg Ḳutlıġ Ḫān : -1- **bkz.** *ʿÆbduʾllāh bin Saʿd*.
E. 1366

Ebuʾl-fetḥ : Osmanlı padişahı, II. Mehmed (ö. 886/1481). -1-
E.+ üñ 3474

Ebuʾl-ḳāsım : *Nizâmüʾt-tevârîh*'te "Kıvâmüddevle Ebü'l-fevâris Şerzîl", *Düstûr-nâme*'de ise "Ebü'l-kâsım"ın yanı sıra "Şerhîl" ve "Kıvâmüddevle (yanlış imla ile Kıyâmüddevle)" adlarıyla anılan Büveyhî şehzadesi ve Kirmân meliki, Ebü'l-Fevâris Kıvâmüddevle. Büveyhî hükümdarı olan kardeşi Sultânüddevle Ebû Şücâ' b. Bahâüddevle'ye başkaldırmış ancak başarı elde edememiştir. -1-
E. 1187

Ebuʾl-müslim : Ebû Müslim Abdurrahmân b. Müslim el-Horâsânî

(ö. 137/755). Abbâsî ihtilâlinin önde gelen şahsiyetlerinden biri olup nüfuzundan çekinildiği için Abbâsî halifesi Mansûr (ö. 158/775) tarafından 24 Şâban 137 / 12 Şubat 755 tarihinde bir suikast düzenletilerek öldürtülmüştür. -2-
E. 0964, 0973

Ebuʾn-naṣr : -1- **bkz.** *Bahāüʾd-devle*.
E. 1182

Ebū Ṭālib : Hz. Muhammed'in amcası, Ebû Tâlib Abdümenâf b. Abdilmuttalib b. Hâşim el-Kureşî el-Hâşimî (ö. 620). -2-
E. 0890
E.+ durur 0886

Efrāsiyāb : Turan hükümdarı, Efrâsiyâb. İran millî destanında İran düşmanı olarak gösterilmiştir. Kâşgârlı Mahmûd, *Dîvânü Lugāti't-Türk*'te Türk destan kahramanı Alp Er Tonga'yı Efrâsiyâb olarak göstermiştir. -19-
E. 0175, 0283, 0287, 0323, 0331, 0333, 0334, 0335, 0337,
0338
E.+ ile 0339
E. olmadın 0167
E.+ a 0318, 0330
E.+ uñ 0288, 0319, 0320, 0336, 0369

Efrāsiyāb oġlı Çemen : Metne göre Efrâsiyâb'ın oğlu olup Keyhüsrev tarafından Turan ülkesi ona verilmiştir. -1-
E. 0343

Eḥad: -2- **bkz.** *Eḥad Ṣubaşı*.
E. 1715, 1814

Eḥad Beg : -5- **bkz.** *Eḥad Ṣubaşı*.
E. 1961, 2141, 2411, 2628
E.+ dür 2405

Eḥad Beg oġlı : Aydınoğlu Umur Bey'in lalası Ehad Bey'in oğlu, Aydınoğlu komutanı. Metinde yalnızca bir beyitte zikredilmiş olup adı belirtilmemiştir. *Biri İlyās Beg Eḥad Begdür biri / Hem Eḥad Beg oġlı leşker serveri* şeklindeki beyitten Aydınoğlu ordusunda önemli bir konumda olduğu anlaşılmaktadır. -1-
E. 2405

Eḥad Ṣubaşı : İzmir'in subaşısı ve Aydınoğlu Umur Bey'in (ö. 748/1348) lalası, Ehad Bey. Umur Bey ile birlikte çok sayıda akına katılan Ehad Bey'in, Aydınoğlu donanmasına da önemli katkıları olduğu anlaşılmaktadır. -10-
E. 1707, 1712, 1892, 2315
E.+ dı 1621, 2041

E.+ le 2426
E.+ y+ idi 2582
E.+ ya 1723, 1810

Elyesaʿ: *Kur'ân-ı Kerîm*'de adı geçen peygamberlerden biri, Elyesa'. *Vankulu Sözlüğü*'nün bildirdiğine göre Acem isimlerinden olup Araplar bu ismin başına harf-i tarif getirerek kullanmıştır. -3-
E. 0022, 0282
E.+ la 0275

Emīn: Hârûnürreşîd'in (ö. 193/809) oğullarından biri, Abbâsî halifesi, Emîn (ö. 198/813). Tam adı Ebû Abdillâh Muhammed el-Emîn b. Hârûn er-Reşîd el-Hâşimî el-Abbâsî'dir. 809-813 yılları arasında halifelik yapmıştır. -3-
E. 0989, 0991, 0992

Emīne: -1- **bkz.** *Binti Veheb*.
E. 0870

Emīn-i Devle : -1- **bkz.** *Kāzirūnī*.
E.+ nām 1344

Emīn-i Ẕū-fünūn : -1- **bkz.** *Emīn*.
E. 0990

Enverī : Eserin müellifi, Enverî. Mahmûd Paşa'ya sunmak üzere kaleme aldığı *Düstûr-nâme*'den önce *Teferrüc-nâme* adlı bir eser telif etmiş ve Fâtih Sultan Mehmed'e sunmuştur. -4-
E. 0031, 3556, 3696

Ercasf Şāh : -1- **bkz.** *Ercāsif*.
E. 0363

Ercāsif: Keyânî hükümdarı Güştâsb ve oğlu İsfendiyâr'ın mücadele ettiği Türk hakanı, Ercâsb. -2-
E.+ ile 0366
E.+ i 0367

Erdeşīr : Sâsânî Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarı, Erdeşîr-i Bâbekân (ö. 242). -6-
E. 0427, 0538, 0606, 0829
E.+ i 0830
E.+ üñ 0530

Erdeşīr-i Bābek : -2- **bkz.** *Erdeşīr*.
E. 0527
E.+ üñ 0717

Erdeşīr-i Bābekān : -1- **bkz.** *Erdeşīr*.
E. 0502

Erdeşīr-i Hurmüz : Sâsânî hükümdarı, Erdeşîr-i Hürmüz. -1-
E. 0508

Erdeşīr-i Şīr-rūye : Sâsânî hükümdarı, Erdeşîr-i Şîr-rûye. -1-
E. 0521

Erdevān (1) : Eşkânî hükümdarı, Erdevân veya Arduvân. Eşkânîlerin aynı ada sahip başka hükümdarları da vardır. Söz konusu Erdevân, Şâh Eşkân'ın oğludur. -2-
E. 0489, 0490

Erdevān (2) : Erdeşîr-i Bâbekân'ın başkaldırdığı Eşkânî hükümdarı, Erdevân veya Arduvân. -2-
E. 0528, 0529
E.+ ı 0530

Erdevān ibni Belāş : Eşkânî hükümdarı. -1-
E. 0488

Erfaḥşed bin Sām : Hz. Nûh'un oğlu Sâm'ın oğlu, Arpakşad. -1-
E.+ dur 0868

Erfaḥşed : -1- **bkz.** *Erfaḥşed bin Sām*.
E.+ üñ 0218

Ermiyā : İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden biri. -1-
E. 0355

Erş: *Nizâmü't-tevârîh*'e göre Lührâsb'ın torunlarından biri, Kîreş. -2-
E. 0400
E.+ üñ 0401

Erṭuġrul (1) : -1- **bkz.** *Ṭuġrul (1)*.
E.+ uñdur 2998

Erṭuġrul (2) : Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in (ö. 724/1324) babası, Ertuğrul Gâzî (ö. 680/1281-82 [?]). -3-
E. 3081, 3084, 3086

Erṭuġrul Beg : -1- **bkz.** *Erṭuġrul (2)*.
E.+ üñ 3076

Erṭuġrul ibni Gündüz Alp : -1- **bkz.** *Erṭuġrul (2)*.
E. 3072

Esed oġlı Ḥæsen : Aydınoğlu Umur Bey'in Bozca Hisâr akını sırasında yanında bulunan ve düşman tarafından ok ile vurulan gazi. Metne göre ok isabet ettikten sonra Hayreddîn Dündâr tarafından kimliği teşhis edilmiştir. Âkıbetinin ne olduğu kesin olarak bilinmese de isabet eden ok nedeniyle şehit düşmüş olması muhtemeldir. -1-
E. 1872

Esen Tekfūr : Gelibolu tekfuru, Andronikos Asen (ö. 1322). -8-
E. 1778, 1790, 2262, 2278, 2279, 3102
E.+ a 1776
E.+ uñ 3100

Esmā binti Cuʿde : Hz. Muhammed'in torunu Hasan'ın eşlerinden biri. Yezîd b. Muâviye ile evlendirilmek vaadiyle kandırılarak Hasan'ı zehirlemiştir. -1-
E. 0929

Eşġān: Eşkânî hükümdarı. -1-
E.+ uñ 0492

Eşġān ibni Dārā : -1- **bkz.** *Eşk ibni Dārā*.
E. 0476

Eşk: Eserin Keyânîlerle ilgili üçüncü bölümünde adı geçmektedir. -1-
E.- i tīz-çeng 0345

Eşk bin Eşkān : Eşkânîlerin ikinci hükümdarı. -1-
E. 0477

Eşk ibni Dārā : Eşkânîlerin ilk hükümdarı, Eşk b. Dârâ. -1-
E. 0472

Eşmūyil : İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden biri, İşmoil Peygamber. -1-
E. 0305

Eyyūb: *Kur'ân-ı Kerîm*'de adı geçen peygamberlerden biri, Eyyûb Peygamber. -1-
E.+ a 0019

Eyyūb ibni Kenʿān : Eserde Keyânî hükümdarı Güştâsb'ın anlatıldığı bölümde adı geçen peygamberlerden biri. -1-
E. 0372

Fæḫr-i Cihān : Kâinatın övünç kaynağı, Hz. Muhammed. -1-
F. 2879

Fæḫr-i Devle : 984-997 yılları arasında tahtta kalan Büveyhî hükümdarı, Fahrüddevle (ö. 387/997). Tam adı Fahrüddevle Felekü'l-ümme Ebü'l-Hasen Alî b. Rükniddevle Hasen el-Büveyhî'dir. -1-
F. 1169

Fæḫr-i Devle Būʾl-ḥæsen : -1-**bkz.** *Fæḫrüʾd-devle*.
F. 1172

Fæẖr-i Dīn Bū Bekir : Salgurlu atabeyi Muzafferüddîn Kutluğ Hân'ın iki vezirinden biri olup *Nizâmü't-tevârîh*'te ve *Düstûr-nâme*'de övgüyle söz edilmiştir. -1-
F. 1379

Fæẖr-i Dīn-i Şīrāz : Eserin Salgurlular bölümünde, Sungur Şâh'ın bahsinde adı geçmekte olup Fahreddîn er- Râzî (ö. 606/1210) olabileceği ihtiyatla söylenebilir. Salgurlu atabeyi Sungur'un yaptırdığı eserlerin kıymetine ithafen adı zikredilmiş olabilir. -1-
F.+ dı 1334

Fæẖr-i Enām : -2- **bkz.** *Muḥammed (1)*.
F. 0501
Aḥmed-i F. 2873

Fæẖr-i Enbiyā : -4- **bkz.** *Muḥammed (1)*.
F. 0049, 0738, 0863
ʿilm-i F. 3675

Fæẖrüʾd-devle: -1- Büveyhî hükümdarı (984-997); Fahrüddevle Felekü'l-ümme Ebü'l-Hasen Alî b. Rükniddevle Hasen el-Büveyhî (ö. 387/997).
F. 1174

Fażlūye-i Şebānkāre: Fars'taki Büveyhî hâkimiyetine son veren Şebânkâre emiri, Fazlûye. -1-
F. 1199

Felātūn-ı İlāhī: İslâm felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlkçağ Yunan filozofu, Platon veya Eflâtûn (m.ö. 427-347). -1-
F. 0425

Ferāmürz-i Kebīr : Metne göre Selçuklu sultanı Keykâvûs-i Kılıç Arsalân'ın oğlu. -1-
F. 1278

Ferībürz : Acem meliklerinin soyundan bir kimse olup Keyânî hükümdarı Keykâvûs tarafından emrine bir ordu verilerek Efrâsiyâb ile savaşmak üzere gönderilmiş ancak başarısız olmuştur. -1-
F.+ i 0330

Ferīdūn : Pişdâdî hükümdarı, Ferîdûn b. Esfiyân. -6-
F. 0173, 0244, 0252, 0253, 0257, 0279

Ferīdūn Şāh : bkz. *Ferīdūn*.
F. 0246

Ferīk : Keyânî hükümdarı Behmen b. İsfendiyâr'ın üç kızından biri. -1-

F. 0407

Ferruḫ : Önde gelen Sâsânî komutanlarından biri ve Horasan bölgesinin yöneticisi. Sâsânîlerin kadın hükümdarlarından Âzermidûht ile evlenmek istemiş ancak Âzermidûht bu teklifi uygun bulmayarak bir tuzakla Ferruh'u öldürtmüştür. Ferruh'un oğlu Rüstem de babası gibi Sâsânî komutanıdır. -2-
F. 0840, 0843

Ferruḫ-zād bin Ḫusrev : -1- **bkz.** *Ferruḫ-ẕād-ı Ḫusrev*.
F. 0845

Ferruḫ-ẕād-ı Āzermidūḫt : Sâsânî hükümdarı. -1-
F. 0526

Ferruḫ-ẕād-ı Ḫusrev : Sâsânî hükümdarı. -1-
F. 0525

Feyleḳōs : İskender'in babası, Makedonya kralı, II. Filip. -7-
F.+ ile 0434
F.+ a 0376, 0447
F.+ e 0429, 0433
F.+ üñ 0430, 0431

Firāmurz : -1- **bkz.** *Firāmūz*.
Bā+ F.+ ın 0397

Firāmūz : Rüstem-i Dâstân'ın oğlu. -1-
F.+ ı 0398

Firʿavn : Hz. Mûsâ dönemindeki Mısır kralı, II. Ramses. -2-
F.+ a 0276
F.+ ı 0277

Firdevsi (<*Firdevsī*) : İran millî destanı *Şâh-nâme*'nin müellifi, Firdevsî (ö. 411/1020 [?]). -1-
F. 3681

Fīrūz (1) : Sâsânî hükümdarı, Fîrûz b. Yezdecird. -1-
F.+ nām 0683

Fīrūz (2) : Metne göre, Sâsânî hükümdarı Pervîz b. Hürmüz tarafından Hz. Muhammed'e gönderilen elçilerden biri, Fîrûz ed-Deylemî (ö. 53/673). Tam adı Ebü'd-Dahhâk Fîrûz (Feyrûz) ed-Deylemî olup sahabidendir. -1-
F. 0814

Fīrūz (3) : Hz. Ömer'in katili, Ebû Lü'lüe Fîrûz en-Nihâvendî. -1-
kāfir-i F.+ nām 0911

Fīrūz (4) : Metne göre Büveyhî sultanı İzzüddevle'nin oğlu. -1-

F.+ nām 1184

Fīrūz (5) : Eşkânî hükümdarı. -1-
F.+ uñ 0485

Fīrūz Aġa : Yıldırım Bâyezîd'in ümerasından, Fîrûz Ağa veya Hoca Fîrûz. Menteşe ilinin idaresi Yıldırım Bâyezîd tarafından kendisine verilmiştir. -1-
F.+ ya 3238

Fīrūz bin Hurmüz : Sâsânî hükümdarı, Fîrûz b. Hürmüz. -1-
F. 0484

Fīrūz-ı Celālüʾd-devle : Metne göre Büveyhî hükümdarı İmâdüddevle b. İzzülmülûk (Ebû Kâlîcâr)'ın amcası. Ebû Kâlîcâr tahta çıkınca aralarında taht mücadelesi yaşanmıştır. -1-
F.+ nām 1191

Fīrūz-ı Şāh-ı Yezdecird : -1- **bkz.** *Fīrūz ibni Şāh-ı Yezdecird*
F. 0513

Fīrūz ibni Şāh-ı Yezdecird : Sâsânî hükümdarı, Fîrûz b. Yezdecird. Hükümdarlığının ilk zamanlarında bir kıtlık meydana gelmiş, bu nedenle bir süre boyunca vergi alınmamış, insanlara hazineden yardım yapılmıştır. Fîrûzrâm şehri başta olmak üzere birkaç şehir inşa etmiş, Âzerbaycân'da bir duvar/set yaptırmıştır. -1-
F. 0686

Fīrūz Şāh oġlı Belāş : -1- **bkz.** *Belāş (2)*.
F. 0514

Fīṯāġōreṯ : Grek filozofu, matematikçi ve astronom, Pisagor (m.ö. 570 [?]-500 [?]). -1-
F. 0350

Ġafrelīyīs : Aydınoğlu Umur Bey'in seferlerinin anlatıldığı bölümde adı geçen ve bir Katalan elçisinin onun zulmünden kurtulmak ümidiyle Umur Bey'den yardım istediği düşman yöneticisi. -1-
Ġ. 2138

Ġarḳā: Nûh Peygamber'in kızı, Hûd Peygamber'in annesi. -1-
Ġ. 0227

Gāve: Dahhâk'in zulmüne isyan ederek Ferîdûn'u tahta çıkarmasıyla bilinen demirci, Gâve. -2-
G. 0243
G.+ nām 0242

Ġazālī-i İmām: İslam düşünürü, Gazzâlî (ö. 505/1111). -1-

tilmīẕ-i Ġ. oldı 1258

Ġāzān (1) : İlhanlı hükümdarı, Gâzân Hân (ö. 703/1304). Tam adı es-Sultânü'l-a'zam Gāzân Mahmûd Hân b. Argun Hân b. Abaka Hân el-İlhânî'dir. -1-
Ġ. 1526

Ġāzān (2) : Metne göre Mîr İrmiş'in oğlu, Gâzân.-1-
Ġ. 2995

Ġāzī Ḫuẕāvend : -1- **bkz.** *Sulṭān Murād (1)*.
Ġ. 3212

Ġāzī Meḥmed Beg : -1- **bkz.** *Aydın oġlı Ġāzī Meḥmed Beg*.
Ġ. 1591

Ġāzī Umūr : -4- **bkz.** *Umur Pāşā*.
Ġ.- ı ḫōş-ḫişāl 1604
Ġ.- ı nām-ver 1601
Ġ. 1581, 3128

Ġāzī Umur Pāşā : -2- **bkz.** *Umur Pāşā*.
Ġ. 1617, 1627

Ġaznevi Maḥmūd Şeh: -1- **bkz.** *Ġaznevī Maḥmūd*.
Ġ. 1066

Ġaznevī Maḥmūd : Gazneli hükümdarı, Mahmûd-o Gaznevî (ö. 421/1030). Tam adı Ebü'l-Kāsım Yemînü'd-devle ve emînü'l-mille Kehfü'l-İslâm Nizâmü'd-dîn Gāzî Mahmûd b. Sebük Tegin'dir. 998-1030 yılları arasında tahtta kalmıştır. -1-
Ġ. 1061

Geyḫātu Ḫān : 1291-1295 yılları arasında tahtta kalan İlhanlı hükümdarı, Geyhâtû Hân (ö. 694/1295). -2-
G. 1519, 1521

Ġıyāṣüʾddīn : Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı, Muhammed Tapar (ö. 511/1118). 1105-1118 yılları arasında tahtta kalmıştır. -1-
Ġ. 1267

Ġıyāṣüʾddīn Muḥammed : *Nizâmü't-tevârîh*'e ve *Düstûr-nâme*'ye Gurlu hükümdarı Alâeddîn'in kardeşi Sâm b. el-Hasan'ın oğullarından biri, Gıyâsüddîn Ebu'l-feth Muhammed. -1-
Ġ. 1124

Ġıyāṣüʾddīn Şehābüʾddīn : *Nizâmü't-tevârîh*'e ve *Düstûr-nâme*'ye Gurlu hükümdarı

Alâeddîn'in kardeşi Sâm b. el-Hasan'ın oğullarından biri, Şehâbüddîn Ebu'l-muzaffer. -1-
Ġ. 1127

Germiyān oġlı: Germiyanoğlu beyi II. Ya'kûb (ö. 1429) kastedilmektedir. -1-
G. 3239

Ġıfrılōs : Bizans tekfuru. -2-
Ġ. idi 1928
Ġ.+ u 1932

Gīv: İran millî destan kahramanı. -1-
G. 2716

Gög Alp : Şeh Melik'in oğlu, Gündüz Alp'in kardeşi, Ertuğrul Gâzî'nin amcası, Gök Alp. -4-
G. 3002, 3035, 3068
G.+ i 3070

Gög Ḫān : Metne göre Oğuz'un altı oğlundan biri. -2-
G. 2968, 2978

Güderz: *Şâh-nâme* karakteri, Güderz. -2-
G. 0338
G.+ e 0346

Gūr-ı Behrām bin Şāh-ı Yezdecird : -1- **bkz.** *Behrām-ı Gūr*.
G. 0511

Gündüz Alp : Şeh Melik'in oğlu, Gök Alp'in kardeşi, Ertuğrul Gâzî'nin babası, Osmân Gâzî'nin dedesi Gündüz Alp. -4-
G. 3002, 3068, 3074
G.+ i 3034

Gün Ḫān : Metne göre Oğuz'un altı oğlundan biri. -3-
G. 2968, 2977, 2978

Gürsütūz : Metne göre Efrâsiyâb'ın kardeşi. -4-
G. 0319, 0320, 0326
G.+ ı 0339

Gürşāsb : Nüshalarda adı *Gūşāşf* ve *Gürşāfeş* şekillerinde imla edilen söz konusu hükümdar, 20 yıl boyunca tahtta kalan Pişdâdî şahı Gürşâsb'dır. -1-
G. 0176

Gürşāsb bin Ṭahmās Şāh : -1- **bkz.** *Gürşāsb*.
G. 0291

Gürşāseb: -1- **bkz.** *Gürşāsb*.
G.+ üñ 0292

Güştāsb : -4- **bkz.** *Güştāsp*.
G. 0297, 0354, 0359, 0360

Güştāsb Emīr : -1- **bkz.** *Güştāsb*.
G. 0365

Güştāsb Şāh : -2- **bkz.** *Güştāsb*.
G. 0386, 0388

Güştāsp : -1- Keyânî hükümdarı, Güştâsb b. Lührâsb. Bu ismin anlamı "korkak, işe yamaz at sahibi" şeklindedir ve Zerdüşt onun döneminde ortaya çıkıp dinini yaymıştır (Yıldırım, 2023).
şeh-i G.+ a 0378

Hābil : Hz. Âdem ile Hz. Havvâ'nın oğullarından biri. -2-
H.+ i 0099
H.+ üñ 0100

Ḫāce Nāṣır : İranlı âlim ve filozof, Nâsırüddîn Tûsî (ö. 672/1274). -3-
Ḫ. 1492, 1504, 1511

Hācer: Hz. İbrâhîm'in eşi ve Hz. İsmâil'in annesi, Hâcer. -1-
H.+ den 0262

Ḫāce Selmān : Aydınoğlu Umur Bey'in talebi üzerine büyük bir kadırga inşa eden mühendis veya bilgin. -1-
Ḫ.+ a 1649

Hādī: 1 yıl halifelik yapan Abbâsî halifesi, Hâdî (ö. 170/786). Tam adı Ebû Muhammed Mûsâ el-Hâdî-İlelhak b. Muhammed el-Mehdî'dir. -2-
H. 0981
H.+ ye 0982

Ḥadīce: Hz. Muhammed'in ilk eşi, Ümmü'l-Kāsım (Ümmü'l-Hind) Hadîce bint Huveylid b. Esed b. Abdiluzzâ b. Kusay el-Kureşiyye (ö. 620). -3-
Ḥ. 0889, 0890
Ḥ.+ yle 0878

Ḫālid: Eserde bir beyitte adı geçmekte olup Câhiliye döneminde yaşamış sâlih bir kişi olarak bilinen Hâlid b. Sinân b. Gays el-Absî (IV veya VI. yüzyıl [?]) olabileceği ihtiyatlı olarak söylenebilir. -1-
Ḫ. 0371

Ḫælīl: Osmanlı veziriazamı, Çandarlı Halil Paşa (ö. 857/1453). -3-
ḫ. 3396
ḫ.+ e 3395
ḫ.+ üñ 3423

Ḫælīluˀllāh : "Allah'ın dostu" anlamına gelen ve Hz. İbrâhîm için kullanılan lakap. -2-
Ḫ.+ a 0260, 2869

Ḫælīluˀllāh İsḥāḳ : *Kur'ân-ı Kerîm*'de adı geçen peygamberlerden biri, Hz. İbrâhîm'in oğlu, İshak. -1-
Ḫ. 0281

Ḫām: Hz. Nûh'un oğullarından biri. -1-
Ḫ. 0161

Ḫamānī (1) : Keyânî hükümdarı Behmen'in eşi, Hamânî veya Humây. -1-
Ḫ.+ y+ idi 0410

Ḫamānī (2) : Behmen'in üç kızından biri ve Keyânî hükümdarı, Hamânî veya Humây. -4-
Ḫ. 0407, 0409, 0420, 0421

Ḫamānī binti Behmen : -1- **bkz.** *Ḫamānī (2)*.
Ḫ. 0417

Ḫām bin Yāfiş : Metinde aktarılan bir rivayete göre Keyûmers'in diğer adı. -1-
Ḫ.+ dür 0180

Ḥamza: -1- **bkz.** *Ḥamza Beg*.
Ḥ. 2017

Ḥamza Beg : Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu Mehmed Bey'in kardeşlerinden biri, Hamza Bey. -1-
Ḥ.+ dür 1586

Ḫamza Beg : II. Mehmed adına Kazıklı Voyvoda'yı tutuklamaya giden ancak Kazıklı Voyvoda tarafından öldürülen elçi, Hamza Bey. -2-
Ḫ. 3483
Ḫ.+ le 3491

Ḫān Muḥammed (1) : Gazneli sultanı, Muhammed b. Mahmûd. -1-
Ḫ. 1099

Ḫān Muḥammed (2) : Osmanlı padişahı, I. Mehmed veya Çelebi Mehmed (ö. 824/1421). -2-
Ḫ. 3299, 3302

Ḫān Muḥammed (3) : Osmanlı padişahı, II. Mehmed (ö. 886/1481). -4-
Ḫ. 0061, 3330, 3331, 3337

Ḫān Murād : Osmanlı padişahı, I. Murâd veya Murâd Hüdâvendigâr (ö. 791/1389). -2-
Ḫ. 3141
Ḫ.+ a 3153

Ḫān Murād bin Muḥammed Ḫān : -1- **bkz.** *Ḫān Murād*.
Ḫ. 3318

Ḥanṭala : Metne göre Efrâsiyâbın kardeşi. -1-
Ḥ. 0369

Ḫʷārezmşāh : "Hârezmşâh", Hârezmşâhlar hanedanının hükümdarlarına verilen resmî bir unvan olmakla birlikte metinde kimi zaman doğrudan bir Hârezmşâh hükümdarını karşılamak üzere de kullanılmıştır. Örneğin 1416. beyitte "Ḫʷārezmşāh-ı nev-cüvān" olarak anılan Hârezm hükümdarı, babasından sonra tahta çıkan Hârezmşâh Atsız b. Muhammed'dir. -5-
Ḫ.- ı nev-cüvān 1416
Ḫ. 1410, 1491
Ḫ.+ a 1487
Ḫ.+ uñ 1489

Ḫʷārezmşāh-ı Arsalān: Hârezmşâh hükümdarı, Hârezmşâh Arslan b. Atsız. -1-
Ḫ. 1418

Ḫʷārezmşeh : -1- **bkz.** *Ḫʷārezmşāh*.
Ḫ.+ e 1409

Ḫʷārezimşeh : -1- **bkz.** *Ḫʷārezmşāh*.
Ḫ.+ i 1500

Ḫʷārezmşeh Nūş Tigin : Selçuklular tarafından "Hârezmşâh" lakabının verildiği Hârezm hükümdarı, Sultân Muhammed b. Anuş Tegin. -1-
Ḫ. 1405

Hārūn (1) : İsrâîloğullarına gönderilen peygamber ve Hz. Mûsâ'nın kardeşi, Hz. Hârûn. -2-
H. 0016, 0275

Hārūn (2) : Abbâsî halifesi, Hârûnürreşîd (ö. 193/809). -3-
H.+ ile 0989
H.+ a 0988

Hārūn-ı Reşīd : -1- **bkz.** *Hārūn (2)*.
H. 0982

Ḥæsen (1) : Hz. Muhammed'in torunu ve Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin büyük oğlu, Hasan (ö. 49/669). Tam adı Ebû Muhammed el-Hasen b. Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî'dir. -3-
Ḥ. 0050, 0928, 0930

Ḥæsen (2) : -2- **bkz.** *Ḥæsen Beg*.
Ḥ. 1586, 2628

Ḥæsen (3) : Moğol hanedanı Celâyirlilerin kurucusu ve ilk

hükümdarı, Hasan-ı Büzürg (ö. 757/1356). -1-
Ḥ. 1542

Ḥæsen (4) : -1- **bkz.** *Şeref-i Devle*.
Ḥ. 1188

Ḥæsen (5) : -1- **bkz.** *Niẓāmü'l-mülk*.
Ḥ. 1240

Ḥæsen (6) : -1- **bkz.** *Bū Ḥæsen Sulṭān*.
Ḥ. 1295

Ḥæsen (7) : Dine muhalif icraatleriyle bilinen Kûhistân meliki. -2-
Ḥ. 1303, 1306

Ḥæsen (8) : -2- **bkz.** *Uzun Ḥæsen*.
Ḥ. 3484
Ḥ.+ den 3482

Ḥæsen Beg : Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu Mehmed Bey'in kardeşlerinden biri, Hasan Bey. -2-
Ḥ. 2017, 2630

Ḥæsen ibni Muḥammed : Kûhistân meliki, Hasan ibni Muhammed. *Nizâmü't-tevârîh* ve *Düstûr-nâme*'den edinilen bilgilere göre dedesinin ve babasının yolundan gitmeyerek dinsizliği terk etmiş ve şeriata saygı duymuştur. Bu nedenle ona "Nev-Müselmân-ı Hasen" lakabı verilmiştir. -1-
Ḥ.+ nāmdur 1312

Ḥæsen ibni Muḥammed bin ʿAlī̄ : -1- **bkz.** *Bū Ḥæsen Sulṭān*.
Ḥ. 1283

Ḥæsen Ḳoca : Metne göre Timurlu hanedanının kurucusu Timur'un babası. -1-
Ḥ.+ y+ idi 3252

Ḥātem-i Ṭay : Cahiliye döneminde cömertliğiyle ün kazanmış şair, Hâtim et-Tâî (ö. 578 [?]). Tam adı Ebû Seffâne (Ebû Adî) Hâtim b. Abdillâh b. Sa'd et-Tâî el-Kahtânî'dir .-1-
Ḥ. 3679

Ḥavvā: İlk kadın ve Hz. Âdem'in zevcesi, Havvâ. -5-
Ḥ. 0090, 0098, 0095, 0120

Ḥayder: Hz. Ali'nin lakabı, Haydar. -3-
Ḥ. 0923, 3565
Ḥ.+ e 0922

- *Hem Müvellih hem Kalender* ***Hayderî*** */ Gebr ü Tersâ vü Yahûd ü* ***Hayberî*** AİYA, mes.4303

•*Bârekallâh ey vezîr-i nâmdaş-i* ***Hayderî*** */ Hazret-i Hâfız ‘Ali Paşa ma‘ârif-* ***perveri*** */ Pâdişâh-i ‘âlemin şîr-i şecâ’at-****güsteri*** */ N’ola olsañ zümre-i erbâb-i câhıñ* ***mefheri*** */ Darb-i tedbîriñle açdıñ sanki bâb-i* ***Hayberi*** */ Senden ögrensin vezâret resmin el-hak* ***aheri*** */ Kim sipihr-i devletiñ olduñ medâr ü* ***mihveri*** */ Rütbe-i şân-i Nizâmü’l-Mülke oldun* ***mazheri*** */ Hak bu kim saña sezâ oldı çeleng-i şeş-****peri*** */ Hamd ola Hak kıldı rûyuñdan bu feth-i* ***ekberi*** */ Zât-i zî-şânıñ ide Mevlâ hatâlardan* ***berî*** (RKBA, mus.6/1)

Ḫayr-ı dīn Dündār : -1- **bkz.** *Dündār Beg*.
Ḫ. 1872

Ḫızır Beg : Aydınoğulları Beyliği’nin kurucusu Mehmed Bey’in en büyük oğlu. -9-
Ḫ. 1709, 1720, 1745, 1757, 2111, 2524, 2629, 2802, 2804

Ḫızır Beg Ḥæżreti : -1- **bkz.** *Ḫızır Beg*.
Ḫ.+ ne 1916

Ḫızır Şāh : -1- **bkz.** *Ḫızır Beg*.
Ḫ.+ a 1607

Ḫızḳīl: İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden biri, Hızkîl. -1-
Ḫ.+ ile 0305

Ḫıżr (1) : Hz. Mûsâ zamanında yaşadığı kabul edilen, Allah tarafından özel bilgi ve hikmete mazhar kılındığına inanılan kişi. -2-
Ḫ. 3083, 3084

Ḫıżr (2) : -3- **bkz.** *Ḫızır Beg*.
Ḫ. 2168, 2772
Ḫ.+ nām 1600

Ḫıżr Beg : -11- **bkz.** *Ḫızır Beg*.
Ḫ. 1708, 1748, 1949, 2018, 2115, 2117, 2430, 2594, 2626, 2715, 2820

Ḫıżr-ı İlyās : bkz. *Ḫıżr (1)*.
Ḫ. 0282/

Ḫıżr Şāh : -1- **bkz.** *Ḫızır Beg*.
Ḫ.+ a 2019

Hişām: Emevî halifesi, Hişâm b. Abdülmelik (ö. 125/743). Tam adı Ebü’l-Velîd Hişâm b. Abdilmelik b. Mervân'dır. -1-
H. 0970

Ḥōr Şāh : Kûhistân meliki, Rüknüddîn Hôr Şâh. -1-
Ḥ. 1319

Hūd: *Kur'ân-ı Kerîm*'de adı geçen ve Âd kavmine gönderildiği bildirilen peygamber, Hz. Hûd. -5-
H. 0227, 0229, 0234
H.+ a 0233
H.+ ı 0012

Hūd-ı Nebī : -1- **bkz.** *Hūd*.
H.- ı 0231

Hūd bin Ḫalīd: -1- **bkz.** *Hūd*.
H. 0226

Hülāgū : İlhanlı Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarı, Hülâgû (ö. 663/1265). -7-
H. 1320, 1459, 1464, 1475, 1509
H.+ nuñ 1503
H.+ yı 1499

Hülāgū Ḫān : -1- **bkz.** *Hülāgū*.
H. 1515

Hurmüz : Sâsânîlerin birden fazla hükümdarının adı. -16-
H. 0567, 0750, 0755, 0765, 0771, 0774, 0775
H.+ den 0762
H.+ e 0752, 0759, 0760
H.+ i 0685, 0764, 0778
H.+ üñ 0763, 0836

Hurmüz bin Pelāş : Eşkânî hükümdarı, Hürmüz bin Pelâş. -1-
H. 0482

Hurmüz bin Şāhpūr : -1- **bkz.** *Ḥurmüz ibni Şāpūr*.
H. 0551

Ḥurmüz ibni Şāpūr : Sâsânî hükümdarı, Hürmüz b. Şâpûr. -1-
Ḥ. 0504

Ḥurmüz ibni Yezdecird : Sâsânî hükümdarı, Hürmüz b. Yezdecird. -1-
Ḥ. 0682

Hurmüz-i Nersī : Sâsânî hükümdarı, Hürmüz b. Nersî. -1-
H. 0565

Hurmüz-i Nūşīnrevān : Sâsânî hükümdarı, Hürmüz b. Nûşînrevân. -1-
H. 0518

Ḫümānī binti Behmen : Behmen'in kızı ve Keyânî hükümdarı, Hümânî binti Behmen. -1-
Ḫ. 0298

Ḫusrev: Sâsânîlerin birden fazla hükümdarının adı olup aynı zamanda

Arapların Sâsânî hükümdarları için kullandığı ünvandır. Metinde özellikle Sâsânî hükümdarı Pervîz b. Hürmüz için "Husrev" adı kullanılmıştır. -29-
cebbār-ı Ḫ. 0803
Ḫ. 0763, 0773, 0777, 0784, 0785, 0786, 0791, 0795, 0797, 0807, 0810, 0815, 0825
0826, 1123
Ḫ.+ ile 0780
Ḫ.+ e 0775, 0779, 0788, 0792, 0793, 0807, 0822
Ḫ.+ i 0778, 0823
Ḫ.+ üñ 0819, 0838, 0848

Ḫusrev-i Fīrūz bin ʿİzzüʾl-mülūk : Irak Büveyhîlerinin son hükümdarı, Hüsrev Fîrûz (ö. 450/1058). Tam adı Ebû Nasr el-Melikü'r-Rahîm Hüsrev Fîrûz b. Ebî Kâlîcâr'dır. -1-
Ḫ. 1195

Ḫusrev-i Pervīz : Sâsânî hükümdarı, Pervîz b. Hürmüz. Metinde birçok beyitte "Ḫusrev" unvanıyla anılmıştır. -2- **bkz.** *Ḫusrev*.
Ḫ. 0799, 0849

Ḫusrev Şāh : Gazneli sultanı, Hüsrev Şâh. -2-
Ḫ. 1122, 1125

Hūşeng : Pişdâdî hükümdarı, Hûşeng. -7-
H. 0185, 0188, 0868
H.+ e 0170
H.+ i 0184, 0189
H.+ üñ 0191

Ḥüseyn (1) : Hz. Muhammed'in torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin küçük oğlu ve Kerbelâ şehidi, Hüseyin (ö. 61/680). -2-
Ḥ.+ ile 0050
Ḥ.+ i-ehl-i ʿIrāḳ 0933

Ḥüseyn (2) : Moğol hanedanı Celâyirlilerin kurucusu ve ilk hükümdarı Hasan-ı Büzürg'ün babası Emîr Şeyh Hasan b. Emîr Hüseyin b. Akboğa. -1-
Ḥ. 1542

Ḥüseyn bin ʿAlī : -1- **bkz.** *Ḥüseyn (1)*.
Ḥ. 0931

Ḫüẕābende : Müslüman olarak Muhammed Hudâbende adını alan İlhanlı hükümdarı, Olcaytu Hân (ö. 716/1316). Tam adı es-Sultânü'l-a'zam Gıyâsü'd-dünyâ ve'd-dîn Muhammed Hudâbende Olcaytu Han'dır. -2-
Ḫ. 1530, 1572

Ḫʷāce Ḥæsen : Eserin Aydınoğulları bölümünde zikredilen isim. İhtiyatlı bir şekilde Hasan Bey olduğu söylenebilir. -1- **bkz.** *Ḥæsen Beg*.
Ḫ. 2627

Ḫʷāce ʿÖmer : I. Murâd döneminde yaşayan ve yiğitliğinin yanı sıra düşman devletlerin dillerini biliyor olmasıyla öne çıkarılan kişi. -3-
Ḫ. 3146, 3151, 3164

Ḫʷāce Selmān: Aydınoğulları ümerasından biri, Hâce Selmân. -2-
Ḫ. 1623
Ḫ.+ dan 2529

Ildırım : -1- **bkz.** *Bāyezīd*.
I.+ ı 3286

ʿ**Iyāż:** Metne göre Oğuz'un babası. -17-
ʿI.- ı ḫæyrı 2920
ʿI.+ idi 2894
ʿI. 2894, 2905, 2927, 2928, 2930, 2931, 2933, 2935, 2939
ʿI.+ a 2904
ʿI.+ ı 2897, 2906
ʿI.+ uñ 2908

ʿ**Iyş:** Hz. Ya'kûb'un kardeşi, Iys. -1-
ʿI. 0264

ʿ**Iyş bin İsḥāḳ :** -2- **bkz.** *Feyleḳōs*.
ʿI. 0376, 0447

İbni ʿAbbās : Hz. Muhammed'in amcasının oğlu. İbn Abbâs (ö. 68/687-88). Tam adı Ebü'l-Abbâs Abdullāh b. el-Abbâs b. Abdilmuttalib el-Kureşî'dir. -1-
İ.+ uñ+ durur 2865

İbni ʿÆbduʾllāh-ı ʿAbbās : -1- **bkz.** *İbni ʿAbbās*.
İ. 0945

İbni ʿÆmm-ı Mūsī : -1- **bkz.** *Ḳārūn bin Ṣāfir*.
İ.+ dür 0286

İbni Atsuz Ḫān : -1- **bkz.** *Ḫʷārezmşāh-ı Arsalān*.
İ. 1418

İbni Āzer : Âzer, Hz. İbrâhîm'in babası olmakla birlikte metinde "İbni Āzer" adı, rivayet farklılıkları sebebiyle Hz. Lût'un için kullanılmış olmalıdır. -1-
İ. 0261

İbni Ḫaṭṭāb : -1- **bkz.** *ʿÖmer*.
İ. 0882

İbni İsrāʾīl : -1- **bkz.** *Ḳutalmış Beg*.
i.+ durur 1219

İbni Ḳahhāṣ : Hz. Mûsâ'nın şeceresine dayalı olarak kullanılmış isim. -1-
İ. 0280

İbni Mesʿūd : -1- **bkz.** *ʿAlī (2)*.
i. 1075

İbni Mikāʾīl : -1- **bkz.** *Tuġrul*.
i.+ durur 1219

İbni ʿOṣmān : Metne göre Iyâz'în diğer adı. -2- **bkz.** *ʿIyāż*.
İ. 2894, 2920

İbni Saʿdı Zengī : -1- **bkz.** *Selçukşāh-ı Salġurī*.
İ. 1389

İbni Ṭahmāst : Pişdâdî hükümdarı, Zâb b. Tahmâsb. -1-
İ. 0175

İbni Yaḥyā : Eserin Selçuklular bölümünde adı geçen ve Guzlar tarafından ele geçirildikten sonra işkenceyle öldürüldüğü belirtilen âlim. *Nizâmü't-tevârîh*'te *İmâm Muhammed Yahyâ* şeklinde kaydedilmiştir. -1-
İ. 1258

İbn Mevlānā : Metinde Karamanoğlu İbrâhîm Bey'in Osmanlı'ya gönderdiği elçi için kullanılmıştır. Ancak bu ad, yalnızca bir elçiyi değil, bahsi geçen elçinin şahsında Karamanoğulları Beyliği'ni de temsil ediyor olmalıdır. -1-
İ. 3376

İbrāhīm (1) : Üç semavî dinin müşterek olarak kabul ettiği peygamber, Hz. İbrâhîm. -4-
İ. 0013, 0261, 2868
İ.+ e 0265

İbrāhīm (2) : Abbâsî halifesi Emîn'in oğullarından biri olup metne göre 1 yıl beylik yapmıştır. -2-
İ. 0992, 0993

İbrāhīm (3) : -1- **bkz.** *İbrāhīm Beg (1)*.
İ. 1894

İbrāhīm (4) : -1- **bkz.** *Ḳaraman oġlı İbrāhīm Beg*.
İ. 3378

İbrāhīm Beg (1) : Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu Mehmed Bey'in üçüncü oğlu ve Umur Bey'in kardeşlerinden biri, İbrâhîm Bey. -9-
İ. 1601, 1614, 1679, 1734, 1832, 1836, 1949, 1973
İ.+ idi 1939

İbrāhīm Beg (2) : -1- **bkz.** *Ḳaraman oġlı İbrāhīm Beg*.
İ. 3315

İbrāhīm bin Mesʿūd : Gazneli sultanı, İbrâhîm b. Mes‘ûd (ö. 492/1099). Tam adı es-Sultânü’l-a‘zam Zahîrüddevle Radıyyüddîn Ebü’l-Muzaffer İbrâhîm b. Mes‘ûd-i Gaznevî’dir. -1-
İ. 1076

İbrāhīm Ḫān : -1- **bkz.** *Būʾl-muẓæffer*.
İ. 1107

İbrāhīm Peyġāmber : -1- **bkz.** *İbrāhīm (1)*.
İ. 0259

İbrāhīm Ṣubaşı : Aydınoğlu Umur Bey döneminde görev yapmış amiral, İbrâhîm Subaşı. -1-
İ.+ y+ ile 1894

İdrīs: *Kur’ân-ı Kerîm*’de adı geçen peygamberlerden biri, Hz. İdrîs. -6-
İ. 0044, 0068, 0141, 0145
İ.+ e 0010, 0144

İlek Ḫān : Karahanlı hükümdarı, İlig Han. -1-
İ. 1069

İlteñiz : Salgurlu atabeyi, İldeniz. Özellikle *Nizâmü’t-tevârîh*’te kendisinden övgüyle söz edilmiştir. Beyliği boyunca sıkıntılı bir olay yaşanmadığı, h. 687 yılında vefat ettiği ve Tebrîz’de metfun olduğu belirtilmiştir. -1-
İ.+ dür 1400

İlyās (1) : -4- **bkz.** *İlyās Beg*.
İ. 1733, 1844
İ.+ ile 1832
İ.+ uñ+ durur 3292

İlyās (2) : Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinde ve Rumeli fetihlerinde önemli katkılar sağlayan akıncı ailesi Mihaloğullarına mensup bir bey olan Balta Bey’in oğlu, İlyâs Bey. Metne göre Ankara Savaşı’nın sonunda Timur’un askerleri tarafından etrafı kuşatılan Yıldırım Bâyezîd’i terk etmeyerek son ana kadar savunmuş ve yine metindeki ifadeyle “parça parça” edilerek öldürülmüştür. Bu hadiseyi seyreden Timur, Sâm ve Rüstem’e benzettiği bu kişinin kim olduğunu merak etmiş, esir aldığı Yıldırım’a, onu son ana kadar savunan bu kişinin hangi bey olduğunu sormuştur. Yıldırım ise bu soruya “Benim yolumda canını feda etmekten çekinmeyen o kişi bir bey değildir, subaşıdır.” cevabını

vermiştir. Bunun üzerine Timur şu sözleri söylemiştir: “Şimdi anladım ki sen becerikli (liyakat sahibi kimselere görev veren) biri değilmişsin, (bu sebeple) başına gelen bu işler sana azdır. Böyle bir adamı (sadece) subaşı yapmışsın, ona bir memleket bulup da (idaresini) verememişsin.” -1-
İ.+ a 3285

İlyāsa (1) -1- **bkz.** *İlyās Beg*.
İ. 1839

İlyāsa : -1- **bkz.** *İlyās (2)*.
İ. 3284

İlyāsa Beg (1) : -8- **bkz.** *İlyās Beg*.
İ. 1679, 1812, 1830, 1836, 1893, 2086, 2314, 2426

İlyāsa Beg (2) : -1- *İlyās (2)*.
İ. 3282, 3283

İlyās Beg : Aydınoğlu Umur Bey ile birlikte birçok fethe katılmış kişi, İlyâs Bey. -5-
İ. 1624, 1639, 1847, 1974, 2405

İlyās-ı Ḫızır -1- **bkz.** *Ḫızır (1)*.
İ. 0018

ʿİmādüʾd-devle : Büveyhîler hanedanının kurucusu ve bu hanedanın Cibâl, Fars, Hûzistan kolu hükümdarı, İmâdüddevle (ö. 338/949). Tam adı Ebü’l-Hasen Alî b. Büveyh b. Fennâhusrev ed-Deylemî’dir. -5-
ʿİ. 1140, 1142, 1145
ʿİ.+ nām 1136
ʿİ.+ y+ ile 1144

ʿİmādüʾd-devle bin ʿİzzüʾl-mülūk : Büveyhî hükümdarı, İmâdüddevle b. İzzülmülûk. -1-
ʿİ. 1190

ʿİmrān bin Hamān : Rivayete göre Hz. Mûsâ’nın şeceresi. -1-
ʿİ. 0280

Īrec: Pişdâdî hükümdarı Ferîdûn’un üç oğlundan biri. -5-
Īrec. 0246
Īrec.+ e 0250, 0254
Īrec.+ i 0252
Īrec.+ üñ 0251

Īrec Ḫān : -1- **bkz.** *Īrec*.
Īrec.+ a 0255

İrem: Hz. Nûh’un oğlu Sâm’ın oğullarından biri, İrem veya Aram. -3-
İ. 0218, 0223, 0224

İrmiş: -2- **bkz.** *İrmiş Ḫān*.
İ. 2994

İ.+ ile 2986

İrmiş Ḫān : Metne göre Tuğrul Hân'ın oğlu Çalış' ile Anadolu Selçuklularının büyük atası Kutalmış'ın kızının evliliğinden doğan kişi, Ermiş Hân. -1-
İ. 2981

ʿĪsā (1) : *Kur'ân Kerîm*'de adı geçen ve kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamber.-1-
beyn-i ʿĪ. 2873

ʿĪsā (2) : -1- **bkz.** *Īsā Beg*.
ʿĪ. 1616

ʿĪsā (3) : Fetret Devri'nde padişahlığını ilan eden Osmanlı şehzadesi, Yıldırım Bâyezîd'in oğulllarından biri, Îsâ Çelebi. -2-
ʿĪ. 3299, 3301, 3304

ʿĪsā Beg (1) : Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu Mehmed Bey'in beşinci ve en küçük oğlu, Îsâ Bey. -5-
ʿĪ. 1602, 1949, 2525, 2594, 2820

ʿĪsā Beg (2) : Aydınoğulları beyi, Îsâ Bey. -1-
ʿĪ. 3237

ʿĪsā Beg (3) : XV. yüzyıl ortalarında Üsküp ve Bosna sancak beyliklerinde bulunan uç beyi, Îsâ Bey veya İshakoğlu Îsâ Bey. -1-
ʿĪ. 3523

ʿĪsā-yı Rūhuʾllāh : -1- **bkz.** *ʿĪsā (1)*.
ʿĪ. 2872

İsfendiyār : Keyânî hükümdarı Güştâsb'ın oğlu, İsfendiyâr. -8-
İ. 0366, 0368, 0379, 0382, 0383, 2716, 3347
İ.+ uñ 0381

İsfendiyār (2) : Candaroğulları beyi Kötürüm Bâyezîd ile Orhan Gâzî'nin oğlu Süleymân Paşa'nın kızının oğlu; İsfendiyâroğulları beyi İsfendiyâr Bey. -2-
İ. 3132, 3217

İsḥāḳ: *Kur'an-ı Kerîm*'de adı geçen peygamberlerden biri, Hz. İbrâhîm'in oğlu, Hz. İshak. -2-
İ. 0263
İ. idüben 0015

İsḥāḳ : -1- **bkz.** *İsḥāḳ Beg*.
İ. 3122

İsḥāḳ Beg : Orhan Gâzî'nin oğlu Süleymân Paşa'nın oğullarından biri, İshak Bey. -1-

İ. 3136

İsḥāḳ Beg oġlı : -1- **bkz.** *ʿĪsā Beg (3)*.
İ. 3522

İsḥāḳ Pāşā : Osmanlı vezîriâzamı, Anadolu beylerbeyi, İshak Paşa (ö. 892/1487).-2-
İ. 3489
Ḫæżret-i İ. 3383

ʿĪsī: -3- *ʿĪsā (1)*.
ʿĪ. 0025, 0475
ʿĪ.+ ʾi 0493

ʿĪsī Mesīḥ : -1- *ʿĪsā (1)*.
ʿĪ. 0479

İskender : Makedonya kralı, İskender. İslam tarihinde daha çok efsanevi kişiliğiyle tanınmıştır. -6-
İ. 0434, 0439, 0449, 0469
İ.+ e 0435
İ.+ i 0432

İskenderūs : İskender'in oğlu, İskenderûs. Ahmedî'nin *İskender-nâme*'sinde yer alan "Var-idi bir oglı_adı İskenderûs / Kim felek ayagına virür-idi bûs" beytinde de "İskenderûs" olarak anıldığı görülmektedir. -1-
İ. 0456

İsmāʿīl (1) : *Kur'ân-ı Kerîm*'de adı geçen peygamberlerden biri, Hz. İbrâhim'in oğlu, Hz. İsmâîl. -2-
İ. olur 0262
nesl-i İ.+ dür 0867

İsmāʿīl (2) : Ca'fer es-Sâdık'ın büyük oğlu, İsmâiliyye mezhebinin nisbet edildiği imam, İsmâîl b. Ca'fer es-Sâdık (ö. 138/755-56 [?]). -1-
İ.+ nām 1290

İsmāʿīl (3) : -1- *İsmāʿīl Beg (2)*.
İ. 3477

İsmāʿīl (4) : Orhan Gâzî'nin oğlu Süleymân Paşa'nın oğullarından biri, İsmâîl Bey. Metinde "akıncı serveri" olarak tanıtılmıştır. -2-
İ. 3122, 3136

İsmāʿīl Beg (1) : Eserin Aydınoğulları bölümünde adı geçen kişi, İsmâîl Bey. -1-
İ. 2629

İsmāʿīl Beg (2) : Sinop beyi, Candaroğlu İsmâîl Bey. -1-
İ. 3478

İsmāʿīl ibni Aḥmed : Sâmânîlerin ilk hükümdarı, İsmâîl b. Ahmed. -1-
ʿİ. 1049

İsmāʿīl ibni Nūḥ : Sâmânî hükümdarı, İsmâîl b. Nûh. -1-
İ. 1071

İsmāʿīl-i Sāmānī : -2- **bkz.** *İsmāʿīl ibni Aḥmed*.
İ. 1039, 1447

İsrāʾīl: Selçukluların atası Selçuk Bey'in dört oğlundan biri. -2-
İ.+ durur 1209
İ.+ i 1211

İsrāʾīl bin Selçuḳ : -1- **bkz.** *İsrāʾīl*.
İ.+ ı 1086

İsṭaḫn-ı Rūmī : Metne göre İskender'in bazı toprakların idaresini verdiği, Fars meliklerinin soyundan kişi ya da kişiler. -2-
İ.+ yi 0471, 0473

İşpen: Aydınoğlu Umur Bey ve gazilerinin, çetin bir çarpışmanın ardından zafer elde ettikleri bir yerin hâkimi, Spanos. Metne göre Moneveşya'da (Monemvasia) zafer elde eden ve buranın beyine diz çöktürüp vergiye bağlayan Umur Bey, ardından gazileriyle birlikte *İşpen* adıyla anılan bu hâkimin yönetimindeki yere gitmiştir. Otuz binden fazla asker toplamış olan İşpen'in ordusu ile Aydınoğulları arasında zorlu bir mücadele meydana gelmiştir. Ayrıca Aydınoğlu gazilerinin yanı sıra Saruhanoğlu beyi ve gazileri de bu savaşta yer almıştır. Savaş sahnelerini hararetli bir şekilde anlatan Enverî'nin bu savaşı da yine böyle bir heyecanla anlattığı ve bazı detaylar verdiği görülmektedir. İşpen'in idaresinde bir kalenin bulunduğu, bu kalenin çok sayıda asker, halktan insanlar ve ganimetle dolu olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Aydınoğullarının dikkatini çeken ilk şey İşpen'in ordusunun büyüklüğü olmuştur. İşpen'in bu kalede hazır hâlde bulunan askerleri Aydınoğullarını püskürtmek amacıyla kale dışına çıkmaya başlayınca Aydınoğulları tarafında kûs, nekkâre ve borular çalınarak zırhla donatılmış gaziler hücuma geçmiş, kimi atlı kimi piyade olan iki güçlü ordu birbirine karışmış, bununla birlikte her taraftan ok atılmaya başlanmış, at ayağından çıkan sesler âdeta yeri titretmiştir. Akabinde Umur Bey ve Saruhanoğlu beyi de hamle yapmıştır. Ayrıca Yûsuf Bey, Pîş-rev Bey, Dündâr Bey ve Ehad Subaşı da Aydınoğullarının bu çarpışmada hazır bulunan ve bizzat savaşan önemli isimleridir. Savaş sonunda zafer elde edilse de çok

sayıda gazi şehit düşmüş ancak çokça esir ve ganimet elde edilmiştir. -2-
İ. 2031, 2032

ʿ**İzzüʾd-devle :** Büveyhî hükümdarı Fahrüddevle'nin oğullarından biri, İzzüddevle. -4-
ʿİ. 1174, 1184, 1185
ʿİ.+ nüñ 1181

ʿ**İzzüʾl-mülūk :** -1- **bkz.** *Fīrūz-ı Celālüʾd-devle*.
ʿİ. 1192

Jegmūn : Macar kralı, Jegmun. -2-
J. 3157, 3242

Ḳābil : Hz. Âdem ile Hz. Havvâ'nın oğullarından biri. -2-
Ḳ. 0099, 0145

Ḳāḍī-i Bū Bekr : Eş'arî kelâmcısı ve Mâlikî fakihi, Bâkıllânî (ö. 403/1013). Tam adı Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib b. Muhammed el-Basrî el-Bâkıllânî'dir. Büveyhî hükümdarı Adudüddevle döneminde yaşamış âlimlerden biridir. -1-
Ḳ. 1165

Ḳāḍī-i Bū Bekr-i Beyżāvī : Büveyhî hükümdarı Adudüddevle döneminde yaşamış âlimler arasında zikredilen kişi. -1-
Ḳ. 1166

Ḳādir-i Billāh : Abbâsî halifesi, Kâdir Billâh (ö. 422/1031). Tam adı Ebü'l-Abbâs el-Kādir-Billâh Ahmed b. İshâk b. Ca'fer el-Abbâsî'dir**.** -2-
Ḳ. 1189

Ḳæhremān : İran mitolojisine göre Tahhmûres'in oğlu. -1-
Ḳ.- ı ʿæṣr 3566

Ḳāhir oġlı : 1,5 yıl halifelik yaptığı ve gözüne mil çekildiği belirtilen kişi. Metinde "Ḳāhir oġlı" olarak anılsa da Şükrullâh'ın *Behcetüʾt-tevârîh*'ine ve diğer kaynaklara bakıldığında gözüne mil çekilen halifenin Kâhir-Billâh'ın oğlu değil kendisi olduğu anlaşılmaktadır. -1-
Ḳ. 0950

Ḳāhir-i Billāh: Eserde son Abbâsî halifeleri arasında zikredilmekle birlikte tarihî olarak karşılık geldiği Abbâsî halifesi tespit edilmemiştir. Nüshalarda bu adın yanlış yazılmış olması da muhtemeldir. -1-
Ḳ. 1024

Ḳāleġuryā : Metinde adı geçen ve keşiş olduğu belirtilen kişi. -1-
Ḳ. 3149

Kālicār ibniʿ Aḍudüʾd-devle : -1- **bkz.** *Ṣamṣām-ı Devle*.
K. 1179

Ḳāliyān : Gelibolu tekfuru Esen Tekfûr'un (Andronikos Asen) kardeşi ve onun ölümünde sonra tekfur olan kişi. -6-
Ḳ. 2251, 2252, 2339, 2342, 2398, 3102

Ḳāliyān Beg : -1- **bkz.** *Ḳāliyān*.
Ḳ. 2517

Ḳaraca Beg : II. Mehmed döneminde Rumeli beylerbeyi olarak görev yapmış devlet adamı, Karaca Bey. -1-

Ḳ. 3445

Ḳaraman oġlı İbrāhīm Beg : Karamanoğulları beyi, İbrâhîm Bey. -1-
Ḳ. 3375

Ḳara Yūsuf Beg : Karakoyunlu beyi, Kara Yûsuf Bey. -1-
Ḳ.+ le 3266

Ḳaresi oġlı Süleymān Beg : Karesioğulları beyi, Süleymân Bey. -1-
Ḳ. 2747

Kārişt̄iz Vezīr : -1- **bkz.** *Riştīn Vezīr*.
K. 0423

Ḳārūn bin Ṣāfir : Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn döneminde yaşamış, zenginliğiyle tanınan, Allah'ın emirlerine karşı çıktığı için helak edilen kişi. -1-
Ḳ.+ dür 0286

Ḳaynān : Hz. Nûh'un soyundan, Kaynân b. Enûş. -3-
Ḳ. 0132, 0133
Ḳ.+ ı 0131

Ḳayı Ḫān : Metne göre Oğuz'un altı oğlundan biri olan Cemşîd Hân'ın lakabı, Kayı boyunun atası, Kayı Hân. -1-
Ḳ. 2973

Ḳayẕāfe : İskender anlatılarında geçen kraliçe, Kaydâfe. -1-
Ḳ.+ miṣāl -1-
Ḳ. 3604

Ḳāẓī Beyżāvī : *Düstûr-nâme*'nin ilk 17 bölümünün temel kaynaklarından biri olan *Nizâmü't-tevârîh*'in müellifi, Beyzâvî (ö. 685/1286). Tam adı Nâsırüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullāh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî olup müfessir, kelamcı ve fakihtir. -1-

Ḳ. 0401

Kāzirūnī̄ : Muzafferüddin Tekle Zengî b. Mevdûd es-Salgûrî'nin veziri, Kâzerûni. -1-
K. 1344

Kenʿān : Metne göre Nûh'un oğullarından biri, Ken'ân. -3-
K. 0161, 0162

Keyāraḳ Ḫān : Büyük Selçuklu sultanı, Berkyaruk (ö. 498/1104). -1-
K.+ ı 1407

Keyārāḳ ibni Mālik Şāh : -1- **bkz.** *Keyāraḳ Ḫān*.
K.+ dur 1242

Keyḫusrev (1) : Keyânî hükümdarı, Keyhüsrev. -7-
K. 0296, 0327, 0332, 0339, 0341, 0348
K.+ e 0325

Keyḫusrev (2) : Anadolu Selçuklu sultanı, Gıyâseddin Keyhüsrev. -3-
K. 1275, 1276
K.+ dür 1274

Keyḫusrev-i ʿİzzüʾl-mülūk : Büveyhî hükümdarı, Keyhüsrev b. İzzülmülûk. -1-
K. 1203

Keykāvus : Keyânî hükümdarı, Keykâvûs. -10-
K. 0318, 0323, 0329
ḥükm-i K. 0295, 0306
K.+ nām 0312
K.+ e 0316, 0352
K.+ dür 0347
K.+ üñ 0317

Keykāvūs-i Ḳılıç Arsalān : Anadolu Selçuklu sultanı, Keykâvûs-i Kılıç Arslan. -1-
K. 1277

Keyḳubād (1) : Keyânîlerin ilk hükümdarı, Keykubâd. -3-
K. 0295
K. 0302
K.+ uñ 0307

Keyḳubād (2) : -3- **bkz.** *Ḳubād*.
K. 0710
K.+ a 0709
K.+ ı 0708

Keyḳubād (3) : -2- **bkz.** *Sulṭān ʿAlāüʾd-dīn*.
K. 1278, 1279

Keyḳubād (4) : Selçuklu sultanı, Keykubâd. -1-
K. 1274

Keyūmerş : Pişdâdîlerin ilk hükümdarı, Keyûmers. -3-
K. 0169, 0177, 0185

Ḳılıç Arsalān : Anadolu Selçuklu sultanı, Kılıç Arslan. -1-
Ḳ. 1276

Ḳıvāmüʾd-devle : -1- **bkz.** *Ebuʾl-ḳāsım*.
Ḳ. 1186

Kirliḳā: II. Mehmed döneminde düşman vezirlerinden biri. İstanbul'u fethetmeye karar veren Fatih'i bu kararından vazgeçirmesi için Çandarlı Halil Paşa'ya büyük miktarda para teklif etmiş ancak bu girişimleri sonuçsuz kalmıştır. -1-
K. 3395

Kirmānşāh : Behrâm ibni Şehpûr'ın halk arasında bilinen adı. -1- **bkz.** *Behrām ibni Şehpūr*.
K. 0589

Kisirā Ferhān : *Nizâmüʾt-tevârîh*'te adı "Kisrâ Harhân" olarak anılan Sâsânî hükündarı, Kisrâ. Fars b. Sâsân b. Behmen'in neslinden olup Fars ileri gelenleri tahta layık başka bir kişiyi bulamadıklarından padişahlık ona verilmiştir. 1 yıl 5 ay boyunca tahtta kalmıştır. -1-
K. 0834

Kisrā: Fars ileri gelenleri tarafından Sâsânî tahtına çıkarılan ve Erdeşîr neslinden olan soylu kişi. Behrâm-ı Gûr, babası Yezdecird tarafından küçük yaşta Arap emiri Nu'mân b. Münzir'e emanet edilmiş ve onun yanında yetişmiştir. Yezdecird'in ölümünün ardından Fars ileri gelenleri, Behrâm'ın Fars kültürüne uzak yetişmesi ve babasının zulmünü sürdürme ihtimali nedeniyle Behrâm yerine Kisrâ adlı soylu kişiyi tahta layık çıkarmıştır. Bunu kabullenmeyen Behrâm, verdiği mücadelenin ardından Sâsânî tahtına oturmuş, Kisrâ da Behrâm'ın otoritesini kabul etmek zorunda kalmıştır. -6-
K. 0625, 0627, 0628, 0631, 0633
K.+ nām 0606

Kisrā bin Ḳubād : Sâsânî hükümdarı, Kisrâ b. Kubâd. -1-
K. 0836

Kisrā-yı Ḳubād-ı Hurmüz : -1- **bkz**. *Kisrā bin Ḳubād*.
K.+ e 0522

Kisrā bin Ḫān-ı Yezdecird : Sâsânî hükümdarı. -1-
K. 0515

Kiyā Büzürgümmīẕ : Hasan Sabbâh'ın vefatından sonra Nizârî-İsmâilîler'in Alamut hâkimi, Kiyâ Büzürgümmîd (ö. 532/1138). -1-
K. 1294

Ḳoca Pīş-rev : Aydınoğullarına mensup bir bey, Koca Pîşrev. -1-
Ḳ. 2315

Ḳosṭanṭīn-i Yūnānī : Rum meliki. -1-
Ḳ.+ ye 0580

Kötrüm Bāyezīd : Candaroğulları beyi, Kötürüm Bâyezîd. -1-
K. 3131

Ḳubād: Sâsânî hükümdarı, Kubâd b. Fîrûz. Babası Fîrûz b. Yezdecird ölünce tahta kardeşi Belâş geçmiş ve Kubâd Türkistan'a kaçarak hakandan yardım istemiştir. Bu talebi geri çevirmeyen hakan, Belâş'ın üzerine büyük bir ordu göndermiştir. Kubâd, Nişabur'a vardığında kardeşinin ölüm haberini almış ve orduyu geri çevirerek tahta çıkmıştır. Kubâd'ın padişahlığı döneminde Mazdek zuhur ederek özellikle dinî konularda birtakım ruhsat görüşlerinde bulunmuş ve Kubâd'ı tesiri altına almıştır. İnsanların birbirinin mal ve eşleri üzerinde tasarruf sahibi olmalarına ruhsat veren Mazdek'in birtakım icraatlerinden ve bu yönetim anlayışından muzdarip olan insanlar Kubâd'ı tahttan indirerek kardeşi Câmâsb'ı tahta çıkarmıştır. Bu sırada Mazdek de Türkistan'a kaçarak yardım isteyerek geri dönmüş ve bir gece baskınıyla Câmasb'ı öldürerek padişahlığı tekrar Kubâd'a vermiştir. 40 yıl boyunca padişah olan Kubâd, birçok şehir inşa ettirmiştir. -3-
Ḳ. 0704
Ḳ.+ dur 0696
Ḳ.+ ı 0706

Ḳubād-ı Kisrā Şāh : -1- **bkz.** *Ḳubād*.
K. 0516

Ḳubād Şāh : -1- **bkz.** *Ḳubād*.
Ḳ. 0698

Ḳuṭb-ı Dīn Ṭuġrul Şeh ibni Sunḳur : Salgurlu atabeyi, Tuğrul b. Sungur. -1-
Ḳ. 1347

Ḳutlamış : Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleyman Şah'ın babası, Kutalmış (ö. 455/1063). -6-
Ḳ. 1221, 1223, 2980, 2981, 2987, 2992

Ḳutlamış Beg :-1- **bkz.** *Ḳutlamış*.
Ḳ. 1219

Ḳutlamiş : -1- **bkz.** *Ḳutlamış*.
Ḳ. 1220

Lāmek: Nûh Peygamber'in babası, Lâmek. -2-
L.+ de 0153
L.+ dür 0149

Lāmeḳ: -1- **bkz.** *Lāmek*.
L.+ uñ 0151

Lāvi Yaʿḳūb Ḳumahhat : Tevrat'a göre Hz. Mûsâ'nın dedesi. -1-
L. 0281

Leyş bin Muşʿab : Metne göre Firavun'un adı. -1-
L. durur 0276

Loḳmān : Metne göre Selçukluların atası Selçuk Bey'in babası, Türkistân hanı, Lokmân Hân. -1-
L. 1207

Loḳmān Ḥækīm : *Kur'ân-ı Kerîm*'de kendisine hikmet bahşedildiği belirtilen, peygamber olup olmadığı tartışmalı kişi. -2-
L. 0022, 0350

Lūṭ ibni Māhān : *Kur'ân-ı Kerîm*'de adı geçen bir peygamber. -1-
L. 0261

Lührāsb : Keyânî hükümdarı, Lührâsb. -5-
L. 0296, 0352, 0354, 0400
L.+ a 0348

Lührāsb Şeh : -1- **bkz.** *Lührāsb*.
L.+ i 0364

Māhār: Keyânî hükümdarı Dârâ b. Dârâ'nın ordusunda yer alan ancak İskender ile olan savaşında Dârâ'ya ihanet ederek onu yaralayan iki askerden biri, Mâhâr. -1-
M.+ nām 0438

Māhiyār : Keyânî hükümdarı Dârâ b. Dârâ'nın ordusunda yer alan ancak İskender ile olan savaşında Dârâ'ya ihanet ederek onu yaralayan iki askerden biri, Mâhiyâr. -1-
M.+ ile 0438

Maḥmūd (1) : -1- **bkz.** *Maḥmūd Pāşā*.
M.+ nām 0041

Maḥmūd (2) : -1- **bkz.** *Ġaznevī Maḥmūd*.
M. 1074

Maḥmūd (3) : Büyük Selçuklu sultanı Berkyaruk'un oğullarından biri, Mahmûd. -1-
M. 1243

Maḥmūd (4) : Kahtânî meliki. *Düstûr-nâme*'de ismi Mahmûd olarak anılan bu melikin adı "Muhammed b. El-Hasan" olarak verilmiştir. Kardeşinin adının her iki eserde de Celâlüddîn Hasan olarak belirtilmesi dolayısıyla aynı kişi olduğu anlaşılmaktadır. *Nizâmü't-tevârîh*'e göre bu melik, babası gibi dinsizlik yolunda, heves ve arzuların peşinde gitmekteydi. *Düstûr-nâme*'ye göre bu sebeple kardeşi Celâlüddîn Hasan onun icraatlerini eleştirmişti. -2-
M. 1309
M.+ ı 1311

Maḥmūd (5) : Ankara Savaşı'nın sonunda Timur'un askerleri tarafından etrafı kuşatılan Yıldırım Bâyezîd'i son ana kadar savunan, Milhaloğullarına mensup İlyâs Bey'in oğlu, Mahmûd. -1-
M.+ nām 3292

Maḥmūd Beg : Necdet Öztürk tarafından yapılan çalışmada Kasapoğlu Mahmûd Bey olduğu belirtilmiştir (Öztürk, 2012) -1-
M. 3378

Maḥmūd bin Muḥammed : Selçuklu sultanı, Mahmûd b. Muhammed. *Nizâmü't-tevârîh*'e ve *Düstûr-nâme*'ye göre Irak'ta 4 yıl Sultan Sencer'in yardımcılığını yapmıştır. -1-
M. 1262

Maḥmūd-ı Muḥammed : -1- **bkz.** *Maḥmūd bin Muḥammed*.
M. 1250

Maḥmūd-ı Sulṭān -1- **: bkz.** *Ġaznevī Maḥmūd*.
M.+ idi 1210

Maḥmūd Pāşā: Eserin sunulduğu Osmanlı veziriazamı, Mahmûd Paşa (ö. 878/1474). -4-
M. 1575, 3585, 3589
Ḫażret-i M. 3468

Maḥmūd Şāh : -1- **bkz.** *Ġaznevī Maḥmūd*.
M. 1068

Mārā : Metne göre I. Murâd döneminde Niğbolu'daki düşman yöneticisinin kızı. -1-
M. 3149

Mænşūr ibni Nūḥ : Sâmânî hükümdarı, Mansûr b. Nûh. -1-

M.+ a 1056

Mazdek : Sâsânî hükümdarı Kubâd döneminde ortaya çıkan ve peygamber olduğunu iddia eden kişi, Mazdek. -2-
M.+ i 0719, 0721

Mazdek Ḥækīm : -1- **bkz.** *Mazdek*.
M. 0707

Mazdek Keşīş : -1- : **bkz.** *Mazdek*.
M. 0700

Mecd-i Devle : -1- **bkz.** *Mecdüʾd-devle*:
M. 1175

Mecdüʾd-devle: Büveyhî hükümdarı, Mecdüddevle (ö. 420/1029'dan sonra). Tam adı Ebû Tâlib Kehfü'l-ümme Mecdüddevle Rüstem b. Fahriddevle Alî'dir. -1-
M.+ nām 1173

Medyen : Kitâb-ı Mukaddes'e göre öncelikle şahıs adı olup Hz. İbrâhîm'in üçüncü eşi Ketûrâ'dan doğan dördüncü oğludur. Ayrıca aynı kişinin soyundan gelen topluluğa Midyânîler denmiş, onların yaşadığı bölge de aynı adla anılmıştır. -1-
M.+ den 0274

Mefḫar-i Devle : -1- **bkz.** *Fæḫrüʾd-devle*.
M.+ ye 1155

Meḥmed Beg : -4- **bkz.** *Aydın oğlı Ġāzī Meḥmed Beg*.
M. 1585, 1625, 2014
M.+ üñ 2017

Mehyāyil : Hz.Nûh'un soyundan, Mehyâyil b. Kaynân. -2-
M. 0133, 0138

Melek Ḫātūn : Hârezm sultanı Celâleddîn Hârezmşâh'ın eşi. -2-
M. 1454, 1456

Melik Beg : Gelibolu tekfuru Andronikos Asen'in Müslüman olan ve bu adı alan oğlu. Süleymân Paşa'nın oğlu Melik Nâsır ile birlikte Gelibolu civarlarında gemilerinin batması sonucu öldükleri anlaşılmaktadır. -4-
M. 3101, 3103, 3111, 3123

Melik Mænṣūr: -1- **bkz.** *Melik Mænṣūr-ı Pūlād-sütūn*.
M. 1198

Melik Mænṣūr-ı Pūlād-sütūn : Büveyhî hükümdarı, Melik Mansûr-ı Pûlâd-sütûn. -1-
M. 1197

Melik Nāṣır : Orhan Gâzî'nin oğlu Süleymân Paşa'nın oğullarından biri, Melik Nâsır. Gelibolu tekfuru Andronikos Asen'in Müslüman olan ve Melik Beg adını alan oğlu ile Gelibolu civarlarında gemilerinin batması sonucu öldükleri anlaşılmaktadır. -2-
M. 3122, 3123

Melik Rāḥim : Eserin Büveyhîler bölümünde adı geçmektedir.. -1-
M. 1195

Melik Şāh ibni Alp Arslān : Büyük Selçuklu hükümdarı, Melikşâh b. Alparslan (ö. 485/1092). Lakabı ve tam adı Ebü'l-Feth Celâlü'd-devle ve'd-dîn Muizzü'd-dünyâ ve'd-dîn Kasîmü emîri'l-mü'minîn Melikşâh b. Alparslan'dır. -2-
M. 1239, 1244

Melik Şāh ibni Behrām : Gazneli sultanı, Hüsrev Şah b. Behrâm. Metinde Melik Şâh ibni Behrâm olarak zikredilse de tarihî kronoloji ve kaynaklar onun Hüsrev Şâh b. Behrâm olması gerektiğini göstermektedir. -1-
M. 1078

Melik Şāh ibni Maḥmūd : Büyük selçuklu sultanı, Melik Şâh b. Mahmûd. -1-
M. 1330

Meʾmūn : -1- **bkz.** *Meʾmūn ibni Hārūn***.**
M.+ uñ 0991

Meʾmūn ibni Hārūn : Abbâsî haliges, Me'mûn (ö. 218/833). Tam adı Ebû Ca'fer (Ebü'l-Abbâs) Abdullāh el-Me'mûn b. Hârûn er-Reşîd b. Muhammed el-Mehdî b. Abdillâh el-Mansûr el-Abbâsî'dir. -1-
M. 0993

Mervān : -1- **bkz.** *Mervān-ı Ḥakem*.
M.+ ı 0973

Mervān-ı Ḥakem : Emevî halifesi ve Mervânî kolunun kurucusu, I. Mervân (ö. 65/685). Tam adı Ebû Abdilmelik Mervân b. el-Hakem b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye el-Ümevî'dir. -1-
M. 0956

Mervān-ı Ḥımār : Emevîlerin son halifesi, II. Mervân (ö. 132/750). Tam adı Ebû Abdilmelik Mervân b. Muhammed b. Mervân b. el-Hakem el-Hımâr el-Ümevî el-Ca'dî. En meşhur lakabı olan "Hımâr"ın ona savaşlardaki sabrı nedneiyle yahut

düşmanlarınca hakaret olarak verildiği bildirilmektedir. -1-
M. 0971

Mese Martī : Aydınoğullarının mücadele ettiği düşman beylerinden biri, Mese Marti. -6-
M. 1648, 2548, 2551, 2658
M.+ di 1646, 2606

Mēse Martī : -2- **bkz.** *Mese Martī*.
M.+ ye 1698
M.+ yi 1700

Mese Pīr : Aydınoğullarının mücadele ettiği düşman beylerinden biri, Eğriboz tekfuru, Mese Pîr. -7-
M. 1895, 1903, 1906, 1930
M.+ idi 1884
M.+ i 1909, 2635

Mese Pīrī : -2- **bkz.** *Mese Pīr*.
M. 1918, 2607

Meryem : Sâsânî hükümdarı Pervîz'in eşi, Rûm kayserinin kızı. -1-
M.+ i 0794

Mesrūḳ : Yemen valisi Ebrehe'nin oğlu, Mesrûk b. Ebrehe. -1-
M.- ı læʿīn 0735

Mesʿūd (1) : Gazneli sultanı, Mes'ûd (ö. 421/1030). -11-
M. 1078, 1088, 1091, 1092, 1093, 1098, 1212, 1213
M.+ dur 1074
M.+ uñ 1102, 1107

Mesʿūd (2) : -1- **bkz.** *Muḳarreb-dīn*.
M.+ nām 1378

Mesʿūd bin Mevdūd Ḫān : Gazneli sultanı, Mes'ûd b. Mevdûd Hân. -1-
M. 1075

Mesʿūd bin Muḥammed : Irak Selçuklu sultanı, Mes'ûd b. Muhammed. -1-
M. 1265

Mesʿūd bin İbrāhīm Şāh : Gazneli sultanı, Mes'ûd b. İbrâhîm. -1-
M. 1077

Mesʿūd ibni İbrāhīm Ḫān : -1- **bkz.** *Mesʿūd bin İbrāhīm Şāh*.
M. 1109

Mesʿūd ibni Merdūd : Gazneli sultanı, Mes'ûd b. Merdûd. -1-
M.+ a 1101

Mesʿūd oġlı Mevdūd : Gazneli sultanı, Mes'ûd oğlu Mevdûd. -1-
M. 1100

Metuşlaḫ : Hz. İdrîs'in oğlu, Hz. Nûh'un babası, Metuşelah. -1-
M. 0148

Mevdūd : Gazneli sultanı, Mevdûd. -1-
M.+ dur 1074

Mevdūd oġlı Sunḳur Şāh : -1- **bkz.** *Sunḳur-ı Mevdūd*.
M. olur 1323

Mevdūd oġlı Ṭuġrul : Salgurlu atabeyi, Mevdûd oğlu Tuğrul. -1-
M. 1326

Mevlānā Celāl: Mevlevîliğin kurucusu; mutasavvıf, âlim ve şair (ö. 672/1273), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî. -1-
Ḥæżret-i M. 1565

Miḫāl Beg : Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinde ve Rumeli fetihlerinde önemli yararlılık gösteren akıncı ailesi Mihaloğullarının beyi. -1-
M. 3281

Mīkāʾīl : Selçukluların atası Selçuk'un oğullarından biri, Mîkâîl. -2-
M.+ durur 1209, 1231

Mīkāʾīl-i Selçuḳ : -1- **bkz.** *Mīkāʾīl*.
ʿæbd-ı M.- ı güzīn 1405

Miloş: I. Murâd'ın katili Sırp şövalye, Miloş Obiliç. -1-
M. 3179

Mīloş: -2- **bkz.** *Miloş*.
M. 3200, 3201

Miloş Bān : -1- **bkz.** *Miloş*.
M. 3173

Minnet oġlı : Bosna Sancağı'nın ilk sancak beyi, Minnetoğlu Mehmed Bey. -1-
M. 3524

Minūçehr : Pişdâdî hükümdarı, Minûçehr. -7-
M. 0174, 0255, 0272, 0283, 0285, 0303
M.+ üñ 0266

Minūçehr bin Īrec : -1- **bkz.** *Minūçehr*.
M. 0258

Mīr : -6- **bkz.** *Umur Pāşā*.
M.- i cihān 2072
M.- i nām-dār 1794
M.- i zemān 1923
M. 1606, 1622, 1807

Mirci: -1- **bkz.** *Mirçi*
M. 3219

Mirçi: Eflâk beyi. -1-
M. 3222

Mīr-i Eḥad : -1- **bkz.** *Eḥad Şubaşı*.
M. 1758

Mīr-i Ġāzī : -1- **bkz.** *Umur Pāşā*.
M. 1656

Mīr İlyās : -1- **bkz.** *İlyās Beg*.
M.+ ile 1828

Mīr İrmiş oġlı: -1- **bkz.** *Ġāzān (2)*.
M. 2995

Mīr Müstanşır: Sâmânî hükümdarı. Kaynaklarda "Muntasır" olarak geçmektedir. *Nizâmü't-tevârîh*'e göre künyesi el-Muntasır İsmâîl b. Nûh'tur. -1-
M. 1070

Mīr Orḫān : -1- **bkz.** *Orḫān Beg*.
M.+ uñ 3137

Mīr Süleymān : Metne göre Oğuz'un adı. -1-
M. 2940

Mīr Süleymān : Fetret Devri'nde padişahlığını ilan eden Osmanlı şehzadesi, Emîr Süleymân Çelebi (ö. 813/1411). -9-
M. 3273, 3278, 3295, 3298, 3304, 3305, 3309, 3310
M.+ dur 3300

Mīr Süleymān bin Ġāzān : Metne göre Oğuz beyi, Süleymân b. Gâzân. -1-
M. 2996

Mise Nīkulū : Aydınoğullarının Ege'deki akınları sırasında mücadele ettikleri dük, Nicholas Sanudo. -1-
M. 2153

Mise Nīkūlu : -1- **bkz.** *Mise Nīkulū*.
M. 2151

Muʿāviyye : Emevî hilafetinin kurucusu, Muâviye b. Ebû Süfyân (ö. 60/680). Tam adı Ebû Abdirrahmân Muâviye b. Ebî Süfyân Sahr b. Harb b. Ümeyye el-Ümevî el-Kureşî'dir. -7-
M. 0920, 0921, 0923, 0932, 0939
M.+ ʾi 0941
M.+ ye 0919

Muʿāviyye : Emevî halifesi, Yezîd'in oğlu, Muâviye b. Yezîd (ö. 64/684). -1-
M. 0943

Muġadder : Abbâsî halifesi (?) olarak anılan kişi. -1-
M. 0949

Muġīṯüʾd-devle Ebūʾl-ḳāsım : -1- **bkz.** *Maḥmūd bin Muḥammed*
M. 1262

Muġīṯüʾddīn : -1- **bkz.** *Şeh Melik Şāh ibni Maḥmūd*.
M. 1266

Muḥammed (1) : Son peygamber, Hz. Muhammed (ö. 11/632). -12-
M.+ ḥüsn 1104
M. 0026, 0071, 0738, 0742, 0805, 1667, 2793, 2860, 2874
M.+ dür 0864
dīn-i M. 2952

Muḥammed (2) : -2- **bkz.** *Sulṭān Ġıyāṯüʾd-dīn (1)*.
M.+ nām 1457
M.+ nāmdur 1404

Muḥammed (3) : Metinde 3 yıl halifelik yaptığı belirtilen halife. -1-
M. 0986, 0990

Muḥammed (4) : Gazneli sultanı, Muhammed b. Mahmûd. -4-
M. 1074, 1091, 1097
M.+ dür 1090

Muḥammed (5) : Saffârîler döneminde Irak hâkimi olan emir, Muhammed b. Tâhir.
M. 1033

Muḥammed (6) : -2- **bkz.** *Melik Şāh ibni Alp Arslān*.
M. 1243, 1245

Muḥammed (7) : -1- **bkz.** *İbni Yaḥyā*.
M. 1258

Muḥammed (8) : Eserin Selçuklular bölümünde adı anılan ve Guzlarla birlikte gittiği belirtilen hükümdar. -1-
M.+ le 1260

Muḥammed (9) : -1- **bkz.** *Kiyā Büzürgümmīd*.
M. 1300

Muḥammed (10) : -1- **bkz.** *Ḫʷārezmşeh Nūş Tigin*.
M. 1408

Muḥammed (11) : -1- **bkz.** *Ḫüẕābende*.
M.+ dür 1530

Muḥammed (12) : Karamanoğulları şehzadesi. -1-
M. 3232

Muḥammed (13) : Osmanlı padişahı, II. Mehmed veya Fâtih Sultân Mehmed (ö. 886/1481). -1-
M. 3335

Muḥammed Beg : -1- **bkz.** *Aydın oġlı Ġāzī Meḥmed Beg*.
M. 1760

Muḥammed bin Büzürgümmīẕ : -1- **bkz.** *Kiyā Büzürgümmīẕ*.
M. 1297

Muḥammed bin Tegiş : Eserin Salgurlular bölümünde adı geçen ve Salgurlu hükümdarı Sa‘d b. Zengî ile mücadele eden kişi. -1-
M. 1356

Muḥammed Ḫān : -1- **bkz.** *Muḥammed (4)*.
M. 1088

Muḥammed ibni Būʾl-caʿfer : Abbâsî halifesi. -1-
M. 0980

Muḥammed ibni Çaġrı : -1- *Alp Arslan*.
M. 1230

Muḥammed ibni Maḥmūd : -2- **bkz.** *Ġıyāṣüʾddīn*.
M. 1268, 1270

Muḥammed ibni Saʿd : Salgurlu hükümdarı, Muhammed b. Sa‘d. *Nizâmü't-tevârîh* ve *Düstûr-nâme*'de babası öldüğünde küçük yaşta olduğu belirtilmiş, *Nizâmü't-tevârîh*'te tahta çıkışından 2 yıl 8 ay sonra öldüğü aktarılmıştır. -1-
M. 1328

Muḥammed ibni Saʿdı Zengī Şāh : -1- **bkz.** *Muḥammed ibni Saʿd*.
M. 1382

Muḥammed Muʿteḳid : Abbâsî halifesi, Muhammed. Hz. Muhammed'in amcasının oğlu olan Abdullâh b. Abbâs'ın torunudur. -1-
M. 0946

Muḥammed Nūr : Abbâsî halifesi Hârûnürreşîd'in oğullarından biri olarak metinde geçmektedir. -1-
M.+ idi 0989

Muḥammedşāh : Salgurlu hükümdarı, Muhammedşâh. -1-
M.+ ı 1392

Muḥammedşāh bin Şalġūr Şāh : -1- **bkz.** *Muḥammedşāh*.
M. 1385

Muḥammedşāh-ı Sunḳur Şeh : -1- **bkz.** *Muḥammedşāh*.
M. 1328

Muḥammed Tegiş : -1- **bkz.** *Muḥammed bin Tegiş*.
M. 1360

Muʿizüʾd-devle : Büveyhî hükümdarı, Muʿizzüddevle (945-967). Tam adı Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Şücâ' Büveyh b. Fennâ Hüsrev ed-Deylemî'dir. Irak Büveyhîleri'nin kurucusu ve ilk hükümdarı olup 945-967 yılları arasında tahtta bulunmuştur. -1-
M. 1157

Muʿizz: -1- **bkz.** *Muʾizzüʾd-devle*.
M.+ i 1148

Muʾizzüʾd-devle : Büveyhî hükümdarı, Muizzüddevle. -1-
M.+ nām 1147

Muʿizzüʾd-dīn : -1- **bkz.** *Melik Şāh ibni Alp Arslān*.
M.+ e 1238

Muḳarreb-dīn : Salgurlu atabeyi Muzafferüddîn Kutluğ Hân'ın iki vezirinden biri olup *Nizâmü't-tevârîh*'te eserleri ve hayır işleriyle anılmaktadır. *Düstûr-nâme*'ye göre halk arasında bilinen adı "Mukarreb-dîn (Mukarrübüddîn)"dir. Ayrıca "Bûʾl-mefâhir" ve "Mes'ûd" diğer adlarıdır. -1-
M. 1378

Muḳarreb-dīn : Eserin Salgurlular bölümünde anılmaktadır. -1-
M. 1395

Muḳtedir Billāh : Abbâsî halifesi, Muktedir-Billâh (ö. 320/932). -1-
M. 1008

Murād: -2- **bkz.** *Sulṭān Murād (1)*.
M. 3137, 3144

Murād: -2- **bkz.** *Sulṭān Murād (2)*.
M. 3336
M.+ uñ 3320

Mūsā (1) : İsrâîloğullarına gönderilen ve kendisine kutsal kitap olarak Tevrat indirilen peygamber, Hz. Mûsâ. -1-
M. 0275

Mūsā (2) : Metne göre Selçukluların atası Selçuk Bey'in oğullarından biri, Mûsâ. -1-
1209

Mūsā (3) : Fetret Devri'nde saltanatını ilan eden Osmanlı şehzadesi, Mûsâ Çelebi. -5-
M. 3299, 3301, 3309, 3311
M.+ yı 3314

Musʿab : -1- **bkz.** *Firʿavn*.
M.+ uñ 0278

Mūsā Beg : -1- **bkz.** *Mūsā (3)*.
M. 3304

Mūsī̄ : -1- **bkz.** *Mūsā (1)*.
M. 0280

Muṣṭæfā : -1- **bkz.** *Muḥammed (1)*.
M. 0738

Muṣṭæfā (1) : -5- Yıldırım Bâyezîd'in oğlu, Osmanlı şehzadesi (ö. 825/1422).
M. 3312, 3314, 3319, 3320
M.+ yı 3303

Muṣṭæfā (2) : Karamanoğulları şehzadesi. -1-
M. 3232

Muṣṭæfā : II. Mehmed'in oğlu, Osmanlı şehzadesi, Musftafâ (ö. 879/1474). -1-
M. 3459

Mustaʿṣım : -1- **bkz.** *Müstaʿsım Billāh Ṣāh*.
M. 1494

Muʿtaṣım Billāh : Abbâsî halifesi, Mu'tasım-Billâh (ö. 227/842). Tam adı Ebû İshâk el-Mu'tasım-Billâh Muhammed b. Hârûn er-Reşîd b. Muhammed el-Mehdî-Billâh el-Abbâsî'dir. -3-
M. 1044, 1215
M.+ dan 1043

Muʿteḳid : -3- **bkz.** *Muḥammed Muʿteḳid*.
M. 0947, 0948, 0949

Muʿtemid : Abbâsî halifesi, Mu'temid-Alellâh (ö. 279/892). Tam adı Ebü'l-Abbâs el-Mu'temid-Alellah Ahmed b. Ca'fer el-Mütevekkil-Alellah el-Abbâsî'dir. -1-
M. 1005

Muʿteżid : Abbâsî halifesi, Mu'tazıd-Billâh (ö. 289/902). Tam adı Ebü'l-Abbâs el-Mu'tazıd-Billâh Ahmed b. el-Muvaffak-Billâh Talha (Muhammed) b. Ca'fer el-Abbâsî'dir. -2-
M. 1006, 1008

Muʿtemid-i Ceyş : -1- **bkz.** *Muʿtemid*.

M. 1034

Muʿtez: Abbâsî halifesi, Mu'tez-Billâh (ö. 255/869). Tam adı Ebû Abdillâh el-Mu‘tez-Billâh Muhammed b. Ca‘fer el-Mütevekkil b. Muhammed el-Mu‘tasım-Billâh el-Abbâsî'dir. -1-
M.+ dür 0998

Muʿtezz : -1- **bkz.** *Muʿtez*.
M.+ i 1001

Muṭīʿ : -1- **bkz.** *Muṭīʿuʾllāh*.
m. 0954

Muṭīʿuʾllāh : Abbâsî halifesi, Mutî'-lillâh (ö. 364/974). -1-
M.+ ı 1012

Muẓæffer ibni Yāḳūt : Deylem valisi, Ebü’l-Muzaffer b. Yâkût. -1-
M. 1141

Muẓæffer-i Dīn Şücāʿ : -1- **bkz**. *Sæʿd ibni Zengī*.
M. 1351

Müʾebbed : Metinde Abbâsî halifeleri arasında zikredilmiş olup nüshalarda yanlış imla edilmiş olmalıdır. -1-
M.+ dür 0998

Müʾeyyid Devle : -1- **bkz.** *Müʾeyyidüʾd-devle*.
M.+ nām 1168

Müʾeyyidüʾd-devle : Büveyhî hükümdarı, Müeyyidüddevle. -1-
M.+ nüñdür 1155

Mühtedī Billāh : Abbâsî halifesi, Mühtedî-Billâh (ö. 256/870). Tam adı Ebû Abdillâh (Ebû İshâk) el-Mühtedî-Billâh Muhammed b. Hârûn el-Vâsiḳ-Billâh el-Abbâsî'dir. -1-
M. 1003
M.+ a 1002

Müktefī Billāh : Abbâsî halifesi, Müktefî-Billâh (ö. 295/908). Tam adı Ebû Muhammed el-Müktefî-Billâh Alî b. el-Mu‘tazıd-Billâh Ahmed b. el-Muvaffak-Billâh el-Abbâsî'dir. -1-
M.+ ı 1019

Mümcilā : Eserin Aydınoğulları bölümünde adı geçen, “Sırp ilinde” yaşadığı belirtilen ve emrindeki dört bin askeriyle Umur Bey’e biat ederek onun hizmetine giren bahadır. -1-
M. 2379

Müntaşır : Abbâsî halifesi, Müntasır-Billâh (ö. 248/862). Tam adı Ebû Ca‘fer (Ebü’l-Abbâs, Ebû Abdillâh) el-Müntasır-Billâh Muhammed b.

Ca‘fer el-Mütevekkil-Alellāh el-Abbâsî'dir. -3-
M. 0998, 0999, 1000

Müstaʿīn Billāh : Abbâsî halifesi, Müstaîn-Billâh (ö. 252/866). Tam adı Ebü'l-Abbâs el-Müstaîn-Billâh Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Mu‘tasım-Billâh el-Abbâsî'dir. -1-
M. 1000

Müstaʿsım Billāh Şāh : Son Abbâsî halifesi, Müsta'sım-Billâh (ö. 656/1258). Tam adı Ebû Ahmed el-Müsta‘sım-Billâh Abdullāh b. el-Mansûr el-Müstansır-Billâh el-Abbâsî'dir**.** -1-
M. 1025

Müstaẓhir : Abbâsî halifesi, Müstazhir-Billâh (ö. 512/1118). Tam adı Ebü'l-Abbâs el-Müstazhir-Billâh Ahmed b. Abdillâh el-Muktedî-Biemrillâh el-Abbâsî'dir. -1-
M. 1016

Müstekfī : Abbâsî halifesi, Müstekfî-Billâh (ö. 338/949). Tam adı Ebü'l-Kāsım Abdullāh el-Müstekfî-Billâh b. Alî el-Müktefî-Billâh b. Ahmed el-Mu‘tazıd-Billâh el-Abbâsî'dir. -2-
M. 0953, 1011

Müstecid Billāh : Abbâsî halifesi, Müstencid-Billâh (ö. 566/1170). Tam adı Ebü'l-Muzaffer el-Müstencid-Billâh Yûsuf b. el-Muktefî-Liemrillâh el-Abbâsî'dir. Nüshalarda vezin gereği "Müstencid" yerine "Müstecid" yazılmış olmalıdır. -1-
M. 1020

Müsterşid-i Billāh : Abbâsî halifesi, Müsterşid-Billâh (ö. 529/1135). Tam adı Ebû Mansûr el-Müsterşid-Billâh el-Fazl b. Ahmed el-Müstazhir-Billâh el-Abbâsî'dir. -1-
M. 1017

Müsteżī-i Billāh : Abbâsî halifesi, Müstazî-Biemrillâh (ö. 575/1180). Tam adı Ebû Muhammed el-Müstazî-Biemrillâh el-Hasen b. el-Müstencid-Billâh Yûsuf b. el-Muktefî-Liemrillâh el-Abbâsî'dir. -1-
M. 1022

Nāşır : -1- **bkz.** *Nāṣırüʾd-dīn*.
N.+ e 1059

Nāşır : Abbâsî halifesi Nâsır-Lidînillâh (ö. 622/1225) olması muhtemeldir. -1-
n. 1508

Nāṣırüʾd-dīn : Gazneliler hanedanının kurucusu Sebük Tegin'in oğlu. -5-
N. 1023, 1060, 1066, 1138
N.+ üñ 1137

Nemrūd : Hz. İbrâhîm döneminde tevhit inancının karşısındaki siyasal otoriteyi simgeleyen efsanevi kral, Nemrûd. -2-
N. 0013, 0260

Nerīmān : Tanrılık iddasında bulunmuş Bâbil kralı. -3-
N. 0627, 3633
N.+ ı 0256

Nersī: -2- **bkz.** *Nersī-i Behrām-ı Hurmüz*.
N. 0674
N.+ yi 0640

Nersī-i Behrām : -1- **bkz.** *Nersī-i Behrām-ı Hurmüz*.
N. 0564

Nersī-i Behrām-ı Hurmüz : Sâsânî hükümdarı, Nersî b. Behrâm b. Hürmüz. -1-
N. 0507

Nevcān: Pişdâdî hükümdarı Hûşeng'in oğlu. *Düstûr-nâme*'de, padişah olmasa da züht ve takvasının gazilerden dahi çok olduğu belirtilmiştir. Babası Hûşeng ölünce tahta Nevcân'ın oğlu Tahmûres çıkmıştır. -1-
N.+ dur 0187

Nevcān oġlı Ṭahmūreṣ : Sâsânî hükümdarı, Nevcân oğlu Tahmûres. -1-
N. 0190

Nev-Müselmān-ı Ḥæsen : -1- **bkz.** *Ḥæsen ibni Muḥammed*.
N. 1313

Nīlüfer: Eserin Osmanlılarla ilgili bölümünde "padişah anası" denilerek adı geçmekte olup zikredilen olayların Orhan Gâzî döneminden öncesine ait olması sebebiyle Orhan Gâzî'nin eşi Nilüfer Hatun ile aynı kişi olmadığı, daha önceki tarihte yaşamış farklı bir kişi olduğu anlaşılmaktadır. -1-
N. 3052

Niẓāmī : Fars edebiyatında hamse türünün kurucusu sayılan şair, Nizâmî-i Gencevî (ö. 611/1214 [?]). -1-
N. 1505

Niẓāmüʾl-mülk : Büyük Selçuklu veziri, Nizâmülmülk (ö. 485/1092). -1-
N. 1240

Nūḥ: Tebliğine inanmayan kavmi tufan ile helâk edilen peygamber, Hz. Nûh. -18-
N. 0011, 0044, 0097, 0123, 0153, 0156, 0158, 0159, 0163,
0165, 2868
N.+ ile 0068
N.+ a 0157, 2867
N.+ uñ 0161, 0227, 2945
Nūḥuñ üç oğlından o.- dı 0164

Nūḥ: -2- **bkz.** *Nūḥ bin ʿÆbdüʾl-melik*.
N. 1069, 1070

Nūḥ bin ʿÆbdüʾl-melik : Sâmânî hükümdarı. -2-
N. 1065, 1067

Nūḥ bin Mænṣūr : Sâmânî hükümdarı, Nûh b. Mansûr. -1-
N. 1062

Nūḥ-ı Mænṣūr: -2- **bkz.** *Nūḥ bin Mænṣūr*.
N. 1058
N.+ a 1080

Nūḥ ibni Naṣr : Sâmânî hükümdarı, Nûh b. Nasr. -1-
N. 1054

Nuʿmān : Sâsânî hükümdarı Yezdecird'in, oğlu Behrâm'ı yetiştirmesi için emanet ettiği Arap emiri. -4-
N. 0611
N.+ a 0609
N.+ dan 0705
N.+ ı 0607

Nuʿmān bin Münẕir : -1- **bkz.** *Nuʿmān*.
N. 0601

Nūre Ṣūfī oğlı Mīr Ḳaramān : Karamanoğulları Beyliği'nin kurucusu ve ilk hükümdarı, Nûre Sûfî oğlu Karaman Bey. -1-
N. 3089

Nūşīnrevān : -3- **bkz.** *Nūşīnrevān ibni Ḳubād*.
N. 0736, 0741, 0746

Nūşīnrevān ibni Ḳubād : Sâsânî hükümdarı, Nûşinrevân b. Kubâd (ö. 579). -2-
N. 0517, 0716

Nūşīn Tigin : -1- **bkz.** *Ḫʷārezmşeh Nūş Tigin*.

N. 1408

Nūşirvān : -1- **bkz.** *Nūşīnrevān ibni Ḳubād*.
N. 0730

Nūşīrvān : -3- **bkz.** *Nūşīnrevān ibni Ḳubād*.
N.- ı ʿādil 0749
N. 0721, 0726

Oġuz: Soyu Hz. Nûh'a dayandırılan, Oğuz kavminin lideri Oğuz'u ifade ettiği gibi, yer yer doğrudan Oğuz kavminin kendisi için de kullanılmıştır. -12-
2945, 2946, 2951, 2957, 2960, 2961, 2966, 2970, 2982, 2990
O.+ uñ 2958

Orḫān: -4- **bkz.** *Orḫān Beg*.
O. 1764, 3094, 3134, 3138

Orḫān Beg : Osmanlı padişahı, Orhan Gâzî (ö. 763/1362). -2-
O. 3143, 3144

Orḫān Şāh : Osmanlı şehzadesi, Orhan. Bizans'ın elinde bulunan Şehzade Orhan, İstanbul'un fethinin ardından öldürülmüştür. -1-
O. 3354

ʿ**Oṣmān (1) :** -5- **bkz.** *ʿOṣmān Beg*.
ʿO. 0862, 3090
Āl-i ʿO. 0060, 2864
ʿO.+ a 3089

Oṣmān (2) : Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu Mehmed Bey'in kardeşlerinden biri, Osmân Bey. -2-
O. 1586, 2017

ʿ**Oṣmān (3) :** -2- **bkz.** *ʿOṣmān ibni ʿAffān*.
ʿO. 2794, 3565

ʿ**Oṣmān Beg (1) :** Osmanlı Devleti'nin kurucusu, Osmân Bey (1302-1324). -2-
ʿO. 3088, 3093

ʿ**Oṣmān Beg (2) :** Akkoyunlu Devleti'nin kurucusu kabul edilen Kara Yülük Osman Bey. -1-
ʿO. 3266

ʿ**Oṣmān ibni ʿAffān :** İlk Müslümanlardan biri ve Hulefâ-yı Râşidîn'in üçüncüsü, Osmân b. Affân (ö. 35/656). Tam adı Ebû Abdillâh (Ebû Amr) Zü'n-nûreyn Osmân b. Affân b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye el-Kureşî el-Ümevî'dir. -2-
ʿO. 0878, 0912

ʿ**Oṣmān oġlı Orḫān Beg :** -1- **bkz.** *Orḫān Beg*.
ʿO. 3088

ʿ**Ömer (1) :** Hulefâ-yi Râşidîn'in ikincisi, Ömer b. Hattâb (ö. 23/644). Tam adı Ebû Hafs Ömer b. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdiluzzâ el-Kureşî el-Adevî'dir. -9-
ʿÖ. 0882, 0883, 0904, 2794, 2881, 2950
ʿÖ. devri oldı 2950
ʿÖ.+ dür 0906
ʿÖ.+ i 0881

ʿ**Ömer (2) :** Emevî halifesi, Ömer b. Abdülazîz (ö. 101/720). Tam adı Ebû Hafs el-Melikü'l-Âdil el-Eşecc Ömer b. Abdilazîz b. Mervân b. Hakem el-Ümevî'dir. -1-
ʿÖ. 0967

Önüg Teke ibni Zengī: Salgurlu hükümdarı. -1-
Ö.+ nām 1326

Pādişāh-ı Kürd : Salgurluların Kürtlere karşı düzenlediği seferler nedeniyle bu tamlama Salgurlu hükümdarı Zengî için kullanılmış olabilir. -1-
P. 1346

Parākimōmenūs : Bizans sarayında imparatorun en yakınında bulunan yüksek dereceli saray görevlisi için kullanılan unvan, Parakoimomenos. -1-
P. 2297

Pāşā : -9- **bkz.** *Maḥmūd Pāşā*.
P.- yı ʿæşr 3598
P.- yı zemān 0063
P. 3494, 3533, 3608, 3645, 3646, 3655
ḥæżret-i P.+ yı 0038
midḥæt-i P.+ yı 0062

Pāşā: -304- **bkz.** *Umur Pāşā*.
P.- yı cihān 2565
P. 1628, 1631, 1637, 1640, 1647, 1650, 1654, 1662, 1668,
1678, 1690, 1702, 1713, 1721, 1730, 1735, 1744, 1749, 1773,
1784, 1785, 1786, 1793, 1797, 1802, 1808, 1811, 1814, 1816,
1840, 1841, 1846, 1847, 1854, 1862, 1870, 1873, 1887, 1891,
1897, 1900, 1903, 1904, 1909, 1932, 1934, 1935, 1944,
1954, 1960, 1962, 1964, 1983, 1986, 1989, 1991, 1997, 2004,
2011, 2014, 2019, 2037, 2045, 2054, 2064, 2074, 2076, 2091,
2092, 2094, 2099, 2103, 2109, 2111, 2116, 2121, 2122, 2140,

2145, 2161, 2165, 2169, 2175, 2181, 2183, 2186, 2197, 2201, 2207, 2211, 2218, 2222, 2228, 2241, 2243, 2244, 2264, 2271, 2276, 2282, 2285, 2299, 2301, 2305, 2308, 2313, 2340, 2343, 2344, 2347, 2348, 2354, 2355, 2361, 2368, 2371, 2376, 2384, 2386, 2390, 2393, 2394, 2399, 2400, 2401, 2404, 2408, 2409, 2413, 2421, 2434, 2440, 2451, 2454, 2461, 2465, 2467, 2468, 2478, 2481, 2491, 2497, 2500, 2506, 2508, 2512, 2527, 2532, 2537, 2549, 2555, 2568, 2580, 2582, 2584, 2613, 2629, 2636, 2674, 2677, 2684, 2689, 2711, 2717, 2718, 2722, 2730, 2732, 2742, 2746, 2761, 2769, 2772, 2774, 2782, 2792, 2795, 2803, 2813, 2814, 2821, 2830, 2833, 2843, 3494, 3580, 3601, 3609, 3613, 3616, 3633, 3638, 3640, 3643
Ḥæżret-i P. 1581, 1871, 1947
Ḫæẓret-i P. 3559
P. durur 1993
Ḥæzret-i P. durur 1874
P.+ dan 1775, 1932, 2526
P.+ dur 3642
P.+ lar 3570
P.+ nuñ 1667, 1688, 1734, 1851, 1950, 2125, 2213, 2275, 2342, 2449, 2483, 2502, 2723, 2804, 2811
P.+ y+ ile 1765, 1901, 2023, 2118, 2221, 2248, 2312, 2381, 2761, 3600
P.+ ya 1622, 1628, 1630, 1647, 1697, 1717, 1718, 1729, 1732, 1757, 1764, 1768, 1843, 1857, 1859, 1868, 1899, 1906, 1911, 1913, 1914, 1930, 1985, 2012, 2028, 2029, 2070, 2102, 2108, 2110, 2126, 2129, 2130, 2147, 2158, 2261, 2283, 2327, 2363, 2380, 2485, 2525, 2541, 2611, 2717, 2738, 2747, 2748, 2798, 3576, 3621
Ḥæżret-i P.+ ya 1768, 2559
P.+ yı 1720, 1746, 1854, 1855, 1948, 2018, 2114, 2115, 2360, 2362, 2430, 2457, 2466, 2521, 2538, 2721
P.+ y+ idügin 2366

Pāşā Ḥæżreti : -1- **bkz.** *Umur Pāşā*.
P. 2067

Pelāş: Eşkânî hükümdarı, Belâş b. Behrâm. -1-
P. 0481

Perestō: Eserin Aydınoğulları bölümünde adı geçen, Sakız Adası'nın valisi. -1-
P. 1701

Pervīz : -1- **bkz.** *Pervīz ibni Hurmüz*.
P.+ üñ 0831

Pervīz ibni Hurmüz : Sâsânî hükümdarı, Pervîz b. Hürmüz. -1-
P. 0519

Peyamber : -1- **bkz.** *Muḥammed (1)*.
P. 0815

Pījen ibni Cūzezer : Eşkânî hükümdarı. -1-
P. 0496

Pīr-i Mesir : -1- **bkz.** *Mese Pīr*.
P. 1899

Pīrī oğlı Erdevān : Eşkânî hükümdarı. -1-
P. 0498

Pīş-rev Beg : Aydınoğullarının akınlarında yer alan isimlerden biri, Pîş-rev Bey. Enverî'nin verdiği bilgilere göre Gelibolu akını sırasında boğazından yaralanmış, Umur Bey bu duruma çok üzülmüştür. İşpen adlı hâkimin üzerine yapılan akında Dündâr Bey ile birlikte çok sayıda düşmanı öldürdüğü belirtilmiştir. Bir akın yolculuğu sırasında vefat etmiş, onunla birlikte "yasakçı" olarak belirtilen muhafızının da öldüğü aktarılmıştır. Muhafızıyla birlikte ölmesi akın yolculuğunda düşmanla karşılaşarak çarpıştıklarına ve bu çarpışma sonucunda şehit düştüklerine delalet olarak düşünülebilir. Vefatının ardından Umur Bey'in onun defnedilmesiyle özel olarak ilgilenmesi ve Aydınoğullarının siyahlara bürünerek yas tutması ona duyulan saygıyı göstermektedir. Oğlu İlyâs Bey'in vezir olarak görev yapıyor olması da Pîş-rev Bey ve ailesinin Aydınoğulları nezdinde muteber olduğunu ortaya koymaktadır. -3-
P. 1796, 2400
P.+ ile 2040

Pīş-rev Beg oğlı Yūsuf Beg : Aydınoğlu Umur Bey'in veziri, Pîş-rev Bey oğlu Yûsuf Bey. Metinde Umur Bey'in sürekli onun yanında olduğunun belirtilmesi, Umur Bey'in ona duyduğu güveni göstermektedir. -1-
P. 1620

Ræḥīm ibni Süleymān : Hz. Süleymân'ın oğlu, Rehoboam. -1-
R. 0356

Rāşid-i Billāh : Abbâsî halifesi, Râşid-Billâh (ö. 532/1138). Tam adı Ebû Ca'fer er-Râşid-Billâh el-Mansûr b. el-Fazl el-Müsterşid-Billâh el-Abbâsî'dir. -1-
R. 1018

Rāvī İsmāʿīl Beg : Metne göre Candaroğlu beyi Kötürüm Bâyezîd ile Süleyman Paşa'nın kızının evliliğinden İsfendiyâr'ın doğduğunu rivayet eden kişi. *Düstûr-nâme*'nin Osmanlı tarihine dair bölümlerini çalışan Necdet Öztürk, bu kişinin İsfendiyâr Bey'in oğullarından İbrâhîm Bey'in oğlu Kemâleddîn İsmâîl Bey (ö. 1479) olabileceğini, Enverî'nin, çağdaşı İsmâîl Bey ile görüşerek bu bilgileri ondan edinmiş olabileceğini belirtmiştir. -1-
R.+ e 3132

Rāżī: Abbâsî halifesi, Râzî-Billâh (ö. 329/940). Tam adı Ebü'l-Abbâs Ahmed (Muhammed) er-Râzî-Billâh b. Ca'fer el-Muktedir-Billâh el-Abbâsî'dir. -4-
r. 0952, 0953, 1010, 1011

Resūl: -8- **bkz.** *Muḥammed (1)*.
R. 2797, 2875
æṣḥāb-ı R. 3411
ʿæmm-ı R. 0886
R. ḳıldı 0871
R.+ e 0814, 0890

Resūluʾllāh : -4- **bkz.** *Muḥammed (1)*.
R. 0900, 1771
R.+ a 0813
R.+ dur 2793

Reyyān : Rivayete göre Firavun'un babası. -1-
R.+ dur 0278

Riştīn: -1- **bkz.** *Riştīn Vezīr*.
İ. 0435

Riştīn Vezīr : Keyânî hükümdarı Dârâ b. Behmen'in veziri, Riştîn Vezir. Kaynak eser *Nizâmü't-tevârîh*'te zeki ve ileri görüşlü bir vezir olduğundan söz edilmiştir. -1-
R.+ i 0428

Ruḫām: Keyânî hükümdarı Keykâvûs'un babası olarak anılan isim. -1-
R. 0306

Rūm : Metinden hareketle Feylekos'un kardeşi olarak zikredilmiş olabileceği düşünülmektedir. -1-
R.+ ile 0375

Rükn-i Devle : Rey ve Cibâl Büveyhî emîri, Ebû Alî Rüknü'd-devle el-Hasen b. Ebî Şücâ' Büveyh b. Fennâ Hüsrev ed-Deylemî (ö. 366/976). -7-
R. 1148, 1149, 1153, 1156, 1168
R.+ dür 1152
R.+ nüñ 1158

Rükn-i Devle : -1- **bkz.** *Ḥōr Şāh*.
R. 1319

Rükn-i Dīn : *Nizâmü't-tevârîh*'te 15 yıl 7 ay padişahlık yaptığı ve Hemedân'da öldüğü belirtilen Selçuklu sultanı. -1-
R. 1272

Rükn-i Dīn Bū Ṭālib : Irak Selçuklu sultanı, Rükneddîn Ebû Tâlib Tuğrul b. Muhammed. -1-
R. 1264

Rükn-i Dīn-i Kirmān : Salgurlu atabeyi Muzafferüddîn Ebû Şücâ‘ Sa ‘d b. Zengî’nin vezirlerinden biri. *Nizâmü’t-tevârîh*’te “Rüknüddîn Salâh Kirmânî” olarak verilmiştir. -1-

R.+ dı 1363

Rüknüʾd-devle : -1- **bkz.** *Rükn-i Devle*.
R. 1147

Rüstem : İran millî destanının en güçlü kahramanı, Rüstem-i Zâl. -11-
R.- i destândur 3288
R. 0333, 0384, 0397, 2716, 3347
R.+ e 0344, 0383
R.+ i 0331
R.+ le 0384

Rüstem : Sâsânîlerin önde gelen komutanlarından Ferruh’un oğlu, Rüstem b. Ferruh. Sâsânîlerin son hükümdarı III. Yezdecird tarafından, Müslüman Arap ordusu ile Sâsâniler arasında gerçekleşen Kâdisiyye Savaşı’nda ordunun başına tayin edilmiş ve bu savaşta ölmüştür. -3-
R. 0843, 0844, 0853

Rüstem-i Zāl : -1 **bkz.** *Rüstem*.
R.+ üñ 0315

Sæʿd (1) : Salgurlu atabeyi. -3-
S. 1329, 1350, 1357

Sæʿd (2) : -3- **bkz.** *Sæʿd-ı Vaḳḳāṣ*.
S. 2885, 2924
S.+ a 2924

Sæʿd bin Bū Bekr : Salgurlu atabeyi. -1-.
S. 1455

Sæʿd bin Zengī : -1- **bkz. bkz.** *İlteñiz*.
S. 1400

Sæʿd-ı Vaḳḳāṣ: Aşere-i mübeşşereden olan sahabi, kumandan (ö. 55/675). Tam adı Ebû İshâk Sa‘d b. Ebî Vakkās Mâlik b. Vüheyb

(Üheyb/Vehb) el-Kureşî ez-Zührî'dir. -2-
S. 2884
Ş.+ a 2882

Sæʿd-ı Zengī : -3- **bkz.** *Sæʿd ibni Zengī.*
S. 1349, 1362, 1456

Sæʿd-ı Zengī Atabeg : -1- **bkz.** *Sæʿd-ı Zengī.*
S. 1442

Sæʿd ibni Zengī : Salgurlu atabeyi, Sa'd b. Zengî (ö. 623/1226). -1-
S. 1327

Saʿdī-i Şīrāzī : Fars edebiyatının en büyük şairlerinden biri, Sâdî-i Şîrâzî. -1-
S. 1353

Ṣadḳa: Selçuklu devlet adamı. -2-
Ş. 1248
Ş.+ nām 1246

Sæʿd Zengī : Salgurlu atabeyi. -1-
S.+ dür 1351

Sāʿid: Pehlivanlığı ve cesaretiyle öne çıkan, Aydınoğullarına mensup bir gazi. Alaşehir akını sırasında düşman kalesine dayandırılan merdiven vasıtasıyla kaleye tırmanan ve ilk giren kişi olmuştur. Onun hemen ardından İlyâs Bey, Dündâr Bey ve 30 kadar er de kaleye girmiş ancak hemen sonrasında merdiven kırılınca diğer gaziler kaleye girememiştir. Düşman askerleri kaleye giren Aydınoğullarına hücum etse de bu girişimi püskürtememiş, kale kapısının açılmasıyla daha şiddetli çarpışmalar yaşanmış ve Aydınoğulları galip gelmiştir. Bu akında Umur Bey'e isabet eden üç ok onu yaralamış fakat düşman çok daha ağır bir darbe almıştır. Tekfur, Umur Bey'in ayaklarına kapanarak saldırının durdurulması dileğinde bulunmuştur. Cesaretiyle Alaşehir'in fethinde âdeta öncü olan Sâ'id adlı pehlivan bu çarpışma sırasında şehit düşmüş, Umur Bey onun şehadetine çok üzülmüş, Aydınoğulları onun için yas tutmuştur. -3-
S. 2085
S.+ içün 2103
S.+ i 2101

Ṣāliḥ: Kur'ân-ı Kerîm'de Semûd kavmine gönderildiği bildirilen peygamber, Hz. Sâlih. -2-
Ṣ. 0234, 0012

Sām: Hz. Nûh'un oğlu, Sâm. -8-
S. 0161, 0549, 3077, 3288
S.+ ile 0256, 0627, 3633

S.+ dur 3566

Sām-ı Süvār : *Şâh-nâme* kahramanı, Sâm b. Nerîmân. -1-
S. 2716

Samsām : -2- **bkz.** *Şamşām-ı Devle*.
S. 1183
S.+ ile 1182

Şamşām-ı Devle : Büveyhî hükümdarı, Samsâmüddevle (ö. 388/998). Tam adı Ebû Kâlîcâr Samsâmü'd-devle ve Şemsü'l-mille Merzübân b. Adudi'd-devle Fennâ Hüsrev b. Rükni'd-devle Hasan el-Büveyhî'dir. -1-
Ş. 1179

Sāre: Hz. İbrâhîm'in eşi ve Hz. İshak'ın annesi. -1-
S.+ den 0263

Şarḫān oġlı : Saruhanoğulları Beyliği'nin başındaki bey için kullanılmıştır. -3-
Ş. 2070
Ş.+ nı 1774, 2075

Sarḫān oġlı Atmaz Ḫān : Saruhan Bey'in oğullarından Timur. Metinde "Atmaz" olarak ifade edilse de bu ismin Saruhan oğlu Timur olması muhtemeldir. -1- **bkz.** *Temūr Ḫān*.
S. 1764

Sarḫān oġlı Orḫān : Saruhan Bey'in oğullarından Orhan. -1-
S. 3239

Şaruḫān Beg : Saruhanoğulları Beyliği'nin kurucusu olan Türkmen beyi (ö. 747/1346). -3-
Ş. 2692, 2738, 2746

Şaruḫān oġlı : -1- **bkz.** *Şarḫān oġlı*.
Ş. 2038

Şaruḫān oġlı Süleymān Beg : Saruhanoğulları beyi, Süleymân Bey. -4-
Ş. 2022, 2289, 2744, 2771

Sāsā: -1- **bkz.** *Sāsa Beg*.
S. 1595

Sāsa Beg : Menteşe beyinin damadı, Sasa Bey. -1-
S. 1588

Sāsān ibni Behmen : Sâsânî Devleti'nin kurucusu Erdeşîr'in babası. -1-
S. 0528

Sebüktigin : Gazneliler hanedanının kurucusu ve ilk hükümdarı (ö. 387/997). Tam adı Ebû Mansûr

Nâsırü’d-dîn ve’d-devle Sebük Tegin b. Kara Beckem'dir. -1-
S.+ üñ 1059

Selçuġ: Eserde Oğuz'un evlendiği kızın babası olarak anılmış olup Selçukluların atası olan Selçuk Bey olabilir. -1-
S.+ uñ 2948

Selçuḳ: 1. Selçuklular, Selçuklu hanedanı. **2.** Selçuklu hanedanının atası sayılan Selçuk Bey (ö. 397/1007 [?]). -14-
S. 1094, 1229, 2956, 2974
Āl-i S. 1015, 1086, 1196, 3000
Āl-i S. 1010
ʿæmm-ı S. 2889
Āl-i S. oldı 0057, 1206
Āl-i S.+ ı 1371
S.+ uñ 2954

Selçuḳ : -1- **bkz.** *Selçuḳşāh-ı Salġurī.*
S. 1398

Selçuḳ Şāh (1) : Selçuklu hanedanının atası sayılan Selçuk Bey (ö. 397/1007 [?]). -1-
S. 1208

Selçuḳ Şāh (2) : -1- **bkz.** *Selçuḳşāh-ı Salġurī.*
S. 1329

Selçuḳşāh-ı Salġurī : Salgurlu atabeyi. *Nizâmüʾt-tevârîh*’e göre künyesi Atabeg Muzafferüddîn Selçukşâh b. Salgurşâh b. Sa‘d b. Zengî’dir. Annesi Selçuklu sultanlarının soyundadır. -1-
S. 1389

Selem: Pişdâdî hükümdarı Ferîdûn’un üç oğlundan biri. -3-
S. 0246, 0249, 0254

Şemūd: *Kur’ân-ı Kerîm*’de adı geçen ve peygamber olarak Hz. Sâlih’in gönderildiği bir Arap kavmi. -3-
S. 0219, 0222, 0278

Sencer: -3- **bkz.** *Sulṭān Sencer-i Selçuḳ.*
S. 1113
S.+ ile 1113
S.+ i 1115

Sencerī ibni Melik Şāh : Büyük Selçuklu Devleti'nin son hükümdarı, Sencer (ö. 552/1157). Tam adı Ebü’l-Hâris es-Sultânü’l-a‘zam Muizzü’d-dünyâ ve’d-dîn Ahmed Sencer b. Melikşâh es-Selcûkî'dir. -1-
S. 1249

Saṭīḥ: Hz. Muhammed’in doğduğu gün gerçekleşen mucizelerden biri olarak kabul edilen, Nûşinrevân’ın

sarayının burçlarının yıkılması hadisesi üzerine Nûşinrevân tarafından çağırılan ve bu durumun sebebi sorulan kâhin. -1-
S.+ i 0741

Seyf-i Dīn : Gurlu hükümdarı, Seyfeddin Sûrî (ö. 1149). -2-
S.+ e 1118
S.+ i 1119

Seyf-i Ẕūʾl-yezen : Yemen'i Habeş istilasından kurtaran Arap emiri, Seyf b. Zûyezen (ö. 575 [?]). Tam adı Ebû Mürre Seyf b. Zîyezen b. Zîasbah el-Himyerî'dir. -1-
S. 0734

Seyyid-i ʿĀlem: -2- **bkz.** *Muḥammed (1)*.
S. 0864, 2877

Seyyid-i Kevneyn : -1- **bkz.** *Muḥammed (1)*.
S. 0808

Seyyidüʾl-kevneyn : -3- **bkz.** *Muḥammed (1)*.
S. 0026, 2860
S.+ i 2790

Ṣıddīḳ: Hz. Muhammed tarafından Ebû Bekir'e verilen ve "son derece doğru sözlü, asla yalan söylemeyen, sözünde duran, gerçekliğine inandığı şeyi onaylamakta tereddüt göstermeyen kimse" anlamlarında lakap. -1-
Ṣ. 0877

Sīgān Şāh bin Behrām Şāh : Sâsânî hükümdarı. *Nizâmü't-tevârîh*'e göre Sicistân'da padişah olduğu için ona "Sigân Şâh" denilmiştir. -1-
S. 0562

Sikender : -6- **bkz.** *İskender*.
S. 0370, 0436, 0440, 0448, 0459, 0534

Sikender-ḥæşmet : (Ar. *Sikender* <Yun. *Aléksandros*+Ar.) İskender haşmetli, Mahmûd Paşa. -1-
S. 3562

Sikender-ḳædr : (Ar. *Sikender* <Yun. *Aléksandros*+Ar.) İskender değerinde, İskender kadar yüce ve kıymetli, Mahmûd Paşa. -1-
S. 3604

Siyāvuş : İran millî destanının kahramanlarından biri, Siyâvuş**.** -3-
S. 0325
S.+ nām 0314
S.+ uñ 0324

Siyāvūş : -1- **bkz.** *Siyāvuş*.

S.+ ı 0320

Soḳrāṭ: Antik Yunan filozofu, Sokrates (ö. m.ö. 399). -1-
S.+ ileydi 0391

Şubaşı : -1- **bkz.** *Eḥad Ṣubaşı*.
Ṣ.+ ya 1713

Şuġāncāḳ Āġa : İlhanlı hükümdarı Abaka Hân'ın veziri. -1-
Ş.+ dur 1518

Sulṭān Aḥmed : -2- **bkz.** *Aḥmed Ḫān*.
S. 1542, 1544

Sulṭān ʿAlāüʾd-dīn : Selçuklu sultanı. -2- **bkz.** *Keyḳubād (4)*.
S. 1280, 2999

Sulṭān ʿAlāüʾd-dīn : Metne göre Aydınoğullarına uç beyliği veren ve Konya'da bulunan Anadolu Selçuklu sultanı. *Düstûr-nâme*'de bu isim "Sultân Alâüddîn" olarak belirtilse de Hikmet Akın'a göre II. Mes'ûd (ö. 708/1308) kastedilmiş olmalıdır. -1-
S.+ den 1582, 1584

Sulṭān ʿAlāüʾddīn Tegiş : Hârezm hükümdarı, Sultân Alâeddîn Tekiş. -1-
S. 1423

Sulṭān Bāyezīd (1) : -1- **bkz.** *Bāyezīd*.
S. 3216

Sulṭān Bāyezīd (2) : -1- Osmanlı padişahı, II. Mehmed'in oğlu, II. Bâyezîd (ö. 918/1512).
S. 3459

Sulṭān Bū Saʿīd : İlhanlı hükümdarı, Ebû Sa'îd Bahâdır Hân (ö. 736/1335). -1-
S. 1533

Sulṭān Ġıyāṣüʾd-dīn (1) : -1- **bkz.** *Ḫʷārezmşeh Nūş Tigin*.
S. 1404

Sulṭān Ġıyāṣüʾd-dīn (2) : Hârezm hükümdarı, Sultân Gıyâseddîn b. Muhammed. -1-
S. 1457

Sulṭān-ı Devle Bū Şücāʿ : Büveyhî hükümdarı, Sultânüddevle Ebû Şücâ' b. Bahâüddevle. -1-
S. 1185

Sulṭān Maḥmūd : -2- **bkz.** *Ġaznevī Maḥmūd*.
S. 1087, 1176

Sulṭān Muḥammed (1) : -1- **bkz.** *Sulṭān Murād (1)*.
S. 3312

Sulṭān Muḥammed (2) **:** -2- **bkz.** *Ḫān Muḥammed (2)*.
S. 3343
Ḥæżret-i S. 3357

Sulṭān Muḥammed bin Tekiş : Hârezm hükümdarı, Sultân Muhammed b. Tekiş. -1-
S. 1128

Sulṭān Muḥammed Tertegiş : -1- **bkz.** *Sulṭān Muḥammed Tekiş*.
S. 1435

Sulṭān Muʿizüʾddīn : -1- **bkz.** *Sencerī ibni Melik Şāh*.
S. 1249

Sulṭān Murād (1) : Osmanlı padişahı, I. Murâd (ö. 791/1389). -2-
S. 3097, 3181

Sulṭān Murād (2) : Osmanlı padişahı, II. Murâd (ö. 855/1451). -2-
S. 1574, 3336

Sulṭān Rükn-i Dīn : -1- **bkz.** *Keyāraḳ Ḫān*.
S. 1241

Sulṭān Sencer-i Selçuḳ : -1- **bkz.** *Sencerī ibni Melik Şāh*.
S. 1112

Sulṭānşāh : -1- **bkz.** *Sulṭānşeh ibni Arsalān*.
S. 1424

Sulṭānşeh : -2- **bkz.** *Sulṭānşeh ibni Arsalān*.
S. 1425
S.+ e 1429

Sulṭānşeh ibni Arsalān : Hârezm hükümdarı, Sultânşâh b. Arslan. -1-
S. 1422

Sulṭān Şücāʿ : Moğol hanedanı Celâyirlilerin kurucusu ve ilk hükümdarı Hasan-ı Büzürg (ö. 757/1356) için metinde kullanılmış olmalıdır. Enverî, Celâyirli hükümdarı Üveys'in babasının Sultân Şücâ‘ olduğu şeklindeki rivayeti aktarmıştır. -1-
S. 1539

Sulṭān Üveys : Moğol hanedanı Celâyirli hükümdarı, Şeyh Üveys Celâyir. -1-
S. 1538

Sulṭān Yezdecird : Sâsânî hükümdarı. -1-

S. 0515

Sunḳur : -1- **bkz.** *Sunḳur-ı Mevdūd*.
S. 1329

Sunḳur-ı Mevdūd : Salgurluların kurucusu ve ilk hükümdarı, Muzafferü'd-dîn Sungur b. Mevdûd (ö. 556/1161). -1-
S. 1331

Sunḳur Şāh : -2- **bkz.** *Sunḳur-ı Mevdūd*.
S. 1333, 1336

Süleymān (1) : İsrâîloğullarına gönderilen hükümdar-peygamber, Hz. Süleymân. -9-
S. 0312, 0395, 0403, 3584
S.+ a 2870
devr-i S.+ dan 3413
S.+ dur 0017
S.+ uñ 0401, 0869

Süleymān (2) : Emevî halifesi, Süleymân b. Abdülmelik. *Düstûr-nâme*'de halife Velîd'in oğlu olarak gösterilse de halife Abdülmelik'in oğlu, Velîd'in ise kardeşidir. -1-
S. 0966

Süleymān (3) : Metne göre Oğuz'un adı olup ona bu adın verilmesi babası Iyâz tarafından vasiyet edilmiştir. -7-
S. 2936, 2940, 2942, 2944, 2946, 2947, 2982

Süleymān (4) : -1- **bkz.** *Süleymān Beg (2)*.
S. 2628

Süleymān (5) :-1- **bkz.** *Süleymān Beg (3)*.
S. 3103, 3138

Süleymān Beg (1) : Metne göre Ertuğrul Gâzî'nin babası, Süleymân Şâh. -1-
S. 2965

Süleymān Beg (2) : Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu Mehmed Bey'in dördüncü oğlu, Sülleymân Bey veya Süleymân Şâh. -2-
S. 2068, 2780

Süleymān Beg (3) : "Rumeli fatihi" olarak bilinen Osmanlı şehzadesi, Orhan Gâzî'nin büyük oğlu, Süleymân Paşa (ö. 758/1357 [?]). -1-
S. 3121

Süleymān bin Dāvud : -1- **bkz.** *Süleymān (1)*.
S. 0349

Süleymān Ḫān : -1- **bkz.** *Süleymān (3)*.

S. 2954

Süleymān-ı Enām : Selçuklu hükümdarı, Süleymânşâh b. Muhammed. -1-
S. 1269

Süleymān-ḳædr : (Ar.) Hz. Süleyman kadar itibarlı olan, Mahmûd Paşa. -1-
S. 3562

Süleymān-ı Nebī : -1- **bkz.** *Süleymān (1)*.
S. 0310

Süleymān Şāh: -2- **bkz.** *Süleymān Beg (2)*.
S.+ ile 2820
S.+ a 1615

Süleymān Şeh : -2- **bkz.** *Süleymān Beg (2)*.
S. 2525, 2594

Şābbe: Sâsânî hükümdarı Hürmüz b. Nûşinrevân dönemindeki Göktürk hakanı, Baga Kağan. Sâsânî generali Behrâm-ı Çûbîn tarafından okla öldürülmüştür. -1-
Ş.+ ʾi 0757

Şābe-i Ḫāḳān-ı Türk : -1- **bkz.** *Şābbe*.
Ş. 0751

Şābūr: -1- **bkz.** *Şāhpūr bin Erdeşīr*.
Ş. 0545

Şāh: -1- **bkz.** *Umur Pāşā*.
Ş. 2095

Şāh Behrām : -1- **bkz.** *Behrām bin Şāpūr*.
Ş. 0481

Şāh Behrām : Gazneli sultanı, Behrâmşâh b. Mes‘ûd. -1-
Ş. 1121

Şāh Cemşīd (1) : Pişdâdî hükümdarı, Cemşîd. -1-
Ş. 0172

Şāh Cemşīd (2) : -1- **bkz.** *Cemşīd Ḫān*.
Ş.+ üñ+ idi 2974

Şāh Eşkān : Eşkânî hükümdarı. -1-
E. 0490

Şāh Ḫusrev : bkz. *Bū Sæʿīd*. -1-
Ş. 1197

Şāh-ı Ġāzī : -1- *Ḫān Muḥammed (2)*.
Ş. 3467

Şāh Maḥmūd : -4- **bkz.** *Ġaznevī Maḥmūd*.
Ş. 1072, 1103, 1211
Ş.+ a 1079

Şāh Mesʿūd : -2- **bkz.** *Mesʿūd (1)*.
Ş.+ a 1095
Ş.+ ı 1096

Şāhpūr: -3- **bkz.** *Şāhpūr-ı Hurmüz*.
Ş. 0569, 0570
Ş.+ a 0567

Şāhpūr bin Erdeşīr : Sâsânî hükümdarı, Şâpûr b. Erdeşîr. -2-
Ş. 0503, 0544

Şāhpūr-ı Hurmüz : Sâsânî hükümdarı, Şâpur b. Hürmüz. -2-
Ş. 0509, 0566

Şāh Üveys : -1- **bkz.** *Sulṭān Üveys*.
Ş. 1552

Şāpūr: -1- **bkz.** *Şāhpūr-ı Hurmüz*.
şūret-i Ş. 0546

Şāpūr bin Eşkān : Eşkânî hükümdarı, Şâpûr b. Eşkân. -1-
Ş. 0478

Şeddād : -3- **bkz.** *Şeddād bin ʿĀd ibni ʿĀş*.
Ş. 0226
Ş.+ ı 0229, 0232

Şeddād bin ʿĀd ibni ʿĀş : Âd kavminin kralı, Şeddâd. -1-
Ş. 0215

Şeddād-ıʿĀd : -2- **bkz.** *Şeddād bin ʿĀd ibni ʿĀş*.
Ş. 0230, 0277

Şeddād oġlı Mürted : Babası Şeddâd'ın aksine Nûh Peygamber'in tebliğine uyan kişi, Şeddâd oğlu Mürted. -1-
Ş. 0233

Şedīd: Âd kavminin kralı Şeddâd'ın kardeşi. -1-
Ş. 0226

Şehābüʾd-dīn : -1- **bkz.** *Ġıyāṣüʾddīn Şehābüʾddīn*.
Ş. 1130

Şeh ʿAlāüʾd-dīn : II. Murâd'ın oğlu, Osmanlı Şehzadesi, Şehzâde Alâüddîn. -1-
Ş. 3328

Şeh Belāş : Eşkânî hükümdarı, Belâş b. Fîrûz. -1-
Ş. 0485

Şehencī : Eserde Benî Asfer "Sarıoğulları" adı ile birlikte anılan isim. -1-
Ş. 0374

Şeh Ferīdūn : -1- **bkz.** *Ferīdūn*.
Ş. 0243

Şeh Ferīdūn bin Ehişānī : -1- **bkz.** *Ferīdūn*.
Ş. 0237

Şeh-i Pāşā : Umur Bey. -1- **bkz.** *Umur Pāşā*.
Ş. 2049

Şeh-Melik : Metne göre Oğuz beylerinden biri, Şeh Melik b. Mîr Süleymân Alp. Yine metne göre Gök Alp ve Gündüz Alp'in babası, Ertuğrul Gâzî'nin dedesi, Osmân Gâzî'nin büyük dedesidir. -7-
Ş. 3008, 3010, 3011, 3012, 3014
Ş.+ den 3002, 3013

Şeh Melik : -1- **bkz.** *Şeh-Melik*.
Ş.+ le 2996

Şeh-Melik Beg : -1- **bkz.** *Şeh-Melik*.
Ş. 3027

Şeh Melik bin Mīr Süleymān Alp : *Şeh-Melik*. -1-
Ş. 2997

Şeh Melik Şāh ibni Maḥmūd : Selçuklu sultanı, Melikşâh b. Mahmûd b. Muhammed. -1-
Ş. 1266

Şeh Murād : -1- **bkz.** *Sulṭān Murād (2)*.
Ş.+ uñ 3146

Şehpūr ibni Şehpūr : Sâsânî hükümdarı, Şâpûr b Şâpûr. -1-
Ş. 0587

Şeh Ræḥīm : -1- **bkz.** *Ræḥīm ibni Süleymān*.
Ş.+ ile 0357

Şehriyār : Sâsânî hükümdarı Hürmüz'ün oğlu.
ş. 0848

Şeh Süleymān : -1- **bkz.** *Süleymān Beg (2)*.
Ş. 1602

Şeh Süleymān : -6- **bkz.** *Süleymān Beg (3)*.
Ş. 3097, 3098, 3124, 3131, 3133
Ş.+ uñ 3101

Şeh Şücāʿ : -1- **bkz.** *Sulṭān Şücāʿ*.
Ş. 1553

Şems-i Devle : -1- **bkz.** *Şemsüʾd-devle*.
Ş. 1169

Şemsūn : Peygamber olmasa da salih bir kimse olarak anılan ve insanları imana davet ettiği aktarılan kişi, Şemsûn veya Samson. -1-
Ş. 0371

Şemsüʾd-devle: Büveyhî şehzadesi. *Nizâmüʾt-tevârîh*'te adı Şemsüddevle Ebû Tâhir Muhammed olarak verilmiştir. -1-
Ş.+ dür 1173

Şeref-i Devle : Büveyhî hükümdarı**,** Şerefüddevle. -1-
Ş. 1188

Şeref-i Devle Ebūʾl-fārs : Büveyhî hükümdarı, Şerefüddevle. -1-
Ş. 1177

Şerhīl: -1- **bkz.** *Ebuʾl-ḳāsım*.
Ş. 1187

Şeybe: Mekkeli müşriklerden Utbe b. Rebîâ'nın kardeşi, Şeybe. -1-
Ş.+ ʾi 0892

Şeyḫ Ebū İsḥāk : Keyânî hükümdarı Güştâsp döneminin hikmet ehli simalarından biri olarak zikredilen bilgin. -1-
Ş. 0391

Şeyḫ-i Ekber (1) : Metinde Büveyhî hükümdarı Adudüddevle tarafından Mekke'ye gönderildiği ve bazı seyyidleri Şiraz'a getirdiği belirtilen kişi. -1-
Ş.+ i 1167

Şeyḫ-i Ekber (2) : -1- **bkz.** *ʿÆbduʾllāḥ Żaʿīf*.
Ş. 1341

Şeyḫ-i Kebīr (3) : Eserde Orhan Gâzî'nin şeyhi olarak anılan kişi. -1-
Ş. 3135

Şīʿa-i Mānī : Peygamberlik iddasında bulunan ve Maniheizm dininin kurucusu olan kişi, Mani. -1-
Ş. 0555

Şīde: Efrâsiyâb'ın oğlu. -1-
Ş.+ dür 0335

Şimr: Hz. Hüseyin'in şehit edenlerden biri. -1-
Ş. 0934

Şīr-i Yezdān : -1- **bkz.** *ʿAlī (1)*.
Ş.+ a 3455

Şīr-rūye : -1- **bkz.** *Şīrūye*.
Ş. 0520

Şīrūye: Sâsânî hükümdarı, Şîrûye b. Pervîz. -4-
Ş. 0816, 0823
Ş.+ den 0820
Ş.+ ye 0824

Şīrūyē : -2- **bkz.** *Şīrūye*.
Ş.+ nüñ 0827, 0829

Şīr-zād: Sâsânî tahtına çocuk yaşta çıkarılan Erdeşîr b. Şîrûye'yi öldürerek kısa bir süre tahtta kalan ve Pervîz'in kızı Pûrân'ın emriyle öldürülen Sâsânî komutanı. *Nizâmü't-tevârîh*'te adı Şehriyâr-ı Ferâhîn olarak verilmiştir. -3-
Ş. 0830, 0833
Ş.+ a 0832

Şīṣ: -2- **bkz.** *Şīt*.
Ş. 0179
Ş.+ i 0105

Şīṣī: -1- **bkz.** *Şīt*.
Ş. 0111

Şīt: Hz. Âdem'in üçüncü oğlu, Şît. -2-
Ş. 0136
Ş.+ i 0124

Şuʿæyb : *Kur'ân-ı Kerîm*'de Medyen halkına gönderildiği bildirilen peygamber, Hz. Şuayb. -2-
Ş. 0016, 0274

Şübānkāre : -1- **bkz.** *Fażlūye-i Şebānkāre*.
Ş.+ yle 1201

Şücāʿ : -1- **bkz.** *Sulṭān Şücāʿ*.
Ş.- i nām-ver 1970

Ṭāhir ibni Leyṣ : Saffârî hükümdarı. -1-
Ṭ. 1042

Ṭāhir oglı : -1-**bkz.** *Muḥammed (5)*.
M. 1033

Ṭahmūreṣ : Pişdâdî hükümdarı, Tahmûres. -4-
Ṭ. 0171, 0192, 0199, 0545

Ṭalḥa: Cennetle müjdelenen sahabilerden biri, Talha b. Ubeydullâh (ö. 36/656). -2-
Ṭ. 0918
Ṭ.+ yle 0917

Ṭālūt: İsrâîloğullarının Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen ilk kralı, Tâlût. -1-
Ṭ.+ uñ 0405

Ṭasm: Hz. Nûh'un oğlu Sâm'ın oğlu Erfahşed (Arpakşad)'ın yedi oğlundan biri. -2-
Ṭ. 0219, 0222

Ṭāyiʿuʾllāh : Abbâsî halifesi, Tâî'lillâh (ö. 393/1003). Tam adı Ebû Bekr Abdülkerîm Tâi'-Lillâh b. el-Fazl el-Mutî'-Lillâh b. Ca'fer el-Muktedir-Billâh el-Abbâsî'dir. -2-
Ṭ. 1014
Ṭ.+ uñ 1178

Tegiş: Hârezm hükümdarı, Muhammed b. Tekiş (ö. 617/1220). -1-
T. 1361

Tekle bin Zengī : Salgurlu atabeyi. *Nizâmü't-tevârîh*'e göre tam adı Muzafferüddîn Tekle Zengî b. Mevdûd es-Salgûrî'dir. Adaletli bir yönetici olduğu belirtilmiş, vezirinin Kâzerûnî olduğu kaydedilmiştir. -1-
T. 1342

Temür Ḫān : Saruhanoğulları şehzadesi, Saruhan Bey'in oğullarından biri, Timur. -1-
T. 1774

Ṭırfil: -5- **bkz.** *Ṭırfīl*.
Ṭ. 2652, 2685, 2719, 2731
Ṭ.+ üñ 2694

Ṭırfīl: Aydınoğulları döneminde düşman başkomutanı, Torfil. -8-
Ṭ. 2675, 2684, 2695, 2727, 2729
Ṭ.+ dür 2677, 2681
Ṭ.+ i 2699

Ṭırḳil: -1- **bkz.** *Ṭırfīl*.
Ṭ. 2731

Timur: -1- **bkz.** *Tīmūr*.
T. 3258

Timūr: -3- **bkz.** *Tīmūr*.
T. 3275, 3277
T.+ a 3262

Tīmūr: Timurlular Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarı, Timur (ö. 807/1405). -6-
T. 3251, 3264, 3287, 3290, 3295
T.+ a 3276

Timurtaş : İlk Anadolu beylerbeyi, Timurtaş Paşa (ö. 806/1404) . -2-
T.+ a 3230
T.+ ı 3226

Ṭoġan: Aydınoğlu Hızır Bey'in veziri Arsalan'ın oğlu. -1-
Ṭ. 2626

Ṭohret Ḫān : Timur'a bağlılığını bildiren Erzincan beyi, Mutahharten

Bey. Enverî'ye göre Timur'a bağlılığını bildiren bu bey, Yıldırım ile Timur arasındaki savaşa neden olanlardan biri olmuştur. -2-
Ṭ. 3262
T.+ ı 3261

Toḫtamış : Altın ordu hanı, Toktamış Hân (ö. 807/1405). -1-
T.+ ı 3255

Tubbaʿ: -2- **bkz.** *Tubbiʿa bin Maṣdaʿ*.
T. 0394, 0395

Tubbiʿa bin Maṣdaʿ : Eserde Keyânîlerin ele alındığı bölümde adı anılan meliklerden biri. -1-
T. 0393

Ṭuġrul : Eserin birçok beytinde adı geçen, tarihî olarak başta Büyük Selçuklu Devleti'nin ilk hükümdarı olan Tuğrul Bey (ö. 455/1063) olmak üzere Selçuklu hanedanına mensup bazı hükümdarlar ve bazı Oğuz beyleri tarafından taşınmış isim. -21-
Ṭ. 1196, 1205, 1216, 1217, 1218, 1219, 1221, 1224, 1226,
1227, 1230, 1264, 1273, 1346, 1406, 1409, 2974, 2978, 2991
Ṭ.+ dan 2987
Ṭ.+ dur 2967
Ṭ.+ uñ 1205

Ṭuġrul (2) : -1- **bkz.** *Erṭuġrul (2)*.
E. 3083

Ṭuġrul Beg : -1- **bkz.** *Ṭuġrul*.
Ṭ. 1204

Ṭuġrul Emīr : -1- **bkz.** *Ṭuġrul*.
Ṭ. 1215

Ṭuġrul Ḫān (1) : -2- **bkz.** *Ṭuġrul*.
Ṭ.+ a 1203
Ṭ.+ uñ 2980

Ṭuġrul Ḫān (2) : -1- **bkz.** *Keyḫusrev*.
Ṭ.+ a 1274

Ṭuġrul Ḫān (3) : -1- **bkz.** *Ḳuṭb-ı Dīn Ṭuġrul Şeh ibni Sunḳur*.
Ṭ.+ a 1346

Tūr: Pişdâdî hükümdarı Ferîdûn'un üç çocuğundan biri, Tûr. -3-
T. 0246, 0254
T.+ a 0248

Tūrān bin Turḫān : Metne göre Cengiz Hân'ın babası. -1-
T. 1478

Tūrāndūḫt : -2- **bkz.** *Ṭūrāndūḫt binti Ḫusrevī*.
T. 0831
T.+ nām 0838

Ṭūrāndūḫt binti Ḫusrevī : Sâsânîlerin kadın hükümdarlarından biri, Pûrâdûht binti Pervîz. -1-
Ṭ. 0523

Ṭurḫān : Osmanlı akıncı beyi, Turahan Bey (ö. 860/1456). -1-
Ṭ. 3340

Tür oġlı Efrāsiyāb : -1- **bkz.** *Efrāsiyāb*.
T. 0271

Turunc : -4- **bkz.** *Turunc Ḫātūn*.
T. 2918
T.+ ı 2917, 2930
T.+ uñ 2929

Turunc Ḫātūn: Metne göre Oğuz Türklerinin lideri Tümen Hân'ın kızı, Iyâz'ın eşi ve Oğuz'un annesi. -1-
T. 2898

Ṭūs ibni Pelāş: Eşkânî hükümdarı. -1-
Ṭ. 0483

Tümen Ḫān : Oğuz Türklerinin lideri, Tümen Hân. -2-
T. 2889, 2890

Uġurlu Beg : Aydınoğullarının donanma reislerinden biri, Uğurlu Bey. -1-
U.+ le 2315

ʿ**Uḳbe:** Hz. Muhammed'in azılı düşmanlarından biri, Ukbe b. Ebû Muayt (ö. 2/624). -1-
ʿU.+ y+ ile 0892

Ulu Beg : Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu ve ilk beyi. -3- **bkz.** *Aydın oġlı Ġāzī Meḥmed Beg*. -3-
U. 1799, 1915, 1948

Ulu Beg Dīmestokōs : -1- **bkz.** *Dīmestokōs*.
U.+ dur 2253

Umur Pāşā : Eserin en hacimli bölümünün ayrıldığı Aydınoğullarının meşhur beyi, Aydınoğlu Umur Bey (ö. 748/1348). -5-
U. 2303, 2322, 2720, 2791
U.+ yı 1609

Umur Pāşā-yı Ġāzī : -1- **bkz.** *Umur Pāşā*.
U. 1638

ʿ**Utbe:** Mekkeli müşriklerin önde gelenlerinden biri, Utbe b. Rebîa (ö. 2/624). -1-

ʿU.+ ʾi 0892

Uzun Ḥæsen : Akkoyunlu hükümdarı, Uzun Hasan (ö. 882/1478). -1-
U. 3476

Ümeyye : Kureyş kabilesinin en önemli iki kolundan biri olan Emevîler'in atası. -2-
ebnā-yı Ü. 0937, 0955

ʿÜzeyr: Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen ancak peygamber olup olmadığı tartışmalı kişi, Üzeyir. -3-
ʿÜ. 0355, 0372
ʿÜ.+ e 0021

Vāṯıḳ Billāh : Abbâsî halifesi, Vâsık-Billâh (ö. 232/847). Tam adı Ebû Ca'fer el-Vâsiḳ-Billâh Hârûn b. el-Mu'tasım-Billâh Muhammed b. Hârûnerreşîd el-Abbâsî'dir. -1-
V. 0994

Velīd: Mekkeli müşriklerden Utbe b. Rebîâ'nın oğlu, Velîd. -2-
V. 0892, 0966

Velīd ibni Ẓærīf : Abbâsî halifesi Hârunürreşîd döneminde isyan eden Hâricî Velîd b. Tarîf eş-Şârî olması muhtemeldir. -1-
V. 0985

Vılḳ oġlı : Sırp despotu, muhtemelen Vılkoğlu Brankoviç'tir. -4-
V. 3362, 3420, 3425
V.+ na 3422

Yāfiṯ: Hz. Nûh'un oğullarından biri, Yâfes. -1-
Y. 0161

Yaḥyā: Abbâsî halifesi Hârunürreşîd'in veziri, Yahyâ b. Hâlid el-Bermekî. *Nizâmü't-tevârîh*'e göre Sâsânî meliklerinin soyundandır. -1-
Y. 0983

Yæḥyā: *Kur'ân-ı Kerîm*'de adı geçen, İsrâîloğullarına gönderilen bir peygamber, Hz. Yahyâ. -4-
Y. 0311, 0475
Y.+ ʿi 0493
Y.+ yı 0023

Yāḳūt: İsfahân valisi. *Nizâmü't-tevârîh*'te adı Ebü'l-muzaffer b. Yâkût. -3-
Y. 1144, 1145
Y.+ a 1143

Yaʿḳūb (1) : Hz. İbrâhîm'in torunu ve İsrâîloğullarının atası olan peygamber, Hz. Ya'kûb. -1-
Y.+ ı 0015

Yaʿḳūb (2) : I. Murâd'ın oğullarından biri, Osmanlı şehzadesi, Ya'kûb. -2-
Y. 3208
Y.+ ı 3213

Yaʿḳūb bin İsḥāḳ : -1- **bkz.** *Yaʿḳūb (1)*.
Y. oldılar 0264

Yaʿḳūb ibni Leyṯ ibni Ṣafār : Saffârîler Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarı, Ya'kûb b. Leys (ö. 265/879). Tam adı Ebû Yûsuf Ya'kūb b. el-Leys es-Saffâr es-Sicistânî'dir. -1-
Y. 1029

Yanḳo: Macar kumandanı, Hunyadi János. -2-
Y. 3324, 3339

Yanḳō : -1- **bkz.** *Yanḳo*.
Y. 3448

Yanḳo oġlı : Macar kumandanı Hunyadi János'un oğlu. -2-
Y. 3576
Y.+ yle 3623

Yanḳō oġlı : -1- **bkz.** *Yanḳo oġlı*.
Y. 3645

Yezd: Mehyâyil'in oğlu ve İdrîs Peygamber'in babası, Yared. Nüshalarda sehven "Yezd" olarak imla edilmiş olmalıdır. -2-
Y. 0143
Y.+ i 0140

Yezdecird : Sâsânîlerin birçok hükümdarının adı, Yezdecird. -15-
Y.- i gevher-i Behrām Şāh 0510
Y.- i nām-dār 0848
Y. 0511, 0602, 0603, 0679, 0846, 0854, 0855
külāh-ı Y. 0513
cāh-ı Y. 0511
Y.+ e 0857, 2883
Y.+ i 0849

Yezdecird ibni Şeh Behrām-ı Gūr : Sâsânî hükümdarı, Behrâm-ı Gûr'un oğlu, Yezdecird b. Behrâm-ı Gûr. -1-
Y. 0512

Yezdecird-i Mīr Behrām : Sâsânî hükümdarı, Behrâm'ın oğlu, Behrâm-ı Gûr'un babası, Yezdecird. Zalim, baskıcı ve keyfî yönetim anlayışıyla anılmış, adaletsiz uygulamaları ve halk üzerinde kurduğu baskı sebebiyle olumsuz bir hükümdar portresiyle tasvir edilmiştir. -1-
Y. 0591

Yezdecird-i Nerm : Sâsânî hükümdarı, Behrâm-ı Gûr'un oğlu, Yezdecird-i Nerm. *Nizâmü't-tevârîh*'e göre hilminden dolayı ona nerm "yumuşak huylu" denilmiştir. Yine *Nizâmü't-tevârîh* ve *Düstûr-nâme*'de -dedesi Yezdecird'in aksine- adaletli yönetim tarzıyla öne çıkarılmıştır. -1-
Y. 0680

Yezīd: Emevî halifesi, Yezîd (ö. 64/683). Tam adı Ebû Hâlid Yezîd b. Muâviye b. Ebî Süfyân el-Kureşî el-Ümevî'dir. -1-
Y. 0941

Yıldırım : -3- **bkz.** *Bāyezīd*.
Y. 3230, 3260
Y.+ dur 3216

Yıldırım Ḫān (1) : Metne göre Oğuz'un altı oğlundan biri. -2-
Y. 2977
Y.+ dur 2968

Yıldırım Ḫān (2) : -5- **bkz.** *Bāyezīd*.
Y. 1556, 3228, 3265, 3294
Y.+ a 3256

Yuġreb-i Ḳahtān : Hz. Muhammed'in nesebinin anlatıldığı kısımda geçmektedir. -1-
Y. 0869

Yūnus (1) : -1- *Kur'ân-ı Kerîm*'de adı geçen bir peygamber, Hz. Yûnus.
Y.+ a 0020

Yūnus (2) : Metne göre Selçukluların atası Selçuk Bey'in oğullarından biri, Yûnus. -1-
Y. 1209

Yūnus (3) : -1- **bkz.** *Yūnus Beg*.
Y. 3490

Yūnus Beg : II. Mehmed adına Kazıklı Voyvoda'yı tutuklamaya giden heyette yer alan ancak Kazıklı Voyvoda tarafından öldürülen Hamza Bey ile birlikte öldürülen elçi, Yûnus Bey. -1-
Y. 3491

Yūnus Nebī : -1- **bkz.** *Yūnus (1)*.
Y. 0371

Yūsuf: Hz. Ya'kûb'un oğlu, İsrâîloğullarına gönderilen bir peygamber, Hz. Yûsuf. -2-
Y. 0279, 0282
ḳıṣṣæ -i Y. 0265

Yūsuf : Gazneli Mahmûd'un kardeşi, Yûsuf. -3-
Y. 1090, 1092

Yūsuf : -1- **bkz.** *Yūsuf Beg*.
Y. 2039

Yūsuf Beg : Aydınoğulları kumandanı, Yûsuf Bey. -2-
Y. 1812
Y.+ le 1733

Yūsuf-ı Ḥaccāc: Emevî halifesi Abdülmelik b. Mervân'ın naibi, Haccâc b. Yûsuf. Nüshalarda Yûsuf-ı Haccâc olarak yazılsa da bu kişi Haccâc b. Yûsuf'tur. -1-
Y. 0958

Yūşaʿ: İsrâîloğullarına gönderilen peygamberlerden biri, Hz. Yûşa. -2-
Y. 0275
ʿizzet-i Y.+ la 0016

Yūşaʿ ibni Nūn : -1- **bkz.** *Yūşaʿ*.
Y. 0279

Zāb: -1- **bkz.** *Zāb bin Tahmāst*.
Z. 0290

Zāb bin Tahmāst : Pişdâdî hükümdarı, Zâb b. Tahmâsb. -1-
Z. 0285

Zaġūn Şeh : İlhanlı hükümdarı, Argun (ö. 690/1291). -1-
Z. 1524

Zekeriyā : *Kur'ân-ı Kerîm*'de adı geçen ve İsrâîloğullarına gönderilen peygamberlerden biri. -1-
Z.+ yle 0475

Zekeryā : -2- **bkz.** *Zekeriyā*.
Z. 0023
Z.+ y+ ile 0311

Zengī: -5- **bkz.** *Zengī ibni Mevdūd*.
z. 1338, 1339, 1340, 1343, 1346

Zengī ibni Mevdūd : Salgurlu atabeyi, Zengî b. Mevdûd. -1-
Z. 1324

Zengī ibn Vedūd : -1- **bkz.** *Zengī ibni Mevdūd*.
Z. 1337

Zerdiheşt : Peygamberlik iddiasında bulunan ve Zerdüştlük dinini kuran kişi, Zerdüşt. -1-
Z.- i merdümi 0359

Ẕīʾl-kifl : *Kur'ân-ı Kerîm*'de adı geçen bir peygamber. -1-
Ẕ. 0024

Zūʾl-cenāḥ : Sâsânî hükümdarı Kubâd b. Fîrûz döneminde başkaldıran ve Kubâd'ı sulh yapmaya zorlayan Yemen valisi. *Nizâmü't-*

tevârîh'te adı Şamer Zu'l-cennâh olarak verilmiştir. -1-
mīr-i Z. 0709

Zübeyr : Hz. Muhammed'e ilk iman edenlerden ve cennetle müjdelenen on sahabiden biri, Zübeyr b. Avvâm (ö. 36/656). -3-
Z. 0917, 0959
Z.+ ile 0918

Ẕüʾl-ḳærneyn : *Kur'ân-ı Kerîm*'de kendisine büyük güç ve imkânlar verildiği bildirilen kişi. -2-
Ẕ. 0448
Ẕ.+ e 2871

Ẕüʾl-kitāf : Sâsânî hükümdarı Şâpûr b. Hürmüz'ün lakabı. -3-
Ẕ. 0566, 0574, 0580

5.3 Yer Adları Dizini

Abār : Metnin önde gelen kaynak eserlerinden *Nizâmü't-tevârîh*'te Cürcân yakınlarında bulunduğu belirtilen ve Kubâd b. Fîrûz tarafından inşa ettirilen şehir. -1-
A. 0713

Āderbāycān : -1- **bkz.** *Āẕerbāycān*.
Ā. 0415

Ādirbāycān : -8- **bkz.** *Āẕerbāycān*.
Ā. 0194, 0346, 1436, 1439
Ā.+ a 0641, 1444
Ā.+ da 0676, 0692

Aḫlāṭ : Ahlat şehri. -1-
A. 1443

Akça Burġōs : Lapseki'ye görece yakın bir yer olmalıdır. Bugün Çanakkale'nin Gelibolu ilçesine bağlı olan Değirmendüzü Köyü'nün Sevan Nişanyan'ın *Yer Adları Sözlüğü*'nde eski adlarından birinin *Ağçaburgos* olarak kayıtlı olması, bahsi geçen yerin bugünkü Değirmendüzü Köyü veya civarları olabileceğini düşündürmektedir. -1-
A. 3107

Aḳ Deryā : (T.+Far.) Akdeniz. -1-
A.+ ya 2534

Aḳşehr: Akşehir, Fâtih Sultan Mehmed tarafından fethedilen yer. -1-
A.+ e 3369

Ālanōs : Alanlar, Alan halkı olmalıdır. -1-
Ā. 1593

Alaşār : -2- **bkz.** *Alaşehr*.
A. 2078
A.+ uñ 2105

Alaşehr : Aydınoğulları tarafından fethedilen, Ege'de bulunan bir şehir. -1-
A.+ üñ 2077

Ālāşehr : -1- **bkz.** *Alaşehr*.
Ā.+ i 2258

Aleksondūros : Alexandroupolis; Dedeağaç olması muhtemel şehir. -1-
A. 2751

Amaşra : Fâtih Sultan Mehmed tarafından Ceneviz kolonisinden fethedilen ve fethinde Mahmûd Paşa'nın da büyük yararlılıklar gösterdiği, Batı Karadeniz'de bulunan bir şehir. -1-
A.+ nām 3591

Ānaṭolı : -1- **bkz.** *Ānaṭōlı*.
Ā.+ da 3226

Ānaṭōlı : Anadolu. -4-
Ā. 3364
Ā.+ da 3217
Ā.+ ya 3383, 3475

Ānāṭōlı : -1- **bkz.** *Ānaṭōlı*.
Ā.+ ya 3366

Andız Adası : Andros Adası; Ege Denizi'nde bulunan bir ada. -1-
A.+ na 2151

Arnavūd : Balkanlarda bulunan bir yer. -2-
A.+ a 3341
A.+ dan 3159

Arnāvud : -1- **bkz.** *Arnavūd*.
A. 2159

Arḳış: Bir ırmak adı. -2-
A.+ a 3224
A.+ uñ 3220

Ātinā Līmōnı : Atina Limanı. -1-
Ā.+ na 2142

Ayāsūluġ : -1- **bkz.** *Āyasūlūġ*.
A. 2564

Āyasūlūġ : Antik Efes'in bulunduğu yerde kurulmuş olan ve bugün "Selçuk" adını taşıyan tarihteki önemli bir dinî ve ticari merkez. -4-
Ā.+ a 1722, 2809
Ā.+ ı 1590, 1607

Āyāsulūġ : -1- **bkz.** *Āyasūlūġ*.
Ā.+ a 2429

Āyasūluḳ : -1- **bkz.** *Āyasūlūġ*.
Ā.+ dan 1708

Aydın: Aydınoğulları Beyliği'nin merkezi olan, Ege'de bulunan şehir. -7-
A. 1584, 1588, 2080, 2245, 2733, 3129, 3237

Aydıncuġ : -1- **bkz.** *Aydın*.
A.+ ı 3098

Āẕerbāycān : Azerbaycan. -2-
Ā.+ a 0763, 0795

Āẕirbāycān : -5- **bkz.** *Āẕerbāycān*.
Ā. 0250
Ā.+ a 0338
Ā.+ da 0585, 1149
Ā.+ da oldılar 1046

Āẕiryāne : Edirne. -1-
Ā. 2752

Bābil: Babil. -3-
B. 0137

B.+ e 0136
B.+ i 0138

Baġdād : Bağdat. -13-
B. 1146, 1160, 1177
beyn-i B. 0553
B. içinde 1189
B.+ a 1161, 1215, 1492, 1502
milk-i B.+ a 1148
şehr-i B.+ a 1564
B.+ ı 1157
B.+ uñ 0413

Baḥreyn : Bahreyn. -3-
ḫıṭṭa-i B.- i Mūṣulda 0542
B. 1374
B.+ e 0577

Baḥr-i ʿUmmān : Arap Yarımadası'nın güneyi ile İran'ın güneyi arasında kalan deniz. -1-
B. 0455

Bedeḫşān : Kuzeydoğu Afganistan'da bir bölge. -1-
B. 0452

Başra: Basra. -4-
B. 0270, 0579, 2595
B.+ da 0918

Belāġrād : Belgrad. -1-
B.+ e 3442

Belḫ : Afganistan'ın kuzeyinde bulunan bir şehir. -4-
şehr-i B.+ ile 0182
B.+ de 0321, 0353
B.+ e 0689

Benīn: Bir nehir adı. -1-
B. 0289

Bend-i Emīr : Büveyhî hükümdarı Adudüddevle Ebû Şücâ' tarafından yaptırıldığı belirtilen bir bendin adı. -1-
B. 1163

Berāri: Moğolların geldiği belirtilen bir yer adı. -1-
B.+ ye 1465

Berdaʿ : Nûşînrevân'ın inşa ettirdiği ve Azerbaycan'da bulunan bir şehir, Berzaa. -1-
B.+ ı 0746

Bergilü Ḳavak: Metinde, Orhan Gâzî'nin oğlu Süleymân Paşa'nın öncülüğünde yapılan fetihlerin anlatıldığı bölümde, önünde sağlam bir hisarın bulunduğu belirtilen yerin adı. -1-
B. 3126

Beyreyīl : Romanya'da Aşağı Tuna'nın sol kıyısında bulunan bir

liman şehri. Metne göre Eflak'ın fethinden sonra Fâtih Sultan Mehmed buraya gelerek bir şölen düzenlemiştir. Muhtemelen Enverî de bu şöleni görmüştür. -1-
B.+ e 3515

Biġā-1- **bkz.** *Bīġa*.
B.+ yı 3098

Bīġa: Biga. -1-
B.+ da 3134

Bilaġrad : -1- **krş.** *Belāġrād*.
B.+ dan 3569

Bīlaġrād : -1- **krş.** *Belāġrād*.
B.+ a 3581

Bilecüg: Bilecik. -1-
B.+ i 3080

Birgi: Birgi. -9-
B. 2003
B.+ de 2021
B.+ ye 1931, 1954, 2013, 2015, 2104
B.+ yi 1589, 2786

Birgī: -1- **bkz.** *Birgi*.
B.+ ye 1953

Bitlīs: Bitlis. -1-
B.+ ile 0451

Bodamyā : Potamya. -1-
B.+ ya 1614

Bōlayır : Bolayır. -1-
B.+ a 3139

Bolġār Ṭaġı : Metne göre Oğuz beylerinden Şeh Melik ve iki oğlunun mücadele ettiği ejderhanın bulunduğu dağ. İlgili kısımda Selçuklu sultanından ve Konya'dan da bahsedildiği dikkate alındığında, bu dağın, bugün bir kısmı Konya'da bulunan Bolkar Dağları olması muhtemeldir. -1-
B.+ nda olur 3010

Bosnā: -1- **bkz.** *Bōsna*.
B.+ ya 3520

Bōsna: Bosna, Fâtih Sultan Mehmed döneminde fethedilen yer. -3-
B. 3521, 3603
B.+ dan 3159

Bōsnā: -1- **bkz.** *Bōsna*.
B. 3625

Bozca Ada : Aydınoğlu Umur Bey'in akınları ve fetihleri bağlamında ele alınan, Ege Denizi'nde bulunan ve bugün Türkiye Cumhuriyeti'ne ait olan bir ada, Bozcaada. -1-
B.+ ya 1658

Bozca Ḥiṣār : Aydınoğulları bölümünde bahsedilen bir hisar. -1-
B.+ a 1866

Bōzu: Fâtih'in Eflak Seferi'nin anlatıldığı kısımda geçen bir yer adı. Osmanlı ordusu ile düşman ordusunun karşı şarkıya geldiği yerlerden biri olarak anılmıştır. -1-
B.+ ya 3509

Buḫārā : Buhara; metinde Sâmânî hükümdarı Nûh b. Abdülmelîk'in Buhara'ya geçişi ancak Karahanlı hükümdarı İlig Hân'ın'ın Nûh'u orada barındırmadığı anlatılırken zikredilmiştir. -1-
B.+ ya 1069

Burı: -1- **bkz.** *Buru*.
B.+ ya 2368

Bursa: Bursa, Osmanlıların ilk başkenti. -10-
B. 3154
B.+ da 3140, 3148, 3233, 3367
B.+ dan 3121
B.+ ʾi 3094
B.+ ya 3153, 3297, 3355

Buru: Aydınoğlu Umur Bey'in akınları bağlamında ele alınan bir yer adı. -2-
B.+ dan 2369
B.+ ya 2371

Bürge: Aydınoğulları bölümünde anılan bu yerin Birgi olması muhtemeldir. -1-
B.+ ye 1800

Cābūr: Metnin kaynak eserlerinden *Nizâmü't-tevârîh*'te Musul'da olduğu belirtilen ve Sâsânî hükümdarı Kubâd b. Fîrûz tarafından inşa ettirilen şehir. -1-
C.+ ı 0714

Ceyḥūn : Orta Asya'nın en büyük iki nehrinden biri. -4-
C. 0304
C. eyledi 3599
C.+ ı 0273
Āb-ı C.+ ı 0636

Cinān : Sâsânî hükümdarı Şâpûr b. Hürmüz'ün inşa ettirdiği şehirler arasında anılan şehir. -1-
şehr-i C. 0584

Cündeşād-ı Şāhpūr : İran'ın Hûzistan bölgesinde tarihî bir şehir. Kaynak eserlerden *Nizâmü't-tevârîh*'te babasının zamanında Sicistân'da padişah olduğu için Sîgân Şâh b. Behrâm Şâh olarak anıldığı belirtilen Sâsânî hükümdarı Behrâm

b. Behrâm b. Behrâm'ın padişahlığı sırasında bu şehirde bulunduğu belirtilmiştir -1- **krş.** *Cündişāpūr*.
C. 0563

Cündeşāh-ı Şāhpūr : -1- **bkz.** *Cündeşād-ı Şāhpūr*.
C.+ a+ dı 0561

Cündişāpūr : İran'ın Hûzistan bölgesinde tarihî bir şehir. -1- **krş.** *Cündeşād-ı Şāhpūr*.
C. 1035

Cürcān : Hazar Denizi'nin güneydoğusunda tarihî bir şehir ve bu şehrin merkez olduğu eyalet. -4-
C. 0965, 1082
C.+ da 0690
C.+ da ider 0714

Çay: Bugün de aynı ada sahip olan, Afyon yakınlarında bir yerleşim yeri, Çay. Fâtih Sultan Mehmed'in Karamanoğlu İbrâhîm Bey üzerine yaptığı sefer sırasında geçtiği güzergah belirtilirken zikredilmiştir. -1-
Ç.+ dan 3369

Çehrem : Keyânî hükümdarı Behmen b. İsfendiyâr tarafından inşa ettirildiği belirtilen şehir. -1-
şehr-i Ç. 0414

Çeşme: İzmir'de bir yer adı, Çeşme. Aydınoğulları bölümünde Hızır Bey'in buraya geldiği belirtilerek anılmıştır. -1-
Ç.+ ye 1720

Çīn: Çin. -3-
ḫāḳān-ı Ç. 0634
Ç.+ de 0560
diyār-ı Ç.+ e 0909

Dāmeġān : İran'da bulunan tarihî bir şehir. -2-
D. 1449
D.+ a 1448

Dār-ı Naṣr : *Zafer evi* şeklinde Türkçeye çevrilebilecek bu tamlamayla kastedilen şehir Edirne'dir. Arapça tamlama usulüyle *dârü'n-nasr* biçiminde kullanıldığı metinler de vardır. *Düstûr-nâme*'de, babası II. Murâd'ın ölüm haberini yedinci günde Manisa'da alan şehzâde Mehmed'in (Fâtih), bu haberi aldıktan yedi gün sonra başkent Edirne'ye ulaşması anlatırken geçmektedir. -1-
D.+ a 3351

Demāvend : İran'da bulunan tarihî bir şehir. -3-
D. 1137

D.+ e 0974
D.+ i 0182

Derbend : Dağıstan'da Hazar Denizi'nin kuzeybatı sahilinde tarihî bir şehir. -3-
D. 0731
D.+ i 0451, 0729

Deryā-yı Sāve : Save Gölü. -1-
D. 0739

Dīmetoḳā : -4- **bkz.** *Dīmetōḳā*.
D.+ ya 2275, 2281, 2338, 2385

Dīmetōḳa : -1- **bkz.** *Dīmetōḳā*.
D.+ ya 2419

Dīmetōḳā : Özellikle Aydınoğullarının anlatıldığı bölümde zikredilen ve Umur Bey tarafından askerî bir üs hâline getirilen şehir. -8-
D. 2439
D.+ da 2416
D.+ dan 2436, 2554
D.+ nuñ 2520
D.+ ya 2397, 2754
D.+ yle 3130

Dīmētoḳā : -2- **bkz.** *Dīmetōḳā*.
D.+ ya 2280
D.+ yı 2288

Dīnever : İran'da bulunan tarihî bir şehir. -1-
D.+ le 1156

Edrene: Edirne. -4-
E. 2450, 3141, 3661
E.+ yle 3130

Edrenē: -10- **bkz.** *Edrene*.
E.+ de 3393, 3542
E.+ den 2437, 3172, 3366
E.+ ye 3333, 3441, 3456, 3515
E.+ yi 2454

Edrēne: -1- **bkz.** *Edrene*.
E.+ nüñ 2460

Eflāḳ: Fâtih Sultan Mehmed tarafından fethedilen, Tuna ile Tuna ile Karpatlar arasında bulunan bölge. -1-
E. 2214

Ehvāz: Ahvâz: İran'da Hûzistan eyaletinin merkezi. -3-
E. 0270
E.+ a 0579
şehr-i E. itdi 0541

Eksiyā: İskeçe; *Düstûr-nâme*'de Aydınoğulları tarafından düzenlenen seferler ele alınırken zikredilen, büyük bir şehir olduğu, silahlarla donatılmış çok sayıda Hristiyan

askerin bulunduğu belirtilen şehir. Yine esere göre Aydınoğlu Umur Bey yalnız olduğu bir sırada burada bir bağa girmiş, çok sayıda düşman askeri tarafından aniden fark edilince kıstırılmış fakat verdiği mücadele ve gazilerin yetişmesiyle bu saldırıdan kurtulmuştur. Şehir halkı onun Umur Bey olduğunu anlayınca paniğe kapılmış ve karşısında yer öperek armağanlar getirmiştir. -1-
E. 2359

Elbürz: Pişdâdî hükümdarı Ferîdûn tarafından, çocuklarından Îrec'e verilen şehirlerden biri. -1-
E.+ ile 0251

Elbürz Kūhı : Hazar Denizi'nin güney kıyısı boyunca uzanan büyük sıradağlar. -1-
E. 2987

Enbār: Sâsânî hükümdarı Şâpûr b. Hürmüz'ün inşa ettirdiği Fîrûz-âbâd şehrine verilen bir isim. Metne göre bu şehir, verimli bir ovada yer aldığı için oraya *Enbār* "ambar" da denilmiştir. -1- **bkz.** *Fīrūz-Ābād*.
E. 0583

Engürī : Ankara. Eserin yirmi ikinci bölümü olan ve Mahmûd Paşa'nın eserlerinin anlatıldığı bölümde, onun tarafından Ankara'da yaptırılan kumaşçılar çarşısını anlatmak üzere zikredilmiştir. Ankara'da 869-876/1465-1471 yılları arasında yaptırılan ve bugün Anadolu Medeniyetleri Müzesi olarak kullanılan bu kumaşçılar çarşısı veya bedesten, ilgili beyte göre Ankara keçisinin tiftiğinin işlenmesiyle elde edilen sof kumaşının üretim merkezi hâline gelmiş ve sof kumaşı bütün dünyaya buradan dağıtılmıştır. -1-
E.+ de 3659

Erdeşīr : Sâsânî hükümdarı Erdeşîr-i Bâbek tarafından yaptırılan ve kendi adıyla anılan şehir. -1-
E. 0532

Ermeniyye : Tarihte Ermenilerin yaşadığı yerin adı. -1-
E.+ ye 0642

Erzincān : Erzincan. -1-
E.+ a 3260

Eynegöl : İnegöl. -2-
E.+ i 3048, 3085

Fāris: İran. -4-
F. 1260
F.+ de 0676
F.+ e 0326, 1441

Fars: -2- **bkz.** *Fāris*.
F.+ dan 0868
F.+ ı 1509

Ferġān: Fergana; Orta Asya'da coğrafi bir bölge. -1-
F.+ ı 0726

Fırat: Fırat Nehri. -1-
F.+ ı 0781

Fīlibe: Filibe. -1-
F.+ yle 3142

Filūrī Adası : Eserde Aydınoğullarının akın yaptığı adalardan biri olup Ege Denizi'nde bulunmaktadır. Mora tekfuruna bağlı bir ada olduğu belirtildiği için Mora Yarımadası'nın yakınlarında bulunması kuvvetle muhtemeldir. -1-
F.+ na 1968

Firengistān : (Far.) Frenklerin yaşadığı yer, Avrupa. -7-
F. 1689, 1693, 2659
F.+ a 1645, 2653, 3421
F.+ ı 2303

Fīrūz-Ābād : İran'da bulunan tarihî bir şehir. Metne göre verimli bir ovada yer aldığını oraya *Enbār* "ambar" da denilmiştir. -1-
F.+ ı 0583

Fīrūz-rām : Sâsânî hükümdarı Fîruz b. Yezdecird tarafından Hindistan'da, Belh'e yakın bir noktada inşa edilmiş bir şehir. -1-
F. 0689

Fūlurī Ovası : Aydınoğulları bölümünde adı geçen bir yer. -1-
F.+ na 1959

Ġafrulu : Aydınoğulları bölümünde adı geçen bir yer adı. -1-
Ġ. 1917

Ġazn: -3- **bkz.** *Ġazne*.
Ġ.+ a 1425
Ġ.+ i 1118, 1131

Ġazne: Gazne; Afganistan'da tarihî bir şehir. 4-
Ġ. 1090, 1127
Ġ.+ ʾi 1123
Ġ.+ ye 1091

Ġaznī: -1- **bkz.** *Ġazne*.
Ġ.+ ye 1213

Ġaznē: -1- **bkz.** *Ġazne*.
Ġ.+ de 1097

Gelībōlī : -1- **bkz.** *Gēlibōlī*.
G.+ ye 1777

Gēlibōlī : Gelibolu. -7-
G. 3112
G.+ de 3100, 3102
G.+ den 3125, 3544
G.+ nüñ 1793
G.+ ye 1776

Germe: Aydınoğulları ve Osmanlılara dair bölümlerde adı geçen yer, Germehisârı. -6-
G. 2355, 3126
G. 2206
G.+ ’i 3605
G.+ ydi 2356
G.+ ye 2205

Germē: -3- **bkz.** *Germe*.
G.+ nüñ 2238
G.+ ye 3461
G.+ yi 2205

Germiyān : Kütahya ve Kütahya merkezli Germiyanoğulları Beyliği. -4-
G. 1587, 2080
G.+ uñ 3168

Ġıfrilībōs : Muhtemelen Eğriboz veya yakınlarındaki bir yerin adıdır. Metinde Aydınoğlu Umur Bey’in akın yaptığı yerlerden biri olarak geçmiştir. -1-
Ġ. 2060

Ġıfrīlis: Umur Bey’in akınları bağlamında anılmaktadır. -1-
Ġ.+ üñ 2149

Gīli: Eflak’ta veya yakınlarında bulunan bir yer adı. -2-
G.+ ye 2214
G.+ yi 2236

Gögercinlüg : Aydınoğulları tarafından vergi alındığı belirtilen bir yer. -1-
G.+ e 2758

Gögercinlük Ḥişārı : Fâtih Sultan Mehmed’in fetihleri sırasında değinilen ve kırılıp geçirildiği belirtilen hisarın adı. -1-
G.+ n 3583

Gümülcine : Gümülcine. -2-
G. 3142
G.+ yle 2759

Gümülcīne : -1- **bkz.** *Gümülcine*.
G.+ ye 2386

Günce: Sâsânî hükümdarı Nûşînrevân b. Kubâd tarafından yaptırıldığı belirtilen şehir. Gence şehri olma ihtimali vardır. -1-
G. 0746

Ḥæbeş: Doğu Afrika. -2-

Ḥ. 0672
Ḥ.+ le 0249

Ḥaleb: Halep. -2-
Ḥ. 0270
Ḥ.+ le 1509

Ḥamā: Hama. -2-
Ḥ. 2935
Ḥ.+ ya 2937

Hāmedān : Batı İran'da bulunan tarihî bir şehir. -2-
H. 0194, 1156

Ḫʷāne: Sâsânî hükümdarı Kubâd b. Fîrûz'un mamur hâle getirdiği belirtilen şehir. -1-
Ḫ. 0711

Ḫʷārezm : Aral Gölü'nün güneyinde bulunan bölgeye verilen ad. -4-
Ḫ. 1411, 1470
Ḫ.+ e 1426, 1498

Ḫāṣköy : Hasköy; Mahmûd Paşa tarafından bayındır hâle getirilen, Edirne yakınlarında bir yer. -1-
Ḫ.+ i 3663

Hayāṭil : Eserin Sâsânîlerin bölümünde adı geçen yer. Kaynak eser *Nizâmü't-tevârîh*'te *Heyâtela* şeklindedir. -1-
H. 0727

Hayāṭīl: -1- **bkz.** *Hayāṭil*.
H. 0684

Herāt: Herat. -1-
şehr-i H. 0451

Hersek(g) : Bosna. -2-
H.+ e 3604
H.+ üñ 3523

Ḫıtā: -1- **bkz.** *Ḫıṭā*.
Ḫ.+ ya 0988

Ḫıṭā: Çin. -2-
Ḫ.+ da 1478
Ḫ.+ dan 0987

Ḫıṭāy: -2- **bkz.** *Ḫıṭā*.
Ḫ.+ a 1426
Ḫ.+ uñ 1450

Ḫıtāy-ı Çīn : -1- **bkz.** *Ḫıṭā*.
Ḫ.+ ile 0248

Ḥicāz: Hicaz. -1-
Ḥ.+ a 0222

Ḥilvān: Metnin kaynak eserlerinden *Nizâmü't-tevârîh*'te Kubâd b. Fîrûz tarafından inşa ettirildiği belirtilen şehir. -1-
Ḥ.+ ile 0713

Ḥilyūne : Sâsânî hükümdarı Hürmüz b. Şâpûr tarafından inşa ettirilen şehir. -1-
şehr-i Ḥ.+ yle 0550

Hind: -12- **bkz.** *Hindūstān*.
H. 0251, 0909, 1047, 1125, 1130, 1957
H.+ ile 3253
H.+ den 1048
H.+ e 0454, 0728, 1123
H.+ üñ 0669

Hindevār : Eserde Sâsânî hükümdarı Fîrûz b. Yezdecird'in yapıtları zikredilirken adı geçen ve onun tarafından inşa ettirildiği belirtilen şehirlerden biri. -1-
H. 0690

Hindūstān : Hindistan. -7-
ʿæzm-i H. ider 0728
milk-i H.+ a 0095, 0669
Ḥ.+ a 0121
H.+ da 0585
milk-i H.+ dadı 0363
H.+ ı 1083

Ḫīre: Hîre; tarihî bir şehir. -1-
Ḫ. 0393

Ḫirestō : -2- **bkz.** *Ḫiristō*.
Ḫ.+ dan 2346, 2348

Hirī: -1- **bkz.** *Ḫīre*.
H. 1128

Ḫirisnā : -1- **bkz.** *Ḫiristō*.
Ḫ. 2353

Ḫiristō: Eski adı Christoupolis olan ve bugün Yunanistan sınırlarında bulunan Kavala şehri. -1-
Ḫ.+ nuñ 2358

Ḥirzān Şuyı : Eserde İskender'in anlatıldığı beyitlerde onun yapıtlarından biri olarak üstüne bir köprü inşa edildiği belirtilen nehir. -1-

Ḥ.+ na 0454

Ḫorasān : -6- **bkz.** *Ḫorāsān*.
Ḫ. 1510
Ḫ.+ ile 1047
milk-i Ḫ.+ a 1138
Ḫ.+ dan 3135
Ḫ.+ ı 0840, 0974

Ḫorāsān : Kuzeydoğu İran'da bir eyalet. -16-
Ḫ. 0913, 1419
Ḫ.+ ile 0585
Ḫ.+ a 0751, 0798, 1061, 1094, 1145, 1407, 1517
Ḫ.+ ı 0344, 0364, 1032, 1081
mülk-i Ḫ.+ ı 1433

Ḫ.+ uñ 1058

Ḫōrezm : -2- **bkz.** *Ḫʷārezm*.
Ḫ. 0345
Ḫ.+ e 0332

Ḫums: Humus; Bugün Suriye sınırları içerisinde kalan tarihî şehir. Eserde Oğuz'un babası olarak zikredilen Iyâz'ın, Oğuz doğmadan önce Oğuzların yanından ayrılarak gittiği ve ardından öldüğü belirtilen iki şehirden biri. -1-
Ḫ. 2937

Ḫūzistān : İran'ın güneybatısında bulunan bir eyalet.-2-
Ḥ. 0550, 0553

Iġricān: Bugün Yunanistan sınırlarında yer alan, Trakya'da bir şehir, Gratini. Aydınoğulları bölümünde adı geçmektedir. Denize yakınlığına temas edilmiş olup Umur Bey'in erleriyle buradaki düşmanı kırdığı anlatılmıştır. -3-
I. 2393, 2759
İ.+ a 2758

Ipṣalā: İpsala. -1-
I.+ dan 2301

ʿ**Irāḳ:** Irak. -17-
ʿI. 0471, 0713, 0913, 1033, 1047, 1354, 1370, 1510
Ḥüseyni-ehl-i ʿI. 0933
ʿI.+ ile 1436
ʿI.+ a 0268, 0289, 1060, 1067, 1263
ʿI.+ ı 1082
ʿI.+ uñ 1350

ʿ**Irāḳeyn :** Pişdâdî hükümdarı Ferîdûn tarafından, çocuklarından Îrec'e verilen yerler belirtilirken zikredilmiş olup kaynak eser *Nizâmü't-tevârîh*'e bakıldığında Irak, Azerbaycan ve Fırat sınırına kadar olan bazı yerler olması kuvvetle muhtemeldir. -1-
ʿI. 0250

İflaġ : -3- **krş.** *İflāḳ*.
İ. 3512, 3625
İ.+ a 3219

İflāḳ : -6- **krş.** *İflaġ*.
İ. 3234, 3268, 3488, 3596
İ.+ dan 3159
İ.+ ı 3340

İġribos-1- **bkz.** *İġribōs*.
İ.+ uñ 2557

İġribōs : Eğriboz; metinde Aydınoğlu Umur Bey'in akın yaptığı yerlerden biri olarak anılmıştır. -5-
İ. 1883, 1885

İ.+ a 1881
İ.+ da 3314
İ.+ uñ 2157

İġrībōs: -1- **bkz.** *İġribōs*.
İ.+ a 1929

İḫtimān : Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinde ve Rumeli fetihlerinde önemli katkılar sağlayan akıncı ailesi Mihaloğullarına mensup bir bey olan Balta Bey'in oğlu, İlyâs Bey'in kazasker olarak bulunduğu belirtilen şehir. -1-
İ.+ dadur 3292

ʿ**İmāriyye :** Eserin Saffârîler bölümünde adı geçen yer. -1-
ʿİ.+ y+ ile 1031

İnez: Bugün Edirne'nin ilçelerinden biri olan yer, Enez. -3-
İ.+ e 2522, 3437
İ.+ i 3574

İpsin Adası : Efe Denizi'nde bulunan bir ada, İpsara Adası. -1-
İ.+ na 1817

Īrān: İran. -5-
Ī. 0693, 1379, 1507, 1516
Ī.+ da 0476

İrem: *Kur'ân-ı Kerîm*'de adı geçen; mamurluğu, bağ ve bahçeleriyle bilinen şehir, İrem. -1-
şehr-i İ. 3669

İrmenī Derbendi : Metinde Gündüz Alp ve Gök Alp'in, İnegöl'ü yağmalamadan önce geçtikleri belirtilen derbendin adı, Ermeni Derbendi. -1-
İ.+ n 3046

İṣfahān : İran'da bulunan tarihî bir şehir, İsfahân. -11-
İ. 0194, 0346, 0451, 1154
rūy-ı İ. 0854
İ.+ a 1142, 1143, 1148
İ.+ da 0691
İ.+ dan 0242
İ.+ uñ 1141

İskebōlōs : Ege Denizi'nin batısında bulunan bir ada, İşkepeloz Adası. -1-
İ.+ a 1820

İstambūl : -1- **bkz.** *İstanbūl*.
İ.+ e 1701

İstanbul : -2- **bkz.** *İstanbūl*.
İ.+ e 1684, 1686

İstanbūl : İstanbul. -28-
İ. 1696, 2212, 2511, 3308, 3363, 3410, 3417, 3543

ḳæṣd-ı İ. ider 3394
İ.+ da 3541, 3545, 3666
İ.+ dan 2107
İ.+ e 2104, 2398, 2416, 2770, 3241, 3244, 3397, 3418, 3434, 3437, 3462, 3465
İ.+ ı 2779, 2780, 3416

İstanbūl Boġazı : İstanbul Boğazı. -1-
İ.+ nı 3386

İsṭarḫ: İran'da bulunan tarihî bir şehir, İstahr. -3-
I.+ ı 0204, 0529
I.+ uñ 0205

İsṭarḫ: -2- **bkz.** *İsṭarḫ*.
İ. 0419
şehr-i İ.+ ı 0182

İstefē: Aydınoğulları bölümünde zikredilmiş olup bugün Yunanistan sınırlarında bulunan bir şehir, Thebes. Metne göre Aydınoğulları denizde hareket etmekteyken burada karaya çıkmış, Umur Bey yanında yalnızca üç eri varken düşmanlarla karşılaşmış ve on binden fazla atlı asker üzerlerine hücum etmiştir. Metinde verilmemiş olsa da muhtemelen Aydındoğlu gazileri duruma görerek yetişmiş ve aralarında çarpışma gerçekleşmiştir. Bu çarpışma sonucunda sadece bir düşman askeri sağ kalmış, gaziler ona mensubiyetine sorduklarında Katalan olduğunu belirtmiştir. -1-
İ.+ ye 2171

İzledī: Osmanlı döneminde Bulgaristan'da bir kaza merkezi olup Haçlı ordularıyla II. Murad öncülüğündeki Osmanlı ordusu İzlâdi Derbendi olarak adlandırılan bu yerde savaşmıştır. -1-
İ.+ ye 3325

İzmir: Eserin Aydınoğulları bölümünde defalarca adı geçen şehir, İzmir. -8-
İ. 1706
İ.+ e 1744, 1799, 2030, 2244, 2695
İ.+ üñ 1707, 2198

İzmīr: -28- **bkz.** *İzmir*.
İ. 1609, 1625
İ.+ de 2631
İ.+ den 2004
İ.+ e 1617, 1622, 1684, 1690, 1745, 1806, 1945, 1948, 2001, 2002, 2005, 2007, 2021, 2061, 2067, 2132, 2150, 2192, 2263, 2425, 2523, 2527, 2530, 2782

İznīg: Eserde Orhan Gâzî'nin fethiyle anılan şehir, İznik. -1-
İ.+ ile 3094

İzvirnik : Fâtih döneminde fethedilen ve bugün Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nde bulunan tarihî bir kasaba. -2-
İ. 3627, 3629

İzvirnīk : -1- **bkz.** *İzvirnik*.
İ.+ e 3624

Kaʿbe : İslâm inanışına göre yeryüzünde yapılan ilk mabet ve Müslümanların kıblesi. -3-
K. 0959
K.+ ʾi 0960
K.+ ye 0961

Kābil: Kâbil. -2-
K. 0328
K.+ ile 0251

Ḳadisiyye : Müslüman Arap ordusu ile Sâsâniler arasında gerçekleşen ve neticesinde Müslümanlara Kuzey Irak ve İran'ın kapılarının açıldığı büyük bir savaşın yapıldığı yer. -1-
Ḳ.+ ye 0853

Ḳahtān : Eserde Kahtân meliklerinin anlatıldığı bölümde geçen bir şehir. -1-
Ḳ. 1291

Ḳahtān-ı Ḫorāsān : Eserin Büveyhîler bölümünde geçen yer adı. -1-
Ḳ.+ dan 1170

Ḳalʿatüʾl-mūt: Alamut Kalesi**.** -1-
ḳ.+ ı 1291

Ḳara Burun : Eserin Aydınoğulları bölümünde geçen yer adı, Kara Burun. -5-
Ḳ.+ a 2106, 2109, 2111, 2112, 2248

Ḳara Deñiz : Karadeniz. -1-
Ḳ.+ e 2209

Ḳara Dēñiz : -1- **bkz.** *Ḳara Deñiz*.
Ḳ. 2206

Ḳara Deryā : -3- **bkz.** *Ḳara Deñiz*.
Ḳ.+ dan 3388
Ḳ.+ ya 2196, 2534

Ḳara Ḥiṣār : Afyon. -1-
Ḳ.+ ı 3369

Ḳaraman : Karaman. -11-
Ḳ. 1586, 3092, 3233, 3379
Ḳ.+ a 3316, 3334
Ḳ.+ dan 3096, 3365
Ḳ.+ ı 3091
Ḳ.+ uñ 3168, 3315

Ḳaramān : -3- **bkz.** *Ḳaraman*.

Ḳ. 3371, 3381
milk-i Ḳ. 3552

Ḳaresi: Karesi. -1-
Ḳ. 3095

Ḳārin Ovası : Eserin Osmanlılar bölümünde Yıldırım Bâyezîd'in anlatıldığı kısımda Eflak beyi Mirçi'nin saldırı düzenlediğinin belirtildiği yer, Karin Ovası. -1-
Ḳ.+ n 3219

Ḳaṣṭomōnı : -1- **bkz.** *Ḳasṭomōnī*.
Ḳ.+ yı 3218

Ḳasṭomōnī : Kastamonu -2-
Ḳ. 3131
Ḳ.+ den 3168

Ḳaṣṭomōnī : -1- **bkz.** *Ḳasṭomōnī*.
Ḳ.+ ni 3096

Ḳavaḳ Ovası : Orhan Gâzî'nin oğlu Süleymân Paşa'nın akınlarının anlatıldığı kısımda geçen bir yer adı. -1-
Ḳ.+ na 3127

Ḳāvuḳ İlmōnı : Aydınoğulları bölümünde geçen bir liman adı. -1-
Ḳ.+ na 1820

Ḳayın Adası : Aydınoğulları bölümünde adı geçen bir ada. -2-
Ḳ.+ na 1813, 1942

Kāzerūn : İran'da bulunan bir şehir. -1-
K.+ a 1398

Kenʿān : Keyânîler bölümünde geçmektedir. -1-
milk-i K. 0394

Kerbelā : Kerbelâ hadisesi ile bilinen şehir, Kerbelâ. -1-
K.+ da 0934

Keşmīr: Keşmir. -1-
K. 0251

Ḳıbrız: Kıbrıs Adası. -1-
Ḳ.+ uñ 2006

Ḳırım: Kırım. -1-
Ḳ.+ dan 1936

Kilās: İzmir'de bir yer adı, Kiraz veya Keles. Aydınoğullarının himayesinde olmuş bir yerdir. -1-
K.+ ı 1592

Kirmān : İran'da bir şehir. -8-
K. 0541, 1399
K.+ ile 1032
mālik-i K. olur 1458

Ḳ.+ a 1260, 1354, 1471, 1517

Ḳīs: Salgurlular bölümünde adı geçen ve Salgurlu atabeyi Muzafferüddîn Kutluğ Hân'ın fethettiği yerler arasında zikredilen yer. -1-
Ḳ. 1374

Kişen: Keşan. -1-
K. 3130

Ḳoç Limōnı : Aydınoğulları bölümünde adı geçen bir liman. -1-
Ḳ.+ na 2159

Ḳōlubā: Aydınoğulları bölümünde adı geçen yer. -1-
Ḳ.+ ya 2417

Ḳonya: Konya. -3-
Ḳ. 3004
Ḳ.+ daydı 1582
Ḳ.+ ya 3051

Ḳonyā: -2- **bkz.** *Ḳonya*.
Ḳ. 1279, 3043

Ḳoylı Ḥiṣār : Fâtih Sultan Mehmed tarafından fethedilen şehir, Koyulhisar. -1-
Ḳ. 3482

Ḳoylu Ḥiṣār : -1- **bkz.** *Ḳoylı Ḥiṣār*.
Ḳ. 3595

Ḳozlu Dērē : Orhan Gâzî'nin anlatıldığı kısımda adı geçen bir yer. -1-
Ḳ.+ yi 3117

Kös Ova : Kosova. -3-
K.+ ya 3180, 3181, 3339

Kösten Adası : Aydınoğulları bölümünde adı geçen bir ada. -1-
K.+ na 1813

Ḳuds: Kudüs. -7-
Ḳ. 0123
Ḳ.+ e 0357, 0402, 0403
Ḳ.+ i 0308, 0358, 0404

Kūfe: Güney Irak'ta bulunan bir şehir, Kûfe. -9-
K. 0270
K.+ de 0321, 0456, 0947
ḥædd-i K.+ de 1162
K.+ den 0306
K.+ dür 0137
K.+ ʾi 0399
K.+ ye 0924

Kūḫ-ı İstarḫ : Keyânî hükümdarı Güştâsb b. Lührâsb tarafından içine tapınak yaptırılıp putlarla donattığı dağ, İstahr Dağı. -1-
K. 0361

Kūh-ı Kāf : Arzı çevrelediğine inanılan efsanevi dağ, Kaf Dağı. -1-
K. olsa 3539

Ḳuṭayb : Salgurlular bölümünde adı geçen, Salgurlu atabeyi Muzafferüddîn Kutluğ Hân'ın fethettiği yerler arasında zikredilen ve *Nizâmü't-tevârîh*'te *Katif* olarak adlandırılan yer. -1-
Ḳ. 1374

Lapsekü : Lapseki. Orhan Gâzî'nin oğlu Süleyman Paşa'nın öncülüğünde fethedilmiştir. -3-
L.+ de 3105
L.+ ye 3116
L.+ yi 3099

Lāzgöl: Aydınoğulları tarafından akın düzenlenen Gelibolu'da limanda bulunan bir hisar, Lazgöl Hisarı. Esere göre Aydınoğullarının akınlarında yer alan önemli isimlerden Pîş-rev Bey bu kaledeki çarpışmada boğazından yaralanmıştır. Çarpışma sonucunda Aydınoğulları zafer kazanmış ve bu kaleden ganimet elde etmiştir. -1-
L. 1794

Limōn Burġōs : Aydınoğullarının gerçekleştirdiği İzmir'in fethi anlatılırken geçen liman kalesi. -1-
L. 1634

Mæġrib : (Ar.) Batı. -6-
M. 0160, 0394, 0913, 0924, 1958
M.+ le 0249

Malāṭiyye : Malatya. -1-
M. 3263

Māverāʿüʾn-nehr : Mâverâünnehir. -4-
M.+ ile 1419
M.+ e 0710, 0725, 1233

Maşrıḳ : (Ar.) Doğu. -3-
M. 0160, 0924, 1958

Māzenderān : İran'da bulunan tarihî bir şehir. -2-
M. 0194, 0250

Medāyin : Sâsânilerin başkenti, Medâin. -6-
M. 0582, 0724, 0796, 2883
M.+ de 0764
M.+ le 0746

Medīne : Medine. -2-
M.+ ye 0805, 0891

Mekke : Mekke. -5-
M.+ de 0811, 0871
M.+ den 0805
M.+ ye 0455, 1167

Mümdenīçē : -1-
M.+ ye 1807

Menteşē : Fetret Devri'nde Mûsâ Çelebi'nin hâkimiyetinde olan yer. -1-
M. ilinde olur 3301

Merīc: -1- **bkz.** *Mēric Irmaġı*.
M.+ e 2385

Mēric: -2- **bkz.** *Mēric Irmaġı*.
M. 2420
M.+ e 2519

Mēric Irmaġı : Meriç Irmağı. -1-
M. 2291

Merv : Türkmenistan'da bulunan tarihî bir şehir. -3-
şehr-i M. 0540
M.+ e 1428
M.+ i 0451

Mışr : Mısır. -11-
M. 0249, 0394, 0913, 0976, 1158, 1528
ehl-i M. 1956
M.+ a 0277, 3238
M.+ da 1555
M.+ dan 1292

Midillī : Ege Denizi'nde bulunan bir ada, Midilli Adası. -7-
M. 2187
M.+ de 2189
M.+ den 2188
M.+ ye 3516, 3601, 3610, 3612

Mīdillī : -1- **bkz.** *Midillī*.
M.+ nüñ+ idi 1716

Miġālkāra : Orhan Gâzî'nin oğlu Süleyman Paşa'nın fethettiği yerler arasında zikredilen yer, Malkara. -1-
M. 3130

Miġālķārā : -1- **bkz.** *Miġālkāra*.
M.+ ya 3129

Minķār : Sâsânî hükümdarı Kubâd b. Fîrûz tarafından inşa ettirilen şehir. -1-
M. 0713

Misişrā : Enverî'nin Mahmûd Paşa için ayırdığı bölümde, onun fetihleri anlatılırken adı geçmektedir. Necdet Öztürk'e göre Mora'daki Mistra'dır. -1-
M.+ ya 3587

Mistir : Aydınoğulları bölümünde adı geçen, büyük bir kaleye sahip olduğu belirtilen, Mora ordusunun

orada bulunduğu ve yüklüce ganimete sahip olduğu aktarılan bir şehir. -1-
M. 2057

Mōneveşyā : Özellikle Aydınoğulları Bölümünde adı geçen ve bugün Yunanistan sınırlarında bulunan bir şehir, Monemvasia. -5-
M.+ nuñ 2025, 2028
M.+ ya 1918, 2024
M.+ dan 3469

Mōra: Mora Yarımadası. -5-
M. 1969, 3467
M.+ da 3323
M.+ nuñ 2058
M.+ ya 3575

Mōrā: -3- **bkz.** *Mōra*.
M. 2303
ʿæzm-i M. ḳılur 3460
M.+ ya 3332

Mūṣıl: -2- **bkz.** *Mūṣul*.
M. 0714, 1452

Mūṣul : Musul. -2-
ḫıṭṭa-i Baḥreyn-i M.+ da 0542
M.+ ı 0359

Mükrān : Sâsânî hükümdarı Behrâm-ı Gûr'un anlatıldığı kısımda adı geçen şehir. -1-
M.+ ı 0671

Mümcilā : Sırp diyarında yaşadığı belirtilen cesur bir savaşçı. Aydınoğlu Umur Bey'in hizmetine girdiği anlaşılmaktadır. -3-
M. 2387, 2760
M.+ ya 2389

Mümdünīçe : -1- **bkz.** *Mümdünīçē*.
M. 1851

Mümdünīçē : Aydınoğullarının akınları bağlamında ele alınan, Ege Denizi'nde bulunan yer. Melikoff buranın Bodonitza olduğunu belirtmiştir. -4-
M.+ nüñ 1821, 1849
M.+ ye 1816, 1846

Mümdünīçē Ḳalʿası : Bodonitza'da bulunan kale. -1- **bkz.** *Mümdünīçē*.
M.+ na 1837

Münẕer Ṭaġı : Uzun Hasan'ın gittiği belirtilen dağ. -1-
M.+ ndaymış 3484

Naḫşā : Aydınoğulları bölümünde adı geçen ve Ege Denizi'nde bulunan bir ada, Naxos veya Nakşa Adası. -1-
N.+ dan 2133

Naḫşe-i Bārā Adası : -1- **bkz.** *Naḫşā*.
N.+ n 2152

Nehrevān : Sâsânîler bölümünde adı geçen bir yer. -1-
N.+ a 0769

Nehr-i Fırāt : Fırat Nehri. -1-
N. 0267

Nev-Ḥişār : Belgrad'da bulunan ve Fâtih Sultan Mehmed tarafından fethedildiği belirtilen hisar. -1-
N. 3582

Neyistān : Sâsânî hükümdarı Şâpûr b. Erdeşîr'in yaptırdığı şehirler anlatılırken adı geçmektedir. -1-
n. 0550

Nīgebōlī : Niğbolu. -5-
N. 3148, 3243
N. ʿæzmini ider 3245
N.+ ye 3493, 3151

Nihāvend : Abbâsîler bölümünde adı geçen şehir, Nihâvend. -1-
N.+ e 0974

Nīşābūr : Nişabur. -2-
N.+ a 0698
N.+ da 0584

Peyġā : Keyânî hükümdarı Güştâsb b. Lehrâsb'ın yaptırdığı vilayetlerden biri olarak anılan ve güzel meyvelerin, akarsuların, yeşil alanların bulunduğu belirtilen yer, Beyzâ. -1-
P. 0388

Pūl : Sâsânî hükümdarı Behrâm-ı Gûr'un anlatıldığı kısımda adı geçen bir şehir olup kaynak eserlerden *Nizâmü't-tevârîh*'te *Dîbel* biçiminde aktarılmıştır. -1-
P. 0671

Ray : -1- **bkz.** *Rey*.
R. 1155

Rāy : -1- **bkz.** *Rey*.
R.+ dan 0287

Rey : İran'da bulunan tarihî bir şehir. -2-
R.+ de 1226, 1316

Riḫne: Aydınoğullarının vergiye bağladığı yerlerden biri. 2-
R. 2350
R.+ den 2351

Rōdos: Rodos Adası; Ege Denizi'nde bulunan bir ada. -2-
R.+ uñ 2006, 2557

Rūd-ı Sīgān : Bir nehir adı, Sîgân Nehri. Keyânî hükümdarı Behmen b.

İsfendiyâr'ın bu nehrin üzerine büyük bir bent yaptırdığı belirtilmiştir. -1-
R. 0413

Rūḥā: Urfa. -4-
R.+ da 2996
R.+ da olur 1224
R.+ dan 2997
R.+ ya 2993

Rūm : Anadolu. -34-
R.- ı şūm 3608
R. 0249, 0394, 0714, 1048, 1516, 1593, 2536, 3408
leşker-i R. 3271
tekfūr-ı R. 3470
ihlāk-i R. eyledi 0580
ʿæzm-i R. eyledi 2992
R.+ ile 1510
mæḳhūr-ı R. olur 3470
R.+ a 0471, 0674, 0715, 0722, 0752, 1221, 1454, 2986, 3294
milk-i R.+ a 0375
şāh-ı R.+ a 0772
R.+ da 3302
R.+ dan 1455, 1527, 3265, 3296
R.+ ı 0395, 3295
R.+ uñ 0722

Rūmili: Rumeli. -14-
R.+ n 3082, 3248
R.+ nde 3234, 3295
R.+ ne 1694, 3104, 3136, 3218, 3385, 3486, 3570
R.+ ni 2123
R.+ nüñ 2420, 2659

Rūs: Rusların yaşadığı coğrafya için kullanılmıştır. -2-
R. 0249
R.+ dan 3270

Rūşen: Metne göre Sâsânî hükümdarı Fîrûz b. Yezdecird tarafından Cürcân'da inşa ettirilen şehir. Kaynak eserlerden *Nizâmü't-tevârîh*'te adı *Rûşenfîrûz* olarak geçmektedir. -1-
şehr-i R.+ i 0690

Sāde : Pişdâdî hükümdarı Tahmûres'in yaptırdığı şehirler arasında zikredilen yer. -1-
S. 0194

Ṣāḳız: -5- **bkz.** *Sāḳız Adası*.
Ṣ. 1699, 2129
Ṣ.+ a 1648
Ṣ.+ ı 2130
Ṣ.+ uñ 1743

Sāḳız Adası : -1- **bkz.** *Sāḳız Adası*.
S.+ na 1722

Ṣaḳız Adası : Aydınoğullarının kuşattığı, Ege Denizi'nde bir ada, Sakız Adası. -2-
Ṣ.+ na 1695, 1698

Saḳrān : Hz. Nûh'un oğlu Sâm'ın oğlu Erfahşed (Arpakşad)'ın yedi oğlundan biri olan Câsim'in, gönderildiği, onun idaresine verilen yer. -1-
S.+ a 0224

Sancunōs : Aydınoğulları tarafından kuşatılan Ege Denizi adalarından biri, Sifnos Adası veya Yavuzca Adası. -1-
S.+ ı 2152

Sanġunōs : Aydınoğulları tarafından kuşatılan Ege Denizi adalarından biri, Sikinos veya Eskinos Adası. -1-
S.+ ı 2152

Sarḫān: -5- **bkz.** *Ṣaruḫān*.
S. 1763, 3335, 3337, 3343, 3351

Ṣarḫān: -2- **bkz.** *Ṣaruḫān*.
Ṣ. 2080, 3095

Ṣaruḫān : Manisa. -1-
Ṣ. 2746

Ṣavā: -1- **bkz.** *Ṣāva*.
Ṣ.+ ya 3452

Sāve: Keyânîler bölümünde geçen bir şehir. -1-
şehr-i S. 0414

Sāva: -1- **bkz.** *Ṣāva*.
Ṣ. 3642

Ṣāva: Avrupa'da bir akarsu, Tuna Nehri'nin kollarından biri. -1-
Ṣ.+ yı 3646

Ṣazlu Derē : I. Murâd'ın padişahlığı döneminde Sırp kralının yenilgiye uğratıldığı yer, Sazlıdere. -1-
Ṣ.+ de 3145

Sedd-i İskender : İskender-i Zülkarneyn tarafından yaptırılan set, İskender Seddi. Ye'cûc ve Me'cûc Seddi olarak da anılmıştır. -1-
S. 2909

Sedd-i Yeʾcūc : -1- **bkz.** *Sedd-i İskender*.
S.+ ile 0454

Selānig: -1- **bkz.** *Selānik*.
S.+ i 2344

Sēlanīg: -1- **bkz.** *Selānik*.
S.+ e 2339

Selānik: Selanik. -1-
S. 2304

Sēlanik: -5- **bkz.** *Selānik*.
S. 2257, 2268, 2294, 2763, 3235

Sēlanīk: -2- **bkz.** *Selānik*.

S. 3307
S.+ i 3321

Semendīrē : Tuna Nehri'nin kıyısında bulunan tarihî bir şehir olup metinde hem kale hem de şehir için kullanılmıştır. Semendire'deki hisarın sağlamlaştırıldığının belirtildiği 3465. beyitte bu şehrin kalesi için kullanıldığı anlaşılmaktadır. -2-
S.+ den 3464
S.+ yi 3465

Semerḳand : Bugün Özbekistan'da bulunan tarihî bir şehir, Semerkant. -1-
S.+ ile 0965

Serendīl : Serendib; Sri Lanka Adası'na Ortaçağ İslâm coğrafyacıları tarafından verilen efsanevi isim. -1-
S. 0453

Ṣıffīn: Fırat Nehri'nin sağ kıyısında yer alan, Halife Hz. Ali ile Muâviye b. Ebû Süfyân arasında 37/657 Sıffîn Savaşı'nın yapıldığı yer. -1-
Ṣ.+ e 0920

Sikender Seddi : -1- **bkz.** *Sedd-i İskender*.
S. 3014

Sināb: -1- **bkz.** *Sīnāb*.
S.+ a 3478

Sīnāb: Sinop. -2-
S. 0253
şehr-i S.+ ı 3592

Sind: Bugün Pakistan'da bulunan tarihî bir bölge. -3-
S. 0251, 1047
milk-i S. 0909

Sīrez: -2- **bkz.** *Sīrōz*.
S. 3142
S.+ üñ 2349

Sīrōz: Siroz; Ege Denizi'nde bulunan bir ada. -1-
S. 2345

Sirvice Ḥiṣār : -1- **bkz.** *Sivrice Ḥiṣār*.
S. 3426

Sīstān: Bugün İran ve Afganistan sınırlarında bulunan tarihî bir bölge. -2-
S.+ da 0414
S.+ dan 1220

Sitanbūl : -1- **bkz.** *İstanbūl*.
S.+ uñ 2764

Sitānbūl : -2- **bkz.** *İstanbūl*.

S. 3392
S.+ e 3388

Sivās: Sivas. -2-
S.+ a 3258
S.+ ı 3259

Sīvās: -1- **bkz.** *Sivās*.
S.+ a 3476

Sivrice Ḥiṣār : Balkanlarda bulunan bir kale, Ostrvica Kalesi veya Sivricehisar. -1-
S. 3580

Ṣōfyā: Balkanlarda bulunan bir şehir, Sofya. -1-
Ṣ.+ yı 3142

Sögid: Osmanlı Devleti'nin kurulduğu, bugün Bilaecik ilinde bulunan yer, Söğüt. -1-
S.+ e 3073

Sulṭān Ḥiṣārı : Aydın'da bulunan ve Aydınoğullarının kurucusu Mehmed Bey'in, topraklarını beş oğluna taksim etmesiyle Hızır Bey'e verilen yerlerden biri, Sultanhisarı. -1-
S.+ n 1608

Sulṭāniyye : İlhanlı hükümdarı Olcaytu Hân'ın (Hudâbende) medfun bulunduğu şehir. -2-
S.+ ʾi 1531, 1572

Sulṭān Öyügi : Bugün Eskişehir ilinin kuzey-batı kesimiyle Söğüt'e kadar uzanan bir alanı kapsayan (Boz, 2021:100) yere verilen ad, Sultan Öyüğü. -5-
S. 3042
S.+ ne 3036, 3050, 3080, 3301

Sūs: Hz. Nûh'un soyundan, Mehyâyil b. Kaynân'ın inşa ettiği belirtilen şehir. -1-
şehr-i S. 0138

Şād: Sâsânî hükümdarı Fîrûz b. Yezdecird'in inşa ettirdiği belirtilen şehir. Kaynak eserlerden *Nizâmü't-tevârîh*'te *Şâdfîrûz* olarak aktarılmıştır. -1-
şehr-i Ş. 0691

Şādşāpūr : Sâsânî hükümdarı Şâpûr b. Erdeşîr'in inşa ettirdiği şehirlerden biri. -1-
Ş.+ ile 0550

Şām: Şam. -20-
Ş. 2765, 3586, 3667
Ş. 0222, 0234, 0249, 1048, 1516, 1528, 1956, 1957
mecmūʿ-ı Ş. 0908
milk-i Ş. 1509
Ş.+ a 0919, 0924, 1158

milk-i Ş.+ a 0404
Ş.+ dan 3281
Ş.+ ı 0358, 1527

Şaṭeş: (Bağdat'ın) Şat Nehri, Şattülarap. -1-
ş. 1564

Şāvā: Mahmûd Paşa'nın komutasında fethedilen, çok sağlam olduğu hatta bu sağlamlıkta bulunmadığı belirtilen bir kale. -1-
Ş.+ nām 3579

Şebānkāre : İran coğrafyasında bir yer adı olmakla birlikte bu bölgede yaşayan Şebânkâreliler anlamını da karşılıyor olmalıdır. -1-
Ş. 1371

Şecer: Kaynak eser *Nizâmü't-tevârîh*'te aktarılan bilgiye bakıldığında Sicistân (Sîstân) olması muhtemel yer. -2- **bkz.** *Sīstān*.
Ş. 1044, 1081

Şehrīm: Sâsânî Devleti'nin kurucusu Erdeşîr b. Bâbek tarafından Kirmân'da inşa ettirildiği belirtilen şehir. Kaynak eser *Nizâmü't-tevârîh*'te *Gevâşîr* ve *Yezdşîr* şekillerinde geçen şehir olmalıdır. -1-

şehr-i Ş. itdi 0541

Şehrköy : Şarköy. -1-
Ş.+ e 3464

Şīrāz : İran'da bulunan tarihî bir şehir. -10-
Ş. 1041, 1160, 1333, 1364
Ş.+ a 1143, 1167, 1183, 1456
Ş.+ ı 1457
ehl-i Ş.+ ı 1396

Şīrvān : Günümüzde Azerbaycan sınırları içerisinde kalan tarihî bir şehir. -1-
Ş.+ da 0802

Şūşter: İran'da bulunan tarihî bir şehir. -2-
Ş.+ de 0541, 0584

Tācī-laḳab : Salgurlu atabeyi Sungur b. Mevdûd'un Şîrâz'da yaptırdığı bir medrese. -1-
t. 1335

Tæḫtæ Ḥişārı : -1- **bkz.** *Tæḫtæ Ḳalʿa*.
T.+ nı 1825

Tæḫtæ Ḳalʿa : Aydınoğulları bölümünde geçen ve bir cengin gerçekleştiği belirtilen yer. -1-
T.+ da 1824

Ṭāʾif: Bugün Suudi Arabistan sınırlarında bulunan bir şehir. -2-
Ṭ. 0817
Ṭ.+ e 0810

Ṭarābūzōn : -1- **bkz.** *Ṭārabūzōn*.
Ṭ.+ a 3481

Ṭārabūzōn : Trabzon. -1-
Ṭ. 3595

Ṭārābuzōn : -1- **bkz.** *Ṭārabūzōn*.
Ṭ.+ ı 3486

Ṭarsūs: Tarsus. -1-
Ṭ. 0746

Ṭaş İl: -1- **bkz.** *Ṭaş İli*.
Ṭ.+ e 3368

Ṭaş İli : Bir dönem Karamanoğulları Beyliği'nin hüküm sürdüğü yer, Taşili. -1-
Ṭ.+ ne 3371

Ṭaş Ḳalʿası : Aydınoğullarının fethettiği kalelerden biri. -1-
Ṭ.+ nı 2154

Ṭay: Hz. Nûh'un oğlu Sâm'ın oğlu Erfahşed (Arpakşad)'ın yedi oğlundan biri olan Dahhâk'in gönderildiği, onun idaresine verilen yer. -1-
Ṭ.+ da 0223

Ṭāyif : -1- **bkz.** *Ṭāʾif*.
Ṭ. 0265

Ṭaysūn : Sâsânîler bölümünde adı geçen şehir. Kaynak eser *Nizâmü't-tevârîh*'te *Tîsfûn* olarak aktarılmış ve Fars'ın sınırında olduğu belirtilmiştir. -1-
Ṭ.+ a 0608

Tebrīz : İran'da bulunan tarihî bir şehir. -9-
T. 1563
T.+ de 1525
T.+ e 1146, 1153, 1170, 1446
T.+ i 1177
mülk-i T.+ i 1532

Ṭırnavā : Bugün Bulgaristan sınırlarında bulunan tarihî bir şehir, Tırnova. -1-
Ṭ.+ da 3250

Tīre: Aydınoğullarının kurucusu Mehmed Bey'in, topraklarını beş oğluna taksim etmesiyle Süleymân'a verilen yerlerden biri. -2-
T.+ ʾi 1615
T.+ yle 2564

Tiflīs : Tiflis. -2-
şehr-i T.+ i 1051, 1447

Tunā : -1- **bkz.** *Tuna Nehri*.
T.+ ya 3452

Tūna : Tuna Nehri. -1-
T.+ yı 3494

Tūnā : -1- **bkz.** *Tuna Nehri*.
T.+ nuñ 3491

Tunca : Tunca Nehri. -2-
T.+ dan 2280
T.+ ya 2284

Tūrān : Orta Asya'da bulunan, Türklerin bulunduğu ve hükmettiği tarihî bölgeye verilen isim. -7-
T. 0248, 1507
T.+ a 0272, 0384
T.+ da 1045
T.+ ı 0343
T.+ uñ 0693

Ṭūs : İran'dan bulunan tarihî bir şehir, Tûs. -2-
gāv-ı Ṭ. 1495
Ṭ.+ e 0344

Ṭuzla : Aydınoğulları bölümünde geçen ve düşmanın alt edilip yağma edildiği aktarılan yer. -1-
Ṭ.+ y+ ile 1821

Türkistān : Türkistân. -15-
T. 0368, 1093
deşt-i T. 0248
T.+ a 0323, 0325, 0697, 0707, 0798, 1043, 1207
milk-i T.+ a 0694, 0759
T.+ da 1255
milk-i T.+ da 2888
T.+ ı 2971

Ulubat: Osmanlı padişahı I. Murâd ile *Düzmece Mustafa* olarak da bilinen amcası Mustafa'nın arasında bir savaşın meydana geldiği yer, Ulubat. -1-
U.+ da 3319

ʿ**Ummān :** Ummân (?). -3-
ʿu.- ı Yemen 0813
ʿU.+ a 0577, 0578

Umul : -1- **bkz.** *Umūl*.
U. 3426

Umūl : Eserin Osmanlılarla ilgili bölümünü çalışan Necdet Öztürk, Sırbistan'da bir sınır kalesi olduğunu belirtmiştir. -2-
U. 3427
U.+ e 3430

Üngürūs : Macar kavmi ve Macar ülkesi, Macar toprağı, Macaristan. -12-

Ü. 0249, 0377, 2664, 3157, 3325, 3326, 3527, 3621, 3625,
3645
Ü.+ e 3242, 3425

Üsküp : Balkanlarda bir şehir, Üsküp. -1-
Ü.+ den 3443

Üskürā: Aydınoğulları bölümünde geçen ve Ege Denizi'nde bulunan bir ada, Skiros veya İskiri Adası. -2-
Ü.+ ya 2177
Ü.+ yı 1817

Varna: Bugün Bulgaristan'da bulunan tarihî bir liman şehri. -1-
V.+ ya 3326

Varnā: -1- **bkz.** *Varna*.
V.+ dan 3336

Vēnedik : Eserde Mahmûd Paşa'nın anlatıldığı bölümde adı geçen, bugün İtalya'da bulunan tarihî bir şehir olmakla birlikte metinde Midilli'de Osmanlı ordusuna karşı savaşan ve mağlup edilen Venediklileri karşılamaktadır. -1-
V. 3615

Yarḥiṣār : Ertuğrul Gâzî tarafından fethedildiği belirtilen şehir, Yarhisar. -1-
Y.+ ı 3085

Yayça : Bosna'da bulunan Yayça Kalesi.-2-
Y. 3539, 3618

Yāyça : -1- **bkz.** *Yayça*.
Y. 3624

Yemāme : Hz. Nûh'un oğlu Sâm'ın oğlu Erfahşed (Arpakşad)'ın yedi oğlundan biri olan Cedîs'in gönderildiği, onun idaresine verilen yer. -1-
Y.+ de 0223

Yemen: Yemen. -8-
Y. 0394, 0601, 0672, 0734, 0817
milk-i Y. 0221
ʿummān-ı Y. 0813
Y.+ den 0709

Yança : -2- **bkz.** *Yayça*.
Y. 3521
Y.+ ʾi 3527

Yançā : -1- **bkz.** *Yayça*.
Y.+ da 3526

Yeṯrib : Hz. Peygamber'in mescidiyle kabrinin bulunduğu yer, Hz. Muhammed ve dört halife döneminin başkenti. -1-
Y.+ de olan 0821

Yezd : İran'da bulunan tarihî bir şehir. -1-
Y. 1399

Yirgögi : Metinde I. Murâd dönemi ve Kosava Savaşı anlatılırken adı geçen kale, Yergöğü Kalesi. -1-
Y.+ yi 3340

Yūnān : Karamanoğullarını ve topraklarını ifade etmektedir. -2-
Y. 3381
milk-i Y. 3552

Zāġarā Ovası : Bugün Bulgaristan sınırlarında bulunan yer, Zağra. Aydınoğulları bölümünde adı geçmekte olup Aydınoğullarının burada düşman karşısında zafer elde ettiği belirtmiştir. -1-
Z.+ na 2435

Zāvil: -1- **bkz.** *Zāvulistān*.
Z.+ e 0397

Zāvulistān : Keyânîler bölümünde adı geçen bir bölge olup bugün İran ile Afganistan arasında kalan Zâbulistân bölgesi olmalıdır. -1-
Z.+ ı 0344

6. BEŞİNCİ BÖLÜM: TIPKIBASIM

6.1 İzmir Nüshası (İzmir Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 161)

2a - 1b

3a - 2b

4a - 3b

5a - 4b

6a - 5b

7a - 6b

8a - 7b

9a - 8b

10a - 9b

11a - 10b

12a - 11b

13a - 12b

14a - 13b

15b - 14b

16a - 15b

17a - 16b

18a - 17b

19a - 18b

20a - 19b

21a - 20b

22a - 21b

23a - 22b

24a - 23b

25a - 24b

26a - 25b

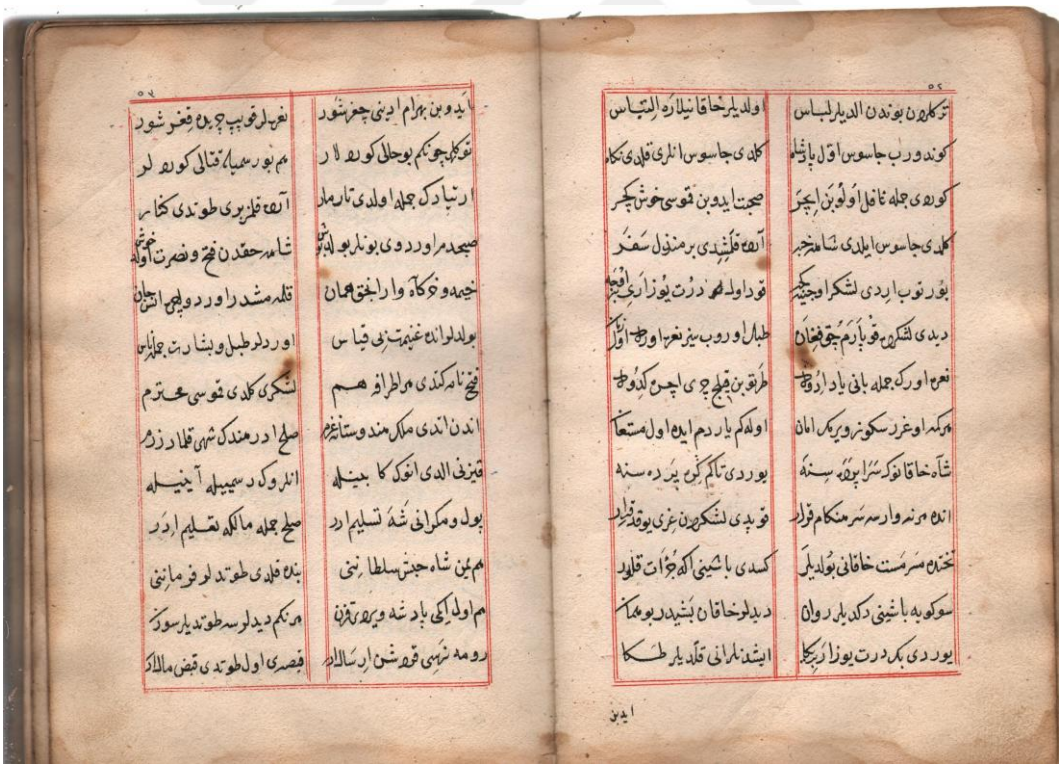

27a - 26b

28a - 27b

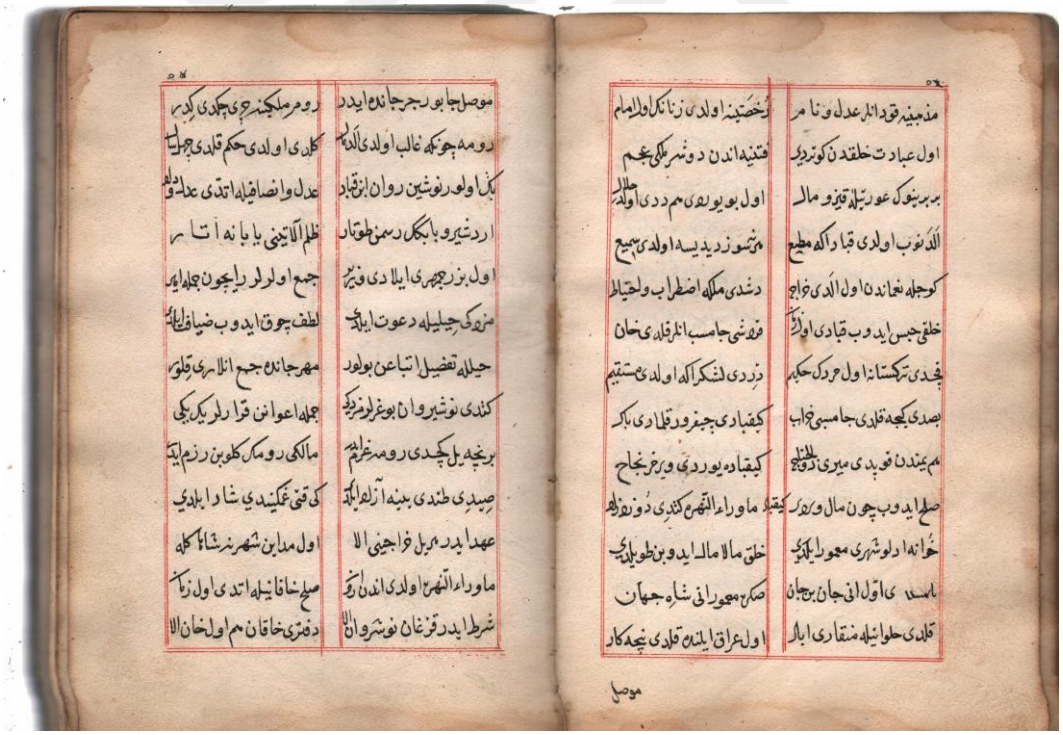

29a - 28b

30a - 29b

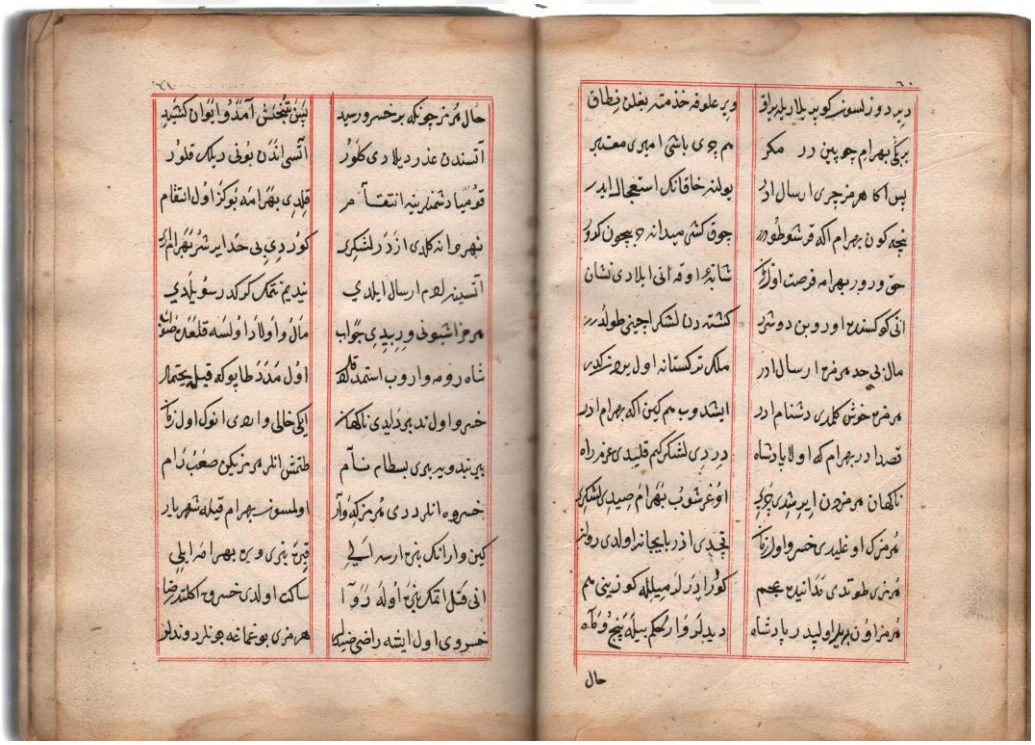

31a - 30b

32a - 31b

33a - 32b

34a - 33b

35a - 34b

36a - 35b

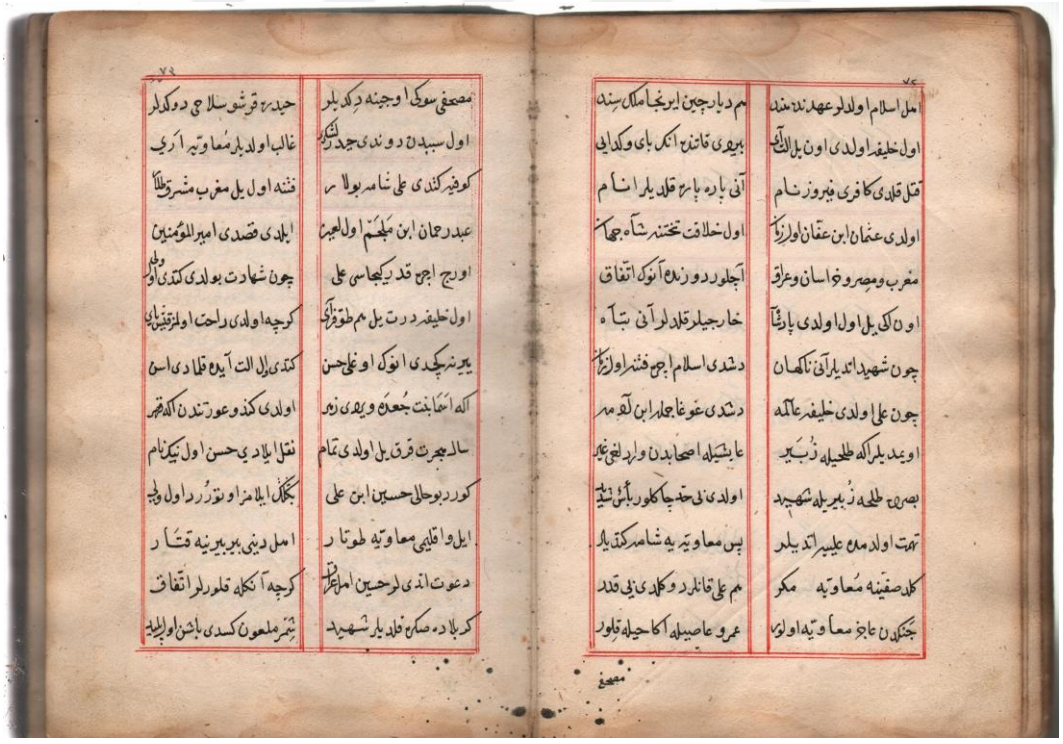

37a - 36b

38a - 37b

39a - 38b

40a - 39b

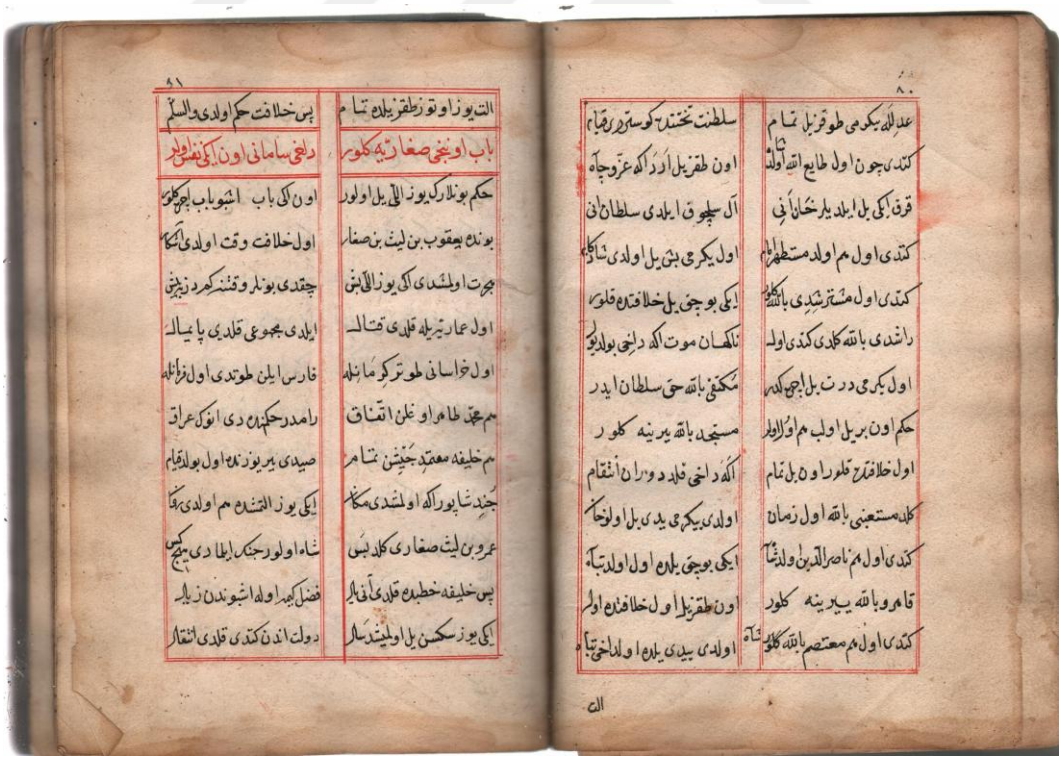

41a - 40b

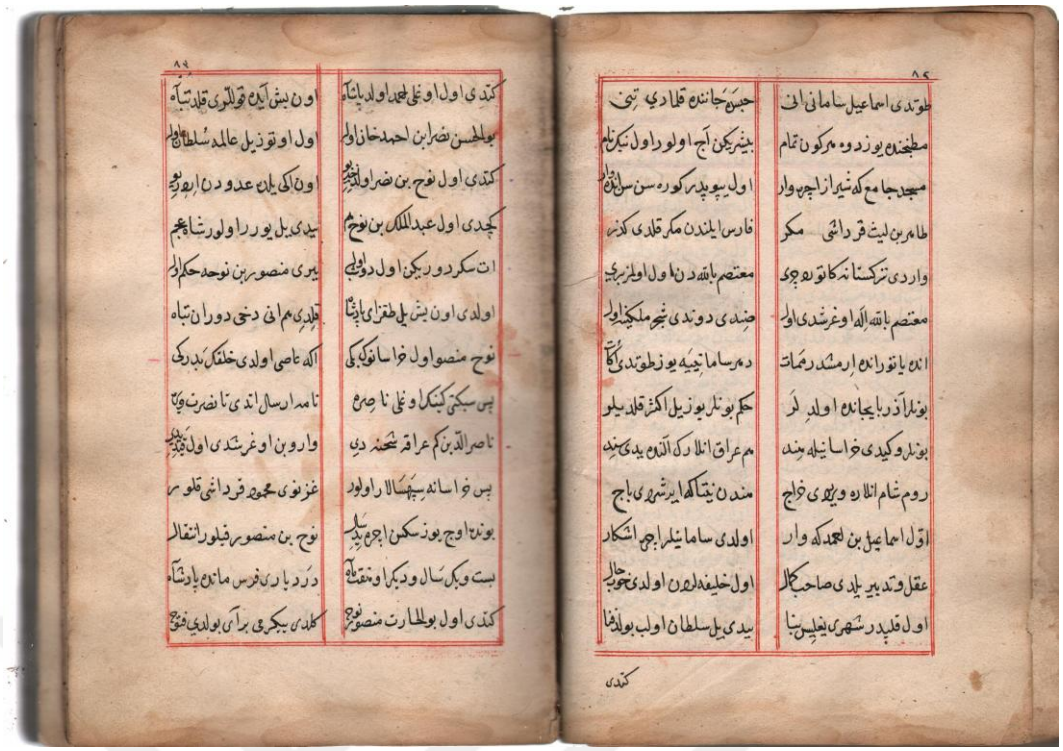

42a - 41b

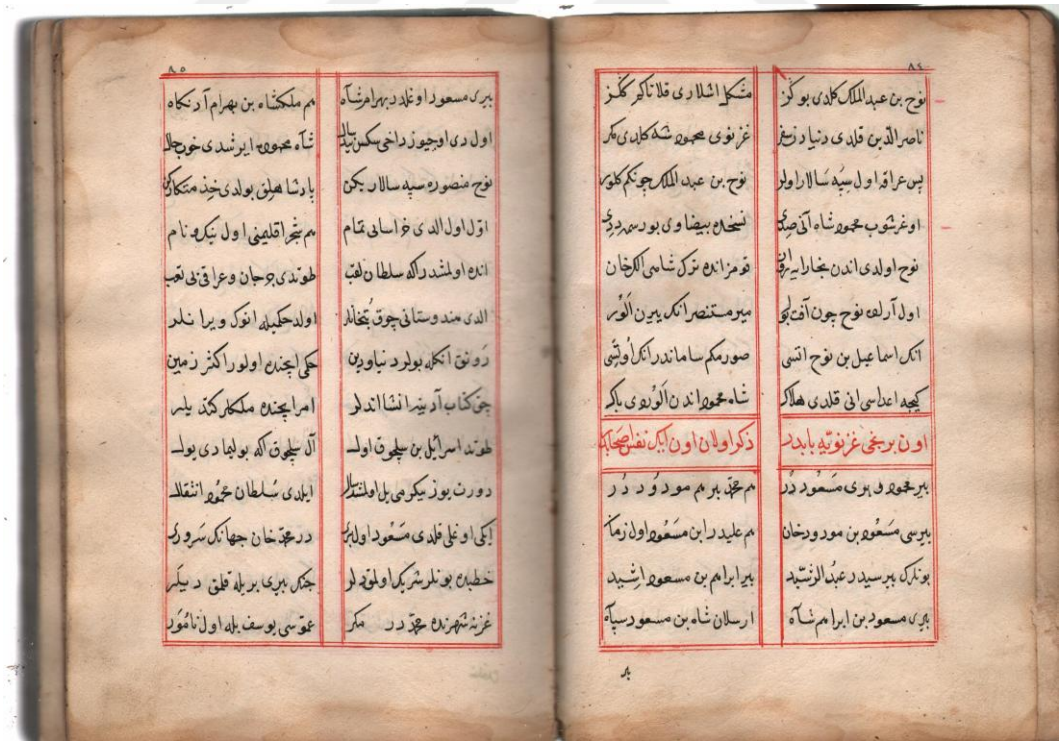

42a - 43b

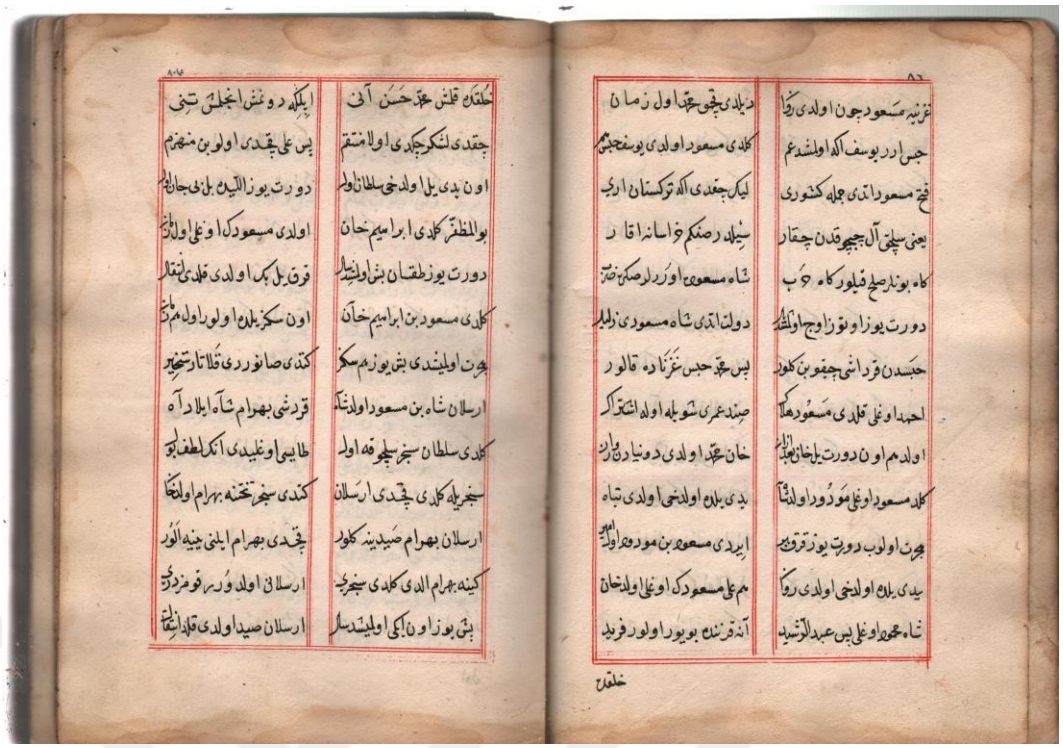

44a - 43b

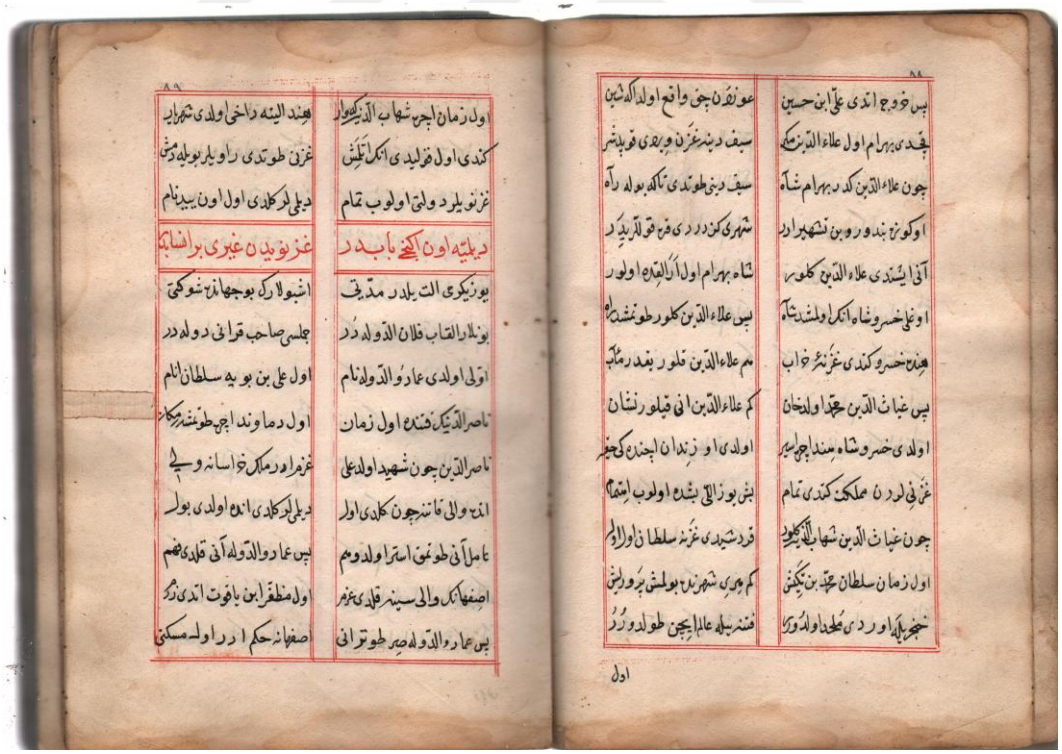

45a - 44b

46a - 45b

47a - 46b

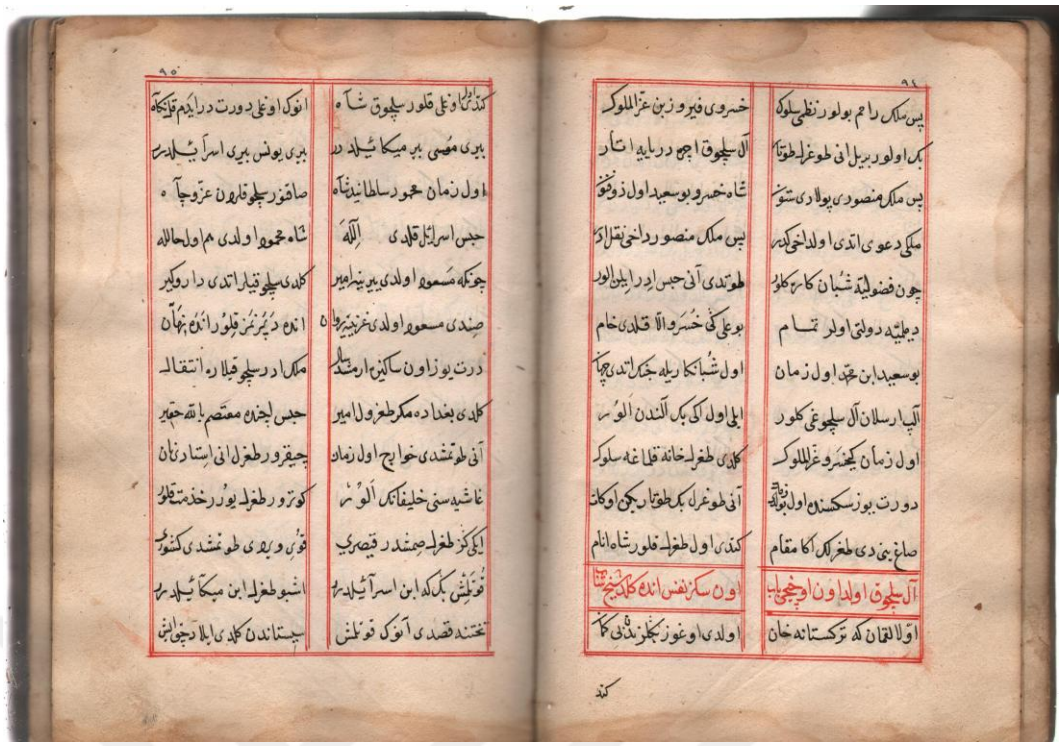

48a - 47b

49a - 48b

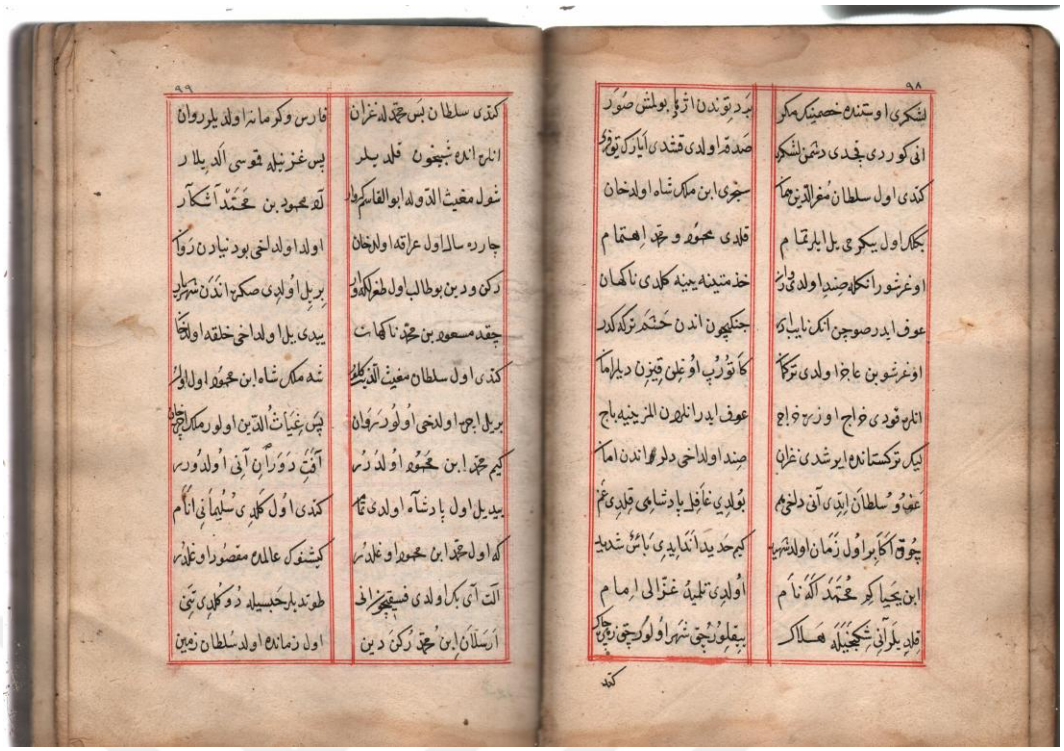

50a - 49b

51a - 50b

52a - 51b

53a - 52b

54a - 53b

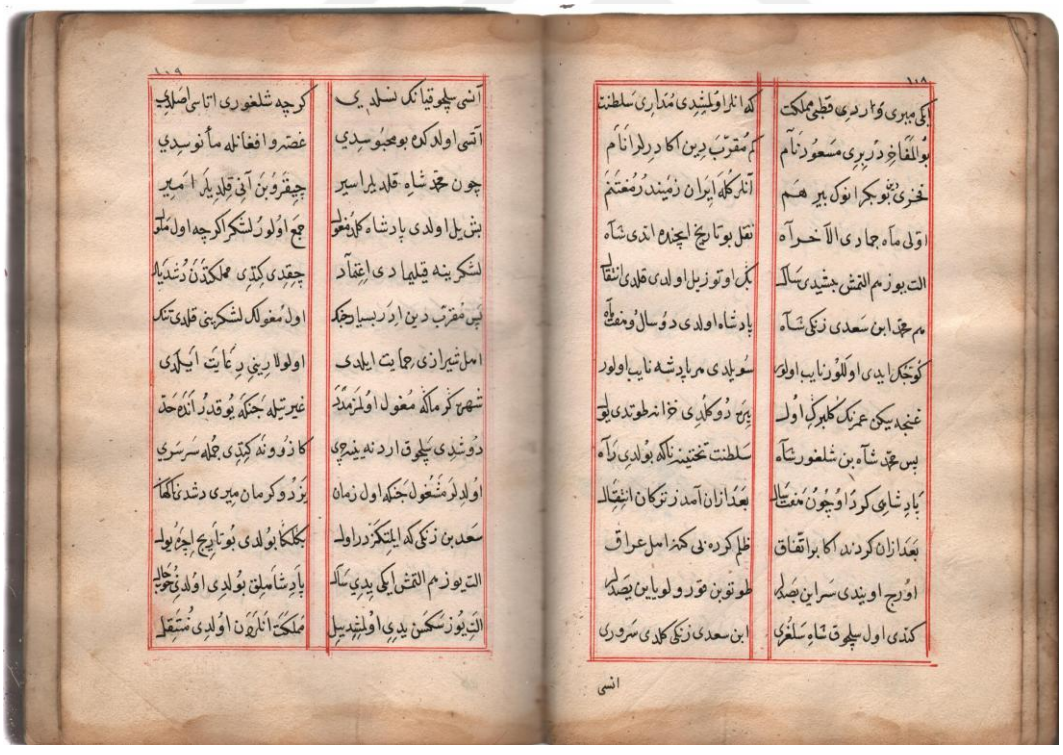

55a - 54b

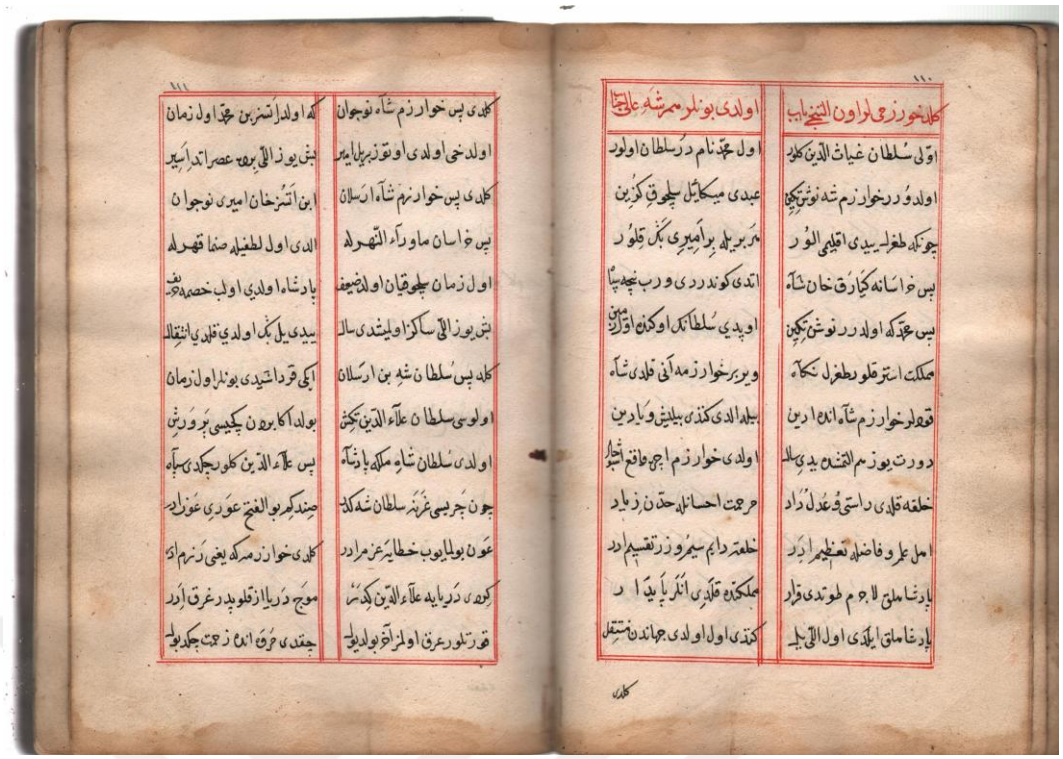

56a - 55b

57a - 56b

58 - 57b

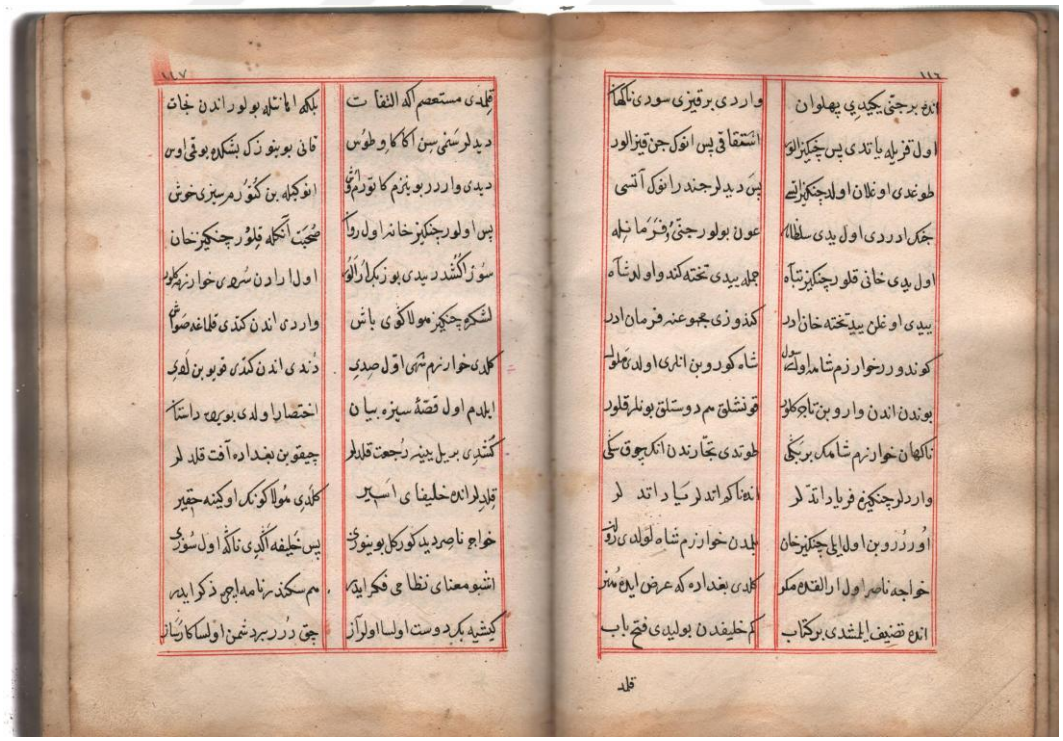

59a - 58b

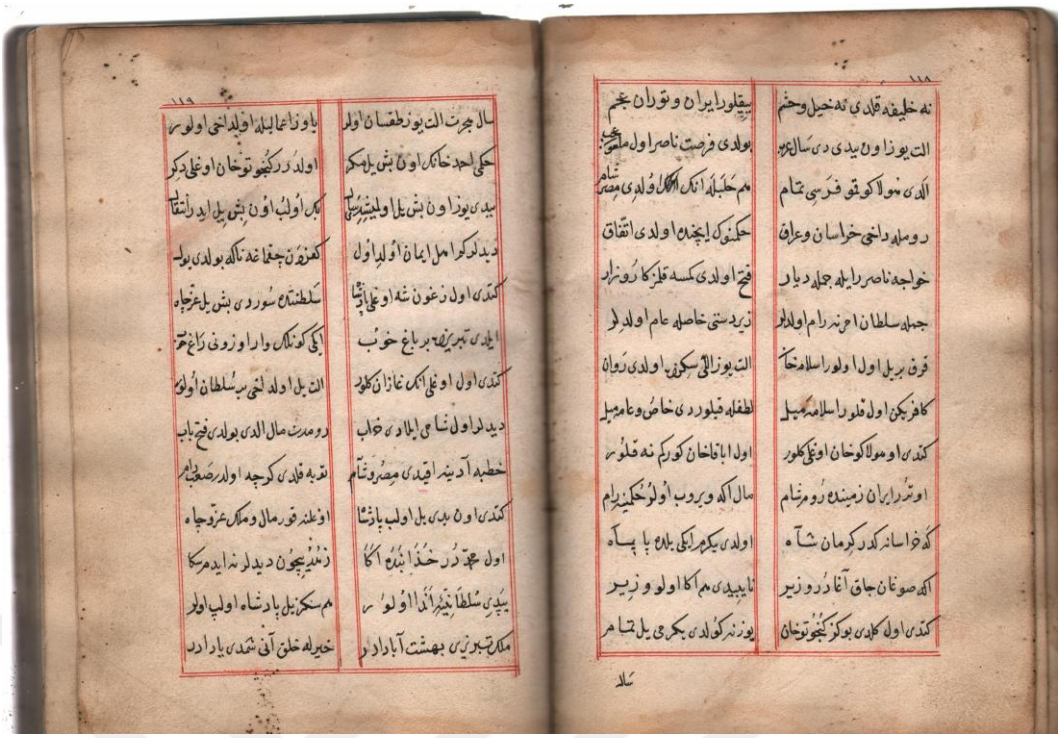

60a - 59b

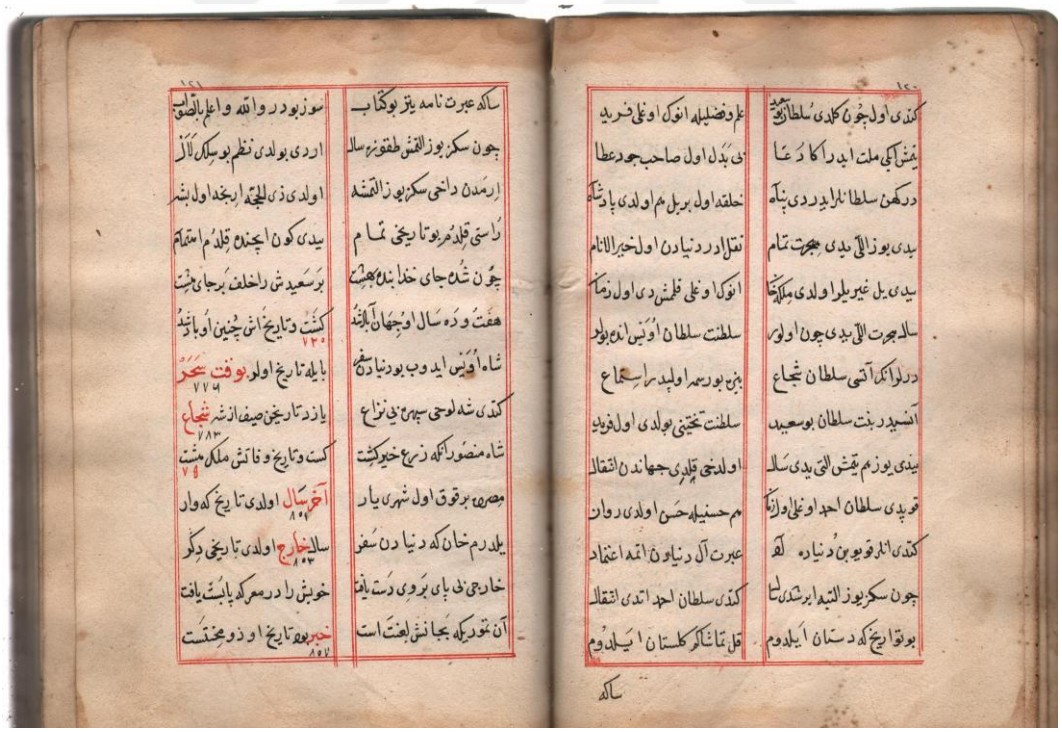

61a - 60b

62a - 61b

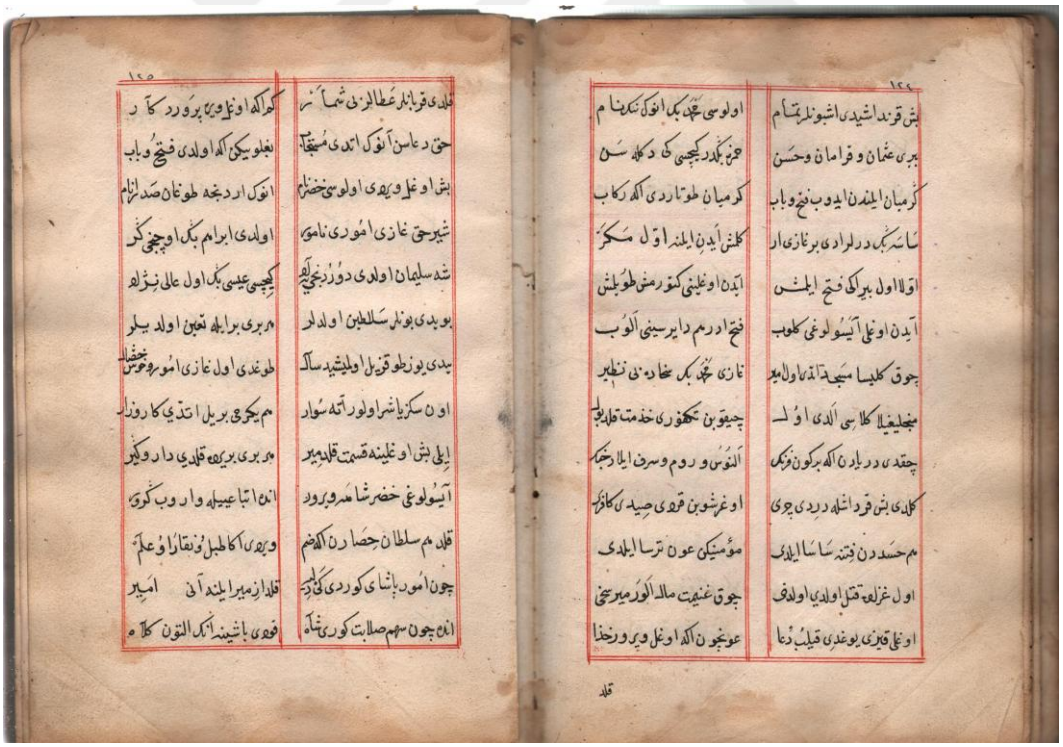

63a - 62b

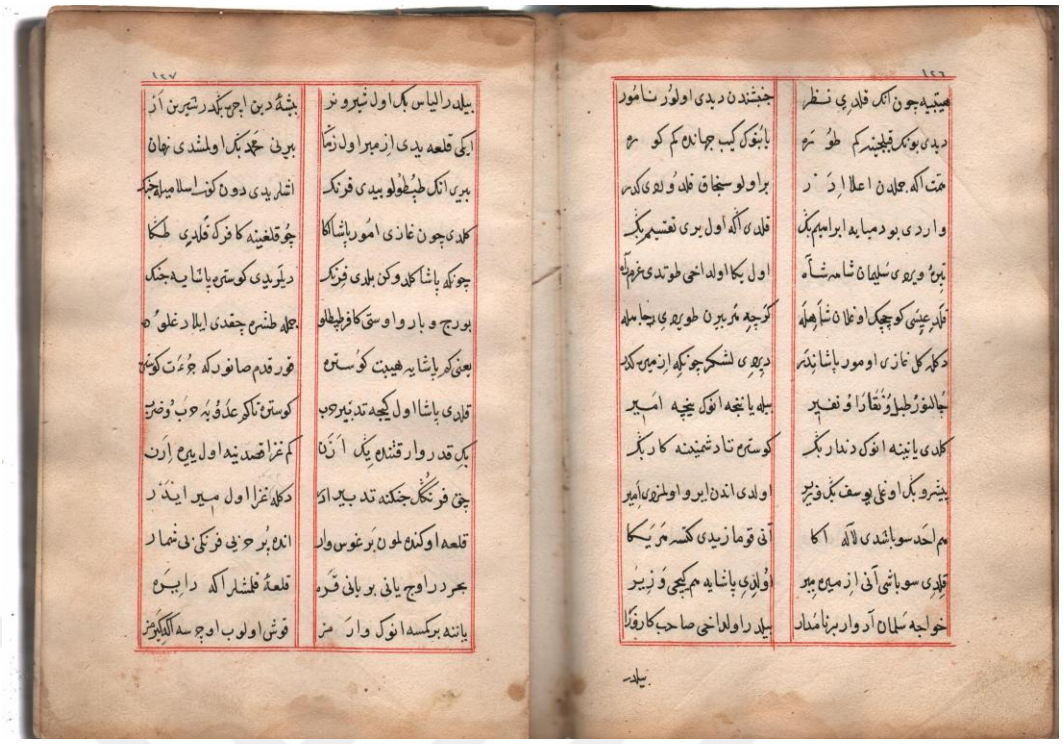

64a - 63b

65a - 64b

66a - 65b

67a - 66b

68a - 67b

69a - 68b

70a - 69b

71a - 70b

72a - 71b

73a - 72b

74a - 73b

75a - 74b

76a - 75b

77a - 76b

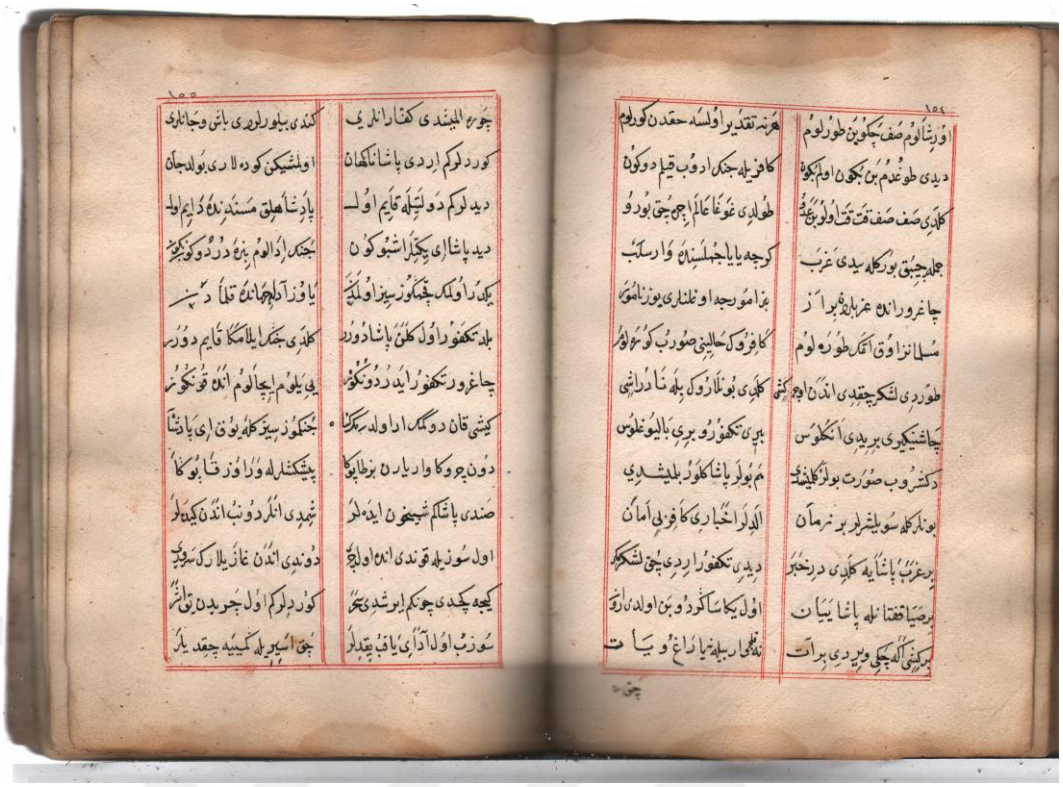

78a - 77b

79a - 78b

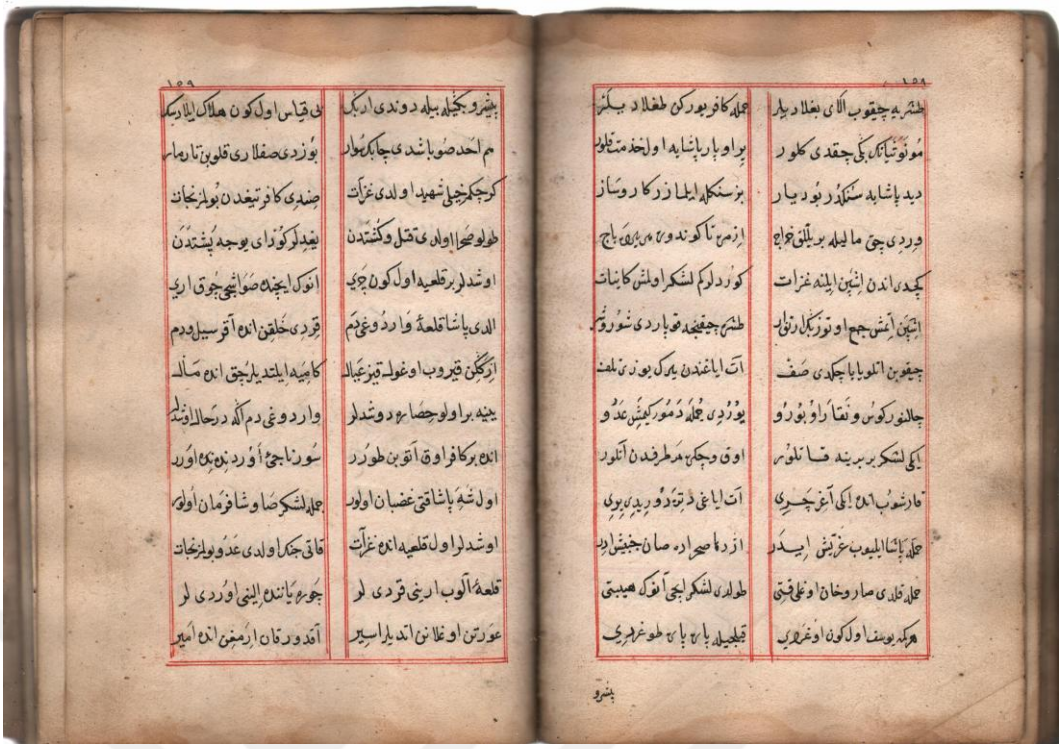

80a - 79b

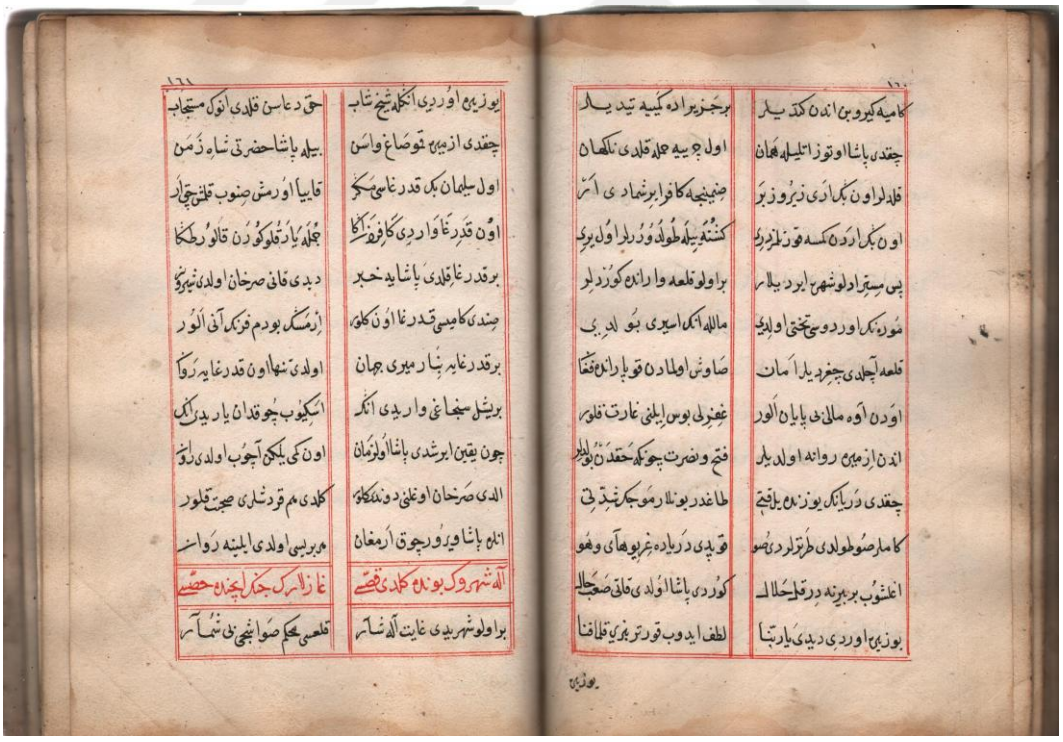

81a - 80b

82a - 81b

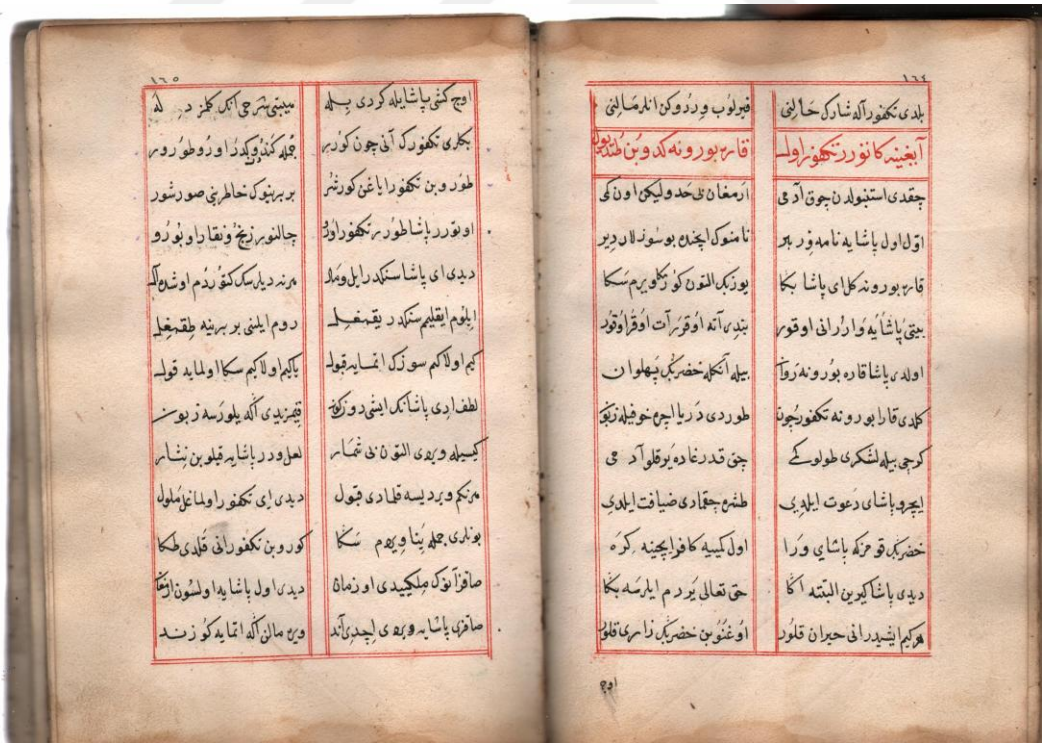

83a - 82b

84a - 83b

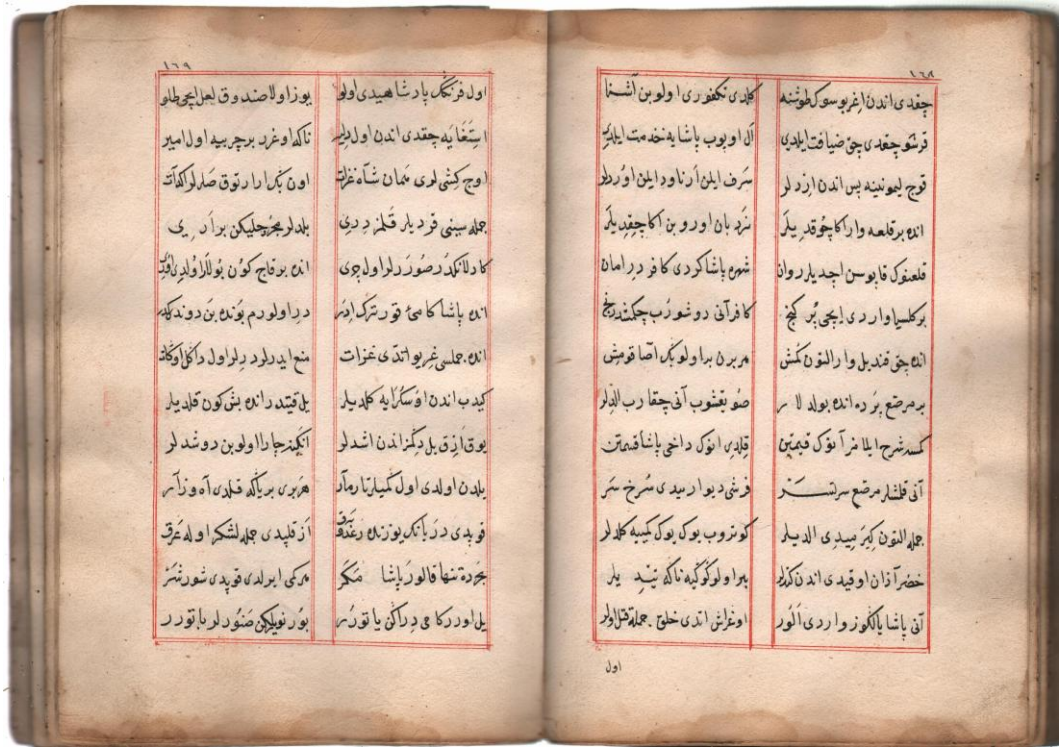

85a - 84b

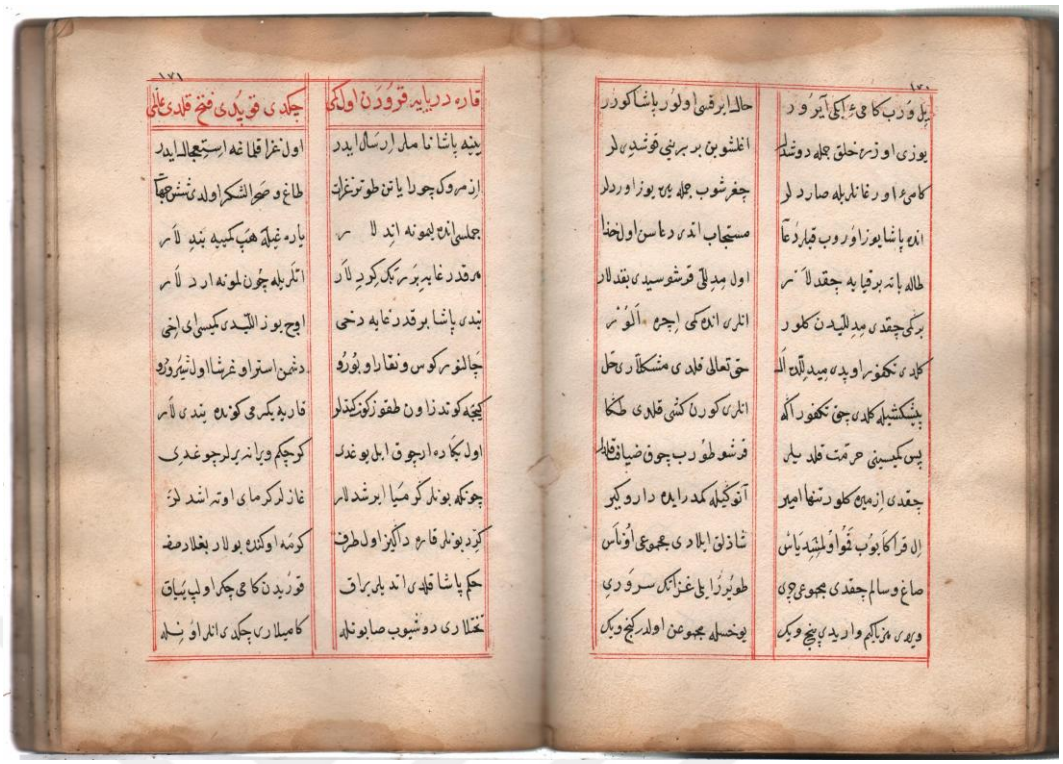

86a - 85b

87a - 86b

88a - 87b

89a - 88b

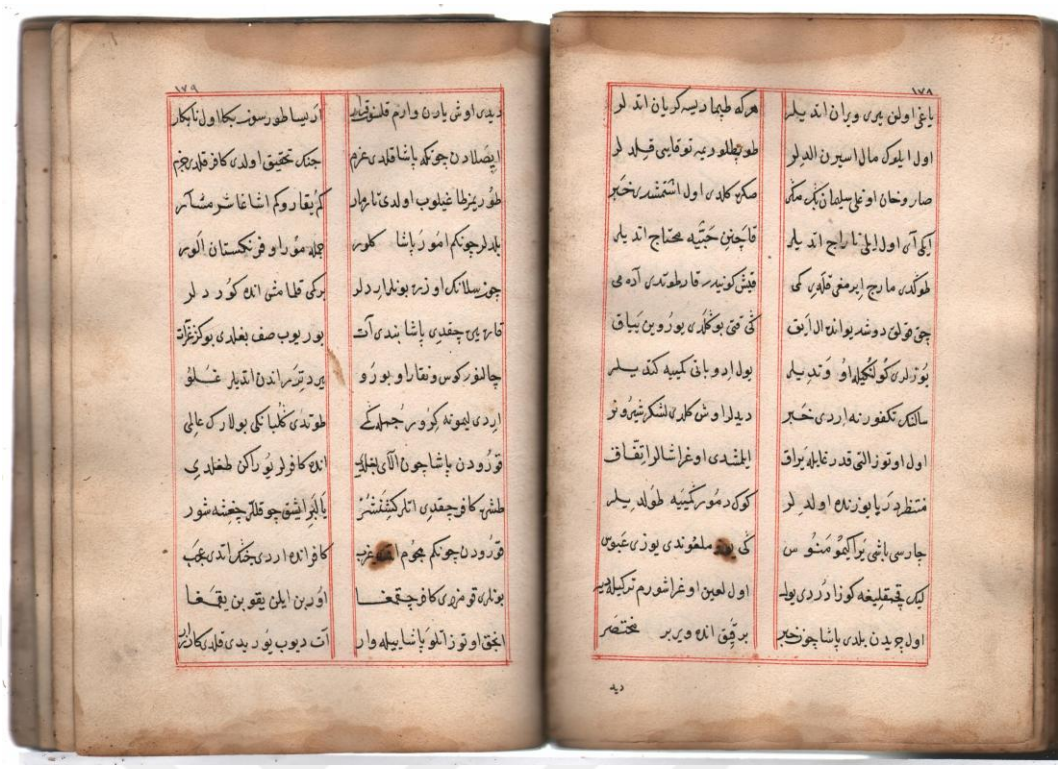

90a - 89b

91a - 90b

92a - 91b

93a - 92b

94a - 93b

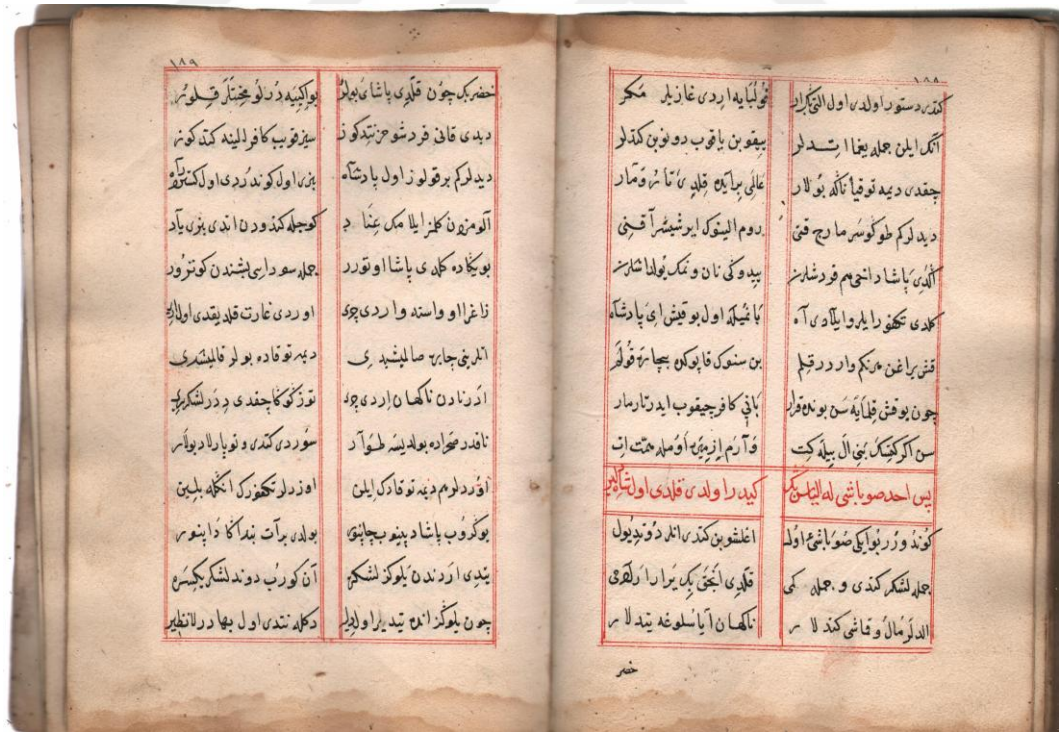

95a - 94b

96a - 95b

97a - 96b

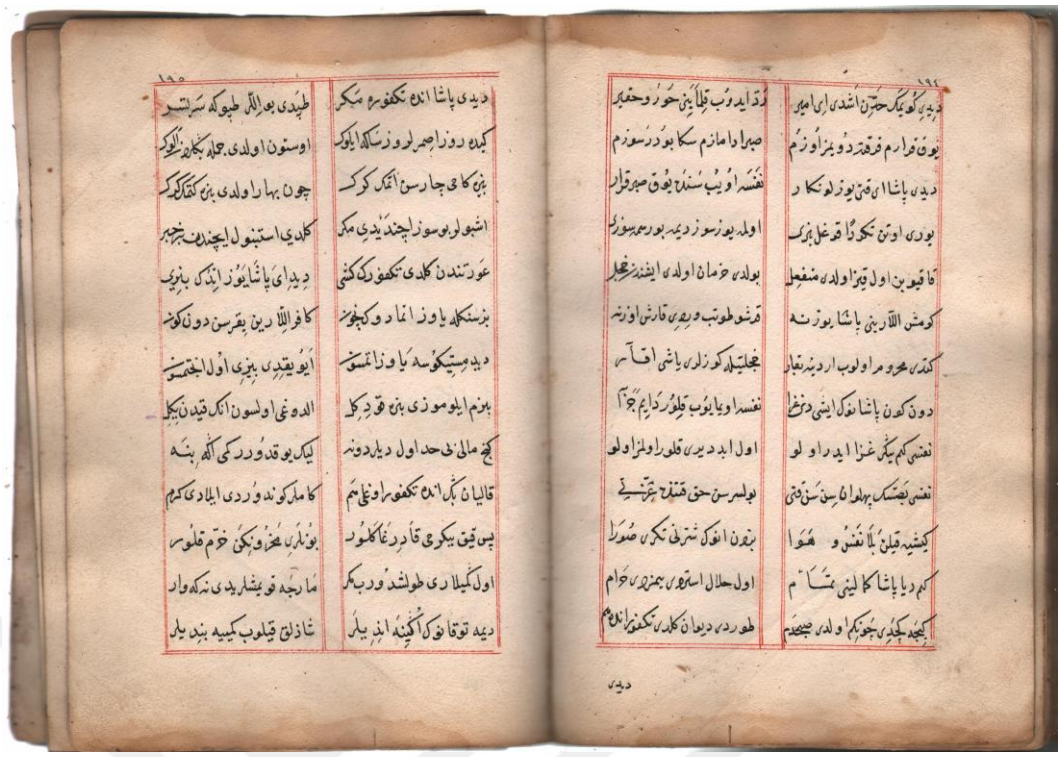

98a - 97b

99a - 98b

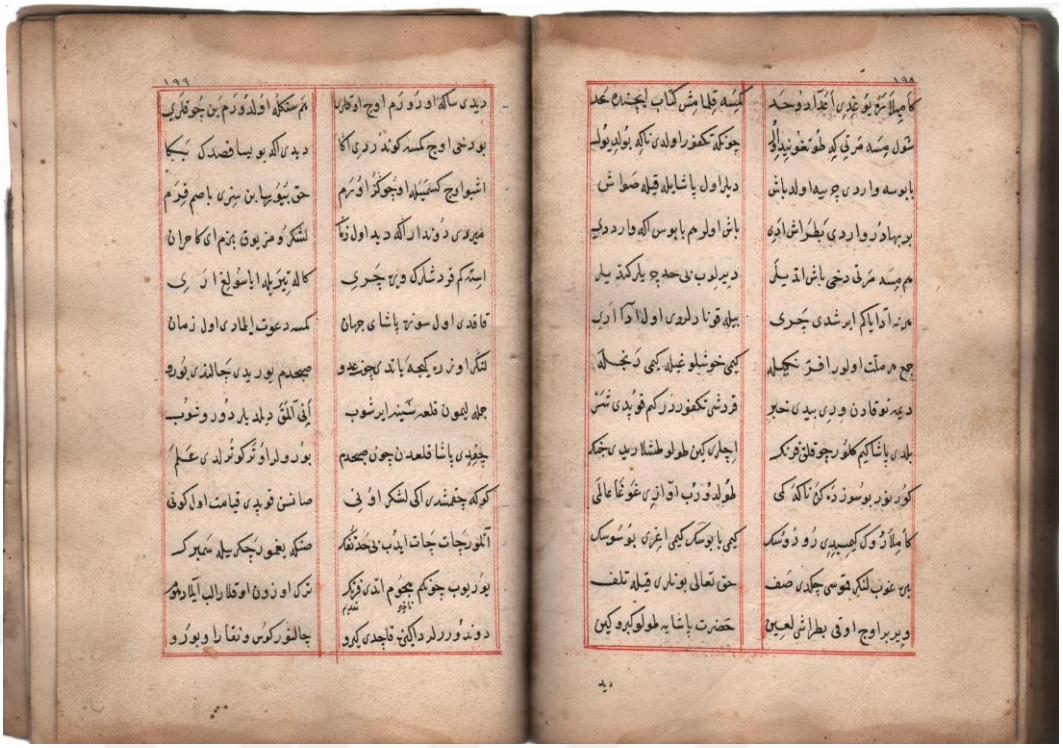

100a - 99b

101a - 100b

102a - 101b

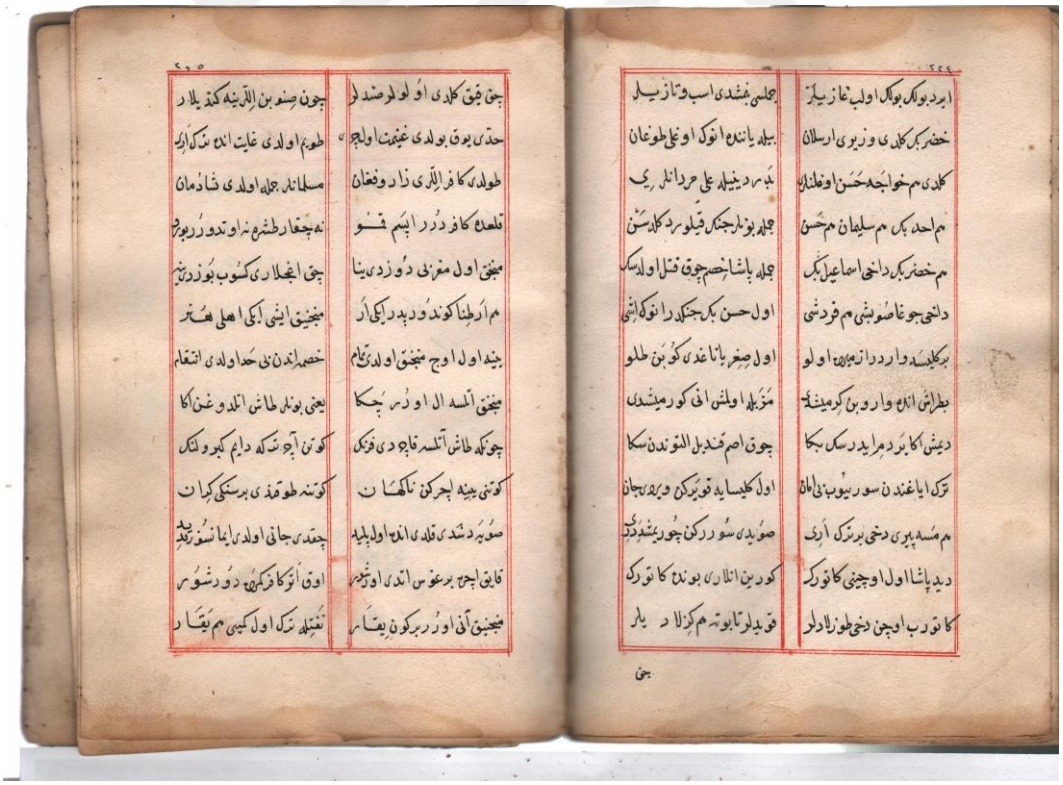

103a - 102b

104a - 103b

105a - 104b

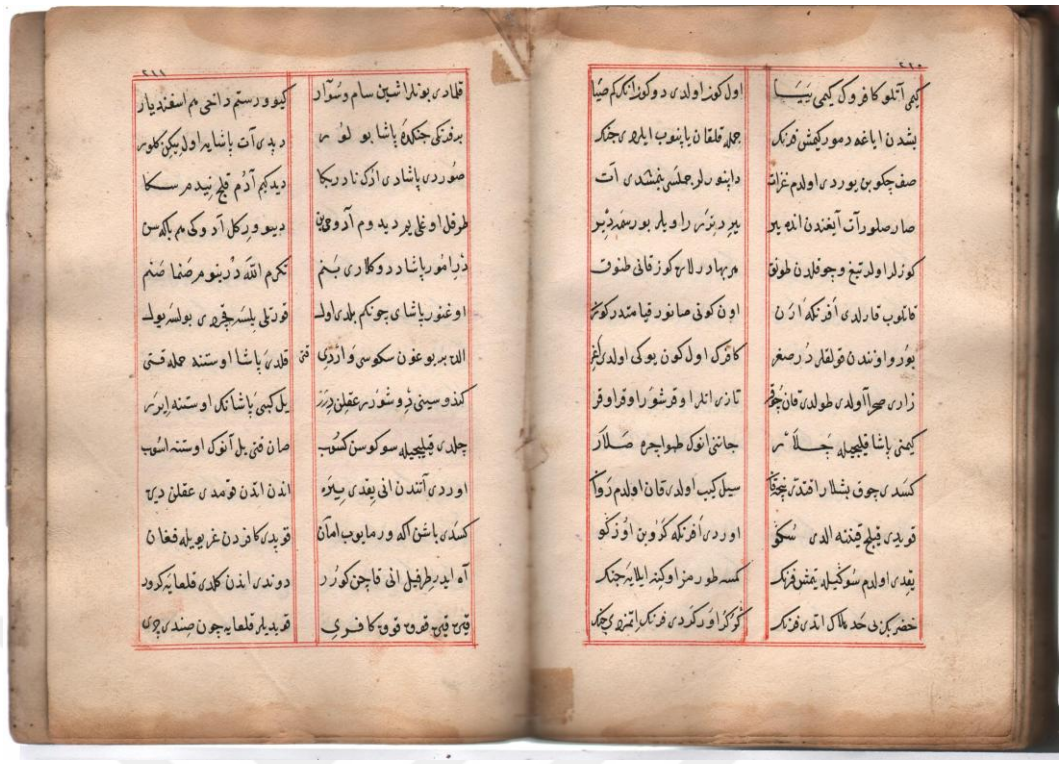

106a - 105b

107a - 106b

108a - 107b

109a - 108b

110a - 109b

111a - 110b

112a - 111b

113a - 112b

114a - 113b

115a - 114b

116a - 115b

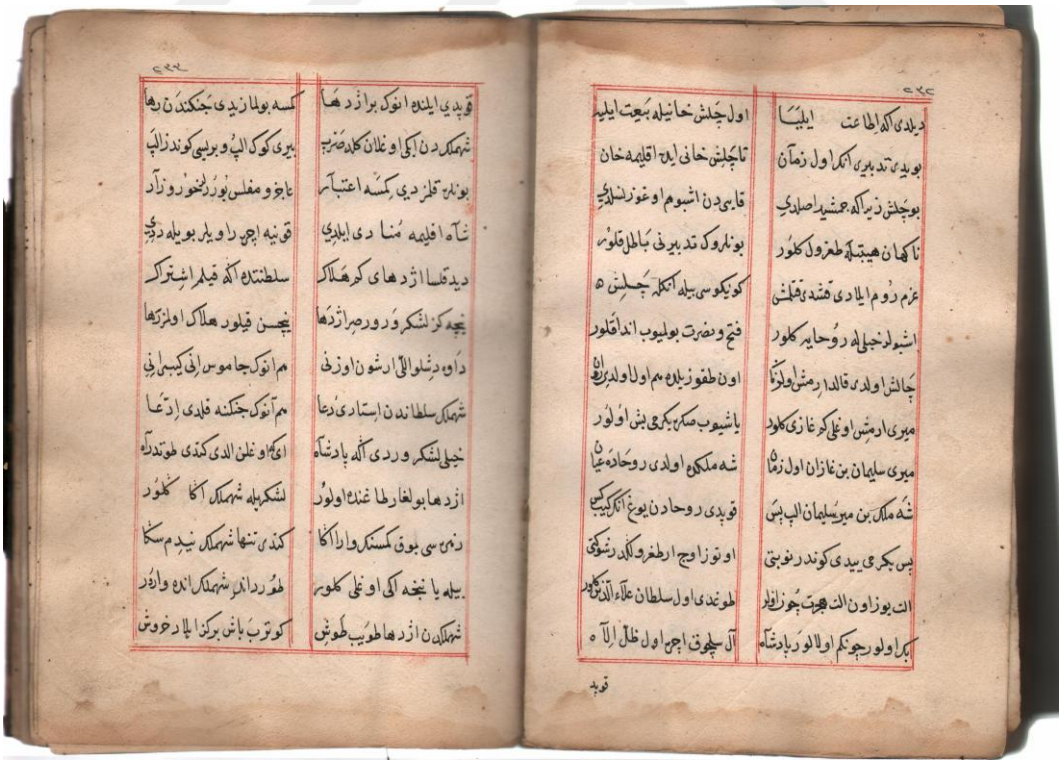

117a - 116b

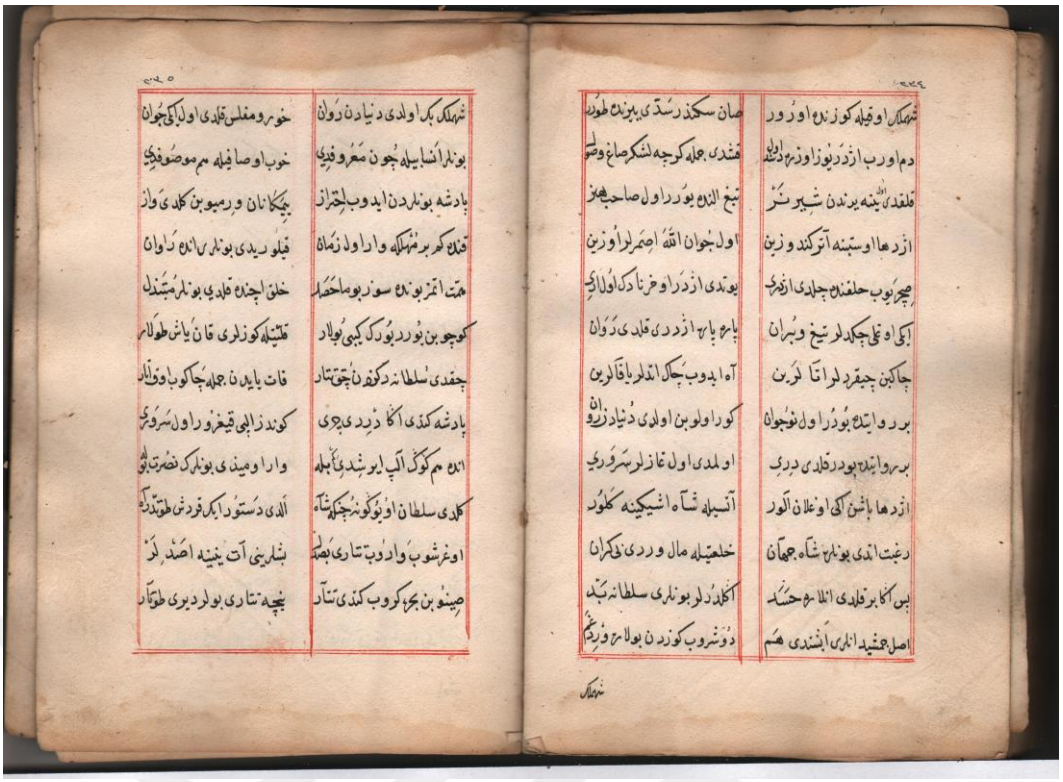

118a - 117b

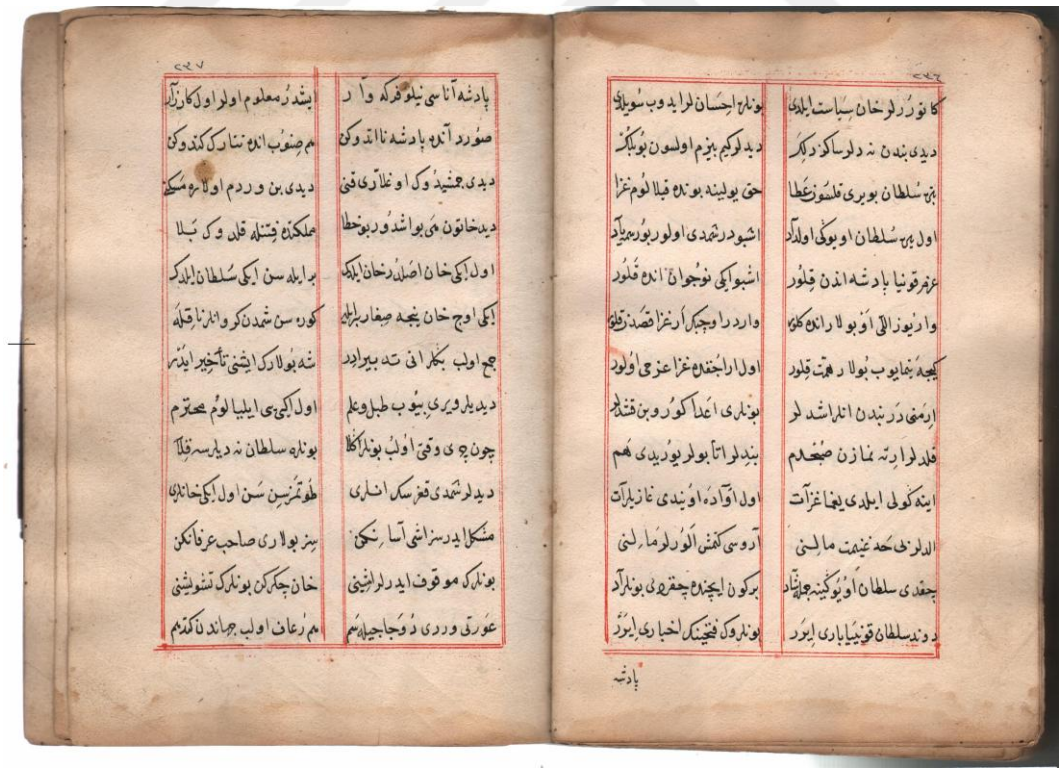

119a - 118b

120a - 119b

121a - 120b

122a - 121b

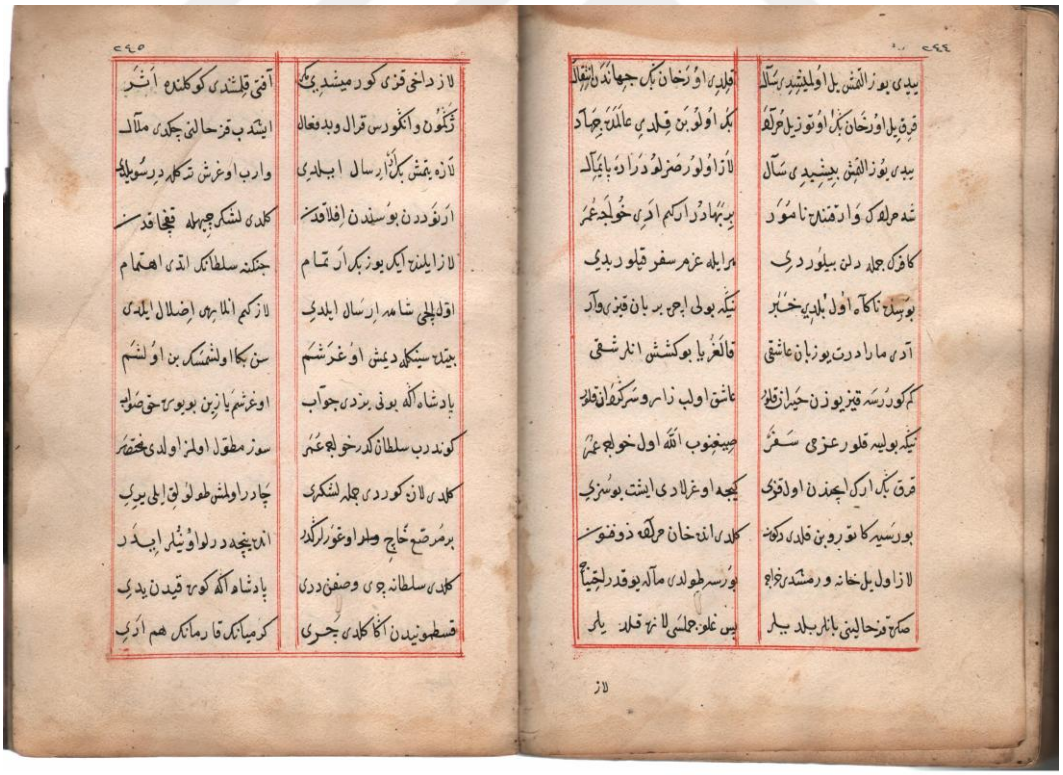

123a - 122b

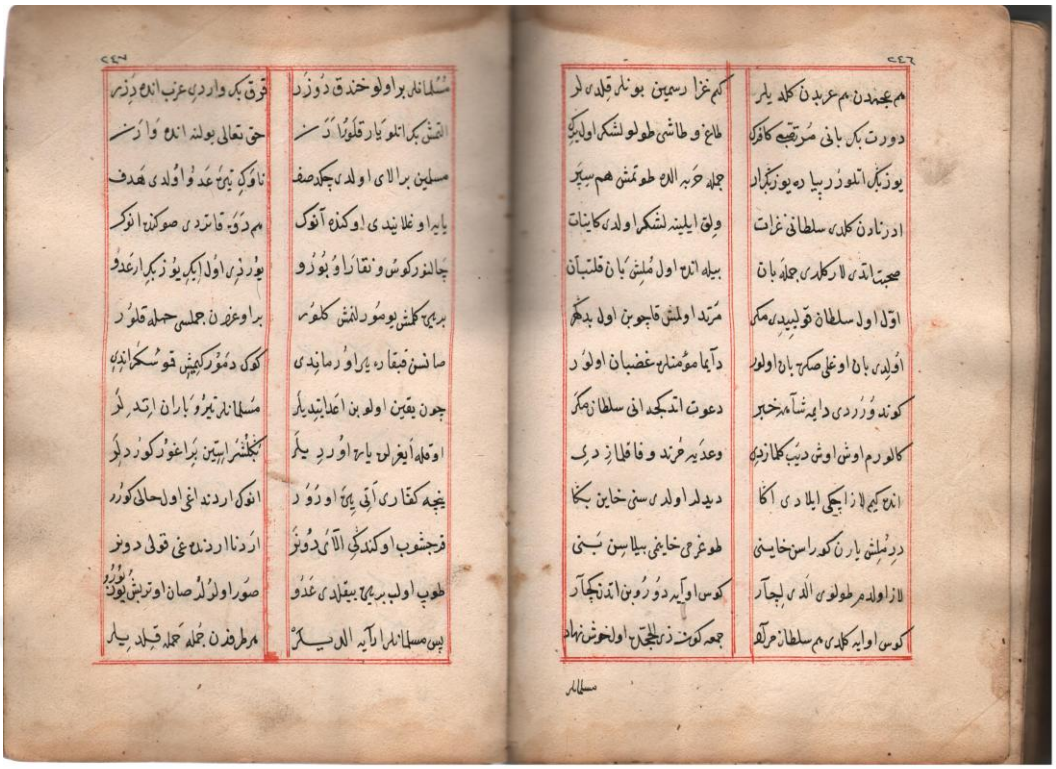

124a - 123b

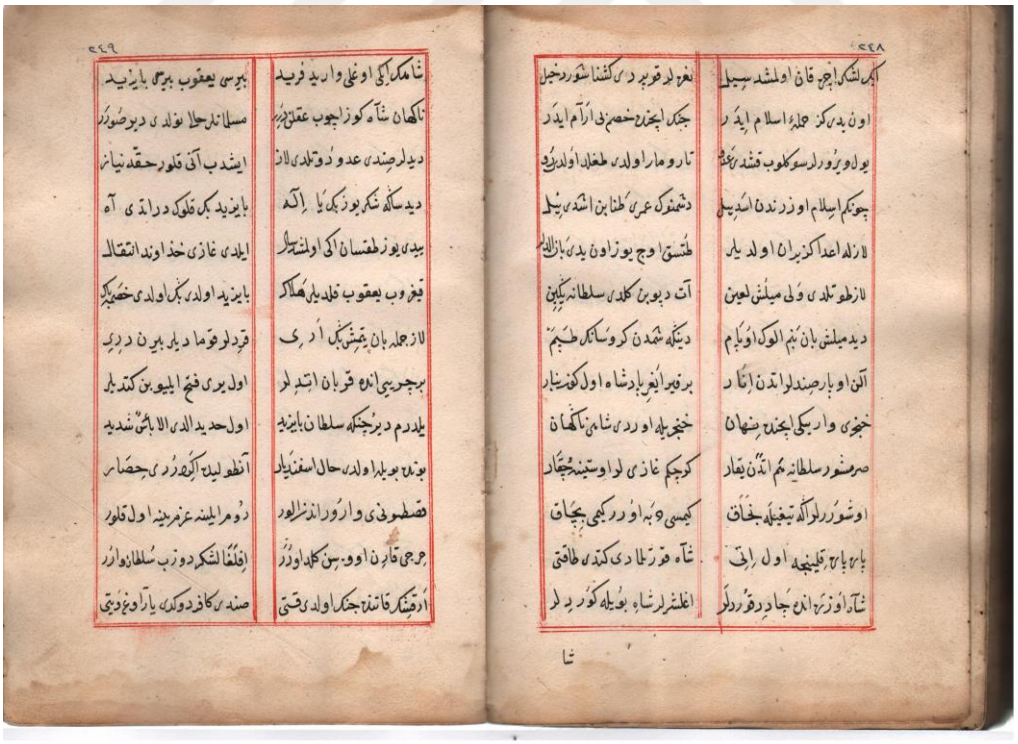

124b - 125a

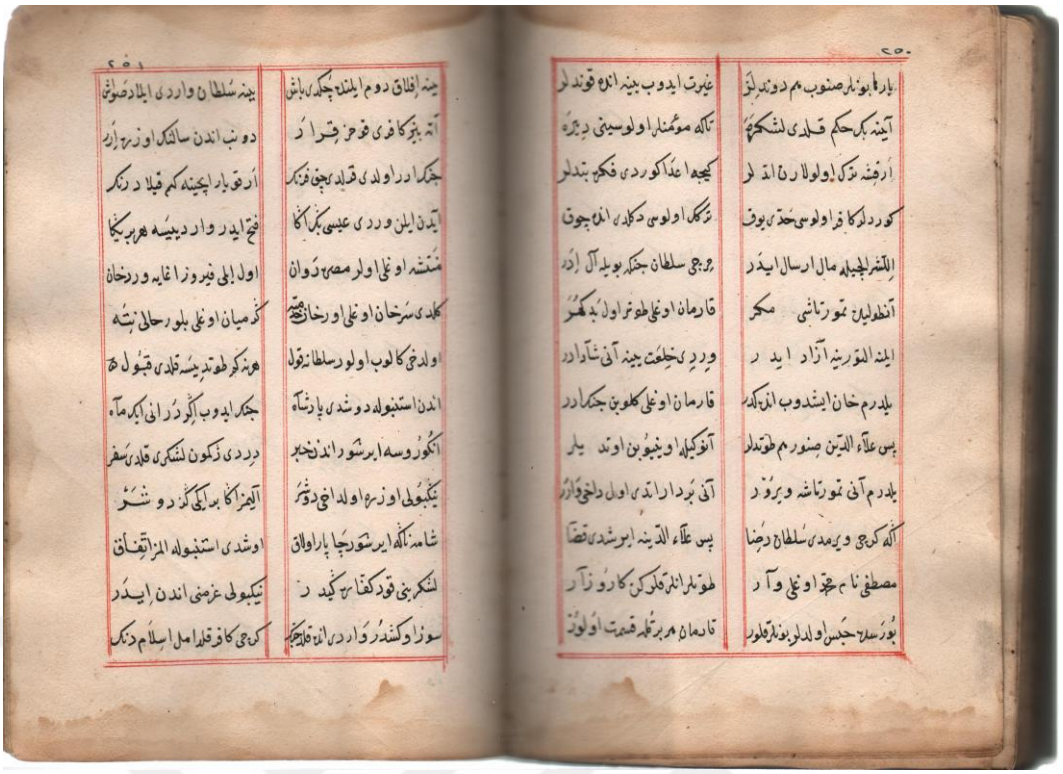

126a - 125b

127a - 126b

128a - 127b

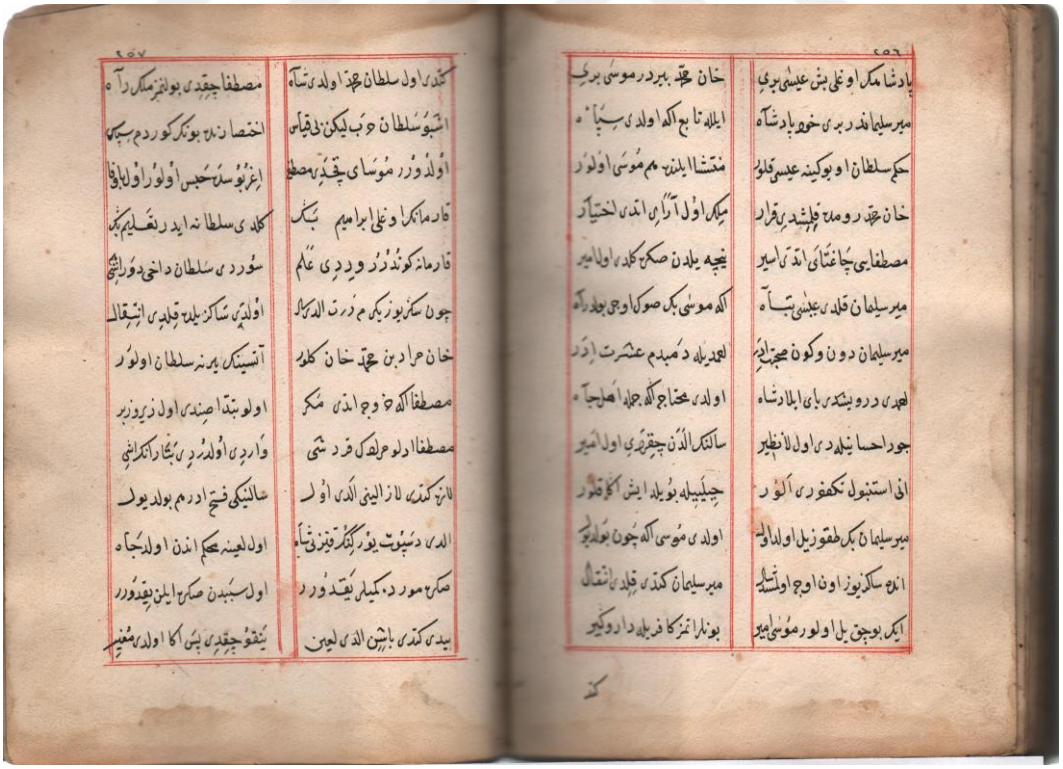

129a - 128b

130a - 129b

131a - 130b

140a - 131b (Aradaki varaklar eksiktir, rika ile sonradan tamamlanmıştır.)

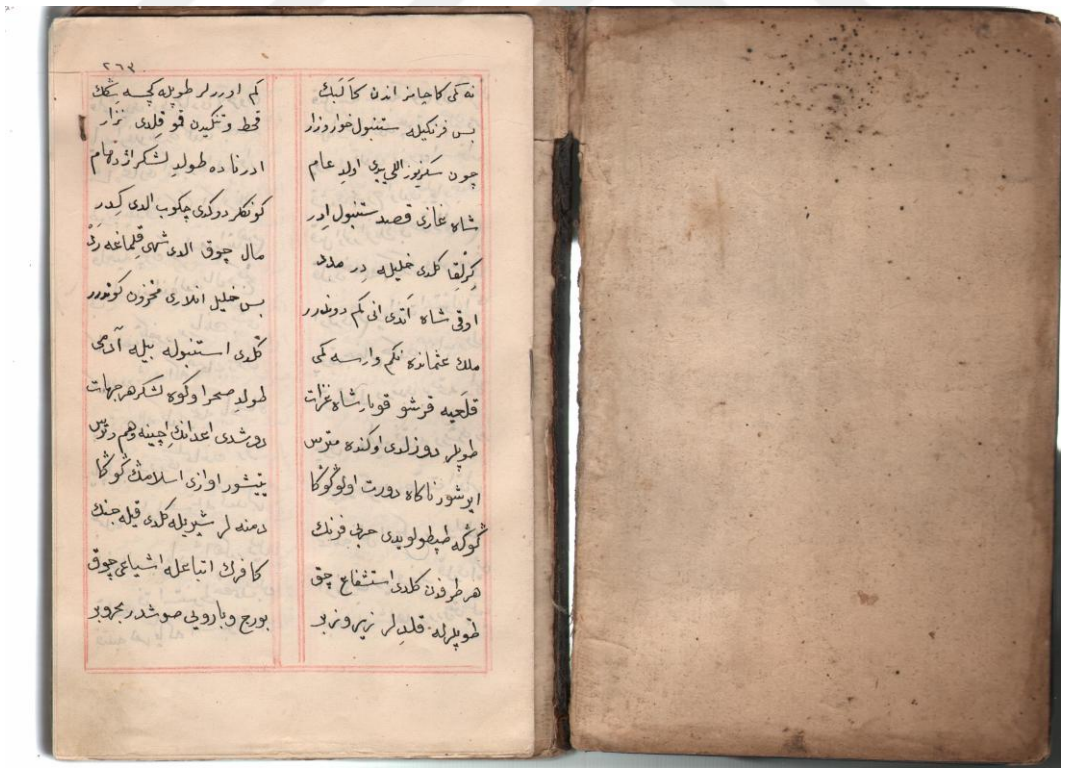

132a

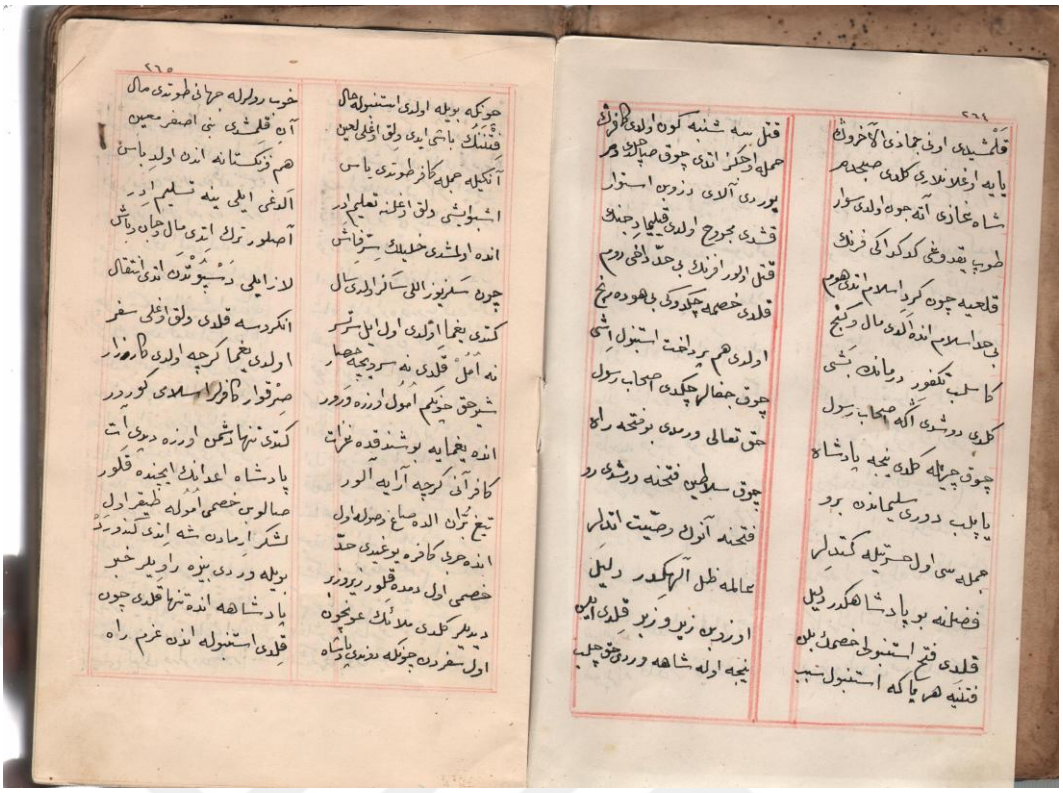

133a - 132b

134a - 133b

135a - 134b

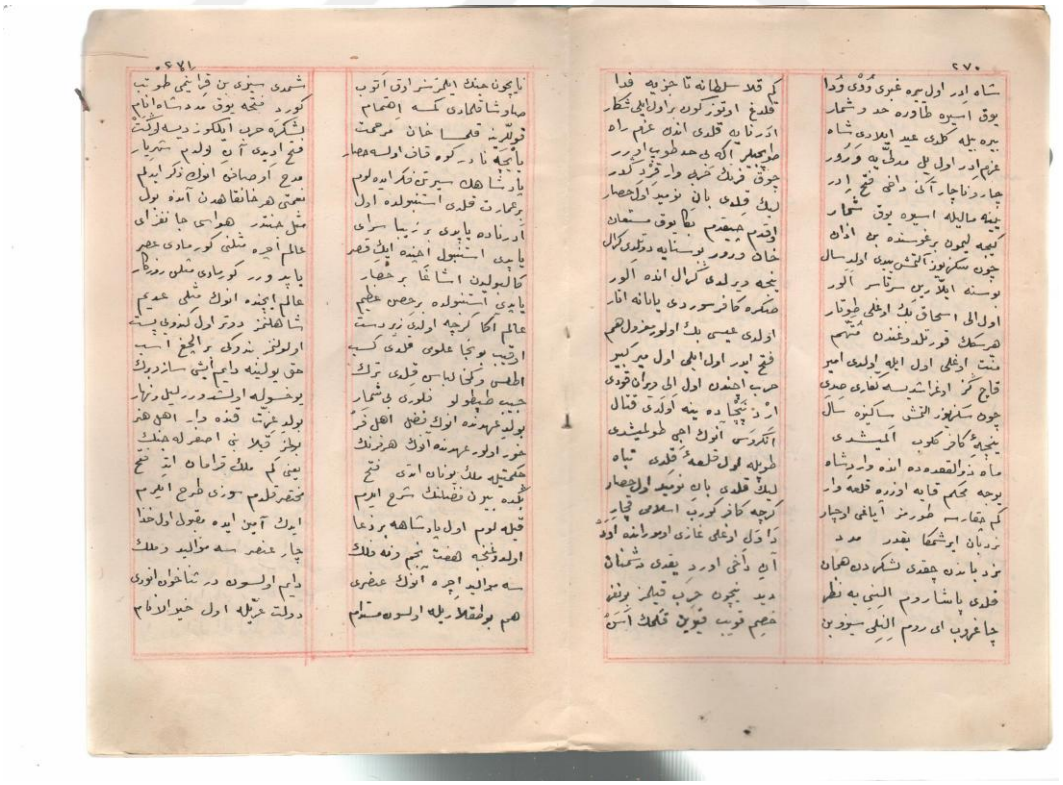

136a - 135b

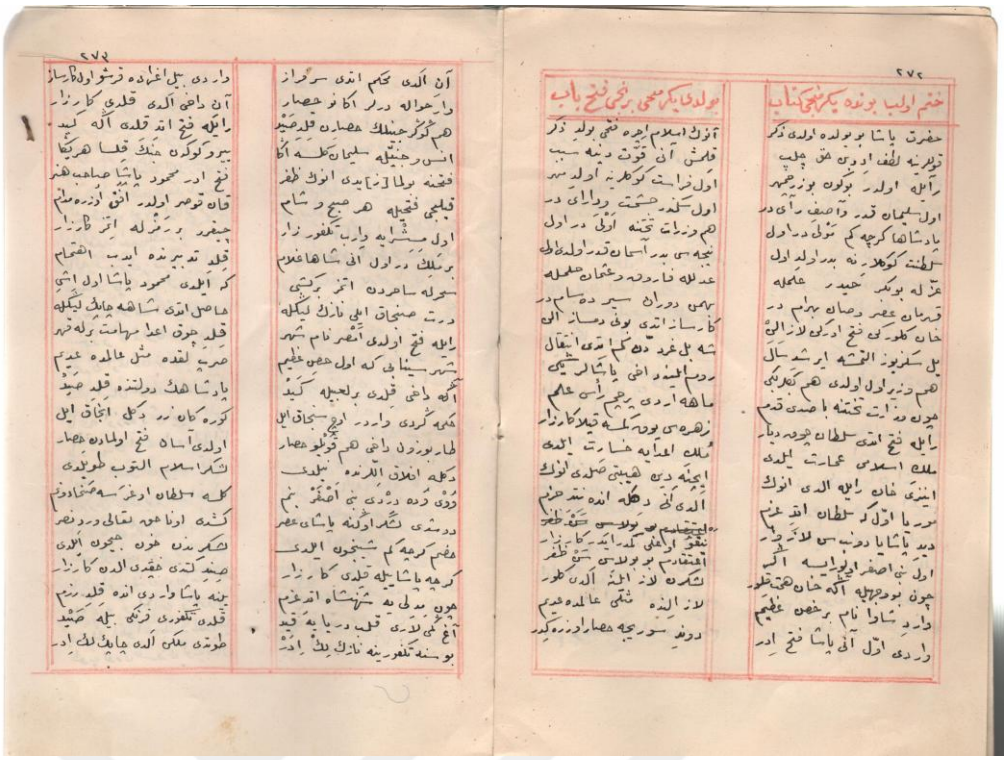

137a - 136b

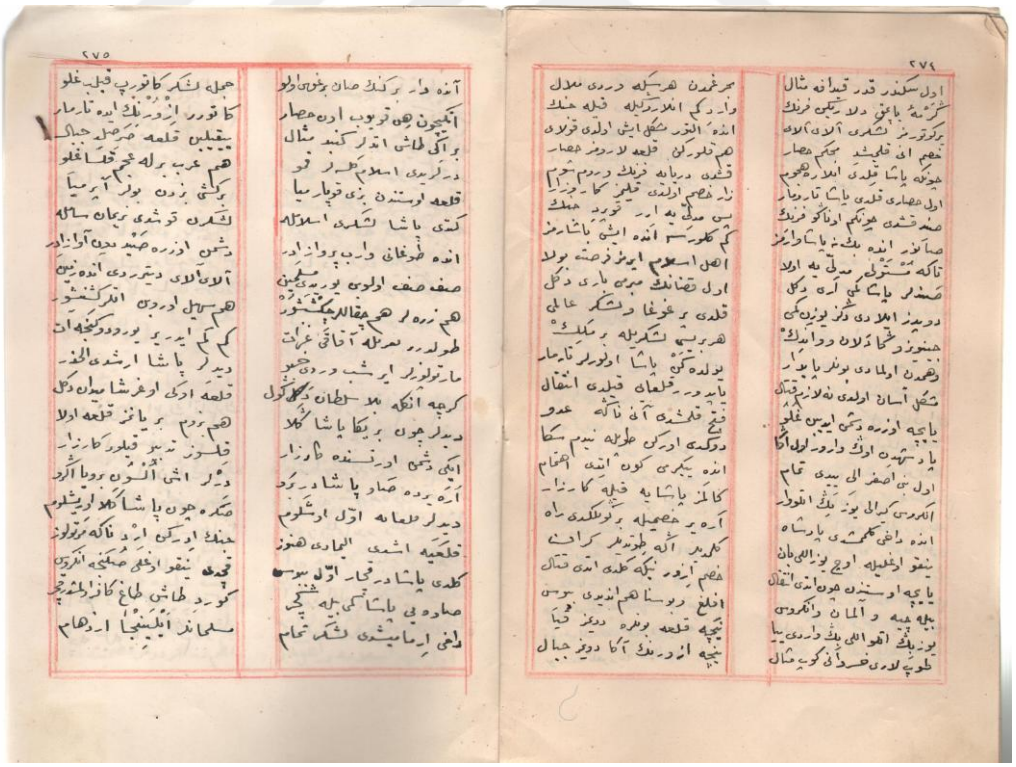

138a - 137b

139a - 138b

6.2 Paris Nüshası (Bibliothèque Nationale de France [BnF], Turc 250)

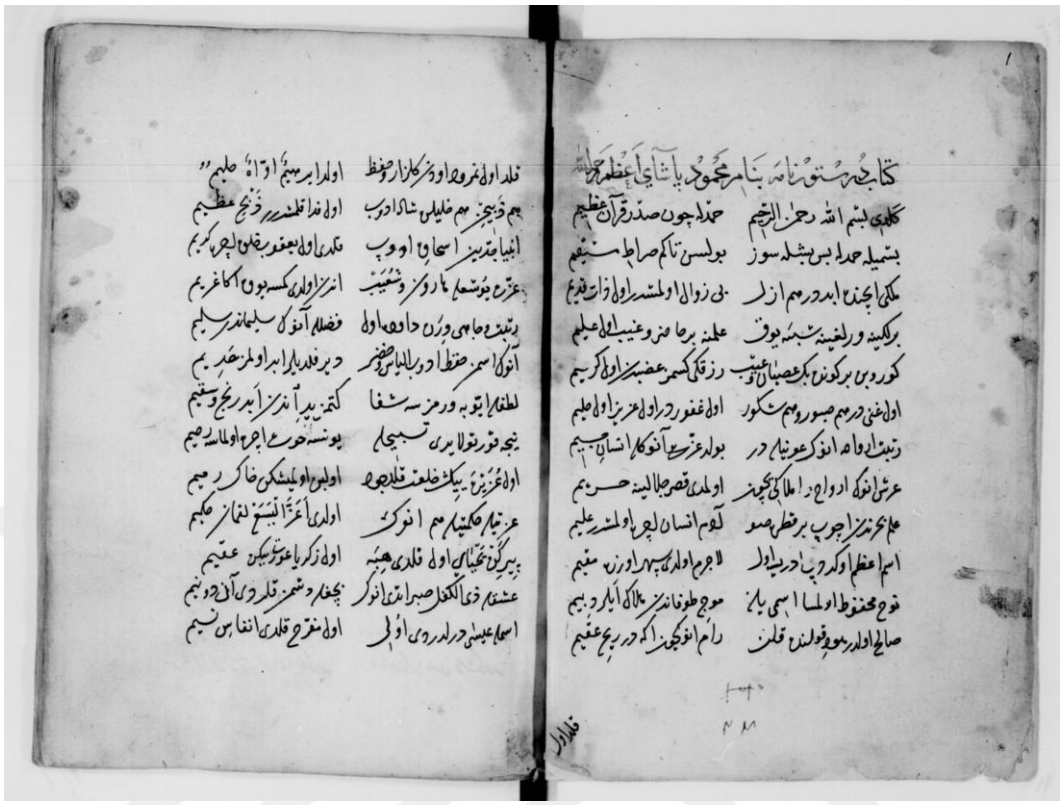

2a - 1b

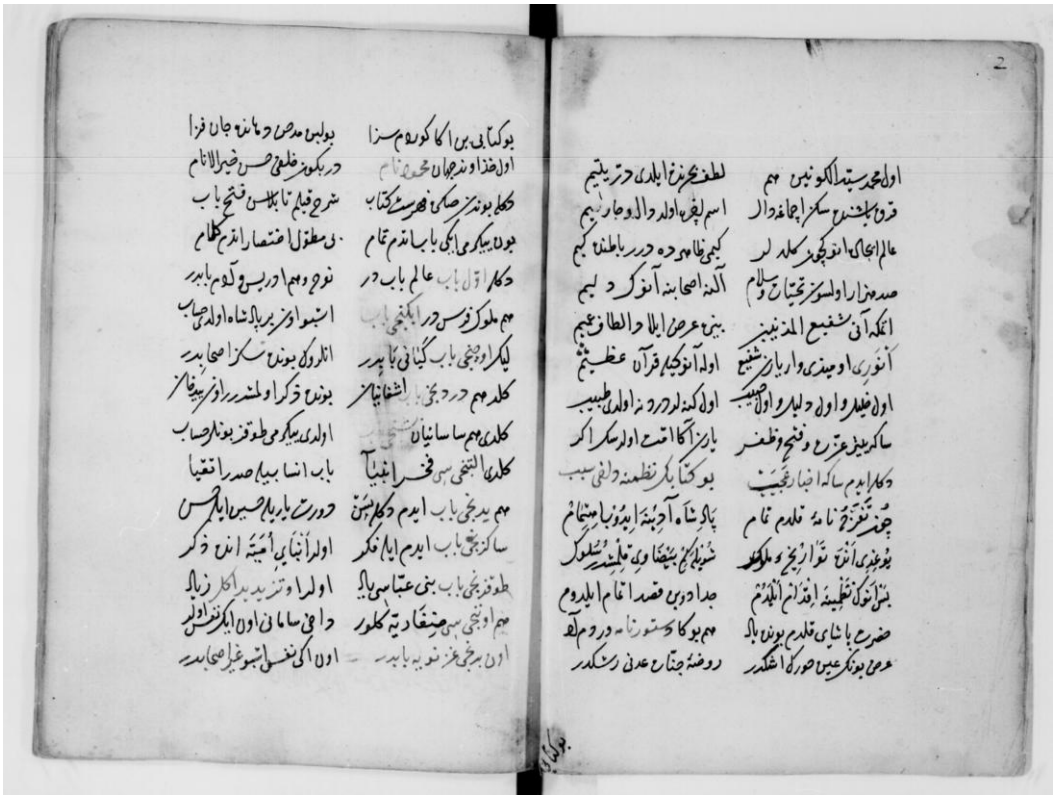

3a - 2b

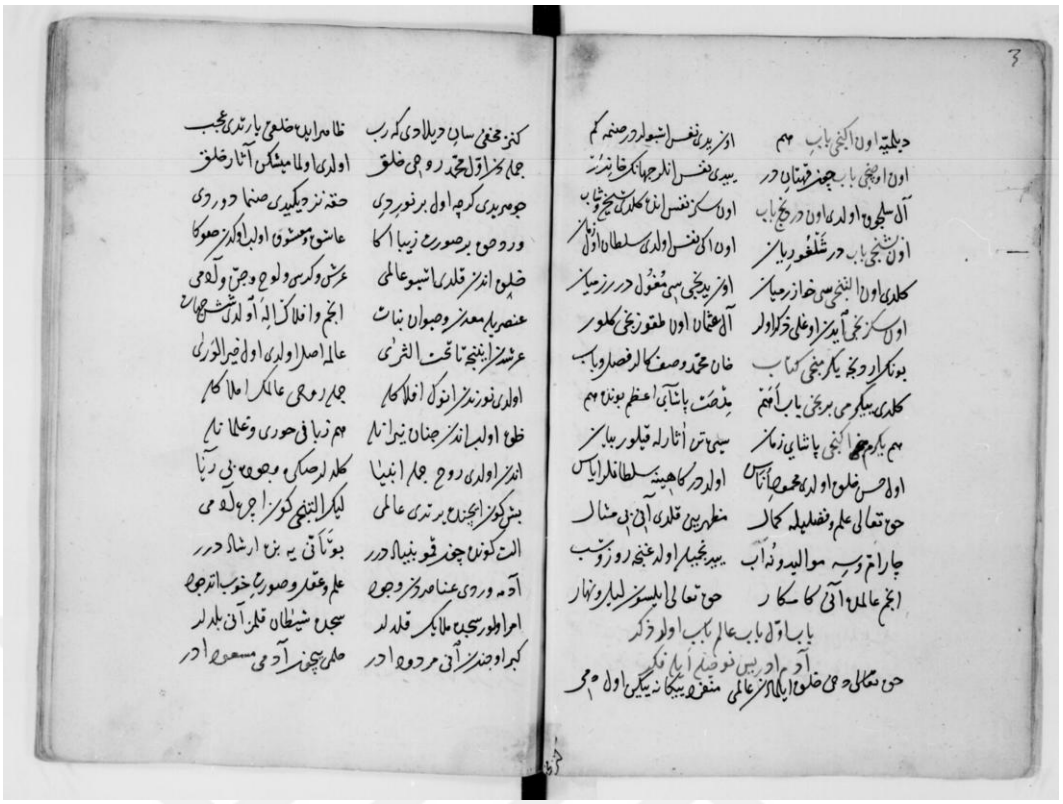

4a - 3b

5a - 4b

6a - 5b

7a - 6b

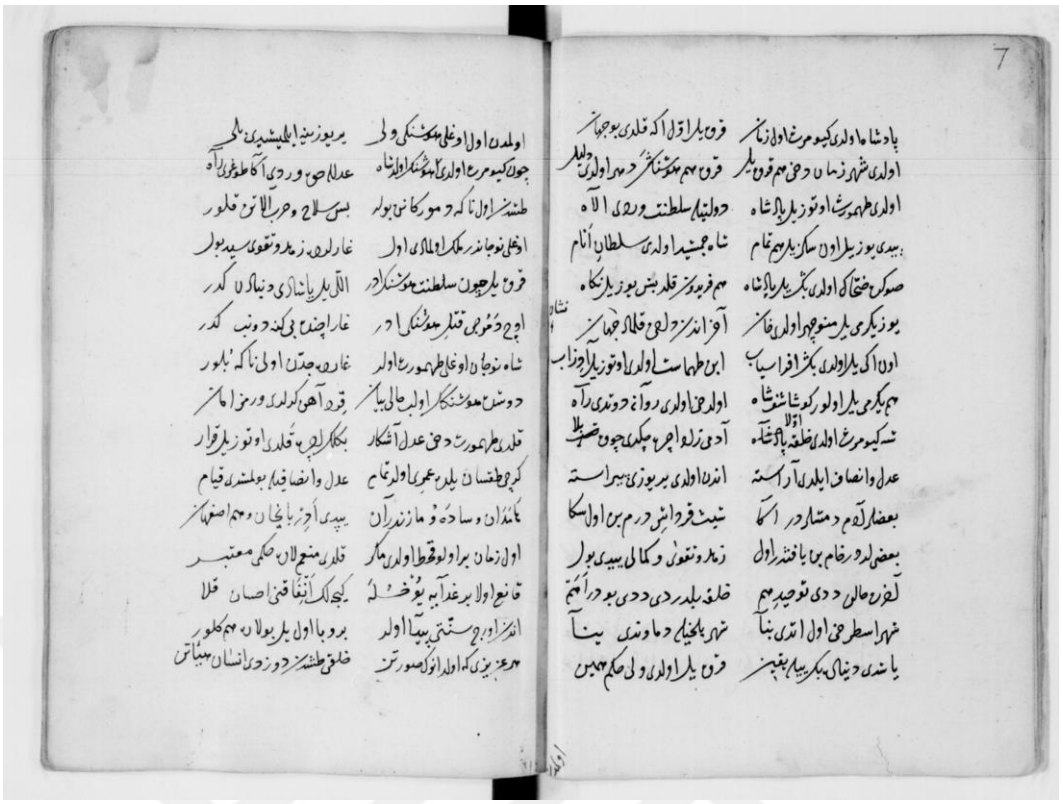

8a - 7b

9a - 8b

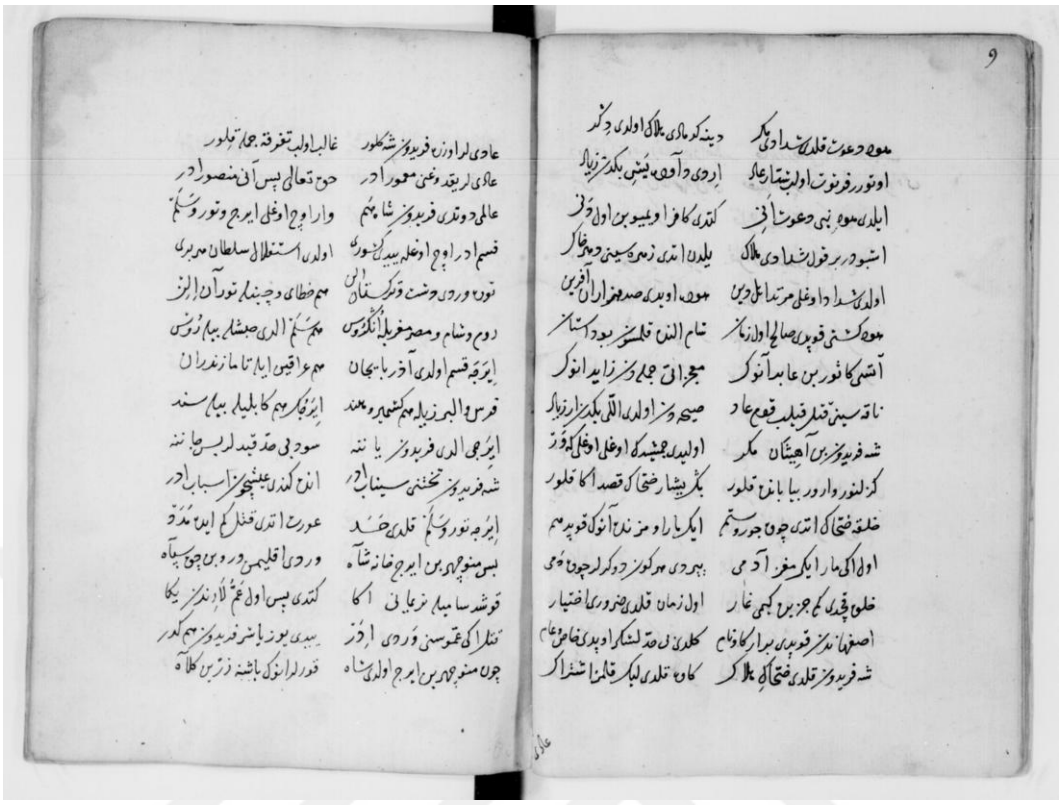

10a - 9b

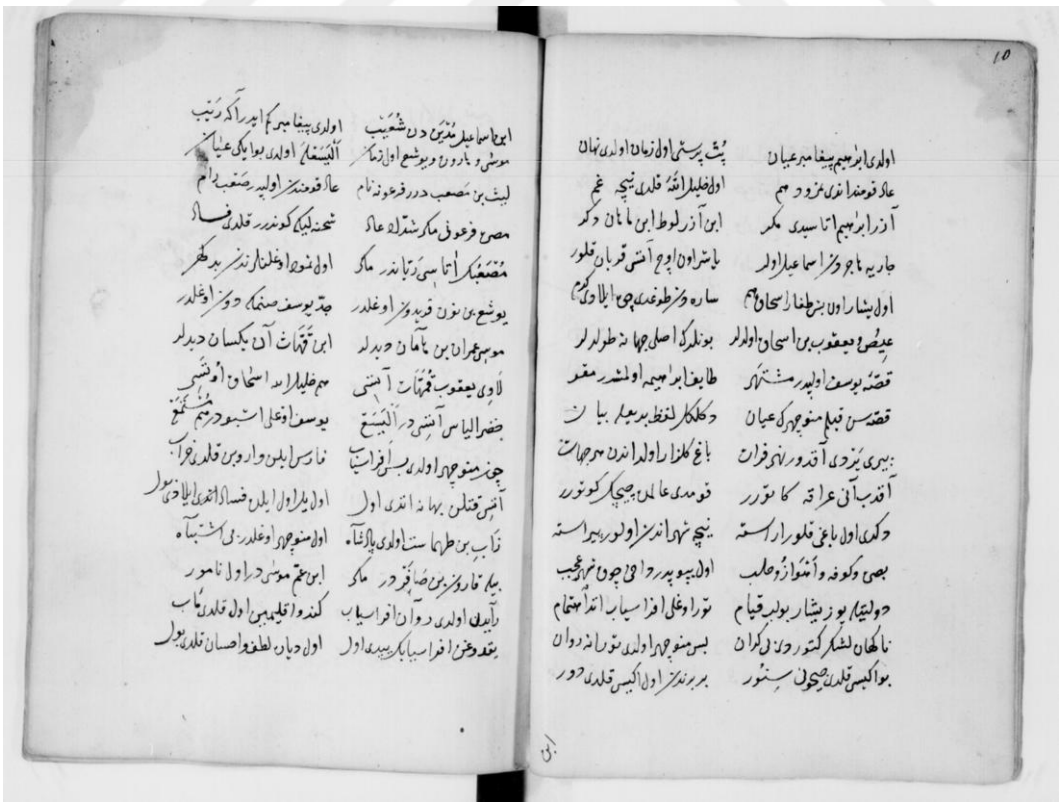

11a - 10b

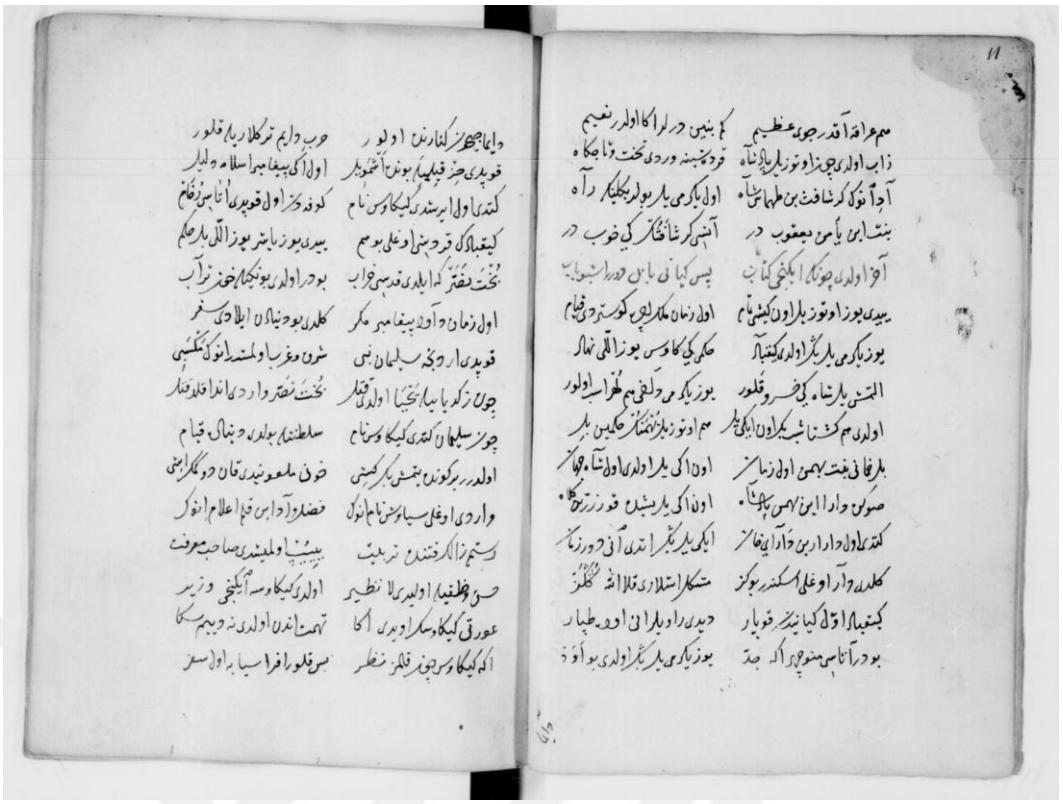

12a - 11b

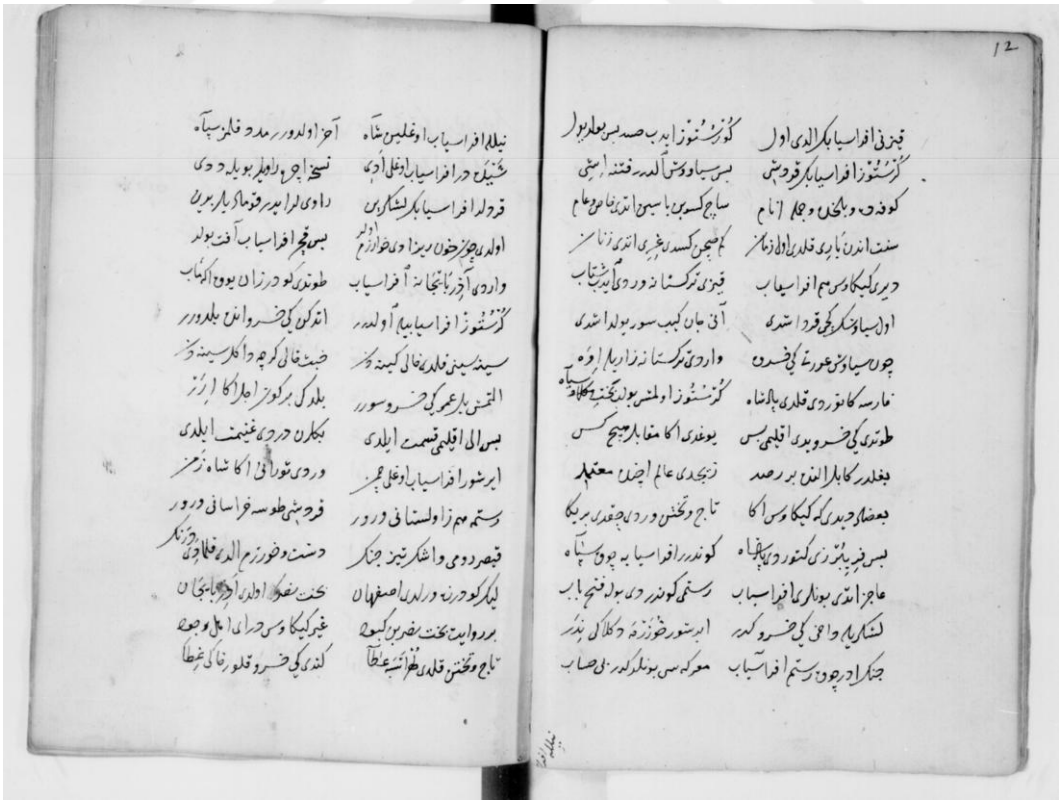

13a - 12b (Bu poz, kütüphane tarafından iki kez taranmıştır.)

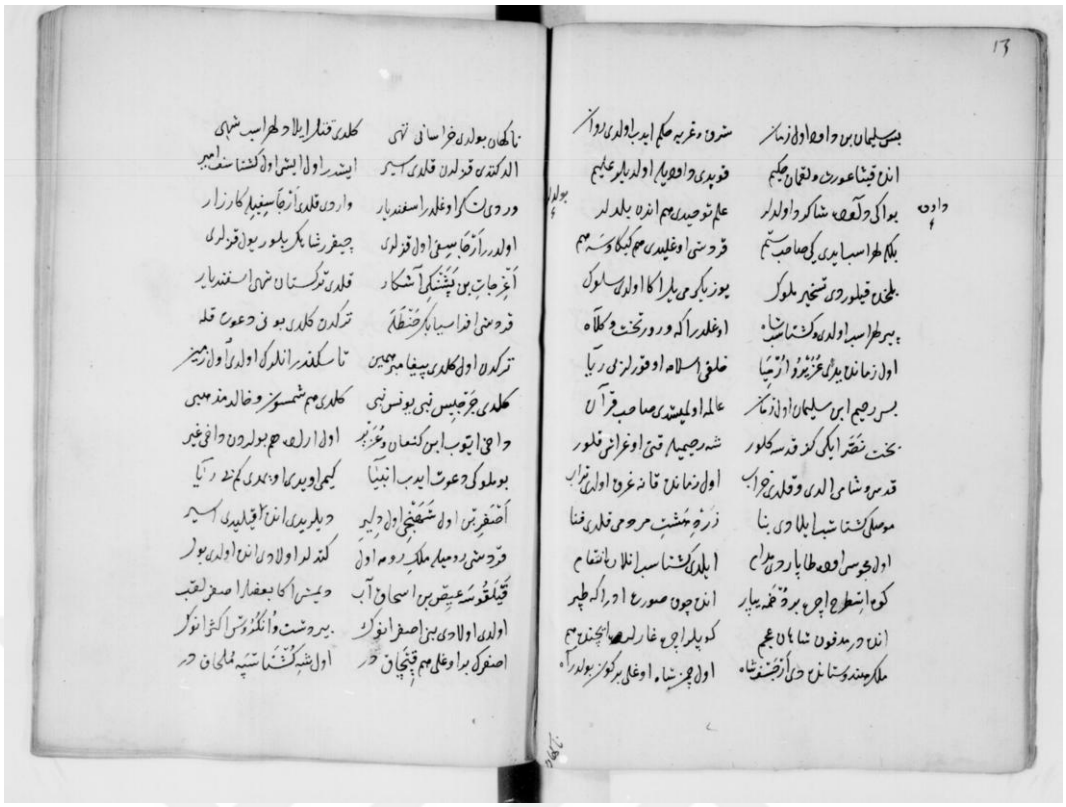

14a - 13b

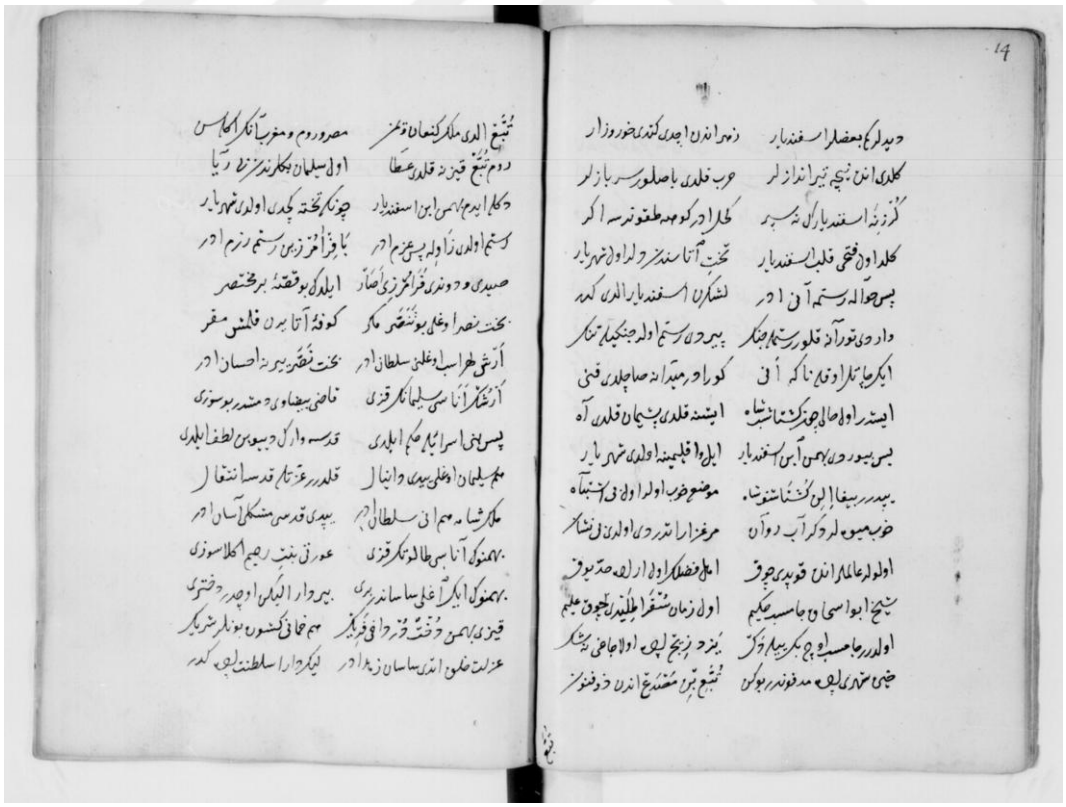

15a - 14b

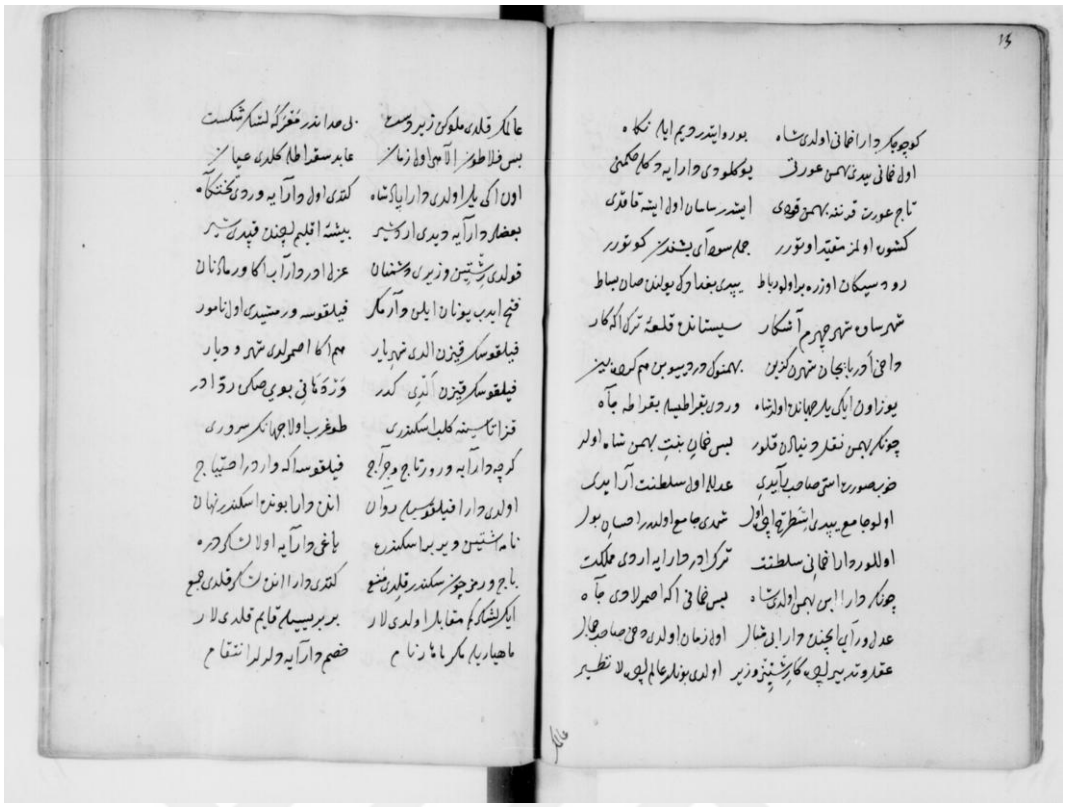

16a - 15b

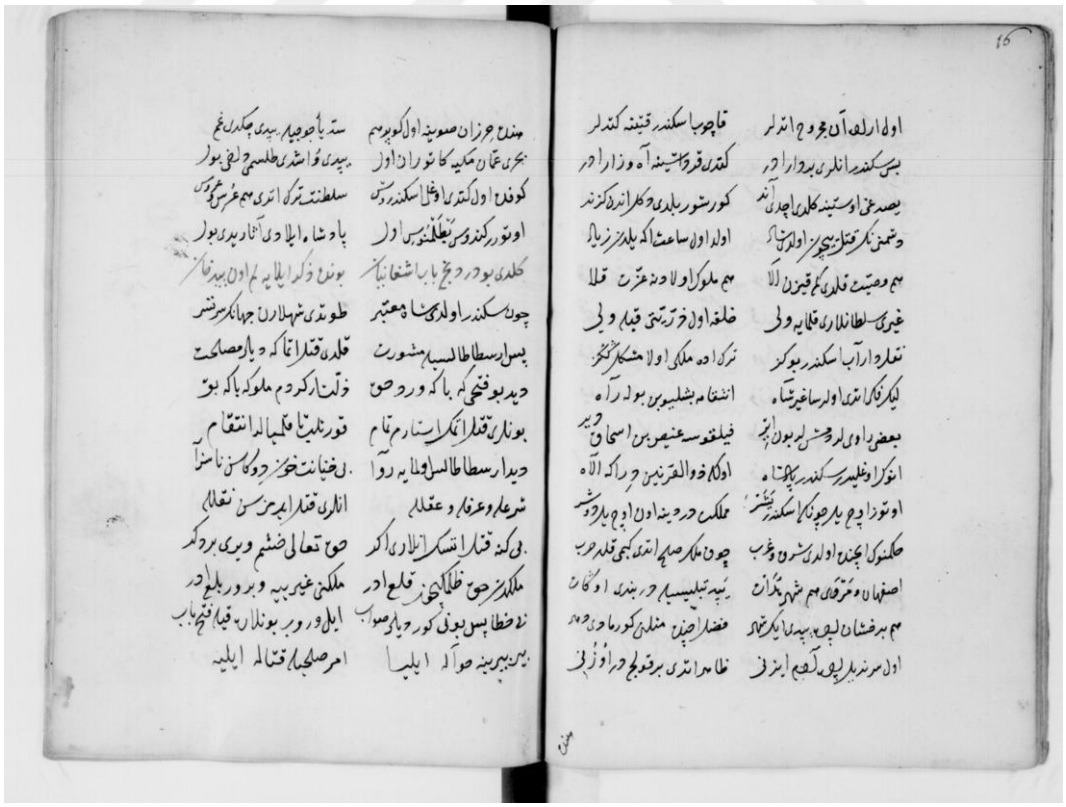

17a - 16b

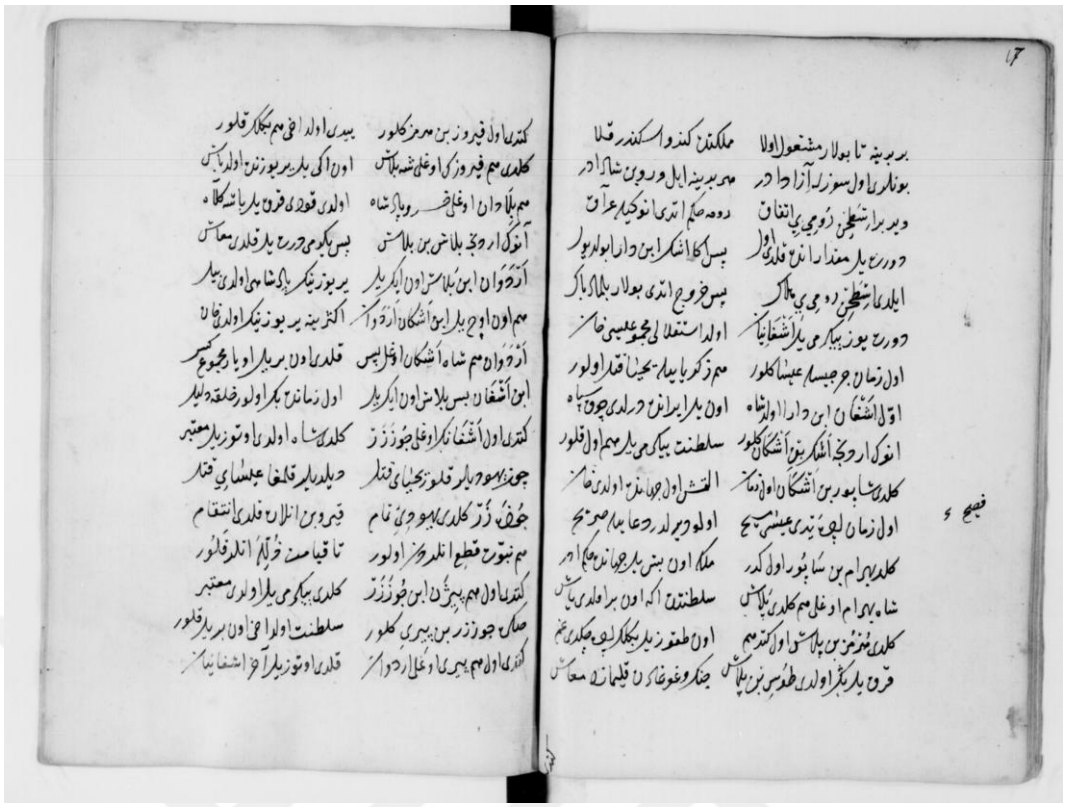

18a - 17b

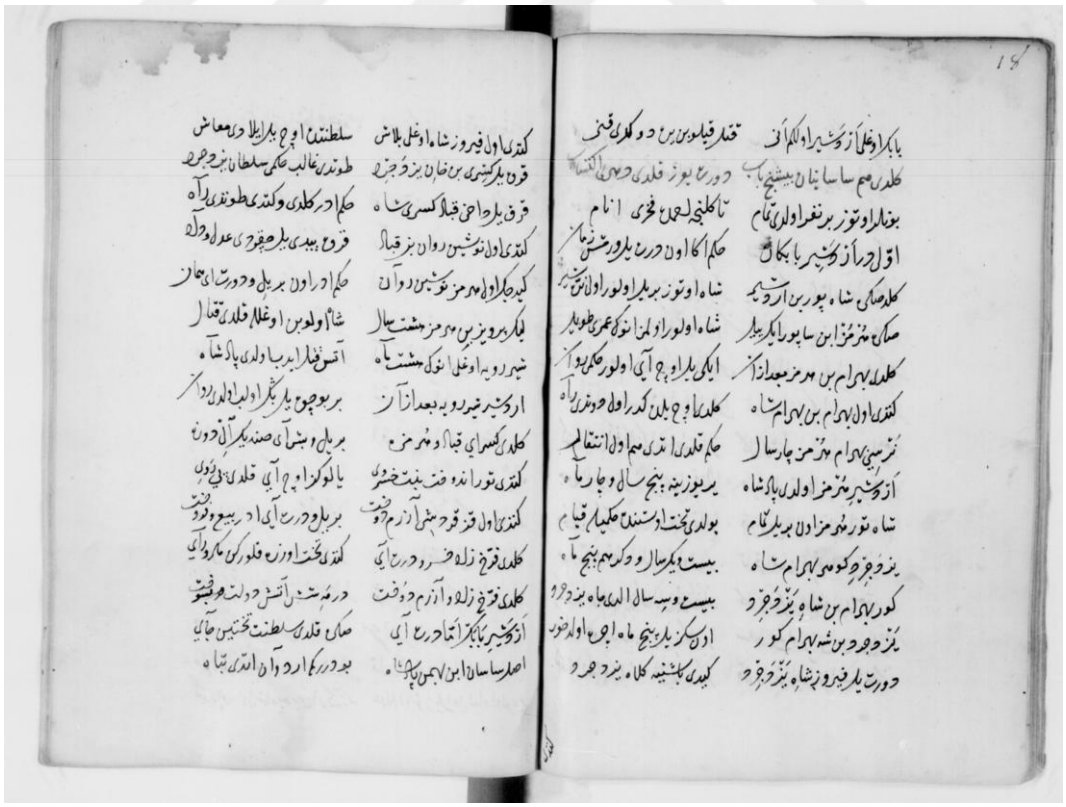

19a - 18b

20a - 19b

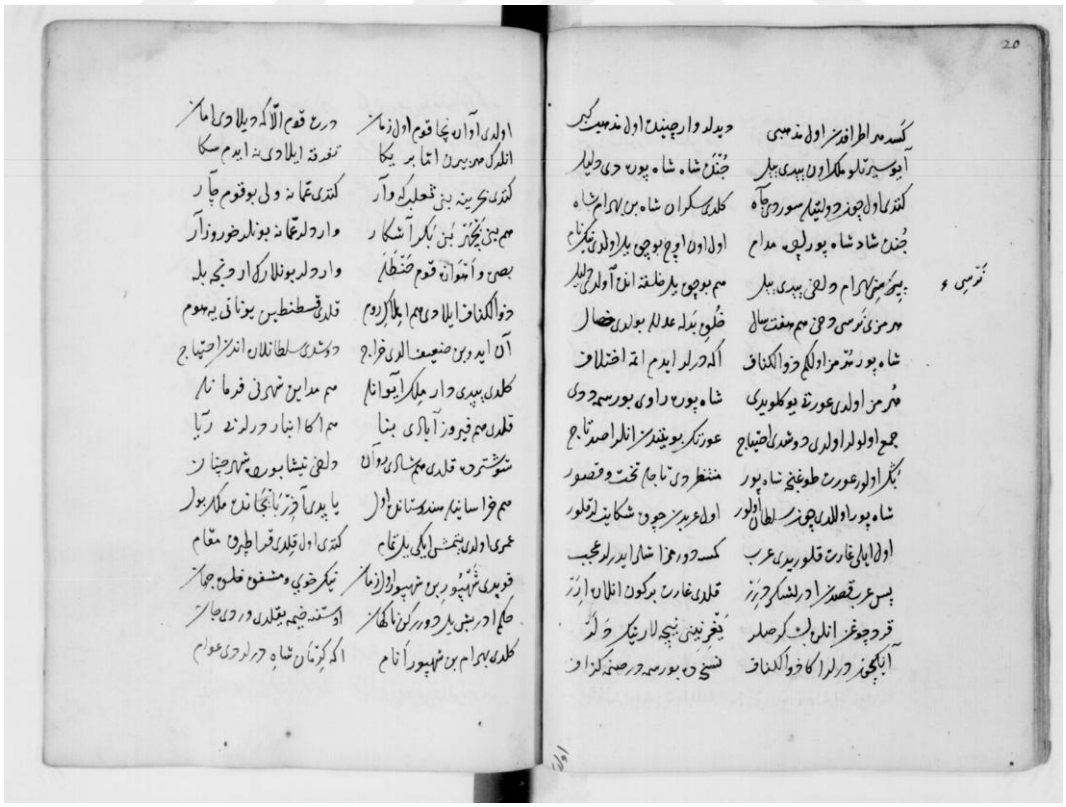

21a - 20b

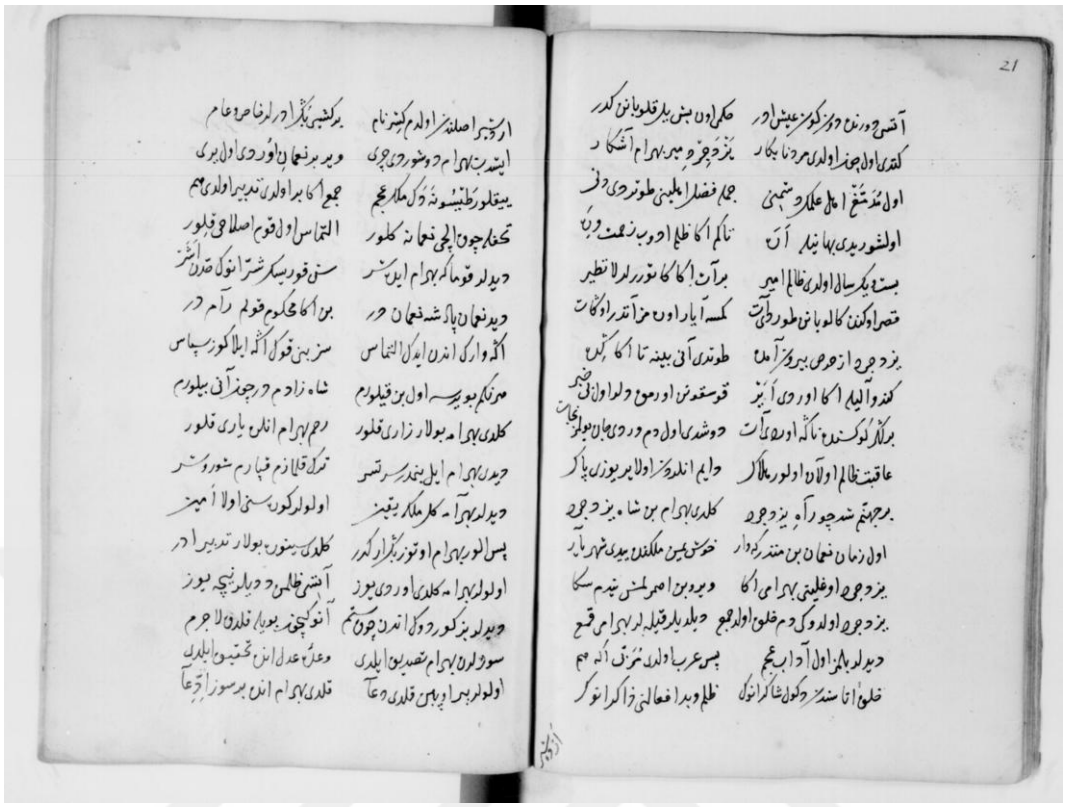

22a - 21b

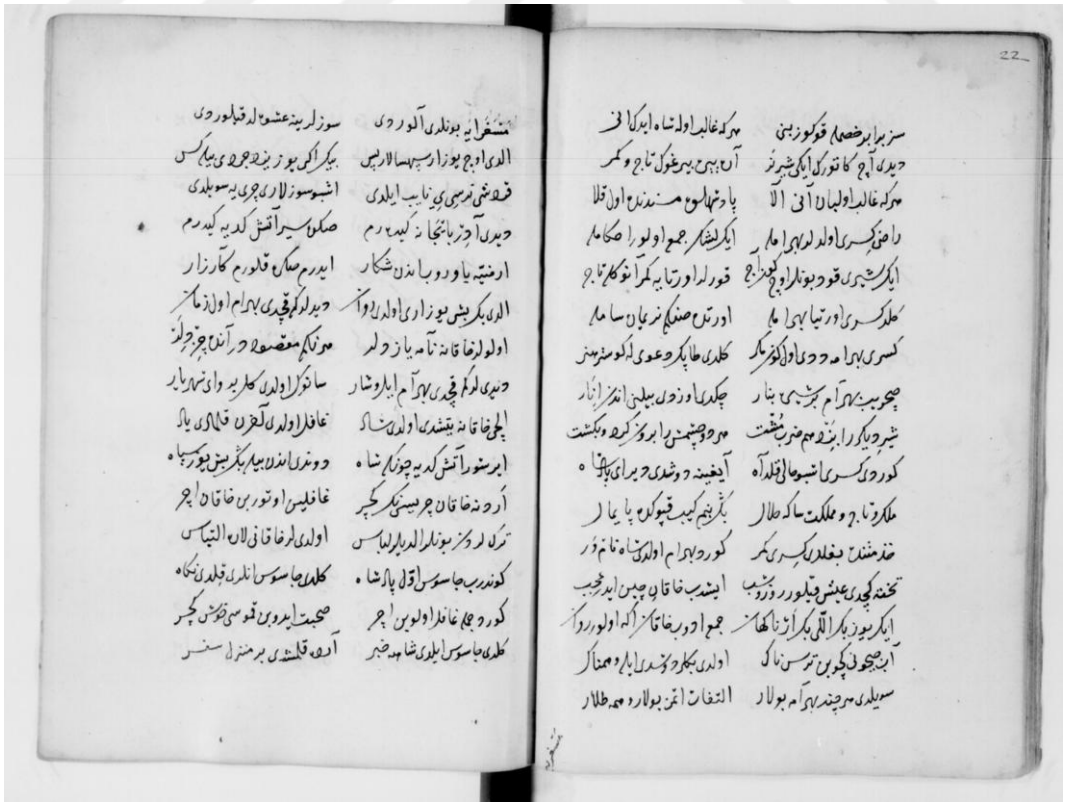

23a - 22b

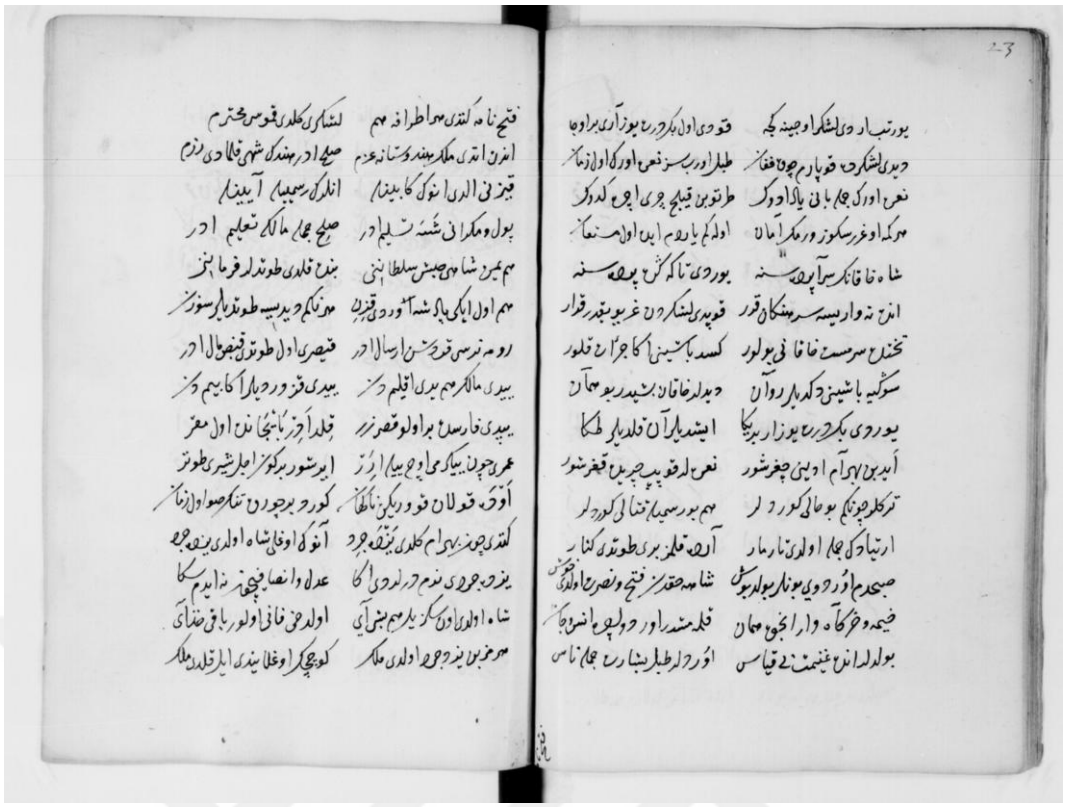

24a - 23b

25a - 24b

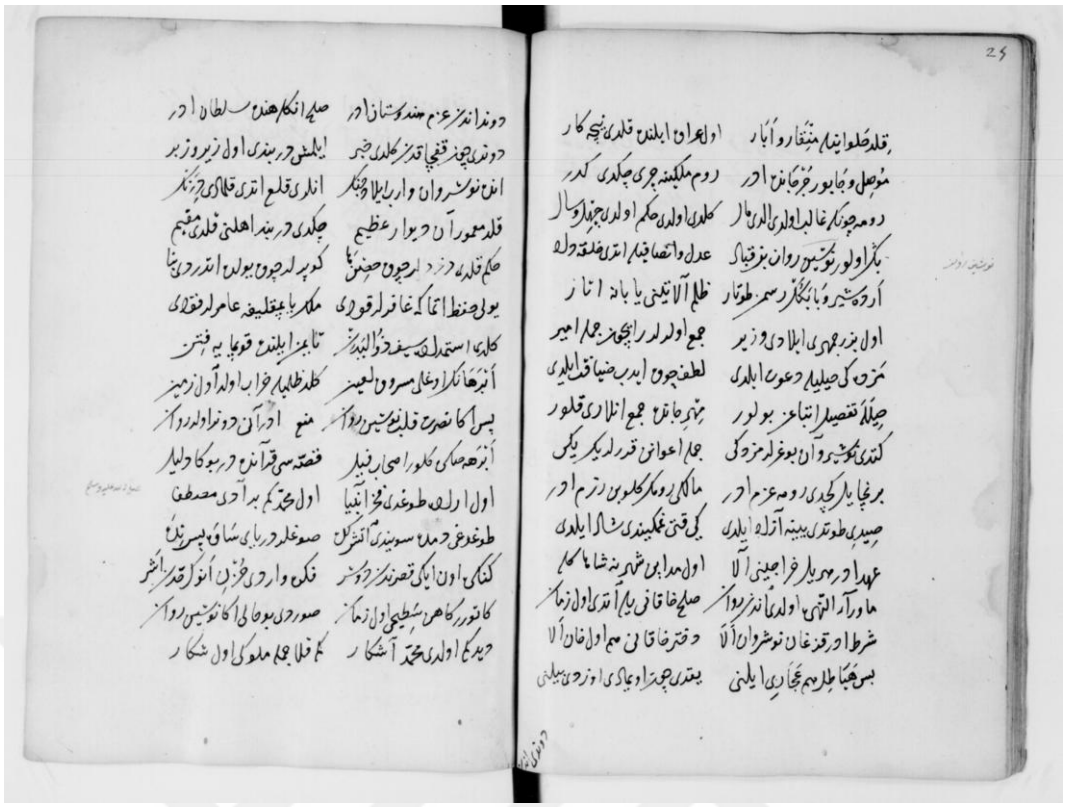

26a - 25b

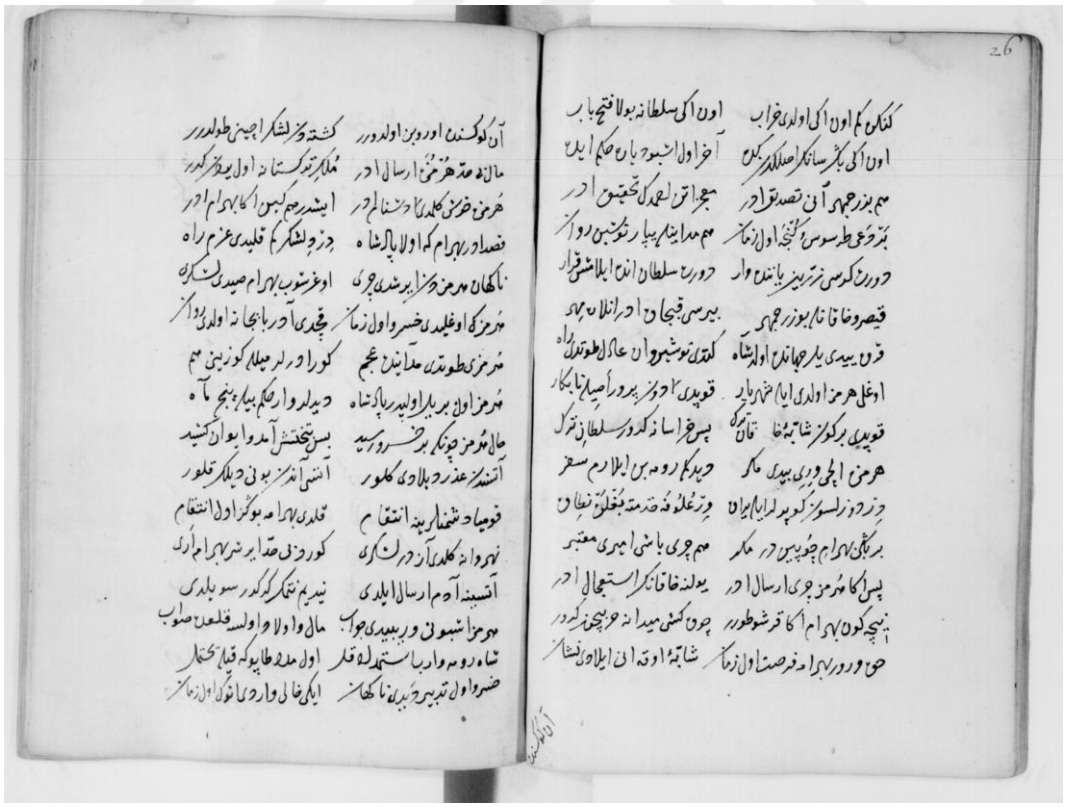

27a - 26b

28a - 27b

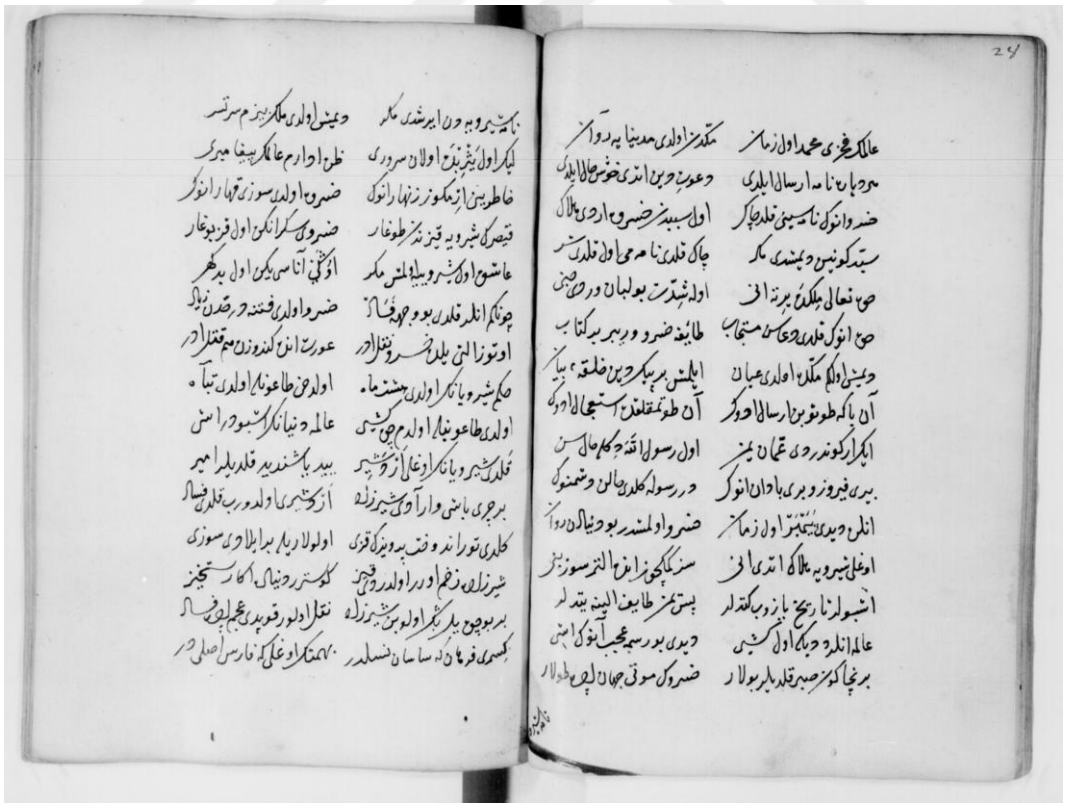

29a - 28b

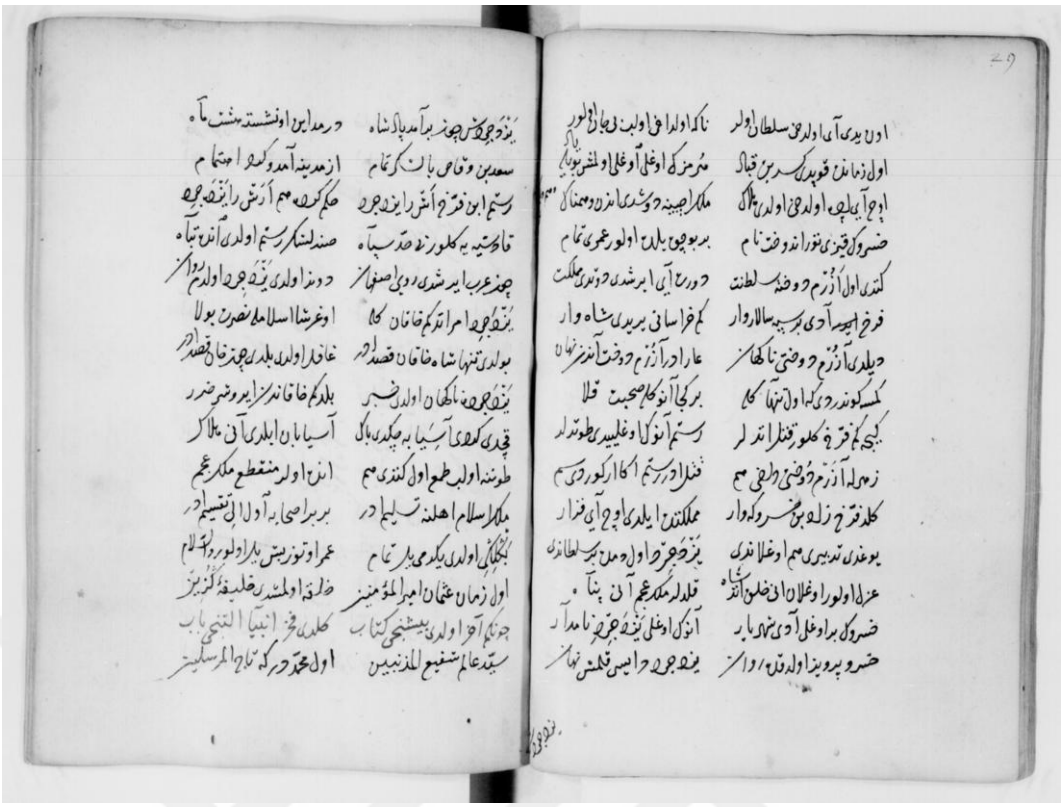

30a - 29b

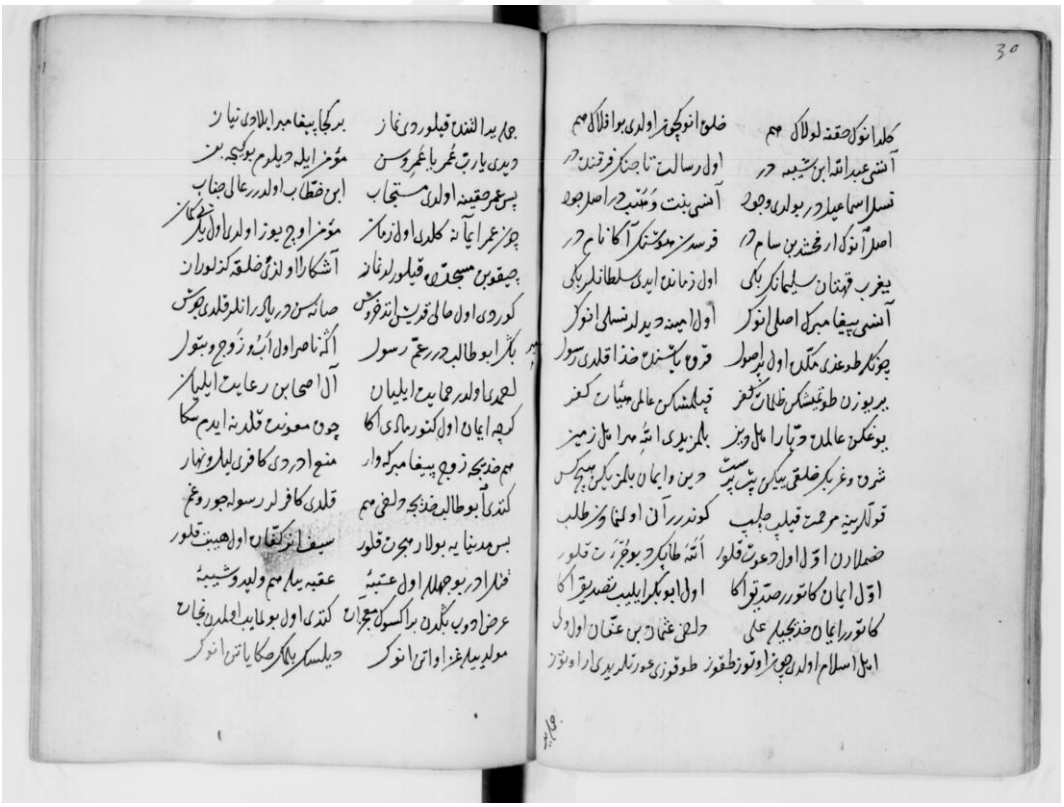

31a - 30b

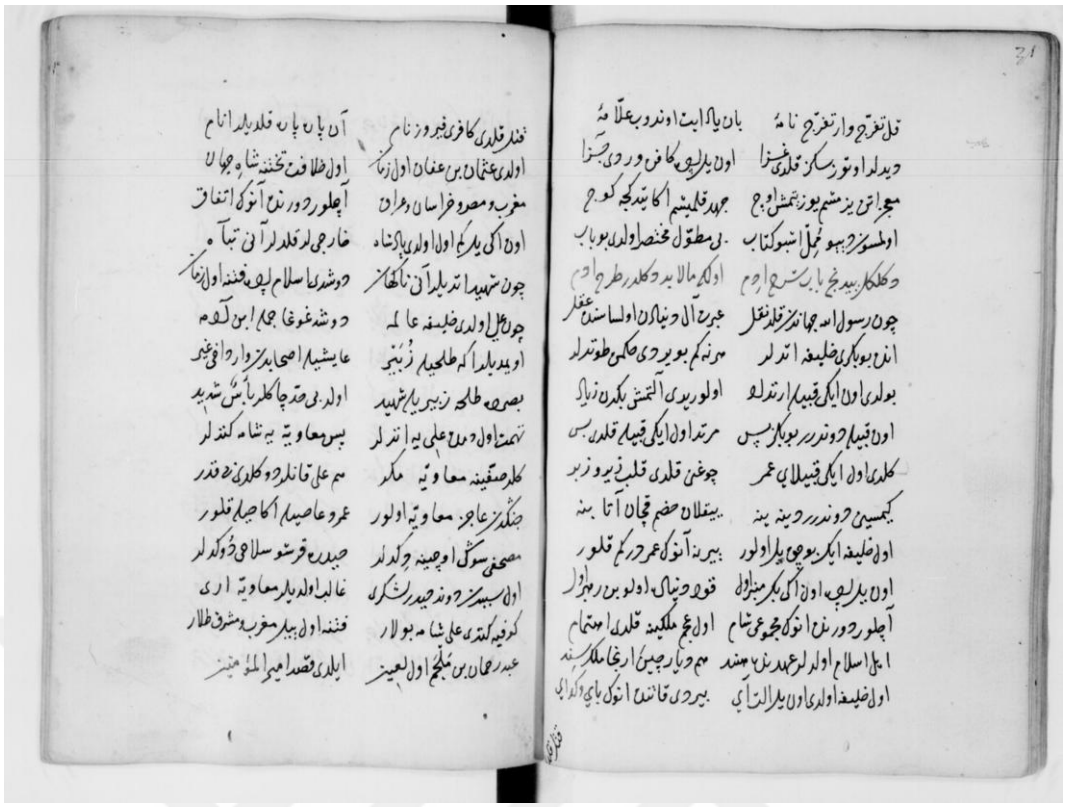

32a - 31b

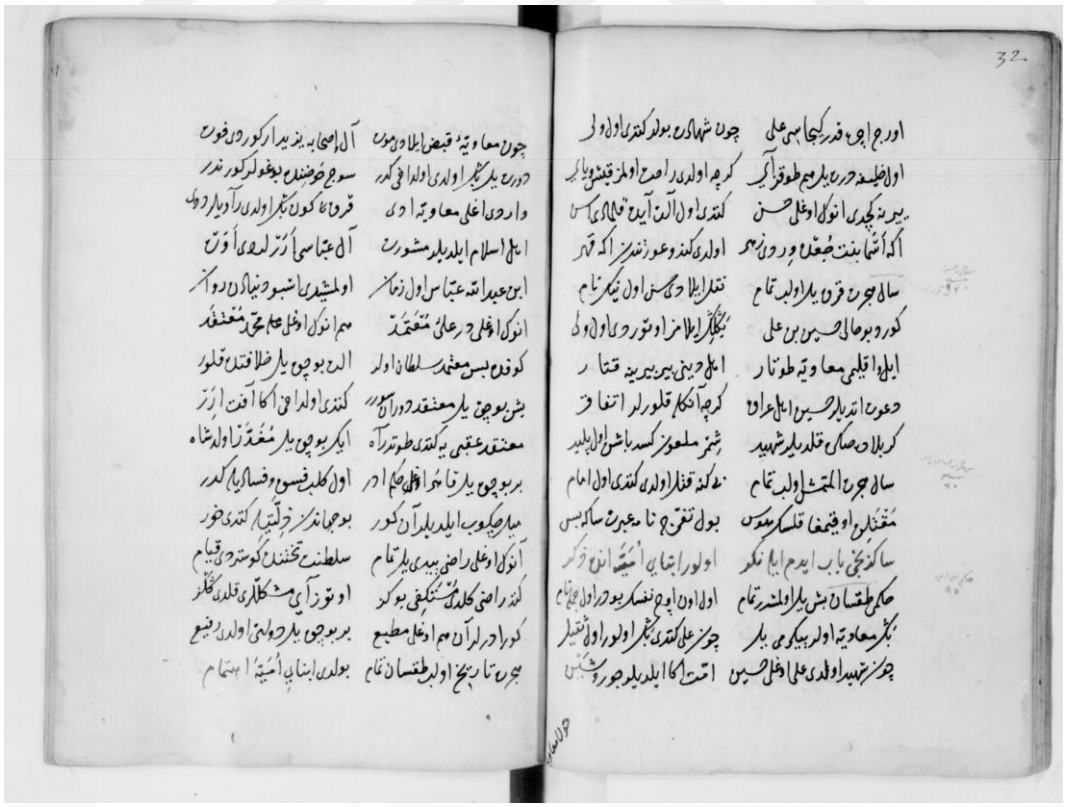

33a - 32b

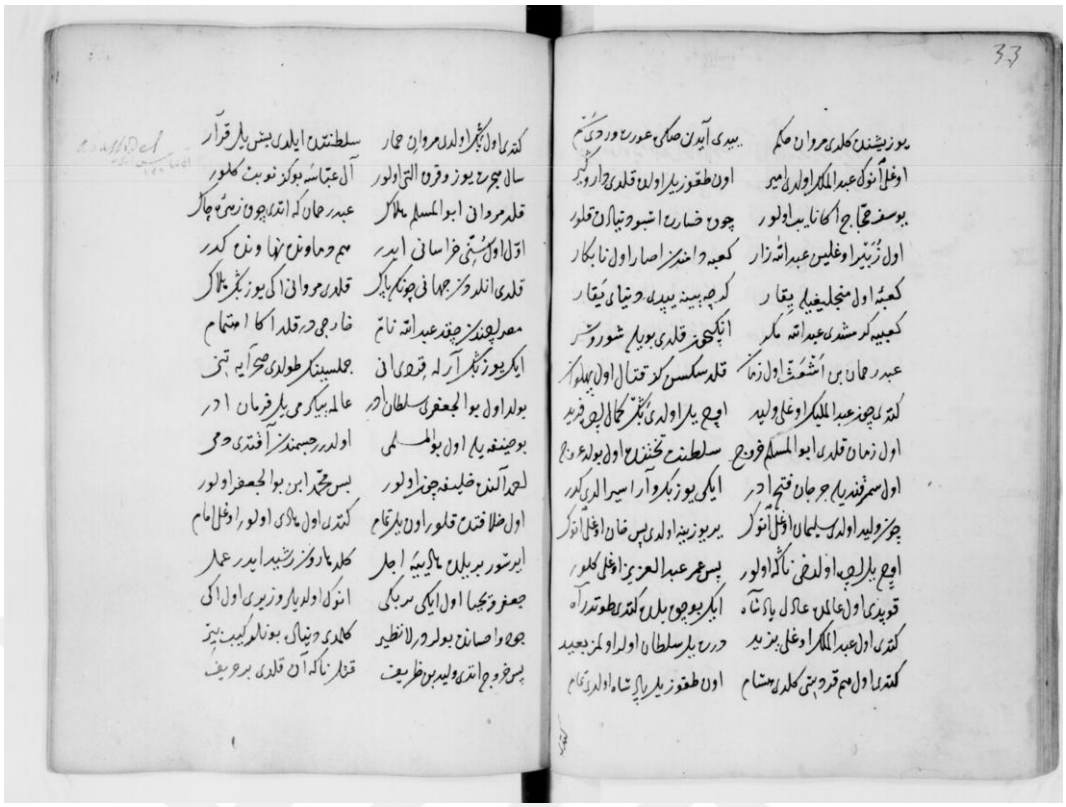

34a - 33b

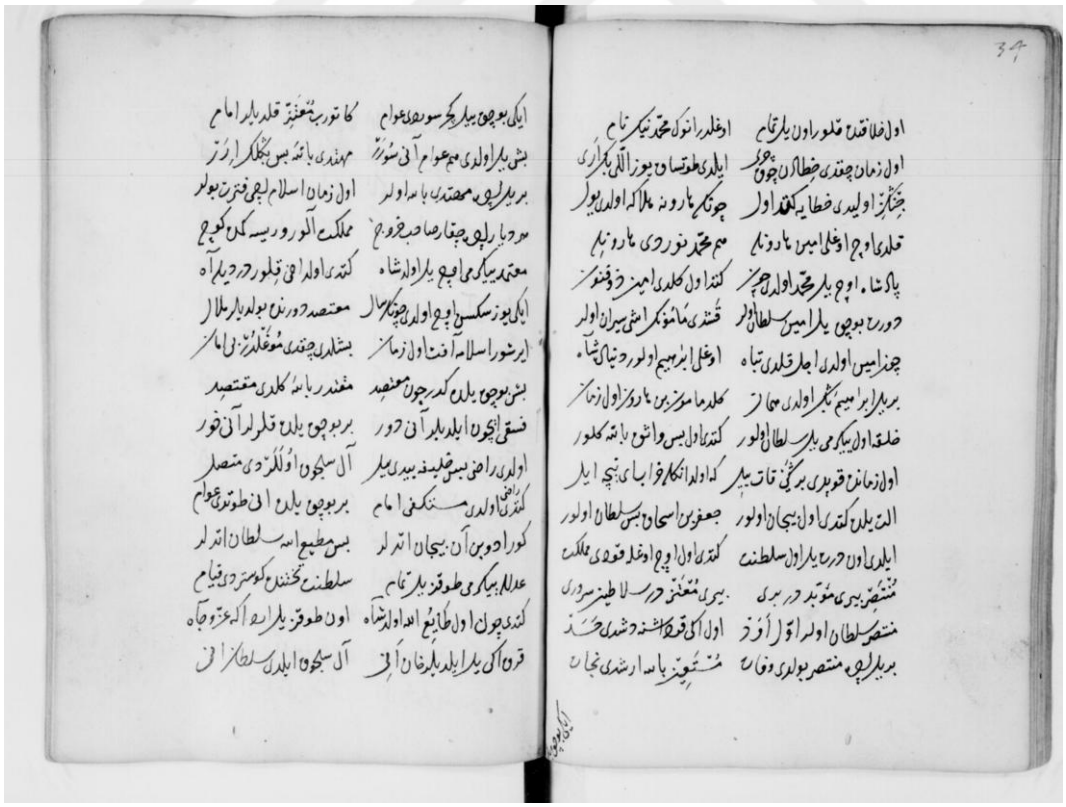

35a - 34b

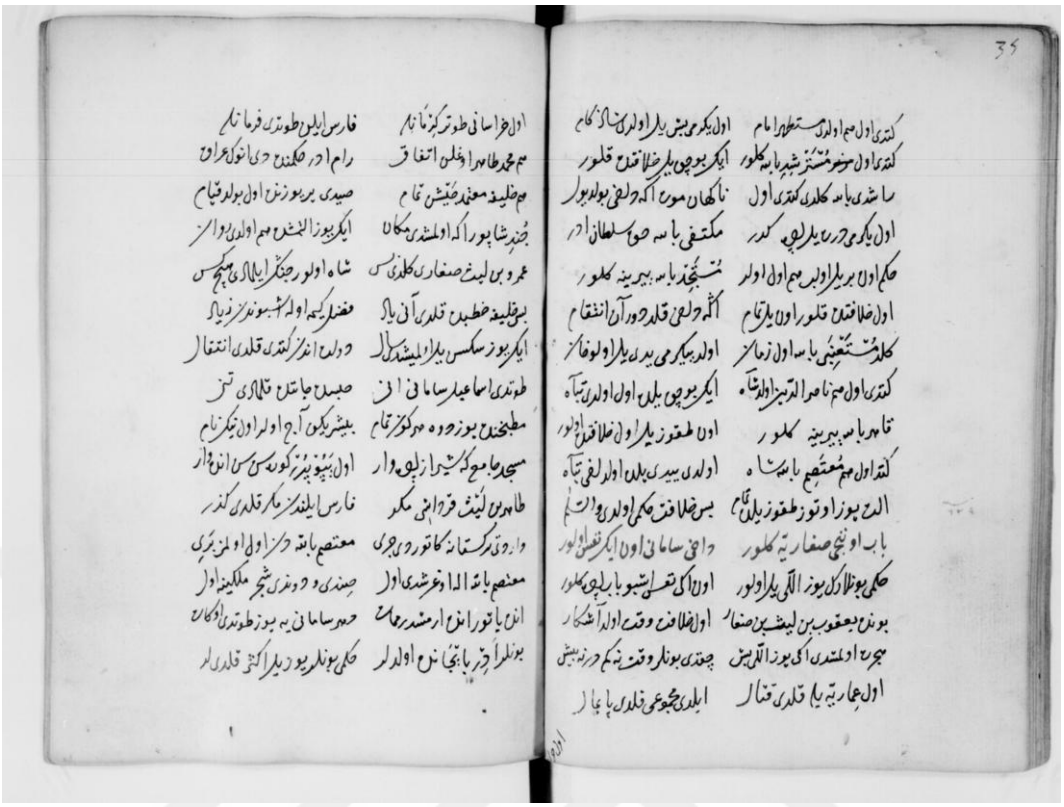

36a - 35b

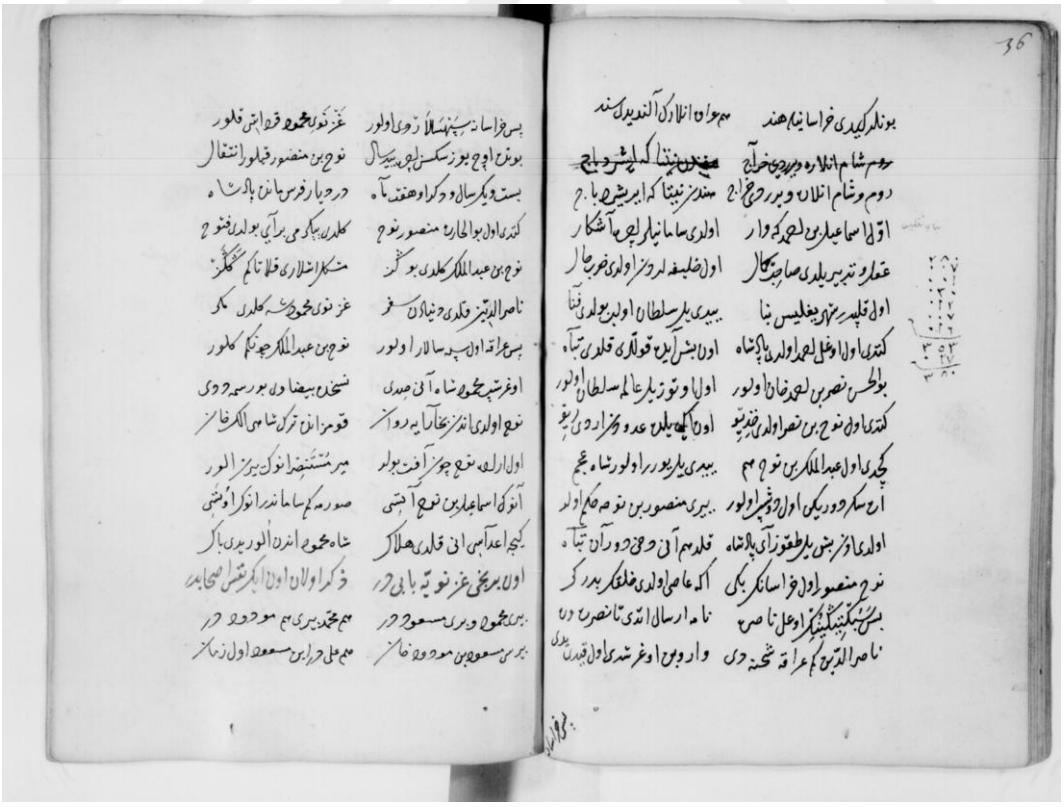

37a - 36b

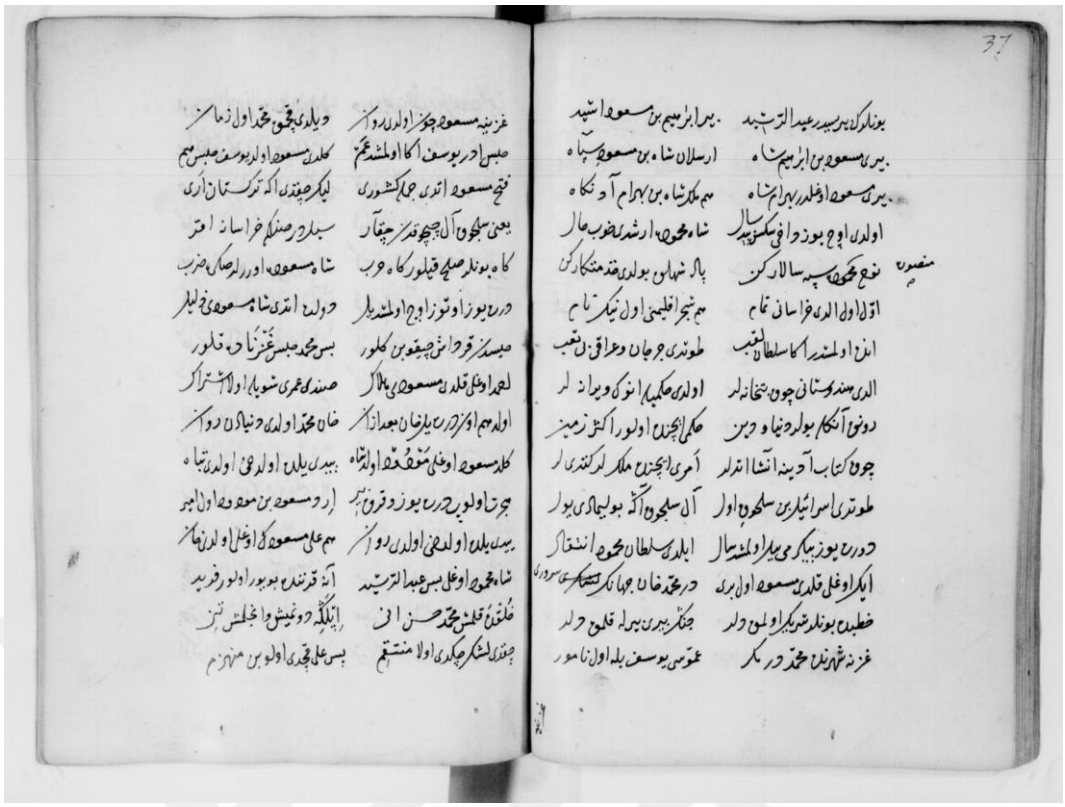

38a - 37b

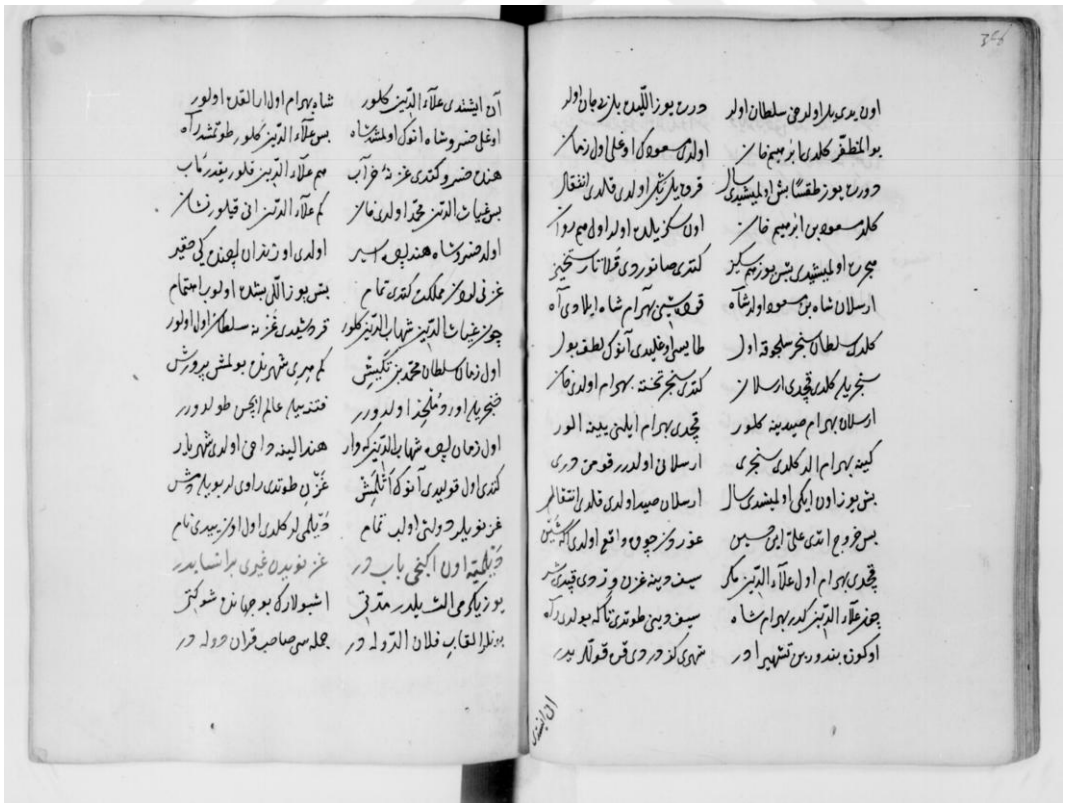

39a - 38b

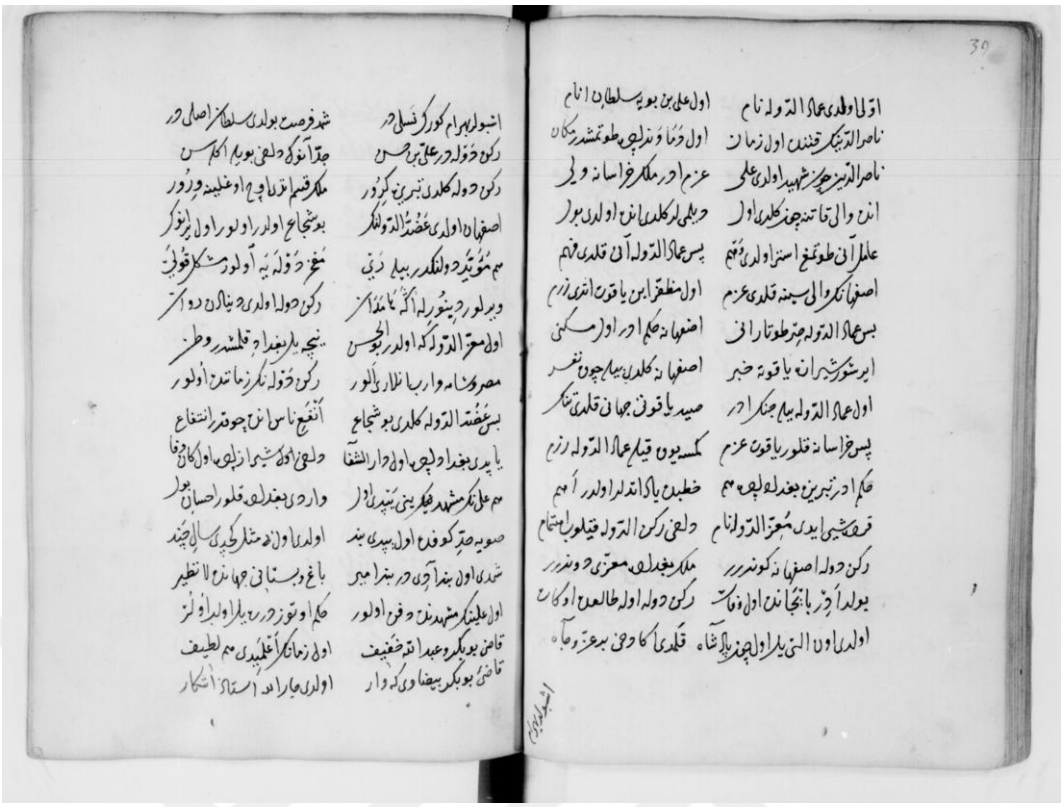

40a - 39b

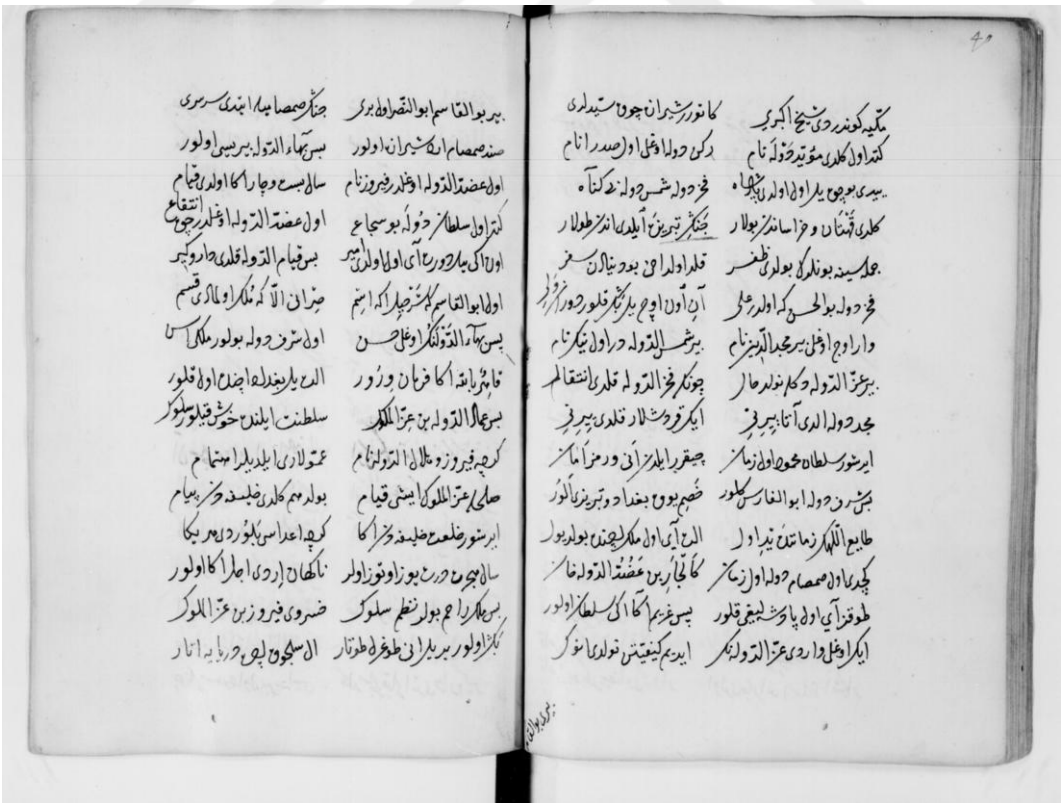

41a - 40b

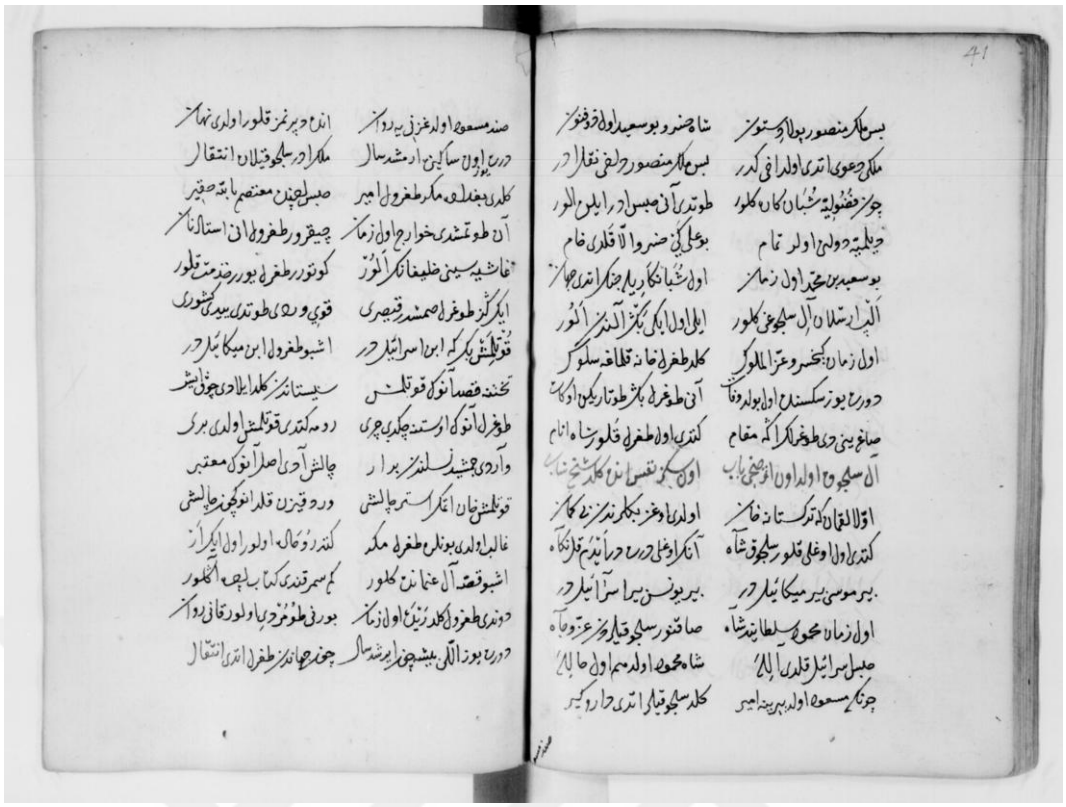

42a - 41b

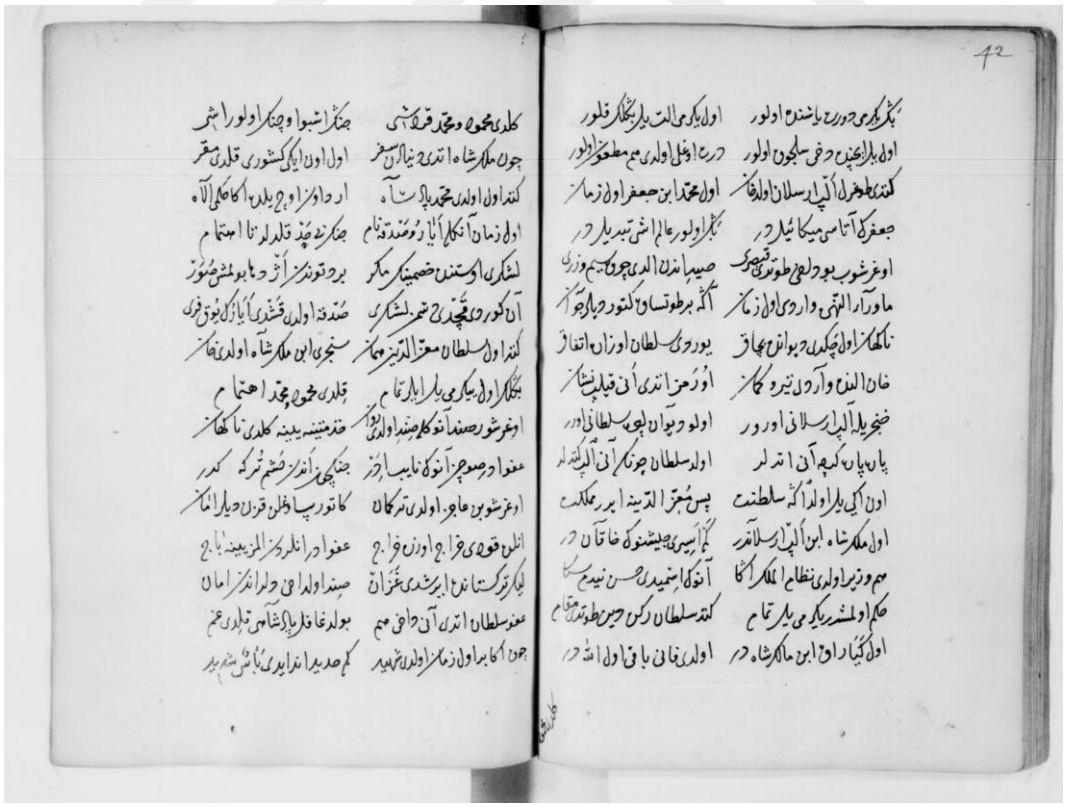

43a - 42b

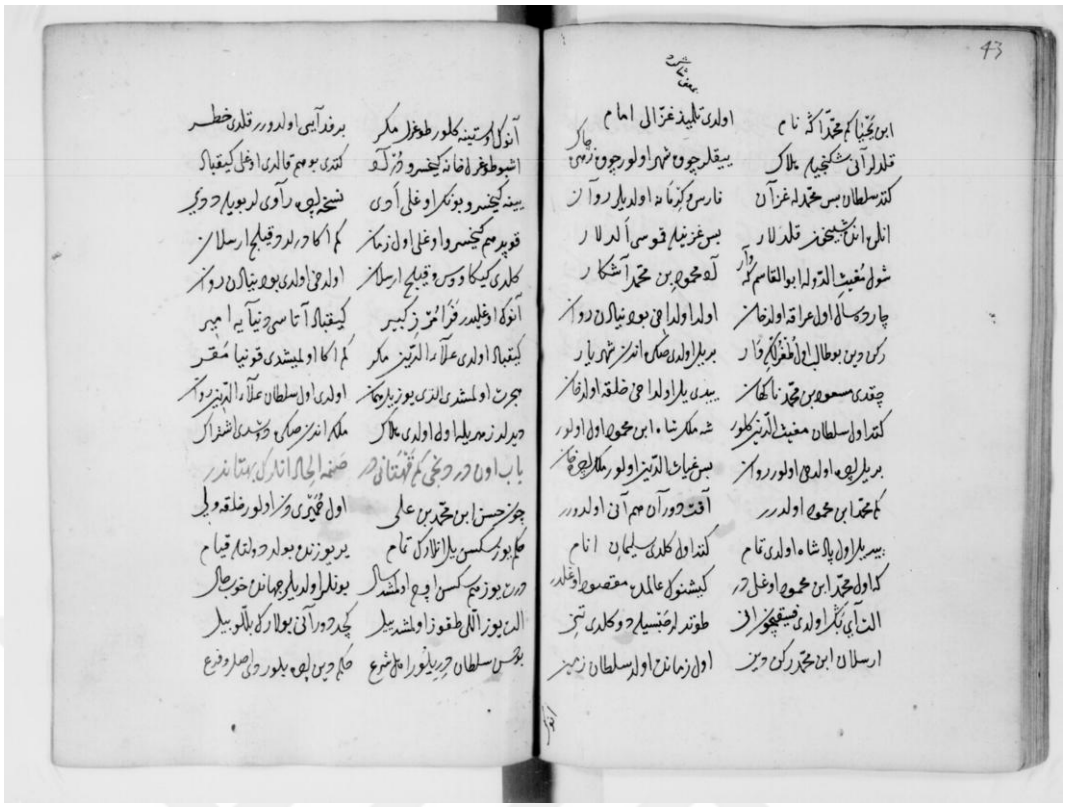

44a - 43b

45a - 44b

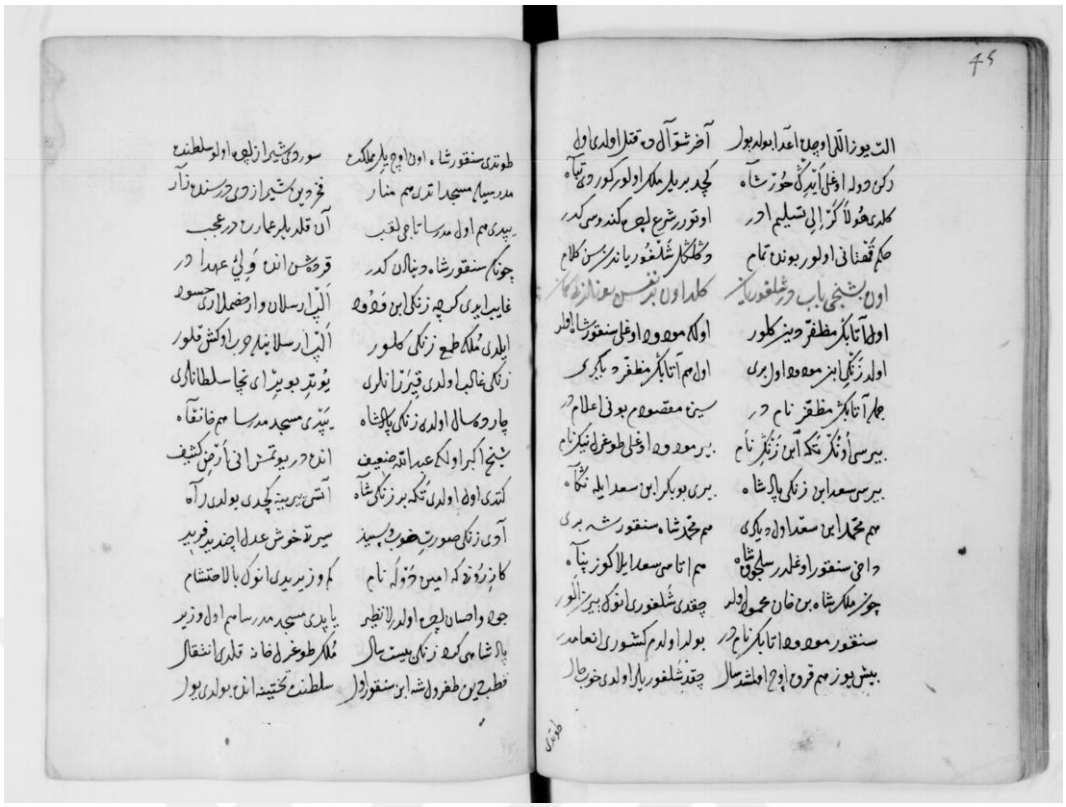

46a - 45b

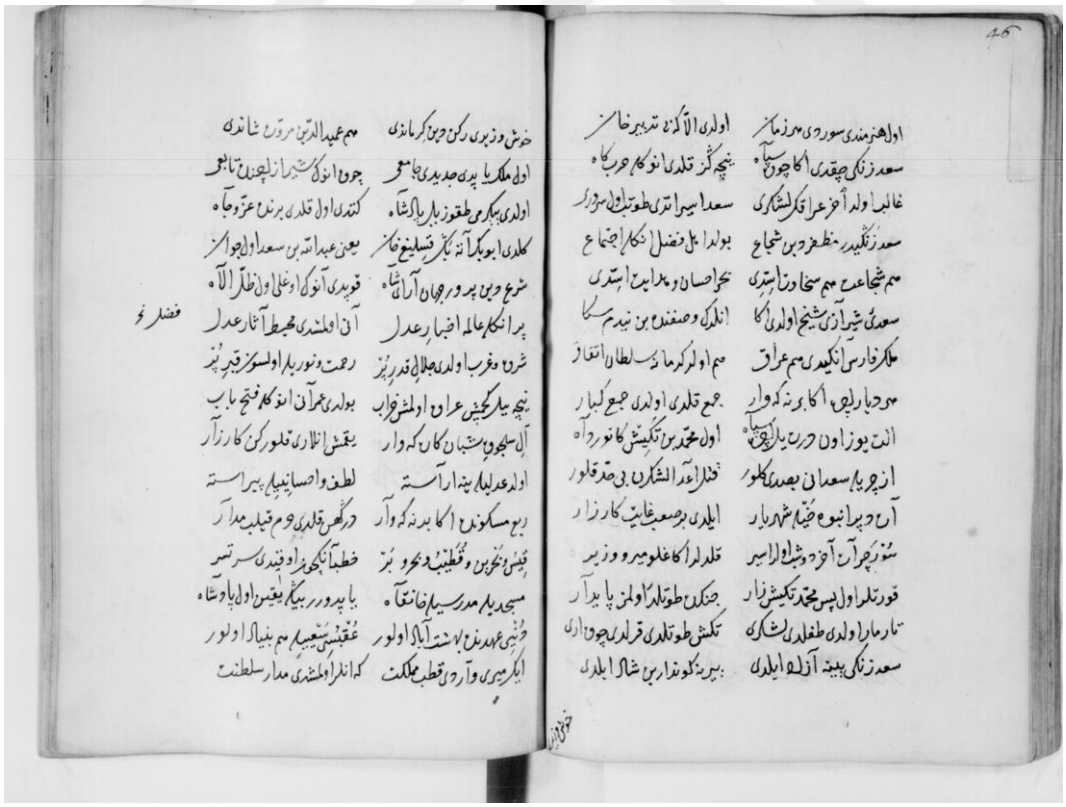

47a - 46b

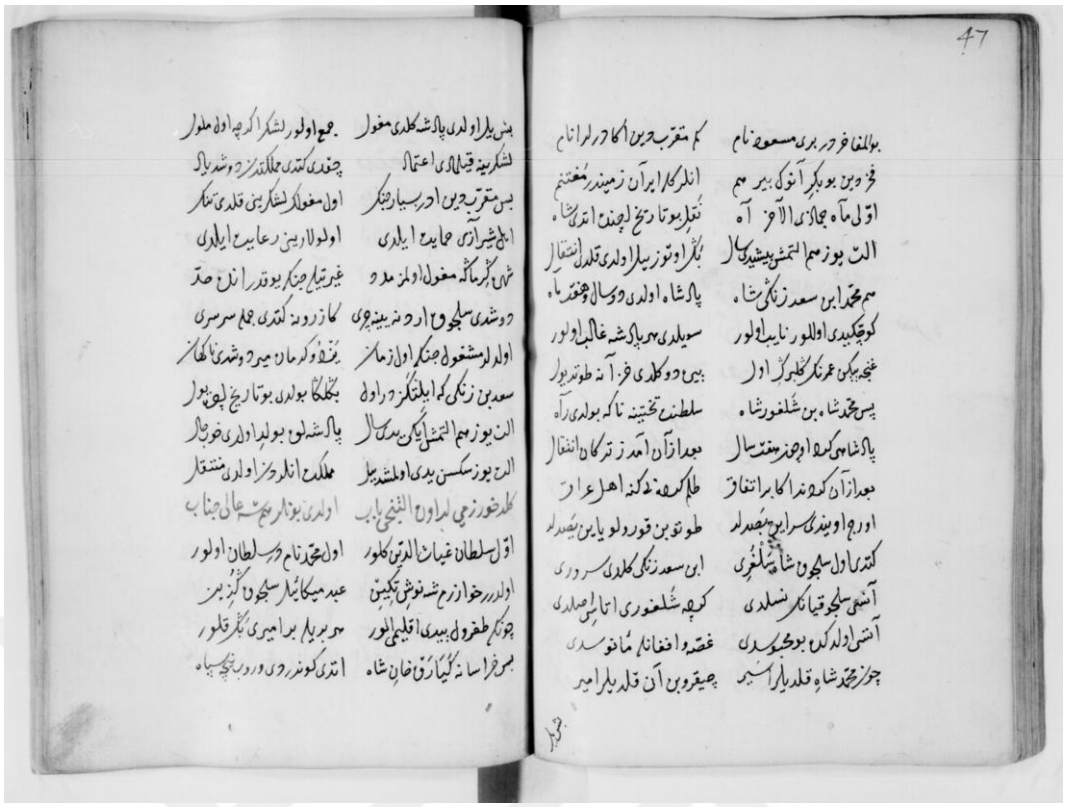

48a - 47b

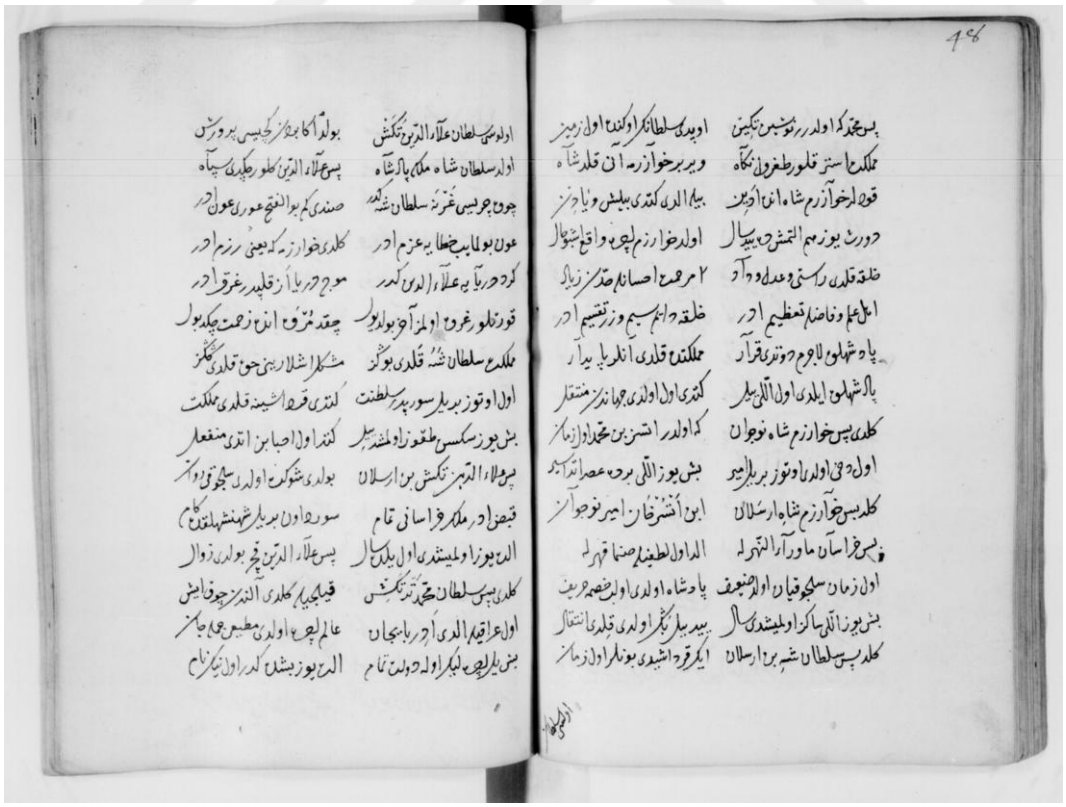

49a - 48b

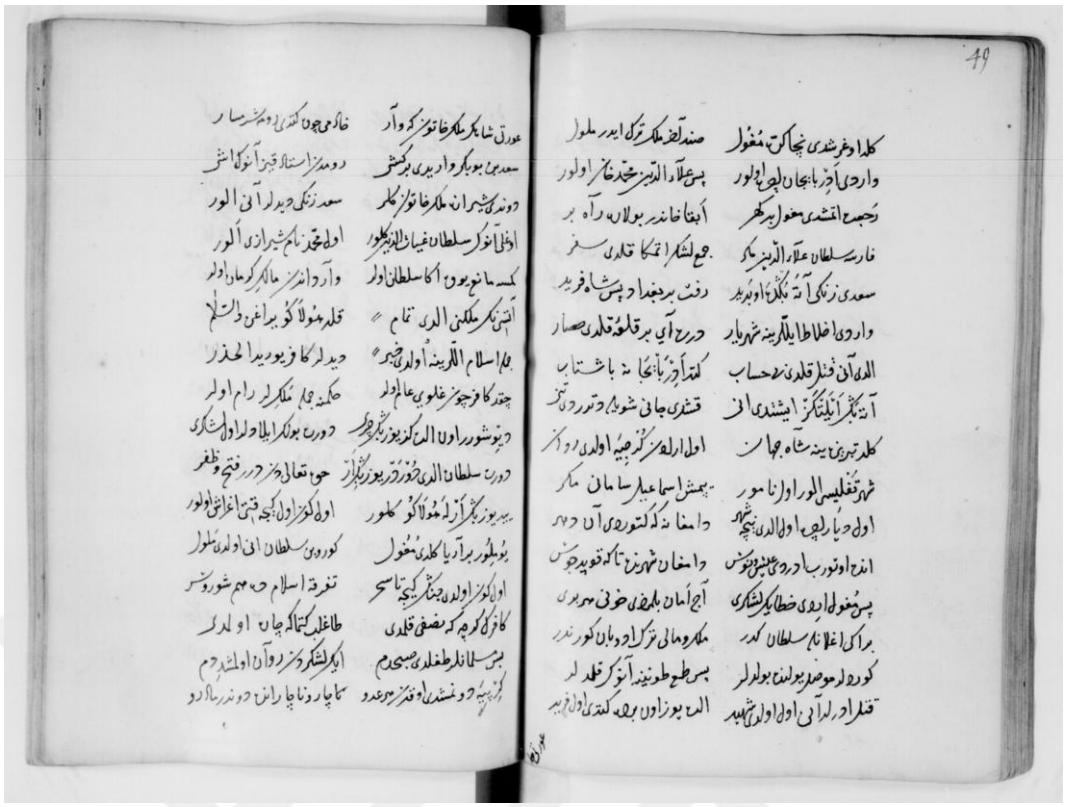

50a - 49b

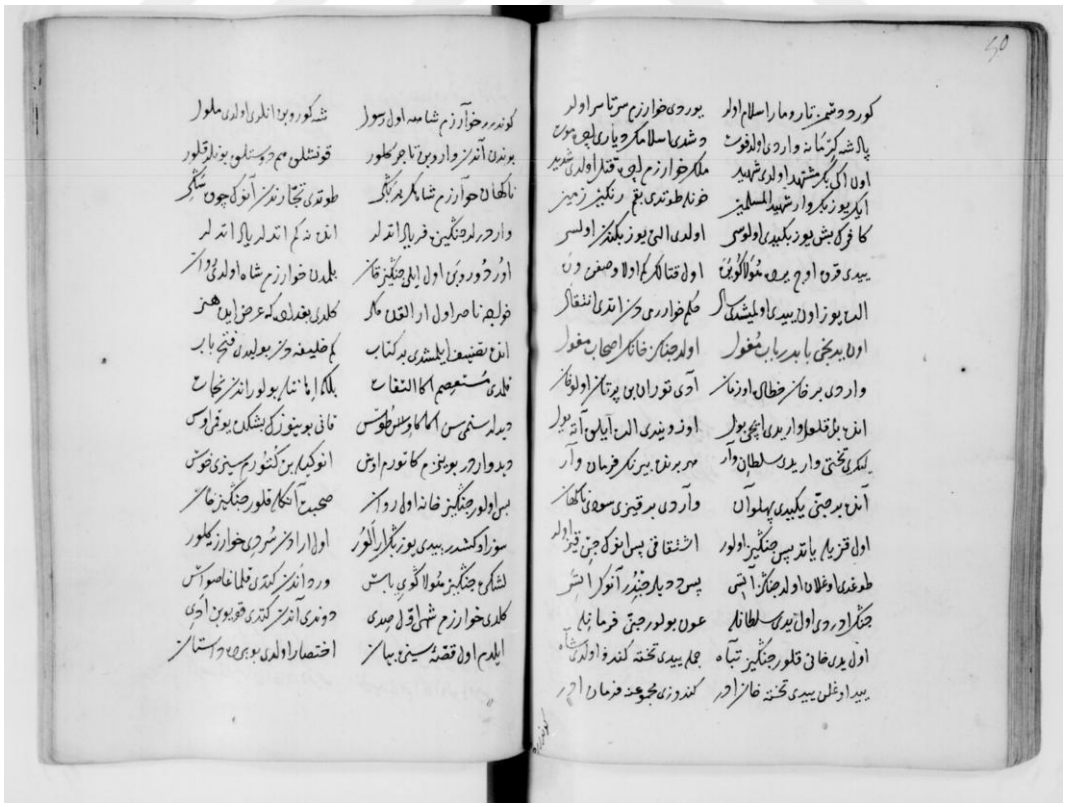

51a - 50b

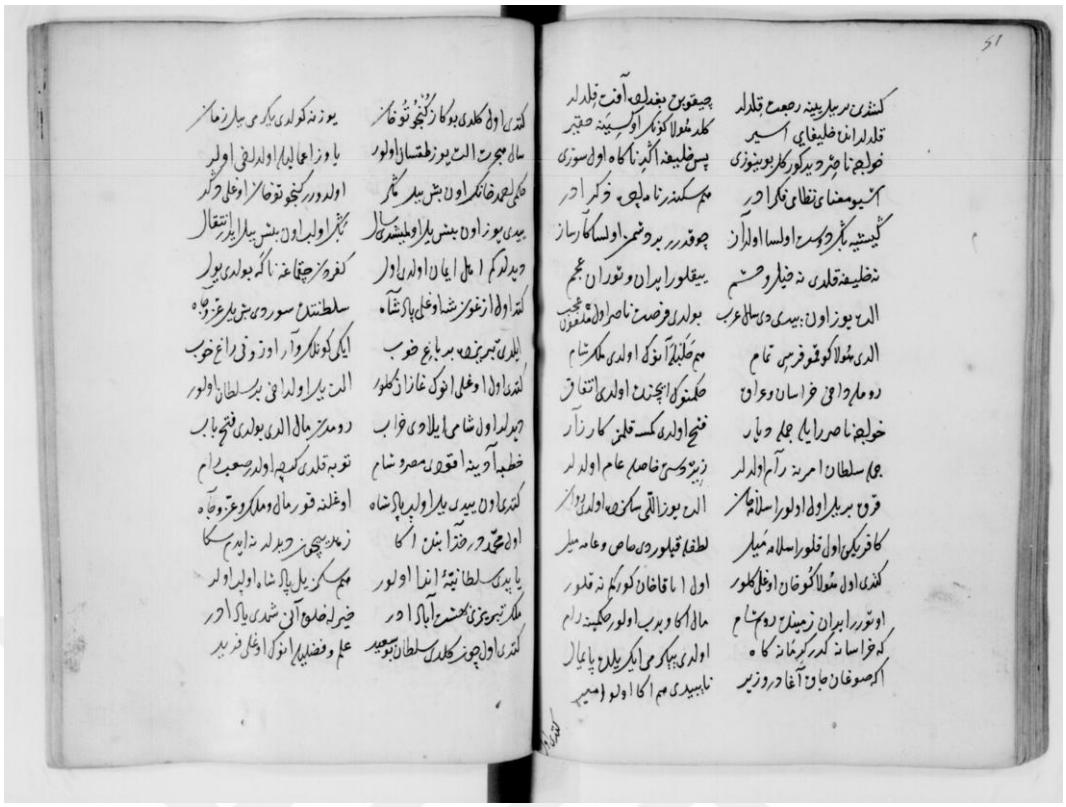

52a - 51b

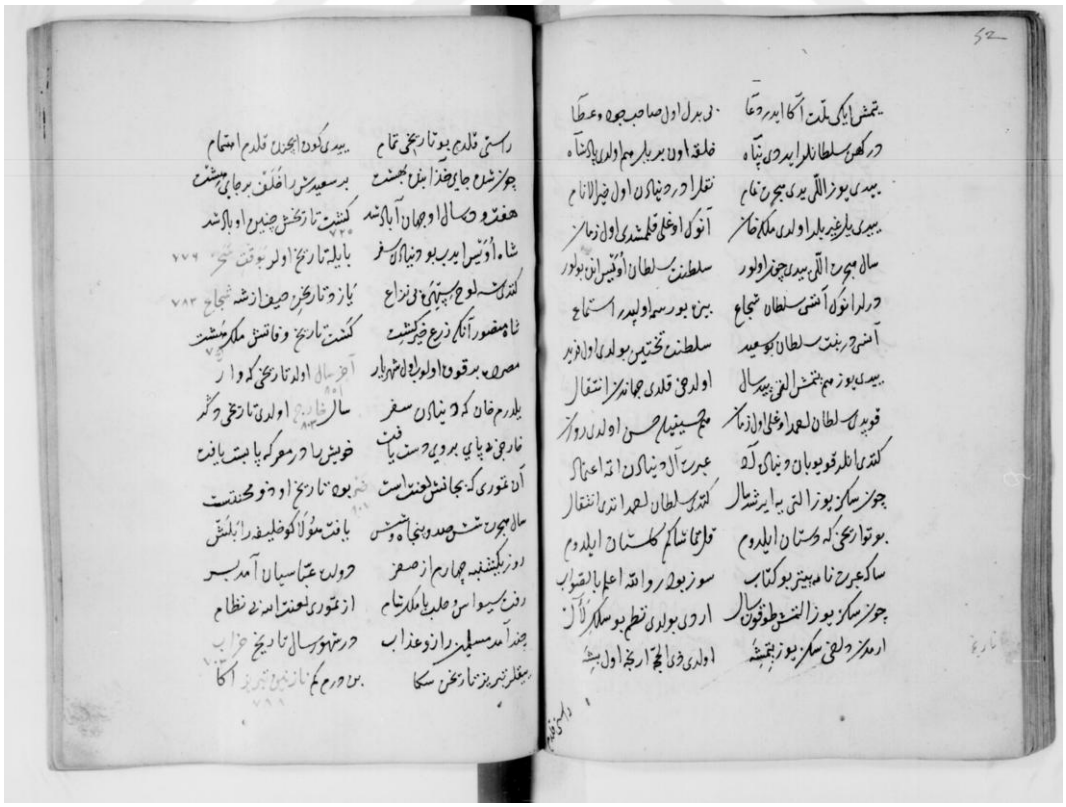

53a - 52b

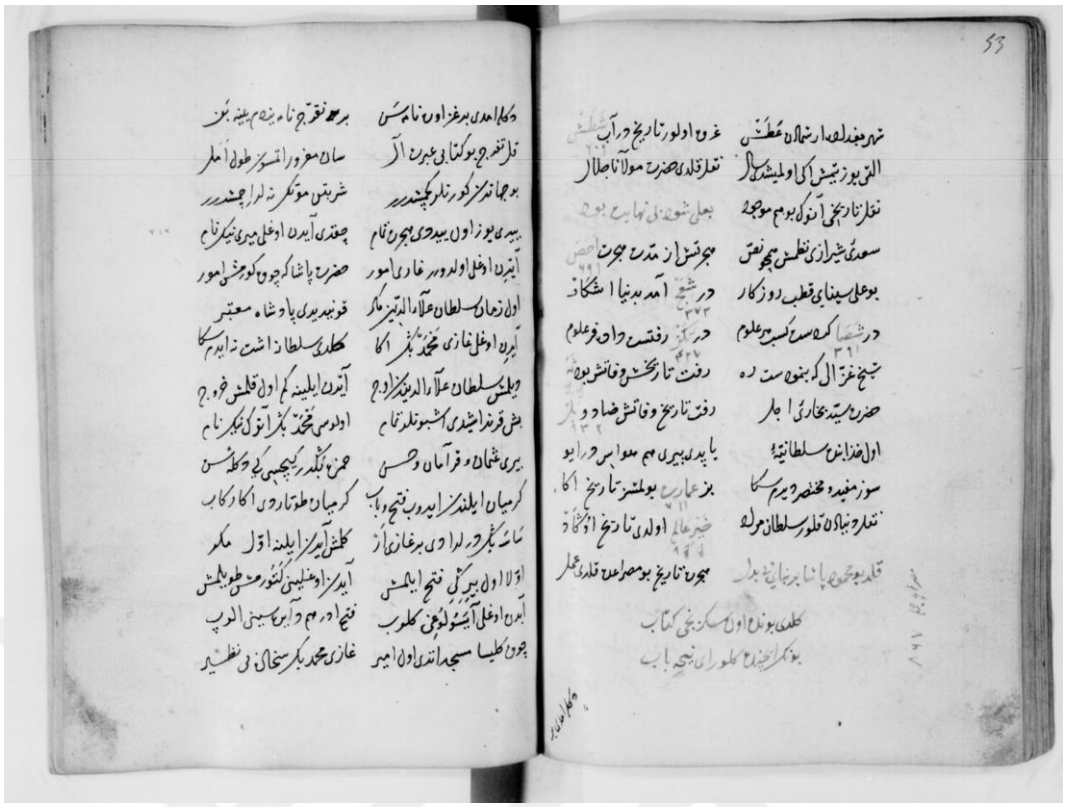

54a - 53b

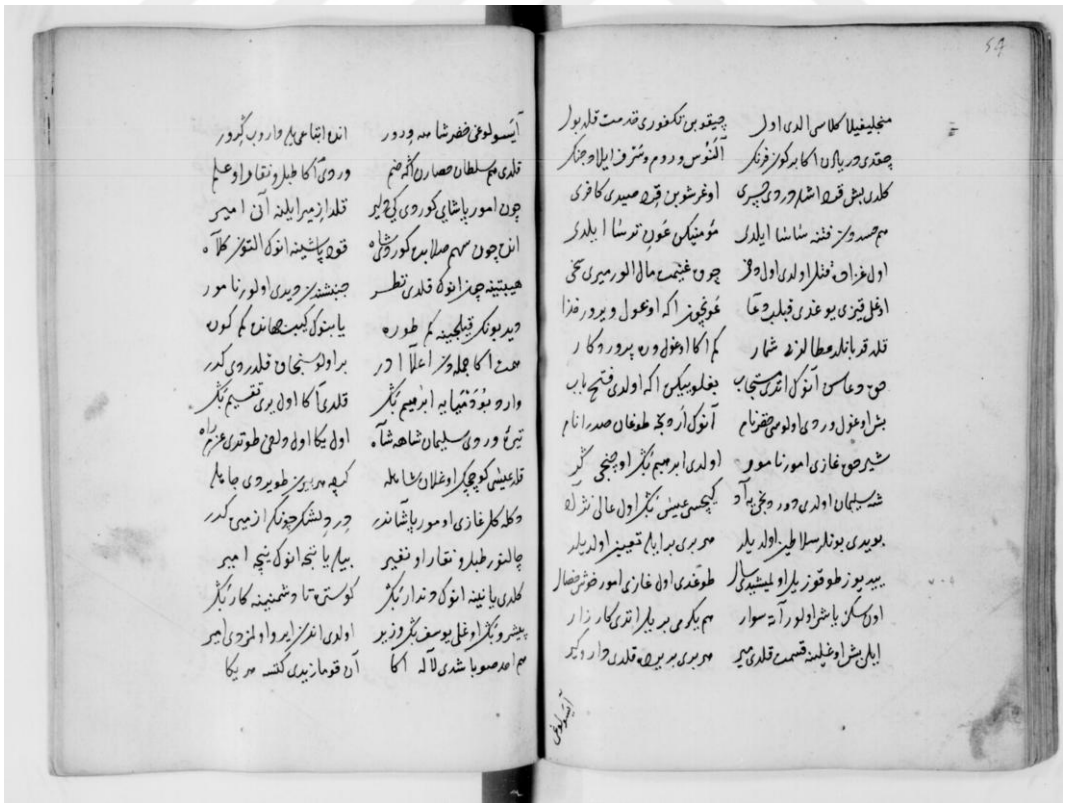

55a - 54b

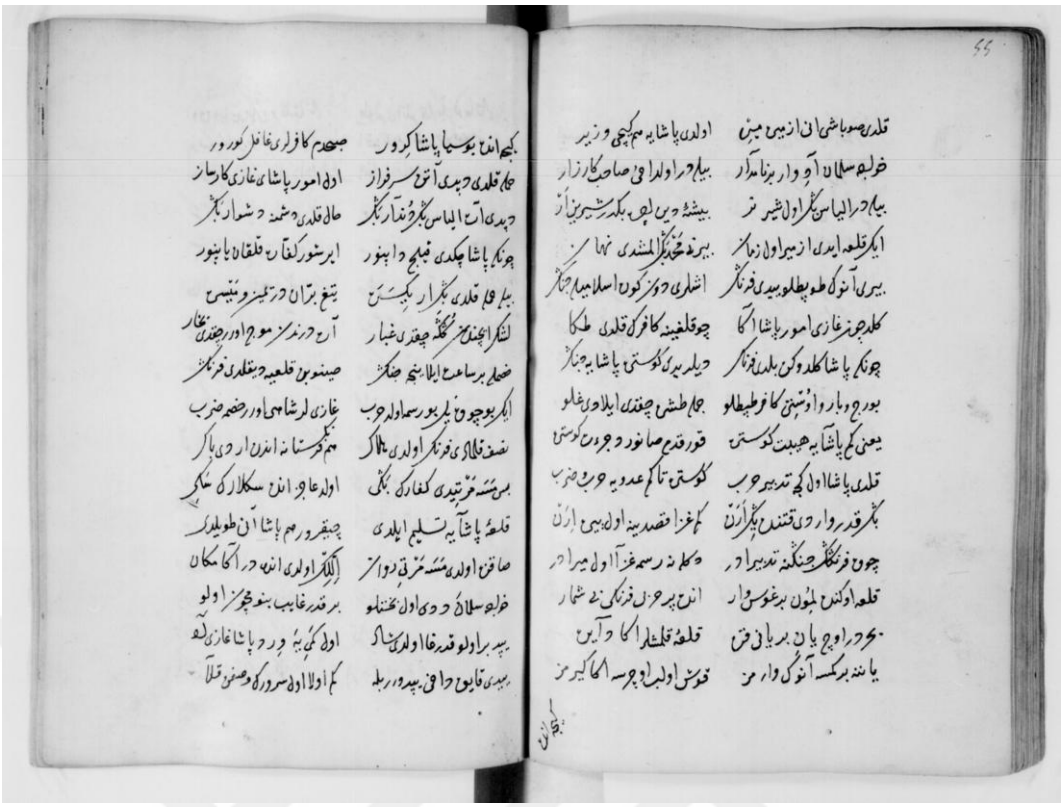

56a - 55b

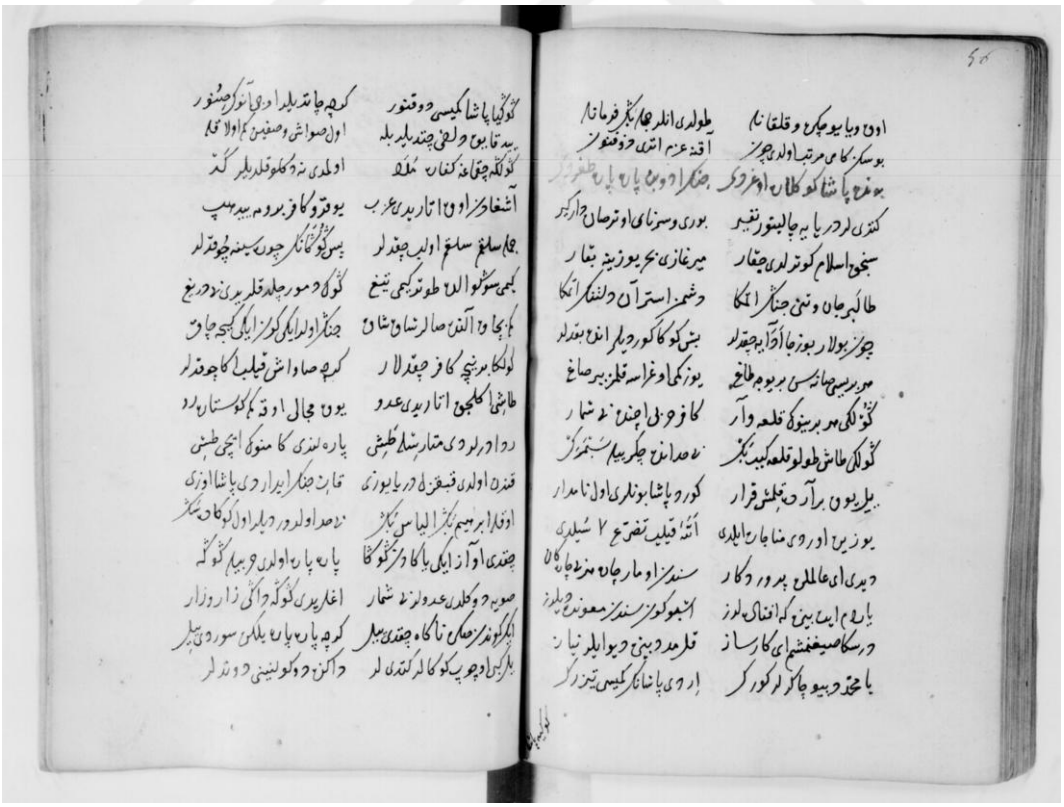

57a - 56b

58a - 57b

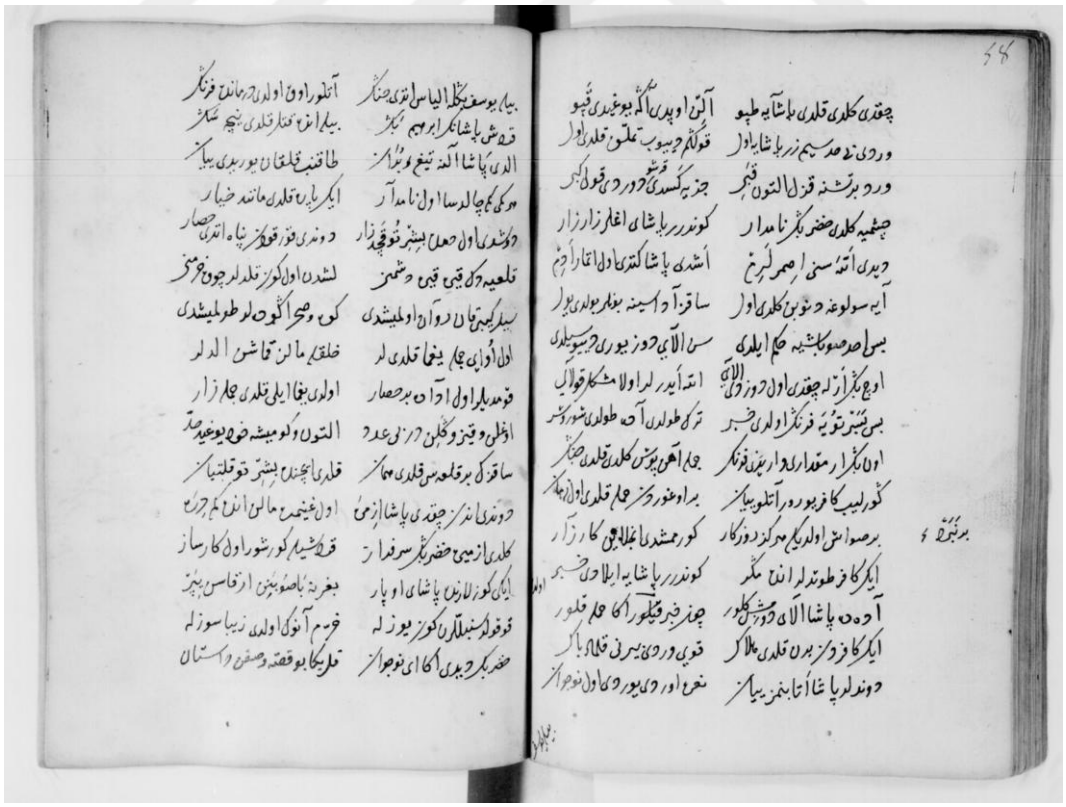

59a - 58b

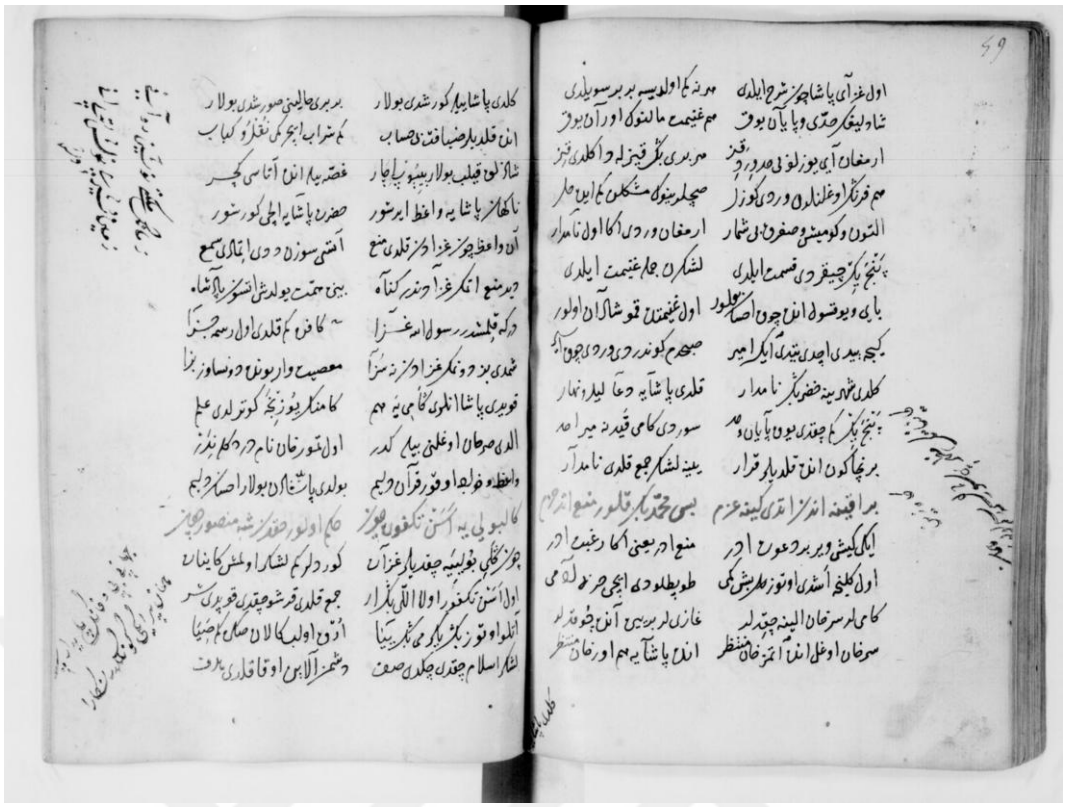

60a - 59b

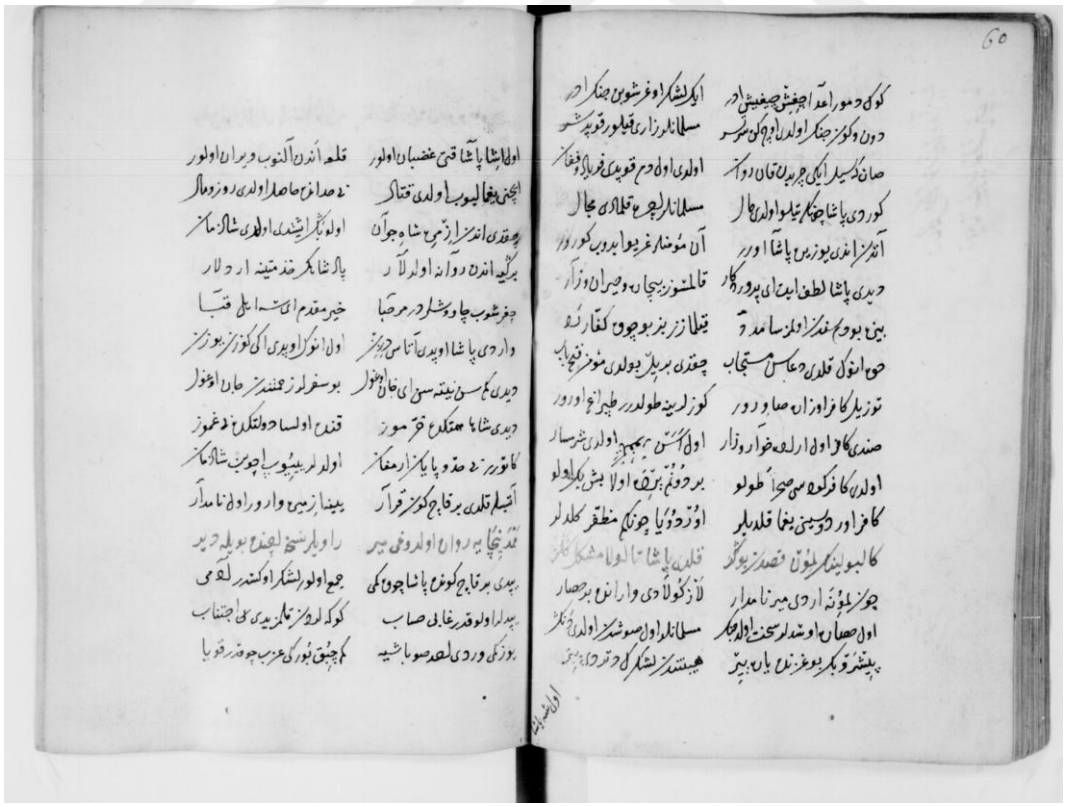

61a - 60b

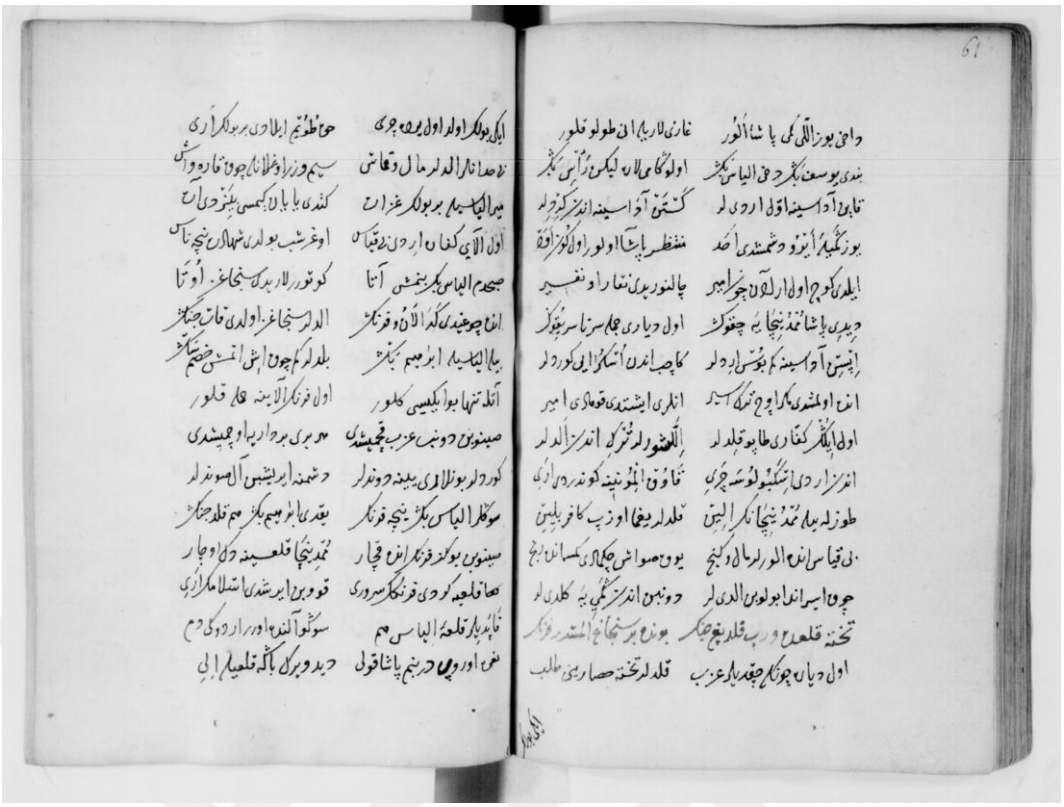

62a - 61b

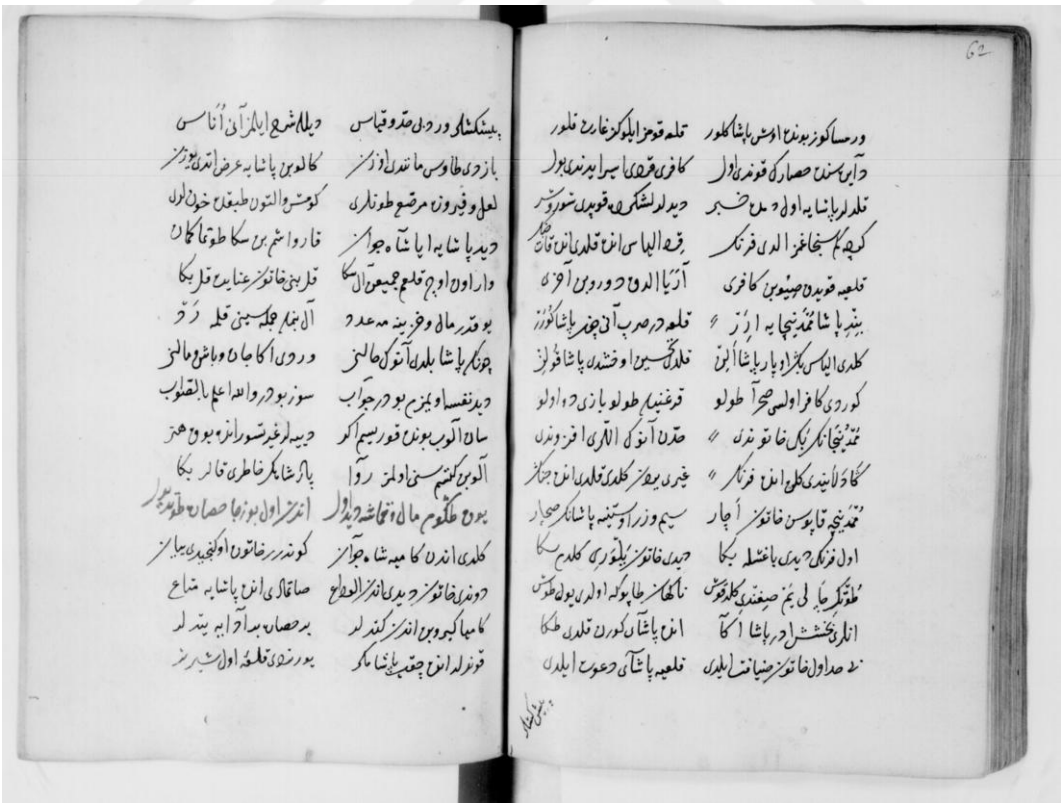

63a - 62b

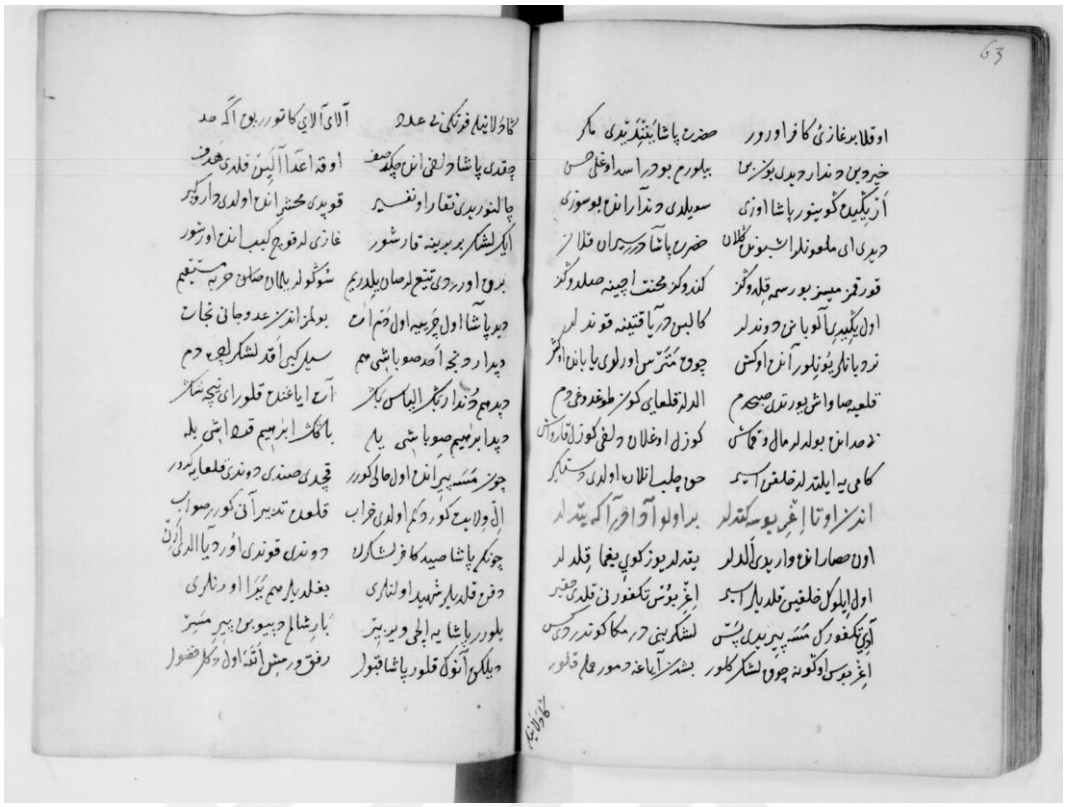

64a - 63b

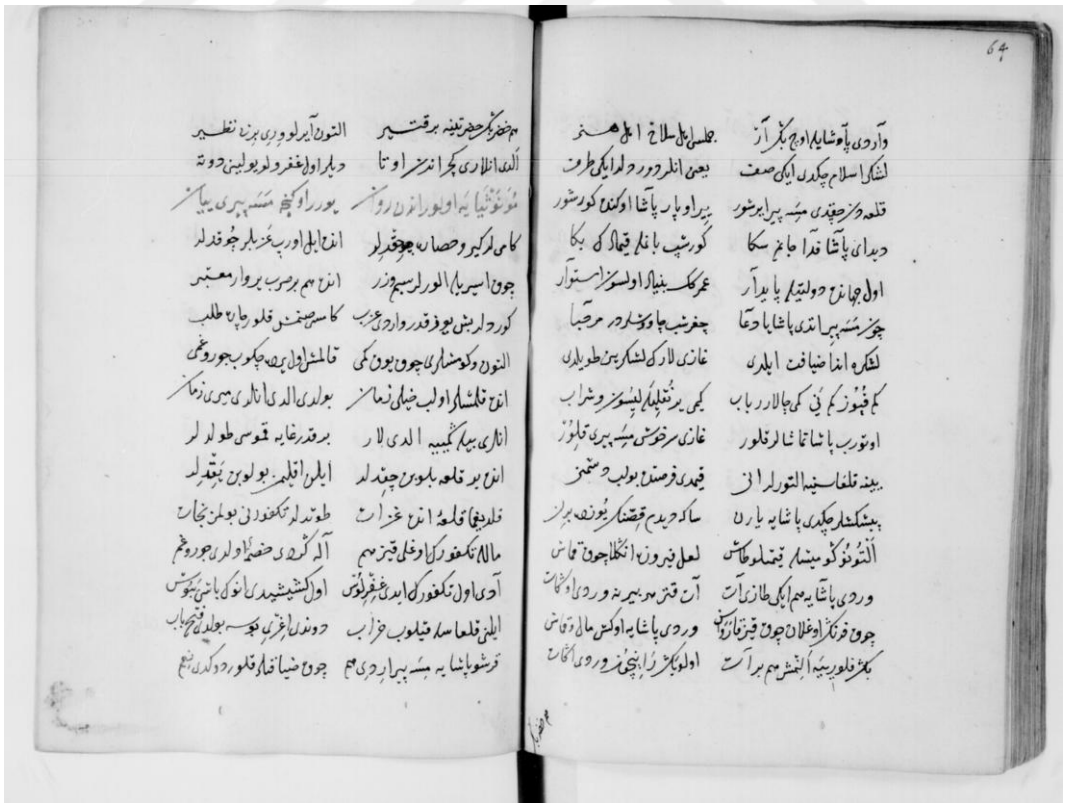

65a - 64b

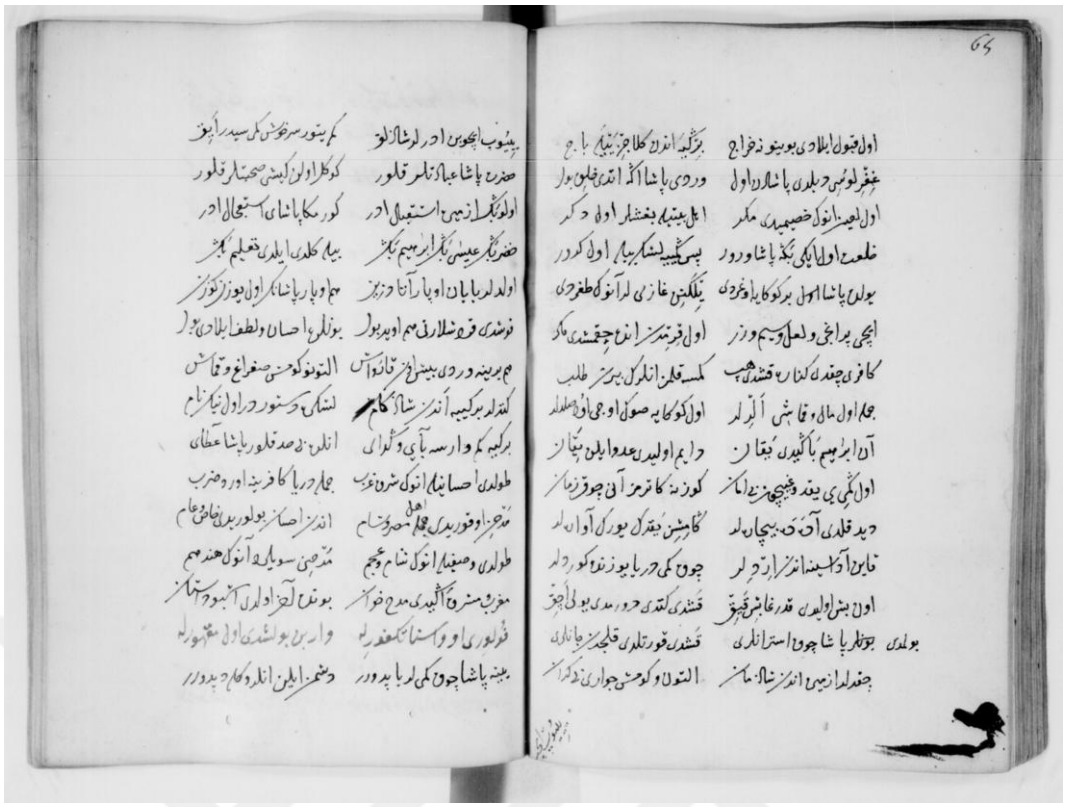

66a - 65b

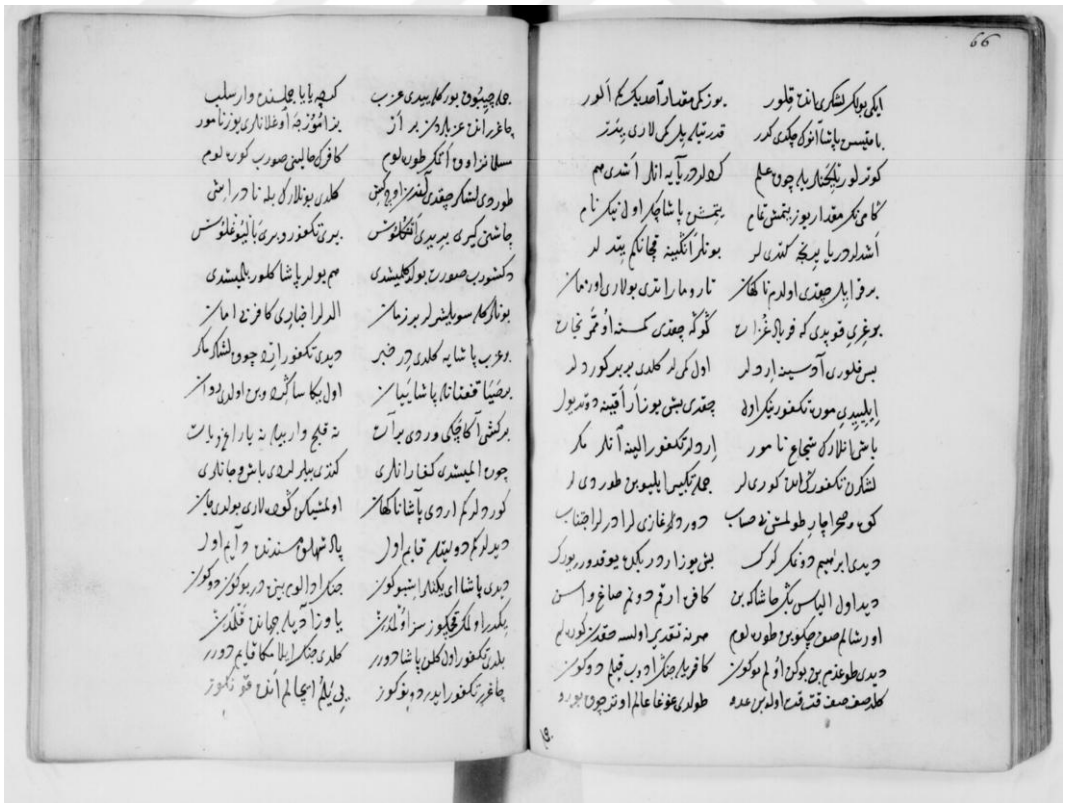

67a - 66b

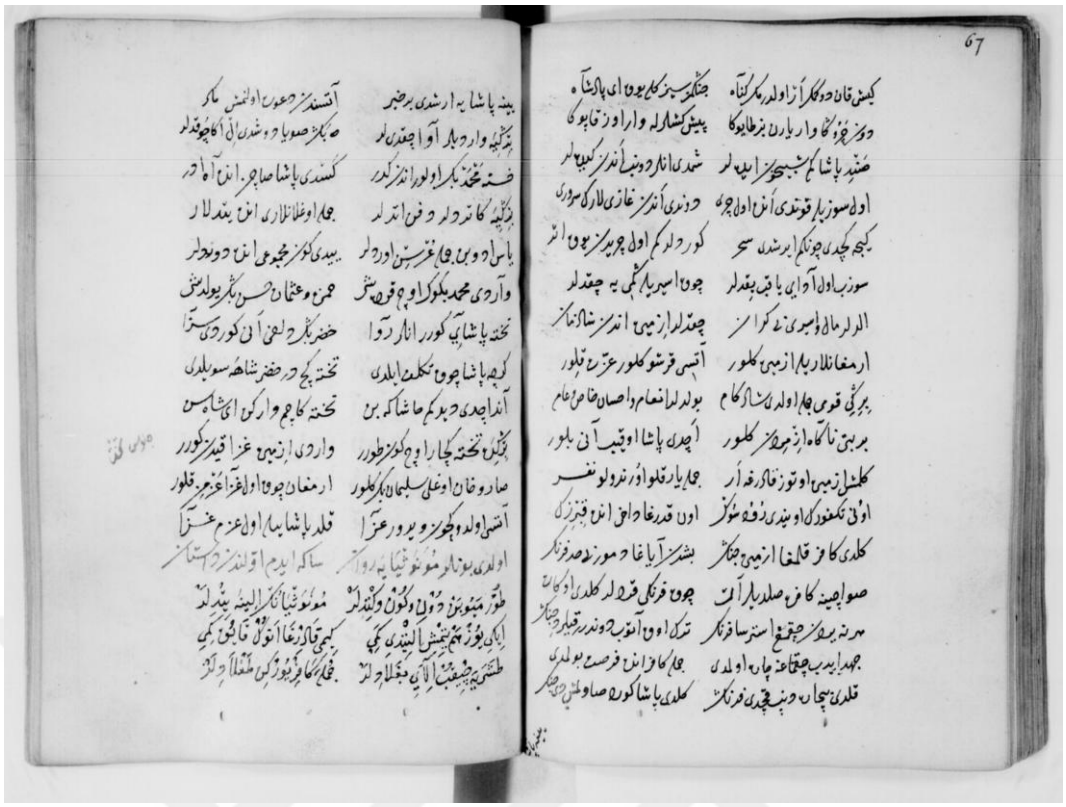

68a - 67b

69a - 68b

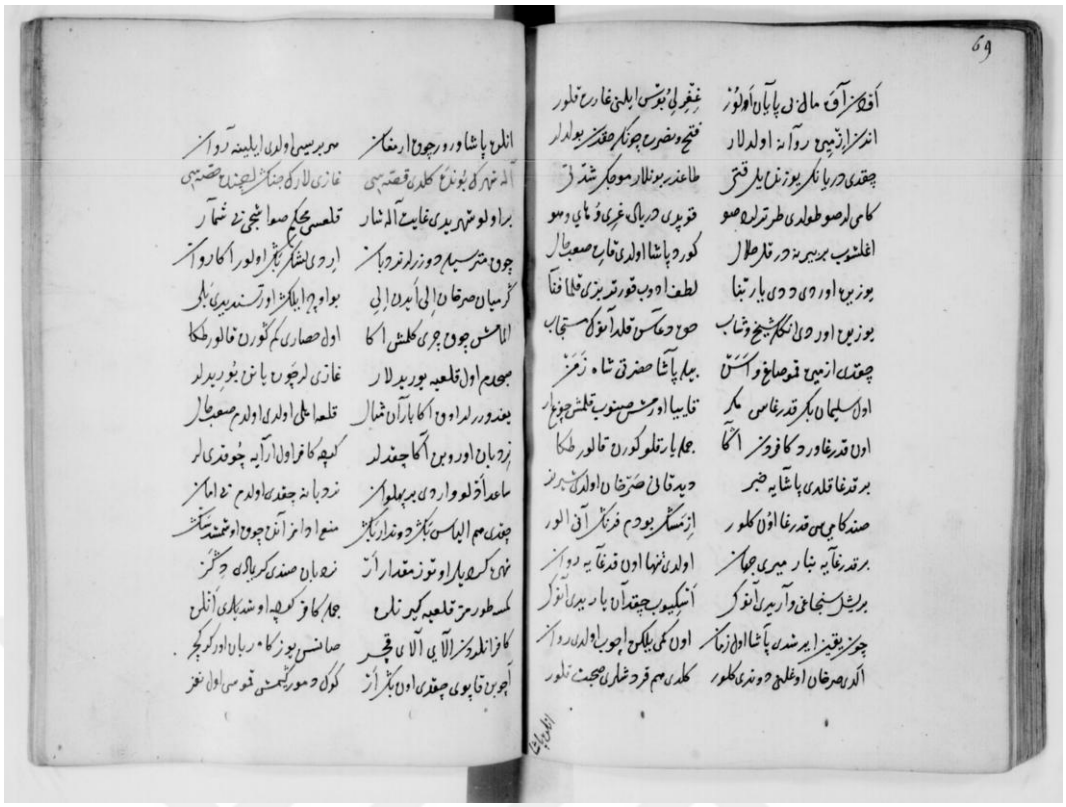

70a - 69b

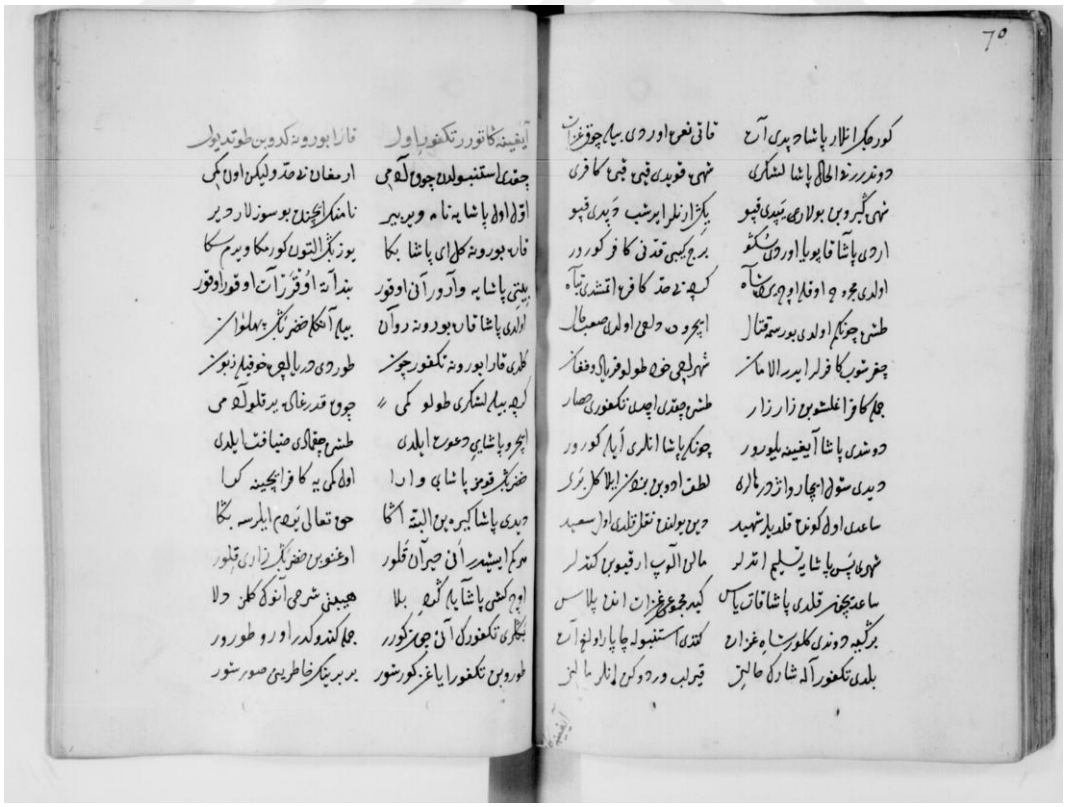

71a - 70b

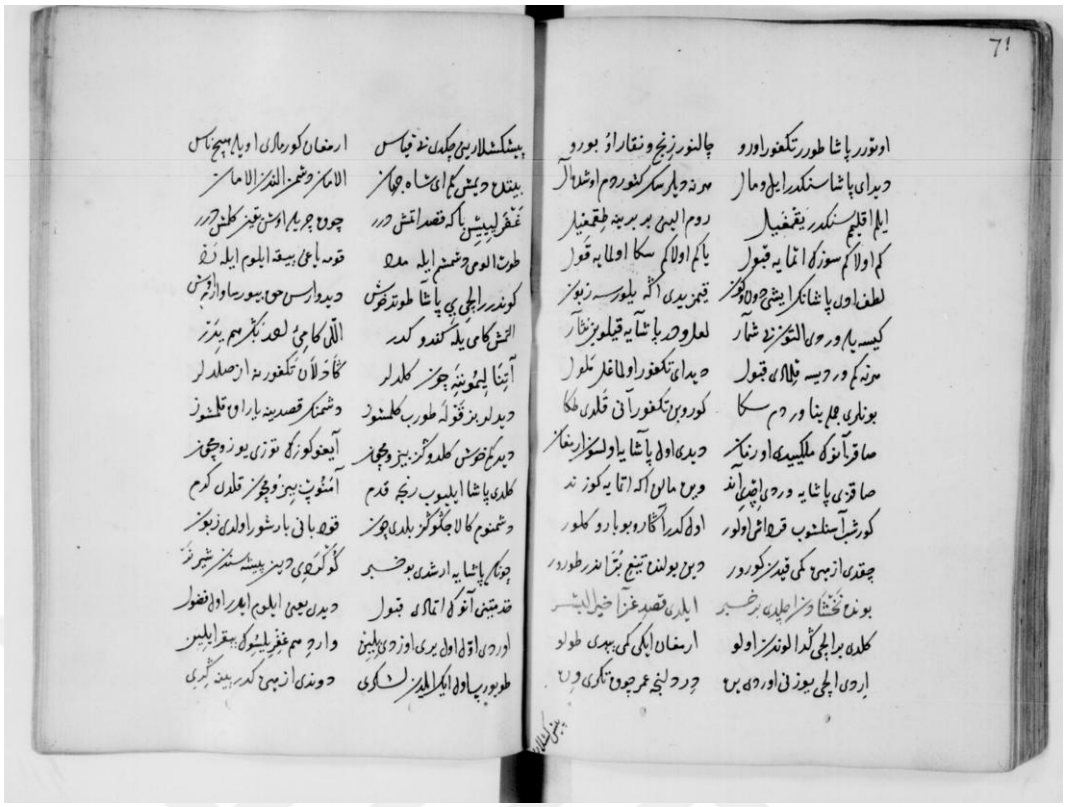

72a - 71b

73a - 72b

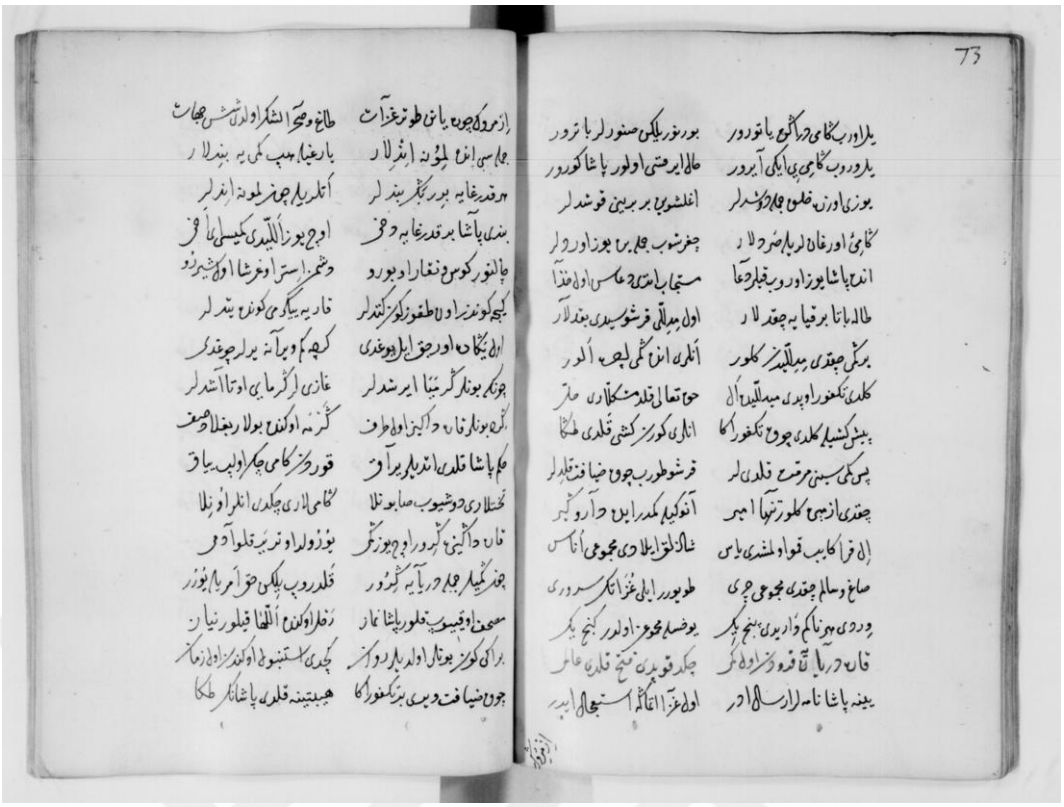

74a - 73b

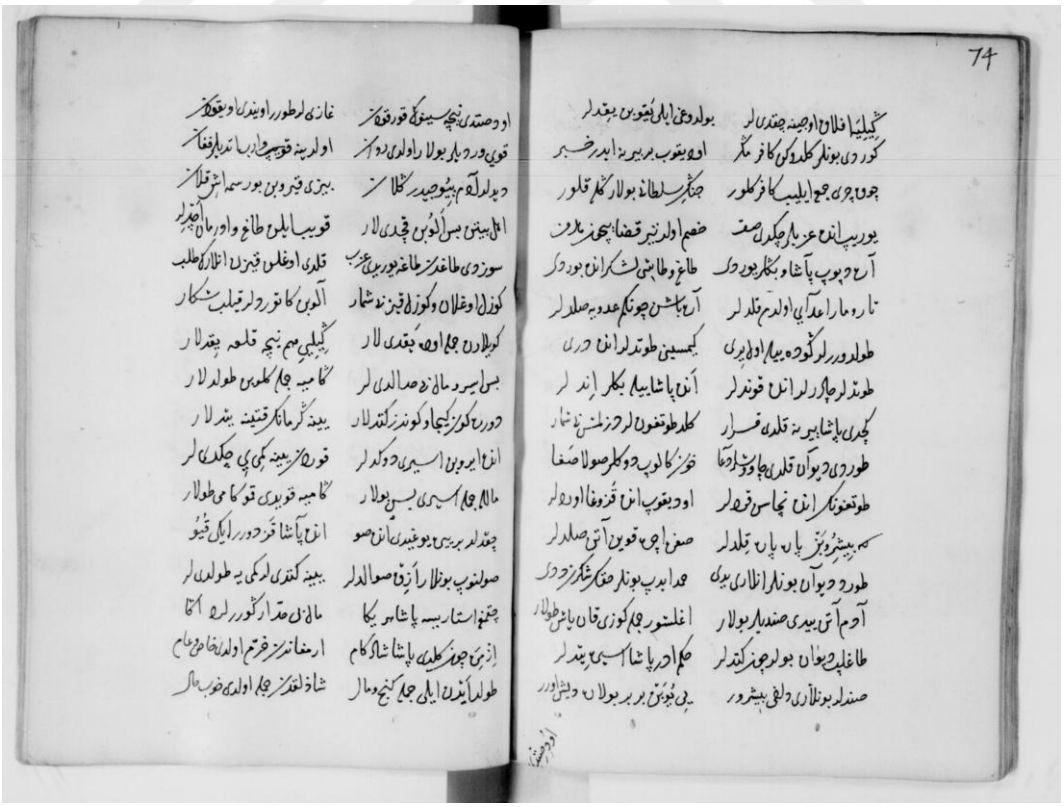

75a - 74b

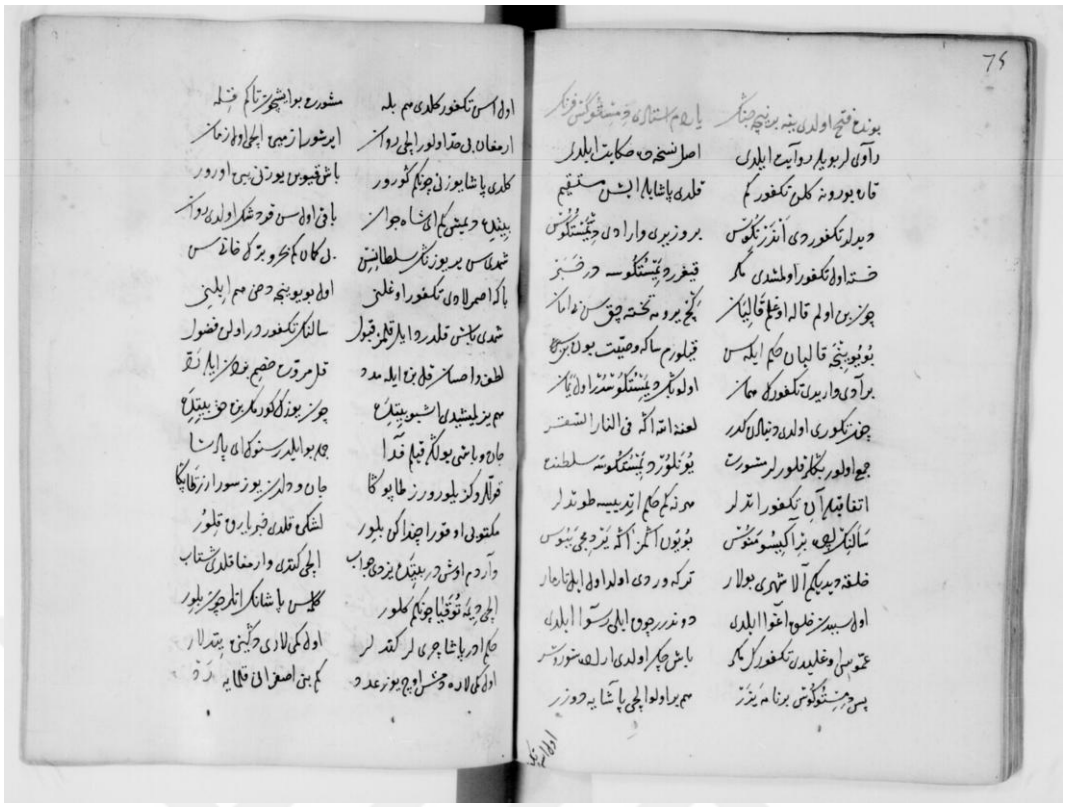

76a - 75b

77a - 76b

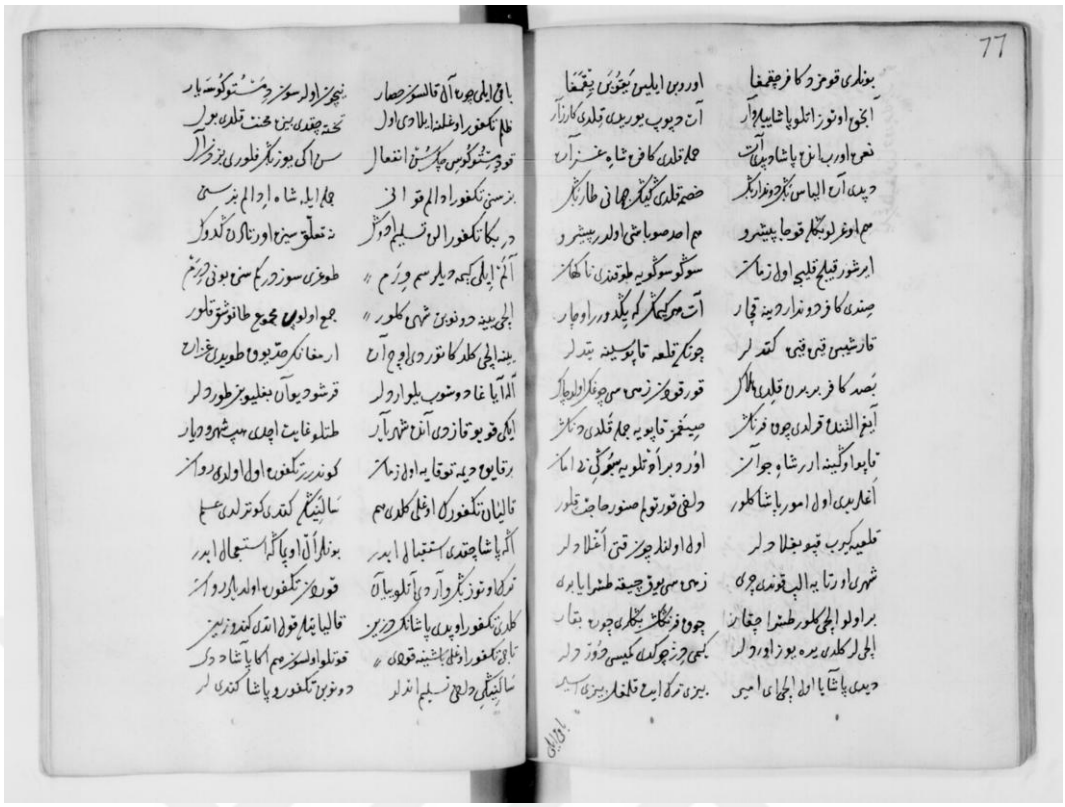

78a - 77b

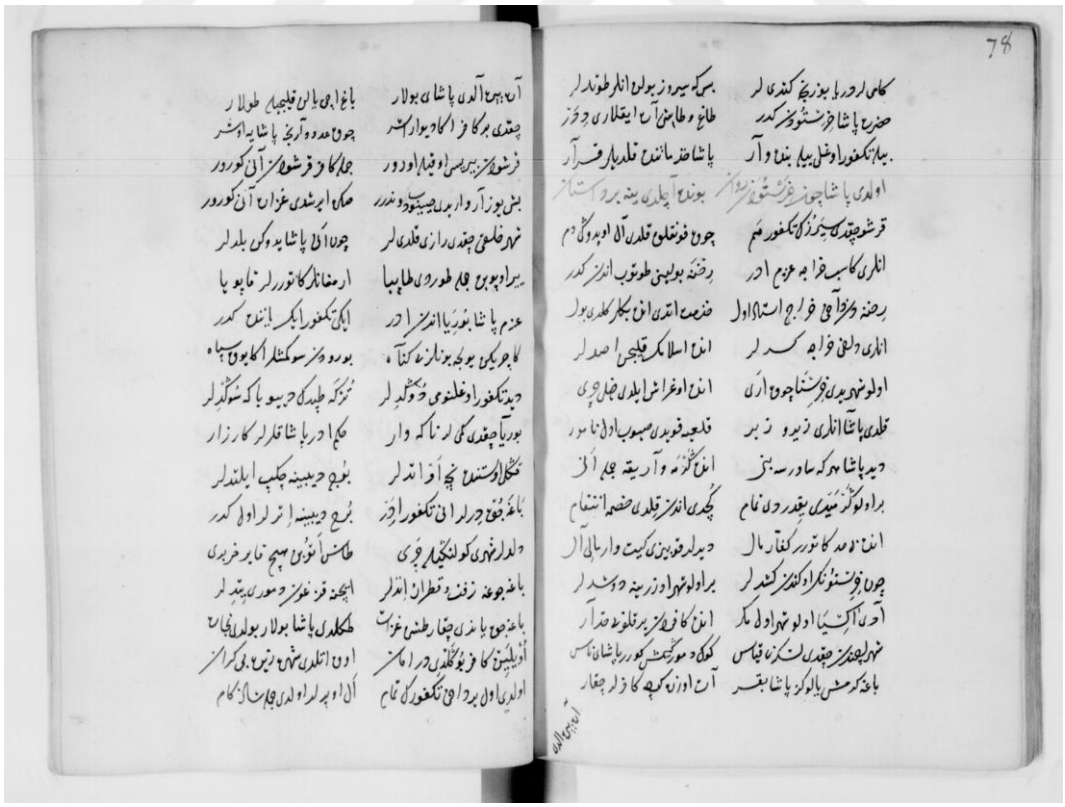

79a - 78b

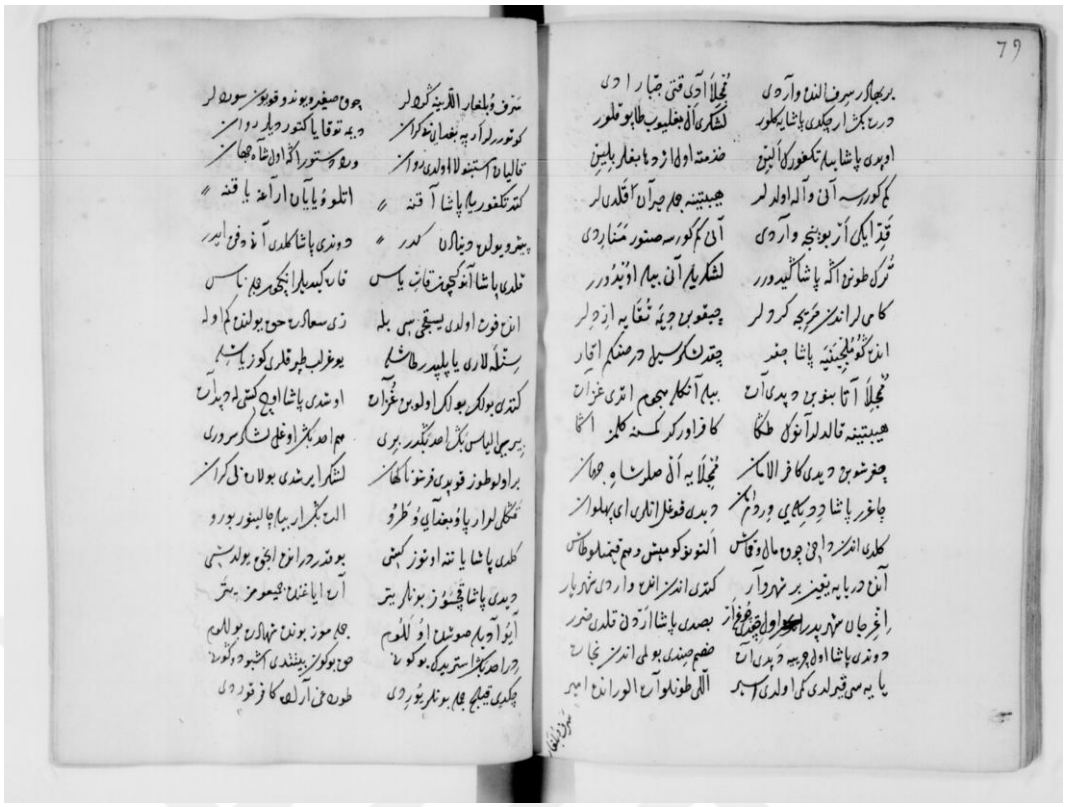

80a - 79b

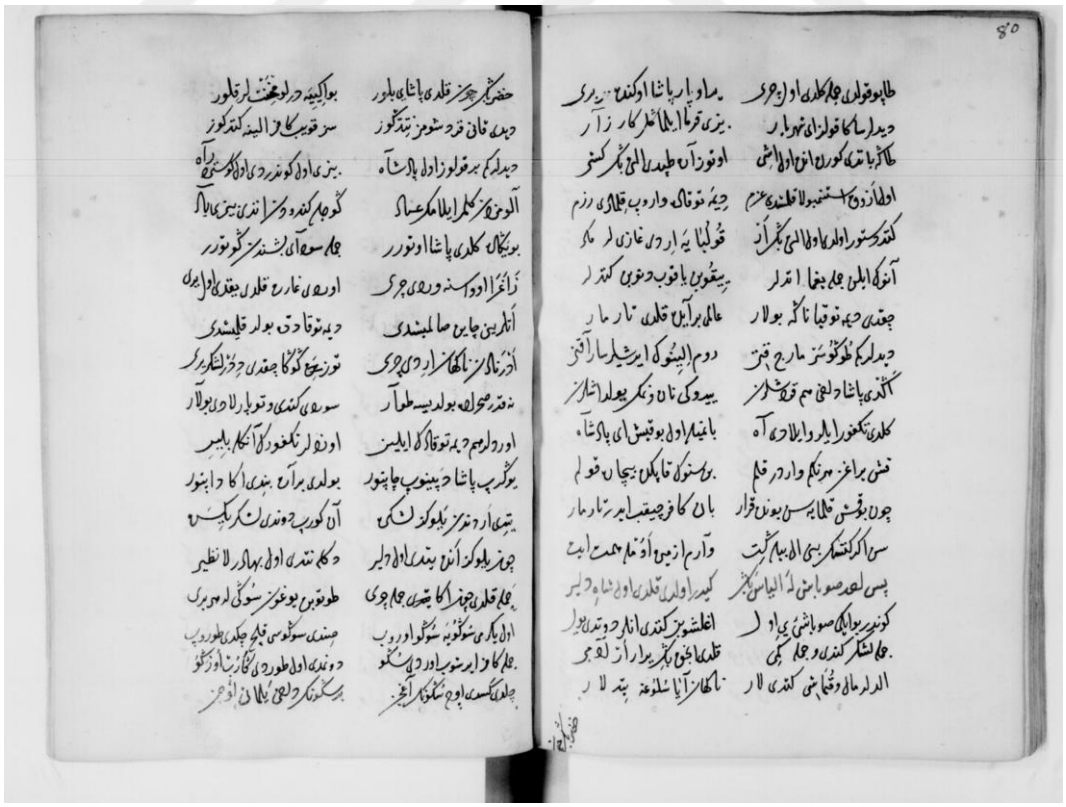

81a - 80b

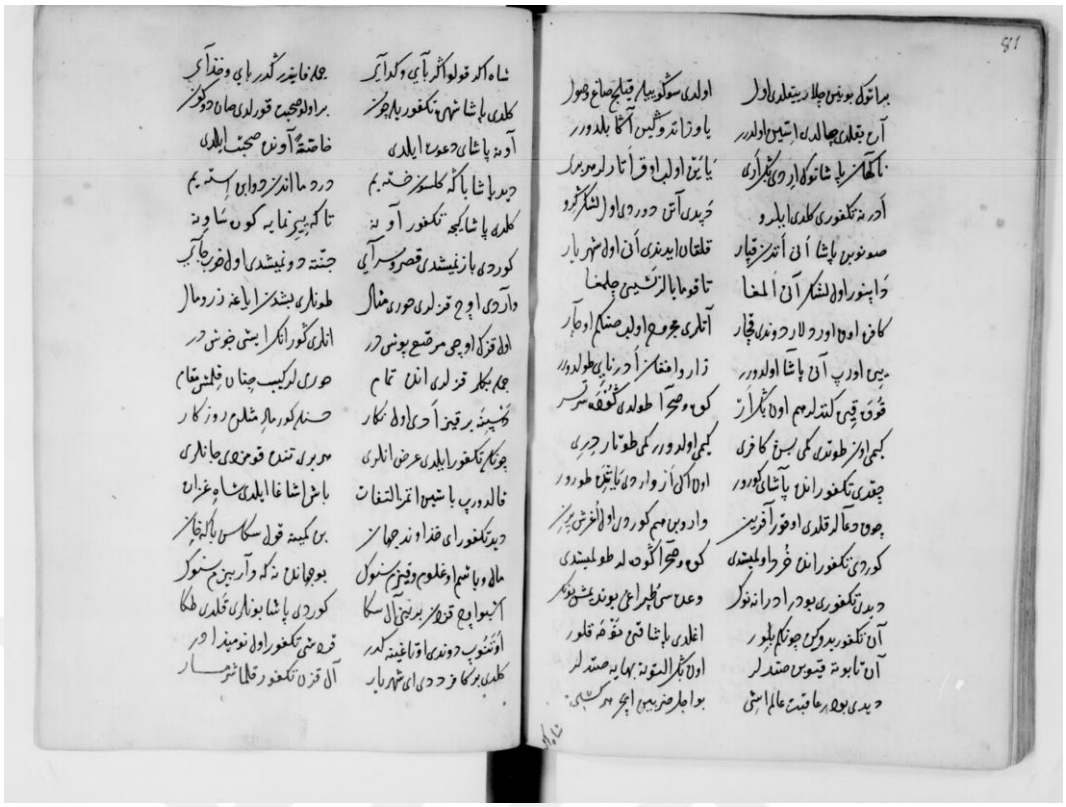

82a - 81b

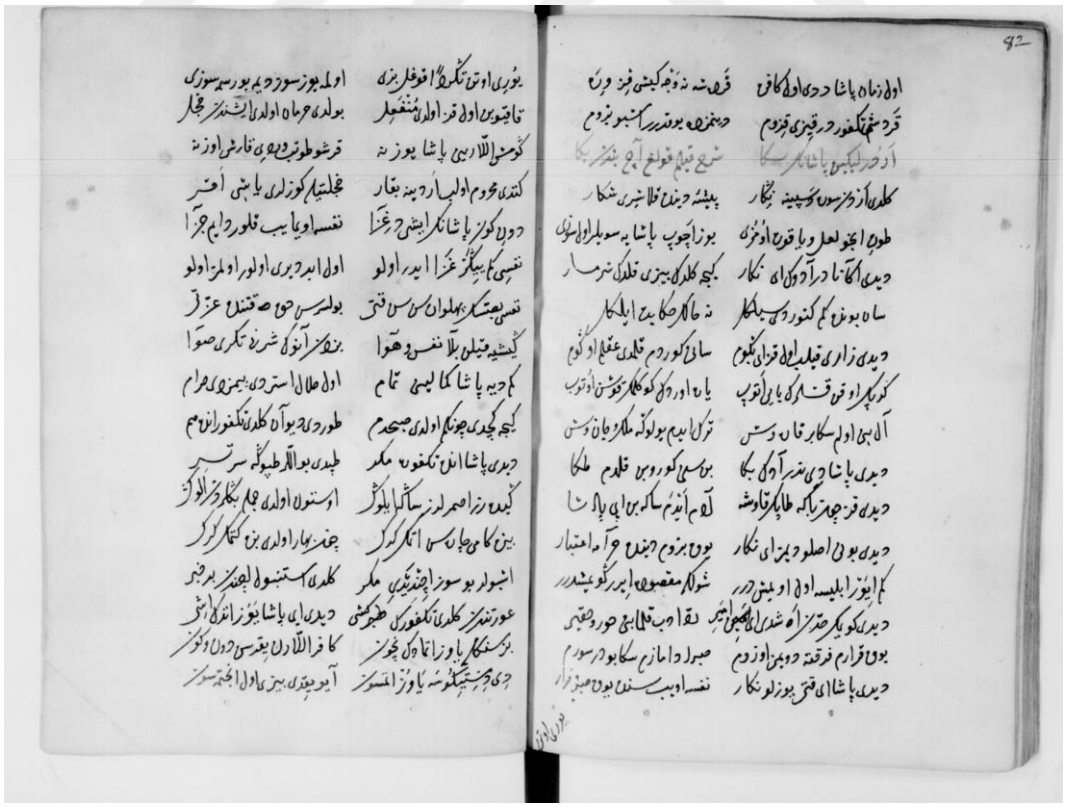

83a - 82b

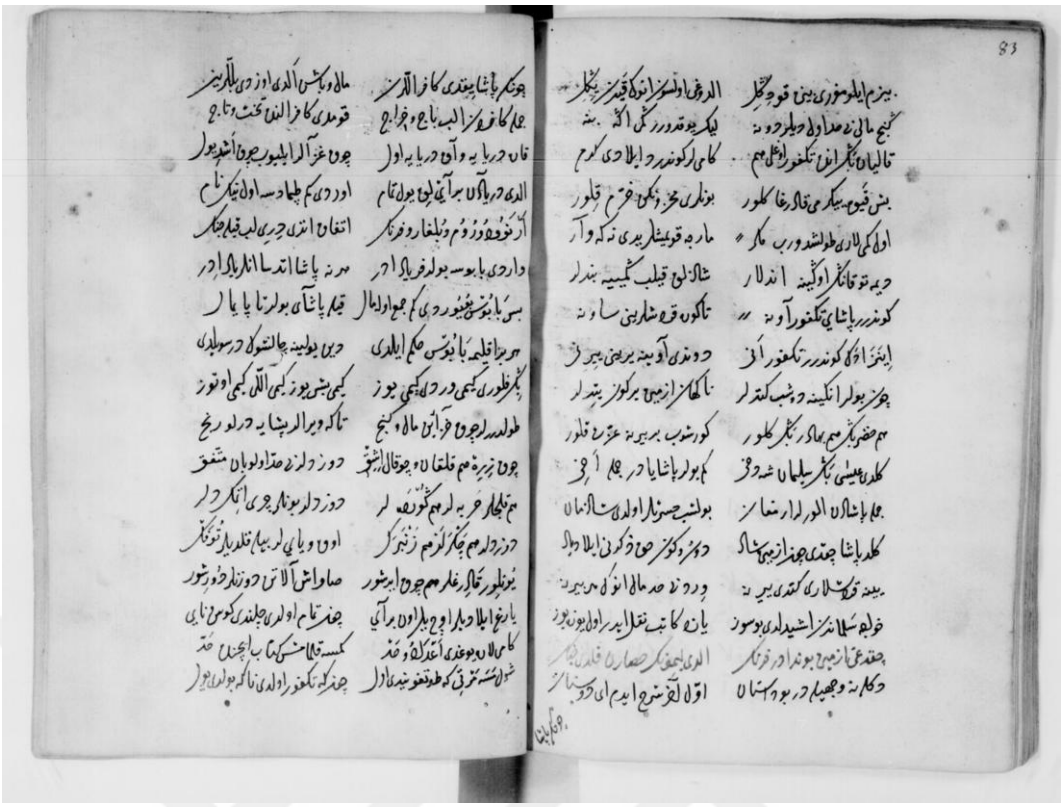

84a - 83b

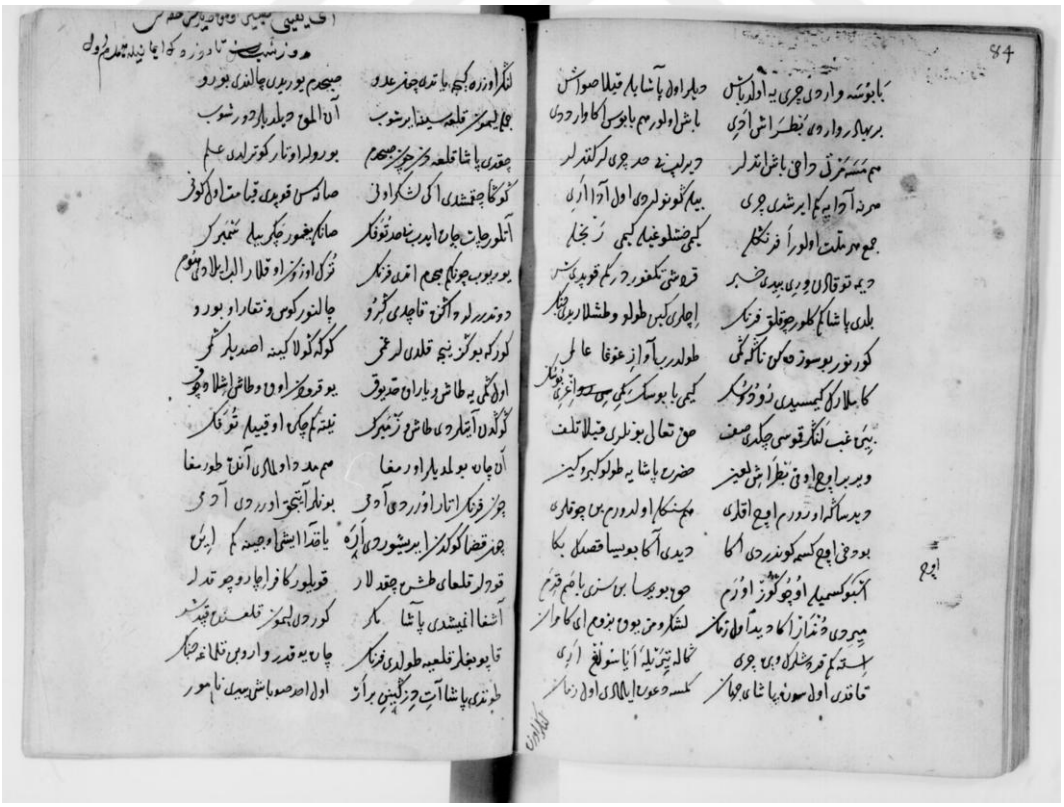

85a - 84b

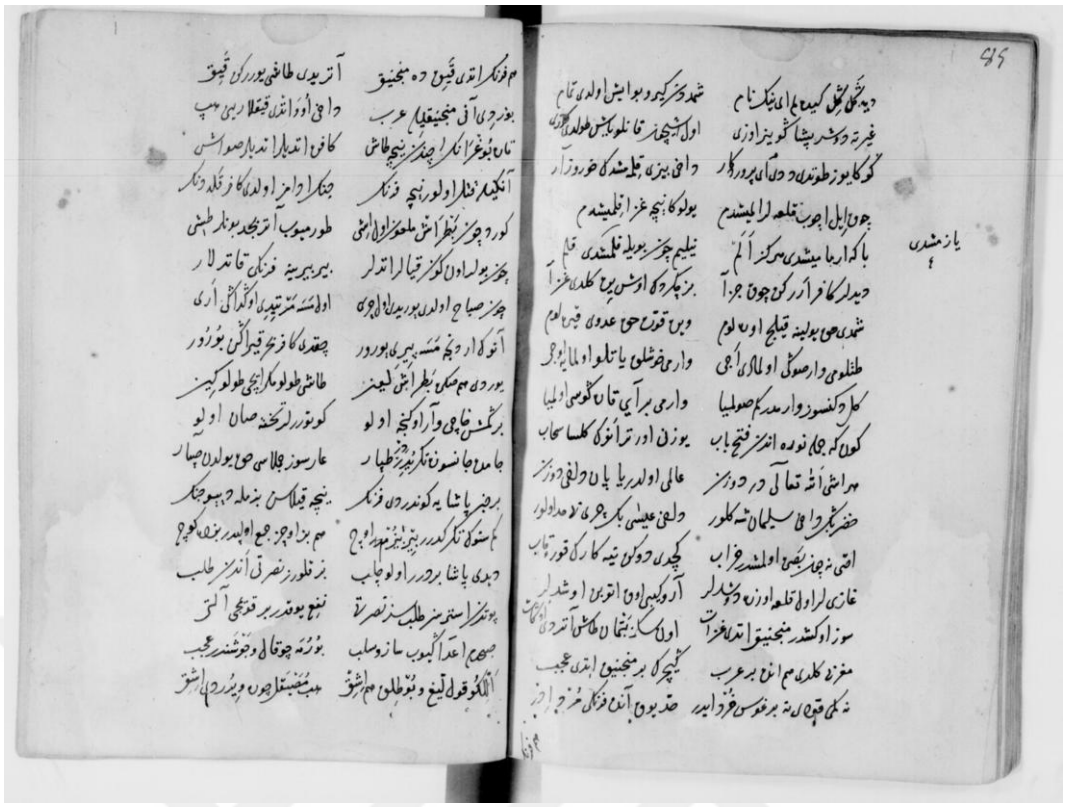

86a - 85b

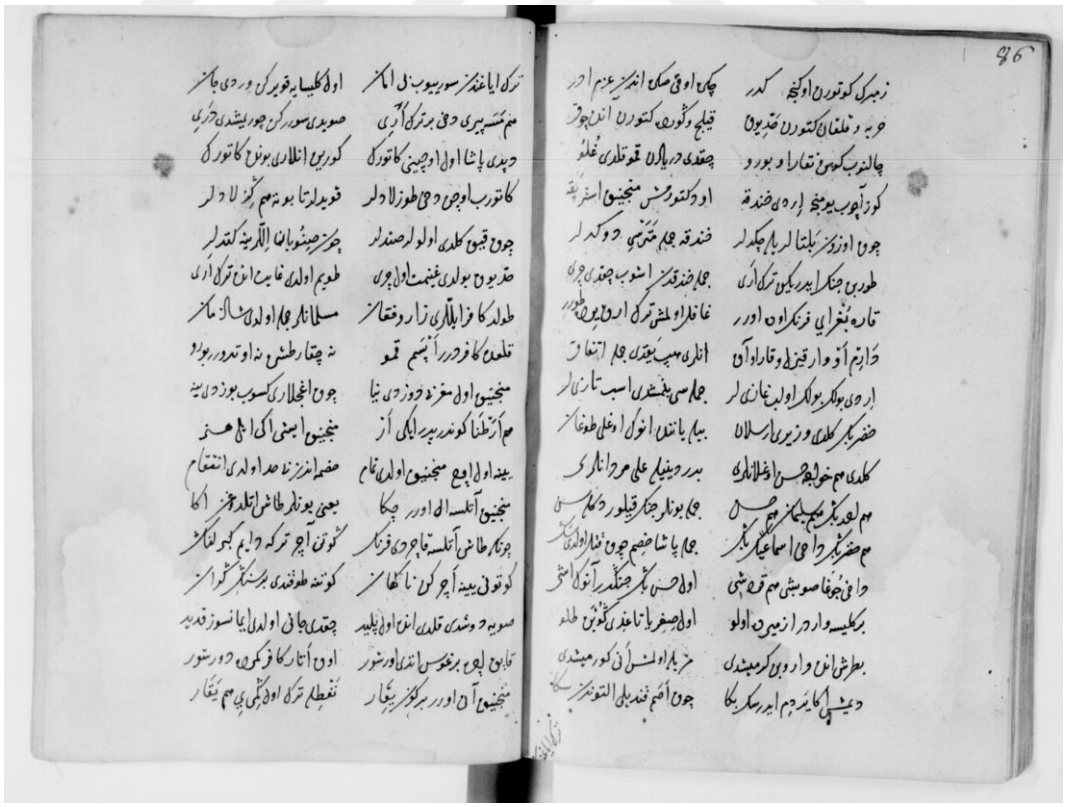

87a - 86b

88a - 87b

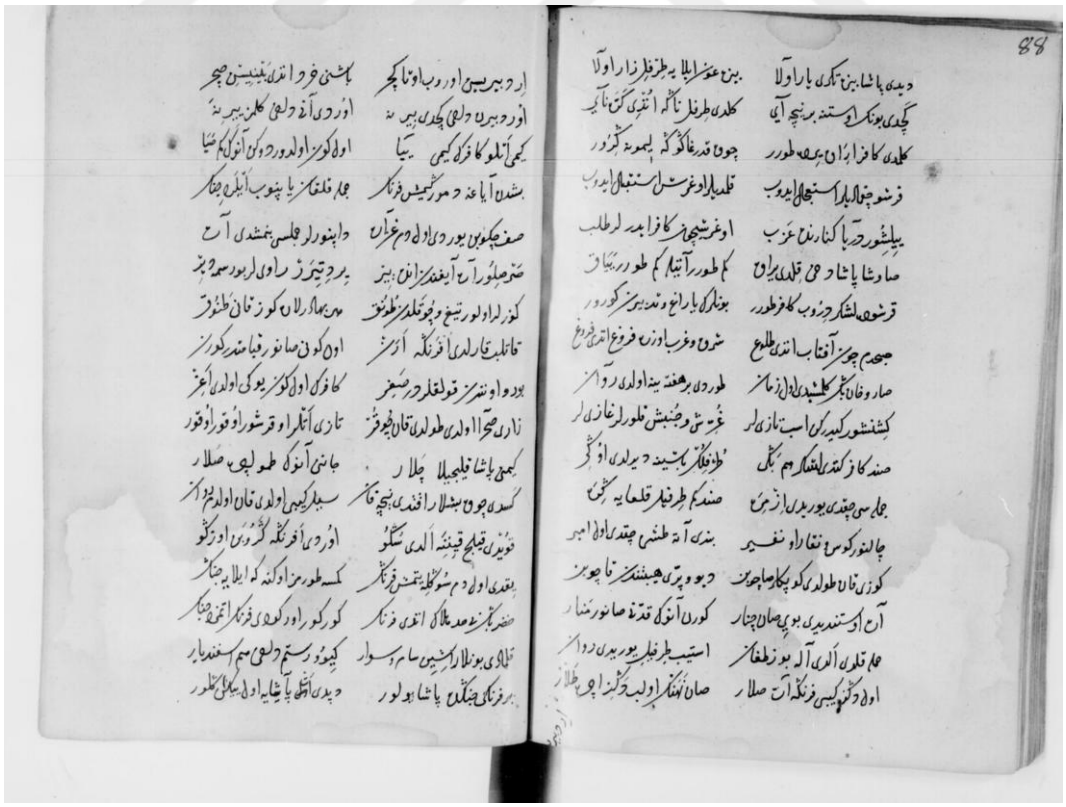

89a - 88b

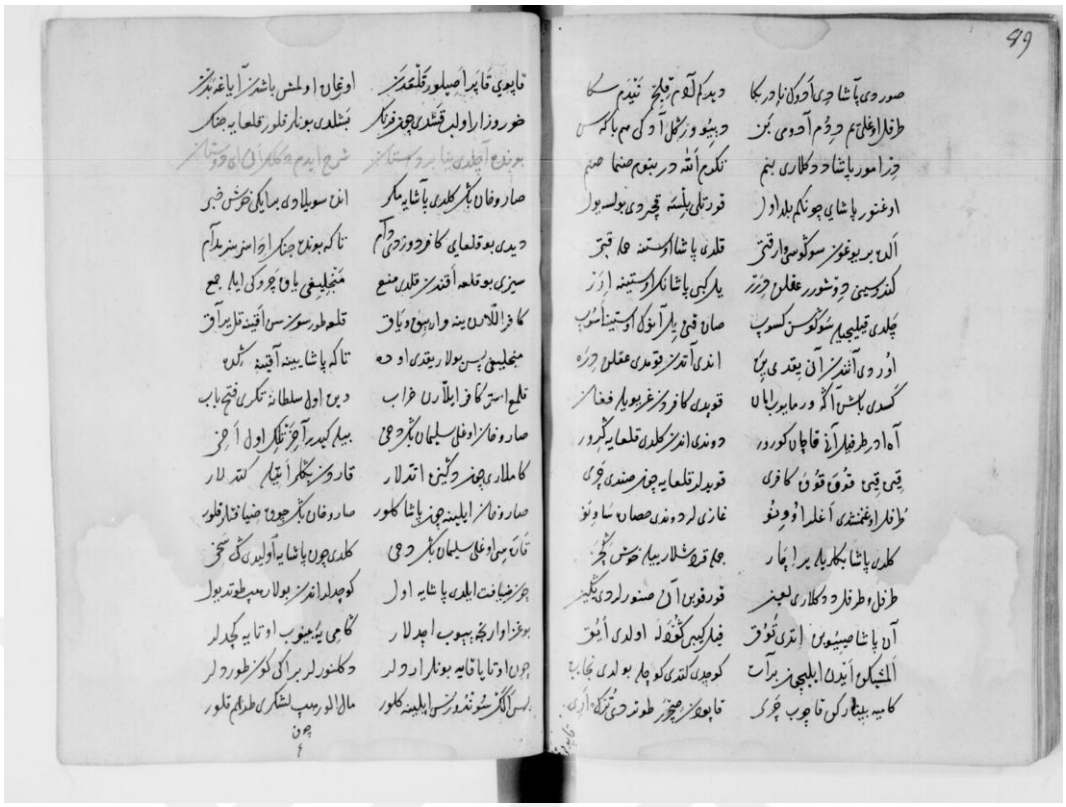

90a - 89b

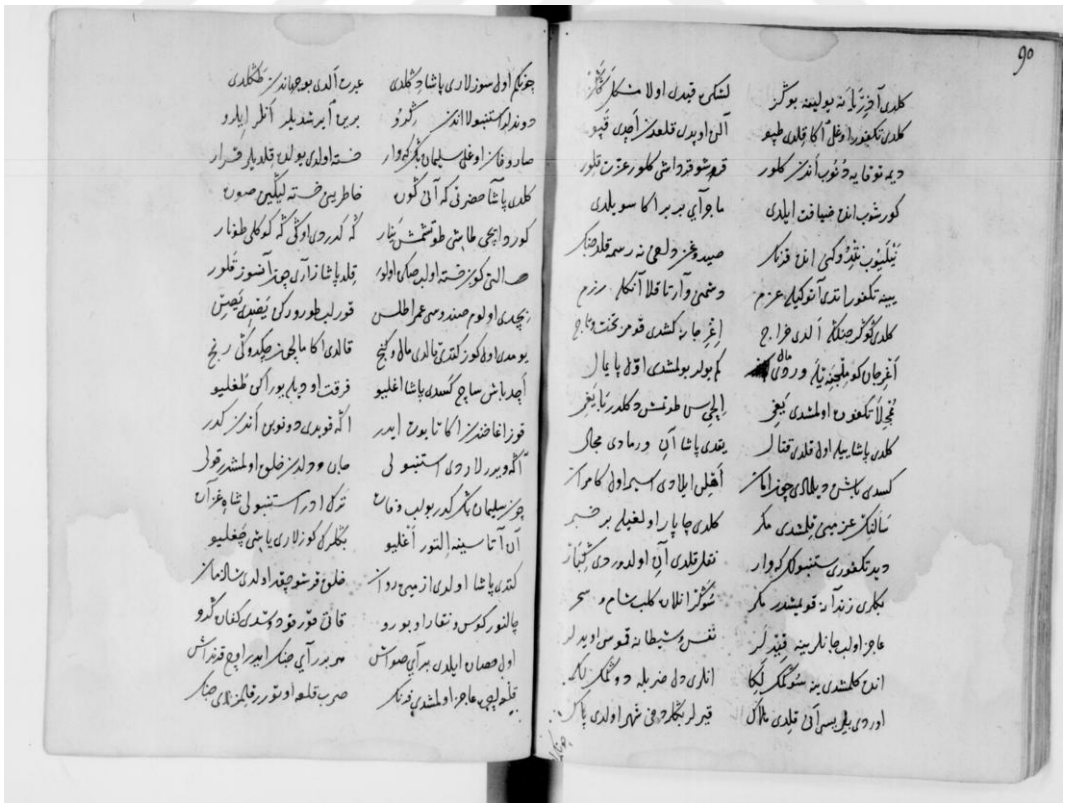

91a - 90b

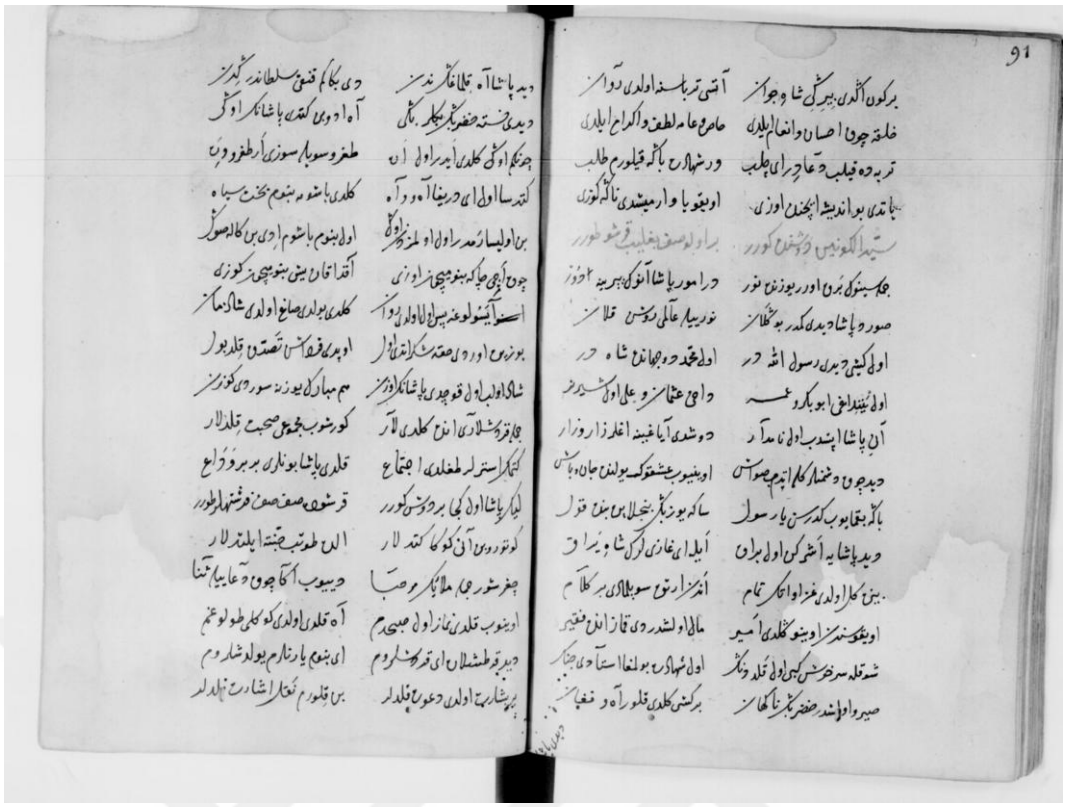

92a - 91b

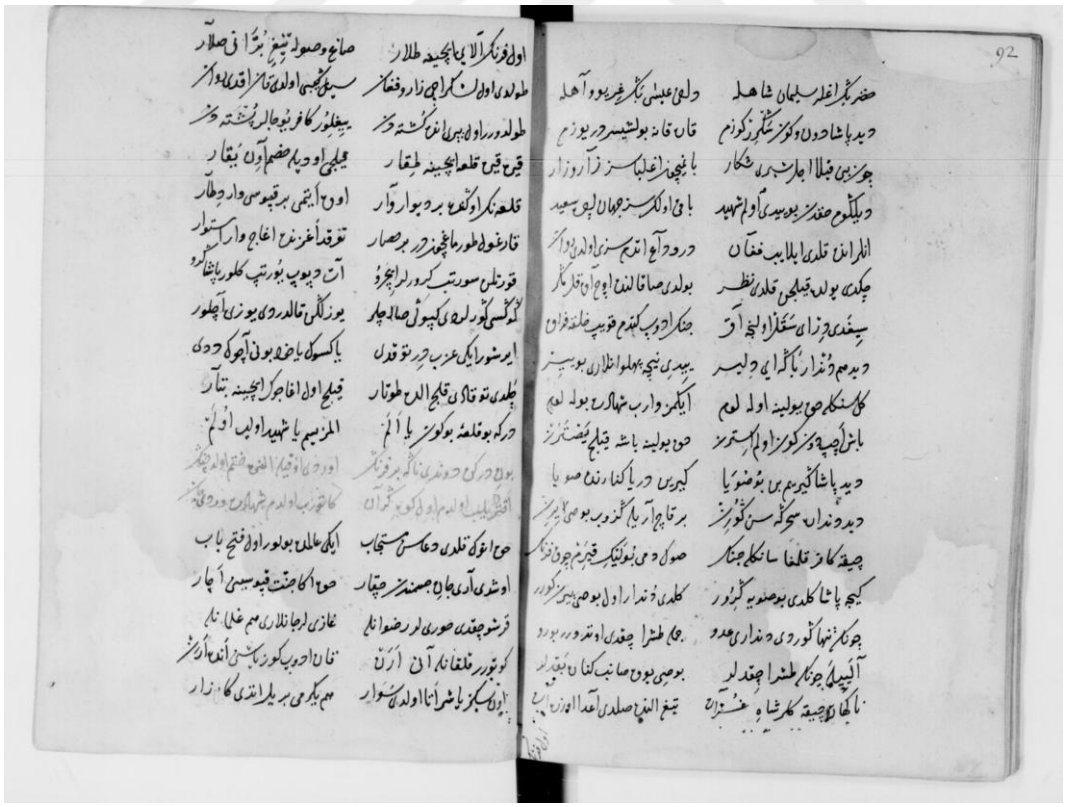

93a - 92b

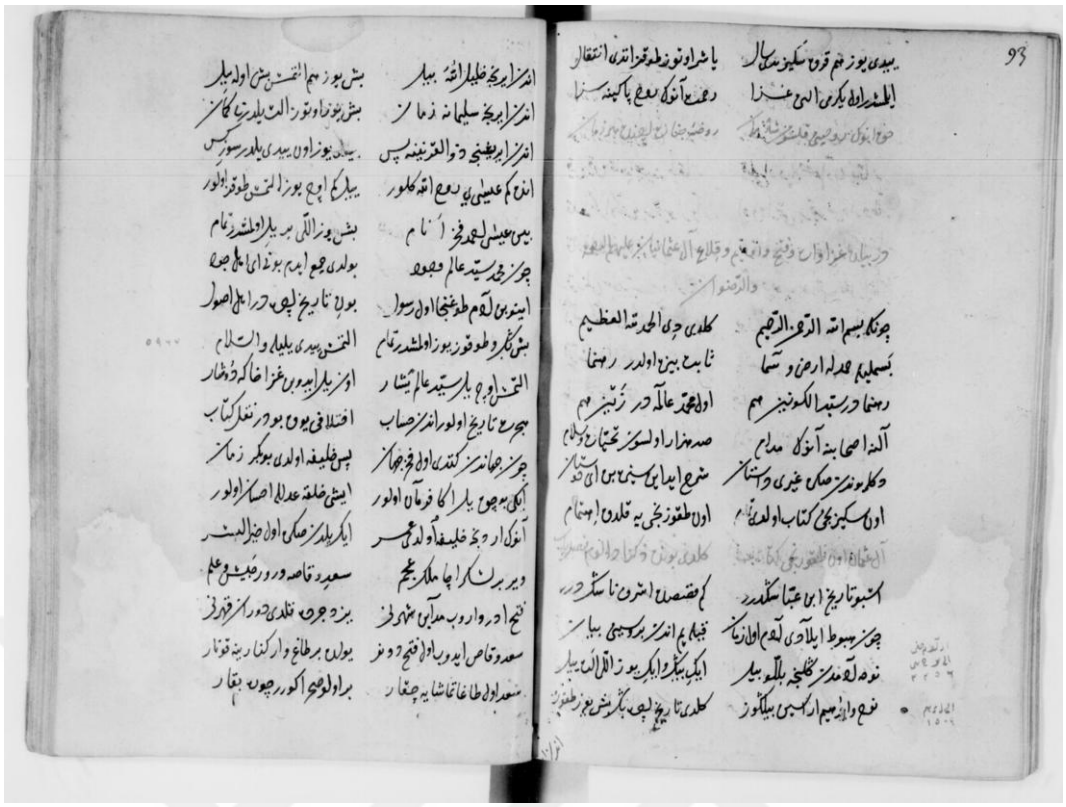

94a - 93b

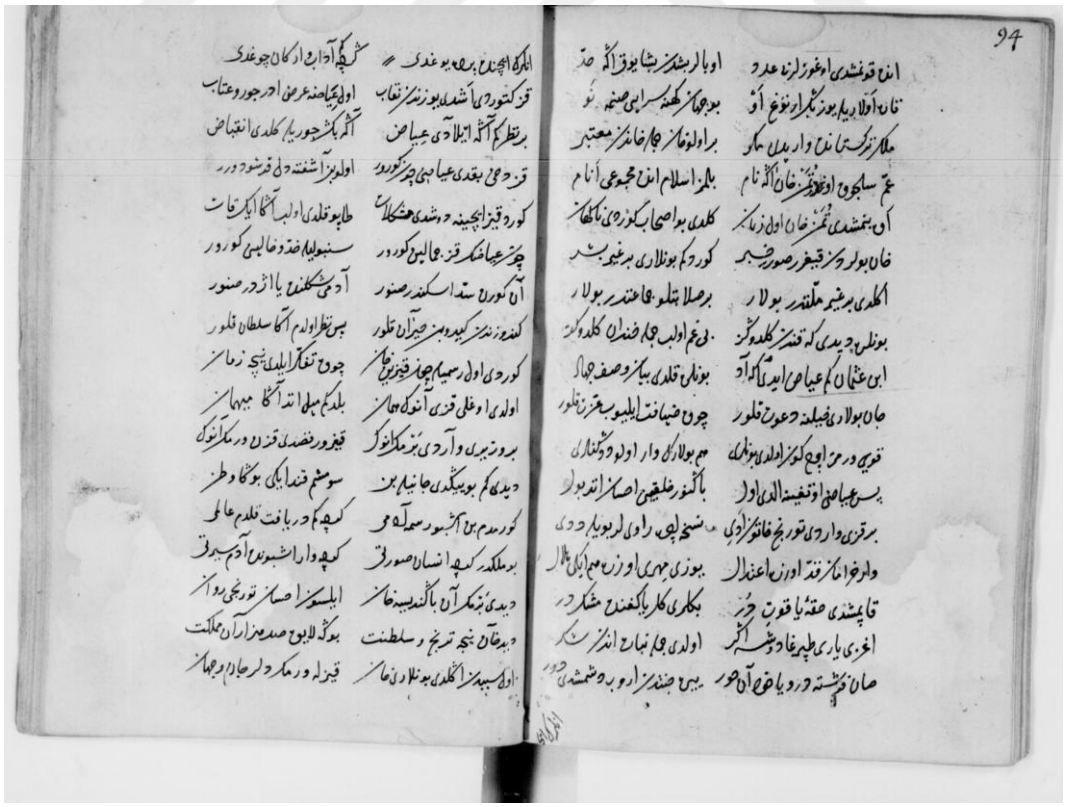

95a - 94b

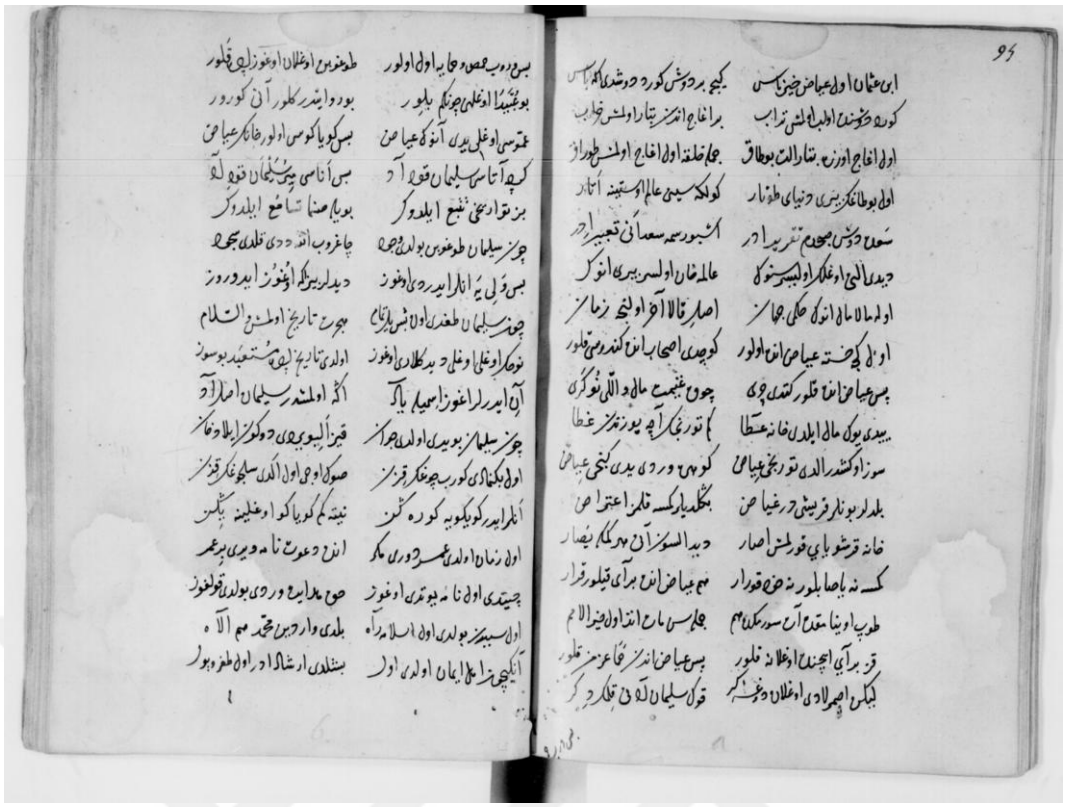

96a - 95b

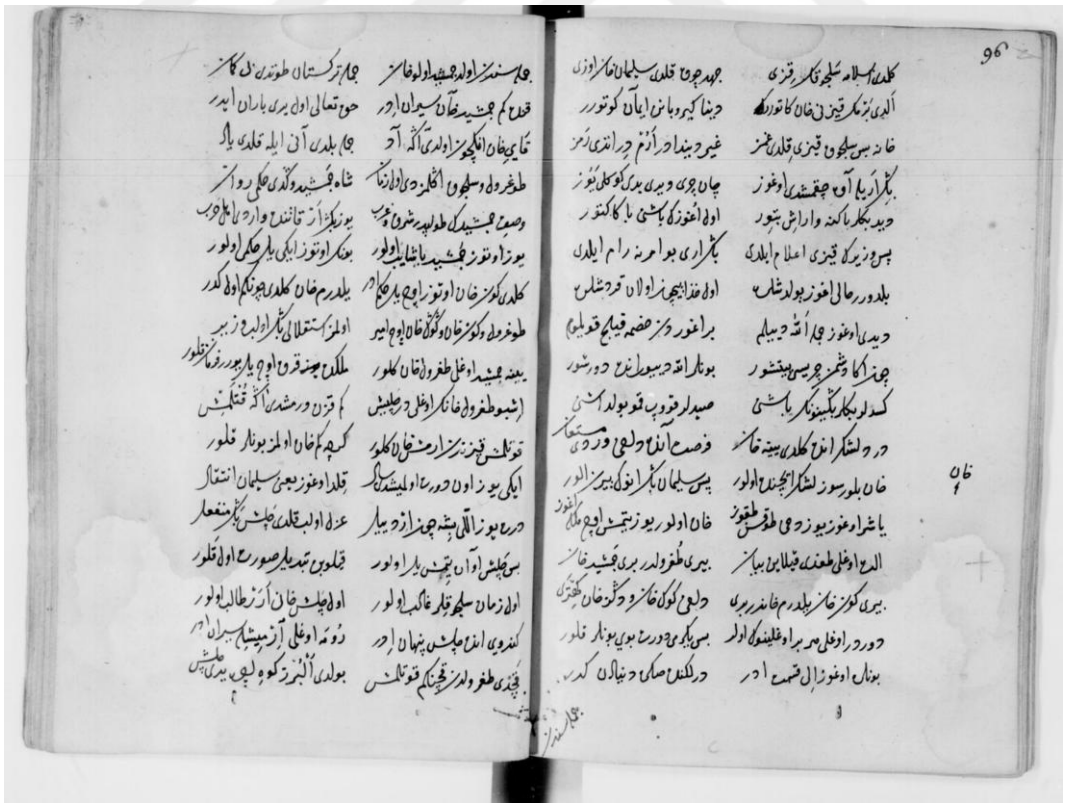

97a - 96b

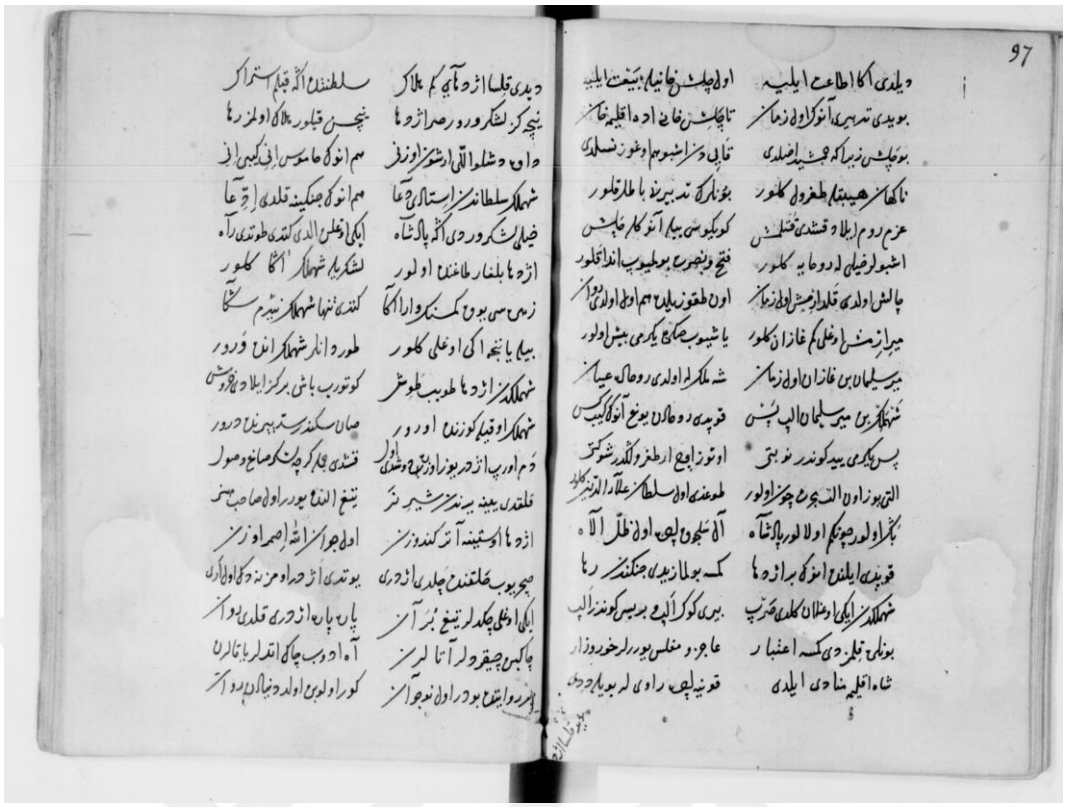

98a - 97b

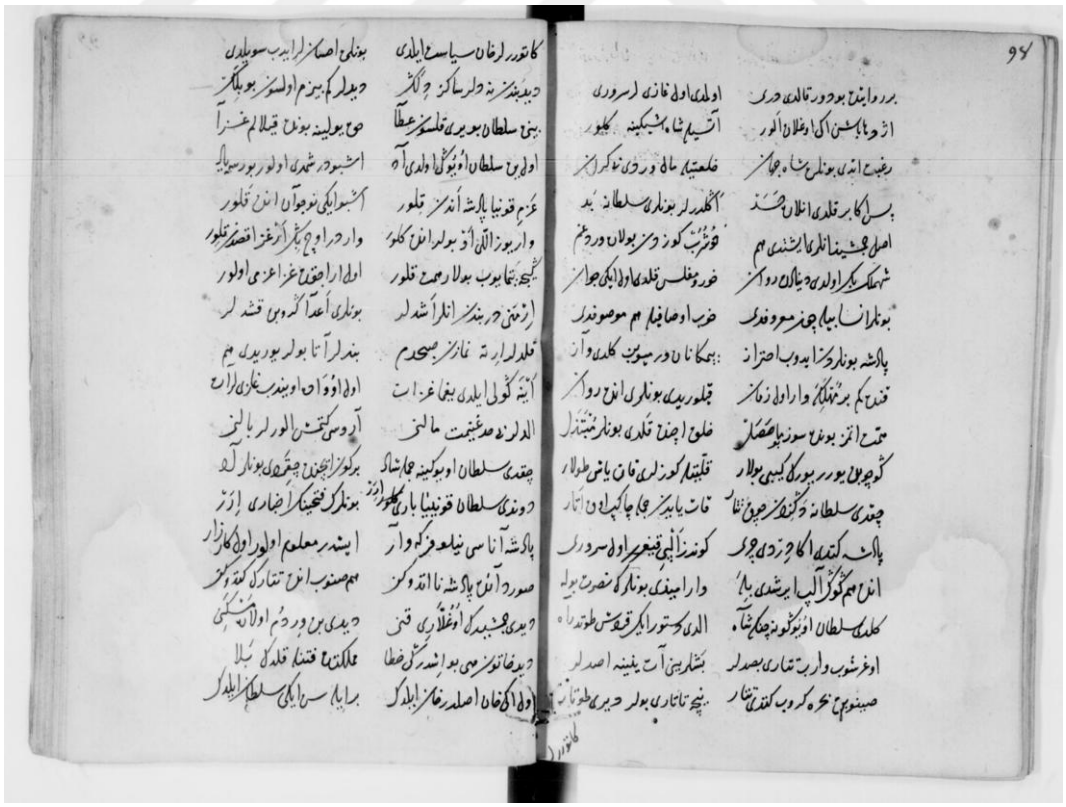

99a - 98b

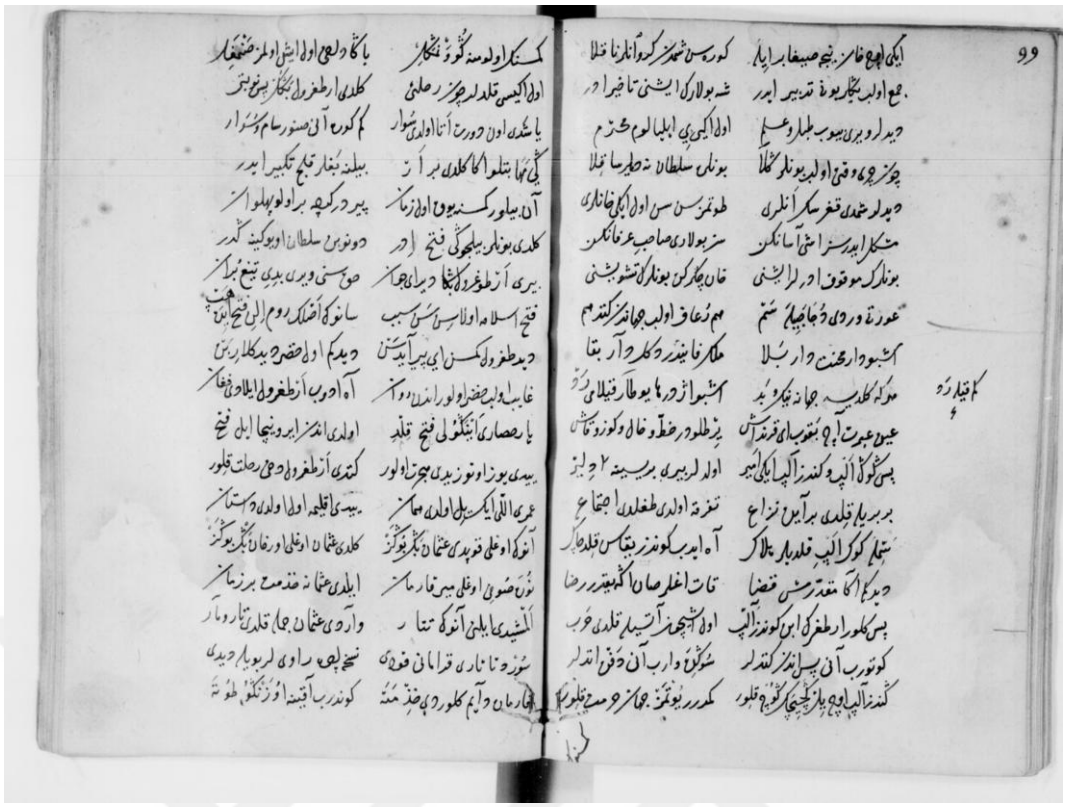

100a - 99b

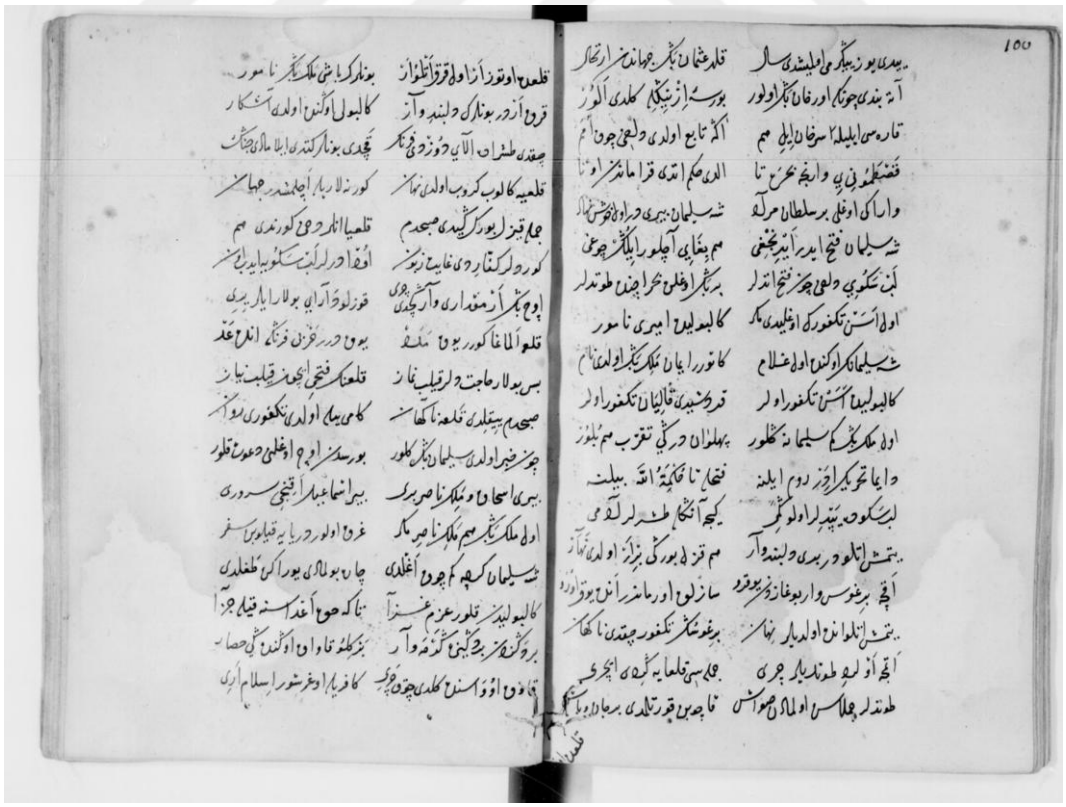

101a - 100b

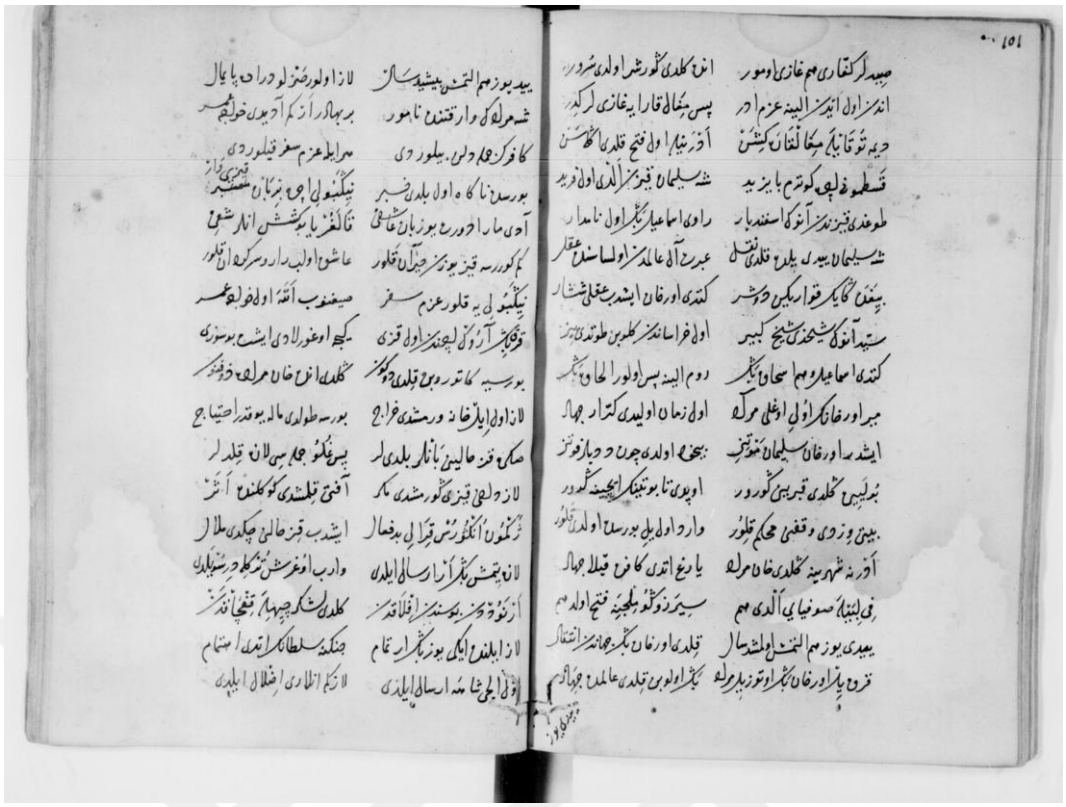

102a - 101b

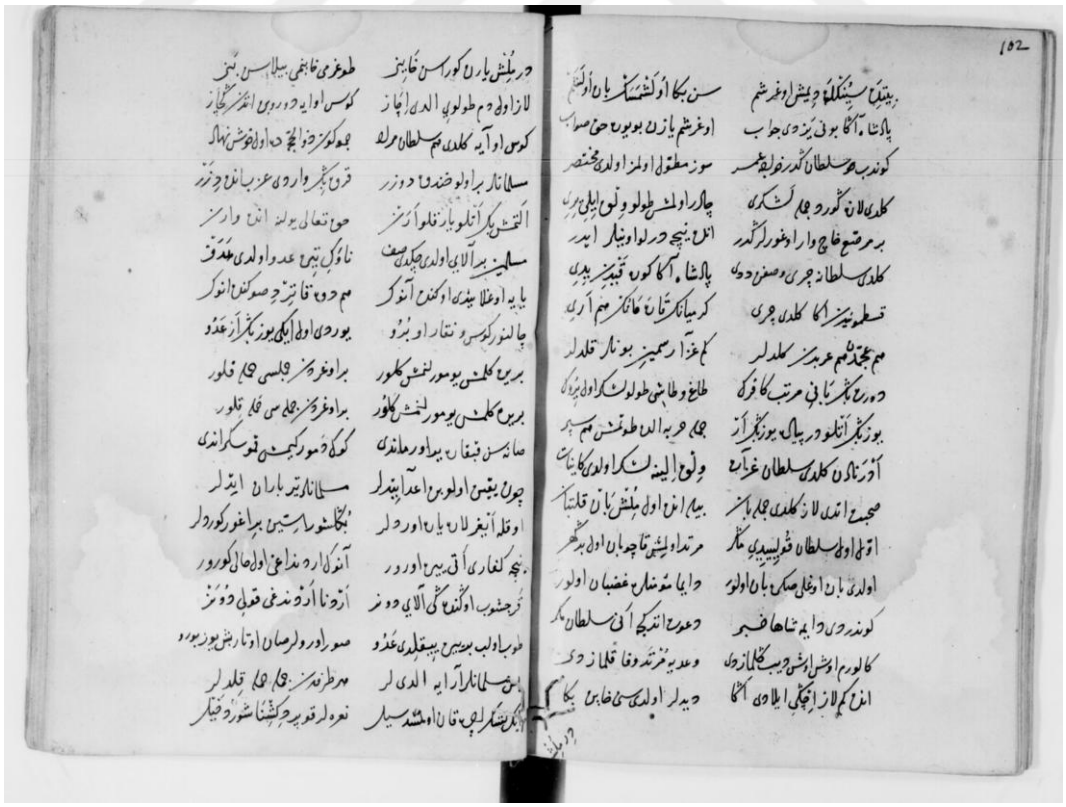

103a - 102b

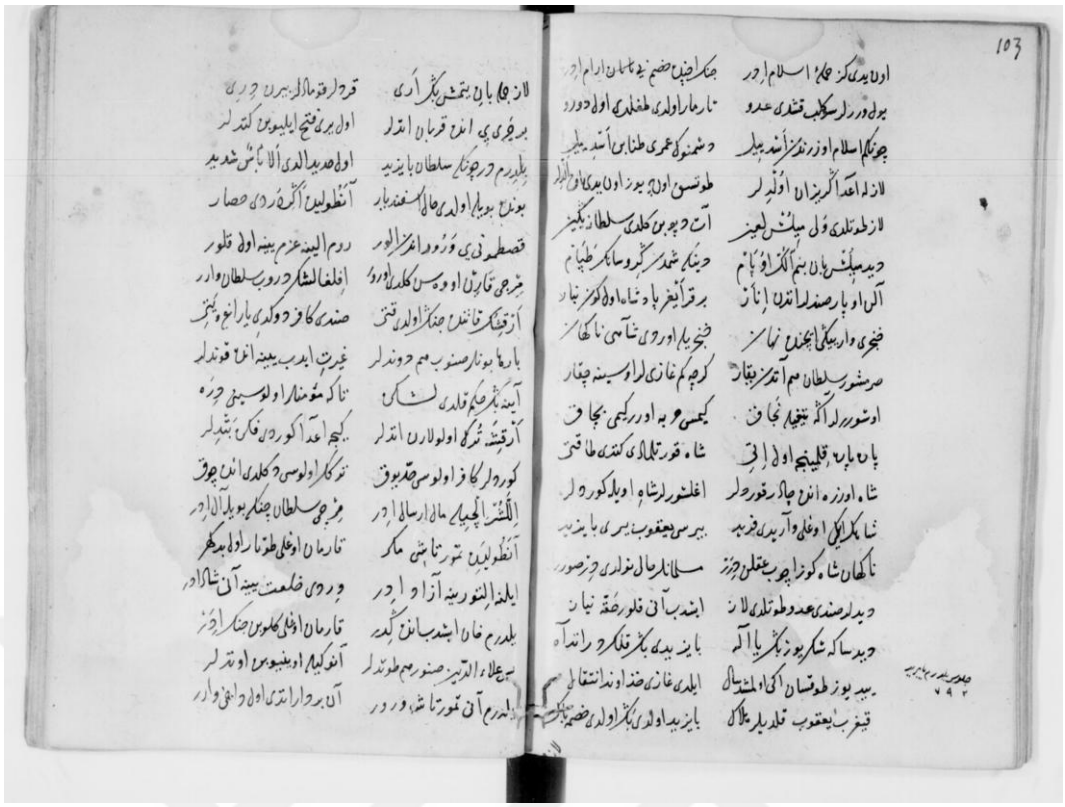

104a - 103b

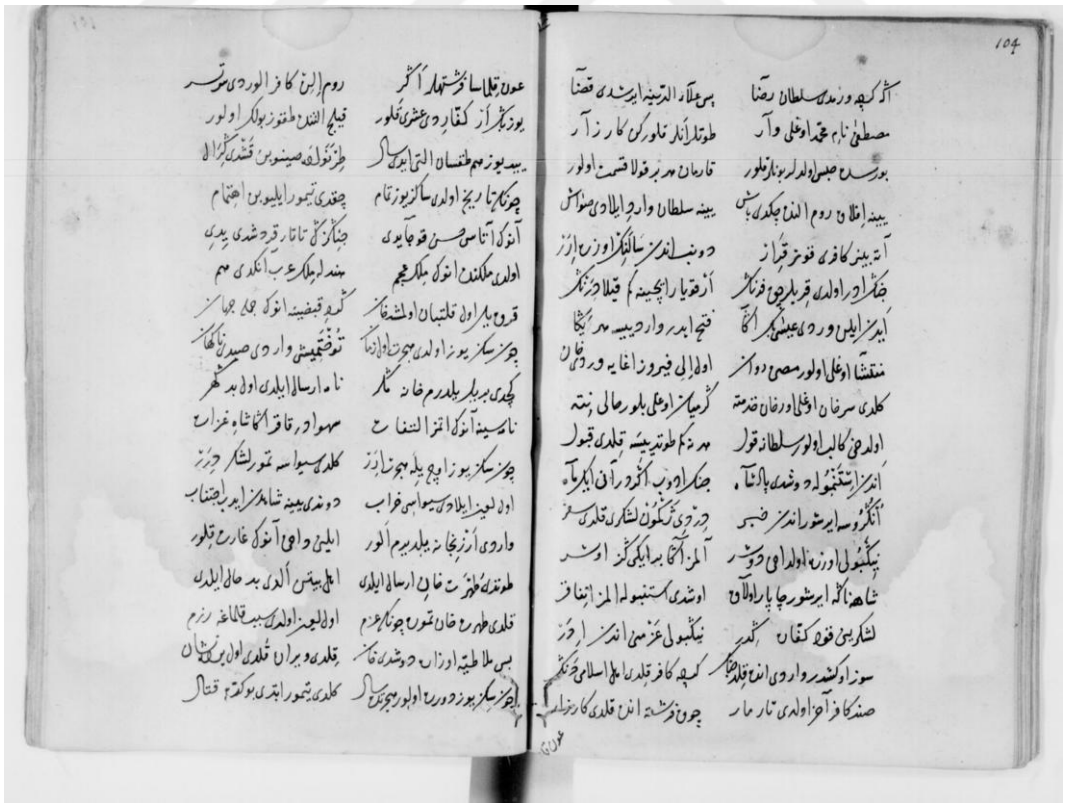

105a - 104b

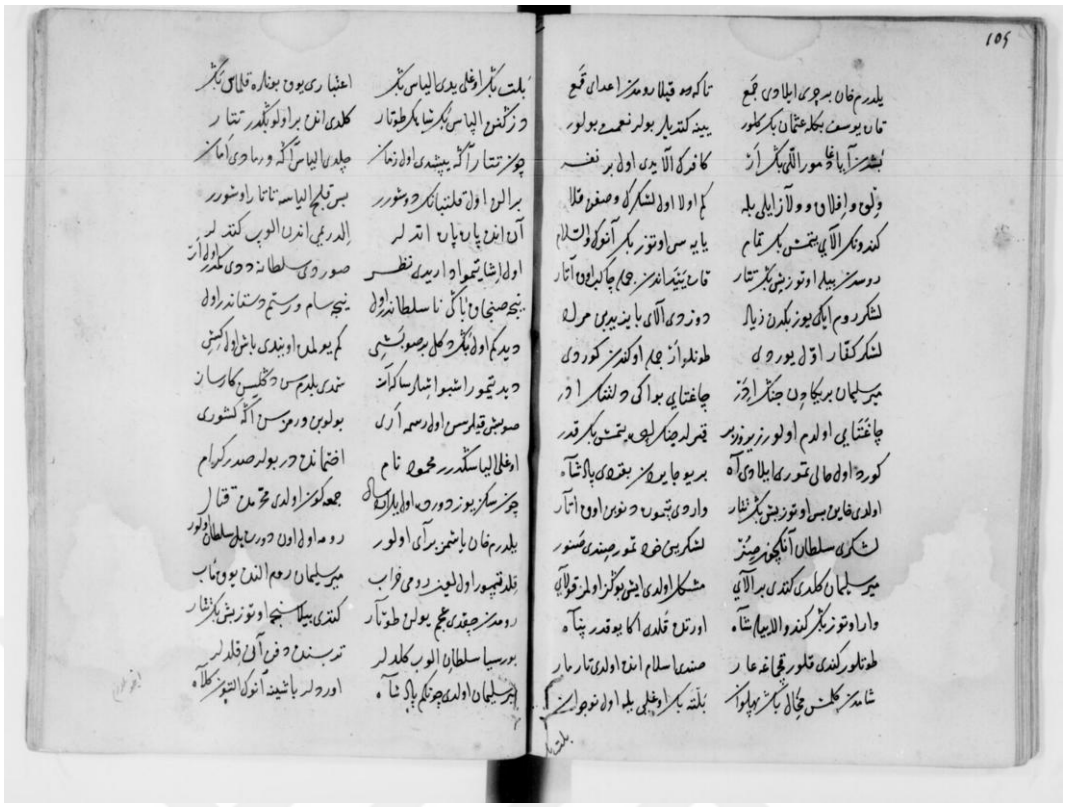

106a - 105b

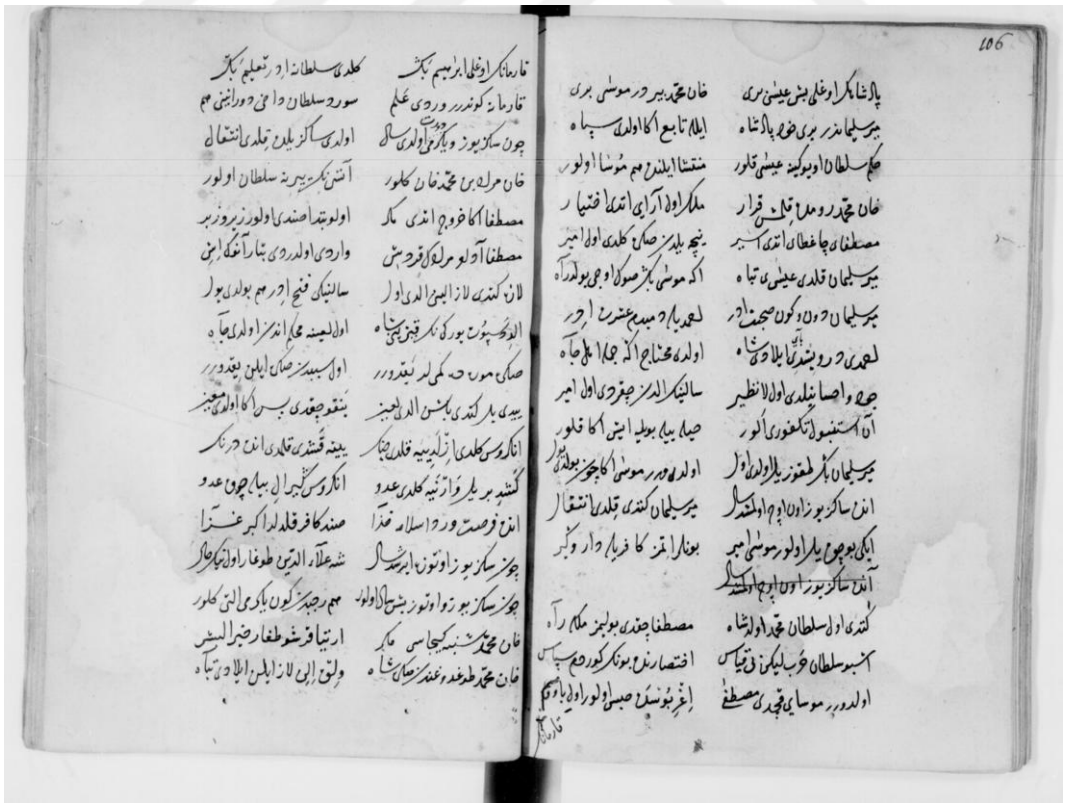

107a - 106b

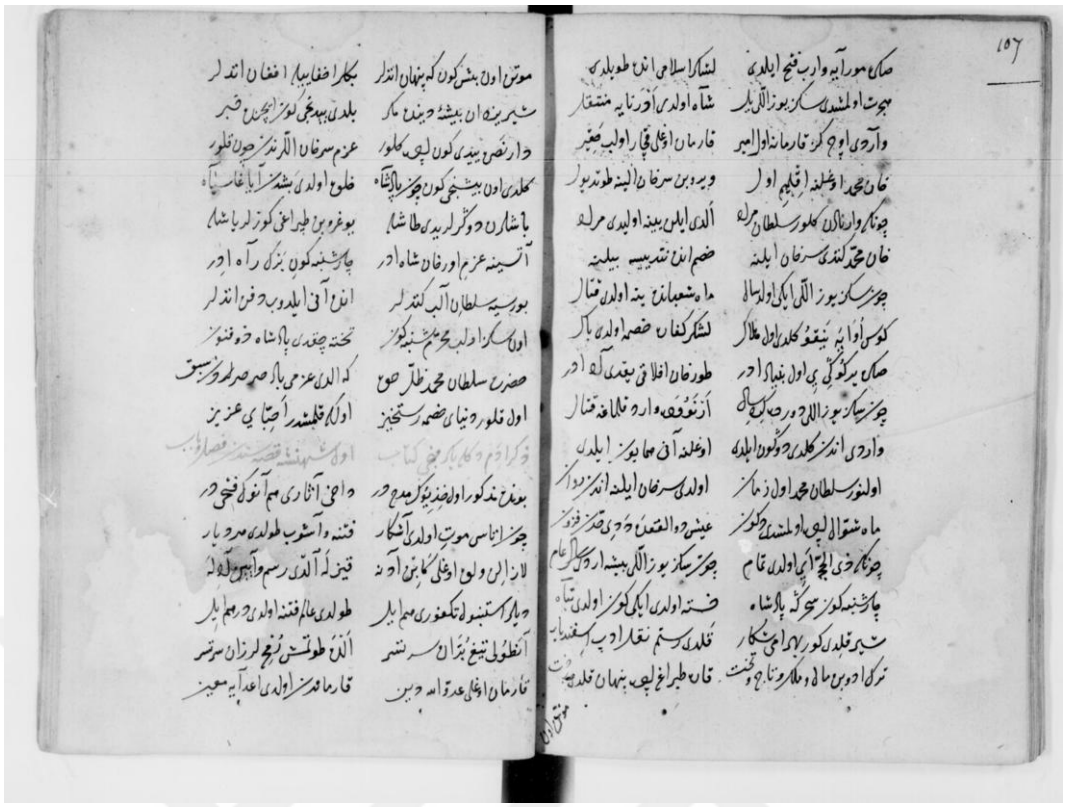

108a - 107b

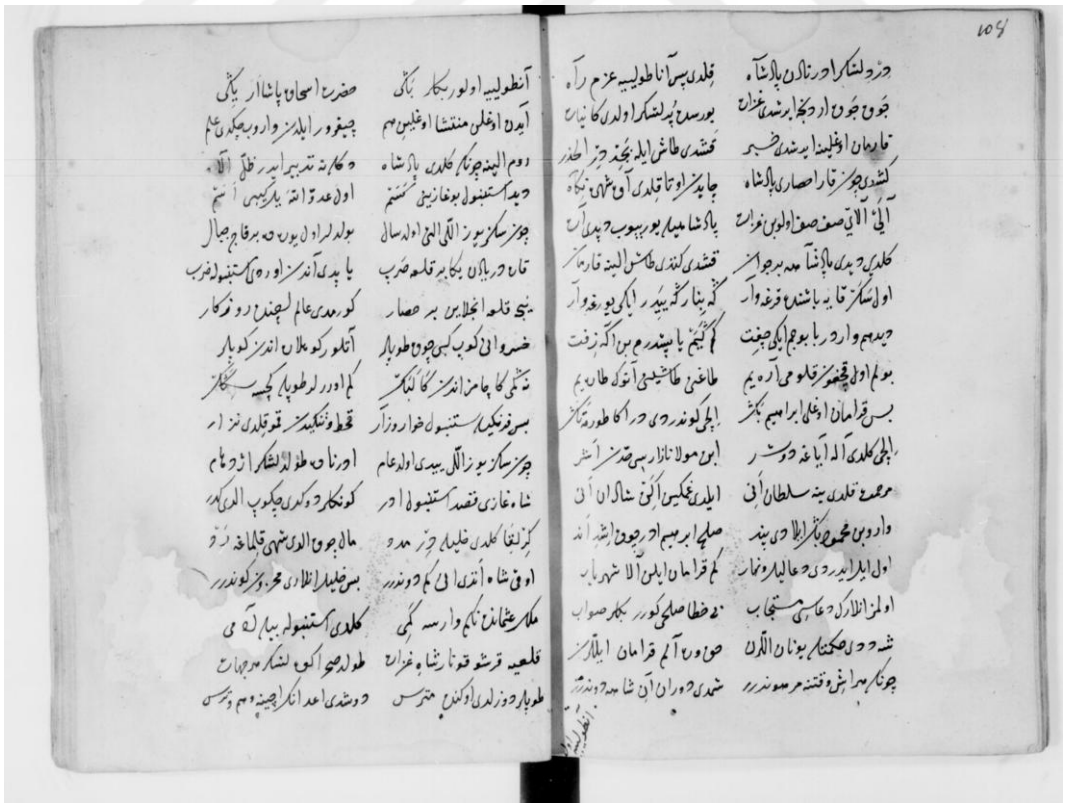

109a - 108b

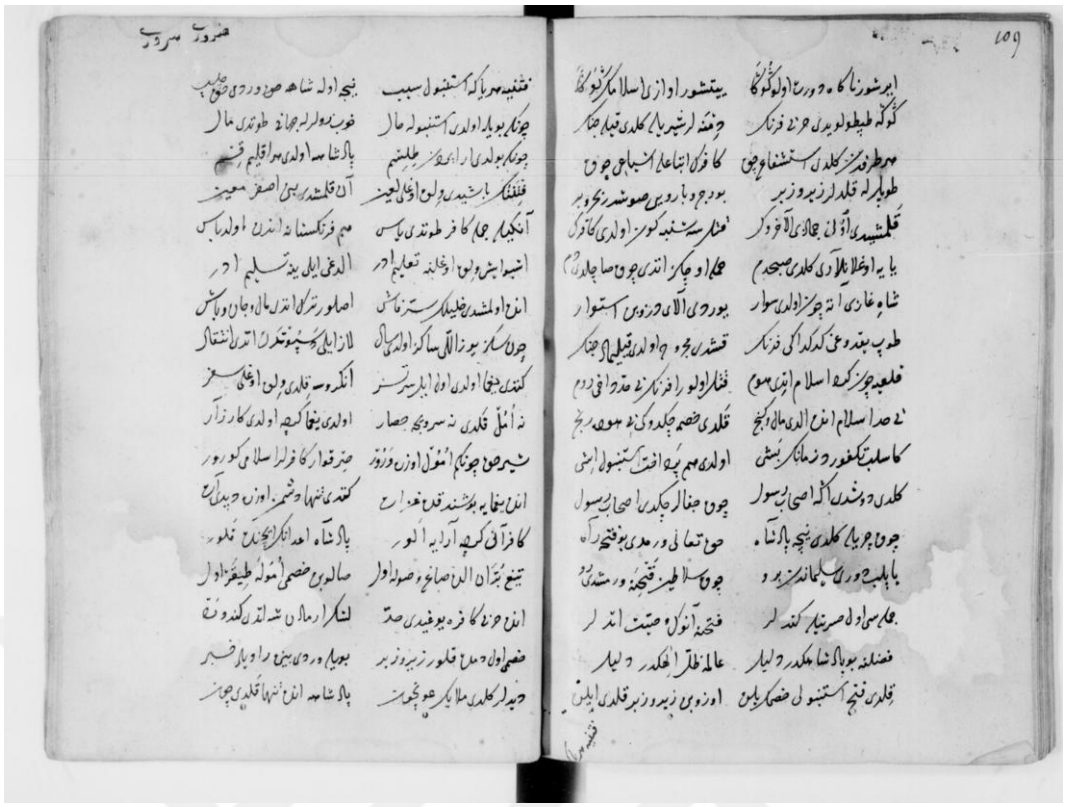

110a - 109b

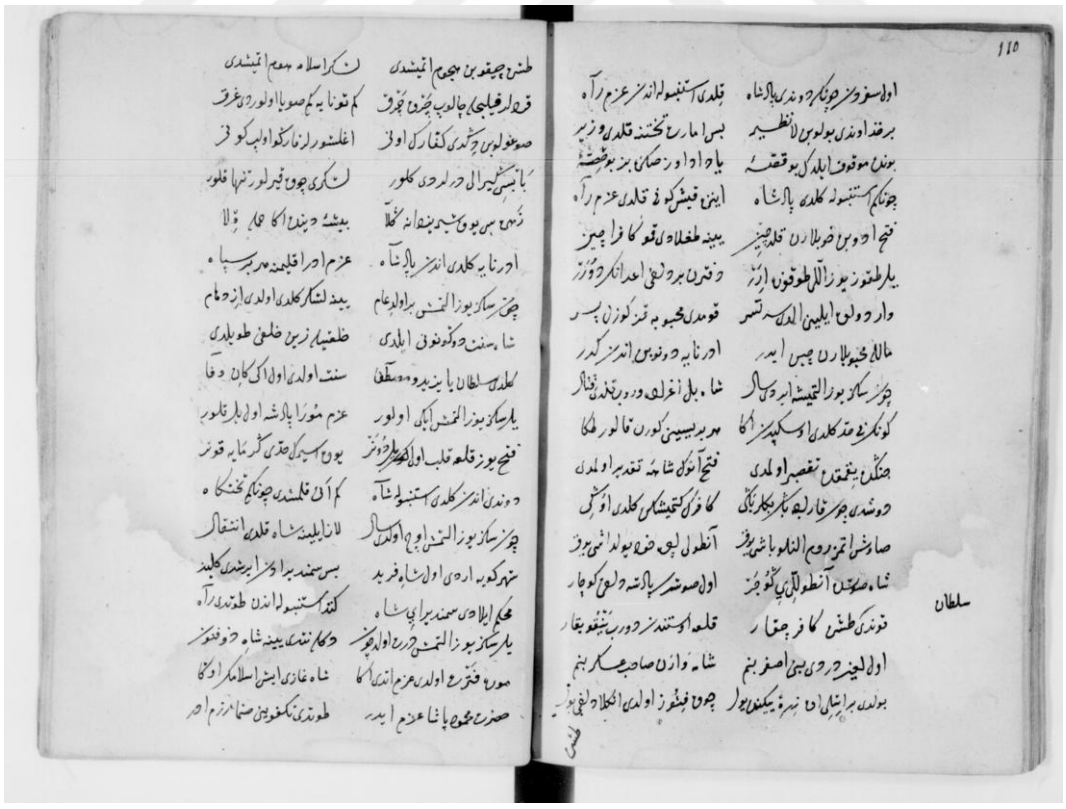

111a - 110b

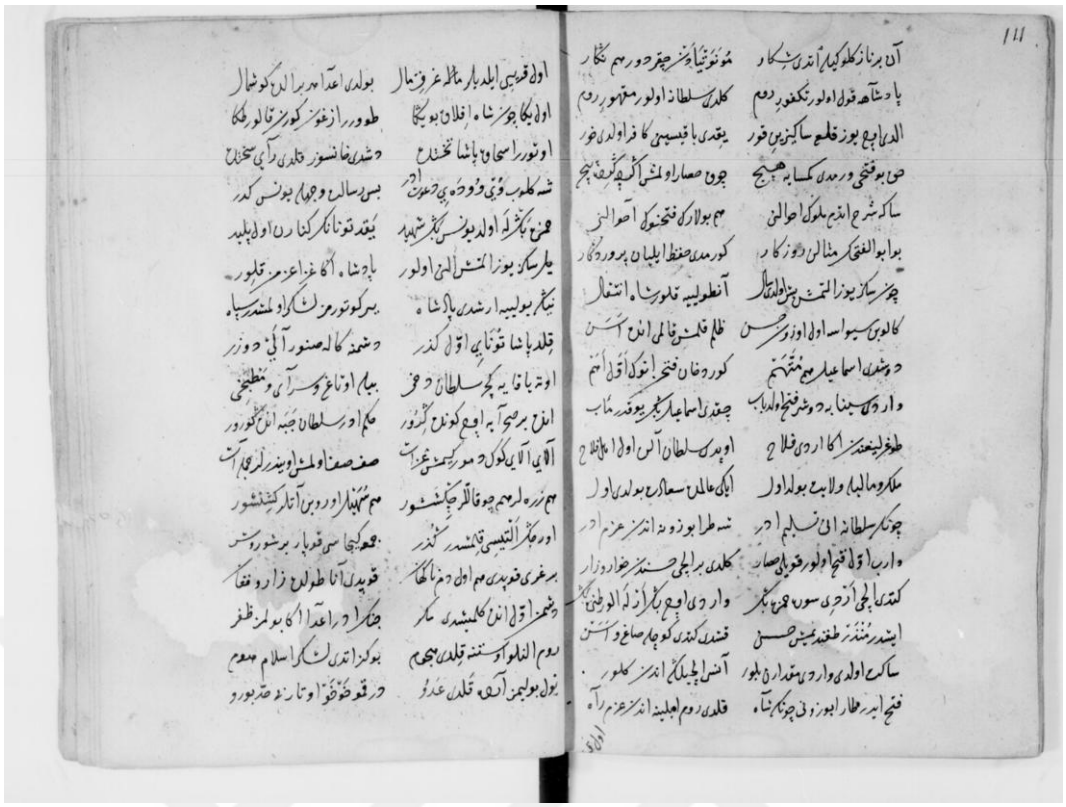

112a - 111b

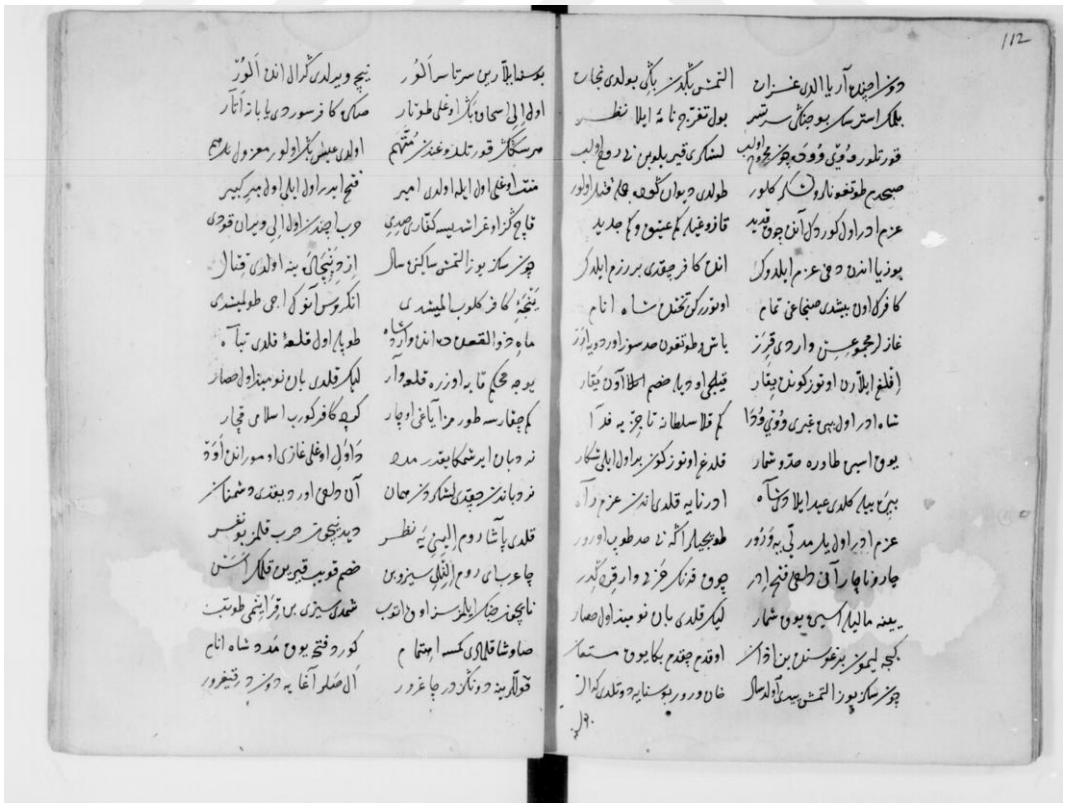

113a - 112b

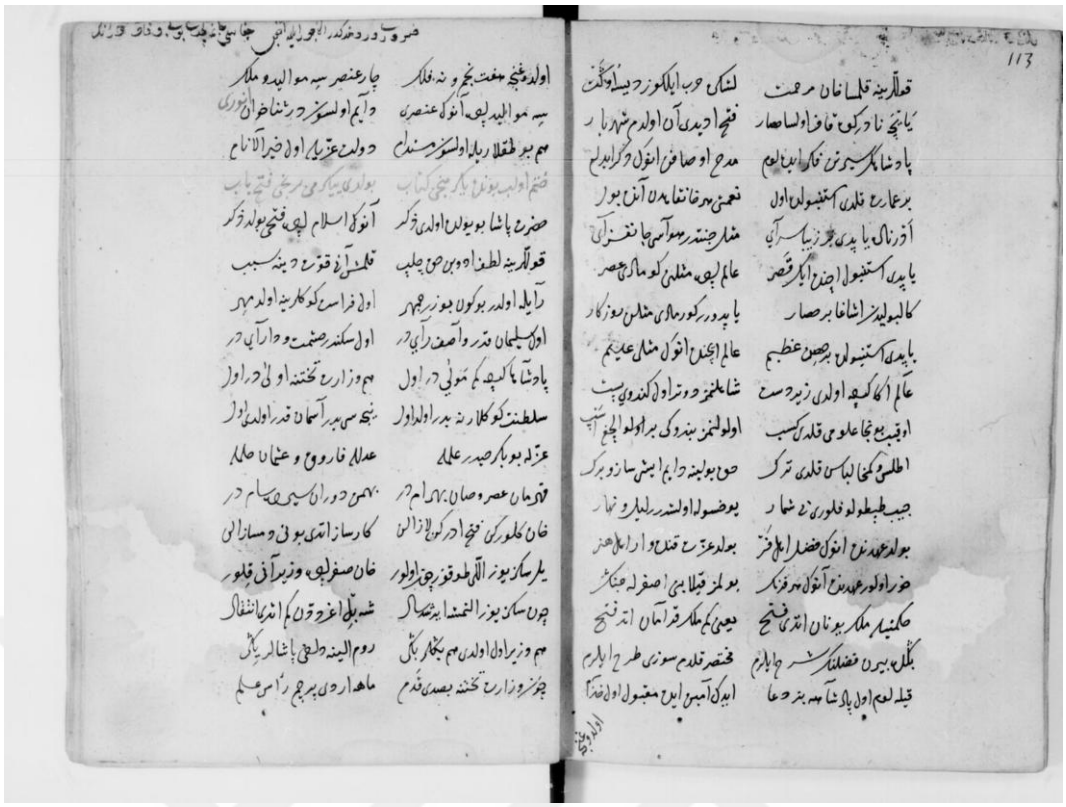

115a - 114b

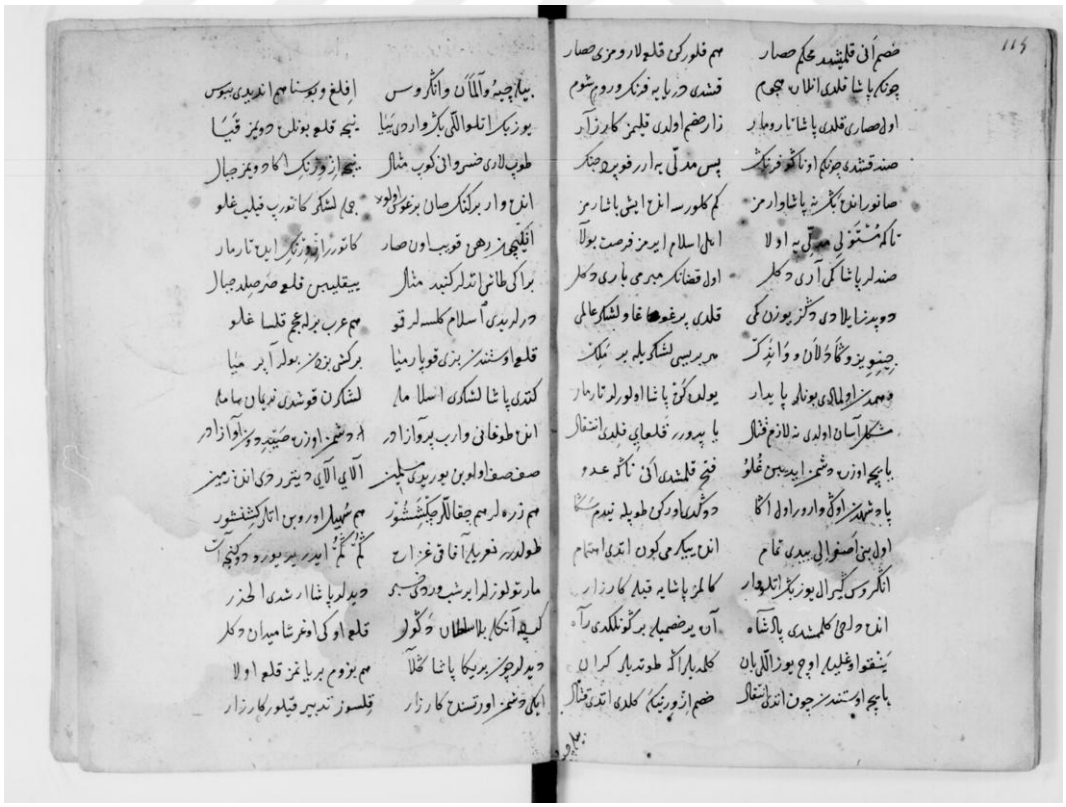

116a - 115b

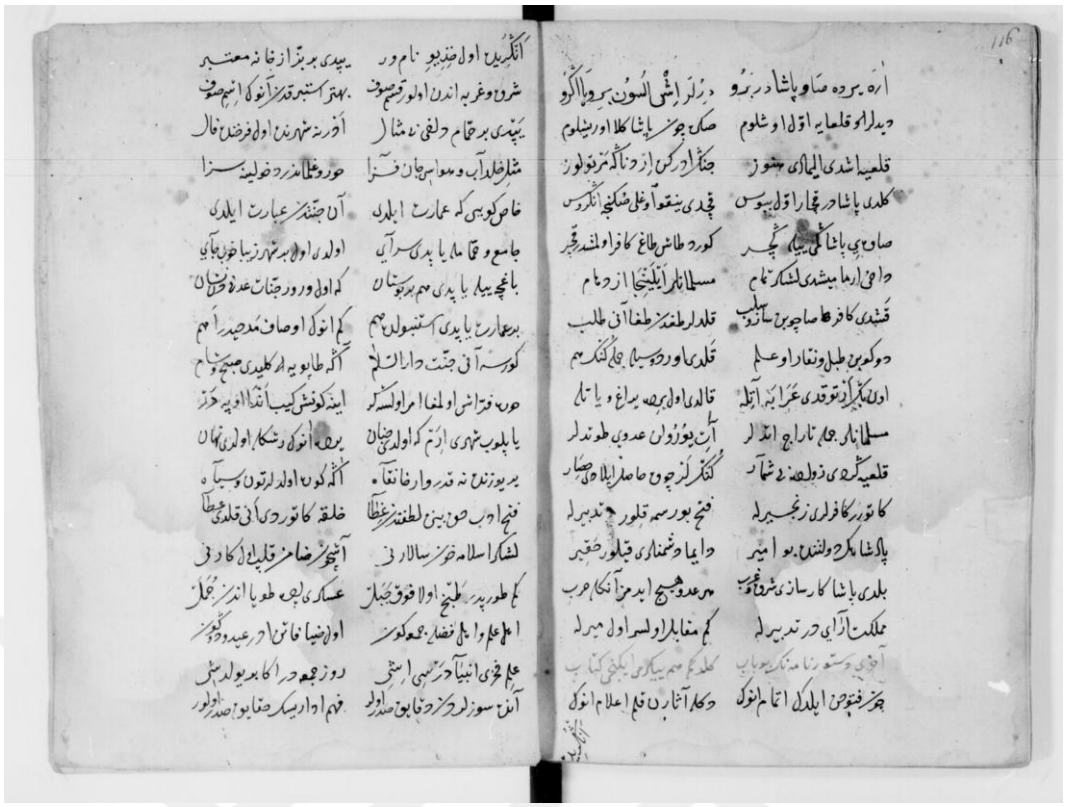

117a - 116b

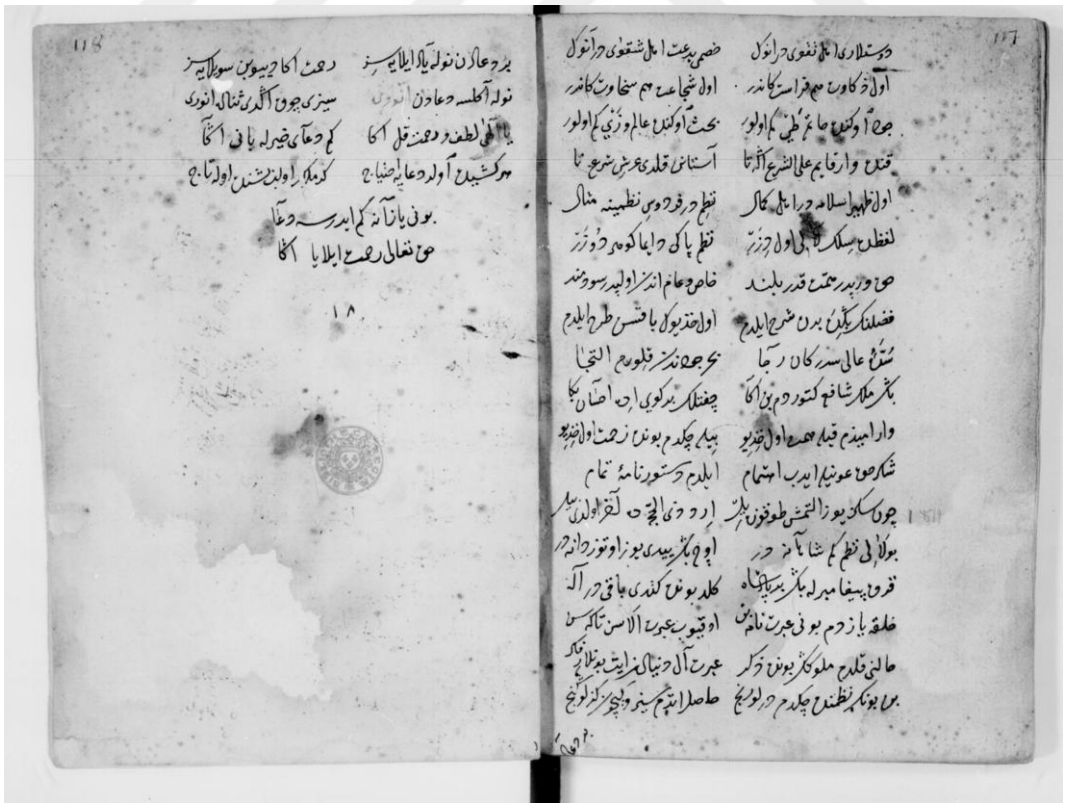

118a - 117b

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

En eski Osmanlı kroniklerinden biri olan *Düstûr-nâme*; tarih, dil ve edebiyat açısından taşıdığı değere rağmen eserin tamamını ihtiva eden bir çalışmaya bugüne kadar kavuşamamıştır. Eserin Paris nüshası, Mükrimin Halil (Yinanç) Bey tarafından Fransa Millî Kütüphanesinde tespit edilmiş, ilk yayınlar da 1928 ve 1929 yıllarında yine Mükrimin Halil Bey tarafından yapılmıştır. 1946 yılına gelindiğinde eserin bir nüshası da Himmet Akın tarafından tespit edilip tanıtılmış, İzmir'de bulunan bu nüsha sayesinde eserin nüsha sayısı ikiye çıkmıştır. Mükrimin Halil (Yinanç) ve Himmet Akın'ın yaptığı çalışmalar eserin tam metnini içermemekte, tarihî değerini ortaya koymaktadır. 1954 yılında Irène Mélikoff Sayar, 1957 yılında P. Lemerle tarafından yapılan çalışmalar ise eserin yalnızca belirli bir bölümünü, Aydınoğulları bölümünü içermektedir. Eser üzerinde yapılan ilk tam metin çalışması olan Fidan Gürdöl'ün 1967 tarihli mezuniyet tezi ve Betül Ademler'in 2007 tarihli yüksek lisans tezinde ise çok sayıda okuma hatası söz konusudur. 2017 yılında Murat Celep tarafından yüksek lisans tezi çalışmasının metin bölümünde ise daha ciddi yanlışların olduğu görülmüştür. Ayrıca bu çalışmalar tüm yönleriyle bir bütünlük arz etmemektedir; eserin tam metnini, her iki nüshanın karşılaştırılmasıyla ortaya koyan, nüshaların dil ve imla özelliklerini inceleyen, sözlük formatında tam bir gramatikal dizini ve açıklamalarıyla birlikte kişi adları ve yer adları dizinini ortaya koyabilen bir çalışma olmamıştır. Türk tarihi ve yazıldığı dönem itibarıyla Eski Anadolu Türkçesi çalışmaları açısından bu kadar önemli olan bir eserin, araştırmacılara ve ilgililere tüm bu başlıkları içeren tam bir çalışma hâlinde ulaştırılamamış olduğu anlaşılmıştır.

Bu doktora tezi çalışmasının sonucunda, *Düstûr-nâme*'de Enverî'nin kendisi hakkında önemli bilgiler verdiği görülmüş ve başka bir kaynakta hakkında bilgi tespit edilemeyen müellifin, padişah ve çevresine yakın olduğu veya yakın bulunmaya çalıştığı anlaşılmıştır. Hayatı hakkındaki bilgilerin yine kendi eseri *Düstûr-nâme*'den öğrenilmeye çalışıldığı şaire dair Sehî Bey (ö. 955/1548), Latifî (ö. 990/1582), Âşık Çelebi (ö. 979/1572), Kınalı-zâde Hasan Çelebi (ö. 1012/1604) ve Ahdî (ö. 1002/1593-94) gibi isimlerin tezkirelerinde bilgi bulunamamıştır. Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin (ö. 968/1561) *eş-Şekāiku'n-nu'mâniyye*'sinde ise Enverî'den önce, 863/1458 yılında Mahmûd Paşa adına *Behcetü't-tevârîh* adlı

Farsça bir eser telif eden Şükrullâh (ö. 868/1464'ten sonra) hakkında bilgi bulunmasına rağmen Enverî hakkında bilgi bulunmadığı tespit edilmiştir.

Fâtih (ö. 886/1481) adına *Teferrüc-nâme* adlı bir eser telif edebilecek düzeyde bir şair olan müellif, ardından Mahmûd Paşa'dan (ö. 878/1474) kendisine bir tımar ihsan etmesi arzusuyla *Düstûr-nâme* adlı eserini yazmıştır. Bu açıdan eserde geçen *çiftlük bir köy* ibaresinin tımar olması gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca eserin adı, Fâtih'in veziriazamı Mahmûd Paşa'ya takdim edilmek üzere telif edildiği için, "vezir, veziriazam" anlamlarına da gelen *düstûr* sözcüğü kullanılarak *Düstûr-nâme* biçiminde belirlenmiştir. Eserin tamamlandığı tarih 5 Zilhicce 869/29 Temmuz 1465 olarak tespit edilmiştir.

Enverî'nin, *Düstûr-nâme*'den bir süre önce telif ettiği *Teferrüc-nâme* adlı eseri hakkındaki bilgi ve değerlendirmelerinin birçoğunun doğru olmadığı anlaşılmıştır. Eser hakkında bilgi veren tek kaynak durumundaki *Düstûr-nâme*'de yer alan bilgilerin yeterince dikkatli incelenmediği, Aydınoğulları bahsinin girişinde geçen *teferrüc-nâme* ibaresi dolayısıyla *Düstûr-nâme*'nin *Teferrüc-nâme*'nin bir özeti olduğu, dolayısıyla *Teferrüc-nâme*'nin de daha çok Aydınoğulları konulu bir eser sanıldığı görülmüştür. Oysa *Düstûr-nâme*'de geçen *teferüc-nâme* ibarelerinin tamamı, şairin önceki eserini tanımlamak için kullanılmamıştır. Şair bu sözcüğü kimi zaman, okuyucuyu bir kitabın sayfaları arasında gezintiye çıkarmak manasıyla kullanmıştır. Ayrıca *Teferrüc-nâme* bir tarih kitabı niteliğinde olsa da tam manasıyla bir kronik de değildir; Osmanlıların kökenini anlatan bir kitap olup olmadığı meçhuldür ve şair böyle bir bilgiyi hiç vermemiştir. *Teferrüc-nâme*'de Hz. Muhammed'in mevlidi, gazaları, mucizeleri, Kerbelâ Vakası ve Eflak Seferi gibi konuların ele alındığı şair tarafından *Düstûr-nâme*'de belirtilmiştir. Eser, Fâtih'e sunulduğu için Fâtih'in, Eflak Seferi'nin yanı sıra başka seferlerinin anlatılmış olması ve en az bir bölümün veya birkaç başlığın onun övgüsüne ayrılmış olması da kuvvetle muhtemeldir. Eserde, 1462 yılında gerçekleştirilen Eflak Seferi'nden bahsedildiğine ve 1465 tarihli *Düstûr-nâme*'den önce yazıldığına göre, *Teferrüc-nâme*'nin telif tarihinin 1462 ile 1465 yılları arasında olduğu tespit edilmiştir.

Enverî, *Düstûr-nâme*'nin telif sebebini açıkça belirtmiş olmasına rağmen eserin telif sebebinin Enverî tarafından belirtilmediğini öne süren çalışmalar olduğu görülmüştür. Önceki eseri *Teferrüc-nâme*'de hükümdarların, devletlerin, hanedanların tarihine yer vermediğini belirten Enverî, tarih konulu Türkçe bir eser

yazmayı gerekli görmüş olacak ki yeni bir eser yazmaya karar vermiş ve bu eserin, Beyzâvî'nin (ö. 685/1286) *Nizâmü't-tevârîh* adlı eserinin manzum bir hâli olduğunu söylemiştir. Anlaşılıyor ki *Düstûr-nâme*, Beyzâvî'nin kaynak olarak kullanıldığı ilk ana bölümü bakımından 869/1465 yılında kaleme alınmış ve Farsça mensur bir eser olan *Nizâmü't-tevârîh*'ten Türkçe olarak nazma çekilmiş bir eserdir. Bunun kolay bir iş olmadığı, maharetsiz bir şairin bunun üstesinden gelemeyeceği açıktır. Bu yönüyle Enverî'nin sıradan bir şair olmadığı da ortaya çıkmaktadır.

Dünyanın yaratılışından başlayarak 1465 yılına kadar olan olayları konu edinen eser, üç ana bölüm altında, toplamda 22 bölümden oluşmaktadır. Aruzun *fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün* kalıbıyla yazılan ve eldeki nüshalardan 3699 beytine ulaşılabilen mesnevinin edebî değeri üzerinde bugüne kadar çok fazla durulmamış, daha çok tarihî açıdan değerlendirilmiş ve eserdeki imale ve zihaflar dolayısıyla şairin edebî kaygıdan uzak olduğu, "orta dereceli bir şair" olduğu şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır. Ancak eserin, tarih konusunda ve çoğunlukla belirli kaynaklara bağlı kalınarak yazıldığı, ilk ana bölümünün Farsça mensur bir eserden Türkçe olarak nazma çekildiği ve bunu başarmanın kolay olmadığı düşünüldüğünde söz konusu imale ve zihaflar normal karşılanabilir. Zira eserde ayetlere yapılan telmihler ve ayetlerden yapılan iktibaslar, benzetmeler, savaş sahnelerindeki çok canlı ve hareketli tasvirler, şairin edebî ustalığını göstermektedir. Müellifin Midilli, Eflak ve Bosna Seferlerine bizzat katılmış olması, bu tasvirlerin canlılığını güçlendirmiş olmalıdır. Ayrıca şairin, *İskender-nâme*'nin müellifi Ahmedî'den (ö. 815/1412-13) ve Emîr Süleymân (ö. 813/1411) ile olan yakınlığından bahsetmesi, Ahmedî'yi ve tercümeihâlini okuduğunu, bir beyitte Nizâmî'yi (ö. 611/1214 [?]) kaynak olarak göstermesi Nizâmî'nin *Hamse*'sini okuduğunu, Mahmûd Paşa'nın Adnî mahlasına iham yoluyla atıfta bulunup nazmını Firdevsî'nin (ö. 411/1020 [?]) nazmına benzeterek övmesi Firdevsî'nin ve Adnî mahlaslı Mahmûd Paşa'nın şiirlerini bildiğini ve okuduğunu ortaya koymakta, birçok edebî esere vâkıf olduğunu göstermektedir. Şairin kuvvetli bir üsluba sahip olduğu, eserinde yer yer atasözleri ve deyimleri kullandığı da görülmüştür.

Eserin ikinci ana bölümünü teşkil eden ve müellifin fihristinde 18. bölüm olarak yer verilen Aydınoğulları bölümü, 22 bölüm içerisindeki en hacimli bölümdür. 1288 beyit bulunan bu bölüm Aydınoğulları için eşsiz bir kaynak niteliği taşımaktadır. Daha çok Umur Bey üzerinde durulan ve onun gaza ve fetihlerinin anlatıldığı bu bölümde Hızır Bey, Dündâr Bey, Pîş-rev Bey oğlı Yûsuf Bey, Ehad

Subaşı, Hâce Selmân, İlyâs Bey, Sâ'îd gibi Aydınoğullarının hemen her zümresine mensup insandan doğrudan isimleriyle bahsedilmiş olması, zaman zaman diğer beyliklerin beylerinin adının da geçmesi, eseri beylikler tarihi açısından da çok önemli bir noktaya taşımaktadır.

Eserin üçüncü ana bölümünü oluşturan ve Osmanlıları konu edinen 19. bölüm, bir Osmanlı *Oğuz-nâme*'si olması itibarıyla oldukça değerlidir. Bu bölümde *Oğuz* lakaplı Süleymân Hân'ın babası olarak sahabeden Iyâz, annesi ise Türkistân hanı Tümen Hân'ın kızı Turunç Hâtûn şeklinde gösterilmiş, Iyâz'ın, oğlu doğmadan önce adının Süleymân konulması şeklinde bir vasiyet bırakarak Humus ve Hama'ya giderek ölmesi, Süleymân doğunca *Allâh* diyerek secde etmesi üzerine Oğuzların ona "veli, ermiş" anlamlarındaki *Oğuz* lakabını vermesi, Oğuz'un, Halife Ömer tarafından kendisine gönderilen davet mektubunu yutarak Müslüman olması, Selçuk'un kızı olan eşi Müslüman olmadığı için Bermek adlı vezirin kızıyla evlenmesi, neticesinde dedesi Tümen Hân ile mücadele ederek yerini alması gibi konular ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde, çoğunlukla Osman Gâzî ile anılan bir rüya motifinin Iyâz ile ilişkilendirimesi de dikkat çekicidir. Aynı bölümün devamında bu soydan Şeh Melik ve oğulları Gök Alp ile Gündüz Alp'in bir ejderhayı öldürmelerine dair anlatıya yer verilmesi, *Kitâb-ı Dedem Korkut* tarzında destansı bir anlatım tarzının Enverî tarafından da sürdürüldüğünü göstermektedir.

Eski Anadolu Türkçesinin son dönemine doğru, 869/1465 yılında telif edilen ve müellif nüshası elde bulunmayan *Düstûr*-nâme'nin mevcut iki nüshasına dayalı olarak yapılan tenkitli metin çalışmasında, devrin dil özelliklerinin sürdürüldüğü görülmüştür. Nüshalarda benzer imla özellikleri görülmekle birlikte telif tarihine yakın bir nüsha olan İzmir nüshasında Paris nüshasına göre daha fazla hareke kullanıldığı ancak her iki nüshanın da kısmi harekeli nüsha olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kafiye, vezin, imla, dönem sözlükleri, ağız ve lehçeler yoluyla karşılaştırmalı bir şekilde bazı Türkçe sözcüklerdeki ünlü uzunluklarının tespitinin mümkün olabildiği, bunun yanı sıra bazı alıntı sözcüklerde ise "æ" ünlüsünün varlığının, Prof. Dr. Ahmet Atillâ ŞENTÜRK'ün geliştiricisi olduğu *MetinAmbarı* adlı manzum veri tabanındaki yaklaşık 2 milyon beyit arasında yer alan kafiyeli örneklerle ve Azerbaycan Türkçesindeki bazı alıntı sözcükler sayesinde ispat edilebildiği, ilaveten Meninski (ö. 1698)'nin sözlüğüyle de sağlama yapılabildiği görülmüştür. Zira bu sözcüklerin neredeyse tamamı Meninski tarafından da "æ"

ünlüsü ile kaydedilmiştir. Kısacası, alıntı sözcüklerdeki "æ" ünlüsünün varlığının güvenilir verilerle ve yüzlerce şahitle ortaya konulabildiği anlaşılmıştır.

Metinde birçok Türkçe sözcüğün uzun ünlülü alıntı sözcüklerle kafiyelendiği, çok defa vezin ve imla hususiyetlerinin de bu uzunluğu desteklediği görülmüştür. Ancak bu verilerle sınırlı kalınmayarak Kâşgarlı Mahmûd'un *Dîvânu Lugâti't-Türk*'ü, Talat TEKİN'in Türk dillerinde birincil uzun ünlülere dair çalışması ve Mehmet Dursun ERDEM'in birincil ünlü uzunlukları ve imaleye dair bir makalesi de kaynak alınarak *āc*, *ād*, *āḳ*, *āy*, *āz*, *bāş*, *vār*, *yās* ve *yayān* gibi sözcüklerin Eski Anadolu Türkçesi döneminde uzun ünlülü olmasının pek tabii olduğu vurgulanmaya çalışılmış, *MetinAmbarı* veri tabanında yer alan manzum metinlerden bu sözcüklerin alıntı sözcüklerle kullanıldığı birçok şahit gösterilmiştir.

Çalışmamızda, *TürkSözDiz 4.4.* adlı gramatikal dizin programı kullanılarak genel dizin, kişi adları dizini ve yer adları dizini şeklinde üç ayrı açıklamalı dizin oluşturulmuş, dizin programındaki bazı özellikler sınırlı kaldığında programın geliştiricisiyle iletişime geçilerek söz konusu dizinlerin en iyi şekilde hazırlanması için çaba sarf edilmiş, bu dizinler vasıtasıyla, özellikle tarihî kaynak niteliğindeki eserlerin açıklamalı dizinlerini oluşturmanın önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. *MetinAmbarı*'ndaki çeşitli manzum metinlerden alınan birçok örnek beyit, uzun ünlülü Türkçe sözcüğe veya "æ" ünlüsüne sahip alıntı sözcüğe şahitlik etmek üzere dizinde de gösterilmiştir. Bu durum, bilgisayar destekli programların Türkoloji çalışmalarındaki gerekliliğini bir kez daha göstermiştir.

KAYNAKLAR

Adamović, M. (2014). *Floransalı Filippo Argenti'nin notlarına göre (1533) 16. yüzyıl Türkçesi* (Çev. A. Merhan). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2001).

Ademler, B. (2007). *Düstūrnāme-i Enverī (dil özellikleri-metin)* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Akar, A. (2018). *Oğuzların dili: Eski Anadolu Türkçesine giriş*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Akbulut, U. (2007). Kuruluş dönemi Osmanlı tarihçiliği ve tarih yazma gerekçeleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 356-371.

Akdoğan, Y. ve Kutsal, N. (2019). *İskendernâme*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Akgül, H. (2023). *Türk edebiyatında manzum tarihler ve Murâdî'nin Fetih-nâme'si* [Doktora tezi, İnönü Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Akın, H. (1946). *Aydın oğulları tarihi hakkında bir araştırma*. İstanbul: Pulhan Matbaası.

Aksungur, R. N. (2023). *Fârs-nâme*: *İbnü'l-Belhî*. İstanbul: Post Yayınevi.

Akün, Ö. F. (1988). Ahdî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (1. Cilt), 509-514. https://islamansiklopedisi.org.tr/ahdi

Aliyev, A. M. (1992). Azerbaycan Türkçesinin kısa grameri. A. B. Ercilasun (Ed.), *Karşılaştırmalı Türk lehçeleri sözlüğü* (s. 1027-1034). Kültür Bakanlığı Yayınları.

Alkan, U. (2014). Geçmişten günümüze Türklerde ezan musikisi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *1*(37), 86-110.

Almaz, H. (2021). *Behcetü't-tevârîh: tarihin aydınlığında: "yaratılıştan Osmanlılara dünya tarihi"* (4. Baskı). İstanbul: Mostar.

Atsız, H. N. (2011). *Üç Osmanlı tarihi: Oruç Beğ Tarihi: Ahmedî Dâstân ve Tevârîh Mülûk-i Âl-i Osmân: Şükrullah Behcetü't-Tevârîh*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Avcı, C. (2003). Medâin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (28. Cilt), 289-291. https://islamansiklopedisi.org.tr/medain

Balcı, Ş. (2011). *Keşfü'z-zunûn an esâmi'l-kütübi ve'l-fünûn: (kitapların isimlerinden şüphelerin giderilmesi)* (4. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Başar, F. (2013). Yinanç, Mükrimin Halil. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (43. Cilt), 550. https://islamansiklopedisi.org.tr/yinanc-mukrimin-halil

Bilge Savcı, E. (2022). *Düstûrnâme-i Enverî ile Dede Korkut Türkistan/Türkmen Sahra/Günbet yazmasında yer alan ejder motifinin işlevi üzerine*. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, *15*(39), 708-725. https://doi.org/10.12981/mahder.1162654

Boz, C . (2021). Moğol tahakkümü sürecinde Sultan Öyüğü uc bölgesi. *Journal of Universal History Studies, 4*(1), 98-113. https://doi.org/10.38000/juhis.935234

Bozuyla, M. (2024). *TürkSözDiz 4.4*. https://turksozdiz.com/

Canım, R. (2018). Latifî-Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ. *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78460/tezkireler.html

Celep, M. (2017) *Düsturname-i Enveri'nin transkripti ve Türk kültür tarihi bakımından değerlendirilmesi (XVIII.Kitap-Aydınoğulları)* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Celep, M. (2025). *Büyük Türk denizcisi Gazi Umur Bey: Düsturnâme-i Enverî (XVIII. kitap-Aydınoğulları)*. İstanbul: Selenge Yayınları.

Dağtekin, H. (1951). İstanbul'un fethinde kullanılan yürürkuleler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *9*(1-2), 145-163.

Düzenli M. B. ve Bulak Ş. (2018). Aruz vezninin Türk şiirine tatbikinde başvurulan imlâ/telaffuz tasarrufları ve mahiyetleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (43), 145-171. https://doi.org/10.21563/sutad.447273

Enverî. (894). *Düstûr-nâme* [Yazma eser, no. 161]. İzmir Milli Kütüphane. (Elde bulunmayan müellif nüshasının tarihi 869).

Enverî. (t.y.). *Düstûr-nâme* [Yazma eser, no. Turc 250]. Bibliothèque Nationale de France [BnF]. (Elde bulunmayan müellif nüshasının tarihi 869).

Erdem, M. D. (2008). Birincil ünlü uzunlukları ve imâle. *Turkish Studies: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, *3*(6), 236-261.

Erdem, M. D. (2020). Hoca Mes'ûd, Mes'ûd Bin Ahmed. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim tarihi 5 Kasım 2025, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hoca-mesud-mesud-bin-ahmed

Erdi, S. ve Yurteser S. T. (2005). *Kâşgarlı Mahmûd: Dîvânü Lugâti't-Türk*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.

Eryarsoy, M. B. (1991). *İslâm tarihi: İbnü'l-Esîr El Kâmil Fi't-Tarih tercümesi* (1. Cilt). İstanbul: Bahar Yayınları.

Eyice, S. (1995). Fâtih Camii. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (12. Cilt), 241-242. https://islamansiklopedisi.org.tr/fatih-camii--amasra

Güler, T. (2014). Orhun'dan Tuna'ya uluğ Türkler. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Gülsevin, G. (2009a). Eski Anadolu Türkçesi ağızlarında uzun ünlüler üzerine. *Dil Araştırmaları*, (5), 39-56.

Gülsevin, G. (2009b). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler* (3. Baskı). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gürdöl, F. (1967). *Düsturnâme-i Enverî "edisyon kritik ve indeks"* [Mezuniyet tezi, İstanbul Üniversitesi]. https://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/

Gürtunca, M. F. (t.y.) *Tarih-i Taberî* (2. Cilt). İstanbul: Sağlam Yayınevi.

Hekimoğlu, M. (2019). *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye Fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye: Osmanlı âlimleri* (1. Baskı). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

International Phonetic Association. (2005). *Full IPA chart*. Erişim tarihi 20 Kasım 2025, https://www.internationalphoneticassociation.org/content/full-ipa-chart#ipachartkiel

İnalcık, H. (2012). Timar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (41. Cilt), 168-173. https://islamansiklopedisi.org.tr/timar

İpekten, H., Kut, G., İsen M., Ayan H. ve Karabey T. (2017). Heşt Bihişt. *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78460/tezkireler.html

Kallek, C. (1994). Ebû Saîd el-Berdaî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (10. Cilt), 219-220. https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-said-el-berdai

Kapar, M. A. (2003). Lahmîler. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (27. Cilt), 54-55. https://islamansiklopedisi.org.tr/lahmiler

Kara, M. (2007). Eski Anadolu Türkçesindeki aslî ve dolaylı ünlü uzunlarının kafiye yoluyla tespiti. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, (17), 155-178.

Karakoç, H. (1998). *Kâdı Beyzâvî ve Nizâmu't-tevârîh'inin edisyon kritiği ve tahlili* [Yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Kargı Ölmez, Z. (1996) *Ebulgazi Bahadır Han: Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)*. Simurg Kitapçılık.

Kartallıoğlu, Y. (2015). *Söz kitabı Türkçe - İtalyanca sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kesik, B. (2022). Teferrüc-nâme (Enverî). *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/teferruc-name-enveri

Kılıç, F. (2018). Âşık Çelebi-Meşâ'irü'ş-şu'arâ. *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78460/tezkireler.html

Kocatürk, V. M. (2016). *Büyük türk edebiyatı tarihi: başlangıçtan bugüne kadar Türk edebiyatının tarihi, Tahlili ve Tenkidi*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.

Korkmaz, Z. (2017). *Türk dili üzerine araştırmalar 1-2*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2020). Yine Oğuznâmeler üzerine. *Türk Dili*, *69*(824), 14-31.

Köşe, A. (1991). *İslâm Tarihi: İbnü'l-Esîr El Kâmil Fi't-Tarih tercümesi* (6. Cilt). İstanbul: Bahar Yayınları.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı. (2024). *Kubbealtı lugatı*. Erişim tarihi 5 Kasım 2025, https://lugatim.com/

Kurt, H. (2004) Mervân II. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (29. Cilt), 227-229. https://islamansiklopedisi.org.tr/mervan-ii

Mélikoff Sayar, I. (1954). *Le destān d'Umūr Pacha*. Paris : Presses Universitaires de France.

Mükrimin Halil. (1928). *Düstûr-nâme-i Enverî*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Mükrimin Halil. (1929). *Düsturnamei Enverî: medhal*. İstanbul: Evkaf Matbaası.

Nişanyan, S. (2010–2025). *Nişanyan yeradları*. Erişim tarihi 5 Kasım 2025, https://www.nisanyanyeradlari.com/

OsmanlıcaSozlukler (t.y.). *Osmanlıca arama motoru*. Erişim tarihi 5 Kasım 2025, https://www.osmanlicasozlukler.com/ara#gsc.tab=0

Özaydın, A. (2009). Sencer. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (36. Cilt), 507-511. https://islamansiklopedisi.org.tr/sencer

Özcan, A. (1994). Düstûrnâme-i Enverî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (10. Cilt), 49-50. https://islamansiklopedisi.org.tr/dusturname-i-enveri

Özcan, A. (2010). eş-Şekāiku'n-nu'mâniyye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (38. Cilt), 485-486. https://islamansiklopedisi.org.tr/es-sekaikun-numaniyye

Özkan, M. (2013). *Türk dilinin gelişme alanları ve Eski Anadolu Türkçesi* (4. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Özmenli, M. (2014). Orta Çağ'da bir uygarlık kenti Berde (Berza'a). *Zeitschrift für die Welt der Türken: Journal of World of Turks*, *6*(2), 157-176.

Öztuna, Y. (2005). *Devletler ve hânedanlar* (3. Baskı). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Öztürk, E. (2017). *Eski Anadolu Türkçesi el kitabı* (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Öztürk, N. (2012). *Düstûr-nâme-i Enverî (19-22. Kitaplar) [Osmanlı Tarihi] (1299-1465)* (2. Baskı). İstanbul: Çamlıca.

Salan, E. (2020). *Eski Anadolu Türkçesinde sınırlandırma yapıları*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Savran, Ö. (2020). Enverî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim tarihi 5 Kasım 2025, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/enveri-mdiki

Sev, G. (2014). *Silâhü'l-Mü'minîn: giriş - dil incelemesi - metin, sözlük - tıpkıbasım*. Konya: Palet Yayınları.

Sev, G. (2022). *Tarihî Türk lehçelerinde hâl ekleri*. Çanakkale: Paradigma Akademi.

Solmaz, S. (2018). Gülşen-i Şuʿarâ. *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78460/tezkireler.html

Steingass, F. (1963). *A comprehensive Persian-English dictionary: Including the Arabic words and phrases to be met with in Persian literature* (5. Baskı). London: Routledge & Kegan Paul Limited.

Sungurhan, A. (2017). Kınalızâde Hasan Çelebi-Tezkiretü'ş-şu'arâ. *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı e-Kitap*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78460/tezkireler.html

Sümer, F. (2002). Kutalmış. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (26. Cilt), 480-481. https://islamansiklopedisi.org.tr/kutalmis

Şahin Kılıç, D. (2023). *Hulefâ-yı râşidin ve emevîler döneminde Hindistan bölgesine yapılan akın ve fetihler*. *Anadolu Mecmuası*, *2*(5), 21-46.

Şentürk, A. A. (2025). *MetinAmbarı*. Yayımlanmamış veri tabanı.

Tekin, T. (1995). *Türk dillerinde birincil uzun ünlüler*. Ankara: Simurg.

Tekindağ, Ş. (2003). Mahmud Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (27. Cilt), 376-378. https://islamansiklopedisi.org.tr/mahmud-pasa

Timurtaş, F. K. (2012). *Eski Türkiye Türkçesi grameri.* İstanbul: Kapı Yayınları.

Toğay, A. H. (2023). *Sasani devletinin tarihi kaynakları.* Ankara: Berikan Yayınevi.

Tulum, M. (2011). *17. yüzyıl Türkçesi ve söz varlığı*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2022). *Türk Dil Kurumu sözlükleri: derleme sözlüğü*. Erişim tarihi 5 Kasım 2025, https://sozluk.gov.tr/

Türk Dil Kurumu. (2022). *Türk Dil Kurumu sözlükleri: tarama sözlüğü*. Erişim tarihi 5 Kasım 2025, https://sozluk.gov.tr/

Türk Tarih Kurumu. (2024). *Tarih çevirme kılavuzu*. Erişim tarihi: 5 Kasım 2025 https://ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/

Türkiye Diyanet Vakfı. (2016–2025). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi*. Erişim tarihi 5 Kasım 2025, https://islamansiklopedisi.org.tr

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. (2025). *Yazma eserler veritabanı*. Erişim tarihi 20 Ekim 2025, https://www.yek.gov.tr/

Ugan, Z. K. ve Temir A. (1991). *Milletler ve hükümdarlar tarihi* (3 Cilt). İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Üstün, C. (2019). *Aydınoğulları Beyliği'nin askerî durumu* [Yüksek lisans tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Üstün, C. (2025). Aydınoğulları Beyliği'nin Askeri Durumu. *Karadeniz Araştırmaları Derneği*. https://www.karam.org.tr/uz/yayinlar/ayd%C4%B1no%C4%9Fullar%C4%B1-beyli%C4%9Fi%27nin-askeri-durumu

Üstüner, A. (2017). *Türkçenin tarihî gelişmesi* (2. Baskı). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Yağmur, Ö. (2014). Erken dönem türkçe transkripsiyon metinleri ve bunların dil araştırmaları açısından önemi. *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (4), 201-217. https://doi.org/10.16947/fsmiad.02008

Yavuz, K. ve Saraç, Y. (2003). *Âşık Paşazade: Osmanoğulları'nın tarihi*. İstanbul: Koç Kültür Sanat Tanıtım.

Yıldırım, N. (2023). *Fars Mitolojisi Sözlüğü* (Dergâh Yayınlarında 1. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Yılmaz, K. H. (2014). Enverî, Sûzenger Enverî Çelebi (Mürekkepçi). *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim tarihi 5 Kasım 2025, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/enveri-suzenger-enveri-celebi-murekkepci

Yücel, B. (2007). Nehcü'l-Ferādīs'te uzun-kapalı e (ē) ünlüsünün yazımı. *38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)*. https://ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Y%C3%9CCEL-Bil%C3%A2l-NEHC%C3%9C%E2%80%99L-FER%C4%80D%C3%83%C5%92S%E2%80%99TE-UZUN-KAPALI-E-%C3%AA-%C3%9CNL%C3%9CS%C3%9CN%C3%9CN-YAZIMI.pdf

Zerrînkûb A. ve Zerrînkûb R. (2019). *Sâsânîlerin siyasi tarihi* (Çev. A. H. Toğay). İstanbul: Önsöz Yayıncılık. (Orijinal eserin basım tarihi 2000).